
BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
28
N
29

DE TEMPLIS:
Hoc est,

DE ORIGINE, PROGRESSV, VSV ET ABVSV TEMPLORVM, AC OMNINO RERUM omnium ad Templa pertinentium,

LIBRI V.

EDITIO SECVNDA,

Sic emendata, aucta & locupletata, cùm integris capitibus, tum Responsionibus ad ROB. BELLARMINI, CAES. BARONII Cardinalium, & Sociorum eorum, Sophismata & argumenta, quibus Idololatriam Romanam defendere conantur, vt pro noua meritò haberi possit: sicut Index, Præfationem proximè sequens, indicabit.

RODOLPHO HOSPINIANO
Tigurino Auctore.

Cum quadruplici Indice, Capitum horum v. *librorum: Auctorum, qui in eis citantur: Rerum ac Verborum memorabilium: Locorum item Sacræ Scripturæ qui ibidem explicantur.*

CYPRIANVS.
Si ad diuinæ traditionis caput & originem reuertamur, cessabit error humanus.

TIGVRI
In Officina VVolfiana
M. D C. III.

SERENISSIMO ET GENEROSISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DN. FRIDERICO V. COMITI PALATINO AD RHENVM, BAVARIAE DVCI, AC ILLVSTRISSIMI ET POTENTISSIMI *Principis ac Domini, Dn.* FRIDERICI IV. *Comitis Palatini, Romani Imperij Archidapiferi & Electoris* FILIO *Haeredi & Successori, Domino suo Clementißimo.*

VERISSIME à Sancto PETRO Apostolo scriptum esse, Illustrissime Serenissimeque Princeps, Satanam instar rugientis leonis obambulare, & indesinenter quaerere quē deuoret, plurimis exemplis iam inde ab exordio Mundi ad hunc usque diem probari posset: sed vnicum CHRISTI exemplum vice omnium sit. Si enim Satanae tanta audacia & confidentia fuit, ut aeternum DEI FILIVM aggredi & tentare non sit veritus, quò eum perderet & Electorum liberationem impediret, quid obsecro Clementissime Princeps miseris Mortalibus ab eo exspectandū erit, qui proprijs cupiditatibus prauis abrepti ad omne malum subinde feruntur, & de quibus Paulus testatur, quòd ex seipsis ne quidem ad cogitandum quicquam boni idonei sint? Cumprimis autem Regnum Dei perpetuò non solùm cuniculis, sed etiam apertâ vi oppugnat, idque labefactare & prorsus euertere conatur: filios etiā suos exitio deuotos, & quos Deus iusto suo iudicio in reprobū sensum tradidit, subinde in filios Dei cōcitat & armat. Est hoc quoque ingenium Satanae, vt quo propiùs Regnum Dei accedere, & liberationem fidelium appropinquare videt, hoc vehementius furiat, & summa imis miscere conetur: ob quam causam etiam postremi quique conatus eius prioribus grauiores atque atrociores sunt. Qui enim in Aegypto contentus erat ab initio populum Dei libertate spoliauisse, vbi tempus promissae liberationis appropinquare vidit, nouâ rabie & irâ Pharaonis animum accendit, vt iam non in viros modò, sed in recens natos infantes saeuiret etiam, & iam nascituris crudeles insidias strueret, adhęc laboribus non ferendis populum grauaret. Quo astu effecit quoque, vt Mosis & Aaronis odium, non solùm Rex, sed etiam Aulici, & plerique alij conciperent, quò eos de libertate loquentes nollent amplius audire. Similiter quum Babylonici excidij initia sub Nabuchodonosore & Euilmerodacho Regibus laeta ac felicia fuissent, sub illius tamen finem Balthazari extremae impietatis & furoris auctor fuit: quo religionem & veri Dei cultum verum omninò abolere conatus est, cuius instaurationem prae foribus esse animaduertebat. Multos quoque decepit tunc Satan nouis periculis & motibus, quos in Iudaea excitabat, vt in Babylone potiùs inter idololatras manere, quàm libertatis beneficio frui vellent. Quum etiam tem-

pus illud fatale adesse intelligeret, quo promissus Messias & Saluator humani generis in Mundũ venire debuit, tum verò immanissimè & crudelissimè sæuire & tumultuari cœpit. Ciuilibus enim Romanorum bellis, per Iulium Cæsarem & Cn. Pompeium excitatis, totum orbem turbauit: & paulò antè Pompeium in Iudæam adduxit, qui vrbe Hierosolymitanâ captâ, Sanctum Sanctorũ quoq; ingressus, in quod tamen nulli, nisi summo Pontifici, & quidẽ semel duntaxat quotannis ingredi licebat, illud nõ solùm prophanis & barbaris oculis, sed etiam cruentis manibus polluit, atq; insuper sacrilego ausu spoliauit: Iudæorũ quoq; gentem libertate spoliatam Romanorũ tyrannidi subiecit. Sequuta sunt mox grauiora, quando Augustus & Antonius infelici huic genti Herodem Regem dederunt, qui & omnem regiam & sacerdotalem prosapiã trucidauit ac deleuit, Seniorum senatum aboleuit, Sacerdotiũ verò ad homines obscuros & improbos transtulit. Idem iam nato Christo crudeles insidias struxit, eaq; occasione infantes Bethleemitici nouo & inaudito crudelitatis exemplo cæsi sunt. Postea Christo docenti, & miraculis diuinam suam potentiam ac virtutem declaranti, per Pontifices, Sacerdotes, Scribas, Seniores, Pharisæos, Herodẽ ac innumeros alios magno conatu sese opposuit Satan. Et quamuis per mortem ac resurrectionem Christi lethale vulnus sibi inflictũ esse sentiret, tamen eius quoq; meritum, vnà cum illius resurrectione, partim apertis mendacijs & calumnijs, partim falsâ doctrinâ apud omnes in dubium vocare conatus est. At vbi post Christi Ascensionem Apostoli Euangelium inter Iudæos & Gentes prędicauerunt, tunc nouas, & quidem maximas turbas dedit, excitatis passim per Iudęos nõ solùm persequutionibus, sed etiam seditionibus publicis, vt eorum doctrinam & prædicationem Romanis, tunc rerum Dominis, inuisam & exosam redderet. Neq; ipsum spes sua fefellit. Exstant enim in Ecclesiastica historia immanissima crudelitatis plus quàm belluinæ exempla, quæ in toto Romano Imperio per annos plus minus trecentos ædita fuerunt, quum fides Christiana per totum terrarum orbem longè lateq; propagaretur, & Satan, cessantibus vbiq; Oraculis, & corruente indies Idolorum cultu ac veneratione, sibi de possessione sua cedendum esse animaduerteret. Quod autẽ iam olim truculentissimus iste Regni & Ecclesiæ Christi hostis fecit, id maiores quoq; nostri ante annos 80. magno cum suo damno ac detrimento experti sunt, quando potentissimos Imperatores, Reges & Principes aduersus renascentem vbiq; terrarum Euangelij doctrinam excitauit, & regna passim omnia bellis ciuilibus, seditionibus, parricidijs, alijsq; horrendis motibus turbauit. Hodiè etiã Principes huius seculi omnes suas vires, studia, opes & conatus adhibent, vt Ecclesiam Christi funditùs deleant atq; euertant. Toti orbi notissimum esse puto Turcicum & Tartaricum illud, adeoq; Christiano Principe indignissimum facinus Caroli Emanuelis Sabaudiæ Ducis, qui pro immani, crudeli & capitali suo in orthodoxam ac veram

religionem

religionem odio, ſub finem proximè præteriti anni Geneuam urbem contra pacta & datam fidem, neque etiam denuntiato antè bello (cùm tamen, vel ipſo Cicerone Ethnico teſte de Officijs, nullum bellũ iuſtum eſſe poſſit, niſi quod denuntiatũ ante ſit & indictum) admotis noctu mœnijs ſcalis occupare voluit, & ſi conatus iſte ex animi ſententia ſuccesſiſſet, iugulatis vtriuſque ſexus hominibus cadauera eorum in præterfluentem Rhodanum iuſſu Ducis immani ac barbarâ crudelitate proiecta fuiſſent: Sed Deus Opt. Max. lanienam hanc & deteſtabilem conatũ pro ſua immenſa benignitate & miſericordia à pernicie ciuium & urbis clementer auertit. Antichriſtus quoque Romanus, homo ille peccati & filius perditionis, in templo Dei ſedens, & nil niſi ſanguinem & cædẽ fidelium ſpirans, quum primũ, poſt diuturnos & craſſos errores Papiſticos, ac tenebras plus quàm Cimmerias, lucem cœleſtẽ ingenti Dei bonitate, Mundo illuceſcere, tempusque illud adeſſe intellexit, quo Filius Dei Spiritu oris ſui ipſum confecturus ſit: ſimulque vidit, Clericorum & Monachorũ quantùmuis præpingues & craſſos ventres, non poſſe labaſcentem Romanam Eccleſiam fulcire & ſuſtentare amplius, vt afflictis rebus ſuis ſuccurreret, nouũ fœtum parturire cœpit, eumque circa annos Domini 1540. in lucem edidit, Capucinos dico, inprimisque Ieſuitas, qui erroribus & abuſibus, ex verbo Dei toti iam Mundo detectis, plauſibilem aliquã ſaltem ſpeciem orationis lenocinio induerent, neruos Pontificios conſeruarent, & tanquam propugnatores ac Patroni regni Papiſtici in omnem terram ſubmitterentur. Et certè Ieſuitas, tanquã obſequentiſsimos filios, non puduit hactenus, ſeculorum aliquot veternoſos, turpiſsimos ac pernicioſiſsimos, luce meridianâ manifeſtiores errores, claritate doctrinę cœleſtis in hac poſtrema Mundi ætate Dei beneficio detectos, palliare, tegere, verborum lenocinijs inuoluere, rhetoricisque coloribus pingere, maximè autem auguſtiſsimo Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ titulo & prætextu ornare: adeoque nihil eſt tam craſſum, tam putidum, tam impurũ, tam inſulſum, tam impium, tam fabuloſum & falſum in Pontificia lacuna aut cloaca, quod nouis iſtis hominibus non benè oleat. Ieſuitæ etiam terras mariaque peragrantes & Bibliothecas omnes perluſtrantes, Patrum & Hiſtoricorũ tum veterum, tum recentiorum ſcripta ipſis repugnantia, interpolare, voces, ſententias, quin integras paginas addere, aſſuere, detrahere, mutare, mutilare, nefarieque pro arbitratu & libidine ſua corrumpere audẽt, quod ipſi honeſto, ſi Dijs placet, titulo ſeu nomine, Libros repurgare vocant. Hoc iuris verò nullus vnquam bonus ſibi ſumſit: tentârunt autem id ſæpè Arriani, alijque impudentiſsimi audaciſsimique hæretici, quò facilius portentoſa ſua dogmata & horrendas blaſphemias aduerſus Orthodoxos tueri ac quoquo modo propugnare poſſent. Adhæc in omnibus Regnis, & prouincijs parricidia, proditiones, incendia, cædes, ſeditiones, & bella non ſolùm contra Orthodoxos, ſed etiam Pontificiæ religionis Principes, Academias, pri-

uatosq́ homines Hispanicam Inquisitionem & Ligam repudiantes, mouent ac suscitant, attestante hoc etiam totâ Parisiensi Vniuersitate in Censura de Iesuitarum secta, sic enim appellat, ad Parlamentũ eiusdem vrbis.

Hæc paulò pluribus commemorare volui, Generosissime Princeps, vt Christiani ac Orthodoxi Principes & Magistratus, Ecclesiarum item Pastores, & Theologi, quid sibi faciundũ sit, hinc intelligant. Quò magis enim Leo ille infernalis, Satan, rugit & frendet, Antichristus fremit ac furit, Iesuitæ tumultuantur & insaniunt his nostris postremis temporibus, hoc Principes & Magistratus Euangelicos & Orthodoxos magis anniti decet, vt vera religio & doctrina æterni Filij Dei puraputa conseruetur, defendatur & magis magisq́ per orbem terrarum propagetur. Hoc enim piorum Principum & Magistratuum Officium præcipuum esse non solùm sacræ literæ testantur, inprimisq́ Isaias propheta, qui eos Nutritios Ecclesiæ Dei vocat, sed etiam Homerus, qui eos Ποιμένας λαῶν appellat. Accedit huic, quòd id demùm Regnum, eaq́ Respublica stabilis est, optimis auspicijs administratur, rebus prosperis vtitur, Deoq́ chara & accepta est, in qua Reges, Principes, Magistratus & ipsorum subditi verum Dei cultum instituunt, retinẽt, exercent & tuentur: in qua & verbum Dei pro vnica vitæ, religionis & actionum omniũ regula habetur & obseruatur: à qua deniq́ superstitiosi cultus, è quibus omnis generis peccata & scelera profluunt, exterminantur. Contrà verò id Regnum eaq́ Respublica misera & infelix sit oportet, in qua Dei cultus aut negligitur prorsus, aut toleratur & exercetur idololatricus & superstitiosus, ac præter Dei verbum in Ecclesiam importatus. Huius probè memores primi Imperatores Christiani Constantinus M. Theodosius, Gratianus, Valentinianus, &c. tam profligandis deastris Ethnicis, alijsq́ peregrinis & idololatricis cultibus, & coërcendis reprimendisq́ falsis doctoribus, quàm prouehendę Dei gloriæ, & instaurandæ orthodoxæ veræq́ religioni grauiter operam dederunt. Ac vt de reliquis omnibus taceam, vterq́ Celsitudinis T. proauus, Paternus, Fridericus 3. Pius, Elector Palatinus; Maternus etiã Philippus Landgrauius Hassiæ; ac Patruus magnus Ioannes Casimirus Comes Palatinus, sanctissimæ memoriæ Principes, maximo cum vitæ & fortunarũ suarum omnium periculo orthodoxæ religionis & Euangelicæ veritatis patrocinium fortiter susceperunt, & nunc propterea in cœlis cum Electis æternâ beatitudine fruuntur, teq́ nominis sui memoriâ ad eundẽ zelum, similesq́ virtutes excitant: præsertim quum in viuis adhuc habeas domesticum exemplum Illustrissimi Potentissimiq́ Principis Friderici 4. Electoris Palatini, ac Celsitudinis T. Parentis, qui in promouẽda gloria Dei, ac defendenda vera religione, nullis vel sumptibus vel laboribus parcit.

Similiter quoq́ omnes reformatarum Ecclesiarum Pastores, Doctores ac Ministros omni suo studio, curâ, labore & solicitudine anniti decet, vt non tantùm purumputum verbum Dei fideliter Ecclesijs sibi concreditis

ditis annuntient, sed etiam omnis generis errores ac hæreses confutent, inprimisq́ Iesuitarum fraudes, imposturas, dolos detegant, & sophismata eorū refellant. Sic enim grauiter eos quoq; adhortatur Paulus ad Titum 1. cap. Oportet, inquit, vaniloquis & mentium seductoribus obturare os, & redarguere seueriter. Neq; enim satis est simpliciter docere veram religionem, nisi eandem quoq; constanter vrgeant, defendant & conseruent Ecclesiarū Episcopi. Huc maximè pertinent eiusdem Pauli verba 2. Tim. 4. Obtestor te coram Deo & Domino Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos & mortuos in apparitione sua & regno suo. Prædica sermonem, insta tempestiuè & intempestiuè: argue, increpa, exhortare cum omni lenitate & doctrina. Nam erit tempus quum sanam doctrinam non sustinebunt, sed iuxta concupiscentias suas coaceruabunt sibi doctores ij quibus pruriunt aures, & à veritate quidem aures auertent, ad fabulas verò conuertentur. At tu vigila in omnibus, &c. Et nauant quidem Theologi in Gallia, Anglia, Scotia, Belgio, Palatinatu, Heluetia, alijsq́ Regnis & prouincijs Ecclesiæ Christi fidelem operam, docēdo ac erudiendo populum, arguendo peccata & scelera vndiq; grassantia, oppugnando Iesuitas & sophismata eorum refutando. Hos inter ego minimus, & tanquam anser inter Olores, quod Dei gratiâ potui, hucusq; præstiti. Collegi enim ab aliquot iam annis Opus, in quo ex probatis, & quidem Pontificiorum historijs quoq; veram Originem & progressum Papatûs demonstro, ita quidem, vt quiuis intelligere queat, in vera primitiua Ecclesia nulla omninò eius, vel saltem perquàm exigua vestigia exstitisse, & si quàm longissimè retrospiciamus, circa Gregorij M. tempora primò eius quasi semina sparsa, quæ mox radices agere & paulatim succrescere cœperint, donec tandem in immensum excreuerint, & agrum Dominicum longè lateq; occupârint. Huius Operis partes Sex iam sunt editæ: Primam, De Origine & progressu, vsu & abusu Templorum, ac rerum omnium ad Templa pertinentium quinq; libris comprehensam, sub felicibus auspicijs Illustrissimi Principis FRIDERICI IIII. Electoris Palatini Celsitudinis T. Parentis in lucem prodire volui. Sed quia primæ Editionis exemplaria omnia quæ Tiguri excusa fuerunt, distracta sunt atq; diuendita, vt nulla amplius in bibliopolijs vænalia reperiantur, & plura paßim à multis requirantur, adeoq; non ingratas esse meas lucubrationes Reipublicę literariæ intelligam, idcircò typis preloq; rursus subijciendam ac denuò imprimendam hanc primam partem tradidi. Eam verò sic emendatam, auctam & locupletatam, cùm integris multis capitibus, tum Responsionibus ad Roberti Bellarmini Iesuitæ, Cæsaris Baronij Cardinaliū & Sociorum eorum sophismata & argumenta, quibus idololatriam Romanā defendere conantur, vt pro noua meritò haberi poßit: sub Serenißimo T. nomine, Friderice Princeps Generosißime, in lucem exire patere. Quia enim Electoralis Palatinatûs Hæres es digniſsimus, ideò Celsitudinem T. huius Secundæ

editionis hæredem quoq; esse volui, quod Illustrissimo Parenti T. Friderico Electori, cui prima, vt diximus, Editio dedicata & consecrata erat, non ingratum fore confido, quum ille Celsitudinem T, ardenter ac meritò, ob singulares & eximias virtutes, quæ in Celsitudinis T. primis iuuentutis annis elucent, diligat. Deinde Palatinæ familiæ multa in totam Heluetiorum gentē beneficia & præclara merita exstant: inprimis autem iam olim, vt adhuc hodiè inter Palatinos Principes & Tigurinam Rempublicam summa animorum coniunctio fuit: ideoq; me simul & boni ciuis & grati hominis officium facere puto, si Palatinam domum vnicè colo & obseruo, meumq; amorem & obseruantiam hoc rursus chartaceo munusculo declaro. Tuam Celsitudinem autem humiliter rogo, vt hanc animorum coniunctionem inter Vestram familiam & Tigurinos, fouere & alere, ac in ea constanter perseuerare quoq;: & hanc libri huius dedicationem, erga Celsitudinem T. summæ meæ obseruantiæ signum, benigno vultu à me accipere dignetur. Deum, Patrem Domini nostri Iesu Christi, à quo solo omne bonum proficiscitur, supplex oro rogoq;, vt Celsitudinem T. cum Illustrissimo Parente Electore, & tota deniq; domo Palatina, quàm diutissimè ad nominis sui gloriam, & Ecclesiæ vtilitatem seruet & tueatur, ac in Vobis omnibus dona sua magis magisq; augeat: Amen. Tiguri Heluetiorum urbe primariâ Calend. Augusti, Anno nati in carne Filij Dei 1603.

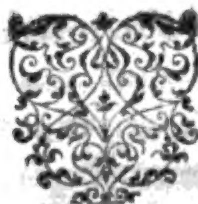
Clementiæ T.

obseruantißimus

Rodolphus Hospinianus

Tigurinus.

ILLSTRIS.

ILLVSTRISSIMO ET GENEROSISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. FRIDERICO, COMITI PALATINO AD RHENVM, Bauariæ Duci, ac Illustrissimi Principis LVDOVICI sacri Romani Imperij Archidapiferi & Electoris, beatæ memoriæ, filio & hæredi, Domino suo Clementissimo.

QVEMADMODVM Dei Opt. Max. creatoris illius cæli ac terræ natura simplicissima purissimaq; est, Illustrissime Generosissimeq; Princeps, ita quoq; cultûs sui modum seu rationem simplicem quidem, sed tamen numeris omnibus absolutissimam ac perfectissimam præscripsit, & viam salutis vnicam facilemq; iam inde ab exordio rerum monstrauit hominibus. Primis enim Parentibus nostris in Paradiso denunciatis inobedientiæ suæ pœnis, mox filium suum Vnigenitum promisit, qui morte suâ homines à peccatorum pœna æternisq; supplicijs liberaturus esset: hunc igitur expectare, in eum confidere, illiq; soli adhærere & vitæ integritate seruire iussit, nullis ceremonijs aut externis ritibus principiò annexis. Tradiderunt hanc salutis doctrinam, & hunc Dei perfectissimum cultum sedulò Patriarchæ ante Mosem liberis ac nepotibus suis, quibus cum diutissimè vixerunt, non in templis aut similibus locis religionis exercitio peculiariter destinatis, quùm ea Deus ab initio nullo expresso mandato requisiuisset, sed in domibus suis, quæ tum quidem nihil aliud quàm Scholæ & Officinæ quædam veræ religionis, pietatis, honestatis, morumq; optimorum fuerunt. Hîc igitur pro se quisq; Patriarcharum vniuersam suam familiam, quas numerosissimas habuerunt, veram fidem in Deum, & in filium eius totius mundi redemptorem, fideiq; officia fideliter docuit. Doctrinæ huic addiderũt Sacrificia: Abel enim è grege suo pecus obtulit in holocaustum Domino conditori omnium: ita & Seth, Noe, Sem, Abraham, Isaac & Iacob, omnes denique Patres sacrificâsse creduntur. Hæc etiam illorum sacrificia cum altaribus eâ ætate nulli certo loco affixa fuere, sed vbicunq; data fuisset occasio, præcipuè tamen vbi Deus vel insignia edidisset miracula, vel significâsset se ibi aliquando res magnas gesturum, ibi Patres altaria erexerunt, & sacrificia obtulerunt, quibus & preces adiunxerunt, vt partim gratitudinem suam erga Deum hoc pacto testarentur, partim verò hostiam seu mortem filij Dei, quâ peccata totius mundi expiaturus erat, sibi in memoriam reuocarent. Quia verò salutis promissio Adamo olim data, sequentibus seculis propter vniuersalem totius humani generis corruptionem, & horribile iudicij ac iræ Dei exemplum in Diluuio editũ, prorsus abolita videri potuisset, solenni eius instauratione opus fuit. Ad eam verò rem ex peculiari gratia Deus Abrahamum elegit, quem inter idololatras in Vr Chaldæorum agen-

tem in terram Chanaan euocauit, & salutis fœdus cum eo ac semine eius in æternũ instaurauit. Vt verò in fœderibus non solùm conditiones vtrinq; conscribi solent, sed etiam sigilla addi, quibus confirmentur: ita suum hoc fœdus instituto Circumcisionis sacramento in hominibus obsignari voluit, quo minus de eius fide ac beneuolentia dubitare possent. Etsi enim fidem & obedientiam pro suo iure à nobis exigere poterat, eâ tamen est bonitate & clementiâ Deus noster, vt licet in alto resideat, sicut Dauid canit, & gloria eius suprà cælos exaltata sit, ad nostros tamen mores sese demittit, quo infirmitati nostræ succurrat. Atque hæc quidem religionis vera exercitia fuerunt, & hoc cultûs potissimùm genere vt simplicissimo, ita quoque sanctissimo purissimoq; Deus in illa mundi ætate prima, quæ ab Adamo ad Mosem vsq; spatio nimirum 2455. annorum, iuxta Funccianam supputationem, extenditur, ab hominibus coli voluit.

Post ea tempora verò, quoad externos ritus longè magnificentior cultus per Mosem traditus est populo Dei, instituto Tabernaculo, Sacerdotio, varijs generibus sacrificiorum, ablutionum, purificationum, festorum, alijsq; infinitis propè operosisq; ceremonijs. Tandem etiam Templum illud magnificentissimum, totiusq; orbis miraculum à Solomone exstructum, & auro argentoq; mirandum in modum exornatum, in cineres autem redactum à Zorobabele reparatum instauratumq; fuit. Quæ omnia non tam iubente, quàm permittente, seu indulgente & conniuente Deo facta sunt: non quòd natura eius immutata esset, & iam ipse tam magnifico apparatu ac splendidâ pompâ coli gauderet, hisq; rebus infantũ instar demulceretur, sed quòd ipsi nunc res esset cum duræ ceruicis, præfracto, obstinatoq; & ad idololatriam, cui in Aegypto plus æquo assueuerat, procliui populo, quem hoc pacto ab idolorum cultu auocare, & in vera religione ac societate vnius corporis ecclesiastici retinere voluit. Putauit siquidem clementissimus Dominus Israelitas suos nullam deinceps omninò habituros occasionem peregrinos cultus recipiendi, quos tam exquisitis instruxisset & quasi inuoluisset sacris. Vnde & Conradus Pellicanus in explicatione præcepti Dei, de ara non ex sectis, sed impolitis lapidibus exstruenda, quod Exodi 20. cap. exstat, Voluisse videtur, ait, Deus abesse sacris suis omnem splendorem artis & precij: idq; esse quòd placeant illi, & quod absolutè prodesse posset fidelibus, cupientibus Deum in spiritu & veritate colere. Quòd autem postea Mosi ostendit tabernaculum, arcæ & ararum preciosum, illustre, artificiosum & laboriosum ædificium & sanctuarium, id ipsum vel ex hoc loco videtur ostendisse, permissionem potius fuisse, quàm mandatum, & ad duræ ceruicis populum & superstitiosum nimis continendum in officio: alioqui, vt patet, nimiùm propensum ad ritus gentilium, deosq; eorum. Eâ tantum ratione condescendendo fragilitati ipsorum, quùm ara pulchra carere in sacris suis nollent, & sculptile habere non permitterentur, atque nondum fixum locum scirent vel consequerentur sub Mose ad cultum Dei: ideò ordinauit ista

ista externa ad peiora cauenda, vsque ad tempus correctionis, de voluntate eorum, & ex ipsorum donarijs ad quæ erant promptißimi. Adhæc in his externis ceremonijs & ritibus quasi velata abscondebantur potißima Christi & Ecclesiæ mysteria, fueruntq; sacramenta Iudaici populi, quibus Dominus hunc obstringere firmiter voluit, & in memoriam reuocare beneficia sua, denique exerceri pietatem & obedientiam, adeoq; fidem confœderatorum suorum. Circumcisio enim docebat eos, in peccatis conceptos & natos, & proinde naturâ pollutos, purgatione opus habere. Sacrificijs quotidianis, matutinis nimirum & vespertinis, peccatorum expiatio adumbrabatur: cumq; eadem quotidie repeterentur, haud obscurè ad sacrificium quoddam perfectius remittebant, quod semel immolatum ad expianda peccata nostra sufficiens futurum esset. Eadem fuit festorum, thymiamatis & aliorum penè infinitorum ratio: quòd nimirum per se ad salutem nihil conferrent, illius verò mysteria adumbrarent, & in fidei contemplationem animos excitarent. Quò etiam factum est, vt hæ Ceremoniæ, & cultus ille in vniuersum quantumuis magnificentißimus per se non placeret Domino, quoties sensu mysteriorum destituerentur, fide in promissum Seruatorem carerent, atq; externum modò cultum exercerent. Nam Psalm. 40. Dauid inquit, Sacrificium & oblationem noluisti: holocaustum & sacrificium pro peccato non postulasti. Et Psalm. 50. Non arguam te propter sacrificia tua, nec propter holocausta tua quæ coram me sunt semper. Item, Non delectaris sacrificio, nec holocaustum exigis, alioquin darem. Et apud Esa. cap. 1. inquit Dominus: Cùm veniretis vt conspiceremini coràm me, quis quæsiuit hoc de manu vestra, vt conculcaretis atria mea? Ne addatis offerre sacrificium mendax: suffimentum abominatio est mihi: Calendas & sabbatum quòd conuocetis conuocationem, non possum ferre iniquitatem cum cœtu. Calendas vestras & solennitates vestras odio habuit anima mea, sunt mihi oneri, fatigatus sum sustinendo. Hierem. 6. ait: Vt quid mihi thus ex Saba affertis, & calamum suaueolentem de terra longinqua? Holocaustomata vestra non sunt accepta, & victimæ vestræ non placuerunt mihi. Rursum 7. cap. Holocaustomata vestra addite victimis vestris, & comedite carnes: quia non sum locutus cum patribus vestris, & non præcepi eis, in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustomatum & victimarum. In eandem sententiam etiam Hoseæ 4. dicit, Declinârũt, dum tantum student victimis: itaque ego castigabo vniuersos. Et Amos 5. Odi & proieci festiuitates vestras, & non capiam odorem cœtuum vestrorum. Quod si obtuleritis holocaustomata mihi, et munera vestra, non suscipiam, & vota pinguium vestrorum non recipiam. Aufer à me tumultum carminum tuorum, & cantica lyræ tuæ non audiam. Nunquid hostias & sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis? Ex aduerso autem in lege & Prophetis subinde requirit & exigit veræ fidei obedientiam, quæ carnis affectus omnes mortificat, Deo nos hostiam viuentem sistit, & Christi merito quæsi-

tam peccatorum remißionem amplectitur, adhac ad supremi numinis inuocationem, ad vitæ innocentiam, & ad omnia reliqua pietatis officia nos excitat. Vnde Moses dicit, Et nunc Israel quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas eum, & incedas in cunctis vijs eius, & seruias Domino Deo tuo toto corde tuo, & totâ animâ tuâ, vt scilicet custodias præcepta & statuta eius, quæ ego præcipio tibi hodie in bonum: Deut. 10. Et Dauid ostendens qua in re verus Dei cultus situs sit, inquit: Sacrificate sacrificia iustitiæ, & confidite in Iehoua: Psal. 4. Item, Sacrifica Deo laudem, & redde altißimo vota tua. Inuoca me in die tribulationis, & eripiã te, & glorificabis me: Psal. 50. & 51. Sacrificia Dei, ait, spiritus contritus. Apud Hoseã ipsemet Dominus ait, Misericordiam volo, non sacrificium: & cognitionem Dei plusquàm holocaustum. Et apud Ieremiam cùm disertis verbis indicasset, se in die, qua eduxisset Israelitas ex Aegypto nihil eis de holocaustomatis præcepisse, mox addit: Sed hoc verbum præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus: & ambulate in omni via, quam mandaui vobis, vt benè sit vobis. Micheas deniq; cap. 6. inducens aliquos de vero Dei cultu interrogantes, quibus nimirum in rebus ille consistat, respondet: Indicabo tibi ô homo, quid sit bonum, & quid à te requirat Dominus, nempe facere iudicium, diligere misericordiam, & solicitum vel submissum ambulare coram Deo tuo. Hæc propterea pluribus commemoro, Clementißime Princeps, vt appareat, cultum illum Dei externum in veteri Testamento sumptuosißimum, & Ceremonias splendidißimas, non solùm vmbras, figuras & typos Christi Domini ac redemptoris nostri, sed etiam ex permißione veriùs quàm mandato Dei institutas fuisse, ad retinendum populum Israeliticum, ad idololatriam & omnis generis superstitiones nimium procliuem, in officio: adeoq; etiã ad salutẽ nihil contulisse, quam sacræ literæ in solius Christi merito monstrant nobis. Vnde & illud simul fieri manifestum puto, quod vel præcipuum in hac tota tractatione est, Ceremonias veteris Testamenti abrogatas, & in vniuersum abolitas fuisse, cùm tempus illud perfectionis, quod Christus aduẽtu suo attulit, & de quo Paulus ad Hebræos loquitur aduenisset. Nam vmbris manentibus dubia fuisset lux, quã Seruator in mundum importauit secum. Neq; etiã Deus rem vult habere ampliùs cum infantibus, quales ante legem fuerunt, quos nudis promißis & crebris reuelationibus quasi manu duxit: sed & nec cum iuuenibus, quorũ ferocia & proteruiæ post legem, institutis externis ritibus & ceremonijs magnificis, aliquid concedendum fuit: verùm per Christum filiũ suum cum noua Ecclesia, tanquam cũ viris agere vult, quos puerilibus istis ritibus & ceremonijs ceu pupis occupatos esse nequaquam conuenit. Quæ tamen non ita à quoquã accipi velim, quasi cum externo illo cultu veteris populi veræ fidei & pietatis officia simul abolita & sublata sint: permanent enim illa constantißimè in Ecclesia Christi, tantùm abrogata illa magnifica pompa operosarũ ceremoniarũ, & rituũ externorum omnium, iam in Dei cultu hoc vnum quàm diligentißimè obseruandum,

uandum, quod olim adumbratum fuit, & pij porrò non in obeundis typicis hi sce sacris, sed in præstandis veræ fidei & pietatis officijs occupari debent: quod futurum Seruator Samaritanæ muliercula prædixerat, inquiens: Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores patrem in spiritu & veritate adorabunt. Etenim pater tales quærit qui adorent ipsum. Deus est spiritus, & eos qui adorant ipsum, in spiritu & veritate adorare oportet. Quo loco Adorationis nomine totum Dei cultum, deinceps in Ecclesia sua exercendum, complectitur, quem duobus capitibus constare dicit, Spiritu scilicet & veritate, vt hoc pacto Mosaicas Ceremonias omnes procul ab Ecclesia sua excludat, suumq; cultum ab omnibus istis corporeis, externis & puerilibus ritibus ac crepundijs repurget. Vt verò inter suos quidā nerui etiam essent publicorum congressuum, in quibus in vera fide rectè erudirentur, simulq; Christianis hominib. externis quibusdam signis remißio peccatorum & iustitia coram Deo ceu sigillis obsignaretur, in legalium Ceremoniarum locum Christus paucißimas suæ Ecclesiæ seruandas instituit, Baptismum nimirum & Cœnam sacram: præter has enim duas sacras actiones seu ceremonias publicas nullas disertè ordinauit Dominus. Vnde & D. August. epist. 118. ad Ianuarium inquit: Tenere oportet Dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in Euangelio loquitur leni iugo suo nos subdidisse & sarcinæ leni. Ideò sacramētis numero paucißimis, obseruatione facillimis, & significatione præstantißimis societatem noui populi colligauit: sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, Cōmunicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis canonicis cōmendatur, exceptis his quæ seruitutem populi veteris pro cōgruentia cordis ipsorum & prophetici temporis onerabant, quæ & in quinq; libris Mosis leguntur. Vt verò pauca numero, ita quoq; simplices sunt, & sic omni prorsus splendore, pompâ ac magnificentiâ carent, vt etiam vilia & contemptibilia carni nostræ, & vix aliquid cum promißionum diuinarum maiestate commune habere videantur. In Baptismo enim oculi nostri nihil aliud quàm vilis aquæ aspersionem cernunt. In sacra Cœna parua panis buccella, & vinum porrigitur hominib. Sed hæc sunt non absq; singulari studio sic à Seruatore constituta, qui cùm peruersum carnis nostræ ingenium probè nosset, cauere hoc pacto voluit, ne externis inhærendo interna salutis mysteria negligeremus, & signa pro rebus signatis acciperemus, quam miserrimā animarum seruitutem Augustinus appellauit. Apostoli has à Christo institutas Ceremonias diligenter obseruârunt, nihil mutârūt, nullas ademerūt, neq; etiam addiderunt, sed tanquā obediētes discipuli à Christo institutis simpliciter contenti fuerunt, nisi quòd Ordinationem per manuum impositionem ministrorum seu pastorum Ecclesiæ prioribus adiecerunt. Ac licet primis aliquot annis Apostoli ceremonialia quædam Mosaica, vt res indifferentes, propter imbecilles, & nondum de abrogatione legis Mosaicæ plenè edoctos, obseruârint, vt patet ex Act. 16. vbi Paulus Timotheum, quem volebat secum abducere ad Iudæos, qui sciebant eum ex Græco patre natum esse, circumci-

dit: idemq; Apostolus 1. Cor. 9. dicit, se Iudæis factum esse quasi Iudæum, ut Iudæos lucrifaceret, & ijs qui sub lege erant, quasi esset sub lege, ut eos lucrifaceret, & ijs qui sine lege fuerint, tanquam ipse quoq; sine lege sit, cum tamen non sit sine lege Deo, sed obnoxius legi Christi, ut lucrifaceret eos qui sunt sine lege: Tamen cùm viderent falsos fratres & obstinatos Iudæos, obseruationem legis, tanquam necessariam ad salutem postulare, nequaquam illis cesserunt, sed manifestè contra legem egerunt, ut doctrinam de abrogatione legis, & libertatem Euangelij tuerentur. Vnde Paulus cum Hierosolymis esset, unà cum Tito, non est compulsus eum circumcidere ob falsos fratres, qui subintroierant ad explorandam libertatem nostram, quam habemus in Christo, quo nos in seruitutem adigerent: Galat. 2. Et eam ob causam Antiochiæ Petrum in gratiam falsorum fratrum Iudaizantem grauiter reprehendit Paulus, Gal. 2. Idem 1. Cor. 10. legem de ciborum discrimine abrogat: Et Gal. 5. apertè docet, adeò esse abrogatam legem Mosis, ut si quis eâ opinione circumcidatur, aut aliàs obseruet legis ceremonias quòd sint necessaria ad salutem, non poßit saluari. Ab hac verò primitiuæ Ecclesiæ simplici quidem illa, sed tamen absolutißima perfectißimaq; forma in vero Dei cultu, longißimè recesserunt posteræ ætates, & Ceremonias in Ecclesia ita prodigiosè accumulârunt, ut non tantum Iudaismum reuocatum, sed insuper quoque Ethnicismum introductum dicere iure optimo posset Clementia tua. At cœpit quidem radices agere hoc malum haud longè post Apostolorum tempora: mox autem tantos progressus fecit, ut D. August. in Epist. ad Ianuarium conquestus sit, Christianam religionem ita traditionibus humanis, Ceremonijs ac ritibus onerari iam suo tempore, ut Iudæorum conditio tolerabilior fuerit sub lege, quàm Christianorum sub Gratia & Euangelio, ut qui legalibus tantum sarcinis, non etiam humanis traditionibus subiecti fuerint. Tolerari tamen utcunq; potuisset, ni Gregorij M. temporibus, inprimisq; post Caroli M. ætatem factum fuisset deterrimum, & crescentibus superstitionibus, erroribus & abusibus, ipsum quoq; tandem in tam immensam arborem excreuisset, ut hortulo Dominico plurimum damni attulerit. Quæ cum ita sint, ut sunt certißimè, tamen vetustatem subinde crepant hodiè Pontificij, quippe quibus hoc curæ in primis semper est, ut suas leges, ritus, instituta, consuetudines, cultumq; suum adeò totum, quoad eius fieri potest antiquitatis authoritate commendent reddantq; augustiorem. Ex quo fit, ut non solùm à prisca vetustate sæpe authores accersant, quibus nihil unquam simile ne in mentem quidem venit, sed etiam ad vera primitiuæ Ecclesiæ, imò ad Christi & Apostolorum tempora usque sua omnia referant, quæ tamen ijs seculis prorsus incognita fuerunt. Hoc autem argumēto in eum finem utuntur potißimum, ut hominibus persuadeant, veram esse hanc suam religionem, nec temerè ab ea recedendum: sequendā enim esse vetustatem veterumq; consuetudines, ac insistendum parentum nostrorum vestigijs,

gijs, qui feliciter etiam suos secuti sint. Sed est hoc ineptissimum simul & insulsissimum. Symmachus urbis Romæ Præfectus, & gentilismi propugnator strenuus dicebat etiam, ut est videre apud Ambrosium lib. 5. epistolarum, Præstate oro vos, ut quæ pueri suscepimus, senes posteris relinquamus: seruanda est tot seculis fides, sequendi sunt nobis parentes, qui secuti sunt feliciter suos. Vtamur obsecro ceremonijs auitis. Et Iudæi Idololatræ ad Ieremiam prophetam aiebant: Sic fecimus nos, & patres nostri, reges nostri, & principes nostri, & saturati sumus panibus, & benè nobis erat. Quid autem adhæc Deus? In statutis, inquit, patrum vestrorum nolite ambulare. Ego Dominus Deus vester. Pharisæis obijcientibus Christo, quare discipuli eius trasgrediantur traditionem maiorum? respondetur à Domino, Quare vos transgredimini mandatum Dei per traditionem vestram? Hypocritæ benè de vobis prophetauit Isaias, dicens, Appropinquat mihi populus hic ore suo, & labijs me honorat: cor autem eorum procul est à me. Sed frustrà me colunt, docentes doctrinas quæ sunt mandata hominum. Et constantissimus Dei martyr Cyprianus lib. 2. epist. 3. inquit: Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid qui ante omnes est Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. Et in fine epistolæ, Si sacerdotes Dei & Christi sumus, inquit, non inuenio quem magis sequi quàm Deum & Christum debeamus, &c. Idem rursus ait, Qualibet consuetudo quantumuis vetusta, quàmuis vulgata, veritati est postponenda: & vsus qui veritati est contrarius abolendus est. In quam sententiam etiam Nicolaus Papa Ignaro Remensi archiepiscopo scribens inter alia dicit: Mala consuetudo non minus quàm perniciosa corruptela abijcienda & vitanda est: quæ nisi citius radicitus euellatur in priuilegiorum ius ab impijs assumitur.

Quemadmodum igitur de Catone fertur, quòd cum Græci per incredibilem arrogantiam se omnium hominum primos esse falsò dicerent, & artium liberalium aliarumq; rerum inuentionem non ad veram originē referrent, sed sibi solis ascriberent, eoq; omnium gentium historias peruertere, & antiquissimam doctrinam abolere conarentur, peculiarem librum de Originibus rerum scripserit, ne Romani facilè in errores abducerētur: ita ego quoq; cùm scirem Pontificios Antiquitatis argumento potissimum hodiè vti, eoq; simplicioribus fucū facere, collegi aliquot iam annis ex veris approbatisq; historijs, & ex ipsorum etiam Papistarum libris ORIGINEM PAPATVS VERAM, hoc est, Opus de inclinatione & deprauatione doctrinæ cœlestis, deq; Ceremoniarum mutatione, auctione & progressu ijs seculis quæ Christum & Apostolos primùm, deinde verò Constantinum Imperatorem, in primis autē Gregorium Primū, Pontificem Rom. & Carolū. M. secuta sunt: Cuius hæc summa est, Pontificiam religionem, quatenus in doctrina & ceremonijs à verbo Dei scripto discrepat, intra mille proximos annos demùm natam, eoq; temporis spacio Pontifices Romanos prisca sustulisse, & noua surrogâsse, quæ

nunc pro vetustißimis habeantur. Collegeram autem hæc omniaq; in meos priuatos vsus. Sed hunc meum laborem iudicio grauißimi & doctrinâ præstantißimi aliquot viri, vt viderunt, ita probârunt, vt continuò me ad æditionem eius adhortati fuerint: cumq; obijcerem illis, nihil minus vnquam mihi in mentem venisse, quàm vt publicarem eum, aut typis excudendum traderem, ceu indignum qui à doctis legeretur, non quoad materiam, quam quidem vtilißimam nostris temporibus arbitror, sed quoad auctorem, qui hæc pro dignitate, ob ingenij & doctrinæ exiguitatem tractare non posset, illi tamen hortando, vrgendo, monendo, rogandoq; non destiterunt. Hos inter præcipuus est D. Guilielmus Stuckius S S. Theologiæ in Schola nostra Professor: habet enim hoc ferè peculiare vir ille, vt licet doctißimus sit, aliorum tamen laudi atq; gloriæ, studiorum laboribus acquisitæ, non inuideat, neq; bonorum cursum sistat aut conatus impediat, sed eos potius quacunq; posfit ratione promoueat atq; adiuuet: quæ virtus vt in viris doctis rarißimè inuenitur hodiè, ita illud è contra quàm plurimis est insitum, vt aliorum labores non ad ostentationem, sed ad Ecclesiæ totiusq; Reipublicæ literariæ vtilitatem æditos Theonino, seu potius canino dente arrodant, carpant, taxent, cauillentur & suggillent, nihilq; nisi quod ipsi soli dicunt ac faciunt rectum putent. Accesßit Stuckio alijsq; pietate, doctrinâ & consilijs præstantißimus vir D. Abrahamus Colbingerus, Illustrißimo Principi Ioanni Casimiro à Secretis, qui æditionem huius operis literis ad Stuckium nostrum datis semel iterumq; flagitauit. Tantorum igitur virorum, authoritate & iudicio victus tandem manus dedi.

Horum autem laborum meorum partem primam sub felicibus Celsitudinis T. auspicijs in lucem prodire volui FRIDERICE Princeps Illustrißime. Laudatißimus enim mos est & plurimis iam seculis multorum exemplis confirmatus, vt quem quis suspiciat, colat maximiq; faciat, in eius fide, tutelâ & patrocinio scriptum, quod æditurus est, reponat & quasi consecret. Causæ autem sunt multæ eæq; graues quæ me & alios in admirationem C. T. rapiunt, eamq; vt summa cum obseruantia colamus, plurimiq; faciamus compellunt. Ex Palatinorum enim Principum laudatißimorum stirpe originem ducis, cuius in totam Heluetiorum gentem, in primis autem in patriam meam, hoc est Tigurinam Rempubl. multa beneficia & præclara merita exstant, quæ adhuc in Annalibus nostris magna cum laude & grata memoria celebrantur. Quod autem Celsitudinem tuam peculiariter attinet, de generosißima eius indole tam multa & præclara ad nos huc vsque famâ & literis clarißimorum virorum constantißimè perferuntur, vt nemini dubium sit, quin non solùm in amore & beneuolentia erga nostram Rempublicam & Ecclesiam sis permansurus, sed etiam vniuersa Christi Ecclesia & S S. Romanum Imperium in te propediem nutritium & protectorem fidelißimum, ac Principem verè Christianum habiturum sit. Habet C. T. vnam Dedicationis nostræ causam: altera est primæ huius par-

ius partis, sicut & totius Operis nostri materia: quam quidem Principibus quoque cognitu & necessariam & utilem esse arbitror, hoc præsertim ultimo ante Christi ad iudicium extremum aduentum seculo, quo Antichristus Romanus aduersus veras, & ad veræ primitiuæ Ecclesiæ formam reformatas Ecclesias vniuersum mundum concitat, & omnia bellis, incendijs, cædibus, seditionibus, proditionibus ac sanguine miscet, vt eam fidem ac religionem restinguat ac funditus exstirpet, ex qua regno suo excidiũ imminere intelligit. Est enim hoc ingeniũ Satanæ, vt tum maximè fremat, ringatur, frendeat & tantúmnon præ furore & insania rumpatur, quando Christum se fortiorem adesse videt, cui ipsum cedere oporteat. Docet hoc Christus quoq;, quando illum forti armato confert, qui sua quietus poßidet, dum nemo illum inuadit, at hoste ipsum expugnante vires omnes ad domus suæ defensionem exerit. Vnde & postremi quiq; illius conatus prioribus grauiores atq; atrociores sunt. Sic in Aegypto olim factũ fuisse Moses testatur. Qui enim initio contentus erat Israelitas auita libertate spoliauisse, vbi tẽpus liberationis adesse videt, noua rabie Pharaonis animum accendit, quâ iam nõ in viros modò, sed in recens natos infantes sæuiret, & laboribus intollerandis populum grauaret. Similiter, cùm Babylonici exilij initia tolerabilia fuissent sub Nabuchodonosore & Euilmerodacho regibus, sub illius tamen finẽ Balthasari extremæ impietatis & sacrilegi furoris author fuit, quo religionẽ & veri Dei cultum omninò abolere conatus est, cuius instaurationẽ præ foribus adesse videbat. Huc etiam pertinent laniena illa cruentißimæ, quas in toto Romano Imperio per annos circiter trecentos æditas fuisse ex Ecclesiastica historia Eusebij constat, cùm religio Christiana per totum orbem longè lateq; propagaretur, & Satan, cessantibus vbiqúe oraculis & euanescente indies idolorum cultu, sibi cedendum esse sentiret. Et quod tunc fecit, id ipsum longe maiori rabie & truculentia quàm ante hac nunquam sub huius mundi finem facturum, sacræ literæ nos docent, & hodiè experimur. Prodest igitur in tantis Antichristi furoribus, quibus vniuersus mundus perturbatur, & summa imis miscentur, Principibus Christianis, quibus à Deo Ecclesiæ suæ patrocinium & tutela cõmissa est, scire & probè cognita habere fundamenta, originem item ac progressum Pontificiæ religionis, quam antiquißimam & iam inde ab exordio mundi traditam esse subinde clamant, & pro qua tuenda, conseruanda propagandaq; tantis viribus laborant & dimicant, vt intelligant Principes, non inniti eam fundamento firmo Verbi Dei, & doctrinæ veræ primitiuæ Ecclesiæ, sed stramineo potius, humanarum constitutionum, rituum & Ceremoniarum, quas non tantum ex Iudaismo, sed Ethnicismo quoque intra mille proximos annos, si quàm longißimè retrospiciamus, mutuati sunt: ac propterea istis Pontificum Romanorum furoribus, terriculamentis, ac brutis fulminibus nihil terreantur, imò ne moueantur quidem, sed in excutiendo pontificio iugo, & à suis prouincijs procul arcendis Papisticis tenebris alacres, in defendenda autem vera doctrina

verbi Dei & veteris Ecclesiæ, quam his postremis temporibus Deus ex immensa gratia & misericordia, mundo rursum reuelauit, constantes & strenui sint. Neq; enim inter Christianos ferenda est sceleratissimi nebulonis Machiauelli Itali sententia, quâ vult Principes non magnopere laborare debere verámne an falsam religionem habeant: cum eò vsq; etiam prouehatur execrandus homo, vt Ethnicas superstitiones Christianæ religioni sine omni pudore anteponat. Sed potius Principi Christiano ante omnia enitendum est, vt vera Religio ab se colatur, propagetur ac defendatur strenuè. Quam quidem ad virtutem non solùm generosissimâ tuâ indole, sed etiam maiorum tuorum exemplis egregiè excitari potes Princeps Illustrissime. Vterq; enim auus tuus, sanctissimi nimirum Illustrissimiq; Principes FRIDERICVS Palatinus Elector, & PHILIPPVS Hassiæ Landgrauius puriorem Euángelij doctrinam summo quoq; cum capitis fortunarumq; suarum discrimine propugnârunt acerrimè. Pater etiam tuus Ludouicus Elector in tuenda verbi Dei doctrina egregiam sanè operam nauauit. Qui omnes nunc in Christo beati viuunt, & virtutum suarum præmijs æternis in cœlo fruuntur, teq; nominis sui memoriâ ad similes virtutes excitant. Quæ eò maioris apud te authoritatis esse debent, quòd in viuis adhuc habeas domestica exempla, quibus non minus excitari potes: Patruum videlicet Ioannem Casimirum, & auunculum Guilielmum Landgrauium Illustrissimos Principes, & in promouenda gloria Dei ac defendenda vera religione fortissimos heroas. Horum vestigijs si C. T. insistat, quod omnes boni sibi de te pollicentur, non solùm in terris felix & fortunatus eris, sed etiam in cœlis aliquando æternùm regnabis. Sed quid ago Princeps Illustrissime? cùm hæc & alia audias sæpius & clarius à viro nobilitate, magnaq; pietate & doctrina præstantissimo D. Ottone à Grünrad morum ac disciplinæ tuæ magistro fidelissimo: à magno quoq; nostra ætate Theologo D. Daniele Tossano alijsq; viris clarissimis mihiq; summâ obseruantiâ colendis. Accipe igitur Princeps Generosissime Clementissimeq; à me, licet nullius meriti aditu C. T. noto, charthaceum hoc munusculum benigno vultu, idq; summæ meæ erga te obseruantiæ testimonium esse patere, & me Tuæ Clementiæ maximo tuo merito tunc obstrictum putabo. Dominus Iesus verus Dei & Mariæ filius, cui omnis potestas in cœlo & terra data est, Celsitudinem T. cum Illustrissimo fortissimoq; Principe Ioanne Casimiro totaq; Palatinorum familia tueatur, & quàm diutissimè ad nominis sui gloriam conseruet, donaq; sua in vobis augeat, Amen. Tiguro Heluetiorum metropoli 4. Calend. Frebr. Anno 1587.

T. Celsitudinis obseruantissimus

Rodolphus Hospinianus

Tigurinus.

INDEX CAPITVM HORVM QVINQVE LIBRORVM.

LIBER TERTIVS COMPLECTItur Originem rerum quæ sunt extra templa: ibiq;

LIBER QVARTVS AGIT

corum:

corum: vbi agitur de Conditione Bonorum Ecclesiæ Christi in terris & Apostolorum ætate, ac inde vsque ad Constantini Magni tempora: deinde de Donationibus Constantini Magni temporibus factis, ac inde vsque ad nostram ætatẽ: vbi et de falsa ac supposititia Constantini M. Donatione.

De origine Decimarum, & quo pacto eæ in manus laicorum peruenerint.

De origine Oblationum et Primitiarum.

In quorum fuerint potestate Bona Ecclesiastica à Constantini Magni temporibus: vbi et

De origine Aduocatiarũ seu Iuris Patronatûs, Der Kastvogtyen.

De Vsu et abusu bonorum Ecclesiasticorum, vbi simul de Incorporationum voragine.

INDEX AVTHORVM,

qui in toto hoc Opere citantur.

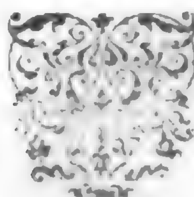
Clemens Romanus.
Cælius Rhodiginus.
Cælius secundus Curio.
Coloniensis Synodus.
Com. stor.
Conciliorum author.
Conradus Gesnerus.
Conradus Pellicanus.
Constantinus Phrygio.
Constantini donationis author.
Constantinopolitana concilia.
Continuator Frisingensis.
Costerus, Iesuita.
Cornelius Agrippa.
Cornelius Tacitus.
Cuspinianus.
Cyrillus Alexandrinus.
Cyrillus Monachus.
Damasus Papa.
Dantes Florentinus.
Desiderius Erasmus.
Dictys.
Dieghus Payua.
Diodorus Siculus.
Diogenes Laërtius.
Dion Cocceius.
Dion Cassius Nicæus.
Dionysius Alexandrinus.
Dionysius Areopagita.
Dionysius Halicarnasseus.
Diophantes Lacedæmonius.
Dominicus Asotus.
Durandus.
Egesippus.
Eginardus.
Egnatius.
Elibertinum Concilium.
Ennius.
Epaunensis Synodus.
Epiphanius.
Ernestus Brotufius.
Euagrius.
Enodius.
Eusebius Pamphili.
Eustachius.
Eutropius.
Felix Malleolus.
Flauius Iosephus.
Fortalitij fidei author.
Franciscus Maironis.
Gabriel Biel.
Gangrensis Synodus.
Gaudentius Brixianus.
Gelasius 1. Papa.
Genebrardus.
Gentianus Heruetus.
Gentilia couillana synodus.
Georgius Cassander.
Georgius Fabricius.
Germanus Constant. Episcopus.
Gilbertus Cognatus.
Glossator Clementinarum.
Gotofridus Viterbiensis.
Gratianus.
Grauamina principum Germ.
Gregorius Magnus.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Neocæsariensis.
Gregorius Nyssenus.
Gregorius Turonensis.
Gualtherus Pictauiensis.
Gulielmus Abbas.
Gulielmus Budæus.
Gulielmus Choulius.
Gulielmus Neubrigensis.
Guilielmus Postellus.
Gulielmus Stuckius.
Guilielmus Pictauiensis.
Gulielmus Taylour.
Gulielmus Whyte.
Helmoldus.
Henricus Bullingerus.
Henricus de Erdfordia.
Henricus de Gandauo.
Henricus Panthaleon.
Henricus Stephanus.
Henricus a Tocken.
Henricus Wolphius.
Hermannus Contractus.
Hermannus Gigas.
Herodianus.
Herodotus.
Hesychius.
Hieronymus.
Hieronymus Paulus Catalanus.
Higinus.
Hilarius.
Hippocrates.
Hipponensis synodus.
Hirsaugiense Chronicon.
Historia Ecclesiastica reformatæ Ecclesiæ in Gallijs.
Homerus.
Honorius Augustodunensis.
Hugo Cardinalis.
Hugo de S. Victore.
Humbertus syluæ candidæ Episc.
Iacobus Middendorpius.
Iacobus Nanclantus.
Iacobus de Voragine.
Iacobus Wimpfelingius.
Iacobus Zieglerus.
Iamblichus.
Ilerdensis synodus.
Ignatius Martyr.
Ignatius Monachus.
Ioachimus Vadianus.
Iodocus Badius Ascensius.
Iodocus a Meggen.
Iohannes Angelus.
Iohannes Annius Viterbiensis.
Iohannes Beleth.
Iohannes Bodinus.
Iohannes Carion.
Iohannes Cataneus.
Iohannes Cheeus.
Iohannes Dubrauius.
Iohannes Eccius.
Iohannes Funccius.
Iohannes Gerson.
Iohannes de Guiuerra.
Iohannes Herold Dominicanus.
Iohannes Iuellus.
Iohannes Langus.
Iohannes Maria Politianus.
Iohannes Molanus.
Iohannes Nauclerus.
Iohannes Picus Mirandula.
Iohannes Quintinus.
Iohannes Rainoldus.
Iohannes Rauisius.
Iohannes de Rupe scissa.
Iohannes Sagittarius.
Iohannes Scotus.
Iohannes Serranus.
Iohannes Sleidanus.
Iohannes Stumpfius.
Iohannes Tilius.
Iohannes Tolosanus.
Iohannes de Turre cremata.
Iohannes Vitoduranus.
Iohannes Wolphius.
Iohannes Wiclef.
Iohannes Wunselbergius.
Ionas Aurelianensis.
Iosephus Scaliger.
Iosias Simlerus.
Iosippus Iosephi Abbreuiator.
Iouianus Pontanus.
Ireneus.
Isidorus.
Iulius Cæsar.
Iuonis decreta.
Iustinianus Imp.
Iustinus Martyr.
Lactantius.
Lambertus Danæus.
Lanfrancus.
Laodicense concilium.
Lateranense concilium.
Laurentius Humfredus.
Laurentius Surius.
Laurentius Valla.
Legenda Aurea.

Leo Afer.

Leo Afer.
Leo Papa.
Leonhardus Rau Wolph.
Leonicus.
Liber Pontificalis.
Lilius Greg. Gyraldus.
Lindanus.
Londinensis Synodus.
Lucianus.
Lucretius.
Ludouicus Hetzer.
Ludouicus Lauaterus.
Ludouicus Viues.
Lugdunense concilium.
Macrobius.
Malmesburgius.
Marcus Varro.
Marianus Scotus.
Marianus Victorius.
Marineus.
Marsilius Scholasticus.
Marsilius Patauinus.
Martianus Capella.
Martinus Bucerus.
Martinus Cromerus.
Martinus Kemnitius.
Martinus Peresius.
Martinus Polonus.
Massurius Albinus.
Mathisconensis Synodus.
Matthæus Beroaldus.
Matthæus Dresserus.
Matthæus Parisius.
Maximus Tyrius.
Metasthenes,
Meldensis Synodus.
Mileuitanum concilium.
Miltiades.
Minutius Felix.
Moguntinum concilium.
Molanus.
Monlucius Episcop. Valentianus.
Mutius.
Nannius Louaniensis.
Natalis Comes.
Nicænaconcilia.
Nicetas.
Nicephorus.
Nicolaus Clemangis.
Nicolaus Cusanus.
Nicolaus Doardus.
Nicolaus Gerbelius.
Nicolaus de Lyra.
Nicolaus Papa.
Nicolaus Sanderus.
Notgerus.

Occam.
Onuphrius Panuinius.
Optatus Mileuitanus.
Origenes.
Orosius.
Otto Frisingensis.
Ouidius.
Oxoniense concilium.
Palladius.
Palmerius.
Panormitanus.
Papinius.
Parisinum concilium & Schola.
Paßionis Dominicæ libelli author.
Paulus Æmilius.
Paulus Diaconus.
Paulus Iouius.
Paulus Riccius.
Pausanias.
Pererius Iesuita.
Perottus Sipontinus.
Persius.
Petrus Albinus.
Petrus de Aliaco.
Petrus de Aquila.
Petrus de Bruis.
Petrus Crinitus.
Petrus Galatinus.
Petrus Lombardus.
Petrus Martyr Vermilius.
Petrus de Natalib.
Petrus Paulus Vergerius.
Petrus Præmonstratensis.
Petrus Viretus.
Petrus de Vineis.
Pherecides.
Philippus Beroaldus.
Philippus Cominæus.
Philippus Melanthon.
Philo Hebræus.
Philostratus.
Pius II. Papa.
Plato.
Plautus.
Plinius.
Plutarchus.
Pollux.
Polydorus Vergilius.
Porphyrius.
Poßidenius.
Probus.
Proclus.
Procopius Gazæus.
Propertius.
Prosper Aquitanicus.

Publicus victor.
Pythagoras.
Quintus Horatius.
Rabanus Maurus.
Rabbi Dauid Kimchi.
Rabbi Leui, F. Gersomi.
Rabbi Monachem.
Rabbi Samuel Thalmudicus.
Rabbi Solomon Iarchi.
Raphael Volateranus.
Regino.
Reimundus Barchinonensis.
Responsionum ad Orthodoxos author.
Richardus Withus.
Robertus Bellarminus.
Robertus Gaguinus.
Rodolphus Gualtherus.
Romana Synodus.
Ruffinus.
Rupertus Holtzoth.
Rupertus Tuitiensis.
Ruthenorum articuli.
Sabellicus.
Salegunstadiensis synodus.
Saltzburgensis synodus.
Salustius.
Salutanus.
Sannazarius.
Schaffnaburgensis.
Schedelius.
Schopperus.
Sclauorum Chronici continuator.
Sebastianus Franck.
Sebastianus Munsterus.
Seneca.
Senonensis synodus.
Septuaginta interpretes Græci.
Seruius Honoratus.
Seruius Sulpitius.
Seuerinus.
Sextus Aurelius Victor.
Sibylla Erythræa
Sidonius.
Sigebertus.
Simeon Metaphrastes.
Sixtus senensis.
Socrates Historicus.
Sophocles.
Sophoclis interpres.
Sozomenus.
Spalense concilium.
Stanislaus Hosius.
Statius
Stella.

INDEX

INDEX RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM: QUAE in toto hoc opere continentur.

A

D.

do e-

K.

L.

Lanfrancus

M.

apud

Paulus

ad Ter-

INDEX.

V.

FINIS.

INDEX

LOCORVM S. SCRIPTVRAE TAM VETERIS, QVAM Novi Testamenti: qui ab Authore in eodem hoc Opere succincta methodo ponderantur & explicantur.

¶IN VET. TESTAMENTO

¶IN

INDEX

¶ IN NOVO TESTAMENTO.

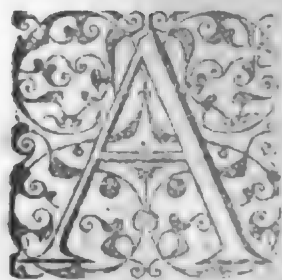
FINIS.

DE ORIGINE ET PROGRESSV TEMPLORVM

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

De loco in quo Patriarchæ ante exstructum tabernaculum familias suas instituerunt: Vbi & de LVCIS, in quibus Gentiles primò conuenerunt, & sacra sua tractârunt.

B ADAMO PRIMO HOMINE AD MOSIS PROPHETÆ *sanctißimi tempora vsque, Patriarchæ nulla templa, seu loca certa & fixa exercendæ religioni peculiariter destinata habuerunt, sed partim, in domibus suis priuatis, partim verò nomadum instar, vagam vitam persequentes, paßim hinc inde varijs in locis, in quibus Deus illis apparuerat, & aliqua suæ præsentiæ signa dederat, erectis aris siue altaribus Deum inuocârunt, sacrificia ei obtulerunt, & familias suas in vera Dei cognitione, religione & cultu fideliter instituerunt. Cuius rei illustre habemus exemplum in Noe, de quo dicitur Gen. 8. c. quòd egressus ex arca, ædificârit altare Iehouæ, in eoq; holocausta obtulerit. Genes. 12. legitur etiam, quòd Abrahamus inter Bethel & Ain fixerit tabernaculum suum, ibiq; inuocauerit nomen Domini, ædificato altari, quòd Dominus eo loco ei apparuerit. Et sequenti cap. dicitur, eodem rediisse Abrahamum, & inuocâsse nomen Domini. Iacobus quoque Patriarcha, vt in eodem lib. 28. cap. indicatur, in sancto illo atq; augusto loco, in quo Deus illi mirabili modo apparuerat, erecto altari vnà cum familia sua, repurgata prius ab omnibus idolis, sacrum cultum, orationis nimirum & sacrificij, Deo exhibuit. Vnde colligimus, si res atq; neceßitas ita postulet, Deum etiam sub dio, & locis quibusuis rectè riteq; coli posse.*

> Locus Patriarcharum tempore religioni exercendæ destinatus.

Apud Ethnicos quoq; fuerunt, qui templa nulla Dijs ædificanda, nec in templis Deos colendos esse arbitrabantur, sed omnem templorum vsum respuebant, ceu alienum à maiestate diuina. Zenonis enim Philosophi & Stoicorum disciplinæ authoris dogma fuisse legimus, ἱερὰ Θεῶν μὴ οἰκοδομεῖν, *hoc est,* Templa Deorum non ædificanda: *Et barbaros quosdam dicere solitos accepimus,* eos impiè facere, qui Dijs templa exstruerent. *In qua sententia Scythas fuisse Herodotus lib. 4. testatur, qui nulli Deorum Templa ædificârunt, præterquàm Marti. Persæ etiam, eodem authore, Templa nulla exstruxerunt, sed montes editißimos conscenderunt, ibiq; Ioui immolârunt. lib. 1. Præterea, cùm Solem potißimùm venerati sint, mundum hunc vniuersum templum illius esse dixerunt: Alexand. lib. 2. cap. 22. Atq; iccirco, Magis authoribus, non solum Græcorum, sed aliarum quoq; nationum templa destruxerunt, concremârunt & solo æquârunt. Et à Bithynis vsurpatum similiter legimus, vt adoraturi, cacumina montium conscenderint & sine templis Iouem Pappam salutârint, sicut Scythæ Pappeum: quæ etiam Diogenis opinio fuit, qui mundum phanum Dei sanctißimum existimauit. Alexand. lib. 2. cap. 22. Cilices etiam ferunt in eam insaniam incidisse, vt non solùm in montibus Deos suos colerent, verùm etiam Amanum montem ipsum Dei loco haberent. Carmeli quoq; incolæ nullum Dei sui templum habuere, nec Germani illi antiquiores: sed illi in monte tantummodò aras habuerunt, hi verò arbores altas, lucos & nemora Deorum suorum nominibus appellata: sicut referunt Gyraldus de Dijs gentium Syntagmate 17. alijq; multi: de Germanis verò Cornelius Tacitus, & luculenter in primis lib. 1. Annalium Boiorum Auentinus, qui dicit, Tuisconem, primum Germanorum Regem, lucos & nemora, in quibus res diuina perpetraretur, consecrâsse. Theodo quoq; primus Boiorum regulus lucum & montem Danubio imminentem, more maiorum suorum Alemanno Herculi Victori, & bellorum præsidi dedicauit, eiusq; nomine appellari iussit, et sacris ibi, ritu patrio, Diuis operari præcepit. Duas præterea in ripa Danubij & ora Germaniæ, vetustißimas Quercus, prodigiosæ magnitudinis, millibusq; passuum 20. distantes gentili Ceremoniâ idem Theodo*

> Templis multæ gentes olim caruerunt.

> Germani veteres aliiq; populi templorum loco habuerũt lucos, nemora & alias arbores.

consecrauit, eoq; frequens populus coijt & victimas immolauit. Petrus Albinus ex Ernesto Brotusio scribit lib. 1. cap. 6. Mersburgum ciuitatem antiquitus ad Caroli M. vsq; tempora Martem atq; Zuttiberum coluisse in querceto, siue luco quernis arboribus consito, ad quem certis temporibus, sacra ei faciendi gratiâ, maxima hominum multitudo confluxerit. Nam nihil sacratius Quercu Germani etiã veteres habuêre: nulla sacra sine huius arboris fronde confecere: & sacrificijs epulisq; ritè sub hac arbore perpetratis, Deos suos inuocârunt. Apud alias quoq; gentes Quercus Ioui consecrata fuit, & sub ea sacra eius celebrârunt: Vnde Verg. lib. 3. Georg. canit:

Quercus sacra olim.

Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos, &c.

Et Plinius lib. 16. refert, in Ponto circa Heracleam aras fuisse Iouis Statini cognomine, ibiq; quercus duas ab Hercule satas. Apud illas etiã Oracula petierunt. De quercu Dodonæa, quæ ob oraculorum multitudinem πολύγλωσσος dicta fuit, multa hinc inde apud poëtas leguntur: nos quoq; in sequentibus aliquid de ea dicturi sumus. Hasq; ob causas etiã (vt obiter hoc annotem) Viscum eius, quod tamen non nisi ex palumborum & turdorum fæce nascitur, è cælo missum putârunt, signumq; esse à Deo electæ arboris. Sacrificijs epulisq; ritè sub arbore præparatis, duos admouerunt candidi coloris tauros: quorum cornua tunc primùm vinciantur. Sacerdos candidâ ornatus veste arborem scandit, falceq; aureâ resectum, candido exceptum fuit sago. Tum demùm victimas immolârunt, precantes vt suum donum Deus ijs prosperum faciat, quibus dederint. Fœcunditatem eo poto dari cuicunque animalium sterili arbitrati sunt, & contra venena esse remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerunq; religio fuit. Plinius de Naturali hist. lib. 16. cap. 44. & Auentinus lib. 3. Annalium. Quæ religio, seu potius superstitio gentilium condonanda fortasse ipsis fuisset, ni inde vsq; ad Christianos manâsset, quibus adhuc hodiè Viscum admirationi est, ideoq; ab ipsis non minus religiosè obseruatur, & curiosè inquiritur, pretiumq; auri, ob priscam illam stultitiam, apud multos habere dicitur.

Viscum quercus vnde in admiratione.

Alexander Sardus lib. 3. indicat, Germanos in hisce lucis & nemoribus Sacros equos aluisse, ex quorum hinnitu obseruârint, quæ futura sint. Fuit Romæ quoq; Ilex vetustior vrbe, in qua titulus æreis literis, Hetruscis religione arborem illam iam tunc dignam fuisse significauit, Plinio auctore lib. 16 cap. 44. Nat. hist. Meminit verò & Luci Marici Plutarchus in vita C. Marij, quem Minturnenses religione Deorum venerati sint atq; obseruârint. Habuit & Sclauorum gens lucum quendam sacrum, firmißimâ sepe cinctum, ob Deorum multitudinem maximè in delitijs: in cuius medio ruinosæ steterunt quercus, Prouen deo dicatæ, ad quas varios sacrificiorum ritus peregerunt, adstantibus populo cum Regulo. Atrium ingredi fas nemini erat, præter sacerdotes ac sacrificare volentes, aut quem mortis periculum vrgebat, cui tutum ibi fuit datum asylum, vt Helmodus indicat cap. 53. Senones etiam lucum sacrum venerati sunt, quem nisi vinculo ligatus ingredi nemo ausus fuit, vt testatur Ammianus lib. 34. Maßilienses etiam, qui Galliam Narbonensem inhabitant, in lucis, in quibus nulla erat effigies, sacra fecerunt, & interdum arborum truncos venerati sunt, tanquam eis diuinitatis aliquid inesset. De his lucis, qui plura cupit cognoscere, legat Benedicti Curtij Symphoriani librum Hortorum quartum. Ex historia etiam sacra liquet, Chananæos quoq; Lucos templorum loco plantâsse, quos Dijs suis consecrârint, in ijsq; cultum Deorum suorum exercuerint.

In lucis sacris equos aluerunt gentes.

[illegible] cur gen[illegible] Deos [illegible]int.

1. Nicolaus Gerbelius in sua Græcia hoc ideò à gentilibus obseruatum scribit, quòd scilicet adeuntibus huiusmodi sacrata loca, religiosum quendam diuinumq; horrorem incuterent syluæ.
2. Alij hoc factum putant, quòd Manes & Heroum animas, qui Lares vitales dicuntur, lucos tenere Ethnici crediderint: Vnde apud Vergilium in 6. dicunt:

Nulli certa domus, lucis habitamus opacis.

3. Alij loca illa instinctu mali spiritus ideò ad cultum Deorum delecta esse existimant, vt ibi latere melius scelerati possent, & suas nequitias occultius perpetrare. Nã Munsterus in suis ad lib. 1. Reg. c. 15. Annotat. testatur, gentiles in lucis res abominandas perpetrâsse, prostibula scilicet passim in ijs vtriusq; sexus instituentes, aliaq; nefanda exercentes. Confirmant hæc, quæ Sozomenus lib. 5. c. 19. de luco illo amœnißimo, in Daphne Antiocheno suburbio, sito, commemorat: Cùm enim amœnitatem eius perstrinxisset, & vnde nomen habeat retulisset: à Daphne nimirum, quæ cùm Apol-

[L]ucus in Daphne officina nequitiæ.

Apollinem amatorem fugeret, in arborem eiusdem nominis conuersa est, hæc tandem subiungit: Hoc (*inquit*) suburbiū cùm tale esset, accedere, turpe iudicabatur ꝓbis hominibus. Ipse siquidem situs, & natura loci ad ignauiā & voluptatem inuitabat, & fabulę hypothesis, amatoria existens, modicâ occasione acceptâ morbū amantiū iuuenibus alioqui corruptis duplicabat, qui fabularum prætextu grauiter incendebantur, & absq; pudore libidinosa factà aggrediebantur, nec castitatem complecti valentes, neq; castos eô loco videre sustinentes. Etenim si quis sine amata in Daphne morabatur, stupidus & expers gratiæ, ac quasi scelus quoddā & abominabilis auersandusq; iudicabatur. Et aliàs is locus Ethnicis venerabilis ac in multo pretio erat. Erat. n. illic elegans Daphnei Apollinis imago, & templū magnificè ac pretiosè elaboratū, quod Seleucum Antiochi patrē exstruxisse ferunt. *Et quid in peregrinationibus in nemora & alia loca sacra olim religionis ergò susceptis, perpetratū sit, multæ historiæ locu pletissimè docent. Atq; hæc fortasse causa fuit, quòd Deus noluit populū suū iuxta templū & aras Lucos plantare, inquiens:* Non plantabis tibi lucū ex vllis arboribus iuxta arā D. Dei tui, quam facies tibi. *Deut 17. Nonnulli hoc factū ab Ethnicis putant, vt cultus Dei esset ornatior, eoq; acceptior: erāt enim Luci manu consiti, ideoq; sine dubio arbores omnis generis in ordi* 4.
nem aptè & concinnè dispositæ: Vt nihil dicam de vmbra, quâ in lucis homines fruebantur: Vnde Verg. lib. 1. Æneid. Lucus in vrbe fuit media lætissimus vmbra.
Vnde etiam Hoseas propheta 4. c. Israelitis exprobrans, quòd in collibus suffitum adolerent sub quercu, & vt Ieremias dicit, sub omni ligno frondoso immolarent, hanc eius rei causam addit, quòd *scilicet* bona sit vmbra eorū. *Ego multos gentiliū, qui rectius de Deo senserunt templo* 5.
rum vsum ideò damnâsse, & cultui diuino Lucos, excelsa & huiusmodi loca destinâsse existimo, quòd putârēt immensam illā summi Dei maiestatē tā angustis templorū parietibus ceu septis concludi non posse: quod etiā sacræ literæ docent, 2. Par. 2. Hinc factū etiā opinor, vt multis in locis quibusdā Dijs sine tectis templa ædificârint. Romæ enim templū Termini, *à Numa exstructū, desuper patens foramen habuit, nefas etenim duxit,* Terminum *Deum pacis & Iustitiæ custodem sub tecto conspici. Sic Ioui, Soli, Lunæ & Diofidio, in aperto mundo templa ὕπαιθρα & sub diuo eandem ob causam veteres exstruxêre. Quod à Græcis in primis sæpè factitatū legimus, vt his Dijs ὕπαιθρα tēpla exstruxerint: sicut ædes Iouis puluerij in Attica semper sine tecto erigebatur: vt ex Plut. Numa Alex lib. 2. c. 13. refert. Xerxes rex à Magis Persarū persuasus, Græciæ templa eò propensius inflammâsse dicitur, quòd parietibus includerent Deos, quibus omnia paterent. Vel etiam ex κακοζηλίᾳ Patriarchas Veteris Testamenti gentiles imitari voluerunt, qui* 6.
ante extructionē Tabernaculi templa nulla habuere, sed vbiuis locorū Altaria erexerunt, ibiq; sacra passim instituerunt sacrificiaq; obtulerunt. Hoc verò postea propter typū vnico tantùm in loco fieri voluit Deus: ob eamq; causam excindere præcepit Israëlitis eiusmodi Lucos, deijcere in ijs aras & statuas, & superstitionis eius omnē delere memoriam: Exod. 24. Deut. 7. & 12. & 17. Quæ leges cauendū etiam admonebant, ne gentiū ritus atq; mores ad suā religionē transferrent, neue sibi traditas ceremonias ad earum exemplū conformarent, minimeq; alio quàm ab se delecto loco victimas suas immolarent. His tamen mandatis, licet seuerissimis, adeò nihil obtinuit apud Israëlitas suos, vt ipsi quoq; ad gentiliū imitationē lucos plantârint, in quibus Dijs alienis seruierunt. Hoc inde factū puto, quòd prisca simplicitas cœpisset eis displicere: Adam, Abel, Iacob et reliqui Patriarchæ aris erant contenti: his illi censebant addendos lucos, quò Dei cultus esset ornatior. Cœpit hæc idololatria primò in populo Dei sub iudicibus Othoniele & Ehud: quod Iudic. 3. indicatur his verbis: Fecerūt filij Israel malū in oculis Iehouę, oblitiq; sunt Iehouę Dei sui, & seruierunt Baalim & lucis. *Ante hunc siquidē locum nullus alius in sacra historia exstat, qui tale quid de Israelitis referat. Notandū autem obiter in Hebræo legi* האשרית *&* Aseroth, *hoc est, Lucis: quod nomē vetus interpres nō rectè legit pro* עשתרית Astaroth, *quod proprium nomen Dei Sidoniorū fuit: quæ corrupta lectio etiā in nonnullis Germanicis versionibus inuenitur. Instaurauit hanc Idololatriam in Iudæorū gente primus Regum Roboam. Etsi enim 3 Regum 14. in genere de Iudæis referatur, quòd peccatis suis longè maiores suos superârint, eò quòd exstruxerint sibijpsis excelsa, statuas & lucos, &c. tamen Iosephus Antiquit. lib. 8. cap. 10. peccati huius authorem seu potius instauratorem Roboamum facit, quando dicit:* Roboam ad

Cur multis in locis templa sine tecto ædificata.

Termini templum Romæ.

Lucos excindere præcipit Deus.

In lucis quando Israëlitæ seruire cœperint Deo.

impias & iniustas conuersus est actiones, & spreuit Dei religionem, ita vt & populus eius imitaretur iniquitatem. Cum moribus namque principum corrumpitur conuersatio subiectorum: cùm viderint illorum luxurias, suæ castitatis merita respuentes, quasi virtutem eorum imitari nituntur illecebras. Non enim opera principum approbare videntur, nisi etiam similiter hæc agantur, *Hactenus Iosephus. In quam sententiam etiam à Platone scriptum est*, Quales in Repub. principes essent, tales etiam reliquos solere esse ciues. *Inter Reges autem Israelis impius ille Achab primus Lucos plantauit. 1. Reg. 16. In ijs, vt Iesebeli reginæ gratificaretur, sacerdotes aluit, qui inde lucorum seu nemorum sacerdotes appellantur, 3 Reg. 18.*

Idololatria ad Quercum Mambre.

Hæc inquam est Origo eius idololatriæ, quæ grauißimè sæpißimeq; à Deo per Prophetas damnatur, & quâ sibi Iudæi simul ac Israelitæ omnis generis mala accersiuerunt: quòd nimirum in collibus aras exstruerent, ibiq; suffitum adolerent sub quercubus, & sub omni ligno frondoso immolarent. Si enim hoc ipsorum factum cum legibus Dei conferamus, trifariam ab ipsis grauißimum peccatum admissum intelligemus. Primùm enim memoriam superstitionis huius adeò non deleuerunt, vt eam introductâ aliâ consimili, magis suscitârint: tum eâ, quam diuinitus acceperant, religionis formâ posthabitâ, ritus Ethnicos obseruabant: deniq; eo, quem vnum religioni lex consecrârat, loco non contenti, quosc unq; montes atq; colles superstitioni suæ destinabant. Et quanquam multis se speciosis rationibus excusare niterentur: vt quòd honorem eum nullis peregrinis Dijs, verùm ipsi Iehouæ deferrent: quòd ea solùm ad hunc cultum delegissent loca, in quibus Deus olim à Patriarchis visus, cultusq; esset: quòd animis optimis, planeq; Deo deuotis, isthæc sacra peragerent: excusationes tamen eas omnes Deus repudiabat, & hos illorũ cultus veterum inuentum dæmonum, acerrimis, sicut diximus, Prophetarum sermonibus condemnabat, & tandem extremi exitij ipsis causa fuerunt.

Trifariam peccârunt Iudæi.

Et tamen hæc superstitio tam altas in hominum animis radices egerat, vt ea adhuc Constantini Magni tempore in Palæstina in vsu fuerit. Sozomenus enim de Idololatria ad Quercum Mambre lib 2. cap. 4 ita scribit: Locus quem nunc Terebintum vocant, quindecim stadijs ab Hebron, quam à meridie vicinam habet, ab Hierosolymis verò circiter 250. stadijs distat, de quo verax sermo est, Abrahamo ibi filium Dei, vnà cum angelis contra Sodomitas missis, apparuisse, illicq; filij generationem prædixisse. Annuam verò illic Panegyrin eamq; splendidam regionis illius incolæ & vlteriores Palæstini, & Phœnices & Arabes, etiamnùm messis tempore celebrant. Conueniunt autem illic plurimi etiam nundinarum gratiâ, tam empturi quàm venditurus. Est enim id festum cunctis frequentissimum, Iudæis tanquam de Patriarcha Abrahamo gloriantibus; Græcis propter angelorum apparitionem, Christianis verò, quoniam etiam tum temporis pio viro is apparuit, qui posterioribus temporibus ad salutem humani generis per virginem sese manifestè exhibuit. Honorant autem eum locum pro sua quique religione, alij ad vnum omnium Deum orantes, alij angelos inuocantes & vinum libantes, ac thure, vel boue, vel hirco vel oue aut gallo sacrificantes. Quod enim quisq; charum & bonum toto anno accuratè nutritum secundum votum, cùm sibiipsi tum domesticis suis ad eiusdem festi conuiuiũ asseruabat. Honorantes autem eum locum cuncti, siue ad cauendum iram Dei, ne quid mali paterentur, ne cum vxoribus quidem, cùm in eo agerent, commiscebantur, quamuis illæ eo festo ornato, & mundiciei muliebri plus solito vacarent, & temerè in conspectum progrederentur, neq; aliâs lasciuiebant, tametsi tabernacula communiter & promiscuè haberent. Est enim locus ille serenus & indiscretus, nec vlla habens ædificia, nisi sola quæ circa ipsam quercum ab Abrahamo olim structa fuerant, vnà cum puteo ipso parato. Tempore verò Panegyrico nemo ex eo hauriebat. Etenim secundum legem gentilium alij lychnos accensos in illum iaciebant, alij vinum infundebant, alij placentulas, alij numismata, vnguenta, vel thymiamata inijciebant, eamq; ob causam, sicut fieri solet, aqua illa commixtione iniectorũ corrupta et inutilis videbatur. Cùm aũt Imperator de his certior factus esset admodũ Palestinę Episc. succensuit, quòd competentẽ rei istius curã neglexissent, ac lo-

ac locũ sanctum existentẽ prophanis libationibus ac sacrificijs conspurcari permisissent. Præcepit igitur Phœniciç Episc. vt in vnũ cõgregati, arã, quç ibi erat, ex fundamẽtis dirutã, ac statuis igni traditis, ecclesiã ibidẽ struerent, etc. *Vide Socr. li. 1. c. 18.*

Ab his Lucis, quos Germanicè Wald *vocamus, quò Ethnici veteresq́ Germani religionis ergò, vt ostendimus, frequentes conuenêre,* Walfahrt *&* Wallen *denominata deductaque priscæ superstitionis vocabula sunt: & significant celebrem ob religionem conuentum; ijsq́ hodie vtimur pro peregrinationibus ad sacras ædes salutatum Diuos, Diuasq́, vt Auentinus indicat lib. 1. Annalium.* Vocabula Walfahrt & Wallen vnde & quid.

Alexander Sardus lib. 3. de Moribus & ritibus Gentium testatur, in Græcia, antequàm condi templa cœptum sit, Antra consecrâsse Dijs. Antra ante templorum vsum apud Græcos consecrata Dijs.

Quemadmodum autem Deus Lucos excindere iussit populum suum, sic contra apud Ethnicos piaculum fuit, eos vel in vsus necessarios, ne dum ob contemptum succindere. Dion enim libro hist. 51. refert, Turulium, cum arbores luci Apollinis Coi incidere fecisset, vt naues fabricaret, ab Augusto propterea iussum necari.

Fuerunt etiam inter ipsos Christianos nonnulli, inprimis Anabaptistæ, qui Deum absq́ Templis vllis colendum esse existimârunt, adeoq́ simpliciter omnia Templa, certaq́ & destinata loca cultui diuino, in Ecclesia Christi improbarunt. Vtebantur autem his rationibus. Primò, *quòd neq́ primi Patres & Patriarchæ ante Mosem habuerint Templa, certaq́ ad Deum colendum loca: sed totus mundus erat illis Templum, quia Deus etiam vbiq́ esset quem colimus: eum igitur vbiq́ etiam coli posse. Proinde Patres illi, sicut sese offerebat occasio, & vbicunq́ Deus sese manifestabat, siue in montibus, siue in conuallibus, ibi eum coluisse leguntur: Et locum illum tùm demùm dicebant esse sanctum, sicut de Iacobo legimus Gen. 28. Quòd verò Moses postea ædificârit Tabernaculum, & Solomon Templum, ibiq́ Deus voluerit & non alibi sibi sacrificari: primùm, aiunt, illa fuisse mysteria Regni Christi, & significâsse Corpus Christi, ipso Christo id testante Ioan. 3.* Soluite templum hoc, & ego intra triduum excitabo illud: Loquebatur autem, *inquit Ioannes,* de templo corporis sui. *Tabernaculum igitur & Templum Solomonis fuisse typum corporis Christi, in quo Deus manifestari debuerit, & sicut non licuerit sacrificia offerre, nisi in Templo, sic non licere nisi in Christo Deum inuocare, & illi sacrificia nostra offerre. Cùm igitur cessârint vmbræ, ceremoniæ & cultus ille Aaronicus, cessare etiam debere Templa: præsertim cùm ita Ceremonialis lex abrogata sit, vt eam non liceat reuocare. Atq́ hoc ipsum volunt cùm Deum, Prophetas & Apostolos, tum Christum etiam apertissimis verbis docuisse. Sic enim Dominus ipse apud Prophetam ait:* Cœlũ sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum: vbi stabit igitur domus illa quam ædificabitis mihi, & vbi est locus ille in quo quiescere possim? *Isa. 66. Et Solomon,* Cœli cœlorum te non capiunt. *Stephanus quoq́,* Excelsissimus non in manufactis templis habitat, *Actor. 7. Et Christus ad Samaritanam mulierem,* Venit hora, quando neq; in monte hoc, neq; Hierosolymis adorabitis Patrem: sed veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Deus Spiritus est. *Ioan. 4. Apostolus quoq́ apertè ait 1. Timoth. 2.* Volo viros Deũ adorare in omni loco. *Ex his omnibus colligunt, non solùm inutile esse & non necessariũ, sed etiã superstitiosum Templa ædificare & retinere, in quibus colatur Deus.* Anabaptistæ templa improbant. Anabaptistarũ argumenta contra templa.

Negatur autem à nobis hæc consequentia. Quod enim ad Patriarchas attinet, non sequitur, Illis non fuit mandatum, vt Templa exstruant, in quibus Deum colant: Ergo Christianis non licet vlla habere Templa. Neq́ enim vllus quoq́ eis dies præscriptus fuit certus, quem sanctificarent: Non autem sequitur propterea, non solùm non necessarium esse, sed neq́ vtile & licitum Christianis, diem Dominicum, aut vllum alium sanctificare. Adorabant Patriarchæ Deum, vbicunq́ se offerebat occasio: nos quoq́ idem facimus: nec cultum Dei alicui loco affigimus: sed sicut illi, quanquam totus mundus erat eis loco Templi: cùm tamen cogenda erat Ecclesia, certa aliqua loca habuerint oportet, vbi simul conuenirent omnes, cur non nobis idem necessarium esse diceremus? oportet enim alicubi conuenire. Ac licet Deus non mandârit, vt templa, & certa loca habeamus, in quibus conueniamus, eumq́ colamus, non tamen etiam prohibuit. Templa igitur Christianis concessa sunt. Responsio ad argumẽta Anabaptistarum.

Quod de legis abrogatione obijciunt, verum est: Sed non propterea lex ceremonialis reuocatur, si templa ædificantur, in quibus à fidelibus colatur Deus, & Ecclesiasticum Ministerium exerceatur. Neq enim reuocatur lex Ceremonialis de Sabbathis sanctificandis, quia sanctificamus diem Dominicum & alios dies festos: Quia hæc non instituta sunt in Ecclesia, vt simpliciter necessaria, sicut tunc temporis obseruatio legis ceremonialis etiam necessaria erat: sed vt vtilia, & ad ordinem in Ecclesia, & ad ædificationem: libera tamen per se, neq vllius conscientiam obstringentia, habemus tempora & templa. Adde & Hieronymi responsionem in cap. 4 epistolæ ad Galatas, Ecclesia Christi, *inquit,* non obseruat eosdem dies, & eadem tempora quæ Iudæi, sed diuersa: eoq etiam, dum hæc obseruat, non facit contra Apostoli mandatum, dicentis, non esse obseruandos dies, menses & annos, nempe quos Iudæi: neq eâ conscientiâ, quâ Iudæi: sed alios dies & liberâ conscientiâ. *Hoc etiam de Templis, & alijs locis Deo ab Ecclesia dedicatis, dicendum est.*

Quod ad loca Prophetæ Isa. 66. c. Solomonis, Stephani & aliorum attinet, nihil prorsus contra Templa faciunt, sed potius contra eos, qui Deum eiusq maiestatem, potentiam & gratiam templis, ac ædium sacrarum & parietum septis includunt, adeoq certo loco alligant, quum illi omnia pateant, & hac ratione Mundus ipse & omne hoc totum illi quasi pro Templo sit.

Quod etiam afferunt ex Ioan. 4. & ex Apostolo, nihil aliud probat, quàm Dei cultum in nouo Testamento non esse certis locis alligatum, quia Christianis vbiq locorum sua sacrificia offerre liceat. Et quod ad Christum attinet, voluit Samaritanam mulierem docere, venisse iam tempus illud, quo abrogandus sit Leuiticus cultus cum Templo. Futurum enim breui, vt vocentur Gentes ad verum Dei cultum: & ita, vt Deus vbiq locorum adoretur, idq purè & syncerè, absq tot talibusq Ceremonijs, quot qualesq ad id vsq tempus Iudæi in cultu suo habuerant: sed sicut Malachias prædixerat fore, vt Deo offerretur sacrificium mundum in omni loco. Neq etiam aliò respexit Paulus, quàm, cùm sublata sit illa Iudaica lex, quâ non licebat Iudæis alibi, quàm in templo Hierosolymitano offerre sacrificia, velle se, vt Christiani vbiq locorum, sua offerant Deo sacrificia. Ex his igitur locis omnibus nihil potest aliud concludi de Templis, quàm cultum Dei apud Christianos, non esse certis locis sicut neq certis temporibus alligatum: ideoq licere nobis, sicut quouis tempore, ita etiam quouis loco, Deum colere, inuocare, nostraq illi offerre sacrificia: modò omnia ad ædificationem & ex fide fiant.

Authoris sententia de templis.

Me igitur Originem templorum & rerum ad templa pertinentium inuestigantem, in eadem cum nonnullis gentilibus, Anabaptistis, alijsq fanaticis esse sententia nemo existimet: Scio enim certa debere inter Christianos esse loca, quocunque ea nomine appellare velis, ad res sacras tractandas, hoc est, ad audiendum Verbum Dei, ad orandum & ad Sacramenta celebranda. Et quia ab omnibus non omninò barbaris gentibus templa sacrorum causa exstructa sunt, vt mox indicabitur, non repudiamus id nomen, neq etiam abhorremus à templis, vel à gentilibus, vel etiam à Papistis exstructis, modò ab omni superstitione idolorum, aliorumq abusuum sint expurgata, néue ijs, & externo cultui nimiùm tribuatur, posthabito veri Dei cultu vero & spirituali, ne etiam Deum rectè riteq coli sine templis existimetur. Nam etsi Christus & Apostoli interdum varijs in locis prædicârunt verbum Dei, tamen in Templo quoque & Synagogis, quæ erant eius temporis Ecclesiæ, docuerunt. Matth. 26. Christus inquit: Quotidie apud vos sedebam docens in templo, & me nõ tenuistis. *Et Ioh. 18.* Ego palã loquutus sum mundo, ego semper docui in Synagoga, & in tẽplo, quo oẽs Iudæi cõueniunt. *Act. 3. Petrus & Ioannes simul ascendebant in templũ sub horã precationis 9. Act. 5. Angelus educens Apostolos de carcere, dicit eis:* Ite & stantes in templo loquimini plebi omnia verba vitæ huius: qui cùm audissent, intrauerunt diluculo in templum, & docebant. *Act. 13. Paulus & Barnabas missi ad prædicandum, primùm intrant in Synagogam, & ibi prædicant. Pace etiam redditâ Ecclesiæ sub Constantino M. templa certatim ad vsus sacros Christiani ædificare cœperunt, vt suo loco indicabitur. Vnde D. August. quoq epist. 49. ad Deogratias, Templa per se nõ damnat, sed vult vt vni & soli Deo seruiant.* Templum, *inquit*, sacrificia, & alia quæcunq ad hæc pertinentia, cùm exhibentur Deo, secundùm eius inspirationẽ atq doctrinã, vera religio est, cùm autem dæmonibus, secundùm eorum impiam superbiam, noxia superstitio.

perstitio. Quapropter qui Christianas literas vtriusque Testamenti sciunt, non hoc culpant in sacrilegis ritibus paganorum, quòd construant Templa, & instituant Sacerdotia, & faciant Sacrificia, sed quòd hæc idolis & dæmonijs exhibeant.

Graui igitur iniuriâ Bellarminus nostros afficit, eo quòd scribit Col. 2186. nos negare templa rectè ad orandum ædificari; contrarium enim docemus. Imò primam Bellarmini propositionem Col. 2187. totam concedimus: nempè, rectè institui certa loca, in quibus verbum Dei, & Sacramenta populo ministrentur: *modò absit superstitio, & opinio, quòd Deus illis locis alligetur: sed ordinis tantùm gratiâ & politiæ externæ loca ista sunt habenda, non tanquam diuini cultus partes. Impudenter etiam ibidem calumniatur Iesuita Vualdenses ac Bohemos fratres, quasi Templa & loca eiusmodi ordinis gratiâ constituta, vnà cum Anabaptistis oderint: nam ipso facto mendacij arguitur.* **Bellarmini calumnia.**

Ibidem quoque Bellarminus in eo vehementer errat, quòd scribit, Templa ad sacrificia vera, & propriè dicta, offerenda Deo, rectè & piè à Christianis exstrui. *Nam Christiani nullum verum & propriè dictum Sacrificium habent, nisi vnicum illud Christi, quo semetipsum in cruce obtulit semel, vt peccata fidelium tolleret: Hebr. 9. & quo consecrauit in perpetuum eos qui sanctificantur: Hebr. 10. Quòd enim preces, eleemosynæ, gratiarum actio & similia interdum in verbo Dei* Sacrificia *appellantur, impropriè fit, vt declaratur Hebræor. 13. c.*

Hinc etiam manifesta fit altera Pontificiorum & Vbiquistarum calumnia, quâ nostros tanquam hostes Templorum damnant, eo quòd in Ciuilibus bellis Galliæ & Belgij Templa aliquot in locis à nostrorum militibus & plebe confracta fuerunt. Est enim hæc fallacia Accidentis. Et si valet hæc propositio, Quorum milites confringunt & destruunt in furore bellico Templa, ij hostes sunt Templorum, eaque sublata omnino volunt: tunc seipsos vnà damnant quoque. Quàm flagitiosè & barbarè se gesserint Latini, captâ Constantinopoli: Pompeij Columnæ Cardinalis copiæ, occupatâ Româ sub Clemente 7. exercitus item Caroli 5. Româ denuò captâ; in destruendis, confringendis & diripiendis templis, vrbibus deprædandis, constuprandis virginibus, & sacris omnibus profanandis; prolixè narrant Nicetas Chron. lib. de Isaaco & filio eius Alexio; Antoninius par. 3. tit. 19. cap. 2. §. 3. Panuinius in vita Clementis 7. Iouius in vita Pompeij Columnæ & lib. 24. historiæ suæ.

Quo tempore autem, quo authore quáue occasione eiusmodi sacrorum congressuum loca, & reliqua ad ea pertinentia, apud Iudæos, Gentes & Christianos exstrui cœperint, qualia item ea fuerint Apostolorum temporibus, & illos proximè consequutis, qualia deinde posterioribus seculis extiterint, & in quem non dissimulandum abusum ea res tandem degenerârit, ex probatis authoribus in sequentibus referemus.

CAPVT II.

De Tabernaculo Iudæorum.

QVoniam post legem latam non licebat nisi in vno loco sacrificare, propter typum Christi, qui vno in loco oblatus est, ad peccatorum mundi expiationem, ideo etiam certus fuit locus populo Dei designatus, in quo ceu in sacra quadam officina, sacerdotes sacrificarent. Is autem locus erat initio quidem Tabernaculum Mosis, postea verò Templum Solomonis.

Tabernaculum *siue* Tentorium *quod vocatur etiam in sacra Scriptura* Sanctuarium, *Exod. 25.* Tabernaculum fœderis, *Exod. 35. Num. 4.* Domus Dei in Silo, *Iudic. 20. 1. Reg. 1.* Tabernaculum testimonij, *Exod. 29.* Tectum fœderis, *Exod. 40. primus omnium Moses in deserto ædificauit & exstruxit, die prima Mensis primi secundi anni exitus ex Ægypto, qui fuit post datam Abrahæ promissionem 430. & conditi mundi 2455. iussu & mandato Dei expresso, vt indicatur Exod. 40. quo tempore quoque Apollinis Delij Templum ab Eristhone Cecropis filio ædificatum. Vites etiam à Dionysio Deucalionis filio in Græcia inuentæ fuerunt, iuxta Eusebium, Berosum & Funccium. Quia verò per annos 401* **Tabernaculum à quo & quando erectum.**

per desertum oberrabat populus cum Mose, non conueniebat eis fixum aliquod templum, sed portatile. Et habuit quidem formam aliquam Templi, sed reuera tabernaculum erat, & tentorium, ex pellibus & lignis, cortinis & alijs, id genus rebus exstructum, è quibus etiam militaria tabernacula & tentoria exstrui solent. Quia enim Israelitæ degebant in tabernaculis, cùm essent viatores & milites, Deus quoq; , vt esset hac in parte non absimilis suo populo (erat enim illius Dominus) voluit & sibi ædificari tabernaculum, inq; medio sui populi collocari, quod inhabitaret in medio sui populi existens. Quæ res typus fuit eius, quod postea filius Dei sumptâ carne nostrâ ceu tabernaculo, dicitur pfecisse Ioan. 1 verbum caro factum est, & habitauit (ἐσκήνωσεν) inter nos, *quasi & ipse in tentorijs militaribus vnà cum alijs fidelibus, ceu militibus commorans.*

Tabernaculi structura & forma.

Eius autem structura erat fermè huiusmodi. Principiò infigebantur terræ foramina habentes argenteas bases, pro asseribus in parietem compingendis erigendisq; : singulis videlicet asseribus aut tabulis bases binæ. Nam singulæ tabulæ habebant inferius duos dentes, quibus inserebantur basibus. Tabulæ in vtroq; tabernaculi latere vicenæ, & ad occidentem in capite decem erant, omnes obductæ auro, altæ cubitos decem. Hæ inquam erectæ imponebantur aut infigebantur basibus: à tergo habebant circulos aut annulos aureos, per quos vectes ex ligno Sitim (putatur esse spina alba) inserebantur, vt asseres inter sese astrictæ sibi constarent, nec hiaret structura siue paries, tabulæué aut antrorsum vel retrorsum inclinarent. Ab oriente claudebatur velo Sanctum. Porrò contextæ erant cortinæ seu aulea decem opere phrygio, quæ ansulis seu fibulis inter se conserebantur. Hæ autem ceu contignatio aut laqueareum quoddam summitati tabularum erectarum imponebantur: quibus rursus inducebatur tectum triplicatum, quorum supremum erat taxinum imbribus arcendis idoneum.

Partes Tabernaculi.

Habebat autem tabernaculum in longitudine cubitos 30. in latitudine 10. Id quod colligi potest ex mensura asserum. Diuidebaturq; in partes tres: prima apellabatur Sanctum sanctorum, *&* Adytum ædis, *vel* oraculum templi. *Secunda* Sanctum *longum cubitos viginti, vt illud decem. Tertia vocabatur* Atrium, *cuius longitudo erat centum, latitudo quinquaginta cubitorum. Inclusum hoc erat columnis quinquaginta tribus, defixis in æneas bases, & altas 5. cubitis, ex quibus dependebant tapetia reticulata ac perspicua: in ingressu suspensum erat ad columnas quatuor velum viginti cubitorum.*

Sanctum sanctorum dirimebatur à Sancto per velum pretiosissimum in quatuor columnis argenteis suspensum: sed & Sanctum ab Atrio claudebatur velo secundo, & ipso pretioso, quod quinq; auro obductis columnis sustentabatur, quarum capita aurea, bases æneæ erant. In medio atrij stabat erecta domus interior, ipsum inquam Tabernaculum, distinctum vt modo diximus. Hanc descriptionem Tabernaculi colligunt & petunt omnes ferè ex cap. 35. & 36. Exod.

Cur Tabernaculum hoc ædificium dicatur.

Ex ea simul nominis ratio haud obscurè colligi posse videtur, cur nimirum σκηνὴ *Græcè, Tabernaculum verò seu Tentorium Latinè locus hic sacer dicatur, à forma scilicet & similitudine quam habuit cum tabernaculis vel tentorijs, quæ in castris eriguntur aduersus solis tempestatisq; iniuriam, quæq; modò huc modò illuc transferuntur. Apud Hebræos quoq; dicuntur* אהלים *à tendendo, sicut Tentoria apud Latinos: nam* אהל *extendit vel expandit significat. Paulus ad Hebræos vocat* ἅγιον κοσμικὸν, Sanctum *vel* Sanctuarium terrenum, seculare, *vel* mundanum, *vt cælesti & æterno opponat: non vtiq; Atrium exterius innuens, iuxta aliquos, quod promiscuæ plebi patebat: de eo enim nullus ibi Apostolo est sermo.*

Quæ in singulis partibus Tabernaculi reposita.

In Sanctum sanctorum *nemo ingrediebatur, nisi semel in anno summus Pontifex. In ipso collocata erat* Arca fœderis *inter Cherubim, quæ à nullo mortalium, nisi solo summo sacerdote semel in anno incensum inferente cernebatur. In hac Arca reconditæ fueruut tabulæ lapideæ, quibus decalogus inscriptus erat manu Dei, & nihil præterea aliud, vt Hieronymus clarè testatur in epistola ad Eustoch. In eadem tamen aliqui asseruatum quoq; fuisse volunt Manna, & virgam Aaron. Mouentur illi Pauli loco qui Hebræorum 9. cap. exstat, vbi Apostolus dicit,* Sanctum Sanctorum Arcam habet fœderis vndiq; circumfertam auro:

Ini

In qua στάμνος χρυσῆ, hoc est, vrna aurea habens manna. & virga Aaron quæ germinauit, & tabulæ fœderis. *In 2. autem lib. Paralip. 5. cap. dicitur, Non fuisse in Arca nisi duas tabulas. Respondent aliqui, Regum temporibus nihil in Arca, nisi tabulas tantùm fuisse, reliqua verò sequentibus temporibus imposita fuisse. Alij dicunt exclusiuam particulam πλὴν, quæ exstat apud Septuaginta, in Hebræo non legi: cùm tamē expreßè extet* רק *Rak. Quidam per synecbdochen alia includi volunt. Lud. Lauaterus, socer meus, hunc locum ita intelligit, vt putet, spiritum sanctum innuere velle, nulla alia scripta, quàm duas tabulas, in Arca fuisse. Cùm verò non legatur Dominum iußisse, vt Manna & virga Aaron in Arca includerentur: è contra autem Aaron Exo. 16. ex mandato Mosis στάμνον χρυσοῦν, cui immisit gomor plenum Mann, reposuit coram testimonio in custodiam: Similiter Moses legatur Num. 17. Virgam Aaronis posuisse coram testimonio in custodiam: Ita ergo interpretantur alij verba Apostoli, non quòd Manna & virga intra Arcam ipsam fuerint, sed propè Arcam, ipsiq́ adeò commodâ aliquâ ratione adiuncta.*

Seruabatur præterea in Sancto Sanctorum Thuribulum aureum, *idq́ ex authoritate Pauli Hebr. 9. Moses alioquin eius non meminit. Eo Pontifex vsus videtur in Sancta Sanctorum ingrediens, & in adyto ad hunc vsum peculiarem seruabatur.*

Sanctum *quotidie patebat Sacerdotibus per vices sacra facientibus. In ipso posita erat ante velum Mensa aurea panibus propositionis instructa, in parte inquam aquilonari, quæ describitur Exod 25. ex aduerso autem in latere meridionali conspiciebatur Candelabrum aureum, Exod. 26. In medio autem intra vtraque illa ante velum & arcam stabat Altare aureum thymiamatis vocatum, quòd suffimenta sacra in eo adolerentur: Exod. 29. & 40.*

In Atrio *autem non procul à velo secundo Sancti*, Ara holocaustorum *stabat: ac inter aram & velum collocatum erat* Labrum, *è quo se abluebant sacerdotes sacrificaturi. Ad hāc Aram omni ex parte populus, qui huc sacrorum contemplandorū causâ conuenerat, prospectare poterat, vt Exo. c. 26. 27. 36. 38. & 40 copiosius legitur: Vide etiam Naucler. vol. 1. Gener. 27.*

Apparatum seu structuram TABERNACVLI *Philo Hebræus ita describit interprete Francisco Zino Veronensi:* Octo & quadraginta, *inquit*, columnæ ex cedro non putrescente, magnis è plantis excisæ, profundo auro obuoluebantur, earumq́ singulis bases argenteæ binæ, & caput argenteum aptabatur. Quadraginta igitur in longitudinem ita disposuerat artifex, vt vtrinq; viginti essent: in medio autem nullum relictum erat spatium, sed perpetuâ serie coniunctæ ita cohærebant, vt muri speciem præberent. Intrinsecus autem reliquas octo, sex quidem in medio loco, duas autem vtrinq; in angulis, vnam dextrorsùm, alteram sinistrorsùm. Ad introitum verò quatuor alias ijs, quæ ex aduerso positæ erant, similes, nisi quòd pro duabus basibus vnam habebant, post quas extrinsecùs aliæ quinq;, solis basibus differentes: erant enim ex ære. Quapropter omnes Tabernaculi columnæ præter duas illas, quæ non videbantur, erant quinq; & quinquaginta perspicuæ, ab vnitate vsq; ad decadem, perfectionis numerum absoluentes. Si quis autem velit illas quinq; seiungere, quæ sub dio collocatæ erant in atrio, quod vestibulum vocauit, relinquentur quinquaginta: quo quidem numero sacratißimo continetur vis trianguli orthogonij, qui rerum omnium ortûs principiū est. Expletur autem ex columnis, quæ intùs erant, quadraginta quidē in vtroq; latere ita dispositis, vt vtrinq; 20. essent, sex autem in medio, præter illas quæ iuxta angulos occultabātur, & 4. ex aduerso, super quibus velum expandebatur. Mensura autem columnarum hæc est: Decem cubitorū longitudo, quinq; autē cum dimidio latitudo, vt Tabernaculū omnibus partibus æquale videatur. Pulcherrimis verò & varijs velis ex hyacintho, coccino, purpura & bysso contextis ipsum ornauit. Decē enim cortinas (sic vocātur in sacra scriptura) ex hisce, quæ modò dixit, generibus cōfecit. Harū singulis lōgitudo erat 28. cubitorū, latitudo ad 4. cubitos extē debatur. Octo autē & viginti cubiti cortinarū ita distribuūtur, vt 10 fastigiū tegāt, (tāta .n. est Tabernac. latitudo) reliq latera: noueni vtrinq; ita

columnas operiant, vt vnius cubiti spatio distent à solo, ne pulchra sacraq́ textura laceretur. Quadraginta verò connumerantur ex decem cortinarum latitudine. Quorum triginta recipit longitudo, (tanta enim est & Tabernaculo) nouem posterior pars: reliquum id, quod est iuxta vestibulum, vt totius operimenti vinculum sit. In vestibulo autem velum: sunt autem vela cortinæ quodammodo, non solùm quia fastigium & parietes tegunt, verùm etiam quia ex eisdem generibus, nempe hyacintho, purpurâ, coccino & bysso, velum, & id, quod operimentum dicitur, contexta sunt: hoc quidem intùs ad quatuor columnas, vt adytum tegat: illud autem foris iuxta quinque, vt nullus eorum, qui non sunt initiati, ex specula posit sancta perspicere. Porrò materiam, quam optimam iudicauit ex innumerabilibus delegit, numero parem elementis, ex quibus constat vniuersum, id est, terrâ, aquâ, aëre & igne, rationeq́ singulis respondentem. Byssus enim respondet terræ: purpura aquæ: hyacinthus aëri, quippe qui naturâ niger est: coccinum igni, quoniam vtrunq́ puniceum. Oportebat enim, vt qui mundi parenti ac principi templum fabricabant, earum rerum similes caperent, quibus ipse mundum construxerat.

Hac igitur ratione Tabernaculum, vt sacrum Templum, exstructum est. In eius autem ambitu delubrum ædificatum erat longitudinis centum cubitorum, latitudinis quinquaginta, quod columnas habebat 60. æquo quinque cubitorum interuallo distantes inter se, atque ita collocatas, vt per longitudinem 40. essent, per latitudinem 20. Vtrinque nimirum dimidia pars. Earum materia intrinsecùs erat ex cedro, extrinsecùs autem ex argento. Omnium bases æneæ, altitudo æqualis quinque cubitorum. Visum enim est aptum artifici, toto dimid o contrahere altitudinem atrij, vt duplo sublimius tabernaculum videretur. Tenues autem cortinæ columnis per longitudinem & latitudinem cohærebant, velis similes, vt nullus profanus introiret. At situs erat huiusmodi. In medio tabernaculum longum 30. cubitis, latum decem cum profunditate columnarum. Ab atrio autem tribus partibus, æquis interuallis distabat, hoc est, ab vtroq́ latere, & a parte posteriore: interuallum autem erat 30. cubitorum. Contra vestibulum verò maius erat interuallum, id est 50. cubitorum, & meritò quidem propter ingredientium multitudinem. Atque ita centum explebantur, cum 20. posterioris partis, & 50. tabernaculi, cum his ingressuum quinquaginta coniungerentur. Vestibula enim tabernaculi medium veluti terminum obtinebant, cùm quinquageni vtrinque essent tàm ab Oriente, vbi erant introitus, quàm ab Occidente, vbi longitudo tabernaculi, & posterior ambitus. Sed & aliud pulcherrimum maximumq́ vestibulum erat exædificatum in principio ingressûs ad atrium per quatuor columnas, in quibus velum varium extendebatur, eodem pacto, ex eademq́ materia confectum, quâ illa, quæ in atrio erant, constabant. Simul etiam aderant sacra vasa, arca, lucernæ, mensa, thuribulum, altare. Atque altare quidem ædificabatur sub dio, è regione ingressûs tabernaculi, tanto distans interuallo, quanto sacerdotibus opus erat ad facienda quotidiana sacrificia. Arca verò in loco abdito, quò adiri non poterat, intra vela, magnificè intùs & foris inaurata, cui quoddam veluti operculum imponebatur, quod in sacris libris dicitur propitiatorium. Huius longitudo latitudoq́ indicatur, sed nulla profunditas ad geometricæ superficiei similitudinem: quod quidem naturali notâ significat propitiam Dei potestatem: morali autem, propitiam rursus Dei mentem, quæ opinionem elatam ac tumidam modestiæ amore deprimere, scientiaq́ expurgare dignatur. In eo autem spatio, quod inter quatuor & quinque columnas intercedebat, & Antetemplum vocari potest, duobusq́ velis vno intrinsecùs, altero extrinsecus tegebatur, tria reliqua ex va-

sis,

fis, quæ ante diximus, ita collocabantur, vt thuribulum locum medium obtineret: significaret autem terram & aquam, & quas gratias agere debeamus pro illis, quæ in vtraque genita sunt. Candelabrum autem ad austrum, per quod indicatur, lucentium stellarum motus: sol enim & luna, & reliquæ multùm à septentrione distantes, australes conuersiones efficiunt. Quare sex radij ex medio ducti candelabro, septenarium numerum reddunt: super omnibus autem lumina & lucernæ sunt septem, quæ septem illas Stellas, à naturalibus errantes, nuncupatas, indicant. Sol enim in medio constitutus, quartum locum tenet, & tam superioribus, quam inferioribus lucem affert æquè accommodatum, vt musicum planeꝙ diuinum instrumentum. Mensa verò ad Septendrionem locatur, vbi panis & sal. Boreas enim inde flat, qui ventorum omnium maximè ad gignendum conducit, &c. *Ita quidem Philo Iudæus: quibusetiam hæc addit de vase seu labro æneo.* Extra vestibula, *inquit*, iuxta introitus erat vas æneum, quod artifex non ex rudi materia, vt fieri solet, conflauerat, sed ex vasis ad alium vsum accuratè confectis, quæ studiosè prompteꝙ contulerant mulieres, de pietate cum viris contendentes. Honestum enim religionis certamen cum illis suscipere cogitauerant, &, quoad fieri poterat, operam dare, ne in eo ab ipsis vincerentur. Specula igitur, quibus ad se comendas & ornandas vti erant solitæ, nullius mandato, sed sponte sua, & continentiæ, casteꝙ colendi matrimonij studio obtulerunt. Hæc artifex cum accepisset, conflanda existimauit, & nihil ex ijs conficiendum, nisi labrum, quo sacerdotes, in sacrum templum ad constituta sacrificia facienda ingressuri, pedibus & manibus abluendis vterentur: eoꝙ signo commoniti, animi innocentiam præstarent, vitamꝙ purè honestis officijs & actionibus instituerent, nec per asperam seu, vt verius dicam, inuiam vitiorum, sed planam & publicam virtutis viam incederent.

Ad construendum Tabernaculum hoc, & ad reliquum cultum religionis, Israelitæ sponte suâ contulerunt quæcunque habebant, aurum, argentũ, gemmas, vestes, operam denique suam, tantâ alacritate, vt cùm offerendi finis non esset, operum præfecti Mosem admonere fuerint coacti, ediceret, Ne quis vltrò conferret aliquid. Impensa autem sunt in sacrum opus auri oblati talenta 29. sicli sacri 730. Argenti ex censu ciuium redacti talenta centum, Sicli sacri 1775. De his Siclis facta sunt capita columnarum, quæ & ipsa vestita sunt argento. Aeris quoq; oblata sunt talenta septuaginta duo millia, & quadringenti supra sicli, ex quibus fusæ sunt bases in introitu tabernaculi testimonij, & altare æneum cum craticula sua, omniaq; vasa quæ ad vsum eius pertinebant. Exod. 35. & 38.

Tabernaculo perfecto & absoluto, quædam dona sunt oblata. Num. 7. Factum est autem in die quum compleuit Moses Tabernaculum, & erexit illud: vnxitꝙ & sanctificauit eum omnibus vasis suis, altare similiter & omnia vasa eius: obtulerunt principes Israel, & capita familiarum quæ erant per singulas tribus, præfecti eorum qui numerati fuerant, munera coram Domino, sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Vnum plaustrum obtulêre duo duces, & vnum bouem singuli: obtuleruntꝙ ea in conspectu Tabernaculi. Ait autem Dominus ad Mosen: Suscipe ab eis, vt seruiant in ministerio Tabernaculi, & trades ea Leuitis, iuxta ordinem ministerij sui. Itaꝙ cum suscepisset Moses plaustra & boues, tradidit eos Leuitis. Duo plaustra & quatuor boues dedit filijs Gerson, iuxta id quod habebant necessarium: quatuor alia plaustra & octo boues dedit filijs Merari, secundum officia & cultum suum, sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis. Filijs autem Caath non dedit plaustra & boues, quia sanctuario seruiunt, & onera proprijs portant humeris.

Tabernaculi oblationes.

Item in dedicatione Tabernaculi, duodecim tribuum duces singuli obtulerunt acetabulum argenteum pondo centum triginta siclorum, phiala argentea habens

tia septuaginta siclos iuxta pondus sanctuarij, vtrunque plenum simila conspersa oleo in sacrificium: & mortariolum ex decem siclis aureis, plenum incenso: bouem de armento, & arietem & agnum anniculum in holocaustum, hircumque pro peccato, & in sacrificium pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Num. 7.

Quomodo Deus tabernaculum consecrauit.

Exod. 40. Postquam omnia perfecta sunt, operuit nubes tabernaculum testimonij, & gloria Domini impleuit illud. Nec poterat Moses ingredi tectum foederis, nube operiente omnia, & maiestate Domini coruscante: quia cuncta nubes operuerat. Si quando nubes Tabernaculum deserebat, proficiscebantur filij Israel per turmas suas: si pendebat desuper, manebant in eodem loco. Nubes quippe Domini incubabat per diem Tabernaculo, & ignis in nocte, videntibus cunctis populis Israel per cunctas mansiones suas.

Numer. 9. A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis vsque mane: sic fiebat iugiter: per diem operiebat illud nubes, & per noctem quasi species ignis.

Ratio portandi arcam, & reliqua instrumenta.

Aaron & filij eius accuratè res sanctuarij inuoluebant. Leuitæ verò portabant, neque fas erat Leuitis attingere res quæ ad Sanctum sanctorum pertinebant. Num. 4.

Fiebant autem ad Tabernaculum preces & sacrificia: Iudic. 20. 1. Reg. 1.

De fine Tabernaculi.

Ingens autem Dei misericordia erat, quòd sese isti loco alligabat tali ratione, quòd vellet ibi esse præsens: vt certò statuerent Israelitæ, Deum sibi fauere, velle se tueri, & omnis generis bona corporis & animæ benignissimè largiri. Non enim solummodo verbo eos docuit & consolatus est, quòd velit eos ardentissimo amore complecti, fouere, gubernare, locupletare ingentibus bonis: sed insuper & istud externum testimonium, incurrens etiam in oculos, adiungere voluit, vt iste populus quem in peculium sibi delegerat, certissimè sciret Deum sibi fauere, protecturum se esse aduersus hostes, & omnia quæcunque promisisset, etiam impleturum. Secundò, vt ibi quoties opus esset in vicino loco, consulerent Dominum de omnibus rebus agendis: ne putarent Deum in abdito & longissimè remoto cæli loco degere, & res humanas, præsertim verò Ecclesiæ suæ, parum curare. Tertiò, ne pro libidine sua quisque cultum Dei institueret: sed in hoc loco veluti in Dei conspectu, sacrificia peragerentur, ac preces fierent. Quartò, vt omnes tam propinquum Deum metuerent, ne ab eo deficerent, aut peccarent: sed scirent Deum cernere ista omnia, & malefacta seueriter punire, id quod experientia declarauit.

Stetit Tabernaculum hoc in Israele, cuius Moses iussu Dei author fuerat, annis 478. Sub Solomone autem abrogatum est, & Templum, ex mandato Domini, augustissimum, in eius locum repositum: de quo nunc agemus.

CAPVT III.

De Templo Hierosolymitano.

Templum Hierosolymitanum à Solomone quando ædificatum.

DEuictis enim & debellatis à Dauide hostibus, & pace per ipsum Israeli reddita, Salomon eius filius magnificentissimum, splendidissimum atque pulcherrimum Templum Domino ædificauit, annis 478. ab initio erecti tabernaculi in deserto à Mose, anno autem imperij Solomonici quarto iam incipiente 3. Regum. 6. ab ortu Adami primi hominis tribus millibus centum & duobus post annis, secundum Polyd. Vergilium lib. 3. cap. 9. alij tamen annum imperij Solom. 11. numerant. Hebraicè Mikedasch, Sanctuarium *vocatur: tum quòd ibi sanctus sanctorum Deus inhabitare diceretur, tum quòd in illud ingredi non deberent, nisi Sancti, id est populus Deo consecratus & sanctificatus: tum denique quòd non nisi ad vsus sanctos esset ædificatum, indeque Deus suas populo communicaret sanctitates, sanctaque sua dona. Iisdem de causis appellatum etiã fuit* Domus sanctitatis eius, *scilicet Iehouæ,* Domusque Dei. *Item* Hechal, *quod* Palatium magnum *significat. Fuit enim*

enim Templum illud magnum & sublime palatium, Domusq; Dei: fortasse à verbo quod significat Posse, *vt sit Palatium quod magnâ potentiâ & sumptu factum est.*

Neq; aliud vllum magnificentiæ operis & impensarum regalium certius inditium fuerit, quàm quòd sacræ literæ testantur, plus ducentorum millium hominum opere, septimo demùm anno mense 8. ad finem perductum absolutumq; esse. Habebat enim Rex in templo hoc ædificando hominum 30000. quos in Libanum denos millenos in mensem per vices mittebat, ita vt cùm in Libano singulos menses materiam pineam & cedrinam cecidissent, domi binos menses essent. Iis præerat Adoniramus. Vectorum 70000. Lapicidarum 80000. habebat: Operis præfectos 3300. Latitudo Templi huius fuit vicenûm cubitorum, sexagenûm longitudo: altitudo fornice distincta centenûm & vicenûm. Inferioris structuræ materia erat ex candenti saxo. Amplitudo vestibuli denûm cubitorum. Cellæ erant vicenæ peruio interse vsu, & aliæ his suppositæ. Trabes erant Cedrinæ, Cedrina concameratio auro illita, vt parietes omnes. Sanctior locus à reliquo templi corpore distinguebatur muro, in quo erant ianuæ sculptæ, vela ductilia, varijs mæandris & floribus intexta. Duo Cherubini ex puro auro, pauimentum petalis aureis instructum. Ianuæ vicenûm cubitûm altitudine auro coruscantes. Ante vestibulum erant duæ columnæ æneæ 18. cubitorum altitudine, ambituq; duodenûm. Erat & vas æneum tantæ magnitudinis, vt ab re nominatum sit Mare, quod vituli 12. diuersas mundi plagas terni singulas prospectantes circumstabant. Fuit vas illud trium millium batorum capax. Erant & aliæ figuræ quas longum esset recensere. Altare fuit æneum denûm pedum altitudine, lõgitudine duplo maiore. Item mensa vna aurea, phialæ & pateræ aureæ decem millia. Argenteæ quadruplo maiore numero. Candelabra plurima ex auro & argento fabricata. Circa templum aula capacißima, in qua profanus populus consisteret. Rausius ex lib 3. Reg. cap. 6. & 7. item 2. Paralip. 3. cap. vt mirum non sit famam illius toto terrarum orbe increbuisse.

Numerus operariorũ templi

Templi Solomonici descriptio.

Summa verò sumptuum in Templum hoc collatorum fuit maxima: Solomon obtulerat auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum: 1. Paralip. 22. Præterea gemmas omne genus plurimas, & ex selecto auro ophir: talenta insuper ter mille, argenti defecati millia septem ad integendos parietes. Quæ verò Principes obtulerunt ab ipso prouocati, erant auri talentorum quinquaginta millia, & drachmarum centena millia. Argenti verò talenta millena millia, præter ingentem copiam ferri, æris & chalybis.

Augustißimum autem hoc Templum Solomonis Nabuchodonosor, sic merentibus peccatis Iudæorum, spoliauit & incendit, ac reliquam ciuitatis partem solo æquauit per Nabuzardan militiæ principem, abductis inde reliquijs Babylonem in seruitutem. Iosephus lib. 10. cap. 10. Antiquitatum ait, templum hoc concrematum post annos 470. menses 6. & dies 10. ex quo ædificatum sit. Ab egressu verò populi ex Ægypto tunc annos fuisse *dicit* 1062. menses 6. diesq; 10. *A Diluuio autem vsq; ad vastationem templi omne tempus fuisse annorum* 1957. mensium 6. dierum 10. Ab Adamo 3513. mens. 6. dierum 10. *Ita quidem ille. Funccius verò in Chron. numerat annos tantùm 423. Matth. Beroaldus 426. alij 430. nonnulli 440. Eusebius in Chronico 442. Verùm interfecto Nabuchodonosoris filio Balthasare, & deletâ Babylonicâ monarchiâ, Cyroq; imperium tenente, Daniel regi persuasit, vt captiuis Iudæis libertatem edictis publicis restaurandi templum & vrbem concederet. Inchoatur igitur Cyri beneficio templi extructio anno eius secundo, Zorobabele nepote regis Iechoniæ Duce: cùm annis 15. antè templum Delphicum secundâ vice incensum fuisset, Eusebio & Funccio testibus. Sed facessunt ædificantibus negotium, opusq; impediunt Samaritani, alijq; in vicinia populi, veriti, ne si eo loco rursus ciuitas ædificaretur, sibi de dignitate & commodis plurimum decederet, religio etiam quam habebant præ Iudaica vilesceret. Cyro autem bellis varijsq; negotijs implicito, ac demùm etiam à Schytis seu Massagetis occiso, defensore destituti, aliquandiu opus intermittere coacti sunt Iudæi, præsertim Cambyse suapte malitiâ, & per versis etiam instigatoribus accenso, edicta promulgante, ne ædificatio templi continuaretur. Tandem sub Dario Hystaspe, opus templi, publicâ authoritate regis, impensis etiam additis, consummatum est. Atqui à secundo anno Monarchiæ Cyri, quo prima templi huius fundamenta à Iudæis iacta sunt, vsq; ad Darij Histaspis imperij annum sextum, quo ædificium templi perfectum absolutumq; fuit, colliguntur anni 21.*

Templum Solomonicum quando & à quo destructum.

Templum Hierosolymit. à quo & quando reparatum.

B

Error Ioan. Carionis & aliorum.

Hic verò prætereundum non videtur, quòd Ioannes Carion in suo Chronico, aliiq; nonnulli templi huius posterioris absolutionem ad annum 6. Darij Longimani referunt, intelligentes vtique per Darium eum, de quo Esdræ 6. cap. scribitur, quòd anno imperij eius 6. templum absolutum sit, non Histaspis filium, sicut nos Iosephum secuti, sed eum qui Longimanus, ab eo quòd dextra eius longior quàm sinistra fuit, dictus est. Facilè autem erroris conuincuntur illi temporum diligenti supputatione, quam longius extrahunt, quàm templi absoluti historia ferat. Constat enim ex Haggæo & Esdra, cuius rei paulò infra quoq; mentionem faciemus, post absolutum posterius templum adhuc superstites fuisse aliquos, qui templum Solomonicum viderant. Si verò tempora à reditu ex Babylone vsq; ad annum Longimani 6. supputes, quo illi demum absolutum fuisse templum aiunt, colligentur anni non pauciores 80. Regnauit enim Cyrus post captam Babylonem annis 7. Cambyses 8. quibus menses 7. quoq; includuntur quibus Magi regnârunt. Secutus est Darius Hystaspis filius, quem 36. annis regnâsse historici referunt. Post hunc Xerxes annos 20. imperauit, quibus adnumerandi menses 7. Artabani, qui Xerxem occiderat. Successit tandem Longimanus, cuius anni priores 6. cum ijs quos modò enumerauimus, conficient annos 80. His si annos 70. Captiuitatis addas, prouenient anni 150. quibus Iudæi templo caruissent: quod vt absurdum est affirmare velle, ita nullis scripturæ sacræ aut historiarum fide dignarum testimonijs nititur: neq; etiam illo tempore homines tam longæuos fuisse legimus, vt de priori templo testimonium certum ferre potuerint. Neq; enim hîc mihi Iudæorum fabulas quisquam obijciat, qui Mardochæum, cum Iechonia in exilium abductum, Isaaci patriarchæ ætatem annis octodecim excessisse, & ducentis ferè annis vixisse aiunt. Nota est enim illorum inscitia atq; audacia, quâ quiduis comminiscuntur, & commenta sua pro oraculis authenticis obtrudunt. Scimus etiam, quæ iam tunc fuerit conditio hominum, & quòd multis seculis anteà cessauerit prisca illa viridis longæuitas, quâ patres donauit Deus, vt creationis mundi historia & promissionum ipsius veritas atq; fides testibus pluribus confirmaretur.

Tēplum reparatum quale.

Fuit autem hoc templum à Iudæis post reditum è Babylone ædificatum Solomonico nequaquam simile, etiamsi ipsum quoque pulcherrimum fuerit. Refert enim Esdras, seniores quosdam ex Iudæis cùm instauratum ab exilio intuiti essent templum, plorare cœpisse, prioris templi memoriâ, quippe cui secundaria illa structura non responderet. Fractæ enim fuerant exilio opes Iudæorum, & remoram subinde Samaritani iniecerant. Fuit autem hoc posterius Templum priori non comparandum, non solùm quod ad externam formam attinet, sed etiam in alijs quibusdam. Thalmudistæ in duabus præcipuè rebus id ostendunt. Primò dicunt, vasa ferè omnia, quæ in primo templo aurea fuerint, in secundo facta fuisse ænea. *Deinde aiunt,* sanctitatis primi templi indicia, in secundo defuisse. *Neq; enim ignis, qui in primo templo de cœlo descendens, holocausta comburebat, in secundo vnquam descendere visus est. Nec gloria Dei, qui in primo templo in Sancta Sanctorum inter Cherubim apparere solebat, in secundo vnquam apparuit. Nec Spiritus sanctus, qui in primo templo ad loquendum cum prophetis sæpissimè veniebat, in secundo venire solitus fuit. Quæ omnia in Thalmud probari videntur. Nam in libro Sanhedrim Hierosolymitano in cap. Elu hen haggolin, ait Rabbi Samuel:* Quinq; res defuerunt in vltimo templo, quæ in primo fuerunt. Ex eo quod dictum est Haggæi cap. 1. Ascendite in montem, & afferte lignum, & ædificate domum, & contentabor in ea, & honorabor, dixit Deus: Veeccabda id est, & honorabor vel honorabo, scilicet eam, diminutè scriptum est, sine litera He finali, quæ quinq; designat, ad significandum quinq; res, in quibus Sanctuarium vltimum fuit à primo diminutum: videlicet Ignem, Arcam, Vrim, Vethumim, id est, lumina & simplicitates, hoc est, Rationale iudicij, oleum vnctionis, & Spiritum sanctum. *Glossa etiam Rabbi Solomonis super verbo Veeccabda, sic dicit:* Deest hic litera He, quæ quinq; significat, ob quinq; res quæ in secundo templo defuerunt, videlicet Vrim Vethumim, Arca, Ignis, Diuinitas & Spiritus, *vt refert Pet. Galatinus lib. 4. contra Iudæos. Vide etiam Genebrardum in Chron.*

Posterius templū quibus potissimùm in rebus priori inferius, nec comparandum.

Posteà verò Herodes cognomento Magnus anno regni sui 18. exclusiuè numerando, ad templum

templum hoc conuersus, incredibili ipsum magnificentiâ, spatio 8. annorum ex fundamentis nouum, priore destructo, erexit, additâ turri, quam in honorem Antonij appellauit Antoniam, porticibus etiam adiunctis vario opere visendis, sed & portis templi magnitudine & artificio tam præstantibus, vt vnam ex illis vulgo speciosam *appellarent, & Porticum quandam propter operis elegantiam primi conditoris nomine dignarentur, neq; enim aliter à Iudæis quàm* Salomonis porticus *est vocata. Exstat prolixa descriptio huius templi, apud Iosephum lib. 15. cap. vltimo. Adscribam autem eam descriptionem quæ apud Iosippum abbreuiatorem Iosephi habetur. Is igitur*, Cogitauit, *inquit*, Herodes innouare domum sanctuarij iniitq; consilium cum Israëlitis, vt exstrueret eam iuxta mensuram illius quam exstruxerat Solomon rex Israel. Nam reuersi ex captiuitate tempore Cyri, cœperunt ipsum exstruere iuxta mensuram quam Cyrus præscripsit, & non vt antea fuerat. Et cùm omnis Israel audisset, quod rex vellet funditùs destruere templum, non responderunt ei, timentes si destrueret ipsum, tardè reædificaret. Quod cùm illum non lateret, respondit eis, se non segniter acturum donec opus perficeret. Iussit propterea proferri aurum & argentum ex ærario suo plurimum, quod daret cæsoribus optimorum lapidum, præsertim tasorum & marmoreorum, & artificibus lignorum, lapidum, auri, argenti, æris & ferri, qui facerent cuncta requisita ad tale opus, vt sic cuncta essent parata, & cum destrueretur templum, absq; mora iterum exstrueretur. Demolitus est ergo templum, & reædificauit ipsum atque consummauit longitudine C. cubitorum, latitudine C. cubitorum, altitudine C. cubitorum, omnia albo marmore, eratq; altitudo lapidum CXX. cubitorum ex fundamento: XX. scilicet ingrediens terram, & C. supereminens. Latitudo vnius lapidis erat XII. cubitorum & crassities eius VIII. cubitorum: eratq; æqualis mensura omnium lapidum. Porrò ostia vestiuit auro mundo, cui inclusi erant lapides pretiosi, vectes autem eorum & capitella erant argentea. Fecit & porticum, & à facie eius duos argenteos parietes, opere ingenioso. Porrò retro templum ad angulum occidentalem fecit atrium, longitudine CL. cubitorum, latitudine C. cubitorum, strauitq; ipsum lapidibus marmoreis puris. Sic in latere meridionali & aquilonari fecit atrium longitudine CL. cubitorum, constituitq; in eo CL. columnas marmoreas albi coloris per quatuor ordines, XL. cubitorum erat longitudo vnius ordinis, & altitudo columnæ erat XL. cubitorum & crassities eius trium cubitorum: habebantq; singulæ columnæ mensuram vnam. Proinde atrium australe & septendrionale erant vnius mensuræ, nec differebant in columnis. In plaga verò orientali, extendebatur septingentis & viginti cubitis vsq; ad torrentem Cedron. Non visum est tale ædificium in vniuerso mundo & quicquid fecit Herodes in hoc templo, fuit mirabile, nec auditum est de vllo rege in toto mundo, quòd potuerit tale facere ædificium. *Hæc Iosippus.*

Igitur Herodis opus fuit, quod Apostoli admirati Christo visendum commonstrârunt Matth. 24. Egesippus tamen lib. 1. cap. 35. *indicare videtur, Templum hoc Hierosolymitanũ non demolitum & aliud prorsus nouum ex fundamentis exstructum, sed tantùm exornatum & restauratum fuisse ab Herode*: Quintodecimo, *inquit*, sui regni anno, vt beatitudini suæ responderet, & gratiæ tanto rerum secundarum successu leuatus, ad pietatem intendit, & vt se gratum cœlestibus in se supra modum fluentibus beneficijs demonstraret, Templum ORNAVIT: omnem illum circa Templum loci ambitum circumuallauit muro, geminatisq; spacijs inclusit immenso ædificandi sumptu, & exquisito decore. Indicio erant magnæ circa sacrarium porticus, quas exstruxit ex fundamentis: nec minor tuendi quàm ornandi intentio. Siquidẽ castrum Aquiloni communiuit subiacens, quod appellauit Antoniam, propter Antonij gratiam, nullo inferius superiorum palatiorum.

De hoc etiam Herodiano Templo D. Chrysostomus hom. 22 in Ioannem alijq́; nonnulli rectè mihi intelligere videntur verba illa Iudæorum, quæ Ioan. 2. c. extant: Quadraginta & Explicatio loci Ioan. 2.

sex annis ædificatum est *(inquiunt)* templum istud, & in trib. diebus eriges illud? *Nam si numerauerimus exclusiuè annos à 18. anno imperij Herodis, quo templum hoc renouare cœpit, Iosepho teste, quique fuit annus mundi iuxta Funccianam supputationem 3947. vsque ad annum mundi 3992. quo Christus à Ioanne baptizatus est, quoq; hæc, quæ ab Euangelista Ioanne hîc referuntur, acciderunt, exibunt præcisè anni 46. At inquies, Opus templi ab Herode fuisse inchoatum & absolutum non annis 46. sed 8. tantùm, si Iosepho credimus. Respondeo, verum quidem hoc esse: Scimus autem maiora illa ædificia, cuiusmodi fuit Templi Herodiani etiã non ita primo conatu absolui & perfici, quin subinde quædam ad ornatum potius & cõmoditatem, imò luxum quoq; & ostentationem, quàm ad necessitatem pertinentia, addantur: id quod hodiè in templorum cathedralium exstructione ita vulgare est, vt certi quoq; redditus huic vsui assignentur. Sensus ergo verborum istorum hic est, Iam anni 46. euoluti sunt, ex quo templum hoc exstrui cœpit, & vix nunc demum absolutum est. Neq; dubium est quòd si multi simul iam omnem suam operam in vnum conferrent, vix annis 46. tantum ædificium absoluerent: Quæ ergo isthæc tua est confidentia, quòd intra triduum te illud constructurum esse gloriaris? Hinc errare mihi videntur, qui verba hæc de Templo, post reditum mox ex Babylone exstructo, intelligunt. Primò enim constat, templum hoc non amplius eò tempore stetisse, quo hæc à Iudæis dicta fuêre, sed aliud & quidem nouum ex ipsis fundamentis ædificatum ab Herode, hoc enim clarè testatur Iosephus lib. 15. Antiq. cap. vltimo. Cui ergò non verosimile videatur eos de hoc ipso quoq; locutos? Deinde quoad vetus templum, neq; illud etiam totis annis continuis 46. fuit exstructum: sed cùm eius fundamenta anno à reditu ex Babylone 2. magna cum alacritate & gaudio iecissent, mox vicinorum insidijs & comminationibus, ab opere incœpto cessârunt, vsq; ad annum 2. Darij Hystaspis, quo ad opus redierunt, idq; absoluerunt: quo toto temporis spatio, non plures quàm 21. anni elapsi sunt. Neq; verò me latet Eusebij in Chronico, & recentiorum quorundam sententia, qui Cyri Monarchiæ annos 30. tribuunt: quo ipso multis sese erroribus implicant. Primò confundunt tempus deuicti Astyagis Medorum Regis, & expugnatæ Babyloniæ, & putant vno & eodem tempore hæc accidisse: sed errant. Regnauit quidem in vniuersum Cyrus annis 30. Deuicit autem Astyagem annis amplius 20. antequam cœpisset Babylonem, quod ex historijs facilè colligitur, & probatissimi quiq; authores testantur, ipsum annis tantum 7. post captam Babylonem regnâsse. Deinde eo ipso quòd dicunt, Cyrum post constitutam Persicam Monarchiam & dimissos Iudæos annos 30. imperâsse, tempus multò longiùs quàm debebant extendunt. Nam si Cyri annis 30. addis Cambysis 8. & Darij Hystaspis 6. erunt anni 44. Quod si ijsdem annos 70. captiuitatis adnumeres, efficientur 114. At verisimile non est, sicut & paulo ante demonstrauimus, superstites aliquos, absoluto templo, fuisse qui de templi Solomonici, ante tot annos exusti, forma, situ, splendore & magnificentia testari potuerint: quando ista puelli paucolorum annorum minimè obseruant. Præterea iuxta Eusebij supputationẽ ab anno incensi templi, & captiuitatis Babylonicæ vsq; ad annũ quo prima eius fundamenta sunt iacta colliguntur tantùm 32. anni, quibus Iudæi in Babylone fuissent: quod etiã Hermanus Contractus in suo Chron. fol. 72. annotat. Et si maximè demus illis vera esse quæ dicunt, nihilominus tamẽ inde quod volunt non euincẽt: nam anni Cyri 30. Cambysis 8. & Darij Hystaspis 6. non 46. sed tãtùm 44. annos cõficiunt. Nec est quod nobis authoritatẽ Eusebij, hanc sententiã defendẽtes, obijciant: Nam Ioannes Funccius accuratus historicus lib. 2. Cõment. in Chronol. testatur, quòd is aliquib. in locis, præsertim verò in Persarum regno, ab historiæ veritate, quoad temporum rationem, discesserit: & doctissimus vir Iosephus Scaliger lib. 6. de emendatione temporum, plus iudicij, quàm studij ac diligentiæ in Eusebij historijs requirit. Eodem modo lapsus est quoq; in computatione annorum quibus Romam Petrus Antiochiâ venit, ibiq; ecclesiam rexit. Dicit enim Petrum Claudij Imp. 2. anno Romam venisse, tenuisseq; Episcopatum Rom. annis 25. Vtrunque autem falsum est. Colligitur enim ex Paulo Hierosolymis fuisse Petrum etiam post octauum annum imperij Claudij. Nam ad Galat. 1. & 2. capit. à tempore vocationis suæ continuò se Damasco in Arabiam abijsse testatur. Magno autem eruditorum consensu asseritur, annum post Christi ascensionem fuisse conuersum Paulum. Sed & hoc certum est annis tribus Damasci moratum esse, cùm ex Arabia redijsset.*

Deinde

Deinde post annos quatuordecim rursum ascendit Hierosolymam cum Barnaba, vbi Euangelium suum cum præcipuis Apostolis Iacobo, Ioanne & Petro quoq; contulisse se affirmat. Cùm igitur annum illum post quem vocatus est tribus illis, quibus ex Arabia rediens Damasci egit, adnumeramus, & 14. annis quibus in Syria Ciliciaq; prædicauit Christum addimus, numerus annorum 18. colligitur, quot anni computantur à morte Christi vsq; in octauum Claudij annum: eo & aliquanto post etiam Petrus Hierosolymis fuit, nimirum ad annum vsq; 20. iuxta aliquos, ab ascensione Christi. Porrò si verum est quod idem Eusebius, Petrum 7. annis Antiochenæ ecclesiæ præfuisse, atq; inde Romam primùm venisse, constabit eum Romæ non amplius annis decē commoratum esse. Nam anno 37. post ascensionem Christi cæsus Petrus vnanimi consensu authorum dicitur.

Adstipulatur nostræ sententiæ de Herodiano templo Cæsar Baronius, qui Tomo 1. Annalium anno 31. inquit: Cùm hæc vidissent, atq; dixissent Iudæi: Quod signum ostendis nobis quia hæc facis? respondit Iesus: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Tunc illi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Pari consensione omnes interpretes in eam abierunt sententiam, vt de templo quod sub Zerobabel est ædificatum, Iudæi intellexerint: quod licet aliquo interposito spatio, tamen tot annorum numero & paulo maiori constat ædificatum. Sed his mirum in modum contradicere videntur quæ Iosephus testatur, Herodē vetus illud templum sub Zerobabel erectum, fuisse demolitum à fundamentis, & nouum desuper ab eo ædificatum, idemq; octo annis esse absolutum: sunt hæc eius verba: Sublatis deinde veteribus fundamentis & nouis repositis, desuper templum exstruebat, &c. ostendit pluribus tam exteriores, quàm interiores templi porticus, & tam quod foris in atrio, quàm quod erat intrinsecus, ipsa penetralia, ac tandē (vt vno dicā verbo) integrū ipsum templum à fundamentis per Herodem esse excitatum. Quæ ergo causa vt Iudæi ab ædificatione sub Zerobabel facta deducere argumentum voluerint, cùm illud amplius non exstaret? Vel quònam modo de templo quod tunc exstabat, dicere potuerunt: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, quod scilicet præ oculis erat: cum illud ipsum (teste Iosepho) annis octo & nonnihil supra exstruxisset Herodes? Certè adeò res in angusto posita esse videtur, vt dicere alterum de duobus sit opus: vel Iosephum mentitum esse, vel Iudæos esse hallucinatos: quos quidem, cùm de rebus omnibus notis agerent, & eo argumento Christi verba redarguere vellent, nulla potest esse suspicio, tam nota atque patentia esse locutos mendacia, adeò, vt non à Christo tantùm, vel à discipulis eius, sed à quouis è vulgo homine redargui erroris potuissent. In Iosepho ergo vacillat fides historica, atque eò magis, quòd suâ ipsius sententiâ redarguitur: quippe qui prius dixerit, cùm de templo ab Herode exstructo ageret, vetus templum integrum demolitum esse, & aliud nouiter constructum: alibi autem, cùm agit de rebus Iudæorum sub Nerone gestis, porticum Orientalem, Salomonis maximum opus, adhuc integram permansisse testetur: & certò quidem: habetur enim eiusdem mentio in Euangelio, & in Actis Apostolorum. Sed non patitur ratio, vt illi de templo Salomonis voluerint intelligere, quod longè minori annorum numero est ædificatum, scilicet annis septem, vt testatur diuina Scriptura. Nos autem verius exstimamus, Iudæos de templo ab Herode restituto esse locutos, fuisseq; veram eorum sententiam hoc sensu acceptam, vt cùm dixerunt: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc: tempus respexerint à quo ab Herode cœptum est ædificari, ac inde vsque ad præsentem annum numerauerint annos quadraginta sex. Nam quantumlibet affirmet Iosephus templum ipsum octo annis fuisse ab Herode absolutum, tamen eiusdem assertione certissimum est, perseuerâsse ipsam templi structuram vsque ad tempus Neronis, operātibus in eo circiter octodecim millibus opificum. Sicq; illos dicere voluisse, concludendum est: Hoc

opus quod oculis cernitur, 46. añis absolutũ est, & tu in trib. dieb. excitabis illud?

Locus Haggæi cap. 2. explicatur.

De hoc quoq; Herodiano templo Iudæi, quos etiam nonnulli ex nostris sequuntur, Haggæi Prophetæ locum, qui cap. 2. exstat, intelligunt, vbi dicit, Maior erit gloria domus huius posterioris, quàm prioris. *Sed errant, non aduertentes quid ibidem sequatur, nimirum*, Et dabo pacem in loco isto: *quæ verba nullo modo ad templum Herodianum pertinent, in quo pax nulla vnquam fuit, si historijs credimus. Primò enim ab Herode ædificatum fuit, qui præcipuus Iudaicæ libertatis oppressor fuit. Deinde seditionum & cædium causas perpetuas miseræ genti præbuit. Pilatus enim, cùm ex templi pecunijs aquæductum exstruere instituisset, Iudæos non sine conuitijs contradicentes ingenti clade mulctauit. Sub Claudio autem Iudæorum 20000. in die azymorum per seditionem occisa esse, Orosius testatur. Ionathas verò pontifex in ipso templo à latronibus per Felicem præsidem submissis cæsus est: & ab eo tempore illud latrocinijs assiduis infestatum fuisse Iosephus scribit. Cùm verò bellum illud fatale immineret, in templo maximè eluxit Dei ira, cùm circa illud prodigia creberrima viserentur, & in illo postea omnium maxima clades populi fieret, adeoq; ante ipsam aram multi crudeliter trucidati occumberent. Ad Ecclesiam Christi ergo hæc prophetiæ verba referri debent, cuius gloria tantò maior est, quàm vel Solomonici vel Herodiani templi vnquam fuerit, quanto meliores sunt lapides viui, quibus credentibus renouatisq; construitur, vt Augustinus ait lib. de Ciuit. Dei 18. cap. 48. adeoque propheta Iudæos à typo ad rem ipsam, nempe Ecclesiam, spectandam reuocare voluit: quod D. Augustinus modò citato loco perpulchrè perq; diligenter exponit.*

Templum Herodianũ quando incensum.

Incensum autem & vastatum est etiam Herodianum hoc templum sub Tito Imperatore, ipso quidem reclamante & prohibente, structuræ, vt arbitror, admiratione capto, anno Christi 69. iuxta alios 71. vel, secundum aliquos 72. vel etiam 73. Henricus Vuolphius, in Chronologia Ecclesiastica, quam magno iudicio scripsisse videtur, anno Domini 71. concrematum fuisse templum hoc hac ratione se deprehendisse scribit. Iosephus, inquit, & Egesippus tradunt eâ ipsâ die templum incẽsum esse, quâ fuit antea vastatum & in cineres missum à Chaldæis: & nominatim Iosephus exprimit diem 10. mensis λῴου, hoc est, quinti, qui Hebræis dicitur Ab, alibi enim mensem Nisam Xanticum vocant. Templum autem primum 9. & 10. diebus eiusdem quinti mensis à Babylonijs vastatum fuit, vnde nona dies, quâ primùm iniectus est ignis, postea semper lugubris & ieiunio deplorata fuit. Deinde Dion Nicæus in Vespasiano refert, Hierosolymam die Saturni Iudæis sacro sabbato scilicet, concidisse. Quod si verò in prædictis annis feriam decimi aut noni dierum quinti mensis quæras, in solo ex prædictis 71. anno feriam 7. deprehendes. Fuit annus ille consummatæ desolationis vrbis, templi & gentis mundi 4028. æræ 3830. Domini 71. Noui Test. 37. Cycli 202. vndecimus annus intercalaris. Neomenia huius anni fuit 3. 2. 258. Adde huic mẽses 11. vnũ scilicet pro intercalari mẽse, & 10. vt prodeat neomenia mẽsis 11. inuenies neomeniam mensis Ab, 11. à Tisri, vel adiecto intercalari 12. quinti verò à Nisan 5. 22. 341. Si retineas feriam 5. (vt anni consueta forma fert: Nam translatio fit tantùm in capite anni, si sit annus ordinatus, vt hic est) habebis septimam in die decima, qua Iosephus vrbem & templum vastata & combusta tradit.

Arsit igitur inuito Tito Templum, quod (vt Iosephus ait) sententia Dei dudum damnauerat, aderatq; euolutis temporibus fatalis dies. Mirum autem, quod idem Iosephus asserit, eodem die sub Tito incensum, quo etiam antea Babylonij incendissent, hoc est, decimâ Augusti die, non 8. vt Funccius habet, quo tantum expugnari cœpit, Iosepho teste lib. 7. c. 9. de bello Iudaico.

Templum posterius quãdiu steterit.

Genebrardus in Chronograph. dicit, stetisse hoc tẽplum posterius annos 521. vbi etiam addit, errare Kimhi, qui in Haggæi cap. 2, tantùm 420. numeret, itemq; Rabbi Leui in Danielem, qui 437. & dimidium. Beroaldus in Chron. habet annos 525. Funccius in sua Chronol. ab anno 6. Darij, quo ædificium templi absolutum fuit, vsq; ad eius vastationem numerat annos 585. Iosephus autem lib. 7. de Bello Iudaico cap. 10. hac de re ita scribit: A prima (*inquit*) structione Templi, quam Solomon rex inchoauerat, vsque ad hoc excidium, quod euenit secundo anno principis Vespasiani, mille centum triginta colliguntur

tur anni, menses 7. ac dies 15. A posteriore verò, quam secundo anno Cyri regis Haggeus fecerat, vsque ad excidium, quod Vespasiano imperante sustinuit ciuitas, anni sexcenti triginta nouem, & dies 45. *Hæc verò Iosephi annorum supputatio sibi minimè constat: si enim annos 470. quibus Solomonicum templum à prima structione stetit, vt supra ex Iosepho indicauimus, cum 70. annis quibus Iudæi in Babylone fuerunt detenti, addas his 639. annis, quos hîc euolutos dicit Iosephus ab initio posterioris templi, vsque ad eius excidium, faciunt annos 1179. non (vt Iosephus colligit) 1130.*

Duo præterea hîc obseruanda veniunt. Primum, quòd post hoc vltimum excidium vrbis & templi Hierosolymitani, illud nemo amplius instaurare aut rursus exstruere potuerit: iuxta Seruatoris nostri vaticinium, Non relinquetur hîc lapis super lapidem. *Cùm enim sub Ælio Adriano Imperatore circa annos nati Christi 134. duce Barchochaba patriũ solũ occupare & instaurare conarentur Iudæi ad Betheram vicinum veteri Hierosolymæ oppidum, miserabiliter cæsi, & omnes simul è patrio solo migrare coacti sunt. Inde verò Betheram Adrianus muro cinxit, vrbemque à seipso Æliam nominauit, & portæ, quâ Bethleem itur, suem marmoream posuit, in Iudaicæ gentis & religionis contemptum. Et hæc illa Hierosolyma est, quam hodie stulti & superstitiosi homines per longa terrarum & marium itinera inuisunt: cùm tamen veterem illam ab aliquo instauratam esse, nuspiam legatur: & proinde quæ de locis Hierosolymis sacris dicuntur, nihil quàm putidissima Monachorum & hominum superstitiosorum commenta sunt. Deinde cùm Constantio regnante apud Diocæsaream iterum rebellarent, á Gallo Cæsare horribili clade deleti vnà cum vrbe sua perierunt, circa annos salutis 358. Cumque denuò templum Hierosolymitanum sub Constantino M. instaurare, temerario ausu, factio quædam Iudæorum, cœpisset, Imperator re cognitâ, eorum operâ disijci curauit: & tum architectos & fabros, tum reliquam multitudinem, vt perduellionis reos seuerè castigauit. Infamiæ enim notam eis inussit, & aures præcidit, & corpora eorum mutilauit, eosque tanquam fugitiua mancipia circumduxit ad ludibrium & terrorem alijs: quemadmodum Chrysostomus in Orat. de Iudæis testatur.*

Templum non amplius reparatum.

Cùm primis tamen memorabile est, quòd mox vix nouem annis à Constantij & Galli tempore euolutis accidit, quando Iuliano Apostata, in Christi contumeliam ipsos excitante & sumptus conferente, templum magno conatu reparare ausi, vltricem Dei manum agnouerunt ex portentosis & horrendis prodigijs quæ acciderunt, quæque Socrates Ecclesiasticæ historiæ libro 2. ca. 33. commemorat. Primò enim terræmotus veterum fundamentorum lapides, qui ab excidij tempore in terra adhuc reliqui fuerant, eiecit, adeoque, vt Gregorius Nazianzenus in orat. 1. Infamatrice in Iulianum loquitur, euomuit, & non sine vicinarum ædium detrimento dissipauit. Deinde ignis cælo delapsus, opificum instrumenta exussit & multos Christi diuinitatem inuitos fateri coëgit. Tertiò tellus quam interdiu aliquot millia effodiebant, noctu vel succreuit iterum, vel in pristinum locum reuersa est. Quartò, gypsi & calcis modios ad futuri ædificij structuram ingenti multitudine congestos, subitò exorti venti validissimi dissiecerunt. Quintò, illis nihilominus pergentibus, ignis ex fundamentis erumpens fossores aliquos adussit, reliquos verò dissipauit. Sextò, porticus operi vicina noctu ab ipso fastigio corruens, multos sub ea dormientes oppressit. Septimò, lapides aliquot coniungi conglutinarique non potuerunt. Et ne ignorare possent, quo authore & quibus de causis ista omnia fierent, eadem nocte & sequenti die Crucis signum rutilo splendore coruscans in cælo apparuit, Iudæorum autem vestibus cruces luridæ vel nigræ aspersæ sunt: vt nimirum Christum sibi infestum esse scirent, qui nostræ salutis ergò à Iudæis in cruce morte affectus fuit: refert etiam Nicephorus lib. 10. cap. 1.

Alterum quod hoc loco obseruandum dixi, est, quòd eodem tempore in alia orbis terrarum parte Delphicum templum, quod Ethnicis præcipuum fuit, non hominum manibus, sed diuinitùs terræmotu & fulmine deletum est, cùm Iulianus legatos eò misisset de Persici belli euentu rogatum, vt indicant Theodoretus lib. 3. cap. 11. Sozomenus lib. 5. cap. 19. 20. & 21. Sæpè antea direptum & aliquoties deletum est Delphicũ hoc templum, sed rursus exstructum & ornatum, sicut & Hierosolymitanum. Primi narrantur Phlegyæ, qui fuerunt in Thessalia Lapitæ, combussisse. Deinde partes aliquas Xerxis milites. Posteà Phocenses ipsi, & iterum Brenni exercitus incendit. Toties & restaurationes factæ sunt. At post hanc euersionẽ diuinitùs factã Iuliani tem-

Delphicum templum eodẽ tempore euersum nec amplius restauratum.

pore, nunquam deinde instauratum fuit, sicut indicat Melanchthon in Chronic. libro tertio in Iuliano.

His duobus illustribus miraculis eodem tempore editis, Deus testari voluit suam iram aduersus Iudaeos & Ethnicos, & simul significare tempus adesse, quo Iudaismus & Ethnicismus perire, filij autem sui regnum surgere & crescere debeat. Et sanè constat ab hoc tempore confusam illam Deorum multitudinem attenuatam, & ceu phthisi quadam, quod futurum esse Sophonias cap.2. prædixerat, paulatim consumptam fuisse, adeò, vt ex triginta millibus Deorum (quos inter Gentes cultos fuisse, ex Varrone D. Augustinus annotauit) vix paucorum quorundam nomina reliqua manserint. Constat præterea, ab hoc tempore cessauisse etiam Oracula, quæ Ethnicæ religionis præcipua fulcra fuerunt, eò quòd his Deorum fictitiorum potestas, & eorundem nefarij cultus confirmarentur apud rudes & imperitos homines, qui veri Dei cognitione destituti, imposturas satanicas non poterant agnoscere. Testantur certè sanctorum patrum libri Apologetici, Christianis inter alia crimina hoc ceu præcipuum ab hostibus obiectum fuisse, quòd neq; Dij suam virtutem, vt prius exerant, neq; per Oracula respondeant, ex quo Christus prædicari cœperit. Porphyrius Christiani nominis hostis acerrimus, in libro quem aduersus Christianam religionem euomuit, fatetur per aduentum Domini Iesu gentium Deos extinctos vel mutilatos esse, & oracula eorum cessâsse, sic scribens: Nunc verò mirantur homines quòd tam multis annis ciuitas peste vexetur, cùm & Æsculapius & alij Dij longè absint ab ea: postquam enim Iesus coli cœpit, nihil vtilitatis à Dijs consequi potuimus. Idem in libro quem de responsis scripsit, defecisse dicit Apollinis oraculum græco hexametro, quod latinè sic habet:

Ablata est Pythij vox haud reuocabilis vlli,
Temporibus longis etenim iam cessit Apollo,
Clauibus occlusus silet: ergò ritè peractis,
Discedas patriâ, & redeas ad limina sacris.

Plutarchus quoq; in libro de Oraculis extinctis docet, Bæotiam (quondam propter oraculorum multitudinem appellatam multiuocam) perdidisse omnia oracula, præter vnum: nullum enim tunc in Bæotia oraculum præterquam in Lebadia exstitit.

CAPVT IIII.

De Synagogis Iudæorum, earumq; Origine.

Synagogarum causa.

Emplum omnes Iudæi vnicum habuerunt, cuius locum Hierosolymis Deus constituerat. Erat hoc instar parochiæ, ad quam tota gens in tribus festis solennibus, Paschate nimirum, Pentecoste, & Tabernaculorum solennitate conueniebat, vt fidei & cultus vnitatem seruarent, nec alibi quàm illic licebat sacrificare. Cæterùm ne interea temporis religionis exercitium negligeretur, & legis diuinæ cognitio apud vulgus omnino intercideret, per omnes tribus in vrbibus & castellis, vicis, alijsq; locis frequentioribus certæ domus cœtibus sacris destinatæ erant apud Iudæos, quas Synagogas appellabant, eò quòd in illis populus diebus Sabbati conueniret ad audiendum Legem, & ad preces publicas. Quæ etiam causa fuit, quòd Leuitæ non certam aliquam terræ partem tenerent, sed in tribus omnes dispersi essent, vt omnibus instituendis sufficerent.

Synagogarum initium.

Quando autem & à quo huiusmodi Synagogæ institutæ fuerint, nihil expressè in sacris literis exstat: credibile autem id factum post occupatam ab Israelitis terram sanctam, eamq; in tribus diuisam, vel à Iosua, aut alio Duce seu Iudice, non enim credibile ipsos in vrbibus & vicis diu caruisse locis exercitio religionis destinatis.

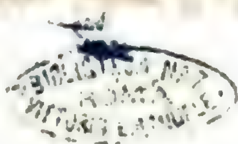
B. C. Betrami de Origine Synagogarum sententia.

In hac sententia videtur esse Bonauentura Cornelius Betramus in lib. de politia Iudaica vbi cap.15. inquit: In omnibus vrbibus, in quibus habitârunt Leuitæ, verisimile est eos consessum quendam habuisse, ad quem referrentur causæ Ecclesiasticæ: docuisse certè verum est, non solùm in illis vrbibus, sed & in alijs, in quibus & verisimile est fuisse

fuisse loca quædam destinata precibus solennibus, cœtibus sacris, audiendo Dei verbo & sacrificijs quibusdam faciendis ex genere prosperitatum. Et fortasse hinc effluxerunt quæ posteà vocata sunt Excelsa (nisi malis ea ex Chananæorum reliquijs conseruata.) Verisimile enim est loca illa fuisse in editiore ciuitatis situ, vel ad ciuitatem ipsam. Imò & ista videntur fuisse Synagogarum initia. *Hæc aliquomodo confirmantur ex Iud.6.11.17.& 20.& 13.19.& 1.Sam.9.12.& 16.& 2.& 10.5.&c.*

De Origine autem Synagogarum in & extra Hierosolymorum vrbem, Carolus Sigonius Mutinen. hæc scribit lib.2.cap.8.de Repub. Hebræorum. Origo, *inquit*, Synagogarum non fuit vetusta, neque enim in historia Iudicum, aut Regum vlla earum memoria celebratur. Ego verò si quid in eiusmodi antiquitate concipienda coniecturæ est concedendum, eas in Babylonico exilio primùm constructas putârim, vt qui Templo carerent, in quo aut orarent, aut docerent, locum aliquē similem Templo haberent, in quem eiusmodi officij gratiâ conuenirent: atque hoc idem fecisse reliquos dispersionis Iudæos in Asia, Ægypto & Europa censuerim. Itaque in prouincijs, vbi Templum non fuit, frequentissima Synagogarum erat consuetudo. Postquam autem Iudæi ex Babylonia redierunt, ac Templum in vrbe Hierosolymorum restituerunt, simul etiam institutum iam Synagogarum vsum retinuerunt, vt Iudæi Hierosolymitani in Templo legem audirent, prouinciales verò cùm ad vrbem veniebant, in Synagogis. In commentarijs certè Hebræorum scriptum est, vltimis temporibus in vrbe Hierosolyma 580. (*Genebradus in Chron. tantū 480. ex R. Menahem numerat*) synagogas constitutas fuisse, ꝗ Iudæi eò ex omnib. regionibus conuenirent. Erant ergo Hierosolymis Synagogæ peregrinorum, Templum ciuium: In reliqua verò Iudæa & Galilæa, & in cæteris prouincijs, in quibus Iudæi post dispersionem versabantur, erant ipsorum etiam incolarum, quibus Hierosolyma adire, non erat commodum. De Hierosolymitana vna Synagoga mentio fit, *Act.6.* Surrexerunt quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrænensium & Alexandrinorum, ac eorum, qui erant è Cilicia & Asia, disputantes cum Stephano. Hi enim omnes erant Iudæi, verùm in prouincijs habitantes, qui cùm Hierosolymam negotiorum suorum causa adibant, non ad Templum, sed ad Synagogam, quam ipsi sibi parauerant, conuenire instituerant: *Item apud Ioan.18.* Ego semper docui in Synagoga, & in Templo, quo omnes Iudæi conueniunt. De cæteris *Act.15.* Moses à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in Synagogis, vbi per omne Sabbatum legitur. Per Mosem autem intelligit libros eius. *Et cap.9.* Paulus petijt à Pontifice literas in Damascum ad Synagogas, vt si quos inuenisset huius sectæ viros ac mulieres, vinctos perduceret in Hierusalem: De Synagogis Galileæ, quas Christus, & Asiæ, quas Paulus adiuit, multa in Euangelijs & Actis testimonia extant. Hæ verò Synagogæ aliquando à priuatis hominibus & quidem etiam gentilibus pij officij causa construebantur, vt illa Lucæ 7. in Capernaum à Centurione Rom. *Hæc Sigonius.* C. Sigonij de Origine Synagogarum sententia.

Quando autem in Templo & Synagogis conuenerunt, hic ordo seruari consueuit, qui apud Ambrosium in epistola ad Corinth.14. cap. descriptus habetur: nimirum, vt sedentes disputarent, seniores sederent in Cathedris, quæ ordine erant dispositæ (erant hæ illæ Cathedræ, de quibus Dominus in Pharisæos ait: Amant primas Cathedras in Synagogis) *cæteri minoris Ordinis in subsellijs: nouissimi omnium in pauimento super mattas, quibus & dabatur dicendi locus, cùm eis quid reuelatum esset, quæ omnia maiores dijudicabant. Quem morem Paulus etiam conatus est inferre in Christi Ecclesiam, vt ipse docet in 1. Corinth. 14. cap. Hinc intelligitur Locus Luc.2.* Inuenerunt Iesum in Templo sedentem in medio Doctorum, audientem illos & interrogantem eos. *Et Luc.4.* Intrauit die Sabbathi in Synagogam, & surrexit vt legeret, &c.

CAPVT. V.

De Authoribus, & prima Origine Templorum apud Gentes.

ROmani & Græci, cæteræq; minus barbaræ ac feræ nationes, maximam circa Deorum suorum templa & fana curam diligentiamq; semper adhibuerunt. Eius rei causas Cicero lib. 2. de Legibus his verbis commemorat: Græci atq; nostri, *inquit*, vt augerent pietatem in Deos, easdem illas vrbes quas nos incolere voluerunt. Affert enim hæc opinio religionem vtilem ciuitatibus. Siquidem & illud benè dictum est à Pythagora doctissimo viro, tum maximè pietatem & religionem versari in animis, quùm rebus diuinis operam daremus: & quod Thales, qui sapientissimus inter septem fuit, homines existimare oportere Deos omnia cernere, Deorum omnia esse plena: fore enim omnes castiores, veluti cùm infans esset maximè religiosus. Est enim quædam opinione species Deorum in oculis, non solùm in mentibus. Eandemq; rationem luci habent in agris. *Sed qui Primi Dijs apud hos templa struxerint, variè proditum inuenimus.* Cùm enim primum homines (*vt ait Tranquillus, & repetit Isidorus*) exutâ feritate, rationem vitæ habere cœpissent, seq; ac Deos suos nosse: cultum modicum ac sermonem necessarium commenti sibi, vtriusq; magnificentiam ad religionem Deorum suorum excogitauerunt. Igitur vt templa illi domibus pulchriora, & simulachra corporibus ampliora faciebant: ita eloquio etiam quasi augustiore honorandos Deos putauêre, laudesq; eorum & verbis illustrioribus, & iucundioribus numeris extulêre. *Hactenus ex Tranquillo Isidorus. 1. Latini ferè omnes in Italia Ianum patrem primum templa struxisse tradiderunt, ideoq; veteri instituto in sacrificijs Ianum Latini perpetuò præfari solebant. 2. Alij Faunum, & ab eo* Fana *appellata voluerunt, vt Probus scribit: Martianus verò à* Fana, *quæ &* Fatuella *dicebatur. 3. Quidam Iouem apud Cretenses primùm templa dicâsse ferunt, atq; ob id inter Deos primum ipsum locũ fuisse sortitum. 4. Lactantius Cretensium antiquissimum regem Melisseum tradit: quin etiam Seruius ex Salustio Cretensibus religionem attribuit. 5. Phœnices Vsonem quempiam, primùm simulachra igni & vento statuisse, & templa posuisse prædicant. 6. Phoroneum alij, aut Meropem, vel Aeacum Iouis filium tradunt, vt Varro in Admirandis ait, quod & Arnobius in sexto. 7. Sunt qui Dionysium, cùm Indos debellâsset, templa struxisse, religionumq; cultus inceptâsse prodant. 8. Alij Cecropem primùm in Attica Opi Deæ statuisse putant. 9. Isidorus verò hunc ipsũ Cecropem ait Iouem primum appellâsse apud Græcos, & simulachra reperisse, aras statuisse, & victimas immolâsse. 10. Alij nonnulli, vt aduersus Iulianum Cæsarem scribit Gregorius Nazianzenus, Thraces volunt cerimonias inuenisse: immolare verò, Chaldæos, vel vt alij dicunt, Cyprios. 11. Nonnulli Arcades Ioui templa primò construxisse affirmant. 12. Aegyptij Isin ferunt, quæ sit legifera vocata, Ioui & Iunoni parentibus templa & sacerdotes instituisse aiunt. 13 Sunt qui Phryges dicant, qui Deæ Phrygiæ Cybeli sacra & templa dicârint, vt Lil. Gyraldus de Dijs Gentium Syntagm. 17. refert. 14. Pausanias in Corinthiacis indicat, Templa in Græcia antiquissima haberi, Pythij Apollinis apud Samios, Mineruæ apud Phocenses in Ionia: antiquissimũ verò omnium Theatij Apollinis apud Trœzenios, quod Pittheus maternus auus Thesei ædificârit & exornârit. 15. In Aulide quoq; templum, aliquot ante Troianum bellum seculis, exædificatum fuisse Plinius memorat lib. 16. cap. 40. 16. Apollonius lib. 3. refert Deucalionem primum Deorum immortalium, templa ædificâsse, & ciuitates exstruxisse, inquiens.*

Ιαπετιονίδης ἀγαθόν τίκε Δευκαλίωνα
Ὃς πρῶτος ποίησε πόλεις, καὶ ἱδ᾽ είματο νηὺς
Ἀθανάτοις, πρῶτος δ᾽ ἐ καὶ ἀνθρώπων βασίλευσεν.

Qua de re quoq; Polydorus Vergilius de Inuent. rerum lib. 3. cap. 9. ita scribit: Delubra Epimenidem Cretensem primùm ædificâsse, auctor est Diogenes Laërtius lib. 1. At Vitruuius Pythium architectum primum omnium Prienæ ædem Mineruæ fecisse tradit. Herodotus tamen lib. 2. & Strabo Geographiæ lib. 17 primos omnium Ægyptios Dijs & aras, & simulachra, & delubra statuisse, sacrificiaq; curâsse, ritusq;

tusq; eos deinde peregrinis commonstrâsse affirmant. Romæ, teste Liuio, Romulus templum locauit Ioui Feretrio, quod primum omnium, *inquit Liuius*, Romæ sacratum fuit. *Idem auctor lib.1.cap 5. de rerum Inuent. ex Lactantij lib.2.cap.11 indicat*, Iouis temporibus primò templa constitui, & nouos Deorum cultus esse cœpisse: *cui ego quoq; adstipulor, tunc enim Babylonica turris quæ prima in orbe fuit ædificata, & Ioui Belo Iunoniq; à filio Nino diuini honores instatuis primò habiti.*

Plerosq; autem ex Sepulchris Templa apud Ethnicos originem sumpsisse arbitratos, in Sepulchralibus suis Gyraldus his verbis ostendit. Fuit vsq; adeò (*inquit*) Sepulchrorum veteribus cura, vt non aliunde templorum & sacrarum ædium originem deductam, diligentissimi scriptores tradant Eusebius & Lactantius. *Qua de re & Clemens Alexandrinus in Protreptico sic scriptum reliquit:* Superstitio (*ait*) templa condere persuasit: quæ enim prius hominum sepulchra fuerunt, magnificentiùs condita templorum appellatione vocata sunt. Nam apud Larissæam ciuitatem, in arce, in templo Palladis, Acrisij sepulchrum fuit, quod nunc Sacrarij loco celebratur. In arce quoq; Atheniensi, vt est ab Antiocho in nono historiarum scriptum, Cecropis sepulchrum fuit: in templo verò Palladis, quam Poliada Græci appellant, iacet Erichtonius. Ismarus autem Eumolpi atq; Dairæ filius, in Eleusine vnà cum Celei natabus sepultus est: *& reliqua, quæ in hanc sententiam Clemens colligit, ac post eum Eusebius in Præparatione Euangelica, quæ in Latinis codicibus non habentur, atq; ideò ex Græcis repetenda sunt: eadem & in sexto Arnobius. Pertinet huc quoq; Prudentij locus lib.1. contra Symmachum, vbi ita canit:*

Et tot templa Deûm Romæ, quot in vrbe sepulchra
Heroum numerare licet, &c.

Quibus verbis innuere videtur, Romanos omnibus ijs in locis templa in vrbe exstruxisse, vbi Heroum corpora sepulta fuerint. Refert enim Valerius Maximus lib.8.c.16. Græciam summo consensu locum in quo Amphiaraus humatus sit, in formam conditionemq; templi redegisse, atq; inde oracula capi instituisse. *Et Cyrillus lib. 10. contra Iulianum multis exemplis ostendit*, celeberrima Gentium templa fuisse olim sepulchra aut monumenta mortuorum.

Non prætereundum hoc loco videtur, quod Nicolaus Gerbelius, vir diligentissimus, in sua Græcia scribit, in Olympia templum fuisse nobile, atq; ante templum Lucum syluestribus consitum oleastris, ex quibus victores connexis ramis coronati sint. *Habet hoc ex Strabonis libro 8. vbi etiam addit*, Neptuni Isthmij templum luco picearum circumdatum fuisse. *Sic etiam extra Crotonem Iunonis Laciniæ templum fuit, multâ religione sacrum: iuxta illud lucus proceris abietibus septus, læta in medio pascua, vbi omnis generis pecus Deæ sacrum sine custode pascebatur, vt refert Sabellicus lib.3. En. 5. Apud Træcenios Hyppolyto Thesei filio à Diomede fuit dicatus lucus, & in eo templum non absq; simulachro, & quidem vetusto, vt Cælius refert Lect. Antiq. lib 11.cap.24. Apud Ætnam quoq; notissimum Syciliæ montem, esse Vulcani templum fertur multo honore. Circumiectum est templo septum, sacræ item visuntur arbores, nec non peruigil & inextinctus ignis. Templum ac lucum asseruare dicuntur canes, quibus mirum præcipue insitum ingenium creditur. Quippe adeuntes, si castè modò ac piè, vtq; addecet, id agant, permulcent, atq; adblandiuntur, illisq; perinde ac beneuolis aggregantur, & planè familiaribus. Quod si manibus non puris, scelereq; aliquo pollutior templum inuisat, vel lucum, irruunt mordicus, lacerant conuelluntq; Cæteros ex cœtu aliquo remeantes, lasciuiore intemperantioréue insectari modo, satis superq; habent, vt refert Cælius lib.23.c.29. Ædes etiam Deæ Cybeles in Ida luco circumdata fuit: sic enim describitur à Claudiano poëta, de Cerere loquente in primo de raptu Proserpinæ.*

Sic ait, & fuluis serpentibus attigit Idam
Hîc ædes augusta Deæ, templiq; colendi
Relligiosa silex, densis quam pinus obumbrat
Frondibus, & nulla lucos agitante procella,

Sepulchra origine dederunt Templis apud Ethnicos.

Luci iuxta templa fuere.

Stridula coniferis modulantur carmina ramis.
Terribiles intus thyasi, vesanaq; mixto
Conuentu delubra gemunt, vlulatibus Idæ
Bacchatur, timidas inclinant Gargara syluas.

*Circa Dodonem quoq, ciuitatem Chaoniæ in Epiro, nemus fuit Ioui sacrum, querneum totum, vbi Iouis Dodonæi templum fuisse narratur, et in eo oraculum omnium quæ apud Græcos fuerunt vetustißimum. In hoc duas columbas consulentibus responsa dedisse quidam fabulantur, quarum altera Delphos, altera verò in Ammonis Iouis templũ volârit. Alij arbores ipsas vocales fuisse volunt, et consulentibus oracula edere solitas. Strabo lib.*10. Tenus, *inquit*, vrbẽ non sanè magnam habet, verùm Neptuni fanũ ingens in luco extra muros, spectatu dignum, in eo capacissima discumbentium conuiuarum ædificata triclinia: illud signum est abundantem finitimorum multitudinem eò conuenire solitam, qui vnà Neptuni sacrificia celebrantes epularentur. *Vt non sine causa Gerbelius referat, perrarò in Græcia sine nemoribus templa reperta fuisse.*

*Idem tamen in alijs etiam regionibus in vsu fuisse legimus: vt apparet ex illo loco Vergilij, qui lib.*1. *Æneid. extat, vbi de templo magnificentißimo Carthagini iuxta lucum exstructo ita canit:*

Lucus in vrbe fuit media lætissimus vmbra:
Quo primùm iactati vndis, & turbine Pœni
Effodere loco signum, quod regia Iuno
Monstrarat, caput acris equi: Sic nam fore bello
Egregiam, & facilem victu per secula gentem.
Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat, &c. *Et mox:*
Hoc primùm in luco noua res oblata, timorem
Leniit: hîc primum Æneas sperare salutem
Ausus, & afflictis melius confidere rebus.
Namq; sub ingenti lustrat dum singula templo,
Reginam opperiens, &c.

*In vrbe Bubasti Ægyptiorum templum quoq, fuit Bubastis, hoc est Dianæ, omnium maximè memorabile, & aspectu iucundißimum. Illud ingens procerißimis arboribus manu consitis lucus ambiebat. Ab eius ingressu via per forum Orientem versus, strata lapide erat, vtrinq, arboribus manu consitis in cœlum euntibus, authore Herodoto lib.*2.

*Similiter inter Tralles atq, Nyssam vicus fuit Nyssensium, non procul ab vrbe, Acharaca nomine, vbi Plutonium fuit, luco sumptuoso circumdatum. Item Plutonis & Iunonis delubrum ac antrum Charonium, naturâ admirabile, quod luco imminebat. Strabo lib.*14.

Antiochiæ Syriæ suburbium fuit Daphne *cognominatum, quod nemore multarum cupressorum cingebatur, alijsq, plantis mixtim vnà cum cupreßis exornabatur. Et tellus illa vtrinq, à montibus benefragrantia & varia florum genera sub arboribus producebat. Tectum autem quoddam, imò magis vmbra loco illi vndiq, imminens propter densitatem ramorum ac foliorum non permittebat, vt solares radij terram attingerent. Fuit locus amœnißimus, copiâ ac venustate vndarum, temperaturaq, aëris. Erat in eo luco Daphnæi Apollinis templum magnificè ac preciose exornatum elaboratumq, quod Seleucum Antiochi patrem exstruxisse ferunt. Sozomenus lib.*5 *cap.*19.

*Eusebius etiam testatur, templum Veneris in vertice montis Libani in fruticeto positum fuisse: lib.*3 *de Vita Constantini.*

*Plinius quoq, lib.*16. *cap.*44. *Natur. hist. Romæ in Exquilijs proximè Lucinæ ædem lucum fuisse, in quo Lotos miræ vetustatis fuerit: ad hanc arborem Vestalium virginum crinis deferebatur consecrandus, vnde etiam* Capillata *dicta fuit. Ab hoc luco Lucinam nomen suum habere ait idem. Varro tamen de Lingua Latina sic dictam putat, quòd partum in lucem proferat, vnde & à parturientibus inuocabatur. Ouidius in Fastis vtramq, opinionem his carminibus attigit.*

Gratia

Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina lucus,
Vel quia principium tu Dea lucis habes.

Ibidem non procul ab vrbe in nemore Aricino, Dianæ Nemorensis appellatæ, celebre quoq; templum fuit; in hoc nemus Idibus Augusti ex vrbe facibus accensis, discurrebant: de quo sic ait Propertius:

Cùm videt accensis deuotum currere tædis
In nemus, & Triuiæ lumina ferre Deæ.

Romæ quoq; ædem Dij fidij Sp. Posthumius dedicauit in luco Bellonæ, locatam ab vltimo regum Tarquinio, non tamen ab illo consecratam, authore Dionysio Halicarnaß. lib. 9. Quocirca rectè Valla scripsit de Luco lib. 4. Lucus nequaquam cæduus est: quin potius manu consitus, religiosusq; atq; vel alicui Deo, vel alicuius hominis cineribus consecratus; ideoq; aut circa delubra hominum, aut circa sepulchra positus est.

Romæ deniq; Romulus Lucum Asylum fecit, teste Plutarcho in vitis: Liuino lib. 1. & Dionysio lib. 2. Vnde & Ouidius lib. 3. Fast. Luci Asyla.

Romulus vt saxo lucum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, confuge tutus eris.

Et Vergilius lib. 8. Æneid. similiter inquit:

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer asylum Rettulit, &c.

Dionysius libro 2. Antiquit. addit, Romulum in hoc luco templum erexisse: *sed cui Deorum aut geniorum, certum se non habere scribit.*

Quod si Ethnicorum narrationibus credere voluerimus, violatores horum sacrorum locorum suos vltores & vindices habuerunt, à quibus sunt miraculosè puniti. Valerius enim lib. 1. cap. 2. refert, quòd Æsculapius consecratum templo suo lucum apud Coos ex parte succisum dolens, inter ipsum nefarium ministerium deuictis partibus Antonij, imperio Cæsaris morti destinatum Turulium, manifestis numinis sui viribus, in eum locum quem violauerat, traxerit, effeceritq;, vt ibi potißimùm à militibus Cæsarianis occisus, eodem exitio, & euersis iam arboribus, pœnas lueret, & adhuc superantibus, impunitatem consimilis iniuriæ pareret, suamq; venerationem, quam apud colentes maximam semper habuerat, Deus hoc modo multiplicârit. Refert etiam Lactantius De Origine erroris lib. 2. cap 8. Suidas quoq; commemorat, Anagyrasion quendam genium fuisse, sic à loco Atticæ Anagyro cognominatum, qui SENEM *vicinum, quòd lucum suum incidisset, hunc ad modum vltus sit. Senis concubinæ insanum quendam amorem immisit in illius filium: quæ cùm adolescentis animum pellicere non posset, eum vltrò apud patrem detulit, quòd sese de stupro non desineret interpellare. Pater persuasus à muliere, filium è tecto præcipitem dedit ac interemit. Deinde facti pœnitens, semetipsum laqueo præfocauit. Postremò sese mulier in puteum præcipitem dedit. Huius fabulæ citat authorem Hieronymum, in opere De tragœdiarum scriptoribus. Agamemnon Aulide longius ab exercitu Græcorum progressus, conspectâ circa lucum Dianæ capreâ, ignarus religionis quæ in eo loco erat, eam iaculo transfigit. Non multò post irâ Dianæ exercitum lues inuadit. Mulier quædam Deo plena, Dianam ob violatum lucum suum & necatam capream, quâ maximè lætabatur, pœnas sceleris ab exercitu petere: nec leniri posse, priusquam author facinoris filiam natu maximam victimam immolâsset, asserit, vt Dictys indicat lib. 1.*

Vt autem ad ipsa Ethnicorum templa reuertamur, solebant illa certis de causis plerunq; voueri: cuius multa exempla paßim in historijs inueniuntur. De templorum Ethnicorum votione.

Quando vero id, propter quod vota erant, prosperè successerat, tum definiebantur, & certi illius templi fines constituebantur: idq; dicebatur Effari templa, *Varrone teste, vel* Sistere fana. *Sic enim Festus:* Sistere fana, cùm in Vrbe condenda dicitur, significat loca in oppido futurorum fanorum constituere. *Id verò ab Auguribus fieri solitum Varro docet.*

Vbi sic definita essent, tum condebantur: condita dedicabantur ab ijs, qui ea vouissent: tandem ab Auguribus inaugurabantur, id est, suis augurijs sanctiora reddebantur: Hoc enim nisi fieret, templa esse non poterant, teste apud Agellium Varrone: sed Ædes *tantùm dice-*

bantur: vnde discrimen inter templa & ædes sacras facilè intelligitur.

Circumstantiæ obseruatæ in templorũ votione. *In huiusmodi autem templorum votione, definitione, ædificatione, dedicatione, inauguratione, vel etiam exauguratione, quando videlicet profana reddebantur, hæ circumstantiæ obseruabantur, nempe, quibus, à quibus, quo modo, quibus verbis, gestibus, ritibus atque ceremonijs ea fierent.*

Templa vouerunt Romani in bellis. *Romani in bellis atq; prælijs plerunq;, cùm alia, tum inprimis templa Dijs suis vouerunt: id quod primùm Romulum fecisse Dionysius Halicarnasseus libro 1. testatur: alij ad Numam hoc referunt: Tertullianus verò in Apologetico capite 25. post Numam demum & simulachrorum & templorum vsum in Rempublicam illam introductum esse voluit. Votionis huius illustre exemplum exstat apud Liuium Decade 1. libro 10. vbi Appius Consul & Imperator huiusmodi precationis formâ Bellonæ templum vouet:* Bellona, si hodiè nobis victoriam duis: ast ego templum tibi voueo. *Romulus quoque, vt est apud eundem Liuium, victis prælio Ceninensibus, Romæ designauit templo Iouis fines, cognomenque addidit Deo, inquiens:* Iuppiter Feretri hæc tibi victor Romulus rex regia arma fero, templumq; his regionibus, quas modò animo metatus sum, dedico, sedem opimis spolijs, quæ, regibus, ducibusq; hostium cæsis, me authore sequentes posteri ferent.

Votionis forma.

Templa vouerunt etiã domi. *Vouerunt etiam templa non in bellis tantùm, sed domi quoque, cùm ob publicas causas nempe calamitates vel præsentes, vel imminentes, tum priuatas, vt ambitionem & alias. Sic enim Caligula, Suetonio authore, quoniam diuinos sibi vendicabat honores, vt Deus coli voluit, consistens sæpè inter fratres Deos medius, vt se adorandum adeuntibus exhiberet, & templum etiam Numini suo propri[illegible] sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituit.*

Templorum locus. *Porrò non omnibus Dijs promiscuè Romani omni loco ædificare templa solebant. Alijs enim intra vrbem, quæ* Vrbana *fuerunt dicta: alijs extra eam: alijs alibi templa construebant. Sic Vulcani templum Romulus extra vrbem condiderat, & Veneris ad portum erat conditum: Mercurij in foro: Isidis & Serapidis in emporio: Apollinis & Liberi secundum theatrum: Herculis, in quibus ciuitatibus non sunt gymnasia, neque amphitheatra, ad Circum: Æsculapij quoque fanum Romani in insula Tiberina reposuerunt: cuius rationes reddit Plutarchus Problem. 94.* Cur, inquit, extra vrbem ædes Æsculapij posita est? an quòd foris salubriùs quàm in vrbe habitare crediderunt? Nam Græci quoque in excelsis ac puris locis Æsculapij templa planè collocant. An quòd Deum ex Epidauro accersitum in vrbem commigrâsse opinantur? in Græcia enim non in vrbe, sed procul ab Epidauro Æsculapij templum est. An quòd dum draco ex naui in insulam descendisset, & ex oculis euanuisset, ipsum eo in loco ædis ponendæ authorem ac præmonstratorem fuisse opinantur? *Hæc ille. Iidem Romani Cereris & Bellonæ fana extra vrbem habuerunt. Apud Ægyptios nullum oppidum intra muros suos aut Saturni aut Serapis fanum recepit. Nam quia nunquam fas fuit Ægyptijs, pecudibus aut sanguine, sed precibus & thure solo placare Deos, his autem duobus hostiæ erant ex more mactandæ, fana eorum extra Pomærium locauerunt, vt & illi sacrificij solenni sibi cruore colerentur: nec tamen vrbana templa pecudum morte pollueventur. Cælius etiam refert, propè Phigeliam Arcadiæ vrbem, stadijs plus minus 30. montem fuisse Elainon nomine, ac in eo Cereri sacrum antrum.*

Platonis lex de loco construendi templa. *Plato libro 10. de Legibus, hanc fert legem de loco construendi templa vel sacella:* Sacella nemo in priuatis ædibus habeto. Quum alicuius animum sacrificandi studium incesserit, ad publica sacrificaturus accedito. *Idem lib. 6. de loco fanorum construendorum sic scribit:* Vrbs tota locis sublimibus circumquaq; construenda est, vt & munitior sit & mundior. Templa circa forum struantur. Iuxta hæc magistratuum Palatia, & Curiæ iuri dicundo attributæ, in quibus, velut augustissimis sanctissimisq; locis, iura dentur & accipiantur: partim ipsis iudicibus, veluti de rebus sacris iudicaturis: partim verò veluti in ipsis Curijs Deorum sint sedes & delubra.

Situs templorũ *Quod ad situm attinet, vt plurimùm templa ad orientem Solem construi solita scribit Lucianus. Vitruuius item de templorum & sacrarum ædium situ, si plura cupis, multa egregia, huicq;*

loco

loco conuenientiſsima ſcribit lib.1.3. & 4. cuius inter alia hæc ſunt verba: Ioui Fulguri, & Cœlo, & Soli, & Lunæ, ædificia ſub diuo, hypethraq; conſtruuntur. Horum enim Deorum & ſpecies, & affectus in aperto Mundo atq; lucenti præſentes videmus.

Varijs etiam formis templa apud Ethnicos ædificata legimus. Nam Solis ædem, Liberiq; patris rotundam veteres probârunt: Iouis verò templa, quòd omnium rerum ſemina is Deus patefacere credebatur, tecto eſſe oportere perforato Varro dixit. Ædem Veſtæ, quam cum terra eandem putabant, rotundam, ad pilæ ſimilitudinem formabant. Cælitibus & Superis alijs, à terra templa exſtare volebant: Inferis Deis ſub terra: Chthonijs & terreſtribus media ponebant ſæpius. Forma templorum.

Sed & de varijs templorum ædiumq; ſacrarum formis Vitruuius loco ſupra citato ſic ſcribit: Mineruæ, & Marti, & Herculi ædes Doricæ fient. His Dijs propter virtutem ſine delicijs ædificia conſtitui docet. Veneri, Floræ, Proſerpinæ, Fontium Nymphis, Corinthio genere conſtitutæ aptas videbuntur habere proprietates, quòd his Dijs propter teneritatem graciliora & florida, folijsq; & volutis opera facta, augere videbuntur iuſtum decorem. Iunoni, Dianæ, Libero patri, cæteriſq; Dijs, qui eâdem ſunt ſimilitudine, ſi ædes Ionicæ conſtituentur, habita erit ratio mediocritatis, quòd ab ſeuero more Doricorum, & à teneritate Corinthiorum temperabitur earum proprietatis inſtitutio. *Ex quibus Vitruuij verbis intelligitur, formas templorum apud Ethnicos Doricas, Ionicas, Corinthiacas, alijsué generibus conſtitutas fuiſſe.* Vitruuius de formis templorum.

Huc pertinet etiam, quòd Franciſcus Polletus lib.1. Hiſtor. Rom. cap.3. indicat, templa veterum noſtris non fuiſſe abſimilia. Conſtabant enim, *inquit,* Cellâ ſanctiore; nos Chorum vocamus, quæ Cella ſanctior à Baſilica & porticibus diſtinguebatur pluteo, & quaſi altero Pronao; nos non malè pulpitum vocamus, quòd in morem pulpiti, aut tabulati erectum ſit: quidam ex vulgo Threnum vocant, fortaſse quòd ibi Threni Ieremiæ Prophetæ recitentur, & aliæ homiliæ ſacræ Baſilica verò, quam nos Nauem, aut Carinam vocamus, deambulationes, quæ vtrinq; ſunt, omnino porticus ſunt veterum, quæ ſunt veluti fori in Carina. Cella ſanctior ſolis rebus ſacris deſtinabatur. Baſilica verò, & porticus, & Pronaon ferè vſibus prophanis exponebantur. Illic enim & nundinæ mercium & proxenetica contractuum, prologi nuptiarum, colloquia tranſactionum vt hodie apud nos, nimis impiè, exercebantur. *Hucuſq; Polletus.* Polletus de formis templorũ.

His adde, & certas templorum partes dum exſtruerentur, fuiſſe conſtitutas: quarum ſiniſtra ab Oriente, dextra ab Occidente, antica ad Meridiem, poſtica ad Septendrionem dicebantur. Publius tamen Victor, cùm ait in libello 14. Vrbis regionibus, ante Cellam, partem nimirum templi ſacratiorem, eſſe prodromon, poſt templum opiſtodomon, *templum in tres duntaxat partes diuidit, mediamq; vbi Dei eſt Cella, quam hodie Chorum dicunt, vocat: quæ antecedit πρόδρομον, quæ ſequitur ὀπισθόδομον. Vide Adrianum Turnebum libro 22. cap.17.*

Vt autem in exſtruendis & ædificandis, ita etiam in reſtaurandis & reficiendis templis, ſummam curam, magnam religionem, varias ceremonias atq; ritus adhibuerunt. Eos vno quaſi faſciculo Cornelius Tacitus complexus eſt, in luſtratione areæ templi Iouis, quod à Veſpaſiano tum reſtitutum fuerat. Veſpaſianus, *inquit,* curam reſtituendi Capitolij in L. Veſsinũ confert, equeſtris ordinis virum, ſed authoritate famaq; inter proceres excellentem. Ab eo contracti haruſpices monuere, vt reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, templum iiſdem veſtigijs ſiſteretur, nolle Deos mutari veterem formam. Vndecimo Calend. Iulias, ſerenâ luce, ſpacium omne, quod templo dicabatur, euinctũ vittis coroniſq;, ingreſsi milites, quibus fauſta nomina, felicibus ramis, deinde virgines Veſtales cum pueris puelliſq;, patrinis matriniſq; aquâ riuis & fontibus amnibuſq; hauſtâ, perluere. Tum Heluidius Priſcus Prætor, præeunte Plauto Eliano Pontifice, luſtratâ Suouetaurilibus areâ, & ſuper ceſpitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, Præſideſq; Imperij Deos precatus, vti Templorum reſtauratio.

cœpta prosperarent, sedesq; suas pietate hominum inchoatàs, diuinâ ope attollerent, & vittas quibus ligatus lapis, innexiq; funes erant, contigit. Simul cæteri Magistratus & Senatus, & Eques, & magna pars populi, studio lætitiaq; connixi, saxum ingens traxêre: passimq; iniectæ fundamentis argenti, auriq; stipes, & metallorum primitiæ nullis fornacibus victæ, sed vt gignuntur, &c. *Ex his Ethnicorũ ceremonijs ac ritibus Christiani postea plurima in suã religionẽ transtulerunt, vt suo loco videbitur.*

CAPVT VI.
De Origine Templorum apud Christianos.

Apostoli quib. in locis suos cõuentus celebrã runt.

Elebrârunt quidem Apostoli suo tempore συνάξεις, *hoc est, conuentus Ecclesiasticos propter auditum verbi Dei, vsum Sacramentorum & preces communes, in locis & ædificijs certis; sed ea, pro illorum temporum conditione, non vbique fuerunt eadem. Nam Conuentus egerunt, cùm in Templo Hierosolymitano, Act.2.5.21. tùm in Synagogis Iudæorum Act.9.13.18. tùm etiam in priuatis fidelium ædibus, Act.1.2.4.5.10.12.20.28. Vbi Bellarmini impostura notanda est: probare enim volens Col. 2188. fideles Apostolorum tempore & paulo post, habuisse* Ecclesias, *hoc est,* Templa, *à priuatis ædibus distinctas, ex 1. Cor. 11. & 14. cap. & locis aliquot Patrum, vocem* ECCLESIAE, *quæ apud eos reperitur pro* Templis *exstructis sumit, quum ibi pro solo fidelium conuentu in priuatis ædibus collecto vsurpetur. Est igitur Æquiuocationis fallacia.*

Templa magnifica nulla Apostolorũ ætate.

Alioquin de magnificè alijs in locis, præter Hierosolymitanum, exstructis Christianorum Templis, de eorum Ornamentis & altaribus, de Dedicationibus & Consecrationibus Templorum, de nominibus, & differentijs eorum, nihil vsquam vel in scriptis Apostolorum, vel certis & probatis eorũ temporũ authoribus reperies: quæ omnia seculis ijs, quæ Apostolorũ ætatẽ sunt cõsequuta partim Iudaismi, partim Gentilismi superstitiosâ κακοζηλίᾳ *inuenta & excogitata sunt.*

Locus Philonis & Eusebij de [illegible] expli-[illegible].

Refert quidem Philo in libro περὶ θεωρητικοῦ βίου, *præclaros Hebræorum viros, qui tempore Marci Euangelistæ, in Ægypto extra vrbes ad lacum Mariam in collibus solitariam egerint vitam, habuisse* οἰκήματα ἱερὰ, *quæ ipsi vocârint* Σεμνεῖα καὶ Μοναστήρια, *in quibus soli manentes religiosæ vitæ operam dederint. Eusebius lib.2. hist. Ecclesiast. cap.16. & 17. Sozomenus lib. 1. cap.12, Nicephorus lib.8. cap.39.*

Et Eusebius multis euincere conatur, loqui ibi Philonem de Christianis, seu de Iudæis nuper admodum ad fidem Christianam conuersis. Ioannes Quintinus quoq;, idem vt probet, in explicatione Can.5. Concilij Gangren. multùm sudat & laborat, eam solùm ob causam, vt antiquissimã demonstret esse Originem Templorum apud Christianos, vt quæ iam tum cœperint ædificari, cùm cœperit Euangelium primùm prædicari.

Error Eusebij

Verùm sunt causæ manifestæ quæ ipsos erroris conuincunt. Nam Philo nihil vspiam de Christianis scripsit: sed duos libros de ea secta Philosophorum edidit, quos Essæos vocant. Alter est περὶ πρακτικοῦ βίου ἐσσηνῶν, *qui erant* κοινόβιοι, *quem inscripsit hoc titulo,* ὅτι πᾶς σπουδαῖος ἐλεύθερος. *Alter liber est* περὶ θεωρητικοῦ βίου ἐσσηνῶν *qui erant* μονάζοντες καὶ μονόβιοι. *In hoc libro* θεωρητικῷ *describit* τῶν μοναζόντων καὶ ἀσκούντων ἐσσηνῶν *vitam, studia & mores. Tantum igitur abest, vt Christiani fuerint illi, de quibus Philo scribit, vt pertinaciores hostes non habuerint Christiani, quippe qui plurimis ceremonijs Iudaicis pertinacissimè fuerunt addicti: ait enim Philo, eos* παρωνύμους εἶναι τῆς ὁσιότητος. *Quare?* ἐπειδὴ, *inquit,* καὶ ἐν τοῖς μάλιστα θεραπευταὶ θεοῦ γεγόνασι. *Disertè ait cultores Dei patrio, hoc est, Syriaco idiomate vocatos eos. Hæc ferè Iosephus Scaliger lib.6. De emendatione Temporum.*

Deinde Eusebij rationes, quas adducit Ioannes Quintinus, non certæ, sed coniecturæ tantũ sunt: vt qui ea ex Philonis saltem relatione scripserit, non quòd ipse de ijs aliquid compertũ habuerit. Nec ipse etiã Philo affirmat hos Christianos fuisse, vt ex verbis Eusebij facilè colligitur.

Præterea, si quis authoritatem Eusebij, qui ista scripserit & affirmauerit, obijciat, respondet illi Scaliger supra citato loco, ac licet Eusebium historiæ plurimùm contulisse fateatur, plus tamen iudicij, quàm studij & diligentiæ in illo requirit, id quod aliquot locis ex Eusebio probat. Et quod hunc ipsum locum attinet, manifestè Eusebius sibijpsi in eo contradicit: quæ enim in

Ecclesiastica

Ecclesiastica historia de Christianis vult intelligi, illa ipsa ad verbum ferè de Præparatione Euangelica lib 8.cap.4. de Essæis siue Essenis (celebri Iudæorum secta) narrat, quemadmodũ & Polydorus Virg lib.7.c.1.de Inuentoribus rerũ locum illum Philonis de ijsdem intelligit. Quin ipse Hieronymus ad Eustochium de Custodienda virginitate, hæc Philonem de Essenis scripsisse quoq; affirmat. Idem Eusebius quæ in Ecclesiastica historia Σεμνεῖα καὶ Μοναστήρια *vocat religiosorum istorum habitacula. ea de Præparatione Euang. Synagogas appellat.*

Adhæc nondum Christiani talia eo tempore exercitia habuerunt, qualia ab Eusebio ex Philone copiosè commemorantur: eius enim rei, imò illorum etiam religiosorum, de quibus Philo, à vetustissimis vel Doctoribus vel historicis, nulla prorsus fit mentio.

Quod autem Ioan. Quintinus dicit, Epiphanium quoq; testari, contra Nazaræos, Philonem non de alijs, quàm Christianis ista scripsisse, qui tunc non Christiani, sed ex nomine Iesu Domini nostri Ἰεσσαῖοι *vocati fuerint, nihil est: nam Epiphanius, vt indicat Scaliger, errantem Eusebium sequutus est, & insuper, quia Eusebij mentem, malè assecutus fuit, deterius illo pronunciauit. Nam id genus hominum, quo de loquitur Philo,* θεραπευτάς *vocat: Eusebius ita dictos suspicatur, quòd in nomine Iesu Christi Nazaræni morbos curarent: Epiphanius ideò putat ab Eusebio dictos quasi* Ἰησσαίους (*non* Ἰεσσαίους) παρὰ τὸ ἰάσασθαι, *à sanando, quasi* ἰατρούς. *Hinc fit catena non illius fati Chrysippei, sed errorum inuicem sese consequentium.* Epiphanij & Quintini error.

Et vt maximè verum sit, Christianos illos fuisse, nihil tamen eorum exemplo probare possunt: Sozomenus enim & Nicephorus lib.8.cap 39. indicant, eos plus æquo Iudaicè conuersatos fuisse & gentis suæ ritus obseruâsse.

Deniq; loca illa, in quibus sua mysteria tractârunt, non fuisse Templa augusta & magnifica, sed simplices domos, inde apparet, quòd Philo ea nominat οἰκήματα ἱερά, *hoc est, domos, habitationes & domicilia sacra, qualia veteribus Christianis Apostolorum ætate & aliquandiu post fuisse, in sequentibus demonstrabitur. Ab Hesychio quoq;,* Σεμνεῖον, *quo nomine illi religiosi viri sua Sacra Domicilia appellârunt,* ἱερὸς οἶκος *exponitur.* Templa Essenorum qualia.

Nam post Apostolorum tempora, euerso iam templo Hierosolymitano, & deletâ gente Iudæâ, Christianis non modò nulla magnifica templa, sed ne mediocria quidem condere licebat, ob sæuitiam tyrannorum & rabiem vulgi.

Erant igitur tunc temporis loca illa publicorum congressuum humilia, latebris, speluncis & antris similiora, quàm magnificis templis, vt testatur Eusebius lib.9.c.10. historiæ Ecclesiast. Et Tertullianus vetus author palàm affirmat, etiam suo tempore Christianis alia templa non fuisse, quàm simplices domos, in quibus fideles congregarentur. Claruit autem Tertullianus sub Pertinace Imp. circa annum D.195. Polydorus quoq; Vergilius lib.5 de Inuent. rerum cap 6. testatur, tantum abfuisse vt circa hæc tempora aliquod templum à Christianis publicè ædificaretur, vt etiam omnia essent occulta, & sacella potius, atq; eadem abdita & plerunq; subterranea, quàm apertis in locis ac publicis fierent. Loca publicorum congressuum post tempora Apostolorũ qualia.

Quin testantur historiæ, Christianos post Apostolorum tempora conuenisse vt plurimum tempore persecutionum in Cœmeterijs, hoc est, locis sepulturæ martyrum destinatis, ibiq; conuentus Ecclesiasticos celebrâsse. Ita in persecutione sub Georgio Alexandriæ, cum aduersarij pietatis præualentes, templa obtinerent, in cœmeterijs Christiani conuenire cogebantur ad orationem. Theodoretus lib.2.c.14. Qua de re Onuphrius Panuinius in Appendice ad Platinam de Cœmeterijs, ita scribit. Quia, *inquit*, veteres primitiuæ Ecclesię patres solebant ad sepulchra sanctorum martyrum, quorũ sacrosancta erat memoria, anniuersario die passionis eorum conuenire, ampla, & capacia cœtibus publicis orationum loca cœmeterijs adiacentia, etiam Cœmeteria vocârunt: Legimus veteres Rom. Pontifices inter martyrum tumulos stationes, id est, omnes actus publicos pontificales celebrare consueuisse. Itaq; hæc Cœmeteria erant Christianis veluti templa, & orationum loca, in quibus Episcopi Synodos congregabant, Sacramenta administrabant, & verbum Dei concionabantur. Hinc illud scitu dignum, quòd quum Imperator quispiam persequutionẽ in Christianos instaurare constituisset, ante omnia eos à Cœmeterijs arcere solebat, ne in vnum conueniendi eis facultas esset. *Itaq; legimus apud* Christiani in primitiua Ecclesia in Cœmeterijs plerunq; conuenerunt.

Euseb.lib.7.c.9. Æmiliani iuridicum Ægypti in Valeriani persequutione sic Dionysium Episcopũ, presbyteros & clericos Alexandrinos, & alios Christianos, in Christi fide constantes alloquentẽ: Video vos & ingratos esse, & non sentire mansuetudinem Augustorũ, quapropter Alexandriæ nõ eritis, sed in Libyã relegabo vos, & vobis alijsq; nõ licebit amplius synodos colligere, vel ad cœmeteria (sicut vocant) ingredi. *Et historia eiusdẽ lib.9.c.2.legimus:* Galerium Maximinũ aliquando conatum cœmeteria Christianis rursus adimere, cũ eos dissipare, atq; pessundare vellet: Itaq; *(inquit)* nihil non ad subuersionẽ nostram molitus, primũ nobis libertatẽ in cœmeterijs conueniendi prętextu quodã adimere conatur. Rursus cùm Imperator alius persecutionẽ in nos reprimere vellet, ante omnia ius cõueniendi in cœmeteria reddidit. Exstat Galieni Augusti edictum, quo Christianis cœmeteria sua restitui iussit, vt ad sua sacra coire possent, quibus à patre suo Valer. Imp. paulo ante impijs edictis prohibiti fuerant: *meminit huius rei Euf.lib.6.c.13. Ex his igitur liquet,* apud Christianos primitiuę Ecclesię, cœmeteria loca sacra fuisse, in quibus ad sua sacra conuenire possent: *Panuinius ibidem.*

In Cœmeterijs fabricæ materiales.

In eiusmodi autem Cœmeterijs fabricas materiales, & ædes aliquas, in quibus fideles conuenerint, fuisse, auctor est Damasus papa, qui in Fabiani papæ & martyris vita ita ait: Hic multas fabricas per cœmeteria fieri præcepit. *Idem Damasus ait,* Liberium papam de exilio reuersum, habitâsse in cœmeterio Agnetis. *Panuinius ibid. Imò in Cœmeterijs Romæ existentibus, Baptismum, & Cœnam Dominicam celebrare, vigilias decantare, ordinationes & stationes, id est, omnes sacras Ceremonias habere, veteres solitos fuisse, Panuinius ibidem docet.*

Primi Episcopi Rom. templa nulla Romæ condiderunt.

Quocirca valdè sunt mirandi illi, qui primis Episcopis Romanis exstructiones Templorum in ipsa quoq; vrbe Roma, tyrannorũ alumna, attribuunt: veluti quòd aiunt, S. Sauianum etiam viuenti Petro templum condidisse & consecrâsse: *quòd Anacletus præcipit,* vt singuli Episcopi quotannis limina, hoc est, templũ D. Petri Romæ inuisant: *cùm tamen Cornelius Papa, 140 annis ad minimùm post mortuũ Anacletum, in Decretalibus suis scribat, se primùm corpus Petri eruisse, & Romæ in Apollinis templo condidisse: quòd de Alexandro 1. qui Episcopatum Rom. tenuit circa annum D.114. Durandus lib.7.c.19. Ratian. scribit,* quòd in honorem B. Petri Romæ templum fabricârit, & ad Vincula nominârit: *quod de Hygino Platina refert, ipsum instituisse,* ne templa sine celebratione dedicarentur, neue augerentur diminuerenturq; sine arbitratu Metropolitani vel Episcopi: *vetuisse quoq;* ne tigna reliquáue materia ad ædificanda templa congesta, in profanos vsus conuerteretur, posse tamen ad structuram alterius templi vel cœnobij, concedente Episcopo, transferri: *quòd in altera Clementis 1. epistola ad Iacobum huiusmodi decretum exstat:* Ecclesias facite per congrua loca, quæ diuinis precibus sacrare oportet.

Polydori Vergilij locus, indicans in primitiua Ecclesia templa nulla fuisse.

Quæ autem fides his & similibus sit adhibenda, Polydorus Vergilius lib. de Inuent. rerum 5. c.6. his verbis docet: Post Euangelicum, *inquit,* dogma inter gentes diuulgatum, vbi loci prima ædes Seruatori nostro dicata fuerit, pro certo ponere non ausim, ne diuinare potius, quàm veritati inhærere dicar; sed in re parum nota conïectare licet. A Christi statim ascensu in cœlum Iudæi cœperunt Christianos crudeliter persequi, deinde Nero princeps, deinde Domitianus, deinde alij, & postremò Diocletianus ac Maximianus acerbissimè afflictârunt. Quo ferè toto temporis interuallo, tantum aberat, vt aliquod templum à nostris Christianis publicè ædificaretur, vt etiam omnia essent occulta, & sacella potius, atque eadem abdita, & plerunque subterranea, quàm apertis in locis atq; publicis, fierent. Est tamen consentaneum credere in remotis locis, quo non facilè peruaserat ille tyrannorum furor, fana aliqua interim aut ædificata, aut quæ primùm dæmonum fuerant Christo dicata ab Apostolis fuisse, qui vbique gentium omni tempore ad propagandam religionem totis viribus incubuerant: quod aut in Æthiopia à Matthæo, aut in India citeriore à Bartholomæo, aut in Schytia ab Andrea, quorum prædicatione ijs gentibus Christianæ pietatis lux ab initio affulsit, factum esse & crediderim & dixerim.

Non

Non abhorret præterea à fide, aliquam ædem fuisse principio à Iacobo Hierosolymis Deo dicatam, qui ibidem cathedram primus locauit, primusq; rem diuinam ritu Apostolico facere cœpit, auctore Eusebio. Nec mirum alicui esse debet, si talia ac huiusmodi benè multa alia minus literis prodita sint, quòd scriptorum inopia factum est. *Vbi notandum, quòd hæc postrema nullis certis argumentis, sed tantum coniecturis nituntur. Idem author ibidem inquit:* Romæ non reperio, quod sciam, aliud antiquius templum ędificatum, aut dicatũ, vel ad vsum sacrorum fuisse conuersum, quàm thermas Nouuti in vico Patritio, quas Pius 1. pontifex Praxedis, eximiæ sanctitatis fœminæ, rogatu, diuæ Prudentianæ eius sorori consecrauit: qui fuit annus circiter 150. ab eo qui humanæ salutis fuit primus. *Et mox:* Nec ita multo post Calixtus (circa annum D. 222.) iam sese tyrannorum odio sensim remittente, ædem in Transtyberina regione, Beatæ virgini struxit, cœmeteriumq; ex suo nomine condidit viâ Apiâ, vbi multorũ martyrum repositi erãt cineres. *Hæc Polydorus. Qualis autem ea fuerit ædes quam Calixtus Romæ exstruxit, idem memorato loco indicat, & Platina in vita Calixti his verbis:* Calixtum ædificâsse, inquit, basilicam in Transtyberina regione in honorem B. virginis, Damasus scribit. Non tamen crediderim hanc illam esse, quam hodiè tam celebrem & amplam cernimus. Cùm ea tempestate ob crebras persequutiones occulta essent omnia, & sacella potius, atq; eadem abdita, & plerunque subterranea, quàm apertis in locis fierent. Inuisi ego hæc loca cum amicis quibusdam religionis causâ. Visuntur adhuc (*Romæ*) sacella, vbi priuatim sacrificia fierent, quæ publicè quorundam Imperatorum edicto exhiberi Deo nõ poterant. *Hæc ille. Eadem quoq; refert Sabellicus Enne. 7. lib. 6.*

Scilicet ergo licuit illis magnifica templa exstruere, eaq; auro & argento ornare. Omnibus enim notum esse arbitror ex omni triginta Episcoporum Rom. successione, quæ à Petro & Paulo vsque ad Syluestrum & Constantinum Imperatorem annorum minimùm trecentorum spatio deducitur, nullum fuisse, de quo supplicium sumptum non sit. Primus inter Cæsares fuit Nero, qui publicis edictis, per prouincias, Christianos mandauit excruciari, sicut Tertullianus scripsit in Apologetico. Occasio fuit, quòd Nero clam vrbem iussisset incendi, vt formam Troiani incendij videre posset: arsitq; Roma 6. integros dies. Ea calamitas summam ei apud populum inuidiam conflauit, quam cùm beneficijs eluere non posset, finxit Christianos eius calamitatis esse authores, & statim horribiliter in eos furere cœperunt. Lanienam istam describit Tacitus lib. 15. Flauius Domitianus atrocem quoque publicis edictis contra Christianos persecutionem promulgauit & exercuit, vt indicat Eusebius lib. 3. cap. 19. & Eutropius lib. 9. Sub Traiano Imp. Senatus Rom. blasphemiæ in Deos, & seditionis erga Imperatorem Christianis crimen intentabat. Ab Imperatore ergo ad omnes omnium prouinciarum præfectos publica decreta sunt missa, quæ quidem necessitatem persequendi cuilibet præsidi attulerunt, vt apparet ex Plinij 2. scripto. Romæ doctores Euangelij, velut hospites & omnis politicæ dominationis ac mundanorum bonorum expertes, doctrinæ & orationi incumbebant, in eo, quo dabatur, tuguriolo, ac parati erant pro Christo ceruicem præbere. Rapitur ergo anno Traiani 4. Euaristus Rom. episcopus ad supplicium. Ignatius Romam perducitur, ibiq; bestijs dilaniandis obijcitur. Eandem rabiem experti sunt Christiani non modò per Europam, sed maximam etiam Asiæ & Africæ partem. Nec mitiorem Traiano habuerunt fideles Adrianum Imp. quin sæuitiâ illum penè superauit. Nam Alexandrum Rom. Episcopum, cum Hermete præfecto vrbis, liberis & alijs, numero 1250. in carcerem coniecit, & tandem in furno ardenti simul omnes cremauit. Alijs etiam in locis impunè permisit in Christianos sæuire, quibuscunque id libitum fuisset. Sub Antonino pio licet nullo edicto iugularentur, tamen passim erant inuisi, quòd omnium malorum causa ipsorum fidei imputaretur, & fœda horrendaq; scelera de ipsis spargerentur. Quæ Romæ piorum fuerit conditio sub Antonino Vero, Iustinus, qui eo tempore ibi interfectus est, satis magno testimonio esse potest. In Gallia præfecti aliiq; persequutores, ipsis Imperatoribus immaniores, nouis subinde excogitatis criminibus, vulgus insanum alioqui & temerariũ, si quid contra Christianos suscipiẽdum esset ad maiorem audaciam

Persecutio Ecclesiæ sub Nerone.

Domitiano.

Traiano.

Adriano.

Antonino Pio.

Antonino Vero

& sæuitiam armârunt, & nouis quasi furijs excitârunt. Narrant scripta de martyribus Gallicis, Ethnicos instigâsse Christianorum seruos, & tormentis adegisse, vt de Christianis talia diuulgarent, qualia ab hominibus fieri posse, nefas sit credere. Hinc factum est, vt apud Lugdunum & Viennam, Christianis interdictum fuerit, ne balneas ingrederentur, ne prodirent in publicum, ne publico priuatóue loco conspicerentur, vt lib. 5. tradit Eusebius. Hæc etiam causa fuit, vt illi quoq; qui moderatius hactenus cum Christianis egerant, licentius nunc & crudelius multò in eos sæuirent. Et vt Gallorum epistola testatur, quæ exstat apud Euseb. lib. 5. cap. 1. nihil tam attrocis supplicij & cruciatûs, ab immanißimis tyrannis excogitari potuit, quo non Christiani dignißimi iudicati sint. Tantum verò abest, vt in Asia quicquam remiserint persecutiones, vt etiam maximas in ea fuisse Eusebius significet lib. 5. cap. 15. Seuerus Imp. grauißimam persecutionem in Christianos mouit, in qua non in corpora solùm sæuitum est, sed etiam in facultates eorum, qui fidem confeßi ad supplitium ducti sunt. Similem fortunam experti sunt sub Decio, & alijs Imperatoribus.

Seuero.

Decio, &c.

Cui ergo verisimile videri potest, Christianis, tantâ indignitate tractatis, & communi totius orbis ferè Ebnicorum odio contemptis, in tantis persecutionum procellis, licuisse templa condere & ædificare, cùm ne prodire quidem plerunque auderent, vt Eusebius indicat lib. 6. cap. 31. & benignè agi secum tùm crederent, cùm, intermißis persecutionibus, in vrbibus & alibi per prouincias tolerarentur. Multoq; minus illis credendum est, qui primis illis Ecclesiæ Rom. episcopis, templorum exstructiones, agrorum possesiones, & nescio quæ alia munera, per vrbem veluti suam, Christianis distributa affingunt, cùm propè incredibili sæuitiâ non solùm vulgus, sed etiam ipsi Episcopi latebras & specus inhabitare compulsi sint, sicut etiam rectißimè monet doctißimus vir, omnisq; antiquitatis & historiarum peritißimus D. Vadianus, in Epitome trium terræ partium, in Ionia.

Adrianus Imp. in Christi honorem templa cõdidit.

Referunt quidem authores, Adrianum Imp. Christum inter Deos recipere voluisse, ob eamq; causam & templa sine simulachris, in omnibus ciuitatibus, in honorem Christi, exstrui iußisse: quæ iccirco, quòd simulachra non haberent, Adriani templa, *vsq; ad Constantinum, dicta fuerint: Auentinus lib. 2. Annal. Verùm Imperatorem ea Christianis tradidisse, aut Christianos illa frequentâsse, non indicant. Hoc addunt,* Adrianum à proposito deterritum fuisse per sacrificulos & philosophos, qui in fatis esse dicerent, si hoc faceret, Deorum religionem, cum Romani imperij maiestate interituram, & omnes Christianos futuros, foreq; vt cætera templa omnia deserantur. *Quo sine dubio factum est, vt deinceps sub hoc Imperatore non mitius quàm sub reliquis, cum Christianis actum fuerit.*

Templa à Christianis quando primò condita.

Dißimulare tamen aut negare nec volo, nec debeo, in sæuißimis istis persequutionum procellis, post ducentesimum à Christo nato annum, tranquillitatem aliquam & serenitatem exortam fuisse subinde, & Deum halcyonia quædam Christianis concessisse, eoq; factum, vt indies res eorum se melius habere cœperint, & maior lux subinde affulserit ipsis sub Alexandro Seuero, Gordiano, Philippo, & præsertim Gallieno, qui seu patris Valeriani fortunâ territus, seu moderatione, seu quacunque tandem causâ, pacem Ecclesijs omnibus vbique reddidit. Mediocriter etiam se Christiani habuerunt sub Fl. Claudio, Aureliano, M. Aurelio Probo. Istorum enim omnium Impratorum gubernatio, nihil videtur perturbationis aut persecutionis Christianis attulisse, sed tranquilla & quieta cum illis omnia fuisse: nec prius turbata esse, quàm annum imperij sui decimũ nonum Diocletianus attigisset. Quo toto tempore in eminentia, felicitate & commoditate summa, res Christianorum fuerunt: quod testatur Eusebius lib. 8. cap. 1. suæ historiæ. Vide locum.

Eodem igitur tempore Christiani templa & orationum domus, maiora magnificentioraq; quàm hactenus illis licuerat, condere primùm cœperunt, testante id Eusebio lib. 8. ca. 1. vbi ait: Quis numerosas illas aggregationes, & multitudines cœtuum per singulas ciuitates, insignesq; concursus ad oratoria describet? quorum gratiâ priscis ædificijs non contenti, in singulis ciuitatibus spaciosas & amplas ex ipsis fundamentis construxerunt Ecclesias. Hæc autem progressu temporis proficientia, & quotidie in magnitudinẽ & amplitudinem crescentia, nulla potuit inuidia prohibere,

neq;

neq; malus aliquis dæmon fascinare, nec homo quispiam insidijs impedire, quandiu diuina ac cœlestis dextera populum suum, adhuc dignum existentem, inuisebat & custodiebat. *Hæc Eusebius. Eadem refert lib. 7. cap. 2. Nicephorus.*

Diocletiano autem persecutionem aduersus Christianos mouente, promulgantur ab ipso edicta violentissima de euertendis funditùs, ac solo æquandis his ipsis Christianorum templis, per vniuersum Romani imperij orbem. Nec defuit edictis strenua executio per præfectos. Templa enim vndique ipso die Paschæ diruta, euersa & à culmine ad pauimentum vsq; destructa deiectaq; sunt, vt testatur Eusebius lib. 8. cap. 2. Eoq; tempore exprobrârunt Christianis gentiles, quòd templa non haberent, vt ex Origine constat contra Celsum lib. 4. & Arnobio lib. 2. Nec mitior fuit erga Christianos Galerius Maximinus Constantij Chlori in imperio collega. Morbo autem fætido & desperato subitò correptus, de quo Euseb. lib. 8. cap. 16. ad se rediens, conuocauit omnes quos secum habuit, mandans illis, vt persequi Christianos cessarent, legesq; & edicta imperialia de restaurandis eorum templis affigerent & publicarent. Extat edictum Maximini Imp. pro Christianis apud Euseb. lib. 9. cap. 10. Niceph. lib. 7. c. 3. Quo factum est, vt diuinum quoddam gaudium cunctos afflaret, videntes ea loca, quæ paulò ante tyrannorum fuerant impietate destructa, velut è longa & mortifera calamitate exuscitari, ac templa rursus ex fundamentis ad immensam celsitudinem erigi, multoq; maiorem splendorem recipere, quàm habuerant antequam destruerentur. *Hæc Eusebius lib. 10. cap. 2.*

Templa Christianorum destruuntur.

Templa Christianorum reparantur.

Constantino autem Magno ad imperium promoto, tum demùm cœperunt vbiuis locorum vel gentilium templa in Christianorum vsum conuertere, vel noua ex fundamentis magnificentissimè splendidissimeq; exstruere & ædificare, idq; iussu & mandato Constantini Imperatoris, qui in hac re nullis etiam pecunijs, nec ipsis imperialibus thesauris parci voluit. Decretum autem quod recitat Eusebius lib. 2. de vita Constantini ita habet: Victor Constantinus, Max. Aug. Eusebio. Quàm ad hoc vsq; temporis impiâ illâ sententiâ, tyrannideq; ministros Seruatoris persequente, cunctarum sint Ecclesiarum ædificia vel propter incuriam labefactata, vel metu imminentis iniquitatis vendibilia ac vilia reddita, cognoui: & accuratè persuasus sum, frater dilectissime. Iam verò libertate redditâ, ac dracone illo à Reipub. gubernatione maximi Dei prouidentiâ, nostroq; ministerio expulso, cunctis arbitror manifestam esse factam diuinam potentiam, eosq;, qui vel metu vel incredulitate in peccata quædam inciderunt, ac verum [illegible] numiam cognouerunt, ad veram & rectam vitæ constitutionem accessuros. Quotquot igitur Ecclesijs vel ipse præes, vel alios suis quoq; locis Episcopos, presbyteros vel diaconos præesse nosti, admone, vt diligentes sint circa Ecclesiarum structuras: ac vel existentes restaurent, aut ampliores reddant: vel vbi necessitas exigit, nouas ædificent. Petes verò & ipse, & alij per te à præsidibus magistratibusq; prouincialibus ea quæ necessaria sunt. His enim scriptum est, vt omni promptitudine quæ à sanctitate tua debentur, administrent. *In eandem quoq; sententiam Sozomenus lib. 1. cap. 8.* ex constitutione, *inquit*, Constantini Ecclesiæ ædes, si quę collapsæ aut destructæ fuissent, restaurabantur: ac si quæ minus capaces & angustiores essent, amplificabantur. Vbi verò nullæ prorsus erant, ex ipsis fundamentis splendidè exstruebantur. Ad quas res Imperator ex imperialibus thesauris pecunias suppeditabat. *Eadem commemorat Nicephorus lib. 8. cap. 27. Sozom. lib. 1. cap. 9. Tripart. hist. Hanc ob causam Otto Phrisingensis lib. 4. cap. 3. dicit*, sub Constantino Magno prima edicta data, vt ecclesiæ ædificarentur: tunc primò quoq; catholicis hominibus permissum, vt ecclesiæ eorum prædijs ditarentur.

Constantinus Imp. iubet Christianos templa condere.

Decretum Constantini de restaurandis & ædificandis templis.

Neq; verò solùm hoc alijs mandauit ac præcepit Constantinus, sed etiam summam operam templis ædificandis condendisq; ipsemet nauauit Imperator: eaq; sanè in re egregium se architectum præstitit. Namq;, vt Socrates indicat lib. 2. Tripart. historiæ cap. 18. celebratâ festiuitate publicâ vicenalium suorũ, mox ad erigẽdas Ecclesias festinus accessit. Hocq; faciebat cùm per singulas ciuitates, tùm verò maximè in ipsa vrbe Cõstantinopoli, in qua duas magnificẽtiss. ædificauit Eccles. quarũ vnã nominat Irenen

Constantinus ipse ædificat templa.

alteram verò Apostolicam. Præterea in palatio Imperatorio Ædem construxit, in qua, si domi per negotia esse licebat, de religione & cultu diuino non solùm aulici, sed milites quoq; edocerentur. *Refert etiam Eusebius lib. 3. de vita Constantini. In bellicis quoq; expeditionibus Tabernaculum maximum, ad templi formam paratum, secum circumuexit, in quo publicos conuentus coëgit. Sozomenus lib. 1. cap. 8. Idem Imperator Hierosolymis in loco Caluariæ, vbi sepulchrum Christi fuerat, magnificum illud templum* SALVATORIS *regijs impensis ædificauit, vt Athanasius indicat Apologiâ 2. & Eusebius lib. 3. de vita Constantini. Verum ergo non est, quod Socrates lib. 1. cap. 17. historiæ Ecclesiastic. scribit,* Helenam Imperatoris matrem preciosum templum in loco Sepulchri Christi exstruxisse: *quamuis ipsemet fateatur, se hæc & alia, quæ ibi narrat, ex relatione aliorum scribere. Exstruxit ibidem & aliud templum* Theophaniæ *dictum, aliud item* Assumptionis Christi in cœlos. *Euseb. lib. 3. de vita Constantini. Quod si Damaso & Platinæ credere voluerimus, Romæ quoq; Constantinus templum condidit in hortis Equitij, non longè à thermis Domitianis, quod titulum* Equitij *vsq; ad Damasi tempora habuit. Basilicam item* Constantinianam *(quam Lateranensem vocant) ædificauit, & vt in ficta Constantini Donatione legitur, in ædificando 12. terræ cophinos proprijs humeris extulit, æquales numero 12. Apostolis: aliam item in atrio Sessoriano, sub titulo* S. Crucis in Hierusalem, *eò quòd ibi partem aliquam S. Crucis ab Helena inuentæ reposuit. Ita quidem Platina; Illud verò ridiculũ: hoc autem manifestè falsum est: nam nec S. Crucem inuenit Helena, vt suo loco probabitur, nec Constantinus partem S. Crucis in hoc templo Romæ reposuit, si maximè inuenisset Helena. id quod ex Socrate apparet, qui cùm lib. 1. cap. 17. suæ historiæ Ecclesiast. inuentionem Crucis descripsisset, tandem hæc subiungit:* Crucis portionem *(ait)* vnam thecâ argenteâ inclusam, ad memoriam illic *(Hierosolymis)* visere volentibus reliquit: alteram autem Imperatori misit, quam ille acceptam, credens eam ciuitatem fore saluam, vbi portio Crucis asseruaretur, in sua ipsius statua condidit, quæ Constantinopoli *(non Romæ)* in foro, quod Constantini dicitur, in purpurea ac magna columna consistit. *Eiusdem farinæ est, quod Platina refert, eundem Imperatorem S. Petro basilicam in Vaticano ædificâsse, haud longè à templo Apollinis, ibidemq; eiusdem Apostoli corpus constructâ ipsi cum reuerentia ex electro thecâ, vt in Constantini Donatione ficta legitur, splendidè ac mirificè collocâsse. Nam si verum est hoc, quî fit quòd Anacletus, qui proximus fuit à Petro, & plusquam ducentis annis Constantinum antecessit, statuit, vt singuli Episcopi quotannis Limina, hoc est, templum B. Petri Romæ inuisant. Idemq; refert Constantinum duas alias Basilicas, vnam* D. Pauli, *alteram* S. Laurentij, *hanc extra muros, illam in vrbe exstruxisse: eiusdemq; iussu templum* S. Agnetis, *ædificatum esse, rogatu Constantiæ eius filiæ: aliam deniq; via Lauicana inter duas lauros beatis martyribus* Marcellino presbytero & Petro exorcistæ *basilicã condidisse: nam vt mox indicabitur, pijssimus Imperator, cuncta tẽpla in honorẽ Dei & Seruatoris nostri ædificauit, Sanctis nulla dedicauit: veteres etiã in terra, & non in metallis aut gẽmis condiderũt corpora Sanctorũ: quod Cõstantinus quoq; fecit, Nicephoro teste. Mater quoq; Cõstantini duo tẽpla construxit, alterũ in Bethlehẽ, in memoriã* partûs Virginis Mariæ: *alterũ in memoriã* Ascensionis Christi *Dñi, referẽte Eusebio li. 3. de vita Constant.*

Refert etiam Epiphanius lib. 1. tom. 2. contra hæreses, Iosephum, non Antiquitatum Iudaicarum authorem illum, sed quendam alium à Tiberiade, à Constantino M. non solùm Comitum dignitatem assequutum, sed etiam potestatem nactum fuisse, ædificandi Christo plurima templa in ciuitatibus ac vicis Iudæorum, vbi nulli vnquam licuerit hactenus ecclesias exstruere, quòd neque Græcus, neq; Samarita, neq; Christianus inter ipsos fuisset: & exorsum quidem in Tiberiade, Adriani quoddam templum maximum quidem, verùm imperfectum relictum, absoluisse, deinde verò in Diocæsarea, quæ & Sephurim appellatur, in Nazareth, Capernaum alijsq; plurimis ciuitatibus strenuè hoc suum propositum exequutum fuisse.

Atq; hoc fuit apud Christianos initium, hæcq; origo magnificorum templorum, Oratoriorum, Basilicarum, & quocunq; tandem nomine appellare libeat.

Ab hoc enim principio Pontifices maximi Romæ quoque, haud irreligiosiores Constantino videri

Error Socratis

Error Platinæ.

Initium & progressus templorũ.

Romæ templa exstruuntur.

videri volentes, Templa vel Ethnicorum in Christianorum vsum conuerterunt, vel noua ex ipsis fundamentis exstruxerunt, vel vetustate aut aliâ calamitate collapsa instaurârunt, vel denique deformia & angusta splendidiora ac latiora reddiderunt. Sic Iouis Vltoris templum, hodie omnium totâ vrbe pulcherrimum & magnificentißimum, ex antiquis quidem relictum, sed à Pontificibus Rom. in Christianorum vsum conuersum & S. Mariæ Rotundæ templum appellatum fuit. Habet porticum ingentem, valuas & trabes æneas: altare summum ianuæ respondet: omnia intus marmorea sunt, pauimentum, altaria, statuæ. Tectum est circulare. Testudo, per quam ad tectum, quod est plumbeum, ascenditur, gradus habet 120. & antequam ad eam perueniatur testudinem, sunt alij gradus 30. Ad foramen tecti, quod lumen templo præbet, per plumbeos gradus 40. duobus in locis ascensus est in ipso tecto, deq; eo tota Roma conspicua est. Fabricius in Romanis Antiquitatibus. Et ædificationi quidem ac instaurationi templorum, ita omnes studuerunt, vt rarißimè vnum saltem ex omnibus Episcopis Rom. à Syluestro 1. inuenias, qui non duo, tria vel plura etiam templa Romæ ædificârit, si ijs, quæ Platina aliiq; referunt, fidem aliquam habere voluerimus: Vt mirum non esset, si Romæ nullæ priuatæ ædes, sed tantummodo Templa conspicerentur. Adeoq; se Pontifices Rom. magis architectos ac ædiles Curules, quàm fidos pastores & Doctores præstiterunt: cùm tamen hac de re nullum exemplum, multoque minus præceptum aliquod vel Christi vel Apostolorum exstet, quorum illi Vicarij & successores haberi voluerunt. Imò eam authoritatem sibi solis arrogare ausi sunt, vt nemini absque præceptione seu nutu Papæ & Apostolicæ sedis basilicam vel ecclesiam construere licuerit, ex decreto Nicolai Papæ, ad clerum & plebem Viennensem circa annos 855. post natum Christum: vt habetur de Consecr. dist. 1. c. Ecclesia.

Alij quoq; Episcopi templa ædificant.

Secuti sunt hos etiam aliorum locorum Episcopi, quemadmodum ex historijs luculentißimè probari posset. Illud verò in primis memorabile est, quòd Patricius secundus in Hybernia Episcopus 365. Ecclesias ædificâsse ac fundâsse dicitur, si verum est quod Henricus de Erdfordia refert, eius alioqui non meminit Balæus de Scriptoribus Britanniæ Cent. 1. cap. 44. in vita Patricij. De Liborio etiam Cenomanensi Episcopo Surius ex manuscripto quodam codice refert tom. 4. de vitis Sanctorum, quòd septendecim ædificârit ecclesias: vnam in Colmno, alteram in Syluiaco, tertiam in Raudatio, quartam in Campogenesto, quintam in Conedaco, sextam in Aciaco, septimam in Aloncianno, octauam in Sanguno, nonam in Sabonario, decimam in Bona, vndecimam in Lucia, duodecimam in Lugduna, decimam tertiam in Marsone, quartamdecimam in Paliaco, quintam decimam in Magitto, sextamdecimam in Nouiliaco, & septimamdecimam in Comnis. Vixit circa annos Christi 900.

Patricius quot templa ædificarit.

Imperatores post Constantinum, imprimisq; Iustinianus templa ædificant quoq;

Constantinum etiam Magnum imitati sunt sequentes ipsum Imperatores & principes, inter quos non postremus est Iustinianus Imper. de quo Zonaras tom. 3. scribit, quòd adeò præpostero exstruendi templa zelo ac studio flagrârit, vt & stipendia liberalium artium Magistris iam olim constituta, in omnibus vrbibus sustulerit, quo haberet, quos pro libidine sua in non necessarias templorum ædificationes sumptus & pecunias profunderet. Hac autem immodicâ & peruersâ religione ac liberalitate illud effecisse dicitur, vt literarum scholis vacantibus, barbariæ simul & rusticitati plurimis in locis occasionem dederit. In vnica vrbe Constantinopoli certè iam antea templis plurimis, ijsdemq; splendidißimis ornata, nobilißimum & incomparabile Sophiæ templum exstruxit, & pretiosißimis lapillis, speciosißimis columnis, alijsq; κειμηλίοις ita ornauit, vt primas in toto orbe Christiano tum habuisse putetur. Exstat eius descriptio apud Euagrium lib. 4. cap. 31. Testudo, inquit, est templum illud quinque adytuum, quatuor sublimata fornicibus, & vsque adeò exaltata, vt internè suspicientes visu ægerrimè ad hæmisphærium illius pertingāt: supernè verò constituti, quamuis audaces, haud quaquam despicere & oculos ad ima demittere conantur. Fornices autem vacui ex pauimento vsq; ad culmina tecti erigūtur. In dextro latere ad sinistrā ordinatę sunt in illis columnę ex lapide Thettalo structę,

& tabulata, quæ aliæ consimiles columnæ exaltant, vnde despiciendi copia sacra videre volentibus datur, vnde etiam Imperatrix festis diebus præsens ad sacrificium mysteriorum accedit. Quæ verò ad Orientem & Occidentem versus exsistunt, sic dimittuntur, vt nihil tantæ magnitudinis admirationem impediat. Porticus autem dictorum tabulatorum internè columnis & paruis fornicibus sic tantum opus absoluunt, vt & structuræ huius miraculum illustrius reddatur, & pedibus mensura longitudinis, latitudinis, sublimitatis, & fornicum quoque vacui & sublimitatis capi posit: quæ sic habet. Longitudo è regione portæ vsque ad sacram concham, in qua incruenta victima sacrificatur, pedum est 106. latitudo verò in australi parte pedum 115. altitudo ab ipso centro hæmisphærij ad pauimentum vsque pedum 180. & cuiusque fornicis latitudo pedum * longitudo verò ab Oriente ad Occidentem pedum 66. latitudo verò, illustrationis earum pedum 75. Sunt autem & ad Solis occasum adhuc duæ illustres porticus, & atria subdialia venustisimè exstructa. *Exstruxit idem Imperator plurima alia delubra, ad curam videlicet tam virorum quàm mulierum, tam paruulorum quàm senum, & eorum qui varijs morbis grauabantur. Euagrius lib. 4. cap. 30. Cumque in tumultu Constantinopolitano incendium multas sacras ædes absumpsisset, & Ecclesiam magnam, quam ibi Constantinus exstrui fecerat, Iustinianus aliam maiorem & elegantiorem fecit. In eius vestibulo columnam ingentem cum equestri statua sibi collocauit, in loco vbi prius Theodosij M. statua argentea fuerat. Cuspinianus. Idem multi alij Iustiniani tempore fecerunt, quorum studium & operas circa exstructiones templorum hoc loco commemorare, nimis longum foret: rerum tantùm summas annotâsse sufficiat.*

Templa per Gallias, Germaniam, &c. qui primo ædificârint.

Authores autem primi templorum per Gallias, Germaniam & alias Occidentis prouincias fuerunt Reges Francorum, Clodoueus, qui inter illos primus fuit Christianus: item Chlotarius & Childebertus: circiter annos Domini 542. deinde Dagobertus circa annum 630. inprimisque Carolus, cognomento Magnus, qui hoc potißimùm nomine commendatur, quòd per omnes imperij sui fines splendidißima, magnificentißimaque templa exstrui curârit: referuntque de ipso, quòd tot monasteria & templa exstruxerit, quot Latinorum elementa sint, & cuilibet elementi vocem indiderit, ex quibus præcipuum longeque excellentißimum est Templum Deiparæ virginis *Romanâ æmulatione, adhuc toti Europæ venerabile ad Aquas Granetas, ex aduerso Palatinæ domus, cui & porticus & procerum ædes ita circumiectæ, atque exstructæ sunt, vt vndique pateant ex prætorio prospectanti. Columnæ marmoreæ Româ, Rauennaque deuectæ eo sunt. Auentinus lib. 4. Anal. Cumque castrum Vuitekindi, non procul ab Osnaburga, hoste fugato, suo firmâsset præsidio, ecclesiam ibi ædificauit in Saxonia primam. Episcopatus quoque fundauit* Mindensem, Bremensem, Halberstadensem, *qui post ea* Padelbornam *translatus est,* Vuerdensem, Martisburgensem & Zycensem. *Crantzius in Metrop. lib. 1. cap. 2. & 3. Erdfordiens. cap. 68. Chronicon Saxoniæ. Volunt etiam Basileæ & Vuormatiæ Episcopatus ab eo constitutos circa annum 803. Bonfinius insuper libro 7. Decad. 1. de Theodorico Ostgothorum in Italia rege, memorat, quòd ante hunc Carolum plurima nobilißima templa paßim exstruxerit. Et Luitprandus Longobardorum Rex Papiæ templa plurima ædificauit. Bergomens. lib. 10. Idem sacras ædes, vbicunque in toto suo regno vetustate collapsas comperit, pontificibus & Abbatibus, ad quorum curam pertinebant, vt restaurarentur imperauit, adhibens curam per legatos, vt imperata perficerent. Eginhardus in vita Caroli, & Vrspergen. in Chronico. Primusque regum omnium intra palatium suum Oratorium construxit: vbi & sacerdotes & clericos multos instituit, qui die noctuque diuina exoluerent officia, Bergomensis lib. 10.*

Templa etiam extra vrbes in locis solitarijs ædificata.

Neque tantùm intra, sed etiam extra vrbes in cacuminibus montium, imis vallibus, litoribus maris & fluminum, alijsque solitarijs & syluestribus locis templa ædificârunt post annos Christi 400. Simeoni Stilitæ templum, distans à Theopoli stadijs ad summum 30. in ipso montis vertice exstructum esse Euagrius indicat lib. 1. cap. 14.

Qua in re, sicut in alijs multis, imitati sunt gentiles, qui fana suorum Deorum varijs in

locis

locis disposuerunt etiam. Sic enim templum Veneris in vertice montis Libani, in fruticeto positum fuisse, Eusebius testatur lib. 3. de vita Constantini: vide supra plura exempla.

Et ex Hetruscorum disciplina veteres, vt puto, moniti, non Dijs omnibus, omni loco templa ponenda censuere. Nam vt supra quoq; de hoc quaedam monuimus, qui pacis, qui pudicitiae, qui bonis artibus praeessent Dij, eos intra moenia collocandos putauêre: qui verò voluptatibus, rixis, incendijs, vt Venus, Mars, Vulcanus, eos excludere ex vrbibus solebant: tametsi hoc non ita ratum fuisse semper, ex historijs videmus. Vestam autem, Iouem & Mineruam, quos Deos tutores vrbium ait Plato, in ipsarum medio, & arcium locabant. Vitruuius: Aedibus, *inquit,* sacris, quorum Deorum maximè in tutela videtur ciuitas esse, vt Ioui, Iunoni & Mineruae, in excelsissimo loco, vnde moeniũ maxima pars cõspiciatur, areę distribuantur. Neptunum ad maris littus statuebant, Ianum in excelsis montibus, quanquam & in foro. *Gyraldus de Dijs Gentium Syntagmate 17.* Extra murum *(ait)* Veneris, Vulcani & Martis fana ideò collocata fuêre apud Gentes, vti non insuescat in vrbe adolescentibus, seu matribus familiarum Venerea libido, Vulcaniq; vi è moenibus, religionibus & sacrificijs euocata, à timore incendiorum aedificia videantur liberari. Martis verò diuinitas cùm esset extra moenia dedicata, non erat inter ciues armigera dissensio: sed ab hostibus ea defensa, à belli periculo cõseruabat. Eadem ratione & Bellonae aedes extra vrbem fuit, vbi Senatus dabatur fortibus ducibus, & qui strenuam operam nauâssent. Cereri item extra vrbem, loco quo non semper homines, nisi per sacrificium necesse haberent adire, cum religione castè sanctisq; moribus is locus tueri deberet.

Hac ratione inquam, apud Christianos quoq; coeperunt paulatim superstitiosae templorum, in locis non necessarijs, vbi scilicet non habitauit frequentia hominum, exstructiones, subinde religione ad deteriora vergente.

Consuetudo quoq; increbuit post annos Domini 500. vt multi priuati homines ex suis domibus templa vel ecclesias post mortem voluerint exstrui. Ita Saba Abbas & Confessor paternam domum, quae erat in Mutalasca, exstruxit in templum, si verum est quod Cyrillus quidam monachus apud Metaphrastem & L. Surium tom. 6. de vitis Sanctorum indicat. Gregorius M. affirmat hoc etiam de quodam Romano lib. 8. epist. 3. adeò inualuit superstitio. Ipse quoq; Gregorius paternam domum in Cliuo Scauri positam non longe à Circo maximo, in monasterium redegit. Platina. *Ex priuatis aedibus templa & monasteria facta.*

Factum hoc etiam ab ipsis ad Ethnicorum imitationem. Timoleon enim ille Corinthius, qui Dionysij regnum euertit in Sicilia, paternam quoq; domum in templi vsum conuertit. Sabel. lib. 4. cap. 2. In Metaponto Pythagorae tanta fuit admiratio, vt ex domo eius templum fecerint: Iustinus ex Trogi lib. 20. Domitianus quoq; Suetonio auctore, domum in qua natus fuit, in templum Flauiae gentis conuertit.

Translationes quoq; Reliquiarum occasionem exstruendi Templa plurima dederunt. Effossis enim Reliquijs ex locis ignobilioribus & obscurioribus, & translatis in alium nobiliorem locum, ibiq; in terram reconditis, mox templum quoque eodem loco exstructum est. Sic Sozomenus refert lib 5. cap. 9. Zenonem quendam consobrinum trium Martyrum, aedificato oratorio, Reliquias illorum eò reposuisse. *Sic Ignatij ossa solidiora, sub Theodosio posteriore, Antiochiam delata, & in templum, quod ibidem exstruxerunt, recondita sunt: Euagrius lib. 1. cap. 16. Iuo in Mauricij Imp. historia indicat,* Gregorium Turonensem S. Martini Confessoris incensam basilicam à fundamentis instaurâsse: & corpus eiusdem Confessoris, ac reliquias S. Iuliani ex territorio Arumnico Turonum delatas in illam religionis causâ posuisse. *Translationes Reliquiarum exstructionibus templorum occasionem dederunt.*

Etsi igitur circa Magni Caroli tempora innumerabilia Templa per vniuersum orbem Christianum essent aedificata, cunctis mortalibus, non solum supremae, sed etiam infimae sortis, eam rem certatim adiuuantibus: non tamen illis contenti fuerunt, sed passim plura eaq; magnificentiora subinde, siue necessitate coacti, quòd numerus Christianorum cresceret, siue superstitione, quod magis crediderim, excitati, exstruxerunt: qua quidem in re interdum nullis *Templa etiam post Caroli M. tempora certatim aedificata magnificentiora quàm antea.*

quantumuis immodicis sumptibus ac laboribus pepercerunt. Vtq; hoc præposterum, seu potius insanum hominum studium magis conspicuum fiat, ex plurimis quæ adduci possent, aliquot saltem exempla hîc referam.

Templum Argentinense. Templum Argentinenses magnificentißimum ædificare cœperunt anno salutis 1015. Turrim autem Campanariam magnificentiâ & arte in Europa facilè principem anno 1277. architecto Ebroino (aliâs Eruinio) cui succeßit anno Domini Ioannes Hilzius Coloniensis, qui eius turris educendæ prouinciam suscepit: qui tamen in medio opere mortuus fuit: Tandem Sueuus quidam materiam iam paratam composuit, sic vt etiamnùm sit imperfecta licet, tamen 574. pedes altitudine excedat. Stumpfius in Chron.

Bergomense. Bergomi templum Misericordiæ in honorem beatiß. virginis Mariæ, in media ferè vrbe, iuxta cathedralem basilicam incredibili propè tùm impensâ, tùm artis elegantiâ ex lapidibus quadratis & sectis ciues eius loci ædificârunt circa annos Christi 1140. Bergomen. lib. 2.

D. Marci Venetijs. Templum D. Marci Venetijs non tam magnitudine & vastitate suâ, quàm ornatu incomparabile imprimisq; augustum, exstruitur, authore Sebastiano Ziano Duce, qui Alexandrum 3. contra Fridericum Imp. protexit, architecto Constantinopolitano. Id si primùm ingrediaris, crucis figuram præferre videtur, cuius anguli in altißimas consurgunt testudines. Quarum fastigia, vt reliqua templi facies, plumbeis tegulis operta, ad centum viginti stadia ex alto ad vrbem nauigantibus inter eminentißima vrbis ædificia occurrunt. Superbißimi ad id fornices, mirâ inter se arte coëuntes, totam molem fulciunt. Quicquid operis est, à media templi parte purißimo fulget auro, musiuo opere mirificè variatum. In ipso testudinum connexu Græcanici operis vetustißimæ imagines, mœsta quadam venerabiliq; præsentiâ, horrorem cum religione mixtum spectantium animis inferunt. Marmoreæ vndique tabulæ, ad pauimentum vsque ipsum, varij marmoris occurrunt, tanto artificio sibi ad inuicem compositæ, vt eædem inter se similes videri poßint. Sedilia circum ædem marmorea. Pauimentum vermiculato opere, marmoreis frustis distinctum. Columnæ complures Parij lapidis, vel Tapsici aut Numidici, cum duplici suggestu marmoreo. Cautum publico decreto fuerat, vt quicquid egregij operis Veneti ipsi nauigantes quocunque terrarum ambirent, idipsum Venetias deferrent. Vestibuli aurei fornices 300. & amplius fulciuntur columnis, magnitudine & colorum varietate conspicuis: inter columina, & quicquid in area ipsa operis est, cum ipso pauimento marmoreis tabulis pro tectorio retinet. Vestibuli partem superiorem equi 4. ænei, diuerso statu varioq; exornant. Templi supercilium senis sese pinnaculis explicat: quorum singula in tabernaculi speciem surrecta, singulas habent ex candido lapide statuas, nudi genij: aliaque splendidißimi aspectûs simulachra, suo quæq; statu operibus inserta, miro quodam modo, ipsam pinnarum exornant intercapedinem. Egnatius lib. 6. cap. 5. Quam ob causam non immeritò templum hoc authores quidam AVREAM AEDEM vocant.

Præter hoc templum Venetijs 62. diuorum spectantur templa insignia: Virginum Vestalium 27. monachorumque totidem Cœnobia præclara in primis ibidem exstant. Egnatius lib. 1. cap. 1.

Coloniense. Refert etiam Tritthemius in Chron. Hirsaugien. Conradum archiepiscopum Colonien. anno 1248. insigne illud templum Colonien. maius construere cœpisse: etsi verò opus illud quotidiè laboribus artificum incrementa sumpserit, fueritque per annos 254. sine intermißione continuatum, tamen suâ adhuc ætate nondum fuisse absolutum, propter ingentem sui magnitudinem & excellentiam.

Florentinum. Florentini quoque maximum & incomparabile templum quadrato sculptoque marmore eximiè magnificeque infinitis sumptibus ædificare cœperunt anno Christi 1294. secundum Palmerium. Iacobus Zieglerus in Schondia sua, indicat, Nidrosiæ omnium ecclesiarum metropoli per Norduegiam, Islandiam & Gronlandiam, exstructum esse templum, cui magnitudine & laborati lapidis artificio par opus non sit in orbe Christiano. Crepidinem circum altare, incendio corruptam, suo tempore reparatam scribit, in quam impensæ ad 7000. aureorum reputatæ fuerint: Vnde æstimationem præstantiæ totius templi fieri iubet.

Vlmen-

Vlmenses etiam incomparabilem & magnificentißimam D. Virginis Mariæ Basilicam, vnà cum adiuncta memorabili & insigni turre, construxerunt, & in spatio 111. annorum erexerunt, texerunt ac in vniuersum absoluerunt, (cuius prima fundamenta anno 1377. iacta fuerant) arisque insuper vnâ & quinquagintâ elegantißimè decorârunt. Aiuntque vrbis ipsi etiam Senatores, nouies centena Aureorum nummûm millia collocata esse in exædificationẽ et ornatum Parochialis huius Ecclesiæ, quâ ferè nulla est spaciosior, nulla augustior in Germania vniuersa, imò neq; vllum aliud sumptuosius ædificium, exceptâ solâ turri & basilicâ Argentinensi. Bruschius de Monast. Germ. fol. 129. Vlmense.

Stephanus quoq; Vngariæ Rex in Alba regali basilicam D. Virgini sumptuosißimam ædificauit, in qua reges inaugurantur & reconduntur: Magnificentiam eius describit Bonfinius lib. 1. Deca. 2. & Carolus 4. Imp. Pragense templum D. Vuenceslai magnifico atque mirando opere exstruxit, Cuspinianus. D. Virginis in Alba regali.

Romæ verò S. Petri templum hodiè habet portas æneas: vnam antiquam, alteram recentem cum varijs historijs, opus artificis Veneti, qui metas, obeliscos, moles, porticus, arma Romanorum vetera in ijs expreßit: & Eugenius 4. Orientalium populorum, qui ad se legatos miserant, facies, vestitus, & numerum effingenda curauit. Columnæ Ægyptiacæ per totum templum 10. sed non vno in loco, quæ sunt vnà cum alijs è mole Adriani eò translatæ. Sunt autẽ ordines duo, in singulis prioribus decem, cæteris maiores, in posterioribus verò vndecim. Fabricius in Rom. Ant. Basilica Petri Romæ.

S. Pauli templum longum est cubitis 140. latum 120. Habet ingentium columnarum ordines quatuor, in vnoquouis 20. Vnus ordo ab altero distat ped. 34. columna vna ab altera ped. XIS. In pauimento tantum fragmentorum ex antiquis Epitaphijs, quantum in alio nullo templo Romano. Sunt & aliæ columnæ circa altare 14. porphyreticæ, & sex alterius lapidis. Habet in vniuersum 114. columnas. Fabricius ibidem. S. Pauli templum.

Factum hoc à Christianis prauâ quadam æmulatione Ethnicorum, qui non minus insano studio, condendi magnificentißima sumptuosißimaq; templa Dijs suis, laborârunt, quippe quæ non modò non iustæ, sed infinitæ ac immensæ latitudinis, longitudinis & altitudinis fuerunt, neq; etiam ex vulgaribus lapidibus, cæmentis & lignis, sed ex marmoribus quoq; & alijs pretiosis lapidibus exstruxerunt: eorumq; laquearia exornârunt auro & gemmis, ita vt sydereos euomerent variatâ distinctione fulgores, sicut Arnobius refert lib. 6. contra Gentes. Sic Babylonij templum ædificârunt duorum vndecunq; stadiorum amplitudine, figurâ quadratâ. In huius templi medio turrim exstruxerunt solidam, craßitudine simul & altitudine stadij: cui aliam rursus superimposuerunt turrim, & huic subinde aliam, ad octauam vsq;, sic vt extremitas eius vix oculis notari potuerit: Herod. lib. 1. Templum Babylonicum.

In vrbe Bubasti Ægyptiorum templum est Dianæ, omnium maximè memorabile. Quo etsi alia sunt tum grandiora, tum sumptuosiora, nullum tamen aspectu iucundius est. Id ita se habet. Cætera præter aspectum insula est: cuius ad ingressum vsq; duo è Nilo fluenta currunt vicina, nec confluunt, hinc atq; illinc præterfluentia, centum vtrunq; pedum latitudinis, arboribus inumbrata. Eius vestibulum decem paßibus sublimè est, figurâ senûm cubitorum adornatum. In media vrbe situm, vndiq; circumeuntium oculis subijcitur. Nam cùm vrbs sit aggestu terræ sublimis, templum pro speculo est. Illud materia figuris exsculpta ambit. Interius delubrum, ingenti procerißimis arboribus manu consitis luco ambiente, in quo delubro statua est. Longitudo templi quoquò versus vnius est stadij. Ab eius ingressu via per forum orientem versus, quæ fert ad Mercurij templum, tria circiter stadia longitudinis, & quatuor iugerum latitudinis, strata lapide est, vtrinq; arboribus manu consitis in cælum euntibus: Herodotus lib. 2.

Ac Ægyptijs moris fuit templa construere, elaborato marmore antiquis manibus artificum surgentia, auro splendida, picturis mollioribus egregiè perornata, summâ colorum varietate distincta, omniq; cultu nitidißima. Cælius lib. 16. cap. 5. Templa Aegyptiorum.

Iones in primis templa ædificârunt plurima, & qualia non facilè alibi reperire licuit. Maximeq; Ephesiæ Dianæ templum annis 220. à tota Asia, architecto Chersiphrone, exstructum, Tẽplum Ephesiæ Dianæ.

magnificentiæ vera admiratio ibi exstitit, vt quod omnia hominum opera magnitudine & splendore superârit. Pausanias in Messenicis. Huius templi magnificētiam persequitur Plinius lib. 36. cap. 5. & 14. item lib. 7. cap. 37. ac lib. 16. cap. 40. In solo palustri id fecerunt, ne terræ motus sentiret, aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico atq; instabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis ea substrauêre carbonibus, deinde velleribus lanæ. Vniuerso templo longitudo fuit 425. pedum, latitudo 220. Columnæ 127. à singulis regibus factæ, 60. pedum altitudine, ex quibus 36. incredibili artificio & magnificè fuerunt cælatæ, cum aptis tanto artificio columnarum Epistylijs. Tectum eius è cedrinis trabibus factum, valuæq; ex cupresso. Vide plura apud Plinium libro 36. capite 14. & Gyraldum Syntagmate 12. de Dijs gentium, & Vitruuium libro decimo capite 6. Quidam Democritus, vt refert Diogenes, integrum librum, de magnificentia huius templi composuit. Scriptum reliquit Strabo lib. 14. Ephesios cùm illud templum, quod affabre & multo artificio à Chersiphrone exstructum fuerat, conflagrâsset, aliud non minus magnificum construxisse, refectis prioribus columnis, detractis mulieribus ornamentis aureis, multisq; opibus & publicè & priuatim vndiq; in vnum collatis.

Templum Dianæ Magnesiæ.

Magnesiæ Dianæ Leucophryenæ templum fuit, quod magnitudine omnia Asiæ fana excellebat, præter Ephesium & Didymenum, ea tamen ipsa artificio & structuræ concinnitate longè præstabat, teste Strabone lib. 14.

Mineruæ Aleæ

Tegeæ in Arcadia Mineruæ Aleæ templum exstruxerunt, quòd cùm loci spacio, tùm ornatu, reliqua omnia Peloponesi templa superauit. Pausanias in Arcadicis. Huic proximè accessit ob lapidum pulchritudinem & ædificij concinnitatem Apollinis Auxiliaris ædes in Crotylio Arcadiæ monte ædificata: eodem teste.

Apollinis.

Melesij, Dindymæi Apollinis templum à Xerxe deuastatum, vberioribus impensis restaurârunt, ita vt ob magnitudinem fastigio exstruendo nullæ contignationes sufficerent, vt refert Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2.

Iouis Capitolini.

In Iouis Capitolini ædis fundamenta impendit Tarquinius Superbus Rom. rex quadraginta millia pondo argenti. At eius, quod Domitianus exstruxit, vel maximæ vnius priuati Romani reputatæ opes non suppeditârunt in deaurationem, in quam plus duodecim millia talentûm exhausta, vt Plutarchus in vita Publicolæ indicat.

Fesse in Africa templa 700.

Deniq; Leo Afer, vbi agit de Templorum Mahumetanorum substructionibus, testatur, in vrbe Africæ FESSA templa 700. contineri, quorum maximum milliarij vnius ambitum, & portas 31. habeat, vt refert Io. Bodinus Methodi histor. cap. 5.

Quis ergò negauerit insanum hoc Christianorum studium exstruendi sumptuosissima, magnificentissima & immensi laboris Templa Gentilismum & Mahometismum resipere?

De studio ædificandi magnificentissima & sumptuosissima templa, sanctorum patrum iudicium.

Iudiciū Patrū de templis inexhaustis opibus ædificatis.

NOn iniuriâ igitur displicuit præposterum hoc studium exstruendi magnifica & sumptuosa templa plurimis, ijsq; præstantissimis sanctissimisq; viris apud veteres. Tertullianus initio statim libri contra Valentinianos, ædificandorum Templorū modum formamq; penè depingens, inquit, Nostræ columbæ domus, Simplex, etiam in æditis semper & apertis ad lucem. Amat enim figuram Spiritus sancti: Amat Orientem Christi figuram. Quasi dicere vellet, Christianorum Templa simplicia esse debent, puta, sine omni luxu, & ambitioso aliquo ornatu, sic vt maiestatem præ se ferant magis, quàm venustatem vel luxuriam. Ita interpretatur hæc verba Tertulliani Ioan. Quintinus in explicatione can. 5. Gangren. Concilij. Idem Pater in lib. de Idololatria, templorum & ararum ædificationes sicut & statuas earumq; ornatum, inter cultus idololatricos numerat. Et Origenes contra Celsum multis ostendit, templa ad verum Dei cultum, & ad veram Dei religionem nihil pertinere. Ambrosius lib. 2. de Officijs cap. 28. Melius fuerat, inquit, vt vasa viuentium seruares, quàm vasa metallorum: His non potest responsum referri. Quid enim diceres? timui ne templo Domini ornatus deesset: responderet, aurum

rum Sacramenta non quærunt, nec auro placent, quæ auro non emuntur: Ornatus Sacramentorum redemptio captiuorum est. *D. quoq; Hieronymus rerum alioqui externarum probator & admirator nimius, oblique luxum illum perstringens, alia quædam vt meliora magis approbat. Ad Demetriadem enim,* Alij ædificent ecclesias, *inquit*, vestiant parietes marmorum crustis, columnarum moles aduehant, earumq; deaurent capita, pretiosum ornatum non sentientia, ebore argentoq; valuas, & gemmis aurata distinguant altaria. Non reprehendo, non abnuo. Vnusquisque in suo sensu abundet: meliusq; hoc est facere, quàm repositis opibus incubare. Sed tibi aliud propositum est, Christum vestire in pauperibus, visitare in languentibus, pascere in esurientibus, suscipere in his qui tecto indigent, & maximè in domesticis fidei, &c. *Ad quæ verba Erasmus hæc annotat:* Videtur hîc, *inquit*, Hieronymus non perinde magnifacere pietatem istorum, qui pecunias suas erogant, exstruendis & exornandis Ecclesijs. Nam & rem narrat odiosius: Cum enim addit, non sentiente ebore: significat ornatum esse superuacaneum. Et cùm adiecit denique: Non reprehendo, &c. cum stomacho loqui videtur, velut inuitus approbans, nec conferens id factum, cum his quæ pia sunt, sed cum his quæ scelerata: quidem laudare solet Digamiam præferens illam publicis prostibulis, non conferens cum melioribus. Verùm aut non loquitur hic simpliciter de ijs, qui exstruunt ædes sacras, sed qui ad fastum exstruunt magis, quàm ad pietatem: aut simpliciter verum est, præstare, opes in pauperes, hoc est, in viua Dei templa, quàm in non sentientes structuras effundere: etiamsi nunc multis secus videtur, præsertim magnatibus. *Idem ad Nepotianum de vita clericorum multò liberalius in hæc verba infit,* Multi ædificant parietes & columnas ecclesiæ substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur, & ministrorum Christi nulla electio est. *Et infrà*: Neq; verò aliquis mihi opponat diues in Iudæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cætera ex auro fabrefacta. Tunc hæc probabantur à Domino, quando sacerdotes hostias immolabant & sanguis pecudum erat redemptio peccatorum: quanquam hæc omnia præcesserint in figura: scripta sunt autem propter nos in quos fines seculorum deuenerunt. Nunc verò cum paupertatem domus suæ pauper Dominus dedicârit, cogitemus crucem eius, & diuitias lutum putabimus. Quid miramur, quod Christus vocat iniquum mammona? Quid suspicimus & amamus, quod Petrus se non habere gloriosè testatur? *Idem in 7. cap. Ieremiæ*, Præcepit, *ait*, & tunc populo Iudæorum, & hodie nobis qui videmur in ecclesia constituti, ne fiduciam habeamus in ædificiorum splendore auratisq; laquearibus & vestitis parietibus marmorum crustis, & dicamus, Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini. Illud enim Templum Domini est, in quo habitat vera fides, sancta conuersatio, omniumq; virtutum chorus. *Et Haggeum Prophetam enarrans, de ornatu templorum iusto ac vero ita scribit.* Ego argentum, quo domus Dei ornatur, existimo eloquia scripturarum, de quibus dicitur, Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septies. Et aurum quod in occulto sanctorum sensu & in cordis versatur arcano, & splendet vero lumine Dei: quod & Apostolum de sanctis, qui super fundamentum Christi ædificant, sensisse perspicuum est, Argentum, aurum, lapides pretiosos. Vt in auro sensus occultus sit, in argento sermo decens, in lapide pretioso opera Deo placentia. His metallis illustrior fit ecclesia saluatoris, quàm quondam synagoga fuerat. His lapidibus viuis ædificatur ecclesia ac domus Christi & pax ei præbetur æterna. *Similiter in Epitaphio Paulæ, idem Pater, cùm multis commemorâsset liberalitatem Paulæ & beneficentiam erga pauperes, ait tandem,* Nolebat (*Paula*) in his lapidibus pecuniam effundere, qui cum terra & seculo transituri sunt: sed in viuis lapidibus, qui voluuntur super terram: & cætera quæ in hanc sententiam sequuntur. *Rur-*

sum aliquando inferius, Iactent alij, *ait*, pecunias, & in corbonam Dei æra congesta, funalibusq; aureis dona pendentia. *Ad quæ verba Erasmus hæc annotat.* Offendet fortassis, *inquit*, nonnullos hic locus, quo D. Hieronymus videtur non satis tribuere his, qui sacras ædes suis sumptibus, vel exstruũt vel exornant: cùm his temporibus plerique summam hanc esse pietatem existiment: & sint nonnulli principes, qui tot bella, tot cædes, tot sacrilegia, tot totius vitæ facinora simul atque flagitia, probè compensata putent, si sacram aliquam ædiculam, vel alienis sumptibus curârint exstruendam, vt ne quid dicam de Episcopis. Et audias passim, sacerdotes tantum tribuentes donarijs templo dicatis, vt inexpiabile sacrilegium fore clamitent, si quis hinc aliquid in pauperum subsidium fame pereuntium detrahere conetur: atq; id si fiat, Christum ipsum, aut Virginem Mariam suis bonis spoliari vociferentur. Quasi verò Christus eiusmodi gaudeat ostentaculis, qui ipse pauperrimus, opes istas calcandas esse docuit: aut sanctissima Maria nugis eiusmodi gaudeat, cùm viua semper neglexerit. Aut quasi decorum sit ea ostentari in templis Christianorum, in quibus hæc docentur esse spernanda Christi discipulis. Non damnauit igitur Hieronymus elegantem templorum structuram, non reprehendit ornatum mundum, sed in his negat esse culmen virtutis: & præfert eleemosynam, quæ in viua Dei templa, hoc est in Christi pauperes erogatur. *Hæc Eras.*

De Acacio Socrates li. 7. c. 21. refert, quòd cùm accusaretur, quòd sacra vasa vendidisset propter pauperes, responderit, Deus noster neque discis, neque calicibus eget, quia non comedit neque bibit.

Hilarius in epistola contra Auxentium: Malè, *inquit*, parietum vos amor cœpit, malè Ecclesiam Dei in tectis, ædificijsq; veneramini.

Lactantius. *Et Lactantius ait*, Non templa Deo, congestis in altitudinem saxis, struenda sunt, in suo cuiq; consecrandus est pectore, in quod se cõferat cum adorat Deum. *Vnde illud*, Non habitat templis manuum molimine factis
Omnipotens, ædes aurea verus homo.

Laudat etiam lib. 2. cap. 4. Persium, quòd scripserit, non debere vasa aurea templis inferri: Egregiè, *inquit*, sapienterq; sensit.

Chrysostomus quoq; in Euangelium Matthæi, Vis, *inquit*, domum Dei ædificare? Chrysostomus. da fidelibus pauperibus, vnde viuant, & ædificâsti rationabilem domum Dei, &c. *Et paulò antè*: Non gaudent, *inquit*, Martyres, quando ex illis pecunijs honorantur, pro quibus plorant pauperes. *Quibus grauissimè eos reprehendit, qui charitatem negligunt ob ædificiorum structuram.*

Ita quidem illi. Quid igitur, bone Deus, sanctissimi Patres dixissent si eam insaniam vidissent, quâ posterioribus seculis, condendis sumptuosissimis ac magnificentissimis templis, mortales laborârunt?

Auentinus etiam de veteribus Germanis scribens, Maiores, *inquit*, nostri religiosissimi mortales, viua Dei simulachra & templa nos esse existimârunt, & pro vero habuerunt mentes nostras penetralia, pectora sacraria, corda aras esse spiritus cœlestis: illa non auro, picturâ, aut pecuniâ, rebus nimirum profanis, ac quibus vera sacra pollui solent: sed iustitiâ, modestiâ, benignitate & liberalitate in pauperes, pietateq; excoluerunt. Certiq; in hac vita nequaquam se habitare, sed peregrinari duntaxat, non sumptuosas aut magnificas ædes, nec sibi, nec superis construxerunt: perangustis delubris & domibus, quæ iniuriam cœli arcerent, contentos fuisse, compertum habeo. Nihil pompæ datum est, pietatem magnificè coluerunt. Nihil voluptati oculorum indulsere, paupertatis amatores, non luxus aut diuitiarum admiratores. *lib. 3. fol. 266.*

Germani veteres qualia templa habuerint.

Valafridus Abbas, & multorum monachorum pater, vt eum Tritthemius vocat, floruit Ludouici Pij tempore circa 840. Domini annum: & cùm alia, tùm de Officijs ac ritibus Ecclesiasticis scripsit: in cuius libri cap. 14. de exstructione tẽplorum agens, dicit, videndum esse

Vualfridus contra sumptuosa templa.

esse, vt ex iustè partis exstruantur, idq; moderatè: *& multis inculcat*, longè satius esse pauperibus subuenire, quàm parietes templorum ornare. *Citat quoq; exemplum Gregorij, quem dicit*, non in templorum exstructione & exornatione, vt alios Papas, laborâsse, sed in doctrina & eleemosynis. *Catalogus testium veritatis fol. .o.*

S. Bernhardus etiam in Apologia ad Guilelmum Abbatem S. Theodorici damnat immensas oratoriorũ altitudines, immoderatas longitudines, superuacuas latitudines & sumptuosas depolitiones. Omitto, *inquit*, Oratoriorũ immensas altitudines, immoderatas longitudines, superuacuas latitudines, sumptuosas depolitiones, curiosas depictiones, quæ dum orantium in se retorquent aspectum, impediunt & affectum, & mihi quodam modo repræsentant antiquum ritum Iudæorum. Sed esto, fiant hæc ad honorem Dei. Illud autem interrogo monachus monachos, quod in gentilibus gentilis arguebat. Dicite, ait ille, Pontifices, in sacro quid facit aurum? Ego autem dico, Dicite pauperes: Non enim attendo versum, sed sensum. Dicite inquam pauperes, si tamen pauperes, in sancto quid facit aurum? *Et paulò post*: Quorum quæso in his deuotionem excitare intendimus? Quem inquam ex his fructum requirimus? Stultorum admirationem, an simplicium oblectationem? An quoniam commixti sumus inter gentes, fortè didicimus opera eorũ, & seruimus adhuc sculptilibus eorum? Et vt apertè loquar, An hoc totum facit auaritia, quæ est idolorum seruitus, & non requirimus fructum, sed datum? Si quæris, Quomodo? miro inquam modo. Tali quadam arte spargitur æs, vt multiplicetur: expenditur vt augeatur, & effusio copiam parit. Ipso quoq; visu sumptuosarum, sed mirandarum vanitatum, accenduntur homines magis ad offerendum, quàm ad adorandũ. Sic opes opibus hauriuntur: sic pecunia pecuniam trahit: quia nescio quo pacto vbi amplius diuitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Ostenditur pulcherrima forma sancti vel sanctæ alicuius, & eo creditur sanctior, quò coloratior. Currunt homines ad osculandum, inuitantur ad donandum, & magis mirantur pulchra, quàm venerantur sacra Ponuntur dehinc in Ecclesia gemmatæ non coronæ, sed rotę, circumseptæ lampadibus, sed non minus fulgentes insertis lapidibus. Cernimus & pro candelabris arbores quasdã erectas, multo æris pondere, miro artificis opere fabricatas, nec magis coruscantes superpositis lucernis, quàm suis gemmis. Quid putas in his omnibus, quæritur? pœnitentium compunctio, an intuentium admiratio? O vanitas vanitatum: sed non vanior quàm insanior. Fulget Ecclesia in parietibus, & in pauperibus eget. Suos lapides induit auro, & suos filios nudos deserit. De sumptibus egenorum seruitur oculis diuitum. Inueniunt curiosi quo delectentur, & non inueniunt miseri quo sustententur. *Et mox*: Quid facit illa ridicula monstrositas: mira quædam deformis formositas, ac formosa deformitas? Quid ibi immundæ simiæ, quid feri leones, quid monstrosi centauri, quid semihomines, quid maculosę tigrides, quid milites pugnantes, quid venatores tubicinantes? Videas sub vno capite multa corpora, & rursus in vno corpore capita multa. Cernitur in quadrupede cauda serpentis, illic in pisce caput quadrupedis. Ibi bestia præfert equum, capram trahens retro dimidiam, hic cornutum animal equum gestat posterius. Tam multa deniq; tamq; mira diuersarum formarum vbiq; varietas apparet, vt magis legere libeat in marmoribus, quàm in codicibus, totumq; diem occupare singula ista mirando, quàm in lege Dei meditando. Proh Deum, si non pudet ineptiarum, cur vel non piget expensarum? S. Bernhardus.

Petrus quoq; de Aliaco Cardinalis Cameracen. de multitudine Templorum conqueritur in libro de Reformatione Ecclesiæ, quem Concilio Constantiensi obtulit. Petrus de Aliaco Cardinal.

Ethnicus ille M. T. Cicero lib. 1. Offic præclarè admodum monet, Cauendum si ipse ædifices, ne extra modum sumptu & magnificentiâ prodeas. *Quanto magis hoc cauendum in religione & cultu Dei, qui nullo externo splendore, sed fideli & purâ mente delectatur. Addit ibidem Cicero*: L. Luculli summam virtutem quis? at quàm multi villarum magni-

ficentiam imitati sunt? *Eadem ratione & nos possemus dicere; exstruuntur Deo & sanctis templa magnifica, & sumptu omnem fidem excedentia: quotusquisq; autem est qui Deo eiusq; verbo obediat, quiq; Sanctorum doctrinam & egregias virtutes imitetur?*

Rationes contra sumptuosissima templa.

His perspicuis Sanctorum Patrum testimonijs, aliorumque grauissimis iudicijs contra sumptuosa & magnifica Templa, accedunt iam vltimo loco Rationes *etiam ponderis non exigui.* Prima est, *Christus ipse pauper esse voluit, 2. Corinth. 8. vt omnem superfluitatem nos abijcere & tollere doceret, qualis reuera sunt sumptuosissima illa Templa, eorumque ornatus.* Secunda, *magnificentia illa Templorum est vel otiosa & inutilis, vel duntaxat ambitionis & auaritiæ augendæ flabellum.* Tertia, *Externus ille Templorum splendor impedit deuotionem, & à spiritualibus cogitationibus auertit oculos & mentes intuentium.* Quarta, *præstat viua Dei templa ornare & iuuare, quàm tantos sumptus in mortua & lapidea illa conferre.* Quinta, *non damnabuntur in extremo iudicio, qui Templa non sumptuosè & magnificè ædificant: sed qui Christi pauperes non aluerint.*

Bellarmini responsiones ad Patrum testimonia contra sumptuosissima templa, earundemq; refutatio.

HÆC *verò argumenta & rationes nostrorum contra sumptuosa & magnifica Christianorum templa refutare conatur Bellarminus à Col. 2217. vsq; ad Col 2222. Tom 1. lib. 3. cap. 6. de Cultu Sanctorum.* AC PRIMO *ad locum Ierem. 7. c. respondet*, argui eo loco à Propheta Judæos, propter fiduciam quam collocabant in templo Solomonico, & putabant propter templum apud se esse Deum, & se diligi à Deo, nec venturi ea mala quæ à Prophetis prædicebantur, &c. *Respondeo, hanc ipsam fiduciam à Pontificijs collocari hodiè quoq; in suis templis magnificis & sumptuosè exornatis. Putant enim propter ædificationem magnificorum templorum eorumq; ornamenta se diligi à Deo: preces quoque suas ibi facilius à Deo exaudiri, quàm alibi. Persuasum etiam habent, his magnificis templis atq; ornamentis deuotionem maiorem in animis hominum excitari, maiestatem Sacramentorum & reuerentiam quæ rebus diuinis debetur, conseruari, &c. Hanc ergo confidentiam Propheta in Pontificijs hodiè quoq; arguit: & firmum propterea nostrorum argumentum manet.*

SECUNDO, *Ad verba Hieronymi ad Nepotianum respondet Iesuita*, reprehendere ibi Hieronymũ eos, qui maiorem curã habeãt templi materialis, quàm spiritualis: id est, qui ędificia mirabiliter ornant, non autẽ curant, an ad sacra ministeria eligantur idonei vel nõ idonei. *Respondeo, Hoc ipsum quoq; faciunt Papistæ, qui in ædificandis et exornandis tẽplis, Cœnobijs, sacellis sunt occupatissimi, qui verò aut quales præficiantur Ecclesijs nihil prorsus curant. Rectè ergo de illis quoq; dicitur, Ædificant parietes, & columnas Ecclesiæ substruunt: marmora nitent: auro splendent laquearia: gemmis altare distinguitur: & ministrorum Christi nulla electio est. Dum igitur, quod negare non possunt, anteponant Pontificij curam fabricæ materialis electioni ministrorum, & ædificio spirituali, videntur factis prorsus affines esse superstitioni eorum, contra quos hæc scripsit suo tempore Hieronymus.*

TERTIO, *Ad verba Ambrosij, quibus pauperes Templorum ornatui præfert, & hunc spernendum esse docet, clarè inquiens*, Sacramenta aurum non quærunt: *respondet*, Sacramenta non aurum requirere de necessitate, sed de decentia: *Respondeo generalia hæc esse Ambrosij verba, ita vt velit, neq; de necessitate, neq; de decentia in Sacramentis aurum vel argentum adhiberi, quòd ea Deus sub Euangelio nequaquam exigat.*

QVARTO, *ad verba Acacij Episcopi*, Deus noster neq; discis, neq; calicibus eget, quia neq; comedit, neq; bibit: *respondet Bellarminus*, tunc rectè vasa Ecclesię vendita fuisse, quoniam ijs Ecclesia abundabat: deinde, his verbis significare eum voluisse, vasa illa aurea Deo nullam vtilitatem adferre, sed haberi in Ecclesia ad honorẽ Dei & nostram vtilitatem. *Respondetur, Acacij argumentum generale esse, Deus enim nunquam edit aut bibit, nullo igitur vnquã tempore ijs indiget. Sic etiam Exuperius Tolosanus vasa suæ Ecclesiæ, & quidem tunc pauca, pro redemptione captiuorum vendidit tamen, vt postea corpus*

Domini

Domini in canistro vimineo ad ægrotos deferret. Deinde, si ornamenta templorum in Ecclesijs & Sacramentis administrandis esse deberent, præstaret iuxta Theophylacti sententiam in 14. c. Marci, ea in Dei honorem retineri, quàm in hominum vsum impendi. Non enim Solomonici templi aurea vasa vnquam ob redemptionem captiuorum ablata & vendita fuisse leguntur. De Ezechia quidem legitur 2. Reg. 8. eum aurum ex templi postibus ademisse, quod addiderat, vt populum subleuaret, sed hoc nihil ad vasa sacra pertinet. Ornatum igitur à Deo non mandatum sustulit, à Deo autem præscriptum reliquit: quod pro nobis facit.

QVINTO, *ad Hilarij locum, vbi irridet eos, qui parietum Templi splendore & ornatu capiuntur, respondet Bellarminus*, non esse ad propositum: non enim agere illum de ornatu templorum, sed eos reprehendere, qui in templo hæreticum Episcopum, id est, Auxentium audiebant, eò quòd existimarent ibi tantùm veram esse Ecclesiam, & verum Episcopum, vbi erat templum Deo sacrum. *Respondeo, Hilarium magnificentiam templorum & sumptuosum eorum ornatum improbâsse, verba eius clarè testantur, quòd reprehendit enim eos, quos parietum amor cœpit, & Ecclesiam Dei in tectis ædificijsq́ suo tempore venerati sunt, & malè hoc ab eis fieri dicit. Intelligunt igitur omnes, refutari quoq; ipsius testimonio Bellarminum, qui ornatum illum tantopere nobis commendat.*

SEXTO, *ad Lactantij testimonium respondet*, eum probare voluisse, ineptè à gentilibus offerri munera Dijs non sentientibus: ideoq; reprehendi etiam Christianos, qui putent Deum rebus istis corporalibus delectari. *Respondeo, hanc vnam ob causam à Papistis tam magnifica erigi templa, & splendidißimè ornari, quòd putent, Deum hoc genere cultus delectari quàm maximè. Ista igitur reprehensio Lactantij istis quoq; competit.*

SEPTIMO, *vult Bellarminus*, Bernhardi reprehensionem ad solos Cluniacenses Monachos pertinere, & ad eorum Templa restringendam esse. *Respondeo, Bernhardi argumenta sunt generalia, quòd hoc pacto curiositas, auaritia & ambitio hominum alatur, foueatur & augeatur. Deinde, rationes, quas ex eo loco Bernhardi sumit Iesuita, ad omnes in genere Monachos & eorum Templa pertinent, vt est Paupertas, Mundi abnegatio, Humilitas & Pauperum cura: quæ veris Monachis omnibus, imò cunctis etiam Christianis competunt. Nec enim Deus secundum carnem amplius, sed in Spiritu & veritate colitur, quæ duo externis rebus opponuntur.*

OCTAVO, *ad Chrysostomi locum respondet Bellarminus simpliciter per inficiationē*, non damnare ibi Chrysostomum templorum ornamenta. *Respondeo, verba Chrysostomi clara & perspicua sunt. Deinde,* opponit Chrysostomo Theophylactum *Sed magis probanda est magistri sententia, quàm discipuli hoc in loco. Tertiò, vult Iesuita*, in solo casu pauperum extremæ necessitatis hunc Templorum ornatum prætermittendum: extra illum verò casum vult ornamenta Templorum pauperibus semper præferenda. *Respondeo, verbis Christi, Sabbatum & Templum propter hominem, & non homo propter Sabbatum & Templum factus est. Ergo homines semper magnificis Templis, eorumq́ ornamentis præferendi sunt.*

NONO, *ad primam nostrorum rationem respondet Iesuita*, Christum fuisse pauperem & vilia amâsse ante mortem: post eam verò cùm gloriosus regnet in cœlo, conuenire illi domum magnificam & splendidißimam. *Respondetur, ne nunc quidem Christū à nobis coli & agnosci velle secundum carnem, 2. Cor 4. quales sunt isti sumptus & ornatus: sed secundum Spiritum, & quâ Deus & homo est, Rom. 1. Phil. 3. Ad secundam respondet*, non esse ociosa ista Templorum ornamenta, excitare enim deuotionē. *Idem etiam ad Tertiam rationē respondet. Respondeo, falsum hoc esse S. Bernhardus testatur in epistola ad Guiliel mum Abbatem: Ibi enim reprehendens magnifica Templa & sumptuosißimum ornatū eorum, inter alia dicit:* Ea, dum orantium in se retorquent aspectum, impediunt affectum, & mihi quodammodo repræsentant antiquum ritum Iudæorum. *Item:* Quorum quæso in his deuotionē excitare intēdimus? *Rursus:* Tam multa tamq; mira diuersarū formarū vbiq; varietas apparet, vt magis legere libeat in marmoribus, quàm in codicibus: totumq; diē occupare singula ista mirādo, quàm in lege Dei meditādo.

Ad id verò quod nostri obijciunt, hæc ornamenta explendæ auaritiæ & ambitioni potius, quàm pietati inseruire, *nihil respondet Iesuita: Nam res ipsa hoc verum esse docet: attestatur id etiam Iustinianus: nam in Nouellis Constit.67. reprehendit*, quòd suo tempore non amore Dei, aut Sanctorum studio, sed magis ambitione, comparandi scilicet nominis gratiâ templa & sacella exstruãtur. *De auaritia autẽ, & spe lucri ex huiusmodi ædificijs splendidis capiendi & acquirendi, S. Bernhardus ita scribit ad Guilelmum Abbatẽ de magnificis templorum structuris agens:* Tali arte spargitur æs, vt multiplicetur: expenditur, vt augeatur, & effusio copiam parit. Ipso quoq; visu sumptuosarum, sed mirandarum vanitatum, accenduntur homines magis ad offerendum, quàm ad ornandum. Sic opes opibus hauriuntur: sic pecunia pecuniã trahit: quia nescio quo pacto vbi amplius diuitiarum cernitur, ibi libentius offertur. Ostenditur pulcherrima forma sancti vel sanctæ alicuius, & eò creditur sanctior, quò coloratior. Currunt homines ad osculandum, inuitantur ad donandum, & magis mirantur pulchra, quàm venerantur sacra, &c. *Ad quartam respondet*, Etsi egeant pauperes, ornari tamen palatia, instrui conuiuia, haberi apparatum famulorum, equorum & curruũ, licere igitur etiã magnifica templa ædificare & exornare, non obstante pauperum egestate & multitudine. *Respondetur, Allegare inconueniens & absurdum non est argumentum soluere. Neq; enim rectè faciunt Principes ingentes sumptus in palatia, conuiuia & similia profundentes, esurientibus interim pauperibus. Præstaret enim etiam hunc luxum intermittere, quàm sinere vt verè pauperes fame enecentur. Ad quintam rationem quod attinet*, negat Iesuita, hoc de Templis sumptuosis ædificandis & exornandis præceptum in verbis Christi non contineri: quia continetur & hoc, Alienum non rapies, etsi verbis disertè non expressum sit. *Respondetur, mandatum de alieno non rapiendo expreßè contineri verbis illis Christi Matth.25. quia de nostro erga proximum officio loquuntur, quod alienum rapere apertißimè prohibet, ipso Christo teste Mar.10.c. Quod autem Templa magnifica ædificari & splendidè exornari debeant, verbis illis non præcipitur, quia de primæ tabulæ præceptis nihil ibi agit Christus. Vide plura infra de Ornamentis Templorum.*

Templa & eorum vsus non damnatur.

Neq; verò hæc dicuntur à me, quasi aut vsus templorum damnandus, qui longè optimus est, imò necessarius ad conciones, preces ac supplicationes publicas, ad ministeria Sacramentorum: multò minus semel omnia templa solo æquanda: sed abusus & luxus templorum improbandus & oppugnandus est. Religio enim & neceßitas paucis, & rebus in mundo minimè preciosis contenta est.

Qualia Christianorum templa esse debeãt.

Talia igitur Templa haberi debent, quæ ad vsus, in quos illa exstruuntur, non solum nihil impedimenti, sed etiam aliquid emolumenti afferre poßint. Ratio huius est manifesta ab vsu mediorum ducta, quæ ad aliquem finem ordinata sunt. Debent enim media finem promouere, tantum abest vt impedire debeant. Proinde media eò laudabiliora sunt, quò etiam ad finem consequendum magis conducunt. Hoc est verißimum in genere. Speciatim verò hoc spectandum est in ædium ædificatione: vt scilicet nihil ædificetur, nihilúe fiat, quod non aliquo modo faciat ad vsus, propter quos ædes ædificantur. Obseruauit hoc Deus in fabrica totius Mundi, in quo nihil est, quod non aliquem vsum afferat homini, tum ad vitam hanc honestè, commodè & suauiter transigendam: tum ad Deum, qui vltimus finis est, glorificandum. In templo etiam Solomonis ne vas quidem vllum fuit, quod non suos haberet vsus honestos, ad eum finem, propter quem fabricatum fuit, assequendum & promouendum. Vsus autem nostrorum Templorum est, vt ibi congregentur homines ad Deum laudandum & inuocandum: ad verbum Dei audiendum: ad Sacramenta administranda, & fidem ac charitatem fouendam. Hinc igitur constat, primùm quidem, debere Templa esse pro populi frequentia, ampla, vt omnes capiant poßint: beneq; & firmè exstructa, vt tutò sub illis esse poßit cœtus hominum: ac si fieri poßit, ex optimis lapidibus, ne facilè exposita sint incendijs, néue etiam ab hostibus euerti facilè poßint. Deniq; talis debet esse structura Templorum Christianorum, quæ sponsam Christi, quæ est Ecclesia, deceat, vtilisq; sit ad honestum Deo cultum præstandum. Videmus in sacris literis, quantâ diligentiâ, quantoq; artificio Deus voluerit templum sibi per Solomonem ædificari: videmus

apud

apud Haggæum, quantum conqueratur Deus, quòd populus, suas quisq; domos diligenter & accuratè ædificet: Domus autem Domini negligatur nec vt debebat, prior instauretur. Nonimus typos, & quid sibi Dominus voluerit inprimis illâ diligenti, quam poscebat, templi sui exstructione. Interim non obscurè etiam significauit, honestum esse, vt diligentiores simus & liberaliores in sacris templis illi honestè ædificandis, quàm in nostris. Nam Templa non minus verè sunt, quàm dicuntur, Domus Dei, *vbi habitat suo verbo, suis Sacramentis, præsentiâ sui Spiritus, suisq; donis, & gratiæ communicatione. Sunt item domus, totius Ecclesiæ communes, cùm reliquæ sint cuiusq; priuatæ & propriæ. Decet igitur, honestumq; est, vt externa etiam Templa, Domusq; Dei præferantur priuatis cuiusq; ædibus, sintq; cum honestate decentia & magnifica, ne ex honestis Templis insana fiant Ethnicorum Palatia. Seruetur itaque illud poëtæ,* NE quid NIMIS.

Christianos templis non alligatos esse debere.

CHristiani non ita superstitiosè templis alligati esse debent, quin persecutione, aut alio aliquo casu interueniente, interdum relictis illis publicis, in priuato aliquo loco conuenire eis liceat. In veteri quidem Testamento religio & cultus Dei externus, in primisq; sacrificia Tabernaculo, & postea templo Hierosolymitano ceu loco certo, ita erant alligata, vt extra templi illius septa immolare & sacrificare nefas esset, sicut est videre Leuit. 17. & Deuter. 13. ca. Quod adeò diligenter obseruârunt, vt etiam templo idololatriâ occupato & prophanato, non noua tamen sacrificijs quæsierint loca. Nec alia quoque de causa Iudaicus populus Babylonicâ captiuitate per annos 70. detentus, non sacrificâsse legitur. Etsi enim Deus per Ezechielem Prophetam Iudæis iam iam abducendis in Babylonem polliceatur, licet nullam ibi lapideum templum habituri sint, in quo conuenire & sacrificare queant, se tamen affuturum illis, eorumq; preces exauditurum, si vel in priuatis ædibus, vel alibi aliquot ex ipsis congregentur: ita enim doctissimus Lauaterus verba illa interpretatur, Ero eis in sanctuarium paruum, *Ezech. 11. nulla tamen prorsus toto illo temporis spatio sacrificia obtulisse dicuntur.*

Continebat hæc res mysterium seu typum Christi Domini, qui non nisi semel, & vno quidem loco, in monte nimirum Moria, vbi quondam Abraham filium suum Isaac immolare voluit, cuique templum fuit impositum, offerendus erat, ad expiationem peccatorum totius mundi. Relaxata igitur hæc est ceremonia aduentu Domini, ipseq; locum cultus & religionis liberum fecit suis fidelibus in Nouo Testamento: quod futurum esse ipsemet quoque Samaritidi mulierculæ declarauit, quando ei dixit: Veniet hora & nunc est, quando veri adoratores, non in monte hoc, nec Hierosolymis, adorabunt patrem, sed spiritu & veritate, Nam & Pater tales quærit qui adorent ipsum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant ipsum, Spiritu & veritate oportet adorare. *Item,* vbicunque duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. *In eandem quoq; sententiam D. Paulus 1. Tim 2. ait,* Volo viros orare in omni loco. *Præterea cùm Christi communicatione simus templa Dei, quod Paulus non vno in loco testatur, maximè ad Corinthios priore, vbi dicit:* Templũ Dei estis vos, *etc. sequitur, vt vbicunq; simus, modò à Christo non præcidamur, orare possimus, hac plenâ fiduciâ, quâ nos in templo Dei esse minimè dubitemus. Nec frustra etiam Deus templum Hierosolymitanum excindi funditus passus est, qui paulò antea velum templi disciderat. Hac ergo noui Testamenti prærogatiuâ & libertate non solum verbis, sed etiam exemplo vti docuit Christus Dominus. Etenim cùm inter Iudæos Seruator concionaretur, quoties se occasio & commoditas obtulit, illos in templo & Synagogis ad eam rem destinatis docere maluit. Si defuit illa oportunitas, non dedignatus est pro re nata, ludum academiamque cœlestis suæ doctrinæ, modò in montibus & solitudinibus, modò in vicis publicis, aut priuatis ædibus aperire. Neque tum in templo Hierosolymitano, sed priuatis in ædibus, cùm Eucharistiæ Sacramentum instituit, diuersabatur. Nam ipsa loci opportunitas, in quo suam habebat collectam Ecclesiam, cui primùm hæc sua mysteria committere statuerat, ad noui Sacramenti institutionẽ magis congruebat, quod veteri erat successurum, cui tum ipse finem imposuit. Præceptoris exemplum discipulos imitatos*

esse testatur passim tota Lucæ historia, quæ Acta Apostolorum inscribitur. Conuenerat enim Ecclesiola illa centum viginti hominum, quæ Spiritus sancti aduentum expectabat, non in templum Hierosolymitanum, id enim per tyrannidem Pontificum, Sacerdotum, Scribarum & Pharisæorum, rabiemq́ vulgi tum non licebat, sed in Cœnaculum priuatarum ædium, in quo sacros suos habebat conuentus, in quibus & Matthias Apostolus creatus est, & Iudæ substitutus: deinde qui Christo nomen dederant, solitos domatim frangere panes, eadem testatur historia. Præterea quoties eodem in libro legimus Apostolos, modò in templo, modò in publicis vicis atque vijs, modò in Synagogis, modò in priuatis ædibus, modò intus in vrbe, modò foris, suos habuisse hominum conuentus, & in ijs sacra peregisse? Hac libertate sub Ethnicis Imperatoribus vsos quoque legimus fideles ante Constantinum Magnum, qui in priuatis ædibus, cœmeterijs, non rarò etiam in desertis solitudinibus & similibus locis, ad religionis & cultus diuini exercitium conuenerunt. Sic Victor lib. 1. refert, quòd fideles in Aphrica tempore persequutionis Vuandalicæ, tum Ecclesijs tum ministris orbati, vbicunque potuerint, res sacras tractârint. *Et lib. 3. idem indicat,* propter Arianorum furores, nonnullos in priuatis ædibus conuenisse. *Socrates lib. 6. cap. 18. & Sozomenus lib. 8. cap. 21. referunt*, Orthodoxos Constantinopoli ob iniustam Chrysostomi damnationem, à publicis congressuum locis recessisse, & priuatim conuenisse: primùm quidem in quodã publico lauacro, quod Constantinianum vocatum fuit, ibiq́ paschales ferias celebrârunt magnâ hominum frequentiâ. Inde verò pulsi extra vrbem, in quodam loco, vbi olim ludi publici exhiberi solebant, conuenêre. Sed & inde eiecti, varijs in locis conuentus instituerunt. *Paulò post sub Arsacio Chrysostomi successore, quidam in extremis ciuitatis recessibus & porticibus ad audiendum verbum Dei coibant, verùm & ibi magnâ vi prohibiti sunt, vt Sozomenus indicat lib. 8. cap. 27.*

Bellarmini argumenta pro sanctitate templorum, & quod in ijs Deus homines magis quàm alibi exaudiat, eorundemq́ confutatio.

HÆc propter eos annotanda putaui, primò qui inde calumniandi occasionem hodie arripiunt. Faciebant idem olim Christiani nominis hostes, qui horrenda scelera & nephanda in cœtibus illis clancularijs seu priuatis designari dicebant. Sed vt veteres sua innocentia defendebat apud Dei tribunal: ita nostros ipsa necessitas excusat, & potius accusari merentur, qui suâ immani tyrannide pios cogunt ad clancularia & occulta fidei suæ exercitia confugere, impunè interim per omne genus scelerum ac libidinum grassantibus ijs, qui & Deum, & religionem, & omnem vitæ honestatem iampridem abnegârunt. Non tamen illis patrocinamur, qui occultos cœtus agunt, cùm in illis locis viuant, vbi libera Verbi Dei prædicatio permittitur, & Sacramentorum vsus iuxta Christi institutionem exercetur. Nam, vt Paulus ait, debent omnia in Ecclesia decenter & cum ordine fieri. *Minimè ergò à templis publicis discedendum est, neque clancularijs cœtibus, vbi nulla vrget necessitas, locus dari debet, ne vel schismata excitentur, vel occasio detur aduersarijs, quâ totum religionis negotium suspectum reddant.*

Secundò, *propter Pontificios & Iesuitas hæc etiam dicuntur. Nam Bellarminus tomo 1. col. 2192. Deum Templis alligat, quasi nos ibi solùm audiat: & sanctitatem, quæ nos, nostrasq́ preces Deo commendat, Templis tribuit, ideoq́ præcisè, non solùm publicas, sed etiam priuatas preces in Templis concipiendas aliquot argumentis probare contendit.*

PRIMO, Solomon, *inquit*, affirmat 3. Reg. 8. & 2. Paral. 6. Templum factum esse, vt sit locus orationis, & petit à Deo, vt quicunq́ ibi orauerit, exaudiatur: & Deus apparens Solomoni pollicetur ita futurum, vt ille petierat. Deinde 1. Reg. 1. Anna oratura Dominum ad Tabernaculum accedit, vbi erat arca, ibiq́ orans exaudita est. 2. Reg. 7 Dauid similiter precaturus perrexit ad Tabernaculum, & coram arca Domini orare cœpit. 1. Paral. 21. c. voluit Dauid ire ad Tabernaculum Domini in Gabaon, vt oraret pro auertenda peste à populo: sed non præualuit nimio

mio

mio timore perterritus, ideò in Hierusalem exstruxit altare, Luc. 6. Anna Prophetissa, non discedebat de Templo, ieiunijs, & obsecrationibus seruiens nocte ac die, Luc. 18. Publicanus in Templo orans iustificatur, Act. 3. Petrus & Ioannes ascendebant in Templum ad horam orationis nonam, Acto. 8. Eunuchus Reginæ Æthiopum venerat adorare in Hierusalem. *Respondeo* primò, *Nos non reijcere fidelium priuatas quoque preces in Templis: Apostolus enim nos iubet, 1. Timoth. 2.* in omni loco orare: *sed superstitionem tantùm reijcimus, quâ preces in Templis propter locum sanctiores & efficatiores, quàm alijs in locis, habentur.* Secundò, *Templum Hierosolymitanum typum fuit corporis Christi, iuxta Apostolum. Durante igitur hoc Templo, Iudæi ad id alligati fuerunt cùm in multis alijs, tum etiam in precibus, vt docerentur hac legali ceremoniâ, preces eorum propter venturum Meßiam & Mediatorem, si in ipso & per ipsum fiant, à Deo patre exaudiri. Destructo autem illo typico Templo, & sublatâ vmbrâ, tollitur quoque legalis illa ceremonia, nec enim Templa nostra sunt typi & figura, vt Iudaicum illud, sed tempus iam illud est, quo in omni loco orare licet.* Tertiò, *exempla illa omnia quæ Iesuita adducit, ad publicas, non priuatas preces pertinent: proindeq́, fallaciam committit ab Ignoratione Elenchi: mutat enim statum causæ, & migrat de genere ad aliud genus.*

SECVNDVM *argumentum petit ab authoritate Patrum; qui Templa* Domos Orationis, *εὐκτήρια &* Oratoria *appellant.* *Respondeo* primò, *voces* ORATORII, *εὐκτηρίου &* Orationis Domus *à Patribus tribui Templis, non propter priuatas, sed publicas præcipuè preces, quæ ibi ad Deum funduntur. Chrysostomi locus, quem citat Iesuita, non probat, preces propter Templa à Deo exaudiri, sed propter fidem & deuotionem, quæ excitatur in animis in cœtu fideliū. Basilij locus docet, non magis in precibus, quàm in quouis alio bono opere, loci, velut reliquarum quoque circumstantiarum, rationem haberi debere.* *Respondeo* Secundò, *Patres neq, in ijs locis, quæ citat Iesuita, neq, in alijs præcipere, vt qui precari vult præcisè ad Templa veniat, vt vult Bellarminus.*

TERTIO, *quinque Rationibus probat Iesuita, fidelium orationes priuatas, quæ fiunt in Templis, Deo gratiores esse propter hæc ipsa loca.* Prima est, Deus habitat in Templis magis quàm alibi. Ergo cùm in Templis sacratior, & commendatior sit præsentia Domini, ibi certè magis orare expediet, quàm alibi. *Antecedens probat ex 1. Corinth. 3. cap.* Nescitis quia estis Templum Dei, & Spiritus Dei habitat in vobis? *Et 1. Corinth. 6.* Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, quem habetis in vobis: glorificate, & portate Deum in corpore vestro. *Et 2. Cor. 6.* Vos estis templum Dei viui, sicut dicit Dominus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo. *Respondetur, ludere Iesuitam ab Ignoratione Elenchi: quod enim scribit Apostolus de viuis & spiritualibus Templis, hoc transfert ille ad lapidea & inanima templa. Corda quidem & corpora fidelium sunt Templa Dei, in quibus Spiritus sanctus habitat: lignea autem vel lapidea templa Spiritum Dei nequaquam capiunt. Idem ergo de diuersis generibus colligit Iesuita: perinde enim est ac si dicas, Templa ratione prædita esse, quia homo qui Templum Dei est, sit λογικός.*

Apostolus autem, *excipit Bellarminus*, accipit similitudinem à veris templis: quia enim templum est Domus Dei, in qua ipse peculiari modo inhabitat; ideò ipse vt ostenderet, in nobis esse Deum peculiari modo, corpora nostra templum Dei appellauit. *Respondet Isaias cap. 66. & ex eo Stephanus Act. 7. cap. non esse eandem lapideorum & viuorum seu rationalium Templorum rationem: neque eodem modo Deum habitare in vtrisq́, templis.*

At, *inquit Iesuita*, Augustinus libro 2. ad Simplicianum quæst. 4. dicit, Dauidem orâsse ante Arcam, quia ibi sacratior, & commendatior præsentia Domini erat. Ergo in Templis magis orare expediet, quàm alibi. *Negatur consequentia. Nam quæ de Tabernaculo, Templo Solomonico & Arca dicuntur, ad nostra Templa referri nequaquam debent: habuerunt enim peculiares promißiones propter typum, & præsentiæ Dei symbola ab ipso Deo constituta, quæ nostra Templa non habent.*

Secunda *ratio est*, Quòd Deus promisit templo Solomonico, promisit etiā tem-

plis Christianorum: Sed promisit 3. Reg. 9. c. se in templo Solomonico exaudire velle orantes. Ergo. *Negatur maior ijs de caussis quas modò exposuimus. Et Pontificiorum dedicationes templorum, in quibus petunt, vt aures Dei in templis semper sint apertæ, magicæ sunt & superstitiosæ, nullum habentes vel mandatum Dei, vel comparationem cum precibus & dedicatione Solomonis, vt vult Iesuita.*

Tertia *ratio*, Oratio res est nobilissima, Ergo debetur ei locus nobilissimus, nempe Templum. *Respondeo, vt preces sunt res nobilissimæ, non propter rem vllam externam, sed propter fidem et humilitatem ex qua fiunt: Ita Deus non respicit nobilitatem & magnificentiam locorum in quibus oramus, vt Isa. 66. c. videtur, sed potius cor & fidem precantis. Est ergo fallacia à non causa vt causa.*

Quarta *ratio est*, In templis omnia sunt accommodata ad excitandã deuotionem, quæ orationi maximè necessaria est: nam altaria, cruces, imagines, reliquiæ; ipsi etiam parietes Deo dicati mouent ad pietatem: nec alibi hæc reperiuntur. *Respondeo vt supra, falsam causam excitandæ deuotioni à Iesuita hoc loco adduci. Nam potius deuotionem impediunt, & à vera fide in precibus auocant homines ad superstitionẽ & idololatriam. Testem habeo meæ sententiæ Theodoretum, qui Serm. 7. de sacrificijs, S com. 7. ad Græcos infideles, apertissimè testatur*, Satanam Imagines & similia templorum ornamenta curâsse fieri in vsum eorum, qui literarum sint expertes, vt ijs ad SVPERSTITIONEM incitarentur. *Cumq́ Gentes olim idem prorsus, quod Iesuita, de suis simulachris assererent, Athanasius hoc per quam fabulosè & non rationabiliter ab ijs dici testatur. Deniq́ si hic modus excitandæ deuotioni est optimus & hominibus vtilissimus, infelix fuerit Apostolica & primitiua Ecclesia, quæ nullas Imagines, cruces, reliquias & similia habuit.*

Quinta *Bellarmini ratio est*, In templis ordinariè est præsentia Mediatoris Christi corporaliter in Eucharistia: Ergo ibi quoq; orandum est potius quàm alibi. *Ludit hoc loco Iesuita Petitione principij: nam id pro argumento sumit, de quo est controuersia. Negatur enim Christum corporaliter esse in pane Eucharistiæ. Imò nihil extra verum & legitimum vsum rationem Sacramenti habet.*

Ad locum autem Matth. 6. c. quo nostri contrariam sententiam probare volunt, vbi Christus dicit, Tu quum precaris abi in cubiculum tuum, & clauso ostio tuo precare Patrem tuum, &c. *respondet Bellarminus*, Illa verba non posse simpliciter de cubiculo materiali intelligi, alioquin Christus contradiceret Paulo, qui ait, Volo viros orare in omni loco: & Dominus ipse legitur frequenter orâsse in mõtibus, in cubiculo nunquam. *Respondeo, non quidem hunc locum à nostris proferri, quasi Dominus simpliciter cubiculum tantùm & conclauia ad preces requirat, & alibi orare non liceat. Sed volunt, Deum ad priuatas preces semotum & priuatum locum requirere, ad vitandam ambitionem. Ad publicas autem preces quod attinet, quæ in templis fiunt, quasq́ nostri minimè reijciunt, volunt his verbis nihil aliud significari, quàm fugiendã modis omnibus ostentationem, quod Pontificij minimè faciunt, ideoq́ publica loca ad suas preces tantũ requirunt, vt ab hominib. videri et audiri possint.*

Responsio Iesuitæ ad locum Ioannis 4. c. Venit hora, & nunc est, quando neq; in monte hoc, neq; Hierosolymis adorabitis Patrem, &c. *varia & incerta est. Nam quid Spiritus & Veritas sibi velint, in dubio relinquit, quum diuersas interpretationes de ijs afferat. Alij enim Spiritum opponunt corpori: alij errori. Veritatem alij ritibus Samaritanorum, alij ceremonijs legalibus. Eadem autẽ responsio falsa est: restringit enim totum cultum, quem Deus à Christianis exigit, ad spiritualem, internum & cordis cultum. Externum autem Dei cultum fidelibus Noui Testamenti nullum relinquit, quum tamen Pontificiorum cultus tantùm in externis ceremonijs totus consistat: Et Iudæis nullum prorsus internum cultum tribuit, quæ etiam Serueti fuit blasphemia. Verba autem Domini, & occasio, quâ hæc ad Samaritanam mulierem loquutus est, apertissimè significant, omnem externum cultum Dei, certum locum requirentem, situmq́ in externis ceremonijs in nouo fœdere abolendum esse.*

Eadem responsio dari potest ad solutionem Bellarmini ad locum Pauli 1. Tim. 2. c. Volo viros omni in loco orare. *Nam solutio ista Iesuitæ incerta est, quam profert col. 2196. Deinde*

inde, vtcunq; ille verba Apostoli conuellere conetur, apertißimè tamen indicant, preces non præcisè in Tēplis, sed in quouis loco fieri posse. Redit enim Apostolus ibi ad preces, vnde paulò ante fuerat digressus, & vult dicere; Quòd antè iußi conuenire in cætum, atq; in hoc profundere preces, non est quòd inde quis colligat, preces nullibi quàm in conuentibus efficaces esse: Imò volo orare viros in omni loco, vbicunq; res postulat. Hinc etiam Chrysostomus homil. 79. ad populum Antiochenum inquit: Vbicunque sis potes altare tuum constituere. Nihil enim locus prohibet, nec impedit tempus. *Item*: Licet & forum petentem & ambulantem orare. Licet & in officina sedentem, & consuentem pelles, animam Deo dicare. Licet & seruo, & ementi, & ascendenti, & descendenti, & adstanti coquo, cùm ad Ecclesiam ire non poterit, orationem facere. Non enim locum Deus veretur. *Rursus*: Siue sis extra Ecclesiam, ora. Non est quærendus locus, sed loci principium. Hieremias erat in cœno, & Deum exorauit Iob erat in stercore, & Deum habuit propitium. Ionas in ventre ceti, & facilem habuit. Licet in balneo sis, ora: vbicunque sis, ora. Templum tu ipse es, ne locum quæras. Si mentem mundam habeas ab immundis motibus, licet in foro sis, siue in via, siue in mari, siue in diuersorio, siue in officina positus, siue sis vbicunque, Deo poteris inuocato petitionem obtinere.

Rursus Chrysostomus ad verba Pauli, Volo orare viros in omni loco, *&c. hæc annotat.* Num Domino suo contraria imperat? absit, imò illius dictis per omnia concors esse deprehenditur. Quo nam autem modo? Tunc demum apertius innotescet, cùm prius explicauerimus quid sit, Intra in cubiculum tuum. Nam profectò plenum absurditatis erit, si istud simpliciter acceperimus, quasi non liceat omnibus in locis, atque in Ecclesia ipsa orare, &c. *Item*, Non igitur unius loci orationem angustijs clausit, verùm id solùm imperauit, fugiendam stultißimam vanitatem, orandumque omnibus in locis Patrem ex intimo cordis affectu. At verò Paulus, vt Iudaicæ obseruationis in orando dementiam confutaret, ait: In omni loco volo viros orare. Id nempe Iudæis fas seruare non erat: neque enim licebat, nisi uno in loco ad Deū accedere, atque litare hostias, & cætera obsequia legis inferre, atque ad ipsum locum vndique ex toto orbe concurrere necesse erat, omnemque expiationis ritum in templo perficere. Contrariam igitur aduersâ fronte obseruantiam infert, atque ea necessitate nos liberans, nō, inquit, eiusmodi nostra sunt, cuius Iudaica esse noscuntur. Nam quemadmodum pro omnibus orationes fieri iubet: ita & omnibus in locis orare optimum est, vt iam huiusmodi obseruatio non in locis sit, verùm in ipso orationis affectu. Vbique igitur ora, inquit, vbique puras attolle manus: hoc enim est, quod in quæstione versatur. *Hactenus Chrysostomus: quæ omnia cum Bellarmini expositione manifestè pugnant. Vult enim loqui hic Apostolum tantùm de publica oratione, & proindeper* omnem locum *intelligere illum, in quo ad orandum publicè conuenitur, nempe Templum. Chrysostomus autem non tantùm pro Ecclesijs, sed pro quocunq; loco accipit.*

Ad locum Actor. 7. Deum non habitare in manufactis templis, sed cœlum & terram implere: *ex quo nostri colligunt, Deum igitur vbiq; ex æquo adorari & inuocari posse: Respondet Iesuita:* Deum quidem vbique esse aliquo modo, sed non omnibus modis. *Respondeo, quocunq; modo vbiq; sit Deus, valere nostrorum argumentum, & exaudire preces vbicunq; simus, quia ille vbiq; est, siue aliquo modo, siue omnibus modis.*

CAPVT. VII.

De Nominibus locorum, quæ à Christianis ad conuentus publicos celebrandos sic sunt exstructa.

R*Ectè quidem & prudenter dixit ille, εἰς τὸ ὀρθῶς διδάσκειν, δεῖ πρῶτον ἐξετάζειν τὰ ὀνόματα, id est,* ad benè docendum primò expendere oportet nomina: *ego verò in hac nostra tractatione magis rationi conuenire putaui, si primò de origine & authore Templorum agerem, & tùm demùm nomina, quibus appellata sunt, referrem, ne contra naturam agere viderer, nomina rerum, antequam res exstiterunt, recensendo: priore igitur absoluto, de posteriore nunc quoq; agemus.*

1. Cœnaculum. *Locum illum, in quo mox post Christi Ascensionem conuenerunt Apostoli Lucas Actor. 1. vocat ὑπερῷον. Latini verterunt* Cœnaculum, *quo vocabulo intelligitur locus qui ad cœnandum sit idoneus. Unde Varro ait,* sicut penarium, vbi penus, vbi cubabant, cubiculum, ita vbi cœnabant, cœnaculum dicitur. *Ego simpliciter cum Eustathio, hoc præsertim loco, intelligendum puto per ὑπερῷον, locum in supremo ædium fastigio, ad quem scalis siue cochleis ascenditur. Festus quoque testatur,* supremam ædium partem totam Cœnaculum tandem appellatam fuisse, ad quod scalis ascenderetur. *Eiusmodi loca ædium superiora Romæ (de Hierosolymis nil certi affirmare possum) ditiores inquilinis plerunque ac pauperioribus locarunt, imam sibi reseruabant: qua de re vide plura apud Stukium in Antiquitat. Conuiuial. lib. 1. cap. 14. Hinc ergo non solùm tenuem Apostolorum conditionem & summam paupertatem colligere, sed & videre licet, quàm tenui ædificio & omni magnificentiâ carenti Apostolica simplicitas contenta fuerit. Successoribus ipsorum (vt videri volunt) nulla vel ambitiosissima Priami regia, aut Babyloniorum structura sufficit hodiè.*

2. [illegible] & Aedes. *Tertullianus, qui vicinus fuit Apostolorũ temporibus, loca publicorũ congressuum sua ætate dicit fuisse simplices,* domos & ædes in edito sitas: *initio libri contra Valentinianos. Dicitur autem* domus, *propriè ædificiũ ad habitandum factum: impropriè verò pro quocunque habitaculo: vnde & templa & auium nidi domus dicuntur. Rectè verò & propriè Tertullianus eiusmodi loca* Domos *appellat, ea enim inhabitârũt certæ familiæ, simul tamẽ eò quoque fideles conuenerunt, quòd in persequutionibus illis publicè non licebat: hodiè autẽ impropriè sic vocarentur.*

*Etsi verò Christiani primitiuæ Ecclesiæ per Æ*dis *vocabulum nil aliud quàm domum simpliciter intellexerint, id tamen nomẽ suis quoque templis posterioribus seculis indiderunt, ad Ethnicorum imitationem, qui sua etiam fana seu templa ita appellârunt, ab* Edo, *vt Seruius annotat, quòd in ea sacrificantes edere consueuerint. Nam quædam sunt nomina, quæ initio diphthongum recipiunt, quamuis à verbo monophthongo deriuentur. Varro lib. 4. de lingua Latina ab aditu fieri putat, quòd scilicet plano pede adierint. Festus, quòd in edito poni soleret Ædes dici putat.*

3. Ecclesiæ. *Eusebius lib. 7. cap. 15. cœtuum locos* Ecclesias *vocat; quo loco indicat, Cæsareæ Palestinæ Christianum quendam Marinum nomine, religionis accusatum, & à tribunali ad trium horarũ deliberationem dimissum, deductum esse ad Ecclesiam, & in ipsum Sanctuarium, à Theotecno eius loci Episcopo, atque ab eo ad martyrium fortiter subeundum confirmatum: Factum sub Valeriano & Gallieno Impp. circa annum D. 260. Fuit hic loquendi mos imprimis vsitatus seculo 5. à nato Christo, vt nimirum* Ecclesiæ *nomen pro ipso etiam templo vsurparent. Ita enim Eucherius lib. 2. in Genes. cap. 16. ait,* Ecclesiam ædificatam esse eo in loco, vbi olim Abraham angelos hospitio susceperit. *Sic etiam loquitur Sidonius epist. ad Hesperium: Saluianus quoque non abhorret ab hac loquendi formula, sed quasi corrigens dicit:* Itaque Ecclesias, vel potius templa, & Dei minoris reuerentiæ quidem habent, *&c. lib. 4. de Prouid. Dei. Ipse etiam Augustinus,* Quotidiè, *inquit,* Ecclesiam ingredientes, memoriam gloriosissimi martyris Stephani frequentabant *&c. lib. de Ciuit. Dei 22. cap. 8.*

Fit autem hoc impropriè & figuratè per Metonymiam, quâ contentum pro continente ponitur. Est enim Ecclesia *vox Græca, sed recepta à Latinis, significatque cœtum, communionem vel concionem, Germanicè* Ein Gemeind *populum inquam conuocatum ad audiendum de Reipub. negotijs. Unde Thucididi & Xenophonti ἐκκλησίαν συλλέγειν καὶ ποιεῖν, idem significat quod Latinis,* Concionem aduocare *seu* cogere: *& Aristophani in Achar. μὴ ποιεῖν ἐκκλησίαν idem est quod Ciceroni,* Non dare *seu* habere Concionem, kein gmeind halten. *Apud eundem Aristophanẽ legitur ἐκκλησία δ' οὐχὶ διὰ τοῦτον γίνεται,* Concio nónne propter hunc habebitur? *Ita D. Lucas quoque hoc vocabulo vsus legitur Act. 19. vbi dicit, ἦν ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη,* erat Concio confusa.

Translata est hæc vox ab hoc ciuili vsu ad sacrũ, visumque est Spiritui sancto appellare hoc nomine cœtũ fidelium vniuersum ad vitã æternam euocatũ. In qua significatione interdũ καθολικῆς appellatio additur. Nonnunquam verò particulares cœtus, in quos vniuersalis ille distribuitur, ἐκκλησίας nomine intelliguntur: vt cùm Ecclesiã Romanã, Corinthiacam &c. appellamus: adeò quidẽ, vt etiã restringatur aliquando ad quampiã familiam, quæ Christum profitetur:

si enim

sic enim Paulus Rom.16. τὴν κατ' οἶκον ἐκκλησίαν. *1.Cor.16.* τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ.

Quod si igitur hæc vox pro externo ædificio, hoc est, templo aut quocunq; nomine appellare libeat, vbi nimirum cœtus fidelium congregantur, accipiatur, μετωνυμικῶς, *id fieri intelligis. Quo sensu etiam à prophanis authoribus aliquando vsurpatur. Ita enim Mercurius apud Lucianum conqueritur,* Σαίρειν τὸ συμπόσιον δεῖ καὶ διαστρῶσαι τὴν ἐκκλησίαν, Ecclesiam, *id est,* locum in quo Dij conueniunt *seu* congregantur. *Demosthenes quoq;* τῇ βουλῇ *assignat* βουλευτήριον, *& populo* ἐκκλησίαν, *pro loco & ipse (vt opinor) in quo populus conuenire solet, accipiens in Orat. pro Corona, vbi dicit:* Οἱ μὲν πρυτάνεις τὴν βουλὴν ἐκάλουν εἰς τὸ βουλευτήριον, ὑμεῖς δ' εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπορεύεσθε. *Similiter* Concio *Latinis etiam sæpè dicitur locus in quo congregatur Concio, id est, populus in concionem euocatus.* In Dial. Mercurij & Maiæ.

Vsitatissimum etiam fuit in primitiua Ecclesia hæc loca εὐκτήρια *seu* προσευκτήρια, *id est* 4.
Oratoria *appellare, à primaria actione, quæ in ijs peragebatur: vt est videre apud Euseb. lib. 8. c. 2. Socrat. lib. 5. c. 7. Sozom. lib. 1. c. 8. & August. dist. 42. c. vltimo. Chrysostomus quoq;* Orationis Domos *appellat, Hom. 9. in 3. c. Act.* Oratorium.

Vocârunt etiam Dominica, *seu* κυριακά, *vt est videre in edicto Maximini, quod pro Christianis iam iam moriturus edidit, apud Euseb. lib. 9. c. 10. & in narratione eius historiæ quæ extat apud Ruffinum lib. 1. c. 3. à* Domino *scilicet Iesu Christo, cui consecrabantur: & quòd in his Domino Iesu Christo seruiretur, isq; inuocaretur, eiusq; verbum prædicaretur, & sacramenta administrarentur: sicut etiam dies solennis, quo conuenire solet Ecclesia,* dies Dominicus *appellatur. In locum autem Eusebij Beatus Rhenanus hæc annotat.* Primi illi Christiani, ait, templa in honorem Christi Domini erecta, Dominica appellabant, in quibus precum, sacrarum lectionum, Eucharistiæq; causâ conueniebatur. Erat autem apud veteres Domini vocabulum paulò frequentius quàm Christi, iuxta consuetudinem Apostolicam & solennẽ Euangelicæ historiæ modum. Proinde quia Dominum semper habebant in ore, etiam ipsa loca in quibus propter Dominum coibant, appellârunt Dominica. Vnde Germani etiamnum Episcopalia templa, quæ certè primaria sunt, & reliquis antiquiora, Dom vocant, & illorum canonicos, Domherren/ quasi dicas Dominicales, siue Dominicanos Dominos: Sicut & Templarijs olim à templo datum nomen. Exstat adhuc in Tribonis inter Elcebum pagum, qui Sletstadio originem ac nomen dedit, & Argentoratum, propè Mollesheimium, sacellum quoddam vetustissimum, etiam Gentilium Romanorum monumentis spectabile, quod vernacula simplicitas Domphieter appellat, hoc est, Dominicum Petri. *Hæc Rhenanus.* 5. Dominica.

Eadem ratione Germani quoq; sua lingua locum publicorum fidelium congressuum seu cætuum, vocant Kyrch/ *à Græca voce* Κυριακὴ, *quæ* Dominicam *significat, scilicet ædem seu domum. Quamuis sæpè etiam hoc vocabulum pro ipso Dei populo & cætu credentium vsurpetur.* 6. Kyrch vnde.

Martyrij *vocabulum, quo loca quædam cœtuum publicorum appellari consueuerunt, Constantini tempore, vsurpari cœpit. Sic templum Hierosolymis, circa annum Imperij Constantini 30. in loco Cranij ædificatum, Martyrium magnũ dicebatur: vt Sozomenus tradit li. 2. c. 26. eam ob causam, quod Iesus Seruator noster eo in loco supplicium Crucis passus fuisset. Progressu temporis illa tantùm Templa sic appellabantur, in quibus erant sepulchra & monumenta Martyrum: aut etiam quæ in Martyrum honorem fuerunt ædificata: Nam Martyria propriè significabant initio ipsas passiones & supplicia martyrum, quibus fidem Christi testimonio sui sanguinis confirmârant. Postea pro monumentis & sepulchris Martyrum: tandem etiam pro Templis, quæ in eorum memoriam exstruebantur, accipi cœperunt.* 7. Martyria.

Basilicæ *quoq; appellatio post Constantini M. tempora frequens esse cœpit apud Nazianzenum, Ambrosium & alios.* Basilica *autẽ principiò dicta fuit domus ampla et spatiosa, causarum cognitioni destinata, dicta ab eo, quòd principes eò ad ius dicendum conuenirent: aut, quòd Græci* τοῦ βασιλέως *appellatione etiam iudicem intelligerent, aspitulante etiã Hesiodo, qui* δωροφάγους *appellat* βασιλῆας, *hoc est, doniuoros iudices, Budæo interprete. Plin. in Epist.* Descenderam, *inquit,* in Basilicam Iuliam, auditurus quibus proximâ comperendinatione respon 8. Basilica.

dere debebam. *Erat autem Basilica ambulationibus amplissimis instructa, ad quam multi tota ex vrbe, alij causas agendi, alij consultandi, alij aliud agendi gratiâ confluebant. Vnde venustum inprimis illud est Ciceronis ad Attic. lib. 2.* Basilicam habeo, non villam, frequentiâ Formianorum. *Postea etiam Basilicæ apud Ethnicos ædificatæ fuerunt in vsum negociatorum, eæq; in locis calidissimis, foroq; proximis: vt haberent mercatores, quo se hybernis mensibus, subitò ingruente tempestate possent recipere. Vide Vitruuiū lib. 5. Perottus Sipontinus ait,* Basilicam fuisse locum amplum, vbi à diuitibus expectati fuerint salutatores, & conuiuia facta maxima, & saltationes & ludos. *Secundum hunc Basilica esset pars domus splendidior, qualem pleriq; hodiè in diuersis linguis recepto vocabulo,* Sallam *appellant siue corrupto à Basilica nomine, siue à salutatione.*

Huiusmodi locorum nomen post annum D. 300. translatum est ad ædes sacras. Vnde Isidorus ait, Basilicę prius vocabantur regum habitacula, vnde & nomen habent: Nunc autem diuina templa ideò Basilicę nominantur, quia ibi regi omnium Deo sacrificia & cultus offeruntur. *Secundum Sipontini quoq; interpretationem templa sic vocantur, quia ibi Deus salutatur, ibi conuiuia, ludi atq; tripudia spiritualia celebrantur. Vel quia loca huiusmodi ampla & spaciosa, quin & magnificentissimè exstructa erant, factum est vt nomen hoc templis, à Constantino M. alijsq; Imperatoribus ad eundem modum ædificatis, inditum fuerit.*

Damasi & Platinæ error. *Hinc iam cernere licet falsissimum esse illud, quod Platina ex Damaso indicat, Calixtum sub Heliogabalo, monstro illo hominis, Basilicam in Transtyberina regione, in honorem B. virginis Mariæ ædificâsse. Quasi verò credendum sit, licuisse illis, in tam sæuis persecutionibus, eiusmodi regalia templa condere, quo tempore occulta erant omnia, & sacella potius, atq; eadem abdita, & plerunq; subterranea: sicut ipse quoq; Platina fatetur.*

9. Domus Dei. *Meminit etiam locorum eorum in quæ conuenerunt prisci fideles epistola Concilij Antiocheni contra Paulum Samosatenum, &* Domus Dei *vocat: apud Euseb. lib. 7. cap. 30.*

10. Conuenticula. *Huc facit illud quoq; quod in edicto Maximiani & Constantij Cæss. pro Christianis edito scriptum legimus,* Erga hos indulgentiā nostram credimus porrigendam, vt rursum sint Christiani, & Conuenticula in quibus orare consueuerunt exstruant & reædificent. *En* Conuenticula *vocant Cæss. non templa, non palatia, non basilicas, Christianorum Oratoria, quòd essent humiles ædiculæ, & angusta vel obscura loca, à Conuentibus sic dicta, qui fiebant in illis locis ab initio, audiendi verbum Dei, & inuocandi Deum causâ.*

11. Templa. Templorum *quoq; non infrequens est appellatio apud Augustinum. Significat autē* Templum *propriè locum vel in cælo notatū ab augure, vel in terra: à tuendo vel conspiciendo dictum quòd ex omni parte, vel quòd ex eo omnis pars aspici possit, teste Donato. Primò autem cælum ipsum dictum est Templum, quia ipsum primò tuemur. Ennius,* Contremuit templum magnum Iouis altitonantis. *In terris autem dictum est templum, quod quibusdam conceptis verbis ab augure finiebatur, vnde tueri quamcunq; cæli partem commodè posset. Ab hoc Templo non solùm ædes sacræ, sed & alia loca septa, & vnum tantum introitum habentia, dici templa cœpere. Quippe Curia Hostilia Templum erat, licet sacra non esset. Cicero pro Domo sua,* Curia est sedes ac templum publici consilij. *Idem pro Milone,* Curia est templū sanctitatis: *Idem è contra pro æde sacra vsurpat Act. 6. in Verrem,* Herculis, *inquit,* templum est apud Agrigentinos non longè à foro, sanè sanctum apud illos & religiosum. *Ita Ver. Æneid. 6.* Teucros vocat alta in templa sacerdos. *Ouid. de Arte, 1.* Nec fuge Niligenæ Memphitica templa iuuencæ. *Ibid.* Facto de marmore templo. *Ioan. Quintinus in Explicatione can. 5. Concil. Gangren.* Templa, *inquit,* dicuntur quasi Tecta ad contemplationem diuini numinis ampla, *vt ait Isidor. c. 4. lib. 15. Etym. Ductus hoc etymo putauit Archidiacon. Templa propriè vocari maiores Ecclesias, vbi sub vnius amplitudine tecti populus adunaretur.*

Hanc igitur loquendi formā mutuati sunt Christiani à gentilibus, & ad suas quoq; ædes sacras transtulerunt. Et propriè sunt Templa *ædes sacræ, eleganter exstructæ, & in sublime supra alias ædes eleuatæ, vt ab omnibus omni ex parte vrbis conspici possint. Nam tale erat etiam Tabernaculum, & postea Solomonis Templum: & apud Gentiles ipsorum Templa.*

12. Sedes Doctrinæ. *Chrysostomus loca publicorum congressuum simpliciter vocat,* Sedem, & Doctrinæ Sedem, *Hom. 1. in 1. cap. Ioannis.*

Eusebius

Eusebius lib. 2. cap. 17. ex Philone locum illum in quo conuenerunt religiosi illi, qui in Ægypto haud procul ab Alexandria ad lacum Mariam habitârunt, siue illi Esseni, siue ex Iudæis conuersi Christiani fuerint, Σεμνεῖον *appellat,* ὅτι ἐν αὐτῷ μονούμενοι τὰ τοῦ σεμνοῦ βίου μυστήρια τελοῦνται *hoc est,* quòd in eo soli manentes religiosæ & sanctæ vitæ mysterijs operantur, *inquit Philo.* Σεμνὸς *enim idem est quod Latinis* venerabilis, venerandus, reuerendus, augustus, sanctus, maiestate præditus: *vnde* Σεμνεῖον *locus sacer seu sanctus. Traditur autem apud Schytas* σεμνεῖον *fuisse locum, in quo sua mysteria peregerint. Sed postea dictum fuit de quouis loco in quem viri* σεμνοὶ *congregarentur, qualis etiam fuit is cuius Philo meminit. Vide Suidam, item Budæum pag. 319. Ab Hesychio* σεμνεῖα *exponitur* ἱερὸς οἶκος. 13. Σεμνεῖον.

Eundem locum idem ibidem vocat Μοναστήριον, Monasterium, ἐν ἑκάστῃ, *inquit,* οἰκίᾳ ἐστὶν οἴκημα ἱερὸν, ὃ καλεῖται σεμνεῖον καὶ μοναστήριον. *Est locus vbi homines solitarij degunt, quod & claustrum à recentioribus appellatur, quòd eo clauduntur, qui solitariam vitam degunt. Sunt qui solitudinem interpretentur. Sed id vocabulum multo latius apud Latinos patere constat. Cùm contra* μοναστήριον *ad eorum, qui monachi dicti sunt, domicilium restringatur. Ab hoc Græco vocabulo Germanicum illud* Münster *descendit, quo non cænobitarum seu Monachorum claustra & latibula intelligimus, sed ecclesias maiores, quæ collegia & scholas habent adiunctas, vnde &* collegiatæ ecclesiæ *dicuntur. Ita verò (vt opinor) appellantur, quòd Basilius, Augustinus & similes Episcopi suis ecclesijs quoq; coniuncta habuerunt collegia, hoc est Scholas seu cœtus studiosorum, quæ illi Monasteria nuncupârunt, quòd qui in ijs habitarent, quasi à mundo separati spiritualibus & diuinis studijs ac meditationibus vacarent.* 14. Μοναστήριον. Münster.

Atque hæc de nominibus locorum sacrorum quorum cognitio non parùm prodest ad huius loci, quem tractamus de Templis, cognitionem, & ad historiarum intelligentiam.

De Titulis, parœcijs & Diaconijs Romæ.

R*Omæ quoque præter supra dicta nomina,* Tituli, Parœciæ, *&* Diaconiæ *appellabantur: de quibus Panuinius in Appendice ad Platinam hæc scribit.* TITVLI sunt, *inquit,* sacræ ædes, templa, vel (vt hodiè dicitur) ecclesiæ siue sacra loca in Dei, & Sanctorum memoriam erecta, & per vrbis regiones à Romanis Pontificibus antiquitùs distincta, in quibus animarum cura à presbyteris in eisdem commorantibus habebatur. Quibus qui præerant presbyteri Cardinales appellabantur, id est, principales, similitudine à 4. ventis Cardinalibus, hoc est, principalibus deducta. Cùm enim in vnoquoque Titulo plures essent clerici qui sacramenta populis exhiberent, vel exhibentibus præstò essent, vt subdiaconi, diaconi, presbyteri: is, qui omnibus his præerat, presbyter à cæteris clericis illius Tituli dicebatur Cardinalis, quòd omnibus dignior, principaliorúe esset in eo Titulo commorantibus, cæterosq; clericos regeret, vel gubernaret in Titulo sibi commisso viuentes. Tituli Romæ quid.

Institutum hoc Euaristi Episcopi Rom. est, si Epistolis decretalibus, Damaso, Platinæ, Sabellico Ennead. 7. lib. 4. & Panuinio credimus. Vixit Euaristus circa annum Chri- Christi 105. sub Vlpio Traiano Imp. Is enim, ne presbyterorum administratio in promiscuo esset, Titulos, vel (vt nunc dicimus) paræcias in vrbe Roma, ipsis presbyteris diuisit, vt singuli à se inuicem secreti, in sua vrbis regione, Titulo vel paræciâ, confusionis tollendæ causâ, diuina mysteria, populum erudientes, sacramenta Dei omnibus ad se venientibus fidelibus exhiberent, singulosq; presbyteros in vnoquoq; Titulo. Non longè post Hyginus Rom. pontifex circa annum D. 142. sub Antonino Pio, plures in vnoquoq; Titulo cùm clericos, tùm presbyteros esse voluit. Post Hygini tempora in presbyterorum Romanorum Titulis nullam mutationem factam, Panuinius indicat, vsq; ad Dionysij Papæ pontificatum. Nam, inquit, sub Annũ Christi 260. cùm iam religio Christiana mirum in modũ in vrbe creuisset, de nuò titulos, vel parœcias in vrbe Roma, cùm eas ampliâsset, presbyt. diuisit, ipsasq; Titulos Romæ quis instituerit iuxta Panuiniũ & alios pontificios.

quisque suis finibus, limitibusque constitutis, presbyterum quoque ecclesiæ Rom. curæ, cœmeteria adiunxit; quæ cùm plura essent, ea inter presbyteros distribuit gubernanda, vt martyrum sepulturis consultum esset. Verùm non longè post circa annum Christi 305. Marcellus Rom. Episcopus titulos vrbis Romæ, ab Euaristo antiquitùs, & primò presbyteris datos, numero limitauit, decreto statuens, 15. in vrbe Roma quasi diœceses esse ad Baptismatis commoditatem, eorumque opportunitatem, qui ad fidem ex gentibus quotidiè veniebant, quin vt & matyrum sepulchris consuleretur, *vt etiã auctor est ex Damaso Bibliothecarius.* Titulos autem Romanos, siue Parœcias, cessantibus persecutionibus, adauxêre, presbyterosque plures in singulis constituêre: Syluester, qui titulum Equitij: Marcus, qui Titulum S. Marci: Iulius qui Titulum S. Mariæ Transtyberim: Damasus, qui titulum S. Laurentij: Innocentius, qui titulum Vestinæ fecerunt, & reliqui pontifices Romani. Cùm enim primò infinita gentilium multitudo, mox vrbs, & Italia omnis fidem Christi suscepisset, non sufficientibus 15. Titulis, nec his, qui in eis residebant, presbyteris, tùm ad necessitatem, tùm ad vrbis, & Romanæ Ecclesiæ ornamentum, & maiestatem, & Titulorũ & presbyterorum in vnoquoque numerus auctus est: factique sunt Tituli 28. quem numerum nunquam excessisse vsque ad nostra tempora satis constat. Qui omnes, cùm Ecclesiæ essent, vel Templa diuis dicata, nomen sortiti sunt, vel à Sanctis quibus dedicati erant, vt S. Chrysogoni, S. Ciciliæ, S. Anastasiæ, S. Marci, & similium: vel ab eis hominibus, qui ipsos erexerunt, vt Calixti, Damasi, Equitij, Pastoris, Vestinæ, Eudoxiæ, Lucinæ, Tigridæ, Pammachij, & similium: Porrò autem 28. Titulorum numerum circa Innocentij 1. vel Zosimi Papæ tempora expletum fuisse, multis coniecturis & rationibus ductus crediderim: Neque enim facilè post Zosimum Papam inueniri potest, aliquem Rom. pontificum Titulum quendam nouum addidisse, sed eos, vel mutâsse, vel restituisse, aut tantùm exornâsse.

Parœcia siue parochia.

Parœcia *siue* Parochia, *idem est, quod Titulus, scilicet sacra ædes vbi animarum cura à presbyteris ageretur: qui Parochi dicti sunt, id est, curati. Paræcia autem dicitur accolatus, siue accolarum conuentus, sacraque vicinia: nam* παρὰ *iuxta,* οἶκος *domus, vbi scilicet sunt domus contiguæ: Augustinus lib.* 14. *de Ciuitate Dei,* presbyter fuit quidam nomine restitutus in parœcia Calamensis Ecclesiæ. *Et* parœci *sunt accolæ. Quare qui sacram ædem aliquam accolunt, paræci dicti sunt, eiusdem scilicet fani consortes: Latinè* curia, *&* curiales *&* curiones *dici possent. Qui parochiam vocant eam vocem à Parocho deducunt,* ἀπὸ τοῦ παρὰ ἔχειν *hoc est, à præbendo. Erant enim parochi, qui legatis Romam publicè venientibus, cæterisque alicuius dignitatis hospitibus salem & ligna præparabant, vt exponit Acron super illud Horatij* 1. *Serm. Satyra* 5. Tum parochi, qui debent ligna salemque. *Hi Latino vocabulo* Copiarij *dicti sunt, vt auctor est Porphyrius, quòd omnium rerum necessariam copiam regum populorumque legatis suppeditabant. Nam quamuis Horatius, loco iam citato, salis tantùm & lignorum meminerit, tamen, vt ibidem animaduertit Acron, sub illarum specierum appellatione, omnia hospitibus necessaria, voluit intelligi: A parocho* parochia *dicitur, quibus singulis sacerdotes sui destinati sunt. Panuin. ibid.*

Diaconiæ Romæ quid.

Diaconiæ à Diaconis *dictæ sunt. Erant hæ publicæ pauperum hospitales domus, quæ Oratoria & Sacella adiuncta habebant, in quibus à patre Diaconiæ, siue Diacono egenis necessaria administrabantur. Nam Diaconi inopia laborantium, viduarum & pupillorum ministri erant, hisq; domibus hospitalibus præerãt: Antiquitùs in Rom. ecclesia per singulas vrbis regiones diaconi distincti erant, diaconiq; regionarij vel talis & talis regionis appellabantur: Panuinius vt supra.*

Diaconias Romæ quis iuxta pontificios instituerit.

Instituti huius authorem faciunt Fabianum, qui Episcopatum Rom. tenuit circa annum Domini 244. *de quo referunt*, quòd septem in vrbe Diaconos per septem regiones con-

constituerit, vt omnibus horis sacris ministerijs inuigilarent: Septem item Hypodiaconos, qui notarijs septem perpetuò adessent. *Platina. Caranza. Idem quoque instituit Gaius circa annum D. 285. Platina. Vincent. in Spec. hist. libro duodecimo, capite 36.*

Post eorum præcipue vsu exolescente, & hospitalibus domibus ipsorum negligentiâ dirutis, ipsorum sacella, vel ædiculæ superfuerunt, quæ Diaconiæ *nomen retinuerunt, à quibus* Diaconi Cardinales *vrbis Romæ postea denominationem habuerunt: sic, Diaconus Cardinalis S. S. Cosmæ & Damiani, vel S. Theodori.*

Hæc quidem omnia Panuinius ex Epistolis Decretalibus, Platina & alijs suspectis authoribus de Titulis, Paræcijs & Diaconijs ab Euaristo, Hygino, Fabiano & alijs Romæ institutis, refert, eam solùm ob causam vt Cardinalium Originem antiquissimam esse demonstret. Diligens autem temporum illorum consideratio facilè illum falsitatis arguet. Etsi enim Traianus Imp. sub quo Euaristus Episcopatum Rom. tenuit, ciuiliter bonus ac laudatus princeps fuerit, & ob iustitiam humanitatemq; admodum clarus, tamen quod ad Christi Ecclesiam attinet, talem se præstitit, vt tertius inter acerrimos hostes Christi & cruentissimos persecutores Ecclesiæ Dei à Nerone atq; Domitiano, connumeretur. Secundo enim imperij sui anno horribilem mouit persecutionem, quæ non modò per Europam, sed etiam Asiæ & Africæ maximā partem sese extendit. Imperatore autem bellum in Oriente gerente, decretum contra Christianos Senatus Rom. fecerat, quasi essent hostes Deorum immortalium, Reip. & religionis Romanæ. Eandem sæuitiam ac tyrannidem sub Antonini Pij regni initium experti sunt Christiani, quando Hyginus Romanus Episcopus fuit. Panuinij error.

Cùm igitur tam immani crudelitate sub his Imperatoribus in Christianos sæuitum sit, nullo modo adduci possum, vt credam, licuisse tum Euaristo & Hygino per vrbem Romam, veluti suam, Titulos, Paræcias & Diaconias, hoc est, templa, sacras ædes, ecclesias & hospitales domos exstruere, presbyteris assignare, & nescio quæ alia munera distribuere. Longè vero similius videtur, Romæ doctores aliosq; fideles potius doctrinæ & orationi incubuisse, in eo, quod datum fuerit, tuguriolo, ac paratos pro Christo ceruicem præbere, quàm vt iurisdictionem aliquam seu dominium sibi vendicare vel in animum induxerint: Absq; dubio enim Romani Imperatores Christianæ religioni minùs Romæ, quæ ipsorum sedes fuit, quàm alibi vspiam, locum aliquem dare voluerunt: tantum abest vt paterentur Christianos eam inter sese tanquam suam partiri ac distribuere.

Neq; tamen negauerim Titulos, Paræcias & Diaconias Romæ fuisse, aut etiamnùm esse, sed eas à primis illis Romanis Episcopis in sæuissimis tyrannorum persecutionibus institutas, illud verò pernego.

Ethnici quoque loca in quibus ad sacra sua tractanda conuenerunt, non modò Basilicas, Templa, Ædes sacras *& similibus nominibus, vt Christiani, sed præterea etiam* FANA *appellârunt, quòd (vt inquit Varro)* pontifices in sacrando fati sint. *Hinc profanum est, quod ante fanum, id est, coniunctum fano: Hinc etiam profanatum, quòd in sacrario pollutum. Liuius libro decimo, Dec. 1.* Inq; ea pugna *(inquit)* Iouis Statoris ædem votam, vt Romulus antè vouerat: sed fanum tantum, id est, locus templo effatus, iam sacratus fuerat. *Et Festus à* fando *fana deducit, quòd pontifex in dedicatione templi certa verba præfari solebat. Vel à* Fauno *dicuntur, qui (authore Probo Grammatico) primus fana condidit, & oraculi author fuit. Martianus tamen Capella à* Fatuis, *quæ &* Fantuæ & Fanæ *dicuntur Latinorum Dijs syluestribus, fana dicta putat, qui in dormientibus responsa dare solebant. Hinc* Fanatici, *quos Græci ἐνθέους aut θεοφορουμένους vocant, quòd non sua sponte, sed diuino numine ferri credantur, dicti sunt idcirco, quòd in* Fanis, *h. e. in templis sacerdotes oraculum edituri, huiusmod furore corripiebantur, vt eleganter depingit Vergilius ab initio libri sexti Æneidos vbi de Sibylla ita canit:* Templorum apud Ethnicos nomina.

Ventum erat ad limen, cùm virgo, poscere fata
Tempus, ait, deus ecce deus. Cui talia fanti,

Ante fores subitò, non vultus, non color vnus,
Non comptæ mansere comæ, sed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument, maiorq́ videri,
Nec mortale sonans, afflata est numine quando Iam propiore Dei.

Idem etiam videre licet apud Lucanum Pharsalic. lib.5. & Liuium lib.8. de bello Maced. Sunt tamen qui hoc nomen non per F: sed ph. scribant, ἀπὸ τοῦ φανεροῦ, quod significat manifestum, quòd è phano aperta darentur responsa.

Delubra. *Quin & DELVBRA etiam aliquandò Ethnici sua templa vocârunt. Vergilius,* Nos delubra Deûm, miseri quibus vltimus esset Illa dies, festa velamus fronde per vrbem. *Scribit Varro libro 8. Diuinarum,* Delubrum alios existimare, in quo præter ædem sit area assumpta Deûm causa, vt fuit in Circo Flamineo Iouis Statoris: alios, in quo loco Dei simulachrum sit positum & dedicatum: vbi etiam adiecit, sicut locum in quo figerent candelam, candelabrum appellatum: ita in quo Deum ponerent nominatum Delubrum. *Hæc ex Varrone Macrobius Saturnal. lib.3. cap.4. Seruius tamen,* à diluendo delubrum *dictum putat, lib.2. Aeneid. vbi ait:* Delubrum dicitur, quod vno tecto plura amplectitur numina, quia vno tecto diluitur: vt est Capitolium, in quo est Iupiter, Iuno, Minerua. *Alij dicunt* delubrum esse locum ante aras seu templum, vbi aqua currit à diluendo: *apud Gentes enim, sicut etiam apud Christianos, ante sacrificia manus sacrificuli abluebant.*

Sacrarium. *Dicta sunt etiam templa apud Ethnicos SACRARIA. Vergilius,* Et diri sacraria Ditis. *& Suetonius de Augusto inquit:* Natus est ad capita bubula, vbi nunc Sacrarium habet, aliquantò post quàm excessit constitutum. *Seruius tamen ait,* Sacrarium propriè locum esse in templo, in quo sacra reponantur: sicut Donarium, in quo oblata ponuntur. *Vnde à Cicerone etiam pro Milone* Sacrarium Bonæ Deæ *nominatur. Et Seneca lib.5. Quæst. ait.* Arcana illa rerum naturæ sacra non promiscuè & omnibus patent: reducta & in interiori sunt clausa Sacrario. *Vsurpatum tamen est etiam aliquoties à Cicerone pro* Larario *in priuatis ædibus. In Verrem,* Erat apud Heium sacrarium cum magna dignitate in ædibus. *In Catilinam,* Aquilla illa argentea, cui Catilina sacrarium scelerum domi tuæ fecerat. *Rursus ibid.* Cui domi tuæ sacrarium scelerum tuorum constitutum fuerat. *Et ad Memmium libr.13. Epist.* C. Auiano Euandro qui habitat in tuo sacrario.

Sacellum. *Vocantur &* Sacella *forma diminutiua, vt notum est. Verg.* Faciles nymphæ risère sacello.

Tesca. Tesca *etiam apud gentiles fuere loca quædam agrestia alicuius Dei. Actius:* Lemnia quis es mortalis, qui in deserta & Tesca te apportes loca: *Sic dicta, quòd mysteria ibi fiant, aut tuentur: vnde prius* Tuesca, *post* Tesca *facta, vt Varro ait.* Tesqua *nunc ferme dicuntur.* Tesqua *tamen Festus ait, loca esse augurio designata.* Cicero asperà ait esse & difficilia, *vt indicat Gyraldus de Dijs gentium Syntag.17.*

Bidental. *Et* Bidental *vocârunt Ethnici, quoddam templum, quòd in eo bidentibus hostijs sacrificaretur, Festo authore. Meminit Horatius de arte poetica,* Minxerit in patrios cineres, an triste bidental Mouerit incestus.

Et Persius, Euitandumq́ bidental.

Ita verò constitutum bidental traditur. Locum fulmine tactum acri studio procurabant gentiles, sacerdotemque adhibebant, & fulminis festigia seu reliquias dispersas colligebant: sacrisque ibi peractis ara construebatur, in qua de bidente rem diuinam faciebant, & locus bidental vocabatur, quod violâsse piaculum fuit, referēte Gyraldo Syntag.17. de Dijs gentium.

ἱερόν. Νέως Ναός. *Græci templum* ἱερὸν *&* Νεων *appellârunt, sed &* Ναὸν: *de quo Clinias ait,* quòd aliquando ἐνναιον diceretur, διὰ τὸ ἐνναίειν ἐν αὐτῷ τοὺς θεοὺς: *hoc est,* quòd in ipso Dij habitârint. *ibid.*

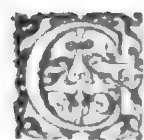
Σηκὸς Τέμενος *Notat & Pollux templum à Græcis dici* Σηκὸς *&* Τέμενος, *alijsq́ nominibus.*

Lararia. *Habuerunt gentes &* Lararia, *hoc est, ædiculas, in quibus Lares & Dij priuatim colere-*

colerentur, quorum mentio fit ab Helio Lampridio in Alexandro. Lararium tamen non videtur satis antiquum: in ædium enim descriptione à Vitruuio non reponitur. Fuêre inter literatos, qui existimârunt salutatoria cubicula appellari à Plinio Lararia: atque duo habuisse veteres Lararia, in quorum altero Deos immortales, dijs immortalibus progenitos: in altero diuos, qui ex hominibus in deorum numerum relati fuissent, venerabantur: quos vtrosque Deos, prout ferebat occasio, in his Lararijs & salutabant, & floribus thureque, & cætero thymiamate, interdum quoque victimis, alijsque rebus sibi suisque propitios faciebant.

CAPVT VIII.

In cuius honorem Templa Ecclesiæ primitiuæ fuerint erecta & dedicata, & in quem non dissimulandum abusum postmodum ea res abierit, ac MARTYRIIS occasionem dederit.

CVm veteres illi qui mox post Apostolorum tempora vixerunt, loca illa, in quæ conuenerunt ad audiendum verbum Dei, ad orandum, & ad sacramenta percipienda, vulgo nominârint Dominica, quasi Domini domum, facilè inde apparet cui eiusmodi loca erecta seu condita & dedicata consecrataq; fuerint, nimirum nulli sancto mortuo, sed CHRISTO filio Dei DOMINO & Seruatori nostro. *Templa in primitiua Ecclesia in honorem Dei erecta.*

Neque etiam inuenies in probatis historijs primis illis trecentis post natum Christum annis loca illa publicorum conuentuum Sancti alicuius nomine appellata esse: quæ res quoque argumento esse poterit, quòd neque in eorum honorem vlla eiusmodi loca exstructa & condita fuerint. Simeon quidem Metaphrastes in vita Gregorij Martyris Armeniæ apud Laurent. Surium tom. 5. de Vitis Sanctorum, nugatur, sed sine omni authore, vt & multa alia ibidem, sub Teridate rege Armeniæ circa Constantini M. tempora, Deo eiusque martyribus templa sacra exædificata fuisse. Et quòd sub Maximiano Imp. Episcopi 15. ciuitatem Rosaphorum ingressi, insigne templum Sergio & Baccho martyribus exstruxerint. ibidem. De Adriano autem Imperatore referunt, cùm Christum inter Deos recipere voluisset, quòd hinc inde in vrbibus templa exstrui iusserit, quæ Christo Domino dicârit. Auentinus libro secundo, Annal. fol. 153.

Ipse quoque Constantinus primus Imperator Christianus plurima eaque elegantissima templa exstruxit, alijsque id facere permisit, sed DEO, non SANCTIS, vt Sozomenus testatur libro secundo capite tertio. Ita Hierosolymis in loco Caluariæ, vbi sepulchrum Christi fuerat, magnificum illud templum, quod Saluatori dedicauit, regijs impensis plurimis Constantinus ædificauit. Athanas. Apolog. 2. & Euseb. libro tertio de vita Constantini. Appellatur quidem hoc Templum ab Eusebio libro quarto, de vita Constantini, Martyrium, & à Sozomeno lib. 2. cap. 26. Martyrium magnum, non sanè eam ob causam, quòd in honorem Sanctorum Martyrum ædificatum esset, sed quòd eo in loco fuisset exstructum, vbi Christus Dominus passus fuisset, eique dedicatum, qui fidelis & verus martyr est; sic enim Eusebius eum appellat libro quinto capite secundo. Aedificauit idem Imperator in eadem vrbe templum Theophaniæ Seruatoris; aliud item in memoriam Asumptionis eiusdem in cælos. Eusebius lib. 3. de vita Constantini. Et Socrates tradit in hist. Ecclesiast. lib. 1. cap. 16. eundem in vrbe regia Constantinopoli duas primùm Ecclesias amplas & planè regias ædificâsse, quarum alteram appellârit Irenen, à pace, quam annunciat Euangelium: alteram verò Apostolorum, ob memoriam, adeoq; ob doctrinam Apostolorum, quæ ibi tradebatur: easq; IesuChristo filio Dei consecrâsse. Romæ quoq; magnificũ illud Palatium Lateranense ingentib. sumptibus ædificauit, & Christo sacrauit, vt Nicephorus testatur li. 7. c. 49. Exstruxit idem plures ecclesias hinc inde per omnes vrbes & prouincias, id quod Theodoretus lib. 1. hist. pluribus indicat, verùm omnes Christo Domino non Sanctis eius statuit. Vnde Eusebius lib. quarto de vita

Cõstãtinus M. Deo nõ sanctis tẽpla exstruxit

Tẽplum Hierosolymis in loco Sepulchri Christi à Cõstãtino ædificatũ, cur Martyrium appelletur.

Constantini, cùm Apostolorum templi mentionem fecisset, hæc addit: Omnia hæc consecrauit Imperator, vt memoriam Apostolorum Seruatoris passim apud omnes perennem redderet. *Cùmq; Helena Constantini mater duo pulcherrima templa ædificâsset, alterum in memoriam* partûs virginis Mariæ, *alterum verò in memoriam* Ascensionis Christi, *ne quis putaret prius in honorem B. Mariæ exstructum, Eusebius clarè dicit in hunc modum de Helena:* Deo, quem adorauit, duo templa consecrauit. *Et mox:* Duo hæc sempiterna memoria digna veneranda ac pulcherrima sacraria in duobus mysticis antris Helena Augusti pij Imperatoris pia mater Deo Seruatori suo piæ mentis indicia fundauit. *lib. 3. de vita Constantini. Nicephorus quidem lib. 8. cap. 26. indicat, Constantinum M. Constantinopolim vrbem τῇ θεοτόκῳ hoc est, Dei genetrici, scilicet Mariæ Virgini dedicâsse. Vnde quidam Dedicationes templorum in honorem Diuorum probare, & eius idololatriæ originem eò referre volunt. Cæterum obseruatu dignissimum est, quod interpres Nicephori Ioannes Langus, & ipse pontificius ac Regius Consiliarius, ad eum locum annotat. Θεοτόκος, inquit,* Græcis Dei genetrix dicitur, quod nomen in solam Dei matrem Mariam cadit: θεότοκος autem accentu mutato, Deo genitus, qui vnus est Dominus noster Iesus Christus. Huic vrbem Constantinopolitanam recens exstructam Constantinus dicauit & commendauit: id quod non solùm Eusebius ante Nicephorum diu attestatur lib. 3. de vita Constantini, inquiens, Constantinum vrbem suam Deo consecrâsse: sed ille ipse Nicephorus hoc ipsum disertè fatetur lib. 7. cap. 49. Vtrunque nomen ijsdem compositum literis, sed accentu diuerso prolatum & scriptum in Nominandi casu, Datiuum habet casum θεοτόκῳ: quapropter hic pro Dei genetrice, etiam verti posset, Deo nato Christo, vt locus hic cum superiore concordet. Sed librarius in Græco exemplari τῇ θεοτόκῳ scripsit, cùm fortasse τῷ θεοτόκῳ scribere debuerit: Potest etiam esse authoris memoriæ lapsus.

Nicephori error.

Eiusdem pretij est, quod Nicephorus lib. 7. cap. 50. nugatur, Constantinum duas ecclesias archangelo Michaeli exstruxisse, eo in loco qui Sosthenium appelletur, propterea quòd ibi Michael apparuerit in somnis Constantino illic cubanti, & dixerit: Ego sum Michael archidux Domini Sebaoth virtutum, Christianorum fidei tutor, qui tibi contra impios tyrannos belligeranti auxiliaria arma contuli. *Hæc verò cùm Eusebius aliíque probati authores, qui Constantini tempore vixerunt, ignorent, ad superstitiones confirmandas à posterioribus excogitata omninò credendum.*

Athanasius quoque in libro de Passione imaginis Domini scribit, Iudæos Berytti conuersos, synagogam maximam CHRISTO Saluatori, per antistitem eius loci, consecrari curâsse: Atque ex eo tempore morem hunc per diuersas orbis terræ nationes & prouincias inoleuisse, vt basilicas plurimas Christianæ religionis, pontifices in honorem Saluatoris mundi condiderint & dedicârint.

Augustini ætate adhuc quoq; templa soli Deo dicata.

Durauit hic mos Augustini adhuc ætate, qui floruit circa annum D. 400. Nam in libro contra Maximinum Arianorum Episcopum clarè inquit: Nonne si Templum alicui Sancto angelo excellentissimo de lignis & lapidibus faceremus anathematizaremur à veritate Christi & Ecclesiæ Dei? Quoniam creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ vni tantùm debetur Deo. *Obserua quàm constanter neget & perneget, suâ ætate adhuc vlla Templa in honorem vel angeli excellentissimi, nedum alicuius sancti exstructa esse, eam solùm ob causam, ne idololatriæ damnarentur, neúe eum honorem, qui soli Deo debetur, creaturæ tribuerent. Ergo quotquot hodiè hoc faciunt, damnandi, imò ab Ecclesia Dei anathematizandi sunt. Et lib 3. contra Cresconium cap. 56. ait,* DEO omnipotenti parietes suo tempore consecratos esse. *Rursus lib. 8. de Ciuit. Dei cap. 27. manifestissimè inquit:* Nec tamen nos Martyribus templa, sacerdotia sacra & sacrificia constituimus, quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Honoramus sanè memorias

mortes eorum tanquam sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporum pro veritate certârunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus victis atque conuictis. *Quibus verbis Augustinus clarissimè sacrificia, atque ideò & aras & templa Diuis non communicat. Et in psalmum 94.* Templa (*inquit*) Sacrificia, instituti Sacerdotes, hæc omnia non nisi VNI MAGNO debentur. *Ex quibus haud obscurè colligi posse arbitror, quicunque hominibus quantumuis sanctissimis, templa erigant & construant, Deos illos facere. Prohibet autem disertè Dominus in lege sua,* Ne habeamus Deos alienos: *prohibet igitur simul etiam, ne hominibus vllis templa erigamus. Vnde etiam in epistola 49. ad Deogratias, templa per se non damnat, sed vult vt in vnius Dei honorem ædificentur, illiq; vni & soli seruiant.*

Idem pater in eandem sententiam lib. 22. cap. 10. de Ciuitate Dei ait, Gentes Dijs suis & templa ædificauerunt, & statuerunt aras, & sacerdotes instituerunt, & sacrificia fecerunt. Nos autem martyribus nostris non templa, sicut Dijs, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus *Eadem refert in libro de vera religione, capite vltimo, vbi sic scribit:* Nec angelis templa construimus. Nolunt enim sic honorari à nobis, quia nos ipsos, cum boni sumus, templa summi Dei esse nouerunt. *Cùm ergò supra dixerit Augustinus, fideles suâ ætate Sanctis nulla templa ædificare, iam verò affirmet ipsos martyribus Memorias & martyria fabricare, colligitur inde, Memorias seu Martyria non templa vel Sacella, sed Sepulchra vel Monumenta Martyrum ab initio fuisse tantùm. Quòd si ergo verum maximè est quod Platina scribit,* Fabianum primum in cœmeterijs pro dignitate Martyrium ædificâsse, *id tamen non de templo aliquo in honorem Sanctorum quorundam extructo intelligendum puto, id enim ea tempora non permiserunt Christianis, sed de Memorijs seu monumentis martyrum, quæ ille splendidius, quàm hactenus factum fuerat, exornauit.*

Martyria quid veteribus. Martyrium Fabiani quid fuerit.

Prosper quoque Aquitanicus testatur, propè Carthaginem conuenisse magnam sacerdotum multitudinem in festo Paschatis, ad consecrandum templum Deo cœlesti. *Parte 3. de promissione & prædestinatione Dei promiss. 28.*

Etsi igitur iam tum Augustini ætate & aliquandiu ante eam, variæ denominationes templorum fuerint, veluti quòd Alexandriæ templa fuerunt, dicta Dionisij & Theonæ, *Eusеb. libro tertio, capite sexto, & libro quarto, capite nono: Constantinopoli magnificum illud & celebre Oratorium* Anastasiæ, *de quo Socrates libro quinto, capite septimo: Alia item ibidem Apostolorum,* Pauli, Pacis, Sophiæ: *Hierosolymis quoque* Stephani *templum, exstructum eo in loco, vbi Stephanus lapidibus oppressus dicitur: Ephesi item templum* Ioannis Euangelistæ *nomen referens, & Chalcedoni* Euphemiæ *martyris, &c. ex Augustino tamen colligitur, non idcircò in honorem sanctorum illorum templa hæc fuisse vel exstructa, vel consecrata: quorum nominibus appellata sunt: sed differentiæ solùm gratiâ, vel à personis in Ecclesiâ illustribus, vel ab historia & euentu aliquo memorabili denominationes eiusmodi sumptas esse: quod Sozomenus de Anastasiæ templo clarè testatur libro septimo, captie quinto, vbi inquit:* Nominârunt Ecclesiam eam Anastasiam, ob eam causam, sicut opinor, quòd prolapsum ac velut per potentiam heterodoxorum enecatum Nicæni Concilij dogma, tum ibi Constantinopoli resurrexerat, & per doctrinam Gregorij reuixerat. Vel, sicuti quosdam audiui; qui se vera dicere affirmabant, propterea, quòd dum plebs esset in ea Ecclesia, mulier quædam prægnans è sublimi porticu delapsa ac mortua, factis super illa communibus precibus reuixerat; & vnâ cum infante, quem gestabat, seruata fuerat: miraculi huius diuinitùs editi causâ hanc appelationem sortitus est ille locus.

Templa Sanctorum nominibus appellata, sed non in honorē eorū ædificata.

Ratio huius Catholicæ doctrinæ sumitur à fine, nempe à cultu, eiusque partibus, cuius cultus causâ Templa instituta sunt. In nullorum autem hominum & creaturarum, sed Dei Opt. Max. cultum Templa exstrui iussa sunt. Non hominum certè, sed Dei verbum in Templis prædicatur, & prædicari debet. Non quæ ab hominibus, sed quæ à Christo instituta sunt

Ratio ob quam Tēpla soli Deo erigenda & dicanda.

Sacramenta in ijsdem administrari & percipi debent. Nemo hominum aut Angelorum, sed solus Deus, & Christus Deus & homo, Mediatorq́ inter Deum & homines in Templis inuocandus est. Soli Deo & Christo in Templis offerenda sunt sacrificia. Ecclesia etiam quæ in Templis conuenit, Christi, veri Dei & hominis corpus est. Si ergo illi consecranda sunt Templa, cuius etiam cultus in ijs exercendus est manifestissimè colligitur, nemini esse consecranda, quàm soli Deo & Christo.

Martyria quando cœperint.

Cæterùm paulò ante Iustiniani Imperatoris ætatem quidam cœperunt Martyria, *hoc est, Diuis exstruere templa, cùm ab antiquo, vt paucula Ecclesiæ, ita non multi quoque Ecclesiarum ministri fuerint: id quod tam ex Iustiniani Imperatoris, quàm ex Ruffini historici patet testimonijs: Ille enim ad Epiphanium Constantinopolit. vrbis Episcopum, in Nouellis Constitut.* 3. Et sanè, *inquit*, reuerendiss. clericorum sacrosanctæ maioris Ecclesiæ regiæ vrbis nostræ mensura certis finibus descripta & in arctum admodum contracta erat, quo tempore sola adhuc erat sacrosancta maior Ecclesia. Postquam verò & veneranda domus sanctæ & gloriosæ virginis Deiq́; genetricis Mariæ in vicinia sacrosanctæ maioris Ecclesiæ posita ab ipsa piæ memoriæ Verina cœpit exstrui, item religiosa domus S. Martyris Theodori à Sphratio gloriosæ memoriæ consecrata, & veneranda domus S. Irenes sacrosanctæ maiori Ecclesiæ copulata fuit, redigere plane numerum ad veterem formam impossibile est. *Regnauit hic Iustinianus circa annum D. 500. Ruffinus verò Ecclesiasticæ hist. lib. 2. cap. 27. & 28. Sozomenus quoque lib. 7. cap. 24. videntur originem horum Martyriorum, hoc est, templorum in martyrum honorem exstructorum, ad ætatem Theodosij M. reijcere. Vide loca.*

Si verò statum seu conditionem eorum temporum diligenter consideremus, mirum non erit huiusmodi cultus idololatricos ac tetras superstitiones circa Iustiniani ætatem cœpisse. Nulli erant amplius excellentes Doctores, quales florentissima illa tempora sub Constantinis, Iouiniano, Valentinianis, Gratiano, Theodosijs, Honorijs, Arcadio & Martiano habuerunt. Non potuit igitur non negligi, obscurari & adulterari vera & salutaris verbi Dei doctrina. Ex quo fonte horribiles & perniciosæ in Ecclesia tenebræ exortæ sunt: in primis autem venerationes immodicæ, imò prorsus idololatricæ Sanctorum mortuorum passim in Ecclesijs veluti diluuio quodam inundarunt.

Clodoueus per Gallias Sanctis multa templa erexit.

Circa eiusdem Iustiniani tempora cùm Galliarum Rex Clodoueus per coniugem suam Regis Burgundiæ filiam ad fidem Christianam conuersus esset, & à S. Remigio Episcopo baptizatus, per vniuersum regnum suum, quod erat maximum, plurima cæpit sanctis templa primò ædificare, inter quæ primarium ferè fuit Argentinense, *quod Virgini Mariæ exstruxit & consecrauit. Referunt hæc M. Dressurus in libello de Festis: Schopperus in Chronico Germaniæ: & Sebast. Frank.*

Vnde apparet Regis huius animo inhæsisse etiam post conuersionem, reliquias aliquas, vt fieri solet, gentilismi: quemadmodum enim Ethnici plurima Fana exstruxerunt, eaq́; varijs Dijs dicârunt, ita quoque Christiani postea suis Sanctis templa ædificârunt, ipsisq́; dicârunt & consecrârunt.

Templa Sanctis multa sub Dagoberto quoq; in Gallijs ædificata.

Tandem verò regnante Dagoberto Magno, circa annos Christi 630. plurima alia templa passim & cœnobia, iuxta superiorum temporum consuetudinem, Sanctis exstructa & consecrata sunt: M. Dresserus & Schopperus. Ita etiam Notgerus Leodiensis Episcopus in vita Remacli Episcopi apud Surium tomo 5. de vitis Sanctorum: Clotarij, *inquit*, & Dagoberti temporibus vsque adeò Christianismus excreuit, vt penè nulla hodiè aut rara intra limites regni ipsorum ecclesia inueniatur, quæ non alicuius eius tempestatis sancti patrocinijs illustretur. *Ioannes Tilius etiam in suo Chronico de Regibus Francorum sic scribit ad annum 639.* Dagobertus ædem D. Dionysij à fundamentis erexit, ex alijs vndiquaque corradens, easq́; spolians, quò hanc vnam ditaret: nec quisquam ante eum inuenitur, qui patrimonij redditus annuos tẽplis, tam magnificè profuseq́; donârit, *&c.*

Balæus

Balæus Centuria 1. de Scripr. Britan. testatur, Britannos ante annos Christi 600. Ecclesias suas Patri Deo, atque eius filio Christo Seruatori dedicatas habuisse: sed deinceps statuis ac mortuis Sanctis sua templa consecrâsse. *Eo enim tempore Antichristus, qui post Constantini magni tempora quasi in aluum Ecclesiæ receptus fuit, quique Gregorio magno sedem Rom. tenente, vitam & incrementa accepit, & quasi ad tempus partûs deductus est, Phocæ Imp. ope & auxilio in lucem editus & regnum suum auspicatus fuit, ideoque etiam iuxta Prophetarum & Apostolorum oracula, veræ doctrinæ lux extincta est, studium incorruptam veritatem tradendi refrixit, & cultuum humanorum amor immodicè creuit.*

Templa quando in Britannia Sanctis primò exstructa.

Solebant autem templis, contra primitiuæ Ecclesiæ morem, eorum nomina, in quorum honorem exstructa fuerant, imponere, vel Saluatoris: *vel* Angelorum: *vel* Sanctorum Apostolorum, *vel* Martyrum *quoq. Hinc sunt Michaëlis, Raphaëlis, Mariæ, Petri, Pauli, Ioannis, Stephani, Dionysij & aliorum cognomina. Perinde vt antiquiores Saxones nemora & syluas Deorum suorum nominibus appellârunt, vt Mutius testatur lib. 12. Arnobius etiam lib. 6. contra Gentes indicat, Ethnicos dicere fuisse solitos ad eundem planè modum,* Templum hoc est Iunonis, hoc Veneris; Apollo hîc habitat, in hoc manet Hercules, in illo Summanus, &c.

In eo solùm discrimen aliquod fuit, quòd Christiani vnum idemque templum pluribus per sæpè Sanctis, Ethnici verò vni tantùm alicui Deo plerunque dedicârunt, eiusque nomine appellârunt. Vnde M. Marcellus dedicaturus ædem, quam Honori & Virtuti bello Gallico vouerat, pontificum iussu id facere prohibitus fuit, negantium vnum templum duobus numinibus rectè dedicari: quia si prodigium aliquod incidisset, haud sciri posset, vtri numinum rem diuinam fieri oporteret: neque duobus, nisi certis Dijs (vt Polluci & Castori, Apollini & Dianæ, Veneri & Adoni, Cybele & Ati, quæ numina societatem quandam inter se habere putabant) vna hostia mactaretur: Et Marcellus quidem pontificum authoritate motus, alteram priori ædi adiecit, hancque Virtuti, illam Honori dedicauit, *vt referunt Liuius lib. 7. de bello Punico. Valer. Maximus lib. 1. cap. 10. Sabellicus lib 4. Enne. 5.*

Templa Christiani in plurimorum Sanctorum, Ethnici in vnius tãtum honorem ædificarũt.

Hæc res igitur in Christi Ecclesia cœpit, vt diximus, circa annum demùm 500. à nato in carne Christo, & progressu temporis in fœdum ac non dissimulandum abusum abijt, cùm nullum templum, imò nullum quantumuis exiguum sacellum reperiatur hodiè, quod non in honorem alicuius Sancti, vel opinione saltem talis, exstructum & dedicatum sit.

Tanta est autem huius erroris atrocitas, vt non solùm à doctis, sed etiam plebeis hominibus grauiter fuit notata. Vetus enim, sed vera est narratio, de rustico quodam, qui quum in Hercynia sylua maiorem ætatis suæ partem consumpsisset, venit aliquando in vicinam vrbem, & sciscitatus est à ciuibus, quisnam esset ipsorum Deus, cui responderunt: Deus pater Domini nostri Iesu Christi, quem pater nobis proposuit Saluatorem, Redemptorem & Mediatorem. Rusticus pergit per ciuitatem & obuios quosque interrogat, cuius hoc est templum, quis hîc colitur, quem homines illic inuocant? Cumque omnes vrbis vicos perreptâsset, semper responsum est de Sanctis, quòd nimirum hoc templum esset D. Petri, illud Pauli, hoc Michaëlis, &c. Rusticus igitur vrbe egressus, cœpit exclamare: Quàm hoc est mirabile? Pater Domini nostri Iesu Christi, est Deus huius ciuitatis, & tamen in tota ciuitate ne vnum quidem templum habet, sed omnia loca sunt occupata patrocinijs, cultibus & inuocationibus Sanctorum.

Bellarmini argumenta pro exstructione & dedicatione templorum in honorem Sanctorum, & eorum refutatio.

C*Ontra hæc verò Bellarminus col. 1198. talem propositionem exstruit,* Sacræ domus non solùm Deo, sed etiam Sãctis rectè ædificantur & dedicantur. *Probat hoc.*

Primò, ab authoritate trium Conciliorum, quæ basilicarum Martyrum faciant mentionem. *Respondeo, quod ad Gangrensem Synodum attinet, hoc falsum esse. Nam*

Can. 20. Basilicarum Martyrum nulla prorsus fit mentio, sed tantùm συνάξεων τῶν μαρτύρων, καὶ τῶν μνήμων αὐτῶν, *h. e. congregationũ Martyrũ & Memoriarũ illorum. Sic enim habet Græcus Canon:* εἴ τις αἰτιῷτο, ὑπερηφάνῳ διαθέσει κεχρημένος, καὶ βδελυσσόμενος τὰς συνάξεις τῶν μαρτύρων, εἰ τὰς ἐν αὐταῖς γινομένας λειτουργίας, καὶ τὰς μνήμας αὐτῶν, ἀνάθεμα ἔστω. *Quæ verba sic rectè vertit Gentianus Heruetus.* Si quis arrogātiâ vtēs, & Martyrum cōgregationes abhorrens, & sacra quæ in eis celebrātur, & eorũ Memorias accuset, sit anathema. *Malè autē Gratianus dist. 30. c. 9. vnde Iesuita fallaciā suā exstruxit,* Si quis per superbiā, tāquam perfectum se existimans, cōuentus, qui per loca & basilicas sanctorũ Martyrũ fiunt, accusauerit, vel etiā oblationes, quæ ibidē celebrātur, spernēdas esse crediderit, Memoriasq; sanctorũ cōtemnendas esse putauerit, anathema sit. *Quæ autē & quales fuerint illæ congregationes & Memoriæ martyrũ, de quibus verus Canon Græcus loquitur, ex veteri historia constat: nempe, non Tēpla seu Basilicæ Martyrũ, sed tātùm Conuētus et cōgregationes ad sepulchra Martyrũ, in quibus prædicabatur verbum Dei, celebrabatur Cœna Domini, distribuebantur eleemosynæ, fiebant preces, & certamina Martyrũ recitabātur, non sine preconio virtutũ, quæ in viuētibus eluxerunt. Meminit huius ritus Dionysius in sua Hierarchia li. 3 & Smyrnēses in sua epistola, ex qua etiā apertissimè intelligitur, cultũ Sanctorũ, quem Iesuita propositione suā cōfirmat, ab his Memorijs longissimè abfuisse. Vide librum nostrum de Origine Festorum Christianorum pag. 10. & seq. Item, partem primam hist. Sacramentariæ pag. 145. & seq.*

Cōgregationes & Memoriæ martyrũ quid.

Quod ad Carthaginense 5. Conciliũ attinet, non vetat illud, ne ædes vlli Martyri ædificetur, nisi ibi sit aut corpus, &c. vt Iesuita fingit. Sed Can. 14. eius sic habet: placuit vt altaria, quæ passim per agros, aut vias, tanquā Memoriæ martyrũ constituũtur, in quibus nullum corpus aut reliquiæ martyrũ conditæ probātur, ab Episcopis, qui eisdē locis præsunt, si fieri potest euertātur. Si autē hoc propter tumultus populares non sinitur, plebes tamē admoneātur, ne illa loca frequentēt, vt qui rectè sapiũt, nulla ibi superstitione deuincti teneātur. Et omninò nulla Memoria martyrũ probabiliter acceptetur, nisi aut ibi corpus, aut aliquæ certæ reliquiæ sint, aut vbi origo alicuius habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissimâ origine traditur. Nā quæ per somnia, & per inanes quasi reuelationes quorũlibet hominũ vbiq; cōstituũtur altaria, omnimodè reprobētur. *Vbi Altarium tātùm, quæ hincinde per agros & vias eriguntur, non ædium sacrarum vel templorum, vt fingit Iesuita, fit mentio.*

In Cabillonensi Synodo Basilicarum Martyrũ nulla fit mentio, vt mentitur Iesuita, sed simpliciter Basilicarum. Et vt maximè earũ fit mentio fieret, non multum iuuaret Iesuitā. Concedimus enim eo tempore templa in memoriā Sanctorũ exstructa esse: celebrata est nanq; Synodus hæc, circa annos Christi 655. quando omnis generis superstitiones in Christi Ecclesiam irrepere cœperunt: Vnde etiā Episcopi in hac Synodo congregati Vincentij martyris intercessionem implorārunt, vt longæuitatem Clodoueo Regi suo suffragio mererentur.

Secundò Bellarminus suam propositionem probare conatur Authoritate patrum, qui Basilicarum de nominibus Martyrum appellatarum mentionem faciant. *Respondeo primò, plerosque Patres, ijs locis, quæ citat Iesuita, Templorum, non Basilicarum mentionem facere. Columna autem 2201. distinguit Iesuita inter Templa & Basilicas, nec esse synonyma concedit: sed dicit,* sacram ædem rectè dici Templum, quatenus erigatur ad sacrificia: eandem verò rectè dici Basilicam, quatenus erigatur ad ornatum alicuius Sancti sepulchri. *Hinc secundo respondeo, Templa illa à Patribus citatis Martyrum nominibus appellata, non in honorem & ad cultum Sanctorum, sed memoriam saltem eorum ædificata esse: vt constat etiam ex Damasceni lib. 4. Orthod. fidei cap. 16. Euseb. libro quarto de vita Constantini, Cyrilli Cateche. 16. Chrysostom. homil. 28. & 66. ad populum Antioch. Augustinus libro 20. contra Faustum capite 21. disertè inquit:* Nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in memorias martyrum constituimus altaria. *Vide ex Augustino plura testimonia paulò supra.*

Tertiò

Tertiò, quòd templa & basilicas martyrum nominibus appellatas esse ex Patribus illis intelligitur, id, vt supra quoq; indicauimus, differentiæ saltē causa factum est, non propter cultū aliquē martyrū, vt hac ratione vnū Tēplum ab altero distingueretur, quēadmodū vnius eiusdēq; vrbis fora, plateæ & vici varijs distinguūtur appellationibus. Sic etiam Socrates testatur li.1. c.18. Constantinū M. Drepanem vicū ciuitatem effecisse, matri suæ agnominē: & in Palæstina Constantiā ædificâsse, propter sororis Cōstantiæ nomē; non quidē ad cultum earū, sed differētiæ causa cum alijs vrbibus. *Cōmittit igitur sic Iesuita fallaciam quoq; ab ignoratione Elenchi, sibi per quàm familiarem, quia quod vnā ob causam, & quidem laudabilem factū est olim, ille transfert ad aliam causam: dum vult tēpla martyrū nominibus olim appellata, non propter distinctionē, sed quòd ad cultum martyrū ædificata essent.*

Tertiam rationē, quā Bellarminus suam probare vult propositionem, sumit à Simili. Si Tēplum ad seruandā Dei Arcam à Solomone fuit ædificatū: Templa etiā à nobis ædificari debent ad seruandas Martyrū reliquias, quę maiori, quàm Arca veteris Testamenti honore & cultu dignæ sunt. *Negatur antecedens & cōsequens. Neq; enim propter Arcam simpliciter, quatenus res fuit lignea & exanguis, Solomonicū Templum ædificatū fuit: sed quia Dei nomine appellaretur, essetq; certissimū, visibile, & infallibile signum & sacramentū præcipuum Præsentiæ Dei, tum etiā Spiritualis illius & salutaris Dei fœderis cum veteri suo populo initi. Eadem arca erat quoq; typus Filij Dei & promissi Meßiæ Iesu Christi, quatenus ille est æterna Dei sapiētia, & omnes omnis cognitionis ac sapientiæ thesauri in eo habitant. Nam tabulæ duæ legis, id est, vera Dei sapientia, in hac Arca recondita erant. Deinde, non sequitur:* Templum Solomonicū propter Arcam ædificatū est: Ergo etiam Tēpla Christianorum propter Sanctorū reliquias erigēda sunt, vt ibi colantur. *Nam ex ijs quæ modo dicta sunt, facile intelligi potest, nullā esse prorsus similitudinē, vt verò Iesuita vult, inter Arcā veteris Testamēti, et Sāctorū reliquias. De disß milibus enim nō est idē iudiciū.*

Ad nostrorū autē argumēta, quæ paulò supra ex Augustino præcipuè adduximus, quibus probat Pater ille, idololatriā esse, Tēpla Martyribus alijsq; sanctis ædificare: *duas sibi cōtradicentes solutiones affert, & vtranq; tanquā veras probat, contra regulā cōtradictionis immotam,* Impossibile est duas cōtradictorias simul veras esse. *Et qui hanc regulā negat, omnes certas notitias delet, & rerū vniuersitatē cōfundit: quod hic & alibi facit Bellarminus. In prima solutione docet,* Templa exstrui rectè ad solam Martyrū memoriā conseruādam: *In altera verò,* rectè exstrui non ad solā memoriā, sed etiā ad cultū religiosum sanctis exhibendū. *Harum alterā, ex lege cōtradictionis falsam esse necesse est. Et certè posterior falsißima est. Dicit enim,* Non tēpla, sed Basilicas tātùm exstrui Martyribus: *& vt facilius obtineat quod vult,* ingens discrimē inter Tēplum & Basilicā constituit: *Et fatetur colum. 2201.* idololatriā esse, si quis Tēpla, vt Tēpla Martyribus ædificet. *Hæc autē distinctio testimonijs Patrū Græcorū & Latinorū refellitur, qui promiscuè Tēpla etiā Basilicas Martyrū vocāt: Et est hoc ipsum videre in catalogo testimoniorū Patrū, quæ col. 2198. & 2199. citat. Refellitur etiā ab historia Ecclesiastica, in qua scribitur, Tēplum illud magnificentissimū, quod Constant. M. Hierosolymis in memoriā Paßionis Christi exstruxit,* Constātinianū & Basilicā *appellatū fuisse. Refellitur quoq; ab Isidoro,* qui Tēplū & Basilicā idē apud Christianos esse *affirmat li. 15. c. 4. Etymol. Refellitur etiā à Gelasio de Cōsecrat. dist. 1. c. 3. & 6. & à Bracarēsi Cōcilio 2. c. 6. Refellitur etiā à seipso; nam in propositione sua dicit,* Aedes sacras, quæ nil aliud sunt quàm Tēpla, non solùm Deo, sed etiam Sanctis rectè ædificari & dedicari.

CAPVT IX.

Causæ multitudinis templorum apud Christianos.

Quòd igitur paßim post Constantini M. tempora, imprimisq; post annos Christi 500. & 600. toto orbe Christiano innumerabilia exstructa sunt templa, causa, seu origo & fons eius rei fuit quòd neglectâ doctrinâ de iustificatione per solam Christi obedientiam, deq; vera Dei inuocatione in nomine Iesu Christi, cultibus externis & venerationibus Sanctorum nimiùm tribuerent, & salutem per opera seu merita quædam humana Templorū multitudinis causa meriti humani opinio & veneratio Sanctorū

quærerent: hoc est, quòd opinarentur, se exstructione & ædificatione templorum Deo, Angelis, Sanctis & Martyribus præstare cultum. Sic enim Vincentius ait in Spec. hist. lib. 25. c. 25. Qui Ecclesiam seu templum ædificat, regnum Dei sibi præparat.

1. *Probant ea quæ diximus primò, quòd in locis omnibus vbi vel integra corpora Sanctorum sepulta, vel saltem reliquiæ corporum aliquæ asseruatæ & conditæ fuerunt, templa exstruxerunt: Sic enim templum eximiæ cùm pulchritudinis, tum magnitudinis exstructum esse eo in loco, vbi S. Ioannes Euangelista sepultus dicitur, Metaphrastes in vita eius indicat apud Surium tomo 6. de vitis Sanctorũ. Vt sepulchra Sanctorum mortuorũ non minus apud Christianos templorũ causa præcipua fuerint, quàm heroũ & clarorum præstantiumq́ virorũ apud Gentes.*

2. *Secundò, quòd templa in honorem, vt superiori capite indicauimus, non Dei, sed Angelorum, item diuorum diuarumq́ ædificârunt, eorumq́ nomina ipsis indiderunt. Sic Basilius Orientis Imperator, vt se Deo conciliaret, quia Michaëlem Imp. occiderat, in multis locis Constantinopoli templa erexit, in honorem S. Archangeli Michaëlis, qui Archistrategos Græcis dicitur, mirabili & pretioso opere, sicuti ex Zonara Cuspinianus refert.*

3. *Tertiò, quòd in periculis constituti superstitiosi homines, templa Sanctis vouerunt si ipsorũ ope & auxilio liberentur. Sic Narsetes Eunuchus in Gothos exercitum ductans, sacella duo, si res bellica ex sententia cederet, Venetis vouit, & votis, partâ victoriâ, dicauit, alterũ Theodoro, alterũ verò Geminiano & Menæ cælitibus: Egnatius lib. 1. c. 1. Blondus lib. 7. Decad. 1. Veneti in magno incendio D. Iacobo ædem vouerunt, si ignis restingueretur. Egnat. lib. 6. c. 5. Rutlingenses cùm anno 1242. graui obsidione ab Henrico 7. Imp premerentur B. virgini sacellum vouerunt, si liberarentur, vt in Chron. Ducum Bauariæ indicatur.*

Hoc etiam Ethnici in more habuerunt: Romulus enim Sabino bello, quod circa Capitoliũ & Palatinũ montem gestum est, cùm turpem suorum fugam quodam prælio sistere non posset, Statori Ioui *ædem voto nũcupauit, si fugientibus suis metum ademisset, vt referunt Liuius lib. 1. Dec. 1. & Plutarchus in vita Romuli. P. Sempronius Primogenitæ Fortunæ S. ædiculam secundo bello Punico vouit, & voti reus dedicauit: Alexand. lib. 1. c. 53. M. Marcellus quoq́ ædificauit Honori & Virtuti tẽpla, quæ bello Gallico vouerat. Sabell. li. 4. Enn. 5. & Valer. l. 1. c. 1.*

In obsidione etiam vrbium, cùm Deos earum tutelares euocarent, vouerũt illis templa ludosq́ Imperatores, si vrbes eas desererent, & ad se transirent, vt ex lib. 5. Rerum reconditarum Sammonici Sereni Macrobius referet. C. Marius item & Catulus consul pugnaturi cum Cimbris, sublatis in cælum manibus, hic quidem diem illum Fortunæ celebraturũ se dixit, ille verò solennia sacrificia vouit, si victoria potirentur, vt refert Plutarchus in vita Marij.

Sæpè quoque Christiani ex magnis periculis liberati, Templa in Diuorum Diuarumq́ honorem ædificârunt etiamsi nullum præcessisset votum, quorum ope & patrocinio se liberatos superstitiosi homines crediderunt. Isaacus enim Comnenus ædem S. Teclæ erexit in regia Constantinopolitana: quòd eo die, quo memoria illius celebratur, periculum quercus corruentis, patrocinio Teclæ effugisset, Zonarâ teste. Et Francorum Reges Chlotarius & Childebertus D. Vincentio magnifico apparatu ædem, ob deuictos Gothos posuerunt, circa annos Domini 542. Sabellico authore Enne. 8. lib. 3 Henricus etiam 1. Rex Franc. cùm Eudonem Campaniæ, & Balduinum Flandriæ Comites, arcibus ac oppidulis quibusdam felici bellorum euentu exuisset, vt grates Deo sanctoque persolueret D. Martini templum Parisijs exstruxit. Gaguinus libro 5. Geysa quoque Vngarorum Rex prælio superato Salomone, templum D. Virgini pro victoria erexit.

Factum hoc etiam ad eum omnino modum, quo Ethnici quoque gratos sese huiusmodi Cultibus erga Deos suos Deasque exhibuerunt. Sesostris namque Ægyptiorum Rex victo orbe, rediens, in singulis Ægypti vrbibus ei Deo templum construxit, quem ibi præcipuè colerent: teste Diodoro libro 1. capite 4. Hypermnestra absoluta in iudicio ædem Dianæ Suadelæ Argis exstruxit. Theseus cùm è Creta, interfecto Asterione Minois filio, redijsset, Trezænæ in foro Dianæ Sospitæ templum condidit: Pausanias in Corinthiacis. Diomedes etiam apud Argiuos sacellum exstruxit Palladis ὀξυδερκὲς, quòd ei apud Ilium bellanti tenebras caliginemq́

nemq; ab oculis detersisset: Cælius lib. 14. cap. vltimo. Vlysses cùm equas perdidisset, & quæritando totam peragrâsset Græciam, postremò eo in loco, quo eas reperit, Dianæ templum, quam Eurippen cognominant, addito equestris Neptuni signo, erexisse dicitur, vt refert Pausanias in Arcadicis. Hyperaßienses Dianæ agresti templum dedicant, ob hostes Sicyonios propulsatos. Phalysius Æsculapio ob restitutionem visus templum ædificauit. Colias ædes Veneris, à quodam Attico adolescente condita: qui captus à Tyrrhenis, cùm vinctus apud illos seruiret, adamatus ab herili filia, & solutus domumq; reuersus, hanc pro salute Veneri gratiam retulit, fano in litore, vnde raptus fuerat, exstructo: Suidas. Helpis Samius Dionysio hianti, seruatus à leone, templum quoq; exstruxit. Ad Plateas Græcorum copiæ, Mardonium ducem cum Persarum 30000. occidione deleuerunt, & Eleutherio, id est, Liberatori Ioui templum construxerunt: Strabo libro 9. Apud Athenienses, Apollini Alexicaco, quasi Auerruncum dicas, exstructum est templum pulcherrimum, quòd pestilentiæ morbum auertisset: Pausanias in Arcadicis. Themistocles cùm in somnis admonitus insidias euasisset, Magnesiæ templum Dindymeæ condidit, Plutarcho authore in vita eius. Rediculi templum extra portam Capenam post bellum secundum Punicum construxerunt Romani, eò quòd propitij Dij Hannibalem ab expugnanda vrbe auertissent: Alexander ab Alexand. libro 1. cap. 4. Sicyonij à luporum feritate liberati, templum erexerunt Apollini Lycæo: Pausanias in Corinth. Ijdemq; à sæuißima liberati peste Suadelæ ædem dicârunt: ibidem. M. Octauius Herennius contra piratas fortißimè pugnans, victor euasit. Huic, cùm in somnijs Hercules eum docuisset, quòd suâ operâ esset seruatus, impetrato à magistratu loco, ædem sacrauit, & signum, Victoremq; incisis literis appellauit, vt refert Macrobius libro 3. cap 6. Saturnalium, & Masurius Albinus Memorabilium libro 1. Eteocles Orchomeniorum rex opulentißimus & potentißimus Gratiarum templum primus exstruxit, vt vel quàm gratus ipse esset, vel quantum alios erga Deos gratos esse vellet, ostenderet, vt indicat Strabo libro 9.

Ob eandem causam non rarò etiam gentiles ex spolijs & manubijs ex hostibus captis templa sacellaq; exstruxerunt Dijs suis. Elei enim templum & signum Ioui Olympico de manubijs dicârunt, Pisæis alijsq; finitimis populis, qui ab ipsis defecerant, bello superatis, ac Pisâ ipsâ direptâ: Pausanias libro 5. Cumq; de Veientibus Camillus Consul triumphâsset, ærisque grauis trecenta nonaginta millia in ærarium detulisset, de reliquo, quod ex manubijs & omni præda exactum fuit, Fortis Fortunæ ædem, propè illam, quæ à Seruio Tullio dicata fuerat, faciendum locâsse, T. Liuius author est. Gelon Syracusanus Cereri & Proserpinæ templa ex manubijs spolijsq; Carthaginensium ingenti magnificentiâ miroq; artificio exstruxit, Diodoro teste lib. 11. cap. 1. Ex spolijs templa ædificata ab Ethnicis.

Id quod etiam Christiani ab ipsis didicerunt: author est enim Ritius libro secundo de regibus Hispaniæ, Alphonsum Castum, Hispaniarum regem, ex Maurorum manubijs, quorum millia septuaginta in acie ceciderant, duas erexisse Ecclesias, Orientenensem & Asturinensem. Ex præda quoq; Giulæ deuicti, qui Stephanum Vngariæ regem & ex sorore nepotem religionis ergò bello laceßiuerat, magnificum Albæ templum constructum fuit, Bonfinio teste libro primo, Decad. 2. Cumq; sæpius igni conflagrâsset, publica enata est opinio, eam ob causam id fieri, quòd ex præda, quam Giulas per fas nefasque corraserat, ædificatum esset, eodem authore. Vtinam hæc pietas & religio inter mortales hodiè adhuc floreret. Sed diuersum cernimus. Quando enim nostri illis ex bellis reuertuntur domum, sacella ædificant, aras exstruunt, aut aliâs in vsus sacros conuertunt, qui religiosißimi inter illos sunt, partem aliquam earum opum, quas ex cæde innocentium hominum, imò verè Christi fidelium per fas & nefas acquisiuerunt & rapuerunt, eaq; ratione Deorum suorum gratiam & fauorem promereri conantur. Nec est qui vel verbulo hanc illorum hypocrisin taxet. Rectißimè verò Vualafridus abbas ille monet, curandum, vt ex iustè partis templa exstruantur. Cumq; sanctißimi patres statuerint, melius esse egenis & pauperibus facultatibus opibusque subuenire, quàm templa ædificare, quid dicturos putas, si hodiè viderent ex pauperum & fidelium bonis direptis multos Ecclesias construere?

Quartò, quòd sanctis templa exstruxerunt, vt eorum intercesßionem apud Deum hac ratione promererentur. In Modæcia enim Theodelinga Longobardorum Regina Agilulfi vxor, cùm Adoaldum filium peperisset, templum Ioannis Baptistæ, pro se & omnibus Longobardis

construxit, VT PRO SE APVD CHRISTVM INTERCEDERET: *ex quo etiam tempore demùm Longobardi D. Ioannem inuocare cœperunt, vt referunt Paulus Diaconus lib. 4. cap. 7. de gestis Longob & Sabellicus lib. 5. Enne. 8.*

Miracula etiam aliqua quæ Sanctos ædidisse fabulantur, causa multitudinis templorum fuerunt: qua de re sequenti capite agam.

His rebus factum est, vt omnibus post Constantinum M. seculis, ad hoc præsens vsq., templorum numerus creuerit, nec vllus vnquam finis & modus condendorum templorum fuerit.

CAPVT. X.

Miracula falsa pro ædificatione Templorum in honorem eùm Deitum Sanctorum; vbi primò de Miraculis quæ pro confirmatione multorum errorum & superstitionum fiunt in genere.

An ea doctrina pro vera habenda sit quæ miraculis probatur.

QVIA *negari non potest, quin multa in Papatu signa et miracula fiant, quæritur, an ea doctrina statim pro vera suscipienda sit, quam videamus multis & magnis miraculis comprobari? Id verò negamus: & ratio est, quòd Deus permittit interdum etiam per falsos doctores, perq. malos & impios homines edi miracula. Exod. 7. Magi & malefici apud Pharaonem suis artibus signa ediderunt. Matth. 7. inducit Christus quosdam dicentes in die iudicij,* Nónne Domine in nomine tuo dæmonia eiecimus? nónne in nomine tuo multas virtutes edidimus? *Quibus tamen dicetur,* Nunquam noui vos, discedite à me qui facitis iniquitatem, *Matt. 24. ait Dominus:* Surgent pseudochristi & pseudoprophetæ, & signa magna dabunt, ita vt in errorem inducantur, si fieri possit, electi. *A Paulo 2. Thess. 2. Antichristi aduentus describitur secundum operationem Satanæ, cum signis & prodigijs mendacibus. Vnde & Cyrillus lib. 7. cap. 13. in Euangelium Iohannis,* Miracula, *inquit,* nihil adijciunt sanctitatis homini, cùm malis & reprobis id etiam competat, dicente Domino apud Matth. Multi dicent mihi in die illa, Domine, &c. *Ergo vt possimus*

Miracula vera quæ.

vera miracula, quibus credendum, à falsis discernere, oportet definire, quæ nam sint miracula vera, externa scilicet quædam opera & facta in admiratione apud homines habita, & talia reuera, qualia apparent diuinâ virtute, & ad declarandam doctrinam fidei, vel promissionum diuinarum, vel potentiæ Dei veritatem & certitudinem, & ad Dei gloriam edita. Hæc definitio ex causis collecta est, atq. ex ea intelligi potest, quomodo vera miracula à falsis sint distinguenda. Vera habent Deum authorem, cuius vi atque virtute fiunt præter naturæ ordinem, nec ibi est aliqua impostura: in eum quoque finem eduntur, vt Deum ritè colamus, eiusq. verbo missis erroribus, & vitijs, fidem habeamus.

Miracula falsa

Falsorum author est Satanas, qui illa vel per se ipsum, vel per impostores, tanquam organa edit, idq. varijs modis. Primò enim fiunt, in quibus res verè tales sunt quales apparent, quo pacto & Magi Pharaonis creduntur serpentes veros, aliaq. id genus produxisse. Ita non negamus in Papatu multa verè fieri, vt quòd sanguis è crustulis Sacramenti verè effluxerit, quòd idola verè loquuta sint, quòd multi in peregrinationibus ad Sanctorum mortuorum statuas verè à morbis liberati fuerint, &c. minimè tamen vera miracula dicenda sunt, cùm reliquæ causæ, quas in veris & propriè dictis miraculis spectari oportet, desiderentur: inprimisq. cùm abducant à Deo ad idola, & à veritate religionis ad superstitiones. Secundò, fiunt miracula à Spiritibus et hominibus malis, in quibus res quoq. verè fiunt et conspiciuntur, sed adhibitis tantùm rebus quibusdã naturalibus: lapidibus siquidem, herbis, oleo & id genus alijs occulta quædam vis inest, quâ res inusitatæ perfici possunt, diaboli autem & magi illarum virium naturalium insignem habent experientiam: Cæteri interea qui hunc vsum rerum naturalium ignorant, existimant magna fieri miracula, cùm nihil sint minus. Vide Euseb. de præparat. Euang. lib. 4. c. 1. Tertiò, fiunt miracula, in quibus res quædam sensibus apparent, sed tamen non sunt veræ res, sed tantum falluntur & ludificantur sensus hominum, vt existiment se res videre & sentire, quas tamen nequaquam vident sentiuntq.. Itaq. ne hæc quidem miracula vera censeri debent, quandoquidem rerum deest veritas, ac sensus decipiuntur. Vbi enim præstigiæ adhibentur, &

tur,& ludificantur hominum oculi, vt id se videre arbitrentur, quod tamen reuera ita non est, tunc miraculi dignitas amittitur. His tribus miraculorum falsorum generibus illud quoq; addo, quòd sæpè aliqua pro miraculis habentur, quæ nihil aliud quàm imposturæ, doli, & fraudes monachorum, sacrificulorum & similium sunt. Exempli gratia, flere & loqui interdum putantur imagines seu statuæ, cùm oleum à sacrificis infusum statuæ ad exteriora penetret, & pro lachrymis habeatur, aut ijdem per arundines imaginibus admotas quæ volunt loquantur: sæpè etiam creditum fuit animas ex purgatorio redijsse & in cæmeterijs oberrâsse, cùm, rei veritate deprehensâ, impostura sacerdotis alicuius fuerit ad emungendum argento homines nefariè excogitata: vt non iniuria Nicolaus Lyra in 14. cap. Danielis hac de re conqueratur, dicens: In Ecclesia Dei populus sæpè decipitur à sacerdotibus, fictis miraculis, lucri causa. *Huiusmodi miraculum refert Papon. in Comment. Senatusc. lib. 1. tit. 1. Senatusc. 5. & 6.* Erat, *inquit*, Lutetiæ in officina pictoris cuiusdam vetus tabula, atque in ea picta imago Mariæ virginis: quam pro specimine suæ artis vulgo proponere pictor solebat. Eam emit cuiusdam pagi Curio: duo foramina ad oculos imaginis perforat, ijsq; quo tempore lachrymant vites, viridium palmitum resectos ramos ita solerter accommodat, vt effigies plorare videretur. Quid multa? tantam vndiq; peregrinantium frequentiam, tantam donorum copiam conciuit, vt miraculi quoq; inter alios pictor famâ commotus, eò cum vxore viseret. Sed ea res dolum aperuit. Nam illi tabellâ agnitâ, quæ tot annos in sua officina iacuerat, fabulam omnem diuulgârunt. Itaq; Curiæ iudicio Curio capitis damnatus est, tabella confracta.

Flere & loqui videntur sæpè imagines & statuæ.

Huius generis plurima apud Gentes quoq; accidisse legimus. Cùm enim sub Constantino & Theodosio statuæ euerterentur, repererunt aut mortuorum corporum ossa, atq; arida crania, incantatorum peruersitate imposita: aut panniculos, fœdâ abominatione sordidos: aut fœni & stipularum fasciculos, vt testatur Euseb. lib. 3. de vita Constantini. Per statuas etiam incantatores suas exercuisse fraudes, idem indicat lib. 9. Eccl. hist. c. 3. vbi de Theotecno refert, quòd incantationibus suis effecerit, vt statua quædam Iouis mirabilia edere visa sit. Ex adytis quoque per cuniculos in statuas prorepsisse, indeq; responsa dedisse, author est Theodoretus lib. 5. cap. 22. Et in Sermone qui D. Chrysostomo à Metaphraste apud Surium Tom. 4. de Vitis Sanctorum adscribitur, sed falsò, de SS. Petro Apostolo & Helia Propheta, ita legitur: Attende quæso quod dicturus sum: vidi enim ipse, quod dicam. In idolorum altaribus foramina quædam sunt ex inferiore altaris parte, & fouea quædam obscura: descendunt autem erroris artifices in foueam illam, & ex foraminibus, quæ diximus, ignem sufflant ad sacrificium conficiendum, ita vt multi decepti, cœlestem esse ignem illum existimârint. *Ruffinus Ecclesiast. hist. 2. cap. 23. refert, in templo Serapis apud Alexandriam quædam ad stuporem admirationemq; videntium, dolis & arte composita fuisse, ad fallendos homines.* Fenestra enim perexigua ab ortu Solis ita aptata fuerat, vt die quâ fuerat institutum simulachrum Solis ad salutandum introferri, diligenter temporibus obseruatis, ingrediente simulachro radius Solis per eandem fenestram directus, os & labra Serapis illustraret, ita vt inspectante populo, osculo salutatus Serapis videretur à Sole. Erat & aliud fraudis genus huiusmodi: Natura lapidis Magnetis huius virtutis esse perhibetur, vt ad se rapiat & trahat ferrum. Signum autẽ Solis ad hoc ipsum ex ferro subtilissimo manu artificis fuerat fabrefactum, vt lapis desuper in laquearibus fixus, cùm temperatè sub ipso radio ad libram fuisset positum simulachrum, & vi naturali ad se raperet ferrum, assurrexisse populo simulachrum, & in aëre pendere videretur. Et ne hoc lapsu propero proderetur, ministri fallaciæ *Surrexit, aiebant, Sol, vt valedicens Serapi discedat ad propria.* Sed & multa alia decipiendi causa à veteribus sic fuerant constructa: quæ quùm proderentur in lucem, mirabantur sanè Ethnici, *Ruffino teste*, se tot seculis istis tam nefarijs ac pudendis fraudibus irretitos fuisse. *His autem similia multa in Papatu perpetrata esse, & adhuc perpetrari nemini dubium esse debet. Illud dolendum, miseros mortales, in tanta luce Euangelij, dolos & fraudes istas nolle animaduertere.*

Vbi nec illud prætereundum videtur, quòd multa miracula, à Monachis etiam, inertißimo superstitiosißimoq́; hominum genere, conficta sint, vt quæstum inde vberiorem facere queant, cùm tamen nihil vnquam simile acciderit. Ac fictitijs hisce miraculis vt aliquam facerent fidem, finxerunt insuper se vel in cœlum, vel in infernum, vel in limbum patrum, vel in purgatorium raptos hæc & illa vidisse: vel reuelationes sibi in somnis factas, aut apparitiones miraculosas Christi, Mariæ &c. & nescio quæ alia ædita: quum nihil minus vnquam factũ fuerit. Qua in re Ethnicorum imposturas egregiè imitantur: eorum enim Principes tum acuendis sæpè militum animis miracula & oracula cœlestia multa ad eundem planè modum confinxerunt, tum vt populo obsequentiore vterentur. In vulgus etiam ædebant nonnunquam, se vel libros Sybillinos inspexisse, vel Delphos ad oraculum Apollinis sciscitatum misiße, aut egregia auspicia esse. Itaq́; populus, cùm ea verè à Dijs ipsis denunciari crederet, libentißimè iußis magistratuum & imperijs Ducum obsequebatur, nec secus ac si Dij ipsi imperâssent: Imperatores verò & imposturæ artifices ipsi soli norant quantum istis commentis tribuendum esset. Ita Iulius Proculus à patribus subornatus, authore Lactantio, cùm Romulum in Deorum numerum referre conarentur, nunciauit plebi, se vidisse Romulum humano habitu augustiorem, eumq́; mandâsse ad populum, sibi delubrũ fieret, se Deum esse, & Quirinum vocari. Huiusmodi multa in Papatu facta esse nemo negare potest. Ea verò res in causa fuit, vt authores posterioribus seculis, eiusmodi rumores & fabulas ab alijs excogitatas & confictas, ex Monachorum libris alijsq́; apocryphis hauserint, & historijs superiorum temporum sine omni iudicio inseruerint. Huius generis miraculosas narrationes apud Zonaram, Nicephorum, Paulum Diaconum, & Vincentium in primis, aliosq́; posteriores historicos plurimas reperias, quibus haud facilè sine suspicione falsitatis fidem adhibeas. Vbi tutißimum semper fuerit, ex doctrinæ veritate de miraculis iudicium facere, non de doctrina ex miraculis: quod consilium Dominus ipse Deut. 13. cap. dedit nobis. Et Chrisostomus Oratione quinta aduersus Iudæos docet, miraculis credendum non esse aduersus sacram scripturam. *Nec illud omittendum videtur, quod in diligenti authorum lectione obseruaui, à nullo fide digno authore veteri eiusmodi falsa & mendacia signa, ad confirmandum cultum Deorum alienorum, variasq́; superstitiones excogitata, referri, qualia post Gregorij Magni demùm tempora, cùm omnis generis superstitiones cateruatim in Ecclesiam irreperent, referuntur.*

His ita in genere præmißis, deinceps in fine cuiusq́; loci referemus, quæ signa seu miracula falsa Pontificij, pro confirmatione omnis generis errorum & superstitionum, proferant, ijsque non minus quàm sacræ scripturæ innitendum contendant.

Miracula falsa pro ædificatione Templorum.

G*Regorius Turonensis de Gloria Confessorum cap. 11. narrat*, Presbytero cuidam obuiam factum S. Martinum, eiusq; pedem debilem in nomine Christi sanâsse. Hunc Presbyterum iussum à puero Martini comite, exstruere Templum in eo ipso loco, quo S Martinus steterat, quum eius pedem restitueret, in quo paralytici & cœci sanitatem recuperârint.

Genouepha virgo Parisien. Catulacensem vicum, vbi D. Dionysius interfectus fuerat, reuerenter frequentauit: cui basilicã quoq́; vouit. Sacerdotũ collegia supplex adijt, vt ex collata pecunia ædem illi facerent. Illi verò modò paupertatẽ, modò calcis inopiã causantur. Contra illa: Egredimini (*ait*) quæso ad pontem vrbis, & quæcunq; audieritis, renunciate mihi. *Egreßi, dum in foro stant attenti, si quid acciperent, ecce subulci duo aduenientes colloquuntur. Alter,* Dum suis (*inquit*) vagantis vestigium opertus legerẽ, maximã fornacẽ calcis inueni. Ego quoq; itidẽ in sylua, *inquit alter. Hæc Sacerdotes virgini referentes, præ gaudio in lachrymas effunditur. Eaq́; vbi ciuibus significata sunt, magnifica è collata pecunia ædes erecta, Dionysioq́; dicata est. Sed ne quidẽ prodigia in ædificanda basilica defuere. Nã cùm forte potus fabris lignarijs deficeret, cadũ accepit memorata virgo: quẽ vbi, exorato numine, crucis signo expiauit, mox operarijs plenũ propinauit, pariq́; exuberantiâ semper redintegratus, eorum sitim ad consummatum vsq́; opus expleuit. Bonfinius lib. 5. Decad. 1.*

Primi

Primi Venetæ vrbis conditores, quos Patauinos fuisse dicunt, cùm casas quasdam exstruxissent, nec adhuc templum alicui numini dicâssent, repentè ignis ex architecti domo noctu erumpens, continuato incendio 24. domos absumpsit, vento & materiâ passim flammas alentibus. Tum multitudo templum D. Iacobo vouit. Ignis continuò cessauit, & ædes ex voto erecta est. Egnatius lib.6.cap.5. Narrat quoque Palmerius, Petrum, Raphaëlem, Iesum Christum, Mariam, Ioannem Baptistam, Iustinam, & duodecim Apostolos, diuerso tempore Magno Oppitergensi Episcopo reuelâsse, vbi Venetijs vellent sibi templa exstrui. Quæ tamen fabula adeò insulsa est, vt ipsemet Sabellicus Enne.8.lib.6.eam à Dandulo, qui de Origine Venetiarum scripsit, improbari affirmet.

Garganus quidam ciuis Sipontinus, armentalem taurum, qui à grege aberrârat, quæritans, inuentum tandem ad speluncam natiuam, in viuo cauatam saxo, irâ percitus sagittâ petijt. Ea vbi tergum tauri attigit, retrò flexa è vestigio in Garganum versa est. Ea re in religionem versâ, Garganus Laurentio sacerdoti totam aperuit. Is indicto trium dierum ieiunio, Michaelem archangelum in somnis vidit, affirmantem, suâ operâ taurum indicem Basilicæ exstitisse, quam inhabitari vellet, & ab hominibus coli. Specus igitur consecratur, & augustissimum ibidem templum exstruitur, quod plurimi mortales quotannis accedere solent. Pont.li.2.belli Neapolitani.

Sub Childeberto Monarcha Francorum, archangelus Michaël apparens Autberto Abrincatensi Episcopo, monuit eum semel & iterum, vt in loco maris, qui propter eminentiam sui Tumba *vocatur, fundaret Ecclesiam in memo iam sui, volentis talem venerationem exhiberi sibi in pelago, qualis exhiberetur sibi in monte Gargano. Interim taurus à leone furtim raptus in illo loco religatur. Vnde Episcopus tertiò admonitus, vt in illo loco fundamenta iaceret, vbi taurum religatum inueniret, & sicut eam terram pedibus protriuisse videret, sic Ecclesiæ ambitum duceret: Ecclesiam in honore S. Michaëlis constituit. Et ex hoc tempore, sicut in monte Gargano, ita etiam illo in loco, quod modò dicitur, In periculo maris, veneratio archangeli cœpit frequentari. Sigebertus anno Domini 799.*

S. Dionysius à Carolo rogatus, vt veniam delictorum impetraret omnibus in Hispania mortuis, accepit hoc responsum à cacodæmone: quòd omnibus illis qui nummos contulissent ad templi sui ædificationem, venia sit impetrata. Vincent.lib.24.c.22.

Sic Geysam Vngarorum regem, dum Christianæ religionis doctrinam suos subditos docere cogitat, & antiquatis maiorum ceremonijs, nouæ puritatis ritus exstructis templis instituere meditatur, Deus per cœlestem ex alto interpretem insomnis eum consolatur, omnem solicitudinem deponere, ac bono animo esse iubet: neq; enim tali curâ eum vexari oportere, vt sacella dicet, sacro sanctos introducat antistites, Schyticamq; gentem à prophana religione vindicet, quando sanguine pollutas manus habeat. Neq; vllo modo fas esse, infectas humano cruore manus, pias ædes erigere, & orthodoxæ fidei fundamenta iacere, quæ pias tantùm & nullo facinore contaminatas exposcant: sanctissimum ex eo filium proditurum pollicetur, qui ad hæc à diuina benignitate sit prædestinatus. Bonfinius lib. 1. Decad. 2. Et Ioannes Dubrauius Olmucensis Episcopus in Boëmica historia refert, Regem Daniæ per quietem admonitum, vt martyris Vuenceslai in Boëmia à fratre obtruncati, memoriam sibi colendam susciperet: idq; templo in Dania D. Vuenceslao dedicato fecisse. Author quoq; vitæ Gummari, qui vixit Pipini Caroli Martelli Patris tempore, nugatur, apparuisse Gummaro angelum ac dixisse ei: Haud procul abest locus, circumfluente amne conclusus, arboribusq; consitus. Ex eo arbores extirpabis & Oratorium ibi condes: *apud Surium Tom.5.de Vitis Sanctorum.*

Ladislaus Vngarorum Rex, in Biboriensi agro inter venandum cœlesti admonitus nuncio dicitur, vt ad Chrisium amnem D. Virgini basilicam exstrueret, eiq; dicaret: locum enim illum magnæ matri gratissimum futurum. Isq; sine mora magnificentissimam ibi ædem ædificat: si verum est quod Bonfinius refert lib.4. Decad.2.

Cùm Henricus VII. Thuringiæ Landgrauius, Rutlingam anno 1247. obsideret, ciues vouent, se B. Virgini sacellum constructuros, si liberarentur: mox illa apparuisse & hostes abegisse dicitur in Chron.de ducibus Bauariæ.

Miracula pro templorum exstructione apud Ethnicos.

Neq; verò hæc tantùm apud Christianos, verùmetiam apud Ethnicos huius generis multa acciderunt.

Refert Plinius lib.36.cap.14. ædificationi Ephesini templi Ctesiphontem quendam præfuisse architectum. Is cùm anxius esset quomodo in limine ipso epistylion molem maximam attollere posset, & manum sibi inferre cogitaret, nocturno tempore in quiete vidit præsentem Deam cui templum fiebat, hortantem ne hoc faceret, se enim composuisse lapidem, atq; ita postero die apparuit. Cui non dissimile illud est, quod Ruffinus lib.1.cap.10.ex Bacurij regis Iberorum relatione narrat: tempore Constantini Magni gentem illam, per fœminam quandam captiuam ad Christianam religionem conuersam, templum ædificare cœpisse: & structis muris, cùm iam columnæ duæ essent impositæ, ac tertia foret eleuanda, non potuisse eam loco moueri. Sed fœminam illam oratione suâ impetrâsse, vt columna illa, quam tot machinæ & homines mouere non poterant, altero die esset erecta, & super basim libratè suspensa, nec tamen superposita, & ipsis hominibus spectantibus sensim super basim suam, summa cum libratione consideret. Eadem referunt ex Ruffino Socrates lib.1.cap.20. & Sozomenus lib.2.capite 6. Theodoretus verò lib.1.cap.23. etiam ipse Iberorum conuersionem commemorat, horum verò, quæ circa columnam hanc miraculosè euenerint, non meminit: fortè quòd haud vera esse cognouerit, aut saltem iudicârit.

Tarquinius Ioui Opt. Max. templum, quod postea Capitolium vocârunt, exstructurus, ne quid inauspicatò fieret, primò augures de loco consuluit: sed cùm ab his designatus locus aliorum iam pridem Deorum sacella haberet ac præoccupatus esset, sacrificijs quibusdam eos inuitare cogebatur, vt Ioui cederent. Terminus autem Deus et Iuuentus nequaquam id facere voluerunt, reliquis cedentibus, sicut referunt Plutarchus, Dionysius, Lactantius in primo & Augustinus in 4. de Ciuit. Dei.

In Epidauro, Peloponnesi Ciuitate, templum erat ægrotantium multitudine vndiquaque refertum, pendentibusq; tabellis, in quibus sanati morbi ac languores erant inscripti. Hoc etiam fiebat in Coa insula & Trica, vt Strabo lib.8. testatur.

Refert etiam Natalis Comes Mythol. lib.4.c.11. Tetrapoli vrbe, quæ ab Ionibus & Caribus habitabatur, similiter templum fuisse, multitudine ægrotantium & varijs morbis laborantium plenum, & parietes pictis tabellis tectos vbiq; in quibus scripti fuerint morbi & nomina eorum, qui ibi sanati fuissent.

Commodè huc etiam referri potest, quod de Magno Alexandro Sabellicus refert lib.9. Exemplorum cap.5. nimirum, quòd vrbem in Ægypto conditurus Alexander, anceps consilij, vbi loci eam potissimùm ædificaret, intempestâ nocte dormienti senex astiterit, venerabili specie, qui Homericum illud cecinerit,

Præterea vndinoso quædam iacet insula ponto,
Quam Pharon appellant, Ægyptia littora contra.

quod Oraculum Macedo secutus, Alexandriam, vbi hodie visitur, auspicatissimè condidit.

CAPVT XI.

Superstitiones aliæ circa templorum ædificia exortæ.

Templis sanctitas & vis diuina ascripta. Templa visitãtibus indulgentias quis primo concesserit.

NEQVE verò solùm Superstitio multitudinis templorum verissima causa exstitit, sed etiam quandam sanctitatem & vim diuinam ijsdem ascribere docuit. Hoc primùm fecit superstitionum patronus Gregorius Magnus, qui Indulgentias certis temporibus templa visitantibus primus concessit, Balæo teste Cent.1. Script. Britanniæ cap. 68. Quæ res multarum superstitionum & errorum posterioribus seculis origo & causa fuit, vt infra capite de Peregrinationibus ad templa & alia loca sacra, indicabitur. Primò autem ob auditum verbi Dei, preces publicas, & Sacramentorum vsum tantùm fuerunt exstructa templa.

Processiones ad templa in Sabbatis quis instituerit.

Gregorium hunc mox secutus Honorius 1. constituit, vt omni Sabbato fieret Processio solennis à templo Apollinaris ad S. Petri vsque: vnde CIRCVITIONES in Encænijs originem in Ecclesia habere videntur: Funckius & Balæus in Honorio.

Eadem

Eadem superstitionis magistrâ in designando loco & fundamentis iaciendis templorum varios ritus excogitârunt. Etsi enim de ritibus in iaciendis fundamentis, & ponendo primario lapide templorum, vsurpatis Constantini M. & sequentibus aliquot seculis apud probatos authores nihil omninò inuenias: tamen progressu temporis, cunctis in deterius in Ecclesia ruentibus, ritus & Ceremoniæ multæ eæq; variæ obseruari hac quoq; in re cœperunt. Nam de Consecrat. dist. 1. Cap. Nemo ex Aurelianensis Synodi decreto, præcipitur, ne quis Ecclesiam ædificet, antequam Episcopus ciuitatis veniat, & ibidem crucem figat, publiceq; atrium designet. *Hanc constitutionem paulò aliter recitat Durandus libro primo, capite primo Diuinorum officiorum*, De consecratione, *inquit*, distinctione prima, capite Nemo: iubetur in ædificatione alicuius Ecclesiæ seu Templi parato fundamenti loco, Episcopus vel Sacerdos Episcopi nomine & de eius licentia ibi aquam aspergere benedictam, ad abigendas ibi dæmonum phantasias, & primarium lapidem, cui impressa sit crux, in fundamento ponere. *Vbi nemo est, qui non animaduertat, quæ Aurelianensis Synodi decreto Durandus assuat & affingat. Non igitur hæc vbiq; & ab omnibus, sed alij interdum ritus obseruati fuerunt. Vlmenses enim anno Christi 1377. cùm Parochiale templum in ciuitatem transferrent, empto iusto spacio, eoq; pulchrè æquato & repurgato, fundamenta futuri templi maximi strenuè fodere cœperunt. In quæ primus lapis ab vrbis clero S. P. Q. singulari reuerentiâ & pompâ positus est vltimâ Iunij anno quem suprà dixi. Lapidem funibus demissum, in ipsis fundamentorum fossis excepit Ludouicus Crato Consul, cum quibusdam nobilibus Ciuitatis: demittebant verò eundem Ioannes Ebingerus cognomento Habfastus, & Conradus Besserer præcipui ciuitatis capitanei, aliją; senatores & patritij. Posito primo saxo in fundamenta, obtulit illicò super idem, tanquam in aram, centum aureos Rhenenses Crato Consul: cuius exemplũ & cæteri non tantum nobiles & senatores, sed & plebeij ciues omnes imitati, singuli sua symbola in auro & argento (non enim obulis & denariolis rem actam aliquis existimet) quisque tamen pro suarum facultatum modulo, ad nouam basilicam exstruendam liberaliter conferebat, vt Bruschius indicat de Monasterijs Germaniæ. Sic Ioannes Palatinus Rheni & Bauariæ Dux, fundator Cœnobij Gratiæmontis circa annos 1436. primum eius monasterij lapidem ponens, aureum annulum in fundamenta coniecit, vitrumq; vini plenum apposuit, primoq; lapidi inclusit, eodem authore.*

Circuitionum in Encænijs origo.

In templorum fundamentis iaciendis superstitiones.

Didicerunt Christiani hos ritus ab Ethnicis. Nam de ijs Alex. ab Alexandro lib. 6. c. 14. testatur, si templi ambitus & area deligenda consecrandaq; essent, id hoc modo fieri solitum, vt serenâ luce, omnem aream & spatium vittis coronisq; euincerent. Mox milites & Vestales virgines, cum pueris puellisq; patrimis & matrimis, ex quatuor fontibus aquam spargerent, bouecq; & tauro aream lustrarent: Prætorq; præsides Deos precatus, & magistratus vnâ, Sacerdotesq; & senatus, cum equitibus & populo, saxum ingens fundamentis inijcerent, passimq; auri & argenti stipes, & metallorum primitias, nullis fornacibus euictas, aggregarent; in eoq; præcipuè cauebatur, ne saxum, aurúmue in aliud opus destinatum, apponeretur.

CAPVT XII.

Templa reuerenter colenda, nec vllis profanis vsibus destinanda.

IN *Synodo Carthaginen. 4. anno 418. iuxta Marianum Scotum habita, sancitur*, vt Templorum pauimenta energumeni verrant. *In Antisiodorensi synodo can. 9. decernitur*, ne in ecclesijs chori secularium, vel cantica puellarum exerceantur, nec etiam conuiuia præparentur.

In Concilio vniuersali 6. Constantinopolit. cap. 88. sancitur, Ne quis iumentum in templum inducat: qui secus fecerit, si sit laicus, excommunicari, si clericus deponi iubetur: *Excipiuntur tamen* iter facientes, & carentes domunculâ aut diuersorio. *Hoc decretum hodie non obseruatur, cùm passim in omnibus Pontificiorum templis asinus ligneus, qui in Palmarum die per vicos atque plateas trahitur, locum habeat.*

In templa iumenta non inducenda.

In templis merces non vendendas

In eadem Synodo præcipitur, Ne quis mercimonia vendat intra templorum ambitum. *O legem prodigiosè euersam hodie. Constat etenim, si quod verum est liberè dicendum est, cuncta in Papatu templa domus negotiationis esse, contra præceptum Christi, qui ait:* Ne facite domum patris mei domum ἐμπορίου, hoc est, mercatus seu negotiationis. *Quæ verba Iudæis dixit, qui templum Hierosolymitanũ negotiatione suâ fœdissimè polluerant. Apud illos templum has ob causas exstructum præcipuè fuerat, vt supra quoq; indicauimus: Primò, vt ad id vnum, ceu publicam totius gentis parochiam, collectus populus in fidei religionisq; vnanimi consensu retineretur, nec ad varias & diuersas religiones deflecteret. Deinde, vt in illo doctrina verbi Dei proponeretur: cui etiam coniungerentur sacrificia omnis generis, quæ maxima ex parte Christũ Iesum, verum illum Dei agnum, figurabant. Tertiò, vt illic fierent preces publicæ, quas Deus se exauditurum promiserat propter Christum venturum. Corruperat autem & turpissimè fœdauerat hæc omnia Sacerdotum auaritia, qui populi superstitione abusi, satisfactionem pro peccatis & eorundem remissionem, non in promisso Seruatore, sed in externis ceremonijs monstrabant: quem errorem iam olim Prophetarum temporibus cœpisse ex concionibus illorum intelligitur. Magis tamen postea auctus est, quando sub Romanis præsidibus Sacerdotium venale factum, & annuæ Pontificum vices excogitatæ fuerunt. Qui enim illud magno pretio redimebant, omnem quoq; quæstus occasionem auidè aucupabantur. Introducta ergo sunt hominum traditiones in eum finẽ, vt neglectis veræ pietatis officijs, victimæ tantùm & oblationes quotidiè fierent. Deinde, quia Iudæi ex diuersis & longinquis regionibus ad maiora festa veniebant, & qui peregrini erant, victimas Hierosolymis emere consueuerant, vt hinc quoq; lucri pars ad Sacerdotes rediret, in ipso templi atrio pecudes & quæcunq; alia ad sacrificandum necessaria erant, venum exponebantur: néue monetæ diuersitas quæstum impediret, numularij instituti fuerunt, qui omnis generis monetam cum lucro commutarent. Deniq;, vt in celeberrimo aliquo emporio, ita hîc omnia ad quæstum instituta erant. Quòd si hæc cum Pontificiorum templis conferas, eandem omnino, imò fœdiorem rerum faciem videbimus. Si enim, vt D. Augustinus sensit, boues vendunt, qui ex ministerio ecclesiastico quæstum & honorem priuatum captant: si columbas vendunt, qui Spiritus sancti in columbæ specie super Christum delapsi, donis negotiantur: si oues vendunt, qui vt suo quæstui consulant, miseros mortales per superstitionum præcipitia & ambages ad inferos deijciunt ac deducunt, satanæq; mancipia faciunt: fatendum profectò erit, hodiè etiam in templis oues, boues & columbas venales exponi, & propterea ex sacrorum conuentuum locis, mercatus ac nundinarum loca effici. Negari siquidem non potest, rasuram & vnctionem sacerdotalem, nisi interueniente pecuniâ, non dari: neminem etiam sine pretio ad pinguioris alicuius conditionis administrationem admitti. Eâ verò adeptâ, tum demùm veri negociatores seu mercatores efficiuntur: atq; etiam ex ijs, quæ tamen ipsorum iuris non sunt, quæstum aliquem facere satagunt: terram enim, quam Deus omnibus hominibus concessit, vendunt, dum funera pro pretij numerati ratione vel hoc vel illo loco sepeliunt: aquam etiam, quam consecrârant: aërem, quando nolarum sonitum diuendunt: ignem, dum sua incensa, seu fumos potius viuis pariter & mortuis obtrudunt. Ex ciborũ quoq; discrimine pecunias corradunt, dum illorũ vsum, nisi pecuniâ data, non concedunt. Sacramentorũ etiam numerum idcirco auxerunt, vt quæstũ vberiorem inde facere possint. Imò in cœlum vsq; suam negociationem extendunt, cùm peccatorum remissionem & Spiritus sancti χαρίσματα precio vendant. Et suas indulgentias ante renascentis Euangelij lucem, sine omni pudore, publicè in templis passim venales exposuerunt. Quin Purgatorij terriculamentis hæreditates interceperunt, & iam pridem territoria, oppida, arces, imò integra regna in suam potestatem hoc aucupio redegerunt. Et hæc negociatio cùm in plerisq; Ecclesijs per vniuersum orbem Christianum, tùm verò maximè Romæ exercetur.* VRBANVS SEXTVS *omnibus qui ad bellum, Galliæ Regi inferendum, qui Antipapæ Clementis partes fouebat, nummos benignè suppeditarent, tantam vim Indulgentiarum largitus est, vt totum Purgatorium exhaurire velle visus fuerit. Quippe omnibus licebat patres, auos, proauos, filios, nepotes & quoslibet propinquos inde soluere, dummodo æs multum in capita penderent. Idem sanctè promittebat, se curaturum, vt eorum animæ, qui eo bello caderent, aut pecunijs collatis eo anno decederent, rectâ in Paradisum deducerentur, néue illis necesse esset deflectere à*

Templa domus negociationis apud Christianos.

Romanæ nundinæ.

stere à recta via vt per purgatorium aut limbos transirent. Et his quidem promulgatis in Angliam, quo legatos suos miserat, bullis tantùm pecuniæ conferendæ certamen iniectum fuit hominibus, vt breui vicies quinquies centena millia Francorum conflata sint. Mira refert Theodoricus à Nyem de Bonifacij IX. *Pontificis mercatura seu negociatione, quam in templo Dei sedens in spiritualibus exercuit, vt nimirum mercando vel vendendo beneficia ecclesiastica, maximas sibi parauerit opes. Inter alia ait*, Hoc eo tempore omni timore Dei & verecundiâ hominum posthabitâ, in tam frequenti erat vsu, quòd Cardinales pro maiori parte affirmabant, hoc licitè fieri, cùm Papa in talibus peccare non posset. Et quoniam omnes empturi vel promouendi ad Curiã venientes, pecunijs sufficientibus cum sacco nõ erant instructi, vsura sub Bonifacio in Curia tantùm inualuit, quòd amplius non reputabatur peccatum, imò vsuræ exigebantur aliquando publicè coram Bonifacij iudicibus. Omnia beneficia in Ecclesijs vrbis vacantia vendidit: & si non potuit habere pecuniam, res alias in commutationem accepit, vt porcos, equos, frumentum, oues & boues, nil penitùs refutãdo. Postremò ad profundũ iniquitatis descendens, nullam penitùs supplicationem etiã pro quouis paupere vel alio signare voluit, nisi pro singulis supplicationibus quas signauit, ante signaturã, singulos florenos auri à suis mediatoribus deputatis recepisset. Nec credo, *inquit Nyem*, quòd vnquam adeò inuerecundus & ingeniosus quæstor pecuniarũ repertus fuerit, pro vt erat Pontifex Bonifacius. Dum corã eo Missa celebraretur in publico, omni pudore posito, nunc illum, nunc alium de Secretarijs suis, infra Missarum solennia, ad se vocari fecit, semper in id attentus, an aliquas apportarent pecunias. Nec vnquam vel irâ, vel vllâ aliâ vexabatur molestiâ, in tantùm, quin, si videret pecunias sibi afferri, lætaretur. Nonnulli qui heri vt scurræ aut histriones seu discoli per vicos & tabernas, aliaq́ loca suspecta per vrbẽ discurrerant, cras, mediante pecuniâ, facti Episcopi aut Prẹlati, sacra tractabant. Nec potuit adeò quid iniustum aut absurdum postulari, quod nõ concederetur, interueniente Simoniaco pacto, & solutâ pecuniâ. *Hæc omnia Theodoricus à Nyem, qui fuit auritus & oculatus horũ omnium testis, vixit enim in Curia Romana et apud Vrbanum annis circiter triginta. Longum esset commemorare hoc loco, quanta vis auri quotannis ex omnibus totius orbis regnis & prouincijs Romam tanquam in immensam voraginem, pro Inuestituris Abbatum & Episcoporum, pro Gratijs, vt vocant, expectatiuis, pro Pallio, pro Indulgentijs & similibus, fuerit deportata, & adhuc hodiè deportetur, licet nonnullæ prouinciæ serò tandẽ sapere cœperint. Illud tamen silentio præterire non possum, quod Henricus à Token, qui in Basiliensi Concilio Madeburgensis Archiepiscopi legatus fuit, in Sylua locorum Communium refert*, Archiepiscopũ Lugdunensem in eo Concilio narrâsse anno Domini 1436. quòd tempore Martini Papæ ad Curiam Romanam ex sola Francia venerint nouem miliones auri computati ab Episcopis & Prælaturis, absq́ ijs quẹ computari non potuerint de paruis Clericis, qui quotidiè absq́ numero currant ad curiam Romanam, deferentes secum sæpius totam suam substantiam: *Archiepisc. quoq; Turonensis in eodẽ Concilio dixit*, quòd suo tempore intra 14. annos tres miliones auri Romam venerint, à prælatis & prælaturis, de quibus potuerit fieri computatio. Nec esse dubiũ, *inquit à Token*, quin omnibus certis & accidentarijs computatis, Papa sæpè singulis annis decem miliones coronatorũ vndiquaq́ corraserit, præsertim cùm Indulgentiæ maiori in pretio adhuc fuerint. *Hoc etiam inde colligi potest, quòd Ioannes* XXII. *Papa tantùm 19. annis sedit, & tamen moriens viginti quinq; miliones coronatorum in thesauris reliquit. Est autem Milion decies centum millia. Omitto eos, qui summum Pontificatum largitionibus adepti sunt. Ex quorum numero etiam Ioannes* XVIII. *fuit, qui, corrupto pecuniâ Crescentio Romano Consule, per factionem Pontificatum occupauit. Tantam enim vim pecuniarum Constantinopoli secum Romam detulit, vt prudentes quoq; & constantes suis largitionibus ad quæuis impellere posset. Cominæus refert*, Alexandrum VI. pecuniâ corrupisse Cardinalium suffrãgia, *adeoq; pecuniâ Pontificatus apicem emisse; cui concinit hoc Ioviani Pontani epigramma:*

Vendidit Alexander sacramenta, altaria, Christum:
Emerat ille prius, vendere iure potest:

Volateranus de eodem testatur, quòd ad acquirendam pecuniam noua officiorum collegia excogitârit. *De hac negotiatione Romanistarum quidam his rhythmis lusit olim:*

Roma capit singulos, & res singulorum;
Romanorum curia non est nisi forum.
Ibi sunt venalia iura senatorum:
Et soluit contraria copia nummorum.
In hoc consistorio si quis causam regat
Suam vel alterius, hic imprimis legat:
Nisi det pecuniam, Roma totum negat:
Qui plus dat pecuniæ, melius allegat.
Romani capitulum habent in decretis,
Vt petentes audiant manibus repletis.
Dabis aut non dabitur, petunt quando petis.
Quâ mensurâ seminas, eadem tu metis.
Munus & petitio currunt passu pari,
Opereris munere, si vis operari.
Tullium nec timeas, si velis causari:
Munus eloquentiâ gaudet singulari.
Nummus in hac Curia non est qui non vacet,
Crux placet, rotunditas placet, totum placet.
Et cùm ita placeat, Romanis placet,
Vbi nummus loquitur, & lex omnis tacet.
Cùm ad Papam veneris, habe pro constanti;
Non est bonus pauperi, solus fauet danti.
Etsi munus præstitum non sit aliquanti,
Respondet hic tibi sic, non est mihi tanti.
Papa quærit, chartula quærit, bulla quærit,
Porta quærit, Cardinal quærit, cursor quærit,
Sed si dares omnibus, at vni deerit;
Totum mare salsum est, tota causa perit, &c.

Et verißimè Mantuanus quoq; cecinit:

Vænalia Romæ
Templa, Sacerdotes, altaria, sacra, coronæ,
Ignes, thura, preces: cœlum est vænale, Deusq;.

Nemo igitur negare poterit, contra Constantinop. 6. Concilij decretum, in templis negociationem nefariè exerceri, adeoq; domum Dei domum mercâtus factam esse. Præclarè enim Hieronymus ad Paulinum inquit: Quem senseris tibi aut semper, aut crebrò de nummis loquentem, institorem *(id est, negotiatorem)* habeto.

In templis iuramenta & homagia non præstanda.

Cumq; in multis Ecclesijs iuramenta & homagia præstita fuissent, id tamen in Gallicanis Ecclesijs non licuit: in Arelatensi enim Synodo cap. 23. ita præcipitur: Placita publica & secularia, neq; in atrijs Ecclesiarum, neq; in ipsis Ecclesijs seu basilicis fiant. *Idem in Turonensi synodo sancitur cap. 39.*

In templis nulla colloquia habenda.

In Salegunstadiensi synodo anno Domini 1023. capite 9. præcipitur, vt nulla colloquia in atrio Ecclesiæ, multo minus intus in ipsa Ecclesia habeantur.

In templis causas sanguinem concernentes nō tractandas.

In templis & cæmiterijs causas sanguinem concernentes tractari vetat Lucius 3. sub anathematis pœna, circa annum Domini 1183. Cùm, *inquit,* Ecclesia Dei, secundum Euangelicam veritatem, domus orationis esse debeat, non spelunca latronum aut sanguinis forum: seculares iudices causas, vbi de sanguinis effusione & corporali pœna agitur, in Ecclesijs vel cœmiterijs agitare sub interminatione anathematis prohibemus.

bemus. Absurdum enim est & crudele, ibi iudicium sanguinis exercere, vbi est tutela refugij constituta. *lib.3.tit.49.capite 5. Cum Ecclesia. Et rectè quidem. Absurdum autem & crudele Gregorio VII. visum non fuit, quando optimum Imperatorem Henricum IV. in S. Mariæ templo Romæ interficere voluit, quodam promissâ pecuniâ ad hoc conducto, vt supra trabes templi occultè lapides magnos collocaret, & ita aptaret, vt de alto super caput orantis Imperatoris demitteret, ipsumq́, contereret, vt Cardinalis Benno testatur. Absurdum etiam & crudele ipsis non fuit visum, Henricum VII. Imperatorem in templo hostiâ veneno infectâ nefariè necare: quod scelus à Bernhardino quodam monacho Dominicano commissum fuit. Absurdum denique illis nunquam visum fuit, nec adhuc hodiè videtur, vnctos Domini, hoc est, Imperatores, Reges ac Principes Christianos, sed libidini Pontificum Romanorum aduersantes, in templis fulmine excommunicationis ferire, nec tortoribus seu carnificibus, sed ipsi Satanæ tradere, & æternis supplicijs addicere.*

Anno Domini 1144. Vintoniensis Episcopus in Anglia synodum celebrauit, in qua inter alia decretum fuit, Ne quis Ecclesiam seu templum & cœmiterium violans, ab alio quàm ab ipso Papa absolui possit; & hoc fiebat incensis candelis, & pulsatis campanis: *Matth. Parisius: Vuilhelmus Neubrigen. lib.1.c.10. In Concilio Lateranensi sub Innocentio III. habito anno 1215. cap.19. præcipitur,* Ne Ecclesiæ mundanis suppellectilibus exponantur.

In Decretis Iuonis lib.2. exstat decretum Iulij Papæ, vt qui Ecclesiam incenderit 15. annos pœniteat, & eam sedulò restituat. *Verùm non exstat in Iulij Decretis quæ vulgo prostant.*

Ob has causas etiam vetus Ecclesia peculiarem ordinem sacrum instituit, ad Templorum *venerationem conseruandam, quem* Ostiariorum Ordinem *vocârunt. Horum officium erat* primùm, *vt templorum pauimenta, parietes & singula quæq́; in templis pura & munda conseruarentur, curare:* deinde *aperire & claudere ostia templorum, vnde & nomen acceperunt:* tertiò, *quandò sacra publicè peragebantur, cauere, ne vel indigni sese admiscerent sacro cœtui, vel quispiam aliquid non consentaneum cum religione Christiana in cœtu sacro faceret:* quartò, *post prædicatam doctrinam Euangelij, priusquam Dominica Cœna administrari inciperet, Catechumenos & pœnitentiam agentes, iussos per Diaconum egredi, è templo educere, foresque occludere: ac post omnia sacra peracta, dimissumque populum, claudere templum, ne cuipiā in illud pateret accessus. Vide Chrysostomum in Matth. Homil. 18. & 24. Item in 2. Corinth. Homil. 18.* Ostiarij templorum.

CAPVT XIII.

De Asylorum Origine.

ASYLVM *locus est sacer & inuiolabilis, ad quem confugientes sine summo piaculo fas non est rapere & auellere. Dictum asylum ab α. priuatiuo, & verbo συλάω, quod est, rapio, prædor, & sacrilegio polluo. Seruius tamen Grammaticus dictum putat, quasi ἄσυρον, à verbo σύρω quod significat traho. Hinc per lambdacismum factum putat* Asylum *pro* Asyrum. *Vtcunque nomen deriuetur, non multum est laborandum: Attamen id non prætereibo, hinc nomen effici ἀσυλία, quod ius exprimit, quo fruuntur ad aras, statuas & templa confugientes. Vnde iactatur illud, εἰς Θησεῖον καταφεύγοντες ἀσυλίαν εἶχον, hoc est, qui ad Thesei templum confugiebant, ius veniæ habebant. Ædes verò & simulacrum vocabant ἄσυλον.* Pollux *dicit,* præcones vel caduceatores fuisse *ἀσύλους, id est,* tutos, ita vt vbicunque essent inuiolati seruarentur. Asylum quid, & vnde sic dicatur.

Originem autem & initium Asylorum ad tempora nepotum Herculis referunt, eosq́; authores eorum faciunt. Cùm enim Hercules migrâsset è terris, nepotes eius, auctore Seruio in 8. Æneid. timentes insidias eorum, quos auus afflixisset, Athenis primi omnium Asylum, hoc est, templum Misericordiæ exstruxerunt, curâruntq́; decretum fieri, vt qui eò confugissent, inde Asylorum origo.

non possent abduci & auelli: quod Statius etiam affirmat 12. Thebaidos, his verbis:

Fama est defessos acie post busta paterni
Numinis Herculeos sedem fundâsse nepotes.
Sic sacrâsse loco commune animantibus ægris
Confugium.

Meminit etiam Plutarchus in vita Thesei. Seruius. Polydorus Vergilius libro 3. cap. 12. de Inuentione rerum. Ludouicus Viues in cap. 34. lib. 1. de Ciuit. Dei Augustini.

Gilbertus Cognatus Narrationum lib. 4. Asylorum Originem ad Nimrothum referre videtur, sic enim inquit: Nimroth gigas Babylonicus, filio suo primogenito amisso, ad lenimen sui desiderij statuam posuit, & erexit auream in templo & in palatio, quã tanquam Deum colere cœpit: & ad eam confugientes homicidæ, latrones, & capitalis supplicij rei, statim veniâ codicillari donabantur.

Alexander ab Alexand. libro 3. cap. 20. primum Cadmum, dum Thebas conderet, asylum aperuisse *dicit*, ad quod confugientes sine discrimine serui aut liberi ab omni pœna tuti erant.

Asylorum Romæ origo. *Hos diu post imitati sunt Romulus & Remus, qui asylum struxerunt inter arcem & Capitolium, loco* Intermontio *nominato, omnesq́, receperunt, neq́ seruum dominis, nec creditoribus nexum, nec magistratibus dederunt homicidam: sed inuiolatũ locum ex oraculo Apollinis præstare se, asseruerunt, vt sic multitudo eorum hominum, qui alibi ob facinora sua tuti non erant, eò conflueret, spe impunitatis ad nouam vrbem condendam incolendamq́: Liuius lib. 1. ab vrbe condita: Dionysius lib. 2. Plutarchus in Romulo. Ouidius quoq́ hoc attestatur lib. 3. Fast. hoc modo:*

Romulus vt saxo lucum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, confuge tutus eris.

Vergilius etiam in 8. ait:

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer asylum
Rettulit.

Cui verò Diuo Diuæ'ue templum hoc à Romulo pro asylo erectum fuerit, non constat: etiam Dionysius ignorare se id dicit: Sunt qui arbitrentur, dicatum fuisse Veioui: Celebrabatur tamen asyli lucus 4. Non. Feb. teste Ouid. lib. 2. Fastor. Lud. Viues vt supra. Fuit & aliud Asylum, auctore Strabone in 8. Geog. non procul Troezene, in insula nomine Calauria, Neptuno dicatum. Tum aliud in Ægypto, ad Canopicum Nili ostium, Herculi consecratum, de quo Herodotus lib. 2. meminit: Erat, inquit, & in eo littore, quod nunc quoq́ est Herculis templum, ad quod si quis cuiuscunq́ hominis seruus confugiens capiat sacras notas, sese Deo tradens, eum nefas est tangere: Quæ sanctio ad meam vsq́ ætatem prorsus immota perseuerauit. *Fuit etiam in ipsa Ægypto, sicut commemorat Strabo lib. 17. & vltimo Geog. Osiris asylum, & in Syria Apollinis. Hæc Polydorus loco supra citato, & Lud. Viues. Liuius lib. 5. de bello Macedonico scribit,* Templum Apollinis Delij fuisse asylum, atq́ sacra templa à Græcis vocari Asyla. *Et Romæ postea decretum fuit, vt Imperatorum statuæ essent ἄσυλοι: Philostratus de Tiberio.*

Asylorum in Anglia origo. *Dunuallus Molmutius Brytannorum 23. Rex, primus in suo regno templa Deorum asylorum loco constituit, anno mundi circiter 3535. & ante Seruatorem natum 425. vt indicat Balæus de Script. Bryt. Cent. 1. cap. 13.*

Asylorum in Israele origo. *Apud Israelitas Asylorum author, sed iussu Dei, exstitit Moses: Is in suis legibus, pluribus locis, ciuitatum refugij mentionem fecit: veluti Exod. 21. Num. 35. Deut. 19. vbi constituuntur ab eo tres Refugij ciuitates cis Iordanem, & totidem vltra Iordanem, vt in omni Israele tantùm sex Refugij ciuitates fuerint. Tamen Deuteronom. 19. tria alia addi iubet, quando terram illorum amplificauerit Dominus. In his ciuitatibus tutus erat, quicunq́ eò confugiens imprudenter se cædem commisisse probare poterat: non tamen egredi licebat ei, sed illic vsq́ ad mortem summi Pontificis manere cogebatur, tunc demum in patriam reuerti licebat. Quòd si extra fines asyli egressus fuisset, eum vindex inuentum impunè occidere poterat. Si verò prudenter cædem fecisse conuictus esset, sub iudice pœnas morte luebat.*

Immunitas autem hæc templorum deinde, à Iudæis & Ethnicis exemplo sumpto, ad templa Christianorum, Abbatias & Monasteria translata est.

Sigebertus

Sigebertus, Marianus Scotus, Platina, Cranzius lib. 2. c. 1. Metrop. institutum hoc apud Christianos ad Bonifacium referunt, qui Pontificatum Rom. tenuit circa annum Christi 623. Is, *inquiunt*, primus pontificum iusfit aras & ecclesias esse reis asyla, ita vt fugiens aliquis, quouis crimine patrato, ad sacras ædes, violenter inde non abstrahatur. *Vide etiam Balæum in vita huius Bonifacij.* Asylorũ apud Christianos origo.

Reperio autem vsum Asylorum apud Christianos antiquiorem esse, & ante Bonifacium hunc, non solùm à Pontificibus, sed Imperatoribus quoq; & Concilijs institutum fuisse, quod etiam fatetur Genebrardus in Chronogra. sua fol. 672.

Petrus namq; de Natalibus li. 2. c. 22. Catalogi Sanctorum indicat, Syluestrum 1. Constantini Magni tempore decreuisse, vt si quis mortis reus ad Ecclesiam confugeret, iudicium mortis euadat.

Fuisse etiam in vsu inter Christianos Asyla Basilij Magni & Valentis Imperatoris tempore, ex narratione eius historiæ patet, quæ exstat in Nazianzeni oratione quam in funere Basilij babuit, vbi sic ait: Accidit vt Præfectus Valentis Imperatoris assessorem haberet, qui nobilem quandam fœminam miserè deperibat, cupiebatq; illam vxorem ducere. At ea recusabat, præfectus assessori studebat: vnde vis mulieri afflictæ parabatur, quare illa confugit ad Ecclesiam: Basilius autem protexit eam iure asyli, quod templis & altaribus concessum fuerat.

Auxerunt numerum Asylorum Imperatores post ea tempora, qui priuilegia fanorum gentilium sacris Christianorum ædibus contulerunt. Testantur hoc Theodosius & Valentinianus A. A. in Constitut. ad Antiochum præfectum prætorij & Coss. vbi hac ratione vtuntur: Cùm illi qui idola adorabant, & in maxima veneratione in ea vanitate versabantur, aras certis sacerdotibus commiserint, & templa quasi terris eminentiora constituerint, quanto magis decet nos, nostram religionem colere, &c. *Item*, Aram salutis in nostris quoque statutis vetustas constituit, & qui vestigia nostrarum imaginum consequuntur, nimis aduersæ fortunæ liberati & securi redduntur. Cùm igitur statuas tangere propter imperialem venerationem supplicibus tantùm auxilij præstet, quantum oportet præsidij ad sacratissimas aras confugientibus præstare? Asyla apud Christianos aucta.

Honorius quoq; & Theodosius legibus cauerunt, vt qui aliquos ab aris & templis vi abstraxissent, crimen læsæ maiestatis incurrerent: *vt habetur in Cod. lib. 2. De his qui ad Ecclesias confugiunt l. Fideli.*

Socrates etiam lib. 5. cap. 6. suæ historiæ narrat, Eutropium quendam, ex proceribus Arcadij Imperatoris, cupiuisse admodum se vlcisci de ijs qui ad Ecclesiam profugerant: cumq; id per legem ei non liceret, ab Imperatore legem extorsit, quâ templis ius asyli abrogaretur. Sed paulo post contigit, vt ille ipse Eutropius cum quibusdam familiaribus Cæsaris indignationem incurrerit: quare ne caperetur ad Ecclesiam confugit, quod tamen ei nihil profuit. *In hunc virum præsentem Chrysostomus grauiter concionando inuectus est, dicens*, Ecclesiam illum defendere non posse, qui priuilegium libertatis abstulisset ei. *Augustinus epist. 187. Bonifacio comiti, qui Africam Romanorum nomine administrabat, cùm vi rapuisset quendam ex templo, scribit*, se vehementer mirari, quòd hominem inde abstraxisset, mandatq;, vt incolumem quamprimum restituat, ni excommunicationis pœnam incurrere velit.

In synodo Arausicana circa annum Domini 440. celebrata, cap. 5. sancitur, vt confugientibus ad Ecclesiam, loci sancti reuerentiâ & intercessione liceat esse tutis. *Dist. 87. cap. Eos qui ad Ecclesiam.*

Etsi verò consuetudo hæc ab initio tollerabilis fuerit, tamen progressu temporis in non dissimulandum abusum transijt, quo scilicet templa & ecclesiæ Christianorum speluncæ & latibula furum, latronum, parricidarum, fugitiuorum, & quorumcunq; flagitiosissimorum hominum factæ sunt, vtpote quibus ibi licuit esse tutis & securis; quam rem fortasse Bonifacius ille V. suo decreto confirmauit & approbauit. Asylorũ abusus

In Concilio enim Aurelianen. 1. anno Domini 512. celebrato, c. 1. sancitur, si homicida, adulter, fur, ad Ecclesiam confugerit, vt inde eum abstrahere non liceat. 17. *q. 4. Id constituimus. Idem etiam præcipitur in Aurelianen. synodo 4. anno 550. habita, c. 21. quo sancitur non tantùm*, vt hoc ius ab Episcopis ecclesijs cōseruetur, sed illos etiā excommunicari vult, qui facere id neglexerint.

In Ilerdensi Synodo sub Symmacho Papa habita circa annum Domini 508. ca. 8. ita statuitur: Nullus clericorum seruum vel discipulum suum ad Ecclesiam confugientem extrahere audeat, vel flagellare præsumat. Quod si fecerit donec dignè pœniteat, à loco, cui honorem non dederit, segregetur. 17. *quæstion. 4. nullus Clericorum.*

In Toletana Synodo 12. anno Christi 681. celebrata, c. 10. decernitur, vt nullus eos qui ad Ecclesiam fugiunt intra triginta passus ab ea auellat aut capiat. c. 17. *q. 4. Diffiniuit sanctum Concilium.*

In Concilio Maguntino anno 813. habito, cap. 39. ita sancitur: Reum confugientem ad Ecclesiam, nemo abstrahere audeat, nec inde donare ad pœnam vel ad mortem, vt honor Dei & sanctorum eius conseruetur, sed rectores Ecclesiarum, pacem & vitam ac menbra eius obtinere studeant: tamen legitimè componat quod iniquè fecit.

Vrbanus in Synodo Claromont. constituit, vt qui ad Ecclesiam vel Crucem confugerent, datâ membrorum impunitate, iustitiæ tradantur. *Vincent. spec. hist. lib. 26. cap. 91. Factum anno 1095.*

Asylorū immunitas limitata.

Quia verò Iustinianus Imper. hanc licentiam seu immunitatem Asylorum tam amplam & latam Rebuspub. plurimùm obesse vidit, ideò eam limitauit & contraxit, sicut in Authent. videre licet, tit. de mandatis Principum. §. Quod si delinquentes. Vbi excipit homicidas, adulteros, fures & virginum raptores. *Nam præfecto suo scribit*, vt omninò tales puniat, nec eos patiatur vllis asylorum priuilegijs frui. *Verba Iustiniani in Constit. hæc sunt*: οὐκ ἔστιν ἀσυλίας τόπος μοιχοῖς, καὶ παρθένων ἅρπαξι, καὶ φωρσὶ, καὶ ἀνδροφόνοις.

Carolum quoq; Magnum constituisse, Auentinus lib. 4. Annal. refert, vt fures, homicidæ, & huiusmodi crimina committentes, si ad asylum templúmue fugâ elapsi forent, repeterentur, atq; vi eriperentur.

Idem fecerunt ante Iustinianum & Carolum Ethnici quoq; Imperatores. Nam iuxta Ephesinum templum Asylum erat libertatis inuiolatæ ad stadij spacium ab Alexandro Magno extensum: Mithridates paululum plus addidit. Marcus Antonius etiam vrbis partem comprehendit. Quod Augustus tamen damnosum esse ratus, quoniam impunitate propositâ, multorum libido ad scelus inuitaretur, irritum fecit, vt refert ex Strabone Vadianus in Epitome trium partium terræ in Ionia. Et Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 20. Experiuntur id hodiè Romani, apud quos tot sunt Asyla, quot Cardinalium ædes, in quibus seruati fures atq; sicarij, vrbem alioqui pacatam & nobilem, veluti latronum speluncam efficiunt. Tiberius quoq; Cæsar, referente Suetonio & Tacito, pertæsus tantæ Asylorum libertatis, priuilegia omnibus abrogauit.

Asylorū immunitas à Pontificibus Romanis amplificata.

Imperatoriæ verò hæ leges firmæ alioquin & authenticæ eneruatæ, obscuratæ, imò penè abolitæ sunt iure Pontificio, ipsorumq; decretalibus. INNOCENTIVS *enim* III. *Papa circa annum Christi 1205. ad regem Scotorum in hanc sententiam scripsit*: Nemo ab Ecclesia rapiatur, quantumuis GRAVIA commiserit. *Deinde sanxit*, vt, qui se ad Ecclesias receperint, si postea liberentur, non possint amplius pœnâ corporis multari eius criminis causâ, sed tantùm quibusdam alijs pœnis ciuilibus. Prius verò quàm præfecti Ecclesiæ illos reddant, cautionem à magistratu accipiant, vt illos non occidant. *Exstat in Decret. de Immunitate Ecclesiæ, cap. Inter alia.*

Exceptiones Rom. Pontificum.

Ne tamen viderētur nimis frena sceleribus laxare, tres casus exceperunt Pōtifices Max. Primùm *defendere nolunt latrones publicos, qui vias obsident.* Deinde *nocturnos grassato-*

ssutores, qui vastant agros. Tertiò illos, *qui vel in Ecclesia, vel in cœmiterio enormia scelera committunt, freti ea spe, quòd ibi futuri sint illæsi. Tales enim ab Ecclesia non proteguntur, cùm in Ecclesiam grauiter peccent. Habentur hæc in Decret. de Immunit. Ecclesiæ L. Immunitatem.*

De Seruis etiam statuerũt, si confugerint ad Ecclesiam, & armati fuerint, non esse recipiendos. *Id etiam habetur in C. De ijs qui confugiunt ad Ecclesiam. l. Si seruus.* At si eò se conferant iuuenes, & apud Ecclesiam quærant aduocatos, recipiuntur: domini eorum conuocantur, qui datâ cautione impunitatis, eos recuperant.

Cætera verò quantumuis grauia scelera, vt homicidia, raptus virginum, adulteria, furta, &c. defendunt, quemadmodum in Decretis habetur 36. quæstione 1. Canone de Raptoribus.

Præstant quoque illam immunitatem non tantùm Christianis, verùm etiam Iudæis, modò non simulẽt: Ethnicis item, nec non excommunicatis & hæreticis. Distinguunt tamen adhunc modum: Si hæreticus propter alia crimina in periculum veniet, defenditur: Sin verò propter ipsam hæresim, asylo non fruitur.

Præterea non tantùm Ecclesiæ hæc libertas concessa est, verùm etiam domui Episcopi, etsi coniuncta non sit Ecclesiæ. Quod habetur in Decret. 17. quæstione. 4. Can. Id constituimus. *Episcopi & ædes ipsorum asyla.*

Ipsi quoque Episcopi Asyla sunt facti sceleratissimis quibusque: ad imitationem Ethnicorum, apud quos, si sacerdos Iouis pro foribus templi staret, qui venissent, seq́ pedibus eius aduoluerent, immunes erant: si vincti essent, illicò soluebantur, vt Plutarchus refert in problematis. Eadem ferè consuetudo introducitur in Triburiensi synodo cap. 46. vbi ita præcipitur: Si cuius vxor constuprata fuerit, & propterea maritus eam capitali sententiâ delere machinatus fuerit, ipsa verò vrgentis mortis periculo ad Episcopos confugerit, & auxilium quæsierit, operosiore si potest, episcopus labore desudet ne occidatur, si vitam ei obtinere posset, reddat: sin autem, omninò non reddat. Maritus verò quandiu ipsa viuat, nullo modò alteram ducat.

Tantundem etiam priuilegij concedunt suo Deo panaceo, cùm vel in pompa, vel ad ægrotos circumfertur: Nam tunc sacrifico si se aliquis adiungat, asylum habet.

Qui autem degunt in asylo, & libertatem assequuti sunt, ibi possunt cum aduersarijs agere. Quod si obærati sunt, & fisco debeant, Pontificij statuunt, eo casu licere iudicibus hominem illum citare pro foribus Ecclesiæ. Si satis fecerit, benè res habet: sin minus, procedunt ad bonorum possessionem, quæ deinde vendunt ac distrahunt, quoad omne debitum diluatur. Sin verò non fisco, sed alijs debeant, induciæ 30. dierum illis dantur, quibus è templo exire liceat, & patronum quærere. Quod si contra illos pronunciatur, coguntur vel stare iudicato, vel ad asylum redire.

Augustinus autem de Concordia Euangelistarum lib. 1. cap. 12. factum Romuli & Remi, cuius suprà mentionem fecimus, eo nomine damnat: quòd, vt augerent vrbem quam condiderant, impunitatem sceleratissimis hominibus dederint, eosq́ aduersus patriam suam armârint, cuius leges timebant, ac inde pro mercede fugæ impunitatem adipiscebantur. *Quid optimus pater dicturus fuisset, si ius pontificium de libertate asylorum legisset?* *Asylorum immunitas nimia damnatur.*

Vnde non immeritò decreta illa Pontificum abolenda, vel saltem limitanda & coërcenda visa sunt Patribus in Coloniens. Concilio congregatis sub Rodolpho I. Imperatore, qui ita decreuerunt. Quia nonnulli homicidia, mutilationes membrorum, & alia maleficia perpetrant, quæ non essent perpetraturi, nisi quia sperant, quòd ab Ecclesijs, ad quas confugiunt, se tueri possint, & impunitatem suorum excessuum obtinere: vt confugientes huiusmodi ad Ecclesias inde sine speciali licentia non abstrahantur, sed strictè custodiantur ibidem, ne inde effugiant, donec factum,

vel eius qualitas cognoscatur: quo facto reus, vel ad veniam, vel ad pœnam, pro vt facti qualitas exegerit, pertrahatur, *cap. 13.*

Eandem licentiam nimiam, & præposteram clementiam grauiter quoque repræhendit Polydor. Vergilius libro tertio de Inuent. rerum capite duodecimo. Sunt hodiè, *inquit*, in orbe nostro Christiano, præsertim apud Anglos passim asyla, quæ non modò insidias timentibus, sed quibusuis sontibus etiam maiestatis reis patent: quod facit, vt manifestè appareat, nos id institutum non à Mose, qui illis duntaxat, qui nolentes hominem occidissent, asylum posuit, sed à Romulo esse mutuatos. Quæ nempe res haud dubiè in causa est, cur benè multi à maleficijs minus abstineant manus. Quid, quòd templa nostra vbique gentium istiusmodi sceleratis hominibus instar asylorum sunt? Et id contrà quàm Moses etiam instituerit, qui in Exod. cap. 21. ita sanxit: Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo auelles eum, vt moriatur. *His longè diuersa sanxerunt Pontifices Romani.*

Miraculum falsum pro Asylorum confirmatione.

M*Auri cuiusdam seruus, cùm perpetrato scelere aufugisset, in templum Lupi Tricassinorum Episcopi, à Domino suo est depræhensus. Cùm autem irâ commotus herus in hæc prorumperet verba:* En tu Lupe, non auferes mihi seruum meum, nec manu tuâ eum proteges: mox lingua eius ligatur, ac mugire instar vaccæ incipit, & die tertiâ post moritur, *si verum est quod Gregorius Turonensis refert. Huiusmodi miracula etiam apud Ethnicos inueniuntur. Quum enim Atheniensium magistratus in eos sæuijssent, qui cum Cydone in arcem Mineruæ confugerant, & ipsi, & omnes eorum posteri violatæ religionis Mineruæ pœnas dederunt. Sic Lacedæmonij quum violâssent eos, qui supplices in templum Neptuni confugerant, tam ingentibus, tamq́ crebris terræmotibus Sparta concussa est, vt nulla propè domus expers tantæ ruinæ fuerit.*

DE

DE ORIGINE ET PROGRESSV RERVM QVAE IN TEMPLIS CONTINENTVR

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

De Origine Presbyterij seu Chori & gremij Templorum.

Ixi hactenus de Origine Templorum in genere: nunc de Origine partium eorundem, & rerum quæ in ijs continentur, quæq; illis sunt adiunctæ agam. Presbyterium. Gremium. Chorus.

Habent templa plerumq; omnia duas præcipuas & à se inuicem distinctas partes, Presbyterium *videlicet seu* Chorum *&* Gremium, *vt vocant.* Presbyterium *appellant locum in templis presbyteris & omni clero destinatum:* Gremium *verò, in quo stant aut sedent laici vtriusq; sexus: quem locum Græci ναόν. Latini* templum, *seu* nauem *appellârunt.* Presbyterium *postea nominârunt* Chorum, *à corona: olim enim in modũ coronæ in eo stabant circum aras, & ibi psalmos concinebant concorditer: quod postea Flauianus & Theodorus immutârunt, alternatim psallere constituentes. Durand. Rat. lib. 1. cap. 1. vel per Metonymiam contentum pro continente accipitur: significat enim* Chorus *propriè multitudinem canentium aut saltantium, Seruio auctore. D. Augustinus de Ciuitate Dei lib. 22. cap. 8. hunc appellat locum* Exedram*: inquit enim:* Quod cùm ex dominico Paschæ die tertio fieret in gradibus Exedræ, in qua de superiore loquebar loco, *&c. sic enim videtur Lud. Viui suis in hunc locum annotationibus. Dicta est autem* Exedra *à sedium frequentia, & sedendi commoditate, quòd huiusmodi loca circumquaq; suas habeant sedes. Erant in Græcia crebræ in gymnasijs, præsertim vbi Philosophi disputabant. Vitruuius lib. 5.* Constituantur, *inquit,* exedræ spaciosæ, habentes sedes, in quibus Philosophi, Rhetoresq;, ac reliqui, qui studijs delectantur, sedentes disputare possint. *Græci hanc partem etiam appellârunt* βῆμα *&* ἱεράτειον, *hoc est,* Sacrarium *siue* Sanctuarium, *quæ diuisa erat à reliquo templo gradibus, cancellis, & velis siue aulæis: neq; eò penetrabant alij quàm sacerdotes, cum suis ministris clericis.* Exedra quid.

His duabus partibus accessit progressu tẽporis tertia, Porticus *videlicet ante ingressum in templum: Eam Græci* Πρόναον, *Latini* Vestibulum *dixerunt, in qua manserunt pœnitẽtes.* Porticus templorum.

Presbyterium *autem seu* Chorus *ab initio non vbiq; in extrema, sed aliquibus in locis in media templi parte stetit, sicut & altare, quod Choro assignatur, quemadmodum, cùm ad Altaria ventum fuerit, multis comprobabitur. Leonardus Rauvvolff in descriptione peregrinationis suæ in terram sanctam lib. 3. cap. 11. refert,* Hierosolymis hodie adhuc Chorum, quem Græci occupent, in media parte templi montis Caluariæ situm esse. *In alijs tamen templis* Chorus *prima seu extrema pars fuit.*

Facta est hæc distinctio ad imitationem Hierosolymitani templi, quod partes tres præcipuas habuit. Prima appellabatur Sanctum Sanctorum, *&* Adytum *ædis, vel Oraculum templi. Secunda* Sanctum. *Tertia* Atrium. *In Sanctum Sanctorum nulli hominum licebat ingredi, nisi semel in anno summo pontifici tantùm. Sanctum verò solis sacerdotibus patebat per vices sacra facientibus, seu ministrantibus. In Atrio colligebatur populus, qui ad Aram holocaustorum omni ex parte prospectare poterat, cùm contemplandorum sacrorum gratiâ aduenisset.*

In eo solùm discrimen fuit, quòd apud Iudæos templorum pars prior, quæ ipsis Sanctum

Chorus Orientē versus apud Christianos quare.

Sanctorum *dicebatur, stabat Occidentem versus, quòd illi expectarent adhuc Messiam: deinde ne Ethnicos imitari viderentur, qui Orientem versus adorabant. Quia verò venit nobis benedictus ille Rex Israël, ideò Christiani priorem templorum locum versus Orientem ædificare progressu temporis cœperunt. De Antiochenis autē Syris Socrates in hist. Ecclesiast. indicat, quòd ipsorum Ecclesia inuersum habeat situm: lib. 5. c. 22.*

Vualafridus abbas, qui circa annum Domini 840. floruit, in lib. de officijs ac ritibus Ecclesiast. cap. 4. cùm de Ecclesiarum seu templorum forma disseruisset, ac testatus esset, maiorem nunc partem Ecclesiarum ita fabricari, vt qui in eis orent, Orientem respiciant; addit, veteres non admodum solicitos fuisse, in quam partem vel templa, vel altaria fuissent conuersa, quod vbiq; Deum esse scirent: sed recentiores tantùm ad Orientem conuertisse. *Et rectè quidem; Nam etsi veteres ad Orientem ex consuetudine precati sint, sine omni scriptura, vt est videre dist. 11. cap. 5. non tamen communiter ab initio caput templorum suorum precisè versus Orientem exstruxerunt. Error igitur ex consequente est, quòd Bellarminus, Durandus & alij ex Pontificijs contendunt,* anteriorem partem templorum suorum Orientem versus spectare debere, quasi maiori cum sanctitate Deus ad hanc mundi partem adoretur, & nos propterea facilius exaudiat. *Hanc Orienti tribuere præ cæteris mundi partibus sanctitatem, superstitiosum est. Vnde etiam Augustinus lib. 2. de Serm. Domini in monte, rationem reddens, cur Christiani ad Orientem orent, aliam istius consuetudinis causam indicat:* Cùm, *inquit,* ad orationes stamus, ad Orientem conuertimur, vnde cœlum surgit: non tanquam ibi sit Deus, & quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui vbiq; præsens est, non locorum spacijs, se maiestate potentiæ: sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se conuertere, id est, ad Dominum, cùm ipsum corpus eius, quod est terrenum, ad corpus excellentius, id est ad corpus cœleste cōuertitur. *Hæc Augustinus. Ista autem admonitio fieri potest, ad quamcunq; cœli plagam homo se inter orandum conuertat.*

Rationes Bellarmini propriꝫ parte templorum versus Orientem.

Rationes autem, quas Bellarminus ex Durandi. lib. 1. cap. 1. num 8. & lib. 5. c. 2. num. 57. in cap. 3. libri 3. de Cultu sanctorum transcripsit sunt quinq;. Prima est, quia paradisus versus Orientem erat: ergo versus Orientem precandum est, & Templorum caput eò spectare debet. *Respondetur, esse fallaciam à non consequente. Nam in Diluuio Deus ipse paradisum deleuit: quo ipso significare voluit, vbiq; locorum nos Deum piè inuocare posse, quod etiam apertissimis verbis Paulus docet. 1. Tim. 2. cap. alioquin Paradisum reliquisset, si versus illum nos præcisè orare voluisset.*

Secunda, Quia cœlum ab Oriente surgere & moueri incipit. *Respond. Sphæræ planetarum, ac proinde etiam Solis, cui Christus comparatur Psal. 84. Isa. 60. Malach. 4. ab Occidente in Orientem motu proprio mouentur. Quod si ergo iuxta cælorum & Astrorum motum orandum est, non versus Orientem, sed Occidentem potius conuerti precantes debent.*

Tertia, Christus, quem adoramus, est Oriens: sic enim vocatur Zachar. 6. *Respon. Hæc ratio sumitur ex falsa interpretatione verborum Prophetæ. Ex falso autem nil nisi falsum sequitur. Neq; enim à Propheta vocatur* Oriens, *sed* Germen: *sicut idem Zacharias Christum etiam vocat Germen. cap. 3. eoq; seipsum interpretatur. Quod si ergo locus hic Prophetæ ad rem præsentem aliquid facit, versus Germen & herbas crescentes orandum erit, quia Christus sic appellatur.*

Quarta ratio Iesuitæ est: quia Dominus ipse moriens in cruce, Occidentem respiciebat, ideò ad Orientem nobis orandum est, vt quasi in faciem crucifixi intueamur. Et quia ipse ascendit in cœlum versus Orientem, Psal. 67. propterea in precibus ad Orientem respiciendum, vt quasi eum ascendentem votis ac precibus deducamus. Deniq; quia ipse ab Oriente venturus creditur ad iudicium, Matth. 24. ad Orientem precandum, vt quasi venturum iudicem expectemus. *Respondetur ad primum, Christum in monte Caluariæ pendentem in cruce Hierusalem intuitum*

tum esse, ideoq̧ Orientem, non Occidentem versus spectâsse. Ergo qui inter precandum quasi in faciem crucifixi spectare vult, versus Occidentem, non Orientem faciem obuertet. Verum autem esse quod dicimus, descriptio Hierosolymorum exactissimè fidelissimeq̧ nuper edita satis probat. Ad secundum, est falsa allegatio, neq̧ enim hoc reperitur in textu psalmi 67. cuius meminit Bellarminus. Ad tertium respondeo, Christum his verbis non velle significare, ex qua regione vel plaga cœli ad iudicium venturus sit, sed potius qualis eius aduentus futurus sit, nimirum subitus, repentinus ac improuisus, deinde etiam illustris & conspicuus. Falsus igitur sensus verbis Christi à Bellarmino affingitur.

Quintum argumentum est, quia Iudæi orârunt ad Occidentem, propterea Christianos versus Orientem orare oportet, ne Iudæos imitari videantur. *Sed contrà; quum Christus eiusq̧ Apostoli in templo Hierosolymitano more Iudæorum versus Occidentem precati sint, quis dicere ausit, eos, qui hos sequantur, magis peccare, quàm qui Ethnicos imitentur: Hos enim orâsse versus Orientalem plagam Cicero testatur in libro de Naturæ Deorum. Persas quoq̧ Solem orientem adorâsse historici tradunt. Apud Ezechielem etiam cap. 8. in visione ostenduntur prophetæ 25. viri, in templo Hierosolymitano more Ethnicorum Orientem Solem adorantes: sed propterea à Deo reprehenduntur. Vnde non obscurè colligitur, damnari à Deo, qui Orientem versus, religione quadam ducti, orent.*

His argumentis & rationibus ego sextam. & quidem firmiorem præcedentibus addo, videlicet apud Iustinum & Basilium legi, Apostolicam traditionem esse, vt facie conuersâ ad Orientem oremus. *Sed respondetur, eos hanc traditionem non probare ex sacris literis, ex quibus contrarium potius euinci potest. Christus enim inter precandum neq̧ ad Orientem, neq̧ ad Occidentem, vel aliam cœli plagam faciem conuertisse legitur, sed sublatis simpliciter oculis in cœlum. Et hanc superstitionem veluti damnans Ioan. 4. inquit:* Venit hora, quando neque in hoc monte Garizim, neque Hierosolymis adorabitis Patrem, *&c. Adhæc multa ab initio Christianismi solâ consuetudine, vel etiam eorum qui Ecclesijs præerant arbitrio obseruari cœpta, aut etiam ab hæreticis conficta, ad Apostolos progressu temporis relata fuerunt, quo maior esset eorum authoritas. Manifestum hoc est ex Socratis lib. 5. cap. 21. vbi Irenæus testatur de Ieiunio ante Pascha, fuisse quondam simplicem & vulgatam consuetudinem: Progressu autem temporis inde facta est traditio Apostolica. Idem quoq̧ Socrati visum est, de controuersia inter Asiaticos & Occidentales, de Paschatis celebratione. Deniq̧, Durandus ipse testatur lib. 5. Rational. cap. 2. num. 57.* Vigilium Papam circa annum Domini 540. primum instituisse, vt versus Orientem conuertant se Christiani in templis & alibi precantes.

Hæc autem Templorum distinctio, de qua paulò supra, quandò primò cœperit, ab authoribus non indicatur. Aut si maximè Constantini M. ætate, vel paulò ante eam, cum magnificis templorum substructionibus cœpit, illud tamen certò non constat, quando, quo authore & cuius mandato Clerus à populo in templis fuerit separatus. Distinctio templorum quãdo cœperit.

Exstat quidem Clementis 1. decretum, quo prohibet laicos Presbyterium ingredi, dum Sacerdotes Missas celebrant, *vt refert Platina. Vnde quidam probare volunt, iam tum distincta in templis fuisse loca, vbi presbyteri & clerici steterint. Sed decretum hoc falsè Clementi tribui existimo: & tres sunt causæ quæ me mouent.* Prima, *quòd Clementis huius tempore Christiani nulla prorsus templa in toto orbe habuerunt, vt suprà pluribus indicauimus.* Secunda, *quòd ea quoq̧ ætate Missæ vocabulum, cuius Clemens in suo decreto meminit, penitus incognitum fuit.* Tertia, *quòd decretum hoc in Decretalibus Clementis nusquam reperitur.* *Clerus à populo quando & à quo in templis discretus.*

Ex ea verò narratione quæ apud Theodoretum libro quinto, capite decimo octauo, & Sozomenum libro septimo, capite vigesimo quarto, exstat; apparet, hanc in templis cleri & populi separationem Ambrosij tempore in vsu fuisse, incertum tamen à quo instituta. Cùm enim Theodosius Imperator pro more intra cancellos, qui locus tum Sacerdotum solus, sed Imperatori etiam propter eminentiam hactenus patuerat, consistere voluisset, exire iussus fuit

ab Ambrosio Episcopo Mediolanensi, ob cædem Thessalonicæ perpetratam, ac cum reliquis assistere. Demonstrauit illi Ambrosius (*inquit Theodoretus*) discrimina locorum; primumq; num quid vellet interrogauit: Cui Imperator cùm respondisset, expectare se communicationem diuinorum mysteriorum; hæc illi per primarium suum diaconum mandauit: Interiora, ô Imperator, solis sacerdotibus patent, reliquis verò omnibus inaccessa & intacta: proinde exi, & communiter cum reliquis assiste, nam purpura Imperatores, non sacerdotes facit. *Neúe assentationem aliquam resiperet, & legitimum ordinem excederet, vt Theodoretus loquitur, si Imperatores in eo Ecclesiæ loco, in quo sacerdotes, propter excellentiam à plebe separati, sederent, eum locum Imperatoribus in Ecclesia deputauit Ambrosius deinceps, qui ante Cancellos esset Sacrarij seu presbyterij, in quo erant Sacerdotes, ita vt Imperator ante plebem quidem præcipuo loco, ante ipsum verò Sacerdotes sederent. Quam præscriptionē optimus Imperator reuersus Constantinopolim quoque seruauit. Nam cùm festiuitate quadam in templum ibi venisset, & munera ad sacrum altare obtulisset, statim exijt: quem cùm interrogaret Nectarius Constantinopolit. Episcopus, cur non maneret?* vix, inquit, cum gemitu perdidici discrimen inter Imperatorem & Sacerdotem. *Theodoretus ibid.*

Non potuit autem Ambrosius vllum vel exemplum vel testimonium proferre noui Testamenti, quin totius primitiuæ Ecclesiæ vsque ad sua tempora, quo probauerit eiusmodi distinctionem templorum, & in ijs Cleri à populo separationem talem, vt interiora solis Sacerdotibus paterent, reliquis verò omnibus, ipsis quoque Imperatoribus, ea ingredi nefas esset & piaculum. Sunt enim Imperatores, Reges, Principes & quicunque magistratus politici, præsertim fideles, haud minus quàm Episcopi, Sacerdotes & Clerici Serui Dei, Vncti Domini, imò Dij quoque: Qua ratione itaque, si maximè quæ loca in templis alijs sanctiora essent, vt nulla sunt apud Christianos, nec esse debent, non perinde liceret ipsis etiam, ea accedere, vt sacerdotibus licet? D. Chrysostomus homil. 74. in Matthæum causam reddit, ob quam Apostolorum ætate viri ac mulieres non separatim, sed vnâ orârint, quòd scilicet apud Deum nullus sit personarum respectus, imò neque Iudæus neque Græcus, non seruus neque liber, non masculus nec fœmina in Christo Iesu secundum Apostolum. *Quanto magis hoc argumento vti licebit contra illos, qui non viros à mulieribus, sed viros à viris, & Imperatores quidem, Reges ac politicos magistratus à Sacerdotibus in templis discernunt & separant?*

Nec est quòd mihi Hierosolymitanum templum obijciant, in quo Sanctum solis Sacerdotibus patebat: nam hoc pacto Sanctum Sanctorum & reliqua quæ typi, figuræ & vmbræ rerum futurarum in veteri Testamento fuerunt, in Christi Ecclesiam reuocanda forent.

Etsi verò posthac Constantinopoli quoque pijssimus Imperator Teodosius non amplius, vt consueuerat, in presbyterio sederit, sed extra illud, ante tamen plebem in excellentiori quodam loco, eamque consuetudinem sequentes aliquot Imperatores sine dubio obseruârint, nihilominus in Constantinopolitana Synodo 6. concessum rursus fuit à Patribus, videntibus nimirum rei indignitatem iniquitatemq́, vt ex laicis Cæsari saltem ingredi Chorum liceret. *can. 69. Vide Caranzam fol. 324. b.*

Non igitur puto hactenus lege aliquâ, sed consuetudine tantùm laicos à clericis separatos in templis fuisse.

Pōtifices Rom. primi lege clērum à populo in templis discreuerunt.

De Felice 4. autem, qui pontificiam sellam ascendit anno Christi 525. Balæus & Panth. in Chron. alijq́ referunt, quòd primus clerum à populo in Ecclesijs dum sacra peragerentur, discreuerit lege. *Idem fecit Bonifacius 2. Felicem hunc proximè secutus, teste Balæo & Sabellico. Confirmatur hoc etiam in Synodo Turon. 2. anno 570. celebrata iuxta Panuinium, c. 4. Idem etiam decreuit Leo 4. anno 847. in Synodo à se Romæ habita c. 32. Sigebert. Sabellicus Enn. 9. lib. 1.*

Factum hoc ab ipsis duplici de causa: Primò, *vt populum in electione pontificum sui*

voci-

vocibus, suffragijs ac locis tandem priuarent : Secundò, *Ne cuiquam eorum liceret in ciuili vel criminali causa, Episcopum aut clericum ad secularem iudicem vocare : cùm ab initio hanc solùm ob causam hæc distinctio locorum & personarum instituta fuerit, ne scilicet à plebe confusa sacra interturbarentur. Sed vide quid ex hac arrogantia illis euenerit ; dum per capita rasa, digitos vnctos, & sacella disiuncta, cæteris sanctiores cum ipsis Pharisæis haberi voluerunt, à Christi sanguine redemptis fidelibus se separantes, atrium illud ingrediuntur, quod calamo non metiri, sed eijci forás Dominus iussit Apocal. 11. Timendum est ipsis, ne inde fiant hœdi, ab agnis in vltimo examine segregandi, Matth. 25. tanquam ad mysticum Christi corpus non pertinentes. Hinc facilè est iudicare, quantum isti ab Apostolo Petro discrepent, quem tantopere iactitant : cui fas non erat Cornelium gentilem laicum vel profanum statuere. Actor. 10. Balæus in actis Rom. Pontif. Centur. 1. cap. 46. Script. Britanniæ.*

Clerus à p[illegible] lo[illegible] pus à [illegible] bus dis[illegible].

Ex ea verò narratione quæ apud Theodoretum & Sozomenum exstat de Theodosij condemnatione colligi potest, locum illum, in quo Sacerdotes sederunt, à laicis Cancellis quibusdam distinctum fuisse, atq; vt ex Chrysostomo colligi potest, quadam in parte sacrorum velo quodam & cadurco obtentum. Fecerunt hoc ad imitationem non solùm Iudæorum, apud quos in Sanctum templi venire plebi non licebat, verùm sacris tantùm ministris, sed Ethnicorum quoq;, qui in suis templis etiam quædam loca habuerunt, ad quæ fas non erat accedere profanos, sicut indicat Eusebius in lib. de vita Constantini.

Presbyterium à reliqua templi parte cancellis distinctum.

In ipso etiam Choro quædam distinctio locorum esse cœpit, in quibus clerici sederent : vt patet ex can. 38. Toletani Concilij 4. Alij enim in primo Choro, vt presbyteri, alij in secundo, vt Diaconi, sessiones suas habuerunt.

In Choro quoq; differentia locorum fuit.

Et in Constantinopolitan. Concilio sexto testatur Constantinus presbyter Ecclesiæ magnæ, quòd cùm Photinus Episcopus Carthaginen. Constantinopolim venisset, & acturus Missas in templo Mariæ, quæsiuisset, vbi deberet sedere, vtrum ante Metropolitanos, qui ibi morabantur, an post eos : ibi inuentum esse in bibliotheca librum quinti Concilij Latinum, qui singulis sua loca & sedes distribueret. *tom. 2. Concil.*

Ex Chrysostomi quoque homil. 74. in Matth. colligitur, Constantinopoli locum illum extra presbyterium distinctum fuisse, & mulieres à viris parietes quosdam separâsse : Oportet, *inquit*, interiore parte à mulieribus disseparari. Verùm quoniam non vultis necessarium esse, patres nostri putauerunt, saltem his ligneis parietibus vos disseparare. *Sed mox addit*, parietes illos ab initio non fuisse, sicut à senioribus acceperit, in Christo Iesu enim non esse nec marem nec fœminam. *Docet quoq; ibidem*, Apostolorum tempore viros & mulieres vnà orâsse. *Indicat tamen simul etiam causam, ob quam parietibus istis plebs Constantinopoli separata fuerit :* quòd nimirum multi ad formas mulierum aspiciendas, & ad adolescentulorum pulchritudinem curiosius intuendam in Ecclesiam venerint. *Vnde illud vitium taxans*, Quid facis homo *(inquit)* mulierum speciem curiosius in Ecclesia perscrutaris, nec horrescis tantâ templum Dei afficiens contumeliâ? Prostibulúmne tibi videtur Ecclesia, & foro ignobilior? Nam in foro erubescis, etiam times ne quis te videat mulierem sectari : in Ecclesia verò Dei, cùm ipse Deus te alloquatur, & ab istis deterreat, eo ipso, inquam, tempore maximè fornicatione ac adulterio vteris, quo tibi magna voce intonatur, vt ab his fugias, nec horrescis, nec stupes. Sanè præstaret cæcos, aut aliter ægrotos esse, quàm ita oculis turpiter abuti, &c.

Viri à mulieribus etiam in templis separati fuere, & cur?

Philo Iudæus lib. de vita contempl. seruari solitum ab Essenis tradit, quos Hieronymus de Script. Eccles. in Philone Christianos fuisse affirmat, vt viri à mulieribus distincti essent cùm agerentur sacri conuentus, *his verbis* : Commune Semvείov, in quod septimo quoque die conueniunt, septo clauditur duplici, separatis virorum &

mulierum cœtibus: nam mulieres quoque simul auscultant ex more, duntaxat quæ institutum idem sequuntur. Medius autem paries à solo surgit tribus quatuorúe cubitis in modum loriculæ. Superiora vsque ad tectum patent: vnde gemina prouenit commoditas, & quòd pudori fœminei sexus consulitur, & quòd verba Doctoris exaudiunt facilè absq; vllis obstaculis, quæ vocem eius intercipiant. *Eadem quoq, apud Clementem Const. lib. 2. cap. 61. ac magis distinctè leguntur: vide locum tomo 1. Concil. Surij. Nazianzenus ex his quæ scribit in somnio Anastasiæ, supra Ecclesiæ porticus mulierum locum fuisse demonstrat, cùm ait:* Sanctæ virgines vnà cum grauibus matronis è sublimi tecto castissimas sermonibus meis aures inclinabant. *Confirmant hæc quæ de S. Chrysostomo Metaphrastes in vita eius scribit;* nimirum clericum sacris assistentem, cùm mulierem sursum in tabulato manentem procaciter inspexisset, ab altari mouisse. *De loco insuper, vbi virgines à cæteris fœminis separatæ agerent in Ecclesia, Ambrosius ad virg. lapsi. meminit his verbis:* Nónne vel illum locum tabulis separatum, in quo in Ecclesia stabas, recordari debuisti, ad quem religiosæ matronæ & nobiles certatim currebant, tua oscula petentes, &c. *Procopius etiam de ædific. Iust. Imp. lib. 1. hæc habet:* Sunt duæ vtrinq; porticus, quas fastigiata testudo & aurum venustant: harum vna viros orantes, altera mulieres admittit. *In Ecclesia quoq, Romana distincta fuisse in basilicis loca virorum & mulierum ex Symmachi & Gregorij 3. Paparum vitis liquet.*

Sic etiam locus interior templi Hierosolymitani muro fuit discretus, quo fœminæ tam indigenæ, quàm peregrinæ, orationis causâ conuenerunt. Ita enim Iosephus lib. 6. cap. 6. de Iudaico bello: Necessariò proprius locus religionis causâ mulieribus destinatus, muro discernebatur: altera quoq; porta opus fuisse videbatur. Contra primam verò secreta erat, ex alijs regionibus vna porta meridiana, & vna septentrionalis, quibus ad mulieres introibatur: per alias enim transire ad mulieres non licebat: patebat enim locus ille pariter indigenis & hospitibus fœminis, religionis causâ venientibus.

Catechumeniũ

Catechumeni qui.

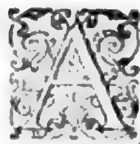
Præterea etiam Constantinopoli alijsque in templis locus fuit extra Chorum, quem Paulus Diaconus libr. 22. & 23. rerum Roman. Catechumenium *appellat, in quo Catechumeni stabant vel sedebant. Erant autem* Catechumeni, *qui nuper de gentilitate venerant, & habebant voluntatem credendi in Christum, vt Isidorus de officijs indicat: vel, qui ex Christianis quidem parentibus erant geniti, nondum autem erant baptizati, ideoque etiam in religione seu fide Christiana nondum perfectè instituti, vnde & nomen κατηχουμένων hoc est, nondum initiatorum, sed qui adhuc imbuuntur elementis religionis, sortiti sunt. Hi non admittebantur ad communionem, sed dum illa fiebat, foras exire iubebantur, ideoque etiam inter initiatos seu perfectos non sedebant, sed peculiarem & ab alijs separatum locum in templis habebant.*

CAPVT II.

De Origine Cryptarum.

Cryptæ quando cœperint.

Cryptæ vnde dicantur.

A Constantini Magni demùm tempore in prima templorum seu basilicarum parte, sub Choro, vti vocant, cœperunt ædificare subterraneum quoddam specus siue cauernam, quam Græco quidem vocabulo, sed Latinis quoq, vsurpato Cryptam *vocârunt. Vnde & nos Germani nostrum mutuati sumus vocabulum, qui eiusmodi templorum partem vocamus* Klufft *vel* Krufft *hoc est, cauernam seu antrum. Hæc ferè Bullingerus lib. 1. de Origine erroris cap. 21.*

Crypta aliâs Confessio.

Onophrius Panuinius in Appendice ad Platinam hunc locum in templis videtur appellare Confessionem, *dicit enim:* Antiquitùs Confessio idem erat quod Martyrium,

rium, scilicet ecclesia in martyrum honorem consecrata. Nunc verò in omnibus totius orbis terrarum Christianorum ecclesijs, quæ duplices sunt, superior scilicet, & inferior (quales multæ per totam Lombardiam & Italiam, Romæ etiam modò exstant, & plures exstabant) appellatur vsque hodie inferior Ecclesiæ pars sub altari maiori ædificata, vt Parmæ in cathedrali, Veronæ ad S. Stephanum, Romæ ad S. Priscam, S. Martinam in montibus, & alibi. Earum similitudine Confessio dicitur locus imus sub gradibus, & altari maiori ecclesiarum S. Petri, S. Pauli Lateranensis, S. Laurentij extra muros, S. Mariæ maioris & aliarum. Quæ Confessio non sine materiali ecclesia fit. *Exstruebantur autem à veteribus illis huiusmodi specus vel antra in templis ob memoriam persecutionum, quibus Christianis sub Imperatoribus ante Constantinum ne prodire quidem interdum licebat, ideoque suos conuentus & sacra in abscondito & quandoque in antris alijsque latebris exercere cogebantur. Bullingerus ibid.* *Cryptæ quare in templis ædificatæ.*

*Præter has templorum partes erat etiam domuncula annexa templo, quæ dicebatur Æ*dicula salutatoria, *vbi sedebat Episcopus cùm se pararet ad sacram concionem: De qua vide Eusebium lib. 3. de vita Constantini, vbi describit templum, quod Hierosolymis ad Christi sepulchrum Constantinus exstruxit: Item Theodoretum libro quarto cap. 20. & libro quinto cap. 17. Hieronymum de obitu Nepotiani: Vualfridum cap. 4. & 6.* Aedicula salutatoria.

CAPVT III.

De Origine cathedræ Episcopi, quam alij Ambonem vocant.

CAthedræ *vox Græca est. Glossator lib. 7. Clementinarum, tit. 7. De Sepulturis,* Cathedram, *secundum Hugonem, componi ait à* Κάθος, *quod sit sedes: &* ἕδρα, *quod sit sponda, & dici, quasi spondata sedes. Verùm inepta est deriuatio:* Κάθος *enim, in hac significatione, Græcum non est: sed propriè significat Vas vel mensuram frumenti. Componitur autem à* κατὰ *&* ἕδρα, *quod significat sedem, subsellium, sellam: quasi sit locus circa sedem vel sellam, seu qui ambiat sellam, in qua Doctor verba facturus resides. Est igitur* Cathedra *locus sublimior circa sellam professorum, concionatorum aut declamatorum. Differt à solio & tribunali iuxta versiculum:* Cathedra quid. Cathedra vnde dicta.

Rex solium: Doctor cathedram, Iudexque tribunal
Possidet: ac sedem Præsul, Prætorque curule.

Idem etiam significat nomen Ambonis *quo vtitur Socrates lib. 6. cap. 5. suggestum scilicet seu pulpitum, ex quo Episcopi, vt clarius audirentur à populo, concionari solebant, sicut eodem loco Socrates testatur, & Lectores vel Diaconi lectionem seu Euangelium recitare. Huiusmodi locum templorum D. Cyprianus honoris causâ* Tribunal *quoddam Ecclesiæ appelauit. Ab ambiendo dictum volunt, quòd locus ille vtrinque gradibus ambiatur. Nam in quibusdam Ecclesijs duo ordines graduum visuntur, vnus à sinistris, quo fit ascensus versus Orientem, alter à dextris, Occidentem spectans, quo fit descensus. In quibusdam verò Ecclesijs Diaconus vnâ, Subdiaconus alterâ viâ in pulpitum, seu ambonem conscendit. Expositor Romani ordinis* Ambonem *ideò hanc appellationem habere tradit, quòd ambiat & cingat intrantem. Sed veriùs est Græcam esse vocem* ἄμβων ἄμβωνος, *quæ inter cætera significat* ascensum, *& locum editum, à verbo* ἀναβαίνω, *quod est ascendo. In Laodiceno Concilio cap. 15. quod Græcè est,* τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων, *Latinè legitur,* qui pulpitum ascendunt. *Panuinius in interpretatione vocum obscur. Ecclesiast. in calce Platinæ fol. 93. Dicitur etiam* Pulpitum *quasi* publicum, *quòd qui ipsum conscenderint, spectari simul & audiri publice possint. Fuit* Pulpitum *antiquitùs locus editior in orchestra, in quo Chorus Tragœdiarum & Comœdiarum, cæterique personam non habentes, fabulæ subseruiebant, histrionibusque in scenam abditis, ipsi populum gesticulationibus detinebant. Inde pro quocunque editiore loco ponitur.* Ambo quid. Pulpitū quid.

Suggestus. *Item* Suggestus, *siue quòd constet ex suggesta, h. e. congesta materia in qua concionatores stare poßint, siue quòd inde populo suggeratur, quod in rem eius esse poßit.*

Lettner. *Germani huiusmodi* Cathedras *sacras corruptè appellant* Lettner/ *cùm à prælegendo priscis nominatæ sint* Lectner/ *nimirum quòd inde sacerdotes sacras literas populo in cœtum congregato prælegerent ac interpretarentur. Bullingerus in 23. cap. Matth.*

Kantzel. *Eademq́, loca nos Germani vocamus* Kantzel/ *à Cancellis, quibus muniri solent, aditusque eorum præcludi, haud aliter quàm scenæ, tribunalia atq; fenestræ ijs muniuntur.*

Cathedræ in templis author. *Clemens autem Episcopus Rom. circa annum D. 90. statuisse dicitur*, vt Cathedra Episcopalis in eminentiori loco statuatur vel erigatur, in qua stans seu residens Episcopus, omnes posSit circumspicere, & ab omnibus circumspici. *dist. 95. Martinus Polonus in Supputationibus in vita Clementis: Antoninus tit. 7. ca. 2. Mirùm verò si Clemens circa hæc, quæ res ipsa admonet fieri debere, occupatus fuerit: nam res per se, sine mandato, postulat, vt altiore quàm alij loco stent Concionatores, quò nimirum inde ad populum verba facientes, commodius & facilius, maiore etiam cum authoritate & gratia audiantur: adeoque locus hic in quo verbi diuini ministri stant docentes populum, egregiè etiam sui officij eos admonet, vt scilicet meminerint, quando in altis his locis steterint, se & videri posse ab omnibus & diligentes ac prouides habitus sui, gestuum, vitæ & morum suorum custodes esse oportere, quando homines plebeij in illa externa ferè magis oculos intendunt, quàm in verba dicentis. Vnde & lux mundi, & in specula positi, & capita appellantur. Ac quemadmodum ipsi in omnium hominum vitam ac mores ex alto inspiciunt, sic in ipsorum vultus, gestus, voces ac mores, populus omnis oculos suos intendit. Qua de causa qui locum hunc excelsum conscendunt, prudenter & cautè sese gerere debent, ne quid faciant aut dicant, quod eorum persona officioq; sit indignum, proptereaq; eis vitio verti queat.*

Cathedra Episcopalis quare alta.

Cathedra episcopalis ne sit sumptuosa. *Talem autem Cathedram in templis non debere esse sumptuosam ex epistola Concilij Antiocheni apparet, quæ inter mores portentosos Samosateni, hoc quoq; numerat*, quòd non contentus mediocri, vt discipulus Christi, sede, gradum sibi in Ecclesia & thronum ad morem principum huius seculi exstruxerit. *Hoc verò non obseruârunt aliquot Pontifices Maximi, qui Romæ in multis templis has Cathedras splendidißimis pulcherrimisq; marmoreis tabulis & porphyreticis lapidibus exornârunt, sicut referunt Platina in vitis pontificum, Onophrius Panuinius in Appendice ad Platinam, aliiq;. Hac ratione autem fit, vt stupidus populus in tali ornatu & pompa animum occupans, doctrinam, quæ ex hoc loco proponitur, parùm attendat.*

De Vor seu Portkirchen.

Vorkirch. *SEbastianus Frank in suis Chron. fol. 476. superiorem illum Ecclesiarum seu templorum locum, qui ab inferiore paulùm est eleuatus, & in quo multi virorum inter concionandum sedere solent, vocat Germanicè* Pfortkirchen/ *à portis, vt opinor, templorum, quibus plerunq; locus ille imminet, quem nos Heluetij corruptè vocamus* Vorkilchen / *quasi* Port *seu* Pfortkirchen.

CAPVT IIII.

De Origine Baptisterij.

Quibus in locis baptizarint Apostoli & primitiua ecclesia. *APostolorum ætate locis ad baptizandum, prout tulit occasio, liberè vsi sunt fideles, quibuslibet. Nam Ioannes Baptista Christum in Iordane, Philippus quoq; Eunuchum in flumine baptizauit. Act. 8. Videtur etiam Lydia, vnà cum familia sua, Philippis in flumine, ad quod solebant fieri precationes cõmunes, baptizata esse: Act. 16. Custos carceris à Paulo & Sila cõuersus, videtur in ædibus suis baptizatus esse. In Corinthiaca Ecclesia super mortuis, h. e. in eo loco vbi sepeliebãtur, baptizâsse, ex 1. Cor. 15. cõstat: Non tamẽ exprimitur*

mitur

mitur an ibi fons aliquis fuerit, vel peluis, aut aliud vas aquâ plenum, ex quo baptizârint. Nec statuerunt Apostoli Christusque ipse vsquam legẽ, de certo aliquo loco vbi, aut de vase ex quo baptizari oporteat, eligendo. Eamque ob causam nihil etiam expressi seu certi hac de re in primitiuæ Ecclesiæ historia reperitur. Vincentius quidem ex Martyrologio libro decimo capite 106. indicat, Pium pontificem Romanum circa annos Christi 150. consecrâsse Baptisterium in thermis Nouati: sed id eadem fide, quâ multa alia, facit: neque enim Iustinus, qui Pij coætaneus fuit, vel Baptisterij, vel consecrationis eiusdem facit mentionem. Credibile autem in sæuissimis illis ante Constantinum Magnum persequutionibus, quando nulla adhuc templa Christiani habebant, mansisse eam libertatem, quæ Apostolorum fuit temporibus, vt vel in fluminibus, vel si flumina nulla ad manum essent, ex vase quocunque, honesto tamen mundoque, baptizârint & aquâ homines perfuderint vbiuis locorum. Ita in carcere baptizatos conuersos indicat historia de Basilide apud Eusebium lib. 6. cap. 5. & in lecto ægrotantes, vt prolixè ostendit Cyprianus in epistola ad Magnum.

Panuinius in Appendice ad Platinam affirmat, sed sine omni authore, veteres Christianos, vasa, quibus in Baptismo vsi sint ad perfundendos homines aquâ, PELVES *appellâsse.* Peluim *autem dictam volunt quidam à pelluendo, putantque sinum esse aquarium, in quo variæ res pelluantur: Huiusmodi pelui, ad primitiuæ Ecclesiæ, vt opinor, formam, in multis reformatis Ecclesijs vtuntur nostrâ adhuc ætate. Et in Concilio Ilerdensi conceditur,* vt omnis presbyter, qui fontem lapideum habere nequiuerit, vas solummodo conueniens ad baptizandi officium habeat, quod tamen extra Ecclesiam non sit deportandum: *sicuti refert Gratianus de Consecratione Dist. 4. cap. Omnis presbyter: alioquin inter Canones huius Concilij non exstat,* Pelues Baptismo adhibitæ.

Pace autem à Constantino Ecclesijs redditâ, & templis plurimis exædificatis, certum quoque Baptismo locum ibi deputârunt. Erat ille vel intrà, vel extrà, sed propè templa: & dicebatur FONS, *à fundendo nimirum, quòd aquam funderet, quibus homines mergi seu baptizari possent. Eiusmodi fontem dicitur exstruxisse Constantinus Magnus Romæ apud Basilicã Constantinianam, quã Lateranensem vocant ex lapide porphyretico, cuius tota pars illa quæ aquam continebat, ex argento erat. In medio huius fontis columna porphyretica posita erat, in qua aurea phiala 50. librarum balsamo plena, in celebritate Paschæ vsum nocturni luminis præstabat. In labro fontis stabat agnus auri purissimi, vnde aqua fundebatur. Non longè ab agno erat Saluatoris statua argenti purissimi centum & septuaginta librarum. Ad alteram partem stabat Iohannis Baptistæ statua argentea 100. librarum, hunc præ se ferens titulum: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Septem verò Cerui aquam fundebant, quorum singuli 80. librarum erant. Prouentus quoque & redditus certos huic fonti assignauit idem Imperator ex massa Statiliana in agro Corano, ex fundo Bassi, ex domibus & hortis aliquot in vrbe positis, ex quibusdam fundis in Africa, Numidia & Græcia sitis. Hæc quidem Platina in vita Syluestri 1. confidenter affirmat: ego verò eiusdem momenti esse puto cum ijs quæ ibidem narrat, de statuis & imaginibus Christi, Angelorum, Apostolorum aliorumque à Constantino Magno in basilicis Romæ positis: de S. Cruce ab Helena matre Constantini inuenta: deque basilicis in honorem Petri aliorumq; Sanctorum ædificatis: harum enim rerum diligentissimus scriptor Eusebius de vita Constantini ne vno quidem verbulo meminit. Constat tamen, sæpe locum hunc à veteribus* Sacrum fontem *appellatum fuisse, inde simpliciter, quòd aquam ad baptizandos homines funderet ac subministraret.* Post Constantinum M. certus in tẽplis & extra templa locus Baptismo destinatus. Fons Baptismi. Baptisterium Constãtini M.

Vel dicebatur locus Baptismo destinatus BAPTISTERIVM: *quo nomine veteres olim extra hunc sacrum vsum pro quodam lacu sunt vsi, ex ligno aut lapide ædificato lauandi gratiâ. Id in cellis, id est, in locis secretioribus solebat constitui. Ita enim Plinius Iunior ad Apollinarem,* Cella, *inquit,* frigidaria, in qua Baptisterium amplum atq; opacum. *Ab hoc vsu profano Christiani etiam locum seu vas illud in quo, vel ex quo aquâ Baptismi tincti fuere* Baptisterium *appellârunt. Inde quoq; Germanicâ linguâ vocamus* Tauffstein, *quòd nimirum nobis in templo lapis sit ad id excisus seu excauatus, vt aquâ inde perfundi infantes possint.* Baptisterium. Tauffstein.

Erat autem Baptisterium *alicubi minus, alicubi verò maius & capacius. Meminit maio-*

Baptisterium maius et minus

ris huiusmodi Baptisterij Athanasius in Epistola ad Orthodoxos, vbi de Arianorum furoribus differens, ait, quòd Ecclesijs & Baptisterijs flam̃as iniecerint. Iudæos item & atheos Ethnicos in sacrum Baptisterium ingressos, nullâ cum reuerentiâ, eam verborum factorumq; turpitudinem nudatis corporibus designâsse, vt pudendum abominandumq; sit relatu. *Meminit & Augustinus de Ciuitate Dei libro 22. cap. 8. itemq; Gregorius Turonensis libro 10. hist. cap. 31. vbi dicit,* se ad Basilicam Martini Baptisterium extruxisse. *Ex historia quoq; Ratholdi Frisonum Ducis apparet, baptisteria magna & capacia fuisse: is enim cùm vno pede in lauacrum sanctum intrauisset, alterum pedem retrahens, interrogauit, vbi nam plures suorum maiorum essent? in inferno, an in paradiso? Et audiens plures esse in inferno, intinctum etiam pedem extrahens:* Satius est *(ait)* vt plures quàm pauciores sequar. *Et alibi quoq; legimus, non solùm infantes, sed & adultos toto corpore in baptisterijs aquâ mersos fuisse.*

Aliquandò tamen Baptisterij nomen vsurpârunt pro toto illo loco seu area in qua extra templa fons baptismi stetit. Nam Platina in vita Hilarij dicit, quòd ædificârit in baptisterio Vaticanæ Ecclesiæ tria Oratoria; addidisse etiam Oratorium S. Stephani baptisterio Lateranensi.

Colymbethra baptisterij quid

Aquæ verò in Baptisterio receptaculum, ex quo aqua baptizato superfusa, per aquæductus seu inferiorem quendam alium meatum secedebat, Colymbethra *appellatur à Socrate libro 7. capite 4. vbi indicat,* Iudæum quendam incurabili morbo laborantem, è Colymbetra baptisterij leuatum, subitò à morbo liberatum fuisse. *Narrat idem de quodam alio Iudæo, qui propter munera baptismum petebat,* quòd aqua in Colymbethra semel atq; iterum euanuerit: *libro eodẽ cap. 17. Similiter Deuterio Ariano Constantinopoli Barbam quendam baptizante, & corrumpente Christi institutionem, atq; dicente,* Baptizatur Barbas in nomen patris per filium in sancto spiritu, aqua repentè in Colymbetra euanuisse refertur *à Theodoro Lectore libro 2. Collectan. Est & hoc nomen ex profano in sacrum vsum translatum, sed ferè per Metonymiam, quâ continens pro contento ponitur: significat enim* κολυμβήθρα *propriè* natatorium, *hoc est locum in quo natare possumus aut nos mergere,* Lauacrum, *quin &* Piscinam *sic enim scribit Athenæus lib. 12. ex Diodoro Siculo;* Ἀκραγαντῖνες φησὶ κατασκευάσαι Γέλωνι Κολυμβήθραν πολυτελῆ τὸ περίμετρον ἔχουσαν σταδίων ἑπτὰ, βάθος δὲ πηχῶν εἴκοσιν: εἰς ἣν ἐπαγομένων ποταμῶν καὶ κρηναίων ὑδάτων, ἰχθυοτροφεῖον εἶναι. καὶ πολλοὺς παρέχεσθαι ἰχθῦς. *Est & nomen proprium* Colymbethra *Ecclesiæ cuiusdam apud Theodorum Lectorem libro 1.*

Piscina circa templa quid.

Piscinam etiam vocant in templis vel extra, locum illum, in quem ex Colymbethra aquæ baptizato superfusa per aquæductus aut alios meatus secedit: in ea lauant vtensilia templorum, tegumenta altarium & similia, vetustate vel alia calamitate corrupta. Ita præcipitur capite 5. Synodi Colonien. sub Rodolpho Imp. celebratæ, vt infantes tertiâ die post confirmationẽ ducantur ad Ecclesiam, vbi presbyteri frontes eorum lauent & comburant bandellos, *hoc est,* fascias, & cineres bandellorum & aquam lotionis in sacrum locum, in piscinam siue lauatorium reponant.

Fauissæ apud Ethnicos quid.

Similiter quoque apud Ethnicos circa templa locus fuit, in quo erat aqua, qui Fauissæ *appellabatur. Sunt qui putant,* Fauissas *fuisse in Capitolio cellis cisternisq; similes, vbi etiam reponi erant solita ea quæ in templo vetustate facta erant inutilia, vt tradit Gellius libro 2. cap. 10. ex Varronis sententia.* Seruius *inquit,* Sulpitius iuris ciuilis author, vir benè literatus, scripsit ad M. Varronem, rogauitq;, vt rescriberet, quid significaret verbum, quod in Censorijs libris scriptum esset; id erat verbum Fauissæ Capitolinæ. Varro rescripsit, in memoria sibi esse, quòd Q. Catulus curator restituendi Capitolij dixisset, voluisse se aream Capitolinam deprimere, vt pluribus gradibus in eandem conscenderetur, suggestúsque pro fastigij magnitudine altior fieret, sed facere id non quisse, quoniam Fauissæ impedissent. Id esse Cellas quasdam & cisternas, quæ in area sub terra essent, vbi reponi solerent signa vetera, quæ ex eo templo collapsa essent, & alia quędam religiosè donarijs consecratis.

At deinde

At deinde eadem epistola negat quidem se in literis inuenisse, cur Fauissæ dictæ sint: sed Q. Valerium Soranum solitum dicere *ait*, quos thesauros Græco nomine appellaremus, priscos Latinos Flauissas dixisse, quòd in eos, non rude æs argentúmque, sed flata signatáq; pecunia conderetur. Coniectare igitur se detractam esse ex eo verbo secundam literam, & Fauissas esse dictas cellas quasdam & specus, quibus æditui Capitolini vterentur ad custodiendas res veteres religiosas.

Ex actusatione clericorum & monachorum Antiochenorum habita contra Seuerum suum episcopum in Constantinopolitana Synodo anno 518. apparet, fuisse tunc temporis aureas vel argenteas columbas super baptisteria appensas, quas Seuerus amouerat.

Fuisse autem sacrosanctum Baptisterij locum, testatur Euagrius libro 2. cap. 8. de Proterio Alexandrinorum Episcopo scribens, ipsum, quo necem effugeret, ad sacrosanctissimum baptisterium se recepisse: quo in loco & barbaris, & cunctis ferocibus hominibus reuerentia quædam incutiatur. *Baptisterium sacrosanctum.*

Non licere verò publicum Baptisterium in parochia aliqua habere, nisi vbi episcopus constituerit, cuius parochia sit *decretum fuit in Synodo apud Palatium Vernis habita sub Pipino Francorum Rege anno Domini 755. cap. 7.*

CAPVT V.

De Origine Ταμείων, hoc est, Ciboriorum, Quæ Germanicè vocantur Sacramentheußli.

De asseruanda, aut in arcas, thecas & ædiculas includenda Eucharistia, neq; Christus neq; Apostoli legem seu mandatum vllum dederunt: sed Christus Panem & Vinum Eucharisticum simpliciter edere ac bibere iussit: & Apostoli, quòd à Domino acceperunt, sine vllo additamento Ecclesijs tradiderunt. In veteri etiam Testamento Deus Israelitis præcepit, vt agnum Paschalem, qui typus fuit agni illius, qui tollit peccata totius mundi, totum absumerent, aut residuum igni comburerent. Exod. 12. Hoc ideò mandâsse Dominum volunt, Primò, *vt conuiuium sacrum à prophanis distingueret. Quam ob causam etiam absque dubio Clemens de consecr. distinct. 2. cap. Tribus gradibus. præcepit*, vt nullus clericus externus aut laicus de fragmentis oblationum Christi ad promiscuam mensam quicquam poneret. Deinde, *quia emigrandum erat Israelitis ex Ægypto, si reliquissent aliquid, id fortè à canibus, aut felibus, aut muribus absumptum fuisset, aut saltē aliqui corruptum, ideò iubentur comedere, atq; etiam reuerentiæ causa comburere, ne cuiusquam contumeliæ exponatur. Fortè etiam superstitionem cauere voluit, ad quam proni erant Israelitæ: si enim æneum serpentem & aureum vitulum coluerunt, multò magis agni paschalis reliquias venerati fuissent progressu temporis.* *De includenda Eucharistia nullum extat mandatum vel Christi vel Apostolorum.* *Agni paschalis reliquiæ cōburebantur.*

Obseruatum hoc fuit in Ecclesia Christi à temporibus Apostolorum longo tempore. Cypriani verò ætate circa annos Christi 250. moris fuisse in ARCAM *sanctum Dei, hoc est, Eucharistiam, concludere, ex eo casu quem recitat Sermone 5. de lapsis, apparet.* Cùm quædam, inquit, Arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentâsset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. *Ex quibus tamen verbis haud obscurè colligi potest, Eucharistiam non in templis, sed in priuatis ædibus à quibusdam asseruatam fuisse. Dicit enim Cyprianus*, quòd in sua arca sanctum Domini conclusum habuerit. *Ita etiam Tertullianus de sua vxore testatur*, quòd domi suæ Eucharistiam seruârit. *Gorgonia quoq; Nazianzeni soror domum Eucharistiam deportauit. Et Ambrosius de Satyro fratre indicat*, quòd Eucharistiam in collo quasi viaticum portârit. *Ita credibile quoque presbyterum illum priuatim domi suæ Eucharistiam asseruâsse, qui eam noctu Serapioni cuidam seni & animam agenti per puerum misit, vt Dionysius Alexandrinus refert, in epistola ad Fabium Antiochenum, apud Eusebium lib. 6. cap. 44. Neq; his connumerandum, quòd Iustinus in Apologetico testatur*, per Diaconos suo tempore Eucharistiā etiam ad absentes *Eucharistia priuatim domi in arcas inclusa Cypriani tempore.* *Eucharistia nō ex capsa, sed ex cœtu missa ægrotantibus.*

& ægrotos delatam fuisse. *Nihil enim ibi dicit de reseruatione vel priuata vel publica; sed quòd eo ipso tempore, quo Cæna Domini in publico cætu celebrata sit, habita fuerit ratio eorum, qui propter morbum abessent à cætu, & ad illos per Diaconos Eucharistia missa sit. Vna igitur & eadem fuit hæc actio, & proinde nihil pertinet ad epuli sacri reseruatas reliquias. Ita etiam credendum Exuperium Tolosanum illum Episcopum Corpus Domini in canistro, sanguinem autem in vitro ex cætu ad absentes portâsse.*

Eucharistiæ priuata inclusio reprehēsa.

Quod verò illam priuatam asseruationem in arcis & thecis Eucharistiæ attinet, cuius modò exempla quædam recitauimus, illam ita reprehendit Origenes ex ipsis verbis institutionis Cænæ, vt quamcunq; etiam in templis detestetur & abroget. Nam in explicatione cap. 7. Leuitici, Dominus *(inquit)* panem, quùm discipulis dabat, dicebat eis, Accipite, manducate: non distulit, nec seruauit in crastinum. *Et author Sermonis de Cæna Domini apud Cyprianum, disertè ait: Recipitur, non includitur. Cumq; in veteri ecclesia fuerit valdè difficile, imò penè ἀδύνατον, cùm Christiani simul cibum caperent in suis Agapis (quod ad multa secula, præsertim in concursu ad martyrum μνημεῖα viguit) ita dimetiri panem & vinum, quæ peculiariter Sacramentali esui destinabantur, quin aliquid plerunq; superesset: ideò varia quoq; de illis reliquijs statuta fuerunt, quæ reseruationem & inclusionem nullam probant. Hesychius Nazianzeni discipulus explicans illud Leuit. 8.* Quicquid reliquum fuerit de carne & panibus, ignis absumet, *indicat,* sui seculi morem fuisse, vt si quid omnibus communicatis reliquum esset, incenderetur & cremaretur. *Aliquibus etiam in locis legimus reliquias illas vel à clericis, vel etiam à pueris, ludum literarium frequentantibus, comedi atque consumi solitas fuisse. Constantinopoli consuetudo fuit, vt clerici eodem die, quo epulum sacrum celebrabatur, reliquias consumerent: quando verò plusculum supererat reliquiarum, quibus consumendis clerici non sufficiebant, adhibebantur etiam Scholastici, vt ex Nicephori lib. 17. cap. 25. apparet. Huiusce consuetudinis postea quædam facta est mutatio. Concilium enim Matisconense 2. anno Christi 587. iuxta Panuinium habitum,* reliquias, quæ post communionem peractam supererant, quartâ aut sextâ feriâ à pueris illis percipiendas esse præcipit. *Humbertus verò Syluæ Candidæ Episcopus contra libellum Nicetæ monachi, hunc Græcorum ritum grauiter reprehendit ex ipsius institutionis verbis, & inter cætera inquit:* Legimus Dominum non imperfectam, sed perfectam commemorationem suis discipulis tradidisse, pane benedicto, & mox fracto & distributo. Non enim benedixit tantùm, & reseruauit frangendum in crastinum, nec fregit tantùm & reposuit, sed fractum statim distribuit. Vnde Alexander Martyr, & Papa ab Apostolo Petro, Passionem Domini inserens Canoni Missæ, ait: Hoc quotiescunque feceritis, id est, benedixeritis, fregeritis & distribueritis, in mei memoriam facietis. Quia quodlibet horum trium sine reliquis fiat, scilicet aut benedictio sine fractione & distributione, aut fractio sine benedictione & distributione, perfectam Christi memoriam non repræsentat, sicut distributio nulla sine benedictione & fractione. *Hæc Humbertus. Gabriel Biel etiam in Canonem Lect. 26. allegans Paschasij sententiam inquit,* Christus volens discipulos suos fructus huius sacramenti participes fieri, postquam corpus suum consecrauit, non sistebat in consecratione, neque dedit discipulis, vt ipsum honorificè conseruarent, sed dedit in sui vsum, dicens, Accipite, comedite.

Quid cum reliquijs Cænæ factum.

Interim tamen non dissimulandum videtur Ansegisum Canonem ponere, quo iubentur presbyteri Eucharistiam semper habere paratam, vt ad ægrotos deferatur, ne sine communione moriantur. *Refert etiam B. Rhenanus in suis ad Tertulliani librum De Corona militis Annotationibus,* exstare apud Burkardum Borbetomagen Episcopum Canonem eiusmodi Concilij Turonensis, vt omnis presbyter habeat pyxidem, aut vas tanto sacramento dignum, vbi corpus Dominicum diligenter recondatur ad viaticum recedentibus è seculo. *Idem tamen Canon docet simul,* Eucharistiam illis temporibus sub altari solitam asseruari, non proprijs sacellis, *vt hodiè. Nam sequitur,* Semperq; sit obserata sub altari, propter mures & nefarios homines. *Neque etiam*

Eucharistia quando publicè sub altari solerit asseruari.

candis

standiu seruabatur, vt nunc fit: nam sequitur eodẽ Canone, Et de septimo in septimum diem semper mutetur, id est, à Presbytero illa sumatnr, & alia quæ eodem die consecrata est in locum eius subrogetur, ne fortè diutius obserata, muscida, quod absit, fiat.

Hæc aliquantò prolixius enumerare libuit, vt omnibus palàm fiat, caruisse Ecclesiam huiusmodi sacellis, thecis, arcis, ciborijs & ædiculis, quas Christus Matth. 24. ταμεῖα vocat, in templis suis 1200. totos annos à nato Christo, nimirum vsq; ad tempora Innocentij III. Is cùm in Lateranensi Concilio anno 1215. celebrato, Transsubstantiationis dogma approbâsset, & inter fidei articulos retulisset, hominibusq; persuasisset, in Sacramento Cœnæ nihil superesse substantiæ vel panis vel vini, sed verum ibi contineri corpus & sanguinem Domini, cœperunt tunc etiam primò in honorem huius Sacramenti parare in templis tabernacula, thecas & ædiculas, & coràm his procumbere. Mandauit enim, vt Eucharistia in omnibus Ecclesijs sub seræ & clauis custodia conseruetur. *Decretal. lib. 3. tit. 44.*

Quando primùm ædiculæ Sacramentariæ institutæ.

Non tamen hic mos ab omnibus statim Ecclesijs admissus aut receptus fuit, quod ex Decreto Honorij III. facillimè potest intelligi, quo Innocentij huius nouam institutionem approbauit, & omnibus Ecclesijs obtrusit. Id lib. 3. Decretal. tit. De celebratione Missarum ad hunc modum habet: Ne propter incuriam sacerdotum diuina indignatio grauius exardescat, districtè præcipiendo mandamus, quatenus à sacerdotibus Eucharistia in loco singulari mundo, & signato semper honorificè collocata, deuotè & fideliter conseruetur. Sacerdos verò frequenter doceat plebem suã, vt cùm in celebratione Missarũ eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet. *Quo ipso, quod tam districtè præcipit, satis constat, id quod sic mandat diu non durâsse, sed se authore & approbatore maximè institutum. Neque enim edictis nec mandatis tam districtis habemus opus, in his retinendis, quæ aut vetus consuetudo, aut honesta aliqua ratio maiorum authoritate confirmata commendat.*

Ædiculæ Sacramentariæ non ab omnib. approbatæ.

Post confirmatum verò & stabilitum miraculis & signis falsissimis Transubstantiationis dogma, cœperunt tum demum in honorem noui sui Dei Maozim in templis maximo sumptu & apparatu ædificare sacella, tabernacula & ædiculas, in quas tanquam in carcerem & custodiam hunc Deum suum incluserunt. Proinde certissimum est, nullam in toto terrarum orbe capsam aut ædiculam sacramentariam inueniri posse, quæ non intra proximè elapsorum trecentorum quinquaginta annorum spatium exstructa sit.

Præuidit hunc errorem Dominus, & propterea maturè monuit suos in Euangelio vt sibi ab eo cauerent, dicens: Si quis vobis dixerit, Ecce hic Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim pseudoChristi & pseudoprophetæ, & dabũt signa magna & prodigia, ita vt in errorẽ inducantur, si fieri posset, etiã electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire. Ecce ἐν τοῖς ταμείοις, *hoc est*, in cõclauibus, seu penetralibus est, nolite credere *&c. Quamuis verò hic locus à multis soleat exponi de Iudaicis calamitatibus, negari tamen non potest, quod & ipse fatetur Hieronymus, eadem operâ totius mundi ad finem vsq; seculi fata contexi. Concluditur certè hic locus sententiâ de vltimo Christi in mundum, sub diem nouissimi iudicij, aduentu prolatâ in hunc modum:* Sicut fulgur exit ab Oriente & apparet vsq; in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. *Præterea negari non potest, simpliciter hic damnari à Domino doctrinam quæ Christum in diuersis terrarum locis, in scrinijs, penetralibus, ædiculis aut munitis locis præsentem ostendit. Id quod in erectis, à Transubstantiationis authoribus, Corpori Christi claustris, tabernaculis, sacellis & ædiculis, fieri nemo negârit, quantumuis perfrictæ admodum frontis fuerit. Nam in multis locis hæc verba eiusmodi ædiculis sacramentarijs inscripta seu insculpta leguntur,* HIC DEVM ADORA. *Item,* Flecte genu, lapis hic venerabilis hospite Christo. *Quid est Christum ἐν ταμείοις, id est, in penetralibus & claustris ostendere, si hoc non est? Atqui Apostolus clarissimè dicit,* Non in manufacta ingressus est Iesus, quæ sunt exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis: *Hebræo. 9. capite.*

Contra ædiculas sacramentarias Christi admonitio.

& ægrotos delatam fuiſſe. *Nihil enim ibi dicit de reſeruatione vel priuata vel publica: ſed quòd eo ipſo tempore, quo Cœna Domini in publico cœtu celebrata ſit, habita fuerit ratio eorum, qui propter morbum abeſſent à cœtu, & ad illos per Diaconos Euchariſtia miſſa ſit. Vna igitur & eadem fuit hæc actio, & proinde nihil pertinet ad epuli ſacri reſeruatas reliquias. Ita etiam credendum Exuperium Toloſanum illum Epiſcopum Corpus Domini in caniſtro, ſanguinem autem in vitro ex cœtu ad abſentes portâſſe.*

Euchariſtiæ priuata inclusio reprehẽſa.

Quod verò illam priuatam aſſeruationem in arcis & thecis Euchariſtiæ attinet, cuius modò exempla quædam recitauimus, illam ita reprehendit Origenes ex ipſis verbis inſtitutionis Cœnæ, vt quamcunq; etiam in templis deteſtetur & abroget. Nam in explicatione cap. 7. Leuitici, Dominus (*inquit*) panem, quùm diſcipulis dabat, dicebat eis, Accipite, manducate: non diſtulit, nec ſeruauit in craſtinum. *Et author Sermonis de Cœna Domini apud Cyprianum, disertè ait: Recipitur, non includitur. Cumq; in veteri eccleſia fuerit valdè difficile, imò penè ἀδύνατον, cùm Chriſtiani ſimul cibum caperent in ſuis Agapis (quod ad multa ſecula, præſertim in concurſu ad martyrum μνημεῖα viguit) ita dimetiri panem & vinum, quæ peculiariter Sacramentali eſui deſtinabantur, quin aliquid plerunq; ſupereſſet: ideò varia quoq; de illis reliquijs ſtatuta fuerunt, quæ reſeruationem & incluſionem nullam probant. Heſychius Nazianzeni diſcipulus explicans illud Leuit. 8.* Quicquid reliquum fuerit de carne & panibus, ignis abſumet, *indicat,* ſui ſeculi morem fuiſſe, vt ſi quid omnibus communicatis reliquum eſſet, incenderetur & cremaretur. *Aliquibus etiam in locis legimus reliquias illas vel à clericis, vel etiam à pueris, ludum literarium frequentantibus, comedi atque conſumi ſolitas fuiſſe. Conſtantinopoli conſuetudo fuit, vt clerici eodem die, quo epulum ſacrum celebrabatur, reliquias conſumerent: quando verò pluſculum ſupererat reliquiarum, quibus conſumendis clerici non ſufficiebant, adhibebantur etiam Scholaſtici, vt ex Nicephori lib. 17. cap. 25. apparet. Huiuſce conſuetudinis poſtea quædam facta eſt mutatio. Concilium enim Matiſconenſe 2. anno Chriſti 587. iuxta Panuinium habitum,* reliquias, quæ poſt communionem peractam ſupererant, quartâ aut ſextâ feriâ à pueris illis percipiendas eſſe præcipit. *Humbertus verò Syluæ Candidæ Epiſcopus contra libellum Nicetæ monachi, hunc Græcorum ritum grauiter reprehendit ex ipſius inſtitutionis verbis, & inter cætera inquit:* Legimus Dominum non imperfectam, ſed perfectam commemorationem ſuis diſcipulis tradidiſſe, pane benedicto, & mox fracto & diſtributo. Non enim benedixit tantùm, & reſeruauit frangendum in craſtinum, nec fregit tantùm & repoſuit, ſed fractum ſtatim diſtribuit. Vnde Alexander Martyr, & Papa ab Apoſtolo Petro, Paſsionem Domini inſerens Canoni Miſſæ, ait: Hoc quotieſcunque feceritis, id eſt, benedixeritis, fregeritis & diſtribueritis, in mei memoriam facietis. Quia quodlibet horum trium ſine reliquis fiat, ſcilicet aut benedictio ſine fractione & diſtributione, aut fractio ſine benedictione & diſtributione, perfectam Chriſti memoriam non repræſentat, ſicut diſtributio nulla ſine benedictione & fractione. *Hæc Humbertus. Gabriel Biel etiam in Canonem Lect. 26. allegans Paſchaſij ſententiam inquit,* Chriſtus volens diſcipulos ſuos fructus huius ſacramenti participes fieri, poſtquam corpus ſuum conſecrauit, non ſiſtebat in conſecratione, neque dedit diſcipulis, vt ipſum honorificè conſeruarent, ſed dedit in ſui vſum, dicens, Accipite, comedite.

Quid cum reliquijs Cœnæ factum.

Euchariſtia quando publicè ſub altari cœperit aſſeruari.

Interim tamen non diſſimulandum videtur Anſegiſum Canonem ponere, quo iubentur presbyteri Euchariſtiam ſemper habere paratam, vt ad ægrotos deferatur, ne ſine communione moriantur. *Refert etiam B. Rhenanus in ſuis ad Tertulliani librum De Corona militis Annotationibus,* extare apud Burkardum Borbetomagen Epiſcopum Canonem eiuſmodi Concilij Turonenſis, vt omnis presbyter habeat pyxidem, aut vas tanto ſacramento dignum, vbi corpus Dominicum diligenter recondatur ad viaticum recedentibus è ſeculo. *Idem tamen Canon docet ſimul,* Euchariſtiam illis temporibus ſub altari ſolitam aſſeruari, non proprijs ſacellis, *vt hodiè. Nam ſequitur,* Semperq; ſit obſerata ſub altari, propter mures & nefarios homines. *Neque etiam*

tandiu

diu seruabatur, vt nunc fit: nam sequitur eodē Canone, Et de septimo in septimum diem semper mutetur, id est, à Presbytero illa sumatur, & alia quæ eodem die consecrata est in locum eius subrogetur, ne fortè diutius obserata, muscida, quod absit, fiat.

Hæc aliquantò prolixius enumerare libuit, vt omnibus palàm fiat, caruisse Ecclesiam huiusmodi sacellis, thecis, arcis, ciborijs & ædiculis, quas Christus Matth. 24. ταμεῖα vocat, in templis suis 1200. totos annos à nato Christo, nimirum vsq; ad tempora Innocentij III. Is cùm in Lateranensi Concilio anno 1215. celebrato, Transsubstantiationis dogma approbâsset, & inter fidei articulos retulisset, hominibusq; persuasisset, in Sacramento Cœnæ nihil superesse substantiæ vel panis vel vini, sed verum ibi contineri corpus & sanguinem Domini, cœperunt tunc etiam primò in honorem huius Sacramenti parare in templis tabernacula, thecas & ædiculas, & coràm his procumbere. Mandauit enim, vt Eucharistia in omnibus Ecclesijs sub seræ & clauis custodia conseruetur. *Decretal. lib. 3. tit. 44.*

Quando primùm ædiculæ Sacramentariæ institutæ.

Non tamen hic mos ab omnibus statim Ecclesijs admissus aut receptus fuit, quod ex Decreto Honorij III. facillimè potest intelligi, quo Innocentij huius nouam institutionem approbauit, & omnibus Ecclesijs obtrusit. Id lib. 3. Decretal. tit. De celebratione Missarum ad hunc modum habet: Ne propter incuriam sacerdotum diuina indignatio grauius exardescat, districtè præcipiendo mandamus, quatenus à sacerdotibus Eucharistia in loco singulari mundo, & signato semper honorificè collocata, deuotè & fideliter conseruetur. Sacerdos verò frequenter doceat plebem suā, vt cùm in celebratione Missarū eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet. *Quo ipso, quod tam districtè præcipit, satis constat, id quod sic mandat diu non durâsse, sed se authore & approbatore maximè institutum. Neque enim edictis nec mandatis tam districtis habemus opus, in his retinendis, quæ aut vetus consuetudo, aut honesta aliqua ratio maiorum authoritate confirmata commendat.*

Ædiculæ Sacramentariæ non ab omnib. approbatæ.

Post confirmatum verò & stabilitum miraculis & signis falsissimis Transubstantiationis dogma, cœperunt tum demum in honorem noui sui Dei Maozim in templis maximo sumptu & apparatu ædificare sacella, tabernacula & ædiculas, in quas tanquam in carcerem & custodiam hunc Deum suum incluserunt. Proinde certissimum est, nullam in toto terrarum orbe capsam aut ædiculam sacramentariam inueniri posse, quæ non intra proximè elapsorum trecentorum quinquaginta annorum spatium exstructa sit.

Præuidit hunc errorem Dominus, & propterea maturè monuit suos in Euangelio vt sibi ab eo cauerent, dicens: Si quis vobis dixerit, Ecce hîc Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim pseudoChristi & pseudoprophetæ, & dabūt signa magna & prodigia, ita vt in errorē inducantur, si fieri posset, etiā electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire. Ecce ἐν τοῖς ταμείοις, *hoc est,* in cō clauibus, seu penetralibus est, nolite credere &c. *Quamuis verò hic locus à multis soleat exponi de Iudaicis calamitatibus, negari tamen non potest, quod & ipse fatetur Hieronymus, eadem operâ totius mundi ad finem vsq; seculi fata contexi. Concluditur certè hic locus sententiâ de vltimo Christi in mundum, sub diem nouissimi iudicij, aduentu prolatâ in hunc modum:* Sicut fulgur exit ab Oriente & apparet vsq; in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. *Præterea negari non potest, simpliciter hîc damnari à Domino doctrinam quæ Christum in diuersis terrarum locis, in scrinijs, penetralibus, ædiculis aut munitis locis præsentem ostendit. Id quod in erectis, à Transubstantiationis authoribus, Corpori Christi claustris, tabernaculis, sacellis & ædiculis, fieri nemo negârit, quantumuis perfrictæ admodum frontis fuerit. Nam in multis locis hæc verba eiusmodi ædiculis sacramentarijs inscripta seu insculpta leguntur,* HIC DEVM ADORA. *Item,* Flecte genu, lapis hic venerabilis hospite Christo. *Quid est Christum ἐν ταμείοις, id est, in penetralibus & claustris ostendere, si hoc non est? Atqui Apostolus clarissimè dicit,* Non in manufacta ingressus est Iesus, quæ sunt exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis: *Hebræo. 9. capite.*

Contra ædiculas sacramentarias Christi admonitio.

CAPVT VI.

De Origine Altarium.

Aræ & Altaris etymologia ac differentia.

DICAM *primo hoc loco quædam de differentia & deriuatione Altaris & Aræ: de quo Gyraldus Syntag. 17. de Dijs gentium hæc ferè tradit ex Seruio Grammatico:* Aræ, *inquit,* Dijs superis & inferis consecratæ erant: Altaria verò sunt superorum tantùm Deorum: Ara verò, vt inquit Varro de lingua Latina, quòd areæ in vrbe puræ sint: à quo Ara potest etiam deûm esse, quòd pura, nisi potius ab ardore, ad quem vt sit, fit ara. Idem tamen Varro libro 5. Diuinarum dicit, aras primum ansas dictas, quòd esset necessarium eas à sacrificantibus teneri: hanc opinionem Macrobius est secutus, Vergilijq́ue etiam authoritate comprobat. At verò Isidorus Aram ait à quibusdam vocatam, quòd ibi incensæ victimæ ardeant. Alij ab imprecationibus, quas Græci ἀρὰς dicunt. *Hæc Gyraldus de differentia & deriuatione Altaris & Aræ, quantum ad ritus & consuetudinem Ethnicorum. Alij Aram ab αἴρειν, hoc est, à tollendo dictam volunt, quia sit ædificium è terra exaltatum. Altaria etiam ab altitudine denominata fuerunt, quasi alta ara, quòd superorum Deorum, ac Iouis præcipuè aræ vel per se altæ essent, vel in sublimibus locis exstruerentur. Vnde Melanthes in libro sacrificiorum inquit:* Πᾶν δὲ ὄρος τοῦ Διὸς ὄρος ὀνομάζεται, ἐπεὶ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς ὑψίστῳ ὄντι τῷ θεῷ, ἐν ὕψει θυσίας ποιεῖσθαι. Omnis autem mons Iouis mons appellatur: quoniam mos fuit antiquorum, vt altissimo Deo existenti in loco sublimi sacrificarent. *Sic etiam è Iouis ipsius oraculo sacra fiebant in montibus apud Apollonium lib. 2. Argonaut. Quin etiam Apollini aram in littore erexerunt Argonautæ, atq; cum mons ibi nullus esset, sublimem illam fecerunt, vt idem Poëta his testatur,*

> Τὰ δὲ ῥέξομεν οἷα πάρεσ.
> Βωμὸν ἀναστήσαντες ἐπάκτιον
> Iustaq́ue soluentes in primo ereximus aram
> Littore sublimem.

Crediderunt enim hæc corpora cœlestia ignea esse, quæ opinio non solùm fuit Anaxagoræ & Empedoclis, sed multorum aliorum philosophorum: vnde etiam in horum sacrificijs lumina, figuras & multa alia ad visum spectantia addiderunt. Sacræ verò literæ, & Christiani hodiè sine discrimine vno pro altero vtuntur; & intelligunt ædificium sacris faciendis idoneum & aptum.

Noe primus Altare fecit.

Primus omnium autem Noe, vt legitur Genes. 8. fecit ALTARE *hoc est, suggestum seu ædificium quoddam ex lapidibus, terra vel lignis: & super illud Domino holocaustum obtulit. Comestor in Genesin indicat,* Noachum altare hoc ex octo lapidibus construxisse, propterea quod octo homines Deus in arca seruâsset. Vnde posteros quoque ipsi Noacho tandem δωδεκάβωμον, à duodecim ductis colonijs, posuisse *aiunt. Sic postea etiam Iosue ob perpetuam rei memoriam, quòd duodecim tribus Israeliticæ per Iordanem transissent duodecim lapides maximos ex mandato Dei erexit. Et Helias propheta ex duodecim lapidibus altare destructum instaurauit lib. 3. Reg. 18. cap.*

Abel quidem, Cain & alij, quoq; sacrificâsse leguntur, sed super qua materia quòue ædificio non in sacris literis exprimitur. An igitur in solo ipso ac pauimento, an verò, quod videtur esse verisimilius, & multæ circumstantiæ indicant, super strue aliqua lignorum, quæ in hunc vsum collegerunt & comportârunt, illi prisci sancti homines, atque etiam Ethnici, sacrificârint, incertum est. Nonnunquam certè Græcos sine ara, in nudo solo & pauimento sacra peregisse compertum est. Eumæus apud Homerum super focum victimam fecit.

Altare Iacob patriarcha primus iussu Dei erigit.

Genes. 35. primùm Domino iubente, Ara erigitur à Iacobo patriarcha: quæ prius leguntur, sine Dei præcepto facta erant, teste etiam C. Pellicano in Genesin.

Altare terreũ erigi iubet Dominus.

Iussit deinde Dominus per Mosem Israelitas altare terreum facere, & sacrificare in eo holocausta. Exod. 20. Quæ lex de ijs tantùm accipienda est Aris, quas ante templum exstructum & ta-

& tabernaculum factum, extra ordinariâ ratione ad tempus aliquod exstruxerunt: talibus in campis Moabiticis, & in deserto Exod.24. Iosue & Gedeon, item Samuel vsi sunt. Helias quoque talem fecit. Et ob hanc causam ex terra aram erigere iubet & ex lapidibus impolitis ac rudibus, ne diu durarent, sed obruerentur citò, néue posteris offensio essent, & putarent sibi semper licere ibi sacrificare, vbi ad tempus saltem certâ ratione sacrificatum fuerat. Sunt etiam qui hoc ideò factum fuisse volunt, vt Israëlitarum Aræ à gentilium aris differrent, quæ ex pretiosis & politis lapidibus plerunq; constabant. Latet etiam in eo mysterium. Constat enim ex epist. ad Hebr.13.cap. per altare Christum adumbratum fuisse: is abiectum hominem, & quidem formam serui induit, non carnem de cœlo attulit iuxta Valentinianorum blasphemiam, vt Irenæus, Philaster & Tertullianus de ijs retulerunt. Lapis est Christus ille impolitus, quem ædificantes reiecerunt. Corpus quoq; Christi, hoc est, Ecclesia, ex lapidibus impolitis & rudibus collecta est.

Tertiò iubet Dominus, cùm iam exstructum esset Tabernaculum, Altaria in eo erigere, sed non plura quàm duo tantùm: vnum aureum, quod thymiamatis appellatur vel incensi, ac in medio inter mensam auream & candelabrum stabat ante velum in Sancto: id diligenter describitur Exod.30. In hoc incensum siue suffimentum quotidiè bis offerebatur manè & vesperi ab vno ex Sacerdotibus quem sors destinauerat. *Altaria 2 in tabernaculo erigere iubet Deus.* *Altare thymiamatis.*

Erat Altare hoc Christi Iesu typus, Suffimentum verò illud preces adumbrabat, quod non obscurè Dauid docuit, dicens. Dirigatur oratio mea tanquam incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum: Sacerdos verò, qui peracto sacro ad suffimentum faciendum ingrediebatur, Christi mediatoris personam sustinebat, vtpote ex officio quasi medius inter Deum & populum constitutus. Monebat igitur hæc actio, in Ecclesia preces assiduas fieri debere, eas autem vni & soli Deo offerendas esse, qui tunc demùm acceptas sibi & ratas habiturus esset, si per Christum offerantur, qui nobis ab illo mediator factus est, & qui solus patris iram placauit. Ideò neque plura Altaria thymiamatis exstruere, neq; thymiama illud (cuius compositio singularis à Mose describitur) in alios vsus transferre licebat. Sacerdotem verò interea dum suffimentum fiebat, populus foris exspectabat, donec illo rursus egresso, benedictione solenni dimittebatur, vt ex ea historia, quæ ab Euangelista Luca cap.1. narratur apparet. *Altare thymiatis cuius typus.*

Alterum stabat in atrio Tabernaculi, quod dicebatur Æneum & Holocaustorum, depingiturq; Exod.27. Nec licebat alibi, nisi per singularem quandam dispensationem, quàm in loco sancto ad hanc aram sacrificare cuiquam. Proinde quum Rubenitæ cum suis socijs exstruxissent aram in ripa Iordanis, idq; famâ delatum esset ad alias tribus Israëlis, decernunt hæc publico bello hoc scelus persequendũ esse. Hæc res non caruit mysterio, Altare etenim hoc nostrum vnicum & catholicum est Christus Dominus, qui seipsum obtulit hostiam viuentem Deo. Nec est vllum in toto mundo sacrificium, quod peccata expiet nisi hoc vnicum. *Altare holocaustorum.* *Altare holocaustorum cuius typus.*

Apostolorum autem tempora, & quæ eos proximè sequuta sunt, quod attinet, nulla tunc fixa seu de lapidibus exstructa fuisse altaria, cùm illorum temporum conditio satis probat, quibus fideles metu tyrannorum in ædes priuatas, loca vacua, syluas, solitudines & antra subterranea conuenerunt: tum id quoque argumento esse potest, quòd Paulus disertè Mensæ Domini meminit. Vnde & Bullingerus in lib. de Origine Erroris, Apostolica, inquit, secula mensis positis cœnabant: ignorabant Aras fixas & lapide exstructas. Nam portatilis mensa magis quadrat exemplo Christi: statæ verò aræ magis idoneæ sunt pecudibus mactandis fouendisq; ignibus: in quem finem aræ tam apud Iudæos quàm apud Gentes è lapide construebantur, vel è tabulis ære contectis, aut terrâ interius oppletis. Quocirca mirandum valdè est, vnde Hardingus aliiq; habeant, quod tam confidenter asseuerant, Altaria semper ab Apostolorum temporibus exstitisse. *Apostolorum tempora ignorarunt Altaria lapidea et fixa.*

Caruisse autem Aris vel Altaribus eiusmodi lapideis & fixis Christianos Origenis adhuc ætate, ducentis nimirum post natum Christum annis, ex eius libro 8. contra Celsum apparet, vbi inquit: Celsus & Aras, & simulachra, & delubra nos ait defugere quò minus fundentur: quandoquidem inuisibilis nostræ huius & inexplicabilis communionis fidem & charitatis factionem esse existimat. Cùm interim nõ videat nobis quidem *Origenis tempora etiã ignorarunt altaria lapidea ac fixa*

pro Aris & Delubris iustorum esse mentem, à qua haud dubiè emittuntur suauissimi incensi odores, vota inquam & preces ex conscientiâ puriore. *Et mox*: vt summatim expediam, Christiani omnes, & quas diximus, aras, & quæ iam ostendimus simulachra collocare maximè adnituntur, NON tamen inanimata & insensibilia quædam, nec Dæmonum siue loca siue simulachra, vt diximus, susceptibilia, quæ prius illi insederint, SED Spiritus Dei capacia, qui virtutem inhabitat. *Item*: Disquirat igitur quicunque velit aras quas nuper exposui, & si lubet cum aris his conferat quas intulit Celsus, & simulachra ipsa Deum colentium animis insidentia cum Phydiæ illius & Polycleti simulachris, & opificum cæterorum huiusmodi, profectò apertè intelliget, illa quidem inanimata & temporis processu corruptibilia fore, nostra verò hæc in anima immortali permansura tandiu, quandiu rationalis anima in ea voluerit permanere. *Idem lib. 4. contra eundem*: Obijcit nobis Celsus, quòd non habeamus imagines, aut aras, aut templa. *Quibus verbis Origenes vetustißimus simul & constantißimus fidei Christianæ defensor, manifestißimè testatur, Christianis nulla suo seculo visibilia siue materialia fuisse Altaria vel Aras in templis, sed virtutum duntaxat in animis. Hoc etiam colligitur ex Clemente Alexandrino primitiuæ Ecclesiæ celeberrimo scriptore, qui libro septimo Stromatum ait.* Hîc apud nos est altare, terrestris congregatio eorum qui incumbunt orationibus, qui velut vnam vocem habent communem, & vnam mentem. *Et paulò post*: Aram autem verè sanctam, iustam animam, & qui ab ea emittitur, suffitum, nobis sanctam dicentibus orationē, non credent. *Similiter Arnobius, qui aliquantò post Originē vixit, lib. 4. contra Ethnicos scribens*, Accusatis, inquit, nos, quòd nec templa habeamus, nec imagines, nec Aras.

Altaria quis instituerit iuxta Pontificios.

Volateranus quidem, Vernerius aliiq́; nonnulli, testantur, Sixtum Romanum Episcopum erigendas Aras primùm instituisse. *Quo ipso manifestè fatentur isti, vetustatem Aras earumq́; vsum, qualis hodiè est, penitus ignoràsse. Vbi tamen simul admonendum arbitror, hanc Sixti constitutionem apud nullum veterem probatum authorem reperiri: nisi id inde colligere velis, quòd Martinus Polonus indicat*, Sixtum hunc instituisse, vt Missa celebretur super Altare. *Ego autem vtrumq́; falsum esse puto. Vixit enim Sixtus hic sub Adriano Imperatore circa annos Christi 124. Eâ autem ætate, Missæ vocabulum, nedum res ipsa prorsus incognita fuit. Deinde ea fuit conditio illorum temporum maximè, vt nulla templa Christianis erigere licuerit, quandoquidem ne prodire quidem ipsi in publicum plerumq́; auderent, & benignè secum agi tum crederent, cùm intermißis persequutionibus in vrbibus tolerarentur, vt supra pluribus indicauimus. Num verò Aras prius exstrùctas, quàm templa fuisse arbitrabimur? Aut recentioribus istis plus fidei habere volumus, quàm Origeni & Arnobio, qui centum ferè annis post Sixtum Romanum Episcopum floruerunt? & tamen hi produnt, sibi suo adhuc tempore ab Ethnicis obiectum fuisse, quòd nec templa, nec Aras haberent vllas.*

Altaria lapidea & fixa quando & qua occasione cœperint.

Nec tamen negare ausim, Constantini Magni tempore cum magnificis templis, etiam magnifica & splendida Altaria multis in locis originem sumpsisse, eaque fixa & de lapidibus aut simili materia exstructa fuisse. Non enim contenti splendidißimis templis Christiani nonnulli, insuper quoq; eiusmodi ædificijs condigna altaria, aliaq́; ornamenta habere voluerunt: quod ab initio bono quidem zelo ipsis datum & concessum est, postea verò superstitioni materiam & occasionem præbuit.

Idem ferè de Iudæis, quod modò de Christianis diximus, Pellicanus refert, in locum Exodi 20. capite: Quòd si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus, *&c. hæc scribens*: voluisse videtur Deus abesse sacris suis omnem splendorem artis & precij. Idq́; esse quod placeant illi, & quod absolutè prodesse posset fidelibus, cupientibus Deum in Spiritu & veritate colere. Quòd autem postea Mosi ostendit Tabernaculum arcæ & ararum preciosum, illustre, artificiosum & laboriosum ædificium & sanctuarium, idipsum vel ex hoc loco videtur ostendisse, permissionē potius fuisse, quàm mandatū, & ad duræ ceruicis populū & superstitiosum nimis continendum in officio: alioqui, vt patet, nimiùm propensum ad ritus gentilium

gentilium, deosq; eorum. Eâ tantùm ratione condescendendo fragilitati ipsorum, quùm ara pulchra carere in sacris suis nollent, & sculptile habere non permitterentur, atque nondum fixum locum scirent, vel consequerentur sub Mose ad cultum Dei: ideò ordinauit ista externa sacra ad peiora cauenda, vsq; ad tempus correctionis & pacificæ habitationis: de voluntate eorum & ex ipsorum donarijs, ad quæ erant promptissimi. *Hactenus ille.*

Suffragatur meæ sententiæ Gerson, qui lib.4. contra Floretum scribit, Syluestrum Episcopum Romanum, quiq; Constantini Magni temporibus vixit, Aras primùm lapideas statui iussisse, vetuisseq; ne quisquam deinceps ad aram ligneam Lateranensis Ecclesiæ consecraret, nisi ipse suiq; successores: *refert etiam Gabriel Biel lect. 13. in can. ex Alexandro de Ales.* Altarium lapideorũ author.

Huiusmodi altaria ab Ethnicis desumpta sunt: nam Herodoto & Strabone lib. 17. testibus, primi omnium Ægyptij Dijs & aras, & simulachra, & delubra statuerunt, sacrificiaq; curârunt. *Alij verò ex Mose sumpta putant.*

Non nego tamen, habuisse primitiuam Ecclesiam ante Constantinum Altaria seu Aras: meminit enim & Tertullianus ad geniculationis pœnitentium ad Aras *in lib. de Pœnitentia. Mentionem quoq; facit Altaris Cyprianus lib. 1. epist. 7. ad Epictetum: & 9. ad Presbyteros & Diaconos & plebẽ Furnis constitutos: itẽ lib. 3. epist. 13. et epis. ad Iubaianũ. Eæ aũt Aræ non fuerunt lapideæ nec fixæ, vt postea Syluester constituit, & quales Durandus lib. 4. suiq; similes alij, necessariò faciendas esse contendunt, idq; propterea,* Quia petra erat Christus: *sed erant ligneæ, & quidem simplices* Mensæ. *Paulus enim disertè* Mensæ *meminit, non Altaris lapidei aut fixi, 1. Cor. 10. sicut & Lucas cap. 22. Et Clemens 1. post Petrum Papa in epist. ad Iacobum Hierosolymit. episcopum,* Mensæ Domini *bis meminit: de Consecr. dist. 1. cap. Nemo. Alexander quidem de Ales, referente Gabriele Biel in Canon. lect. 13. indicat*, ab Episcopatu Petri Apostoli vsq; ad tempus Syluestri 1. sæuiente persecutorum rabie, certam non fuisse Rom. Ecclesiæ episcopalem stationem, sed vbicunq; necessitas compulerit, siue in cryptis, siue in ædibus fidelium, siue alijs quibuscunq; locis Missam celebrâsse Petri successores super altare ligneum in modum arcæ concauum, idq; portatum â sacerdotibus vbicunq; Rom. episcopus latuerit: Et hoc illud esse Altare, quod adhuc hodiè conspiciatur in Lateranensi Basilica, & super quod nemo nisi Pontifex Romanus, idq; tantùm in die Cœnæ & sabbatho sancto Paschæ, sacrum ministerium peragere audeat. *Refert autem hæc Alexander sine omni authore, coniecturis tantùm, vt opinor, ductus. Et hoc ipsum Altare etiam Pisani monstrant, in suburbio quod ad mare vergit. Deinde si verum est quod attestatur ille, Episcopos Rom. à Petro vsque ad Syluestrum, ob tyrannorum rabiem, certam non habuisse suæ Ecclesiæ sedem, sed vbicunq; necessitas compulerit, siue in cryptis, siue in ædibus fidelium, hoc est, in priuatis & abditis locis Missam celebrâsse, falsum erit quod referunt Pontificij scriptores, de exstructis à Christianis Romæ Templis & Basilicis, deq; septem Diaconis in eadem vrbe per septem regiones constitutis, vt omnibus horis sacris ministerijs inuigilarent: falsa etiam erunt quæ in Decretalibus epistolis referuntur ab Anacleto, Alexandro, Hygino, Eleutherio, & alijs de Primatu Romanæ Ecclesiæ, eiusq; Episcopi, de appellatione ad sedem Romanam, de comparitione, de Episcopo pulso ante iudicium restituendo, de maioritate Episcoporum & Sacerdotum super principes & magistratus, de qua Clemens in 1. & Anacletus in 1. de non arguendis aut damnandis Episcopis & Sacerdotibus, deq; alijs huius generis infinitis. Si enim ijs temporibus quibus hæc conscripta, decreta & mandata contendunt, Romanus Episcopus nullam sedem fixam habuit, sed sua sacra in antris alijsq; locis abditis tractauit, qualem censes primatum eius fuisse? aut putásne vel in mentem tunc viris sanctissimis venisse potestatem aliquam in alias Ecclesias sibi arrogare? cui item verosimile videri posset in tam horrendis & cruentis persecutionibus Curiam Romanos Episcopos habuisse in qua lites æstimarentur, cùm ne certum quidem locum exercendi religionem habuerint? aut censes licuisse fidelibus ad hanc Curiam, si maximè quæ fuisset, ex longinquo commeare, ibidemq; lites suas mouere? quod circa annos Domini 4 0 0. aut etiam serius, primùm cœpit*

Altaria in primitiua Ecclesia qualia.

Altare ligneũ in Laterano Romæ.

fieri. Multò minus credendum est edicta illos promulgâsse de potestat: sua in Imperatores, principes & magistratus seculares, deq́; non arguendis aut damnandis episcopis & sacerdotibus à laicis: Cùm tanta indignitate tractati fuerint, vt ne prodire quidem eis plerunq́; liceret, & benignè secum agi crederent si in vrbibus, Romæ præsertim tyrannorum sede & alumnâ, tollerarentur: cumq́; D. Petrus, quem illi principem Apostolorum constituunt, in 1. Epist. 2. cap. hortetur fideles cuiuscunq́; generis aut status seu conditionis, vt obediant tum Regibus, tum magistratibus non solùm summis, sed & inferioribus: eò quòd Dominus istius humanæ, id est, inter homines constitutæ, politiæ author & vindex sit, ideoq́; veros huius Domini seruos oportere præ cæteris huius ordinis obseruandi esse studiosos.

Aræ lapideæ non ab omnibus receptæ.

At licet huiusmodi Aras lapideas, quales Syluester fieri præcepit, cùm quòd diuturniores, tùm quia firmiores stabilioresq́; essent, quibusdam in locis receptas esse Gregorius Nyssenus, Basilij frater de S. Baptismate testetur, plurimis tamen in Ecclesijs, veterum consuetudinem secuti, ligneas Mensas retinuerunt. Athanasius enim in epistola ad orthodoxos de Arianorũ ac Macedonianorum furoribus scribens, in sacrosanctam *(inquit)* MENSAM (proh) quanta impietas & facinora commissa? Vidisses enim ibi aues & nuces pineas immolare, *&c. Idem in epistola ad solitariam vitam agentes* Mensæ *quoq́;* ligneæ *mentionem facit. Meminit etiam Theodoretus lib. 5. cap. 18. sacræ* MENSAE ad quam in Mediolanensi Ecclesia, munera fuerint oblata. *Eiusmodi Mensas ligneas in Aphrica quoq́; in vsu fuisse ex Augustino patet, qui Tractatu 26. in Euangelium Ioannis dicit,* Sacramentum corporis & sanguinis Christi in DOMINICA MENSA præparari, & de Mensa Dominica sumi. *Eandem* Mensam *ibidem etiam* Altare *aliquoties vocat. Et epist. 50. meminit idem Pater* Altaris, *quod ex ligno fabricatum fuisse videtur: scribit enim* Donatistas horrendo impetu, & furore crudeli Episcopum sauciauisse, & ligna altaris effregisse. *In Quæstionibus item veteris & Noui Testam. quæst. 101.* Officium est, *inquit,* Diaconi portare altare: quod profectò non de Altari fixo, aut lapidum mole aliqua, sed tantùm de Mensa Eucharistica intelligi debet. *Qua de causa eam sæpenumero etiam Chrysostomus ἱερὰν τράπεζαν, alijq́; similiter innumeris in locis Patres* Mensam Domini *appellant. Et Sozomenus lib. 8. cap. 7. indicat,* Eutropium summum cubicularium Imperatoris, ob quoddam facinus admissum, ex aula profugum, ad sacram mensam in templo supplicem iacuisse. *Idem facit mentionem* sacræ mensæ *lib. 9. cap. 2. Ac sacram mensam ex auro gemmisq́; pretiosißimis artificiosißimè adornatam, ex voto pro virginitate sua Ecclesiæ Constantinopolitanæ dedicâsse, Pulcheriam Theodosij posterioris sororem, recitat idem Sozomenus lib. 9. cap. 1.*

Mensæ veterũ cur Altaria appellentur.

Ex quibus duo colligi possunt: Primò, veteres in Templis suis MENSAS *tantùm simplices habuisse, sed tamen eas interdum Altaria vel Aras appellâsse: non quòd ita reuera esset, sed tantùm propter eam, quæ illis cum veteris legis Altaribus, intercessit similitudinem. Sic Irenæus lib. 4. cap. 34.* Christum *nuncupat* Altare nostrum: *& Origenes,* Cor nostrum, Altare nostrum *appellat: non quasi aut Christus, aut corda nostra verè sint altaria, sed translatitiâ duntaxat quadam loquendi formulâ.*

Altarium seu Mensarum apud veteres vsus.

Deinde has ipsas siue Mensas, siue Altaria, siue Aras appellare libeat, nullis alijs vsibus, quàm administrationi Cœnæ Dominicæ, & oblationibus fidelium in vsum pauperum destinatas fuisse.

Altaria lapidea Tiguri quando cœperint.

Huius primitiuæ Ecclesiæ simplicitatis studiosißima fuit maiorum meorum, hoc est, Tigurinorum Ecclesia. Stumpfius enim lib. 6. cap. 14. Chron. indicat, etsi Templum maius Tiguri, *quod vulgò vocant* das groß Münster/ à Carolo Magno conditum fuerit, nullum tamen eius templi Altare lapideum ac fixum, tempore Reformationis, circa annum 1520. factæ, antiquius trecentis annis inuentum fuisse, id quod etiam fundatoriæ tabulæ seu instrumenta publica illorum Altarium testentur. *Cùm etiam templi D. Petri apud Tigurinos summum altare solo æquatum esset in Reformatione, & anno Domini 1527. Baptisterium in eum locum transferre conarentur, non obscuris notis deprehensum est, idem illud Baptisterium anteà quoque locum istum occupauisse. Nam & loci capacitas illud arguebat,*

guebat, & aquæductus per quem baptismi aqua effusa effluxerat, ibidem inuentus, idem illud infallibili signo demonstrabat. Quibus etiam illud adnumerari debet, quòd Summum ac præcipuum Corporis Christi Altare, quod Germani vocant Fronaltar, in primario templo Tiguri, anno demùm 1278. exstructum, & ab Hartmanno Augustano Episcopo consecratum dedicatumque sit, annis videlicet post institutam ab Vrbano IV. Corporis Christi festiuitatem 14.

Non omittendum hoc loco videtur, quòd D. Iuellus Sarisburien. in Anglia Episcopus contra Hardingum Artic. 3. Sect. 26. monet, Altaria videlicet apud veteres non semper & vbique in extrema templorum parte, quam vulgo hodie Chorum vocamus, sed in medio posita fuisse. Eusebius enim, templi formam apparatumque, qualis suo tempore exstitit, lib. 10. cap. 4. his verbis ostendit: Absoluto templo ac sedibus excelsissimis, ad honorem præsidentium, & subsellijs ordine collocatis, ornato, & post omnia sancto sanctorum, videlicet Altari in medio constituto, *Altare non in extremo Choro, sed in medio templi populique positum fuisse Eusebius scribit, etc. Augustinus etiā de verbis Domini secundum Ioannem Serm. 42* Christus, inquit, quotidie pascit: Mensa ipsius est illa in medio constituta. Quid causæ est, ô audientes, vt mensam videatis, & ad epulas non accedatis? *In Constantinopolitano Concilio 5. act. 1. sic habetur:* Tempore Diptychorum cucurrit omnis multitudo cum silentio circa circū altare, & audiebant. *Denique, vt reliquas mittam, Durandus lib. 5. quid causæ sit, quamobrem sacerdos ad altare adstans se ipse conuertat, inquirens, hanc illius rei rationem adhibet:* In medio Ecclesiæ aperui os meum. *Bonifacium etiam Episcopum Romanum à populo sacerdotem in sacra Liturgia primum disiunxisse supra indicauimus. Sed vt testimoniorum longiore commemoratione supersedeam, ex paucis hisce intelligimus, Chorum eo tempore, in templo medio stetisse, cancellis quibusdam septum & conclusum, atque à reliquis partibus distinctum: vnde etiam* Cancelli, *dictus est, & à Græcis vsitatè βρεσβυτέριον, quia locus erat presbyteris atque ministris propriè designatus, cæterisque omnibus, ne sacra interturbarentur, præclusus, quemadmodum egregiè ex historia Ambrosij apparet apud Theodoretum lib. 5. cap 18. & ex Nazianzeno in vita Basilij: & ex decreto quodam quod Clementi tribuitur, de Consecrat. dist. 2. Sacerdotum. & ex Concilij Laodicen. can. 19. Fuitque locus iste, id quod ex Chrysost. colligi queat, quadam in parte sacrorum velo quodam & cadurco obtentus. Imò etiam hodiè in magnis Ecclesijs Mediolani, Neapoli, Lugduni, Moguntiæ, Romæ, & in Ecclesia B. Laurentij apud Florentinos, sacerdos rem diuinam faciens, ad Occidentem spectat, atque populum præ oculis semper habet.*

Altaria in qua templorū parte apud veteres steterint.

Chorus in medio templi.

Hodiè pleraque Altaria in Papatu in prima templorum parte collocata sunt, & versus Orientem spectant: quod etiam ab Ethnicis sumpserunt. Nam multi Ethnicorum colebant Solem pro Deo: vnde & in publicis suis sacris verterunt se versus Solem. Administrabant etiam alia sua negotia Solis iudicio. Nam, vt Herodotus scribit, Persarum Principes pacti inter se sunt, vt statuto die omnes equos suos ante regiam primo manè perducerent, & cuius equus ante Solis ortum hinnitum primus edidisset, is Rex esset. *Iustinus etiam lib. 18. refert:* quòd cùm in Tyro serui conspirâssent in dominos suos, eosque trucidâssent, deliberantes de Reip. statu, decreuerint, eum potissimùm, quasi Dijs acceptissimum, Regem fore, qui Solem Orientem primus vidisset. *Apud Apuleium quoque legitur:* Tunc in Orientem obuersus, vel incrementa Solis Augusti tacitus imprecatus, &c. *Et propterea in lege Dominus instituit* vt Sanctum Sanctorum, *in quo positum erat Propitiatorium,* non ad Orientem, sed Occidentem verteretur, *ne Israëlitæ Ethnicorum more ei seruire viderentur.*

Altaria in Papatu in prima templi parte vnde.

Fuit autem Altarium lapideorum ac fixorum etiam vsus ab initio tolerabilis, nec ego ea facilè damnauerim, si modò Cœnæ Domini seruiant, nec modum excedant, aut superstitioni inseruiant: quòd primò cœpit fieri circa annum nati in carne Christi 430. quando vbiuis locorum, etiam extra templa, in honorem & memoriam Martyrum, hoc est, sanctorum mortuorum, aut opinione saltem talium, exstruere altaria cœperunt. Perspicitur hoc ex Canone 14. Concilij Carthaginen. 5. anno Christi 438. celebrati, vbi etiam iste abusus altarium reprehenditur, & sancitur, vt altaria, quæ passim per agros aut vias, tanquam memoriæ martyrum consti-

Abusus altarium 1.

Altaria nulla sine reliquijs erigenda.

tuuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ martyrum conditæ probantur, ab Episcopis, qui ijsdem locis præsunt euertantur. Sin autem hoc propter tumultus populares fieri non possit, plebs tamen admoneatur, ne illa loca frequentet, aut aliquâ ibi superstitione deuincta teneatur. *Statuitur item*, vt omnino nulla memoria martyrum probabiliter acceptetur, nisi aut ibi corpus, aut reliquiæ aliquæ certæ sint, & vbi origo alicuius habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissimâ origine tradatur. Nam quæ *(inquiunt Patres eiusdem Concilij)* per somnia & per inanes quasi reuelationes quorumlibet hominum vbiq; constituuntur altaria, omnimodè reprobentur. *De Consecratione distinctione prima. Placuit. Durandi Ration. libro 7. cap. 1. Voluerunt Patres in hoc Concilio crescenti idololatriæ de cultu sanctorum, templorum & altarium resistere. Quid hodiè dicturos putas, quando passim aras & sacella Diuorum, ob somnia similesq; reuelationes fabricata, infinita in Papatu conspicere licet? Præterea sancti illi viri concedendum putauerunt, vt vbi corpora sanctorum sepulta iacerent, ibi aræ exstruerentur. Posterioribus autem seculis, quò, vbicunq; vellent, lapideas domos colere possent, piumq; hoc decretum eluderent hypocritæ, nec non vniuerso orbi nequiter imponerent, discerpserunt vnius sancti cadauer, vestesq; in aliquot millia particularum, ac in aras diuersissimis locis reposuerunt: vt sic dici posit, in omnibus illis templis esse corpus eiusdem sancti, si non totum, at certè particulam aliquam vel ipsius, vel eius calceorum: sicq; præclarè ac suo more Concilium hoc sibi seruâsse videntur. Catalogus testium Veritatis fol. 142.*

Cùm verò Carthaginense hoc Concilium isto suo decreto parùm admodum profecisset, eam ob causam Hormisda Papa circa annos Christi 516. constituisse videtur, Ne altaria sine Episcopi consensu erigerentur: *vt refert Gratianus de Consecratione distinctione prima. Nullus presbyter. Alioqui nec in Synodis ab ipso celebratis, nec in epistolis ab eo scriptis hoc inuenitur. In Concilio quoque Spalensi* erectio altarium solis Episcopis *iniungitur: Actione octaua. Et in Senonensi Synodo anno 1528. habita: Canone 38. præcipitur,* ne prætextu noui miraculi erigatur altare nouum, nisi Episcopus loci de eo negotio ante definierit quid sit tenendum.

Abusus altarium.
Cùm etiam Caroli Magni tempore altaria plurima in vno eodemq; templo cœpissent exstrui, Imperator coactus fuit in suis Constitutionibus præcipere, ne superflua sint in Ecclesijs. Quid hodiè diceret, si in vno templo quadraginta aut quinquaginta videret? Bruschius certè de Monasterijs Germ. fol. 129. testatur, incomparabilem illam Vlmensium Basilicam 51. aris decoratam fuisse. *Idem quoq; refert fol. 106.* in Basilica Cœnobij Salemitani fuisse 28. insignia altaria.

Petrus de Bruis, qui fermè ante annos 500. vixit, reprehendit etiam, quòd suâ ætate tot superfluæ Ecclesiæ, & tot altaria in ijs tam sumptuosè ædificentur: item, quòd tantùm sumptuum in eorum cultum fiat, & vera Ecclesia, id est, miseri Christiani negligantur, vt in Catalogo testium Verit. indicatur.

Altarium multitudo apud Christianos ab Ethnicis.
Facta sunt hæc prorsus ad Ethnicorum imitationem, vt pleraq; alia in Papatu. Nam apud illos plura altaria in vno templo fuisse, ex Prudentio apparet, qui lib. 1. contra Symmachum inquit de simulachris Romæ Deæ tutelari adiunctis:

Omnibus ante pedes posita est sua cuiq; vetusta
Arula.

Et Vergilius de Venere ait:

Vbi templum illi, centumq; Sabæo
Thure calent aræ.

Nec in templis tantùm, sed etiam in aulis (vt apud Theodoretum lib. 3. cap. 16.) & in Curijs (vt patet ex epistola Symmachi ad Imperatores pro sacris Patrum) Aras habuerunt, in quibus sacrificârunt.

In veteri Testamento duo tantùm Altaria.
In veteri autem Testamento duo tantùm erant Altaria: & ea quidem Christum adumbrârunt. Quia verò vmbræ veterum & typi præterierunt, nulla altaria deinceps in Ecclesia excitari seu erigi debebant. Esaias enim Propheta cap. 17. de regno Christi vaticinans, inter alia ait

sia ait: In tempore illo respiciet homo ad factorem suum, & oculi eius ad sanctum Israelis contuebuntur, & NON RESPICIET AD ALTARIA, opus manuum eius, & ea quæ fecerunt digiti eius non intuebitur, *&c. Vnde apud Christianos etiam in primitiua Ecclesia cuiq; templo vnicum tantùm fuit altare seu mensa: Eusebius enim lib.10. c.4. inquit*: Augustum, & magnum & vnicum altare. *Et Ignatius ad Philadelphianos expressè ait*, Vnum est altare toti Ecclesiæ. *Sic Chrysostomus in 2. Cor. hom.*8. Baptismus vnus est, & mensa vna. *Et Gentianus Heruettus, Ecclesiæ Græcæ rationem, quam hodiè habet, commemorans, ait*: In Græcorum templis tantùm vnum est altare, idq; in medio Choro. *Dum igitur hodiè in Papatu contrarium fit, replendo tam priuata quàm publica loca Altaribus, iure optimo in eos quadrat grauissima Domini reprehensio, quæ exstat apud Prophetam Hoseam 8. cap.* Quia multiplicauit Ephraim ad peccandum altaria, fuerunt ei altaria ad peccatum. *Quod perinde est ac si diceret Dominus: Ego vnicum Altare esse volui, vt sacrificij illius vnici eos admonerem, quod solùm expiandis peccatis sufficiet. Et notum est satis quanta cum religione & zelo maiores ipsorum pro vnico isto altari contenderint, cum Transiordani altare nouum exstruxisse viderentur: Ios. 22. At isti omnium istorum obliti, diuersis in locis multa passim altaria ædificant, & ita demùm sibijpsis religiosi videntur, si passim exstent in obedientiæ ipsorum vestigia & monumenta. Erunt ergo altaria hæc ipsis in peccatum, id est, cedent illis in grauem culpam & exitium. Quibus vtiq; verbis clarè admonemur, Deum longè aliter de cultibus per nos institutis iudicare, quàm superstitiosi facere soleant. Israelitæ enim altaria in nullum alium finem, quàm ad colendum Deum ædificabant, & ideò quo plura essent, eò magis Deum ab se coli arbitrabantur. At Deus illa ad peccandum facta dicit, & peccata illic committi, quæ breui ipsis exitium sint allatura. Cuius sententiæ hæc vnica ratio est, quòd contra legis præscriptum hoc omne faciebant. Idem hodiè quoq; iudicandum est de altaribus; constat enim in Christo ea abrogata esse. Quicunq; ergo vel vetera illa reducunt, vel nouum ad illorum exemplar instituunt, hi omnes horribiliter peccant, eoq; sæpius & grauius peccant, quò studiosius istis rebus occupantur, & suas intentiones bonas, vti vocant, Dei mandatis præferunt. Quod enim fit præter Dei voluntatem, ac secus quàm ille vult fieri, quanquam existimatur acceptum Deo, tamen est omnium pessimum & iniquissimum, vt Chrysostomus ait Oratione 1. Contra Iudæos.*

Accedit his erroribus adhuc tertius, quòd nimirum crescente superstitione & idololatriâ, Aras non Deo, sed Sanctis mortuis, eorumq; imaginibus erigere & construere cœperunt. In veteri autem Testam. Noe, Iacob, Iosue & alij semper Deo Altaria exstruxisse dicuntur. Tantùm etiam abfuit, vt hic error Augustini adhuc ætate viguerit, vt eum quoq; in gentilibus acriter reprehenderit. Sic enim inquit tom.10. Serm.6. Ara est, quæ testatur, pro numine id haberi cui erigitur. Nam illi, *scilicet Ethnici*, quòd numen habeant, & pro numine accipiant illam statuam, ara testatur. Quid illic faciat ara, si illud non habeatur pro numine? Nemo mihi dicat, Non est numen, Non est Deus. Iam dixi, vtinam ipsi sic norint hoc, quomodo nouimus omnes nos: sed quid habeant, pro qua re habeant, quid ibi faciant, ara testatur. *Hæc sanè D. Augustinus obijcere Ethnicis non potuisset, si eo tempore consuetudo hæc in Ecclesia fuisset, quæ aliquot iam seculis fuit, vt nimirum vnicuiq; sancto peculiare Altare erigatur. Si Ethnicis hæc dixit, quid putas eum Christianis dicturum si hodiè viueret? Non putauit sanctissimus Pater, futurum, vt ista omnia in nostros Christianos aliquando caderent, qui hoc loco Ethnicos reprehendit, & tamen venit tempus quo Ethnicos Christiani in hoc errore longissimè superant.* Abusus Altarium 3.

Hic prætereundum non videtur, quòd licet apud Ethnicos etiam quæq; Ara vni & certo alicui Deo vel Deæ dicata seu destinata fuerit, soli tamen Athenienses etiam ignotis, seu incertis Dijs Aras erectas habuerunt. Author est Thucydides, Athenis in foro duodecim Aras deorum stetisse. Has contemplatus haud dubiè Paulus Apostolus, in eam intendit, cuius inscriptio erat, IGNOTO DEO, *vt est Act. 17. Meminit & Cælius Lect. Antiq. lib. 22. c. 2. ex Philostrati lib. 6. de vita Apollonij, Ignotis Dijs Athenis Aras erectas fuisse. De Inscriptione verò huius Aræ hæc babet Hieronymus in epist. ad Titum*: Inscriptio Aræ non ita Ara ignoti Dei apud Athenienses.

habuit vt Paulus asseruit, Ignoto Deo: sed ita, Dijs Asiæ, Europæ, & Libyæ, Dijs ignotis & peregrinis. Verùm quia Paulus non pluribus Dijs indigebat ignotis, sed vno tantùm ignoto Deo, singulari verbo vsus est, vt doceret, illum suũ esse Deũ, quem Athenienses in Aræ titulo prænotâssent: & eum rectè scientes colere deberent, quem ignorantes venerabantur, & nescire non poterant. *Oecumenius in Acta, titulum his verbis conceptum fuisse tradit*, Dijs Asiæ, Europæ & Libyæ, Deo ignoto & peregrino. *Idem huius inscriptionis hanc affert interpretationem:* Duas, *inquit*, caussas referunt, cur apud Athenienses inscripta fuerit Ara, Ignoto Deo. Aliqui dicunt, quòd Athenienses miserint ad Lacedemonios nuncios oratum vt venirent ipsis auxilium aduersus Persarum exercitum Græciam inuadentem: Qui cum in itinere essent, iuxta Parthenium spectrum apparuit eis, accusans Athenienses, quòd se neglecto alios Deos colerent: affirmabatq; se esse Pana, & pro sua erga eos beneuolentia, auxilio affuturum promisit. *Cùm itaq; victoria potiti Athenienses, templum illi erexissent, timentes ad huc ne aliquis alius Deus incognitus ab eis sine honore prætermitteretur, aram erexerunt cum ea, quã diximus, inscriptione. Alij verò hoc inde factum existimant, quòd Epimenides Cretensis vrbem Athenarum, peste grauissimè laborantem, lustraturus ex responso Pythiæ, oues sumpserat, Laertio authore, nigri & candidi velleris, duxeratq; in Areopagum, atq; inde quo vellent abire permiserat, comitibus mandans, vbicunq; illæ accubuissent, singulas mactarent peculiari cuipiam Deo. Hinc passim apud eos Aræ inueniebantur sine nomine: ex quibus etiam illa fuisse videtur, quam Paulus Athenis reperit, quamq; inscriptionem* IGNOTI DEI *habuisse testatur.*

De hoc verò Ignoto Deo *hæc magis placet sententia, vt, quoniam placitis antiquorum Philosophorum, veluti Trismegisti & aliorum, quin etiam & Sibyllinis oraculis receptum erat, vnum Deum esse inuisibilem, inperceptibilem, eundemq; innominatum & ineffabilem; ne cui numinum diuinus honor deesse videretur, aram eo titulo illi erexerint. Quamuis autem Deum sic cognouissent, tamen, vt ait Paulus*, non sicut Deum glorificauerunt, *vt qui impurissimis etiam creaturis itidem diuinum impartirentur honorem. Appositè igitur Paulus ad eos inquit:* Quod vos ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis.

Altarium differentia

Inter hæc autem Altaria, in Christianorum templis erecta, vnum summum ac præcipuum cæpit esse post annos Christi 1200. hoc est, ab eo tempore, quo Transsubstantiationis dogma ab Innocentio 3. receptum, approbatum, interq; articulos fidei relatum, & Corporis Christi festiuitas ab Vrbano 4. instituta fuit. Germani hoc altare vocant Fronaltar/ *h. e. summum vel præcipuum altare.* Fron *enim antiquum Germanicum vocabulum, nihil aliud quàm summum seu præcipuum Latinè sonat. Vnde & Corporis Christi festum, quo Pontificij aliud non habent maius, vocant* Fronleichnamstag. *Ita verò Altare hoc vocatur, quòd in eo credant Corpus Christi ipsissimum consecrari & offerri: seu quod Christo dicatum sit, reliqua verò Diuis & Sanctis mortuis. Sic ara in qua Hercules decimas obtulit, à Romanis vocata fuit* maxima, *propè forum boarium, nullâ inferior, quod ad ciuium venerationem attinet: nam & iusiurandum apud eam ac conuenta, quæ voluerunt esse firma peregerunt, & decimas facultatum ex voto sæpè illic obtulerunt, vt Dionysius Halicarnass. lib. 1. refert. Sic etiam in Olympia Ara fuit Iouis Olympij præcipua, cuius crepido prima, Prothysis dicebatur, ambitum complectebatur pedum 125. post Prothysin cuiusuis mensura fuit pedum 32. Altitudo aræ totius ad 22. pedes assurgebat. Gradus vtroq; latere lapidei ad prothysin educebant. A Prothyse autem in loca aræ superiora, gradus adhibebantur cinerei, Pausaniâ in Eliacis authore.*

Fronaltar

De Ornamentis Altarium.

Altarium ornatus inquibus consistat.

Phylacterium quid.

O*Rnatus Altaris versatur in velamentis, crucibus, capsis, textilibus & phylacterijs. Beleth. in Rationali capite 85. Est autem* phylacterium *vasculum vel argenteum,*

teum, vel aureum, vel etiam crystallinum, in quod sanctorum cineres & reliquiæ reponuntur. Idem ibidem cap. 115.

Isidorus & Polydorus Vergilius Stephano primo altarium tegumenta attribuunt, qui Romanum Episcopatum tenuit circa annos Christi 250. Alij id Felici 1. ascribunt, circa annos Domini 280. Non autem videtur tam benè habuisse eo tempore Romanam Ecclesiam sub crudelissimis tyrannis, vt Episcopi Romani aliud nihil quod agerent haberent. Quamuis ex Origenis homilia decima in Iosua appareat, ad ornatum altarium iam tum à fidelibus quædam collata esse. Panthaleon igitur in Chronico & Zegedinus in Speculo, Albas & Corporalia altarium *Syluestro Primo tribuunt. Alij verò Bonifacio Tertio Romano Episcopo, qui circa annum Domini 607. auctor fuit,* vt altaria candidis operirentur ac linteis pannis, *teste Polydoro Vergilio de Inuentione rerum lib. 5. cap. 6. Et Regino lib. 1. De disciplina Ecclesiastica cap. 60. docet,* mundissimis linteolis & pallijs altaria vestienda esse. *Quæ cùm ita sint, mirum quod Gratianus refert de Consecratione dist. 1. cap. Nemo, &c. Durandus in Rationali diuinorum lib. 1. cap. 3.* Clementem Primum Papam *statuisse,* ne mortui sepeliantur, vel inuoluantur seu operiantur, vel etiam feretrum, cum pal*la id est, pannis altaris.*

Altariũ tegumenta quis instituerit.

Leo *Tertius Papa circa annum Domini 798.* thuris vsum altaribus assignauit, *Ethnicorum more. Liber Pontific. Balæus in vita eius. Quod si Decretalibus fides aliqua habenda fuerit, incensi & thuris vsus diu ante Leonem hunc fuit: iuxta illas enim Soter Episcopus Romanus circa annum Christi 172. constituit,* ne monacha incensum ad altare deferat; *refert etiam Antoninus Titulo septimo capite sexto sectione prima, & Platina in Vitis.*

Altaribus thuris vsum quis assignarit.

Gratianus de Consecratione distinctione 4. Omnis Presbyter. indicat, in Concilio Ilerdensi *(non tamen inter eius canones inuenitur)* statutum, vt ad tegumenta altaris lauãda sacerdos propria habeat vasa, in quibus nihil aliud fiat.

Altariũ tegumenta in proprijs vasis lauanda.

Sixtus circa annum 135. statuisse dicitur, vt mulier, vel monacha sacra vasa altàris, & pallam sacratam non contingeret vel leuaret. *Sabellicus Enne. 7. lib. 4. Antoninus Titulo 7. cap. 5. §. 1. Hoc Bonifacius anno 425. renouat, vt Martinus Polonus & Balæus referunt.*

Altaris vasa à mulieribus nõ attingenda.

In Laodiceno Concilio primo anno 368. habito iuxta aliquos, cap. 44. sancitur, ne mulieres ad altare accedant, & ea contingant, quæ virorum officijs deputata sunt. *In eandem ferè sententiam Gelasius Primus in decretali 1. statuit cap. 28.* vt fœminæ sacris altaribus non ministrent, vel aliquid ex his, quæ virorum sunt officijs deputata, præsumant.

In Bracarensi Synodo prima anno Domini 610. habita, sancitur, vt non liceat cuilibet ex Lectoribus altaris sacra vasa portare, nec alijs nisi his qui ab Episcopo Subdiaconi fuerint ordinati *D. 23. Non licet cuilibet.*

In multis locis altaria tribus illis ante Pascha diebus lauantur vino & aquâ, & ramis fricantur, præsertim ramis de Sauina. Et lauantur cum psalmo pœnitentiali, vel cum cantu ad passionem pertinente: plus autem vini quàm aquæ adhibetur. Durandus Rat. lib. 6. cap. 76. Fit hoc ad imitationem Ethnicorum, apud quos Lauatio matris Deûm festum erat, quo aquis adiunctâ cineris frictione, sordes statuæ eius abluebantur. Arnobius lib. 7. contra Gentes. Pausanias quoq; refert in Eliacis, quotannis vates in Olympia, obseruato die ἐλαφίῳ *hoc est, Februarij* decimo nono, cineres Prytaneo exportare, cumq; illos Alphei fluuij aquis temperârint, aram ibi maximam illinere.

Altaria lauãda

In Parasceue altaria suis ornamentis spoliari, Honorius Augustodunensis presbyter, qui claruit anno 1120. testatur, in Sermone die Cœnæ Domini habito.

In Coloniensi Synodo sub Rodolpho 1. Imperatore habita à Sifrido eius loci Episcopo, præcipitur c. 7. vt loca circa altare, ab araneorũ telis & pulueribus, ac cęteris immũdicijs sæpius emundẽtur. *Item,* vt sursum super altare ad latitudinẽ & longitudinẽ altaris, pãnus lineus albus extẽdatur, vt ꝓtegat ac defendat altare ab omnibus immũ

dicijs & pulueribus descendentibus. *Item*, vt Cortinæ in lateribus altaris vtrinq; appendantur, nec in aliquo tempore sacrificij detrahantur.

Signum & miraculum falsum pro exstructione Altarium.

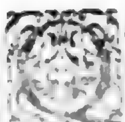
Sebastianus pestis medicus vnde.

P*Aulus Diaconus lib. 6. cap. 2. de gestis Longobard. & in Chron. suo narrat*: quòd cùm tempore Constantini 5. Imper. cognomento Pogonati, circa annos Domini 682. per tres menses, Iulium, Augustum & Septembrem, pestis Ticinum adeò depopulata esset, vt ciuibus inde fugientibus herbæ & fruticeta enascerentur in plateis, revelatum esse quibusdam viris, non prius pestem cessaturam, quàm Sebastiani martyris altare in basilica Petri construeretur, atque euentum correspondisse. Reliquijs enim Sebastiani Româ Ticinum translatis, & altari exstructo, lues illa quieuit. *Atq; hinc superstitio de Sebastiani contra pestem præsidio rudium animos primùm occupauit.*

CAPVT VII.

DE ORIGINE ET PROGRESSV TRANSLATIOnis, Venerationis, Adorationis & cultus Reliquiarum Sanctorum in Templis asseruatarum.

Mortuorum cadauera honestè apud omnes populos sepulta.

Via Pontificij dicunt, Altaria esse Sepulchra Reliquiarum, *ideò nunc de* Reliquijs, *earumq; cultu & veneratione agemus.*

Quoniam Deus Adamo dixit Gen. 3. Terra es, & in terram reuerteris, *ideò Patriarchæ statim in primordio Mundi instituerunt, vt mortuorum cadauera terræ mandentur, & sic quodammodo ad resurrectionem seminentur. Ex hac consuetudine consecutum est, vt apud omnes sanioris iudicij populos, mortui honestè sepelirentur, vtpote de quibus spes erat, non perijsse illos, sed in nouissimo die resurrecturos. Et exstant quidem in veteri Testamento huiusmodi funerationum multæ descriptiones, in quibus indicatur, quòd funera piorum honorificè curata, reuerenter ad sepulturam deducta, & religiosè in monumentis condita & asseruata sint. Ex multis vnum vel alterum saltem adducam exemplum. De Mose scriptura dicit*, Mortuus est in monte Nebo Moses seruus Domini, in terra Moab, iuxta verbum Domini; Et sepeliuit eum in valle in terra Moab, contra Bethpeor, & nullus hominum cognouit sepulchum eius, vsque in hodiernum diem. *Mortuus quidem & sepultus dicitur Moses, sed non exprimitur quis eum sepeliuerit: tamen verisimile est, quòd Deus ipsum Angelorum ministerio terræ mandauerit. Proinde non est effossus & translatus: imò ne hodie quidem eius sepulchrum quisquam nouit. Quod si ad gloriam Dei & salutem hominum pertineret mortuorum hominum translatio, Dominus certè non abscondisset tantas tam dilecti & fidelis serui sui Reliquias. Nam, vt ex Numer. cap. 12. intelligitur, Moses Prophetarum maximus fuit & Deo dilectissimus. Et tamen tanti Prophetæ corpus non transfertur, nec ponitur in argenteam thecam, nulla ei basilica exstruitur, non circumfertur in pompa, & frequenti superstitiosorum hominum turba. Imò ex Iudæ epistola non obscurè intelligitur*, certamen obortum esse inter archangelum Michaelem & Satanam super corpore Mosis, *nimirum, vt in Apocrypho quodam scripto legitur*, quòd diabolus conaretur corpus Prophetæ seruare & hominibus superstitiosis ad cultum prostituere: Angeli contrà boni, offendiculum præsentientes, veræ pietati & saluti hominum consulere cupientes.

De sepultura Mosis.

Mosis corpus non träsfertur.

Si contingebat vt extra Ecclesiam morerentur Sancti, & eorum corpora humarentur, aut inhumata relinquerentur: Pij illa colligebant, & cum honore deferebant ad tumultum in Eccle-

Ecclesiam, tanquam ea, quæ ad resurrectionem beatam pertinerent. Iacob in Ægypto existens & iam iam moriturus, mandauit filijs suis, ne se in Ægypto relinquerent, sed transferrent in terram Chanaan, quod etiam factum fuit. Ioseph noluit in Ægypto sepeliri, sed suum corpus aromatibus condiri, in arcam ex pretiosis lignis confectam seponi, vsq; ad exitum Ismelitarum ex Ægypto asseruari, & cum populo in terram Chanaan transferri, cumq; Patribus suis sepeliri, sicut & factum est. Dauid quoq; ossa Saulis & Ionathæ, quæ sepulta fuerant in nemore Iabes, curauit honoris causâ, & testificandæ etiam fidei suæ de resurrectione, transferenda in terram Beniamin, & in paternum Saulis monumentum recondenda. Sepulchra Iacobi & Iosephi. Translatio ossium Saulis & Ionathæ.

Licet etiam Iudæi posterioribus seculis Patriarcharum memoriam semper maximi fecerint, & quidem propter promissiones nomina eorum etiam in precibus suis publicè commemorârint: non tamen ad sepulchra eorum inuocationes instituerunt, non ossa eorum effoderunt & circumgestârunt, & ad peculiarem cultum osculanda, tangenda, spectanda prostituerunt, non accensis cereis honorârunt, non impetrandæ opis causâ coluerunt, non docuerunt gratiam & virtutem Dei apud reliquias illas quærendam, nec vllas peregrinationes ad eas instituerunt, sicut hodiè in Papatu fit. Ossa etiam Prophetarum in sepulchris reliquerunt, teste Christo Matth. 23. nec ad ea peregrinationes aut inuocationes instituerunt. Ædificârunt quidem & ornârunt sepulchra Prophetarum, & sic erga eos declarârunt reuerentiam suam, quos iniustè occisos fatebantur. Sed hoc illorum studium, vt Chrysostomus interpretatur, grauiter in eis reprehendit Christus, quòd sint mortuorum Prophetarum laudatores & admiratores, quum viuentium & præsentium, qui peccata arguunt, & verbum Dei purè docent, sint persequutores & contemptores, quodq; Sanctos pauperes, hic viuentes negligant, & in mortuorum sepulchris ædificandis & exornandis ostentationis gratiâ multùm absumant. Quid dicturus fuisset Chrysostomus ad cultum & venerationem Reliquiarum illorum, si hodiè viueret? Iudæi patriarcharũ ossa non effoderunt & coluerunt.

Cumque in Nouo Testamento inter natos mulierum, non surrexerit maior Ioanne Baptistâ, excepto Christo: & Stephanus plenus gratiâ & fortitudine miracula & signa magna ediderit in populo: Non tamen vel cum Ioanne, vel cum Stephano, vel cum Apostolis mortuis tale quid Apostolica Ecclesia fecit, quod Pontificij cum Reliquijs Sanctorum faciunt. De Ioanne Baptista Marcus capite sexto scribit: Quum hoc audissent discipuli eius, venerunt & sustulerunt cadauer eius, & posuerunt in monumento. De Stephano autem Lucas Act. 8. inquit: Extulerunt vnà Stephanum viri religiosi, feceruntq; planctum magnum super eum. De sepultura Ioannis Baptistæ, Stephani &c.

Hæc & similia testimonia & exẽpla Scripturæ sacræ non solùm docẽt, honore afficiẽda esse Sanctorũ corpora, ossa & reliquias, & quidem maiori etiã aliquâ reuerẽtiâ illâ, per quæ etiã plura & maiora suæ in illis gratiæ signa & testimonia dedit Deus; sed etiã ostendunt modũ & rationem, quâ veri fideles vtriusq; Testamẽti Sanctorũ reliquias venerati sint & honorârint. Modus ille, qui in Scriptura legitur exhibitus corporibus, siue Martyrũ, siue aliorũ piorum ac fidelium, non est alius, quàm qui pertinet ad illorũ sepulturam: Nempè, vt simul ac Anima ad Deũ migrauit, corpus honestè curetur, & sepulturæ tradatur, ibiq; tanquã thesaurus, vsq; ad resurrectionem asseruetur: Vt etiã virtutes eius, Deiq; dona, ad gloriã Dei, & ad Ecclesiæ ædificationẽ prædicentur. Deinde verò, si cõtingat, vt extra Ecclesiã inter idololatras sepulta sint corpora, aut insepulta manserint, aut infrusta discerpta & dissipata; colligẽda & transferenda sunt, si fieri possit, atq; in Christiano aliquo Cœmiterio honorificè collocãda, & asseruãda. Hãc regulã qui sequũtur, quiq; his fidelium vestigijs insistunt, non possunt vel errare, vel accusari, quòd Reliquias Sanctorũ non satis vel ritè venerẽtur. Quicquid autẽ huic Regulæ, & exẽplis his nõ cõsentaneum, in veneratione reliquiarũ posteris ætatibus, vel præsumpserũt homines, vel ex humanis cogitationib. sumpserũt, vel ex Ethnicorũ aut quorũcũq; hominũ exẽplis didicerũt, aut quod quisq; sibiipsi in veneratione & cultu Reliquiarum Sanctorum ausus fuit fingere, id meritò ac iure reprehendi & repudiari debet. Modus quo fideles vtriusq; Testam. reliquias Sanctorũ honorârunt.

Progrediamur igitur ad tẽpora quæ Apostolos proximè secuta sunt, & inuestigemus Primò, quos ritus vera illa antiquitas circa S. Reliquias, qui Scripturæ cõsentanei fuerũt, seruârit: Deinde cur, et quib. occasion. progressu tẽporis lõgius pgressũ sit: Tert. vt principia illa, primò quia

dem tolerabilia, admixtis tamen paulatim superstitionibus, tandem in non dissimulandam Idololatriam abierint.

Ritus quos vera antiquitas proximè post Apostolorū tēpora circa Reliquias Sanctorum seruauit.

Post Apostolorum igitur tempora Martyrum & aliorum fidelium corpora reuerenter & religiosè primi illi Christiani tractârunt, sed non aliter, quàm quòd honorificæ sepulturæ ea tradiderunt. Epistola de Martyribus Galliæ circa annum Christi 160. apud Eusebium lib. 5. c. 1. valdè conqueritur, quòd non licuerit fidelibus Sanctorum Martyrum corpora, canibus proiecta, sepulturæ tradere. *Quibus verbis docent, non honorari corpora Martyrum, si non sepeliri permittantur: & contra honorari ea, si sepulturæ tradantur. Hæc itaq; legitima est ratio colendi Martyrum reliquias, quam etiam verbum Dei præscribit. Eodem quoq; tempore acciderunt ea, quæ epistola Smyrnensis Ecclesiæ de Polycarpi reliquijs narrat. Hostes enim Christianæ religionis exusserunt Polycarpi corpus, nec volebant illud humādum fidelibus concedere. Christiani verò illa ambusta ossa nacti, pretiosissimis gemmis chariora, & omni auro probabiliora per ignem facta habuerūt. Quomodo autem illa tractârunt, aut quid illis fecerunt?* Sicuti conueniebat, *inquiunt*, EX MORE condidimus. *Sic etiam Origines scribit lib. 8. contra Celsum:* Rationalem animam honorare didicimus, & huius organa sepulchro honorificè mandare. *Augustinus lib. 1. de Ciuit. Dei cap. 13.* Nec ideò tamen, *inquit*, contemnenda & abijcienda sunt corpora defunctorum, maximeq; iustorum atq; fidelium, quibus tanquam organis atque vasis ad omnia bona opera sanctus vsus est Spiritus. Si enim paterna vestis & annulus, & si quid huiusmodi tantò carius est posteris, quantò erga parentes maior affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vtique multò familiarius atq; coniunctius, quàm quælibet indumenta gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adiutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Vnde & antiquorum iustorum funera, officiosâ pietate curata sunt: & exequiæ celebratæ, & sepultura prouisa: ipsiq; dum viuerent, de sepeliendis vel etiam transferendis suis corporibus filijs mandârunt. Et Thobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse teste angelo, commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio surrecturus religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumq; commendat, quòd vnguentum pretiosum super membra eius effuderit, atque hoc ad sepeliendum eum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum sepeliendumq; curârunt. Verùm istæ authoritates non hoc admonent, quod insit vllus cadaueribus sensus: sed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere significatur, propter fidem resurrectionis astruendam. *Hic locus Augustini, quicquid de honore corporibus mortuorum deferendo è sacris literis dici potest, complectitur. Quisquis igitur mortuorum corpora honestè sepeliri curat ac terræ mandare, is eo modo quem tradunt sacræ literæ, & quem sequuti fuerunt veteres Patres, ea honorat.*

Quæ addita fuerint vero honori Reliquiarū in primitiua ecclesia. Memoriæ martyrum.

Huic verò simplici honori, qui totus in honesta sepultura consistit, quædam à Christianis in primitiua Ecclesia, atque etiam ipsis Doctoribus, quædam adiecta fuerunt, quæ per se & simpliciter ab initio improbari non poterant. Cœperunt enim ad Sepulchra Martyrum cœtus vel conuentus Ecclesiasticos celebrare, præcipuè die Passionis eorum: non quidem propter cultum & inuocationem eorum; hoc enim expressè Smyrnensium epistola negat: Sed, *inquit*, vt sequentium animi ad præcessorum viam exemplis insignibus suscitentur. *Quia enim videbant Christiani, apud Ethnicos multos ad virtutem & fortitudinem inde excitari, quòd viri fortes, qui strenuè pro patria pugnando nobili morte occubuerant, anniuersarijs laudibus coronarentur, cùm apud sepulchra eorum conuentus fierent, vt testatur Cyrillus lib. 6. contra Iulianum: Idcirco indicârunt, etiam in Ecclesia eadem ratione multos ad fortiter suscipienda, & fortiter perferenda Martyria inflammari posse. Cùm igitur viderent multos Martyria auersari, & in persecutionibus deficere, instituerunt Martyrum panegyres peculiari solennitate celebrandas, in quibus certamina eorum magnis laudibus recitabantur,*

& me-

et memoria ipsorum gratâ prædicatione celebrabatur, vt hoc modo superstites, ad futura certamina pro fide subeunda & perferenda, excitarentur & confirmarentur, ne metu suppliciorum ac tormentorum deficerent, & fidem abnegarent.

Mansit hæc consuetudo sepeliendi & in terram condendi corpora Martyrum, aliorumque Sanctorum vltra trecentos annos, sicut ex certis & indubitatis historijs intelligitur. Et quidem cum periculo etiam vitæ suæ Martyrum corpora reuerenter & honestè sepelierunt, quemadmodum Assyrij Romani exemplum, qui Marinum martyrem Cæsareæ Cappadociæ capite plexum, testatur, apud Eusebium lib. 7. cap. 16. Cùm in consummatione martyrij, inquit, Asyrius adesset, corpus illius humero suo, splendidoq́ue, & pretioso indumento impositum detulit, & splendidissimè, quantum conueniebat, sepulturæ tradidit. Et Origenes lib. 8. contra Celsum: Rationalem animam honorare didicimus, & huius organa sepulchro honorificè demandare. Sic in historia de pestilentia Alexandrina Dionysius ad Hieracem scribit de Christianis: Sanctorum corpora supinis manibus ac sinu exceperunt, oculos depresserunt, ora clauserunt, vnanimes & pariter affecti strictim complexi sunt, lauerunt, & ad sepulturam ornârunt. Eusebius lib. 7. cap. 22. Consuetudo sepeliendi corpora Martyrum durauit vltra 300. annos.

Manserunt etiam Panegyres & celebres conuentus ad eorum Memorias & sepulchra, ob eandem, quam diximus, causam. Sic enim Origenes lib. 3. in Iobum: Memorias, inquit, Sanctorum facimus, & parentum nostrorum vel amicorum in fide morientium, deuotè memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quàm etiam nobis piam consummationem in fide postulantes. Et Basilius in Asceticis cap. 40. Non decet, inquit, Christianos aliam ob causam in Martyrum Memorijs, aut locis vicinis comparere, quàm vt precentur, & per recordationem Sanctorum, quàm illi scilicet pro pietate ad mortem vsque constantes fuerint ad huiusmodi zeli imitationem incitentur. Et homil. 19. Nostri, inquit, profectûs tantùm causâ sat fuerit illorum (Martyrum vel Sanctorum) celebrare memoriam. Non enim nostris indigent laudibus ornari: sed nos ipsorum vitæ historiâ & commemoratione, imitationis gratiâ, indigemus. Quemadmodum enim ex igne naturaliter emicat splendor, ex vnguento quoque præstanti diffunditur odor: sic è Sanctorum commemoratione gestorum, ad omnes prouenit vtilitas. Augustinus etiam contra Faustum Manichæum scribit, Populum Christianum Memorias Martyrum religiosâ solennitate concelebrare ad imitationem excitandam.

Hæc igitur in veteri Ecclesia initia fuerunt Panegyricorum conuentuum apud sepulchra Martyrum, tolerabilia sanè nec reprehēdenda, sed pro ratione illorum temporum in sæuissimis persecutionibus vtilia, vt ad imitationem fidei, charitatis & constantiæ Martyrum, reliqui incitarentur: Nec in omnibus trecentorum horum primorum post natum Christum annorum vel historijs, vel Patrum scriptis quicquam de hodierna Pontificia veneratione Reliquiarum legimus. Memoriæ martyrum tolerabiles ab initio.

Inquiramus igitur iam, quo tempore, quo modo, & quibus occasionibus hæc res longius progressa, superstitionum seminaria secum traxerit, quæ à quibusdam Ecclesiarum Doctoribus reprehensa, à quibusdam dissimulata, à quibusdam verò etiam laudata & ita aucta & accumulata sunt, vt tandem in manifestam & horribilem idololatriam euaserint.

Sub Constantino Magno igitur effossiones & translationes Reliquiarum ex sepulchris obscurioribus ad celebriora primò cœperunt. Et Constantinus harum rerum author fuit bono quidem zelo. Quemadmodum enim reliqua externa ornamenta, quæ Ethnicæ religioni plausibilem speciem & authoritatem apud homines conciliârunt, ad Christianam religionem transferre studuit, vt eam hoc modo non solùm Christianis, sed etiam Gentibus commendabiliorē redderet, vt tota eius vitæ historia testatur: Sic cùm videret, Gentes Regum, aliorumque clarorum virorum corpora, si in locis obscurioribus humata essent, magnâ pompâ & solen- Sub Constantino Magno effossiones & translationes Reliquiarū ad loca celebriora cœperunt.

nitate ad monumenta clariora transferre, Heroum verò in magnificentissimis templis deponere: Censuit hunc honorem multò rectius Sanctorum Dei, Apostolorum, Martyrum, aliorumq́; corporibus & Reliquijs exhiberi.

Cõstantin. M. reliquias Sãctorum nõ ad cultum prostituit, sed terræ mandauit.

Cœpit ergo corpora & Reliquias eorum ex sepulchris ignobilioribus effodere & transferre ad loca nobiliora, non quidem vt ibi in Altaribus aut alijs excelsioribus locis ad cultum & adorationem idololatricam prostituerentur, sed rursus terræ mandarentur. Testatur hoc expressè Anastasius Bibliothecarius in scripto Chronico, & Cedrenus quoque in Annalibus, curâsse *nimirum* hunc Imperatorem, vt sanctorum Martyrum corpora, persecutionis tempore humata subitaneâ sepulturâ, iam loco honestiori conderentur. *Ad eundem modum Nicephorus scribit libro septimo cap. 30. præcepisse Constantinum,* vt Reliquiæ Sanctorum iustæ sepulturæ Romæ mandarentur. *Ita Hieronymus scribit,* Constantinum Reliquias, Andreæ, Lucæ & Timothei Constantinopolim transtulisse. *Hæc per se adhuc, & simpliciter damnari non poterant, quia nihil dum idololatriæ continebant, nisi quòd seminaria quædam superstitionis fuerunt.*

Cõstantini M. studiũ in transferẽdis Sanctorum reliquijs imitati sunt etiam alij.

Hoc Constantini Magni studium mox alij quoque certatim imitari cœperunt, adhibitis splendidissimis pompis & magnificentissimo apparatu. Cùm enim Sacerdotes Apollinis Iuliano Imperatore Antiochiæ iuxta fontem Castalium litanti, dixissent, sepulchrum Babylæ martyris, quod in vicinia erat, in causa esse, quòd Apollo non responsa daret: mandauit, vt Galilæi (*sic contumeliosè Christianos appellans*) venirent, & sepulchrum Babylæ aufferrent. Vniuersa igitur Ecclesia conueniens, matres & viri, virgines iuuenesq́; , immensâ exultatione succincti trahebant longo agmine arcam martyris, psallentes summis clamoribus, & cum exultatione dicentes: Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui confidunt in simulachris suis. *Ruffinus libro primo cap. 35. & Socrates libro tertio capite decimo octauo. Meletij Antiocheni Episcopi, qui sub Theodosio Imperatore obijt, reliquiæ è Constantinopoli Antiochiam translatæ, & iuxta thecam Babylæ martyris repositæ & sepulturæ traditæ sunt. Aiunt & Imperatoris iussu, per totam viam publicam intra muros in ipsas ciuitates assumptas eas, & per vices & psalmodias in singulis locis, cum honore, donec Antiochiam perferrentur, exceptas fuisse: Sozomenus libro septimo capite decimo. Narrat idem author libro quinto capite nono,* Mulierem quandam Gazensem collegisse Reliquias ossium Martyrum eorum, quos Gazensis populus, quòd templa eorum idololatrica diruissent, interfecerant, Eusebij *scilicet,* Nestabi & Zenonis fratrum; & in ollam reconditas, Zenoni consobrino eorum tradidisse; quas abditas ille domi suæ asseruârit, oratorioq́; ædificato, eò reposuerit. *In persequutione verò Persica sub Sapore Rege & Magis,* Acepsimas Episcopus fortiter in confessione perdurans, mortuus est; cuius reliquias nonnulli ex Armenia clanculum sublatas sepelierunt: *Sozom. lib. 2. cap. 13.*

Ritus in leuandis & transferendis martyrum corporibus in Occidentalib. Ecclesijs.

In Occidentalibus autem Ecclesijs ritum obseruatum in leuandis & transferendis Martyrum inuentis corporibus, sic describit Ambrosius epistola 85. ad sororem: Primùm inuentæ seu studio seu casu Sancti alicuius reliquiæ, populo monstrabantur, & cuius essent Martyris significabatur. Deinde ordine componebantur, & transferebantur ad aliquod templum, vbi vigiliæ sequebantur totâ nocte, tandem sepeliebantur. Arcadium Imp. *narrat Hieronymus,* ossa B. Samuelis, post tam longum tempus, ex Iudæa transtulisse in Thraciam, Episcopos cineres illius in vase aureo, serico & precioso linteamine velatos, portâsse, populos Ecclesiarum Chalcedone reliquijs illis occurrisse, & tantâ lætitiâ, quasi præsentem viuentemq́; Prophetam cernerent, suscepisse, adorantes non Samuelem, sed Christum, cuius Samuel & Leuita & Propheta fuerat. *Hæc enim sunt Hieronymi verba. Referunt etiam Sigebertus, Vincentius lib. 22. capite nono, & Vrspergensis in historia Mauricij Imp. circa annum Domini 603.* tunicã Christi, super quam milites sortem miserunt, in Zaphat

non

non procul ab Hierosolymis in area marmorea repertam, mox ab Antiocheno Episcopo Gregorio, & Hierosolymitano Thoma, denique etiam à Constantinopolitano, alijsq; plurimis Episcopis honorificè cum ieiunijs, & ordine facto quasi exercitu militari, deportatam esse.

Hæc & similia Constantini Magni demùm temporibus sine Scripturæ præcepto, & sine præcedentium trecentorum annorum exemplo, ex Ethnicismo in Christianam religionem translata sunt, in eaque vsurpari cœperunt. Volaterranus & Sabellicus ex Plutarcho describunt, quàm regiâ pompâ, Antigonus Demetrij Patris cineres ex Syria in Græciam deportârit. Eorum verba adscribam, vt intelligatur vnde talia in Ecclesiam irrepserint. Antigonus, *inquiunt*, cùm Demetrij Patris cineres obuios haberet, magnâ veneratione illos complexus est. Vrnam clausit aureâ, purpurâ & diademate instratâ, quam regiâ naui sublimiter collocauit, circumstantibus hastatis iuuenibus armorum fulgore conspicuis, Xenophane canente sacrum carmen: ciuitates ad quas appellebant, vrnæ coronas mittebant, & viros, qui reliquias deducerent. Inde Corinthum remigrans, omnibus circa nationibus adeuntibus, cineres illos honorandos præbuit. Cumq; Corinthij honores & coronas illis misissent, tandem eos apud Demetriadem deposuit. *Exstat etiam apud Plutarchum in Theseo & Cymone descriptio Pompæ, quâ Thesei ossa, post annos demùm quadringentos, ex Scyro insula Athenas à Cymone in sua triremi translata, & quàm splendidâ deductione ac festiuâ celebritate ab Atheniensibus excepta sint, quasi ipse Theseus in vrbem rediisset. Tisameni Orestis Filij cadauer, cùm Achæi Helice sepelissent, Lacedæmonij, Delphici oraculi monitu, eius ossa Spartam deportârunt, vbi longo tempore monstratum fuit Tisameni sepulchrum, ibique epulum celebratum à Lacedæmonijs, quæ Phiditia nuncupârunt, vt Pausanias indicat libro sexto. Idem in Bœoticis narrat,* Thebanos sepultum esse apud se Linum vatem contendisse; asseuerâsse insuper, Philippum Amyntæ F. profligatis ad Chæroneam Græcis, somnij cuiusdam monitu Lini eruta ossa in Macedoniam transportâsse: Mox itidem alio commotum somnio Thebas reportanda curâsse. *Themistoclis ossa Athenienses ex Magnesia reportari in patriam curârunt, pœnitentiâ ducti, quòd eum aliquando proscripsissent: Pausanias libro primo. Inimici Phocionis iusserunt vt corpus eius extra fines Atheniensium proijceretur, ac ne quis Atheniensium rogum funeri incenderet. Quamobrem nemo amicorum corpus ausus fuit attingere. Conopion quidam tali assuetus ministerio operam locare, exportatum vltra Eleusina cadauer igni ex æde mulieris Megaricæ sumpto combussit. Ibi mulier Megarica cum ancillis assistens, tumulum honorarium aggessit, atque inferias dedit Phocioni. Ossa in sinu collegit, eaque nocte domum deportata defodit apud focum, his verbis*: Apud vos, optimi Penates, has boni viri reliquias depono. Eas vos, quum Athenienses ad mentem redierint, patrio reddite sepulchro: *Plutarchus in Phocionis vita, & Ælianus libro duodecimo. Cùm Philopœmenem Achæorum ducem Messenij veneno sustulissent, Lycoras Arcadum & Achæorum dux Messene euersâ, ossa eius Megalopolim reportauit, tanquam viri de patria optimè meriti: Pausanias in Arcadicis. Alexander Magnus in Asiam transmittens, Ilij Mineruæ sacrificauit, heroibusque libauit: Achillis cippum vnxit, ac circum eum vnà cum amicis de more cucurrit nudus, eique coronam imposuit: Plutarchus in Alexandro. Leonidæ Regis Spartanorum, ad Thermopylas cæsi, ossa, 40. post eius cædem annis à Pausania è Thermopylis deportata, Spartæ ex aduerso theatri condita sunt: Pausanias in Laconicis. Ad Hannibalem vincendum & Romanum Imperium ampliandum, magna mater Deûm ex Phrygia Pessinunte accita, & Romam translata est, magnificoq; templo honorata.*

Eleuationes & translationes Reliquiarũ ex Ethnicismo.

Ex his similibusque Ethnicorum moribus & consuetudinibus translatio, cultus & veneratio Reliquiarum Sanctorum in Ecclesiam Christi introducta est. Testatur hoc apertè Eusebius in vita Constantini Magni: refert enim Imperatorem hunc, vt religionem Christianam plausibiliorem redderet Gentibus, externa ornamenta, quæ Gen-

tiles suæ religioni adhibuerunt, ad Christianam transtulisse. *Vnde facilè colligi potest, quem hæc superstitio authorem habeat: non Deum, sed Satanam. Hoc etiam Plato testatur lib. 4. de Legibus*: Quòd, inquit, & sepulchra mortuorum, & Reliquiæ honorantur, est dæmonis Apollinis inuentum.

Reliquiarum translationes adhuc tolerabiles.

Etsi verò ex his Ethnicorum pompis & sepulchretis prauâ imitatione multa in Christianā religionē præsertim in effodiendis & trāsferēdis Sanctorū Reliquijs, trāslata sunt, vt quòd vrnæ aureæ sunt adhibitæ, & velamenta serica, obuiationes, deductiones, sicut de Demetrij reliquijs scriptum, & in translatione Samuelis retentum diximus: vix tamen videri potuerunt habere aliqua superstitionis & idololatriæ semina. Nam honorificæ illæ translationes & cunitiones Reliquiarum factæ fuerunt etiam, præter illas causas quas supra commemorauimus, propter spem resurrectionis & glorificationis Reliquiarum illarum, quæ in vita fuerant templa Dei, & organa Spiritus sancti, resuscitanda suo tempore ad vitam æternam.

Deinde, quod supra quoque monuimus, corpora & ossa Sanctorum nondum adhuc in translationibus illis, super Altaria, vt hodiè in Papatu fit, reponebantur: Illum enim locum Christo deberi agnoscebant, tanquam hostiæ pro peccatis mundi: sed sub Altari, vt qui Christo, qui est Altare, subiecti, eiusque paßione & morte redempti sint, sicut Ambrosius testatur libro decimo, epistola 85. in terram recondebantur. quò etiam Episcoporum corpora deposita sunt, qui super altaria illa sacrificium Deo obtulerunt, & Cœnam Dominicam administrârunt, Ambrosio hoc ipso loco id attestante, vbi dicit: Hunc ego locum prædestinaueram mihi: Dignum est enim vt ibi requiescat Sacerdos, vbi offerre consueuit. Sed cedo locum Martyribus. *Et quia translationes illæ Reliquiarum nihil aliud fuerunt, quàm funerationes & sepulturæ earum: idcircò factæ sunt etiam iisdem ritibus & ceremonijs, quæ in solenni deductione funerum vsurpabantur tunc temporis, nisi quòd, vt diximus, ex Ethnicorum pompis quædam admiscebantur. Ex hac consuetudine sepeliendi & recondendi Reliquias sanctorum sub Altari, phrasis illa Hieronymi est*, Romanum Pontificem super veneranda ossa Petri & Pauli offerre, & tumulos vel sepulchra Christi altaria esse: *Quia etiam preces publicæ in administratione Cœnæ fiebant ad altaria, inde Christiani dicebantur apud sepulchra Martyrum inuocare Deum. Sicut autem Pauli temporibus, Baptismus in aliquibus locis supra mortuos viuentibus administrabatur, vt est videre 1. Corinth. 15. Ita Cœna Domini etiam super corpora Martyrum absque omni superstitione celebrari potuit. Sine superstitione quoque fideles apud sepulchra Martyrum inuocare Deum potuerunt, in illa fide, pro qua Martyres mortui fuerant. Ipsa quoque honorifica translatio & depositio Reliquiarum, vel Apostolorum, vel Martyrum, fuit etiam incitamentum quoddam, ad admirationem fidei & virtutum, quæ prædicatæ sunt de Sanctis, sicut Chrysostomus testatur in Babylam*: Post sermonis, inquit, facultatem ipsa certè Sanctorum sepulchra, proximum locum obtinent, ad animos hominum in ipsos Sanctos intuentium, ad virtutum earundem æmulationem excitandos.

Quid sit, Super ossa Petri & Pauli offerre, & Sepulchra Altaria Christi esse.

Nouæ deuotiones erga Reliquias seminarii fuerunt sequentium superstitionum.

Licet verò hæc ita se habeant, negari tamen aut dißimulari non potest, nouas istas & electitias deuotiones erga reliquias, sine Scripturæ testimonio, & absque vllo vetustißimæ Ecclesiæ exemplo susceptas, statim post initium habuisse seminaria superstitionum. Nam postquam effoßiones & translationes magnificæ, ab Ethnicis mutuatæ, semel à Christianis receptæ & approbatæ fuissent, mox alia grauiora ex illorum ritibus idololatricis in Christi Ecclesia subsequuta sunt: Semel enim vno in conuenienti dato, mox sequuntur alia plurima. Refert Plutarchus in Theseo, Athenienses in Marathone pugnantes vidisse spectrum Thesei armatum pro Atheniensibus pugnans & hostes fundens: Postea Apollinem oraculo monuisse Athenienses, vt ossa Thesei inquirentes Athenis deponerent, & religiosâ veneratione asseruarent, atque ipsum tanquam Heroa, seu munimentum & præsidium vrbis, sacrificijs & inuocationibus colerent

rent ac venerarentur. *Epiphanius scribit,* Ægyptios gentiles, locum vbi Ieremias sepultus fuit, magnâ deuotione & religione coluisse, quòd persuasi essent aspides & crocodilos ab ipso profligari. *Ælianus de varia historia libro duodecimo narrat,* Alexandri Magni corpus per triginta dies inhumatū iacuisse. Postea Aristandrum numine correptum dixisse: Cùm Alexander omnium seculorum Reges felicitate superârit, sibi à Dijs patefactum esse, in quacunque terra corpus ipsius requiem habiturum esset, eam feliciorem cæteris & ab hostili vastatione liberam fore. Inde inter Alexandri successores contentionem ortam fuisse, singulis conantibus corpus illud in suum regnum transferre, quasi obsidem firmitatis Imperij & incolumitatis regni. Tandem verò Ptolemæum præualuisse, & Alexandriam illud transtulisse. *Polydorus etiam ex Dionysio ostendit,* cereos & lumina accensa partem fuisse cultûs Reliquiarum apud Ethnicos. *Et supra florum, rosarum & coronarum, quæ in translationibus reliquiarum eis oblata fuerunt, mentionem fecimus.*

Hos autem gentilitios cultus in Christianam religionem receptos & nouis additamentis subinde auctos fuisse, historiæ luculenter testantur. Quum primùm enim corpora & Reliquiæ Sanctorum effodi & transferri cœperunt, mox persuasio animos hominum inuasit, Martyres, aliosque Sanctos eius Regionis, vrbis & loci, vbi eorum reliquiæ seu corpora deposita erant, columnas, turres, munimenta & præsidia esse, vt Basilius loquitur. Hanc superstitionē confestim sequuta est alia, vt corpora Sanctorum & Reliquias alias nonamplius sub altari humarent, sed super altaria ponerent & ad venerationem prostituerent. Inde mox etiam ortæ sunt circumgestationes Reliquiarum, vt in maiori admiratione essent. Narrat Euagrius libro quarto capite vigesimo sexto, ex libro secundo Procopij de bello Persico, Apameæ Syriæ oppido, partem Crucis, de qua Christus suspensus fuit, ab homine Syro clàm eò delatam, cubitali magnitudine reseruatam fuisse; Eam oppidanos, magnam eius loci tutelam esse existimantes, religiosè veneratos esse, & conditâ ei thecâ ligneâ, auro gemmisq; exornatâ, tribus sacerdotibus custodiendam tradidisse, & certâ die quotannis proferre & venerari consueuisse: inprimis verò Apamenses ciues, Cosröe Persarum Rege cum exercitu ciuitati illorum imminente, eius se ligni auxilio plurimùm se iuuari posse, superstitiosè putâsse. Belli enim periculis consternati miseri homines, Thomam, Ciuitatis suæ Episcopum adeuntes rogârunt, vt præter consuetudinem, sanctæ Crucis lignum proferret, eamq; ciuibus exosculandam exhiberet: eà opinione, se, visâ cruce, felicius morituros esse: Præsul igitur motus ciuium precibus, Crucis lignum ambabus manibus in sublime sublatum, circumeundo sacram ædem omnibus spectandum exhibuit, quorum numero Euagrius se quoque interfuisse *scribit. Sic Lucillus Episcopus circumgestationem reliquiarum S. Stephani in memoriam eius instituisse dicitur. Stephanus* II. *Papa circumgestauit Reliquias, cum opinione quòd afferant locis prophanis lustrationem quandam seu expiationem.* Nam Româ obsessâ ab Aistulpho, Apostolorū caluârijs & supplicationibus vrbem lustrauit: *Liber Pontificalis & Volaterranus.* Victoriâ autem partâ, Litanias per omnes Ecclesias instituit, & Apostolorum caluarias, aliorumq; Sanctorum Reliquias circumferri & ostendi in Processionibus istis iussit: *Ibidem, & Balæus in vita eius.*

Progressus cultus Reliquiarū apud Christianos.

Quia etiam miracula plurima ad sepulchra Martyrum, aliasque Reliquias fiebant, homines in omnibus infirmitatibus, periculis & necessitatibus suis eò currebant, flores apud Augustinum: Oraria & tunicas apud Ambrosium, sepulchris illis, vel Reliquijs iniectas, tanquam amuleta & præseruatiua gestabant. Nec Deum tantùm, sed ipsos etiam Martyres apud Sepulchra, quin etiam eorum Reliquias inuocabant. Sergius Papa inuenit circa annum Domini 689. Crucem preciosis lapidibus adornatam, & ineffabilem portionem Crucis Dominicæ interius repositam. Ea ex tempore illo annis omni-

bus in basilica Saluatoris, quæ Constantiniana dicitur, in die Sanctæ Crucis adoratur. *Marianus Scotus, Martinus Polonus in Sergio. De ostensione & adoratione solenni Reliquiarum, narrat Erdfordiensis,* Carolum Magnum publicè significâsse, vt omnes corde contrito, confessi peccata sua, Aquisgranum Idibus Iunij conueniant, spectatum Reliquias Sanctorum Hierosolymâ & Constantinopoli allatas. *Et Synodus postea decreuit,* vt quotannis feriâ quartâ Ieiuniorum quatuor temporum, mense Iunio, Reliquiæ illæ monstrentur & adorentur: *capite sexagesimo nono, & Rudimentum Nouitiorum, Lucensis fol. 362. Leo III. Papa* Sanguinem adulterinum (*quem ex Crucifixo quodam ligneo fluxisse impostores dixerant, vt statuarum idololatrias, dum adhuc in quæstione essent, confirmarent*) pro vero Christi sanguine haberi voluit. *Et Mantuam profectus, vbi hucusque seruatur, salutatur & adoratur,* sic esse suâ authoritate approbauit ac Bullis confirmauit: addito illi quotannis solenni festo die. *Balæus Centur. 2.*

Et quia opinabantur gratiam & virtutem quandam diuinam illis ossibus adesse seu inhærere, ideò eam apud Reliquias studiosè quærere cœperunt: imò credebant etiam spiritualia dona per contactum & exosculationes earum dari & augeri. Augustinus testatur, suo tempore Reliquias ægrotis impositas fuisse propter Spem sanationis.

Hieronymi quoque & Augustini temporibus tanta vanitas colendi defunctas creaturas hominum animos incessit, vt inciperent diuellere Reliquias, & quascunque particulas de ossibus, vestibus, alijsque rebus vel furto vel manifestè abripere, & in alia templa deportare, vt sic distributæ in varijs locis viserentur. Ita apud Augustinum de Ciuitate Dei libro vigesimo primo, capite octauo, Reliquiæ S. Stephani in aliquot locis Africæ exstabant, quum apud Theodorum Lectorem, sub Theodosio juniore, Stephani integræ reliquiæ Hierosolymis Constantinopolim translatæ legantur. Et Gregorius fatetur, se de linteo in templo Nicetij quædã fila suffuratũ, & in alia templa transportâsse: *Turonensis in vitis Patrum c. 8.*

Imò Ethnica superstitio sanctos mortuos, eorumque ossa effodiendi, colligendi, transferendi et religiosè colendi, ita inualuit, vt Monachi quidam vndiquaque ea corraderent, & hinc inde circumcurrerent ac venderent, *sicut Augustinus de Opere Monachorum testatur. Narrat & Turonensis,* quosdam Monachos Romam venisse, ac propè templum Pauli corpora quædam noctu effodisse: qui compræhensi fassi sint, in Græciam se ea pro Sanctorum Reliquijs portaturos fuisse. *Idem libro nono, capite sexto, indicat etiam,* Reliquias Sanctorum adeò superstitiosè tractatas, vt quidam pro ijs arborum radices vendiderint.

Mulierculæ etiam nonnullæ claro die cereos ante sepulchra Martyrum accendebant.

Apud Hieronymum legitur, multos ex plebe vigilias egisse in Cœmiterijs Martyrum, & cibos sanctificandos eò detulisse.

Instituerunt etiam Peregrinationes ad omnia loca, vbi miracula apud Reliquias fieri audiebant.

Ex his omnibus, quæ hucusque de Origine & progressu Translationis, Venerationis, Adorationis & Cultus Reliquiarum diximus, pro PRIMO *contra hanc superstitionem, & errorem hunc argumento, manifestum esse puto,* Primò, *in tota sacra Scriptura, nec mandatum, nec exemplum, de his omnibus obseruationibus exstare.* Secundò, *Apostolicam & primitiuam Ecclesiam, Reliquias, & superstitiosas has circa illas obseruationes, quas modò recensuimus, vltra annos trecentos prorsus ignorâsse.* Tertiò, *cœpisse hanc superstitionem radices agere & pullulare post annos 300. à nato Christo, & inde paulatim adolescere: post annum verò Domini 400. receptam & approbatam illam esse;* quibus temporibus, *vt Augustinus ipse conqueritur in epistola ad Ianuarium 119.* tam multis ceremonijs, varijsq; præsumptionibus plena fuerunt omnia, vt tolerabilior fuerit Iudæorum sub lege conditio, quàm Christianorum sub gratia: quòd illi legalibus tantùm sarcinis, hi verò humanis decretis & constitutionibus subiecti fuerint. Quartò, *post annos 500. obseruationes illas, ab hominibus excogitatas, ad superstitiosissimum cultum, & idolatricam adorationem vsq; excreuisse.*

In fine historicæ narrationis de Origine & progressu Reliquiarum, adscribam locum ex Eusebij libro quadragesimo tertio, de Præparatione Euangelica, capite septimo, vt intelligatur inde plenius, quomodo ex κακοζηλίᾳ seu prauâ Ethnicorum imitatione, multa in Ecclesia Christi vsurpata sint à Christianis, vt hoc modo Ethnicos lucrifacere, & ad suam religionem traducere possent facilius. Eusebius igitur, vt Kemnitius rectè annotauit, plures ex Ethnicis ad Christianam religionem accessuros existimauit, si ostenderetur, doctrinam Christianorum non alienam esse à Philosophorum sententijs. Instituit itaq; in libris illis Conformitatem Platonicæ & Christianæ doctrinæ. Et ex Platone hæc verba describit, Quomodo oporteat honorare mortem eorum, qui gloriosè vitam commutârunt? *Respondet Plato,* Qui in militia cum gloriâ mortui sunt, nónne dicimus aurei generis eos esse? Omninò credemus Hesiodo, quomodo quidam huius generis moriuntur, quòd illi fiant inde dæmones puri, obuersantes in terris, boni depulsores malorum & custodes hominum. *Addit autem Plato;* In posterum igitur vt dæmones factos, ita colemus illos, & monumenta eorum adorabimus. *Huic Platonis sententiæ Eusebius hæc verba subijcit:* Hęc Platonis rectè accommodantur ad mortem piorum, quos rectè dixeris milites veræ pietatis: vnde & moris nobis est ad monumenta seu loculos eorum accedere, & apud illos vota seu precationes facere, honorareq; beatas ipsorum animas, tanquā probabiliter seu rationi cōsentanea hæc à nobis fiant. *Et tandē addit Euseb.* Hęc Plato & alij dogmatibus nostris consonantia seu consentanea. *Vbi Kemnitius benè monet de crimine falsi, quod Pontificij in citando hoc Eusebij loco committunt, ad hunc modum:* Hæc nos quotidiè factitamus, qui veræ pietatis milites vt Dei amicos honorantes, ad monumenta illorum accedimus, votaq; ipsis facimus, tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parùm iuuari profitemur. *Eusebius autem nequaquam dicit,* fideles Martyribus vota vel supplicationes facere; *Non etiam dicit,* Martyrum intercessione ad Deum multùm iuuari fideles: *sed dicit,* solitos Christianos ad monumenta Martyrum Deum inuocare: *non adjiciens,* id rectè pieq; & verbo Dei consonum, sed probabiliter & rationi consentaneum ab ipsis fieri.

Multa ex Gentilismo in Christi Ecclesiā recepta, vt gentiles faciliùs ad nostrā religionem traduci possent.

Crimen falsi à Pontificijs admissum.

Manifestum igitur est, quòd ex Ethnicorum superstitiosis ceremonijs, institutis & ritibus, tanquā probabilibus & rationi humanæ consentaneis, huiusmodi ritus in Ecclesiam Christi introducti sint. Cumq; Plato dicat, ipsa monumenta Heroū ab Ethnicis adorari: *Euseb. non dicit,* Christianos idem facere: *sed dicit:* Christianos apud sepulchra Martyrum vota, *hoc est, Orationes* facere ad Deum; *quam consuetudinem etiam Iulianus apud Cyrillum de Christianis commemorat.*

SECVNDO, *Huic argumento, ab authoritate veræ antiquitatis sumpto, in qua de Reliquijs & illarum cultu ac adoratione nihil prorsus reperitur, addenda iam sunt Concilia & Patres, qui singula ferè capita doctrinæ Pontificiæ de Reliquijs reprehendunt & damnant. Elibertinum igitur Concilium sub Constantino M. celebratum, Canone trigesimo quarto, ita decreuit:* Cereos per diem placuit in Cœmiterio non incendi. Inquietandi enim Sanctorum spiritus non sunt. Qui hoc non obseruauerint, arceantur ab Ecclesiæ communione. *Quo Canone lucernas, & in Cœmiterijs cereos ad sepulchra Martyrum, more Gentilium sub excommunicationis pœna accendere vetuerunt, vt ab idololatria Ethnica fideles, acrioribus intentatis minis, longiùs absterrerent. Et Canone trigesimo quinto rursus:* Placuit prohibere, ne fœminæ in Cœmiterio peruigilent, eò quòd sæpè sub obtentu orationis scelera latenter committantur.

Alterum argumentū contra Reliquiarum cultum ab authoritate Conciliorum & Patrum.

Elibertinum Concilium.

In Carthaginensi 5 Synodo anno 398. celebrata Can. 14. conqueruntur Patres, per somnia, & inanes quasi reuelationes, vbiq; constitui altaria tanquā Memorias martyrum. *Et decernunt,* euertenda altaria, vbi non certæ Martyrum reliquię, conditæ fidelissimâ origine probantur. *Additur autem in illo Canone,* tales euersiones propter tumultus populares sæpè non permitti. *Ex quo intelligimus, ad multas tales vulgi superstitiones Episcopos sæpè conniuere oportuisse: attestante hoc etiam Augustino, & sic dicente:* Talia multa propter quarundam vel religiosarum, vel turbulentarum personarum scan

Carthaginensis 5. Synodus.

dala deuitanda, liberius improbare non audeo.

Antonij Eremitæ iudicium de Reliquijs.

Antonius Eremita celebris & florens circa Constantini Magni, & Filiorum eius tempora, asseruationes & cultum seu venerationem Sanctorum Reliquiarum grauiter etiam in Testamento suo reprehendit & improbauit, vt testatur Athanasius Alexandriæ Episcopus in vita eius, è Græco in Latinum ab Euagrio conuersâ. Mos, *inquit*, Ægyptijs est nobilium, & præcipuè beatorum Martyrum corpora linteamine quidem obuoluere, & studium funeri solitum non negare, terrâ verò non abscondere, sed super lectulos domi posita reseruare. Hunc honorem quiescentibus reddi inueteratæ consuetudinis vanitas tradidit. De hoc Antonius sæpè & Episcopos deprecatus est, vt populos ecclesiasticâ contestatione corrigerent: & laicos viros ac mulieres rigidius ipse conuenit, dicens, nec legitimum hoc esse, nec Deo placitum. Quippe cùm Patriarcharum & Prophetarum sepulchra, quæ ad nos vsq; perdurant, hæc facta conuincerent. Dominici quoq; corporis exemplum oportere intueri iubebat, quod in sepulchro positum, lapide vsque ad resurrectionis diem tertium, clausum fuerit. Atque his modis vitium circa defunctos Ægypti, etiamsi sancta essent corpora, coarguebat, dicens: Quid maius aut sanctius corpore potest esse dominico? Quod iuxta consuetudinem gentium cæterarum, humo conditum esse scimus. Hæc iusta persuasio, multorum insitum euellit errorem, & repositis in terra cadaueribus, domino gratias pro bono magisterio retulerunt. Metuens ergo consuetudinem supradictam, ne eodem etiam circa se laberentur errore, celeriter valedicens monachis qui confluxerant, ad amicum virtutis habitaculum repedauit. *Et paulò post in eadem sequitur historia, quòd Antonius postremum ad suos habens sermonem (ad cuius finem mox migrauit ad Dominum) dixerit:* Et si qua mei vos cura, si qua patris memoria est, si mihi vicarium rependatis affectum, nullus ad Ægyptum meas perferat reliquias, ne VANO corpus HONORE seruetur, ne VITVPERATI RITVS à me, vt nostis, etiam circa me seruentur obsequia. Huius enim rei gratiâ huc maximè sum regressus. Vos igitur humo tegite, vos Patris operite corpusculum: & illud quoque senis vestri custodite mandatum, vt nemo præter vestram dilectionem, locum tumuli mei nouerit. Confido in Domino, qui necessario resurrectionis tempore, hoc corpusculum resiliet incorruptum. *Hæc Athanasius in vita Sancti Antonij.*

Obseruent autem Lectores, quòd hic Pater Antonius, Martyrium sibi ideò nimirum extrui noluit, quia non approbauit: Quòd consuetudinem illam, quâ corpora vel Martyrum vel aliorum Sanctorum, obuoluuntur linteamine reseruanturq; & in terram non defodiuntur, maximopere improbat: quodq; consuetudinem hanc inueteratam, disertè, vanitatem nuncupat: quòd item consuetudinem illam & errorem vocat, & erroris reuincit, per sepulchra Prophetarum, & ipsius Christi Domini: quòd de hac consuetudine inolita episcopos, en episcopos (certè negligentiores hac in re quàm par erat) monuit sedulò, viros autem laicos & mulieres rigidius obiurgauit: quòd denique magnâ constantiâ asseruit, illud quod ad eam fiat consuetudinem, neque legitimum esse, neque Deo placitum: item quòd ritum illum nuncupauit apertè errorem insitum, & honorem vanum: contrariam verò doctrinam de humandis, non autem seruandis transferendisq; corporibus Sanctorum, non hæresim aut doctrinam erroneam esse dixit, sed persuasionem iustam, & bonum magisterium, ritum quoq; à se vituperatum. Atqui beatum hunc patrem Antonium, nemo vnquam tanquam perperam de vera religione sentientem, aut contumeliosè indigneq; de reliquijs vel corporibus Sanctorum iudicantem accusauit. Quin ipse Hieronymus Antonium, vt Catholicum *adde &* Apostolicum *collaudauit.*

Augustinus.

Augustinus de Moribus Catholicæ Ecclesiæ cap 34. inquit: Nolite consectari turbas imperitorum, qui in ipsa vera religione superstitiosi sunt. Noui multos esse sepulchrorum & picturarum adoratores, noui multos, qui cùm luxuriosissimè super mortuos bibant, & epulas cadaueribus exhibentes, super sepultos seipsos sepeliant.

sunt. *Refert etiam de Ciuit. Dei lib. 8. cap. 27.* Nonnullos epulas suas detulisse ad sepulchra Martyrum, quas cùm, *inquit*, apposuerint, orant & inferunt vt vescantur, sanctificari ibi eas putantes per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum. *Sed disertè addit:* A Christianis melioribus hoc non fieri, & in plerisque terrarum regionibus nullam talem esse consuetudinem. *Alibi quoque conuellit eam persuasionem, quâ opinabantur multi*, Spiritus Martyrum Reliquijs suis præsentes adesse, & orantes exaudire. *Illud etiam Basilij, de gratia & virtute diuina insidente Reliquijs Sanctorum, Augustinus ita conatur tollere, vt dicat*, Deum, vbicunque velit, quando & quomodo velit, per Angelica ministeria, miracula apud sepulchra Martyrum edere posse. *De Opere Monachorum cap. 28. ait:* Tam multos hypocritas sub habitu Monachorum vsque quaquam dispersit, circumeuntes prouincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes. Alij membra Martyrum (si tamen Martyrum) venditant, & omnes petunt, omnes exigunt, aut sumptus lucrosæ egestatis, aut simulatæ precium sanctitatis.

Hieronymus etiam damnauit adorationem Reliquiarum. Nos, inquit contra Vigilantium, Martyrum reliquias non colimus nec adoramus. *Est igitur de sententia Hieronymi, extra controuersiam, Reliquias Martyrum non esse adorandas & religioso cultu venerandas, sed tantùm legitimo, eisque competente honore afficiendas.* Hieronymus.

Et Cyrillus libro 10. contra Iulianum, Sanctorum Reliquias non circumgestandas esse *apertè dicit*, sed in sinu Matris, & in profundis terræ occultandas. *Ibidem etiam refert*, Ethnicorum superstitionem fuisse, per mortuorum Reliquias iurare: & iurâsse quidem nonnullos per eos, qui in Marathone, in Salamine, in Artemisio, in Platæis cæsi sint: nonnullos per eos qui in vulgaribus sepulchris siti fuerint. Cyrillus.

Vigilantius, qui floruit circa annos Christi 360. de Reliquijs Sanctorum sic inter alia scripsit: Quid necesse est te tanto honore, non tantùm honorare, sed etiam adorare illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis? Quid puluerem linteamine circumdatum adorando osculari? Propè ritum Gentilium videmus, sub prætextu religionis introductum, quòd vbicunque puluisculum, nescio quod in modico vasculo precioso, linteamine circumdatum osculantes adorant. *&c.* Vigilantius.

Ac licet Bernhardi tempore Reliquiæ passim in magna admiratione ac veneratione essent, Pater tamen ille in epistola ad Guilermũ Abbatem damnans ostentationem auri & argenti in templis Monachorum, etiam iniquè fert Sanctorum Reliquias tam sumptuosè & splendidè ornari à religiosis, omnemque causam eius luxus auaritiæ tribuit, quæ his modis ad largiendum offerendumque alliciat. Deinde hæc verba subiungit: Ipso quippe visu sumptuosarum, sed & mirandarum vanitatum accenduntur homines magis ad offerendum, quàm ad orandum. Sic opes opibus quæruntur, sic pecunia pecuniam trahit: quia nescio quo pacto vbi amplius diuitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Bernhardus.

Testatur etiam Balæus Centur. 2. Scriptorum Britanniæ, cap. 32. Anglos circa annos 950. primùm cœpisse mortuorum cadauera è terra effodere, eleuare, & certis ceremonijs ac religione quadam in capsas aureas vel argenteas ponere. *Quod satis magno argumento est, Anglos, à recepta primò Christiana religione, ad hoc vsque tempus, Reliquiarum effossionem, eleuationem, translationem, cultum & adorationem non probâsse.* Initium cultus Reliquiarũ apud Anglos.

Imò ostensionem Reliquiarum adhuc circa annos Christi 1400. non vbique approbatam fuisse, ex eo intelligi potest, quòd Bruschius de Germaniæ monasterijs scribens, de Iosrido Comite de Leyningen, Abbate Monasterij S. Matthiæ propè Treuirim, refert, ipsum Reliquiarum ostensionem primum Cœnobio isti introduxisse, cum Chunonis Archiepiscopi consensu, à Papa Bonifacio IX. impetratam. Ostensio Reliquiarum non vbique recepta circa ãnos Christi 1400.

TERTIO, *subijciemus* Rationes, *cùm ex verbo Dei, tùm aliunde petitas, quibus translatio, veneratio & cultus Reliquiarum improbatur.* Rationes contra translationem & venerationem Reliquiarum.

Primò, *Matth. 23. cap.* reprehendit Christus, & hypocritas appellat eos, qui Prophetarum & iustorum sepulchra ædificabant magnificè, & illa ornabant: interim

verò doctrinam eorum contemnebant & persequebantur.

Secundò, *Paulus testatur* 1. *Cor*. 5. *c.* se post Christi resurrectionem, ipsum non agnoscere ampliùs secundum carnem. *Quibus verbis admonet, quicquid in Christo carnale fuit, obliuioni tradendum, & missum faciendum, vt in eo secundum Spiritum quærendo & possidendo, omnem operam studiumq́, locemus. Nunc igitur causari, præclarum esse, aliquod habere monumentum tum Christi, tum Sanctorum; quid aliud est, quàm inane tegumentum, fucandæ stultæ nostræ cupiditatis causa, quærere, quæ nullum in ratione fundamentum habet?*

Tertiò, *Paulus Coloss.* 2. *cap. testatur*, quemuis cultum Dei, ingenijs hominum excogitatum, qualemcunq; sapientiæ speciem præ se ferat, vanitatem & stultitiam meram esse: nisi melius fundamentum habeat, & certius nostrâ opinione. *Ipso quoque Christo hoc attestante Matth.* 15. Frustra me colunt, docentes doctrinas, quæ sunt mandata hominum. *Cultus autem Reliquiarum non à Deo, sed ab hominibus excogitatus & institutus est.*

Quartò, *Omnes, sine controuersia, fatentur, Dominum ideò Mosis corpus è conspectu hominum abstulisse, ne populus Iudaicus eo adorando abuteretur. Quod autem in Mose factum est, multò magis ad alios omnes Sanctos extendi debet.*

Quintò, *Cultus Reliquiarum inutilis est: sunt enim res inanimæ & sensu omni, nedum ratione carentes. Aut si quæ maximè inde oriri posset vtilitas, ea cum periculo inde promanante comparanda esset: inde enim intelligeretur, plus damni quàm emolumenti ad Christi Ecclesiam redundare: difficillimum enim est, aut potius fieri nullo modo potest, quin inde ad idololatriam homines paulatim declinent.*

Sextò, *Reliquiarum desiderium nunquam superstitione caret: imò, quod deterius est, mater est idololatriæ: Nam non possunt asseruari, aspici aut attrectari, quin statim sequatur veneratio: venerationi autem nullus adhibetur modus, quin statim honor Christo debitus ipsis tribuatur. Nam experientia docet, nunquam ferè alterum ab altero seiunctum esse: & in signum solennis adorationis, cerei hodiè passim accenduntur coram sepulchris Martyrum. At Hieronymus, obijcienti Vigilantio,* esse idololatriam accendere cereos coram Reliquijs, *nihil aliud respondere potuit*, quàm id facere solùm mulierculas, quæ zelum habent, sed non secundum scientiam: *Confirmat hoc etiam Canon* 34. *Concilij Elibertini, & Augustini locus de Moribus Ecclesiæ cap.* 34. *supra citatus.*

Septimò, *vt mala trahuntur malis, sic etiam alia infelicitas hîc sequuta est, vt nescio quæ sordes, omni ratione & specie carentes, pro Reliquijs Christi aut Sanctorum reciperentur. Vnde Augustinus de Opere Monachorum cap* 28. *quum dixisset*, quosdam Monachos circumferre & vendere membra Martyrum, *addidit*, Si tamen Martyrum. *Habes exemplum apud Socratem lib.* 7. *cap.* 14. *de Ammonio quodam monacho & latrone, qui diu pro Sancto cultus fuit. Adeoq́ cæcus & dementatus factus est mundus progressu temporis, vt qualiscunq; titulus nugis oblatis imponeretur, absq; vlla inquisitione aut delectu pro vero & legitimo duceret. Ita asinorum aut canum ossa, quæ nugator quispiam protulit, pro Martyrum ossibus, sine vlla difficultate, studiosissimè homines amplexi sunt. Gregorius Turonensis lib.* 9. *hist. cap.* 6. *testatur*, in Sancti cuiusdam capsula inuentas fuisse radices, dentes talpæ, ossa murium, & vulpium vngues conditos: *Vnde etiam totam istam superstitionem detestatur. Tiguri in theca pretiosissima, in qua Reliquiæ SS. Felicis & Regulæ Martyrum repositæ credebantur, & quotannis die passionis eorum magnâ cum pompa & veneratione circumgestabatur, inuentæ sunt, cùm aperiretur in reformatione, particulæ aliquot de latere coctili, funiculus item* 12. *cubitorũ longus, & costæ nonnullæ de fele aut simili animali, ac nihil præterea. Geneuæ habebatur, vt ferebatur, brachium S. Antonij. Cùm theca inclusum erat, omnes ipsum exosculabantur & adorabant: cùm productũ est in mediũ, cerui penem esse compertũ est. Ad maius altare eiusdem vrbis aliquid erat de cerebello D. Petri. Quandiu id inclusum fuit, de eo nemo dubitabat: fuisset enim blasphemia titulo fidem non habere: sed cùm excussus est nidus, & accuratius obseruatus, repertus est pumex. Ioannes Vunselbergius Theologiæ Doctor, Germanus, qui claruit anno* 1408.

no 1400. *scripsit librum de signis & miraculis falsis, ac reliquijs supposititijs, non tamen impressum. In eo recenset aliquot fallacias auarorum Sacerdotum: vt de rubigine in manubrio crystallino pro sanguine Christi adorato Cracouiæ: de resina ex lignea imagine defluente, & eodem modo pro Christi sanguine habita. De ementito sanguine Christi in Vuelsnac oppido Saxoniæ, cuius causa librum illum scripsit.* Vrbanus V. *ait Platina*, Apostolorum capita, diu quæsita, tandem inuenit: Desierant enim, *ait*, in honore esse propter desuetudinem & ignorationem hominum. Sed apud Sancta sanctorum reperta, ac locellis argenteis recondita, ad altare maius Basilicæ Lateranensis cum maxima veneratione & celebritate collocantur. *Quis verò credat crania Apostolorum intra annos 1200. & amplius integra in terra posita, non resoluta in cinerem fuisse? Crediderim ego supposuisse Papam crania aliorum hominum quæstus causâ. Turoni summâ superstitione culta fuit Crux quædam argentea, multis & varijs gemmis ornata. In ijs erat Achates antiquâ & insigni sculpturâ, quem Aureliam allatum, cùm diligentius inspiceretur, deprehenderunt insculptam esse Veneris imaginẽ, iacentem Adonidem deplorantis. Atqui hæc ipsa gemma erat, quam qui ad Crucem accedebant, flexis genibus solebant die passionis Domini, religiosissimè deosculari. Similiter inuentum fuit ibidem brachium argenteum, cuius fibulas quum adstantibus ipsis Canonicis soluissent aurifabri, & quod intus miris serici panni inuolucris tectum erat palàm euolueretur, reperta est primum chartula, quæ obscœnam cantionem vetustis rythmis scriptam continebat, ac tandem etiam chartarum lusoriarum folium, quod vernaculo sermone Galli vocant,* Vn valet de piques. *Biturigibus in quadam Reliquiarum theca repertus est baculus mediæ rotæ ligneæ insertus, cum magico vel ludicro distícho, chartulæ cuidam pergamenæ inscripto*

Quand ceste roue tournera
Celle que i'aime m'aimera: *id est,*
Quum hæc rota voluetur, amabor ab ea quam amo:

Possent plura huiusmodi exempla proferri: sed ex his intelligunt omnes, quantæ detegerentur imposturæ, fraudes & sordes, si aliquando visitarentur sedulò omnes totius Europæ Reliquiæ: sed cum prudentia, vt facilius discerni possent. Nonnulli enim Reliquias spectantes, religione & superstitione claudunt oculos, nec audent seriò inspicere, vt quid sit cognoscant: sic cernendo nihil cernunt.

His adde, quum multæ Reliquiæ eiusdem speciei de vno eodemq́ Sancto, binc inde monstrentur, necessariò sequitur, eundem Sanctum vel multa habuisse corpora, vel multas esse falsas & supposititias Reliquias.

Octauò, *Reliquiæ ob hanc etiam causam in Christi Ecclesia tollendæ & abrogandæ sunt, quòd inuocantur & adorantur, quem honorem tota sacra Scriptura soli Deo tribuit.*

Nonò, *attribuitur à Pontificijs Sanctorum Reliquijs, vt infra ostendemus, quod non sunt, neque habent; quòd scilicet gratia Dei in illis hæreat, & per illas communicetur; quodq́ oratio ante illas effusa, gratior Deo sit, quàm quæ alibi. Faciunt igitur ex Reliquijs idola, quæ cùm adorant, idololatriam committunt. Pugnat etiam cum doctrina de remissione peccatorum per solam fidem in Christum, quòd aiunt, se ex contactu, osculationibus & gestationibus in collo Reliquiarum, indulgentias peccatorum consequi. Cumq́ iurent per Reliquias, manifestam idololatriam committunt, quia per solius Dei nomen iuramenta concipienda sunt.*

Decimò, *Omnis cultus qui hodiè in Papatu Sanctorum reliquijs exhibetur, ab Ethnicorum idololatria desumptus est. Vnde enim est, quòd Pontificij colunt & inuocant eos speciatim Sanctos, quorum apud se habent ossa & Reliquias? Ex Ethnicismo. Apollo enim monuit Athenienses, vt ossa Thesei inquirerent, & inuenta deponerent Athenis, religiosaq́ veneratione asseruarent: ipsum verò, tanquam præsidium Ciuitatis, sacrificijs & inuocationibus colerent, Plutarcho teste in vita Thesei. Vnde ante Reliquias hodiè cereos & candelas accendunt? Ex Gentilismo. Cerei enim & lucernæ, pars fuerunt cultus Gentilitij, vt apud Halicarnasseum videre licet. Vnde est quòd putant, sanctos illius vrbis, vbi sunt ipsorum Reliquiæ, munimenta & præsidia esse? Ab Ethnicis. Nam apud Romanos, quorum quisq́ habebat domi suæ Reliquias, ossa, cineres, eos tanquam tutelares patronos, Deos lares atq́ penates, colebat & inuocabat. Et Æ-*

lianus de varia historia lib.12.cap.64.scribit, Numen, *seu* dæmones Aristandro dixisse, post repertum Alexandri M. corpus, in qua terra corpus illud quiesceret, eam omni felicitate abundantem fore, & ab omni hostili vastatione liberam. *Vnde fiebat tempore etiam Hieronymi, vt ferrent panes aliosq; cibos ad Cœmiteria Martyrum, vt ibi sanctificarentur? A Gentilibus, qui ad sepulchra mortuorum deferebant cibos & defunctis inuocatis, dicebant,* Surge, ede & bibe, *vt Epiphanius in Ancorato testatur.*

Responsiones Bellarmini ad nostrorvm argumenta contra translationem & cultum Reliquiarum, ac earundem refutatio.

Q*Vòd corpora Sanctorum in Veteri & Nouo Testamento neq; translata, neq; ad cultum & venerationem aliquam asseruata sint, negare non potest Bellarminus, & propterea ne vno quidem verbo ad id respondet. Similiter etiam ea, quæ à Kemnitio & nostris de huius erroris Origine & progressu dicuntur, prorsus intacta relinquit: & tamen* translationem & cultum Reliquiarum *ipse cum Baronio dicere audent,* semper in Ecclesia in vsu fuisse, *quod falsissimum est, vt supra demonstrauimus: & cultum Reliquiarum primum Eunomium, cui etiã ab alijs Basilides, Caiani, Porphyrius & Iulianus annumerantur, reprehendisse & propterea in veteri Ecclesia damnatos fuisse affirmant: quod etiam falsum est. Nam historiæ veræ ostendunt, causas damnationis illorum non fuisse illas, de quibus Pontificij hodiè contendant, sed longè alias. Et vt maior lux huic controuersiæ accedat, hanc illorum damnationem paulò diligentius considerabimus.*

Basilides propter improbatum cultum Reliquiarum damnatus fuit. Basilides igitur *ideò damnatus fuit, quòd Martyria, hoc est, passiones propter Christum, non necessarias, sed inutiles & vanas esse diceret, ac propterea ipsos Martyres, sicut Irenæus testatur, sperneret.* Caiani *etiam damnati sunt, quòd Reliquias Martyrum non honorarent:* *Caiani quare damnati.* *illos verò, Augustinus dicit,* carnis resurrectionem negâsse: *Ratio igitur & causa non obscura est. Veteres quoq;* Porphyrium, Iulianum *& alios Ethnicos in hac controuersia damnârunt, quòd dicerent,* corpora & ossa Sanctorum esse rem immundam & abominabilem, contaminantem & vrbes & homines, *sicut ex Cyrillo contra Iulianum, & Theodoreto contra Græcos intelligitur.* *Porphyrius et Iulianus quare damnati.* Eunomius *etiam cum suis sectatoribus Basilicas Apostolorum & Martyrum non ingrediebantur, quòd diuinitatem Christi negabant.* *Eunomius quare damnatus.* *Cùm verò Martyres doctrinam & fidem de eius diuinitate sanguine suo obsignâssent, & Deus miraculis, quæ ad sepulchra Martyrum fiebant, fidem hanc Martyrum confirmaret: Eunomij discipuli, ne ea, quæ præceptoris sui doctrinæ contraria essent, ipso facto approbare viderentur, nolebant interesse cœtibus fidelium, qui tum in Memorijs seu ad sepulchra Martyrum celebrabantur, quia ibi præcipuè Martyrum fides de Christo vero Deo & homine propter imitationem prædicabatur. Tales hæreticos in hac causa ab Ecclesia olim damnatos esse constat. Illud verò Pontificios cultus Reliquiarum nihil iuuat aut defendit: Causæ enim damnationis aliæ fuerunt, quàm quibus illi Reliquias hodiè defendere conantur, & à Bellarmino referuntur.*

Vigilantius quare reprehensus. *Hæc breuissimè percurrimus, quòd in sequentibus occasio sit pluribus de ijs dicendi. Bellarminus enim Eunomio & sectatoribus eius falsò annumerat Vigilantium, qui etiam cultum Reliquiarum reprehenderit, & propterea iurè quoq; damnatus sit. Nam Vigilantius propter improbatum cultum Reliquiarum à nemine vnquam tum damnatus fuit, quàm ab vno Hieronymo, sed ita, vt simul ei affingat multa, à quibus ille alienissimus fuit, vt maiorem occasionem contra eum debacchandi habeat. Sic enim inter alia argumentatur Hieronymus:* Scribit aduersum hæresim tuam quæ olim erupit aduersum Ecclesiam, ne & in hoc quasi repertor noui sceleris glorieris, Tertullianus vir eruditissimus insigne volumẽ, quod Scorpiacum vocat, rectissimo nomine, quia arcuato vulnere in Ecclesię corpus venena diffudit, quæ olim appellabatur Caina hæresis, & multo tempore dormiens vel sepulta nunc à Dormitantio est suscitata. *Sic Hieronymus. Exstat autem liber de Hæresibus, in quo nihil tale de Cainis legitur. Nam quum agit de Ophitarum & Chaldæorum erroribus,*

erroribus, qui Caini sunt, dicit, vt antea etiam indicauimus, Cainos docuisse, carnis non esse sperandam salutem. *Vnde Hieronymus fortasse occasionem sumpsit, hæresin affingendi Vigilantio, quasi is carnis resurrectionem neget, qui carnis & Reliquiarum cultum improbauit. Hoc inde quoq; colligi potest, quòd paulò ante idem Hieronymus*, Mortuum, *inquit*, suspicaris, & idcirco blasphemas. Lege Euangelium, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, non est Deus mortuorum, sed viuorum. *Rursus ibidem dicit, sed εἰρωνικῶς*: Errant Episcopi qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur basilicas mortuorum in quibus puluis vilissimus. *Non negabat autem Vigilantius carnis salutem vel resurrectionem, sed cultui carnis & reliquiarum superstitioso resistebat saltem. Proinde sophisticè agit contra Vigilantium Hieronymus, dum hæc de ipso refert, inuidiæ faciundæ gratiâ. Huc etiam sequentia pertinent:* Miror, *inquit*, quòd non dicas nequaquã perpetranda esse martyria: quod quum dixeris, imò etsi non dixeris, ita habeberis quasi dixeris. *&c.*

Quod autem Tertulliani librum attinet, qui citatur ab Hieronymo, & Scorpiacus *inscribitur, ne apicem quidem ille habet de Reliquijs Sanctorum eorumq; cultu. Oppugnat tantùm Gnosticos, negantes faciundum Martyrium. Sed & multis mox ab initio libri Scripturæ testimonijs probat, solum Deum esse colendum, nullaq; honoranda idola, ac potius quiduis subeundum & alacriter sanguinem fundendum. Quantum igitur ex omnibus colligere licet, inurit hanc maculam Vigilantio Hieronymus, quasi negârit cum Gnosticis faciendum Martyrium, qui tantùm negauit Martyrum colendas reliquias. Nam hanc suam disputationem his verbis concludit:* Qui reliquias Martyrum asseris calcandas esse, prohibes sanguinem fundi qui nullo honore dignus est. *Non autem iussit Vigilantius conculcare pretiosum Martyrum sanguinem, neq; vllo prorsus honore dignum existimauit, qui Martyrum reliquias negat proponendas esse ad cultum, sed honorificè terræ mandandas, in nouissimo die cum gloria resuscitandas. Et hoc Tertullianus maximè vrget. Licet autem carni humanæ plurimùm tribuerit, illud tamen ei non tribuit, quod Hieronymus videri vult: resuscitandam credit, colendam minimè credit. Licet etiam ab ipsis Apostolorum temporibus hæresis eorum cœperit, qui carnis resurrectionem negârunt: nemo tamen ante Hieronymum exstitit, qui tantâ confidentiâ ossium, fauillarum & cinerum cultum defenderit. Augustinus in libro de Hæresibus tradit,* Cainos nimiâ mentis caligine cæcatos, hominem Cain adorâsse: *& Hieronymus Vigilantium Cainitis annumerat, qui homines & hominum ossa adorare prohibuit: quum ipse potius eis annumerari debuisset, qui hominum mortuorum cultum, eorumq; reliquiarum nimio vincendi studio propugnauit.*

De Scorpiaco Tertulliani.

Hieronymus iniustè Vigilantium damnauit.

Eodem modo peccauit Hieronymus, affingendo Eunomij hæresin Vigilantio. Rides, *inquit*, de Reliquijs Martyrum & cum authore huius hæreseos Eunomio, Ecclesijs Christi calumniam struis, nec tali societate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Ecclesiam loquitur: Omnes enim sectatores eius basilicas Apostolorum & Martyrum non ingrediuntur, vt scilicet mortuum adorent Eunomium, cuius libros maioris authoritatis arbitrantur, quàm Euangelia. *Hæc quidem Hieronymus; res autem in veritate sic sese habet. Eunomius cum Arianis diuinitatem Christi negabat, ideoq; non solùm Apostolorum & Martyrum testimonia de Christi diuinitate contemnebat, sed etiam ipsorum corpora, & quæ circa hæc miracula Christus in argumentum diuinitatis suæ fecit. Ediderat quoq; libros contra Christi Deitatem, & miracula Apostolorum Satanæ tribuebat. Sic enim rursus Hieronymus,* Nisi fortè in morem gentilium impiorumq; Porphyrij & Eunomij, has præstigias dæmonum esse confingas, & non verè clamare dæmones, sed sua simulare tormenta. *Sophistam igitur hîc rursus agit Hieronymus: Non enim cum Eunomio diuinitatem Christi negabat Vigilantius, neq; reijciebat, aut calcanda esse dicebat corpora Martyrum, aut quæ circa ipsa fiebant miracula*: sed vnum iubebat colere Deũ, quem Martyres prædicâssent, quo & miracula referenda essent: Ossa autem mortuorum venerari prohibebat: *Hoc autem Catholicum esse, ex Smyrnensium epistola intelligitur:* Christum, *aiunt*, aliquandò, *hoc est, nunquam*, possumus deserere, vt qui

Vigilantius nõ Eunomianus.

Eunomij error.

mortem pro totius mundi salute sustinuit. *Rursus*: Non possumus, *inquiunt*, alium quenquam colere: Quoniam verum Deum, & qui solus colendus sit nouimus. *Quo ad Martyres autem*, eos, *aiunt*, vt Domini discipulos veneramur, ac diligimus, velut eos qui magistro ac Domino fidem seruârunt, optamusq; in fide & constantia illorum fieri consortes. *In quem igitur finem Polycarpi ossa collegerunt? num vt ea colerent, venerarentur ac adorarent, vt Hieronymus faciundum censet?* Minimè verò, sed vt ex more ea conderent & sepelirent: *Quia apud omnes gentes pietatis officium & vltimus videbatur honor, corpora honestè sepelire. Nihilominus tamen Hieronymus, idem cum Smyrnensibus sentientem Vigilantium, hæreticum appellare audet: quum minimè ignoraret, Eunomij & Vigilantij doctrinam longißimè inter se distare. Non immeritò ergo Erasmus*, In Vigilantium, *inquit*, ita conuitijs debacchatur Hieronymus, vt plusculum in eo modestiæ cogar desiderare: vtinam argumentis duntaxat egisset, & à conuitijs temperâsset.

Erasmus de Hieronymo.

Nec est quòd Bellarminus impietatis nos accuset erga sanctißimum Patrem Hieronymum: Nam & ipse initio statim cap. 1. duplicis mendacij accusat eundem Hieronymum: primum est, quòd is voluit, etiam ante Eunomium contradictum fuisse Reliquiarum venerationi: alterum, quòd à Samaritis & Iudæis hoc profectum esse dixit; in libro contra Vigilantium, & in epistola ad Riparium.

SECVNDO, *ad authoritatem Conciliorum, quæ à nostris obijciuntur, nihil respondet Bellarminus: testimonium etiam Antonij Eremitæ & Cyrilli magno silentio ipse & Baronius prætereunt. Ad Augustini locum de Moribus Catholicæ Ecclesiæ, aliqu a respondet.* Primò *dicit, scripsisse Augustinum ista initio conuersionis suæ: Respondeo, vt maximè hoc concedamus, tamē iam tum consuetudines veræ Ecclesiæ illi notißimæ erant: Non enim credibile est, tantum virum scripsisse peculiarem librum de Moribus Catholicæ Ecclesiæ sibi non benè cognitis. Deinde non dubitanter loquitur, sed dicit,* SE NOVISSE *multos huic superstitioni addictos: Noscere autem significat, notum & cognitum aliquid habere, notitiam rei alicuius habere. Adhæc ipsemet Augustinus de hoc libro; & altero de Manichæorum moribus, in Retractat. suis hæc scribit:* Iam baptizatus cùm Romæ essem, nec ferre tacitus possem Manichæorum iactantiam, de falsa & fallaci continentia vel abstinentia, quæ se ad imperitos decipiēdos veris Christianis, quibus comparandi nō sunt, insuper præferūt, scripsi hos duos libros.

Secundò, *negat Bellarminus*, sepulchrorum hunc cultum esse idololatriam. *Respondeo, Augustinus tales vocat sepulchrorum adoratores: ergo talis cultus est idololatria. Est enim Idololatria religiosus cultus, quo aliquid tanquam numē colitur, quod præcipuè fit adoratione. Vnde etiam Iesuita Col. 2073. ne Pontificij idololatræ videri poßint*, negat ab ipsis Reliquias adorari *Negat etiam*, Augustinum velle hunc sepulchrorum cultum esse malum, & quæ in signum istius cultûs Reliquiarum fiebant, qualis erat oblatio vini & epularum, quæ super mortuos & eorum sepulchra fiebat. *Respondeo, contradicit hîc Iesuita apertißimè Augustino, qui manifestè hoc totum, quod non tantùm ab alijs, sed etiam à matre sua fiebat, vnà cum Ambrosio damnat. Nam lib. 8. de Ciuit. Dei cap. 27. apertè dicit*, hoc à Christianis melioribus nō fieri, & in plerisq; terrarū locis nullā esse talē consuetudinem. *Et lib. 6. Confess. cap. 2. testatur*, Ambrosium Mediolani hæc à Christianis, ijs quoq; qui sobriè facerent, fieri vetuisse, ne vlla occasio daretur ebriosis sese ingurgitandi, & quia illa quasi parentalia superstitioni gentilium essent simillima. Cumq; mater quoq; *Augustini* pultes, panem & vinum Mediolani ad Memorias sanctorum afferre vellet, iuxta Afrorum ritum & consuetudinem, probibitam fuisse id facere ab Ostiario, *eodem loco indicat. At Bellarminus ait*, Matrem Augustini in hoc non peccâsse, nec idololatriā admisisse, quia hoc ex pietate fecerit. *Respondet Iesuitæ eodem loco ipse Augustinus, his verbis:* Pietatē in eo quærebat, non voluptatē. Vbi verò comperit à præclaro prædicatore atq; antistite (*Ambrosio*) pietatis præceptum esse, ista non fieri, abstinuit se libentissimè, *&c. Adhæc, ista parentalia ab idololatria non abfuerūt*, quòd superstitionibus gentiliū, *vt Augustinus ait*, simillima essent. *Addo, quòd Augustinus in lib. de Moribus Ecclesiæ, Sepulchrorum adoratores* superstitiosos *vocat, cap. 34.*

Idololatria quid

TERTIO

TERTIO, *ad primam nostram Rationem respondet Bellarminus*, Dominum non reprehendere Iudæos, quòd ædificarent vel ornarent monumenta Prophetarum: sed quòd non imitarentur eos quorum monumenta ornabant, sed potius eos, qui illos occiderunt, atq; ita seipsos condemnarent. *Respondeo, Hoc non facit contra nos, sed idipsum concedit nobis Iesuita quod volumus. Non enim reprehendimus Pontificios, quòd corpora & ossa Sanctorum honestè sepeliunt, & eorum sepulchra exornant, sed quòd circa hæc externa tantùm occupatissimi sunt, Sanctorum verò, & præcipuè Apostolorum doctrinam & vitam securè contemnunt, imò hostiliter ferro & flammâ persequuntur. Idcirco iuxta Chrysostomi interpretationem, iurè quoq; ad Pontificios dicere possumus*, Non quia ædificatis, nec quia persequutores Apostolorum & Martyrum accusatis, vos reprehendimus, sed quia ita facientes, & dicentes, persequutores illorum condemnare audetis, quum interim vosipsi peiora committatis. *Adhæc, negari non potest, quin etiam Dominus nimium Pharisæorum & Scribarum reprehendat studium exstruendi, ornandi & decorandi Prophetarum sepulchra.*

Ad secundam *nostram rationem, quâ diximus, Christum, Christianis secundum carnem, hoc est, carnali modo, non amplius cognoscendum aut quærendũ iuxta Pauli doctrinam 2. Cor. 5. id est, colendum esse, sacrificijs videlicet, & innumeris illis legalibus ceremonijs: ideoq; non rectè sepulchrũ Christi & carnales Reliquias defunctorum quæri à Christianis: vt hoc modo Christo seruiant, ipsum colant ac venerentur: sed veros eius cultores iam in Spiritu & veritate eum colere debere: Respondet Bellarminus*, Sepulchra illa Memorias esse Sanctorum, & eorum alteram partem, corpus videlicet, continere, & propterea rectè quæri. *Respondeo, esse fallaciam à non causa vt causa. Nam si ad conseruandam solam Sanctorum memoriam ædificarentur sepulchra eorum, foret id quidem tolerabile: sed quia ad cultum, & quidem religiosum ædificentur, ornantur & quæruntur, superstitiosum est, nec ferendum. Ad hæc, responsio hæc Iesuitæ nihil est aliud quàm χρησφύγετον, & nihil contra argumentum nostrum facit, vt Lector facilè intelligit. Interpretatio quoque Iesuitica horum verborum Apostoli falsa est: nempe, per carnem intelligi debere mortalitatem & passibilitatem Christi; vt sensus sit, Non amplius iuxta mortem & passionem cognoscendum aut considerandum esse Christum: Nam Paulus docet 1. Cor. 11. S. Cœnam in memoriam mortis & passionis Christi institutam esse. Et addit Apostolus:* Quotiescunq; ederitis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annuntiabitis; *nihil etiam diligentius repetit Paulus, quàm crucem, passionem & mortem Domini.*

Ad tertiam *respondet Iesuita*, cultum Reliquiarum non esse cultum voluntarium, id est, ab hominibus excogitatum, sed à Deo inspiratum. *Respondeo, falsum hoc esse non solùm hucusque demonstrauimus, sed infra quoque in refutatione argumentorum Iesuitæ pro cultu Reliquiarum probabitur. Secundò dicit*, apud Paulum Coloss. 2. ἐθελοθρησκείαν non significare cultum quomodocunque voluntarium, *id est*, præceptum à Deo, sed ab homine excogitatum: sed cultum superstitiosum, siue falsam religionem. Probandum igitur esse nobis, cultum Reliquiarum esse superstitiosum, vel falsum, si velimus esse reprehensum à Paulo. *Respondeo vt supra, hoc esse satis iam antea probatum, & in sequentibus etiam ad oculum demonstrabitur.*

Ad quartam *rationem sic respondet Bellarminus, vt rem certissimam reddat dubiam, & perspicuam obscuram.* Primò *enim* dubitat, an Mosis corpus sepultum sit. *Respondeo, hæc sententia manifestè pugnat cum verbo Dei. Nam Deuteronomij vltimo scribitur,* Dominum sepeliuisse Mosem in valle terræ Moab. *Vnde Rupertus etiam in hoc caput sententiam Iesuitæ firmis argumentis oppugnat: & Bellarminus ipse tandem fatetur, eam non facilè defendi posse.* Secundò *igitur respondet ex Homilia quinta Chrysostomi in Matthæum,* occultatum fuisse Mosis sepulchrum, ne à Iudæis coleretur pro Deo. *Respondeo, Chrysostomi locum sic habere de verbo ad verbum*: Nequaquam vtilis in terram sanctam Mosis fuisset ingressus, vt qui omnino plurimos Iudæorum in ma-

ximam erroris ruinam supplantare potuisset. Si enim quia per illum fuerant de sola Ægypto liberati, relicto Deo, tantummodò Mosem requirebant, ipsius esse prorsus cuncta illa beneficia credentes: hunc si introductorem quoque in terram promissam habuissent, in quæ non illi impietatis prærupta cecidissent? Vt igitur omnis huiusmodi amputaretur occasio, eius quoque occultatum est sepulchrum. *Dico jam, idem periculum esse cum aliorum Sanctorum sepulchris & Reliquijs, imò hoc ipsum iam pridem cum ijs euenisse, cui Deus occultatione sepulchri Mosis præuenire voluerit.* *Negat hoc Iesuita*, & discrimen hic facit inter Iudæos & Christianos. *Iudæi, inquit*, eo tempore propensissimi erant ad idololatriam, ita vt etiam vitulos aureos colerent. *Respondeo, eodem modo Papistas hodiè & iam aliquot seculis ad idololatriam propensos fuisse. Nam vt illi coluerunt vitulos aureos, ita hi colunt imagines lapideas & ligneas, ossa item & sepulchra mortuorum: adeoq; relicto Deo, Sanctos tantùm requirunt, & sic in horrenda impietatis prærupta ceciderunt. Dicit quidem Iesuita*, nunquam esse auditum apud Christianos, vt aliqui Sanctorum reliquijs diuinos honores detulerint. *Respondeo, facto ipso declarare Papistas, quod verbis confidentissimè negent. An non enim diuini honores ijs rebus exhibentur, quibus aræ & templa eriguntur, & ad quas ex animi deuotione preces fiunt? Sed hac de re infra pluribus agemus.*

Ad quintum *nostrorum argumentum nihil respondet Bellarminus.*

Ad sextam *rationem respondet*, Cultum Reliquiarum non esse idololatricum: *Ratio*, quia Martyres mortui sunt, vt idololatriam destruerent. *Respondeo, hæc ratio nihil probat: Imò pro nobis facit. Si enim mortui sunt, vt idololatriam destruerent, peccant sanè Papistæ contra confessionem & doctrinam Martyrum, si cum sepulchris & reliquijs ipsorum idololatriam committunt. Nec idololatriæ crimen à cultu Reliquiarum depelli potest, quandiu aris, templis, & alio modo, quo Deus ipse, coluntur. Vide Augustinum de Ciuitate Dei libro 22. cap. 10. Fateor non primo impetu ad manifestam idololatriam erumpi: sed paulatim ab vna fallacia ad alteram decliuem esse lapsum, donec tandem homines in extrema præcipites ruant. Prosternunt se hodiè Christiani seipsos ac genua flectunt coram Reliquijs, tanquam coram Deo: accendunt faces & candelas pro solenni adorationis ritu: fiduciam in ijs locant: ad eas confugiunt, ac si illic virtus & gratia Dei inclusa esset. Si idololatria nihil aliud est, quàm Dei honorem aliò transferre, an hoc idololatriam esse negabit Bellarminus? En quò paulatim Reliquiarum cultus deuenerit.*

Ad septimum *argumentum* primò, *solâ inficiatione respondet Iesuita*: negat enim Reliquias, quæ publicè in templis exponantur venerandæ, esse suppositititias: semper enim Ecclesiam diligenter cauisse, ne fraudes fierent. *Respondeo, esto cauerit diligentissimè, non tamen cauere in vniuersum potuit, quin aliquæ suppostitiæ colerentur: vt exemplis & testimonijs aliquot in nostro argumento probauimus supra.* Secundò *respondet*, ab Alexandri III. Papæ temporibus nullas suppositititias reliquias in templis expositas fuisse, vt qui cauerit, ne Reliquiæ publicè recipiantur sine authoritate Rom. Pont. *Respondeo, hoc decretum probat, ante ea tempora suppositititias reliquias multas fuisse receptas. Quòd autem post hoc decretum nullæ falsæ & suppositititiæ reliquiæ fuerint, aut sordes aliquæ pro illis non cultæ, falsum est. Quamuis enim concedamus, Pontificem Romanum diligenter in reliquias inquirere, certum tamen est, veteres ab aliquot seculis retentas adhuc coli: & Papas, cùm sint meri homines, & quidem filij peccati, errare, falli ac decipi posse, vt experientia nostro seculo hoc abundè comprobauit. Ad Augustini locum respondet*, eum meritò dubitâsse de reliquijs, quas quidam priuati homines circumferebant. *Respondeo, meritò quoque de ijs dubitari, quæ Satanicis illusionibus monstratæ, effossa & à Papa canonizatæ & approbatæ sunt: quis enim Papæ dicet hæc ossa, quæ aliquot seculis in terra sepulta & condita fuerunt, huius vel illius Martyris esse?*

Suppositititiæ Reliquiæ.

Ad illud, quod obijcitur à nostris de pluribus corporibus, respondet Iesuita, in varijs locis esse partes eorundem corporum, sed denominari à parte totum. *Respondeo,*

non

non partes corporis, sed totum & integrum corpus: membra item eadem: tot denique frusta vel partes eiusdem corporis adeò multis in locis monstrantur adhuc hodie, vt eundem Sanctum vel plura corpora, vel giganteum & stupendæ magnitudinis corpus habere oportuerit: si aliquas ex illis reliquijs non suppositicias esse affirmare velimus. Idem de reliquis iudicium esto Reliquijs. Exemplis rem declarabo: Charrouienses Monachi iactant, se integrum habere Christi præputium, hoc est, pelliculam quæ ei in Circumcisione amputata fuit. Idem verò præputium Romæ quoque in æde Ioannis Lateranensis ostenditur. Nisi ergo Christo duo corpora affingere velimus, falsum esse dicere oportet, & suppositicium alterutrum ex his, si non vtrunque: nam Lucas Christum circumcisum fuisse refert, præputium verò seruatum fuisse pro reliquijs non meminit. Naturalis Christi sanguis plus quàm centum in locis exhibetur. Rupellæ pictonum paucæ guttæ, quas aiunt Nicodemum in chirotheca sua collegisse: Mantuæ verò plenæ phialæ. Bilioni in Aruernia ostenditur vase crystallino liquidus; in proximo vico coagulatus: Romæ ad Eustathij plenis pateris effusus. Calix in quo sacramentum sanguinis sui Apostolis bibendum dedit, ostenditur ad Mariæ Insulanæ, propè Lugdunum: Item, apud Heluios, in quodam Augustinensium cœnobio. Catinus, in quo positus fuit agnus Paschalis, monstratur Romæ, Genuæ, Arelatæ: Qui igitur pro vero habebitur? Linteum, quo Christus Apostolorum pedes abstersit, vnum est Romæ, ad Ioannis Lateranensis: alterum Aquis in Germania ad Cornelij, cum impresso vestigio pedis Iudæ. De crucis, cui Christus affixus fuit, ligneis particulis sic impleuerunt totum orbem, vt ijs ferendis ne trecenti quidem homines sufficerent. Theodoretus in historia sua narrat, Helenam vnum clauum filij sui galeæ inseri, reliquos duos equi freno aptare iussisse. Ambrosius contra, vnum Constantini coronæ impositum fuisse dicit: ex altero, frenum equi factum: tertium, ab Helena seruatum. Mediolanenses hodiè iactant, se illum habere qui equi freno insertus fuit. Carpentoractenses contra sibi illum vendicant. Ambrosius verò non equi freno insertum, sed frenum ex eo factum fuisse testatur. Hæc non conueniunt. Est etiam hodiè alius clauus Romæ, ad S. Helenæ: alius ibidem ad S. Crucis: alius Senis: alius Venetijs: In Germania duo, vnus Coloniæ, ad trium Mariarum: alius Treuiris: In Gallia, vnus Lutetiæ, ad S. Sacelli: alius apud Carmelitas: alius ad D. Dionysij: alius apud Bituriges: alius in Abbatia, cui à forficibus nomen est: alius Draguiniani. Sic quatuordecim pro tribus exhibentur. Tunica Christi sic est multiplicata, vt tres producantur ad minimum. Coronæ quoque spineæ sic auctæ, vt sepem quandam ei conficiendæ implexam fuisse dicendum sit. Sequitur mucro lanceæ, qui vnicus fuit, sed quatuor monstrantur: vnus Romæ, alter Lutetiæ, tertius apud Xantones, quartus Seluæ. Sunt præterea sex ad minimum vrbes, quæ iactant se integrum sepulturæ Domini sudarium habere: veluti Nicea, Aquæ in Germania, Traiectum, Vesontio, Cadonium Lemouicum, & oppidum in Lotharingia Alsatiæ vicinum: præter fragmenta quæ hinc illinc dispersa sunt, nempe ad Saluatoris in Hispania, & apud Augustinenses Heluiorum. Quisquis ex his iactat se verum habere sudarium, cæteros falsi accusat: Sed omnes hoc iactant: ergo omnes se mutuò mendacij accusant. Capilli aliqui virginis Mariæ monstrantur Romæ, ad Mariæ supra Mineruam: ad Saluatoris in Hispania: Matisconæ: Cluniaci; Nuceriæ: ad Sanfloridi: ad Saniacquerij, alijsq; in locis. Si autem cum corpore sublata est Maria in cælos, vt aiunt, certè etiam capilli eius eò translati sunt. De lacte etiam eius tanta copia hinc inde monstratur, vt si sanctissima virgo toto vitæ suæ tempore nutrix fuisset, vbera tamen eius vix tantum lactis reddere potuissent. Nec enim est vllum tam paruum oppidulum, nullum tam vile cœnobium in quo non aliquid monstretur. De capite Ioannis Baptistæ Ambiani se faciem habere gloriantur: & in ea larua, quam ostendunt, vulnus apparet, quod Herodiadem cultro inflixisse dicunt. Ioannis Angelici autem incolæ eandem etiam partem ostendunt. Reliquum verò capitis, nempe à fronte ad ceruicem vsque, erat quondam in Rhodo, hodiè verò in Melita: Occiput est Nemorosi: Cerebrum, Nouij Rantrouiensis. Sed nihilominus ad Ioannis Morienni pars capitis habetur. Est etiam eius mandibula Vesontione ad Ioannis Maioris. Altera pars est Lutetiæ, ad Ioannis Lateranensis; & extremum auriculæ ad Sanflori di in Auernia: frons verò & capilli, in Hi-

Præputium Christi.

Sanguis Christi.

Calix.

Catinus.

Linteum quo discipulis abstersit pedes Christus.

Crux Christi.

Claui.

Tunica Christi

Mucro lanceæ.

Sudarium Christi in sepulchro

Capilli Mariæ

Lac Mariæ.

Caput Ioannis Baptistæ.

Brachium Ioannis Bapt:

Digitus Ioannis.

Corpora Petri & Pauli.

Petri scipio.

Sex integra corpora Apostolorum.

Corpus S. Annæ

Lazari tria corpora.

Trium Magorum corpora.

Dionysij corpus.

Stephani corpus.

Sebastiani corpus.

spania ad Saluatoris. Est etiam Nouiodunj frustum aliquod, quod magnifico apparatu ostendi solet. Quædam etiam pars Lucæ habetur. Et tamen Romæ in Syluestri cœnobio integrum caput Ioannis ostenditur. Senenses etiam eius brachium habere gloriantur, quod veteribus historijs repugnat, quæ totum corpus, excepto capite, exustum esse testantur. Eædem etiam referunt, vnicum illum digitum Ioannis comburi non potuisse, quo Christum populo monstrârit: Et tamen sex hinc inde digiti eius ostenduntur: Vnus Vesontione, ad Ioannis Magni: Tholosæ alius: alius Lugduni: alius Biturigibus: alius Florentiæ: alius ad Ioannis fortuiti propè Matisconem. Romæ aiunt corpora Petri & Pauli integra haberi: & tamen Pictauij habetur mandibula Petri cum barba: Treuiris vtriusq. permulta: Argentonæ Biturigum, Pauli humerus. Scipionem Petri, quo vsus fuerat, dum iter faceret, Colonienses apud se esse constanter asseuerant: idem faciunt & Treuirenses. Tholosates gloriantur se habere sex integra corpora Apostolorum: nempe, Iacobi maioris, & minoris: Andreæ, Philippi, Simonis & Iudæ. Patauij est corpus Matthiæ. Salerni corpus Matthæi. Ortonnæ verò, Thomæ. Neapoli, Bartholomæi. Nunc qui eorum duo aut tria corpora habuerint attendamus. Andræas enim Melphis alterum habet corpus. Philippus & Iacobus minor, vterq. alterum corpus Romæ, ad sanctos Apostolos. Simon & Iudas itidem, ad Petri. Bartholomæus etiam Romæ in æde ipsi dicata. Habes igitur sex quibus bina singulis sunt corpora. Matthiæ etiam corpus est Romæ, ad Mariæ maioris: est & tertium Treuiris. Præterea ipsi est aliud separatim caput, & brachium separatim Romæ. De Andrææ corpore frusta multa hinc inde ostenduntur. Anna mater virginis Mariæ, vnum è corporibus suis habet Aptæ in Prouincia Galliæ: alterum ad Mariæ Insulanæ, Lugduni: Vnum è capitibus Treueris, alterum Turoni apud Iuliacenses, tertium in oppido Thuringiæ. Lazarus tria habet corpora: vnum Massiliæ: alterum Augustoduni: tertium Aualonæ. Magna quidem inter Augustodunenses & Aualonenses non de parte, sed de toto eius corpore controuersia fuit, sed magnis sumptibus tandem composita. Corpora trium Magorum Colonienses & Mediolanenses integra apud se esse vtriq. gloriantur. Dionysij corpus duobus in locis integrum ostenditur: Sandionysij Franciæ, & Ratisponæ in Germania. Quia Franci id sibi vendicabant, Ratisponenses Romæ litem mouerunt ante centum annos, quibus corpus à Papa adiudicatum fuit hac cautione: Qui Sandionysij corpus hoc non esse diceret, lapidibus obrueretur: qui verò negaret esse Ratisponæ, haberetur pro hæretico, quia sedi Apostolicæ rebellis esset. Stephani corpus dicitur esse integrum Romæ, in templo ipsi dicato: caput verò Arelatæ monstratur, & ossa plus quàm ducentis in locis. Sebastiani corpus in quatuor corpora multiplicatum est: quorum vnum est Romæ ad Laurentij: alterum Suessione: tertium Piligni apud Armoricos: quartum propè Narbonam, in solo eius natali. Quinetiam Dominicani Andegauenses brachium eius vnum habent: est etiam aliud Tholosæ ad Saturnini: aliud Casedæi in Aruernia: aliud Monsbrisonnæ Forestanorum: præter minuta frusta quæ in varijs locis habentur.

Immotum ergo adhuc stat nostrum argumentum, quo dicebamus, multa corpora, eiusdemq. corporis plurima eademq. membra vnius Sancti hinc inde monstrari, & proinde necessariò sequi, vel eundem Sanctum multa habuisse corpora, vel esse multas & suppositicias Reliquias. Intelligitur etiam ex adductis exemplis Bellarmini responsionem friuolam & falsam esse, quâ dixit, partes corporis pro toto monstrari. *Addit Baronius:* Cùm vnius eiusdemq. Martyris diuersis in locis reliquiæ conditæ habeantur, & æquè ac si integrum corpus vbiq. horum locorum conditum esset, eadem miracula sint operatæ, inde fieri, vt vnius eiusdemq. Martyris corpus diuersis in locis haberi dicatur: *quam impostura Baronius* tolerabilem errorem *vocat tomo 1. Annal. facie 428. Monstrauit ipsi hoc effugium Dionysius Halicarnassæus, qui lib. 1. de pluribus Æneæ sepulchris eandem hanc rationem affert:* Quòd si quem, *inquit,* perplexum facit, quòd Æneæ sepulchra monstrentur multis in locis, nec possit nisi vno esse conditus: cogitet hanc dubitationem esse vulgarem; & intelligat, quòd quamuis vnicus locus capiat corpora talium, apud multos tamen monumenta eis facta sunt, in gratiam acceptam vtilitatis cuiuspiam.

Ad

Ad Octauum *nostrorum argumentum respondet Bellarminus colum.* 2073. Quis vnquam Catholicorum Reliquias inuocauit? Quis easdem vnquam diuino honore affecit, vel adorauit? *&c. Respondeo, negat Iesuita sciens ac prudens id, quod nouit esse verissimum; adeoq; protestatio eius contraria est facto. Idem quoq; fecit Hieronymus olim in feruore certaminis aduersus Vigilantium. Hic enim interrogans superstitiosum reliquiarum cultorem*, cur honore tanto, non solùm honoraret, sed etiam adoraret illud nescio quid, *satis clarè indicat, fuisse illo tempore nonnullos, qui reliquias adorarent, idq; sibi displicere. Hoc etiam innuit Gaudentius Brixianus, Hieronymi æqualis, qui in Tractatu 4. in Exodum, redarguit quorundam idololatriam*, qui sacrificia mortuis suis celebrârunt. *Quod Bellarminus non quidem omninò negare, sed tamen in dubium vocare audens col.* 2088. Fortasse, *inquit*, pauci quidam mortuis sacrificabant, qui etiam meritò reprehenduntur: sed non propterea omnis cultus sacrarum reliquiarũ abolendus est, quia nimius cultus iure reprehensus est. *Et Chrysostomus Sermone in Sanctos Iuuentium & Maximum dicit*, Tumulos Martyrum adoremus. *Hieronymus quoq; ipse ad Marcellam, vt migret Bethlehem, dicit*, Sepulchra & Cineres Ioannis Baptistæ, Helisæi & Abdiæ MERITO ADORARI à fidelibus in Palæstina. *Et tamen Hieronymus contra Vigilantium exclamare audet*, Quis, ó insanum caput, aliquando Martyres adorauit? *Chronicon Cassinense refert libro 2. cap.* 54. cùm ex Cluniacensi cœnobio os integrum brachij, S. Mauri Casinum deportaretur, totius prouinciæ populum & monasterij conuentum, visis istis reliquijs, in terram procidisse, easq; adorâsse.

Reliquias à Papistis adorari.

Easdem etiam hodiè à Papistis adorari & religiosè coli, adeò manifestum est, vt à nullo possit negari, nisi qui manifestæ veritati contradicere velit. Templa Martyrum reliquijs ædificantur, qui honor soli Deo debetur. Vnde Augustinus contra Maximinum Arianorum Episcopum, Nónne, *inquit*, si Templum alicui Sancto angelo excellentissimo de lignis & lapidibus faceremus, anathematizaremur à veritate Christi & Ecclesiæ Dei? Quoniam creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ vni tantùm debetur Deo. *Eriguntur quoq; Martyrum reliquijs Aræ. Idem verò Augustinus tom.*10. *Serm.* 6. Ara est, *inquit*, quæ testatur, pro numine id haberi cui erigitur. Nam illi *(Ethnici)* quod numen habeant, & pro numine accipiant illam statuam, Ara testatur. Quid illic faciat Ara, si illud non habeatur pro numine? Nemo mihi dicat, Non est numen, Non est Deus. Iam dixi, vtinam ipsi sic nôrint hoc, quomodo nouimus omnes nos. Sed quid habeant, pro qua re habeant, quid ibi faciant, Ara testatur. *Tertio, Reliquias supra Altare primarium in altiore & eminentiore loco collocant, vt maiore reuerentiâ eas colant. Quartò, illi adorant, qui palmis sublatis, flexisque poplitibus ante hominem aliquem procumbunt, totoq; corporis habitu testantur augustius aliquid se de illo sentire, quàm de alio homine. Cornelius Centurio hoc modo in terram prouolutus, & Petrum adorans, audit à Petro*, Surge, nam & ego ipse homo sum. *Itaq; si Papistæ Martyrum reliquias non adorant, cur ante Martyrum tumbas, eorumq; ossa procidunt, & animo spe pleno sese Martyribus commendant, apud eorum reliquias auxilia quærunt, aut metuunt ne satis purgati in conspectum earum veniant?*

Ex his omnibus intelligimus, vt stulta, quæ initio fuit, in quærendis, effodiendis, transferendis & asseruandis reliquijs, curiositas, huc tandem abominationis delapsa sit, vt non solùm à Deo auersi sint homines, quo rebus vanis & caducis adhærerent: sed etiam execrabili sacrilegio res omni sensu carentes adorarent loco Dei, qui viuit & solus regnat in secula.

Georgius Cassander Pontificius contra Reliquias.

Non immeritò igitur hunc Reliquiarum cultum & venerationem grauissimè reprehendit Georgius Cassander, *licet Pontificius, in Consultatione de Articulis religionis inter Papistas & Protestantes controuersis, ad Impp. Ferdinandum & Maximilianum. Et quia simul summam eorum cōplectitur eius Iudicium, eorum quæ hucusq; diximus, adscribam ad verbum, vt intelligat Lector, quid Pontificij sanioris iudicij hac de re senserint. Is igitur*, De vene-

ratione, inquit, Reliquiarum & locorum sacrorum, in quibus sanctorum corpora vel cineres condebantur (quas Memorias appellabant) manifestum est, olim huiusmodi Reliquias præsertim Martyrum, vt quæ fuerint membra Christi & templa Spiritus sancti, summo in honore habitas fuisse, ita vt ad illorum Memorias solennes & celebres conuentus haberentur, in quibus & sacrificium Deo offerebatur, & Sanctorum virtutes prædicabantur. Cur autem huiusmodi Memoriæ tanto honore frequentarentur, & causam exponit B. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 8. cap. vltimo. Vt ea, *inquit*, celebritate & Deo vero de illorum victorijs gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum eodem vocato in auxilium, & eorum Memoriæ renouatione adhortemur: Item, vt meritis eorum consociemur, & orationibus adiuuemur. Ita legimus ad huiusmodi loca Martyrum Reliquijs insignia, & vota nuncupata & Peregrinationes susceptas, quæ omnia, tum vtiliter fiebant, cùm adhuc recens, & certa Memoria martyrum vigeret, & Deus indubitatis miraculis eos, qui mortui putabantur, sibi viuere declararet. Atque hæc omnia eò referebantur, vt fides, quam illi moriendo professi sunt, his tanquam signis confirmaretur: ita Augustinus de Ciuit. Dei lib. 22. c. 8. conclamante populo, miraculo ad Memoriam B. Stephani edito, Quid, inquit, aliud erat in cordibus exultantium nisi fides Christi, pro qua Stephani sanguis effusus est? Et paulo pòst ca. 9. Cui, inquit, nisi huic fidei attestantur ista miracula, in qua prædicatur Christus resurrexisse in carne, & in cœlum ascendisse in carne? Paulinus in epistola ad Macarium, Deum ait per Apostolos & Martyres virtutes operari, vt credamus Dei Filium & Dominum nostrum Iesum ex resurrectione mortuorum regnantem in cœlis ad dextram patris viuorum esse Dominum, non mortuorum. Verùm in hęc paulatim abusus irrepsit, nam queritur Basilius in definit. cap. 40. iam suo tempore consuetudinem, quæ apud Sanctos viros obtinuerat, corruptam fuisse, nam pro eo quòd in huiusmodi conuentibus, quæ in Martyrum memorijs agebantur, alius pro alio precari deberet, & per sermonem adhortationis mutuò se ædificare, nundinas & quasi publicum emporium ex sacratis Martyrum locis factas esse, quas absurditates pro suo commercio approbare non debeant. Quin & Ambrosij & Augustini temporibus mos invaluerat, vt populus ad Martyrum Memorias epulas inferret, quod à melioribus Christianis non fieri, & à B. Ambrosio Mediolani interdictum testatur. Constat quoque posterioribus temporibus, nimiùm Reliquijs & Memorijs sanctorum indultum & tributum fuisse, sic vt à bonis quoque viris pio Zelo præditis, summa quasi religione in huiusmodi Reliquijs conquirendis, auro & gemmis exornandis, & Memorijs seu templis sumptuosissimis ædificandis posita putaretur, & ab improbis quoque hominibus falsa fiducia in cultu inepto & superfluo Reliquiarum collocaretur. Quare in concilio Cabilonensi cap. 40 reprehenduntur, qui Romam aut Turonũ sub prætextu orationis peragrant, putantes frequentatione horum locorum se à peccatis purgari & impunè peccare. Accesserunt & alia mala, quòd auaritiæ causâ ad simplicem populum illiciendum falsæ Reliquiæ supponebantur, & ficta prædicabantur miracula, ijsque miraculis populi superstitio alebatur, vt magis in admirationem miraculorum raperetur, quàm ad sanctorum imitationem, vel vitæ emendationem prouocaretur: nonnunquam autem astu, & illusione dæmonis hominum superstitione abutentis, per insomnia & visa nouæ Reliquiæ reuelabantur, & eiusdem operatione miracula edi videbantur. Hinc decretum illud Lugdunensis Synodi, cap. 62. Prælati non permittant populum vanis figmentis aut falsis documentis decipi, sicut occasione quæstus fieri consueuit: & in concilio Carthag. 5. Canon. 14. Altaria quæ per somnia & inanes reuelationes constituuntur, omninò reprobari videntur. Item: Permulti reperti sunt, qui Sanctorum Reliquias seu falsas seu veras quęstui habuerũt, ita vt passim à circumforaneis & vilissimis hominibus, instar sacrorum

Nota.

rum

rum Isidis circumferrentur, & multis mendacijs imperito vulgo commendarentur. Illud quoq; iam inde ab aliquo tempore præter antiquum morem inualuit, vt Sanctorum corpora supra ista altaria, qui locus soli corpori Christi deberi putabatur, collocarentur, quæ sub altari poni consueuerant. Sic Ambrosius de inuentione Reliquiarum Geruasij, & Protasij: Ille, *inquit*, Christus videlic. super altare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui ipsius redempti sunt sanguine. Hodiè verò cum passim omnia Reliquijs Sanctorum plena esse videntur, verendum est, ne si Episcopi & Principes in veris Reliquijs inquirendis & dijudicandis eam, quam debent, operam adhiberent, ingentes & detestandæ imposturæ patefierent, quemadmodum in nonnullis locis factum est, & B. Martino accidit, qui cùm locum quendam suæ Diœcesis, monumento cuiusdam tanquam martyris celebrem adijsset, deprehendit non martyris, sed scelesti latronis monumentum à populo cultum & frequentatum, quod euerti statim & excindi iussit. Quamuis illi quoq; probari non debeant, qui odio superstitionis certa piorum hominum monumenta violârunt, & ossa siue cineres, quibus etiam barbarissimi homines pepercerant, summa cum ignominia abiecerunt & dispersérunt. Cùm igitur veræ & compertæ Reliquiæ, præsertim in his prouincijs perpaucæ sint, & multæ ex ijs, quæ ostentantur, non temerè suspectæ haberi possint, atque illarum frequentatio & veneratio non multùm pietati, plurimùm verò superstitioni vel quæstui seruiant, multò consultius videtur, vt ab omni Reliquiarum ostentatione abstineatur, & populus ad veras Sanctorum Reliquias colendas, id est, exempla pietatis & virtutum, quæ in scriptis vel ab ipsis, vel de ipsis exstant, imitanda prouocetur. Nota

Soluuntur argumenta & rationes Bellarmini pro Sanctorum Reliquijs, earumq; cultu.

Accedimus nunc ad refutationem argumentorum & rationum, quibus Bellarminus Reliquias Sanctorum, earumq; cultum defendere conatur. Vbi ante omnia Lector meminerit, non inter nos & Pontificios controuerti, An corpora, ossa, aliæq; Sanctorum Reliquiæ, quorum beatæ animæ iam apud Deum in cœlis sunt, propter spem resurrectionis sint honorificè & reuerenter tractandæ: *nam & nos hoc credimus, docemus & affirmamus. Sed quando Pontificij de honore, cultu & veneratione Reliquiarum dimicant hodiè, sequentia capita defendere conantur: 1. Reliquias ex sepulchris effodiendas, eleuandas, & supra summum altare vel in alio conspicuo loco collocandas, & auro, argento ac serico exornandas. 2. Reliquias illas in Processionibus & Supplicationibus circumgestandas & populo ostentandas esse. 3. Meritorium cultum Dei esse, si populus opis impetrandæ causâ, vt Tridentinum decretum loquitur, ostentatas illas Reliquias tangat, osculetur, & ante illas gestu & animo adorabundus procidat, easq; candelis, serico, auro, &c. veneretur. 4. Gratiam Dei in illis Reliquijs quærendam, & eius participes fieri, qui eas aspiciant vel tangant. 5. Sacrificium Deo gratum esse, si Reliquijs illis magnifica dona offerantur. 6. Tangentibus, osculantibus, aut intuentibus reliquias illas, infinitas indulgentias promittunt. 7. Preces digniores, efficaciores & Deo gratiores esse, si fiant apud Reliquias, meritis enim eorum auxilium opemq; impetrari. 8. Iurant etiam per Reliquias: accendunt illis cereos, suffitum faciunt, peregrinationes ad illas suscipiunt: curant vt sudariola sua, corollæ & alia, tangant ossa Martyrum, ac tum ea tanquam præsidia, & antidota aduersus omnis generis mala secum gestant. Has & similes idololatrias nos reijcimus & damnamus tantùm in doctrina Pontificiorũ de Reliquijs, non autẽ verum honorẽ, qui corporibus Sanctorũ debetur iuxta regulam & præscriptũ verbi Dei: Proindeq; Baronius tom. 1. Annal. pag. 427. insignẽ nec ferendam nobis facit iniuriam, quòd scribere audet, nos, quos temerè & falsò* Hagiomachos *vocat,* vestes Christi, & Sanctorũ ossa

Status controuersiæ inter Pontificios & Euangelicos de Reliquijs.

Baronij calumnia.

aliasq́ reliquias auersari, exhorrescere, execrari & vt dæmones detestari: *quodque ipse cum Bellarmino nos non solùm* Iuliano, Porphyrio & alijs hæreticis, *sed etiam* Eunomio annumerat; *quorum hic cum sectatoribus basilicas Martyrum non ingrediebatur, neq; conuentibus, qui ibi fiebant, interesse volebant; illi verò corpora Sanctorum rem esse immundam & abominabilem, contaminantem & vrbes & homines docebant.*

Bellarminus autem idololatricum Reliquiarum cultum, de quo modò diximus, sequentibus argumentis probare conatur.

PRIMO *Exemplis ex Scriptura petitis.* Moses, *inquit*, discessurus cum populo ex Ægypto in Palæstinam, noluit ibi relinquere ossa Iosephi, iam dudum mortui, sed ea honorificè secum asportauit, & transtulit in terram promissionis. Non ergo superstitiosum aut nouum est, transferre ossa Sanctorum. *Argumentum tale est.*

Si Moses non fuit idololatra aut superstitiosus transferendo ex Ægypto in terram Chanaan ossa Iosephi, nec Pontificij sunt idololatræ aut superstitiosi, etiamsi effodiunt, transferunt, colunt ac venerantur Reliquias Sanctorum.

Sed prius est verum: Ergo & posterius.

Cur Moses Iosephi ossa secū trāsportarit in terram sanctā.

Nego consequentiam maioris: nam factum Mosis & Papistarum pro paribus sumit, quum sint imparia. Iosephus testamentariâ adhortatione suâ ad fratres suos, voluit eorum, ac totius populi sui fidem in promissionem Dei de hæreditanda terra Chananæa fulcire ac adiuuare. Sic enim ad fratres suos loquutus est, En ego morior, & Dominus visitabit vos, & educet vos è terra hac in terram quam promisit Patribus nostris. *Et iterum adiurans fratres suos ait*, Certò visitabit vos Deus, & asportabitis ossa mea hinc. *Adstipulatur nobis Paulus, fidelissimus facti Iosephi interpres Hebr.* 11. Per fidem, *inquit*, Ioseph moriens egressionis filiorum meminit, deq́ ossibus suis mandauit: *Hoc est, Quia nihil dubitauit de verbo & promissione Dei, ideò iussit fratres suos ossa sua ad egressum ex Ægypto secum asportare in terram Chanaan. Tam videlicet de Deo securus ac certus erat, fore vt filij Israel ducerentur ex Ægypto in terram Patribus promissam. Non igitur ad cultum & venerationem corpus & ossa sua asseruare & transferre voluit Ioseph, sed vt se & suos in fide tantùm confirmaret. Huius rei memores Israelitæ, Iosephi corpus non quidem sepulturæ mandârunt, sed aromatibus conditum, & in arcam ex pretioso ligno fabricatam sepositum, vsque ad exitum Israelitarum ex Ægypto asseruârunt, non vt religiosè colerent & in Processionibus circumgestarent, aut Peregrinationes ad id instituerent, sed vt quasi vexillum quoddam fidei propositum esset omnibus Israelitis: vt sicut ille certò credidit, Israelitas adepturos terram promissam, in eiusque rei fidem corpus suum ad ea vsque tempora seruari & in terram Chanaan secum transportare iussit: & ibi recondere cum maioribus suis: ita ipsi quoq; pari fiduciâ crederent, promissiones Dei sibi præstandas esse.*

Deprauatio loci Ecclesiastici 49. c.

Vulgata quidem translatio locum Ecclesiastici 49. cap. sic vertit: Ossa Iosephi visitata sunt, & post mortem prophetârunt: *quod nonnulli sic interpretantur, quasi Israelitæ ad ossa Iosephi peregrinationes instituerint, & tanquam ad oraculum ad ea concurrerint. Sed est insignis Græci textus deprauatio; non enim in eo legitur* ἐπισκίψαν, *à verbo* ἐπισκέπτω, *quod visitare significat: sed* ἀπεσκίπσαν, *quod significat tam diligenter aliquid seruare, ac si operimento aliquo defendatur & custodiatur. Sequentia etiam verba*, post mortem prophetârunt, *in Græco prorsus non leguntur.*

Israelitæ quoque, vt ex 13. ca. Exod. intelligitur, reuerenter, citra omnem tamē superstitionem, reliquias illas & ossa Iosephi ex Ægypto in terram Chanaan deportârunt. In terra etiam illa promissionis, non eleuârunt illa, neque peregrinationes ad ea instituerunt, & religiosè coluerunt, sed sepelierunt, vt est videre Iosue 24. Adhæc ad sepulchrum Iosephi concursus hominum nullus factus est, vt hodiè ad sepulchra & reliquias Sanctorum fit. Igitur hoc saltem isto exemplo docetur, Sanctorum corpora aliquo honore afficienda esse, honore scilicet sepulturæ, atque vt è locis profanis, ad sacra transferantur, si fieri possit, curandum esse.

Secun-

Secundum *exemplum quod Iesuita ex Scriptura citat, Dei est:* Deus ipse, *inquit,* corpus Mosis honorauit, dum illud proprijs manibus sepeliuit: *Deuter. vltimo. Hoc argumentum si pro Iesuita facere debet, sic formari potest:* Quicunque alicuius corpus honorificè sepelit, id honorat, veneratur & religiosè colit. Sed Deus Mosis corpus honorificè sepelijt. Ergo illud honorauit & religiosè coluit. *Negatur maior. Nam fideles veteris ac noui Testamenti Sanctorum corpora semper honorificè sepelierunt, sicut & nos hodiè facimus, non tamen religioso cultu ea coluerunt. Imò sepulchrum Mosis Deus voluit esse incognitum, ne corpus & reliquiæ eius colerentur. Nihil ergo hoc exemplum pro Iesuita facit.* De sepultura Mosis.

Tertium *exemplum Helisæi Prophetæ est 4. Reg. 13. de quo ita argumentatur Iesuita:* Ossa Helisæi cùm tetigissent mortuum quendam hominem, continuò illum ad vitam reuocârunt: Non ergo Deus contemnit ossa Sanctorum, sed ea honorat & honorari cupit, dum per illa miraculum tam insigne patrauit. *Respondeo* Primò, *esse fallaciam Ab ignoratione Elenchi. Non enim ossa illa Helisæi hanc virtutem ex se emiserunt, sed Deus suâ virtute & omnipotentiâ mortuum illum excitauit, vt in alio casu apertissimè testatur Christus Luc. 8. inquiens,* virtutem illam, *quâ mulier profluuio sanguinis laborans sanata fuerat attactu vestimentorum eius,* ex sese prodijsse: *& Petrus Act. 3.* Viri Isreelitæ, quid miramini super hoc, aut quid intentos oculos in NOS habetis, quasi propriâ vi aut pietate effecerimus, vt hic ambularet: fides quæ in Iesum est, dedit illi integritatem hanc. Secundò, *Non ideò Deus voluit ex illorum ossium attactu mortuum excitari, vt hæc ossa colerentur, sed vt doctrina Helisæi eiusque vaticinium verum, diuinum & cœleste esse probaretur & confirmaretur. Est igitur fallacia quoque, A non causa vt causa. Helisæus iam moriturus vaticinatur de victoria Israelitarum contra Syros, si pœnitentiam agant. Cumque anno proximo mortem eius sequente Moabitarum exercitus in fines Israelitarum irrueret, Deus peculiari & extra ordinario miraculo confirmare volens veritatem huius vaticinij, per attactum ossium eius, mortuum hominem ad vitam reuocauit. Et hoc est, quod Ecclesiastici 48. cap. dicitur,* corpus Helisæi post mortem prophetâsse. *Neque dicit Scriptura, mortuum illum ex destinato ad Helisæi sepulchrum deportatum fuisse, vt contactu ossium eius suscitaretur; quasi tunc in more habuerit populus Dei, concurrendi ad sepulchra mortuorum, vt opem & auxilium apud ossa eorum quærerent. Sed Spiritus sanctus dicit, inopinato casu mortuum illum in Helisæi sepulchrum proiectum, cùm quidem vellent sepelire hominem, & superuenientibus hostibus, non haberent tempus faciendi sepulchrum, ne cadauer insepultum hostium libidini expositum esset, aperuerunt sepulchrum proximum Helisæi, & in illud non deposuerunt, nec enim tantùm temporis habebant, sed proiecerunt in id mortuum suum, qui delapsus ossa Prophetæ attigit & reuixit, vt hoc miraculo Deus Israelitis in memoriam reuocaret Prophetiam Helisæi, ne timerent Moabitarum irruptiones, si modò Deum verè colerent.* De Helisæi ossibus. Corpus Helisæi quomodo post mortem prophetârit.

Quartum *exemplum citat ex quarto Regũ vigesimo tertio capite.* Cùm Iosias, *inquit,* delubra idolorum euerteret, & omnem idololatriam delere vellet, tantùm abest, vt reliquias Sanctorum delendas esse existimaret, vt cùm aliorum mortuorum ossa effodisset, & in cineres redegisset, ossa tamen S. Prophetæ ibidem reperta asseruari iussit. *Respondeo, Iesuita hic rursus pro paribus sumit, quæ sunt imparia. Ossa Prophetæ non in altari ad cultum prostabant, vt hodiè Pontificiorum reliquiæ, sed terrâ condita ac sepulta erant. Ea non vult Rex Iosias erui aut effodi, & thecis inclusa Hierosolymam vehi, quod his verbis innuere, eoque simplicioribus insidias struere velle videtur Iesuita,* Ossa Prophetæ reperta asseruari iussit; *sed intacta suo loco relinqui. Igitur contra Bellarminum & Pontificios, non pro eis, facit hoc argumentum. Docet enim sanctorum Dei seruorum cadauera & ossa non quidem inhumata abijcienda, sed nec aureis thecis ad cultum & venerationem proponenda, verùm humo potius mandanda, & sepulta relinquenda esse quod Pontificij non faciunt.* Iosias Rex ossa Prophetæ asseruare iussit.

Locus Isaiæ 11. c. explicatur.

Quintum *exemplum est ex Isaiæ 11. cap. vbi Propheta dicit*, Sepulchrum Christi fore gloriosum. *Hinc colligit Iesuita* Sepulchrum Christi, & reliquias Sanctorum honorandas esse. *Respondeo, corrumpit hic Iesuita locum Prophetæ ex ignoratione linguæ Hebrææ. Non enim Isaias hîc vtitur voce* Scheol, *quæ sepulchrum significat: sed* Menuchat, *quæ sedem & locum significat, in quo cum animi oblectatione versamur. Sic etiam hunc locum intellexerunt 70. Interpretes, qui eum sic verterunt*, καὶ ἔσαι ἡ ἀνάπαυσις ἡ τιμή: & erit requies eius gloria.

De fimbria vestis Christi, vmbra Petri & sudarijs Pauli

Sextum *& vltimum exemplum petit ex nouo Testamento.* Mulier, *inquit*, hæmorroissa solam fimbriam Christi fideliter tetigit, & sanata est: *Matth. 9.* Neq; Act. 5. sunt reprehensi populi, qui certatim ad vmbram Petri eo modo, quo poterant, attingendam occurrebant: & tamen quæ reliquiæ viliores ipsâ vmbrâ cogitari possunt? Neque habiti sunt Act. 19. superstitiosi, qui Pauli sudaria, & semicinctia deferebant ad ægrotos. *Respondeo*, Primò, *Christus optimus horum miraculorum interpres, & ad Iesuitæ argumentum respondens est. Nam ipse virtuti suæ diuinæ absolutè tribuit, quod fimbriæ vestis Christi Iesuita simpliciter adscribit. Inquit enim*, Tetigit me aliquis: nam & ego sensi virtutem EX ME (*non ex veste*) exijsse. *Ita etiam nihil vel Petro eiusq; vmbræ, vel Paulo eiusq; sudarijs & semicinctijs tribuendum esse, ex Petri concione intelligitur, quæ Act. 3. descripta est, & cuius paulò ante quoq; meminimus: sed omnes illæ virtutes Christi fuerunt, qui per Apostolos ceu instrumenta ista omnia operatus est. Quod si verò ideò vel Apostolos, vel eorum sudaria, vmbram & semicinctia, per quæ hæc operatus est Deus, religiosè colere deberemus, vt Põtificij sentiũt, rectè fecissent olim Ethnici, qui Solem, Lunam, Sydera & alia adorârunt & coluerunt, quòd Deus per ea ingentia beneficia hominibus præstat.*

Adhæc *non valet ista consequentia*, Quæ Deus per Sanctos suos in præsenti vita operatus est, eadem etiam per eorum corpora, ossa, aliasq; reliquias, post mortem ipsorum quoque faciet. *Vsus est eorum opera & ministerio in hac vita ad propagandum verbum suum & fidem Christianam, & addidit expressas promissiones de signis sequentibus, Mar. 16. Illo ministerio defuncti sunt in hac vita, & obdormierunt.*

Denique, *hoc Pontificiorum argumentum, est Petitio Principij. Præsupponunt enim eos, qui hæc fecerunt cum fimbria Christi, vmbra Petri & sudarijs ac semicinctijs Pauli rectè fecisse, & propterea à Deo exauditos ac sanatos esse. Sed falsum hoc est. Non enim factum hoc, sed fidem illorum respexit Deus, & sanauit eos, quòd in eum credebant, quem Paulus & Petrus annunciabant: Modum autem, quem illi obseruârunt & sequuti sunt, non probauit, quia virtutem & potentiam Dei externis illis rebus alligârunt. Idcirco hæmorroissæ inquit,* Fides tua, *quasi diceret non modus quem sequeris*, te seruauit. At, *inquit Bellarminus*, non dicuntur propterea reprehensi fuisse: *Respondeo, Ita sanè: Sed nec modus & mendacium, quo vsæ sunt obstetrices Ægyptiacæ Exod. 1. c. reprehenditur in Scriptura, non tamen placuit Deo, licet earum studium erga Israelitas probaret.*

Baronij vanitas.

Frustrà igitur quærit Baronius tom. 1. Annal. pag. 427. penes quos catholica veritas sit? an apud eos qui ex Euangelistarum præscripto, Domini & Pauli auctoritate, hæmorroissæ & aliorum exemplo, Sanctorum reliquias, vt aliquam inde salutem hauriant, quo decet cultu & honore prosequuntur? an apud eos, qui eas, vt dæmones, detestantur? Inde exclamans, O quàm profundo, *inquit*, barathro, obscurissimâ offusi caligine, detinentur, qui hæc tam patentia, ac toto cœlo perspicua non intelligunt. An fortasse quæ sunt diuinitùs concessa orarijs ac semicinctijs, eadem negauerimus Pauli ossibus attributa? vel hæc omnia Paulo priuatim, & non cæteris sanctis omnibus communicata dixerimus? &c.

Bellarminus à Scriptura ad humana præsidia confugit.

SECVNDO, *quia Bellarminus in Scriptura & Verbo Dei non multùm sibi præsidij positum videt, totam hanc controuersiam à Scripturæ norma, ad veteres consuetudines ac ritus, Conciliorum decreta, & Patrum scripta transferre conatur. Periculosum est autem in religione homines sequi, qui decipi, errare ac labi possunt. Vnde etiam Cyprianus dixit*, Non videndum

dendum est, quid aliqui ante nos fecerint: sed quid ille, qui ante omnes est, in suo verbo nobis faciendum præscripserit & præmonstrârit. Neque enim hominum consuetudinem, sed Dei veritatem sequimur. *Nec hominum vel priuatæ, vel publicæ deuotiones, sed sola sacra Scriptura Canon, regula & norma esse debet dogmatum & cultuum in Ecclesia.* Quicquid ergo in Patrum scriptis, & in antiquis consuetudinibus cum hoc Canone congruit, cum laude eorum recipimus, *inquit Augustinus*: quicquid verò ab hac regula dissentit, cum pace eorum, saluâ honorificentiâ, quæ talibus debetur viris respuimus.

Quia tamen magna meritò est & esse debet antiquitatis authoritas & reuerentia, videamus primò, quid ex Concilijs veteribus pro defensione religioso cultu Reliquiarum Iesuita proferat. Vbi primò notandum, illum nullum prorsùs adducere, quod primis trecentis annis post Christi Ascensionem celebratum est, quod satis magno argumento est, Pontificios veræ antiquitatis authoritate destitui. — *Bellarminus Reliquiarũ cultum ex Concilijs probat.*

Primum *Concilium quod citat, est* Nicænum 2. *celebratum anno Christi demùm 788. Hoc Concilium actione 3. vocat* Reliquias, fontes, salutares, *inquit Bellarminus*, quibus Deus multa beneficia hominibus præstat: *Et act. 7. in vltima definitione* iubet deponi Clericum, & Laicum excommunicari, qui reliquias Martyrum contemnit, & non, vt rem sacram, cum honore tractat. *Respondeo, Concilium hoc nullius prorsus authoritatis esse debere, vtpote manifestè idololatricum. Cùm enim Irene Imperatrix Constantinopolitana Orthodoxos fraude armis priuâsset, & plurimos eorum in exilium expulisset, séq; muniisset exercitu ad omnia parato & obedienti, iuxta consilium legatorum Romani Pontificis, quos apud se retinuerat: legatis & literis Niceæ indicit Concilium hoc. Ad eam ergo vrbem dicto anno confluit magna multitudo idololatricorum Episcoporum, abbatum & monachorum circiter 350. vt Sigebertus refert. Ac facilè fuit, remotis contradicentibus & veritatis assertoribus, consensionem in errore ac superstitione in hoc Concilio institui. Non autem ita multò post Constantinus Imperator ipse filius Irenes decreta huius Concilij abrogauit, vt Platina & Bergonensis lib. 10. indicant: Eginardus quoq; ea neruosè scripto refutauit. Francofurtensis etiam Synodus anno 794. iuxta Regionem lib. 2. & Lupoldum apud Irenicum lib. 11. Concilium hoc Nicenum 2. damnat, & nec septimum nec vniuersale, vt Pontifex Rom. Adrianus appellauerat, dici debere decernit: Aliquot etiam libris Græcam hanc Synodum refutat, qui Carolo M. adscribuntur: vt testatur Eginardus in vita Caroli M. apud Erdfordiensem, cap. 69. Regino lib. 2. Ado in ætate 6. Annales Francorum: Annonius lib. 4. cap. 85. de gestis Francorum: Blondus dec. 2. lib. 1. Auentinus lib. 4. Annal. Mutius lib. 9. De hac etiam Synodo Hincmarus Remorum Episcopus cap. 20. libri sui contra Landunensem Episcopum sic inter alia scribit:* Generalis Synodus in Francia, conuocante Imperatore Carolo celebrata est, & secundum Scripturarum tramitem, traditionemq; maiorum, ipsa Græcorum Pseudosynodus destructa & penitùs abdicata. De cuius destructione non modicum volumen, quod in Palatio adolescentulus legi, ab eodem Imperatore Romam est per quosdam Episcopos missum. *Ex eius voluminis lib. 4. hæc inter alia refert:* Omne quod Ecclesiasticũ est, Catholicum est. Et omne quod Catholicum est, vniuersale est. Omne autem quod vniuersale est, prophanis vocum nouitatibus caret. Omne igitur quod Ecclesiasticum est, prophanis vocum nouitatibus caret. Et si hæc Synodus vocum nouitatibus careret, ac antiquorum Patrum dogmatibus contenta esset, Vniuersalis dici poterat. Non autem antiquorũ Patrum dogmatibus contenta est, non igitur Vniuersalis dici potest. Vniuersalem planè eandem Synodum non cunctaremur profiteri, nisi eam vniuersalis Ecclesiæ dogmatibus sentiremus refragari.

Concilium Nicænum 2. — *Hincmarus Remen. Episcop. de Synodo Nicæna 2.*

Alterum *Concilium, quod citat Iesuita*, Gangrense *est, celebratum sub Constantino Magno ante annos 1200.* Id, *inquit Bellarminus*, anathema dicit ijs, qui Memorias Martyrum, id est, loca vbi sunt Martyrum reliquiæ, execrantur. Eustathiani enim, contra quos coactum fuit Concilium, nolebant ingredi Martyrum basili- — *Gangrensis Synodus.*

cas, ne corpora Martyrum, quæ ipsi immunda putabant, venerari viderentur. *Respondeo, decreuit hoc quidem Synodus illa, sic enim habent verba eius:* Si quis per superbiam, tanquam perfectum se existimans, Conuentus, qui ad Memorias Martyrum fiunt, abominatur, & ministeria, quæ in eis fiunt, simul cum eorum Memorijs execratur, anathema sit. *Atq; hinc sumptum existimo, quod in libello de dogmatibus Ecclesiasticis cap. 73. scribitur:* Sanctorum corpora, & præcipuè Beatorum Martyrum reliquias, tanquam Christi membra, syncerissimè honoranda, & Basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta diuino cultui mancipata, affectu pijssimo & deuotione fidelissimâ adeundas credimus, &c. *Sed falsum est, quod huic Canoni Gangrensi Bellarminus, sicut ante eum quoq; Lindanus, affingunt, quòd damnet eos, qui eo religioso cultu non venerentur ossa & reliquias Sãctorum, de quo hodiè Pontificij dimicant. Illis enim temporibus hæ superstitiones nondum inuaserant Ecclesiam. Et Acta Gangrensis Synodi, in Præfatione & Conclusione, causam disertis verbis exponunt. In Præfatione enim Patres Gangrenses dicunt,* quosdam priuata conuenticula in ædibus celebrare, & loca sanctorum Martyrum contemnere, & eos, qui illic conueniunt, reprehendere. *In Conclusione autem sententiam suam his verbis explicant:* Nos domos Dei honoramus, & Conuentus, qui in his fiunt, tanquam sanctos & vtiles suscipimus, pietatem in priuatis ædibus non claudentes: sed omnem locum in nomine Dei ædificatum honoramus, & congregationem sanctam in Ecclesia ad vtilitatem communem factam recipimus. *De religioso cultu Reliquiarum in his omnibus ne verbum quidem habes. Tantùm, vt summatim dicã, eorum solùm superbiã coërcet Synodus, qui Conuentus Ecclesiasticos, ad Memorias Martyrum, & loca, vbi sepulti erant Martyres, insolenter contemnebant.*

Deprauatio Gãgrẽsis Canonis

Carthaginense 5. Concilium.

Tertium *Concilium est* Carthaginense 5. *anno Christi 438. celebratum.* Id iubet, *inquit Bellarminus* cap. 14. vt nulla altaria, vel Memoriæ Martyrum dedicentur, nisi ibi sint aliquæ Martyrum reliquiæ: & aliter dedicata euertantur: vel populus admoneatur, ne ea loca frequentet, ne superstitione aliquâ teneatur, si colat videlicet quasi Martyris sepulchrum, vbi reuera non est corpus Martyris. *Respondeo, Iesuita huic Canoni affingit id, in quo cardo controuersiæ vertitur: nempe,* Ne superstitione aliquâ teneatur populus, si colat quasi Martyris sepulchrum, vbi reuera non est corpus Martyris. *Ex his enim verbis hanc suam consequentiam colligit Iesuita:* Si est superstitio colere pro Martyris corpore, id quod non est reuera tale: Religio igitur erit corpus veri Martyris colere: Religio enim & superstitio opponuntur. *Hæc verba autem in vero Canone non leguntur: Sic enim habet:* Placuit, vt altaria, quæ passim per agros aut vias, tanquam Memoriæ Martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ Martyrum conditæ probantur, ab Episcopis, qui ijsdem locis præsunt, si fieri potest, euertãtur. Si autẽ hoc propter tumultus populares non sinitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequententent, vt qui rectè sapiunt, nullâ ibi superstitione deuincti teneantur. Et omninò nulla Memoria Martyrum probabiliter acceptetur, nisi aut ibi corpus, aut aliquæ certæ reliquiæ sint, aut ibi origo alicuius habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissimâ origine traditur. Nam quæ per somnia & per inanes quasi reuelationes quorumlibet hominum vbique constituuntur altaria, omnimodè reprobentur. *Sic etiam hic Canon legitur de Consec. dist. Vt altaria. Voluerunt Patres hoc Canone nascenti idololatriæ occurrere, quâ fiebat, vt vbiuis locorum Memorias martyrum, & altaria erigerent. Hoc inhibere volens Concilium Carthaginense, decreuit, ne omninò vlla deinceps Memoria Martyrum acceptetur, nisi certò constet, corpus alicuius Martyris ibi esse, vel Martyrem eo loco passum esse, eaq; loca frequentari vult. Vt autem colantur corpora vel Reliquiæ Sanctorum, eo modo, quo Bellarminus hoc suo assumento probare contendit, falsissimum est.*

Deprauatio Carthaginẽsis Canonis.

Braccarensis Synodus.

Quartum *Concilium est* Braccarense 3. *anno Domini 674. habitum. In eo sancitur,*

Ne

Ne Episcopi in solennitatibus Martyrum ad Ecclesiam progressuri, reliquias collo suo imponant, vt maioris fastûs apud homines gloria intumescant, quasi ipsi sint reliquiarum arca: Leuitæ autem albas induti, in sellulis eos deportent: Sed vt arcam cum reliquijs, non Episcopi, sed Leuitæ in humeris gestent. *Respondeo, Concilium hoc celebratum esse eo tempore, quo reliquiarum vsus paßim inualuit. Deinde hoc decretum ad imitationem Iudaismi factum est, vt Concilium ipsum fatetur.*

Quintum est Epaunense, *quod decreuit Can.* 35. Ne sanctorum reliquiæ in Oratorijs villaribus ponantur, nisi forsan clericos cuiuscunque parochiæ vicinos esse contingat, qui sacris cineribus psallendi frequentiâ famulentur. *Respondeo, celebratum hoc esse Concilium anno Christi 494. sub Gelasio 1. & ideò non mirum, si superstitiones & idololatriam promouit.* Epaunensis Synodus.

Sextum *sub Carolo Magno Imperat.* Moguntiæ *celebratum, nihil habet de religioso cultu Reliquiarum, sed vetat potiùs*, ne sine magna & graui causa corpora sanctorum eruantur & transferantur, & quidem non sine consilio Episcopi, & licentia Synodi. Moguntinensis Synodus.

Septimum *Concilium, quod Iesuita citat*, est Lateranense: *& decreuit*, ne nouæ reliquiæ, sine authoritate Romani Pontificis recipiantur. *Respondeo, Concilium hoc est celebratum anno Christi 1215. quando omnis generis idololatriæ, errores & superstitiones horribiles in Ecclesia approbatæ & receptæ erant, quod etiam ex decretis eius apparet.* Lateranensis Synodus.

TERTIVM *argumentum pro religioso cultu Reliquiarum sumit Bellarminus ab Authoritate Patrum: & quidem magnum eorum Catalogum attexit. Respondeo* primò *in genere: In toto illo Catalogo nullus reperitur Pater, qui primis trecentis à nato Christo annis vixit: vnde rursus apparet, toto illo tēporis spacio errorem illum incognitum fuisse, qui post ea secula in Ecclesiam paulatim irrepsit. Deinde respondeo ex Hieronymo:* Quicquid absque Dei verbo scripto in religionis negotio asseritur, tam facilè à nobis contemnitur & negligitur, quàm facilè ab alio affirmatur: Nam fidei Christianæ fundamentum vnicum est verbum Dei scriptum: *& proinde totum hoc Iesuitæ argumentum fallacia est, A non causa, vt causa.* Bellarminus Patrum authoritate pro tuendo cultu Reliquiarum vtitur.

Secundò *in specie ad hoc argumentum respondeo, plerosque ex his ipsis Patribus, quos citat Iesuita, cultum illum religiosum Reliquiarum, qui hodiè in Papatu est, & pro quo solo Bellarminus cum Socijs dimicat, nequaquam probare, imò ne mentionem quidem eius facere.*

Ex horum numero est Eusebius, *quem Iesuita primo loco ponit.* Is, *inquit Bellarminus*, de sede lignea S. Iacobi sic scribit lib. 7. cap. 15. Seruatur cum ingenti studio, velut à maioribus tradita memoria sanctitatis, & cum magna veneratione habetur. *Respondeo, Iesuitam hic crimen falsi committere: Græca enim verba Eusebij, sic de verbo ad verbum Latinè habent:* Sedem Iacobi Apostoli, ad hoc vsque temporis seruatam, fratres istic, qui successione ordinariâ subsequuti sunt, omnibus manifestè monstrant, sicut circa sanctos viros, pietatis gratiâ, cùm veteres, tum & præsentes, COMPETENTEM honorem seruârunt, & hodiè quoque seruant. *Vbi nihil prorsus de religioso cultu Sedis illius dicitur.* Eusebius non patrocinatur Reliquijs. Crimē falsi cōmittit Bellarminus.

Athanasius *in vita Antonij scribit*, Legatarium in Antonij Pallio amplexum esse Antonium, & per vestimentum recordatum esse imaginem sanctitatis Antonij. *De eodem Antonio Hieronymus in vita Pauli Eremitæ scribit*, cùm Pauli tunicam ex folijs palmarum contextam Antonius adeptus esset, ob Pauli reuerentiam, induere solitum illam in diebus tantùm solennibus. *Quid hoc ad religiosum cultum tunicæ Pauli, & pallij Antonij?* Athanasius nō facit pro Reliquijs.

Eusebius Emissenus *dicit*, venerationem deferendam esse sacris Martyrum corporibus. *Hoc nihil ad religiosum eorum cultum pertinet: nam & nos venerationem & honorem competentem illis non negamus deferendum.* Eusebius Emissenus.

Theodoretus. Theodoretus *loquitur de Miraculis apud sepulchra Martyrum, in primitiua Ecclesia, ad confirmandam doctrinam eorum editis: de quibus paulò pòst plura.*

Ambrosius. Ambrosius *scribit de honore simpliciter, quo Martyrum corpora & cineres affici debeant: Sed neq; nos honorem illis debitum improbamus.*

Gaudentius. Gaudentius *Episcopus Brixianus scribit*, Deum tribuisse, vt venerandas Sanctorum reliquias haberent: eundemq; largitum esse, vt honori eorum basilicam fundare valerent. *Hoc nihil ad rem pertinet. Et Gaudentium reliquiarum cultum religiosum improbâsse, supra demonstrauimus.*

Chrysost. &c. Chrysostomus, Paulinus, Prudentius *& alij dicunt*, Romam excellere omnibus vrbibus, & primam vel celeberrimam omnium vrbium esse propter corpora Apostolorum. *Hoc verò cultum religiosum Martyrum non probat. Telmesus in Caria cæteris vrbibus omnibus excelluit aruspicum disciplinâ, vt Cicero de Diuinatione testatur, nemo tamen propterea aruspicibus illis cultum aliquem exhibuit religiosum.*

Hieronymus. Hieronymus *ad Marcellam, inter alia bona quæ sunt in Palæstina, hoc etiam numerat*, quòd possint ibi adorari sacri cineres Ioannis Baptistæ. *Est hæc dura phrasis Hieronymi: Nam Adorationem Reliquiarum ne Bellarminus quidem probat, vt supra indicatum est.*

Hieronymi certamen cum Vigilantio de Reliquijs. *Idem* Hieronymus, *inquit Bellarminus*, Vigilantium hæreticũ appellauit, quòd Sanctorum Reliquias vilissimum puluerem vocauit, doluitq; Martyrum Reliquias pretioso operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel projci in sterquilinium. *Ex quibus autem, Bellarmine, deducit ista Hieronymus sententijs Vigilantij? ex his duabus, vt est videre capite secundo contra Vigilantium:* Quid necesse est, *inquit Vigilantius*, te tanto honore, non solùm honorare, sed etiam adorare illud nescio quid, in modico vasculo transferendo colis? Propè ritum Gentilium videmus sub prætextu religionis introductum in Ecclesias, Sole adhuc fulgente moles cereorum accendi, & vbicunque puluisculum nescio quod, in modico vasculo pretioso linteamine circundatum, osculantes adorare. *In his verbis, quoniam illud, cui honorem cultûs & adorationis haberi queritur Vigilantius, appellas*, nescio quid, *&*, puluisculum nescio quod: *idcirco Hieronymus, non affirmat quidem eum Reliquias Sanctorum appellare* puluerem vilissimum, *sed perinde exagitat, ac si ita appellâsset. Quia verò dicit*, puluisculum pretioso velamine circundatum: *Hieronymus ex eo infert*, eum dolere Martyrũ Reliquias pretioso operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel projci in sterquilinium. *Verùm his asperis & solerte verborum alienorum interprete concinnatis, repugnant non obscurè verba Vigilantij. Is enim interrogans superstitiosum Reliquiarum cultorem*, Cur honore tanto, non solùm coleret, sed etiam adoraret illud nescio quid? *satis clarè indicat, sibi displicere, non quòd honorarentur Martyrum Reliquiæ, sed quòd* tanto, *id est, nimio honore adorarentur: Et hoc est illud solùm, quod etiam nos hodiè reprehendimus. Itaq; hac ex parte etiam idem prorsus cum Hieronymo sentit Vigilantius: qui epistola 53. ad Riparium*, Reliquias Martyrum adorandas *negans*, se honorare eas *dicit. Non igitur honestam commemorationem, aut honorificam sepulturam, qualis Stephano contigit, eorum corporibus, quos* beatissimos Martyres *vocat, denegauit: sed* nimium & illis non competentem honorem, *illis tanquam Ethnicis Dijs tributum, aptâ* puluisculi *appellatione, quâ non tantùm mortui, sed etiam viui homines ab Isaia 40. c. notantur rectè minuendum censuit Vigilantius. Neq; Ouidius vllâ se contumeliâ Achillis reliquias afficere putauit, quum de eo Metamorph. lib. 12. sic cecinit:*

Iam cinis est, & de tam magno restat Achille
Nescio quid, paruam quod non benè compleat vrnam.

sed eas cum Achille ipso collatas perexiguæ existimationis esse, hac loquendi formâ significare

ficare voluit. Quantò rectius hoc aptauit Vigilantius ad Reliquias Martyrum collatas cum Deo, cuius cultum illis deferri indignabatur? Præsertim quum sciret, æneum serpentem, opus Mosis, typum Christi, quum itidem coleretur Nehustam *vocari: quæ dictio non minorem contemptum significat, quàm* Nescio quid, *aut* puluisculum. *Quod si non putâsset Martyrum Reliquias pretioso velamine tegēdas, quum sepeliuntur: nequaquam tamen censuisset, sicut infert sophisticè Hieronymus, eas vel pannis vel cilicio colligādas, vel in sterquilinium abijciēdas esse. Christi enim corpus sepultum est in horto, non in sterquilinio: neq; colligatum cilicio, vel pannis, sed inuolutum mundâ sindone, linteisq; obuinctum: & tamen hæc fuerunt tam parui pretij, Hieronymo teste in Comment. in Matth. 27. c. vt simplex eius sepultura condemnet ambitionem diuitum, qui nec in tumulis quidem possunt carere pretiosis linteis. Verùm Reliquias pretioso velamine tectas, adorari; non sepeliri, sed in modico vasculo transferendo adorari & coli, Vigilantius improbauit: & quod vix Reliquijs Thesei aut Demetrij factum est à Græcis, id à Christianis Gentilium propè ritu, puluisculo nescio cui sub religionis prætextu fieri prohibuit. Laudandus igitur est potius ob pietatem erga Deum, quàm impietatis in Sanctos accusandus Vigilantius, quòd Reliquias eorum tanto honore adorari noluit. Hæc paulò prolixius de loco Hieronymi contra Vigilantium annotare volui, quem Bellarminus citat, vt intelligatur, quid de eo, adeoq; tota Hieronymi disputatione illa sentiendum sit.*

Ruffinus *nihil aliud scribit*, quàm fideles nonnullos, inter Ethnicos, qui ossa Ioannis Baptistæ ad exurendum collegerunt, mixtos, quædam illorum furtim subtraxisse, & ad Philippum Hierosolymitanum Episcopum detulisse, qui Athanasio ea miserit: *De cultu illorum religioso ne verbum quidem habet.* *Ruffinus.*

Augustinus *Reliquias Sancti Stephani* conuenienter honorandas *monet. Ergo non vult, vt adoratione, vel alio modo ipsis non conueniente seu competente honorentur. Et quid de tota hac causa Augustinus iudicet vel sentiat, suprà à nobis indicatum est.* *Augustinus.*

Auctor libri de Ecclesiasticis dogmatibus *dicit*, Reliquias Martyrum syncerissime honorandas esse: *hoc etiam nos docemus: negamus autem eas adorandas, vel alio modo cultu religioso honorandas.* *Auctor libri de Eccles. dogm.*

Leo Papa *scribit*, In honorem transiisse triumphi, etiam instrumenta supplicij. *Quid obsecro hæc verba iuuant Bellarminum, eiusq; causam?*

Vt summatim dicam, Omnia Concilia, & Omnes Patres à Bellarmino adducti, hoc tantùm volunt, honorem ossibus Sanctorum, & eorum reliquijs deferendum esse. *Nullus autem Orthodoxorum hodiè negat hoc. Illud saltem negamus, talem honorem illis exhibendum esse, qualem hodiè exhibent eis Pontificij: neque ex Patribus hoc demonstrari & probari potest.*

Dissimulari tamen non potest, has & similes phrases ac sententias Patrum, sine Scripturæ testimonio, & absq; vetustissimæ Ecclesiæ exemplis vsurpatas, sequentibus temporibus superstitioni non modicam occasionem dedisse.

Aliorum autem Patrum dicta & sententias, quas adducit Bellarminus, si non concedat Rhetoricationes & orationis flosculos esse, quibus frequentissimè aliqui eorum vsi sunt, fatendum & concedendum omninò erit, eas manifestam blasphemiam in Deum continere, & idololatriam stabilire. Basilius *enim scribit*, Qui contingat ossa Martyris, eum quandam sanctificationis societatem assumere, ex gratia corpori insidente. *Item*, Regionum administratores esse, & veluti turres quasdam cohærentes securitatem ab hostium incursu exhibere. Gregorius Nyssenus *dicit*, Conditorij, in quo Martyris corpus quiescit, contrectationem, multos sanctificationem & benedictionem credere esse. Georgius Nazianzenus *inquit*, Martyrum vel sola corpora idem posse, quod animæ eorum sanctæ possint, &c. Chrysostomus *hæc scribit*: Sæpius Martyres inuisamus, tumulos adoremus, magnaq; fide Reliquias eorum contingamus, vt inde benedictionem aliquam assequamur. *Huius generis superstitionum semina plura apud hos aliosque Patres inueniuntur, quæ omnia ne ab ipsis quidem*

Rhetoricatio nes Patrū quorundam de Reliquijs. *Basilius.* *Nyssenus.* *Nazianzenus.* *Chrysostomus*

Pontificijs probantur. *Augustinus tamen illud Basilij, de gratia & virtute diuina insidente Reliquijs Sanctorum, ita conatur tollere, vt disputet*, Deum vbicunque vult, quando & quomodo vult, per Angelorum ministeria, talia miracula apud sepulchra Martyrum posse edere.

Augustinus corrigit Basilium

Ex his omnibus iam intelligitur, quàm futilia sint quæ Baronius tomo quinto, Annal. pag. 248. de Patrum consensu scribit quod ad Reliquiarum cultum & venerationem religiosam attinet. Quis putet, *inquit*, hominem adeò posse reperiri vecordem, fatuum, mente captum, delirumq́ vel furiosum, qui eò insaniæ atque furoris se præcipitem ferri sinat, vt sanctis Patribus omnibus posthabitis atque spretis, in vno putârit Vigilantio inesse veram Ecclesiam, & quam sequatur, Catholicam veritatem? Certè quidem quàm paucissimos Vigilantius habuit sectatores, eosdemq́ absq́ propagatione posteritatis vnà cum hæresiarcha simul exstinctos, siue ijdem sic malè seducti, iam facti mentis compotes resipuerint. Ac quid de illis dicendum sit, quis mente concipiat, qui post duodecim fermè decursa secula, morem Ecclesiæ, Patrum traditione & doctrinâ semper assertum ac propagatum, explodendum esse, damnatam verò ac improbatam, illusam, derisam, atque proscriptam heresin Vigilantij putauerint esse recipiendam, tuendam, atque in omnibus amplexandam? Tales planè phreneticos atque phanaticos Ecclesia nostri temporis patitur: quos ita cognitos sequi, quid aliud est, quàm se à Deo penitùs derelictos esse, & in erroris operationem prorsus esse traditos intelligere?

Baronius futiliter iactat consensum Patrũ de cultu Reliquiarum.

Ergo ante illa secula superstitio hæc in Ecclesia incognita fuit.

Ergo hæc superstitio Scripturæ testimonio caret.

QVARTO & QVINTO, *probat Bellarminus religiosum cultum Reliquiarum*, ex Miraculis *factis ad Reliquias*, quæ certè, *inquit*, non fierent, si Deo cultus Reliquiarum non placeret. *Argumentum sic formari potest.*

Ad quas res fiunt Miracula, earum cultus religiosus probatur Deo:
Sed ad Reliquias Martyrum fiunt Miracula. Ergo
Cultus religiosus Reliquiarum probatur Deo.

Negatur Maior. Et est fallacia A non causa vt causa. Non enim facta sunt à Deo illa Miracula apud Reliquias Martyrum, vt earum cultum religiosum probaret: sed potius vt fidem & doctrinam eorum Martyrum confirmaret, ad quorum Reliquias illa Miracula edidit. Sic Augustinus de Ciuit. Dei lib. 10. c. 10. scribit, Miracula facta esse ad commendandum vnius Dei cultum. *Et Beda lib. 1. in Marcum cap. 1.* Ad hoc, *inquit*, fiebant signa, quæ vel ipse Dominus in assumpto homine faciebat, vel discipulis facere dedit, vt per hæc Euangelio regni Dei quod prædicabatur, certius crederetur.

Miracula cur apud Reliquias edita.

Huc pertinēt vera illa Miracula, *quorum cùm alij Patres meminerunt, tum etiam Augustinus de Ciuit. Dei lib. 22. c. 8. Cùm enim in primordio Christianæ religionis, Gentilismus, & progressu temporis, Ariana quoq́ hæresis contra diuitatem Christi longè lateq́, & quidem cum potentia in ipsis Imperatorum aulis grassaretur, apud nonnullorum Martyrum sepuchra & Reliquias miracula quædam sanationum & similia edita sunt, ad testificandam & confirmandam fidem illam, pro cuius confessione Martyres sanguinem suum effuderant.*

Hæc autem ipsa Miracula *Augustinus fatetur*, pleraq́ talia esse, quæ non tanta commendet authoritas, vt sine difficultate aut dubitatione credi possint. *Imò de causa efficiente, seu authore horum Miraculorum quæ fiebant ad Memorias & Reliquias Martyrum, sic variè & dubiè idem Pater disputat, vt quid ipse senserit vix intelligi possit. Nam lib. 22. de Ciuit. Dei c. 10.* Faciunt, *inquit*, hęc Martyres, vel potius Deus, vel orantibus, vel cooperantibus illis, vt fides confirmetur, quâ eos non Deos esse nostros, sed vnum Deum habere nobiscum credamus. *Et cap. 19.* Siue Deus ipse per seipsum hæc operetur, siue per suos ministros: siue quædam faciat etiam per Martyrum Spiritus, siue omnia ista per angelos operetur, vt quæ per Martyres fieri dicuntur, eis orantibus tantùm & impetrantibus, non etiam operantibus fiant: siue alia fiant istis, alia illis modis, qui nullo modo comprehendi à mor-

Augustinus de Miraculis.

mortalibus possunt, &c. *Idem De cura pro mortuis, cap. 16.* An Martyres ipsi præsentes sint, quando ad Memorias ipsorum miracula fiunt: an verò Deus per ministeria angelorum opituletur, & Martyres generaliter orantes audiat: res hæc altior est, quàm vt à me posit attingi: & abstrusior, quàm vt à me valeat perscrutari.

A posterioribus verò scriptoribus multa miracula his veris adiecta & immixta sunt, quæ fabulis quàm veris miraculis similiora sunt. Vt quòd de Chrysostomo scribit Nicephorus, nugarum & fabularum plenus, cùm Imperator Theodosius misisset, qui corpus eius effoderent, & inde transferrent, tumulum primùm se prorsus immobilem præstitisse, donec per literas Martyri supplicatus sit Imperator, vt se inde abduci pateretur: quod & postea factum sit. *Ibidem verò præter alia, quæ falsa absq; dubio sunt, & hoc refertur esse factum:* quòd cadauer in thronum collocatum à morte eius anno 35. aperto ore benedixerit populo: *lib. 14. cap. 43. Translationis meminit etiam Socrates lib. 7. ca. 45. de tumulo autem, & literis supplicibus, deq; benedictione Chrysostomi, quæ nugatur Nicephorus, ne gry quidem habet Socrates. Vuernerus in Fasciculo temporum nugatur*, caput Ioannis Baptistæ in Aquitaniam deportatum, amicos Pipini in bello interfectos resuscitâsse. *Ranulphus refert lib. 6. cap. 2.* Ciues Carnetenses Camisiam Mariæ, per Carolum Caluum eò Constantinopoli translatam, loco vexilli de muro suspendisse, eâq; Rollonem Danum cum suo exercitu cæcitate percussisse, indeq; abegisse. *De translatione Firmini Ambianensis Episcopi Vincentius nugacissimus in Spec. hist. lib. 17. c. 91. ita scribit:* Vt sanctus Præsul & religiosi sacerdotes Firminum Martyrem à sepulchro leuarent, cùm esset hyems & glacialis asperitas, scilicet Id. Ian. tam calidus feruor mundum inuasit, vt illi qui aderant stupefacti, totum mundum æstimarent ab imminentia caloris dissolui, & ad nihilum redigi. Etenim Sol in Cancrum contra naturam flamigeris inuectus quadrigis æstiuali feruore nimietatem frigoris in vno momento dissoluit, idemq; calor penè trium horarum spatio mansit. Dum autem sanctum Martyrem populi deferentes ad vrbem iter acciperent, occurrentes cateruæ plurimæ, vestimenta sua in via sternebant, & clamabant, Osanna in excelsis: & subitò respicientes viderunt omnes arbores florum amœnitate vernantes ac suauiter redolentes, quasi vt propè iam formatum fructum depromerent. Cacumina verò arborum cum fructibus assiduè gliscentibus submissa astabant, & inclinando *(hunc honorem arbores Prophetis & Apostolis, imò ne Dei quidem Filio vnquam exhibuerunt)* obsequium in aduentu præclari martyris præbebant. Omnis autem plebs admirans confestim frondes cum floribus de arboribus euellebat, & in via humiliter expandebat. Omnia quoq; prata & campi circumquaq; Ambianis in momento plena fuerunt rosis & lilijs, ac diuersis generibus olerum & florum. Quotquot autem infirmi obuiam accedentes rumpebant flores, & in plateis semitisq; sternebant, sanitatem recipiebant. *Hactenus Vincentius. Sed meram esse fabulam vel infans intelligit: & miror non puduisse Monachos huius generis nugarum & fabularum. Idem Vincentius lib. 24. cap. 95. refert*, Presbyterum quendam paralyticum ad Dunstani tumbam delatum, statim sanitati restitutum esse: At cùm inter pocula id beneficij soli Dunstano adscribere nollet, pristino morbo correptum concidisse, & horrendo boatu spiritum emisisse. Lampertus, *vt Sigebertus narrat*, Louaniensium Comes, phylacterium de collo in pectus vsq; dependens, sanctorum reliquijs plenum, circumtulit: atque hoc patrocinio se aduersus omnis generis pericula tutum fore credidit. Verùm in prælio aduersus Godfridum ducem, fascinum illud de collo in campum prosilijt: moxq; Comes, ante inuictus, perimitur: Militum autem quidam, agnitum phylacterium in caligis abscondit: sed res tumore coxæ & cruris eius proditur. *Vuernerus in Fasciculo temporum, & Mutius libro 7 de Germania referunt*, Cùm ad Fuldense Monasterium, Bonifacij Moguntini Episcopi ab Ethnicis occisi, cadauer ex Frisia perlatum fuisset, omnes campanas, sine vllius hominis agitatione aut impulsu, solito clarius sonuisse.

Recentiores authores multa miracula falsa veris addiderunt.

Hæc pauca exempla ex multis millibus adducere volui, vt saltem ex his indicari & intelligi posit, pleraq; miracula, quæ à recentioribus authoribus, Monachis inprimis otiosis, narrantur, nihil quàm nugas vanißimas, mendacia & fabulas esse, ab aucupibus auarißimis, Monachis scilicet & Sacerdotibus, quæstûs causâ excogitatas.

Aut si verè acciderunt eiusmodi Miracula, dubium tamen nemini esse debet, quin magica, & illusiones seu præstigiæ & fascinationes Sathanicæ fuerint, ad decipiendos & in errore retinendos homines edita. Vincentius certè ipse, in narratione Miraculorum, quæ in circumgestatione S. Mariæ Laudunensis, aliarumq; Reliquiarum, acciderunt, vt colligendis pecunijs inseruirent, ad templum Laudunense reparandum, quod igne absumptum fuerat, fatetur lib. 26. cap. 21. iam tum fuisse quosdam, qui quæstûs gratiâ per magiam ista miracula facta esse apertè contestati sint: *sed mox aliò deflectit orationem suam. Et de Tundali visionibus idem verba facere cessans, subiungit:* Hæ visiones & similes apud Doctores nostros calumniam patiuntur, *&c. Tanta nimirum est mendaciorum impudentia, vt ipsosmet authores eorum propemodum pudeat: attamen quæstûs causâ non contradicunt grauiùs.*

Deus permittit interdum Diabolos vera edere miracula, et cur. *Solet autem Deus interdum permittere, vt per Diabolos edantur Miracula vera, vera, inquam, quantum ad effecta ipsa attinet. Inde verò non sequitur, Deum idololatrias, quæ per talia miracula confirmantur, approbare. Facit hoc Deus, partim ad tentandos Electos, an sint in fide & verbo eius constantes: partim ad maiorem reproborum excæcationem & indurationem, vt in eis peccata peccatis puniat. De prima causa Deus ipse apertè dicit Deut. 13. cap.* Si surrexerit Propheta, & dederit tibi signum & portentum, atq; euenerit quod locutus est: Si dixerit tibi, Eamus post Deos alienos, quos non nouisti, non audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos Dominus, vt palàm fiat, an diligatis ipsum. *Matt. 24. Christus inquit,* Surgent Pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri posset, etiam electi. *De altera loquitur Paulus 2. Thess. 2. cap. cùm de aduentu Antichristi in signis & portentis loquitur: Docet enim,* Deum mittere Spiritum erroris ijs, qui nolint dilectionem veritatis amplecti, vt credant mendacio. *Et Apocal. 13. capite de Antichristo dicitur,* Facit signa magna, & seducit habitantes in terra propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu Bestiæ, *&c.*

Ex solis miraculis non probari potest falsum dogma recipiendum esse. *Ex solis igitur Miraculis, siue veris, siue falsis, non efficitur, probandum & recipiendum esse dogma aliquod, quod pugnat cum aperto Dei verbo. Cùm itaq; cultus religiosus, inuocatio & adoratio Reliquiarum, pugnet cum Scriptura, atque noua sit; nulla signa & miracula extra verbum Dei, ad probationem noui istius dogmatis admittenda sunt. Si enim relictâ regulâ verbi Dei, miraculis solis agendum sit, & ex ijs de doctrina iudicandum, eadem operâ vniuersam Ethnicorum idolomaniam stabiliemus. Paria enim, si non plura & maiora miracula, edita sunt apud Ethnicos ad confirmandum cultum mortuorum, eorumq; corporum & oßium.*

SEXTO & SEPTIMO, *probat Bellarminus religiosum cultum Reliquiarum ex reuelatione, inuentione & translatione earum.* Si enim, *inquit,* Deo cultus Reliquiarum non placeret, cur ipse seruis suis corpora Sanctorum, quæ latebant, ostenderet? *Item,* Negari non potest, quin ad honorem pertineant sacrorum ossium translationes. *Argumentum Iesuitæ sic formari potest.*

Quicquid reuelatur, inuenitur & transfertur, id religiosè debet coli & adorari.
Reliquiæ Sanctorum sunt reuelatæ, inuentæ & translatæ. Ergo,
Religiosè debent coli & adorari Reliquiæ.

Cur reuelatæ sint Sanctorum Reliquiæ. *Negatur maior: & est etiã fallacia Non causæ vt causæ. Non enim hæc facta sunt diuinitùs, si modò diuinitùs, vt Reliquiæ vel ossa mortuorũ colerẽt religiosè & adorarent: hic enim cultus creaturarũ prohibetur in verbo Dei: sed vt ex locis ignobilioribus ad nobiliora seruorũ Dei corpora transferrentur, & honestæ sepulturæ honore afficerentur: cuius rei supra quædã exempla ex veteri Testamento adduximus. Iacobi enim & Iosephi Patriarcharum corpora translata sunt ex Ægypto in terram Chanaan, non propter religiosum cultum & adorationem, sed vt sepelirentur cum Patribus suis. Dauid quoq; Saulis & Ionathæ ossa, sepulta in nemore Iabes, honoris causâ*

in ter

in terram Beniamiticam transferri, ibiq; in sepulchrum paternũ Saulis reponi curauit. Sic Sozomenus libro quinto, capite octauo refert, ossa Martyrum Nestabi & Eusebij fratrum, quæ Gazenses miscuerant cum ossibus camelorum & asinorum, ne à Christianis internosci possent, sanctæ cuidam fœminę diuinâ reuelatione ostensa, & ab eadem collecta fuisse. *Dignum enim & iustum est, si contingat, vt corpora Sanctorum extra Ecclesiam inter idololatras sepulta sint, aut insepulta iaceant, aut in frusta discerpta & dißipata, ea colligantur, & , si fieri poßit, in honorifico loco sepulturæ fidelium collocentur. Eodem modo multa leguntur diuinitùs reuelata & inuenta esse, non quidem propter religiosum cultum & adorationem, sed alias causas.*

Progressu verò temporis multas huiusmodi reuelationes & inuentiones factas legimus, quas tamen constat fuisse vel mendacia Monachorum, aliorumq; vanißimorum hominum: vel præstigias & illusiones diabolicas, vt hoc modo cultus rerum mortuarum & creatarum hominum animis instillaretur. Vt de hoc nihil dicam, quòd de multorum corporum inuentorum veritate, non immeritò dubitari poßit. Sic Nicephorus lib. 14. cap. 8. narrat, Zachariam Prophetam à Ioa Rege Iudææ occisum, reperisse casu quendam agricolam circa Eleutheropolim Palæstinæ, sub Theodosio iuniore. *Quis enim agricolæ huic dixit, Zachariæ Prophetæ, & non alterius hominis ibi sepulti, fuisse?* Falsæ reuelationes Reliquiarũ

OCTAVO, *Iesuita cultum religiosum Reliquiarum probat ex eo*, quòd sub Altari conduntur. *Argumentum tale est.*

Quicquid sub altari ponitur & asseruatur, sanctum, religiosum, & colendum seu adorandum est.

Reliquiæ sub altari ponuntur. Ergo

Reliquiæ religiosè colendæ & adorandæ sunt.

Primò *negatur Maior: est enim fallacia A non consequente. Non enim Christianis aliquid colendum & venerandum est religioso cultu, vel adorandũ, quia sub Altari iacet & latet. Nam, vt supra quoq; ostendimus ex Ambrosij lib. 10. epist. 85. ad finem, etiam quorumcunq; Episcoporum corpora ponebantur sub Altari, in quo Cœnam Dominicam administrârunt dum viuerent: non tamen propterea ea religiosè coluerunt & adorârunt. Falsum & hoc est, quòd dicit Iesuita, consuetudinem ponendi Reliquias sub Altari, Apostolorum temporibus cœpisse. Nam, vt supra indicauimus, tum nulla prorsus Christiani habuerunt vel Templa, vel Altaria. Adhæc superstitio de recondendis & asseruandis Reliquijs, tunc etiã temporis nondũ fuit. Quòd autẽ probationis loco adducit locum ex Apocalyp. 6. cap.* vbi ostensæ sunt Ioanni animæ Martyrum sub Altari, *vanum ac friuolum est. Hoc enim non ideò factum est, vt Iesuita nugatur, quia corpora Sanctorum in terra sub lapideis Altaribus quiescunt: sed quia fideles Christo subiecti, & per eũ redempti sunt, qui nunc est in cœlis, intercessor & expiatio pro peccatis fideliũ: propter Christi expiationem & propitiationem quiescunt in cœlis iam animæ Martyrum & omnium piorum: ipse est vita & salus eorum, sub illo tanquam vmbraculo latent. Sic exponit hunc locum non solùm Ambrosius, iam dicto loco, sed etiam Thomas Aquinas:* Per Altare, *inquit*, signatur Christus, in quo & per quem Patri offerre debemus, quicquid boni agimus: & per ipsũ est acceptabile quicquid Deo est gratũ. Sub hoc Altari, scilicet sub Christo, sunt animæ, non solùm in statu vitæ (dum scilicet in hisce terris versantur) sed etiam in statu patriæ (vtiq; in cœlo) sicut sub eo à quo subteguntur, sicut sub vmbraculo contra omne malum. *Hac ille.* Locus Apoc. 6. explicatur.

Secundò, *nego etiã minorẽ. Nam etsi corpora Sanctorũ olim sub Altari sepulta fuerint, hodiè tamen solent ea Pontificij ferè collocare super altaria, in vrnis & vasis vitreis, vel argenteis & aureis, vt ab omnibus videri & adorari poßint.*

NONO, *probat Bellarminus suam sententiam ex vsu lampadum & cereorum, qui ante Reliquias iam olim quoq; accensi fuerunt. Argumentum tale est.*

Ante quod accenduntur lampades & cerei, id est religiosè colendum & adorandum.

Ante Reliquias accenduntur lampades & cerei. Ergo

Reliquiæ sunt colendæ & adorandæ.

Respondeo, Committit hic Iesuita pro more suo fallaciam A non causa vt causa. Non enim lampades & cerei signum sunt cultus religiosi; alioquin parietes quoq; templorum, statuæ vel imagines, & talia multa religiosè colenda essent. Ac refutabo Bellarminum ex ipso Bellarmino. Nam colum. 2086. sic inquit: Dico cereos accensos coram tumulis Martyrum non esse signum adorationis: nam non offeruntur cerei Martyribus tanquam sacrificia, sed accenduntur in signum lætitiæ: Ignis enim accendi solet ad lætitiam significandam etiam in rebus prophanis. Præterea, ignis signum est gloriæ: vnde Imperatoribus Romanis, & Imperatricibus vbiq; ignis præferebatur, teste Herodiano lib. 1. Sancti autem verâ gloriâ nunc fruuntur, & cum Christo regnant, atq; imperant in cœlis, vt meritò illorum memoriæ accendi possit. Deniq; ignis signum est vitæ: proinde cereis protestamur viuere Sanctorum animas, & ipsa corpora suo tempore victura. *Hæc Iesuita. His autem apertissimè suam Maiorem refutat Bellarminus ipse: non enim vult, cereos signum esse religiosi cultus & adorationis.*

DECIMO, *probat religiosum cultum Reliquiarum ab Vtili & Honesto.* Deus, *inquit,* nihil vtilius nobis reliquit ad salutem, Sanctorum Reliquijs: nihil enim efficaciùs repræsentat, & infigit in animo memoriam Sanctorum, quàm sepulchrũ ipsorum: statim enim atq; videmus sepulchrum Sancti alicuius, recordamur illius, & virtutum eius, patientiæ, charitatis, castitatis, pietatis: & simul cogitamus quantâ gloriâ fruatur in cœlis pro labore huius vitæ, &c. *Argumentum tale est:*

Quicquid vtile & honestum, religiosè colendum est.
Reliquiæ sunt vtiles, earumq; vsus honestus est. Ergo
Reliquiæ religiosè colendæ sunt.

Maior manifestè falsa est. Ad Minorem etiam respondeo, Laudandum quidem esse, exstare bonestam memoriam Sanctorum mortuorum inter Christianos: ossa autem, vel Reliquias & sepulchra eorum ideò religiosè coli debere, negamus. Sic Smyrnenses collegerunt ossa Polycarpi Martyris, eaq; sepelierunt, non vt vel ossa vel sepulchrum religiosè colerent, sed tantùm memoriæ causâ: vnde etiam Martyrium eius ad hoc sepulchrum, gloriosè prædicabatur, vt hoc modo superstites, ad futura certamina pro fide subeunda et perferenda, præpararentur, excitarentur & confirmarentur, sicut epistola eorum testatur. Deinde, quòd Iesuita sic argumentatur ab honesto: Corpora Sanctorum mortuorum fuerunt templa Spiritus sancti, & organa sanctarum actionum: ergo sunt religiosè colenda: *Respondeo, negari consequentiam: nam eodem modo omnia piorum & fidelium corpora colenda essent, quia sunt templa Spiritus sancti & organa virtutum. Sed excipit Iesuita,* hæc corpora Martyrum esse pignora patronorum, & instrumenta Dei ad miracula: *quod falsum & impium est.*

CAPVT VIII.

De Origine & progressu Imaginum vel Simulachrorum apud Gentes.

Ante Mosem simulachra fuere.

EX *historia sacra, quæ exstat Genes. 31. & apud Iosephum lib. 1. cap. 27. Antiqu. apparet, longè ante Mosem simulachrorum vsum fuisse: nam Rachel Syra, cùm eius maritus è Mesopotamia à Labano socero aufugisset,* simulachra Deorum *seu* Theraphim patri suo furata ibi dicitur. *Facta sunt hæc anno mundi conditi 2205. Credibile igitur, Labanum idola ex suorum maiorum traditione accepisse. A quo verò authore ea profecta sint inquirere, haud fore alienum ab instituto nostro arbitror.*

Simulachrorũ inuentor Ninus iuxta Berosum.

Berosus igitur de Origine simulachrorum apud gentes non procul à vero aberrâsse videtur in vita Nini, quem affirmat vrbem Niniuen ornâsse, & primùm omnium Belo patri & matri Iunoni ac Rheæ auiæ templum & statuas in media Babylone exstruxisse. *Refert etiam Victor Massiliensis lib. 3. Videtur hoc esse factum circa annos à mundo condito 1915. Confirmat hoc Cyrillus lib. 3. contra Iulianum, vbi testatur,* ante Diluuium nullam fuisse idololatriam, sed primò exortam in Babylone, vbi Ioui Belo primùm diuini honores impensi sint. *Qua de re Auentinus etiam lib. 1. Annalium ita scribit:* Anno regni Tuisconis

Tuiſconis centeſimo duo de viceſimo, Belus Iupiter filius Nemrothi Rex Babiloniorum 11. naturæ fatoq; conceſsit. Ninus filius patri in regno ſuccedens, ſeu vt diuinâ ſtirpe natus videretur, ſeu pietate motus, vt memoriā defuncti genitoris coleret, ſeu quod magis credam, inſtinctu mali Genij patrem conſecrat, pro Deo ab omnibus coli præcipit, eidem diuinos defert honores, ab omnibus deferri edicto publico iubet. Templum inſuper addit, cuius Plinius meminit, ſtatuam in media Babylonia ponit atq; dedicat, quæ ab omnibus adoraretur. Ibi tum deſertores lares, ſpiritus fallaciſsimi, diuinitatis affectatores, vt huiuſmodi errorem humano generi immitterent, atq; ea peſtis latè longeq; inualeſceret, auocaretq; à veri Dei notione, per quam ſolam poteſt mors æterna vitari, illapſi huiuſmodi potentiſsimorum regum ſimulachris, adſciuerunt eorū nomina. Mentitis itaq; atq; aſcitis eorū nominibus, vt fallerent, reſponſa dederunt, & ſub horum titulis, honores ſibi Deorum vendicârunt, ſub nominibus mortuorum deliteſcentes, viuentibus plagas extenderunt. Humanas enim hoſtias, ipſi hoſtes humani generis, excogitârunt, vt perquàm multas deuorarent animas. Ita deijciendi hominis cauſâ ſe Deos mentiti ſunt, & varios ſibi cultus peruerſâ religione condiderunt. Cùm enim ſint perditores hominum, cuſtodes tamen ſe vocârunt, vt ipſi colerentur, Deus non coleretur. Quoniam cùm ſint Spiritus tenues & incomprehenſibiles, inſinuabant ſe corporibus hominum, occultè valetudinem vitiabant, morbos citabant, ſomnijs animos terrebant, mentes furoribus quatiebant, vt homines his malis cogerentur ad eorum auxilia decurrere: prodeſſe putabantur, cùm nocere deſinebant, qui nihil aliud poſſunt quàm nocere: pluuias quas iam ſentiebant repromittebant, fallaciæ eorum fuit aqua cribro geſtata, cos nouaculâ diſciſſa, nauis cingulo promota, vt numina lapides crederentur, &c. *Hucuſq; Auentinus.*

Epiphanius verò principium idololatriæ ad tempora quidem Nini, ſed tamen ad alium authorem extendit. Nam in Panaria ſua inquit: Eo tempore (*viuente Patriarchâ Saruch*) incepit idololatria: nondum tamen in ſtatuis, ſed duntaxat in imaginibus per colores repræſentatis. *Et iterum idem:* Naſcitur ipſi Saruch filius Nachor, & huic Thare. Hinc fieri cœperunt ſtatuæ ex luto & arte figulari, per induſtriam huius Thare. *Et in Anacephalæoſi inquit clarius, paulò tamen aliter:* Græciſmus à temporibus Saruch exorſus per idololatriam, & ſicut quiſq; tunc procedebat ſecundum aliquā ſuperſtitionem, ad ciuiliorem vitam, moreſq; ac ſtatuta, ita tamen vt ſimulachra tum cœperint poni hominum genera, quæ tunc ſequebantur & deificabant, per colores quidem ab initio depingentes ac repręſentantes eos, qui olim apud ipſos in honore fuerunt, aut tyrannos, aut præſtigiatores, aut qui aliquid fecerunt in vita memorabile, per fortitudinem ſiue corporum robur. Deinde verò à temporibus Thare patris Abraham, etiam per ſtatuas idololatriæ errore inducto, primos ſuos parentes colentes, & eos qui ante ipſos vitâ functi erant fabricātes, ex ſingulari primùm arte, deinde cùm omnes artes ad imitationem excitarentur, ædificatores quidem lapidē ad hoc cædentes atq; exſculpentes: argentarij verò & aurifuſores per propriam artis ſuæ materiam effingentes: ita etiam fabri lignarij & reliqui. Ægyptij autem & Babylonij ſimulq; Phryges ac Phœnices, huius ſuperſtitionis primi authores fuerunt, tum ſtatuariæ, tum myſteriorū, à quibus plurima ad Græcos tranſlata ſunt, ab ætate Cecropis, & deinceps. Deinde verò & longè poſteà Saturnum & Rheam, Iouemq; ac Apollinem, & alios Deos declarârunt. *Hactenus Epiphanius. Regnauit autem Belus Iupiter temporibus Saruchi Patriarchæ, circa annos à condito mundo 1850. Ninus verò ætate Thare patris Abrahami. Vbi non prætermittendum quod Procopius Gazæus Sophiſta in Comment. ad 11. cap. Geneſ. annotat,* ante Thare, hoc eſt, viginti generationibus nullum inuentum fuiſſe, qui naturali morte obierit ante parentes ſuos: primum Thare, vt à Moſe ibi refertur, amiſiſſe filiū Haran, idq; propterea QVOD ADINVENERIT ARTEM DEO ADVERSAM.

Simulachrorū author Thare ſecundum Epiphanium.

Idolorum author Nimroth.

Gilbertus etiam Cognatus Narrationum lib.4. idolorum initium non ad Ninum, sed ad eius auum Nimrothum gigantem Babylonicum refert. Is enim filio suo primogenito Ioue Belo amisso, ad lenimen sui desyderij statuam posuit, & erexit auream in templo & in palatio, eamq; mox colere cœpit tanquam Deum, ad eam sacra fecit, hostias immolauit, atque sacrificia constituit inter domesticos. Deinde successu temporis talis error pro lege custoditus est: & ad eam confugientes homicidæ, latrones, & capitalis supplicij rei, statim veniâ codicillari donabantur. Videtur in hac quoq; sententia fuisse author libri Sapientiæ cap. 14. vbi inquit: Inani hominum gloriâ seu ambitione in mundum introducta sunt idola vel simulachra. Acerbo enim luctu præmaturè abrepti filij dolens pater imaginem fecit, & iam anteà mortuum hominem, nunc tanquam Deum colere cœpit, & domesticis suis tradidit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia. Deinde progressu temporis, impia consuetudo præualescens, pro lege seruata est, &c.

Locus sapientiæ 14 cap. explicatur.

Simulachra ante Diluuium iuxta Tertullianum.

Tertullianus verò adhuc altius ascendens, affirmat, etiam ante Diluuium idola & idololatriam in vsu fuisse: *quod tamen Cyrillus & Epiphanius constantissimè negant. Nam in libro de idololatria dicit,* Enochum simul & cultores idoli & fabricatores damnâsse.

Simulachrorũ inuentor Prometheus.

Nihilominus tamen historici tam Græci quàm Latini, idolorum & simulachrorum vsum ad alios authores referunt. Lactantius enim Firmianus à Prometheo manâsse huiusmodi vsum tradit lib. 2. Diuinarum Instit. quùm inquit: Quia Poëtas dixeram non omninò mentiri solere, sed figuris inuoluere & obscurare quæ dicant, non dico esse mentitos, sed primum omnium Prometheum simulachrum hominis formâsse de pingui & molli luto, ab eoq; natam esse primò artem fingendi statuas & simulachra.

Simulachrorũ authores apud Aethiopes, Aegyptios, Græcos.

Alij, vt author est Diodorus lib. 4. dicunt, Æthiopes simulachrorum vsum inueniſſe primùm. *Nonnulli Ægyptios tradunt, quòd eorum reges, Sesostris, Amasis, Rhapsinates & Sinandius id primi moliti sint. Eusebius in præfatione ad Chronicon suum, dicit,* Cecropem Diphyem primum omnium Iouem appellâsse, simulachra reperisse, aras statuisse & victimas immolâsse. *Vixit autem Cecrops Mosis tempore. Alij rursus* Cadmum *Agenoris filium apud Græcos tradidere. Cùm enim ex Semele filia ab ignoto compressa, puerum suscepisset, mortuum postea ab eo deauratum, & quasi Deum ingenti cultu & sacrificijs decoratum fuisse ferunt, parentemq; Iouem existimatum, vt scilicet Semeles stuprum leniretur: Gilbertus Cognatus Narrationum lib. 3. & 4. Macrobius libro 1. Saturnal. ab* Hercule *simulachra profecta autumat ex Epicadi sententia:* Epicadus, *inquit,* refert Herculem, occiso Geryone, cùm victor per Italiam armenta duxisset, ponte, qui nunc Sublicius dicitur, ad tempus instructo, hominum simulachra pro numero sociorum, quos casu peregrinationis amisisset, in fluuium demisisse, vt aquâ secundâ in mare deuecta, pro corporibus demortuorum, veluti patrijs sedibus redderentur: & inde vsum talia simulachra fingendi inter sacra mansisse. *Iuxta hanc sententiam simulachra originem sumpsissent post annum demùm à condito mundo 2715. quo Hercules Amphytrionis natus perhibetur. Idem tamen Macrobius sibi magis placere ait,* hunc morem à Pelasgis fluxisse. Illi enim, *teste Dionysio Halicarnassæo in 1. Annal. Roman.* postquam diu errabundi in Latium venerant, in lacu Cutuliensi enatam insulam deprehenderunt, decimâ prædæ secundum responsum Apollini consecratâ, erectisq; Diti sacello, & Saturno arâ, illum humanis capitibus, hunc virorum victimis placare se existimabant, propter oraculum in quo erat,

Et capita inferno, & patri transmittite lumen.

Posthæc Herculem ferunt cum Geryonis pecore per Italiam reuertentem, suasisse illorum posteris, vt faustis sacrificijs infausta mutarent, offerentes Diti non hominum capita, sed oscilla, id est, parua ora, ad humanam figuram formata, & Saturni aras non mactatis viris, sed accensis cereis excolentes. Inde fuit consuetudo, vt & Cerei Saturnalibus mitterentur, & sigilla, hoc est, oscilla arte fictili fingerentur, referente Polydoro Vergilio libro 2. capite 23. de Inuentione rerum.

Pausanias

Pausanias in Messenicis refert, Bupalum architectum & plastem insignem Smyrnæis Fortunæ signum omnium vetustissimum finxisse primùm, capitiq; polum imposuisse, alterâ manu cornu Amaltheæ tenentem. *Herodotus quoq; author est*, primos è Græcis Athenienses, à Pelasgis edoctos, statuas Mercurij efformâsse. *Sunt præterea quidam, qui* Telichnes apud Rhodū Deorum statuas primùm fecisse velint. *Qui item* Hetruscos *seu* Tyrrhenos *prædicant. Cælius libro 19. cap. 24. Antiq. Lect. Plin. lib. 35. cap. 3.* De picturæ initijs, *ait*, incerta quæstio est: Ægyptij sex millibus annorum apud ipsos inuentam, priusquàm in Græciam transiret, affirmant, vanâ prædicatione, vt palàm est. Græci autem alij Sicyone, alij apud Corinthios repertam, omnes vmbra hominis, lineis circumductâ. Itaq; talem primam fuisse, secundam singulis coloribus & monochromaton dictam, postquam operosior inuenta erat. duratq; talis etiam nunc. *Et cap. 12. eiusdem lib. multis agit de inuentoribus Plastices. Inter alia ait:* Fingere ex argillâ similitudines Dibutades Sicyonius figulus primus inuenit, Corinthi filiæ operâ, quæ capta amore iuuenis, illo abeunte peregrè, vmbram ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circumscripsit, quibus pater eius impressâ argillâ, typum fecit, & cum cæteris fictilibus induratum igni proposuit, eumq; seruatum in nymphæo donec Corinthum Mummius euerteret, tradunt. *Egregium scilicet principium habuit res vehementer stolida & vecors.*

Non mirum autem à plærisq; authoribus Idolorum seu simulachrorum inuentum Græcis tribui, cùm aliunde ad illos manârit: fuit enim gens ambitiosissima, vt quæ non solùm antiquissima ac princeps seu parens omnium populorum, sed & cunctarum rerum inuentrix haberi voluerit, atq; etiam in scripta sua retulerit. Ea verò res posteriores authores & historicos mirificè decepit, ac mentiendi potestatem, vetus aliquid scribere volentibus, amplissimam fecit. Vnde Cato Maior non iniuriâ Romanis persuadere conatus fuit, Græcorum literis vt abstinerent: *cumq; nihil obtinuisset, ijs qui nimiùm eorum scriptis delectari videbantur, peculiarem de Originibus rerum scripsisse ob id librum putatur.* *Græcorum insolentia taxatur.*

Cæterùm vt ad Græcos vsus & cultus simulachrorum aliunde manauit, ita, vt Dionysius Halicarnasseus refert, vanitate et stultitiâ Græcarū religionum Hetruscarumq; domi imbutus Tarquinius Priscus, Romanos primus edocuit ipse simulachra Dijs ponere: quod Tertullianus etiam subsignificat, inquiens: Age iam rebus religio profecerit. Nam etsi à Numa concepta est curiositas superstitiosa, nondum tamen aut simulachris aut templis res diuina apud Romanos constabat, frugi religio & pauperes ritus, & nulla Capitolia certantia cœlo, sed temeraria de cespite altaria, & vasa adhuc Samia, & nidor ex illis, & Deus ipse nusquam. Nondum enim tunc ingenia Græcorum atq; Thuscorum fingendis simulachris vrbem inundauerat: *sicuti refert etiam Ludouicus Viues ad Augustini lib. 4. De Ciuitate Dei cap. 31. Plutarchus quoq; de Numa testatur*, quòd nefas duxerit Imaginem aut effigiem aliquam Deo tribuere. *Idemq; Romani postea ex ære simulachrum primùm fecere Cereri ex Sp. Cassij peculio, à patre propter affectatum regnum interempti, Plinio auctore lib. 34. cap. 4.* *Idolorum author apud Romanos.*

Obseruandum autem, apud Ethnicos non sacrum vbiq; ac idololatricum, sed profanum tantùm, hoc est politicum simulachrorum vsum multis in locis fuisse, historiæ & gratæ memoriæ causâ. Diophantes Lacedæmonius, qui Antiquitatum libros quatuordecim scripsit, Syrophanem, *ait*, Ægyptium, hominem locupletissimum, filio, superstitem, eius desyderio simulachrum domi constituisse, ad quod familiares confugerent, cùm domini iracundiam furoremq; vitarent: quo modo veniam ab hero consecuti, herilis filij simulachrū defuncti floribus & coronis ac sertis, alijsq; rebus ornabant. *Plin. lib. 34. c. 4. de Origine imaginum & statuarū nihil certi afferens*, Effigies hominū, *inquit*, non solebant exprimi, nisi aliquâ illustri causâ perpetuitatem merentium. *Et mox:* Athenienses nescio an primi omnium Harmodio & Aristogitoni tyrannicidis publicè posuerint statuas. Hoc actum est eodē anno, quo & Reges Romæ pulsi. Excepta deinde res est à toto orbe terrarum, humanissima ambitione. Etiam omnium municipiorum *Simulachrorū vsus politicus apud gentes, eiusq; authores.*

cipiorum foris statuæ ornamentum esse cœpere, prorogariq; memoriâ hominum, & honores legi æuo, & basibus inscribi, ne in sepulchris tantùm legerentur. Mox forum & in domibus priuatis factum atq; in atrijs. Honos clientum instituit sic colere patronos. *Hæc Plinius. Exemplorum huius rei plenæ sunt omnes cùm Græcorum tum Latinorum historiæ.*

Ex politico simulachrorum vsu apud gentes fit superstitiosus.

Huic verò politico imaginum vsui per se non reprehendendo, apud eosdem progressu temporis accessit vel successit superstitiosus & idololatricus cultus: quod postea etiam apud Christianos factum, vt suo loco indicabitur. Nam & politicæ quædam imagines in ipsa templa collocatæ, ac puluinaribus Deorum impositæ leguntur. Mox vulgi vel ignorantia & stultitia, vel adulatio præter flores & coronas, suffitu etiam vel incensu, cereis, sacrificijs, supplicationibus, anathematis alijsq; diuinis honoribus idola seu statuas illas venerabantur. Quo pacto factum est, vt idolorum simulachra apud omnes Gentes tandem omnia delubra implerint, & diuinum cultum vniuersum ad se paulatim rapuerint. Confirmat hæc quæ diximus author libri sapientiæ cap. 14. quando dicit: ἀρχὴ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων, *hoc est,* Initium scortationis (*spiritualis scilicet*) est excogitatio simulachrorum, & adinuentio illorum, corruptela vitæ est: neq; enim erant ab initio, neq; in perpetuum manebunt. Nam κενοδοξίᾳ, *id est,* inani hominum gloriâ seu ambitione in mundum introducta sunt, atq; ideò velox ipsis interitus destinatus est. Acerbo enim luctu præmaturè abrepti filij, dolens pater imaginem fecit, & iam antea mortuum hominem, nunc tanquam Deum colere cœpit & domesticis suis tradidit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia. Deinde progressu temporis, impia consuetudo præualescens, pro lege seruata est. Et ob tyrannorum mandata religiosis ceremonijs culta sunt sculptilia. Et quos corâm vel præsentes honorare non poterant, eò quòd procul abessent, eorum è longinquo ad viuum expressam imaginem regis, quem honorare volebant, repræsentârunt, vt absentem, tanquam præsentem per adulationem studiosè colerent. Ad intentiorem autem cultum, imperitiores prouexit artificis eximia diligentia. Ille enim potentiori studens placere, similitudinem arte elaborauit ad summam elegantiam. Vulgus verò opificij venustate abductum, quem paulò ante vt hominem honorârat, mox vt numen colendum existimat. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quòd homines in seruitutem redacti incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt. Infandorum enim simulachrorum cultus, omnis mali origo, causa & finis: nam inanimatis confisi simulachris, vltionem malè facientes non timent, *&c. In quam sententiam Cyprianus quoque de Idolorum vanitate inquit:* Ad defunctorum cultus per imaginem detinendos expressa sunt simulachra. Inde posteris facta sunt sacra, quæ primitùs fuerant assumpta solatia.

Ethnici simulachrorum primi authores.

Ex his igitur quæ hucusq; de Origine Imaginum, Simulachrorum & Idolorum ex probatis historijs commemorauimus, liquidò constare puto, ea ab Ethnicis & superstitiosis hominibus profecta, & post annos demùm 600. conditi mundi ab illis ficta & excogitata fuisse. Innuit id etiam Ambrosius in Psal. 118. vbi dicit: Gentes lignum adorant, tanquam imaginem Dei. *Et Gregorius Neocæsariensis Episcopus disertis verbis inquit:* GENTILITAS INVENTRIX, & caput est imaginum: *Concil. Nicen. 2. Act. 6. Similiter Eusebius lib. 7. cap. 18. de Christi, Petri, & Pauli imaginibus loquens,* Hoc mihi videtur (*inquit*) ἐκ ἐθνικῆ συνηθείᾳ ex Ethnica consuetudine obseruatum: quòd ita illi soleant honorare, quos honore dignos duxerint. *Itaq; etiam D. Augustinus contra Adimantum cap. 13. sic habet:* Simulant se fauere simulachris, quod propterea faciunt, vt miserrimæ & vesanæ suæ sectæ etiam Paganorum concilient beneuolentiam. *Nam de Paganis sic scribit etiam Lactantius lib. 2. cap. 2.* Verentur ne religio vana sit, si nihil videant, quod adorent. *Athanasius quoq; dicit:* ἡ τῶν εἰδώλων εὕρεσις ὐκ ἀπ' ἀγαθῦ, ἀλλ' ἀπὸ κακίας γέγονε. *Quæ cùm ita sint, mirari satis non possum summam impudentiam & blasphemiam Thomæ Hardingi pontificij Angli, qui in libro suo contra Iuellum Episcopum Sarisburiensem scribere non erubuit,*

Thomæ Hardingi impudentia.

Imagines non inuentas primùm ab homine fuisse, sed institutas à Deo, confirmatas

tradi-

traditione Apostolorum, &c. *Quibus verbis Deum ipsum imaginum primum inuentorem atq; authorem constituit, sed eadem fide, quâ ipse & sui similes Missam à Christo eiusq; Apostolis, aut Aquam benedictam ab Elizeo Propheta, aut illum Cardinalitium petasum seu galerum ab Hieronymo repetunt. Tam enim abest quòd Deus Imaginum vsum instituerit, vt seuerissimâ etiam lege eum in Decalogo prohibuerit. Nisi ita quoq; argumentari velint: Deus dixit:* Non facies tibi sculptilem imaginem, aut vllius rei simulachrum: *Exod.20. Item,* Maledictus sit, qui imaginem facit: *Deut.17. Et,* Confundantur omnes ij, qui imagines colunt. *Ergo,* Deus Imagines, statuas & simulachra fieri præcepit.

Illud etiam hoc capite nequaquam prætereundum videtur, quod D. Epiphanius scribit, cùm primùm falsa religio per dæmonum maleficia innouata esset, & Deorum simulachra expressa, quemq; pro artificij sui materia Deos sibi effinxisse: figulum ex luto & argilla, fabrum lignarium ex ligno, aurificem ex auro, argentarium ex argento, & cæteros simili ratione. *Hoc aliquantò fusius explicat Gyraldus De Dijs gentium Syntag.17. cùm dicit,* simulachra, seu signa illa & statuas appellemus, antiquos ex varia materia factitâsse, cerâ nimirum, sale, vitro, omnis generis marmore, cretâ, ære, ferro, chalybe, plumbo, stanno, gemmis & lapillis; item & ex varij generis ligno, vt ex Plinio, Solino, Plutarcho, Pausania, Eusebio alijsq; obseruari potest. Pausanias tamen affirmat, se animaduertisse has tantum arbores sumi solitas, ebenũ, cupressum, cedrum, quercum, smilacen, loton & buxum: quibus radicem oliuæ in minoribus simulachris addidit Theophrastus. Plinius ait ex vite Iouis simulachrum vetustissimum tot æuis incorruptum se vidisse. Sed cùm non ex omni ligno Mercurius, vt etiam in prouerbio dicitur, fieret, præcipuè tamen ex thyia, quam Trogetem vocauit Homerus, fieri solebat. *Natalis Comes Mythologiæ lib.7. cap.16. testis est,* Lucum fuisse in Bœotia non procul ab Alalcomenis omnium maximum, & peruetustas in eo quercus. Ibant in eum lucum Platæenses, & elixarum carnium frusta exponebant, coruosq; omni conatu arcebant. Ex alijs verò volucribus obseruabant, quæ carnem abripuisset, super qua arbore consideret: ex illa dein arbore Dædala, hoc est, Iunonis imaginem parabant. *Cælius Lect. antiq lib.18. cap.29. ex annalibus refert,* ab Armenijs statuam ex auro solidam primùm in Anaitidis templo positam, quòd esset illi genti numen eius sacratissimum. *Idem auctor testis est libro 16. capite 3.* ante Troiani belli tempora æris fundendi artem nondum compertam: sed eam simul & statuas fundendi excogitâsse primos Rhœcum, & Theodorum Samios.

Idola & simulachra gentilium ex qua materia facta.

Hæc verò siue aurea, siue argentea, siue ænea, siue lapidea, siue lignea simulachra forma quoq; fuere diuersa: alia enim homines, alia animalia referebant. Quin refert Pausanias in Achaicis, apud Pharenses lapides visos quadrangulares, triginta potissimùm numero: Hos veneratos Pharenses, & ad singulos nomen Dei cuiusdam alligâsse. *Ibidem etiam addit,* hoc iam olim Græcis omnibus fuisse vsitatum, vt simulachrorum loco diuinos honores illaboratis lapidibus exhiberent. *Et in Arcadicis testatur,* hac simulachrorum figurâ supra modum Arcades gauisos fuisse.

Statuæ diuersæ fuerunt formæ apud Ethnicos.

Et vulgi quidem superstitio apud Ethnicos huiusmodi simulachris aureis, argenteis, ligneis, &c. penitùs fuit affixa, ita vt crederent Deos veros esse. Quem errorẽ Seneca ita irrisit: Sacros *inquit,* Immortales inuiolabilesq; Deos in materia vilissima atq; imobili dedicant, habitus illis hominum, ferarumq; & piscium, quosdam verò iuxta sexum diuersis corporibus induunt; numina vocant, quæ si spiritu accepto subitò occurrerent, monstra haberentur. *Eam ob causam etiam Plato lege vetuit,* ne Deorum imagines ex auro vel argento, ferróue aut ære fierent, sed tantùm ex ligno vel lapide: ne imperiti homines in materiam illam simulachrorum externam preciosam intenti essent; *vt Polydorus refert de Inuent. rerum lib.6. c.31.*

Qua opinione gentes adorarint statuas.

Arnobius verò lib.6. indicat, prudentiores apud gentes, statuas adorandas & colendas docuisse, non quòd æs, aurum, argentum, lignum & similes statuarum ma-

Arnobius.

teriæ Dij sint, sed quòd Deorum, qui inuisibiles sunt, & procul à nobis habitant, præsentia per simulachra exhibeatur & repræsentetur, & quòd ijs vel Dij, vel diuinæ virtutes inhabitent, seu quòd per ea Dij inuisibiles honorentur & colantur propter dedicationem. *Idem scribit*, Gentes sensisse Deos in templis ad statuas inuocatos, libentius & citius exaudire, quàm si sub axe nudo adorentur. *Athanasius in Oratione contra idola refert*, Philosophos respondisse, statuas quidem non esse Deos, verùm simulachra Deorum ideò haberi, vt Dij sub istis imaginibus respondeant, & se reuelent, qui alioqui inuisibiles aliter cognosci non possint. *Vnde & Lactantius libro 2. capite 2. testatur*, multos gentilium arbitratos fuisse, vanam esse eam religionem, in qua nihil videant quod adorent. *Rursus fuerunt Athanasio authore, qui dicerent*, Simulachra esse pro elementis literarum, vt per ea discant homines Deum inuisibilem cognoscere. *Eusebius quoque libro 3. de Præparat. Euangel. indicat*, quòd rudiores tantùm ad ligna & lapides in statuis respiciant: Sapientes autem voluisse Deum & Dei virtutes sensibus nostris per imagines nobis familiares significare seu patefacere; inuisibilia Dei, per picturas visibiles effingentes seu exprimentes, illis qui assueti sunt ex simulachris tanquam ex libris literas seu institutiones de Dijs legere seu colligere. *Hæc ideò prolixius commemoraui, vt ex his & ijs quæ in sequentibus indicabuntur, depræhendatur similitudo cultûs imaginum apud Gentes & Christianos.*

Athanasius.

Lactantius.

Cæterùm & illud quærendum breuiter, quo pacto vana hominibus priscis irrepserit religio, quæ homines Deos per statuas seu imagines & coluerit & nominârit. Rudes ergo & simplices homines cùm quosdam inter ipsos cernerent, qui magna & admiranda vel virtutum, vel cæterarum rerum præclara facinora efficerent, illos ipsos plus quàm homines, hoc est, deos putabant: vel, vt fieri solet, interdum in admirationem præsentis potentiæ ac fortunæ, siue ob beneficia etiam quibus erant affecti, ac benè ad humanitatem compositi, deinde cùm reges ipsi his chari fuissent, quibus vitam composuissent, magnum sui desiderium mortui reliquerunt: vnde & simulachra primùm eorum finxerunt ad solatium: inde etiam defunctorum memoriam colere cæperunt. Hinc Cicero de Natura Deorum inter alia inquit: Suscepit vita hominum, consuetudoq; communis, vt beneficijs excellentes viros in cœlum famâ ac voluntate tolleret. Hinc, *ait*, Hercules, hinc Castor & Pollux, hinc Æsculapius, hinc Liber, &c. *Idem*, Persius, Zenonis auditor, eos dixit habitos esse Deos, à quibus magna vtilitas ad vitæ cultum esset inuenta, ipsasq; res vtiles & salutares Deorum esse vocabulis nuncupatas. *De more & consuetudine bene meritos de genere humano referendi inter Deos, scribit etiam Plinius libro 2. suæ historiæ cap. 7. ad hunc modum:* Deus est mortali iuuare mortalem (vnde illud apud Plautum, Deus est homo homini, aut lupus) & hæc ad æternam gloriam via. Hac iere Romani: hac nunc cœlesti passu cum liberis suis vadit maximus omnis æui rector Vespasianus Augustus, fessis rebus subueniens. Hic est vetustissimus referendi gratiam bene merentibus mos, vt tales Numinibus adscribantur. Quippe & omnium aliorum Deorum nomina, & quæ supra sydera relata, ea hominum nata sunt meritis, &c.

Vnde homines didicerint Deos per statuas vel imagines colere.

Licet verò, idolorum, statuarum & simulachrorum vsus apud Ethnicos sit antiquissimus, constat tamen plurimos inter ipsos quoque qui sapientiores fuerunt, duce & magistrâ naturâ, ab idolis eorumq; adoratione abhorruisse, & absq; simulachris Deum coluisse: Sophocles enim inquit, esse Deum qui cœlum fabricatus sit, & longam terram, & ponti glaucos fluctus, & ventorum violentias: *Cæterùm mortales plurimos corde aberrâsse, in animæ perniciem simulachra struentes lignea, lapidea, aurea vel eburnea:* hisq; sacrificantes, & dies festos nouos celebrantes, propterea se pios esse duxisse. *Notum etiam est ex Iustini Admonitorio Gentium, quid* Sibylla *de idolis senserit. Persas quoque nec statuas nec aras Dijs suis erexisse testantur Strabo & Herodotus: Idem etiam Origenes libro 7. contra Celsum de Scythis, Lybicis atq; Syris refert. Ægyptijs licet Templa marmore & auro essent luxu ingenti &*

Simulachra eorumq; cultum multi quoque gentilium damnarunt.
Sibylla.
Aegyptij.
Persæ.

ti & mira arte elaborata, tamen Deorum imagines ipsis risui fuisse, et elementa quidem, sed absq; imaginibus, diuinis honoribus affecisse Lactantius scribit, & Alexander ab Alexand. lib. 2. ca. 22. vbi etiam addit, Lycurgum quidem apud Lacedæmonios multarum ceremoniarum authorem fuisse, nullam tamen Deorum imaginem facere iussisse, sed hominum aut animalium species Dijs tribuere semper vetuisse, quòd immortalibus mortales species tribuere nefas esse duceret. Hermes, *Trismegistus dictus, asseruit*, eos videri Deos non credere in cœlo esse, qui eorum statuas sibi ante oculos sisti velint, aut certè diffidere, sua vota ac preces illuc usq; peruenire posse: atque ex hac peruersa animi inductione Deorum simulachra prodijsse, atq; Numina appellari cœpisse. *Eusebius quoq; de Præparat. Euangel. libro 6. refert, apud* Seres, *antiquissimam gentem, lege cautum fuisse, ne simulachra venerarentur. Idem etiam scribit Tacitus de Germanis priscis: ac Crinitus libro de Honesta disciplina 12. cap. 8. de ijsdem ex vetustis referens authoribus*, Deorum *(inquit)* imagines minimè ad humanam formam faciunt, quòd illa cœlestis maiestas supra humanitatem sit. *Epiphanius in Anchorato suo scribit de* Diagora Philosopho, *quòd* Herculem suum ligneum in penuria ligni exusserit, & per ludibrium ad ipsum dixerit, Age Hercules decimum tertium laborem subiturus adesto, obsonium nobis cocturus. Et sanè *(inquit Epiphanius)* acceptum ipsum in scandulas fidit, deridens proprium Deum, velut qui nullus esset. *Similiter* Diogenes Cynicus, *cùm esuriret & algeret vnà*, è Deo quodam ligneo igniculum sibi parâsse, & cœnulam coxisse *dicitur. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 4. cap. 31. ex Varrone indicat*, antiquissimos Romanos, plus quam annos 170. Deos sine simulachro coluisse: *& addit hæc verba Varronis*. Quod si adhuc, *inquit*, mansisset, castius Dij obseruarentur. *Imò concludit illum locum his verbis*: Qui primi simulachra Deorum populis posuerunt, ij ciuitatibus suis & metum dempserunt, & errorem addiderunt: *prudenter existimans, Deos facilè posse in simulachrorum stoliditate contemni. Idem quod Augustinus ex Varrone, etiam Plutarchus de Numa refert, inquiens:* Quæ de Deorum immortalium simulachris Numa statuit, quàm simillima sunt Pythagoræ documentis. Nam primum principiũ ille, neq; sensui, neq; perturbationi subiectũ, sed mentẽ inuisibilem & increatam esse censuit. Hic etiã Romanos prohibuit existimare imaginẽ Dei, aut hominis speciem, aut animalis habere formam. Nec fuit apud eos, neque picta, neq; ficta Dei prius species: sed in prioribus 170. annis templa quidem ædificabant, sacraq; tuguria erigebant, simulachrum verò nullum corporeum dicabant. Perinde atq; nefas esset deterioribus meliora assimilari. *Hæc ibi. Eadem apud Clementem, vt Eusebius Cæsarien. refert, & Dionysium Halicarnassæum exstant, qui ait*, templa esse à Numa Dijs erecta, negat tamen simulachra in ijs fuisse vlla, quòd Deum nullâ specie formâue effingi posse crederet: *Refert Lud. Viues in Comment. ad cap. 31. lib. 4. de Ciuit. Dei, August.*

Lycurgus. Hermes. Seres. Germani, Romani. Diagoras. Varro. Numa.

Plinius *lib. 2. c. 2. scribit*, effigiem Dei formamq; quærere imbecillitatis humanæ esse. Theodoretus, Cyrensis Episcopus, *Sermone ad Græcos infideles 3. de Angelis, Dijs, Dæmonibus, Xenophanis Colophonij & aliorum gentilium testimonia contra simulachrorum vsum atq; cultum profert: Ac inter alia scribit de Zenone Citiensi, quòd in eo, quem de Repub. librum edidit*, Deorum & templa, & simulachra fieri prohibuerit, quandoquidem vtrunque Deo indignum esset. Eusebius *etiam de Præparat. Euang. de* Cheremone *quodam Philosopho hæc scribit*: Mortales homines eos existimauit fuisse, quibus imagines ac simulachra à veteribus tributa fuerint. Dei autem veri nullum ex ligno, vel quauis alia materia verum posse esse simulachrum: Qui enim adeò stultus futurus sit, vt ligneum simulachrum atq; effigiem Dei creatoris omnium similitudinem habere arbitretur? Naturam enim diuinam omnem materiam, & omnia quæ percipiamus, excedere, mente solummodo, ac sanctis animis comprehensam.

Plinius. Theodoretus Cyrensis. Cheremon Philosophus.

Seneca *quoque in Moralibus, simulachrorum & imaginum adorationem verissimè irri-* Seneca.

dens, ait: Simulachra Deorum venerantur, illis supplicant genu posito, illa adorant, illis per totum assident diem, aut astant, illis stipem iaciunt, victimas cædunt, & cùm hæc tantopere suspiciant, fabros, qui illa fecêre contemnunt. Quid inter se tam contrarium, quàm statuarium despicere, statuam adorare? & eum ne in conuictum quidem admittere, qui tibi Deos faciat?

Hæc si diligenter mecum reputo, miror profectò vehementer, hominibus Christianis pudorem nullum ista incutere, quòd audiunt homines Ethnicos, in densissimis tenebris palpantes, ad hanc lucem peruenisse, vt agnoscere potuerint simulachrorum vanitatem, adeoq́ Dei maiestate indignas esse imagines, quòd metum eius diminuant hominibus, erroremq́ augeant, si numen in simulachrorum stultitia, ineptoq́ & absurdo figmento proponatur. Res certè ipsa testatur, verè hoc minus quàm prudenter ab ijs dictum fuisse.

CAPVT IX.

De Origine & Progressu Idolorum apud Iudæos.

Israelitæ quamdiu idolis caruerint.

Ancti Patriarchæ & semen eorum verum Deum verè & sanctè coluerunt absq́ idolis & ritibus peregrinis. Hoc vel inde constat, quòd nulla idolorum vel simulachrorum in sacra Patriarcharum historia planè fit mentio; nisi vno tantùm in loco, nempe Gen. 31. c. vbi Rachel Deos patris sui Labani, *qui Syrus fuit,* clàm, inscio & ignorante Iacobo suffurata fuisse dicitur: *(mulieres enim ad idololatriã & omne genus superstitionum viris propensiores sunt) Iacobus autem quum primùm hoc cognouisset, profecturus in Bethel, familiæ suæ præcepit,* vt omnes Deos peregrinos, *id est, idola & simulachra alienorum Deorum,* sibi adferrent, eosq́ statim in Sichem terrâ obruit: *Genes. 35. Ex quo loco colligitur, Patriarcham Iacobum ab idolis & simulachris istis è Syria furtim allatis, abhorruisse, ideoq́ illa non humo solùm, sed etiam perpetuâ obliuione obruta esse & sepulta voluisse. Ab hoc tempore caruerunt idolis Israëlitæ, donec in Ægypto contaminarentur consortio cohabitantium; sicut Dominus ipse testatur Ezech. 20. In Ægypto igitur primùm cœpit populi Iudaici superstitio, quam demùm in deserto palàm cœperunt exercere. Post paucùlos siquidem dies à lata lege, Deum suum, ad imitationem Ægyptiorum colere voluerunt: simulachrum enim siue statuam erigunt auream, vituli speciem repræsentantem ac Deum significantem. Viderant namque in Ægypto simulachrum Apis, hoc est, Tauri, ad honorem Dei coli, id quod transferunt illi in suam quoq́ religionem, & Deum eiusque æternam & immensam maiestatem in illa specie colere volunt. Quantopere verò Deo hic cultus displicuerit, & quàm infeliciter Iudæis infame hoc principium idololatriæ cesserit, sacræ literæ abundè docent. Exod. 32. Facta autem sunt hæc anno à condito mundo 2449. Tandiu populus Dei idolis & simulachris caruit.*

Idololatria progressa in Israele.

Hæc verò res ita sapere docuit populum hunc, vt Augustinus existimet illum ante Iudicum tempora, nulla vel habuisse, vel si habuerit maximè, non tamen coluisse idola. Vbi verò Moses & Iosua, pijssimi, fortissimi, seuerissimiq́ principes mortui essent, & alij alijsq́ succederent, erupit tandem error & impietas. Nam & Deum ipsum idolis coluerunt, & tunc quidem primò Baalem, posteà verò aliarum Gentium Deos ac idola in suam quoq́ religionem receperunt.

Idololatriæ Israelitarum causa.

Causa huius mali fuit, nimia familiaritas & consuetudo cum Chananæis hominibus superstitiosis & idololatris, quos à Deo proscriptos ac damnatos, pleræq́ tribus non deleuerant, sed tantùm vectigales sibi reddiderant: ideoq́ non mirum, si malo ipsorum exemplo corrupti fuerint Israëlitæ, id quod Iudicum primo & secundo capitibus non obscurè innuitur. Non igitur ab antiquissima & primigenia illa Ecclesia populoque Dei, sed à reliquis gentibus & nationibus, à quibus Deus populum illum suum semper seiunctum esse voluit & separatum, idola ista & simulachra profecta sunt: & ob eam causam passim in sacris literis, Dij alieni, peregrini, gentium alijsq́ nominibus appellantur, à quibus Deus semper populum suum alienum esse voluit.

Tem-

Temporibus autem Samuelis, Dauidis & Solomonis floruit, vt magis nunquam, vera religio in Israële: sub finem verò regni Solomonici suppullulauit iterum superstitio & idolorum cultus. Cùm enim Solomon amaret mulieres idololatras, inclinauerunt cor regis, vt excelsa, hoc est, templa arasque in editioribus locis constructa, ac fana Dijs peregrinis in vxorum gratiam exstruere iuberet. Quam ob causam etiam regnum illud Israëliticum florentissimum potentissimumque in duas partes scissum ac diuisum est. Nam sola tribus Iuda & pars quædam Beniamitarum adhæsit domui Dauidis, reliquæ tribus omnes creârunt sibi impium regem Ieroboam, qui nouum ritum colendi, & nouam religionem instituit. Facit enim duos vitulos aureos, nimirùm æterni & veri Dei signa, & templis in Bethel & Dan magnificentissimè exstructis imponit idola & aras. Præterea minuit feriarum numerum, & pro tribus vnum tantùm instituit festum, & id quidem ad finem anni, cùm iam omnes fructus collecti essent, ordinauit: perinde vt postea Gregorius 4. circa annos Christi 834. Omnium Sanctorum festum ex Id. Ma. ad Calendas Nouembris transtulit, vt tunc collectis terræ frugibus, in otio & rerum omnium abundantia, magno suo Deo, scilicet ventri, & nouis suis Dijs, hoc est, Sanctis mortuis, opimiora sacrificia possent offerre. Sed & sacerdotes non ex vna tribu, quemadmodum Dominus instituerat, sed ex omnibus tribubus delegit. Quæ quidem omnia videbantur fieri & in Dei gloriam, & Reip. vtilitatem. Idololatria sub Solomone.

Durauit hic error & idololatricus cultus ad Captiuitatem vsq; Babylonicam, annos circiter. 265. Nam impietatem Ieroboami auxit Achab qui primus inter Reges Israëlis, Baalis, Sidoniorum Dei, cultum in terram sanctam inuexit, Lucosque plantauit, cùm Iesabelem regis Sidoniorum filiam, vxorem duxisset: auxerunt eandem & sequentes ipsum reges, adijcientes & ipsi ex gentilium ritibus & consuetudinibus nefanda quædam, ne non absoluta esset ipsorum religio. Breui ergo in immensum creuit idololatria in Israële, quousq; Deus ipsos exscinderet. 1. Reg. 16.

Serpsit hoc malum, ceu contagium quoddam, inde ex Israële, etiam ad Iudæam gentem. Sub Achaz enim & Manasse in ipsum Domini templum idola, aras & similia importârunt, præterea exstruxerunt in locis amœnioribus, in collibus, syluis, vijs, pratis & vallibus sacella, ac delubra Deorum: & quamuis Iosias Rex hanc idololatriam sustulisset, non deerant tamen, qui domi suæ statuas & imagines haberent, quibus cultum superstitiosum exhibebant. Quam ob causam & ipsi à Deo puniti sunt, Ierem. 3. Idololatria ab Israelitis ad Iudæos serpsit.

Et hi quidem omnes egregiè sibi Deo seruire visi sunt: sed quia non fecerunt ad eum modum quo Deus præceperat, ideò religio & cultus eorum omnis abominatio fuit in oculis Domini.

Post Captiuitatem verò Babylonicam, & instauratam vrbem Hierosolymitanam, videntur Deum puriùs sanctiusque coluisse, nimirum absque vllis simulachris & idolis: quod adeò sanctè obseruârunt, vt, cùm Caius Cæsar Petronium legatum in Syriam misisset, eique mandâsset, vt quacunque ratione curaret, suum simulachrum in templo Hierosolymis erigendum, Iudæi, ne patrias leges frangerent, ita restiterunt, vt iam iam ad arma ventum esset, nisi Agrippa Iudæorum rex à Caio impetrâsset, ne huiusmodi statua in templo collocaretur. Ioseph. lib. Antiq. 18. Didicerant namque suo magno malo quantopere Deo idololatria displiceret. Idololatria nulla inter Iudæos post reditũ ex Babylone.

Similiter Iudas Saripĥæi filius & Matthias, legis patriæ interpretes præstantissimi, postquam cognouerunt, Iosepho auctore libro 17. capite 8. Antiquit. Herodis regis incurabilem esse morbum, concitauerunt iuuentutem, vt sublatis operibus, quæ rex præter patriam consuetudinem fecerat, propugnatores pietatis se ostenderent, debitum inde expectantes præmium. Inter cætera verò supra maiorem templi portam dedicauerat Aquilam auream magni ponderis, contra leges patrias, quæ vetant imagines statuere, aut consecrare animantium effigies. Claro itaque meridie ascendentes iuuenes nonnulli, detraxerunt Aquilam, eamque securibus conciderunt, inspectante congregatâ in templum multitudine. Dux verò regius, maiorem aliquam conspirationem metuens, occurrit eò, cum valida suorum manu, cohibiturus ea

quila demolitores. Facilè reliquis disiectis, circiter 40. iuuenes resistere ausos comprehendit, cumq; his Iudam & Matthiam, turpe putantes cedere, omnesq; ad regem perduxit. Eo rogante, quo freti ausi sint sacratam imaginem demere, aiebant se & deliberâsse id multò antea, & deliberatum exsecutos, vt fortes & religionis amantes viros decuerit. Ab Herode igitur viui exusti sunt omnes. Pilatus quoque Iudææ præses à Cæsarea Hierosolymam traductis in hyberna militibus, signa cum effigie Cæsaris in vrbem intulit ad legis Iudæorum contumeliam. Qui ante ipsum fuere præsides cum signis aliter insignitis vrbem ingredi solebant. Primus Pilatus ignaris omnibus noctu illatas effigies Hierosolymis statuit. Quod vbi cognitum est Iudæis, magno agmine Cæsaream petierunt, vbi permultos dies supplices orauerunt præsidem, vt aliò transferret imagines illas. Pilato verò pernegante se facturum hoc, quòd cum ignominia Cæsaris coniunctum esset, cùm Iudæi precari non desinerent, sexto post die iussis clàm in armis esse militibus, sedit pro tribunali in stadio, captatâ loci opportunitate, quòd insidijs aptissimus esset. Ibi compellatus iterum de eodem negotio, signum dat militibus vt eos circumueniant, mortem minitans nisi quàm primùm quiescerent, & suam quisque domum discederent. At illi procidentes humi, & exertos prælentes iugulos, manifestè præ se ferebant, vitâ sibi chariorem esse obseruationem legis patriæ. Tum Pilatus admiratus tam constans legum studium, continuò reportauit illas imagines Cæsaream Hierosolymis, Iosepho referente libro decimo octauo, capite quarto. Quanto etiam ardore Vitellium Syriæ Præsidem, ne cum Romano exercitu, quòd haberet militaria insignia imaginibus ornata, per Iudæorum regionem transiret (quòd nefas esse ducerent in terra sancta quauis occasione imagines inspici) fuerint deprecati, idem Iosephus testatur lib. 18. cap. 7.

CAPVT X.

De Origine & progressu imaginum & Idololatriæ apud Christianos.

Nō omnes Imagines simpliciter damnari à Deo.

INitio huius capitis monendus est Lector, nos in ea sententia neqꝫquam esse, quòd simpliciter omnes Imagines damnentur à Deo in secundo Decalogi præcepto: Non facies tibi statuam aut imaginem, &c. ideoque nullum planè vsum esse posse vel debere imaginum & statuarum vllarum inter Christianos. Nam non prohiberi rerum visibilium Imagines extra templa & vsum religionis, his rationibus à nostris Theologis demonstratur.

Rationes ob quas politicus imaginum vsus non prohibetur à Deo.

Primò, vsus Imaginum non damnatur nisi in prima Tabula. In ea autem nihil præcipitur, nisi quæ ad Religionem pertinent: quemadmodum quæ ad humanam societatem spectant, in secunda traduntur.

Secundò, Deus Leuit. vigesimo sexto cap. apertissimè finem indicat, propter quem Imagines damnet. Is autem est Religio seu cultus: inquit enim, Non facies tibi sculptile ad adorandum. Quæ igitur ad politicum vsum extra Religionem fiunt, non prohibentur.

Tertiò, ars pingendi & sculpendi donum Dei est, & quidem non vulgare. Nam Exod. 31. cap. scribitur, Deum repleuisse Bazeleel & Ahaliabum Spiritu suo, sapientiâ, intelligentiâ, & omni arte, ad excogitandum & fabricandum, quicquid fabricari potest ex auro, argento, lapidibus pretiosis, & quæcunque ad Tabernaculum exstruendum & ornandum erant necessaria. Sunt igitur istæ artes dona Dei.

Quartò, Imagines per se & suâ naturâ, malæ non sunt, sed ex abusu tantùm malæ fiunt: ex vsu autem bono & honesto, ipsæ quoque bonæ & honestæ esse possunt atque licitæ. Sunt autem multi vsus Imaginum, quos certè omnes nemo improbare potest, quia sunt vtiles, honesti & laudabiles. Fiunt aliquando ornatûs tantùm causâ in cœnaculis & locis publicis. Hic vsus improbari nequit. Solomon etiam ornatus causâ leunculos addidit solio suo: nullus ta-

inter Prophetarum illum propterea reprehendit. Fiunt etiam ad honestam & licitam voluptatem, vt qui magnorum virorum, & præsertim amicorum imagines sibi fieri curant: mirâ enim voluptate harum inspectione afficimur. Fiunt etiam vtilitatis causâ, vt qui rerum gestarum Imagines pingi & sub oculos repræsentari curant. Tam vtilis est hæc pictura, quàm Cosmagraphica. Sic enim rerum gestarum memoria conseruatur tenaciùs. Fiunt etiam honoris gratiâ: Sic Romani his, qui de Repub. optimè meriti fuissent, statuas erigebant. Si hoc etiam hodiè fiat citra ambitionem, ad excitandum in alijs virtutis studium, reprehendi nullo modo potest. Hæc cùm doceantur in nostris Ecclesijs, Bellarmini caput 7. nihil prorsùs contra nos facit, in quo probat, Licere Imagines & facere & habere. Accedamus igitur ad Originem & progressum Imaginum religionis & adorationis gratiâ in templis collocatarum.

Ex certis & probatis authoribus constat, sicut Erasmus in sua Catechesi testatur, vsque ad Hieronymi ætatem fuisse probatæ vitæ & religionis viros, qui publicè in templis nullam habuerint Imaginem nec pictam, nec sculptam, nec textam, ac ne ipsius Christi quidem. Fatetur hoc quoque Lilius Greg. Gyraldus de Dijs gentium Syntag. 1. & Georgius Cassander & ipse Pontificius, in sua ad Ferdinandum & Maximilianum Impp. Consultatione, vbi disertè dicit, ex Clemente & Arnobio certum esse, initio prædicati Euangelij aliquanto tempore INTER CHRISTIANOS PRAESERTIM IN ECCLESIIS Imaginum vsum NVLLVM OMNINO fuisse. Caruit ergo Ecclesia Christi in externo cultu Dei annos plus minus 360. à nato in carne Christo Domino imaginibus & simulachris, seu idolis & statuis. *Imaginibus in templis quàdiu Christiani caruerint.*

Quemadmodum enim Christus Seruator noster nullum præceptum dedit de inferendis in templa imaginibus, ijsque ad ministerium Ecclesiæ adhibendis: Ita etiam Apostoli ad prædicandũ emissi, Ecclesijs ne vno quidem in loco imagines cõmendâsse vel Christi vel aliorum, legũtur: sed potius damnârũt eas, ab ijsque vt verè fideles sibi caueant sedulò monuerunt. Cùm enim inter Corinthios nonnulli idolis inseruirent, & tamen nihilominus Christum colerent: quod hodiè apud Christianos adeò tritum est, vt maxima eorum pars licet Christo nomen dederit, simul tamen quoque creaturas & sanctos mortuos idolis seu imaginibus veneretur & colat: iccircò Paulus Corinthios diligenter monet, ne commisceantur cum Simulachrorum cultoribus: significans vtique, priùs ipsos simulachra & imagines colere solitos fuisse, nunc verò, cùm Christum profiteantur, dedecere vt ad vomitum redeant, adeòque etiam eorum, qui hoc faciant, consortium fugere debere. Idem Apostolus ijsdem cap. 10. disertè præcipit, inquiens, μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθαι, hoc est, ne idololatræ efficiamini, vel, vt vulgata habet versio, ne simulachrorum sitis cultores. Et in secunda epistola capite sexto docet, nihil negotij esse debere fideli homini cum simulachris: quid, inquit, conuenit, vel, quæ est consensio, τὶς συγκατάθεσις templo Dei cum simulachris? Ad Galatas quinto, simulachrorum cultum inter opera carnis numerat. Et in priore Thessal. primo capite, haud obscurè docet, veros Dei cultores conuerti à Dijs & simulachris, & seruire Deo viuo & vero spiritu & veritate. D. Petrus quoque in priore epistola quarto capite à tempore & anteactis argumentis adhortans ad vitæ nouitatem, satis aliâs docet, superque satis flagitiorum designatum iam olim cum Christi synceram doctrinam nescirent: at posteaquam edocti sint ita se per Christum à peccatis esse lotos, vt posthac studeant innocentiæ, æquum esse vt voluntatem ethnicam, id est, mores vitæ ethnicæ, hoc est, impiæ, abnegent. Deinde per partes & συναθροισμὸν exponit, quæ sit illa voluntas ethnica, Cùm versaremur, inquit, in lasciuijs, concupiscentijs, vinolentijs, comessationibus, compotationibus & ἀθεμίτοις εἰδωλολατρίαις, hoc est, abominandis, seu scelestis, nefarijsque simulachrorum cultibus. Est enim ἀθέμιτον, quod contra ius & fas, omnemque honestatem fit & instituitur. Sanctus denique Euangelista & Apostolus Ioannes hac graui admonitione concludit Epistolam suam Canonicam, Filioli cauete vobis à simulachris. Quod perinde est ac si diceret: Si cognitione Dei verâ non frustra gloriamini, reipsâ *Imagines damnârunt Apost.* *1. Cor. 8.*

vos testari conuenit, vos illum amare, & abhorrere ab omnibus, quæ gloriam ipsius obfuscare solent. Id verò cùm præcipuè imagines & simulachra faciant, illa vitare & ab ijs ceu peste nocētißima cauere oportet, ne vel infirmis fratribus offendiculo sitis, vel consuetudine vulgari decepti, Deum imaginibus aut exprimi & effingi, aut saltem aliquo modo coli putetis. Et in Apocal. 9. cap. docet; illos quoque homines æternum perituros, qui non resipuerint ab operibus manuum suarum, vt ne adorarent dæmonia & simulachra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neq; videre posſint, neq; audire, neq; ambulare.

Angeli & Sancti noluerunt adorari, ergo multò minus eorum imagines sunt colendæ.

Ad hæc neminem latere arbitror, non modò Apostolos in terris adhuc agentes coli & adorari noluisse, sed etiam Angelum in Apocalypsi bis reprehendisse Ioannem, quòd se voluerit adorare. Quod si neque homines, neque angeli adorandi sunt, multò minus ipsorum imagines ad cultum & adorationem sunt proponendæ. Nec Petrus Act. 10. id absque ratione prohibuit, dicens: Surge, nam & ipse homo sum: *& Angelus*, Similis tui sum, & fratrum tuorum, qui testimonium habent Iesu Christi, *id est, qui ei credunt. Cùm itaque omnes simus eodem gradu, nec alter præstet alteri, ideò nequit adoratio inter nos locum habere, non solùm quæ viuentibus, sed multò magis quæ imaginibus ipsorum exhibetur & præstatur.*

Imaginum cultus non traditio Apostolica.

Ex his meridiana luce clarius perspici posse arbitror, putidißimum mendacium esse, quòd in Nicæna 2. Synodo finxerunt, Apostolos in Antiocheno Concilio decreuisse, vt loco Idolorum imago Christi proponeretur, ad quam conuersi ablegarentur. Falsißimum etiam esse puto quod Damascenus, eximius imaginum patronus, alijq; nonnulli affirmare non erubuerunt; Cultum imaginum esse traditonem Apostolorum non scriptam. Quasi verò Apostoli tam leues & inconstantes fuerint, vt aliud viuâ voce docuerint, aliud verò in literas retulerint. Atrocißimâ ergò iniuriâ sanctißimos viros & fidelißimos Dei seruos afficiunt. Et quis obsecro vel mediocriter bonus hanc sibi maculam iniuri pateretur?

De quibus imaginibus loquantur Apostoli.

Sed obijciunt, Apostolos hoc loco non de Christianorum, sed de Ethnicorum imaginibus & simulachris loqui. Quod perinde mihi videtur, ac si quis diceret Diuum quoque Petrum modò citato loco, vbi abominandos simulachrorum cultus damnat, non loqui etiam de lasciuijs, concupiscentijs, vinolentijs, comessationibus & compotationibus Christianorum, sed Ethnicorum tantùm, & lasciuias, comessationes ac compotationes gentilium solùm, non Christianorum reprehendi & damnari ab Apostolo. Quod non tam absurdum, quàm ridiculum esset dicere.

Imagines damnārunt Apostolorum successores.

Clemens Romanus.

Idem verò etiam Apostolorum successores & discipuli fecerunt, vt qui non minorem operam, studium & laborem imaginibus confutandis & impugnandis, hominibusq; ab earum cultu & veneratione auocandis impenderunt. In libris enim Recognitionum, qui licet falsò, Clementi Romano *attribuuntur, exstat libro quinto, ad Iacobum fratrem Domini generalis disputatio contra imagines, vbi refutatur præcipuum argumentum Ethnicorum, quo etiamnum hodiè Pontifici, imaginum & simulachrorum cultum defendunt, quando dicunt*, ad honorem inuisibilis Dei imagines visibiles se adorare. *Respondet Clemens*, Cæsaris nomen nulli alij audetis imponere, quia reum suum statim punit: Dei verò audetis, quia reum suum punire propter pœnitentiam differt. Et si verè velitis Dei imaginem colere, homini benefacientes, veram in eo Dei imaginem coleretis. In omni enim homine est imago Dei, non in omnibus verò similitudo, sed vbi benigna anima est, & mens pura. Si ergò verè vultis honorare imaginē Dei: nos verò vobis quod verū est aperimus, vt homini qui ad imaginem Dei factus est benè faciatis, honorē & reuerentiam deferatis, esurienti cibum, sitienti poculum, nudo indumētum, ægro ministeriū, peregrino hospitiū, & in carcere posito necessaria ministretis: & h. e. quod verè Deo delatum reputabitur. Hæc autem in tantum ad honorē Dei imaginis cedunt, vt qui ista non fecerit, cōtumeliam imagini diuinæ intulisse credatur. Quis ergo iste honor Dei est, per lapideas & ligneas formas discurrere, & inanes, atq; exanimes figuras, tanquā numina venerari: & hominē, in quo verè

Dei

Dei imago est spernere? *Et mox*: Intelligite ergò, quia latentis intrinsecus serpentis est ista suggestio, quæ persuadet pios vos videri posse, cùm insensibilia colitis, & non videri impios, cùm sensibiles & rationabiles læditis. *Item*: Quid certè tam impium, tam ingratum, quàm à Deo beneficium consequi, & reddere lignis ac lapidibus gratiam? Propter quod expergescimini & intelligite salutem vestram, &c.

Irenæus *libro primo capite vigesimo tertio, inter errores Basilidis & discipulorum eius, recenset*, quòd vterentur Imaginibus, inuocationibusque. *Et cap. 24. inter hæreses Carpocratis & Gnosticorum, hanc etiam numerat*, quòd Imagines haberent Christi & Apostolorum, atque Philosophorum, easque coronarent ac colendas proponerent. Irenæus.

Iustinus *in Dialogo cum Tryph. & in Apologia 2.* Omnes Imagines ad cultum propositas, simpliciter damnari dicit. Iustinus.

Tertullianus, *vetustissimus author, testatur aliquot locis in Apologetico, Christianos suo tempore maximè odisse statuas cum suis ornamentis: hinc etiam ille in Deorum idola toties inuehitur cap. 9. 11. & alibi. Ac in libro de Corona militis, Altius, inquit, Ioannes: Filioli custodite vos ab idolis, non tam ab idololatria, quasi ab officio, sed ab idolis, id est, ab ipsa effigie eorum. Indignum enim vt imago Dei viui, imagini idoli & mortui fiat. Contra Gnosticos voluntatem Dei hanc esse demonstrat*, vt non tantùm ne adorentur Imagines, sed neque fiant & habeantur: & tam idololatras esse qui eas faciunt retinentque (*ad cultum videlicet*) quàm qui eas colunt. *Clarius id etiam demonstrat in libro de Idololatria, vbi non solùm grauissimè inuehitur* in omnes Imaginum cultores, sed ipsas etiam artes sculpendi & pingendi *damnat*, quòd artifices, qui se Christiani profitebantur, imagines idololatris venderent. *Et in libro de Spectaculis pulchrè ex loco Apostoli in 1. Corinth. 10. argumentatur*; Si abstinendum est ab Idolothytis (*id est, cibis idolis consecratis*) quia quæ immolantur Idolis, non Deo, sed dæmonibus immolantur: *Ergo* etiam ab idolis ipsis suspiciendis & colendis abstinendum est: quia in illis non Deus, sed dæmones inhabitant. *Et cap. 30. Apologetici inquit*: Nos adoramus oculis ad cœlum sublatis, non ad imagines seu picturas. *In hunc Apologeticum B. Rhenanus ex verbis & argumentationibus Tertulliani colligit*, Tertulliani argumentationem nihil concludere, nisi statuatur, Christianos tempore illo imagines omnes odio maximo habuisse, cum suis ornamentis. *Vnde apparet, nullas tunc temporis fuisse prorsùs in Christianorum templis imagines.* Tertullianus.

Cyprianus *quoque contra Demetrianum disputans*, idola non tantùm contra legem Dei, sed etiam cum hominis natura & conditione pugnare *existimauit*. Cyprianus.

Et Clemens Alexandrinus, *qui circa annos Christi 200. floruit, libro 6. Strom. clarè dicit*, Nobis (*Christianis nimirum*) NVLLVM est simulachrum in mundo. Qoniam in rebus genitis NIHIL potest referre Dei imaginem. *Idem in Parænetico scribit*: Nobis apertè vetitum est artem fallacem exercere: Scriptum enim est, Non facies cuiusuis rei similitudinem. *Appellat quoque* speciosum quidem, sed improbum artificium, quod postquam floruerit, auctus sit error: *Et prophetiam citat, quæ dicit*, Res hîc se habebunt infeliciter, quando crediderint statuis. *Et mox*: Nobis non est imago sensilis, de materia sensili, &c. *Quid obsecro clarius contra imaginum vsum apud Christianos veteres dici poterat?* Clemens Alexandrinus.

Referunt etiam de Adriano Imp. quòd cùm cogitâsset Christum inter Deos recipere, in honorem eius templa exstrui iusserit, sed sine vllis simulachris seu imaginibus, quæ etiam ob eam causam longo tempore post, nimirum vsque ad tempora Constantini Magni Adriani *templa dicta fuere. Quod equidem factum non fuisset, si tunc temporis aliquis saltem apud Christianos imaginum vsus fuisset. Sed & ex Ælio Lampridio in vita Alexandri Seueri demonstrari posset, eum morem illius Imperatoris ætate Christianis fuisse, vt neque in domi-* Adrianus Imp. Christo tēpla sine imaginibus condidit.

bus suis priuatis, neque in publicorum congressuum locis vlla simulachra haberent. Quo factum est, vt ex differentijs, inter religionem Gentium & Christianorum, hæc non minima semper fuerit, quòd Gentes idolis Deos suos colerent, Christiani verò sine idolis, in spiritu & veritate.

Origenes.

Ex ea etiam concertatione quæ Origeni *cum Celso fuit, apparet, inter præcipua accusationis capita, hoc etiam Christianis Ethnicos obiecisse, quòd religionem absq; simulachris haberent. Respondet Origenes, non ita, vt simulachrorum gentilium loco, vel Christi vel Apostolorum substituat imagines, adeoq; asserat, Christianis atrocem iniuriam fieri, si de illis spargatur, quòd in externo cultu imaginibus prorsus careant, quod fecisset vtiq; si vel vnam imagunculam Christiani eo tempore habuissent. Sed* sunt, *inquit,* nobis simulachra, non per impuros opifices aliquos fabricata, sed per Dei verbum in nobis edita & formata, virtutum scilicet exempla & structuræ, quæ imitatrices sunt Christi. *Allatum etiã fuerat à Celso dictum Heracliti, quo ille indicabat,* stultè facere eos, qui simulachris preces offerunt, nisi norint Deos & heroas qui nam sint: *respondet Origenes,* sciri posse Deum & ipsius vnigenitum, & eos, quicunq; à Deo honorantur Deorum appellatione, deitatis eius participes, diuersos esse à Dijs gentium, qui sint dæmonia impossibile tamen esse, vt quis Deum nouerit, fiat supplex statuis: nec hoc tantùm stultum esse, si quis preces simulachris offerat, sed etiam cùm id aliquis simulat vulgi opinionibus se attemperans: nihil enim adulterum debet esse in anima hominis verè pij erga Deũ. Nos verò ideò quoq; non honoramus simulachra, quia quantum possumus cauemus, ne incidamus in eam cerdulitatem, vt & ijs tribuamus diuinitatis aliquid: *lib. 7. contra Celsum: Sed longum esset commemorare quæ in hanc sententiam apud hunc Patrem contra Celsum exstant.*

Lib. 8. contra Celsum.

Procopius Martyr.

Et si verum est quod Metaphrastes de Procopio Martyre *refert is, idola gentilium eorumq; cultum ita damnauit in Oratione ad Flauianum Præfectum paulò ante martyrium habita, vt facilè appareat, Imagines earumq; venerationem tunc temporis Christianis prorsus incognitam fuisse. Ita enim inquit:* Ego sacrifico Deo meo sacrificium laudis per eam, quæ est in ipsum, confessionem & fidem. Si enim pulchra res est lapis, quem tu adoras, & tanquam Deus est à te existimatus, noli eum secare & diuidere: & cùm eum in multas partes diuiseris, vnam quidem, tanquam Deum adorare, & ei thus offerre & sacrificia: altera autem vti ad domum ædificandã quin etiam ad excrementa, & quosdam vsus profanos. Hoc ipsum autem sæpè fecisti in auro & ligno, & eis obtulisti sacrificium & thus. Cuiusnám est ergo sapientiæ, aut quodnám est arcanum in vestra religione, auro & ligno offerre sacrificia, & ea postea in lutum proijcere: tanquam Deum honorare, & deinde comburere: vitam petere & salutem à ligno putrido, & à lapide (proh dolor) nullo sensu prædito, quæ postquam vos dijs similia effinxeritis, nihil habent amplius? Quamobrem magis esset rationi consentaneum, vt vos ferro sacrificaretis. Sed vides ipsum quoq; igni fieri mollius, & minus habere virium quàm prius. Quid ergo? Ignis est Deus vobis existimandus? Sed is quoq; extinguitur, quando caret materiâ: nonnunquam autem aqua quoq; eo euadit potentior. Ergo oportet relictis rebus materialibus, quæ ad interitum per se inuicem tendunt, puris factis & solâ oratione eum, qui est verè Deus, colere: non enim igne opus est, non lignis ad illius nutrimentum, neque omninò cæde animantium: nullius enim horum egena est diuina natura, imò verò nullâ re omninò indiget: &c. *Laur. Surius tom. 4. de vitis Sanctorum.*

Lactantius.

Lactantius *Firmianus grauis in primis author, qui sub Imperatore Constantino vixit, quoq; demonstrat, non solùm vllum vsum simulachrorum sui seculi Christianis, sed ita etiam tum visum fuisse, vt ne liceret quidem simulachris vti. Nam lib. 2. Diuinarum institutionum cap. 2. simpliciter asserit,* Dei imaginem semper superuacuam esse, quippe cuius numen & spiritus vbique diffusus abesse nunquam possit. Quæro, *inquit,* si quis imaginem

ginem hominis peregrè constituti contempletur sæpius, vt ex ea solatium capiat absentis, num idem sanus esse videatur, si eo reuerso, atque præsente in contemplanda imagine perseueret eaq́ potius, quàm ipsius hominis aspectu frui velit? Minime profectò. Etenim hominis imago necessaria tum videtur, cùm procul abest, superuacua futura cùm præsto est. Dei autem cuius spiritus ac numen vbique diffusum abesse nunquam potest, semper vtique imago superuacua est. Et simulachrum Dei non esse illud quod digitis hominis ex lapide aut ære aliáue materia fabricatur *docet*, sed ipsum hominem, quoniã sentit & mouetur, & multas magnasq́ actiones habet. *Quin* amentiã esse *iudicat*, effingere quę postmodũ vereamur, aut vereri & colere quæ finximus nosipsi. *Sed & ineptess mos esse homines qui non intelligunt, ipsa simulachra, si sensu donarentur, magnam gratiam habitura artificibus, & non seipsos sed artifices potius, à quibus & per quos essent, adoratura, vt quorum manibus nata speciem figuramq́ ac pulchritudinem accepissent, idq́ fuissent, quod fuisse se Priapus apud Horatium fatetur, cùm inquit:* Notã.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cùm faber incertus, scamnum faceretne Priapum?
Maluit esse Deum: Deus inde ego furum auiumq́
Maxima formido &c.

Sed hæc, *inquit Lactantius*, nemo considerat, infecti sunt enim persuasione homines ac mentes eorum penitus succum stultitiæ biberunt. Adorant igitur insensibilia qui sentiunt: irrationabilia qui sapiunt: exanima qui viuunt: terrena qui oriuntur è cœlo, &c. *Adorare autem Latinis est genu flectere, coram vereri, honorem exhibere, honore exhibendo procumbere. Suetonius in Caligula de Artabano Parthorum rege supplice,* Venit, *inquit*, ad colloquium legati Consularis, & transgressus Euphratem, Aquilam & signa Romana Cæsarumq́ imagines adorauit. *Rursum eodem capite Lactantius,* Nam ista, *inquit*, mortalium digitorum ludicra & fragilia figmenta, ex quolibet materiæ genere formata, quid aliud sunt, nisi terra ex qua nata sunt? Quid ergo rebus inferioribus subiacetis? quid capitibus vestris terram superimponitis? &c. *Alloquitur quidem his verbis Gentes, cùm Christianis nulla tum essent simulachra. Demus autem tum fuisse, vt sunt & prostant hodiè, humanis itidem manibus de fragili materia artificum ingenijs enata, quis negare ausit, etiam aduersus nostra tam quadrare Lactantij verba, quàm aduersus Ethnicorum statuas scripta sunt? Certè nihil nostra ab illorum idolis origine, materiã, effigie & artificum manu differunt, etiamsi contendamus nihil horum à nobis adorari. Iam negat Lactantius, Dei simulachrum rectè de vlla materia posse constitui, quoniam ipse Deus coram vbiq́ præstò sit, nec verius exprimi possit, quàm ipse se expresserit, hominem ad imaginem suam condendo. Nam & Paulus Rom. 1. palàm testatur*, Dei immortalis gloriam imminui, quoties per mortalis hominis imaginem aut similitudinem effingitur. *Idem Lactantius cap. 4. eiusdem libri:* Vbi ergo, *inquit*, veritas est? Vbi nulla vis adhiberi potest religioni: vbi nihil quod violari posit apparet: vbi sacrilegium nullum fieri potest: Quicquid autem oculis manibusq́ subiectum est, id verò quia fragile est, ab omni ratione immortalitatis est alienum. Frustrà igitur homines auro, ebore, gemmis Deos excolunt & exornant, quasi verò ex his rebus vllam posint capere voluptatem. *Capite autem 18. inter causas vanæ religionis idolorum duas potißimum adducit: Alteram,* quòd simulachra quæ coluntur, effigies sunt hominum mortuorum: *alteram*, quòd imagines sacræ quibus inanissimi homines seruiunt, omni sensu carent, quoniam terra sunt. *Proinde capite decimo nono*, Quare, *inquit*, non est dubium quin RELIGIO NVLLA SIT, VBICVNQVE SIMVLACHRVM EST. Nam si Religio ex diuinis rebus est, diuini autem nihil est nisi in cœlestibus rebus, carent ergo religione simulachra, quia nihil potest esse cœleste in ea re quæ fit ex terra. Quod quidem, *inquit*, de nomine ipso sapienti apparere potest: Quicquid enim

simulatur, id falsum sit necesse est, nec potest vnquam veri nomen accipere quod veritatem fuco & imagine mentitur. Si autem omninò imitatio non res, potissimùm seria, sed quasi ludus ac iocus est: non Religio simulatio sed Mimus religionis est. Præferendum est igitur verum omnibus falsis, calcanda terrestria, vt cœlestia consequamur. *Hucusq; Lactantius, non cultum modò, sed & fabricationem simulachrorum exagitans, indignumq; existimans ad speciem religionis trahi quod fragile, caducum terrenumq; & sine sensu est.*

Refutatio communis erroris idololatrarum

Refutat idem auctor communem & vsitatam idololatrarum obiectionem & excusationem: Non ipsa, *inquiunt*, timemus, sed eos, ad quorum imaginem ficta, & quorum nominibus consecrata sunt. *Respondet Lactantius:* Aut in cœlis sunt vestri Dij, aut non. Si non essent in cœlis, eos non coleretis. Quod si sunt in cœlis, cur non in cœlos oculos tollitis, & aduocatis eorum nominibus, in aperto sacrificium celebratis? Cur ad parietes, & ligna, & lapides potissimùm, quàm illo spectatis, vbi eos esse credatis? *Deinde*, simulachra, *inquit*, aut mortuorum, aut absentium sunt monumenta. Nam omnium fingendarum similitudinum ratio idcirco ab hominibus inuenta est, vt posset eorum memoria retineri, qui vel morte sublati, vel absentiâ fuerunt separati. Ergo Dij vestri aut mortui sunt, cur ergo eos colitis? Aut sunt viui. Ergo superuacua sunt hæc mortuorum monumenta. *Item*, Dij vestri aut sunt absentes, aut sunt præsentes. Si sunt absentes, ergo non sunt colendi: si nec vident, quæ facimus, nec audiunt, quæ precamur. Si sunt vbique præsentes; ergo semper vacua sunt simulachra, &c. *Qua fronte verò hæc dicere aut scribere ausus fuisset, si ecclesiæ Lactantij & Constantini M. seculo imagines & simulachra aurea, argentea, lignea vel ex alia materia caduca & fragili vel Christi, vel Apostolorum, vel aliorum Sanctorum habuissent? Nonne illud Catonis iure optimo illi obijcere potuissent?*

Quæ culpare soles, ea tu ne feceris ipse.
Turpe est doctori cùm culpa redarguit ipsum.

Nec profectò magis, quàm prophetæ deridere idola, imagines & simulachra tanta cum libertate primitiuæ Ecclesiæ Doctores potuissent, si ex lege vti illis licuisset. Hoc enim quod exclamat Psaltes, Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum: Os habent, & non loquuntur, &c. *tam contra Iudæorum simulachra fecisset, quàm faciebat contra Gentium idola. Nihil enim est horum omnium quæ sunt à propheta aduersus statuas eo loco instinctu Spiritus sancti prodita, quod non dictum videatur in vniuersum contra omnia simulachra. Nisi probauerint, nostris quædam simulachra esse, quæ de nulla terrestri materia, nec vllius hominis manu facta constare possit.*

Elibertina Synodus.

Accedit his omnibus manifestum edictum contra picturas & imagines Christianorum, capite 36. Elibertini *Concilij Constantini Magni temporibus celebrati, quo sancitur*, picturas in Ecclesijs fieri non debere: ne quod colitur & adoratur in parietibus depingatur. *Eiusdem Concilij can. 41. sic habet:* Admonere placuit fideles, vt quantum possunt prohibeant, ne idola in domibus suis habeant. Si verò vim metuunt seruorum, vel seipsos puros conseruent. Si non fecerint, alieni ab Ecclesia habeantur. *Exstat apud Burkardum Vuormatiensem Episcopum lib. 3. Decret. cap. 35. & Carranzam in Epitome Conciliorum.*

Et vt summatim dicam, Non solùm Doctores veræ primitiuæ Ecclesiæ imagines cunctas & omnem illarum cultum damnârunt, sed etiam quando in probatis authoribus describuntur ritus, quibus vetustissimi Christiani in conuentibus Ecclesiasticis & exercitijs cultus diuini vsi fuisse leguntur, nulla omninò fit mentio adhibitarum imaginum seu statuarum vel Christi vel Apostolorum.

Authores imaginũ apud Christianos hæretici.

Hodiè contrarium fit.

Imò qui inter Christianos vel ipsum Christum in statuis seu per imagines colebant & adorabant, à Doctoribus primitiuæ Ecclesiæ tanquam hæretici damnabantur. Theodoretus enim & Augustinus de hæresibus referunt, Simonem Magum discipulis suis dedisse suam

& scor-

& scorti sui Selenes imaginem colendam & adorandam, ad figuram Iouis & Mineruæ. *Irenæus quoque contra Valentinianos, libro primo, capite vigesimo quarto,* Gnostici, *inquit*, imagines quasdam quidem depictas, quasdam autem & de reliqua materia fabricatas habent, dicentes formam Christi factam à Pilato, illo tempore, quo fuit Iesus cum hominibus. Et has coronant & proponunt eas cum imaginibus mundi Philosophorum, videlicet cum imagine Pythagoræ, & Platonis, & Aristotelis, & reliquorum. *Ex Irenæi autem hoc loco, ea mutuo accepisse videtur, quæ Beatus Rhenanus insigni eruditione vir, in Annotationibus suis ad librum Tertulliani contra Valentinum, sic consignata reliquit:* Gnostici imaginem Christi Seruatoris iconicam venerabantur. Cuius exemplar ad Pilatum illum Iudææ præfectum referebant, qui curârit Christum, vt homo Romanus, quod Iudæis alioqui prohibitum erat, ad viuam effigiem exprimi per insignes pictores sculptoresq́. Eam ergo habebant non pictam solum, verùm etiam ectypam, per plastas atque statuarios elaboratam. *Hæc ille. His per omnia congrua scribit etiam Epiphanius Cypri Episcopus, in sua illa Panaria, de Carpocratianis disserens, ac dicit:* Habent imagines per colores depictas. Quidam etiam ex auro & argento, ac reliqua materia. Quas sanè imagines Iesu esse dicunt, & has Iesu imagines sub Pontio Pilato factas esse, quando inter homines versabatur. Habent autem eas imagines occultè: insuperq́ Philosophorum quorundam, Pythagoræ, Platonis, Aristotelis & aliorum, cum quibus Philosophis etiam alias imagines Iesu collocant, collocatasq́ adorant, & gentium mysteria perficiunt. Erectis enim his imaginibus de cætero gentium mores seruant. Qui verò sunt gentium mores alij, quàm sacrificia atque alia? *Idem in hæresim Collyridianorum scribens, epistolam ponit scriptam ad Arabes in qua commemorat*, mulieres quasdam posuisse Mariæ virgini Sellam quadratam, & obtulisse in nomen Mariæ panem, omnesq́ pane participâsse. Quem ritum ille nuncupat hæresim simulachrificam, & negotium nepharium atque blasphemum, alienum item à prædicatione Spiritus sancti (*verbis eius vtor*) opus impium, & totum diabolicum Spiritusq́ im mundi doctrinam. *Sed & Augustinus in Catalogo hæreseωn imitans Epiphanium*, Sectæ Carpocratianæ fuisse traditur, *inquit*, socia quædam Marcellina, quæ colebat imagines Iesu & Pauli, & Homeri & Pythagoræ, adorando incensumque ponendo. *Nicephorus etiam Callistus, cui alioqui imagunculæ Christi Domini, non displicuerunt, libro Ecclesiasticæ historiæ decimo octauo, capite quinquagesimo tertio, commemorans hæreses à Iacobitis Armeniorum inuentas*, Imagines, *ait*, etiam Patris & Spiritus sancti effigiant. Quod perquam est absurdum. Imagines enim corporum eorum sunt; quæ videri & circumscribi possunt, non eorum, quæ inuisibilia sunt & intelligentia comprehendi nequeunt. *Hæc ille. Authores igitur primi Imaginum in Nouo Testamento hæretici sunt. Hodiè verò qui cum sacris literis, & veteribus Doctoribus Imagines earumque cultum damnant, pro hæreticis habentur: ô tempora, ô mores.*

Quæ cùm ita sint, haud immeritò Nicolaus Clemangis, Magister Parisiensis & Archidiaconus Baroensis, qui floruit circa annos Domini 1416. testatur etiam in libro quem de Nouis Sanctorum festis edidit, Imagines in primitiua Ecclesia prohibitas inusitatasq́ fuisse.

Quod autem de Abagaro Damascenus & Nicephorus referunt, Christum nimirum imaginem suam Abagaro cupienti misisse, *falsum est: nec cum Eusebij narratione, quæ in fine libri primi, histor. Ecclesiasticæ exstat, consentit. Ibi enim Eusebius indicat*, se in Archiuis Reipubl. Edessenæ legisse, Abagarum per literas rogâsse Iesum seruatorem nostrum, vt Edessam veniret, & se à graui morbo liberaret: Iesum verò Dominum nostrum literis respondisse, se post assumptionem suam missurum aliquem, qui hoc præstaret. Misisse igitur post Ascensionem in cœlos Taddæum *Imaginē suam an Christus Abagaro miserit*

Apostolum, qui impositis Abagaro manibus ipsum pristinæ valetudini restituerit. *Huic narrationi Eusebij Damascenus libro quarto, capite decimo septimo, & Nicephorus libro secundo, capite septimo, multa affingunt, quæ Eusebius in archiuis Edessenis nec inuenit, nec legit :* Abagarum *nimirum hunc*, misisse pictorem ad depingendam imaginem Christi. Cùm verò pictor ille propter claritatem, quæ ex vultu illius resplendebat, hoc præstare non posset, Christum ipsum vestem diuino & viuifico vultui admouisse, & quasi abstergendo vesti imaginem suam impresisse, & Abagaro eam cupienti misisse.

Damasceni & Nicephori fraudes.

His adde, quod in narratione huius fabulæ non consentiunt: alij enim ita rem se habere aiunt : Cùm, *inquiunt*, Christus esset iturus ad salutarem passionem, quandò humanam ostendens imbecillitatem, visus est animo anxius & orans, quo tempore eius quoque sudorem tanquam guttas sanguinis distillâsse significat Euangelium, tunc dicunt eum, cùm accepisset à quodam ex discipulis hoc, quod nunc videtur, frustum lintei, stillantes imbres in eo abstersisse, & statim fuisse expressam hanc, quæ videtur, diuinæ illius formæ effigiem. Quod cùm apud Thomam deposuisset, postquam ascendisset in cœlos, per Thaddæum iussit mitti ad Abagarum, implens id, quod erat ei literis pollicitus. *Exstat apud Surium tomo quarto, de vitis Sanctorum : Sed cum prioribus hæc non congruunt. Scriptura autem diuersa, & fidem sibi inuicem derogantes, nihil habere firmitatis possunt : & duæ orationes pugnantia continentes, veræ esse non possunt. Vnde etiam Gelasius Papa distinctione decima quinta, hoc figmentum inter apocrypha numerat : & à Carolo Magno etiam libro quarto capite decimo, contra Nicænam secundam Synodum, tanquam à veritate Euangelica alienum reijcitur.*

De Veronica fabula. Legēda aurea.

Eiusdem monetæ est altera fabula, de VERONICA, *vt vocant, quæ habetur in Legenda illa, quam immeritò, Viue etiam teste,* Auream *vocant, cùm scripta sit ab homine plumbei cordis, & ferrei oris. In ea indicatur,* Dominum sudarium suum, cùm ad mortem subeundam duceretur, dedisse mulieri, quam profluuio sanguinis liberauerat, cui, *si fabulis credere volumus,* Veronica nomen fuit. *Valdè autem mirum est, Euangelistas huius* Veronicæ *nullam mentionem facere, cùm de mulieribus omnibus loquantur, quæ Christum ad crucem comitatæ sunt : Qui fit vt res non adeò magni momenti referant, hanc verò silentio prætereant? Equidem si tale editum fuisset miraculum, vt vulgò imponitur, accusandus esset Spiritus sanctus, aut obliuionis, aut inconsiderantiæ, qui prudenter eligere nequiuisset ea quæ referri magis conducebat?*

Quibus etiam tertia annumerari debet, quam superiori de Abagaro assuit Nicephorus, quâ Persarum rex pictorem misisse, & per hunc Christi & Mariæ Matris eius depictam imaginem accepisse narratur.

De imagine Christi à Nicodemo picta.

Historiam quoque de Imagine Christi, à Nicodemo olim facta, vsurpata verò à Gamaliele, Iacobo, Simeone, Zachæo alijsque, Hierosolymis autem delata in Syriam, & tandem abducta in ciuitatem nomine Berytum, non procul à Tyro & Sidone, quæ inter Athanasij opera habetur, supposititiam esse, ne ipse quidem Nannius Louaniensis, qui Athanasij opera in tomos digessit, negare audet. Qui enim locum illum paulò diligentius inspexerit, nisi vehementer hebes fuerit, istius fabulæ futilitatem, mox perspexerit. Homo quidam Christianus aliò cum familia sua concesserat : is cùm domi suæ imaginem Christi haberet, ipsi Christo & longitudine, & latitudine, & cæterâ magnitudine æqualem, eam in loco quodam occulto obliuione reliquit. Iudæus postea eam domum longo tempore inhabitat, nec imaginem videt : alius quidam peregrinus Iudæus discumbens in prandio, eam statim aspexit apertam, & ad parietem inclinatam. *Hæc isto modo refert fictus ille Athanasius. Ita & stat aperta, & tamē occulta est: & occulta cùm sit, tamē aperta & ad parietē inclinata est: nec eam vnquā vidit, qui longo tēpore domū illam, in qua latuit, inhabitauit, alius quidā peregrinus mēsæ accūbens, mox illā cōspexit. Scilic. ista cōueniūt.* Deinde sacerdotes & magistrat. Iudęorū eò cōueniūt, et imaginē indignissimis

contumeliosissimisque modis tractant, spinâ coronant, myrrham & fel ad bibendum porrigunt: denique cor lanceâ perfodiunt: sanguis abundè effluxit: potestates cœli commouentur: sol obscuratur, luna amittit lumen suum: *plura & quidem maiora miracula fiunt in passione imaginis mutæ, surdæ, cæcæ, quin omni sensu & motu carentis, quàm cùm verus ille Iesus, verus ille Deus & homo crucifigeretur.* Atque inde fluxit etiam (*inquit nouus ille Athanasius*) cùm Halisij, tum alius omnis per orbem terrarum sanguis. *Mirum autem est, Eusebium, Sozomenum & Theodoretum, qui de Athanasio multa scripserunt, hoc tamen quod ab istis iactatur, omninò præteriisse. Mirum etiam est, alios multos doctos & præclaros Episcopos, qui eodem tempore vixerunt, & quorum scripta nostra adhuc ætate exstant, mentionem huius fabulæ ne verbo quidem facere: qui certè si tanta res eo tempore contigisset, eam in suis libris & historijs nequaquam silentio præterijssent. Sigebertus scribit hanc fabulam accidisse circa annum Christi 765. Lombardica verò historia in Legenda 130. annotat annum 750.*

Theodorus denique Lector libro primo indicat, Eudociam misisse Mariæ imaginem, quam Lucas Euangelista fecerit, Hierosolymis Pulcheriæ Imperatrici. *Imago à D. Luca picta.* *Eidem Lucæ tribuunt,* ipsum quatuor Imagines virginis Mariæ Romæ depinxisse, in eo loco vbi nunc templum est Mariæ, quæ dicitur Inuiolata. *Earum vna illic in sacrario monstratur, eamque deuotioni suæ, vt aiunt, aptauit Lucas. Altera ostenditur Romæ, ad* Mariæ Nouæ, *quam Lucam Troade effinxisse ferunt, ac postea ab Angelo illuc importatam. Tertia, ad* Mariæ *quæ dicitur* Ara Cœli, *eâ formâ quâ propè crucem erat. Verùm ad Augustini, præcipuam omnium se habere iactant: nam si fides ipsis adhibeatur, ea est* quam Lucas secum perpetuò gerebat, ita vt eam in sepulchro suo defodi voluerit. *Sed quâ fide hoc referant, incertum est. D. enim Paulus Coloss. 4. ait,* Lucas Medicus, *non Lucas pictor. Etsi fuit Iudæus ac vnus ex 70. discipulis, non est verisimile pictorem fuisse eum, cùm apud Iudæos hæ artes non fuerint in vsu, vt ex libro quarto Origenis contra Celsum intelligitur. Is verò beatissimam virginem orationis & eloquentiæ suæ, quâ cæteris omnibus præstare visus est, coloribus depinxit: alio autem modo eam depingere nec illi haud fuit otium: Nam quòd etiam* Lucam pictorem fuisse, & Christi matrisque ipsius imagines fecisse Nicephorus *scribit libro decimo quarto, capite secundo, eadem fide facit, quâ ibidem refert, Eudociam Pulcheriæ* ἄγραπτον, τοῦ θείου ἐκείνης *(Mariæ scilicet)* γάλα *misisse. Quod idem ex Simeone Metaphraste, quem fallendi gratiâ authorem Græcum vocant, probare volunt, puerile est. Fuit enim triuialis Constantinopoli ludimagister, & Sanctorum vitas scripsit, quæ non immeritò* Mendaciorum Legendæ *dici possunt, vixitque ducentis viginti non amplius ab hinc annis: quemadmodum Volaterranus clarè testatur libro decimo nono. Nam quòd exstat apud Surium tomo sexto, de vitis Sanctorum Pselli oratio Encomiastica Simeonis Metaphrastis, videtur aut alius esse Metaphrastes ab hoc, aut falsa inscriptio: vixit enim Psellus ille Constantini Ducæ tempore, hoc est, circa annos Domini. 1065. Vbi etiam Laurentij Surij error notandus, qui tomo sexto, de vitis, putat, hunc Metaphrastem authorem esse vitæ Alypij Cionitæ, qui circa annos incarnati Christi 630. vixit: vbi enim author dicit;* Ego quoque, qui sum tuæ plantationis vilissima, ô pater, & tarda propago, hanc funebrem orationem ausus sum tibi dedicare, &c. *Surius ad marginem annotat,* Simeon Metaphrastes discipulus Alypij fuit: *sed falsum est: & vita quidem Alypij exstat apud Metaphrastem, verùm alium habet authorem.*

Metaphrastes quis.

Laur. Surij error.

Sed satis abundè has aliasque huius generis fabulas confutare videtur Eusebius Pamphili Cæsareæ Palestinæ Episcopus, qui tempore Constantini Magni vixit: Is in Epistola ad Constantiam Augustam: Quoniam, *inquit,* de Christi imagine ad me scripsisti, vt tibi mitterem, velim mihi significes quam nam putes Christi imaginem, vtrum illam veram & incommutabilem naturæ illius characteres ferentem, aut hanc quam propter nos assumpsit seruilem formam pro nobis induens? *Et mox:* Sed omninò serui requiris imaginem formæ, & carnis quam propter nos induit: sed

& hanc gloriæ deitatis suæ commixtam & passam mortuamq́. Quis igitur gloriæ eiusmodi & dignitatis splendores lucentes & fulgurantes effigiari mortuis & inanimatis coloribus & vmbratili picturâ posset? *En disertè fatetur, nullam prorsus exstare imaginem Christi, quæ ipsum vel secundum deitatem, vel secundum humanitatem etiam exprimere possit. Et si aliqua fuerunt maximè, quæ vtcunq́ repræsentârunt Christum, eò quod non misit eas Augustæ, satis declarauit, quòd inutiles sint ad verum Dei cultum, quodq́ sine illis coli Deus possit: sin aliter statuisset, misisset vtiq́.*

Imagines Christiani à gentibus mutuati sunt, extra tamē cultum.

Imago Christi & hæmorrhousæ.

Quod verò de Iudæis suprà diximus, ipsos accepisse idola, eorumque cultum mutuatos esse à Gentibus, idem etiam nonnullos Christianorum fecisse, extra tamen templa, extra etiam casum cultus & adorationis, Eusebius testatur libro septimo, capite decimo octauo, vbi refert, mulierem illam hæmorrhousam, quam à Saluatore curatam Euangelistæ tradunt, ex ciuitate Cæsareæ Philippi oriundam fuisse, domumq́ illius ibi ostendi, & admiranda quædam Christi in eam beneficij, quasi trophæa ibi durare. Pro foribus enim *(inquit)* domus ipsius, basis quædam in loco editiore collocata monstratur, in qua mulieris ipsius velut genibus prouolutæ, palmasq́ suppliciter tendentis imago ære videtur expressa. Adstat verò alia ære nihilominus fusa statua, habitu viri stolâ comptè circumdati, & dexteram mulieri porrigentis. Huius ad pedem statuæ, è basi, herba quædam noua specie nascitur, & ad æneam imaginis fimbriam vsque excrescens, omnis generis morbis medetur. *Et mox:* Hanc statuam ad similitudinem vultus Iesu formatam tradebant, quæ permansit ad nostra vsque tempora, sicut ipsi oculis nostris inspeximus. Et nihil mirum, si hi qui ex gentilibus crediderant, pro beneficijs quæ à Saluatore fuerant consecuti, huiusmodi velut munus videbantur offerre: cùm videamus etiam nunc Apostolorum Petri & Pauli, & ipsius Saluatoris imagines designari, tabulasq́ depingi. Sed & antiquas ipsorum imagines à quibusdam conseruatas nos vidimus: quod mihi videtur ex gentili consuetudine indifferenter obseruatum, quòd ita soleant honorare, quos honore dignos duxerint. Insignia etenim veterum reseruari ad posterorum memoriam, illorum honoris, horum verò amoris indicium est. *Hæc Eusebius: quæ multa ad institutum nostrum pertinentia vtiliter monent. Inter quæ illud præcipuum est, quòd apertè fatetur, vsum imaginum Christi & Sanctorum, ab illis originem trahere, qui iam primùm è gentilismo ad Christum conuersi fuerant.* Opus autem erat olim multa Christianis indulgere, *teste Beato Rhenano in Tertulliani libr. de Corona militis,* qui plerunque iam senes de paganismo ad nostram religionem conuertebantur, ideoque difficulter ea relinquerent, quibus per totam vitam assueuerant. *Non ergo Eusebius dicit, neque aliquis ex nostris vnquam affirmauit, vt Sanderus calumniatur,* Ethnicos statuam hanc seu imaginem Christi, & hæmorrhousæ fabricâsse: *sed concedimus mulierem Christianam fieri eam curâsse, verùm ex gentili superstitione & consuetudine, vt quæ nuper admodum Ethnicismo valedixerat. Id enim clarè testatur Eusebius,* ὡς *(inquit)* εἰκὸς τῶν παλαιῶν ἀπαραλλάκτως οἷα σωτῆρας ἐθνικῇ συνηθείᾳ παρ' ἑαυτοῖς τοῦτον τιμᾶν εἰωθότων τὸν τρόπον. *Hoc est,* Credibile est, priscos illos homines, nondum relictâ auitâ superstione, ad hunc modum consueuisse colere illos Ethnicâ consuetudine, tanquam Seruatores.

Imaginum vsus ab ijs est qui è gentilibus Christiani facti.

Sanderi calumnia.

Imagines Eusebij tēpore nondùm in Oratoria receptæ.

Deinde apparet ex hoc Eusebiano testimonio, imagines seu statuas has Christi & Sanctorū, suâ adhuc ætate, circa annum Domini 330. nondum in Oratoria receptas esse. Statua enim illa Christi, quam mulier hæmorrhousa fieri curauit, præ foribus domûs eius super editum lapidem erat collocata: vbi adhuc Iuliani apostatæ tempore posita fuit, teste Sozomeno libro quinto capite vigesimo.

Statuæ hæmorrhousæ nullus cultus habitus.

Præterea adeò nullus cultus eo ipso in loco huic statuæ Christi habitus est, vt incognitum fuerit aliquandiu, cuiusnám ea formam referret, & cuius rei gratiâ ibi esset collocata. Quia enim sub dio steterat, corpus fuit mutatum, & imbres ex locis superioribus limum secum trahentes, statuæ ipsi aggesserunt, vt literæ non apparerent, sicut Nicephorus indicat lib. 10. capite 30.

pite 30. *Fallitur ergò Sanderus, qui vult*, hanc statuā pertinuisse ad veram religionem, & ideò non modò plausibilem, verumetiam venerabilem antiquitus extitisse. *Quî enim hoc illi credere possumus, cum diu incognitum fuerit cuius nam illa imago esset? Quî etiam venerabilis ijs esse potuit, qui eam limo & musco obduci sic passi sunt, vt agnosci non potuerit? Sequeretur certè, illos, qui vnq fuerint, religionis suæ parùm amantes fuisse. Argumentum autem, quo probare nititur, imaginem istam magnâ veneratione dignam iudicatam, sumit à miraculo quod circa eam contigit, in cuius narratione quædam assuit, quæ apud Eusebium non leguntur. Miraculum autem illud, & operationem herbæ eius, vult statuæ illi omninò ascribendam. Ego verò ex superioribus nego, Christianos tunc temporis vel statuæ vel herbæ illi diuinam tribuisse virtutem, sed potius soli Deo: alioqui non sub dio stare, & limo eam obduci passi fuissent. Deinde nullius cultùs meminit Eusebius, quo hanc imaginem prosecuti fuerint. Sin verò Sanderus hoc facit, errat. Miracula enim quæ per externa quædam media eduntur, non ad creaturam, sed ad creatorem referenda. Ita mulier illa hæmorrhousa non in Christi veste hæsit, sed potius in salutificam Christi virtutem respexit. Quin ipse Dominus, quasi errorem hunc confutare voluerit, testatur,* virtutem illam ex se egressam esse, *& ita omnem huius miraculi gloriam sibi soli vendicauit. Sudaria & semicincta Pauli ad absentes delata, morbos pellebant, & dæmones fugabant. Act. 19. Nemo tamen sudarijs aut semicinctis vim hanc diuinā tribuebat. Huc etiam pertinet, quòd de Petri vmbra Act. 5. refertur. Non enim credendū est, quòd vmbra hominis tam fuerit efficax, sed quòd virtus Dei, quæ se secundum dispensationem minutis rebus ita insinuat, egregia ista effecerit. Et ex cap 3. eiusdem libri satis constat, omnem virtutem miraculorum Dei esse, non rerum externarum, per quas secundum dispensationē apud nos agit. Sequitur ergo, media illa per quæ agit Deus nō adoranda. Per Solem enim, herbas & alia, admiranda multa agit Deus: at quis tam stolidus, vt eius gratiâ censeat ea adoranda et colenda?* Sanderi error.

Illæ etiam imagines Petri & Pauli quarum meminit Eusebius, non in Oratoria siue templa sunt relatæ, nec ab omnibus quoq Christianis receptæ, sed à quibusdam priuatim, nec aliam ob causam, quàm propter studium & amorem tantùm sunt asseruatæ.

Ex his & alijs quæ adduci possent, constat, fuisse quidem in primitiua Ecclesia aliquem imaginum seu statuarum vsum, verùm non Ecclesiasticum, sed politicum seu historicum tantùm, neq tamen in templis, sed extra. Huiusmodi vsum non legimus ab vllis patribus damnatum, ne ab ipso quidem Lactantio simulachrorum insectatore acerrimo. Imò Athanasius & Basilius à politicis regum imaginibus similitudines mutuati sunt, cùm de æqualitate gloriæ & maiestatis patris & filij disputârunt. Politicus imaginum vsus nō damnandus.

Durauit hic vsus Imaginum adhuc Constantini M. ætate. Nam etsi multis pretiosis anathematis ex auro, argento & gemmis templa ornârit, imagines tamen in templa non recepit, vt apud Eusebium legitur. Idem quoq author lib. 3. & 4. de vita Constantini, refert, ipsum & suas & suorum imagines, Danielis etiam & boni pastoris symbola fieri curâsse, sed in medio foro apud fontes, non in templis collocâsse. *Patet hoc etiam luculentissimè ex Lactantio, qui Constantini M. tempore vixit: item ex Nicephori lib. 7 c. 30. & 49.* Cōstantini M. tempore nullæ adhuc imagines in templis.

Quocirca valdè mirandum est, vnde Damasus & Platina in vita Syluestri habeant, quod de statuis & imaginibus Christi, Angelorum, Apostolorum aliorumq à Constantino Magno in Basilicis Romæ positis, indicant: Ita manifestè hoc falsum est, vt ne ipsi quidem Pontificij testimonio tali ad imaginum in templis antiquitatem defendendam, vtantur. Nec etiam iniuriâ miretur aliquis, vnde Adrianus Papa habuerit illud, quod ad Nicaenam 2. Synodum scripsit, Constantinum scilicet imagines Christi & Sanctorum in templis collocâsse, vt hoc pacto Ethnicos ab Idolorum cultu auocaret: *cùm certissimum sit, primitiuæ Ecclesiæ Doctores imagines in Oratoria recipere noluisse, ne in illorum animis, qui à Gentibus ad Christianorum religionem transibant, seminaria idololatriæ relinquerentur, & ne Christiani facti, eo modo verum Deum colere vellent, quo antea idola coluerant. Legitur quidem in Constantini Donatione,* Syluestrum Papam suum Diaconū imagines Petri & Pauli Constantino M. exhiberi præcepisse, quas cū aspexisset Imperator, eorū quos in somno viderat figuratos, in ipsis imaginib. cognouisse vultus: *Sed has in templis positas imagines fuisse, non* Falsum quod de imaginibus in templis Constantini tempore refertur.

indicatur. Deinde totam hanc narrationem de Constantini M. Donatione, esse falsam, fictam & suppostitiam, vel ipsorum Pontificiorum testimonijs lib. 5. probabimus.

De S. Cruce & eius Signo.

Crucis signum Tertulliani tépore nil fuit subsistens.

Signo Crucis cur veteres se signárint.

QVia apud veteres Scriptores sæpe fit mentio Signi Crucis, non abs re erit, prius quàm ad reliqua pergamus, videre quale fuerit signum.

Tempore Tertulliani & postea, Crux nihil fuit subsistens, sed Christiani digitis in aëre formabant tantùm figuram quasi crucis transuersam, & hoc signo se muniebant, frontem etiam eo signabant, ad omnem progressum, aditum, exitum, motum, vestitum, calceatum, ad lauacra, mensas, lumina, cubilia & sedilia. Causam huius assignare non est facile. Attamen illam duplicem fuisse opinantur aliqui Prima, *quòd hoc facto testarentur se Christianos, quasi eos Crucis Christi minimè puderet. Atq; hanc ex Augustino de verbis Apostoli Serm. 8. colligunt. Etenim insultabant Ethnici Christianis, fatuitatem eis exprobrando, qui Christum affixum cruci adorarent: quibus ita respondet Augustinus:* Cor quidem, *ait*, habemus, non tamen quale vos habetis: Nec pudet nos crucifixi, sed in parte vbi signum pudoris est, signum crucis eius habemus. Alia *est, quòd voluerint quadam κακοζηλίᾳ ceremonias legales imitari: & quia post Christi aduentum sacrificare non licet, Iudæorum more, qui sanguine agni paschalis iussi erant illinere postes domorum, nostri ad eam similitudinem cruce frontem signârunt, vt perhibent Lactan. lib. 4. de vera Sapientia c. 26. & August. de Catechizandis rudibus c. 20.*

Periphrasis est frontis.

Crux ab initio non fuit effigies sculptilis.

Sed demus fuisse crucis signum subsistens aliquid Tertulliani ætate, & vel ex ligno factum, vel in parietibus pictum, non tamen crucifixi effigies sculptilis aut picta, membris expansis, cruci clauis id temporis affigi solita fuit: multoq; minus in templa receptum, & ad cultum & adorationem propositum erat signum illud. Patet hoc ex cap. 16. Tertul. Apologetici, vbi ita legitur: Pars crucis est omne robur, quod erecta statione defigitur, nos si fortè integrum & totum Deum colimus. *Et mox:* Alij planè humanius & verisimilius Solem credunt Deum nostrum. Ad Persas si forte deputabimur, licet Solem non in linteo depictum adoremus, habentes ipsum vbiq; in suo clipeo. *Id à gentilibus natum videtur, conniuentibus sanctis Patribus, vt vel sic ad Christianismum pertraherentur, sicut Beatus Rhenanus annotat ad citatum Tertulliani locum. Arnobius etiam qui vixit circa annos Domini 330. lib. 8. contra Gentes, apertè dicit,* Cruces nec colimus, nec optamus. Vos planè qui ligneos Deos consecratis, cruces ligneas, vt Deorum vestrorum partes, forsitan adoratis. Nam vexilla castrorum quid aliud sunt, quàm inauratæ cruces: trophæa verò vestra nō tantùm simplicis crucis faciem, verùm & affixi hominis imitantur. *Cyrill. etiā lib. 6. contra Iul. disertè negat,* signū crucis à Christianis vel coli vel adorari.

Cōstantini M. tempore cœpit crux materialis fabricari.

Labarum Romanum vexillum in Crucis formam mutatum.

Sub Constantino vero M. cœpit signum crucis duobus lignis transuersim coniunctis repræsentari seu fabricari. Narrat enim apud Eusebium Constantinus, se cùm solicitè cogitaret, an idololatriam gentilem abijcere, & cultum Christi amplecti vellet, vidisse supra Solem in cœlo signum crucis, cum inscriptione: In hoc signo vinces, *idipsum tamen paulò aliter recitat Paulus Diaconus lib. 11. Rom. rerum, quo miraculo Deus ipsum in agnita semel veritate confirmare voluit. Hac igitur visione motus Constantinus, iussit Labarum Romanum in vexillum crucis transformari hoc modo: Hastile oblongum, auro obductum, quod cornu habuit transuersum, ad formam crucis constructum. In fastigio corona gemmis & auro circumtexta, in qua nota Seruatoris duabus primis literis nominis Christi inscripta erat. In transuerso autem cornu velamen quoddam appensum adhæsit, gemmis resplendescens. Sub velamine verò deorsum, in oblongo hastili, aurea Constantini & liberorum effigies, ad pectus vsque depicta, continebatur.*

Labarum quid

Fuit autem Labarum *(quod Sozomenus Græcus author, nec Latinæ idcirco satis peritus linguæ* Laborum *appellat, cum dicit lib. 9. cap. 4. θάτερον τῶν σκήπτρων, ὃ λάβωρον ῥωμαῖοι καλῦσι: nisi forsan exemplari Græco mendi aliquid insit) vt rectius quæ diximus intelligantur, apud Romanos, reliquis signis militaribus omnibus præstantius, quod Imperatorem præcedebat, & à militibus in bellis præferebatur aciebus, vtque adoraretur ab ijsdem legibus cautum erat.*

Quam

Quam ob causam etiam Constantinum puto, celeberrimum hoc Romani imperij vexillum in Christi signum ...isse, vt frequenti eius spectaculo & cultu subditi in desuetudinem pristinæ superstitionis ...irent. Hoc igitur signum præferri, & laborantibus periclitantibusq́; cohortibus adesse, atq; à satellitibus per vices in humeris gestari, ordinesq́; cum eo circuire iusserat, in prælio cum Maximino commisso. Nicephorus lib. 7. cap. 36. Hæc res sine dubio in causa fuit, quod Crucis signum ab illius ætatis hominibus magno in precio haberi cœperit, quod sequentibus temporibus magis magisq́; in consuetudinem abijt. Refert enim idem author eodem lib. cap. 46. quia Constantino à Cruce plurimùm bonorum prouenerit varijs modis, icircò eam summopere in veneratione habuisse, in numis suis & imaginibus omnibus insculpi inscribiq́; fecisse. In ipsis etiam armis militum signum hoc insculpi iussit, vt esset partim signum professionis, partim vt milites sensim ita pertraheret ad religionē Christi crucifixi. Quod factū pijssimi Imperatoris mox alij quoq; imitati sunt: Ruffinus enim indicat, Alexandrinos thoraces Serapis, quos in parietibus, in ingressibus, & in fenestris habuerant Ethnici, iam Christianā religionē amplexos abrasisse, & pro ijs Crucis dominicæ signum in ijsdem locis appinxisse. *Idem Imperator Constantinopoli tres ex ære Cruces ingentes fieri curauit: non tamen eas in templa collocauit, ad cultum & adorationem: sed primam, cui nomen* Iesus *inditum, quæq; auro mirificè exornata fuerat, posuit super fornicem seu arcum triumphalem in foro. Alteram verò* Christi *nomen præferentem, in porphyretica Romana statuit columna, in loco qui* φιλαδέλφιον, *hoc est, fraternus amor dicitur. Tertiam, quam Constantinus* Νίκλω, *id est*, victoriam, *Heraclius Imperator autem postea* ἀνίκητον, *hoc est*, inuictam *nominauit, in alta marmorea columna posuit, in loco cui nomen est* ἀρτοπώλιον, *id est, forum panarium, vt Nicephorus testatur lib. 8. cap. 32. Signum quoq; illud militare, quod ad Crucis similitudinem fieri iussit, non in templis ad cultum proposuit, sed eo pro militari vexillo tantùm vsus fuit, quod postea priuatim in palatio Imperatorio asseruatum, ipse Eusebio ostendit. Cui verò dubium erit, si imagines, simulachra & statuas eo tempore habuissent in templis, quin Imperator etiam signum hoc & cruces illas in templa repositurus fuisset? Neq; legimus his crucibus & vexillo huic militari extra tēpla quoq; vel Constantinum Imperatorem cultum aliquem diuinum exhibuisse, vel alios id facere iussisse. Etsi enim Eusebius dicat, cruce vsum fuisse Constantinum tanquam* ἀμυντηρίῳ διὰ παντὸς, *hoc est*, quasi propugnaculo quodam & præsidio vitæ suæ, *certissimum tamen est, spem eius atq; fiduciam, non in crucis ipsa materia, sed in vnico Christo defixam fuisse. Nicephorus enim scribit lib. 8. cap. 2. Constantinū hæc verba in tribus illis crucibus incidi curâsse,* ἰησοῦς, χριστὸς, Νικᾷ, Iesus, Christus, vincit, *non crux. Ambrosius etiam in Oratione funebri Theodosij Imperatoris testatur,* Helenam Constantini matrem, cùm sanctam Crucem, in qua Christus pependit, inuenisset *(verùmne hoc sit an non hîc non inquiro, cùm alibi commodior ea de re disputandi occasio futura sit)* Regem adorâsse, non lignum vtiq;: quia hic Gentilis est *(inquit Ambrosius)* error & vanitas impiorum. *Eius porrò crucis Helena partem Hierosolymis reliquit, ad memoriam his qui eam* Videre *(non adorare) vellent: partem etiam quam ad filium detulit Constantinus in* Foro *(non in templis) posuit, vt Socrates testatur libro 1. capite 17.*

Crucis signum quare in pretio haberi cœperit

Cruces pictæ, aut sculptæ neque in templis Constantini tēpore, neq; extra templa illis cul... diuinus exhibitus.

Quando & quomodo Imagines in templa receptæ.

HActenus itaq; per annos à nato in carne Filio Dei 370. Imagines Christiani nullas prorsus in templis suis habuerunt. Cùm verò circa hæc tempora Memoriæ martyrum maximo studio celebrarentur, & templa magnificentissimè splendidissimeque exornarentur, cœpit simul in ipsis demùm templis etiam Imaginum esse vsus: nondum tamen ad cultum & adorationem, sed partim ad historicam admonitionem, partim etiam ornatûs causâ. Cœpit hoc potissimùm fieri in Orientalibus ecclesijs circa annos Christi 380. Et quidem, quod obseruârunt aliqui, inter Græcos primùm reperiuntur descriptiones picturarum in ipsis templis apud Gregorium Nyssenum, Basilij fratrem, vt est videre in eius Oratione in Theodorum martyrem, in qua & figurā rerū animantium à sculptore factam commendat, et marmoris à lapicida politi tanquā argenti

Imaginibus quandiu Christiani in templis caruerint.

Imagines quando primùm, & cur in templa relatæ.

Imaginum in templis Orient

talium quis primus mentionẽ faciat.

læuitatem, & viuam ipsius martyris effigiem, omniumq́ eius præclarißimorum factorum adumbrationem expressam, & oculis propositam excellentißimè à pictore in opere f[illegible]ili, vnà cum Christi imagine, in quibus imaginibus pugnas martyris non minus ad viuum expressas agnoscit, quàm si in libro descriptæ & commemoratæ essent. In Synodo Nicena 2. refertur, eundem Nyssenum collachrymatum esse, cum iuxta simulachrum Abrahæ, filium suum immolantis, transiret. Cæterùm an illud simulachrum in via aut foro fuerit, aut in templo, non exprimitur. Habetur etiam ibidem, martyrium Euphemiæ virginis in templo vrbis Chalcedonensis fuisse depictum, sed quantum conijcere licet, in porticu illæ picturæ fuerunt.

Hæmorrhousæ statua.

Sozomenus quoq; lib. 5. cap 20. indicat, cùm Iulianus statuam Christi ab hæmorrhousa positam deiecisset, & Ethnici eam in ignominiam Christianorum confregissent, fideles nonnullos fragmenta collegisse, ac in Ecclesia posuisse, atq; ibi suo etiamnum tempore asseruata fuisse scribit. *Quòd verò Sanderus inde colligit, magnam scilicet reuerentiam delatam fuisse adhuc integræ & stanti, quæ vel fracta in tanto honore habita fuerit, non sequitur. Quando enim hæc fiebant, longè alia erant tempora ac mores, quàm vel Constantini ætate, vel ante illam fuerint. Deinde non indicatur, quo in loco templi collocata fuerit. Præterea, ex nullo fide digno authore probare poterit, vel hanc, vel alias imagines & picturas hoc adhuc tempore vel adoratas, vel positas & collocatas fuisse in templis vt adorarentur. Quod enim Niceph. lib. 10. ca. 30. dicit,* Christianos statuam hanc in Diaconico Ecclesiæ loco honoratiori posuisse, & cultu conuenienti prosecutos fuisse, *id suo more facit, posteriorum nimirum temporum superstitiones veteribus historijs assuens.*

Nilus iubet imagines in templis pingere.

Nicena 2. Synodus sub Irene celebrata, vt antiquiorem vsum in templis Orientalium Imaginum & picturarum faciat, Nili cuiusdam Episcopi inducit epistolam, in qua, cùm Olympiodorus, qui nuper templum de nouo exstruxerat, quæsiuisset, an decorum esset templum illud imaginibus varij generis animantium exornare, respondet, puerile, imò stultum hoc esse: sed potius in loco sacro Crucem esse effigiandam, & parietes Veteris ac Noui Testamenti historijs operâ docti pictoris replendos. *An verò Olympiodorus illi paruerit, aut quis ille Nilus Episcopus fuerit, non est compertum. Martyr quidam est dictus hoc nomine, qui pro Christo, tempore Diocletiani, obijt. Verùm is esse non potest: tam enim abest vt tum fuerit permissum Christianis publicè templa ædificare, eaq; imaginibus & varijs picturis exornare, vt potius, si quæ tum fuere templa, funditus euerterentur ac solo æquarentur. Deinde in illa Nicena Synodo multa ficta leguntur: & quæ citata fuerunt ab illis patribus, maiori ex parte in libris Orthodoxorum non extant.*

Imagines quando in Ecclesias Occidentales irrepserint.

Ecclesias Occidentales quis primum pinxerit.

Apud Occidentales verò, pinxit Ecclesiam fortassè primus, Pontius Paulinus *Episcopus Nolanus, qui iuxta Trithemium, circa annos Christi 420. celebris fuit. Is facti huius causam hanc reddidit.* Cùm fideles die festo conuenirent ad celebrandum Felicis martyris memoriam, religiosè excipiebantur conuiuio, & cùm plus æquo epulis genioq; indulgerent, pingi curauit ille pater in parietibus templi Veteris Testamenti historias, nec non & Noui, quo populus illis intuendis, frugalius & sobrius in conuiuio se gereret. *Hæc res mox in alijs quoq; Ecclesijs magno cum applausu recepta fuit: meminit enim Prudentius poëta Christianus in passione Cassiani martyris pictæ imaginis in templis, hisce verbis:*

Erexi ad cœlum faciem, stetit obuia contrà
Fucis colorum picta imago martyris.
Æditius consultus ait, quod prospicis hospes,
Non est inanis aut anilis fabula.
Historiam pictura refert, quæ tradita libris
Veram vetusti temporis monstrat fidem.

Crucis signum vt primo in Ecclesijs Occidentalibus pictum fuerit.

Idem Paulinus Crucis signum vndiq; coronâ floribus contextâ cinctum in ingressu Basilicæ suæ depinxit etiam, subiectis his versiculis, qui symboli illius notionem explicant:

Cerne coronatam Domini super atria Christi
Stare crucem, celso spondentem celsa labori
Præmia, tolle Crucem, qui vis auferre coronam.

Cruci

Cruci quoque insidebant columbæ, quem typum his versibus aperuit:

Quæq; super signum resident cœleste columbæ
Simplicibus produnt regna patere Dei.

Apparet etiam ex aliquot veterum locis Christum ab initio, quando picturæ in templis fuerunt receptæ, magis in typum agni, quàm effigie humanâ depingi consueuisse: quod vsque ad tempus sexti Concilij generalis obtinuisse videtur, in quo statuitur, vt mox pluribus indicabo, vt pastores in posterum non in agni typo, vt hactenus fieri consueuit, sed humano charactere Christum exprimant, sicut ipse quoque Georgius Cassander *in sua Consultatione ad Ferdinandum & Maximilianum Imperatores fatetur fol.151.*

Imago Christi apud veteres.

Bifariam autem peccauit Paulinus. Principio enim contra manifestum Pauli præceptum, conuiuia in templo publica instituere permisit. D. Augustinus in quadam Epistola improbat ea conuiuia, quæ fiebant suo adhuc tempore in basilicis, propter veteres agapas, ad hospites pauperes excipiendos & benignè tractandos; quanto minus probâsset ea quæ in Encænijs Paulinus instituit? Deinde, quod æquè fuit inexcusabile, homines imaginibus ad temperantiæ studium cohortari voluit, cùm idem doctrinâ salutari & exemplo magis Christiano conari potius debuisset. Vnde liquidò apparet Episcopum hunc pio spiritu hoc consilij nequaquam cœpisse.

Paulinus peccauit pingendis Ecclesijs.

Mox etiam signum Crucis apud Orientales in templa illatum est, vt ex locis aliquibus patet. Fuit tamen eo adhuc tempore lignum tantùm transuersum, in forma crucis factum. Hoc etiam Cyrillus contra Iulianum lib.6. ostendit. Exstat quidem aliquid lib.2. cap.3. de visitatione infirmorum, de addita super crucem hominis patientis imagine: verùm id posteà demùm accessit: nec sunt illi libri Augustini, sed diu post Augustinum conscripti.

Crucis signum in templa illatum Orientalium.

Crux quid hoc adhuc tempore fuerit.

Iisdem quoq; temporibus ea superstitio confirmata & longius propagata videtur, vt nimirum crederent homines, signo Crucis cacodæmonas fugari. Vnde Cyrillus Hierosolymitanus ait Cathechef.4. Tu manifestè signa te cruce in fronte, vt dæmones signum regis videntes trementes procul fugiant. *Obseruandum verò quod Ruffinus lib.1. cap.23 de hoc Cyrillo memoriæ prodidit, eum scilicet aliquando in fide, sæpius autem in confessione variâsse: & Macedonianum eum fuisse in adolescentia, quando libros Cathechef. scripsit, & ante Synodum Constantinop. ei demùm hæresi renunciâsse. Lactantius tamen lib.4. cap.27. de vera Sapientia, testatur quoque,* imposito frontibus signo crucis Deos idolorum fugatos, ne possent in visceribus hostiarum futura depingere. *Et Hieronymus ait in epistola ad Heliodorum:* Intus inclusum est periculum, intus est hostis, expedite rudentes, vela suspendite, crux antennæ figatur in frontibus. *Hîc ad arcendũ periculũ quod à dæmone imminet, hortatur Heliodorũ, vt instar nautarũ spiritualiũ ad arma sua confugiat. Quod autem in tempestate nautis est antenna, id Christianis in tentatione vult Hieronymus esse Crucem in frontibus fixam. Quæ res posterioribus seculis multis falsis ac mendacibus signis ac miraculis confirmata, magis magisq; in superstitionem abijt. Refert enim Gregorius M. lib.3. Dial.* Iudæũ noctu ingressum templum idoli, vt ibi dormiret, visis noctu permultis in eo loco cacodæmonibus, cùm vehementer expauisset, se muniuisse signo crucis: cúmque princeps malorũ spirituũ cognouisset hominẽ adesse, diabolo cuidã iussit, vt illũ accederet, & exploraret quisnã esset: qui cùm eum contemplatus fuisset, redijt, ac dixit, vas quidem inueni vacuũ, sed signatum, Iudæumq; reliquit prorsus illæsum. Quod ille secum reputans, Christianã religionem amplexus est. *Quasi verò Iudæi soliti sint idolorũ templa ingredi, quæ summoperè horruerunt. At quis dæmõ Iudæo isti significauit, quid malignus ille spiritus principi dæmoniorũ renunciârit? Nugatur etiam Vincentius lib.23. cap.103.* diabolũ Agilo Galliæ Doctori in specie draconis apparuisse, ac erecto capite virus suũ aduersus ipsũ euomuisse: quẽ ille signo Crucis facto fugârit. *Simile commentũ de Sulpitio eodẽ lib. c.29. narrat. Sunt igitur hæc & similia partim fabulosa & vana, cuius generis plurima, nõ tantũ Vincentius in Speculũ suũ historiarũ, sed & in libros Dialogorũ, & præsertim tertiũ Gregorius M. congessit, quæ nõ tantùm risum mouere possunt lectoribus, verùm etiã à Christiana religione valdè sunt aliena, ideoq; etiã scripta eius omnia à Clero populoq; Rom. inprimisq; Pont. M. Sabiniano digna indicata sunt, quæ cõburerentur, quòd scilicet vide-*

Crucis signo cacodæmones fugantur.

De Cyrillo Hierosolymitano iudicium.

Mendacia signa pro cultu crucis signi.

rent nimis multa fabulosa ijs inserta, & puritatem religionis non parùm per ea contaminatam esse. Partim superstitiosa sunt: fingit quidem diabolus interdum se cedere conspecto signo crucis, vt ea fictione sese magis ac magis insinuet nobis. In bello si hostis cedat, tum maximè cauere nobis debemus, ne in insidias, quas parauit, incidamus. Vis autem & potestas Crucis non sita est in signo, sed in vera solidaq́ fide in crucifixum.

Miracula falsa pro confirmatione multitudinis crucium.

Iisdem ferè temporibus circa crucis signum miracula quoque alia accidisse historici nonnulli indicant. Cùm enim Heraclius Imperator circa annos Domini 631. deuicto Persâ cum sancta cruce vrbi Hierosolymorum appropinquâsset, eamq́ regio vestitu ornatus, per portam, per quam Seruator ad crucem subeundā exiuit, transportare voluisset, porta miraculosè clausa fuit, lapides enim concurrentes occluserunt transitū, *vt Vincentius fabulatur lib.23.cap.12. seu vt Blondus refert Decadis 1. lib. 9.* Imperator in porta imobilis substitit non valens, licet conaretur enixè, pregredi amplius. Cúmque Imperator admiraretur rei causam, audita est vox angeli: Rex regum non sic intrauit cultu regio, quando passurus erat pro omnibus, sed humili insidens asello, humilitatis exemplum reliquit. *Sunt tamen qui putent Zachariæ Patriarchæ, quem Heraclius Hierosolymam reducere voluerit, hanc admonitionem fuisse.* Tunc Imperator lachrymis perfusus discalceatus & vsque ad camisiam exutus, Crucem Domini accipiens, vsque ad portam portauit, eaq́ vltrò aperta est, & Imperatori transitum concessit. *Referunt etiam Sigebertus in Chronico: Gotfridus Viterbiensis parte 16. Durandus in Rationali libro 7. cap. 29. Antoninus titul. 13. cap. 4. § 3. Petrus de Natalibus libro 8 cap. 76 Haumar etiam Saracenorum Dux cùm ædificare cœpisset Hierosolymis templum, & subinde extructa corruissent, sciscitabatur causam à Iudæis: qui respondebant, crucem, quæ erat super templo montis Oliuarum, eam impedire ædificationem: cruce igitur ablatâ, ædificium processit, vt testantur Sigebertus & Paulus Diaconus lib.19. rerum Romanarum.*

Hæc & similia etsi fabulosa videantur, tamen occasio fuerunt multorum grauissimorum errorum, nimirum adorationis crucis, quam Gregorium Magnum instituisse Zegedinus in suo Speculo indicat: deinde solennis ritus exaltationis crucis, & vanissimæ opinionis, quod scilicet Crucis signum contra omnis generis mala prosit: tum etiam multitudinis crucium intra templa Christianorum, vt accuratissimus historicus Funccius in sua Chronologia annotauit, sed etiam extra ea, in vijs passim & compitis, ad Ethnicorum imitationem. Fuit enim hoc priscis temporibus apud nonnullos in more positum, vt Mercurij statuas vbique in vijs collocarent, quod hunc Deum itineribus præesse arbitrarentur. Hi verò quum fidem Christi amplexi postea fuissent, deiecerunt statuas istas Mercuriales, & earum in locum erexerunt statuas Christi crucifixi, vt etiam fatetur Hosius Tom.1. cap.11. Confessionis Christianæ fidei.

Imaginum vsus historicus in templis damnatus.

Non defuerunt autem his ipsis temporibus pietate & eruditione præstantes viri, qui vsum hunc historicum imaginum, picturarum & Crucis in templis, fortissimè impugnarent, magisq́ probarent primitiuæ Ecclesiæ morem, quæ religionem absque simulachris, statuis, imaginibus & picturis exercuit & habuit. Notissimum est factum Epiphanij Salaminæ Cypri Episcopi, *in doctrina Catholicæ fidei in orbe celeberrimi, Augustino teste: de quo ipsemet in fine epistolæ ad Ioannem Hierosolymitanum Patriarcham ita scribit:* Cùm venissem ad villam quæ dicitur Anablatha, vidissemq́ ibi præteriens lucernam ardentē, & interrogâssem quis locus esset, didicissemq́ esse Ecclesiam, & intrâssem vt orarem, inueni ibi velum pendens in foribus eiusdem Ecclesiæ tinctum atq́ depictum, & habens imaginem quasi Christi vel sancti cuiusdam. Non enim satis memini cuius imago fuerit. Cùm ergo hoc vidissem in Ecclesia Christi contra authoritatem Scripturarum hominis pendere imaginē, scidi illud, & magis dedi consilium custodibus eiusdem loci, vt pauperem mortuum eo obuoluerent & efferrent. *Et mox:* precor vt iubeas in Ecclesia Christi, istiusmodi vela, quæ contra religionem nostram veniunt, non appendi. Decet enim honestatem tuam hanc magis habere solicitudinem, vt scrupulositatem tollat, quæ indigna est Ecclesiâ Christi & populis qui tibi crediti sunt.

Imaginū vsum damnauit Epiphanius.

Nota.

Ex hoc

Ex hoc Epiphanij facto constare satis arbitror, eius adhuc seculo aut nullas, aut rarißimas in Ecclesijs Sanctorum imagines fuisse, adeoq; morem illum tum demùm incepisse: & quæ fuerunt, non ad cultum, sed propter historicum vsum, commonefactionis gratiâ, collocatæ in templis fuerunt, & tamen à Doctoribus eorum temporum damnatæ sunt. Epiphanij tempore nullas aut rarißimas in templis imaginum vsus.

Sanderus quidem, probare volens, diu ante Epiphanium imagines in templa receptas fuisse, primò ad Constantinum M. confugit, qui eas in Ecclesijs collocârit: sed hoc falsum esse ex superioribus patere arbitror. Deinde Epiphanio longè antiquiorem facit Gregorium Nyssenum, qui imaginum & picturarum in templis meminit. Quod itidem falsum est. Socrates enim lib. 4. cap. 26. testatur, obijsse Gregorium Nyssenum posteriorem Basilio, vt qui Hexaemeron Basilij tanquam imperfectam, post fra[...]*um, absoluerit. Obijt autem Basilius M. vt ex Amphilochio Vincentius indic*[...]*tiniani, qui est Christi annus 387. Ipsemet quoq; Epiphanius in Anco*[...]*illum scripserit anno Valentiniani & Valentis 10. Gratiani* [...] *yssenus & Hieronymus floruerunt. Fuerunt ergo,* *ou*[...]*lis collocatæ sunt primò, sed ab Epiphanio, tan*[...]*bata.*

[...] Vetustatem admisisse, vt Sanctorum hi[...]

[...] *Respondeo, Epiphanium trecentis ferè annis*

[...] *quâ ratione à Pontificijs accipitur, hoc ad*[...]

[...]*ium & antiquißimum semper est, quod an*[...]

[...]*um annos institutum & approbatum est.*

[...]*vetustatem hoc admisisse: falsum est: neq; enim Gre*[...]

[...]*at oq; minus id Sanderus probare poterit.*

[...]*tiqui etiam eius temporis Doctores de Imaginibus & senserunt &*

[...]*asius enim contra Gentes ait:* ἡ τῶν εἰδώλων εὕρεσις οὐκ ἀπ᾽ ἀγαθοῦ ἀλλ᾽ ἀπὸ κα-[...] γέγονε. τὸ δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχον κακὴν, ἐν οὐδενί ποτε καλὸν κριθείη ὅλον ὂν φαῦλον. *Id est,* Imaginum inuentio, non de bono, sed de malo extitit. Quod autem principium malum habet in nulla re bonum iudicari potest, vtpote totum malum. Et cur, dicant quæso, *inquit*, quo pacto per simulachra noscatur Deus? An per circumpositam materiam illius, an per inductam materiæ formam? Si ob materiam, quæ iam formæ necessitas, vt non priùs etiam quàm ista fingerentur, per omnẽ prorsus materiam apparuit Deus, cùm omnia testentur gloriam eius? Porrò si superinducta effigies diuinæ cognitionis causa est, quid iam pictura, cæteraq; materia opus est, ac non magis per ipsa vera animalia, quorum formæ simulachra sunt, Deus cognoscitur? Nam clariùs profectò Dei gloria innotesceret, si per animata rationabilia manifestaretur. Cùm ergo intelligendi Dei gratiâ sculpitis aut fingitis Imagines, rem profectò minimè dignam facitis. *Idem*, Quomodo non miseratione, *ait*, prosequendi sunt, qui creaturas adorant: quòd illi vident, non videntibus cultum exhibent: & audientes non audientes orant precanturq;? Creatura enim à creatura nunquam seruabitur. Athanasius contra imagines. 7 synod Constantinop tom 5

Amphilochius Iconij Episcopus, Non nobis, *ait*, Sanctorum corporales vultus in tabulis coloribus effigiare curæ est: quoniam his opus non habemus, sed politię illorum virtutum memores esse debemus. *Vbi ad Carpocratianorum errorem respicere videtur, qui illo tempore, Imagines Iesu, Pauli & aliorum, in tabulis per colores depictas habebant: id verò in vsu non esse Christianis dicit Amphilochius, quòd ijs opus non habeant.* Amphilochius

Similiter Gregorius Nazianzenus *in versibus suis dicit.* Flagitium est fidem habere in coloribus, & nõ in corde. Ea enim quę in coloribus existit, faciliter eluitur: quę verò in profundo mentis; illa mihi amica. Gregorius Nazianzenus.

Ambrosius *de obitu Theodosij*: Inuenit, *inquit*, Helena titulum Regem adorauit non lignum vtiq;, QVIA HIC GENTILIS EST ERROR ET VANITAS impiorum: Sed adorauit qui pependit in ligno, scriptus in titulo, &c. Ambrosius.

P

Hieronymus.

Hieronymus *in cap.2. Ieremiæ*, Homo, *inquit*, rationale animal, æs adorauit & lapidem: vnde possumus secundum Anagogen & hoc dicere, quòd omne dogma contrarium veritati, adoret opera manuum suarum, & constituat idola in terra sua, *&c. Quibus verbis Pater hic sanctus clarè, opinor, docet, non solùm Gentium, verùm in genere omnium hominum, quicunq; illi sint, doctrinam contrariam esse veritati, quæ iubeat constituere idola, simulachra & imagines in templis, atq; adorare opera manuum suarum. Quod vtique non scripsisset vir sanctus, si apud Christianos tritum fuisset eo tempore imagines in templis collocare easq; adorare. Et in cap.10. docet*; Idola à Gentibus ad nos vsq; transijsse, vt religionem in diuitijs arbitremur. *Idem tom.1. in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum pag. 276. de Egesippo refert*, quòd cùm disputaret aduersus idola, vnde etiam originem illa habuerint, aperuerit: nempe inde, quòd homines cœperint mortuis tumulos templaq; facere, indeq; ad Imagines quoq; ipsorum descendisse. *Tomo 3. quæstione in Paral. causam indicat, cur Amasias idola coluerit?* quia *scilicet* Sathan multos in idolis decipit, in illis dando respōsa, ostentaq; faciendo. *Et Trad. Hebr. in lib. Regum ait*, idola appellari idola flentia, quia fletu digna sunt, & qui ea colunt, hos ad fletum miseriarum ducere.

Imagines in altari ponere res abominanda veteribus.

Quàm etiam abominandum duxerint primitiuæ Ecclesiæ Christiani, si in altari simulachrum vel imago poneretur, quod hodiè Papistis vsitatissimum est, liquet ex Optato Mileuitano, *qui Ambrosium & Hieronymum antecessit: nam Donatistæ, vt odium Catholicis concitarent, iactabant, venturos qui interessent sacrificio, vt altaribus aptatis ante sacrificij oblationem prolatam imaginem in altari ponerent, quod qui audiebant dicebant*: Qui degustat, de sacro gustat, & rectè *(inquit Optatus)* dictum erat, si talem famam similis veritas sequeretur, verùm nihil tale visum est ex eo, quod fuerat paulò ante mentita fama, nihil viderant oculi Christiani quod horrerent, visa est puritas & ritu solito, solennis consuetudo perspecta est. *lib.2. contra Parmenianum.*

Theodosij & Valentis cōtra imagines edicta.

Commodè etiam hic subit contra signum Crucis & Imagines Theodosij & Valentis edictum, quod ex libris Augustalibus multæ lectionis vir, Petrus Crinitus recitat lib.9. De honesta disciplina his verbis: Valens & Theodosius Augusti Imperatores, Præfecto prætorio scripserunt: Cùm sit nobis cura diligens in rebus omnibus superni numinis religionem tueri, Signum Saluatoris Christi nemini quidem concedimus coloribus, lapide aliáue materiâ fingere, insculpere aut pingere, sed quocunq; reperitur, tolli iubemus, grauissimâ pœnâ eos mulctando, qui contrarium decretis nostris & imperio quicquam tentauerint. In quo si quis fortè authorem desiderat, is Imperatorum decreta & edicta legat, quæ à viris doctissimis Triboniano, Basilide, Theophilo, Dioscoroq;, & cæteros per Satyram collecta sunt, imperante hoc Maximè Augusto Iustiniano. *Hactenus ex Crinito: Refert M. Bucerus in libro in quo probat non esse ferendas in Templis Christianorum imagines & statuas coli solitas. In Codice quidem, lib.1. tit.11. L.1. Lex ista habetur diuersa: sic habet enim*, Ne Christi signum pingeretur aut sculperetur, vel in solo, vel in silice, aut in marmoribus humi positis: nimirum ne pedibus conculcaretur. *Sed Petrus Crinitus scribit, vt dictum est*, se vidisse ipsam legem in antiquissimis Codicibus, qui simpliciter habebant, ne pingeretur, nullâ mentione soli aut marmorum humi positorum factâ. *Ac si, quæ tum quæstio de Imaginibus in Ecclesia agitata fuerit, inspiciamus, facilè intelligemus, quo sensu Imperatores illi cauerint, ne imago Christi pingeretur vel sculperetur. Quæstio erat*, an deberent vllâ affici veneratione, eoq; in Templis haberi Imagines. *Ergo non alio sensu intelligenda est hæc lex, quàm ne in Templis, vbi facilè adorari possunt, haberentur Christi imagines aut statuæ. Hanc deinde sanctionem, vt de expresso verbo & lege Dei nihil iam dicam, & confirmârunt & exercuerunt* Philippicus, Leo, Constantinus *Pater & Filius*, Nicephorus, Stauratius, Michael, Leo Armenius *alijq; Christianissimi pijssimiq; Imperatores.*

Liquet igitur hinc non solum Epiphanium aliosq; Ecclesiarum Doctores, sed ipsos Imperatores etiam, ante Philippicum & Leonem III. *Isaurum, solicitè cauisse, ne simulachrorum impie*

tas quoquo modo Christianorum Ecclesias fœdaret ac pollueret: & proinde fraudem seu imposturam esse, quod Sanderus dicit, si vel maximè id scripsisset Epiphanius ad Hierosolymorum Episcopum contra Imagines sanctorum, tamen vnius hominis vocem à cęteris Patribus dissentientē in re, quam tota Christi Ecclesia tam celebriter toties definierit, nihil omninò quenquam mouere debere. *Nos potius iure optimo ex his quæ hactenus commemorauimus ita concludere possumus: Cùm Patres primitiuæ Ecclesiæ Imagines in templis non solum Gentilium, sed & Christianorum vnanimi consensu damnârint, ideò Pontificiorum clamores à doctrina veteris Ecclesiæ dissentientes, in re quam vera Christi Ecclesia tam clarè, tam dilucidè, tam perspicuè definiuit, nihil prorsus pios & fideles homines mouere debere.*

Imagines quando in templis multiplicatæ sint.

CIrca hæc verò tempora passim per vniuersum orbem seditiones, cædes, persecutiones & bella cruenta exorta sunt, ipsumq́ imperium Romanum Gothorum, Vuandalorum, Hunnorum, Francorum, Alemannorum aliarumq́ ferarum ac barbararum gentium irruptionibus populationibusq́ tantùm non fractum & destructum fuit: quòd tunc nulli Imperatores eximiâ aliquâ virtute ad tuendam imperij maiestatem præditi, sed tantùm suæ tranquillitati & voluptatibus dediti essent, & veros, graues constantesq́ verbi Dei ministros, tanquam homines inquietos, ambitiosos, rixandiq́ & omnia turbandi cupidißimos odissent: quo factum est, vt & ministerium sacrum vilesceret, & numerus verorum pastorum magis magisq́ minueretur. In has igitur occasiones intentus hostis humani generis, horribiles & perniciosas tenebras, ceu nubes quasdam atras, totum cælum occupantes, in Ecclesiam Christi simul induxit, per ipsos doctores & Ecclesiarum antistites maximè: quorum aliqui viribus & operibus humanis nimiùm tribuerunt, nimiùm etiam varijs ἐθελοθρησκίαις *cultibusq́ ab hominibus excogitatis frena laxârunt, & ceremonijs ac ritibus accumulandis mirum in modum occupati fuerunt: alij palàm impios & blasphemos errores amplexi sunt, & philosophicis rationibus argutijsq́ defenderunt: nonnulli quoq́ securitatem quibusuis tam superstitiosis quàm palàm impijs permiserunt, ita vt tanquam in naufragio dormitantes, suæ solùm tranquillitati & ocio consulerent, imminentia pericula non multum curarent, haud aliter quàm si ociosi tantum spectatores alienæ fabulæ in theatro consedissent. Hoc rerum statu deploratißimo imagines quoq́ non tantùm Christi, & Apostolorum, sed aliorum etiam, sensim cœperunt in templis accumulari & augeri. Ac crediderim sanè, hoc tempore primùm aureas vel argenteas illas columbas, quibusdam in templis, super baptisteria & altaria appensas fuisse, quarum clerici & monachi Antiocheni meminerunt, in accusatione contra Seuerum suum Episcopum in Constantinopolitana quadam synodo habita.* Imagines quâ occasione in templa recepta.

Obseruandum tamen hîc quoq́ diligenter, quòd hoc ipso adhuc tempore multis celeberrimis in Ecclesijs ne ad historicum quidem vsum vllæ prorsus Imagines fuerunt. Deinde etsi in aliquibus receptæ, nondum tamen vbiq́ & ab omnibus, præsertim saniore parte, adoratæ fuerunt. A multis etiam horum temporum præstantißimis sanctißimisq́ viris, cùm Imagines per se, tùm earum adoratio damnata fuit. Vnde simul apparet, quâ fide dignum sit, quòd Nicephorus libro 16. c.28. scribit, Xenaiam quendam circa annos Christi 500. primùm euomuisse, non debere adorari Christi & Sanctorum Imagines. Chrysostomus *enim homil.57. in verba illa Labani Gen.31.* Quare Deos meos furatus es? excellentem, *inquit,* insipientiam. Tales sunt Dij tui, vt quis eos furari queat? Non erubescis dicens, quare furatus es Deos meos? Vide quanta fuerit erroris grauitas. Hi qui ratione præditi colunt lapides & ligna. Et sunt hi Dij tui ô Laban? &c. *Quæ certè Pater hic in genere de omnibus Imaginibus pronunciauit, cùm Imaginum adhuc hodie ea sit conditio, vt æquè ac Labani homines eas suffurari queant. Quod si vllæ Imagines in Constantinopolitanis templis eius ætate fuissent, non licuisset ei hoc modo Deos alienos & Imagines irridere. Idem in eadem homilia ait:* Scitis quando Gentes eratis, ad Idola muta quomodo euntes adducebamini? Et rectè dixit muta. Qui vocem inquit habetis & aures & sermonis estis participes, Imaginum vsus in templis ne hoc quidē tempore ab omnibus probatus. Chrysostomus contra imagines.

ad ea quæ nullum sensum habent, sicut bruta abducimini. Et quidem qui talis est, veniam meretur? *Et alibi inquit:* Nos per scripta Sanctorum utimur præsentiâ, non sanè corporũ ipsorũ, sed animarũ Imagines habentes. Nam quæ ab ipsis dicta sunt, animarum illorum imagines sunt. *Vbi nihil mouere nos debet, quòd in Oratione de Meletio Antiocheno Episcopo inquit:* Quomodo fecistis in nominibus, hoc etiam fecistis in illius (*Meletij*) imagine: etenim in palis annulorum, & in simulachris, & in phialis, & in thalamorum parietibus, & vbiq; sacram illam multi expresserunt imaginem, vt non solùm audirent sacram illam appellationem, sed etiam vbiq; viderent figuram corporis, & eius excessûs duplicem haberent consolationem. *Nam D. Chrysostomus hoc loco de Meletij imagine à populo non intra, sed extra templa posita loquitur, nullius cultûs, sed tantùm gratæ memoriæ causâ. Nec obstat etiam, quòd in ea Liturgia, quæ Chrysostomi nomine circumfertur,* Imaginis crucifixi mentio fit: *Nam ibidem etiam meminit Nicolai Papæ, pro quo orat, his verbis:* Nicolai sanctissimi & vniuersalis Papæ longa sint tempora. *Nicolaus verò Papa eius nominis primus, secundus fuit à Ioanna Papa fœmina, anno Domini 857. quingentis ferè pòst annis, quàm Chrysostomus è vita excessisset: eadem etiam Liturgiâ pro imperio atq; victoria Alexij Imperatoris vota facit: primus autem Imperator eo nomine appellatus, anno Christi 1080. vixit, annis pòst Chrisostomi mortem septingentis. Nullus verò dicet opinor, Chrysostomum nominatim pro illis hominibus orâsse, septingentis annis priusquam nascerentur. Proinde qui ista confinxit primus, non suis temporibus & locis satis commode distribuit.*

Liturgia Chrysostomi.

In Synodo etiam Carthaginensi quinta, *cui D. Augustinus præsedit circiter annos Christi 420. sancitur capite decimo quinto,* vt petatur ab Imperatoribus, quò omnes reliquiæ simulachrorum & idololatriæ, in quibuscunq; locis, vel lucis, vel arboribus deleantur. *Hoc etsi de Ethnicorum simulachris & imaginibus decretum fuerit, de Christianorum tamen statuis quoq; intelligendum est, cùm de similibus idem sit iudicium. Et nota diligenter, quòd non petunt vt Gentium idola eâ conditione destruantur, vt eorum loco Christianorum imagines substituantur.*

Carthaginen. Synodus 5.

Augustinus *quoque in Psalmum 113. scribens, ita de Simulachris & idolis Gentium loquitur, vt simul quoque de Christianorum imaginibus loqui videatur. Apparet etiam ex eodem loco D. Augustinum in sua diœceseos templis nullas prorsus habuisse imagines: quod ipse quoq; Georgius Cassander apertè fatetur in sua Consultatione fol. 151. Sic enim inquit Augustinus:* Hoc venerantur, quod ipsi ex auro argentóque fecerunt. Sed enim & nos pleraq; instrumenta & vasa ex huiuscemodi materia vel metallo habemus, in vsum celebrandorum Sacramentorum: quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur, in eius honorem cui pro salute nostra seruitur. Et sunt profectò etiam ista instrumenta vel vasa, quid aliud, quàm opera manuum hominum? *Non dicit, Habemus quidem & nos perinde vt Gentes in templis nostris simulachra & statuas, opera manuum hominum, verùm nostrarum imaginum longè alia quàm Ethnicorum est ratio.* Sed habemus, *ait,* instrumenta & vasa ad celebranda Sacramenta, ex eadem quidem materia fabrefacta, qua Gentium idola, adeóque opera manuum hominum: Veruntamen, *ait,* numquid os habent, & non loquuntur? numquid oculos habent, & non vident? numquid eis supplicamus, quia per ea supplicamus Deo? Illa causa est maxima impietatis insanæ, quòd plus valet in affectibus miserorum similis viuenti forma, quæ sibi efficit supplicari, quàm quòd eam manifestum est non esse viuentem, vt debeat à viuente contemni. *Vnde intelligimus simulachra in Augustini templis nulla fuisse, alioqui se fateretur inexcusabilem esse. Et contra Manichæos lib. 1. de Moribus Ecclesiæ,* Nolite, *inquit,* mihi colligere professores nominis Christiani, nec professionis suæ vim aut scientes, aut exhibentes. Nolite consectari turbas imperitorum, qui vel in ipsa vera religione superstitiosi sunt, vel ita libidinibus dediti, vt obliti sint quid promiserint Deo. Noui multos esse sepulchrorum & picturarum adoratores: noui multos esse qui luxuriosissimè super mortuos bibant, & epulas cadaueribus

Augustinus.

exhi-

æxhibentes, super sepultos seipsos sepeliant, & voracitates ebrietatesque suas deputent religioni. Nec mirũ est in tanta copia populorũ, &c. *Fatetur hîc sanctissimus Pater, esse quidem aliquòs inter veræ fidei professores, qui picturas habeant eas que adorent, nec non & alia flagitia designent, non tamen ex malorum Christianorum moribus vituperandam & condemnandam Ecclesiam ac veram religionem à Manichæis. Vnde mox hæc subijcit*: Admoneo vos, vt aliquando Ecclesiæ Catholicæ maledicere desinatis, vituperando mores hominum, quos & ipsa condemnat, & quos quotidiè tanquam malos filios corrigere studet. *En vsum picturarum earumque adorationem in Ecclesia Christi D. Augustinus disertis verbis inter mores & consuetudines eas numerat Christianorum, quas Ecclesia Catholica ipsa condemnet, & quotidiè corrigere conetur.*

Idem cap. 7. de Fide & symbolo ait, Quòd sedere Pater dicitur, non flexis poplitibus fieri putandum est, ne in illud incidamus sacrilegium, quo execratur Apostolus eos qui commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis. Tale enim simulachrum Deo nefas est Christiano in templo collocare, multo magis in corde nefarium est, vbi verè est templum Dei, si à terrena cupiditate atque errore mundetur. *Et cap. 13. contra Adimantum Manichæum dicit*, Adimantum videri velle fauere simulachris, vt hac ratione miserrimæ ac vesanæ suæ sectę, etiam Ethnicorum concilier beneuolentiam. *Quod mehercle Manichæis nequaquam exprobrâsset Augustinus, si suis in templis imagines habuisset. Idem Pater* Non solùm, *inquit*, pictoribus quiduis suo arbitratu pingendi licentia permissa est, sed & statuæ & simulachra eadem licentiâ exsculpta, non templa modò, verùm etiam ipsas aras occupârunt. *Quod quanti periculi sit, ostendit epistolâ 49. ad Deogratias*: & idola quidem, *ait*, omni sensu carere quis dubitat? verumtamen cùm his locantur sedibus, honorabili sublimitate, vt à precantibus atque immolantibus attendatur, ipsa similitudine animatorum membrorum atque sensuum, quamuis insensata atque exanima, afficiunt infirmos animos vt viuere ac spirare videantur, accedente præsertim veneratione multitudinis. *Et lib. 1. cap. 10 de Consensu Euangelist. de gentibus scribens, quæ Christum ad Petrum & Paulum scripsisse fingebant*, Credo, *inquit*, quod pluribus locis simul eos cum eo pictos viderunt, sic omninò errare meruerunt, qui Christum & Apostolos eius non in sanctis codicibus, sed in pictis parietibus quæsiuerunt.

Imagines in aris locare quam periculum.

De Ciuit. Dei lib. 4. cap. 31. laudat *Augustinus* Varronem, quòd religionem Dei sine simulachris iudicârit castiùs obseruari posse, *dicitque*, Varronem hanc ob causam veritati valdè approximâsse. *In qua sententia tria obseruatu dignissima sunt* Primum *est*, *quod Augustinus inquit*, Romanos sine simulachris Deos longo tempore coluisse. Alterum *est*, *quòd ait*, Varronem dixisse, puriorem tum fuisse religionem, & castiùs fuisse cultos Deos, quàm cùm habuerunt simulachra. *Et hanc rationem affert*: Quoniam, *inquit*, qui primi simulachra introduxerunt, simul etiã duo mala intulerunt: vnum, quia suis ciuitatibus metum numinis ademerunt: Nam, *vt Augustinus exponit*, stoliditate simulachrorum facilè contemnitur Deus. Alterum, quoniam errorem addiderunt: *Hoc exponens Augustinus*; Quòd verò, *inquit*, non ait, errorem tradiderunt, sed, addiderunt; iam vtique fuisse etiam sine simulachris intelligi vult errorem. Tertium *est*, *quòd ideò ait Augustinus*, Varronem veritati appropinquâsse, quia sensit religionẽ puriorẽ & castiorem esse sine simulachris, quàm cum simulachris. *Quæ scribere Augustinus non potuisset, si eius tempore Christiani Imagines in suis templis habuissent. In Serm. de verbis Domini*: Declarant (*infideles*) quo loco & existimatione habeant simulachrum, quum illi aram ponunt. Nisi enim putarent aut Numen, aut diuinitatis aliquid in se habere, aram vtique illi non erigerent. *Reputent ergo secum Papistæ, quantum tribuant Imaginibus; quum illis exstruunt aras & templa. Nulla apud ipsos ara est, super quam non sint posita simulachra tanquam Dij, quibus sacrificia offerunt, suffitum faciunt, genua flectunt, &c. Ex Augustini igitur sententia, aut Numina illa esse putant Papistæ, aut saltem aliquid numinis eis inesse.*

Cyrillus. Cyrillus *quoq; in Euangelium Ioan. lib. 11. cap. 16.* Multi, *ait*, creaturam prætermisso creatore coluerunt, nec veriti sunt ligno dicere: Pater meus es tu: & lapidi, tu genuisti me. Eò enim imperitiæ, proh dolor, multi, imò ferè omnes dèlapsi sunt, vt sensum experti materiæ ineffabilem Deitatis gloriam attribuerunt. *Cumq; Iulianus Apostata obiecisset Christianis, quòd ancylia, quæ Iupiter demisisset, non adorarent nec colerent, interim verò lignum Crucis adorarent, imagines illius in fronte & ante domos pingentes (templorum non meminit) Cyrillus respondens lib. 6. non concedit aut fatetur, signum Crucis coli & adorari à Christianis, sed historicum vsum Crucis & Imaginum eleganter describit.*

Theodorus Ancyræ Episcop. Theodorus *etiam Ancyræ Episcopus, qui paulò ante annum Domini* 500. *vixit*, Sanctorum formas, *inquit*, & species ex materialibus coloribus formari minimè decorum putamus: horum autem virtutes, quæ per scripta traditæ sunt, veluti viuas quasdam imagines reficere subinde oportet. Ex his enim ad similium imitationem & zelum peruenire possumus. Dicant enim nobis, qui illas erigunt statuas, quænam vtilitas ex illis ad se redit? an quòd qualiscunq; recordatio eos habet ex tali speciali contemplatione? Sed manifestum est quòd vana sit eiuscemodi cogitatio, & DIABOLICAE deceptionis inuentum. *Catalogus test. verit. fol. 51.*

Serenus Massilien. Episcopus. Serenus *denique Massiliæ florentissimæ celeberrimæq; vrbis, Episcopus, circa annos Domini 600.* Imagines, *quòd eas à suis adorari videret*, confregit & è templis eiecit: *satius esse iudicans, imagines prorsùs nullas esse, quàm ijs diuinum honorem exhiberi.*

Ex his omnibus clarissimè intelligitur Deum ipsum, S. Prophetas, Apostolos & omnes denique purioris doctrinæ Patres primitiuæ Ecclesiæ vltra sexcentos à Christo in carne nato annos Imaginum in templis vsum, præcipuè verò adorationem illarum damnâsse, & proinde falsum esse, quod ex sententia Tharasij, qui ex laico repentè Patriarcha Constantinopolitanus factus est, quique Nicænæ 2. synodo interfuit, Sanderus dicit, imaginum reprehensionem in Christiana religione Manichæorum superstitionis partem fuisse. *Quis enim ex veteribus siue Augustinus, qui ex professo contra Manichæos scripsit, siue alius hoc in ijs reprehendit, quòd Imagines damnarent? Adeoque putidissimum etiam mendacium est, quòd idem dicit*, iconomachiam Manichæorum hæresi acceptam ferri debere. *Dei verbum & Patres primitiuæ Ecclesiæ damnant Imagines: id si Manichæorum hæresis est, Manichæus erit Deus ipse, Manichæi fuerint necesse est S. Apostoli, Origenes, Lactantius, Epiphanius, Augustinus, Cyrillus & alij.*

Sanderi mendacium.

Ex præcedentibus quoq; perspici posse arbitror, falsum esse, quòd dicunt, Xenaiæ Persæ hæresim esse, docere, Christi & eorum qui illi placuere, imagines venerandas non esse: *hoc enim Xenaiam illum primum omnium euomuisse Nicephorus scribit lib. 16. cap. 27. Fieri tamen potest vt iniuriam homini faciant. Quid enim, si Catholicorum nostrorum primus euomuisset, non esse adorandas imagines eâ adoratione tantùm quæ soli Deo debetur? Ita enim Sanderus interpretatur nouo quodam modo illa Gregorij M. verba, quæ ad Massiliensium Episcopum scripsit*, Quòd eas adorari vetuisti, omninò laudamus, &c. *quasi non nisi eam adorationem quæ Dei, non autem quæ sanctarum rerum propria sit, Gregorius prohibendam intellexerit. Eant ergo & eodem modo Xenaiæ hæretici verba interpretentur, & in suum gregem eum recipiant, non nobis annumerent.*

Nota fraudem Pontificiorum. *Et notet hîc diligenter Lector fraudem Pontificiorum. Cùm enim progressu temporis adoratio Imaginum recepta, & defensio eius publicè suscepta esset, quia animaduerterunt illam à tota Antiquitate per annos sexcentos, aut ampliùs eò, constanter reprobatam & damnatam, finxerunt vetustam hæresim esse, docere, quòd Sanctorum Imagines non sint adorandæ. Sic enim Niceph. lib. 16. c. 27. describens impietatem Xenaiæ, qui Petri Gnaphei socius fuit;* Iste, *inquit*, Xenaias primus vocem hanc euomuit, οὐ δεῖν προσκυνεῖν, non debere adorari Christi & Sanctorum Imagines. *Vixit autem Xenaias iste circa annos Domini 500. Idem autem ante ipsum Augustinus cum vniuerso Choro Patrum fecerat; & Elibertina Synodus publicum decretum quoque contra adorationem hanc ediderat. Et Gregorius adhuc anno 600. adorationem Imaginum expressè prohibuit & damnauit. Imò Deus ipse longè antè*

legem

legem tulerit, Non adorabis nec coles Imagines. *Ex his etiam quæ hucusque commemorauimus facilè animaduerti potest, fabulam esse, quod de origine iconomachiæ in fine Act. 5. Nicæne 2. Synodi dicitur, vt etiam à Zonara annotatur*, perfidum quendam Iudæum persuasisse cuidam Arabum tyranno, & postea etiam Leoni Isauro, vt imagines è Christianorum templis eijcerent.

Vsus Imaginum in templis à quo primùm palàm defensus.

T*Vlit factum Sereni pijssimi Episcopi grauiter admodum Gregor. 1. & cognomento M. qui iisdem temporibus Episcopum Romæ agebat, & propterea acriter illum reprehendit. Nam libro 7. Epistolâ 109. sic scribit ad eum:* Peruenit ad nos, quòd fraternitas vestra quosdam imaginum adoratores aspiciens, easdem imagines confregit atque proiecit. Et quidem zelum vos habuisse, ne quid manu factum adorari posset, laudauimus, sed frangere easdem imagines non debuisse iudicamus. Idcirco enim pictura in Ecclesijs adhibetur, vt hi, qui literas nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. Tua igitur fraternitas & illas seruare, & ab earum adoratu prohibere debuit, quatenus & literarum nescij haberent, vnde scientiam historiæ colligerent, & populus in picturæ adoratione minimè peccaret: *Eandem sententiam prolixius repetit & explicat lib. 9. epist. 9. ad eundē Serenum:* Perlatum ad nos fuerat, quòd inconsiderato zelo succensus, Sanctorū imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, cōfregeris. Et quidē, quia eas adorari vetuisses, omninò laudauimus: fregisse verò reprehendimus. Aliud enim est picturam adorare, aliud per picturæ historiā, quid sit adorandū, addiscere. Nam quod legētibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura. Frangi verò non debuit, quod non ad adorandū in Ecclesijs, sed ad instruendas solūmodò mētes fuit nescientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus Sanctorū depingi historias non sine ratione vetustas admisit, hortamur, vt eorū animos, quos à tua disiunctos vnitate cognoscis, reuocare festines. Conuocādi enim sunt Ecclesiæ filij, eisque Scripturæ testimonijs ostendendū, quia omne manu factum adorare non liceat, quoniā scriptum est, Dominū Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Ac deinde subiungēdum est, quia picturas imaginū, quæ ad ædificationē imperiti populi factæ fuerāt, vt nescientes literas, ipsam historiā attendentes, quid actum sit discerēt, quia transijsse tu in adorationē videras, idcircò cōmotus es, vt eas imagines frangi præciperes. Atque eis dicendū: Si hanc instructionē, ad quam imagines antiquitus factæ sunt, habere vultis in Ecclesia, eas modis omnibus & fieri & haberi permitto. Atque indica, quòd non tibi ipsa visio historiæ, quæ pictura teste pandebatur, displicuerit: sed illa adoratio, quæ picturis fuerat incōpetenter exhibita. Et si quis imagines facere voluerit, minimè prohibe: adorare verò imagines omnibus modis deuita. Sed hoc solicitè admoneas, vt ex visione rei gestæ ardorem cōpunctionis percipiāt, & in adoratione solius Trinitatis humiliter prosternantur. *Adeoque Gregorius hic primus est, qui vsum in templis Imaginum palàm propugnârit: apud Patres enim orthodoxos qui ante ipsum fuerunt, nihil simile reperitur. Neque verò mirum: fuit enim Superstitionum, tanquam Monachus, egregius Patronus, ac Ceremonijs & ritibus plus quàm Iudaicis Ecclesiam Christi veramque religionem mirum in modum onerauit.*

Obseruatione verò dignum est, quo argumento Gregorius M. Imaginum vsum in templis defenderit, quòd nimirū essent LIBRI LAICORVM. *Nam in eadem epistola, Aliud est, inquit, picturam adorare: aliud per picturæ historiam quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus: quia in ipsa etiam ignorantes vident, quod sequi debeant, in ipsa legunt qui literas nesciunt: vnde & præcipuè gentibus pro lectione pictura est. Item, Frangi verò non debuit, quòd non ad adorandum in Ecclesijs, sed ad instruendas solummodo mētes fuit nescientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus sancto-* Gregorius M. quibus rationibus imagines in templis defenderit.

rum depingi historias non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretione condijsses sine dubio & ea quæ intendebas salubriter obtinere & collectum gregem non dispergere, sed potius dispersum poteras congregare. Et: Quia picturas imaginum quæ ad ædificationem imperiti populi fuerant factæ, vt nescientes literas ipsam historiam attendentes, discerent quid actum sit: quia transisse in adorationem videras, iccircò commotus es, vt eas imagines frangi præciperes. Atqui eis dicendum: Si hanc instructionem ad quam imagines antiquitùs factæ sunt, habere vultis in Ecclesia, eas modis omnibus, & fieri & habere permitto. Atq; indica, quòd non tibi ipsa visio historiæ (quæ pictura teste pandebatur) displicuerit: sed illa adoratio, quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. Ac lib. 7. in Ind. 2. Epist. 53. Dum nobis, ait, ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum nostrum aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ex quibus [illegible] intelligi simul potest, quamuis Gregorij ætate superstitio in cultu sanctorum [illegible] parum inualuerat, tamen picturas tantum in multis Ecclesijs illo adhuc tempore admissas [illegible] statuas vel simulachra: qua de re ipsa quoq; Georgius Cassander in sua Consult. [illegible] nos admonet.

Ethnici quibus rationibus imagines suas defenderunt.

Cæterum eodem fuco, quo Gregorius, Ethnici quoq; [illegible] imaginum vsum defenderunt, à quibus procul dubio Gregorius superiora illa, v[illegible] habet. Sic enim de Imaginibus & Signis scribit Maximus Tyrius *Philosophus, qui sub Commodo Imp. Romæ egit,* instituta *scilicet* hæc esse, vt admoneamur diuinæ naturæ: perinde ac pueri soleant tenuibus quibusdam notis à præceptoribus expressis, constituta memoria ad ediscendam artem manu quodammodo perduci. Visi sunt enim legum latores, *inquit,* quasi cuidam gregi puerorum dicationes has sacras tradidisse, &c. *Clarè verò admodum hoc intelligitur ex* Athanasio, *qui in libro contra Gentes,* Philosophi, *inquit,* Gentium, & qui apud eos eruditi dicuntur, cùm vrgeri à nobis cœperint, non negant hominum & mutorum animalium formas atq; effigies esse, qui apud eos videntur Dij: verùm hanc afferunt rationem, iccircò se illas imagines fingere, vt per eas sibi Deus respondeat & reueletur: non posse enim inuisibilem aliter nosse, quàm per huiusmodi signa & τελετάς. Alij sapientiora his & altiora se dicere arbitrantes, *aiunt,* ideò hæc fingi atq; formari, vt per ea cœlestes inuocentur & appareant angeli atq; virtutes, sicq; apparentes veram illis Dei insinuent notionem. Esse enim ea hominibus veluti literas, quæ relegentes possint per eam, quæ ex illis insinuatur cœlestium spirituum reuelationem & Dei intelligentiam consequi. *Nonne vides Gentes eodem argumento, quo Gregorius M. imaginum vsum in templis propugnâsse? Sed audi quid de hoc argumento iudicet Theodoretus Serm. 7. de sacrificijs, Scom. 7. ad Græcos infideles:* Simulachra, *inquit,* Satan curauit fieri in vsum eorum, qui literarum sunt expertes, vt ijs ad SVPERSTITIONEM incitarentur. *Ergo ab imaginibus nil nisi superstitiones disci posse iudicauit Theodoretus. Audi etiam quid ad hoc respondeat Athanasius, Catholicæ Ecclesiæ Oculus vulgò dictus. Num probat? Num laudat? Minimè verò. Sed ait,* per quàm fabulosè, & non rationabiliter hæc dicere Gentes: *Imò subiungit mox,* Gentes hac in re maximã impietatem in perniciem suam operari. *Non repetam hîc Athanasij rationes, quibus hoc probat, euidentissimas, sed alias ipse in medium afferam.*

Imagines an libri laicorum.

Cùm enim Ieremias cap. 10. lignum esse doctrinam vanitatis *pronunciet: & Habacuc* conflatile esse demonstrationem seu doctrinam mendacij *cap. 2. doceat: certè hinc generalis doctrina colligi potest, futile nimirum, adeoq; mendax esse quicquid de Deo ex imaginibus homines didicerint. Si quis obijciat, eos hîc à Prophetis damnari, qui idolis ad impiam superstitionem abutebantur, non abnuo, non nego: modò ipse vicissim mihi concedat, quod omnibus conspicuum est, in totum hîc damnari à Prophetis, quod Pontificij pro certissimo axiomate sumunt, imagines videlicet esse pro libris. Mendaces libros esse non nego: pollicentur enim Dei formam, quæ tamen nullâ imagine exprimi, quid dico imagine exprimi? imò nec ratione humanâ comprehendi, nec linguâ exponi potest. Vnde Propheta Isaias cap. 40. cùm immensam Dei potentiam descripsisset, tandem exclamat:* Cui ergo similem facietis Deum?

Deum? aut quodnam simulachrum parabitis ei? *Equidem pudet me quoties cogito Ethnicos homines à Christiani nominis hominibus superstitione & audaciâ longè superari. Illi enim cùm Dijs suis imagines ponerent, saltem aliquâ maiestate venerabiles fingebant. Nostri verò illi, cùm verum Deum, supremum illud numen, immensam illam essentiam exprimere volunt, Patri senecionis cuiusdam imaginem tribuunt, Filium saucij ac mortui instar in patris gremio collocant, Spiritum verò sanctum volucrem faciunt: quâ ratione nostram religionem Turcis & Iudæis deridendam propinant. Damnauit huiusmodi quid iam olim etiam S. Augustinus, qui, vt antea quoq; meminimus, cap. 7. de fide & symbolo, ait:* Quod Pater sedere dicitur, non putandum est flexis poplitibus fieri: tale enim simulachrum Deo nefas est Christiano in templo collocare. *Non dicit, quòd suo tempore collocata sit talis imago in templis Christianorum, sed si fieret, nefas & impium, adeoq; nequaquam ferendum esse. Quid igitur dicturum putas sanctissimum virum, si hodiè in templis Christianorum videret imaginem Dei non poplitibus flexis, sed ita vt modò descripsimus? Proinde non solùm horribiliter peccant, sed etiam miserè deluduntur omnes, qui Dei cognitionem ab imaginibus petunt. Quòd si verò hominum imagines in templis proponuntur, in has quoq; illa prophetarum conueniunt, qui eas doctrinam vanitatis, & mendacij doctores dicunt. Homo etenim ex corpore & anima constat: hæc verò depingi aut sculpi nequaquam potest: illud autem minimè prodest, licet ad viuum exprimas. Imò vel hoc ipso nomine potissimum mendacij Doctores dici merentur Sanctorum imagines, quòd sanctos eo ingenio præditos fingunt, qui contra Dei præceptum sibi simulachra poni voluerint: cùm tamen satis constet, ipsos mori maluisse, quàm vt Dei præceptis & gloriæ quicquam decederet.*

Deinde quæro illos, qui hodiè quoq; nouam hanc docendi rationem per imagines cum Gregorio defendunt, vnde illam habeant? Verbum suum nobis dedit Dominus, ex eo communem omnibus doctrinam proponi iussit: in eo continentur omnia quæ ad salutem sunt necessaria: in eo *(inquit Basilius)* & rerum argumenta inueniuntur, & vitæ beatorum virorum præscriptæ, velut imagines quædam animatæ, secundum Deum politicâ imitatione operum exhibentur. *Præterea si hic modus docendi per imagines est optimus hominibusq; vtilissimus, infelix fuerit populus Iudaicus necesse est, qui nullas prorsus imagines habuit: præsertim cùm fuerit populus rudis, puerili ac seruili spiritu præditus, adeoq; magis, quàm vlli alij, crassâ hac docendi ratione eguerit. An Deus illis inuidit hanc commoditatem? an verò nos Deo sapientiores sumus? Insuper, si erudiunt imagines, vel absq; interprete erudiunt, vel opus habent interprete. Absq; interprete mutæ sunt. Quid verò idolum mutum & omni motu sensuq; carens te erudiat? Sin autem verbis docendum est, potest id fieri commodius sine pictura. Ideoq; rectè Erasmus in Ecclesiaste hos concionatores, vt ineptos, reprehendit,* qui pictas tabulas secum in pulpitum adferunt, vt ex ijs populum doceant. *Deniq; sacræ literæ imaginibus non doctrinam, sed obliuionem Dei attribuunt. Quoties Israelitæ imagines fecerunt & coluerunt,* Dei sui obliti esse dicuntur. *Iud. 3. Oseæ 2. & 8. cap. Ex his omnibus haud obscurè intelligi posse arbitror, ineptè Gregorium M. hoc fuco imaginum vsum in templis defendere voluisse, quòd libri laicorum sint.*

Neq; verò in hoc solùm errauit Gregorius, sed etiam in eo, quòd primus docuit, ante imagines illum adorandum, qui imagine repræsentatur: quo ipso imaginibus nimiùm tribuere, & seminaria superstitionis de adoratione Imaginum spargere cœpit. Sic enim ad Secundinũ cui petenti miserat Imagines Christi, Mariæ, Petri & Pauli, li. 7. Epistolâ 53. scribit: Scio quidem quòd imaginem Saluatoris nostri non ideò petis, vt quasi Deum colas, sed ob recordationem filij Dei in eius amore recalescas, cuius te imaginem videre consideras. Et nos quidem non quasi ante diuinitatẽ, ante illam prosternimur: sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum aut passum, sed & in throno sedentem recordamur. Et dum nobis ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum nostrum, aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet.

Ante imaginẽ qui repræsentatur adorandus iuxta Gregorium M.

Quâ occasione Imagines Gregorij M. tempore in Ecclesijs multiplicari, ac mox adorari cœperint.

Gregorius M. promouit duos maximos errores.

1.

PRomonit Gregorius Magnus hac suâ doctrinâ duos maximos & grauißimos errores. Primus est, quòd imagines in templis magis quàm vnquam antea collocari, ac multiplicari cœperunt. *Eius enim doctrinâ & authoritate, quæ sanè non vulgaris fuit, permoti Occidentales Ecclesiæ, Italicæ inprimis ac Gallicæ, Imaginum vsum, quo pleræq; huc usq; caruerant, receperunt, non expendentes Gregorij sententiam, sed satis esse putantes, quòd vir tãtæ sanctitatis censuerit habendas esse imagines in templis. Quæ res in causa fuit, vt iam tum Gregorij ætate imaginibus nimiùm tribui, & seminaria secuturæ superstitionis spargi cœperint. Mox enim Bonifacius 4. à Gregorio hoc Papa tertius, Pantheon Romæ hactenus occlusum, concessu Phocæ Imperatoris aperuit, & pro Dijs Ethnicis, Mariam sanctißimam Christi Matrem, & omnes Sanctos ac Martyres, Ethnico prorsus more ibi imaginibus ac statuis coli instituit, vt referunt Sigebertus, Regino & Platina. Factum hoc anno 610. quo Machomet Damasci in regem Ægypti, Syriæ & Aphricæ coronatur. Nec etiam carere mysterio videtur, quòd Bonifacius hic Pantheon, omnium Deorum gentilium fanum, in D. Mariæ & omnium Sanctorum honorem repurgari curauit. Debebat enim Antichristus, vero Deo reiecto, Deum alienum Maosim colere, & omnis generis idolomanias accumulare, ac longè lateq; disseminare, ad seducendum Gentes. De Sergio quoq; 1. Papa refertur in libro Pontificali,* quòd imaginem Petri auream fecerit. *Item*, quòd in sacrario magnam portionem ligni Dominicæ Crucis repererit, eamq; in basilica Constantiniana collocârit. *Regino lib. 1. Sed fides penes authorem esto. Neq; verò solum Christi. Apostolorum & Martyrum imagines paßim in Ecclesias importârunt Rom. Pontifices, sed etiam illorum qui de ipsorum dignitate benè fuerunt meriti. Ita enim impij Phocæ & coniugis eius Leontiæ, in ipso Oratorio Lateranensis Ecclesiæ collocârunt statuas: quod non fecissent isti parricidæ, nisi eis priuilegium de principatu super omnes Ecclesias concesßisset. Blondus libro 9. Dec. 1.*

Crucis signum cũ affixa Christi imagine quãdo primùm fieri & in tẽplis collocari cœperit.

Cùmq; ab initio Crucis signum, quo sese munierunt Christiani, nihil subsistens fuerit, postea verò lignum transuersum factum, & in Ecclesijs reconditum, pluribus etiam in locis in Cruce Agnus Dei depictus sit, vt indicat Glossa de Cõsecrat. dist. 3. cap. Sextam sanctam. improbat id Constantinopolitana Synodus 6. vniuersalis, & præcipit, Imaginem Christi crucifixi, *id est, vt Canon loquitur,* figurâ seu specie humanâ repræsentantem humiliationem, pasſionem & mortem ipsius, deinceps loco Agnus Dei in Cruce depingi. *Hoc post Gregorij Magni tempora primò cœpit fieri, circa annos nimirum Domini 681. verba enim Canonis 82. ita habent.* In quibusdam sacrarum imaginum picturis agnus, digito præcursoris monstratus exprimitur, qui in typum gratiæ receptus est, adumbrans verum illum, per legem nobis demonstratum agnum, Christum. Veteres igitur figuras & vmbras, & veritatis symbola & adumbrationes Ecclesiæ traditas retinentes, gratiam illis præponimus, & veritatem, vt legis complementum, suscipimus. Vt igitur id, quod secundum legis vmbras perfectum fuerit, in Christo, etiam colorum picturis seu pictorum artibus, omnium oculis subijciatur aut præscribatur: definimus, illius Agni Christi Dei nostri, qui tollit peccatum, picturam secundum humanum Characterem in imaginibus in posterum, pro veteri Agno erigendam, per quam ea quæ ad humiliationem Dei verbi pertinent contemplamur, ad memoriam seu recordationem conuersationis eius in carne, & pasſionis mortisq; eius salutaris, ac quæ inde mundo facta est redemptionis quasi manu ducimur.

Polydori Vergilij error.

Fallitur ergò Polydorus Vergilius, qui scribit in hac Synodo vniuersali sexta decretum fuisse, vt Imagines Diuorum in templis haberentur, magnaq; veneratione colerentur, vtpote quæ imperitioribus loco sacrarum literarũ forent. *Nihil enim in hoc toto Canone de cultu & adoratione imaginum agitur, sed tantum, sicut diximus, vt in posterũ loco*

Agn-

Agnus Dei Christi imago depingatur, vt hac ratione præter doctrinam signis seu picturis etiam ostendatur, figuras legis in Christo impletas esse: ideoq; historicus tantum vsus Crucis cum affixa imagine Christi in eo tantum probari & declarari videtur. Exstat quidem in Gratiano de consecrat. dist. 3. cap. Venerabiles. Canon, qui citatur nomine Synodi huius sextæ, qui que ita sonat: Venerabiles imagines Christiani non Deos appellant, neque seruiunt eis vt Dijs, neque spem salutis ponunt in ijs, neque ab eis exspectant futurum iudicium, sed ad memoriam & recordationem primitiuorum venerantur eas & adorant, sed non seruiunt eis cultu diuino. *Sed falsa est inscriptio: neq; enim inter Canones huius Synodi exstat tale quid: habetur autem in Synodo Nicæna 2. idololatrica, Act. 6. tom. 2. Vide etiam de hoc canone iudicium Caroli M. in confutatione Synodi Nicænæ 2. lib. 2. cap. 18.* Gratiani error

Ac si rem diligenter mecum expendo, facilè adduci possum, vt credam, nec Canonem illum 82. de Crucifixi imagine, Synodi sextæ vniuersalis esse, sed aliquot annis post eam fictum fuisse. Primùm enim Synodus hæc nullos edidit canones. Exstant quidem in libro Conciliorum excuso Coloniæ nouem Canones qui huic Synodo adscribuntur, verùm ab ipsis quoq; Pontificijs illi reijciuntur, nec etiam in ijs continetur id quod in 82. Canone præcipitur. Post quatuor verò aut quinq; annos sub Iustiniano Imp. conuenientes 227. Patres in Trullo regio palatio Constantinopoli, canones ediderunt 102. vt testatur quoq; Episcopus Petrus ad Nicomediæ Episcopum in Nicæna 2. Synodo, quæ à Papistis pro septima vniuersali numeratur, actione 4. non in sexta vniuersali, vt Gratianus falsò annotauit distinct. 16. cap. Sextam Synodum. quod etiam à Glossatore ibidem obseruatum fuit. An verò hi Canones 102. qui hodiè istius Synodi nomine circumferuntur, illi ipsi sint, qui à Patribus in Trullo congregatis, promulgati sunt, non immeritò dubitatur. Cùm enim, *vt Hugo de Concilijs indicat,* Imperator Canones illos Romam misisset, & à Sergio Pontifice Max. postulâsset confirmationem eorum, eam ille recusauit prorsus, quòd quidam Canones ecclesiæ Romanæ aduersarentur, imò ne legere quidem Acta dignatus est. Quare non iniuriâ offensus Imperator, Sergium Constantinopolim captiuum adducere iussit: *vt est videre in libro Pontificali in vita Sergij: apud Blondum Dec. 1. libro 10. Bedam de Ratione temporum in Iustiniano: Sabellicum Enn. 8. libro. 6. Paulum Diac. libro 6. cap. 4. de gestis Longobard. Sabellicus autem alijq; historici dicunt,* se non potuisse reperire, quæ nam in his Canonibus istius Synodi, qui hodiè quidem exstãt, ceremonijs Romanis contraria essent constituta. *Oportet igitur vt alij quidam fuerint quos Rom. Pontifex confirmare noluit, quàm qui nunc vulgò circumferuntur, quosq; Adrianus Papa citra vllam controuersiam recepit & approbauit, in Epistola ad Tharasium Patriarcham, de consecrat. dist. 3. cap. Sextam sanctam. Credibile igitur circa Nicænæ 2. tempora hos canones confictos, & pro veris suppositos, qui si exstarent hodiè, sine dubio de multis nos admonere possent, non enim sine causa à Romanistis expuncti & reiecti sunt. Idem etiam de his canonibus iudicat Bellarminus Iesuita tom. 1. Disputationum fol. 79.*

Iudiciũ de canonib. 102. Constantinop. Synodi 6. vniuersalis.

Gratiani error

2. *Alter error quem suâ doctrinâ promouit Gregorius M. est,* Adoratio Imaginum. *Vbi singulari obseruatione dignum est, quâ ratione sensim huc peruentum sit. 1 Primò cœperunt homines ab initio, amore satis propenso erga Christum & Apostolos, aliquas illorum domi habere imagines, cùm vera Christi Ecclesia ijs penitùs vltra trecentos annos à nato Christo feliciter caruerit. 2. Deinde, non contenti priuato earum vsu, non quidem in templis, verùm in porticibus templorum eas collocârunt. 3. Tertiò, ita secum reputârunt: Quid? Si reponerentur in templis, nonne reuocarent & hæc & illa nobis in memoriam? Absit vt adoremus eas, commonefactionis saltem loco nobis erunt. 4. Quartò, ante imagines prostrati, illos adorârunt qui per Imagines repræsentabantur. 5. Tandem ipsarum imaginum adoratio sequuta est. Quæ res satis magno documento nobis esse debet, ne in religione & vero cultu Dei rationem carnis nostræ sequamur, neue existimemus, illa benè fieri & Deo placere, quæ à bona animi intentione proficiscuntur, sed ea tantùm, quæ iuxta Dei verbum fiunt, vtcunq; videantur nobis. Nam, vt Chrysostomus inquit Orat. 1. contra Iudæos,* quod fit iuxta Dei

Inclinatio ad imaginum adorationẽ, ab historico earum vsu.

voluntatem, quamuis videatur improbum esse, tamen omninò Deo gratum est & acceptum: Contrà, quod fit præter Dei voluntatem, ac secus quàm ille vult fieri, quanquam existimatur acceptum Deo, tamen est omnium pessimum & iniquissimum.

Mahometis blasphemiæ et imaginũ cultus simul spargi incipiunt.

Neque verò prætereundum hoc loco videtur, quòd à Gregorij Magni pontificatu initio, hoc est, ab anno Domini 591. vsque ad annum 713. quo cultus alienorum Deorum, id est, imaginum earumque adorationis & venerationis fundamenta iacta sunt, non solùm Antichristus Romanus in lucem editus fuit, sed & Machomet natus, ipseque & eius successores, breui hoc temporis spatio Arabiâ, Palæstinâ, Syriâ, Persiâ, Ægypto & Aphricâ potiti sunt. Quin etiam traiecerunt in Hispaniam ex Aphrica: quam cùm decem annos tenuissent, in Galliam vsque ad Turonum trecenta & septuaginta millia Saracenorum infusa sunt, suæque religionis blasphemias horrendas, simul cum imaginum cultu, ipsi quoque longè latéque, sic Christianorum idololatriâ alijsque peccatis merentibus, sparserunt & propagârunt.

Certamina de Imaginum cultu & adoratione.

Ex Adoratione Imaginum quæ certamina orta.

ADoratio Imaginum earumque cultus, qui mox post Gregorium Magnum cœpit, peperit inter Orientales & Occidentales primùm, deinde inter ipsos quoque Occidentales, non tantùm dissensiones, sed & horribilia ac tantum non cruenta certamina: quamuis Orientales primò optimæ causæ, iungebant pessimam, Monothelitarum nimirum erroris defensionem.

Insultat hîc nobis Sanderus, quòd eiusmodi causæ nostræ suffragatores & patronos habeamus. Inquit enim fol. 93. valdè notandum contentionẽ illam de sacris imaginibus, quæ diu postea vexârit Ecclesiam, non nisi ab hæretico, *nempe à* Philippico *Imperatore* Monothelita esse motam. *Id verò falsissimum est. Neq; enim nunc primùm imagines sunt damnatæ & ex Ecclesijs Christianorum eiectæ à* Philippico *Imperatore eiusq; successoribus, sed idem ante illos fecerunt multi pietate & sanctitate præstantissimi viri, qui non tantũ viuâ voce & scriptis, sed etiam factis imagines improbârunt, & ex templis amouerunt. Non igitur à Philippico Imp. sed ab iconolatris nuper admodum natis, contentio hæc de Imaginibus contra orthodoxum consensum totius primitiuæ Ecclesiæ mota & agitata fuit: quemadmodum ex præcedentibus clarissimè intelligi posse arbitror. Deinde ex particulari seu vnico aliquo errore, non vniuersale quid est colligendum. Fateor* Philippicum *fuisse Monothelitã, & in eo grauiter errâsse: at non sequitur, Ergo in omnibus reliquis suis actionibus errauit. Iustinus, Irenæus, & Lactantius Chiliastarum errore impliciti fuerunt, & senserunt corporale aliquod regnum mille annis in terris, tanquam in campis Elysijs futurum, antequam in regnum cœleste traducerentur fideles: vt omittam quòd de Lactantio referunt, eum nec personam, nec officium filij Dei vnquam satis rectè intellexisse. Tertullianus Montani insanam prophetiam amplexus est. Origenes ita interdum à vero aberrauit, vt Hieronymus eius scripta & dogmata in aliquibus venenata appellet, & aliena à scripturis, imò sacræ scripturæ vim facientia. Cyprianus non aliter quàm per baptismum ab hæreticis redeuntes recipiendos & admittendos censuit. At quis propterea quæ illi rectè de summis fidei articulis docuerunt & scripserunt, tanquam hæretica, falsa & erronea damnanda censeat? Aut quia caput Ecclesiæ Catholicæ, nimirum Liberius Pontifex Romanus, Arianam hæresim professus est, iccircò Ecclesiam Romanam in omnibus fidei articulis errâsse concedet Sanderus? Licet igitur Philippicus Monothelita fuerit, attamen quòd imagines destruxit in templis, earumque adorationem improbauit, in eo Dei præceptum exequutus est, ideoque rectè & piè egit. Quibus adde, quod non solus Philippicus, sed circiter duodecim Imperatores alij à Philippico, quorum plerique fuêre Catholici ac rectè sentientes, continuatâ serie, per annos ferè 160. ex professo imaginum cultui & adorationi, sub ipsorum regimine pullulanti & excrescenti demùm, summis viribus restiterunt. Vt nihil dicam de sanctissimo Rege Ezechia, qui serpentem*

tem æneum comminuit: deque excellentissimo Propheta Mose, qui aureum vitulum confregit.

Ac si verum esset maximè quod Sanderus dicit, Philippicum primò controuersiam de imaginibus delendis mouisse, *haud obscurè inde colligi posset, eius antecessores vsum in templis, cultum & venerationem imaginum approbâsse. Heraclius autem antecessor Philippici & ipse Monothelita fuit, imò errorem illum primus ex Imperatoribus defendit: neq; solùm hoc fecit, verùm etiam post mortem Fabiæ Eudoxiæ, fratris filiam Martinam duxit, ex quo incestu Heraclionas ei natus est. Constans filius Constantini iunioris, nepos Heraclij, domi fratrem Theodosium interfecit, & fauens ipse quoq; Monothelitis, pios aliquos taxantes errorem, necauit. Ipsius mandato Theodorus Calliopa Exarchus fraude cepit Martinum Rom. Pontificem, vinctumq; Constantinopolim misit, quem Constans in Thraciam Chersonesum inclusit, vbi Martinus fame & squalore carceris aliquanto post extinctus fuit: Romam etiam ita spoliauit, vt nullus vnquam barbarorum fœdius. An non etiam mihi clamare licebit, Hîc habetis iconolatriæ patronos, sanè præclaros, pios & honestos viros, ô dignos iconolatrarum Principes. Viderint, viderint inquam Pontificij, malintne verbum Dei sacrosanctum, an decreta & commenta hominum sequi. Hæc inquam & similia iure optimo dicere nobis liceret, si Philippicus primus imaginum in templis vsum & venerationem damnâsset: quod tamen verum non est, nihil enim proferent ex veris approbatisq; historijs, quo probent ante Philippicum Imperatores idololatriam defendisse.*

Cæterùm, vt intelligatur rectius quo pacto singula gesta sint, integram Belli huius sacri (deß Götzenkriegs) *historiam ordine persequar.*

Dolebat vehementer Orientalibus errorem suum de vna voluntate in Christo damnatum ab vniuersali 6. Concilio Constantinop. Ideò Ioannes Monachus & vates, Philippico *prædicens imperium, iureiurando eum deuinxerat, vt Sextam hanc Synodum, quam malè factam esse asserebat, abrogaret. Eius promissi memor* Philippicus, *cùm ad imperium venisset, synodum cogit ex Episcopis plurimis anno Domini 713. Patres autem huius Synodi, iuxta Imperatoris voluntatem, Sextam illam Synodum vniuersalem, in qua duæ voluntates & operationes in Christo contra Monothelitas assertæ fuerant, damnant, & Cyrum patriarcham ab officio remouent, & Ioannem Monachum istum ordinant. Imperator decretorum executorem strenuum se præbet: ac scribit ad Rom. Pontificem Constantinum, eiq; imperat, vt & ipse decreta suæ synodi approbet, clerumq; suum cogat, vt de homousio cum Ecclesia Constantinopolitana consentiat. Narrant hæc Beda libro secundo de Ratione Temporum. Paulus Diaconus libro sexto capite vndecimo, de Longobard. & lib. 20. rerum Rom. Adon Vienen. ætate 6. Frisingen. libro quinto, capite decimo quinto. Zonaras tom. 3. Platina in Constantino 1. & alij: circiter annum 712. iuxta Sigebert. primo anno. Philippici iuxta Erphordien. cap. 63. Et quia numerum imaginum, earumq; cultum & adorationem quotidiè animaduerteret inualescere, idololatriæ omnem aditum præcludere volens, Imagines Patrum, qui sex Synodis vniuersalibus interfuissent, quiq; iussu Constantini Pogonati & Iustiniani F. depicti fuerant Constantinopoli in Sophiæ templi porticu abradi, omnesq; alias amoueri iubet: idemq; vt faciat Romanus Pontifex præcipit.* Constantinopolitana Synodus cõtra imagines à Philippico conuocata.

Constantinus *Papa, acceptis literis Philippici, continuò Synodum conuocat anno 712. iuxta Sigeb. iuxta alios verò 713. & quid faciendum sit deliberat. Ac tandem omnium cõsensu* Philippicum Imp. & Ioannem Patriarcham damnat hæreseos. *Deinde quia Imperator picturas sex Synodorum vniuersalium abrasione damnârat,* ipse publico consensu, beatorum Patrum icones, qui 6. Oecumenicis Concilijs interfuerant, pingi iubet in porticu B. Petri Romæ, *quâ re, ceu tropheo, in Græcorum & omnium Orientalium ignominiam vterentur. Beda lib. 2. P. Diac. lib. 6. cap. 11. de Longobardis. Adon ætate 6. Platina. Imò contra manifestum Dei verbum, imagines non modo habendas in templis, sed etiam summâ veneratione colendas, Constantinus Papa in eadem synodo primus decreuit. Belæus in vita eius.* Romana Synodus pro imaginibus. Cõstantinus Papa imaginũ cultũ primus instituit.

Et hac quidem occasione inter Græcos & Latinos cœptum est acriter disceptari, de vsu,

cultu & adoratione imaginum in templis. Quia verò Orientales bonæ alioqui causæ coniungerent malam, minus illa de imaginibus fauoris apud Italiæ, Galliæ & Germaniæ Ecclesias inuenit. Quæ causa fuit, quòd etiam imagines in his regionibus magis quàm alibi receptæ & adoratæ fuerunt.

Constantinus Papa quis.

Fuit hic Constantinus *Papa ille ipse, cui primò omnium pedes exosculari cœperunt: quod Iustinianum Imperatorem populo aspectante Nicomediæ fecisse, liber Pontificalis in vita Constantini testatur: idem etiam de eo refert Platina: vt mirum non sit, quòd adorationem imaginum primus quoque & instituere & probare ausus fuerit. Et ex hoc quidem tempore Pontifices Romani inuidiâ, seu potius petulantiâ & improbitate quadam, aduersus Græcos Imperatores, signorum & imaginum vsum, aut abusum veriùs, tueri mordicùs cœperunt.*

Eguuinus præstigijs diabolicis deceptus in suis ecclesijs adorationē imaginū instituit.

Cùm enim hoc modo esset mota controuersia de cultu imaginum, diabolus ad idololatriæ confirmationem omnem lapidem mouit, vtens ad id operâ mancipiorum suorum: nimirum Pontificum Rom. & Monachorum. Inter alios autem Eguuinum *Monachum Benedictinum, nuper Vuiccijs designatum Episcopum, hominem ex superstitionum colluuie compactum, excitat: eiq́; per illusiones & præstigias suas in somnis instillat, quasi à Maria virgine iubeatur in Ecclesia sua collocare imaginem eius, & populo venerationem atque adorationem istius idoli persuadere. Is verò quiescere non potest, sed rem in actum deducere instituit, librumq́; de suis visionibus conscribit. Res defertur ad Pontificem Rom. Constantinum: quâ verò occasione id factum sit, non est annotatum: fortè quia aliqui boni sese impietati illi & vanitati opposuerunt, quos Satan Apostolicâ authoritate refringendos censebat. Pontifex prius hominem accersit, & iureiurando obtestatur, vt veritatem dicat. Videbat enim ipse scripturam sacram imaginū cultui refragari, & opus esse nouis reuelationibus ad eam idolomaniam stabiliendam. Ille verò in sua sententia constanter perseuerat, atq; Pontifici fidem facit. Ergo Apostolicâ suâ authoritate approbat visiones Eguuini: ac Bonifacio legato suo imperat, vt in Britanniam abeat, atque Londini cum consensu Brithuualdi Archiepiscopi Anglorum synodum celebret: Isti igitur Pontifici obsequuentes, Episcopos & Reges sub anathematis pœna conuenire Londinum iubent. In eo congressu non disputationi & collationi locus datur, vt par erat: sed visiones Eguuini simpliciter proponuntur de cultu imaginum, & indicatur eas à Pontifice Max. esse approbatas. Deniq; promulgatur decretum de imaginibus in templa collocandis, Missarumq́; celebratione & adoratione honorandis. Tali modo cultus imaginum in Anglicanas Ecclesias authoritate Antichristi, & illusionibus diabolicis, & approbatione superstitiosæ vanitatis primùm sunt introducta: paucis pijs frustrà gementibus & cōtradicentibus: circa annum Domini 714. Nauclerus, & Balæus Cent. 1. cap. 91. 94. & 99.*

Lōdinēsis Synodus pro imaginibus.

Imagines in Angliæ Ecclesijs quādo receptæ primū & adoratæ.

Prodigia circa hæc tempora.

Has turbas ac tempestates horrendas, quas hoc modo Rom. Pontifex & alij homines superstitiosi concitârunt, ob defensionem cultûs imaginum circa annos Christi 727. videtur æstus ille terribilis, & nunquam antea visus denotâsse, de quo Paulus Diaconus scribit lib. 21. rerum Rom. Anno enim 10. Leonis Imp. æstiuo tempore, vapor vt ex camino ignis visus est ebullire inter Theram & Therasiam insulas ex profundo maris, per aliquot dies: quo paulatim incrassato & dilatato, igniti æstus incendio totus fumus igneus monstrabatur. Porrò crassitudine terrenæ substantiæ petrinos pumices grandes, vt cumulos quosdam transmisit per totam minorem Asiam, Lesbon, Abydum, & maritima Macedoniæ, ita vt tota superficies maris his pumicibus esset repleta. In medio autem tanti ignis, insula ex terræ congerie facta, insulæ quæ Sacra *dicitur copulata est, cùm prius nondum fuisset. Romæ quoq; per 7. dies Tyberis exundauit, vrbis muros transcendit, domos euertit, agros dissipauit, arbusta & segetes eradicauit: quod ipsum exundationem perniciosam & detrimentum ingens, Ecclesiæ à Rom. Pontificibus imminens minitabatur. Paulus Diac. lib. 6. cap. 12. de gestis Longob. Platina. Sigeb. & Beda lib. 2. de Tempore.*

Imagines restituuntur Constātinopoli.

Constantinopoli verò sublato Philippico *per* Arthemium, *&* Arthemio *rursus per* Theodosium, *mandauit is sanctorum imagines deletas hactenus, pristino loco rursus pingi:*

quo intra anni spatium mortuo, successit ei Leo III. *Isaurus. Is cùm ab Haumaro Saracenorum Duce accepisset Epistolam, & ex ea intellexisset, eum id maximè reprehendere in Christianis, quòd sanctos mortuos inuocarent, & statuas eorum colerent, cœpit cum suis Theologis ea de re conferre. Germanus Patriarcha vt ab imaginum abrogatione auerteret Imperatorem, fingebat falsum quoddam vaticinium, Antichristi præcursorem & diuinæ incarnationis euersorem sub imperio Cononis imagines aboliturum esse: cùm potius ex Daniele debuisset contrarium nouisse, illum fore Antichristum, qui auro, argento & gemmis Deos alienos eorumq́ statuas honoraturus esset.*

Verùm Imperator non mouetur commentitio illo vaticinio, sed conuocat tandem Synodum Constantinopolim anno Christi 730. iuxta Sigebertum. Conueniunt igitur Patres ad 7. Id. Ian. tertiâ feriâ 13. indictionis: ac interest ei cœtui Germanus etiam Patriarcha. Cæterorum verò nomina in literas non sunt relata, haud dubiè propter historicorum inuidiam, aut negligentiam. Controuersia autem de imaginum cultu & veneratione, deq́ intercessione Mariæ virginis & sanctorum, ac de reliquijs mortuorum, proponitur discutienda. Disputatur in vtramque partem acriter, & conferuntur sententiæ: tandemq́ ex mutua collatione manifestum fit, sanctorum intercessionem fabulam, imaginum & reliquiarum cultum atq́ adorationem esse meram idololatriam verbo Dei contrariam. Germanus Patriarcha ita in angustias redigitur, vt nihil amplius habeat quo suam sententiam plausibiliter saltem tueatur. Damnatur igitur à Patribus, ex regula verbi diuini, cultus & veneratio imaginum. Huic decreto omnes subscribunt. Germanus verò se id facere posse negat, & Episcopatu sese abdicat. Paulus Diaconus lib. 21. Rom. rerum. Imperator cùm intelligeret, cultum imaginum damnari à S. Scriptura & Patribus Synodi, mox Constantinopoli omnes imagines & statuas in medio vrbis congestas comburi iussit, & picturas parietibus illitas albario obtexit: et Gregorio III. *Romano Pontific. per literas imperat, vt nisi gratiâ suâ excidere velit, idem faciat. Regino lib. 1. Chronic. Adorationis autem imaginum Patroni in Oriente, cùm non possent sententiam suam ex verbo Dei contra* Leonem, *eiusq́ Episcopos & Doctores tueri, armis rem tentare instituunt. Agallianus itaq́ Turmarcha & Stephanus quidam, nauales Helladicorum & Cycladum insularum exercitus, quasi diuino zelo, verùm non secundum scientiam, concitant, eosq́ Constantinopolim ducunt, oppressuri Imperatorem, & sanctorum imagines restituturi. Sed Deus ex alto seditiosos illorum conatus fregit. Congressi enim cum Byzantijs, superantur, & naues eorum concremantur: in quibus alij quidem demerguntur nolentes, Agallianus verò armatus seipsum in mare præcipitat. Ex captiuis autem ad Leonem perductis, Stephanus & Cosmas capite plectuntur, iuxta Sigebertum, & Paulum Diac. lib. 21. rerum Rom.*

> Constantinopolitana Synodus contra imagines sub Leone Isauro.

> Imagines Constantinopoli cremantur.

Gregorius III. *autem (qui secundum aliquos fuit 2.) acceptis* Leonis *edictis de imaginibus damnandis & tollendis, indicit Romæ, seu (vt alij volunt) Rauennæ Synodum. Conueniunt 903. Episcopi, iuxta Sigebertum: seu mille, iuxta Bonfin. lib. 8. decad. 1. de Vngaris. Inter eos autem fuerunt Pontifex ipse Gregorius, vt præses, & Antoninus Gradensis Archiepiscopus, Ioannes Rauennas Archiepiscopus, & alij Hesperiæ partis Episcopi. Liber Pontific. Adstat pro more omnis clerus Romanus, nobiles, consules & populus, anno imperij Leonis 16. Domini verò 733. Sigebert. Tractatur autem in illa Synodo de imaginum veneratione, deq́ Leonis decreto: ac iuxta Antichristi nutum, cultus Maosim & deorum alienorum approbatur: & tandem communi decreto sancitur, quod in hunc modum referunt:* Si quis deinceps Catholicam consuetudinem & vsum fidelem contempserit, & venerabilium ac sanctarum imaginum Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, B. Mariæ, Apostolorumq́ & aliorum Sanctorum depositor, destructor & prophanator exstiterit, aut blasphemus: ipse communione sanctæ Ecclesiæ sit priuatus. *Antoninus tit. 14. cap. 1. §. 1. dist. 3. cap. Perlatum est. Deinde damnatur Leonis decretum, atq́ ipse simul communione fidelium priuatur, eò quòd imagines sanctas ex templis abrasisset, statuasq́ demolitus esset; Platina in Gregorio 3. & Bergomen. lib. 10. Tertiò, idem Pontifex etiam totam Hesperiam, Æmiliam, Liguriam, Italiam & alias terras in Occidente, à Leonis obedientia discedere fecit: & vectigalia, quæ Christus solui iussit, interdixit: Cum Francis quoq́ fœdus iniit,*

> Romana Synodus contra imagines.

quibus occupandæ vrbis Romæ, & imperij Occidentis occasionem præbuit, vt præsidium aduersus Imperatorem haberet. Paulus Diaconus lib. 21. rerum Roman. Zonaras tomo tertio. Antoninus. Idem paulò ante Gregorius 2. quoq; designauit. Sigebert. Vide Balæum in vita Gregorij 2.

Ioan. Damasc. in Synodo imagines defendit.

In Syria etiam circa hæc tempora Ioannes Damascenus *cum Episcopis quibusdam & monachorum grege imaginum adorationem in Synodo defendit, & Leonem anathemate ferijt. Paulus Diaconus libro vigesimo primo, rerum Roman. & libro sexto, capite decimo quarto, de Longobardis. Leo verò Imp. illorum terriculamenta nihil curat, sed in suo instituto pergit & perseuerat, moriturq; anno 24. sui imperij.*

Prodigia horũ temporum.

Notata sunt hæc quoque tempora diuinitùs multis prodigijs & miraculis. Luna enim, imago Ecclesiæ, defecit, & ad mediam vsque noctem sanguineum colorem præ se tulit. Anno etiam Domini 733. illo ipso nimirum, quo Gregorius Romæ Synodum pro imaginum adoratione celebrauit, Sol ecclipsim passus est. Et anno Domini 729. apparuerunt Cometæ duo circa solem, multum intuentibus terrorem incutientes. Vnus namque Solem manè præcedebat Orientem, alter vespere sequebatur Occidentem, quasi Orienti simul & Occidenti magni alicuius mali præsagium. Liber Pontificalis, & Marianus Scotus.

Cõstantinopolitana Synodus Generalis 7. contra imagines, conuocata à Constant. 5.

Succedit Leoni Constantinus V. *cognomento* Copronymus. *Is permotus Romanâ Synodo Constantinopolim quoque Synodum conuocat, anno 13. Imperij sui, iuxta Diaconum: aut 14. iuxta Sigebertum: Domini verò 755. Ac conuenerunt Episcopi 338. vt patet ex definitione eius Synodi, quæ recitatur actione sexta Nicænæ 2. Sigebertus in Chronic. tantum 330. habet. In Pauli Diaconi libro vigesimo secundo tantum 38. numerantur: sed scriptorum vitio fortè trecenti sunt omißi. Vel deditâ operâ Paulus Diaconus, homo superstitiosus & cultui imaginum nimium addictus, tam exiguum posuit numerum Patrum, vt hac ratione authoritatem Synodi huius minuat. Inter illos præcipui fuerunt Theodosius Ephesinus, Pastilas Pergamenus, Constantinus Patriarcha Constantinopolit. Gregorius Neocæsarien. Basilius Pisidiæ. Romanus Pontifex cum suis inuitati, non venerunt, eò quòd iam pridem ab Imperatorum Orientis obedientia defecerant: & quòd intelligebant contra suos Deos eorumq; cultum deliberatum iri in eo Concilio. In palatio Hieriæ 4. Id. Febr. agi cœptum est: & durauit Synodus vsq; ad 6. Idus Augusti. Controuersiâ autem de imaginum cultu, vt par erat, diligenter discußâ ex Sacris literis, imagines damnantur, & fieri prohibentur: Germanus Patriarcha, Gregorius Cyprius, & Ioannes Damascenus nepos Manzur, imaginum patroni, anathematizantur: et Constantinus Sylæi Episcopus Patriarcha Constantinopolit. designatur.*

Gregorij Neocæsarien. peculiari libellus contra imagines.

Gregorius Neocæsariens. Synodi sententiam peculiari libro complectitur, qui in foro, in præsentia Imperatoris & Patriarchæ vniuersalis, reliquorumq; Episcoporum, coram populo recitatur, promulgatur & comprobatur, reliquisq; Synodi actionibus tanquam commune quoddam decretum inseritur. Libellus ille in actione sexta, Nicæni 2. Concilij aßignatus est, licet videatur esse corruptus in 15. & 17. canone, vbi intercessio à sanctis peti, & postulari iubetur. Constat enim ex historia Constantini Copronymi, eo tempore etiam sanctorum intercessiones pro ficulneo præsidio habitas & damnatas esse. Exstat idem libellus impressus typis, & à Ioanne Sagittario Burdegalensi vulgatus, in libro qui inscribitur, Canones Conciliorum.

Tomo tertio.

Argumenta autem & rationes, quibus contra imaginum vsum in templis, Synodus hæc vniuersalis vtitur, de verbo ad verbum sic habent: Sanctorum Patrum, & vniuersalium Synodorum puram & inuiolatam, & à Deo traditam fidem nostram obseruantes, dicimus, non debere quenquam diuisionem aut confusionem, vltra verum sensum & voluntatem inexprimibilem & incognoscibilem illam vnionem duarum secundum hypostasin vnam expressæ personæ naturarum comminisci.

Quænam est hæc insana opinio pictorum, vt lucri turpis & miseri causâ, ea quæ effici nequeant, studeant conficere: vt & ea quæ ore & corde sunt tantummodo

modo confessa, impijs manibus figurare intendant?

Arbitratus etiam sic est, ipsam imaginem Christum vocando. Est autem Christus hoc nomine Deus & homo: sequitur, vt & imago Dei sit & hominis. Et consequens est, vt aut iuxta opinionem vanitatis suæ, deitatem, quæ circumscriptione creatæ carnis circumscribi non potest, circumscripserit: aut inconfusam illam vnitionem, impietatis confusione confuderit: & geminas blasphemias in deitatem, & per descriptionem & confusionem intuierit. Iisdem ergo blasphemijs earum adorator inuoluitur, & væ illud vtrisque præmium, quod scilicet & cum Ario, Dioscoro, Eutyche, & Acephalorum hæresi errauerint.

Damnati autem à cordatis viris in eo, quòd incomprehensibilem & incircumscriptibilem diuinam Christi naturam ipsi depingere studuerunt, ad aliam aliquã prauã inuentione apologiam confugiunt, quòd solius carnis, quam vidimus & palpauimus, & cum qua versati sumus, illius inquam imaginem exhibemus: quod sanè impium est, & Nestoriana diabolica inuentio.

Considerandum est & hoc: Quòd si iuxta orthodoxos Patres, simul caro, simul Dei verbi caro, nunquam partitionis notitiam suscepisset, sed totaliter tota natura diuina assumpta, & totaliter & perfectè deitate arrepta fuisset: quomodo in duas diducetur, & ab impijs illis, qui istud facere conantur, priuatim separabitur? Consimiliter verò & de sacra eius anima se habet: postquam enim assumpsisset deitas Filij in propria hypostasi carnis naturam, inter deitatem & carnis crassitudinem, anima mediam se interposuit: & quemadmodum simul caro, simul verbi Dei caro, sic simul anima, simul verbi Dei anima. Et ambabus simul conspectis, videlicet anima & corpore, inseparabilis ab ipsis deitas exstitit, & in ipsa etiam disiunctione animæ à corpore in voluntaria passione. Vbi enim anima Christi, illic etiam deitas: & vbi corpus Christi, & illic quoque deitas consistit.

Si quidẽ igitur in passione inseparabilis ab his mãsit deitas, quomodo insani isti, & quauis imprudẽtiã irrationaliores, carnem deitate coniunctã & deificatam diuidunt: & hanc, vt nudi hominis imaginem pingere conantur? Et ex hoc in aliud impietatis barathrũ labuntur. Nam carnem à deitate separantes, & per se subsistentem eam inducentes, aliamque personam in carne constituentes, quam in imagine repræsentari dicunt, quartam personam Trinitati adijciunt, & diuinam assertionem prædicant impiam. Itaque fiet illis qui Christum depingere nituntur vt ad deitatem circumscriptibilem, & cum carne confusam dicant: aut corpus Christi expers deitatis & diuisum, præterea personam per se subsistentem in carne asserant: & ita Nestorianæ Deo repugnanti hæresi similes existunt. In talem igitur blasphemiam & impietatem cadentes, pudore suffundantur, auersentur seipsos, & talia facere desinant: nec hi solum qui faciunt, verum etiam qui falso numine factam & dictam ab ipsis Christi imaginem venerantur. Absit à nobis ex æquo & Nestorij diuisio, & Arij, Dioscori, Eutychis & Seueri confusio, malè sibi ipsa repugnantia, & quæ vtraque ex æquo impietatem procurant.

Exultent & lætentur, & libertate linguæ fruantur, quicunque veram Christi imaginem syncerissimâ mente facientes, desiderant & venerantur, & ad salutem animi corporisque adferunt: quam ipse Dominus noster Deus summus Sacerdos, ex nobis integrè massam assumens, circa passionis tempus in typum & recordationem efficacissimam suis sacerdotibus & mystis tradidit. Nam cùm se spontè morti obijceret, gloriosæ inquam illi & viuificanti, sumens panem, benedixit, postquam gratias egisset, & fregit, tradensque discipulis dixit: Accipite, manducate in remissionem peccatorum, hoc est meum corpus. Similiter & ca-

licem tradens, dixit: Hic meus est sanguis, hoc facite in mei memoriam. Veluti, ne esset vlla alia species electa ab illo [illegible] quasi non posset vllo alio typo eorum quæ sub cœlo sunt, incarnatio illius repræsentari. Ecce igitur viuificantis corporis illius imaginem, quæ honorificè & gloriosè exhibita est. Quid enim aliud in his egit Christus Deus? Non sanè aliud, quàm vt ostenderet & exhiberet nobis hominibus apertè mysterium illud, in dispensatione secundum illum operatum. Quia quemadmodum id quod è nobis assumpsit, materia sola est substantiæ humanæ, iuxta omnia non perfectè expressa, quæ per se existit persona, ne adiectio in diuinitate accidat: ita & totam imaginem electam, videlicet panis substantiam, mandauit apponi, ne scilicet humanâ effigie figurata idololatria induceretur. Quemadmodum igitur secundum naturam Christi corpus (vtpote quod à Deo esset) sanctum est; sic & positione, videlicet imago eius sancta, vt quæ per quandam sanctificationem ipsa Dei gratia manet. Hoc enim vt diximus, Dominus Christus tractauit, vt sicuti carnem quam assumpsit, propriâ secundum naturam sanctificatione ex sua vnitione deificauit: similiter etiam panem Eucharistiæ, veluti veram imaginem naturalis carnis, per sancti Spiritus aggressionem sanctificatam, diuinum corpus esse voluit, illiq; sic placuit. Medius autem venit sacerdos, qui ex communi sanctum id facit sacrâ illâ suâ anaphorâ. Cæterùm iuxta naturam animata & intelligibilis caro Domini, per Spiritum sanctum diuinitati iuncta est. Eodem modo & à Deo tradita imago carnis eius, panis scilicet diuinus, impletus est Spiritu sancto, cum poculo quoq; sanguinis lateris illius viuificantis. Hæc igitur vera incarnatæ dispensationis Christi Dei nostri imago, quemadmodum prædictum est, quam ipse nobis verus naturæ viuidus creator, propriâ voce tradidit.

Tomo quarto. Imaginum autem falsi nominis praua appellatio, neq; ex Christi, neq; Apostolorum, neq; Patrum traditione cœpit: neq; precationem sacram ullam, quâ sanctificari possit, habet: sed manet communis & inhonorata, quemadmodum ab artifice pictore absoluta est.

Quod si autem quidam ex eo errore existentes dixerint, rectè & piè à nobis dictum esse, in subuersione imaginis Christi à nobis factâ, propter indisseparatam & inconfusam essentiam duarum naturarum in vna hypostasi conuenientium: tamen iterum dubitare oportet, propter imagines ter inculpatæ & supergloriosæ Dominæ Deiparæ, Prophetarum, Apostolorum & Martyrum, cùm sint meri nudiq; homines: neque ex duabus naturis, diuinâ scilicet & humanâ, in vna hypostasi consistant, quemadmodum in solius Christi imaginibus fieri renunciauimus.

Dubitare autem oportet propter imagines ter inculpatæ & supergloriosæ Deiparæ Dominæ, Prophetarum, Apostolorum & Martyrum, cum fuerint nudi homines, & non ex duabus naturis constituti, quidnám conueniens aut commodum ad has dicere potuerint, subuerso priore argumento. Profectò nihil est quod hic habent.

Sed quid dicimus de subuersione? Quandoquidem Catholica nostra Ecclesia, media existens inter Iudaismum & gentilitatem, neutram illius consuetam sacrificationem accepit: verùm nouam pietatis & mysticæ constitutionis à Deo datæ, formam & viam ingreditur. Nam cruenta Iudæorum sacrificia & holocaustomata non admittit, & gentilitatis in sacrificando omnem idololatriam & statuarum copiam auersatur. Hæc enim caput & inuentrix abominabilis istius artis fuit. Nam cùm spem resurrectionis non haberet, dignum sibi ludicrum excogitauit, vt per eum lusum absentes tanquam adhuc præsentes exhiberet. Siquidem igitur nihil noui sapit hæc res, profectò tanquam

quam alienum dæmoniacorum hominum inuentum, ab Ecclesia Christi longissimè abijciatur.

Cessent itaque ora omnium, quæ loquuntur impia & contumeliosa contra hanc nostram Deo gratam sententiam & decretum. Sancti enim qui Deo placuerunt, & qui ab eo dignitate sanctitatis honorati sunt, etiamsi hinc transmigrauerint, non tamen eos odiosa mortua ars vnquam faciet rediuiuos. Sed quicunque ex gentilium errore illis statuas aut imagines erigere fuerit conatus, blasphemus iudicabitur.

Quomodo autem & valdè laudatam Dei matrem, quam obumbrauit plenitudo deitatis, per quam nobis eluxit lumen quod adiri nequit, matrem inquam ipsis cœlis altiorem, sanctiorem Cherubim, vulgaris gentilium ars pingere audet? Rursus, quomodo eos qui cum Christo sunt regnaturi, & in sedibus cum eo sedebunt iudicaturi orbem terrarum, conformes eius gloriæ, quibus non erat dignus mundus, vt diuina miracula asserunt: quomodo inquam eos non timent per artem gentium exhibere? profectò non fas est Christianis, qui spem resurrectionis habent, dæmonum culturæ consuetudinibus vti. Et eos qui in tanta & tali gloria resplendebunt, non decebat ignominiosâ & mortuâ materiâ ignominiâ afficere. Nos autem ab alienis, nostræ fidei demonstrationes non recipimus, & in dæmonibus testimonia non requirimus.

Adhæc exquisita & exputata nostra sententia, tum ex Scriptura diuinitùs afflata, tum ex Patrum electorum testimonijs efficacibus conuenientibus nobis & asserentibus piam nostram intentionem, exhibebimus nostram definitionem, quibus non contradixerit is qui conatur hæc in dubium vocare: qui verò ignorat, discat is, & erudiatur, quòd scilicet à Deo sint. Principiò verbum diuinæ vocis, sic dicentis, præmittimus: Deus est Spiritus: Quicunque Deum adorauerit, in Spiritu & veritate adoret. Et iterum: Deum nemo vidit vnquam, neque vocem eius audiuistis, neque formam eius vidistis. Beati sunt qui non viderunt & crediderunt. Et in veteri Testamento ait ad Mosen & populum: Non facies tibi idolum, neque omnem similitudinem quæcunque sunt in cœlo suprà, & in terra infrà. Quam ob causam in monte in medio ignis, vocem verborum vos audiuistis: similitudinem autem non vidistis, sed tantummodò vocem. Et mutauerunt gloriam immortalis Dei per imaginem non solùm ad mortalis hominis similitudinem effictam: & venerati sunt, & coluerunt ea quæ condita sunt, supra eum qui condidit. Et rursum: Si enim cognouimus Christum secundum carnem, iam non cognoscimus: per fidem enim ambulamus, non per speciem. Et hoc quod ab Apostolo apertè dictum est: Igitur fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Si enim cognouimus Christum secundum carnem, iam non cognoscimus. Per fidem enim ambulamus, non per speciem.

Eadem etiam & Apostolorum discipuli & successores diuini Patres nostri tradunt. Epiphanius enim Cyprius, inter antesignanos præclarus, sic inquit: Attendite vobis, vt seruetis traditiones, quas accepistis. Ne declinetis neque ad dextram, neque ad sinistram. Quibus infert hæc: Estote memores, dilecti filij, ne in Ecclesiam imagines inferatis, neque in sanctorum cœmiterijs eas statuatis, sed perpetuò circumferte Deum in cordibus vestris. Quinetiam neque in domo communi tolerentur. Non enim fas est, Christianum per oculos suspensum teneri, sed per occupationem mentis. Idem in alijs quoque sermonibus suis de Imaginum subuersione multa dixit, quæ studiosi quærentes facilè inuenient. Tom. 5.

Similiter & Gregorius Theologus in versibus suis dicit: Flagitium est, fidem habere in coloribus, & non in corde. Ea enim quę in coloribus existit, faciliter eluitur: quæ verò in profundo mentis, illa mihi amica.

Iohannes autem Chrysostomus sic docet: Nos per scripta sanctorum fruimur præsentiâ, non sanè corporum ipsorum, sed animarum Imagines habentes. Nam quæ ab ipsis dicta sunt, animarum illorum imagines sunt. Maxima verò ad recti inuestigationem, inquit M. Basilius, meditatio Scripturarum diuino afflatu nobis datarum. In his enim & rerum argumenta inueniuntur, & vitæ beatorum virorum perscriptæ, veluti imagines quædam animatę secundum Deum politica imitatione operum exhibentur.

Et Alexandriæ lumen Athanasius, dixit: Quomodo non miseratione prosequendi sunt, qui creaturas adorant: quòd illi qui vident, non videntibus cultum exhibent: & audientes, non audientes orant, precanturq́? Creatura enim à creatura nunquam seruabitur.

Similiter Amphilochius Iconij Episcopus sic inquit: Non enim nobis sanctorum corporales vultus in tabulis coloribus effigiare curæ est, quoniam his opus non habemus: sed politiæ illorum virtutum memores esse debemus.

Consentanea his etiam Theodotus Ancyræ Episcopus sic docet: Sanctorum formas & species ex materialibus coloribus formari, minimè decorum putamus: horum autem virtutes, quæ per scripta traditæ sunt, veluti viuas quasdam imagines reficere subinde oportet. Ex his enim ad similium imitationem & zelum peruenire possumus. Dicant enim nobis, qui illas erigunt statuas, quæ'nam vtilitas ex illis ad se redit? an quòd qualiscunq; recordatio eos habet ex tali speciali contemplatione? Sed manifestum est, quòd vana sit eiuscemodi cogitatio, & diabolicæ deceptionis inuentum.

Similiter & Eusebius Pamphili ad Constantiam Augustam, petentem Christi imaginem ad se ab illo mitti, talia dicit: Quoniam autem de Christi imagine ad me scripsisti, vt tibi mitterem: velim mihi significes, quam'nam putes Christi imaginem? Vtrum illam veram & incommutabilem, naturâ illius characteres ferentem: aut hanc quam propter nos assumpsit, seruilem formam pro nobis induens? Sed sanè de diuina forma non arbitror etiam ipse ego te esse sollicitam, cùm fueris ab illo edocta, neminem Patrem cognouisse præter Filium: neque ipsum Filium condignè quempiam cognouisse, nisi qui illum genuit Pater: Et post alia: Sed omninò serui requiris imaginem formæ, & carnem quam propter nos induit: sed & hanc gloriæ deitatis suæ commixtam esse didicimus & passam, mortuámque. Et post pauca: Quis igitur gloriæ eiuscemodi & dignitatis splendores lucentes & fulgurantes, effigiare mortuis & inanimatis coloribus, & vmbratili picturâ posset? cùm neque diuini illius discipuli in monte illum contemplari quiuerint: qui cadentes in faciem suam, non posse se eiuscemodi spectaculum inspicere confessi sunt. Igitur si carnis illius figura tantam ab inhabitante in ea diuinitate accepit potentiam, quid oportet dicere tunc, cùm mortalitatem exuit, & corruptionem abluens, formam serui in Domini & Dei gloriam transtulit, post mortis scilicet victoriam, post ascensum in cœlos, post cum Patre regio in throno à dextris consessum, post requiem in ineffabilibus & innominandis finibus Patris, in quam ascendentem & desidentem cœlestes potestates illi benedictis vocibus acclamabant, dicentes: Principes tollite portas vestras, aperiamini portæ cœlestes, introibit Rex gloriæ?

Hæc igitur ex multis pauca Scripturæ Patrumq́ testimonia, in hac definitione nostra, parcentes sanè copiæ, ne in longum res protraheretur, collocauimus: reliquis enim, quæ infinita sunt, volentes supersedimus: vt qui velint, ipsi requirant. Ex his igitur a Deo inspiratis Scripturis, & beatorum Patrum sententijs stabiliti, & super petram cultus diuini in Spiritu pedes confirmantes, in nomine sanctæ, & super-

superſubſtantialis viuificantis Trinitatis, vnanimes, & eiuſdem ſententiæ nos, qui ſacerdotij dignitate ſuccincti ſumus, ſimul exiſtentes, vnâ voce definimus, omnem imaginem, ex quacunque materia improba pictorum arte factam, ab Eccleſia Chriſtianorum reijciendam, veluti alienam & abominabilem.

Nemo hominum, qualiſcunque tandem fuerit, tale inſtitutum & impium & impurum poſthac ſectetur. Qui verò ab hoc die imaginem auſus fuerit ſibi parare, aut adorare, aut in Eccleſia, aut in priuata domo conſtituere, aut clam habere, ſi Epiſcopus fuerit, aut diaconus, deponitor: ſi verò ſolitarius, aut laicus, anathemate percellitor, Imperialibusque conſtitutionibus ſubijcitor, ut qui diuinis decretis repugnet, & dogmata non obſeruet. Tom. 6.

Determinamus & hoc, Ne quis hominum ex ijs qui præſunt Eccleſiæ, aut ſacratis ædibus, ſub prætextu exterminationis aut eleuationis, talis imaginum erroris, manus in ea quæ ſunt Deo ſacrata inijciat, quia poſſunt transferri in alios vſus eiuſcemodi idola. Neque etiam in ſacras veſtes, aut alia vela, aut quicquid conſecratum eſt in ſacrum Dei miniſterium, ne quâ ratione in abuſum conuertantur.

Si quis autem poteſtatem à Deo nactus, hæc ipſa vaſa aut veſtes in meliores vſus conuertere voluerit, non auſit hoc ſine ſententia & voluntate ſanctiſsimi & beatiſsimi Vniuerſalis Patriarchæ, & Imperatorum noſtrorum piorum iuſſu: ne diabolus ſub eo prætextu Eccleſias Dei humiliet. Neque aliquis ducum, aut magiſtratus, aut laicorum cohortes ſub illis conſtitutæ, in diuinas ædes manus inijcient, easque veluti captiuas prophanent: quemadmodum à quibuſdam indecenter antehac factum eſt.

His ita ſe probè habentibus, & Dei gratiâ confirmatis, iuſtum eſſe decreuimus hoc noſtro catholico & Deo grato ſcripto, definitiones breues, veluti in ſummam edere: quandoquidem & nos videmur Apoſtolicè dicere. Quin etiam credimus nos Spiritum Chriſti habere, & quemadmodum qui antea in illum crediderunt, & Synodos congregauerunt, decretaque & definitiones ediderunt, ita & nos quoque idipſum credimus. Quamobrem poſt ſacras aliquot præmiſſas Patrum definitiones conſequenter & conuenienter noſtra determinabimus. *Et poſt ſeptem priores definitiones Octaua ſic habet:*

Si quis diuinam Dei verbi ſecundum incarnationem figuram: materialibus coloribus ſtuduerit effigiare, & non ex toto corde oculis intellectualibus, ipſum ſedentem à dextris Patris, ſuper ſplendorem ſolis lucentem, in throno gloriæ adorare, anathema.

Nona: Si quis incircumſcriptibilem verbi Dei eſſentiam, & hypoſtaſin, propterea quòd incarnatus eſt, naturalibus coloribus in imaginibus ad formam hominis depinxerit, & qui non Theologicè ſenſit eam poſt carnem non minus incircumſcriptibilem remanſiſſe, anathema.

Decima: Si quis indiuiſam Dei verbi naturæ & carnis ſecundum hypoſtaſin vnitionem, videlicet ex vtriſque vnam inconfuſam & impartibilem perfectionem factam, in imagine depingere conatur, vocatque eam Chriſtum (Chriſtus enim nomine vno & Deum & hominem ſignificat) & ex ea re confuſionem duarum naturarum monſtroſè aſſerit, anathema.

Vndecima: Si quis carnem hypoſtaſi verbi Dei vnitam diuiſerit, & in nuda excogitatione mentis eam habens, ex eo conatus fuerit illam in imagine depingere, anathema.

Duodecima: Si quis vnicum Chriſtum in duas hypoſtaſes diuiſerit, ab vna parte Dei filium, & ab altera parte Mariæ filium collocans, neque continuam vnitionem factam confitens, & ob id in imagine tanquam per ſe ſubſiſtentem Mariæ filium depinxerit, anathema.

Decimatertia: Si quis ex vnitione ad diuinum verbum deificatam carnem in

imagine pinxerit, veluti diuidens eam ex assumpta & deificata deitate, & in deificatam ex hoc eam conficiens, anathema.

Decimaquarta: Si quis in forma Dei existentem Deum verbum, serui formam in propria hypostasi assumentem, & per omnia nobis similem factum sine peccato, conatus fuerit materialibus coloribus figurare, veluti si nudus homo fuisset, & hoc modo ab inseparabili & incommutabili deitate seiungere, veluti quaternitatem inducturus in sanctam & viuificantem Trinitatem, anathema.

Decimasexta: Si quis Sanctorum omnium ideas, in imaginibus inanimatis & mutis materialibus coloribus depingere studeat, cùm nullum omninò vsum afferant picturæ, anathema. Vana enim est excogitatio, & diabolicæ insidiationis inuentio. Nonne enim satius fuerit illorum virtutes & virilia facta, quæ nobis per scriptas historias tradita sunt, veluti viuas quasdam imagines in seipso depingere, & ad eadem ista seipsum zelo istiusmodi excitare, quemadmodum sancti Patres nos docuerunt?

Decimanona: Si quis hanc nostram sacram vniuersalem septimam Synodum non receperit, sed eam quocunque modo calumniatus fuerit, & cum satisfactione omnia quæ in ea definita sunt doctrina à Deo afflata, non amplexus fuerit, anathema illi sit à Patre & Filio & Spiritu sancto, & à septem sanctis vniuersalibus Synodis.

His à nobis cum omni diligentia & industria decretis, definimus, nullam aliam fidem præter hanc asserendam, aut conscribendam, aut componendam, aut docendam. Qui secus facere ausint, docendo scilicet aliam fidem, aut asserendo, aut tradendo illis qui ex quacunq; hæresi ad cognitionem veritatis redeunt, aut quicunq; nouam aliquam vanitatem aut verborum inuentionem, ad destructionem eorum quæ à nobis determinata sunt, adferunt, si Episcopi fuerint aut clerici, ab Episcopatu aut clericatu deponuntor: si vero Monachi aut laici exstiterint, anathemate deuouentor.

Diuinissimi Impp. Constantinus & Leo dixerunt: Dicat nunc sacra & vniuersalis Synodus, num ea quæ nunc lecta est definitio, ab omnibus sanctissimis Episcopis collaudetur.

Sancta Synodus exclamauit: Omnes sic credimus, omnes idem sapimus, omnes approbando volentes subscripsimus, omnes orthodoxè credimus, omnes intellectualiter intellectualem diuinitatem colimus, adoramus. Hæc est fides Apostolorum. Hæc est fides Patrum. Hæc est fides orthodoxorum: sic omnes latriam exhibentes adorant,

Constantinus Imo non Monothelita.

Vbi simul obseruandum, quòd Constantinus hic Imperator Monothelitarum hæresi non fuit infectus, acta enim sex vniuersalium Synodorum recepit & approbauit, vt ex actis septimæ Synodi videre licet.

Gentiliacouillana Synodus.

Idem Imperator legatos suos ad Pipinum, Regem iam, misit, cum decretis suæ Synodi contra imaginum cultum. Celebratur itaq; Synodus in villa Gentiliaco *apud Parisios anno Domini 766. iuxta Sigebertum, locum vocat Salmoniacum villam Vrspergen. Iuxta Adonem & Reginonem lib.2. & Annales Francorum celebrata est anno 767. Contulerunt in ea inter se Græci & Romani, seu Orientales & Occidentales inter alia quoq; de Imaginibus Sanctorum, vtrum igne cremandæ, an in Ecclesijs ferendæ essent. Adon Viennen. ætate 6. & Annonius lib. 4. cap. 67. de Francis. Quid constitutum tandem sit non est satis manifestè indicatum.* Græcos *tamen* Oratores iussos esse Imperatorem suum admonere, vt cum alijs sentiat, *Æmilius lib.2. de Francis refert. Et Ioannes Tolosanus dicit,* post longam altercationem, circa Imaginum venerationem constitutum esse, Christi & Sanctorum imagines esse colendas: plurimos tamen in id non consensisse.

Lateranensis Synodus.

Anno Domini 768. iuxta Sigebert. (Sabellicus adhuc vnum annum addit) Romæ quoq; in Laterano celebratur Synodus, cui præsedit Stephanus III. *Occasio autem eius fuit, quòd Romanus clerus*

itus clerus & populus Constantinum Papam, Desiderij Longobardorum Regis fratrem, eò quòd visus fuisset vero magistratui Imperatori Constantinopolitano fauere, & cultum imaginum improbare, à pontificatu deiecerat, & Stephanum substituerat: & restabat illud, vt acta eius abolerētur, et cultus imaginū confirmaretur, ac seditiosæ defectionis & perfidiæ prætextus et plures occasiones quærerētur. Conuocauit autē Stephanus, illos qui eius parti addictißimi erāt, nimirū Thusciæ, Campaniæ & Italiæ Episcopos. Antoninus. Primùm autem tractatur de Constantino Papa eiusq; depositione. Deinde examinant acta Synodi Constantinopolitanæ, & sententiā eius damnant, contrariumq; asserunt: nimirum sacras imagines Iesu Christi, B. Virginis Mariæ, aliorumq; Sanctorū magno honoris affectu ab omnibus coli debere. Et Græcis edicunt, vt, nisi velint impij declarari, sanctorum statuas templis restituant, vsi hoc potißimùm argumento, Quòd si liceat Imperatorum & aliorum hominum statuas in ciuitatibus ponere, Dei verò & sanctorum non liceat habere, conditionem Dei peiorem fore hominum. Quasi verò Deus iuxta hominum placitum, & non potius secundum verbum suum coli velit. Platina in vita Stephani. Sabellicus Enne. 8. lib. 8. Liber pontificalis. Hæc decreta Stephanus Pontifex, & reliqua assclarum eius turba, pedibus prodeambulans à Lateranensi basilica cum hymnis & canticis, in ædem S. Petri deportat, quæ ex ambone à Leontio Seriniario clarâ voce recitantur. Quibus finitis, Episcopi tres, Gregorius de Candida Sylua, Eutracius Albanus, Theodosius, ex eodem suggestu anathema promulgant in omnes transgressores & violatores huius Synodi. Platina, & liber Pontificalis.

Balæus refert, Stephanum III. instituisse quoque, vt idolis & imaginibus thura adolerentur. Centuria 2. folio 105. in vita Stephani. Hanc verò idololatrarum superstitionem ac stultitiam grauiter taxat Carolus Magnus libro 4. contra Synodum Nicænam secundam edito, quòd nimirum rebus odore carentibus odorifera thymiamata offerant, & luce carentibus luminaria incendant, adeoq; ea quæ Deo dignè offerrentur, rebus sensu carentibus offerant, & offerre hortentur: vnde etiam nullâ authenticâ lectione, vel alicuius sancti exemplo fieri debere probari posit. Stephani Papæ decretum de imaginibus.

Constantino autem III. vitâ functo, Leo IIII eius filius imaginum adorationem etiam prohibuit: cumq; eius edictum Iacobus Protospatharius, & Papias, & Strateius, & Theophanes, cubicularij eius, alijq; violâssent, grauiter in eos animaduertit publicâ contumeliâ, & tonsurâ, & carcere, iuxta Zonaram tom. 3. & Petrum Diaconum lib. 23. rerum Rom. Leo 4. Imperator imaginum cultum etiam prohibuit.

Interea Paulus Cyprius, seu Almisicus, vt à Paulo Diacono appellatur, in Salamine natus, à Leone Copronymi filio anno eius vltimo post longam deliberationem, cùm simulatè professus esset, non esse adorandas imagines, Episcopus Constantinopolitanus constituitur in locum Nicetæ, qui Constantino successerat. Fuit is homo placido ingenio, animo abiecto, & propemodū seruili ac desperabundo, iudicio intricato & superstitionibus fascinato. Mortuo enim Leone IIII. cùm Irene eius coniunx imperaret, eaq; imaginibus magis propitia videretur, cœpit suam sententiam de imaginum adoratione prodere, & cum alijs consilia tractare, quo pacto poßint in templa restitui. Interea verò in morbum incidit, qui animum eius ægrum ita exercet, vt opinionem illā concipiat, se non posse bonâ conscientiâ in ministerio suo defungi, nisi imagines restituantur. Vitam ergo monasticam elegit ex superstitione, quasi eâ suas sordes eluere poßit: & desertâ suâ Ecclesiâ, clàm sese subducit in monasterium Flori, & amictu mutato, in album eorum recipitur. Quâ re cognitâ Irene & Constantinus, ad eum accedunt, & interrogant cur id fecisset? respondet ille lamentans, Ob dißidium quod propter imagines sit ortum, & ob quod Ecclesia illa sit anathematizata. Ac planè asserit, nisi Synodus vniuersalis fiat, & imagines restituantur, non posse Constantinopolitanos saluari. Hac suâ præposterâ pœnitentiâ, occasionem maiorem præbuit ad disputationes de Imaginum cultu: qui paulò post in Synodo Nicæna 2. assertus & stabilitus fuit: Ac non ita multò pòst vitā cum morte commutauit, anno Irenes 4. Domini 785. Zonaras tom. 3. Orthodoxus & catholicus hic Paulus in Synodo Nicæna 2. pronunciatus est, ob pœnitentiam quā egisset: verùm in Frankofurdiana Synodo, in qua acta Nicæna sunt rescissa, & cultus imaginū damnatus, & ipse declaratus est, non secundum scientiam, sed secundum superstitionem pœnitentiam egisse, & sibi peccatum, vbi reuera nullum esset, finxisse. P. Cyprius Episcopus Constantinopol. imaginum cultum promouet.

Tarasius Episcopus patronus imaginum Constan. in politana Synodum

Mortuo igitur Paulo eligitur Tarasius, qui hactenus in aula Imperatoria militem & scribam egerat, homo facundus, sed audax: is negat se consensurum in vocationem, nisi Imperatrix & Imperator promittant Synodi vniuersalis conuocationem. Factâ promissione res in actum deducitur. Anno enim 6. imperij Irenes, Domini verò 787. omnes conuocantur antistites. Adrianus Româ mittit Petrum Vicedomum, & Petrum Hegumenum: Antiochiâ venit Ioannes, & Alexandriâ Thomas, qui postea Thessalonicæ factus est Archiepiscopus. Septimâ Idus Augusti indict. 9. in templo Apostolorum, Archiepiscopi, Episcopi & sacerdotes congrediuntur: adsunt etiam Imperatores & Catechumeni. Instituitur disputatio & collatio de imaginum cultu ex sacris literis, & in vtranq; sententiam disceptatur. Summus sacerdos, Episcopi & abbates quidam cum monachis imaginum venerationem conantur tueri. Magna pars Episcoporum (inter quos fuerunt Basilius Ancyræ, Theodorus Myrorum, Theodosius Amorij & alij, qui in Nicæna 2. ad pœnitentiam adiguntur, & populus Scholariorum, & satellitum atq; cæterorum ordinum, qui sub Imperatore Constantino fundamenta ex verbo Dei, & Patribus perceperant de impietate idololatriæ, quæ esset cum imaginum veneratione coniuncta) contrariam sententiam defendunt. Pontificij & alij, videntes se parum posse promouere, alteram partem conantur excludere ex congressu & disputatione. Ea res tumultui occasionem præbet: qui tamen statim compescitur. Nam populus molestè ferebat, eos qui pro altera parte pugnabant, excludi ex disputatione. Sed cùm iterum admissi essent, turba quiescebat. Redeunt itaq; ad disputationẽ, & illa pars Episcoporum, quæ imaginum cultum oppugnat, alteram verbo Dei ita retundit, vt illa victoriam desperans, Synodum dissoluat, excogitatis insidijs, quibus veritatis assertores opprimantur prius quo postea errori locus esse possit. Diaconus lib. 2 . rerum Roman. Ignatius monachus in vita Tharasij apud Metaphrastem Tom. 5 paulò aliter rem hanc narrat, pro suo affectu erga illam partem, quæ imagines colit: quasi altera illa pars prorsùs seditiosè synodum turbauerit, asserendo se nec posse nec velle pati, vt res in disceptationem deducatur. Quod verum non est. Nam & ipsi, vt in libero Concilio, voluerunt Episcopos suæ sententiæ admitti & audiri: vt facilè est colligere ex P. Diacono, qui tamen nec ipse satis verè & plenè rem exponere videtur.

Nicæna Synodus 2 quæ à Græcis vniuersalis 7 vocata est pro imaginibus.

Irene ergo videns Papisticis rebus & superstitioni consuli non posse, nisi exercitui regio arma adimerentur, & aliquot potentes familiæ pellerentur vrbe regiâ, tandem dolis & fraude effecit, vt iconomachis arma adimerentur, & quædam eorum familiæ ablegarentur. Id vbi factum esset, Imperatrix exercitum proprium principesq; ad omnia paratos & sibi obsequentes deligit, iuxtaq; consilia legatorum Rom. Pontificis, quos apud se retinuerat, mense Maio, anno 7. imperij sui, legatis & literis indicit Niceæ Synodum. Diaconus lib. 23. rerum Rom. Ad eam ergo vrbem anno 8 Irenes, Domini verò 788. confluit illa prior multitudo Episcoporum, abbatum & monachorum circiter 350. vt Sigebertus indicat. Synodus ista incipit celebrari 8. Cal. Octobr. indictione 11. in templo Sophiæ, & durat vsq; ad Nouembr. Adeò facilè fuit, remotis contradicentibus, consensionem in errore & superstitione institui. In prima actione Tarasius summus Sacerdos, rector & præses, præfatur, & indicat quam ob causam Synodus hæc sit conuocata, nimirum vt de imaginum cultu & veneratione agatur, quæ tractatio anno superiore in Synodo Constantinop. sit impedita. Deinde Basilius Ancyræ, Theodorus Myrorum & Theodosius Amorij, alijq; nonnulli, qui in Synodo Constantinopolitana imaginum venerationem impugnârant, suam sententiam reuocantes à Synodo recipiuntur, & in Cathedras suas sedere iubentur. Et imago Christi eiusq; cultus approbatur à tribus Episcopis. Post biduum secundò coit Synodus: ac Gregorius Neocæsarien productus asserit, se cum Synodo velle sentire. Patres autem causæ eius cognitionem rejiciunt in alium conuentum. Deinde literæ Adriani Pontificis Rom ad Constantinum & Irenem leguntur, in quibus impudentissimas fabulas fingit de Constantini somnijs, ad imaginum originem indicandam. Tertiò recitantur literæ Adriani Papæ ad Tharasium, in quibus commendat Tarasij sententiam de imaginibus: & hortatur eum, vt deinceps etiam venerandas imagines (hæc sunt verba eius) primùm iuxta humanam figurationem Christi Dei nostri secundum nos & pro nobis & per nos incarnati, deinde inuiolatæ & veræ Deiparæ, postremò omnium Sanctorum suorum colere & adorare pergat. Postea commendat etiã eius studiũ in promouenda Synodi conuocatione:

catione: ac omnino præcipit ei, vt efficiat, quò Synodus illa, sub Constantino congregata sine authoritate, consensu & præsentia Pontificis Romani, contra cultum imaginũ, damnetur. *Quartò, Patres ex ordine testãtur singuli,* se probare sententiã Adriani, & imaginum picturas recipere, & desiderio suo adorare, vt in nomine Christi & Mariæ Virginis, & omnium sanctorum factas. *Atqui D. Gregorius Sereno Massiliensi, vt suprà meminimus, scribit:* Quòd imagines adorari vetueris, Laudamus, &c. *Et ante Gregorium Hieronymus inquit:* Nos nec angelos, nec sanctos, nec martyres, nec ipsorum reliquias, nec vllam creaturam, SED SOLVM DEVM ADORAMVS.

In tertia actione, quæ sub 6. Cal. Octob. indict. 11 facta scribitur, post receptionem Gregorij Neocæsarien. qui damnabat suam priorem sententiam, & approbabat alteram de cultu & adoratione imaginum, leguntur literæ Orientalium sacerdotum ad Tharasium, in quibus imagines Sanctorum earumq; venerationem comprobant: tandem legatorum Rom. instinctu, Episcopi simul omnes qui aderant testantur, se in adorationem imaginum consentire: & anathema pronunciant in eos qui diuersum sentiant & affirment.

In Consessu 4. Synodus de confirmanda adoratione imaginum laborat, & ad comprobandam eam torquent primùm testimonia ex sacra scriptura, deinde ex Patribus: id quod etiam in congressu quinto fecerunt: vbi multa ficta citant, quæ apud Patres non leguntur.

In Consessu 6. qui fuit prid. Non. Oct. leguntur sex tomi Gregorij Neocæsarien. & decreta Synodi Constantinopolitanæ sub Constantino Copronymo, cum refutatione Epiphanij, non Salaminæ Cypri illius orthodoxi Episcopi, sed alius cuiusdam, quæ non verbi Dei, sed consuetudinis & Patrum nititur fundamentis. Deinde sub finem subijciunt breuem declarationem, quanto pere in Ecclesia vtiles sint imagines, quæ historias veteris & noui Testamenti repræsentant. Inter alia, à temporibus, *aiunt,* itaq; illis vsq; ad tempora Constantini, primi ex Imperatoribus plenè Christiani, anni propemodum trecenti acti sunt, ante illum ferè gentilibus tyrannicè regnantibus. Per illa autem tempora Christianorum plurimi certamen præclarum certantes non sine martyrio vitam hanc liquerunt: tacq; dum idolorum statum studiosè oppugnant. At verò Christianorum cœtus diuinâ æmulatione ducti, templa construxerunt, partim Christi nominis gratiâ, partim sanctorum martyrum causâ. Atq; illi quidem historiam humanæ Christi dispensationis in ijs pinxerunt, hi verò martyrum gestis effigiandis operam collocârunt. Alij id tabellis expressere; quo martyrũ memoriam in oculis perpetuò ferrent, &c. *Confitentur hi proprio testimonio, imagines ante Constantinum M. nondum fuisse, sed earum vsum post eius tempora demum cœpisse, hoc est, post annum Christi 300.*

In septimo & vltimo congressu, qui fuit 3 Id. Oct. Patres promulgant decretum Synodi, idq; corroborant subscriptionibus & acclamatione publicâ. Omnibus his peractis mense Nouemb. tota Synodus Nicæâ discedens Constantinopolim ingreditur: & in Magnaura præsente Imperatore & cunctis Episcopis, clero item & populo vniuerso decreta Synodi publicè proponuntur: quæ Constantinus & Irene approbant & subsignant, & Adriano Pontifici exemplum mittunt Græco sermone, quod Latinè factum in bibliothecam Romanam est reconditum: Liber pontific. Et statim sacræ imagines templis restituuntur, & Ecclesiæ in errore nonnihil coalescunt, verùm non sine contradictione plurimorum, P. Diaconus lib. 23. Rer. Rom.

Hanc Synodum pro septima vniuersali habendam Græci statuerunt, ac etiamnum hodie Pontificij contendunt. Id verò eleganter confutauit Carolus M. lib. 4. Cap. 28. vt infra Cap. 16. huius libri indicabitur.

Hîc iam diligenter considerandum, quorum auspicijs hoc Concilium, quo Pontificij non habent aliud sanctius, sit celebratum. Irenes ergo & Constantini decreto indictum est, qui Nicæum Episcopos conuocârunt, non Adrianus Papa, in quo etiam idem Pontifex Romanus non præsedit, nec se generalem aut vniuersalem monarcham, sed Seruum seruorum, & Imperatores Dominos suos piissimos & serenissimos vocauit. Sin autem verum est, quod de Marcello, Iulio, Damaso & Gregorio referunt, statuerunt illi, irrita haberi debere Concilia non à Pontifice

Nicæna 2. Synodus quorum auspicijs celebrata.

Romano conuocata. *Qualis verò Irene illa fuit? Mulier furiosa, superstitiosa, in cæde & sanguine bonorum & innocentium sese volutans: quæ filium suum Constantinum oculis, imperio, vitâ deniq, priuauit: quæ Astrologis nimiùm credendo, regni vires & opes exhausit: quâ regnante Nicephorus & Alexius iniustissimè excæcantur, multis linguæ præciduntur: Sol horum scelerum spectator obtenebrescit, & ad dies septendecim radios suos ita amittit, iuxta Eutropium, vt errarent maris naues, omnesq; dicerent, Vrspergense teste, quòd propter excæcationem insontis Imperatoris hoc acciderit, quodq; homines tenebris digni sint, quoniam in luce ambulare nolint. Terra, vt quæ ferre diutius non posset eiusmodi monstrum, adeò vehementer concutitur, vt de ruina Constantinopoleos metus esset, & omnes ciues extra domos fugerent in hortos & agros, ibique tentoria figerent: iuxta Diaconum lib.23. rerum Romanarum. Sed idololatræ nihil tantis permoti miraculis, in superstitione perseuerârunt. Insuper etiam soceri Constantini Copronymi cadauer exhumatum concremauit: & Orientale imperium prodidit. Cùm enim metueret tyrannidem suam non fore diuturnam, coniugium Caroli Magni ambijt, ac ideò coronam Romani imperij transtulit etiam in Carolum, sperans scilicet tyrannidem suam fore incolumem, si imperio Græcorum ad Gallos proditoriè translato, Carolum hoc insigni beneficio deuinciret. Mutius in Chron. fol.55. Qualis autem fuit filius Irene? Mali corui malum ouum. Constantinus enim parum constans adolescens, qui Leonis patris & Constantini aui sui in damnandis iconolatris zelũ non sequutus, matris cæco affectui obtemperat, quam post ab imperio remouet, & rursus constitutionem suam de imaginibus abrogat, sicut Platina in Adriani 1. vita scriptum reliquit. Hanc fœminam, hunc puerum quis instigauit imagines, quas Leo deleuit, restituere? Orbis totius perturbator Adrianus Papa, qui hortator & adiutor fuit conatuum perditissimæ mulieris. Alter deinde versipellis Episcopus Paulus Cyprius iam delirans, qui Leone imperante fatetur apertè,* Imagines non esse adorandas. *Irene verò suffectâ mutatur, morbo excruciatus & lecto affixus, sicut diximus, vitæ monasticæ se deuouet & addicit, vt sordes eluat, creditq; se non posse bonâ conscientiâ suo ministerio defungi, credit Ecclesiam totam esse excommunicatam, & nisi Irene & Constantinus vniuersali Synodo errorem illum corrigant, & Imaginibus locum & honorem suum reddant, nec ipsos, nec se, nec patritios Constantinopolitanos posse salutẽ consequi. Quis verò ex Episcopis huic præsedit Synodo? Tarasius, qui, vt fertur, à populari conuersatione ad Episcopale culmen, à militari habitu ad religiosum, à circo ad altaria, à forensi tumultu ad prædicationem, & ab armorum strepitu ad sancta mysteria peragenda extraordinariè, & contra sanctorum Patrum canones promotus fuerat. Vbi non abs re fuerit audire à Gregorio M. quantum huiusmodi Episcopis & Doctoribus tribuendum sit. Is igitur lib.7. ep.114. Theodorico & Theodeberto Francorum regibus inter alia sic scribit:* Quidam instinctu gloriæ inanis illecti, ex laico repentè habitu sacerdotij honorem arripiunt: & quod dicere pudet, & tacere graue est, regendi Rectores: & qui docendi sunt, doctores nec erubescunt fieri, nec metuunt. Ducatum animarum impudenter assumunt; quibus via omnis ignota doctoris est, & quo vel ipsi gradiantur, ignari sunt. Nam dum dux exercitus non nisi labore & solicitudine expertus eligitur, quales animarum duces esse debeant, qui Episcopatus culmen immaturâ cupiunt festinatione conscendere, huius saltem rei comparatione considerent, & aggredi repentè inexpertos labores timeant, ne cæca honoris ambitio & ipsis in pœna sit, & alijs pestifera erroris semina iaciant, quippe qui non didicere quod doceant. *Ita muliebris superstitio, & iuuenilis inscitia, & Pontificis audacia, vana doctrina & suasio, vilis Apostatæ febrile deliramentum, neophyti ignorantia, imaginum vsum & cultum prudenter abolitum, inconsideratè & impiè reuocârunt. Primis siquidem his authoribus, statuæ & imagines, quicquid sunt, meritò debent.*

Francofortensis Synodus contra Nicenam 2. à Carolo M. conuocata.

Anno autem Domini 794. iuxta Regionem lib.2. & Lupoldum apud Irenicum lib.11. Synodus Francofurti conuocatur. Occasionem præbuit tum Felix hæreticus, tum Adrianus Pontifex Rom. qui acta Synodi Nicænæ 2. de imaginum adoratione miserat Carolo approbanda. Conuenerunt igitur Episcopi, Sacerdotes, Abbates, & Monachi ex omnibus prouincijs Caroli, nimirum ex Gallijs, Italia & Germania. Adrianus etiam eò suos legatos misit Theophylactum & Stephanum: interest etiam huic Synodo Carolus ipse. Ac primùm tractatur de Felicis & Elipandi opinione;

opinione: de quibus falsò Pontificij referunt, quòd ipsorum hæresis, de non adorandis imaginibus in ea damnata sit, atque ita septimam Synodum vniuersalem Nicænam receptam & approbatam ibi fuisse. Damnata sanè fuit hæresis Feliciana in Synodo Francofurdiana: Verùm ea non fuit de imaginibus, sed docuit, Christum secundum humanitatem esse adoptiuum Dei filium, *quemadmodum acta testantur. Post hæc verò offeruntur acta Synodi Nicænæ 2. quam Adrianus per suos vicarios vexerat, & postea etiam approbauerat. Patres non statim assentiuntur, sed disceptationem de ijs, vt par erat, instituunt, & sententiam illam de imaginibus adorandis examinant, veritatemq́ deprehendunt ex collatione vtriusq́ Synodi, nimirum illius quæ sub Constantino Copronymo damnauerat & abiecerat imagines, & huius quæ sub Irene non modò habendas, sed etiam adorandas, honorandas, venerandas, salutandas, amplectandas, osculandas, & vestitu, suffitu, candelis, geniculationeq́ colendas esse adseuerârat. Igitur contra Adriani & legatorum eius sententiam decernunt,* Imaginum cultum & adorationem esse impiam, Synodum porrò Nicænam secundam, quam septimam vniuersalem appellauerat Pontifex, damnant, & nec septimam, nec vniuersalem dici debere pronunciant. *Testis est eorum quæ diximus Eginardus in vita Caroli Magni apud Erphordien. capite 69. Regino libro 2. Adon Vienensis ætate sexta. Georgius Cassander in Consultatione ad Ferdinandum & Maximilianum Imperatores. Et Vrspergensis abbas in Chronicis suis hac de re ita scribit:* Anno 793. Carolo in Francofurt Pascha celebrante, Synodus Episcoporum magna est collecta ex omnibus regni prouincijs. Legati quoque Adriani Papæ in eius vice affuerunt. In hac Synodo hæresis cuiusdam episcopi Felicis nomine damnata est, qui Christum secundum hoc, quòd homo est, adoptiuum Dei filium dicebat. Synodus etiam, quæ ante paucos annos Constantinopoli (*legendum Nicææ*) congregata sub Irene & Constantino filio eius, septima & vniuersalis appellata est, vt nec septima nec Aliquid diceretur, quasi superuacua ab omnibus abdicata est. *Hæc ijsdem propemodum verbis leguntur apud Annonium libro 4. capite 85. de Francorum gestis. Et Auentinus authenticus historicus libro 4. Annalium,* Scita Græcorum, *ait*, de Imaginibus adorandis in Concilio Francofurtensi rescissa & abolita sunt. *Idem author testatur, exstare peruetustos Francorum annales, in quibus hæc legantur de Actis Francofurtensis Synodi:* Pseudosynodus Græcorum pro adorandis imaginibus habita, & falsò septima vocata, ab Episcopis damnatur.

Felicianæ hæresis quæ.

Decretum Fræcofurtensis Synod. cōtra imagines.

Vrspergensis historicus refert, in hac Synodo Francofurtensi communi Episcoporum authoritate librum compositum esse contra Nicænam secundam, cui omnes subscripserint Episcopi. *Editus est etiam ante aliquot annos liber in Gallia, & postea in Germania sub Caroli Magni nomine, vel quòd illum conscribi Imperator iusserit, vel ipsemet, pro sua pietate, doctrina & diligentia eum post Synodum Francofurtensem composuerit. In eo refutat Synodum Nicænam secundam, & præsertim statuarum adorationem damnat, prolixè & accuratè reijciendo vestitum, suffitum, lumina, & alia ornamenta statuarum, item geniculationem ante eas. Et inter alia dicit:* Nos denique Propheticis, Euangelicis & Apostolicis scripturis contenti, & Sanctorum orthodoxorum Patrum, qui nullatenus in suis dogmatibus, ab eo qui est via, veritas & vita, deuiârunt, institutis imbuti, & sanctas & vniuersales sex Synodos, quæ pro varijs hæreseon infestationibus à sanctis & venerabilibus Patribus gestæ sunt, suscipientes, omnes nouitates vocū & stultiloquas adinuentiones abijcimus: & non solùm non suscipimus, verùm etiam tanquam purgamenta despicimus. Sicut & eam, quæ propter adorandarum imaginum impudentissimam traditionem, in Bithiniæ partibus gesta est, Synodum. Cuius scripturæ textus eloquentiâ sensúque carens ad nos vsque peruenit. *Hæc Carolus.*

Caroli M. confutatio Nicænæ 2. Synodi.

Sed quia dignum est obseruatione, quomodo & ex quibus fundamentis Germanici & Gallici Episcopi argumenta secundæ Nicænæ pseudosynodi refutârint, ex iustis & prolixis refutationibus, quæ exstant in his libris Carolinis, nos hoc loco præcipua tantùm capita refuta-

tionum annotabimus, vt ex ijs Lector faciliùs dijudicare poßit, cuius Synodi sententia vera sit & cum verbo Dei congruat.

Carolinorum librorum summa contra imagines.

Primò igitur rectè dicunt, quòd illa testimonia, quæ ex Scriptura & Patribus verè & rectè citat Pseudosynodus, nihil aliud probent, quàm imagines posse haberi, vel ad vsum historicum, vel ornatus gratiâ. Nullo verò modo inde probari, imagines esse colendas & adorandas. *Et tamen illum ipsum historicum vsum accuratis limitationibus intra certas metas circumscribunt.* Verus, *inquiunt*, decor Ecclesiæ seu Domus Domini non in materialibus imaginibus, sed in virtutibus spiritualibus refulget. Paulus enim, Antonius, Hilarion, & alij, imagines non habuerunt, & tamen decorem Domus Domini dilexerunt. *Item:* imagines non volunt æquiparari libris diuinæ Scripturæ. Hæc enim arcano ac præsago Dei consilio prædestinata, & ad humanæ salutis emolumentum patefacta est. Imagines verò Gentilium authorum vanitate sunt probatæ, & nullam salutis exhibitionem adducunt. Dauid enim ad agnitionem Christi, per legem, non per imagines peruenire anhelabat, cùm aiebat, Reuela oculos meos. Item mysteria fidei non in picturis, sed in diuinis literis sunt inuestiganda, & fide potius quàm oculis intuenda. Quodq; dicitur, in picturis virtutes conuersationis Sanctorum videri, *hoc Francofurtensis Synodus negat. Dicit enim*, fidem, spem, charitatem, & reliquas virtutes esse inuisibiles. Imitationem verò à Paulo ita præscribi: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Esse igitur Apostolicam traditionem, non in picturis, sed in virtutibus Sanctorum conuersationem videri posse, & eorum imitandam esse fidem, non imaginum fucis, sed operibus bonis. *Addunt & hoc:* vetus Testamentum plenum fuisse præfigurationibus, quæ opertæ fuerunt typicis vmbris, & significationibus futurorum: Nouum verò Testamentum habere figurarum impletionem, & veritatem spiritualem. Non itaque consequens esse: si vetus Testamentum habuit figuras, arcam, Cherubim, Serpentem, &c. Ideo necesse esse, vt nouum Testamentum habeat imagines. Imò multitudine imaginum conditionem noui Testamenti deteriorem reddi, quàm fuit veteris, vbi figuræ diuinitùs institutæ fuerunt, non sicut nunc imagines ab hominibus excogitatæ.

Secundò ostendunt, Pseudosynodum, ad probandam imaginum adorationem, quædam dicta Scripturæ falsò allegare, vt quòd dicunt, Iacobum adorâsse virgam seu sceptrum Iosephi. *Item:* Patres in veteri Testamento adorâsse Arcam, Cherubim, montem sanctum, *&c.* cùm textus Scripturæ hoc non dicat. Solum enim Deum adorârunt.

Tertiò demonstrant, multa peregrina Scripturæ dicta, violenter ad adorationem imaginum detorta, quæ de picturis nihil prorsus dicant. Vt faciem tuam requiram; Vultum tuum deprecabuntur.

Quartò indicant, multa apocrypha, supposititia & falsa, sub nomine & titulo Patrum allegari, vt Epistolam Iesu ad Abgarum, & alia multa.

Quintò ostendunt, ad adorationem imaginum falsò detorqueri quædam Patrum dicta, quæ vel de historico imaginum vsu, vel de politicis Imperatorum imaginibus, vel de Christo, qui est imago Patris, in qua ipse Pater videtur, loquuntur.

Sextò decretum faciunt his verbis: Si quis cum Pseudosynodo dicat de pictura, hoc est Christus, is proculdubio mentitur, peccat, & insaniens sceleste agit.

Septimò reijciunt & illud, quòd Pseudosynodus prætendit, per imaginem Dei fortitudinem adorari, & dicunt: Deus non est quærendus in imaginibus, nec adorandus in depicta tabula.

Octauò reprobant, & hoc, quòd Pseudosynodus decernit, osculationem, complexum, & adorationem idem esse, cùm adoratio longè aliquid maius sit quàm reuerentia, Imò quàm ipsa deprecatio. *Et contendunt* dictum illud Scripturę: Dominum Deum tuum adorabis, exclusiuè intelligendum, contra Pseudosynodum.

Nono,

Nonò, repudiant & illum prætextum, quo Pseudosynodus plurimùm vtitur. Honorem *scilicet* imagini exhibitum referri ad prototypum. Quia Christus non dixit: Quæ imaginibus, sed quæ vni ex minimis meis fratribus fecistis, mihi fecistis. *Item*, non dixit, Qui imagines, sed qui vos recipit, me recipit.

Decimò, quòd Pseudosynodus adorationem Imaginum inde conatur probare, quia Abraham Filios Heth, Moses Iethronem, adorâsse scribitur; Ad hoc Francofordiana Synodus ita respondet; Aliud est hominem adorare, *hoc est*, salutationis officio & humanitatis ac reuerentiæ obsequio salutare, aliud picturam adorare. Fraternitatem enim, dilectionem & reuerentiam erga proximos exhibendam, Scripturarum docemur exemplis, imagines verò adorare vel salutare inhibemur, *Exod.20.*

Vndecimò de miraculis imaginum respondent: Ea nulla habere, vel veteris Testamenti, vel Noui testimonia, sed esse incerta, dubia & falsa.

Duodecimò, quando veteres de Cruce Domini magnifica prædicant, dicunt, significari nõ lignum, sed totum opus Christi in cruce peractum, deinde etiam afflictiones piorum.

Decimotertiò, quia Pseudosynodus Sacramento corporis Christi comparauerat imagines, et earum dedicationem; Respondent Germani; Eucharistiam à Christo institutam, & per inuocationem nominis diuini confici. De imaginibus verò, vel per impositionem manuum, vel mysterio aliquo consecrationis dedicandis, nullum traditum esse verbum.

Decimoquartò dicunt, ridiculum esse imagini oculos habenti & nihil cernenti lumen offerre.

Meminit etiam huius libri Caroli Hincmarus Remorum Archiepiscopus, qui circa Caroli Magni tempora floruit, capite decimo, contra Hincmarum Iandunensem Episcopum, & testatur quod illum adolescentulus in regio Palatio legerit: *citat etiam ad verbum integrum ferè caput vigesimum octauum, libri quarti. Facit etiam huius libri mentionem Eccius in suo Enchiridio. Sed is qui edi illum librum curauit, multis firmisq; rationibus euidenter probat, non esse suppositium aut adulterinum: prout hodie à Pontificijs eius libri suppressionem cupientibus traducitur. Dicit inter alia*, etiam Romæ in Lateranensi bibliotheca idem exemplar vetustis Longobardicis literis descriptum exstare: *id quod Augustinus Steucbus, eius bibliothecæ præfectus, publico etiam scripto testatur.*

Est verò illud quoq; obseruatu dignißimum, quòd Papa Adrianus Francofurtensem hanc Synodum descriptis literis ad Imperatorem Constantinop. & Tharasium patriarcham probauit: legatos etiam suos ibi habuit, qui omnia decernere & comprobare adiuuerunt. Authoritate itaq; Francofurtensis Synodi, Imaginum veneratio nonnihil repressa fuit.

Sed tamen Adrianus & alij ipsum sequentes Pontifices in sua opinione perseuerârunt. Et quoniam imagines nihilominus in Ecclesijs, approbante Carolo, retentæ sunt, non quidem vt adorandæ, sed tanquam ornamenta & rerum gestarum memoracula: ideò mortuo Carolo imaginum cultum Rom. Pontifices vehementius promouerunt, adeò vt Ludouicus F. Caroli libro longè acriore insectatus sit imaginum cultum, quàm ipse Carolus. Catalogus testium veritatis. Adrianus in sua sententia perstat. 6.

Constantinus verò Imperator Constantinopolitanus cùm ex actis Synodi Francofurtensis percepisset, decreta Synodi Nicænæ verbo Dei esse contraria, sententiam suam mutauit: & plures alij doctores sub eo, cœperunt itidem cultũ imaginum improbare. Platina & Bergomensis lib. 10. Necem igitur Irene, mater filio intentat: & primò ipsum insidijs & proditione circumuentũ, imperio deturbat, oculos eruit, squallentibus carceribus includit, & tandem omnibus tormentis excruciatum occidit. Ludouicus Pius contra imagines. 7. Constantinus imp sententiã suam de venerandis imaginibus mutat.

Licet autem filium suum crudeliter sustulisset, eam ipsam, vt videtur, ob causam, vt imperio recepto, dissentientes quoq; omnes perimere posset, tamen imperio ad Nicephorum delato, ac scelestißimâ muliere in monasterium detrusâ, imaginum ille cultum damnauit, & Nicolaum Eremitam, aliosq; rectè sentientes ea de re defendit contra Patriarcham, & alios iconolatras: prohibuitque ne is Romano Pontifici literas Synodicas mitteret, non tantum ob imaginum cul- 8. Nicephorus imaginum cultum damnat.

tum sed etiam quòd indignè ferret, Romanum Pontificem imperij partem ad Carolum M. transtulisse. Paulus Diaconus lib. 24. rerum Rom.

Michael patronus imaginum.

Nicephoro in imperio successit Michael gener eius: qui in eos, qui imaginum cultum damnabant sæuire cœpit: & Nicolaum eremitam, sociumq; eius, eò quòd imaginem Mariæ ob impiam venerationem remouerant, afflixit. Nicolaum palinodiam canere iussit, & alteri id facere detrectanti linguam præcidit, ex quo dolore exstinctus est. Sæuitum est etiam in alios, imaginum cultui, iuxta verbum Dei, contradicentes. Zonaras tom. 3. Michael verò cùm apud Adrianopolim à Bulgaris, biennio postquam imperare cœpisset, victus fugatusq; esset, ex desperatione imperio cessit, seq; in monasterium abdidit.

9\. Leo Imp. primò defendit imagines, postea verò damnat.

Regnum inuadit Leo Armeniacus, qui initio imperij, anno nimirum D. 814. errore de imaginum cultu fascinatus, in dissentientes austerior erat: ac iconolatræ eâ occasione aduersarios suos premebant. Sed Leo à monacho quodam (monachi enim pleriq; tum clamabant, adorationem imaginum esse idololatriam) veritatem edoctus ex Isaia, (cui assimulauistis Dominum? num imaginem eius fecit faber? aut aurifex similitudinem eius parauit?) agnouit illam idololatriam verè esse causam communium calamitatum, & imagines aboleri edicto iussit. Hæc res pijs halcyonia quædã parauit. Sed improbitas iconolatrarũ, contra Imperatorem, adeò se exeruit, vt coactus sit Nicephorum patriarcham, qui in concionibus & scriptis adorationem imaginum contra verbum Dei propugnabat, in exilium mittere, ad seditionem auertendam. Zonar. tom. 3. Successit autem Theodorus, qui veram doctrinam de imaginibus professus est: sub quo pij nonnulli respirarunt, ac mitigauit Deus communes miserias, fuitq; à Bulgaris & Saracenis mediocris tranquillitas. Id verò Satan more suo molestè tulit: ideoq; Michaelem Balbum, aliosq; proceres eius, partim regnandi cupidine, partim præpostero zelo, quo imaginum adorationem tuebantur, exstimulat & inflammat, vt per insidias bonum Imperatorem, in sacrario diuina carmina cantantem, adoriantur: manibusq; & capite amputatis, reliquum cadauer in circum equestrem ignominiose trahant, filiosq; eius castratos in exilium mittant. Zonaras tom. 3.

Leo nefariè ab iconolatris interficitur.

10\. Michael Balbus iconolatrarum hostis.

Michaelem Balbum, qui Leoni successerat, sperabant imaginum cultum promoturum: ideoq; Nicephorus patriarcha ad eum scribit, & rogat vt eas restituat. Verùm ille respondet, se neq; in religione, neq; in statu Ecclesiæ quicquam mutaturum: neq; coacturum quenquam, vt aliter, quàm vellet, de Deo sentiret. Cùm autem iconolatræ mendacij & cædis spiritu agitati, non cessarent turbas ciere contra rectè sentientes, coactus fuit & ipse in illos animaduertere. Interq; alios Euthymium Sardium Archiepiscopum, imaginum adoratorem in exilium eiecit, & Methodium in carcerem inclusit. Zonaras tom. 3. Facta sunt hæc circa annum Domini 824.

11\. Theophilus Imperator imaginum acerrimus hostis.

Michaeli successit Filius eius Theophilus: erat is pietatis & iustitiæ acerrimus patronus, nec tantùm cultores, sed & pictores imagnum persecutus est, vt populum ab idolomania & imaginum cultu abduceret. Cùm auiam filias suas quinq; ad imaginum adorationem sollicitare intellexisse, non amplius ad eam permisit eas accedere. Vxorem etiam Theodoram, cùm per morionem cognouisset, imagines clàm adorare, grauiter arguit, & idololatram appellauit.

Theodora mulier superstitiosa imaginum cultum promouet.

Exstincto Theophilo, imperium Theodora vxor eius tutorio nomine administrauit, quòd Filius Michael nondum esset ad gubernationem idoneus. At licet Theophilus moriturus, vxorem suam Theodoram & Theoctistum grauiter obtestatus esset, ne ob imaginum restitutionem Ecclesias turbarent: tamen illæ cœperunt ea de re mouere turbas: restituerunt enim & imagines in templis, & earum cultum idololatricum, reuocatis ab exilio Episcopis, quos Theophilus, quòd pertinaciter idola tuerentur, pepulerat. Ioannes itaque patriarcha successor Antonij Cassinatæ, qui & ipse successerat Theodoto, ab officio suo remouetur, & Methodius homo superstitiosus, & imaginum venerator, ac patronus ei surrogatur: qui Synodo institutâ imaginum venerationem acriter defendit atq; restituit. Pij contradicentes affliguntur: inter quos præcipuus est Ioannes Patriarcha: cui Theodora iussit oculos effodi, eò quòd statuæ Mariæ oculos euulsisset: sed irâ illius mitigatâ, ducentis plagis cæsus, & in monasterium detrusus est. Eadem pœnâ quidam Episcopus Thessalonicen. affectus est. Zonaras.

12\. Michael. Imp. iconolatriam prohibet.

Filius verò Theodoræ Michael, remotâ matre, suscipiens imperium, per Bardum suum auunculum iconolatras vicissim deijcit, & Ignatium ab officio Patriarchatus, in quo Methodio succes-

successerat, deponitur, & Photius substituitur. Zonaras de Imperatoribus Græcis.

Dum hæc in Oriente fiunt, floret circa annum Domini 820. Carolo & Ludouico imperantibus, Claudius in Occidente, qui presbyter in palatio Caroli Magni, & postea à Ludouico Episcopus Taurinensis constitutus fuit. Is veritatem cælestem sedulò docuit & propagauit: & errores, corruptelas & superstitiones de adoratione Imaginum, intercessione & reliquijs Sanctorum, de peregrinatione Romam versus ob pœnitentiam, de primatu Pontificis Romani fortiter oppugnauit. Inprimis autem Imagines & Cruces remouit ex Ecclesia, propter adorationis abusum. Ob quod Paschalis Pontifex & Thodomirus Abbas aliiq́; Pontificij eum hæreseos insimulârunt. Pontificij asserebant imaginum adorationem, eamq́; fucare volebant, quòd tantùm esset recordatio Christi & Apostolorum aliorumq́; Sanctorum, ac quòd talis cultus non esset prohibitus in verbo Dei. Claudius contrà dictum Mosis, imò Dei vrget, Non faciendam similitudinem omnium quæ in cœlo sunt, aut quæ in terra: *idque non tantùm de idolis gentium, sed de omnibus creaturis dictum contendit. Deinde, cùm* sancti viuentes non passi sint se adorari, *colligit inde*, nullo modo eos velle, vt post mortem imagines eorum adorentur. *Tertiò*, cùm imagines Deus non sint, *colligit* eas esse creaturas: *ac postea ostendit*, prohibitum esse creaturas colere. *Roman 1. Quartò, per absurdum colligit*, quòd si ideò adoranda sit crux, quia Christus in ea pependerit: etiam sequi aliarum rerum adorationem, vt virginum & puellarum, quia virgo Christum in vtero gestauit & peperit: præsepis pannorúmque, quia in eis iacuit: & nauium, quia in eis nauigauit: & agnorum, quia dicatur agnus: & petrarum ac leonum, quia dicatur petra & leo: *& alia huiusmodi affert in epistola ad Theodomirum abbatem: Ex qua epistola quædam excerpta, Ludouicus Imperator ad Ionam Aurelianensem Episcopum misit, ac ei præcepit, vt suam sententiam de ijs exponeret. Sed ille metuit, ne posset veritatem expugnare, ideoque cunctanter rem peragit. Interea Ludouicus & Claudius moriuntur. Tum verò ille confidentißimè prodit, & ad Carolum secundum tres libros pro defensione imaginum scripsit: ac in eo reprehendit*, quòd superstitiosæ ac perniciosæ imaginum adorationi, quâ plebs Taurinensis laborabat, non eo quo debebat modo restiterit, nimirum institutione & veritatis demonstratione: sed scandalosâ abolitione et exturbatione imaginum, picturarum & crucium. *Quasi verò credibile sit, Claudium nō prius verbis refutâsse imaginum & statuarum adorationem, quàm eas ex templo eiecerit. Qui plura de sententia Claudij circa imaginum venerationem & adorationem cognoscere cupiat, legat Catalogum testium Verit. fol. 94. Non audet etiam Ionas imaginū adorationem apertè defendere, sed expressè inquit:* Creaturā adorari eiq; aliquid diuinæ seruitutis impendi pro nefas ducimus, huiusq; sceleris patratorem detestandum & anathematizandum liberâ voce proclamamus, *lib. 1. Et quidem Galliam dicit imagines habere, sed eas non adorari.*

Claudius Taurinensis Episcopus contra imagines scribit.

Argumenta Claudij Taurinensis contra imagines.

Reuertamur hinc ad res in Oriente gestas. Cùm Ignatius successor Methodij, & adorationis imaginum patronus Constantinopoli ob excommunicationem Bardæ auunculi Michaëlis Theophili F. ab officio esset depositus, & Photius substitutus, vt supra diximus, ac alij aliter ea de re iudicarent, Michaël Imp. petijt à Pontifice Romano, vt legatos suos ad dißidij compositionem mitteret. Pontifex ergo conuocat suos in cœtum, & re deliberatâ Rodoaldum Portuensem Episcopum, & Zachariam Anagninum eligit, eisq́; literas & mandata tradit, vt ibi tantùm rem cognoscant, & à Photij communione abstineant, cultumq; imaginum sacrarum restituant: *vt patet ex epistola Nicolai Pontif. tom. 2. Concil.*

Synodus Romana.

Romani legati cùm Constantinopolim venissent, in consessu Episcoporum & Sacerdotum tractatur de Ignatij depositione, Photij ordinatione, & cultu imaginum: rebusq́; diu disceptatis, tandem legatos pontificios persuasos in suam sententiam deducunt, & cultus imaginum approbatur quidem, sed in æde Apostolorū promulgatur, quòd Ignatius iustè amotus, & Photius iustè riteq́; surrogatus esset. Zonaras tom. 3. in vita Michaëlis. Liber Pontif. Epist. Nicolai tō. 2. Con.

Constantinopolitana Synodus pro imaginibus

Pontificijs legatis reuersis, acta Synodi Constantinopolit. ab Imperatore mittuntur, & petitur approbatio per literas, in quibus quædam contra principatum Romani Pontificis obiter scri-

Romana Synodus.

pta erant. Pontifex autem obnixè cauens, ne quid de sua authoritate & principatu imminuatur, Synodum colligit, & suos legatos malè obitæ legationis accusat, acta illa omnia, præsertim autem Ignatij depositionem & Photij ordinationem, rescindit, ac Donatum Hostiensem Episcopum, Marinum Diaconum, Stephanum Nepesinum Episcopum Constantinopolim amandat, ad eam Ecclesiam parandam, & Amathodium ac Ignatium consecrandum. Liber Pontificalis in vita Adriani II.

Synodus Constantinopoleos 8 Generalis appellata pro imaginibus.

Cùm itaque legati Adriani Constantinopolim venissent, aduocantur Orientis Patriarchæ, Metropolitæ & Episcopi ad Synodum. Excogitauerat autem, vt in libro Pontificali indicatur, Romanus Pontifex ad suam tyrannidem stabiliendam, huiusmodi artificium. Libellum legatis suis dederat, quo omnes ad subiectionem, obedientiam, reuerentiamq́ Romanæ sedis obligabantur, qui vellent Synodo illi interesse. Istum libellum porrigunt singulis ad consessum accedere cupientibus. Illi qui subscribebant intromittuntur: qui verò id facere recusant, cum ignominia foris relinquuntur. Cùm hoc modo mancipia Pontificis Romani essent collecta, & optimi quique exclusi, sessionibus 10. Conciliabulum illud finitur. In decima & vltima sessione Canones 27. recitantur, quorum tertius, qui est de veneratione imaginum, ita habet: Sacram imaginem Domini nostri Iesu Christi & omnium Saluatoris, æquo honore cum libro sanctorum Euangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, salutem consequuntur omnes: ita per colorum imaginariam operationem & sapientes, & idiotæ cuncti, ex eo quod in promptu est, perfruuntur vtilitate. Quæ enim in syllabis sermo, hæc & scriptura quæ in coloribus prædicat & commendat. Dignum est enim vt secundum congruentiam rationis, & antiquissimam traditionem propter honorem, quia ad principalia ipsa refertur, etiam deriuatiuæ imagines honorentur & adorentur: vt sanctorum Euangeliorum sacer liber, & typus pretiosæ crucis. Caranza Dominicanus monachus huius Synodi Canones collegit: fatetur tamen Codices ita deprauatos fuisse, vt noluerit eos describere, sed in Epitomen tantùm redigere: Alioquin acta huius Synodi in tomis Conciliorum non exstant, & Zonaras patronus adorationis imaginum, eius nullam prorsus facit mentionem. Quidam etiam referunt, non conuenisse in hac Synodo inter Græcos & Latinos, ideoq́ sine fructu discessum. Annonius verò lib. 5. cap. 28. de Francis etiam narrat, in hac Synodo Græcos, in fauorem Romani Pontificis, adorationem imaginum, & alia quædam contra antiquos canones approbâsse.

Constinop. 8. Synodi decretū pro imaginibus

Iudiciū de Constantinop. 8. Synodo.

Mysteriū iniquitatis vincit.

Atq; ita factum est, vt post acria certamina, imagines tandem in omnes Orientis & Occidentis Ecclesias receptæ fuerint circa annum Domini 900. Cumq́ aliquandiu pro memoraculis tantùm haberentur, paulatim tamen, vt natura humana ad superstitiones procliuis est, cultus diuinus ipsis exhiberi cœpit: quod vt progressu temporis magis magisq́ inualuit, ita etiam numerus imaginum indies auctus & multiplicatus est, Romæ inprimis, cui vrbi semper idolorum cultus adeò, nescio quo fato, insitus & innatus fuit, vt vel nostro tempore Pius V. Papa, qui à Pontificijs pro Sancto colitur, Romam adhuc magis gentilizare, quàm christianizare (verba sunt Pij) fateri coactus sæpè fuerit. Post hæc tempora etiam in Græca Ecclesia non admodū amplius publicè pugnatum fuit contra adorationem imaginum. Imò Zonaras & Nicetas scribunt, pro hæresi suis temporibus habitum, si quis non adoraret imagines. At cùm scire rerum causas vtile sit, iccircò iam in sequentibus de eo aliquid agemus.

Signa & Miracula falsa ac mendacia pro confirmatione cultus & adorationis imaginum.

IMaginum adoratio & cultus confirmatus primò, & deinde propagatus est non solùm Romanorum Pontificum effreni audaciâ, quâ quiduis attentare ausi sunt & summâ authoritate, quæ paulatim ita excreuit, vt ab ea vel latum vnguem recedere, summum piaculum fuerit: sed alijs quoq; modis ac rationibus, inter quas MIRACVLA, quæ circa imagines earumq́ cultum accidisse dicuntur, facilè primum locum obtinent. Quia enim abiecerunt in primordijs statim regni Antichristi veram doctrinam verbi Dei superstitiosi homines, ideò digni erant, quibus, ad confirmādas omnis generis idolomanias ac impias opiniones, aut plurimæ fascinationes à malo spiri-

bo spiritu obijcerentur, aut multa falsa, & inferioribus demùm seculis conficta pro veris nimi-
ùm credulis hominibus obtruderentur.

Eiusemodi enim miraculum est quod ex Procopio Euagrius commemorat. Edessæ vrbis 1.
ciues in summa rerum desperatione, cùm iam iam vrbs à Chosroe Persico rege ca-
pienda esset, imaginem quam Christus ipse fecerit, & ad Abgarum miserit, ad fos-
sam adduxisse, & immersam aquæ contra rogum & ligna obiecisse: quo facto,
mox struem lignorum in cinerem redactam, & aggerem, quem Chosroes exstruxe
rat, vt pedestri impressione vrbem inuaderet, combustum fuisse. *Supra autem indi-*
cauimus hanc historiam de imagine à Christo facta, & Abgaro transmissa, non literis traditam
ab Eusebio, qui Epistolæ Christi mentionem facit, sed eam inferioribus seculis Eusebianæ nar-
rationi à Damasceno & Nicephoro assutam, vt non tantum cineres defunctorum, sed etiam
pictæ imagines maiori studio colerentur.

Paulus Diaconus lib. 21. Rom. rerum, prodigia cuncta quæ Leonis III. *Imp. tempore accide-* 2.
runt, Leonis impietati ascribit, quâ sacras imagines sustulerit, non iræ Dei, quam istiusmodi pœ-
nis aduersus idololatriam demonstrauit: è contra verò, liberationem vrbis Constantinopolitanæ
sub eodem Imperatore factam intercessioni Mariæ attribuit. Qua de re etiam Vincentius lib.
23. cap. 147. ita nugatur: Fertur, *inquit*, Saracenos hoc modo perijsse apud Constanti-
nopolim. In monasterio sanctæ Dei genitricis iuxta palatium, propè S. Sophiam,
erat imago B. Mariæ, quæ tenebat infantem in brachio, quam depinxit in tabella
S. Lucas, cùm adhuc viueret S. Maria. Hæc imago vocatur Odigitria, id est, Dedu
ctrix: quia duobus cæcis apparuit S. Maria, & deduxit eos ad suam Ecclesiam,
eosq; illuminauit. Cum ista imagine faciunt processionem omni die Martis, per
totam ciuitatem. Cùm ergo obsessa esset ciuitas, & ciues ieiunarent & orarent, si-
mulq; pugnarent: quidam ciuis admonuit, afferri illam imaginem, & ab omnibus
orationem ad illam fieri hoc modo: Sancta Dei genitrix, quæ toties nos liberâsti, li
bera nos modo de inimicis filij tui: & si vis vt imaginem tuam non mergamus
in mari, merge illos. Et cùm hæc dixisset, ille secretè imaginem tenuit sub vndas, &
statim procella surrexit, & omnes naues Saracenorum aut mersit, aut fregit. *Hanc*
fabulam finxit Vincentius, qui claruit circa annos Christi 1240. inde quòd P. Diaconus, qui post
Leonis Isauri tempora annis circiter 50. floruit, scriptum reliquit, Constantinopolim B.
Mariæ liberatam intercessione.

In hunc finem etiam Pontificiorum nonnulli commemorant illud, quod anno 24. Constanti- 3.
ni Copronymi acciderit in Berytto, vbi imago Christi à Iudæis contumeliosè tractata, aperto la
tere sanguinem & aquam effuderit. Sed quid de hac fabula sentiendum supra monuimus.

P. Diaconus lib. 21. rerum Rom. Constantinus quidam, *inquit*, Strator Artabasdi vi 4.
dens imaginem Dei genitricis stantem, apprehensum lapidem aduersus eam pro-
iecit & contriuit, & cùm cecidisset, calcauit. Et vidit in somnis astantem sibi Domi
nam nostram & dicentem, Nosti quàm fortem causam in me operatus fueris? ve-
rùm contra caput tuum hoc fecisti. *Posteà verò dum Saraceni aduersus murum congres-*
sionem facerent, & ageretur bellum, currens ad murum vt fortis miles infelix ille, eijcitur à la-
pide transmisso ex Mangone, & contritum est caput eius & facies.

In Nicæna 2. Synodo ad comprobandam Imaginum adorationem inter alia ad Miracula 5.
etiam confugiunt, quæ per imagines edita fingunt, quo nouum dogma plus authoritatis ac robo-
ris habeat. Nam Actione 4. Constantinus Cypri Episcopus narrat, armentarium quen-
dam, qui imagini Mariæ stimulo dextrum oculum euulserat, postea in agrum e-
gressum, cùm percuteret pecus sibipsi oculum elisisse. *Et alium quendam*, eò quòd 6.
per caput imaginis eiusdem in pariete depictæ clauum infixisset, ingenti dolore
capitis affectum fuisse: quo non prius liberari potuerit, quàm clauum extraxisset,
ibidem nugatur Episcopus idem. Agarenum etiam Conto oculum statuæ Mariæ in 7.
Gabala ciuitate Syriæ euellere conantem, sibi oculum effodisse, & ardenti
febre correptum esse, *ibidem asseritur.* *Indicant etiam*, quòd Sanctus Anasta- 8.

sius apparuerit mulieri paralyticæ, & dixerit: descende ad Tetraphylum, sanctiq; Anastasij intercessionem apud Deum posce: quę ad templum illud delata, cùm San-cti imaginem conspicaretur, dixit: Hic est, qui in somnis mihi apparuit. Et in ter-
9. ram se prosternens, & martyrem flebili oratione placans, sana surrexit. *Et alius qui-*
10. *dam addit*, mulierculam obsessam, Romæ ad imaginem Anastasij sanatam. *Ex Sophronio tale miraculum in eadem Synodo citant:* Ingressi templum, vidimus picturam, repræsentantem in medio imaginem Christi. Mariam à sinistris, à dextris autem Baptistam. Præterea cœtus Sanctorum, qui ante imaginem procidebant & intercedebant. Christus verò commiseratus annuit, & ante imaginem inquit: illi date. Et sancti ad me aiunt: Ecce gratiam Deus tibi dedit. *Ac alius quidam Episcopus subijcit:* hæc imago adhuc hodiè Alexandriæ existit, & omnes morbos sanat.

11. *Alius quidam vxori ægrotanti dixit:* si domi essem, possem cereâ Sanctorum meorum Cosmæ & Damiani imagine omnes dolores tuos aufferre. In somnis Sancti illi apparuerunt mulierculæ, quæ expergefacta rogauit virum de forma illorum Sanctorum. Vir verò recordatus, quòd soleret peregrè imaginem illam secum
12. ferre, ostendit eam vxori, quæ cùm vidisset, adorauit, & sanata est. *Manzon quidam dicit:* Ego in morbo iussi, vt inferrent ad me Christi imaginem, quam cùm vidissem, dixissemq; Domine, qui das Sanctis gratiam respice me, imposui eam lo-
13. co dolenti, & morbus repulsus est. *Item* muliercula ægrotans, cùm præ torminibus ingredi non posset, repsit ad illum locum, vbi in parietibus effigies Cosmæ & Damiani depictæ erant. Et quia fide pro scipione vtebatur, confestim sanitati re-
14. stituta est. *Aliud ibi recitatur*, quòd dæmon dixerit ad quendam monachum, se eum missum facturum, si non amplius adoret imaginem Mariæ. *Vnde colligunt cæci homines, cultum imaginis Mariæ prodesse contra Satanam. O insignem consequentiam. Aliaq; multa in hanc sententiam ibi commemorantur*, quomodo pictæ imagines inuocantibus se distillârint guttas roris & vnguentorum, quibus morbi sanati, & quomodo imagines læsæ, vltæ fuerint contemptores suos.

15. *Actione* 5. muliercula quædam *dicitur* fodiens puteum, cùm aquam non inueniret, vidisse in somnis quendam ad se dicentem: Mitte vt simulachrum Abbæ Theodosij afferatur, & Deus tibi dabit aquam. Cumq; imago esset allata, demise-
16. runt eam in puteum, & confestim aqua scaturijt. *Rursus*, Abbas quidam habebat in spelunca imaginem Mariæ, habentem in vlnis Christum. Quando verò abiturus erat ad loca sancta, candelam parabat, eamq; pro more suo accendebat. Cùm verò accinctus ad iter preces funderet, dicebat ad Dominam, totus in imaginem eius intentus: Sancta Domina Deipara, quia longum mihi restat iter, candelam tuam cura, eamq; inextinctam serua: nam ego tuo fretus præsidio longum iter ingredior. Et hęc cùm ad imaginem dixisset, abijt. Reuersus autem post menses quinq; aut sex, candelam tamen semper ardentem, nec vnquam exstinctam inuenit.

17. Marcum *præterea quendam fabulantur* crucem argenteam fabricâsse, cumq; illam erigeret, tres in illa imagine per se enatas apparuisse, & Hebraicè scriptum fuisse in superiore parte Emanuel: vtrinq; verò in summitate alarum, Michael & Gabriel. Ac Ducem quendam visis illis imaginibus, cùm virtutem quandam in his esse cognosceret, protinus crucem adorâsse.

18. *Zonaras in vita Michaëlis Balbi refert*, vnum ex filijs Leonis Armenij Imp. qui Sabbatius Constantinus dicebatur, cùm vocem amisisset, Deum feruentissimis precibus orâsse, & magni patris Gregorij Theologi statuam continenter accessisse, vt sibi loquendi facultas restitueretur: Sanctum autem aliquando in somnis ei astitisse, & iussisse vt surgeret, ac illud (*Iesus meus*) iterum legeret: eo igitur viso, fretum Ecclesiam ingressum esse, & citra vllum impedimentum vocis legisse.

Huc

Huc etiam pertinet fabula quæ in vita Damasceni exstat, fuisse scilicet Damasceno, eò quòd adorationem imaginum defenderet, dextram manum, procurante Leone, abscissam. Ipsum verò ad virginis Deiparæ quandam imaginem confugisse: ab illa, cuius causâ in tantam calamitatem esset coniectus, opem atque auxilium maximis precibus contendisse, & vt stupēdo aliquo miraculo declararet, causā quā defenderet piā et iustā esse petijsse. Et ecce in somno manus ipsi subitò restituta est, et in somnis cœlitùs sibi admoneri visus est, ne à defensione adorationis imaginū desisteret. 19.

Vrspergensis in Chron. & Annonius lib. 4. cap. 110. de Francis indicant, in vico Grabadona, ad ciuitatem Cumetensem Italiæ, in Ecclesia Ioannis Baptistæ, imaginem Mariæ gestantis Iesum depictam in abside, & ob vetustatem obscuratam, per triduum magno splendore effulsisse. *Et Luithprandus lib. 1. cap. 8. de rebus Europæ nugatur*, sacras imagines salutâsse Formosum Pontificem Romanum ad Petri ecclesiam deportatum. 20. 21.

Robertus Gaguinus lib. 6. de Francis, Dum, *ait*, de pace inter Henricum Anglorum & Philippum Francorum reges agitur, quidam introducti à Ricardo Henrici Anglorum regis filio satellites, quos illa ætas Cotorellos appellauit, dum aleâ ludunt, quidam perditis nummis blasphemus in Deum, dum simulachrum virginis filium dextrâ gestantis in templi vestibulo aspicit, iacto in imaginem lapide brachij partem à filio abrupit: ex quo profluens cruor, multis ægrotantibus remedium præstitit. Satelles autem virginis contemptor à dæmonio mox abreptus, eodem die spiritum miserabiliter efflauit. 22.

Mercator quidam Scheidamum attulerat imaginem B. Virginis Mariæ, venditurus in nundinis Antuerpiensibus. Naui igitur eam imponit, nautæ se ad soluendam nauim comparant: sed eam nullâ vi aut ratione mouere possunt. Aduolant multi ad nouæ rei spectaculū. Stupent omnes, tandē suspicantur id fieri propter imaginē matris Dei, orant mercatorē, vt propter miraculū iusto accepto pretio à fabricæ præfectis, imaginem illic relinquat: quo facto soluta est nauis: *Surius tom. 2. de vitis Sanctorum. Idem refert tom. 5.* Heduuigæ Ducissæ Poloniæ, imaginem Crucifixi, coram qua orabat, à Cruce retractâ manu & brachio dextero, benedixisse, vocéque clarâ dixisse ei: Exaudita est oratio tua: impetrabis ea quæ petijsti. 23.

Aliaq́ huius generis multa miracula inuenire licet in Pontificiorum scriptis, in quibus de imaginibus fingunt, quòd sudârint, lachrymârint, riserint, ab vno loco in alium migrârint, locutæ sint, & similia fecerint, quæcunq́ nimirum eorum custos seu æditimus, & sacerdos vel monachus quispiam versutus ac fraudulentus voluisset. Et conscripsit annis abhinc 178. Ioannes Herold *Dominicanus monachus librum, cui titulum fecit*, Sermones Discipuli de Tempore & Sanctis, *ac in lucem prodijt anno Christi 1510. in quem tot ridicula, vana, falsa & ficta miracula ab imaginibus Sanctorum, & præsertim Mariæ virginis edita congessit, vt ijs hîc annotandis bonas chartas commaculare pigeat.*

His autem & similibus miraculis putant se egregiè euincere posse imagines esse complectendas, salutandas, osculandas, colendas, adorandas & in summa veneratione habendas. Nec aduertunt se ea omnia, partim ex Martyrologijs & Vitis Patrum, quæ ab ipso Gelasio Pontifice Rom. dist. 15. apocrypha pronunciantur, partim ex alijs suspectis authoribus citare, quibus ne ipsi quidem fidem in omnibus habeant. Deinde cùm dogma de adoratione imaginum nouum sit, sine authoritate scripturæ, & absq́ veris primitiuæ Ecclesiæ testimonijs superstitiosè inuectum: scriptura dísertè monet, ne ad suscipiendum nouum dogma, vel signis vel prodigijs nos permoueri patiamur, quia hoc prætextu soleat Satan mendacia & falsa sua dogmata spargere ac disseminare. Deut. 13. Matth. 24. 2. Thess. 2. Et veritatem Deus non vult à mortuorum spectris, nedum à lapideis aut ligneis atq́ adeò mutis imaginibus, sed ex Lege & Euangelio inquiri, Esa. 8. Lucæ 16. De Miraculis imaginum quid sentiendum.

Carolus Magnus cùm ad ea, quæ in Nicena 2. Synodo de miraculis apud vel per ima- De imaginum miraculis Caroli M. iudicium

gines editis, fuerunt proposita, responderet in libro à se contra Synodũ illam edito, primò negat ex vllo probato authore demonstrari posse, miracula aliqua per imagines Christianorum edita vnquam fuisse: vel si maximè possit, dubitandum, ne per angelos tenebrarum, aut eorum seruos seu ministros facta sint. *Nam & vsu compertum est, & exemplis testimonijsq́ probari potest, à dæmonibus plurima miracula fieri, similia miraculis quæ fiunt per sanctos seruos Dei. De ijs verò D. Augustinus ait:* Non oportet moueri, cùm magicis artibus miracula fiunt plerunq́ similia miraculis quæ fiunt per sanctos seruos Dei, sicut scriptum est in Exod. quòd Magi Pharaonis fecerunt nonnulla similiter sicut fecit Moses. Non ergo hæc oportet mirari, quia omnia quę visibiliter fiunt, etiam per inferiores potestates aëris huius non absurdè fieri posse creduntur. *Et Gregorius Magnus, miraculorum alioquin eximius tum admirator tum prædicator,* Nolite, *inquit*, fratres mei amare signa, quæ possunt cum reprobis haberi communia. Aut si nec diaboli, sed Dei operatione facta sint miracula, non tamen sequi *docet Carolus*, vt ea omnia, in quibus vel per quæ facta sint propterea adorari debeant. Vel quia Dominus de rubo in igne Mosi locutus est, ideò rubi adorandi sunt? non enim ideò in rubo apparuit, vt rubi materiam adorandam censeret, sed vt per eius spinas peccata, pro quibus lex venerat, demonstraret. Aut quia in igne Dominus apparuit, ideò ignem adorandum decreuit? Vel quia in monte dignatus est apparere, montium adorationem creditur statuisse? Nunquid quia virga Mosis in serpentem conuersa, eademq́ maris rubri aquas diuisisse legitur, ideò virgæ adorandæ sunt? Aut quia aquæ amaræ ligno dulces redditæ sunt, iccirco ligna adoranda erunt? vel quia ænei serpentis inspectio populum à serpentum morsibus liberauit, propterea aut æs aut serpentes adorandi creduntur? Et quia percussa silex exustis in aruis laticum fluenta produxit, & sitientem populum sitis ariditate liberauit, quæq́ Christi figuram gessit, sicut etiam virga Mosis, & serpens in deserto æneus, ideò aut lapides aut latices adorandi erunt? Aut quia virga Aaron, quâ B. Virginis partus innuitur, floruit & fructus protulit, ideò virgæ adorandæ sunt? Numquid quia Samson mandibula asini mille viros peregit, eiusdemq́ mandibulæ molare euulso aquarum fluentis satiatus est, typum gerens nostri mediatoris, qui morte suâ aërias potestates deuicit, & spiritalibus fluentis fidelium, qui vtique membra eius sunt, arentia corda irrigauit, idcirco mandibulæ asinorum, aut molares adorandi erunt? Aut quia Helias pallio suo, dominicæ incarnationis figura, Iordanem diuisisse legitur, ideò pallia adoranda creduntur? Vel quia Naaman Syrus in flumineo lauacro lepræ contagio ablutus est, per quem gentilitas Christi baptismate ab idolorum contagione abluta figurata est, propterea flumina adoranda erunt? Aut quia fimbria Dominicæ vestis, cuius attactu fœmina sanitatem recepit, ideò fimbriæ adorandæ sunt? Vel quia Petri vmbra infirmi sanati sunt, iccirco vmbræ adorandæ nobis? Non igitur, vt diximus, omnes res per quas vel in quibus miracula quædam Dei ordinatione edita sunt, adorari debent. Quod si hę res in quibus miracula apparuêre adorandę non sunt, multò minus imagines adorandæ creduntur, in quibus vel per quas quædam miracula apparuisse, nullâ authenticâ lectione monstratur. *Hucusq́ Carolus Magnus.*

Deniq́ si absq́ scriptura, & contra scripturam, ex solis miraculis ac prodigijs de cultu & adoratione imaginum statuendum esset, iamdudum vicisset Ethnica religio, in qua apud imagines præsertim, similia, aut longè maiora etiam miracula acciderunt, sicut Ethnici authores ea magno numero proferunt: ex quibus aliqua salutem hîc commemorare libet. Narrat Lucianus in Philopseudo miraculum, quòd dicit fuisse celeberrimum, statuæ Memnonis, in templo Serapidis, Ægyptijs Thebis: ea sponte sua mane cum radijs solis tangeretur suauem emittebat sonum, & nescio quid lachrymabile sub eiusdem occasum, cùm matris aduentu lætari, tristari discessu putaretur, *vt testatus est etiam Cornelius Tacitus, Strabo libro 17. Natalis Comes Mythol. lib. 6. cap. 3. Hanc statuam reddere etiam responsa consueuisse antiqui dixerunt.*

Miracula apud imagines Ethnicorum edita

dixerunt. Palladium, seu Palladis simulachrum antiquissimum fuit in arce Troiana, quod eo tempore quo arx templumq́ Mineruæ ædificabatur, de cœlo cecidisse creditum fuit, & in eo templo nondum tecto sibi locum delegisse. Quæ res cùm omnibus maximo esset miraculo, ab Apolline responsum est, tamdiu vrbem incolumem fore, quandiu simulachrum illud intra mœnia seruaretur. Itaq; tempore belli illius, quod communibus viribus Græcia tota aduersus Troianos gessit, cùm alia spes capiundæ vrbis non esset, nisi prius sublato Palladio, datum negotium est Vlyssi & Diomedi, vt per cloacas in vrbem ascenderent, fataleq́ Mineruæ simulachrum aufferrent. Quo facto, vrbē tutelari nomine Palladis spoliatā, infirmam, captuq́ non admodū difficilē reddiderunt. Suidas, & Augustinus lib. 1. cap. 2. de Ciuit. Dei. Herculis quoq; simulachrum suâ sponte rate delatum ferunt ad promōtorium quoddam, inter Chios & Erethrios, & vtriq; ad se illud trahere certabant, sed frustrà tentatum: nam dimoueri inde non poterat, donec Phormio senex piscator cæcus factus est morbo: qui nocturno visu monitus, iussit mulieres comas incidere, & exinde funem conficere, sic enim fore vt nauis sequeretur: nobiles mulieres id facere abnuerunt: Thressæ quædam libertæ paruerunt, & ex capillis contortâ reste, nauis ad Erethriensium vsq; vrbem secuta est, & visus etiam Phormioni restitutus. Quare deinceps simulachrum hoc summâ veneratione totius Græciæ & Ioniæ cultum est: eiq́ templum, quod solis Thressis ingredi fas fuit, conditum est, & consecratum. Athenienses cùm ad statuas oleaginas Damiæ et Auxesiæ repetendas triremem in Æginam misissent, conati sunt circumdatis funibus statuas in nauim vi pertrahere: sed dum trahunt, statuæ in genua procubuêre, & ex eo tempore eo gestu semper permanserunt: interea cùm tonitru terræmotus exstitit, & remiges in amentiam versi, mutuis cecidêre vulneribus, vno duntaxat cladis nuncio relicto, qui ad Phalerum se recepit, Herodoto auctore lib. 5. Eurypilus etiam ob arcam, in qua Liberi patris simulachrum inerat, temerè apertam, mente captus dicitur. Artabazus Persa æstuatione maris magnam copiarum partem amisisse ab Herodoto lib. 8. memoratur, quòd in templum Neptuni ingressus, eius simulachrum, quod est in suburbanis Potideæ, contumelia affecisset. Q. Cæcilius Metellus Pontifex Max. Romanorum, Palladium ex Vestæ templo incenso eripiens, statim oculis captus est: sed placatâ mox Deâ, visum recepit, vt refert Aristides Milesius de rebus in Italia gestis, & Plutarchus in Parall. itemq́ Plinius lib. 7. cap. 43. Iapygum Duces imagines Deorum diripientes è templis, cùm dicerent potentioribus eas cedere oportere, eapropter de cœlo igni & telis percussi dicuntur: apparebant enim procul tela, quæ de cœlo mittebantur. Atq; omnes eorum posteri in hodiernum vsq; diem ad cutem detonsi, stolamq́ lugubrem gestantes viuunt, omnibus qui vnquam fuerunt viris bonis rariores: Athen. lib. 12. cap. 7. Valerius Max. lib. 1. cap. 2. refert, quòd in direptione Carthaginis, quidam templum Apollinis ingressus, eius simulachrum veste aureâ indutum spoliare tentârit: sed eâ re indignatum Apollinem id egisse, vt sacrilegæ manus inter fragmenta vestis & fimbrias à corpore abscissæ repertæ fuerint. *Idem auctor lib. 1. cap. 102.* Captis, *inquit*, à Furio Camillo Veijs, milites iussu Imperatoris simulachrum Iunonis Monetæ, quod ibi præcipuâ religione cultum erat, in vrbem translaturi sede suâ mouere conabantur: quorum ab vno per iocū interrogata Dea, An Romam migrare vellet, velle se respondit. Hâc voce auditâ, lusus in admirationem versus est. Iamq; non simulachrum, sed ipsam cœlo Iunonem petitam portare se credentes læti in Auentino collocârunt. *Fortunæ etiam muliebris simulachrum non semel, sed bis loquutum idem author est eodem libro cap. 103. vbi Iodocus Badius Ascensius rectè annotat*, mutorum non esse loquelam: quòd si igitur simulachra hæc loquuta sint, dæmonum fraude id factum, qui in simulachris gentium subinde loquuti fuerint. *Sed quid vetat, quo minus idem de Christianorum etiam imaginibus & statuis dicamus? Refert idem cap. 106.* Penates Deos Æneam Troiâ aduectos Lauinij collocâsse: inde ab Ascanio filio eius Albam, quam ipse condiderat translatos, pristinum sacrarium repetijsse: & quia id humanâ manu factum existimari poterat, relatos Albam voluntatem suam altero transitu significâsse. *Quibus hæc addit Valerius:* Nec me præterit de motu & voce Deorum immortalium humanis oculis auribusq; percepto, quàm ancipiti opinione existimatio versetur: sed quia

Iodoci Badij de simulachris mutis vera sententia.

Valerij Max. sententia.

non noua dicuntur, sed tradita repetuntur, fidem authores vendicent, & nostrum sit inclytis literarum monumentis consecrata perinde ac vana non refugisse. *Videtur hîc Valerius homo Ethnicus dubitare veráne sint an non quæ de penatibus Troianorum & simulachris gentilium authores referunt: & nostros, hoc est, Christianos non modò non pudet, de similibus prodigijs ac miraculis apud imagines editis nihil dubitare, sed etiam ex ijs de doctrinæ veritate iudicare non erubescunt. Testatur idem cap.* 110. quòd decusso sacrario Saliorum, nihil in eo præter lituum Romuli integrum repertum sit: Et quòd Seruij Tullij statua, cùm ædes Fortunæ conflagrâsset, inuiolata permanserit: *Item*, quòd Quintæ Claudiæ statua in vestibulo templi Matris Deûm posita bis ea æde incendio consumpta, priùs P. Nasica Scipione & L. Bestia: item M. Seruilio & L. Lamia Consulibus, in sua basi flammis intacta steterit.

Eusebius quoq; lib. 9. cap. 3. testatur, quòd statua Iouis hæc verba clarè proloquuta sit: Christiani omnes procul ablegentur. *Zonaras etiam Annal. lib. 3. recitat,* sub Anastasio simulachrum æneum Fortunæ vrbanæ muliebri specie, quod alterum pedem in naui ante se posita, ænea & ipsa, haberet, alicubi in vrbe stetisse, cuius nauis vel vetustate corruptæ, vel per insidias contusæ fragmenta quædam ablata fuerint. Ex eo naues onerarias Byzantium non amplius appulisse: sed cùm propè accessissent, violentiâ ventorum repulsas esse: ac nisi longæ naues multis concitatæ remigibus, sarcinas earum in vrbem peruexissent, populum fortasse fame periturum fuisse. Quæ res cùm ad tempus durâsset, curæ fuit magistratibus: causaq; mali à quodam solerti coniecturâ indagatâ, fragmentis nauis illius æneæ studiosè conquisitis, & in suum locum restitutis, expeditam nauigationem, & mare nauigijs repletum fuisse.

Hæc si diligenter conferantur, mox apparebit signa vel miracula apud statuas Ethnicorum edita maiora esse, quàm quæ Christiani vnquam proferre possint. Si finem vtrobiq; spectes, propterea facta sunt, vt errores & superstitiones confirment, & incautos à Deo eiusq; filio, qui veritas & vita est, abducant. Proinde etiam vnum eundemq; authorem habent Satanã, qui pater superstitionũ atq; mendaciorũ à Seruatore nominatur. Testem habeo Lactantiũ qui lib. 2. de Origine erroris cap. 17. ait, vagos & incestos spiritus, exstructis simulachris frequenter sese insinuasse, & quorum illa nomina erant, quasi personas aliquas sibi induisse, veritatemq; mentitis nominibus inuolutam ex oculis hominum abstulisse, ne Deum nec Dominum suum cognoscerent. Omnibus sacrificijs præsentes se occultâsse in templis, & prodigia seu miracula frequenter edidisse, quibus obstupefacti homines fidem commendarent diuinitatis atque numinis.

Cur Deus permiserit apud imagines Ethnicorum & Christianorum miracula fieri.

Permisit autem ista non tantum apud Ethnicos, sed etiam apud Christianos fieri Deus, multas ob causas. Primò, *vt suorum fidem tentet atq; probet, de quo Moses scribit Deut. 13. ad hunc modum:* Si surrexerit in medio tui Propheta, aut qui somnium somniet, dederitq; tibi signum aut portentum, quod prædixit tibi, atq; dicat tibi: Eamus post Deos alienos, quos non nouisti, ac seruiemus eis; Non audies verba Prophetæ illius, aut eius qui somnium eiusmodi somniauerit, quia tentat vos Dominus Deus vester, num sitis amantes Domini Dei vestri in toto corde vestro, & in tota anima vestra. Deinde *propter reprobos ista fieri sinit Deus, vt efficaci illusione decipiantur, qui veritatis doctrinam amplecti nolunt. Vnde & Gabriel Biel in Canon. lect. 49.* concedit *quidem* apud imagines interdum miracula fieri, sed operatione dæmonum, ad fallendum inordinatos cultores, Deo permittente, & exigente talium infidelitate. *Ea re nequaquam in miraculis obstupescere debent homines Christiani: vt propter ea doctrinam nouam & Euangelij veritati contradicentem admittant, sed potius ad verbi Dei canonem miracula illa examinent, veráne an falsa sint. Nam etsi reuerà fiant, quoad opus externum, falsa tamen & mendacia sunt, cùm in finem malum fiant. Itaq; verbo Dei*

ita

ita nos asuescere oportet, vt ne Angelo quidem è cælis delapso credamus, qui prædicârit præter id, quod olim Apostoli tradiderunt: nedum vt propter signum fallax & incertum de vera fide in Christum dubitemus.

Imaginum cultus & adoratio promota etiam à Monachis.

PRomouerunt etiam cultum & adorationem Imaginum ac picturarum in templis mirandum in modum Mendicantes Monachi, qui circa annos Christi 1200. exorti sunt, inertes, audaces, ceruicosi, peruersè religiosi, & ad superstitionem plantandam mirificè idonei. Hi simplicitate & stultitiâ vulgi abutentes ad suum quæstum, picturis, imaginibus, statuis, sculptilibus, ornamentisq́, quibus mundus delectatur, validè ipsum induxerunt in errorem, & vanißimis nugis in eodem retinuerunt. Plurimi enim ex illorum turba vastißimos libros scripserunt, quibus vix orbis totius plaustra vehendis sufficerent, de Diuis vel Sanctis, de Imaginibus, de cultu & veneratione Diuorum, reliquiarumq́, de vitis & miraculis Sanctorum, digni mehercle libri qui simul omnes in imum barathrum proijciantur. Sed illis fidem habuit simplicitas, vtinam in tanta luce Euangelij non amplius haberet.

Rationes quibus Adoratio Imaginum à Pontificijs partim defenditur, partim excusatur: earumq́ confutatio.

SVprà indicaui, cùm imagines semel in templis fuissent collocatæ, & ex ciuili earum vsu ecclesiasticus & sacer factus esset, quâ viâ paulatim ad illarum adorationem peruentum fuerit. Ea verò in Nicæno 2. Concilio publicè primò fuit defensa & confirmata, adeoq́ idololatria tum demùm quoq́ primò in Christi Ecclesia fuit approbata & recepta, quæ progressu temporis magis magisq́ inualuit. Obseruatione autem dignum est quibus argumentis & rationibus idololatriæ crimen à se depellere frustrà conentur. Magnam in adorandi ratione differentiam fingunt, & imagines suas se non adorare vt Deos clamant, sed potius eam adorationem quæ soli Deo debetur, expreßè negare se sacris imaginibus dicunt: tribuere autem illis genus quoddam inferius reuerentiæ atq́ adorationis, quod nihil aliud sit quàm recognitio virtutis aut excellentiæ alicuius, externo signo, veluti religiosè osculando, corpus inclinando, genu flectendo alijsq́ eiusmodi testata, sic enim Hardingus contra Iuellum Episcopum Sarisburiensem scribit: & hoc quidem Δυλίας, illud verò λατρείας fuco defendere nituntur. Hanc distinctionē D. Augustinus primus cōfinxit, nec enim ante illum apud vllos Patres legitur: non quòd eâ imaginum cultum & adorationem palliare voluerit, vt hodiè à Pontificijs fieri solet, sed in genere tātum inter cultus religiosos hac ratione distinxit, & eum qui debetur vni Deo, λατρείαν vocauit: δυλίαν verò nominauit eum, quem etiam creaturis impendere licet. In Epistola 40. ad Deogratias, & contra Faustum lib. 20. ca. 21. λατρείαν vocat eam seruitutem, quæ Deitati solum exhibetur, ibiq́ addit, vno vocabulo à Latinis enunciari non posse: de Ciuitate quoq́ Dei lib. 20. cap. 1. de his rebus multa præscripsit. Quibus Pontificij recentiores tertium addiderunt, ὑπερδυλίαν scilicet, quam excellentißimis creaturis, Mariæ inquam, & humanæ Christi naturæ attribui volunt.

Primũ argumẽtum à differentia Duliæ & latriæ sumptum

Augustinus author differētiæ duliæ & latriæ

Latria quid Augustino.

Hyperdulia quid

Hîc non alienum ab instituto nostro fore arbitror, si probauerim, hanc distinctionem non esse veram, Grammaticam & Theologicam, sed vanam, & ex inscitia linguarum natam, eaq́ nihil nisi superstitiones & idolomanias sine causa, sine ratione, sine iudicio, sine authoritate defendi. Faciam hoc autem non meis, sed doctißimi viri verbis Laurentij Humfredi S. Theologiæ apud Oxonienses in Anglia professoris Regij. Is igitur in libello de Iuelli Episcopi vita fol. 156. Dum nos, inquit, velut seruos & mancipia in Sanctorum obsequium addici volunt vt Sanctis δυλίαν exhibeamus, quid aliud à nobis quàm grauißimam seruitutem, humillimam subiectionem erga homines exigunt? Nam δυλία Græcè acerba & dura est seruitus, vt Abodah apud Hebræos, apud quos inter Shereth & Abad, id est, inter ministrare & ser

Differentia duliæ & latriæ ex inscitia linguarum.

uire, hæc est differentia, quòd illud prius ministerium sit liberorum, seruorum posterius. Genes. 9. Cham erit seruus seruorum fratribus suis: *qui titulus hodiè non seruilis est, sed papalis, & hæc Domini maledictio à Papa in opimam benedictionem versa est. Exod. 2.* gemuisse Israëlitas *legimus*, ac propter seruitutem suspirâsse. *Esaias 14. vaticinatur*, populum ab onere, tributo, dolore & seruitute dura immunitatem & requiem consequuturum: *quæ grauißima Seruitus à Septuaginta δουλεία conuertitur. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 10. δουλείαν notat esse*, quâ quis sui iuris non est, sed planè seruit alteri. *Hesychius admonet*, Philoxenum Musicum propterea Dulona cognominatum, & Ciuitatem quandam Dulon, valdè *scilicet* oneribus seruilibus oppressam, & diem captiuitatis appellari apud Poetas Dulion. *Græci quoq; inter λατρείαν & δουλείαν hoc solum discrimen statuunt*, quòd alterum sit propter mercedem operam locare, alterum planè seruiliter & gratis sine pretio aut premio vllo seruire. *Eustathius in suis Parecbolis in Homeri Iliada refert*, λάτρον mercedem vocari apud veteres: *vnde latrones antiquitùs, mercenarij milites dicebantur, quos nescio quàm rectè, aliqui sic dictos putârunt, quasi* Laterònes, *vt qui Regum ac Principum latera stiparent: & λάτρευν apud Aristophanem famulum, λάτριν verò ancillam significat. Suidas λατρείαν definit*, esse δουλείαν & seruitutem propter mercedem: *atq; hoc sensu sacræ literæ λατρεύειν interpretantur etiam. Vbi enim præcipitur*, Ne seruile opus die Sabbathi fiat, *λατρευτὸν in Græco scribitur. Rectè itaq; Pontificij δουλείαν sibi sumunt, quandoquidem & duriter & gratis seruiunt. Vt enim à Sanctis non sunt conducti, ita nec à Deo, nec ab ipsis, quorum serui esse volunt, vllum salarium, vllum stipendium accipient.*

Dulia et Latria pro ijsdem vsurpantur. *Ex quibus simul perspici potest, Duliam & Latriam sæpè confundi & synonyma esse. Ad hæc cultum diuinum, & contrà, omnem seruitutem humanam vtraq; voce denotari, quis est vel mediocriter doctus qui ignoret? Deut. 28. capite λατρεία Dijs alienis, lapidibus & lignis tribuitur. Eodem capite ait Dominus, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐλάτρευσας κυρίῳ τῷ θεῷ σου, λατρεύσεις τοῖς ἐχθροῖς σου. Et vt Moses Deut. 34. nominatur* seruus Iehouæ, *ita Paulus aliquoties se Christi δοῦλον vocat. Ac quod idem Paulus Rom. 1. dicit, μάρτυς μου ἐστὶν ὁ θεὸς, ᾧ λατρεύω, id Oecumenius ita interpretatur, λατρεύω ἀντὶ δουλεύω. Et in Actis ait, se apud Ephesios perseuerâsse δουλεύοντα τῷ θεῷ. Ad Colossenses inquit, δουλεύετε τῷ θεῷ. In Mattheo scribitur cap. 6. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ, vbi verbum δουλεύειν scribitur, vt commune vtriq; cultui. Quin ipsemet Augustinus non videtur constanter hanc distinctionem retinuisse. Etenim quæstione in Exodum 94. tractans in 23. cap. hæc verba:* Si seruieris Dijs alienis, tibi erunt offendiculum, Hoc loco, *inquit*, est δουλεύσῃ non λατρεύσῃ.

Dulia & latria soli Deo debetur. *Cæterum vt hæc clariora sunt, quàm vt dißimulari poßint, & firmiora quàm vt refelli queant, & notiora quàm vt negari debeant, ita illud potius agendum nobis, vt probemus hanc siue λατρείαν siue δουλείαν prout à nobis modò descripta est, semper Deo, nunquam Sanctis mortuis aut ipsorum imaginibus accommodari, ne tantùm verbis inhærere videamur. Deut. 10. Moses dicit, κύριον τὸν θεόν σου φοβηθήσῃ καὶ αὐτῷ λατρεύσεις. Quam Emphasim Christus Matth. 4. sic expreßit, αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. Contra Duliam Sanctorum aut Diuorum Exod. 20. clamat Dominus οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς. Et Deut. 11. vult*, vt Dominum toto corde nostro, & totâ animâ nostrâ colamus & diligamus. *Vult Luc. 1.* vt liberati de manibus inimicorum nostrorum, benedicto Deo Israelis omnibus diebus vitæ nostræ in sanctitate & iustitia seruiamus. *Non vult Israelitas Deum colere & Baal, id est, vllum alium sponsum seu maritum eligere, aut vllum alium Dominum habere: nam hoc modo colere Helias dicit esse claudicare. Gentes quæ Deum timuerunt, & simul Deos suos coluerunt, in lib. Regum obiurgantur: & qui iurant per Dominum & per Melchom apud Sophoniam excinduntur. Qui Deum solum nominat, & ipsum emphaticè exprimit, & totum cor & animam, & omnes dies vitæ nostræ, & omne genus seruitutis & cultus, omnem δουλείαν & λατρείαν à nobis requirit, & cæteras creaturas ab hoc honore excludit, & omnem in vtranq; partem claudicationem prohibet, quæso quem tandem cultũ,* aut

aut cuiusmodi seruitutem Diuis eorumq́ imaginibus reliquam facit? Internum cultum ijs negant Pontificij: externum, quia sine interno nihil est, & quia eum mortui non petunt, imò quia Scriptura non dat ipsis Angelis, nos illis non concedimus. Quem enim honorem illis deberi contendis? Si templa condi, si sacra fieri, si sacrificia illis constitui volueris, id Augustinus de Ciuit. Dei lib 8. c. 27. non permittet. Aram illis extrues? idem non probabit, De verbis Domini secundum Matthaeum. serm. 6. cùm ait: Nemo mihi dicat, non est numen, non est Deus &c. pro qua re isti idololatræ habeant, Ara testatur. *Si incuruationē, genu flexionem, adorationem coram imagine postules, non assentietur Dominus, qui hoc modo summam venerationem significauit, cùm dixit*, septem millia virorum esse relicta, qui Baal genu non curuauerunt, *nec hoc vnquam Sancti expetiuerunt, non Petrus à Cornelio, non Paulus à Gentibus, non Angelus à D. Ioanne, sed omnes vetuerunt: Solus Satan inuentus est, qui audebat hanc prostrationem flagitare. Sed neq; in illorum iurabis nomine, nam Deut. 10. dicitur:* Adhære ei, & iura per nomen eius. *Et Ierem.* 4. Iurabis, viuit Dominus. *Si imagines Sanctorum honorare desideres, reclamabunt Origenes contra Celsum lib. 4. & Clemens Alexandrinus, Lactantius & alij. Nec fieri potest, vt quis & Deum & simulachra colat, aut vt vbi simulachrum est, ibi sit religio.*

Sed videamus quantum ponderis reliqua ipsorum argumenta habeant, quibus idololatriæ crimen à se depellere volunt. Se non nescire, *aiunt*, imaginibus numen non esse inclusum, multò minus Deos esse: *fatentur*, se scire imagines esse creaturas corruptibiles, ideoq; se nec vti, nec habere eas pro Dijs affirmant: *Clamant* se non adorare imagines per se & in se consideratas, *hoc est*, ligna, lapides, aurum, argentum, aut similem materiam, sed id ipsum quod repræsentatur imagine. *Hanc verò rationem nunquam inter Christianos valuisse ipse etiam Georgius Cassander testatur in Cōsultatione sua*, eò quòd Ethnici quoq; de suis idolis ita profiteri consueuerint. *Iouem lapidem, non esse Deum Cicero confitetur. Apud Lactantium dicunt ad eundem prorsus modum:* Non ipsa adoramus, sed eos ad quorum imagines facta, & quorum nominibus consecrata sunt. *Et apud Arnobium inquiunt:* Non materias æris, auri, argenti & alias ex quibus signa conficiunt, eos per se Deos esse & religiosa numina discernimus, sed eos in his colimus eosq; veneramur, quos dedicatio infert sacra. *Similia apud Augustinum in psal. 113. Athanasium contra Gentes, Sozomenum lib. 7. c. 15. aliosq́ reperire licet. Atq; huiusmodi defensiones tum Ethnicis sufficere putabantur, quemadmodum etiamnùm hodiè Pōtificijs. Augustinus verò respondet in psal. 113.* Quis puer, *inquit*, interrogatus non hoc certum esse respondeat, quòd simulachra gentium os habent, & non loquuntur, oculos habent, & non vident? *Cur ergo tantoperè Spiritus sanctus curat scripturarum plurimis locis hæc insinuare atq; inculcare, veluti nescientibus? Respondet:* Quia species membrorum in eminenti collocata suggestu, cùm honorari atq; adorari cœpit à multitudine, parit in vnoquoq; sordidissimum erroris affectum: vt quoniam in illo figmento non inuenit vitalem motum, credat numen occultū: & effigiem viuenti corpori similem, seductus formâ, & cōmotus authoritate, quasi sapientium institutorum, obsequentium turbarum, sine viuo aliquo habitatore esse non putet. *In Epistola 49. inquit:* Cùm in his sedibus locantur, honorabili sublimitate, vt à precantib. atq; immolantibus attendantur, ipsa similitudine animatorū membrorum atq; sensuum, quamuis sensu & animâ careant, afficiunt infirmos animos, vt viuere atq; spirare videantur. *Et iterum:* Quis adorat vel orat simulachrum intuens, qui non afficitur, vt ab eo se exaudiri putet, ac ab eo sibi præstari quod desideret, speret?

Secundū argumentū quo imagines nō per se, sed quod repræsentatur imagine adorari dicunt.

Sed esto, quòd imagines non adorēt, sed prototypum, hoc est, vt aiunt, id quod imagine repræsentatur, Sanctos nimirū mortuos, quorū typi imagines sunt: non tamē illud quoq; cum verbo Dei & veteris Ecclesiæ doctrina conuenit. Notum est ex superiorib. quid D. Epiphanius de adoratione beatissimæ Virginis Mariæ docuerit: Reuera (*inquit*) sanctum erat corpus Mariæ, non tamē Deus. Reuera virgo erat ipsa virgo & honorata, sed non ad ado

Prototypū in Imagine adorare cōtra scripturam est
Heres. 79 cōtra Collyrid.

ratione nobis data, sed ipsa adorās eum, qui ex ipsa, carne genitus est, de cœlis verò ex ipsis finibus paternis accessit. *Et mox.* Quæ verò Scriptura de hoc narrauit? Quis prophetarū præcepit hominē adorari, nedum mulierē? *Item:* Sit in honore Mariæ: Pater & Filius, & Spiritus sanctus adoretur. Mariam nemo adoret. &c.

Sed quid multa? Hunc cultum qui Deo per imagines exhibetur, non satis castum & conuenientem esse Deo, sed à superstitiosis hominibus excogitatum, ex paganis quoq; prudentissimi agnouerunt: auctor est enim D. Augustinus, Varronem dixisse, cuius & suprà meminimus, Romanos plus quàm annos 170. Deos sine simulachro coluisse. Quod si, *inquit Varro,* adhuc mansisset, castius Dij obseruarentur: *atq; huius sententiæ testem adhibebat inter reliquos etiam gentem Iudaicam. Hanc veterum Romanorum in colendis Dijs cōsuetudinem, etiam Tertullianus & Clemens referunt.*

Verbis negā, reipsa auē adorant imagines.

Deinde, verbis quidem negāt se imagines pro Dijs habere, re ipsa autem contrarium profitentur. Primò enim imaginibus templa & aras ædificant: atqui is honor SOLI *Deo debetur. Nam vt Augustinus ait de verbis Domini Serm. 6.* Ara est, quæ testatur pro numine illud haberi, cui erigitur. Nam illi *(de Ethnicis loquitur)* quòd numen habeāt, & pro numine accipiāt illam statuā, ara testatur. Quid illic faciat ara, si illud non habeatur pro numine? Nemo mihi dicat, Non est numen, Non est Deus. Iam dixi: vtinam ipsi sic norint hoc, quomodo nouimus omnes nos. Sed quid habeāt pro quare habent, quid ibi faciāt, ara illa testatur. *Hæc (inquam) de Gentium aris & statuis sanctus ille Pater pronūciauit: quæ Papistæ à suis imaginibus reijcere nō poterūt, nisi hodiè alium altariū vsum esse Dei verbo doceant, quàm olim fuerit. Nec aras modò simulachris statuunt, sed illis sacrificant quoq;, & (si verum est quod de suo Missæ sacrificio negāt ur) ipsius Christi corpus & sanguinem in Diuorū honorem offerunt. Hæc omnia Dijs cōpetere non solus Augustinus censuit, sed Ethnici etiam agnouerūt. Callisthenes enim Olynthius, auditor & propinquus Aristotelis cùm audisset Anaxarchū suadere Alexandro M. vt diuinos honores oblatos susciperet, Alexādro dixisse legitur:* Ad Deos, Alexāder, pertinent tēpla, statuæ, luci, sacrificia, libationes, ciuini item hymni. *Adhæc omne externi cultus officium imaginibus suis exhibent. Illas enim vestiunt, auro & argento exornāt, capite nudato & flexis genibus venerantur, cereos eis accēdunt, & thura adolent. Imò quasi hoc parū sit, preces quoq; apud illas faciunt, quas propter imagines facilius exaudiri sibi persuaserunt. Hinc etiam est, quòd eiusdem Diui imago alia alijs præstantior & ad gratiam impetrandam efficacior seu dignior putatur. Ideò in periculis cōstituti vota Diuis nūcupant, quæ tunc demùm rata fore credūnt, si locum exprimāt, vbi Diui illius gratia magis quàm alibi refulgeat. Vnde verò hoc? Nonne ex imagine quæ colitur? Hinc illa peregrinationū insania, quā multi exagitati, relictis cōiugibus & liberis per terras & maria mutas imagines inuisunt. Eodem ergo cum gentibus reatu tenētur, nisi quòd eò atrocior illorum culpa est, quòd sub eorum nomine & prætextu idololatriam suam tuētur, qui vnius Dei cultum & inuocationē infinitis laborib. atq; periculis, imò sanguinis quoq; sui pretio asseruerūt.*

Nota Callisthenis dictum.

Vt verissimè Ludouicus Viues in Augustinum de Ciuit. Dei scripserit, Se non videre, quid sit discriminis inter plerosq; Christianos statuas colentes, & Ethnicos sua idola adorantes.

Nota Lud. Viuis dictum.

Imaginū adorationē, alij fatentur.

Quæ quum ita sint, ingenuè fatentur Pontificiorū nonnulli contra priores, se non tātum id quod imagine repræsentatur, sed ipsas Imagines adorare. Etenim Constantius Episcopus Constantiæ in Nicæna 2. synodo dixit: Ego imaginibus cultum honoris exhibeo eundem, qui debetur viuificæ Trinitati: *Et,* si quis nolit idem facere, eum anathematizo vt Marcionem & Manichæum, *sicut in Caroli M. libro aduersus hanc synodum edito legitur. In eodem quoq; Concilio Act. 4. ita decretum fuit:* Non sunt duæ adorationes *(Latria scilicet & Dulia)* sed vna adoratio, Imaginis, & primi exemplaris, cuius est imago. *Scholastici quoq;, inprimisq; Thomas in 3. Sentent. dist. 2. statuunt,* eandem nec diuersam esse cogitationem, quā in imaginem, & rem ab illa expressam ferimur: *inde generalem regulam exstruxerunt,* Imagines *nimirum* eodem cultu, eademq; specie adorationis adorandas, quā res ipsas repræsentatas: & eādem reuerentiā deberi imagini

gini seu signo, quæ debetur rei signatæ. *Vnde idem Thomas, Ioannes Scotus Minorita, aliiq́ Crucem λατρείας cultu adorandam docent, quoniam ipse Christus sic adorandus sit. Thomas secunda 2. quæst. 94. art. 2. affirmat disertè,* imagini Christi ratione diuinitatis latriā deberi. *Ex recentiorib. etiam Iacobus Payua lib. 9 non dubitauit hoc modo scribere:* Non tamen inficiamur, hac nos Latriæ adoratione Christi præclarissimā Crucem colere & venerari. *Nec pudet illos ad hunc modum in Ecclesijs canere:* ô crux aue, spes vnica, Hoc passionis tempore, Auge pijs iustitiā, Reisq́ dona veniam: *quibus vtiq verbis Crucem, tanquam Christum ipsum, alloquuntur & deprecātur. Cantant etiam in die sancto Parasceues,* Ecce lignū Crucis, venite adoremus. *Dicunt item:* Crucem tuā adoramus Domine, resurrectionē tuam glorificamus: *vbi longè plus Cruci, quàm resurrectioni tribuunt. In die Inuentionis Crucis sic canunt:* Ista suos fortiores, semper facit & victores: Morbos sanat & languores: Reprimit dæmonia: Dat captiuis libertatē vitæ cōfert nouitatē: Ad antiquā dignitatem Crux reduxit omnia. ô Crux lignū triumphale, Mundi vera salus vale, Inter ligna nullum tale, Fronde, flore, germine, Medicina Christiana, Salua nos, ægros sana, Quod non valet vis humana, Fit in tuo nomine. *Quin & Gregorius 1. in suis precibus ait:* Cōcede nobis Domine, vt qui ad sanctam crucem tuam adorādam veniunt, nexibus peccatorū liberētur. *Andreas quoque Episcopus Cretēsis in Sermone de Exaltatione Crucis, qui exstat apud Sim. Metaphrastem & Laur. Surium tom. 5. de vitis Sanctorum, inter alia,* Est itaq́ crux, *inquit*, adorāda, quoniam per ipsam Dominū cognouimus. Crux est adorāda, quoniam in ipsa Dominum benedicimus. Crux est adorāda, quoniā cùm per ipsam amarum ligni inobedientiæ gustum euomuissemus, dulcedinem salutis gustauimus. *Et Crucem quidem aliqui nouā diuisione partiūtur,* quòd earū vna sit vera, cui Christus fuit affixus eamq́ *contendunt* summâ veneratione adorādam, quòd eam Christus cōtactu suo sanctificârit, deinde quia ipsum Dominū Christum repræsentet. *Si verò contactûs tanta ratio habenda, cur ipsam beatam virginem λατρείᾳ colendam non cēsent, cuius imago, iuxta Thomam in Sentent. 3. dist. 2. δουλίᾳ tantum honorari debet, cùm tamen Christum nouem menses in vtero gestârit, eiq́ vbera præbuerit? præsertim cùm ille contactus naturalis, alter verò violentus fuerit. Eiusdem contactûs causâ, spinas & lanceam λατρείᾳ colere oporteret. Quod vero ad imagines attinet, non solùm veteres illi Scholastici docuerunt, sed & ex recentiorib. Iacobus Nanclantus Clugiensis in Italia Episcopus palàm affirmauit, imaginem & archetypum vno eodemq́ cultu adorari oportere. Hæc enim eius verba sunt in epistolam ad Romanos ca. 1.* Ergo (*inquit*) non solum fatendum est, fideles in Ecclesia adorare corā imagine, vt nonnulli ad cautelam fortè loquuntur, sed & adorare Imaginem, sine quo volueris scrupulo, quin & eo illam venerari cultu, quo & prototypon eius, propter quod, si illud debet adorari Latriâ, & illud debet adorari Latriâ. *Liber hic excusus est Venetijs anno Domini 1557.*

Crucis diuisio.

Nāclantus.

Adoratio & cultus Imaginum ac Crucis à multis Pontificiorum damnatus.

HÆc *verò tam pugnāt cùm sacris literis, cùm vera antiquitate, cumq́ omni ratione, vt multos quoq ex Scholasticis eorū pudeat.* Rupertus Holkoth *Dominicanus, qui floruit circa annos Christi 1346. in lib. Sapient. lect. 158. Thomæ definitionem reprehendit, hac ratione:* Latria ad Deum solùm pertinet: imago autē Dei Deus non est: quare Latria imagini non est tribuenda: alioqui, *inquit*, Creator & res creata, eodē cultu adorarētur. Durādus *etiā*, Henricus de Gādauo, Petrus de Aquila, Ioan. de Guiuerra *aliiq́ Scholasticorū Holkotho cōsentiūt*, nec volūt vt crux Domini sūmâ adoratione colatur. *Hac de re disputat quoq* Ioan. Picus Mirādula *cōclusione 3. quæ est huiusmodi:* Nec Crux Christi, nec illius imago adorāda est, adoratione latriæ, etiam eo modo, quo ponit Thomas. *Hos seq videtur* Peres. *quoq, tribuēs cruci, nescioquā aliā adorat. idq́ multis rationib. Pri*

Holkoth.

Durādus, &c.

Ioannes picus.

Peresius.

mùm contendit falsò dici signi ac rei significatæ cogitationem seu notitiam eandem esse, cùm sint duæ, quæ à se inuicem distinguantur: primùm quippe apprehendi tur hoc vel illud signum esse, deinde rem intuemur quam significat: hæc fiunt quidem simul tempore, sed naturâ & ratione, vnum eorum alterum præcedit. Deinde quamuis lapis, marmor aut metallum, fiant signum, non tamen iccircò suam naturam commutant, neque limitem superant insensibilium rerum, neque dignitatem rationalis creaturæ attingunt, vel habent secum coniunctam rem, quam significant. Regem quidem adoramus in purpura sua, quæ si ab Imperatore seiungatur, nequaquam illi regis honorem exhiberemus. Augustinus homil. 58. de verbis Domini Christi humanitatem latriâ scribit adorandam, quia coniunctam habet diuinitatem, quæ si seiungeretur (quod tamen faciendum non est) latriâ non adoraretur: quantò ergo minus Crux, quæ reuera separata est à Christo, latriâ coli non debet? *Proinde eam Pontificiorum sententiam, & ipse Pontificius, repudiat, quâ statuunt*, & signum & rem significatam eadem cultûs ratione adorandam esse: *& affirmat*, rei significatæ, *hoc est, Christo ipsi*, summam deberi adorationem, Cruci verò nequaquam, sed illum duntaxat honorem, qui tantis rebus tribuitur, quocunque tandem nomine vocetur. *Hic Peresius quædam rectè dicit, in eo verò errat, quòd Cruci adorationem qualemcunque concedit: vt prudentiss. mè Erasmus scripsisse videatur*, Multo facilius imagines posse remoueri, quàm ratio & modus cultûs earum definiri.

Durãdus cõtra adorationem Sanctorũ imaginum. *De reliquiarum imaginum veneratione & adoratione, contra veterum & recentiorum Scholasticorum sententiam, sic docuit* Gulielmus Durandus *Miniatensis Episcopus in Rationali diuinorum*: Si, *inquit*, nec homines, nec Angeli adorandi sunt, attendãt quid agant, qui sub prætextu cuiusdam religionis seu pietatis diuersas adorant imagines: non enim licet aliquid manufactum adorare: vna tantùm Dei Patris est imago, quam vna cum patris tantùm adoratione adorare debemus. Biel. *Gabriel quoque Biel in Canon. Lect. 49. eorum sententiam, vt saniorem, probat, qui dicunt*, quòd imago neque vt consideratur in se, secundum quod lignum est, lapis aut metallum, neque vt consideratur secundum rationem signi & imaginis, sit adoranda: qualitercunque enim cõsideretur, *inquit*, est res insensibilis & creatura, cui adoratio λατρείας minimè est exhibenda. Hinc patet quorundam hominum stolidus error, qui adeò ad imagines afficiuntur, vt in ipsis credant esse aliquid numinis, gratiæ vel sanctitatis, quibus potentes sint facere miracula, præstare sanitates, ex hoc assurgentes ad eorum venerationem, vt præmissorum aliquid consequãtur. Arguitur, *inquit*, ex eodem nõnullorum indocta simplicitas & indiscretio, quâ reuerentius adorãt imagines pulchras quàm turpes, nouas quàm vetustas: aut è contra ornatas venustiori auro vel purpurâ, quàm nudas, credentes eas sanctiores quo pretiosiores, & vt Bernhardus ait, offerentes libentius auro tectis, vbi magis cernitur diuitiarum cumulus. Arguitur & aliorum rudis leuitas, qui improuidè vota emittunt, & ad peregrinandum se obligant, nunc ad illam, nunc ad aliam Ecclesiam intuitu certarum imaginum, credentes illas maiori in illa, quàm similes in alijs fulgere à virtutibus: clarere miraculis, & maiore fulciri potestate. Hæc omnia in vanum transeunt superstitionẽ, in quam non inciderent, si rationem adorationis ac veri cultûs attenderent: aut si ignorant, informationem humiliter acciperent. Patet siquidem imagines esse res insensibiles, quæ ex certa partium suarum figuratione & ordine imaginis nomen sortiuntur: vnde eis conuenit res alias significando repræsentare. Ratio autẽ ordinationis in Deo, est perfectio sũma & vniuersalis præsidentia. In creaturis verò est aliquid diuinũ, puta virtus, potestas aut excellẽtia aliqua singularis à Deo participata: quorũ neutrũ reperitur in imagine: nulla talis propter se adorãda est, neque auxilium quodcunque ab eis postulandum. Neque enim vident, neque audiunt, neque se intelligunt venerantes. Sunt enim creaturæ inanimatæ, quibus

quibus nec est sensus nec intellectus. *Hactenus Gabriel Biel. Hac de re prudenter etiā* Gerson *monuit in declarationibus defectuum Ecclesiasticorū, inquiēs:* Iudicate si tāta imaginum & picturarum in Ecclesijs varietas expediat, & an plures simplices non nunquam ad idololatriam peruertant. *Et Ricardus Vuithus, sacerdos doctissimus & Anglus, circa annos Christi 1385. scripsit librum contra Venerationes imaginum. Balaeus Cent. 7. cap. 10.* Guilhelmus *quoq;* Taylour *Anglus circa annos Christi 1420 publicè docuit,* Simulachrorum venerationes, maximas ipsi Deo esse abominationes. *Balaeus Cent. 7. cap. 70. Et* Guilhelmus Vuhyte *eadem tempestate asseruit,* Imagines diuorum è Christianorum templis tollendas esse. *Ibid. cap. 76. Verum vterq; exustus propterea fuit. Ibid.* Gerson. Richardus Vuithus. Taylour. Vuhyte.

Tempore Martini 5. circa annum 1420. quidam Minorita, Bernhardinus *nomine, Senensis natione, inuenit quendam, qui nomen* IESV *pictum vel sculptum in magna exornata tabula populo adorandum exhibebat. Hoc etsi simplicibus videretur deuotionem afferre, sapientes tamen arbitrabātur ad idololatriam, vel saltem ad superstitionem tendere cùm populus magis veneraretur illas literas, quàm significatum per eas, hoc est, Iesum Christum. Imitati sunt eum plures Minoritæ, eiusmodi tabulas cum tali nomine in processionibus ferentes, & cruci, quæ de more antefertur, præferentes. Hinc ortæ sunt magnæ in populo concertationes, alijs factum commendantibus, alijs contra improbantibus. Bernhardinus igitur ad Curiam Romanam citatus hac de causa fuit. Et Martinus Papa, habitâ prius solenni per Magistros & Prælatos discussione materiæ, & per rationes inuento illo ceu superstitioso ostenso, Pontifex probibuit illud amplius fieri, nec populo sic ostendi. Antoninus tit. 22. c. 7. §. 5.* Nomen Iesu pictum in tabula non adorandū.

De cultu & adoratione imaginum his verbis conqueritur etiam Polydorus Vergilius *lib. 6. cap. 13.* Optandum esset vt sacerdotes frequentius populum docerent, quonam pacto deberent & venerari eiusmodi imagines, & apud eas offerre sua donaria: quod quia illi tacent, & vulgo ex suo vsu tacere putantur, iccircò eò insaniæ deuentum est, vt hæc pietatis pars parùm differat ab impietate: sunt enim bene multi rudiores stupidioresq; qui saxeas, vel ligneas, marmoreas, æneas, seu in parietibus pictas varijsq; coloribus litas imagines colant, non vt figuras, sed perinde quasi ipsæ sensum aliquem habeant, & ijs magis fidant quàm Christo, vel alijs diuis, quibus dicatæ sint. Quo fit, vt stultitiam stultitiâ cumulantes, illis offerant aurum, argentum, annulos gemmatos, omniuariasq; gemmas ibidem senio perituras. Et, vt ad id faciendum plures inescentur, illi qui talem segetē metunt, nummos perforant, filoq; pēdentes in collo aut manibus ipsarum imaginum suspendunt, donaria in locis conspicuis egregiè collocant, titulosq; apponunt, quo nomina offerentium & dijs & hominibus notiora fiant. Sic bona pars hominum per hęc magis delirare inducitur, ac insuper longa aliquoties itinera conficere, vt vnā imaguneulam adeat, ibiq; donaria sua relinquat, prætermisso cuncto alio aut pietatis aut charitatis officio: &c. Polydorus Vergilius contra imaginum adorationem.

Georgius Cassander *etiam Theologus Pōtificius, qui nostra ætate floruit, & magnæ apud suos existimationis fuit, in Consultatione ad Ferdinandum & Maximilianum F. de articulis religionis inter Catholicos & Protestantes controuersis, cùm ex Niceta historico indicasset, adhuc tempore Friderici Barbarossæ Imp. circa annos Domini 1170. Germanis imaginum adorationem interdictam fuisse, quanquam dubium non sit, quin iam tum quoq; in Germaniæ prouincijs nonnullæ superstitiones & abusus in imaginum vsum irrepserint,* tamen, *inquit,* optandum esset, vt maiores nostri hucusque in prisca illa maiorum suorum sententia integrè perstitissent, manifestius enim est, quàm vt multis verbis explicari debeat, imaginum & simulachrorum cultum nimiùm inualuisse, & affectioni seu potius superstitioni populi plus satis indultum esse, ita, vt ad summam adorationem, quæ vel à Paganis suis simulachris exhiberi consueuit, & ad extremam vanitatem, quam Ethnici in suis simulachris & imaginibus effingendis & exornādis admiserunt, nil à nostris reliqui factum esse videatur. Quare & prudentes ilh Georgius Cassander contra cultū imaginū.

Ecclesia Catholica viri, iam olim modum aliquem huic rei ponendum, & superstitioni occurrendum censuerunt. *Idem ad finem verborum Gabrielis Biel*, Hæc omnia in variam transire superstitionem, in quam non inciderent, si rationem adorationis, & veri cultus attenderent, aut si ignorant, informationem humiliter acciperent, *hæc addit*, Ista quidem, *inquit*, rectè dicuntur, sed vtinam illi, à quibus hæc informatio accipienda esset, non ipsi harum superstitionum auctores essent, vel certè eas in animis simplicium hominum aliquando quæstûs causa nutrirent.

Abusus alij circa Imagines ab ipsis quoque Pontificijs damnati.

Neque verò solùm Adoratio Imaginum, sed alij quoque abusus circa eas exorti, iam olim à multis etiam Pontificiorum damnati sunt.

1. *Imagines non tantùm sanctorum sed & ferarum in templis.* *Cùm enim circa D. Bernhardi tempora non solùm picturas rerum sacrarum & imagines Sanctorum, verùm etiam ferarum aliarumque rerum in templis haberent (dato enim vno inconuenienti alia multa sequuntur) reprehendit id Bernhardus in Apologia ad Guilhermum Abbatem*: Quid, *inquit*, facit in claustris coram legentibus fratribus illa ridicula monstrositas, mira quædam deformis formositas, ac formosa deformitas? Quid ibi immundæ simiæ, quid feri leones, quid monstrosi centauri, quid semi homines, quid maculosæ tygrides, quid milites pugnantes, quid venatores tubicinantes? Videas sub vno corpore multa capita, & rursus sub vno capite corpora multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis. Ibi bestia præfert equum, capram trahens retrò dimidiam: hinc cornutum animal, equum gestat posterius. Tam multa denique, tamque mira diuersarum formarum vbique varietas apparet, vt magis legere libeat in marmoribus quàm in codicibus, totumque diem occupare singula ista mirãdo, quàm in lege Dei meditãdo.

2. *S. S. Trinitatis imago.* *Ioannes 22. Papa* eos qui supremam illam maiestatem, *hoc est*, S. S. Trinitatem Senis, Adolescentis & Columbæ imagine (*vti adhuc fieri solet*) pingebant, læsæ religionis accersiuit, Antropomorphitas esse renunciauit, & nonnullos eorum ad ignem condemnauit, *vt Auentinus refert lib. 7. Annal.*

De eadem imagine Georgius Cassander *in Consultatione sua ita scribit*: Illud quoque, *inquit*, inter abusus ponendum est, quòd etiam diuinitati, in Trinitatis deformatione, simulachrum effingitur, quod veteres absurdum & nefarium iudicâssent. Vide D. Augustinum de Fide & symbolo cap. 7. non esse arbitrandum Deum humanâ formâ circumscriptum, vt in eo, aut dextrum, aut sinistrum occurrat, ne vel in illud sacrilegium incidamus, quod execratur Apostolus, eorum qui commutant gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis: tale (inquit Augustinus) simulachrum nefas est Christiano in templo collocare, multò magis in corde nefarium est. Atque hæc absurditas Patrem, Filium & Spiritum sanctum effigiantium Iacobitis à Nicephoro tribuitur. Et Damascenus quodam loco inquit, Insipientiæ summæ est & impietas, figurare quod est diuinum.

3. *De imagine crucifixi Christi contentio inter monachos.* *Commodum hoc loco videtur referre contentionem illam, quæ inter Dominicanos & Franciscanos de imagine crucifixi Christi circa annos Domini 1321. exorta fuit. Ioannes 22. qui Imperatorem optimum Ludouicum 4. plus quàm belluinâ rabie insectatus est, quique omnium Pontificum, qui vnquam exstiterunt pecuniosissimus fuit, reliquit enim 45. millies viginti quinque millia aureorum, Nauclero teste, paupertatem non solùm à Christo eiusque Apostolis, sed & à Philosophis atque Poëtis, à nostra religione alienis, collaudatam, irrisit, & Franciscanos, suæ opinioni aduersantes, pestiferi erroris condemnauit, excommunicauit, Fraterculos nuncupauit, & multos igne concremauit, iuxta Auentinum libr. 7. Annal. fol. 751. Qua de re vide iudicium Sabellici Enn. 9. lib. 8. Propter hanc de paupertate Christi contentionem, inter Dominicanos, qui partium Pontificis erant, & Franciscanos, affirmantibus his Christum nudum pe-*

dum pependisse in Cruce, spineâ coronâ obseptum, neq; habuisse vbi reclinaret caput suum, Dominicani curârunt eodem tempore sculpi, pingi atq; parari per templa passim imaginem crucifixi Christi (quarum aliquot nostrâ ætate multis in locis etiamnùm visuntur reperiunturq; vetustate propemodum erosæ) non nudum quidem Domini corpus Cruci affixum, neq; caput eius spineâ circumdatum coronâ, sed ornatum in capite coronâ regiâ & aureâ, indutum verò prætextâ, id est, togâ vel purpurâ ad talos vsq; demissâ, & limbis aureis prætextatâ, insuper & cinctum zonâ, aureis pretiosâ bullis, sed & imaginis pedibus calceos induxerunt auratos vel bracteatos. In nonnullis locis, teste Ioanne Vitodurano Minoritâ, visæ sunt imagines crucifixi, alterâ quidem manu cruci affixæ, alterâ verò immissâ in crumenulam, quæ ex zona pendebat, veluti inde pecuniam in vsus necessarios & pauperum prolatura. Hoc suo figmento per picturas & imagines, per templa passim expositas, rudi populo significare, imò inculcare voluerunt, Christum in terris diuitem, non ita pauperem fuisse, sicut à Franciscanis prædicabatur.

Petrus de Aliaco Cardinalis Carmeracensis in libro de Reformatione Ecclesiæ, quem Constantiensi Synodo obtulit anno 1415. grauiter conqueritur de multitudine Imaginum & varietate picturarum in templis. 4. Imaginum multitudo.

Hi abusus simul omnes qui circa imagines sensim irrepserunt, in Enchiridio quoq; Christianæ Institutionis in Concilio prouinciali Coloniensi (anno Domini 1536. habito) edito, prorsus damnantur & reijciuntur: 1. Veluti, quòd earum etiam rerum imagines in Ecclesiam inuectæ sunt, quæ in sacris Scripturis, aut in probatis authoribus nullum habent testimonium. 2. Quòd statuæ supra modum plurimæ, magnis sumptibus & impensis in templis certatim collocatæ sunt, quasi in hoc magna pietatis pars sita esset, neglectis interim Christi pauperibus, qui sunt viuæ Christi imagines. 3. *Deinde,* quòd Iconas sic depictas ac delineatas cernimus, vt non ad Christianæ honestatis formam, sed ad seculi vanitatis incitamenta efficta videantur. 4. Deniq;, quòd rudis plebs permissa est imagines quadam in ipsis collocatâ fiduciâ colere. Id quod ab Idololatria non omninò immune est: vt ab ea excusari non possint, qui imaginem aliquam sibi ad adorandum elegerint, idq; vel ob pulchritudinem, vel deformitatem, vel nouitatem, vel vetustatem, credentes hanc aliquid præ cæteris habere virtutis aut etiam numinis siue diuinitatis, &c.

Ludouicus Hetzer *scripsit libellum contra imaginum vsum in templis, verùm absq; authoris nomine editum. Gesneri biblioth.* Lud. Hetzer.

MartinusBucerus *scripsit librum, in quo probat ex arcanis literis, sententijs Patrum, edictisq; religiosorum Cæsarum, non esse ferendas in templis Christianorum imagines & statuas coli solitas. Excusus Argentinæ anno 1530.* Mart. Bucerus

Turci quoq; ex Mahometi sui præscripto hodiè adhuc omnis generis imagines, seu pictas seu sculptas, abhorrent ac detestantur, & Christianos, quoniam his oblectantur, idololatras dæmonumq; cultores vocant, vt Cuspinianus indicat. Turci.

Etsi verò hæc ita se habeant, tamen is qui Fortalitium fidei *scripsit, communem opinionem & vsum seu consuetudinem totius Ecclesiæ contra valere affirmat: Non memor Nicolai Papæ sententiæ, qui Ignaro Remensi Archiepiscopo in hunc modum scripsit:* Mala consuetudo non minus quàm perniciosa corruptela abijcienda & vitanda est: quæ nisi citius radicitùs euellatur, in priuilegiorum ius ab impijs assumitur, & incipiunt præuaricationes & variæ præsumptiones celerrimè non compressæ pro legibus venerari, & priuilegiorum more perpetuò celebrari. *Et D. Augustinus de vnico Baptismo lib. 2. inquit:* Veritate manifestatâ cedat consuetudo veritati: planè quis dubitet veritati manifestè consuetudinem cedere. *Item,* Nemo consuetudinem rationi & veritati præponat, quòd consuetudinē ratio & veritas semper excludit. *Eadē scribit li. 4. et li. 1. de Baptismo paruulorū. Gregor. M. quoq; Guilimūdo Euersano Episc. ita scribit:* Si cōsuetudinē fortassis opponas, aduertēdū est quod Dominus dicit: Ego sū via, veritas & vita: nō dixit, Ego sū cōsuetudo, sed veritas. *Et certè vt B.* In imaginū vsu & adoratione consuetudinem non sequendā.

Cypriani vtamur sententiâ, quælibet consuetudo quantumuis vetusta, quamuis vulgata, veritati est postponenda, & vsus qui veritati est contrarius est abolendus. *Idem Cyprianus præclarè admodum*, Si solus, *ait*, **Christus audiendus est, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid, qui ante omnes est, prior fecerit.** Neq; enim homines consuetudinem sequi oportet sed Dei veritatem, cùm per Esaiam prophetam loquatur Deus, & dicat, Sine causa colunt mandata & doctrinas hominum docentes.

CAPVT XI.

SOLVUNTUR ARGUMENTA BELLARMINI PRO IMAGINIBUS, EARUMQUE VENERATIONE ET ADORATIONE.

1. De nominibus Imaginis, Simulachri & Idoli, & quòd Idoli nomen à Scriptoribus Ecclesiasticis vsurpetur pro quauis Imagine quæ diuino honore colitur.

EXPOSVIMVS *hactenus ex probatis & veris historijs, Originem, Progressum & Confirmationem Imaginum in templis, earumq; cultus & adorationis: Nunc igitur hoc capite ea examinabimus, quæ Bellarminus Tomo 1. Controuersiâ Septimâ à capite quinto vsq; ad finem libri 2. in contrariam partem disputat.*

Ac PRIMO *quidem, quia vocabulis* Idoli, Simulachri *&* Imaginis *promiscuè vsi sumus, ille magnam inter illa differentiam capite quinto ostendere conatur, vt probet sacram Scripturam, adeoq; Prophetas & Apostolos: deinde primitiuæ Ecclesiæ Patres, Idola & Simulachra tantùm Ethnicorum, non etiam Imagines Christianorum damnâsse. Hanc ob causam reprehendit Henricum Stephanum, qui in Thesauro suo in voce* εἴδωλον *scribit*, apud Ecclesiasticos authores Idolum vocari omne Simulachrum, numen aliquod repræsentans, quod cultu & honore dignamur: indeq; sequi, apud eosdem Imagines Christi & Sanctorum, ac præcipuè Imagines Trinitatis rectè vocari Idola. *Hoc Iesuita falsissimum esse dicit: & probat.*

Henricus Stephanus reprehenditur à Bellarmino.

Idolum quid verè.

Primò, *Septimâ Nicenâ Synodo Idololatricâ, anno Christi 788. celebratâ, quæ* Anathema *dicit ijs*, qui Imagines Christi & Sanctorum vocant Idola. *Respondeo, Bellarminus sic quidem hoc loco scribit, aliter verò, de Ecclesia triumph. lib. 2. cap. 7. vbi dicit*, Idolum esse Imaginem, quæ habetur pro Deo: *cap. 11. inquit*, Alexandrum Seuerum coluisse imagines Christi & Abrahæ cum cæteris suis idolis: *& cap. 16. ait*, Carpocratem coluisse Christi imaginem eo modo quo Gentes colunt idola; *Et Damascenum citans cap. 11. & 16. testantem*, fuisse aliquos Christianos, qui Christi & Sanctorum imagines quasi Deos colerent, *dicit*, tales accedere ad Idololatriam. *His verbis contra seipsum testimonium fert, nempe*, Imagines, quibus cultus diuinus exhibetur, idola esse. *Aut ergo Synodus hæc fulmen hoc in immerentes eiaculata est, aut Bellarminus ipse percutitur illo: quanquam brutum sit, quòd ab idololatris emissum.*

Bellarminus probat idoli nomen non rectè tribui imaginibus Sanctorum.

Bellarminus sibi contrarius est.

Secundò, *Origenem & Theodoretum producit Iesuita, ad probandam suam sententiam:* Dicunt illi, *inquit*, inter Imaginem & Idolum hoc interesse, quòd Imago sit vera rei similitudo: vt cùm pingimus hominem, equum, &c. Imago enim ab imitando dicta est. Idolum autem est falsa similitudo, id est, repræsentat id, quod reuera non est: vt cùm gentiles proponebant statuas Veneris aut Mineruæ, illa signa Idola erant, quia repræsentabant Deos generis fœminini, quales Dij nec sunt, nec esse possunt: Atque ita nec verè repræsentabant, sed erant falsæ imagines: id enim quod non est, repræsentari non potest. Ex quo intelligimus, Imagines Christi & Sanctorum non esse Idola. Sed nec Trinitatis, aut Angelorum Imagines sunt idola, quia non sunt factæ ad repræsentandam naturam Trinitatis vel Angelorum, sed ad

sed ad exprimendam formam, in qua apparuerunt, vel certè eorum proprietates. *Hæc Bellarminus. His verbis non modò Origenis & Theodoreti falsam sententiam pro vera assumit, & ex falso concludit falsum: sed etiam verum falsò illis affingit, quò maior falsa dicentibus fides habeatur, vt Ioan. Reinoldus Oxoniensis Professor doctißimus lib. 2. cap. 2. & sequ. de Romana Idololatria eruditißimè indicat.*

Videbantur sibi Origenes & Theodoretus apud Septuaginta vnico loco malè intellecto animaduertisse, nullius rei veræ similitudinem & imaginem apud Patres Idoli nomine significari: Vnde, sicut erat consequens, affirmant, hominum effigies Idola non vocari, ne si colantur quidem. In hoc verò communi Patrum consensu redarguuntur, Egesippi, apud Hieronymum in Catal. Script. Ecclesiast. Iustini, in Apologet. 2. Tertulliani, de Idololatria, cap. 3. & 4. Cypriani, de Idolorum vanitate; Athenagoræ, Apolog. pro Christ. Theophili, ad Autolyc. lib. 1. Clementis Alexandrini, Oratione adhort. ad Gent. Eusebij, de vita Constantini lib. 3. capite 25. & 52. Athanasij, Orat. contra Idola: Epiphanij, Anaceph. Octog. hæc. Philastrij, Catal. hæres. in Baalit. Adarit. & Belit. ac ne plures nominem, etiam suo ipsorum testimonio redarguuntur Origenes & Theodoretus. Nam Origenes in epistola ad Rom. libro 1. & 4. & Theodoretus curat. Græcar. affect. Serm. 3. & 10. ex Septuaginta, libri Sapientiæ cap. 14. & Apostolorum vsitata phrasi 1. Cor. 12. Apocal. 9. nomen Idolorum simulachris Antinoi & aliorum hominum diuinos honores post mortem adeptos tribuunt. Bellarminus igitur, vt in altero Origenis & Theodoreti errato fucum faciat, alterum emendat, & eorum sententiam, mutatis Cynocephalorum & similium rerum exemplis in exempla hominum, ita recitat, vt affirmare videantur quod apertißimè negant. Dicunt, *inquit*, inter Imaginem & idolum hoc interesse, quod Imago est veræ rei similitudo, vt quum pingimus hominem: Idolum autem repræsentat id quod reuera non est: vt quum Gentiles proponebant statuam Veneris & Mineruæ, illa signa Idola erant, quia repræsentabant Deos generis fœminini, quales Dij nec sunt, nec esse possunt. *Vbi, si Venerem ac Mineruam homines esse meminerimus, quod & alij docent, & Bellarminus ipse perhibet in præfat. de Ecclesia triumph. appellans Venerem meretricem, omniaq; Gentium idola statuas hominum esse pronuncians, de Eccles. triumph. cap. 8. lib. 2. ex Eusebio & Lactantio, videbimus, vt introducat Originem & Theodoretum pugnantia loquentes: nempe, hominis simulachrum imaginem esse, non idolum; hominum autem simulachra idola esse, non imagines. Et hanc conclusionem definitioni Idoli, quam illi adhibent, repugnantem infert, ex fallacia Formæ dictionis. Hic enim Syllogismus sub eius verbis latet:*

> *Idolum repræsentat id quod non est, ex Origenis & Theodoreti sententia.*
>
> *Statuæ autem Veneris & Mineruæ repræsentant eas, vt Deos, quales non sunt.* Ergo
>
> *Statuæ Veneris & Mineruæ sunt idola ex Origenis & Theodoreti sententia.*

Hoc argumentum quod de substantia dicit in Propositione, id in assumptione ad qualitatem transfert: Rectè enim Augustinus contra Faustum Manich. lib. 20. cap. 3. Pagani ea colunt quæ sunt, *id est, substantiam veram habent, & in rerum natura subsistunt:* sed pro Dijs colenda non sunt.

De eo autem, quòd Iesuita Angelorum imagines sic coniungit cum Imaginibus Trinitatis, tanquam Deum æquè liceat pingere atq; Angelos, infra agemus.

Porrò Bellarminus suam differentiam Idoli & Imaginis *rationibus probare nititur. Prima est:* Scriptura, *inquit*, nusquam tribuit nomen Idoli vlli veræ Imagini, sed solùm simulachris gentilium, quæ falsos Deos referebant. *Hoc autem demonstraturus Bellarminus, Primò, ex Apocryphis & Canonicis Scripturis ita argumentatur:* Dei Filius in libro Sapientiæ, & epistolis ad Colossenses & Hebræos vocatur Imago Patris: at idolum Patris nunquam vocatur: & imagines Cherubim ad similitudinem hominum à Solomone dicuntur factæ 3. Reg. item imagines leonum, boum, palmarum, ma-

Explicantur Origen. Theodoreti differentia imaginis & idoli.

Bellarmini fraus.

Rationes quibus Bellarminus differentiam suam idoli & imaginis probare conatur, & ad eas responsio.

Ratio 1. Iesuitæ

logranatorum, florum, &c. nec vnquam ista vocantur Idola. Ergo Scriptura nusquam tribuit nomen Idoli vlli veræ imagini. *Respondetur ad antecedens: Nos, quum Imagines, quæ adorantur & coluntur, Idola in Scripturis nominari dicimus, de Imaginibus loquimur artificialibus, & ab hominibus factis: de quibus dicitur;* Ne facias tibi sculptile, aut vllam similitudinem. *Dei autem Filius est naturalis imago Patris, non factus, sed genitus. Nos Idola fieri ex simulachris affirmamus, quando contra præceptum Dei adorantur & coluntur. Tantùm autem abest vt quicquam tale de Filio Dei mandatum sit, vt contra scribat Apostolus,* Adorent eum omnes Angeli Dei. *Ineptissima ergo est argumentatio Iesuitæ, Scriptura Imagines nunquam vocat Idola, quia nunquam Filium Dei vocat Idolum.*

In altera antecedentis parte, rectius loquitur de Imaginibus factis ad hominum similitudinem, leonumq́ ac boum, aliarumq́ creaturarum: sed falsò affirmat, Idolorum nomen ipsis nunquã tribui. Nam Imago illa quam Rachel surripuisse dicitur Gen. 31. effigies erat hominis, vt patet ex Hebrææ voce, quæ hominis statuam significat, & probat etiam Bellarminus de Verbo Dei lib. 1. cap. 13. & tamen Idolum *vocatur à Septuaginta & Latino interprete. Liber Sapientiæ perhibens Idola inde orta esse, quòd imagines, primùm filij à patre, tum Regis à populo, factæ, ac diuino honore cultæ sint: eas ter vel quater vocat* Idola, *Sap. 14. Paulus etiam Rom. 1. Imagines hominum & bestiarum pro Deo à gentilibus cultas indicat. Scriptura itaq́ Imagines rerum verarum & existentium,* Idola *vocat.*

Idoli nomen nõ solùm simulachris gentiliũ in scriptura tribui.

Sed Iesuita dicit, Nomen Idoli solùm simulachris Gentilium tribui, quæ falsos Deos referebant. *Respondeo, hoc duplex esse mendacium.* Primum est, *quòd asserit, nomen Idoli solùm Gentilium simulachris tribui in scriptura.* Alterum, *quòd simulachra omnia, quibus tribuitur nomen Idoli, Deos tantùm falsos repræsentârint. Nam Idoli nomen Israëlitarum etiam simulachris tribui, testatur Vitulus aureus in deserto formatus, Exod. 32. quem Stephanus Actor. 7 Idolum vocat: testatur simulachrum Michæ Iudicum decimoseptimo, quod vulgata versio* Idolum *vocat: testantur duo vituli in Dan & Bethel, quos Septuaginta & Latina versio* Idola *vocant: 1. Reg. 12. testantur quæ Iudæis paßim obijcit Dominus per Ezechielem 6. cap. & seq.* Idola domus Israel, *&c. testantur etiam plurimi loci apud Isaiam, Ieremiam, Hoseam & alios Prophetas. Hæc autem Idola pleraq́ repræsentârunt verum Deum. De vitulo enim in deserto dicitur Exod. 32.* Hi sunt Dij tui, Israel, qui eduxerunt te ex Ægypto: *Hæc verba Neh. 9. sic enunciantur,* Hic est Deus tuus, qui te eduxit ex Ægypto. *Deus autem dicitur simulachrum Dei, per vsitatam Metonymiam, quâ nomen rei signatæ tribuitur signo: sic imagines Cherubim, boum, leonum, dicuntur Cherubim, boues, leones: Verus igitur Deus vitulo hoc repræsentatus fuit. Sic mater Michæ dixit, se argentum illud (ex quo simulachrum factum est) sanctificâsse Iehouæ ad faciendum sculptile: & Micha se Iehouam in eo colere ostendit, Leuitâ conducto. Postremò duæ statuæ, quas Ieroboam in Bethel & Dan collocauit, vt specie conuenerunt cum vitulo Israëlitarum in Ægypto: ita ijsdem verbis institutionis repræsentando vero Deo destinatæ fuerunt; quia 1. Reg. 16. dicuntur grauius peccâsse qui Baalem, hoc est, Solem, colebant, quàm qui vitulos: verum enim Deum illicito modo colere, minoris impietatis est, quàm idem facere Deo falso. His certissimis Scripturæ testimonijs declaratum est, Iudæos quædam simulachra habuisse, quibus verus Deus repræsentatus sit. Et Bellarminus propriâ conscientiâ conuictus fatetur, lib. 2. de Imaginibus Sanctorum cap. 13.* non improbabiliter dici, Iudæos vitulum aureum pro imagine veri Dei habuisse, *idq́ etiam confirmat testimonio Abulensis, Caietani & aliorum in caput 17. Iudicum.*

Simulachra & Idola nõ repræsentârunt tantùm falsos Deos

Alterum effugium Bellarmini vanissimum est, quum dicit, simulachra, quibus tribuitur nomen Idoli, falsos tantùm Deos repræsentâsse. *Nam simulachris nonnullis etiam Gentilium, repræsentatum esse verum Deum, ex Scriptura probari haud difficulter potest. Athenienses enim Arâ, cui inscriptum erat,* Ignoto Deo, *colebant verum Deum, quem Paulus prædicabat. Quibus autem aras erigebant Ethnici, eos etiam imaginibus honorare & colere solebant: testantur hoc Chananæorum, Deut. 12. & Græcorum Aræ cum statuis & simulachris. Paulus etiam Rom. 1. inquit,* Gentes gloriam incorruptibilis Dei mutâsse in efformatam imaginem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, *&c. Et ne lon-*

gio-

gior sim, Bellarminum confutat apertissimis verbis Perelius Pontificius Theologus & Episcopus, qui de Tradit part. 3. affirmat, multa fuisse Idola, quæ tantùm benefactorem Deum repræsentârint: nec omnia quæ Gentes coluerint, falsum Deum significâsse.

Secunda ratio, quâ Iesuita suam differentiam Idoli & Imaginis probare conatur, hæc est: Scriptura, *inquit*, Testamenti veteris Idola vocat ordinariè vanitatem, mendaciū, Leuit. 19. Num. 23. Hos. 6. Vbi semper Idolum aliquid falsi significat. Hab. 2. etiam inquit Scriptura; Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus conflatile, & imaginē falsā? Vbi clarissimè definitur Idolū imago falsa. Cui simile est, quod ait Plato in Theæteto: Mendacia & idola pluris faciunt, quàm veritatē: Vbi Idolū cū mendacio coniunxit & veritati opposuit. *Hæc Iesuita. Respondeo: Argumentum tale est:* — 2. Ratio.

Idolum semper aliquid falsi significat in veteri Testamento. Ergo
Nusquam ibi designat Imaginem rei veræ.

Negatur antecedens, quod vniuersaliter sumptum verum non est, vt ex ijs quæ hactenus à nobis dicta sunt quiuis intelligit. Deinde, voces Hebrææ non significant vanum, falsum, mendaciū, quòd denotent res non in rerū natura subsistentes: sed idolis talia nomina tribuuntur ab effectu, quòd fallant exspectationem idololatrarum, qui spem in illis ponunt, & se ab eis adiutum & conseruatum iri confidunt, quidcunq; demùm repræsentent.

Ab eodem effectu, non à forma, dicitur Idolum *Imago falsa, in ea quam subijcit Bellarminus sententia Habacuc: nam pro quod vulgata versio Latina habet*, Imaginem falsam, *Hebraica veritas habet*, Docentē falsum: *quemadmodū etiam Hieronymus Isa. 9. has ipsas voces quæ apud Habacucū exstant, rectius vertit:* Docens mendaciū, *atq; etiā Septuaginta*, Docentem, *&c. Confirmatur etiam à Francisco Ribera Iesuita, qui hunc locum Habacuc explicans, pro* imaginem falsam, *inquit*, in Hebræo est, Docentem mendacium, id est, rem docentem mendacium. *Appellatio igitur falsæ imaginis, Idolo à propheta Habacuc attributa, nihil aliud significat, quàm idola docere falsa & mendacia. Docere autem falsum & mendacium possunt, vt nihilominus rerum verarum & subsistentium sint imagines.* — Habacuc locus explicatur.

Huic simile est, *inquit Iesuita*, Platonis locus in Theæteto, Mendacia & idola pluris faciunt, quàm veritatē. Hîc, *ait Iesuita*, idolum cum mendacio coniunxit, & veritati opposuit. *Respondeo, Iesuita non fungitur officio boni & fidelis interpretis: nam εἴδωλα vertit* idola, *quod potius* Simulachra *vertere debuit, vt interpretes Platonis Ficinus & Serranus: & perperam inde concludit*, Quia simulachrum opponitur veritati, ideò rei veræ imaginem non esse. *Plato enim disputans, animorum sensa in lucem à iuuenibus edi quasi fœtus, magistrorum ope velut obstetricum, ait*, Non contingere mulieribus vt εἴδωλα aliquando pariant, interdum autem veros fœtus; idq; haud facilè dignosci possit: quod in fœtibus animorum, qui à iuuenibus eduntur, vsu venit: *In his verbis si quis expendat communi vsu tritam* Idoli *significationem, intelliget, hoc nomen alienissimum esse à Platonis sententia ac mente, ac potius εἴδωλον per Simulachri nomen reddendum esse: & tam abest vt hic Platonis locus pro Bellarmino faciat, vt contrariū potius inferat. Nam Plato veras opiniones & sententias appellat* veros fœtus: *simulachra autem, quâ voce falsas intelligit, verorum ait fœtuum speciem referre, nec nisi à peritis internosci posse. Euidentissimè igitur Plato* Simulachra, *vel vt Iesuita vertit* Idola, *tum veritati opponit, tanquam nihil vitale prolificumq; habentia: tum verarum rerum similitudines tamen, quod Bellarminus de Idolo negat, esse pronunciat.* — Platonis locus explicatur.

Tertia ratio Iesuitæ est: Paulus 1. Cor. 8. ait: *Scimus, quia Idolum nihil est in mundo.* Vbi Idolum nihil esse dicitur, quia licet sit aliquid secundum materiam, tamen nihil est formaliter, cùm id repræsentet quod nihil est, & proinde nec verè repræsentet, & consequenter nec sit. Cui loco alium similem adducit Hieronymus in cap. 7. Hoseæ, ad probandum Idolum nihil esse: nam Hesteræ 14. secundum Septuaginta dicitur: *Ne tradas sceptrum tuum his qui non sunt*, id est, Idolis. *Respondetur, triplici falaciâ* Ambiguitatis vocum *Apostoli verbis alienissimum sensum Iesuita affingit. Nam Idoli nomen interdum significat simulachrum, quo numen repræsentatur & colitur: interdum numē,* — 3. Ratio Bellarmini. — Explicatur locus 1. Cor. 8.

seu simulachro effictum & cultum, vt plerunq; seu adoratum, vt nonnunquam, absq; simulachro. Verbum autem, Est, *aliquando significat substantiam ex materia & forma constitutam: aliquando accommodatur ad accidens notandum, quod subiecto adiungitur. Deniq; particula,* Nihil, *modò propriè simpliciterq; accipitur: modò figuratè per emphasin quandam & hyperbolen in comparatione. Iam Bellarminus priorem ex duabus istis, quas dixi, significationibus in singulis vocabulis,* Idolum nihil est, *arripit: & quoniam* Idolum, *pro simulachro etiam acceptum, aliquid est secundum materiam, ait Iesuita,* propterea dici nihil esse, quia nihil est formaliter, cùm forma eius sit repræsentatio, & id repræsentat quod nihil est. *Paulus verò posteriore significatione vnamquanq; harū vocū accepit: & falsa gentiū numina, licet in natura rerū subsistant, tamen efficaciâ quàm minimùm valere quæ inter illa plurimùm possunt, ideoq; Deos non esse significauit: quasi dicere voluisset, Deos falsos nihil habere numinis diuini. Hunc sensum ex Apostolici contextûs circumstantijs apertissimè euincit D. Reinoldus pag. 512. & seq. de Idololatria Romana.*

Hieronymi locus explicatur. *Quod locum Hieronymi attinet, quem citat Iesuita,* Non esse, *in verbis quæ Hestere afsinguntur illic,* Ne tradas sceptrum tuum his qui non sunt, *significat idem ac nil esse: sicut in Isaiæ dicto cap. 40. de Iehoua,* Omnes gentes velut nihil sunt coram eo, *Septuaginta & alij reddunt,* velut nihil: *vbi Isaias habet,* velut non; *& Hieronymus,* quasi non sint, sic sunt coram eo: *nimirum creaturæ cum eo comparatæ, qui Mosi percontanti, quod esset nomen eius, respondit,* Sum, qui sum, *& alibi nuncupatur,* Qui est, *reuera non vel nihil sunt. Vnde Augustinus De Ciuit. Dei lib. 8. cap. 11. rectè obseruauit, hoc idem esse ac si dixisset Mosi, Dices filijs Israël,* Qui est, misit me ad vos: tanquam in eius comparatione, qui verè est, quia incommutabilis est, ea, quæ mutabilia facta sunt, non sint. *Quamobrem si maximè putâsset Hieronymus, verbis illis affirmari idola non esse, haud tamen sequeretur, ipsius iudicio perhiberi, idola non esse absolutè, propriè & formaliter. Adhæc totus contextus,* Ne tradas, Domine, sceptrum tuum his qui non sunt, neq; rideant de casu nostro, sed conuerte consilium eorum in ipsos, *præcipuè declarant, vocibus,* qui non sunt, *significari impios & scelestos homines: qui, quo minus referunt similitudinem & naturam Dei, qui solus per excellentiam* ESSE *dicitur; eò rectius & iustius, præ cæteris mortalibus dicuntur non esse. Et quum Hieronymus hunc locum sic verterit,* Ne tradas sceptrum tuum his qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram, *& ansam dederit Dionysio Carthusiano eum de hominibus, non de idolis exponendi: quis credat virum tantum fuisse tam incogitantem, vt in Commentario pertinere assereret ad idola, eaq; lignea, & lapidea, ad qualia refert Bellarminus, tanquam ipsa possent ridere & lætari hominum ruinâ? Et magna est suspicio, annotationem, de idolis, ab aliquo in margine primò additam, postea in contextum, quod etiam alibi factum, librarij aut typographi culpâ irrepsisse.*

4. Ratio. *Quarta ratio Bellarmini est,* B. Hieronymus in cap. 2. Habacuc, & in c. 13. Zachariæ & alibi passim, confert hæreses cum Idolis: quia vt Idolum est falsa imago, ita hæresis est falsa imaginatio. *Respondemus, Hieronymum hoc loco pro nobis contra Bellarminum facere.*

Explicatur alius locus Hieronymi. *Nam primò in Habacuc,* Dicitur, *inquit cap. 2.* de Nabuchodonosore, quòd fabricatus sit statuam Idoli Bel, & posuerit eam in campo Dura. *Siue autem hoc ex sentẽtia sua scripserit Hieronymus, siue eã potius opinionẽ amplexus sit, quã tradit in cap. 3. Danielis,* iussisse Nabuchodonosor statuam sibi fieri, vt ipse in illa coleretur: Idoli *certè nomine imaginem vtrobiq; & similitudinem rei veræ denotat.*

Concedat quoq; necesse est, Hieronymum etiam comparatione hæresis cum idolo, idem comprobare. Nam posteaquam in Habacuc dixerat, Idola tropologicè dogmata peruersa esse, quæ ab his, à quibus ficta sunt adorantur: vt Arius sculpsit sibi Idolum creaturæ *(id est, falsò asseruit Christum Dei filium creaturam esse)* & adorauit quod sculpsit: vt Eunomius conflauit imaginem falsam *(id est, Filium Patri dissimilẽ esse blasphemauit)* & conflationi suæ curuauit ceruicem: *addit,* vniuersa hæreticorum Idola, & diaboli figmenta, imaginem diuinitatis & pulchritudinem dogmatum præferre videri, cùm in illis nihil spirans sit & vitale. *Quibus apertissimè ostendit, hæresin, etsi diabo-*

licum

ticum, turpe & falsum dogma sit, imaginem tamen pulchri, diuini & veri præ se ferre.

5. Ratio.

Quinta ratio Iesuitæ est sumpta ex ipsa vocis proprietate. Sic enim inquit: Idolum est, vt Tertullianus docet libro de Idololatria, diminutiuum ab εἶδος, id est, forma, & significat formam paruam, non quantitate solâ, sed perfectione: est enim propriè idolum (vt exponit Eustathius lib. 11. Odyss.) imago inanis, qualis est, quæ cernitur in vmbra hominis, & qualia sunt phantasmata, id est, imagines, quas imaginatione fabricamus, quibus sæpè nihil respondet in re: & qualia deniq; sunt spectra & vmbræ mortuorum, quæ videntur quidem esse aliquid solidum, sed inanes sunt. Vnde Homerus 11. Odyss. & Lucianus in Dialogo de mortuis, animas mortuorum vocant εἴδωλα: & Vergilius lib. 6. Æneid. Vmbras & cauas imagines, id est, vanas & inanes. Quoniam ergo Idolum propriâ & primariâ significatione designat imaginem inanem, inde Scriptores sacri, & Ecclesiastici Doctores vocauerunt Idola statuas falsorum Deorum, licet solidæ sint, quoad materiam, quia inanes sunt quoad formam, id est, quoad repræsentationem. *Hæc Bellarminus. Argumentum tale est.*

> *Idolum propriâ & primariâ significatione designat imaginē inanē.*
> *Scriptores autem Ecclesiastici ex propria & primaria significatione vocauerunt Idola statuas falsorum Deorum. Ergo*
> *Idolum apud Scriptores Ecclesiasticos dicitur imago inanis quoad formam, seu repræsentationem.*

Inane quid significet.

Respondetur, vtitur hîc Iesuita fallaciâ Ambiguitatis in dictione Inanis. *Nam* Inane *dicitur aliud simpliciter, aliud secundum quid: & rursum, inter ea quæ secundum quid, aliud alio respectu, pro varietate rerum quibus inane aut plenum esse solet subiectum de quo agitur. Physici cùm negant quicquam esse inane, aut vacuum, loquuntur de inani simpliciter, quòd nihil prorsus continet: Vulgus autem ea inania secundum quid appellat, quæ nihil habent solidi alicuius corporis, aut, etsi alicuius, non tamen certi cuiusdam. Iam verò Bellarminus inani solidum sic opponit in eo, quod probandæ propositioni adhibet ex Eustathio de* vmbris mortuorum, quæ videntur quidem esse solida corpora, sed inanes sunt: *tanquam imaginem inanem eam diceret, quæ sit inanis rei ipsius quam repræsentat, quòd corpus, cuius speciem præ se fert, non habeat. Hoc sensu si assereret in Propositione*, idolum propriâ & primariâ significatione inanem imaginem designare; *tum in Conclusione sola peccaret, vbi diuerso vocis sensu infert, quod ex Propositione sic intellecta non sequitur,* idolum esse imaginem inanem repræsentationis, *hoc est, quæ nihil repræsentet. Nam εἴδωλον, quod Homerus Iliad. 5. suppositum pro Ænea fingit, repræsentabat Æneam, & tamen erat imago inanis rei repræsentatæ quòd Æneæ corpus, cuius præ se formam ferebat, non haberet. Bellarminus autem, cùm in Conclusione* imaginem inanem *dicit, non quæ sit inanis respectu rei repræsentatæ, non respectu repræsentationis, accommodatè loquitur, ad assertionem quam confirmare instituit, nempe,* Idolum falsam esse similitudinem, & repræsentantem id quod non est. *In propositione igitur eodem sensu dicere debuit*, Idolum propriâ & primariâ significatione imaginem esse inanem. *Quod videtur item accipi voluisse ex altero Eustathiano exemplo de* Phantasmatis, quibus sæpè nihil respondet in re. *Reuocatâ igitur voce multiplicis sensûs ad simplicem, quem Bellarmini institutum ac ratio postulat, argumentatio eius talis est:*

> *Idolum propriâ & primariâ significatione designat imaginem repræsentantem id quod non est:*
> *Scriptores autem Ecclesiastici tribuerunt nomen Idoli propriâ & primariâ significatione, falsorum Deorum statuis: Ergo*
> *Idolum apud scriptores Ecclesiasticos designat imaginem repræsentantem id quod non est.*

Idolū tam formam quā formulā significat. Explicatur locus Tertulliani

Propositionem huius Syllogismi probare conatur ex Tertulliano, Eustathio, Homero, Luciano & Vergilio. Nam, *inquit*, vt Tertullianus docet, Idolum est diminutiuū ab εἶδος, id est, formā, & significat formam paruā, non quantitate solū sed perfectione. *Respondeo, Apud Tertullianum ne vestigium quidē exstat postremæ clausulæ, de perfectionis par-*

nitate. Formulam autem Idolo propriè significari, ac non etiam formam, tam abest vt doceat, vllóue argumento probet, vt ne dicat quidem, imò apertè negat. Et quia verè negat Idolum significare propriè paruam formam, quippe quod ad omnem formam iurè extendit: propterea, licet εἴδωλον diminutiuum esse dicat, id tamen à se falsò dici commonstrat. Hæc enim eius verba sunt: εἶδος Græcè formam sonat: ab eo per diminutiuum εἴδωλον deductum, æquè apud nos formulam fecit. Igitur omnis forma vel formula idolum se dici exposcit. Harum sententiarum posterior priori contradicit. Si enim εἴδωλον diminutiuum esset, significaret omnem formulam duntaxat. Quod si omnem etiam formam significet, diminutiuum non est. Atqui non solùm in genere infert Tertullianus è vestigio, Inde idololatria omnis circa omne idolum famulatus & seruitus: ac rursum, Omnia colit humanus error, præter ipsum omnium conditorem, eorum imagines, idola, imaginum consecratio idololatria: sed etiam in specie Idolis, numerat imaginem à rege Nabuchodonosor factam, quæ sexaginta cubitorum altitudinem habens formula profectò non fuit. Atq; ita latè patere Græcæ vocis significationem, ex multorum Græcorum authorum consensu iudicioq; probat Reinoldus lib. 7. de Idololatria Romana pag. 539. & seq.

Etiamsi autem concederetur, Idolum significare propriè paruam formam, non tamen inde concluderet, idolum esse imaginem repræsentantem id quod non est. Nam Cæsaris imago in numismate, & anulo insculpta, erat forma parua; & tamen repræsentabat rem verè subsistentem.

Explicatur locus Eustathij de Idoli nomine.

Ad Eustathij locum quod attinet, eâdem fraude corrumpit eum Bellarminus, quâ Tertulliani locum peruertit. Eustathius enim ad Homeri verba, quibus hominum mortuorum animæ per necromantiam ab inferis excitatæ, eâdem specie Vlyssi visæ perhibentur, quam, dum in viuis agerent, habebant homines ipsi; Sciendum est, inquit, phantasma fuisse hæc Vlyssi, quandoquidem genus erat diuinationis Ethnicis vsitatum, quo videbant hominum mortuorum εἴδωλα obscura & euanida, ex aere formata, atq; ad imaginum, quibus prima rei quasi lineamenta & vmbræ exprimuntur, morem sic efficta, vt quâ quisq; corporis, ætatis, conditionis, habitûs, aliorumq; adiunctorum specie viuus apparuerat, eadem repræsentaretur: quemadmodum & in somnijs scilicet vsu venit. Idcirco anima quoq; matris Vlysis, cùm matris eius in amplexum ruentis effugeret, auolâsse dicitur, similis vmbræ aut somnio. Sic Eustathius, conuenienter sententiæ Homeri, qui Elpenoris animam Vlyssi ita apparentem εἴδωλον appellat. Ac rursum, vbi Vlysses, animam matris frustra conatus comprehendere, dubitat, vtrum anima ea sit, an εἴδωλον; ibi Eustathius; εἴδωλον, inquit, & vmbram & somnium Homerus pro eodem habet quod ad euanidæ rei rationem attinet; & animam aliud ab his tribus esse ducit. Ex his duobus locis Bellarminus suam, quam Eustathio tribuit, Idoli interpretationem edolat. Nam quod ab Eustathio planissimè explicatur, εἴδωλον esse imaginem mortui, viuo similem, & repræsentantem id quod est: hoc iste non sophisticè solùm, sed etiam falsò distorquet, vt persuadeat, Idolum imaginem esse repræsentantem id quod non est.

εἴδωλον quâ ratione phantasma Eustathio.

Sed vt Iesuita sophisma suum aliâ fraude aptius ad seducendum lectorem redderet, interpolat primam vocem Eustathij, videlicet, phantasma hæc fuisse Vlysi, & ex ea hanc conflat sententiam: Idolum est propriè (vt exponit Eustathius) imago inanis, qualia sunt phantasmata, id est, imagines quas imaginatione fabricamus, quibus sæpè nihil respondet in re. Verum quidem est, phantasmata esse imagines, quas imaginatione fabricamus, quibus sæpè nihil respondet in re: sed Eustathius alio sensu ait εἴδωλα fuisse phantasma Vlyssi, quò scilicet aspectui eius repræsentarent viuorũ hominũ speciem. Huiusmodi autẽ phantasmata imagines esse habentes aliquid sibi respondens in re, manifestum est, vt nullâ probatione egeat.

In reliquis tribus, Homero nempe, Luciano & Vergilio sophisma idẽ est, quod in Eustathio.

An Imagines Sanctorum Simulachra dicenda.

Vt autem Iesuita hactenus contendit, Imagines Dei & sanctorum non esse Idola appellandas, ne Romana Ecclesia idololatrica appellari queat: sic iam postremo loco probare conatur, eas ne Simulachra quidem nominari posse. Nomen, inquit, Simulachri est quidem paulò communius: nam Lactantius lib. 6. de vero cultu, cap. 10. & 13. vocat hominem

Dei

Dei ſimulachrũ: & lib. 2. de Origine erroris, cap. 2. dicit ſimulachrũ dici à ſimilitudine, & proinde omnem veram Imaginem poſſe dici ſimulachrum. Verius tamẽ eſt, quod alij dicunt, ſimulachrũ dici à ſimulando, non à ſimilitudine: nam in Scripturis ſimulachra vbiq; ponuntur pro idolis. Semper enim vbi Latinus interpres poſuit ſimulachra, vt Act. 15. Pſal. 113. 1. Ioan. vltimo, & alibi, ſemper in Græco eſt εἴδωλα: & B. Auguſtinus in Pſal. 135. dicit, Latinos ea ſimulachra vocare, quæ à Græcis dicuntur idola. Hieronymus quoq; in cap. 7. Hoſeæ dicit, ſic opponi ſimulachrum Deo, ſicut opponitur mendacium veritati, quia ſimulachrum Deum falſum refert. Deniq; ſicut Homerus & Lucianus vocant idola vmbras mortuorum, quæ videntur ſolida corpora quædã, & non ſunt: ita etiã Lucretius lib. 4. & Verg. li. 4 Georg. & li. 6. Æneid. eaſdẽ mortuorũ vmbras paſsim appellant ſimulachra.

Reſpondeo, Ineptè Ieſuita reprehendit Lactantium, Simulachri *nomen pro* imagine *vſurpantem: fuit enim Lactantius Latinitatis author optimus: Et ſequutus eſt in hac re Ciceronem, qui in Orat. pro Archia inquit,* Statuæ & imagines non animorũ ſimulachra ſunt, ſed corporum. *In Epiſtola 68.* Artifices corporis ſimulachra ignotis nota faciebant: *Epiſt. 143.* Simulachrum & veſtigium Ciuitatis. *De Inuent.* Zeuxis Helenæ ſimulachrũ pinxit. *In Ver.* Effigies ſimulachrumq; Mithridatis. *Pro Do.* Mulieris ſimulachrum è marmore, *&c. Sic etiam vſus eſt hac voce Varro lib. 6. de lingua Latina. Cyprianus de Idolorum vanitate: Arnobius contra Gent. lib. 6. & Iſidor. lib. 8. c. 11. Simulachra tradit à ſimilitudine nuncupata, eò quòd manu artificis ex lapide aliáue materia eorum vultus imitantur, in quorum honorẽ finguntur: alijq; multi cùm prophani, tum Eccleſiaſtici authores, idem Simulachri voce quod Imaginis ſignificari teſtantur. Quos autẽ eorũ loco ſuæ ſententiæ adſtipulatores reponit Ieſuita?* Veriùs eſt, *inquit,* quod alij dicunt, *&c. Qui autẽ illi ſint, non indicat.* — Lactantius defenditur.

Imperitè quoq; ſcribit Bellarminus, In Scripturis ſimulachra vbiq; ponuntur pro idolis: Semper enim; vbi Latinus interpres poſuit Simulachra, vt Act. 15 Pſal. 113. 1. Ioan vlt. & alibi: in Græco eſt, εἴδωλον. Nam Latinus interpres Act 17. vſus eſt voce Simulachri: in Græco aũt non eſt εἴδωλα, ſed *σεβάσματα: Idẽ interpres.* Exo. 34. *habet* Simulachra: *In Græco autem non eſt εἴδωλα, ſed θεοὶ: Latinus interpres Leuit. 26. vertit* Simulachra, *quum in Græco ſit non εἴδωλα, ſed χειροποίητα:: Idem videre licet Numer. 23. 1. Samuel. 19. 2. Reg. 15. 2. Chron. 34. Iſa 10. & 40. & 41 Ezech. 6. & 30. Hoſ. 10. Zach. 10. 2. Machab. 2. Sed Bellarminus ab ipſo Bellarmino hac in re confutatur: nam Iſa. 40. c. vbi Latina verſio habet* Simulachrum, *in Græco habetur εἰκὼν: quæ vox Bellarmino de Eccleſ. triumph. lib. 2. c. 6. fatente,* imaginem *ſignificat.* — Simulachri nomen non vbiq; in Scriptura pro idolo vſurpatur.

Ad Auguſtinum, quem etiam allegat Ieſuita quod attinet, dicit ille ſemel quidem in Pſal. 135 Latinos ea ſimulachra vocare, quæ à Græcis dicuntur idola: *ſæpius autem eundem Patrem* Simulachrum & imaginem *pro eodem vſurpare, ex alijs eius teſtimonijs apparet. In eundem Pſal dicit,* Simulachra oculos habere, & non videre, *&c. quibus Imagines humana ſpecie factas Scriptura deſignat In Pſal. 113. ſcribit,* adorari potius debere viuas beſtias, quàm hominum ſimulachra vita ſenſuq; carentia. *Contra Fauſtum lib 22. c. 17. dicit,* ex deſiderio mortuorum conſtitutas imagines, vnde ſimulachrorum vſus exortus ſit. — Auguſtini & Hieronymi loca de idolo & ſimulachro explicantur.

Hieronymus quoq;, vt Bellarminus addit, in cap. 7. Hoſeæ ſcribit, Sic opponi Simulachrum Deo, ſicut opponitur mendacium veritati, quia Simulachrum Deum falſum refert. *Reſpondeo, Hanc clauſulam,* Quia Simulachrum falſum Deum refert, *ſubijciendo, Hieronymum ex parte ementitur Ieſuita: tanquam ſimulachrum, quod Deum verum referat, non item Deo contrarium cenſeret Hieronymus. Quòd verò dicit,* Mendacium contrarium eſſe veritati, ſicut ſimulachrum contrarium eſt Deo, ac propterea Idolum vocari mendacium ab Hoſea: *Idolum quidem ſeu ſimulachrum doctorem eſſe falſi perhibet, ſic tamen vt & imago ſit; vnde* imaginem *quoq;* falſam *in capite ſecundo Habacuc vocat. Neq; hoc negare poterit Bellarminus, niſi negabit Imaginis nomen rectè tribui beſtiarum & hominum imaginibus, quæ Hieronymo in Iſa. 46. c.* Simulachra *ſunt.*

Vergilius de eodem.

Vergilius etiam mortuorum vmbras non modò similes facit viuis hominibus, sed & Imagines appellat: Æneid. lib. 2. & 6. Et Lucretius εἴδωλα Epicuri explicans lib. 4. Simulachra *appellat formas quasdam tenues, figura simili præditas atq; solida corpora, à quibus eas vult defluere. Imò Lucretius lib. 2.* Simulachrum & Imaginem *coniungit, tanquam voces idem significantes, promiscueq; vsurpat lib. 4. & 6. & hominum effigies* Simulachra *nominat, lib. 2. Omnes igitur testes, quos Bellarminus producit contra veram* Simulachri *significationem, probant & testantur,* Simulachrum & Imaginem *pro vocabulis idem significantibus ab ipsis haberi.*

Quicunq; vel Idolum, vel Imaginem colit, peccat.

Postremò, vt maximè demus, Idolum & simulachrum idem esse & significare, non tamen vult Augustinus lib. 20. contra Faustum, Cap. 5. Idola eo sensu nihil esse, quo vult Bellarminus: Sunt, *inquit,* & Idola, sed ad salutem nihil sunt. *Deinde non reprehendit Ethnicos, Idola colentes, hoc nomine, quòd coluerint id quod nusquã sit, sed quòd Idola pro Dijs coluerint. Christiani igitur dũ colunt Imagines, nõ eo excusantur, quòd colunt ea quæ sunt, sed quia pro Dijs colunt.* Pagani, *inquit,* ea colunt quæ sunt, sed pro Dijs colenda non sunt. *Imagines ergo pro Dijs colentes æquè peccant, ac Ethnici qui idola & simulachra coluerunt. Vnde rectissimè subijcit Augustinus,* Cum paganis quando agimus, vt Idola non colant, non eis dicimus quòd nulla sint, sed quòd colenda non sint. Eisq; colendum horum omnium conditorem, Deum inuisibilem suademus, cuius solius participatione beatus homo fieri potest. *Tota ergo hæc distinctio inter Idola, Simulachra & Imagines Pontificios nihil iuuat: Quicunq; enim pro Dijs colit aliquid, peccat, siue Idolum, simulachrum, siue imago sit, quia id prorsus colendum non est.*

Idolorum, Simulachrorũ, et Imaginũ apud Ethnicos & Christianos eadem ratio quoad formam & cultum.

Sed quid multis opus est? Constat enim eandem esse idololatriæ apud Christianos, quæ olim apud Ethnicos fuit ratio, siue ipsa Idola, Simulachra & Imagines, siue eorum vsum cultumq; consideres. De gentiliũ enim simulachris & Idolis Dauid loquens, ea ad hunc modum describit: Simulachra & Idola ipsorum sunt argentea & aurea, opus quod manibus hominis producitur. Os habent, & non loquuntur: oculos habent, & non vident: aures habent, nec audiunt, nasum habent, nec odorãtur, manus habent, nec palpant: pedes habent, nec ambulant, neq; sonum edunt suo gutture, *&c. Psal. 115. Quid verò ab his Christianorum Imagines differunt vel materiâ, vel formâ, vel etiam actionibus? Et vt de forma pluribus agamus, fingebant Gentiles alium quidem senili, alium verò iuuenili habitu. Alius certè iratus fulmen librabat aut ensem, alius rursum miti & placido aspectu intuentes alliciebat. Inter Deas aliæ matronalem grauitatem referebant, aliæ lasciuiam & intemperantiam non obscurè loquebantur. Accedebant his & brutorum animalium formæ, vt Paulus ad Romanos scribit. Num verò hæc omnia in templis Christianorum non conspiciuntur? Sed & senili formâ (imò ridiculâ, vt Augustinus in libro de Fide & Symbolo monuit) Deus Pater, & Filium adhuc cruentum atq; lacerum sinu fouet. Insidet humero, vel pectori adhæret Spiritus sanctus, adhuc columbæ speciem, in qua semel apparuit, referens. At cùm idem Deus sit, num nos Deo volucris speciem seu formam affingere negabimus? Gladio armatus adstat Paulus. Cultro nudato cernitur Bartholomæus. Eques cataphractus pugnat Georgius. Imò ferè nullus Diuorum inermis fingitur. De Imaginibus Diuarum pudet dicere, sed res ipsa loquitur, tali ferè eas habitu fingi & sculpi, qualem nemo bonus pater in filia, nec maritus probus in vxore ferret. Nec desunt brutorum animalium imagines in Christianorum templis, cùm Vuendelino oues bouesq;, Antonio porci, Martino anseres, Eustachio canes & cerui, ac Gertrudæ mures adstent. Quid quòd asinus, quo aliud non est animal stupidius, simulachrum peculiare meruit? Quod si cultum spectes, in hoc etiam ab Ethnicis nihil differunt. Nam vt illi olim, ita Christiani hodie, simulachris & imaginibus sacella & templa exstruunt, aras consecrant, easdem vestiunt, ad has esculenta & poculenta sacrificia vnà cum pecunijs offerunt. Coram illis procumbunt, preces ad eas dirigunt. Cùm ergo eadem sit tam Idolorum & Imaginum, quàm cultus, qui ipsis impenditur, ratio apud Christianos, quæ olim apud Ethnicos fuit, minimè putandum est, horum tantummodo simulachra probibita fuisse, nobis verò licere, vt mutatis tantùm nominibus statuarum & Deorum eadem faciamus, propter quæ illi olim damnati sunt: sed sic statuendum, cùm similium eadem sit ratio, iuxta Dialecticorum regulam, æquè nostra ac Gentilium simulachra, imagines, & idola ab Apostolis damnata fuisse.*

fuisse. Et loquitur quidem Ioannes in Apocalypsi 9. cap. non quidem de sui temporis idolis, sed de nouissimorum temporum simulachris & simulachrorum cultoribus, cùm inquit: Reliqui quoque homines peribunt & damnabuntur, qui non sunt occisi his plagis, sed non resipuerunt ab operibus manuum suarum, vt ne adorarent dæmonia & simulachra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare. *Arrigite hîc aures idololatræ. An non Ioannes eodem modo de nouissimorum temporum simulachris loquitur, quo David & Esaias de suorum temporum idolis locuti sunt? Obseruate, an non iudicium idem denunciet Christianorum idololatris, quod omnis Scriptura iampridem cunctis simulachrorum cultoribus denunciauit?*

CAPVT XII.

II. De Principibus Iconomachorum.

SVPRA *multis Originem & Progressum Imaginum, earumq́ cultûs exposuimus, & ostendimus* DEVM *primum fuisse Iconomachum, hoc est, eum, qui Idola, simulachra & Imagines omnis generis in lege sua ad cultum fieri prohibuerit, vel si facta sint, eas abolere seu destruere præceperit. Mosi successerunt Prophetæ reliqui, & his Apostoli, qui omnis generis Imagines ad cultum expositas, damnârunt simpliciter, & vt ab ijs abstineremus grauissimè monuerunt. Patres post Apostolos in tres Classes distinximus. Prima eorum fuit, qui Nicenum 1. Concilium præcesserunt. Secunda eorum, qui hos secuti sunt vsque ad Gregorium 1. Papam. Tertia illorum, qui post hos vsque ad apertam Papæ tyrannidem vixerunt.* Historia Iconomachiæ.

De prima *Classe diximus, Omnes vno consensu Imagines improbâsse: & quidem speciatim etiam permultos Imagines Sanctorum reiecisse, vt non dici possit, Idola duntaxat Ethnicorum ab illis damnata fuisse: ac rationes eorum tales esse indicauimus, quæ etiam contra Christianorum Imagines faciant. In* secunda *Classe omnes sensisse diximus, lege Dei prohiberi Imagines ad cultum, eoq́ in locis cultui diuino consecratis, ferendas non esse propter idololatriæ periculum.* Quartò *ostendimus, vt post hanc ætatem Sathanâ liberius regnante, sed tamen Spiritu Christi Ecclesiam suam non penitus deserente, Episcopi & Imperatores simul in diuersas sententias distracti fuerint: alijs Imagines in templis approbantibus, alijs improbantibus: Vtq́ Imperatores Orientales & Occidentales hanc ob causam inter se commissi fuerint; illisq́ victoriam reportantibus, Imagines sublatæ, contra his superioribus existentibus repositæ sint: Cumq́ diu vehementer certatum vtrinque esset, demùm exstinctâ verâ religione in Oriente, Pontifices Rom. Imagines in toto Occidente obtinuisse; & inde vi potius, quàm vlla ratione, in hæc vsque tempora in Papatu retentas & adoratas fuisse.*

Hæc, quia ex probatis auctoribus à nostris proferuntur, ideoq́ Bellarminus refutare non potuit, alto silentio ea præterit: Ille verò alios indicat, capite 6. qui primi Imagines earumque cultum reiecerint atq́ damnârint: sed tamen ita hoc facit, vt dubium incertumq́ ferè Lectorem dimittat.

Ac primò pro confesso sumit, quod tamen est falsissimum, vt ex capite 9. huius libri apparet, Imagines Dei, Christi & Sanctorum iam inde à Christi temporibus in Ecclesijs Christianorum collocatas, & à nemine vnquam prohibitas, aut damnatas fuisse per aliquot annorum Centurias. Deinde commemorat varias Pontificiorum sententias, de ijs, qui primò Imagines in templis prohibuerunt & impugnârunt, sic tamen vt multas earum ne ipse quidem probet, sed tanquam falsas & erroneas reijciat. Iconomachi primi Bellarmino qui.

Alphonsus, *inquit*, de Castro tribuit Iconomachiam cuidam Felici, quem dicit damnatũ in Concilio Franconiæ, teste Platina in Adriano 1. *Sed Iesuita ipse hanc sententiã refutat:* Felix, *inquit*, damnatus in Synodo Francofordensi, est Felix Episcopus Vrgelitanus. Is autẽ (vt ex Adone in Chronico & Iona lib. 1. patet) solùm docuit, Christum esse Filium Dei adoptiuũ; quia tamen eadẽ Synodus reprobauit eodem tempore Pseudosynodũ Græcorũ contra Imagines, putauerunt tam Plat. quàm Alphõs. hæresim Felicianã esse hæresim Iconomachorũ. *Vbi tamẽ et ipse Iesuita errat, quũ*

dicit, Francofortensem Synodum reprobâsse pseudosynodum Græcorum (Constantinopolitanam 7. intelligit) contra imagines.

Secundò dicit Bellarminus, Iconomachiam falsò tribui ab Alphonso etiam Sereno Massiliensi Episcopo & Epiphanio. Non enim, *inquit*, sine temeritate, & præiudicio Catholicæ Ecclesiæ tam crassi errores tam magnis viris tribuuntur. *Rectè autem Alphonsum tam Serenum, quàm Epiphanium, inter Iconomachos, hoc est, Imagines prohibentes, et legē Dei contra illas latā defendētes, numerare, ex c.9. huius libri apertißimè intelligitur.*

Tertiò, inquit Iesuita, Nicolaus Sanderus lib.1. Cap. vltimo de Imaginibus dicit, primos Iconomachos fuisse Manichæos, tum quia id videtur significare Tharasius in 7. Synodo, tum etiam, quia Faustus apud Augustinum lib.30. cap.3 contra Faustum, gloriatur, à suæ sectæ hominibus Deum sine simulachris coli. *Verùm ne hanc quidem opinionem Bellarminus probat.* An res, *inquit*, ita se habeat, vehementer dubito. Nam Tharasius in 7. Synodo act.5. non dicit Manichęos respuisse Imagines, sed dicit, Iconomachos dum Imagines respuunt, similes esse Manicheis, qui asserebant, Christum non habuisse verum corpus: *qui enim negat Christum posse depingi, videtur Tharasio & Bellarmino existimare, Christum non habere verum corpus. Alioquin cum Manichæorum & similium hæreticorum controuersiæ & certamina diligenter apud veteres descripta extent, nusquam tamen iconomachia illis tribuitur: imò Manichæos Imaginibus æquiores fuisse ex Augustino contra Adimantum cap.13. liquet.* Adimantus, *inquit*, reprehendit cœlum Dei, quo à cultu simulachrorum prohibemur. Vult ergo videri fauere se simulachris. Quod propterea faciunt, vt miserrimæ & vesanæ suæ sectæ etiā paganorum concilient beneuolentiam.

Quod Faustum attinet, vterq; tam Sanderus quàm Bellarminus errant: Sanderus quidem, quòd putat, Faustum gloriatum fuisse, à suæ sectæ hominibus Deū sine simulachris coli: *Bellarminus verò, quòd dicit,* Faustum non loquutum esse de Imaginibus Sanctorum, sed solùm de Imaginibus Dei. *Res autem sic se habet. Faustus orthodoxos Schisma gentium nuncupârat: hoc refellens Augustinus,* Pagani, *inquit inter alia,* aris, delubris, simulachris, victimis atq; incenso Deum colendum putant. Ego ab his in hoc quoque multū diuersus incedo, qui ipsum me, si modò sim dignus, rationale Dei templum puto viuum viuæ maiestatis; simulachrum, Christum Filium eius accipio: Aram, mentem bonis artibus & disciplinis imbutam: honores quoq; diuinos, ac sacrificia in solis orationibus, & ipsis puris ac simplicibus pono: quomodo ergo schisma sum paganorum? *Et paulò post de Fausto & suæ sectæ hominibus loquens Augustinus,* Vos, *inquit*, sacrificia paganorum vertistis in Agapas, Idola in Martyres, quos votis similibus colitis: defunctorum vmbras vino placatis & dapibus. *Quibus verbis Augustinus apertißimè docet, orthodoxos suo tempore, nullas prorsus vel Dei vel Sanctorum Imagines in suis templis habuisse.*

Primi Iconomachi Bellarmino Iudæi sunt.

Quartò ait Bellarminus, Ergo primi Iconomachi sunt Iudæi, qui in suo Thalmud, quod anno Christi 476. prodijt Ord.2. tract.1, dist.1 disertè docent, Christianorum Ecclesias esse domos idololatriæ, &c. *Respondeo, Iudæos circa annos Domini 476. non primos extitisse, qui Imagines omnis generis ad cultum propositas damnârunt: nam diu ante hoc fecit Deus ipse, Prophetæ, Apostoli & Patres omnes in primitiua Ecclesia. Nec mirum etiam post natum Christum eos ab Imaginibus abhorruisse: nam vt vt indurati fuerint, nouerunt tamen Idolorum, Imaginum, & Simulachrorum cultum maioribus eorum semper infelicißimè cessisse: vide supra cap.8. huius libri. Nec reprehendit hoc in Iudæis sui temporis Augustinus, sed potius laudat lib.20. contra Faustum cap. 4.*

An Xenaias Iconomachus.

Quintò ait Bellarminus, Zenone imperante exstitit Xenaias, quem principem Iconomachorum fuisse dicunt Nicephorus lib.16. Cap.27. & Cedrenus in Compendio. *Respondeo, sit ita, vt Nicephorus, author alioquin fabulosißimus, refert, non tamen sequitur, Xenaias in multis errauit, ergo in omnibus. Nam Iesuitæ multos fidei articulos corrupetrunt horribiliter, & falsißima docent, non tamen in omnibus errant. Deinde respondeo, Nicephorus*

vus indicat, Xenaiæ hæresim fuisse, Imagines Sanctorum non esse adorandas: *Idem Gregorius verò M. Papa tanquam catholicam Ecclesiæ doctrinam defendit.*

Sextò dicit, sub Iustino iuniore Imp. Samaritani quidam irruperunt in Ecclesiam quandam, & in Imagines Christi, & Sanctorum grassati sunt. *Respondeo, si Ecclesia hæc ad Samaritanos istos pertinuisset, & legitimè Imagines abrogâssent, ex zelo erga legem Dei prohibentem imagines, rectè fecissent: sed quia odio erga religionem Christianam, & ex furore bellico hoc factum est, illegitimo modo, non rectè fecerunt: Neq; inde sequitur, Imagines propterea probandas esse.* An Samaritani primi iconomachi.

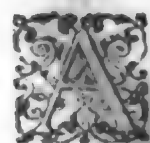
Septimò, Iesuita inquit, post annum Domini 60. exortus est Mahumetus, qui suę sectæ hominibus nullas Imagines in templis permisit, &c. *Respondeo, Etsi Mahumetus multa blasphema & horrenda sanxerit, prohibendo tamen imagines non peccauit, sed id ex lege Mosis didicit.* De Mahumeto imagines damnante.

Octauò dicit, Post annum 800. Hebræus quidam Ezidi Regi Arabum Mahumetano promisit 300. annos vitæ, si in suo Imperio Imagines Christi & Sanctorum ex Christianorum Ecclesijs auferri & comburi iuberet: Iussit ille: sed cùm Christiani non parerent, immisit Arabes & Hebræos in Ecclesias, qui negotium impigrè perfecerunt. *Respondeo primò vt supra, Si Iudæus ille hoc fecit amore legis diuinæ, & apud legitimum magistratum instituit, vt imagines è templis amouerentur, rectè fecit, nam Deus in lege sua hoc mandauit: Sin autem Christianæ religionis odio hoc fecit, peccauit, sicut Nabuchodonosor ob impiè tractata vasa templi, Arcam & Cherubim peccauit, ideoq; à Deo punitus esse à Chrysostomo non malè dicitur, quia odio Dei & in eius contumeliā hoc fecit: Deinde, citat Iesuita hoc exemplum, vt etiam priora aliquot ex Nicena 2. Synodo idololatrica, in qua multa falsa, vana & ficta leguntur, quæq; in Orthodoxis libris & probatis authoribus non habentur.*

Nonò, Imperatorem pijssimum Constantinopolitanum Leonem III. cognomento Isauricum, Iconomachum facit. Leonis patris quemadmodum in Imperio successorem *facit* Constantinum Copronymum, sic & in hæresi, (*Iesuitæ verba sunt*) quòd coli Imagines à Christianis vetuerit, *quem etiam, pro more suo, varijs erroribus alijs onerat. Pergens deinde in Iconomachorum historia, successorem facit Constantini Copronymi Leonem Armenium, huius Michaëlem Balbum, Balbi Theophylum Imperatores Constantinopolitanos ab anno Christi 815. vsq; ad annum 840. In Occidente Claudium Taurinensem Episcopum, quem Sereni Massiliensis Episcopi successorem huius doctrinæ facit anno Domini 840. Claudio successisse vult, sed magno temporis hiatu, Ioannem Vuiclefum anno 137. Vuiclefo Hieronymum Pragensem: Pragensi Carolstadium, huic Caluinum. Respondeo, hæc vera esse vt à Bellarmino commemorantur, non autem primos fuisse istos quorum hic Iesuita meminit, qui hoc fecerunt, sed Deum ipsum, Prophetas, Apostolos, & Patres primitiuæ Ecclesiæ. Cumq; post horum tempora sensim in Ecclesias receptæ essent imagines, & ad cultum propositæ, non solùm Episcopi scriptis publicis & viuâ voce, sed etiam Imperatores Christiani & pij edictis Imagines prohibuerunt, impugnârunt & damnârunt. Fuerunt igitur Iconomachi, sed non eo sensu, quo Pontificij volunt, nempe, scelesti, impij & prophani homines: alioquin tales etiam essent Prophetæ, Apostoli & Patres.*

CAPVT XIII.

III. An sint prohibitæ Imagines Dei.

D *hanc quæstionem Bellarminus capite octauo primò respondet, Verum liceat Imagines Dei pingere an non, esse in opinione & incertum: Verba enim eius hæc sunt;* Non est tam certum in Ecclesia, an sint faciendæ Imagines Dei, siue Trinitatis, quàm Christi, & Sanctorum; hoc enim confitentur omnes Catholici, & ad fidem pertinet, illud est in opinione. *Deinde verò respondet affirmatiuè, & simpliciter dicit ex authoritate Caietani, Ambrosij Catharini, Dieghi Payuæ & Sanderi, quum tamen capite præcedente Caietanum & Catharinum grauissimè in hoc argumento errâsse velit, licere pingere imaginem Dei. Orthodoxi autem Theologi negatiuè respondent.*

Argumenta Bellarmini, quibus probat, Licere pingere Imaginem Dei

PRIMA autem ratio Bellarmini hæc est, quâ suam affirmantem sententiam probat: Angeli sunt incorporei, & tamen depicti, & sculpti sunt in Testamento veteri, Exod. 25.3. Reg. 6. quare Deus etiam licet incorporeus pingi poterit. *Respondeo, Fallacia est à Disparatis, seu à disparitate rerum collatarum, ideoq; Ab ignoratione Elenchi. Etsi enim Angeli quoq; spiritus & incorporei sunt, sicut & Deus, non sunt tamen infiniti & immensi, vt Deus. Ideò aliquâ imagine circumscribi possunt, quod certè non conuenit Deo. Quare tolerabilius est, si pingantur formæ Angelorũ, quas sumebant, quàm si illæ pingerentur, quas assumebat, & in quibus apparebat Deus.*

SECVNDA *ratio est*, Deus visus est corporeâ specie: nã Adæ apparuit tanquam homo deambulans in paradiso, Gen. 3. Iacob vidit Deum innixum summitati scalæ, & proinde formâ corporeâ, Gen. 28. Moses vidit posteriora Dei, hoc est, terga & humeros, Exo. 33 Isaias cap. 6. & Micheas 3 Reg. vlt. viderunt Dominum sedentem in solio ad formam hominis Regis. Deniq; Daniel cap. 7. vidit eum sedentem in throno, & describit caput, & canos eius capillos, ac vestimenta alba. Spiritus etiam sanctus apparuit in forma columbæ & ignis. Potest igitur Deus pingi in ea forma, in qua seipsum demonstrauit. *Respondet ad hoc argumentum Zanchius in Tract. Theol. pag. 350. Licuisse Deo quibus voluit formis suam præsentiam patefacere: sed non licere nobis formas quas non habet, illi affingere, quia nobis hoc prohibet. An non hoc satis esse debet? Num sapientiores erimus Deo? Quid disputamus, an aliquid liceat, cùm exploratam habeamus voluntatem Dei. Duæ autem sunt causæ, cur nolit vllam sui imaginẽ fieri, seu se imagine aliquâ repræsentari: vna cum alijs communis, quia videlicet non vult in vlla imagine coli: altera propria, quia nullam habet formam, quâ possit repræsentari. Atq; hæc inculcatur à prophetis, vt Isa. 40. & alibi,* Cui me assimilabitis, inquit Dominus? *Satis esse debet cuiq; pio, nosse Dei voluntatem, sed quum accedunt etiam rationes, quas dignatur Deus proferre, quanta impietas, velle, an possimus adhuc facere, quod ille vetat, disputare? Si ratio valet quam affert per Mosem, & per prophetas: omnis humana ratiocinatio in contrarium, vana est & corruit. Quis verò dicat, rationem Dei nullius esse ponderis? Atq; hæc sit generalis responsio ad argumentum.*

Cur Deus apparuerit sub certis formis.

Nunc in specie respondere volumus ad formam argumenti. Fallaciâ peccat Bellarminus, Non causæ, vt causæ, vel etiam Accidentis. Apparuit aliquando patribus Deus sub certis formis, vt daret significationem aliquam suæ præsentiæ, aut vt certa etiam mysteria adumbraret per illud tempus: sed nunquam, quòd voluerit à patribus & prophetis sub illis figuris & formis depingi. Hoc inde manifestißimè intelligi potest, quòd nunquam vel Moses, vel prophetæ iusserunt Deum vllâ figurâ pingere. Neq; etiam vnquam vsi sunt hoc argumento. Deus ostendit se nobis in imagine seu forma humana: ergo nobis licet eum pingere in illa. Cur igitur hoc nos hodie audemus, quibus se sub talibus figuris nunquam visendum exhibuit? Deinde talem figuram non sibi retinuit, sed ad tempus saltem assumsit: non possumus igitur dicere, hæc est Dei imago. Item à fine, vt specialem præsentiam suam significaret, assumsit.. At quomodo Papistæ affirmare possunt, vbi imaginem collocant, ibi Deum eadem speciali præsentiâ adesse? Si de generali præsentia omnibus communi quæstio sit, opus non habet imaginibus aut signis: In ipso enim viuimus, mouemur & sumus, & palpamus sub rebus creatis. Deniq; aliud est quærere, quid poßit probabiliter de aliqua re ab humana prudentia dici, an fieri illa poßit: & illud, quid necessariò faciendum sit, aut vitandum. Quæcunq; hac de re possunt adferri rationes, si quid concludunt, probabiliter saltem concludunt. Vera autem pietas & Theologia non rationibus probabilibus nititur, sed tantùm necessarijs apertoq; Dei verbo: quo non solum vetamur imaginem vllam Deo affingere ad cultum: sed etiam docemur, Deo summoperè displicere, si aliquam ei imaginem simpliciter affingamus, etiamsi non colamus, quòd res sit Deo, qui totus est Spiritus, & quidem immensus & inuisibilis, omnium rerum conditor, indignißima. Facessant igitur omnes humanæ futilesq; rationes, & pudeat homines cum Deo disputare, velleq; eo sapientiores haberi.

TERTIA *ratio est*, Scriptura verbis tribuit Deo omnia membra humana, dum eum dicit stare, sedere, ambulare: nominat eius caput, pedes, brachia: tribuit illi, sedem, thronum, scabellum, &c. Cur ergo non poterit pictura exhiberi, qualis depingitur

gitur in Scriptura? *Respondet aliqui, membrorum diuersitatem, quæ in sacris literis Deo adscribitur, sacramento quodam ostendisse, naturam diuinam, humanam olim assumpturam fuisse. Sed hæc responsio non satisfacit. Respondeo igitur, in hoc Iesuitæ argumento malam esse consequentiam, quia omnes, præter Anthropomorphitas Monachos stupidos, intelligunt, istas locutiones figuratas esse. Respondeo tertiò, In huiusmodi locutionibus Scripturæ de Deo, nos spectare debere bonitatem Dei, quâ ita se ad infirmitatem nostram demisit, vt, quum naturam eius intelligere nequeamus, quasdam suas proprietates membrorum hominum viuentium, non statuarum lignearum, aut lapidearum nomine patefacere, seu potius adumbrare voluerit. Prouidentiam siquidem oculo descripsit, omnipotentiam brachio, artificia manibus, iram naribus, capillis canis prudentiam, & cætera huiusmodi. Non autem sequitur, nobis etiam licere ad illum exprimendum, iisdem lineamentis, coloribus & cælaturis vti. Quia Deo non est imposita lex, neq; omnia licent hominibus, quæ ipse iustè & rectè facit. Deus quippe vltionem capit de suis hostibus, Parenti mandat vt Filium interficiat, & vult Israelitas auferre secum Ægyptiorum bona; quæ tamen hominibus nefas est vel facere, vel præcipere. Nam ille hominibus, non sibiipsi leges imposuit. Quumq; ille sit legis author, potuit interdum quædam ab ea excipere. Statuendum igitur est, illum non sine ratione fecisse quod fecit: illa autem ratio hæc non fuit, nobis eum licere humano corpore & membris effingere: quum hoc disertè in lege prohibuerit, & Bellarminus ipse fateatur, non sine periculo imperitis huiusmodi Picturas exhiberi.*

QVARTA *Bellarmini ratio est*, Pinguntur, *inquit*, ea, quæ minus videntur posse pingi quàm Deus, nimirum, virtutes, quæ non solùm Spirituales, sed etiam accidentariæ sunt: cur ergo non poterit pingi Deus? *Respondeo primò, non quæstio est simpliciter, quid pingi possit, sed quid pingi debeat. Non autem Deum depingi & imagine effingi debere, lex expressa in promptu est; nulla autem lex exstat de non pingendis virtutibus. Respondeo secundò, notum esse omnibus illud Horatij.*

Pictoribus atque Poetis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Ineptißimè igitur Iesuita hanc pictorum licentiam eorumq; commenta contra fidei articulum & expressam Dei legem nobis obijcit. Et ipsémet Bellarminus hanc pictorum licentiam refutat col. 2104. Non tolerandum est, *inquit*, quod pictores audent ex capite suo confingere Imagines Trinitatis: vt cùm pingunt vnum hominem cum tribus faciebus, aut vnum hominem cum duobus capitibus, & in medio eorum columbam: ista enim monstra quædam videntur, & magis offendunt deformitate suâ quàm similitudine, &c. *Respondeo tertiò, Imaginibus Dei homines perniciosè seduci, vt videlicet aliter sibi Deum imaginentur, quàm deberent: in Imaginibus autem virtutum non puto esse deceptionem, vt seduci poßint spectatores.*

QVINTA *ratio est*, Homo est vera Imago Dei: sed hominis potest pingi imago: ergo & Dei. *Argumentum tale est:*

Homo seu hominis Imago pingi potest.
Homo est Imago Dei. Ergo
Dei Imago pingi potest.

Respondeo, in Maiore Propositione per Imaginem hominis *intelligitur exterior eius figura, facies, color, statura & lineamenta. Minor loquitur de eius intellectu, animo, sanctitate &c. quâ tantum homo Imago Dei dicitur. Hinc ergo malè infertur, Dei Imaginem pingi posse, quia exterior facies hominis pingi potest. Non enim homo est Imago Dei, quâ parte pingitur, nempe corpore, sed quâ parte non potest pingi, videlicet intellectu, animo, &c. Astipulatur nobis etiam Polydorus Vergilius, qui lib. 6. cap. 13. sic scribit:* Moses quidem dicit, Deus fecit hominem, ad imaginem Dei fecit eum: sed hoc ad animam Eusebius de Præparat. Euang. lib. 11. scienter refert; id quod Damascenus ad corporis formam detorquere nititur, &c.

At si ita esset, *inquit Bellarminus*, sequeretur hominem non posse depingi: nam

homo non est homo ratione figuræ & colorum, quæ sola exprimuntur in Imagine, sed est homo ratione substantiæ, & præcipuè ratione animæ, quæ depingi non possunt. *Respondeo, Vocabulum* hominis, *duplici respectu, quod omnes sciunt, homini tribuitur: Primò, propriè & simpliciter, ratione substantiæ & intellectûs: Secundò impropriè, respectu figuræ, coloris & lineamentorum. Si enim hominis Imaginem vides: statim dicis, hic est Homo, non respectu substantiæ & animæ, quæ corporeis oculis videri non possunt, sed figuræ & lineamentorum. Priore modo homo non potest pingi, quod Bellarminus ipse fatetur: posteriore autem potest.*

SEXTO, *probare conatur suam sententiam, Deum videlicet pingi posse, ex vsu & authoritate Ecclesiæ.* Iam, *inquit,* receptæ sunt ferè vbiq; eiusmodi Imagines. Neq; credibile est Ecclesiam toleraturam aliquid vniuersaliter illicitum. Adde, quòd Concilium 7. Act. 5. approbat Imagines Spiritus sancti in forma columbæ: & Concilium Tridentinum Sess. 25. admittit Imagines Dei, &c. *Ad hanc rationem multipliciter respondere potest.* Primò, *Non quid fiat, sed quid fieri debeat spectandum est.* Secundò, *Vsus & consuetudo, quæ pugnat cum verbo Dei, nullo modo præscribit. Iudæi Idololatræ ad Ieremiam dicebant quoq;, Sic fecimus nos, & Patres nostri, Reges nostri, & Principes nostri, &c. Deus autem respondebat illis: In statutis Patrum vestrorum nolite ambulare: Ego Dominus Deus vester. Christus Pharisæis quoq; dixit: Hypocritæ, quare violatis præceptum Dei propter traditionem vestram? Potuissent etiam obijcere longum vsum & consuetudinem: sed non fecerunt, quia sciebant consuetudinem suam cum aperto Dei verbo pugnare. In Decretis dist. 8. cap. veritate. Augustinus inquit:* Repertâ veritate, cedat consuetudo: nemo sit, qui ausit consuetudinem præferre veritati & rationi. *Et Cyprianus in Epistola contra Aquarios scribit:* Consuetudo sine veritate, vetustas erroris est: quòq; magis obtinet, tantò magis grauat. Tertiò *vtitur Iesuita fallaciâ Homonymiæ. Quum enim vsus & authoritas Ecclesiæ allegatur, de vera, non falsa Ecclesia, qualis est Pontificia, quæ à Deo & verbo eius defecit, hoc intelligi debet. Hunc autem vsum & consuetudinem hanc, cuius hîc meminit Iesuita, non esse veræ Ecclesiæ, inde apparet, quòd citat duo idololatrica Concilia, quæ approbârunt & receperunt Imagines Dei, videlicet Nicænum 2. & Tridentinum: nullum autem profert ex vera antiquitate, & quod approbatum receptumq; sit ab Orthodoxis Patribus. Et hæc sunt fundamenta, sanè per quàm ruinosa & infirma Bellarmini pro Imaginibus Dei.*

Dei memoria non refricatur & conseruatur in animis hominum imaginib.

SEPTIMO, *affertur non quidem à Bellarmino, sed ab alijs Papistis hæc ratio:* Natura, *inquiunt,* quæ à Deo est, docet nos aliquam proponere nobis Imaginem, quæ nobis in memoriam reuocet Deum, nostriq; nos admoneat officij. Non solùm enim verbum Dei, sed etiam natura nos docet, Deum perpetuâ memoriâ nobis esse retinendum, colendum, inuocandum, amandum, cùm ille sit inuisibilis, nos verò quæ sub sensus non cadunt, facilè obliuiscamur, in varia distracti negotia, nisi habeamus, qui nobis refricent memoriam, nostriq; nos admoneant officij. Ideò Natura huc nos impellit, vt signum aliquod visibile nobis proponamus, quo subinde conspecto, Dei recordemur, eoq; mentes nostræ in cœlum subleuentur, ad Deum inuocandum. Nobilius autem signum, eoq; dignius inueniri non potest humanâ figurâ atq; imagine. Esse autem hoc à Natura, inde liquidò apparet, quòd iam inde à condito mundo, & post hominum memoriam, omnes populi ac nationes ad Deum aliquâ Imagine repræsentandum, non solùm propensi fuerunt, sed etiam incitati atq; impulsi. Quæ autem à Natura sunt, à Deo sunt. Quòd igitur imago aliqua fiat, quæ nobis sit instar perpetui monitoris atq; stimuli ad Deum recolendum & adorandum, damnari non potest: præsertim cùm nostra (vt vulgò loquuntur) intentio in faciendis Imaginibus alia non sit quàm bona, pia & sancta.

Respondetur, Sumūt hîc quidem Pontificij quod verum est, homines videlicet, partim ob infirmitatem, partim ob multiplices & varias curas monitoribus opus habere: sed tamen in eo

errant

errant, quòd mutos & surdos, omniq́ ratione carētes monitores sibi asciscunt, alijsq́ proponunt. Deus huic necessitati, pro sua bonitate, abundè succurrit atq́ prospexit, quia omnia opera sua hominibus spectanda proposuit, vt illis perspectis de opifice admonerentur. Quot igitur sunt creaturæ, tot sunt etiam admonitores. Vnde & Dauid sapientissimè cecinit: Cœli enarrant gloriam Dei: & opera manuum eius annunciat firmamentum. Et Apostolus: Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Quoquò igitur te vertas, habes qui te moneant, Deum esse, in quo viuimus, mouemur & sumus. Hanc ob causam etiā Patriarchæ sacrificaturi conscendebant montes, vnde varias Dei creaturas facilius spectarè possent, & per illas in memoriā notitiamq́ Dei creatoris subleuari. Præter has creaturas habemus etiam Sacramenta, à Deo in hunc finem instituta: Habemus verbum Dei, & Spiritum sanctum intus docentem: An nobis non sufficiunt hi monitores? Ierem. 10. & Hab. 2. cap. Imagines mendaces doctores & monitores appellantur.

Quod dicunt de consensu omnium populorum, qui ad Deum aliquā Imagine repræsentandum, non solùm propensi fuerint, sed etiam incitati atq́ impulsi: falsum est. Populus Dei nunquam admisit imagines: licet decem tribus colerent vitulos. Patriarchæ etiam ante Mosem, Deum coluerunt sine Imaginibus. Imò, si Tertulliano credimus, Enoch contra Idolorum fabricatores & cultores scripsit. Persæ in templis suis non admiserunt Imagines, Strabone teste. Græci illas semper oppugnârunt, donec vi per quosdam Imperatores illis fuerunt obtrusæ. Romani plusquàm 170. annos Deos sine vllo simulachro coluerunt: vide plura supra cap. 7. lib. 2. Itaq́ neq́ ex lege Naturæ, neq́ ex consensu omnium populorum est, vt habeamus Imagines quæ Deum nobis repræsentent.

Non omnes populi Deum imagine repræsentârunt.

Quod denique de bona Intentione dicunt, nihil ad rem facit. Quî enim bona hæc esse intentio potest, quæ cum verbo Dei apertissimè pugnat? Fides verbo Dei innixa, bonam gignit intentionem.

Bona intentione non probantur imagines Dei.

OCTAVO Sotus in 1. cap. ad Rom. ait, non prohiberi, quin possimus imaginem facere Deo, alicuius hominis, quòd in Deut. 4. c. vbi præceptum anteà traditum de Imaginibus repetitur & explicatur, nulla fiat mentio imaginis humanæ, sed tantum brutorum animantium reptilium, & piscium. Respondetur, Cùm in Exodo Deus dicat, Ne facias tibi vllam similitudinem eorum, quæ sunt in terra: an non etiam damnat Imagines hominis? Deinde Deut. 4. c. cauetur etiam, ne faciamus Imagines masculinas aut fœmininas: ergo etiam homines intelligit. Præterea, de hominis etiam Imaginibus loquitur Dauid, cùm eas irridendo & detestando dicit, Os habent, & non loquuntur: Nullum enim animal præter hominem loquitur.

Soti argumentum pro Dei imagine[illegible].

Stat igitur firma & immota sententia, per legem Dei nobis non licere, vllâ Imagine Deum effingere.

De Affirmatiua Bellarmini sententia hactenus diximus: nunc de Negatiua Orthodoxorum agemus. Hi, non esse Dei vllam Imaginem faciendam, his argumentis & rationibus probant.

Argumēta Orthodoxorum, quòd Deo nulla imago faciēda sit.

PRIMA est Lex Dei aperta, clara & perspicua, quæ vetat fieri Imagines, quibus repræsentetur vel verus Deus, vel falsi Dij, Exod. 20. Non facies tibi sculptile, neq; vllam similitudinem quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, &c. Huius prohibitionis duplex ratio fuit, vna peculiaris, altera communis. Peculiaris ratio, cur Deus nolit vllam sui Imaginem fieri, hæc est; quia Spiritus est, nullaq́ ratione sculpi aut depingi potest. Rationem hanc affert per Mosem Deut. 40. Locutus est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audistis, & formam eius penitùs non vidistis. Et mox: Non vidistis aliquam similitudinē in die quâ locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis, ne fortè decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel fœminę, &c. Ex quibus verbis tale argumentum formari potest:

Quod Deus verbo & facto in lege promulganda fidelibus
ostendit, hoc pro officij regula haberi voluit.
At nullam prorsus similitudinem ostendit

Israelitis Deus in Lege promulganda. Ergo
Nullam Dei similitudinem prorsus licet facere.

Et notanda est obiter in his verbis Mosis, vis Pronominis VOBIS : Ne forte decepti, inquit, faciatis VOBIS similitudinem, &c. *Nam sensus est, quum Deus sit incorporeus & sine vlla forma, certè si aliquam Imaginem eius faciatis, vobis ipsis feceritis ex vestro capite, pro vestra libidine, non Deo, qui illud improbat, cùm omni careat figurâ. Apud Isaiam 40. ca. addit exaggerationem istius causæ :* Cui, inquit, similem fecistis Deum? Aut quam imaginem ponetis ei? *Et ca. 46.* Cui assimulâstis me, & adæquâstis & comparâstis me, & similem fecistis? Qui confertis aurum de saculo, & argentum staterâ ponderatis, conducentes aurificem, vt faciat Deum. *Similem rationem repetit Paulus Act. 17.* Gentes igitur cùm simus Dei, non debemus existimare, auro, aut argento, aut lapidi sculpturæ artis & cogitationis hominis, diuinum esse simile.

Cõmunis autem causa, ob quam non solùm veri Dei, sed ne falsorum quidem Deorum Imaginem vllam statui voluit ad cultum, hæc fuit, quòd neq; hi digni erant, qui colerentur, neq; ipse voluit in talibus rebus coli, in quibus falsi Dij colebantur, nempe in Imaginibus.

Deut. 4. *Paulò post eodem loco Moses hortatur Israelitas,* ne obliuiscantur fœderis Iehouæ, quod pepigerit cum ipsis, sibiq; caueant, ne similitudinem vllam Dei faciant, *duobus additis argumentis : vno ad rem spectante, quam cauendam monet,* Quia interdixit tibi Iehoua Deus tuus: *altera, ad cautionis curam acuendam,* Nam Iehoua Deus tuus ignis consumens est, Deus fortis zelotes. *Quorum priore legem in Exodo promulgatam,* Ne facias tibi sculptile aut vllam similitudinem, *declarat, etiam veri Dei Imagines prohibere : posteriore verò zelotem Deum apellans, sicut & in lege, ostendit, per Metaphoram à viri zelotypia ductam, fœdus, cum Ecclesia, tanquam sponsa initum, ab illis violari, qui vel Dei Imaginem colunt & adorant.*

Elibertinũ Concilium contra imagines Dei. SECVNDVM *argumentum Orthodoxorum petitur ab authoritate Concilij* Elibertini, *quod Ca. 36. ita decreuit :* Placuit in templis non haberi picturas, ne quod colitur, vel adoratur in parietibus depingatur. *Negari non potest, quin Canon hic loquatur de Imaginibus Dei, qui solus à Christianis colitur & adoratur. Ergo Imagines illæ non sunt depingendæ.*

Patres contra imagines Dei. TERTIVM *argumentum sumitur ab authoritate* Patrum *primitiuæ Ecclesiæ, qui plerig; omnes negârunt, Deum aliquâ Imagine effingi debere.*

Clemens. Clemens Alexãdrinus *Strom. lib. 1. & 5. affirmat,* Deum ex Mosis disciplina, nec hominis effigie, nec vllâ aliâ repræsentari debere.

Origenes. Origenes *lib. 7. contra Celsum, negat,* Christianos vllam Dei Imaginem habere, vtpote incorporei & inuisibilis.

Eusebius. Eusebius *de Præp. Euang. lib. 3. percontatur,* Quid simile habet corpus humanum menti Dei? &, Quis tam amens erit, vt Dei formam & imaginem statuâ virô simili referri perhibeat?

Lactantius. Lactantius *lib. 1. ca. 15. diuin. Inst. scribit,* Omnes quorum simulachra videmus, fuisse homines mortales: *ergo tum temporis nullum erat simulachrum Dei veri & immortalis. Idem scribit etiam Eusebius de Præp. Euang. lib. 1. cap. 6. & lib. 2. cap. 8.*

Athanasius. Athanasius *Orat. contra gregales Sabellij,* Pusillas Dei Patris, Filij & Spiritus sancti imagines in rebus incorporalibus *tantùm agnoscit,* ne stulti & vecordes Deũ corporalibus rebus assimilent.

Hieronymus. Hieronymus *apertè docet, Deum nullâ figurâ exprimendum esse. Nam in Isa. cap. 40.* Quam, *inquit,* imaginem ponetis ei, qui Spiritus est, & in omnibus est, & vbiq; discurrit, & terram quasi pugillo continet?

Augustinus. Augustinus *de fide & Symbolo ca. 7. dicit,* Nefas esse Deo imaginem ponere. *Lib. 4. de Ciuit. Dei cap. 19. & 31. citat Varronem, dicentem,* qui primi Deorum simulachra induxerunt, eos & timorem, dempsisse; & errorem auxisse. *Hoc si solus Varro dixisset, parum fortasse haberet authoritatis : pudorem tamen nobis meritò incutere deberet, quòd*

hom

homo Ethnicus, quasi in tenebris palpans, ad hanc lucem peruenerit, ideo indignas esse Dei maiestate corporeas imagines, quia metum eius diminuant hominibus, erroremq; augeant. Res certè ipsa testatur, verè hoc non minus quàm prudenter fuisse dictum: Sed Augustinus à Varrone mutuatus, tanquam ex suo sensu profert. Ac primùm quidem admonet, primos de Deo errores, quibus homines sunt implicìti, non cœpisse à simulachris, sed nouâ materiâ superadditâ creuisse. Deinde ideò imminui, aut etiam tolli Dei timorem interpretatur, quia facilè poßit eius numen in simulachrorum stultitiâ, ineptoq; & absurdo figmento contemni. Et lib. 6. cap. 10. refert Augustinus Senecæ querimoniam, qui dolebat, inuiolabiles Deos in materia vilissima atq; ignobili dedicari.

Theodoretus *in Deut. quæst. 1. dicit*, verbis Mosis institui, ne simulachrum vllum fabricent, neq; tentent vnquam diuinam imaginem effingere. **Theodoretus.**

Damascenus *ipsemet docet*, nullo modo pingi posse Deum, summæq; esse insaniæ, & extremæ impietatis figuram diuino numini affingere. *Legatur eius lib. 4. c. 17. vbi quatuor rationes indicat, cur nullâ prorsùs figurâ Deus exprimi poßit: primùm,* quia inuisibilis est: *secundò*, quia incorporeus; *tertiò*, quia incircumscriptibilis: *quartò*, quia infigurabilis. **Damascenus.**

Nicephorus, *cui alioqui Imagines Christi non displicuerunt, lib. 18. historiæ Eccles. cap. 53. apertè testatur*, Imagines Patris & Spiritus sancti effingere, absurdissimum esse: Imagines enim, *inquit*, corporum eorum sunt, quæ videri & circumscribi possunt, non eorum, quæ inuisibilia sunt & intelligentiâ comprehendi nequeunt. **Nicephorus.**

Hæc apertißima Antiquitatis purioris testimonia obseruanda sunt, contra Iesuitarum stratagema, quo volunt persuadere vulgò, Patres nobis aduersari, & recentes solùm interpretes, puta, Lutherum, Zuinglium, Philippum, Caluinum, Martyrem & similes assentiri.

Et quoniam ex aduersariorum quoq; ore veritati interdum testimonium perhibetur, referam iam breuiter, quid nonnulli ex Pontificijs, Idololatriam maximè propugnantes, de Imagine Dei effingenda & senserint & docuerint. **Multi Pontificiorum imagines Dei improbârunt.**

Nicæna igitur Synodus 2. act. 6. tom. 4. ex Mose disputat, Similitudinem nullam Dei visam in monte, nullam igitur faciendam. **Nicena 2. Synodus.**

Eadem Synodo approbante Theodorus Episcopus Hierosolymitanus act. 3. Germanus *Constantinopolitanus act. 4.* Ioannes *Thessalonicensis*, Leontius *Cyprius act. 5. & alij Episcopi act. 6. & 7. asseruerunt*, Deum pingi non posse. *Bellarminus quidem ait*, Spiritus sancti Imaginem in forma columbæ approbari in ea Synodo *act. 1. 5. Sed fortasse plus insinuat, quàm ausus est affirmare, significanter dicens*, In Synodo, *non, A Synodo: fortasse illi quoq; iniuriam facit, à quo hoc ibi factum esse significat. Tharasius enim Episcopus Constantinopolitanus, quum declaratum esset*, fuisse Antiochiæ columbas aureas & argenteas in formam Spiritus sancti supra baptismatis fontes appensas, *ex eo quidam argumentatur*, Si tales Spiritus sancti Imagines à sanctis Patribus sunt receptæ, quantò magis recipienda est Imago Christi, verbi incarnati? *Sed multò planiùs approbat Martyrum sententiam ibidem statim recitatam ex libro Constantini Cartophyl. de Martyribus*, Christianos numen diuinum, quod est simplex, & incomprehensibile, figuris non assimulari: Verbum duntaxat incarnatū pingere: *Nec silentio solùm huic assertioni, sæpiùs deinceps iteratæ Act. 6. tom. 2. 3. 4. fauet; sed etiam decreto, pro Christi & Sanctorum Imaginibus facto, Imagines Dei Patris & Spiritus sancti excludit, act. 7. Epistola ad Constantinum & Irenen.*

Nicetas lib. de Imag. Dei effigiem pingentes *in* furiosis *numerat*. **Nicetas.**

Auentinus etiam lib. 7. Annalium de Ioanne 22. Rom. Pontifice *hæc scribit*: Quosdam, qui in finibus Boiemiæ atq; Austriæ supremam illam maiestatem senis, adolescentis & columbæ imagine (*vti adhuc fieri solet*) pingebant, læsæ religionis (*hæreseos*) accersiuit, Anthropomorphitas esse renunciauit, quosdam ad ignem condemnauit. **Auentinus de Ioan. 22. Papa.**

His astipulatur etiam, Bellarmino ipso teste colum. 2100. Abulensis in cap. 4. Deuter. **Abulensis.**

quæst.5. Durandus in 3. dist.9. quæst.2. & Peresius de Traditionibus par.3. in tractatu de Imaginibus: Hi docent, Imaginem Dei non rectè fieri, & ab Ecclesia fortasse tolerari, non tamen probari.

Abulensis *enim ex Mose obseruans,* Deum vetuisse, non solùm imaginem aliquam adorari, sed etiam seipsum adorari in imagine; *Corollarij loco hæc axiomata subiungit.* In imaginibus signantibus Deum purè, scilicet Trinitatem, duo inconuenientia sequi possunt: Primum, idololatria, ne etiam imago colatur, secundum, error & hæresis, scilicet attribuere Deo corporeitatem & essentialem differentiam, qualem tres illas figuras signare conspicimus. In imaginibus Christi, vel Sanctorum, solùm vnum inconueniens est, scilicet idololatria in adoratione imaginis: error autem esse non potest, quia qualiter imago illa notat, talis Christus fuit.

Peresius. Peresius *similiter, hæc Augustini verba epistolâ 119. ad Ianuarium citans & approbans,* Primo, *inquit,* Dei præcepto prohibetur coli aliqua in figmentis hominum Dei similitudo; non quia non habet imaginem Deus, sed quia nulla imago eius coli debet, nisi illa quę hoc est, quod ipse, *videlicet Christus Filius æternus Dei:* idololatras, *ex eodē Augustino de Trinit. lib.1. c.6. vocat,* qui simulachris eam seruitutem exhibent, quæ debetur Deo, licet veri Dei simulachra sint, quibus honores diuinos tribuunt.

Pōtificij Theologi in Poisciaceno colloquio contra imagines Dei. *Adhæc, vt refertur in historia Ecclesiast. reformat. Ecclesiarum in Gallia lib.4. in Colloquio Sangermani habito coram Principibus Galliæ, inter selectos quosdam è Theologis Pontificijs & Orthodoxis, Pontificij Orthodoxis palàm assensi sunt,* imagines Trinitatis, Patris, & Spiritus sancti, in Scriptura vetitas esse: *Cumque Salignacus, vnus ex Pontificijs, in huius rei tractatione eo vsq; progredeaetur, vt Cardinalis Turnonius (Mæcenas quondam eius) quia iracundiam dissimulare nequibat, surgeret è Cathedra, fingens se vitandi frigoris causa abire, temperare sibi non potuit Salignacus, quin diceret, se iam videre impletum illud esse, quod de Idololatris Dauid Psal. 115. prædixerat, nimirum,* eos sensu & ratione non minus defici, quàm idola ipsorum.

Tridentina Synodus. *In explicatione etiam primi præcepti sic scriptum est in Catechismo Tridentino:* Moses, cùm populum ab idololatria auertere vellet, aiebat: Non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: Quod sapientissimus Legislator ideo dixit, ne quo errore ducti, diuinitatis imaginem fingerent, Deoq; debitum honorem rei creatæ tribuerent. *Quapropter qui Imaginem, & visibile signum Dei effingunt & colunt, Deo debitum honorem rei creatæ tribuunt.*

Monlucius, Hesselius. &c. Monlucius, Hesselius *in Explic. 1. præcepti Decal. cap. 65. & 66.* Felisius in Elucid. Decal. præcepti 1. *cap. 64. &* Molanus *in Censura in Felisij Elucidat. Decal. fatentur ingenuè, Patres statuere,* Deum in effigie humana non pingendum.

Catharinus. *Et* Catharinus, *qui à Bellarmino inter principes sui dogmatis patronos subinde citatur, etsi, vt persuadeat picturas Trinitatis meritò Ecclesiæ vsu nunc probari, ad Damasceni dictum:* Summæ insipientiæ & impietatis esse, figurare Deum, *respondeat,* Hoc verum est, quando ex ea opera aliquid erroris veniret, non autem si totius aliqua notitia & deuotio & excitatio: *tamen nullam videns satis speciosam cauillationem, qua Pontificius sensus Patribus affingitur, subiungit,* Non me latet aliquos Doctores hoc non probasse, antequam vsus esset in Ecclesia.

Sorbonæ lumina. *Quinimò ex Sorbona ipsa delectorum Theologorum lumina, dictus* Salignacus, Boutillerius, Espencæus *&* Picherellus, *vnà cum* Monlucio Valentiano Episcopo, *disertè sunt testati, vt refertur in historia Ecclesiast. reformat. Eccles. in Gallia cap. 4.* Se propterea cupere Trinitatis Imagines è templis, alijsq; omnibus, tum publicis, tum priuatis locis prorsùs amoueri, quod eæ per Scripturas, per Synodos, per complures [illegible] imiâ doctrinâ & sanctitate viros interdictæ sint.

Polydorus Vergilius. *[illegible] adiungatur etiam* Polydorus Vergilius, *qui cùm in lucem primò emisisset opus suum de Inuentoribus rerum sic scripsit:* Vt posset eorum memoria retineri, qui vel morte subtracti, vel absentiâ separati sunt, idcirco ab hominibus fingendarum simi-

similitudinum ratio inuenta est: quò fit vt, cùm Deus vbique præsens sit, nihil profectò stultius fieri possit, quàm eius simulachrum fingere. *Atque hanc sententiam ex Mose confirmauit. In posterioribus tamen editionibus pro his verbis,* Nihil profectò stultiùs fieri possit, *hæc substituta sunt;* Nihil à principio post homines natos stultiùs visum sit; indeque paulò post *hæc sunt inserta:* Formulam fingendæ similitudinis Dei, quò eius memoriam faciliùs animo complecteremur, ipsemet Deus nobis præmonstrauit: proinde homo, qui suopte ingenio paratus est ad imitandum, si quid sit quod ad eius disciplinam, contemplationem, delectationemque attineat, Dei memoriæ retinendæ gratiâ, quàm prudentissimè ab initio ipsius Dei simulachrum sibi finxit. *Hæc autem verba cum primis apertissimè pugnant. Idem libro sexto, cap.* 13. Quum Deum, *inquit,* vt perhibet Ioannes, viderit nemo vnquam, quam ei formam dabimus?

QVARTVM argumentum contra Imagines Dei, sumitur à duobus maximis periculis. Primum periculum est Erroris, *quoniam Imaginibus Dei homines facilè in nocentissimos errores incidere possunt. Nam cùm Ieremias cap.* 10. lignum esse doctrinam vanitatis *pronunciat; quum Habacuc* 2. *c. docet,* conflatile demonstrationem esse mendacij, *hinc generalis colligenda est doctrina; futile esse adeoque mendax, quicquid de Deo homines ex imaginibus didicerint. Cumque vnus sit verus Deus, perperam & falsò confinguntur visibiles figuræ, quæ Deum repræsentent, ac miserè deluduntur omnes, qui Dei cognitionem inde petunt. Ac nisi fallax & adulterina esset, quæcunque ex simulachris petitur Dei cognitio, non ita generaliter damnarent eam Prophetæ: Cùm igitur vanitatem & mendacium esse dicimus, quando simulachris Deum effingere homines tentant, nihil aliud referimus, quàm quod de verbo ad verbum Prophetæ tradiderunt.* Periculi ex imaginibus Dei.

Alterum periculum est Adorationis: *Nam si licet facere Deo Imaginem vllam, facilè ad illam adorandam incitaremur. Non vult autem in vllis Imaginibus, manibus hominum confictis, adorari Deus. Imò adoraremus creaturam illam, cuius similitudo affingeretur à nobis Deo. Ideò subiecit Deut.* 4. *cap.* Neue attollas oculos tuos in cœlum, & cùm videris Solem & Lunam & Stellas, impellaris, vt adores ea. *Hic nihil à Pontificijs excipi potest. Nunquam enim vult Deus in Imaginibus nostris adorari: & vitare vult omnem manifestam occasionem Idololatriæ.*

QVINTO probatur etiam Rationibus: 1. *Quia rei incorporeæ vera Imago nulla fieri potest.* 2. *Deinde, Imagines ferè plerunque fiunt ab hominibus, vt absentes quodammodo præsentes habeantur: At Deus est vbique, nec ab vlla re abest: Vnde in Psalmo scribitur,* Si ascendero in cœlum, tu illic es, &c. *Non itaque oportet Imaginibus præsentem reddere, cùm semper & omnibus adsit.* 3. *Oportet Imaginem aptis similibus id exprimere, quod est repræsentandum: at cùm Deus Imagine aliquâ refertur, dissimilia & opposita magis quàm similia & consentanea ei affinguntur. Deus principio caret, omnes verò Imagines ab opificibus confinguntur. Deus quantus quantus est, actus est, & nunquam otiatur; Imagines autem torpent, & nihil prorsus agunt. Deus totus est notitia & intelligentia; Imagines autem nihil prorsus intelligunt, imò ne sentiunt quidem, &c.* Rationes cōtra Imagines Dei.

AD confutandum vnum vel alterum horum argumentorum & rationum, ante omnia Bellarminus sibi, pro more sophistarum, confingit tria axiomata, quibus suas deinde responsiones superstruit colum. 2103. *&* 2104. *quorum summa exstat apud eundem, De Ecclesia triumph. lib.* 2. *c.* 8. *tomi* 1. *controuers.* 7. *Ibi enim similiter varias rei pingendæ rationes distinguens, ait,* perfectam similitudinem formæ & naturæ Dei exprimi non posse, quia non sit res corporea, lineamentis & coloribus prædita: sed imperfectam posse, per metaphoricas mysticasque significationes, vt cùm in forma hominis pingitur, qui est Imago Dei valdè imperfecta, obscura & dissimilis. Responsiones Bellarmini ad aliquot Orthodoxorum argumenta contra Imagines Dei.

Respondeo, Iesuita quidem hoc dicit: sed quo argumento probat, fas esse Deum sic pingere? qui per Mosem prohibet se repræsentari vel imperfectâ imagine, similitudine vllius simulachri, formâ maris aut fœminæ: *& quidem expressâ ratione interdicti*

adiectâ, quâ patet ipsum vllam Imaginem sui fieri vetare simpliciter & absolutè: nempe, quia nullam viderint similitudinem Dei, quo die allocutus est Israelitas in Horeb. *Et quia non potest Iesuita negare vel propositionem, vel assumptionem nostri Syllogismi, quo verba hæc Mosis supra complexi sumus: earum enim altera necessariò includitur verbis Mosis, altera expressè traditur: idcirco negat conclusionem; sic tamen vt argutula cum distinctione eam quodammodo concedere videatur.* Nam, *ait,* Deum posse in forma hominis pingi ad historiam aliquam repræsentandam oculis: vt si quis pingere vellet expulsionem Adami de Paradiso, pingere deberet Deum in forma hominis ambulantem, & Adamum atque Euam nudos inter arbores se occulentes, ac demum Angelum in forma humana gladium gestantem, & Adamum cum coniuge expellentem. Qui autem ita pingeret, non vellet certè repræsentare Dei vel Angeli naturam, sed solùm exhibere oculis per picturam, id quod auribus exhiberet alius recitando Scripturam; & hoc modo potest Deus pingi. Aut etiam extra historiam potest aliquid pingi, ad explicandam naturam rei, non per immediatam, & propriam similitudinem, sed per analogicam similitudinem, & imperfectam. Quemadmodum Angelos pingimus iuuenes, alatos, formosos, nudis pedibus, &c. ad significandum, eos semper viribus pollere, celerrimè moueri, splendore gratiæ & & virtutum prædicos, &c. Hoc etiam modo pinguntur virtutes, &c. Sed ad exprimendam immediatam, propriam, perfectam similitudinem vel imaginem formæ & naturæ ipsius pingi non debere. Si enim quis hac ratione Deum pingere tentaret, is verum idolum constitueret. *Hæc omnia Bellarminus.*

Respondeo primò, *Si hac Iesuiticâ sophisticâ distinguere liceat, vbi Lex Dei non distinguit; licebit adulteris quoque pro se distinguere, vetari lege Mosis, ne quis committat adulterium ad explendam libidinem, sed ad principatum adipiscendum, vt Seianus fecit, Tacito auctore Annal. lib. 4. non vetari. Licebit periuris dicere, vetari lege Mosis, ne quis peieret ad sanguinem hominis fundendum; sed ad gratificandum amico, vt in Cluuio iocatur Cicero pro Roscio, non vetari. Licebit Idololatris pro se distinguere, prohiberi lege Mosis, ne quis sacrificet cuiquam nisi Deo ad deferendam propriam & perfectam latriam; sed ad imperfectam, impropriam & analogicam latriam exhibendam, vt B. Mariæ collyridem obtulerunt hæretici, non prohiberi. Tridentina Synodus præcipit Pontificijs, ne legant vllum librum Caluini aut Melanthonis, cuiuscunque tituli aut argumenti exsistat. Quod si quis exciperet, huiusmodi libros legi posse ad imperfectam & ænigmaticam cognitionem acquirendam, sed ad comparandam perfectam cognitionem legi non debere; atque hoc esse, quod Tridentinâ illâ regulâ interdictum sit: Num hanc distinctionem probarent? minimè verò: sed sensurus esset talis magno cum suo periculo, quanti faciant tam ingeniosum & sagacem suarum legum interpretem. Hypocritæ, Tridentinas leges his distinctionibus & exceptionibus existimatis irrideri: diuinas autem leges sic eluditis ipsi?*

Respondeo Secundò, *Bellarminum in his tribus axiomatibus, seu regulis & distinctionibus pingendi, tribus modis seipsum refutare.* Primò, *dicit,* Imaginem Dei, non esse veram eius repræsentationem, hoc est, neque essentiæ, neque naturæ ipsius, sed tantum metaphoricam, analogicam, & typicam, nostri ratione. *Fallit ergo Lectorem Iesuita Figurâ dictionis, dum contendit, Deum pingi posse, id est, typicè & metaphoricè nobis repræsentari, non autem propriè & verè.* Secundò *dicit,* Dei, Angelorum & Sanctorum Imagines analogicas non debere multiplicari, nec tolerandum vt pictores ex capite suo confingant Imagines Trinitatis, quòd offendiculum afferant, & blasphemandi occasionem dent. *Sed hoc cum Iesuitæ sententia, quam hoc capite defendit, prorsùs pugnat. Si enim Dei, Angelorum & Sanctorum Imagines sunt piæ, & piè pingi possunt, vt vult iste, illarum certè multiplicatio pertinet ad maiorem gloriæ & notitiæ Dei illustrationem, & pietatis amplificationem inter Christianos; quod hic negat Bellarminus.* Tertiò, *etiam in hoc fallitur,* quòd picturam Christi sub forma Agni *dicit* non profectam esse ex veteri Testamento. *Nam verba Ioannis Baptistæ,* Ecce Agnus Dei, *&c. ex veteris Testamenti*

menti sacrificijs originem habent, in quibus Agni, pro peccatis populi mactati, Christum repræsentabant: quod etiam Adrianus Papa de Consecrat. dist. 3. c. 29. fatetur, & Bellarminum mendacij arguit.

Solutiones etiam Bellarmini ex istis distinctionibus pingendi Imagines desumptæ ad aliquot argumenta supra à nobis recitata, falsæ & ineptæ sunt. Primò *enim fatetur Iesuita in ijs,* impropriè dici, Deum pingi posse, & hoc saltem intelligi debere κατά τι. *Ergo est fallacia A figura dictionis, & A dicto secundum quid, quasi propriè id sumatur: quæ est fraus apertissima.*

Secundò *dicit,* si Concilium Elibertinum loquatur de Imagine solius Dei, nullam esse difficultatem. *Respondeo, Concilium loquitur de solius Dei Imagine: inquit enim,* De Concilio Elibertino.

Quod colitur & adoratur non esse depingendum.
Deus autem solus coli & adorari debet. Ergo
Deus non est vllâ Imagine depingendus, & de hoc
solo loquitur Concilium.

Igitur, *inquit Iesuita,* nulla hîc est difficultas: loquitur enim Concilium de Imagine primi generis. *Respondeo, expeditissima hæc esset ratio, si Scriptura Bellarmini distinctiones pingendi probaret: Sed non probat: nec vult iuxta vllum genus distinctionum istarum Deum depingi, vt paulò ante demonstratum est. Non etiam sic distinguunt Patres illius Concilij.*

Tertiò, *ad Eusebij, Lactantij & Augustini testimonia respondet, & dicit,* Illos loqui de Idolis gentium: *Augustinum autem* de Imagine primi generis. *Respondeo, de Augustino paulò post dicemus: de illis iam dico,* Ad Eusebij, Lactantij & Augustini testimonia contra imagines Dei Bellarmini responsio.

De similibus idem esse iudicium,
Imagines autem & Idola esse similia, & Idoli nomen
non solùm simulachris gentilium, sed etiam Iudæorum
tribui in Scriptura, supra indicatum est. Ergo.

Adhæc Constantinopolitanum 7. Concilium Christi & Sanctorum Imagines, quum coluntur, idola rectè dici indicauit: nam Idolorum *nomine perstringit Christi & Sanctorum adoratas Imagines.*

Varronis *testimonium sic eludere conatur Iesuita:* Quidam, *inquit,* crediderunt ipsa simulachra esse Deos, & videntes ea nec alijs, nec sibiipsi prodesse posse, vel obesse, cœperunt Deos contemnere. *Respondeo, hoc ipsum quoq; à simplicioribus Christianis fieri, vt videlicet, Imagines Dei, pro ipso Deo habeant & colant: Testem habeo Polydorum Vergilium, qui lib. 6. cap 13. sic scribit:* Sunt tamen multi rudiores stupidioresq;, qui saxeas, vel ligneas, marmoreas, æneas, seu in parietibus pictas, varijsq; coloribus litas imagines colant, non vt figuras, sed perinde quasi ipsæ sensum aliquem habeant, &c: *Idem igitur periculum hinc etiam apud Christianos metuendum est, de quo Varro loquitur.* De Varronis testimonio Bellarminum.

De Origene, Damasceno & Patribus Nicæni 7. *Concilij respondet Bellarminus, vt supra, eos videlicet* loqui de Imagine Dei primi generis: *hoc est,* de Imagine Dei quæ fit ad exprimendam perfectam, immediatam, propriam diuinæ naturæ similitudinem: non quæ ad imperfectam, mediatam, metaphoricam: *Et sic eâdem chordâ subinde oberrat. Respondeo, Bellarminum ausum iniuriam Mosi facere, offundendo tenebras verbis eius luce clariùs sententiam generalem simpliciter præ se ferentibus: non mirum igitur, eum minùs clam Patrum testimonia, quanquã satis liquidò Mosi subscribentium, similiter obscurare ausum. Nam* Origenes *& legem Mosis vrget* Ne fiat vlla similitudo, *Exod. 20. scriptam, cui adiungit eiusdem Operis contra Celsum lib. 4. alteram legem Deut. 4. & opponit Celso iudicium* Christianorum, qui Dei, vtpote incorporei inuisibilisq;, μορφὴν μὴ διαχαράττουσι. i. e. effigiem nullam faciunt. *Horum verò neutrum ad institutum aptè pertineret, si perfectam, immediatam & propriam tantum naturæ diuinæ similitudinem reprehenderet, ac non imperfectam, mediatam, metaphoricam & impropriam: præsertim cùm Paga-* Ad Origenis, Damasceni & Nicæni 2. Synodi testimonia Bellarmini responsio.

ni, contra quos scribit Origenes, simulachra sua γλισχρὰς ὁμοιώτητας, *id est, exiles esse numinis diuini similitudines assereret, &* σημεῖα ἄτιμα, *hoc est, obscura signa honoris Deo debiti; vt paulò ante Origenem Plutarchus in lib. de Iside & Osiride, & Maximus Tyrius Serm. 38. ostenderunt.*

Augustinus *autem, postquam ex Paulo Rom. 1. c. notâsset eorum sacrilegium,* qui mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis: *subiungit,* nefas esse collocare tale simulachrum Deo. *Humanam ergo Imaginem vel ad imperfectam Dei similitudinem exprimendam statui nefas esse docet: nisi fortè Ethnicos, qui simulachrum hominis pro tenui & obscuro Dei signo habebant peccati reos ab Apostolo peractos negabimus, quod dictu absurdissimum est.*

Damascenus *verò infert,* Quia summæ est insipientiæ & impietatis τὸ θεῖον, diuinitatem, seu Deum figurare, propterea tritum non fuisse in veteri Testamento vsum imaginum; at verò, postquam Deus verè factus est homo, non vt Abrahæ visus est in hominis specie, neque vt Prophetis, sed secundum substantiam homo verè factus est, moratusque in terra, & cum hominibus versatus est, miracula operatus est, passus est, crucifixus est, resurrexit, sursum receptus est; Hæc Imaginibus pingi Patribus placuisse. *Vbi commemorans, Deum apparuisse sub humana specie Abrahæ & Prophetis, nec tamen sic pingendum fuisse, quo ad verè humanam carnem assumeret; metaphoricas & improprias Imagines Dei apertissime reijcit: & tanquam ex professo, tùm picturas improbat Pontificiorum, Deum in historijs veteris Testamenti figurâ hominis exprimentium, tùm Bellarmini sophisma,* Prophetis apparuisse Deum corporeâ specie, quid ergo prohibet sic pingi? *ex lege Dei refellit, quod lib. 1. & 2. de Imaginibus plenius facit.*

Deniq. Patres in Nicæna 2. *Synodo citati, non solùm idem omninò cum Damasceno asserunt, sed etiam ex eadem lege partim confirmant: neq. se ab illis dissentire innuunt Nicæni ipsi Patres. Nam quòd Bellarminus ait,* Spiritus sancti imaginem in forma columbæ approbari in ea Synodo quid ad id sit respodendum supra à nobis expositum est. *Itaq. Bellarminus ista perfectæ, immediatæ, propriæ, analogicæ & metaphoricæ, mysticæq. similitudinis commenta, ad Origenis, Augustini, Damasceni & aliorum Patrum sententias eludendas adhibens, eâ astutiâ vtitur, quâ Academia Duacensis, & Censores Belgici liberè agnoscunt & prædicant: quum palàm profitentur in Indice expurgatorio cap. vltimo,* Se plurimos in Catholicis veteribus errores excogitato commento persæpè negare, & commodum ijs sensum affingere, dum opponuntur in disputationibus, aut in conflictionib. cum aduersarijs. *Errores quippe nominãt eas sentẽtias, quæ pro Orthodoxis faciũt contra Pontificios.*

CAPVT XIV.

IV. Imagines in templis non rectè collocari.

Imagines *quæ vel res gestas, vel hominum corpora figurant, in templis Christianorum non rectè & piè collocari, his argumentis Orthodoxi probant.*

Argumentũ ab authoritate primitiuæ ecclesiæ

Primò, *plurimùm apud nos meritò valere debet veræ & primitiuæ Ecclesiæ authoritas. Quingentis autem circiter annis à nato Christo, quibus magis adhuc florebat religio, & syncerior doctrina vigebat, Christianorum templa fuerunt communiter ab Imaginibus vacua. Ergo tunc primùm in ornamentum templorum ascitæ sunt, quum ministerij synceritas nonnihil degenerâsset. An passuros autem fuisse putamus sanctos illos Patres Ecclesiam tamdiu eâ re carere, quam vtilem & salutarem esse iudicarent? Certè quia intelligebant in ea aut nil aut minimùm vtilitatis, plurimùm aut subesse periculi, repudiârunt magis consilio & ratione, quàm ignoratione aut negligentiâ prætermiserunt.*

Elibertina Synodus contra imagines in tẽplis.

Secundò, *Elibertinum Concilium ca. 36. prohibet,* picturas in templis fieri, ne quod colitur & adoratur in parietibus depingatur. *Ex hoc Canone sic argumentor:*

Quod colitur & adoratur in parietibus templorum non est depingendum.

Sancto

Sancti in Papatu coluntur & adorantur. Ergo
Sancti in templorum parietibus non sunt depingendi. Addo etiam hoc:
Quicquid in parietibus depingitur, non est colendum & adorandum
Sancti apud Pontificios in parietibus depinguntur. Ergo
Sancti apud eosdem non sunt colendi & adorandi.

Prohibuerunt & damnârunt quoq; Imagines Constantinopolitana tria Concilia: Primum à Philippico Imp. conuocatum anno Domini 713. Secundum à Leone Isauro Imp. celebratum anno Christi 730. Tertium à Constantino V. Imperat. habitum, quod & Septimum vniuersale appellatur. Francofurtensis etiam Synodus à Carolo M. conuocata anno 794. de quibus vide plura supra. Constantinopolitana tria Concilia & Francofurtēse damnārunt imagines.

Tertiò, *Compertum est, simulatq; in templis collocantur Imagines, quasi signum idololatriæ erigi: quia sibi temperare non potest hominum stultitia, quin protinus ad superstitiosos cultus delabatur. Quod etiam Augustinus claris verbis attestatur Epistolâ 49.* Quum, *inquit*, his sedibus locantur honorabili sublimitate, vt à precantibus atq; immolantibus attēdantur, ipsâ similitudine animatorum membrorum atq; sensuum, quāuis sensu & animâ careant, afficiunt infirmos animos, vt viuere ac spirare videantur, &c. *Vide etiam lib. 4. de Ciuit. Dei c. 31. Et in psal. 113.* Hoc enim facit, & quodammodo extorquet illa figura membrorum, vt animus in corpore viuens magis arbitretur sentire corpus, quod suo simillimum videt. *Paulò post:* Plus valent simulachra ad curuādum infelicem animā, quòd os, oculos, aures, pedes habent: quàm ad corrigendam, quod non loquuntur, neq; vident, neq; audiunt, neq; ambulāt. *Et hæc videtur causa esse, cur Ioannes non tantum à simulachrorum cultu, sed ab ipsis quoq; simulachris cauere nos voluerit: 1. Ioan. 5.* Imagines in tēplis sunt signū idololatriæ.

Quartò, *templa sunt instituta pro Imaginibus viuis atq; à Deo institutis, quales sunt Baptismus, qui est Imago internæ sanctificationis & gratiæ; & sacra Cœna, quæ est Imago corporis Domini: sicut ergo templa ornantur istis viuis quodammodo Imaginibus, ita debone stantur imaginibus mortuis &c.* Argumētum à fine templorū.

Quintò, *Epiphanius in Epistola ad Ioannem Hierosolymitanum scribit*, contra Scripturæ authoritatem esse, quòd in Ecclesia pendeat Imago hominis: *& loquitur, de Imagine quam ipse dicit fuisse Christi, vel Sancti alicuius.*

Sextò, *Adrianus Imperator, Lampridio teste in vita Alexandri Imp. in gratiam Christianorum iussit templa extrui sine simulachris.*

Hæc argumenta Bellarminus colum. 2106. ex Caluino & alijs Orthodoxis citat: quibus hæc sequentia addi possunt.

7. *Isaiæ 2. inuehitur Deus in populum, eiq; iram suam denunciat*, quòd præter alia scelera, templa etiam eorum plena essent idolis: *quantò magis Deus irascitur hodiè, quòd templa, vbi ipse solus colendus est, repleta sunt idolis? Tollenda igitur sunt è templis.* Locus Isaiæ 2. cōtra imagines in templis.

8. *Paulus Rom. 14. scribit:* Omne quod non ex fide est, peccatum est: fides autem ex auditu est: auditus per verbum Christi. *Quodnam autem verbum è sacris literis adferri potest, quo demonstrent Pontificij, se ex fide & bona conscientia imagines in templis cultui diuino dicatis, retinere? Nullum habent præceptum: sed vbiq; eas damnat Scriptura. Nec vllam promissionem: sed contrà passim maledicuntur, qui eas colunt, & qui eas ad cultum faciunt: ac proinde etiam qui ad cultum expositas ferunt. Fides autem in suis actionib. lege Dei & promissionibus nititur. Sed neq; habent exempla piorum: Nullas enim vnquam Patriarchæ aut Prophetæ habuerunt in suis locis, vbi Deum inuocârunt, imagines.* Locus Pauli Rom. 14.

9. *In sacris literis legimus, illos semper Reges laudari propter singularem pietatem à Spiritu sancto, qui Imagines sustulerūt: improbari autem non solùm illos, qui eas induxerunt in Ecclesiam; sed etiam eos, qui non sustulerunt illas. Vnde de multis pijs alioquin Regibus laudes legimus*, quòd ambulauerint in via Dauidis: *sed mox additur, qua in re improbētur; nempe*, quòd non sustulerint sacella, *quæ erant adhuc in locis excelsis. Hæc satis apertè demonstrant, Deo non probari Imagines, in locis cultui eius consecratis.* Reges & alij qui sustulerunt imagines è templis laudantur in Scriptura.

Imagines in templis abominatio.

10. *Si vera est interpretatio illorum, qui locum Danielis 9. vel 12. cap. & verba Christi ex Daniele desumpta Matth. 24. & Marc. 13.* Cùm videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, & positam vbi non oportet: &c. *exponunt de abominando idolo Iouis Olympici, quod Antiochus in templo sancto collocari iussit, quoq; locus ille prophanatus fuit: cui prophanatio alia successit, nempe cùm Pilatus biennio ferè post mortem Christi, Cæsaris imaginem, reclamantibus Iudæis, in eodem sancto loco posuit, ibiq; stare voluit: (fuit enim abominabile idolum, imminentis desolationis prænuncium: Hinc colligimus, idola in templis abominationes esse, neq; decere, vt Imagines sint in templis seu locis Deo consecratis, sicut Marcus habet,* Stantem vbi non oportet.

Cōsensus Patrū cōtra imagines in templis.

11. *His addendus est consensus Patrum primitiuæ Ecclesiæ, qui omnes, vt ex c. 10. huius libri intelligitur, statuas & imagines Christi & Sanctorum in templis non esse collocandas, aut collocatas non esse retinendas, docuerunt.*

Imagines in tēplis auocāt à vera fide homines. Paulus Ricius

12. *In templis ea non sunt retinenda, quæ à Christiana religione homines auocant. Complures autem cùm ex Turcis, tùm ex Iudæis Christianismo se initiari paterentur, nisi simulachris & imaginibus in templis vehementer offenderentur. Vnde* Paulus Ricius, *doctissimus Hebræus, qui Papiæ nomen dedit Christo,* expedire plurimùm *dicebat,* vt imagines è templis amouerentur, quòd multi Iudæorum ea de causa à Christi confessione auocentur. *Et Erasmus in sua Catechesi permulta in hanc etiam sententiam scripsit, & tandem addit,* non esse pro hæreticis habendos eos, qui careant simulachris, nec ea in templis recipere velint.

Responsiones Bellarmini ad orthodoxrū argumēta contra imagines in tēplis.

Ad PRIMVM *argumentum, quo dicebamus, primis quingentis annis à nato Christo, nullas* communiter *collocatas fuisse in templis Christianorum Imagines, præsertim ad cultum, vt hodiè fit, respondet Bellarminus* Primò, *mendacium esse. Et hoc postea probare conatur colum. 2107. & 2108. testimonijs aliquot adductis ex Tertulliano, Sozomeno, Nazianzeno, Damaso, Septima Synodo, Gregorio Nysseno, Missa Chrysostomi, Euodio, Prudentio, Paulino, Nicephoro, Valentiniano Imper. Augustino & Adriano Papa.*

Respondeo primò *in genere, in duabus istis columnis nullum prorsus locum à Iesuita citari, siue ex Historijs, siue ex Patribus, nempe Ignatio, Dionysio, Clemente Romano, Iustino, Egesippo, Theophilo Antiocheno, Clemente Alexandrino, Origene, Cypriano, Arnobio, Eusebio Cæsariensi, Lactantio, Athanasio, Sedulio, Eusebio Emisseno, Hilario, Hesychio, Cyrillo Hierosolymitano, Hieronymo, Optato Mileuitano, Ambrosio, Epiphanio, Euagrio, Amphilochio, Sophronio, Theophilo Alexandrino, &c. qui probet, vllam vel Christi, vel Martyris, vel alicuius sancti Imaginem in vllo templo Christianorum fuisse circa annum Domini* 400. COMMVNITER *erectam, receptam, visam & pictam. Cœpit ea res primùm in Occidente paulò ante annum 400. quando imagines sculptæ quidem sunt, nondum tamen in templa collocatæ, multò minus ad cultum & adorationem propositæ. Eodem tempore primò pictura in templis recepta fuit; diu post, ipsæ statuæ & imagines, non tamen communiter, sed rarissimè: & quæ fuerunt, nondum tamen ad cultum, sed propter historicū vsum, commonefactionis gratiâ, collocatæ in templis fuerunt, & nihilominus à syncerioribus Episcopis ac Doctoribus eorum temporum improbatæ. Gregorij Magni demùm tempore multiplicari cœperunt Imagines, à quo etiam vsus earum in templis primò defensus est: Circa annos verò Christi 700. sequutus est earum cultus & adoratio: vt supra prolixè & ad oculum à nobis demonstratum esse arbitror. Non igitur Caluinus negauit simpliciter, ante annos quingentos vllam prorsus picturam & imaginem in templis Christianorum aut visam aut receptam, sed tantum id* COMMVNITER *non factum esse, quod Iesuita insidiosè præterit, & contrarium defendere conatur testimonijs vndiquaq; corrasis.*

Respondeo secundò *in Specie ad aliquot loca & testimonia à Bellarmino adducta.* Primò, *inquit Iesuita: Tertullianus in lib. de Pudicitia testatur,* in sacris calicibus Ecclesiæ depictum fuisse Christum in forma pastoris ouem errantem suis humeris reportan-

portantis ad ouile. *Respondeo, Non sequitur, in sacris calicibus Ecclesiæ depictus fuit Christus in forma boni Pastoris: Ergo licet Imagines & statuas in templis ad cultum & adorationem habere. Eodem prorsùs modo argumentati sunt etiam Patres Nicenæ 2. Synodi. Quidam enim Ioannes Orientalium legatus dixit*, Creauit Deus hominem ad imaginem suam: *atq; inde collegit*, habendas igitur esse imagines. *Alius vt probaret collocandas esse imagines in altaribus hoc testimonium citauit*, Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, *&c.*

Secundò *dicit Bellarminus*, Nazianzenus (*qui claruit circa annos Christi 370.*) conqueritur, quòd ciuitas Diocæsariensis euertenda esset, in qua ipse templum exornârit. Basilius indicat, imaginem S. Barlaam alicubi in templo depictam fuisse, & ait, gaudere se, quòd melius pictores expresserint manum eius pro Christo combustam, quàm ipse oratione descripserit. Gregorius Nyssenus etiam in Theodorum martyrem, commendat eius imaginem in templo positam. *Respondeo, Non nego fuisse picturas & imagines horũ tempore, non modò in priuatis ædibus, & in foro, sed in ipsis etiam templis: Non autem* communiter, *sed rarissimè. Et scribit Eusebius lib. 7. cap. 18.* eas ab Ethnicis (*hoc est, ab ijs qui iam primùm, & quidem senes ab Ethnicismo ad Christum conuersi fuerunt*) primùm in Ecclesias introductas fuisse. *Opus autem erat talibus multa indulgere, quòd difficulter ea relinquerent, quibus per totam vitam assueuerant. Et Hieronymus in Ierem. lib. 2 c. 10, de Ethnicorum hac in re superstitione loquens;* Argento, *inquit*, & auro decorauit illud, vt fulgore vtriusq; materiæ decipiat simplices. Qui quidem error ad nos vsque transiuit, vt religionem in diuitijs arbitremur. *Nunquam de hoc conquestus fuisset Hieronymus, nisi quibusdam in locis suo tempore inualuisset. Neq; etiam Epiphanius Christi imaginem in velo quodam depictam concerpere, & superstitionem eam Ecclesiâ Dei indignissimam appellare: neq; Serenus Massiliensium Episcopus Imagines ligneas & lapideas confringere potuisset, nisi tales picturæ & imagines exstitissent. Imagines igitur tum in tẽplis fuisse non inficiamur: communiter autem exstitisse, aut adoratas, aut positas et collocatas fuisse, vt adorarentur, id verò pernegamus.*

Tertiò, *dicit Iesuita*, Sozomenus scribit lib. 5. cap. 20. tempore Iuliani Apostatæ statuam Christi, quæ apud Paneadem fuerat, in templũ à Christianis introductam fuisse. *Respondeo, scribit Sozomenus, Imaginem illam in templum collocatam, ibiq; asseruatam fuisse: quòd autem in publico loco eius templi sit collocata & ad cultum proposita, ne verbo quidem meminit.*

His ibidem addit Iesuita, Eusebium lib. 3. & 4. de Vita Constantini dicere, In templis à Constantino exstructis in Palæstina, aurearum & argentearum maximam copiam fuisse. *Respondeo. falsissimè hæc à Iesuita dici, legenti illos libros facilè patebit. Scribit quidem Eusebius*, Constantinum, templũ, à matre Helena, in loco natiuitatis Christi exstructum, regalibus anathematibus, honorâsse, honestumq; matris studium auri & argenti thesauris ac varijs cortinis adauxisse: Ipsum quoque Imperatorem per singulas prouincias nouas & prioribus longè preciosiores Ecclesias construxisse: Vrbem Constantinopolitanam ab omni idololatria repurgâsse, vt nusquam in illa imagines eorũ, quos Gentes Deos esse putârint, comparerent amplius: eandem vrbem pluribus oratorijs, maximisq; martyrijs ac splendidissimis ædibus exornâsse, in palatijs regijs ac domo omnium excellentissimâ, deauratis tecti laquearijs, in ipso meditullio maximâ expensâ tabulâ manifestum affixisse salutaris passionis symbolum, varijs ac preciosis lapidibus compositum, ac multo auro inclusum: Metropolim Bithyniæ, & excellentissimam in ea Ecclesiam donarijs è thesauris suis honorâsse, atq; etiam illic νικητήρια contra inimicos ac Deo rebelles erexisse: templum etiam magnificentissimum Antiochiæ exstructum, multâ auri copiâ, ærisq; & reliquæ pretiosæ materiæ elegantiâ decorâsse: *Aureas verò & argenteas imagines in Oratorijs & templis illis Constantinianis, vel ab Imperatore, vel ab alijs collocatas & ad cultum erectas, non meminit Eusebius: Sed apertissimè testatur potiùs*, quum Constanti-

An Constantinus in templis à se exstructis imagines collocârit.

X

nus vidisset,imperitorum multitudinem erroris spectra(*idola & imagines intelligit*) ex auri & argenti materia formata,ad morem paruulorum reuereri, etiam illa è medio, perinde ac quædam lapidum offensacula ante pedes ijs, qui in tenebris ambulant, proiecta, auferenda, ac regiam deinceps viam omnibus aperiendam censuisse.

Quartò,*dicit*,Damasus in vita Syluestri scribit,Constantinum in loco,vbi fuerat baptizatus,posuisse agnum ex auro purissimo, ad dextram agni statuam argenteam Saluatoris;ad læuam autem,statuam argenteam Ioannis Baptistæ:In Ecclesia autem ipsa Lateranensi posuisse imagines argenteas Saluatori, Apostolis duodecim, & Angelis quattuor. *Respondeo, hæc quidem narrari sic à Damaso & Platina,vt alia multa ficta & vana;apud nullum autem probatum authorem,qui Constantini tempore vixit,inueniri,& ne apud Eusebium quidem: licet enim ille exstructiones templorum, & dona ex auro,argento & gemmis à Constantino tēplis dicata,eorundēq; exornationes diligētissimè descripserit;harum tamen imaginum nullam prorsus mentionem facit.Refert quidem in vita Constantini,* ipsum & suas, & suorum imagines, Danielis etiam & boni pastoris symbola fieri curâsse;sed in medio foro apud fontes,nō in tēplis collocâsse. *Et quod Damasus ac Platina referunt,ita manifestè falsum est,vt ante Bellarminum nullus ferè Pontificiorum, eorum testimonio ad Imaginum in templis antiquitatem defendendam, vsus fuerit. Vanitas etiam huius testimonij inde quoq; apparet,quòd ijdem authores referunt,Constantinum à Syluestro Romæ baptizatū esse,& eam ob causam Romæ ad fontē baptismi has Imagines collocâsse. Hoc enim mendacium manifestißimum est. Eusebius enim lib.4.de Constantini vita affirmat,eum Nicomediæ(non Romæ)paulò ante mortem baptizatum,in Episcoporum conuentu:& quidem ab Eusebio Nicomediensi baptizatum, Hieronymus testatur in Chronico suo: id verò factum anno 65. ætatis eius, Imperij verò 31. cùm iam ferè ante quinquennium Syluester mortuus esset,testantur Ruffinus lib.1. cap.11. Socrates lib.1.cap.39. Theodoretus lib.1.cap.31. Sozomenus lib.2.cap.34. Isidorus in Chronico suo author est,Constantinum ab Eusebio Nicomediensi Ariano rebaptizatum esse:verùm Eusebius,Socrates, Theodoretus,& alij antiquiores & probatiores authores, baptizatum eum,& non rebaptizatum affirmant. Et quidem Synodus Ariminensis, in literis suis ad Constantiū, quarum exemplum exstat apud Theodoretum lib.2.cap.19. & Sozomenū lib.4.c.18.testatur,Constantinum in vera fide Nicæna,accepto baptismo,defunctum esse. Quod non affirmâssent,si eum à Nicæna fide defecisse, & ab Ariano rebaptizatum esse sciuissent. Ambrosius etiam in libro de obitu Theodosij testatur, Constantinum in vltimis constitutum,baptizatum esse. Gratianus L.12.q.1.Futuram.& Meltiadis epistolam allegat,vbi Meltiades,quasi à se Constantinum baptizatum asserit. Atqui Meltiades ante Syluestrum fuit,& Constantinus post vtriusq; obitum baptizatus est Nicomediæ,non Romæ: vterq; igitur se Constantinum baptizâsse mentitur. Nicephorus lib.7. cap.35. affirmat, Arianos diabolico spiritu confinxisse de Constantino,quòd Nicomediæ baptizatus sit, & Romæ à Syluestro baptizatum autumat:Verùm id nullis alijs rationibus probat,quàm quòd Ecclesia Romana id asserat, & quòd baptisterium Romæ à Constantino conditum dicatur: & quòd in Nicænam Synodum non fuisset admissus, si baptismo nondum initiatus fuisset. Sed quàm friuola hæc sint,quis non videt? Baronius quoq; tom.3. Annal. anno 324.impudentißimè hæc eludere conatur, Eusebium mendacij arguit,& se melius hæc nosse videri vult, Eusebio,qui Constantini tempore vixit,& cui Imperatoris res omnes fuerunt notißimæ: aut si mentitus fuisset in hac re Eusebius,num putat Baronius,reliquos doctores,qui eodem tempore vixerunt,tam stupidos & cæcos fuisse,vt hoc obseruare,& notare in eo non potuerint? certè à nullo vnquam probato authore hanc ob causam mendacij accusatus fuit. His addit Baronius,*hoc commentum ab Eusebio Ariano excogitatum esse:Ariani hominis imposturam esse,*&c. *Ambrosium etiam,idem affirmantem,tantùmnon mendacij arguit,tantum vt ille,quod vult,obtineat.*

Damasi et Platinæ errores.

De Baptismo Constantini M.

Baronij impudentia.

Quintò *dicit Iesuita*,in Missa Chrysostomi hæc legi: Sacerdos egreditur è paruo ostio portans Euangelium,præcedente eum ministro & lucernâ, & conuersus ad Christi imaginem inter duo ostia, inflexo capite cum exclamatione dicit, & c.

Hinc

Hinc apparere vult Iesuita, aliquem in Constantinopolitana Ecclesia Imaginum vsum Chrysostomi tempore fuisse. *Respondeo, Hæc Liturgia, seu formula Missæ, quæ sub Chrysostomi nomine circumfertur, est falsa & supposititia. Nam primò, nullus ex veteribus demonstrari potest, qui huius Liturgiæ testimonio vnquã vsus sit, vel eius aliquem saltẽ mentionẽ fecerit.* Secundò, *ita se habet Liturgia hæc, vt non immeritò pro falsa & suppositia habeatur. Nam in ea pro Nicolao Papa oratur. Nicalaus I. autem Papa quingentis ferè post Chrysostomi obitum e viuis demùm excessit annis. In eadem quoq; Liturgia pro imperio & victoria Alexij Imp. vota fiunt. Primus autem huius nominis Imperator fuit anno Domini 1080. annis post Chrysostomi mortem septingentis. Hinc intelligimus, multa in hac Liturgia esse variata & assuta, & proinde non genuina, syncera & certa omnia.*

De Chrysostomi Liturgia.

Sextò *dicit*, Euodium scribere, in Ecclesia, vbi reliquiæ S. Stephani seruabantur, fuisse quoque Imaginem eiusdem Martyris depictam. Prudentius quoq;, qui temporibus Honorij & Theodosij vixit, dicit in passione Cassiani Martyris, eius historiam in templo descriptam fuisse. Et Paulinus Nolanus, ægrè tulit, quòd se vnà cum S. Martino in templo depingi curauerat Seuerus. *Respondeo vt supra, hæc facta quidem esse in vna vel altera Ecclesia, sed non in omnibus, neq; communiter. Ex particularibus igitur exemplis, non potest vniuersaliter colligi*, Imagines ante annos Christi 500. in templis vbiq; collocatas fuisse.

Septimò *ad id, quod refert ex Anastasio bibliothecario, de Valentiniano iuniore, eum posuisse in Ecclesia Petri imaginem S. Petri; Respondeo, hunc Anastasium suspectum esse authorem, quippe qui scripta sua consarcinauit ex quibusuis Apocryphis vel fictis scripturis in scrinijs vel bibliothecis Papæ, quibus præerat, repertis, modò essent in Domini sui fauorem, vt Carolus Molinæus testatur.*

De Anastasio bibliothecario iudicium.

Octauò *indicat Bellarminus*, Augustinum testari lib. I. de Consensu Euangelistarum cap. 10. multis in locis suo tempore cerni potuisse Christum depictum inter Apostolos Petrum & Paulum. *Respondeo, scribit hoc quidem Augustinus, sed vbi, in templis videlicet, an extra, has Imagines viderint, non indicat. Hoc certum est, picturas illas non probâsse sanctissimum Patrem. Refert enim dicto loco, fuisse quosdam, qui finxerint, Christum scripsisse magica ad discipulos Petrum & Paulum. Quibus mox hæc addit:* Cùm vellent tale aliquid fingere, cogitauerunt, ad quos potissimùm scribere potuisse facilè crederetur, tanquam ad illos, qui ei familiariùs adhæsissent, quibus illud quasi secretum dignè committeretur, & occurrit eis Petrus & Paulus. Credo quòd pluribus locis simul eos cũ illo pictos viderunt, quia merita Petri & Pauli etiã propter eundẽ passionis diẽ celebriùs & solenniter Roma commendat. Sic omninò ERRARE meruerunt, qui Christum & Apostolos eius non in sanctis codicibus, sed in pictis parietibus quæsierunt. Nec mirum si à pingentibus fingentes decepti sunt. *&c. Et credibile est, vidisse tales picturas istas apud hæreticos, de quibus supra indicauimus, eos picturas & imagines huiusmodi apud se habuisse.*

Augustini locus explicatur.

Nota.

Quod historiam Abrahæ attinet, mactare volentis filium; Respondeo similiter, non dicere Augustinum, illam in templis depictam exstitisse, sed simpliciter dicit, pictam fuisse: Nisi fortè, *inquit*, non veniret ei in mentem factum ita nobile, vt non lectum, nec quæsitum animo occurreret, vt deniq; tot linguis cantatum, tot locis pictum, & aures & oculos dissimulantes feriret. *Ergo hæc ex Augustino citata loca nihil ad rem prorsùs faciunt.*

De picta historia Abrahæ mactare volentis filium.

Ad SECVNDVM *nostrorum argumentum, quod sumitur ex Ca. 36. Elibertini Concilij, respondet Bellarminus* Primò *ex Payua, qui dicit*, Concilium hoc solùm prohibere Imagines Dei, quæ pinguntur ad ipsius Dei effigiem repræsentandam. *Sed hæc responsio ne Bellarmino quidem satisfacit, tum quia Concilium non distinguit, sed in genere loquitur de picturis; tum etiã quia non erant in vsu eo tempore, imò nec vnquã fuerunt tales imagines, quæ sunt vera idola.* Secundò *respondet ex Alano Copo, qui lib. 5. Dialog. cap. 16. dicit*, hic prohiberi Imagines, quia à Christianis adorari cœperant tanquam Dij: *& hunc esse sensum*; Placuit in Ecclesia non esse picturas, ne aliquid in parietibus existens adore-

Ad secundum Orthodoxorũ argumentũ contra imagines in templis Bellar mini responsio. Explicatur Canon 36 Elibertini Concilij. Payua Alanus Copus.

gines, quia tempore illo periculum erat, ne Gentiles existimarent, Christianos ... rare ligna & lapides. *Respondeo, hoc periculum adhuc hodiè restare, & hanc ipsam ob ... sam hodiè quoq; prohibendas esse Imagines, ne Turcæ, Iudæi & alij arbitrentur, à Christi... gna & lapides adorari. Quæ quum ita sint, rectè tandem fatetur Bellarminus ipse col. 2110 ... tionem Canonis Elibertini,* Ne quod colitur & adoratur in parietibus depingatur, *non multum quadrare Sanderianæ expositioni.*

Postremò Iesuita dicit, Concilium hoc pro Pontificijs facere, quòd decernat, picturas in Ecclesijs nullas fieri debere: *hinc enim colligi posse,* Imagines eo tempore in templis fuisse, alioquin hoc sancire non potuisse. *Argumentum tale est:*

Si decreuit Elibertinum Concilium, picturas in Ecclesijs fieri non debere, sequitur, fuisse eo tempore picturas & imagines in templis,

Sed prius est verum: Ergo etiam posterius.

Negatur consequentia maioris: nam etiam Deus prohibuit in lege Exod. 20. Omnis generis imagines ad cultum & adorationem propositas: quum tamen eo tempore nullas prorsus imagines Israëlitæ haberent. At dicis, Deus præuidit, eos breui facturos imagines: *Respondeo, id ipsum etiam præuidit hoc Concilium: & fortasse iam tum fuerunt aliqui, qui hanc quæstionem mouerunt,* An liceat imagines propter historicum saltem vsum in parietibus templorum pingere? *Præterea inquit,* Ex hoc Concilio haberi, ipsas imagines, vel certè Sanctos quorum sunt imagines, coli & adorari. *Respondeo, habetur quidem, sed simul etiam cultus & adoratio earum, iuxta legem Dei, rectè prohibetur.*

Ad TERTIVM *nostrorum argumentum quod attinet, dicebatur, non pósse imagines in templis, præsertim in sublimi loco statui, quin simul erigatur signum quoddam idololatriæ: Imagines enim humanā formam repræsentantes, facillimè nos inducere ad idololatriā, præsertim si in templis collocentur, adstipulante etiā Augustino: Respondet Iesuita,* Augustinū sic sentire, præsupposito errore Gentiliū: Vult enim, *inquit,* dicere, quando quis putat simulachrū esse Deum, & accedit vt adoret, & inuocet ipsum simulachrū, mirabiliter confirmatur et fouetur in errore, ab ipsa membrorū humanorū similitudine. *Respondeo, Error hic, quem præsupponit Augustinus, ex sententia Iesuitæ, non Gentiliū tantùm fuit, sed etiā multorum rudium & infirmorū Christianorū est, vt putent simulachra & Imagines esse Deos, & in hoc errore similitudine membrorū ita vehemēter confirmantur, vt eas viuere et spirare arbitrentur: proinde nihil respondet Bellarminus, sed stat adhuc immota Augustini sententia & nostrorū argumentū. Eiusdem monetæ est, quod de vasis aureis respondet, non propter materiā pretiosam, sed ex formæ humanæ similitudine gigni idololatriam: Hoc enim nihil ad propositū pertinet, sed est inane χρησοῦγῖλον, & petitio principij. Tandē veritate victus, concedit Iesuita,* multū posse et valere imagines ad fouendū errorē idololatrię. *Respondeo, vitandū igitur est hoc periculum, quod creatur, si in templis humanâ formâ collocantur imagines, ipso quoq; Iesuitâ teste.*

Responsio Bellarmini ad argumentum tertium orthodoxorum.

Ad QVARTVM *argumentū de viuis imaginibus, in quarum numero est Eucharistia quoq;, respondet Iesuita,* Septimam Synodum act. 6. tomo. 3. sanxisse, Eucharistiā non debere vocari imaginē vel figurā corporis Domini, cùm ipsum Domini corpus reuerâ sit. *Respondeo, Idololatrica hæc Synodus contra veritatem hoc decreuit. Si enim Eucharistia reuerâ est Domini corpus & sanguis, non amplius panis & vinū, nulla amplius restabunt in Eucharistia signa, ac proinde non poterit esse Sacramentum: Sacramentū enim nihil aliud est, quàm sacræ rei visibile signū: aut, inuisibilis gratiæ visibilis forma: Et sic doctrinâ hac tota Sacramenti natura euertitur. Deinde Eucharistia,* imago, signū, & figura *vocatur ab orthodoxis Patribus primitiuæ Ecclesiæ, qui longè anteferendi sunt Patribus septimæ huius Synodi. Origenes in Psal. 138.* Hæc, *inquit,* omnia *(hostiæ quæ in Cœna offeruntur)* Imagines sunt spiritualium rerum. *Nazianzenus Eucharistiā vocat* Antitypa corporis & sanguinis Christi, *in Orat. de Paschate. Augustinus contra Adimantum cap. 12.* Dominus, *inquit,* non dubitauit dicere, Hoc est corpus meum, cùm signum corporis daret. *Hilarius inquit,* Corpus Christi, quòd sumitur de altari, figura est. *Tertullianus lib. 4. contra Martionem sic scribit;* Christus acceptum panem & distributum discipulis corpus suum illum fe-

Bellarmini ad 4. argumentū responsio. Eucharistia an imago & figura vocanda.

cit,dicendo,Hoc est corpus meum,id est, figura corporis mei. *Ambrosius etiam Eucharistiam subinde appellat nominibus* Figuræ,Typi,Imaginis,Similitudinis,*lib.4.c.48. de Officijs:lib.4.c.4.de Sacram.& alibi.*

*Deinde Iesuita dicit,*Viuas & mortuas Imagines sese mutuo iuuare. *Respondeo,falsum hoc est: Nam mortuæ Imagines exstinguunt viuas: & Imagine Christi mortuâ, deprauatur,dehonestatur,fœdatur & ignominiâ seu insigni contumeliâ afficitur eius viua. Hoc etiam inde apparet,quòd mortuæ imagines à Propheta appellantur* Doctores mendacij.*Et qui vmbram sequitur,amittit veritatem. Negat etiam Iesuita,contra communem sensum, Sanctorum Imagines rectè dici mortuas.*

Defensio Epiphanij Epistolæ ad Ioannem Hierosolymitanum Episcopum , de Imaginibus in templis Christianorum non habendis, contra Sanderi & Bellarmini calumnias.

[illegible] Bel. l[illegible] ad 5 & [illegible]rum [illegible]mentum.

AD QVINTVM *nostrorum argumentum, sumptum ex Epiphanij Salaminæ Cypri Episcopi facto,qui conscidit velum,in quo depicta fuit Imago Christi,quodq; pependit ad fores templi cuiusdam,& de quo scribit Ioanni Hierosolymitano Episcopo,*Quòd pendeat in Ecclesia contra authoritatem Scripturæ,*&c.Respondet Iesuita,primò,ex Vualdensi,* Epiphanium propter hæresim Antropomorphitarum,tunc vigentem,hoc fecisse: *Secundò ex Mariano Victorio,qui dicit,*Epiphanium loqui de Imagine hominis profani, quæ ibi honorata fuerit instar Imaginum Christi & Sanctorum: *Tertiò,ipse communiorem solutionem ex Sandero & alijs affert,dicitq;,*partem illam vltimam illius Epistolæ quam Epiphanius ad Ioannem Hierosolymitanum Episcopum scripsit contra Imagines in templis,Epiphanij non esse,sed à quodam iconomacho confictam & assutam. *Pulchrum mehercle est,quum aliquid obijcitur ex Patribus,quod soluere nequeas,respondere,locum ab hæretico quodam vel esse deprauatum,vel confictum & assutum. Et quis obsecro ante hos Aristarchos vnquam de veritate huius epistolæ dubitauit? Oportet igitur homines esse merè impudentes atque audaces. Verùm quemadmodum de Academicis recentioribus referunt, quòd etiam principia negârint,omnia incerta esse pronunciârint, & κοινὰς ἐννοίας quoq; in Geometricis varijs sophismatum præstigijs labefactare conati sint: sic etiam Pontificij solent cuncta, quæ sibi suisq; portentosis opinionibus & sophismatis aduersantur negare,eludere,exsibilare,præterire & dissimulare. Negant Apostolos Christianorum imagines,sed tantùm Ethnicorum idola damnâsse. Negant in secundo Decalogi præcepto Deum quamcunq; imaginum adorationem prohibere. Sunt tamen alij qui concedunt prohiberi quidem,sed & ipsi negant,se docere adorandas Imagines prototypi adoratione: id verò Scholastici manifestissimè docent. Imò ex ipso Decalogo secundum præceptum totum eradere & expungere non sunt veriti,quòd in eo Imagines earumq; cultus damnatur. Negant etiam in Carthaginensi Concilo tertio cautum, Canonicas solùm scripturas in Ecclesia legendas: quod tamen clarissimè Canone 24. præcipitur,eiq; astipulatur caput 38. Hipponensis Synodi. Negant in eodem Concilio prohibitum,ne quis primus seu primæ sedis Episcopus nominetur Princeps sacerdotum,aut summus Sacerdos: cùm tamen can.36. id clarè exprimatur,& Gratianus dist.99. idem etiam de Romano Episcopo efferat, inquiens:* Vniuersalis autem nec ipse Romanus Pontifex appelletur: *cùm illud totum Concilium huc ferè spectet,vt omnes meatus & aditus ad summum Pontificatum Romano Episcopo intersepiantur: cùm Can.17.iniungatur,*vt vnaquæq; Eparchia propter longinquitatem proprium primatum habeat,vt domi qui res & personas intus & in cute norunt,iudicent & deffiniant,foris autem vbi & testes absunt,& omnia sunt ab omniũ cognitione remota & disiuncta,non decidantur: *cum Can.23.dicatur,*Episcopis mare non traijciendũ, nisi ex decreto primæ sedis Episcopi in vnaquaq; prouincia. *Similiter negant Hildebrandũ,aliâs Gregoriũ 7.Rom.Pontif.fuisse Necromanticũ: quod tamẽ affirmat Benno Cardinalis, & Abbas Vrspergen. Negant Henrico Imp.intoxicatã hostiã à Monacho traditã: quod tamẽ affirmant idẽ Vrspergensis, Baptista Egnatius, Supplementũ Chronic. Rauisius Textor, Cariõ, Auentinus. Negãt Liberiũ Papã Arianismo infectũ: ait Hieronymus: Ne*

Sanderus lib.2. de Honoraria Imaginum adoratione cap.4.

gant

gant Zosimū Papam Nicæni 1. Concilij canones adulterâsse & corrupisse: ait Concilium Aphricanum. Negant Dominam Ioannam Papam VIII. vnquam Romæ, tanquam Semiramim, habitu virili, Pontificatui summo præfuisse: id verò affirmant Marianus Scotus, Martinus Polonus, Sabellicus, Leonicus, Chalcondyla, Platina, Antoninus Episcopus Florentinus, Volateranus, Nauclerus, Constantinus Phrygio & alij Pontificij authores. Negant vnquam decreuisse Canonistas, Clericum propter simplicem fornicationē non esse deponendum: ait Panormitanus, scriptum quoq; est in textu & in margine. Negant Ioannem XXII. Papam de animarum immortalitate perperā sensisse: ait Schola Paris. ait eius Cancel. Gerson, aiunt Patres Const. Conc.

Quæ cum ita sint, non magnopere mirandum, si neget quoq; Sanderus, & ex Sandero Bellarminus, hanc epistolæ ad Ioannem Hierosolymitanum Episcopum appendicē, de non ferendis imaginibus in Christianorum templis, Epiphanij non esse, sed ab hæretico quodam adiectam. Cuperem autem scire, ille hæreticus quo nomine, vbi, aut quando fuerit? Hîc satis est Sandero dicere, fuisse aliquem. Sed ille aliquis vnde tantam nactus est vel facultatē vel potestatem in libros & bibliothecas, vt vnus omnia exemplaria, quæcunq; essent, vbiq; terrarū potuerit corrumpere?

Obserua autem hominis istius plus quàm vulpinam astutiam. Epiphanium non reprehendit nec falsi arguit, quod procul dubio in animo & corde fecit: scit enim in magna semper eum, ob doctrinæ & sanctitatis singularis opinionem, existimatione in Ecclesia fuisse: fingit igitur Censuram illam in calce epistolæ à quodam hæretico adiectam, vt sub hoc prætextu maiore cum licentia eam arrodere ausit. Sed age audiamus quibus seu quantis (vt ipse loquitur) argumentis hoc probet Sanderus: multa enim hîc simul dicenda occurrent, quæ ad præsentem tractationem de Imaginibus pertinebunt.

Scriptum exstat (inquit Sanderus) sub Epiphanij nomine, quòd contra scripturarum authoritatem sit, in Ecclesia Christi hominis pendere imaginē. Hoc verò (ait) tam falsò, tam inepte, tam contra Epiphanij morem & consuetudinē dictū esse affirmo, vt ab eo dictum esse putari non debeat. Primùm enim, vbi legitur in scripturis, vt hominis imago non pendeat in Ecclesia Christi? Nescit ergò, aut saltem se nescire simulat Sanderus, quid Deus præceperit in secundo præcepto Decalogi, inquiens: Non facies tibi sculptile, neq; similitudinem vllam eorum, quę in cœlo sunt sursum, vel in terra deorsum, vel in aquis quæ sub terra sunt, &c. Verùm contendit Sanderus lib. 2. c. 7. in hoc mandato, solam Dei similitudinē fieri prohiberi. Dominicus quoq; Asotus inter recentiores Papistas in epistolam ad Romanos 1. cap. scripsit, illo Dei præcepto non interdici Christianis imagines facere, humanam formam referentes: cùm ibi tantum reptilium, volucrum & piscium lex meminerit. Cùm tamen disertis verbis prohibeatur, ne faciamus sculptile, vel similitudinem aliquam eorum quæ in terris sunt deorsum. Sunt autem in terris non solùm reptilia & quadrupedia, sed & homines: eorum igitur imagines ad cultum prostituendas non vult quoque fieri Deus, quod Moses clarissimè exprimit Deuter. 4. vbi præcipit, ne imagines aut masculinas, aut fœmininas faciant. In Psalmo quoque habetur, Os habent & non loquuntur, &c. & quamuis cætera membra, quorum ibi propheta mentionem facit, possint de brutis intelligi, illud tamen quòd os habeant, & non loquantur, peculiariter ad homines attinet, cùm sermo brutis minimè datus sit: vnde Lucretius etiam ea vocauit inora. Et apud Isaiam 44. cap. faber irridetur, qui ex vna parte succisæ arboris, fecit simulachrum, ex altera verò ignem excitauit, eoq; panem & carnes coxit. Sculpit, inquit, & mirificè laborat, vt viri similitudinem exprimat. Deinde verò quod Sanderi effugium attinet, respondeo: Si Deo vero non licet consecrare & erigere statuam, minus licebit alieno Deo, hoc est, creaturæ seu sancto mortuo quantumuis excellentissimo statuere imaginem. Animus hominis deligit sibi Deum, mox imaginatione affingit ei speciem aliquam, postremò manibus perficit: vt verè dictum sit, Mentem concipere idolum, manum verò parere. Atqui prohibuit primo præcepto Dominus, ne habeamus Deos alienos. Qui verò Deos alienos non habet aut sibi deligit, nullas certè illis affingit imagines, ideoq; nullas etiam ponit statuas. Nam nefas esse ducit Deo vero constituere imaginem: impium esse credit sibi deligere Deum alienum, ergo & Dei alieni figuram in templo Dei erigere.

Argumētum 1. Sanderi.

Refutatio.

Lex Dei prohibet quoq; imagines hominū.

Hunc sensum legis istius esse, Iudæi nos suo exemplo satis abunde docent: non solùm enim Deo vllas vel in tabernaculo, vel in templo Hierosolymit. sed nec Diuis vllis, id est, sanctis mortuis, quorum tamen magnam habebant copiam, Patriarcharum nimirum, Iudicum, Sacerdotum, Regum, Prophetarum & Martyrum, imagines collocârunt: imò cùm ab Antiocho, Pilato & alijs attentatum id esset, totis restiterunt viribus, & mori satius decreuerunt esse, quàm isto pacto legem Dei violare.

Lex Dei cōtra imagines Christianis quoq; data.

Sed inquiunt alij, Lex ista de non faciendis imaginibus & simulachris Iudęis data fuit, ergo non Christianis. *Nego consequentiam. Ceremoniales quidem & Iudiciales leges Christianos non obligant. Moralis autem, ad quam Decalogi præcepta referenda, cùm sit æterna veraq; iustitiæ regula, ideò omnium gentium, temporum & seculorum hominibus præscripta est, qui modò ad Dei voluntatem vitam suam componere volent. Æquè igitur Christianis ac Iudæis præcipitur, ne imagines vel Dei, vel hominum ad cultum religiosum instituant.*

Imagines hominum in templis Christiani quoque habere nō debent.

At inquit Sanderus, Non legitur, vt hominis imago non pendeat in Ecclesia Christi, vt Epiphanius dicit. Certè in veteri Testamento nihil de Christianorum Ecclesia materiali vel præcipitur, vel prohibetur. In Apostolicis etiam literis nil tale reperitur. *Respondeo: In veteri Testamento quoq; non disertis etiam verbis exprimitur, ne idola, imagines & simulachra vel in tabernaculo, vel in templo habeant: non tamen sequitur, quòd illa debeant vel possint ibi habere. Cùm enim Deus præcipiat, ne vllæ imagines ad cultum instituantur, simul certè præcipit, ne ibi collocentur, vbi religio & cultus Dei externus præcipuè tractatur & exercetur: & ita intellexerunt hanc legem Dei Iudæi, qui in primis in templo, loco scilicet religioni peculiariter destinato, nullas prorsus ferre potuerunt imagines. Deinde ostendat nobis Sanderus vel vnicum verbum in sacris literis, quo præcipiatur, Imagines in templis Christianorum habendas esse. Certè si res tanti momenti esset, vt Pontificij iactitant, aliquid saltem de ea exstaret.*

Argumentū 2.

Alterum *argumentum contra Epiphanij Epistolam hoc est*. Cùm tanta sit *(inquit)* inter vtrunq; Testamentum concordia, vt quod in veteri Testamento imperfectè adumbratum est, in nouo perfectè impleatur: multò verius diceretur secundùm scripturarum authoritatem esse, vt sancti hominis imago in Ecclesia Christi pendeat. Cùm enim Cherubim fuerint in arca fœderis, & in templo Iudæorum, & illæ imagines, aut solùm humanā formā (vt plerisq; visum est) aut certè ita rerū quoque aliarū formam præ se tulerint, vt in his rebus etiam humana forma locum suū obtinuerit: multò prudentius, & ad vtriusq; Testamenti consensum accommodatius loqueretur, qui affirmaret, secundùm authoritatē scripturarum esse, vt quemadmodum in templo Solomonis, dum lex vmbram tantùm haberet rerum futurarum, imago fuisset: sic multò magis nunc reuelatâ incarnatione Christi, tam eius quàm cæterorum Martyrum imagines in Ecclesijs ponerentur.

Responsio.

Cherubim, *inquit*, in veteri Testamento vsurpatæ sunt in templo, vt quæ ab ipso Deo dictatæ & institutæ fuerunt. Cherubim autem fuerunt imagines hominis faciem referentes. Ergo multò magis Christianis licet in suis templis quoq; habere imagines hominis formam referentes.

Possem hîc Sanderi effugio vti. Vbi enim legitur in scripturis, vt hominis imago pendeat in Ecclesia Christi? Certè in veteri Testamento nihil tale de Christianorum Ecclesia, seu templo materiali vel præcipitur, vel prohibetur. In Apostolicis etiam literis nihil tale reperitur. Sed ingenuè ac syncerè agam. Et primò nego minorem. Nam quæ Cherubinorum *forma fuerit, non disertè in sacris literis exprimitur: ipse quoq; Sanderus hæsitat, facies enim eorum tectæ fuerunt, atq; in propitiatorium obuersæ. Apud Ezechielem animalia illa quatuor, quorum singula quatuor facies habebant hominis, leonis, bouis & aquilæ, Cherubini nominantur, cap. 10. Hebræi Cherubinis quidē, sed sine ratione, tribuunt faciem hominis, seu pueri: & inde dictos volunt Caph similitudinis particula, nomine rabia pueri apposito. Iosephus Cherubinos ait fuisse animalia volatilia, quæ talem habuerint figuram, qualis à nullo hominum cōspecta sit: vnde nonnulli omnem figuram, quæ in rerum natura non cernatur Cherubim appellari volunt. Communi autem consensu*

Cherubinorū forma quæ.

sensu receptum, per Cherubinos angelos significari, quorum alioqui facies inaspectabilis est, cùm sint incorporei. Deinde in hoc Sanderi argumento plus est in conclusione quã in præmissis. Neq; etiam sequitur, Hoc vel illud vsurpatum est in veteri Testamento, Ergo multò magis in nouo licet. Hæc enim ratio à Maiore conficitur: quod argumenti genus infirmissimum est, quia de ceremonijs et ritibus veterum non licet ita concludere. In præceptis moralibus firma esset ratio, sed in ceremonijs, quæ typi & vmbræ fuerunt, non ita fas est ratiocinari, cùm omnia eius generis mandata sint per Christi aduentum abolita: nisi Iudaismum in Ecclesiam reuocare velimus. Respondebo quoq; ad hoc Sanderi argumentum per inuersionem:

Omnes Ceremoniæ veteris Testamenti, tanquam Vmbræ, typi & figuræ per Christum sunt abolitæ.
Cherubim autem fuerunt ceremonia, adeoq; vmbra & figura.
Ergo in Nouo Testamento sunt abrogati.

Et inde rursus sic argumenter ad formam Sanderiani argumenti.

Cherubim fuerunt imagines hominis faciem referentes, Sandero teste.
Cherubim autem in nouo Testamento sunt aboliti & abrogati.
Ergo imagines hominis sunt in nouo Testamento abolitæ.

Rectè igitur dixit Epiphanius, & verè non falsò, non ineptè, vt Sanderus calumniatur, contra Scripturarum authoritatem esse, in Ecclesia Christi hominis pendêre imaginem. Multò quoq; prudentius, quàm Sanderus, loquuntur hodiè, qui affirmant, secundum authoritatem scripturarum esse, vt quemadmodum in templo Solomonis, dum lex vmbram tantùm haberet rerum futurarum, Cherubim, id est, vt Sanderus vult, imago hominis fuit: sic nunc reuelato Christo, tam eius, quàm cæterorum Martyrum imagines ex Ecclesijs eijciantur, ne Christi Ecclesia adhuc vmbris, figuris & typis, quales reuera sunt omnes imagines, vti videatur. Longè etiam ad vtriusq; Testamenti consensum accommodatius loquuntur, qui dicunt, Quoniam Cherubim alis Propitiatorium operuerint, velum obtexerit, locus ipse procul reconditus, satis per se occuluerit, insanire eos, qui illorũ exemplo, simulachra Dei & sanctorum, defendere moliantur. Quid enim indicabant imagunculæ illæ? nisi imagines repræsentandis Dei mysterijs non esse idoneas? quando in hoc formatæ erant, non vt in omnium conspectu ad cultum & adorationem statuerentur, sed vt alis obuelantes Propitiatorium, oculi humani temeritatem à Dei contemplatione coërcerent. Vnde etiã Prophetæ Seraphim sibi in visione ostensos, velatâ facie, velatisq; pedibus nobis pingunt. Ac miranda certè Pontificiorum impudentia est, quâ in templo Solomonico populum Dei imagines habuisse non verentur affirmare: quum constet Iudæos in secundi Decalogi præcepti obseruantia constanti & obfirmato animo semper permansisse, & quascunque imagines damnâsse. Testatur hoc etiam Tacitus, qui lib. 5. historiarum disertis verbis confitetur, Iudæos mente solâ, vnum numen intelligere ac venerari, profanumq; ducere, imagines Deorum, mortalibus materijs, in species hominũ effingere: ideoq; nulla simulachra eorum vrbibus, nedum TEMPLIS esse. *Quibus vtique postremis verbis apertè Pontificios confutat, dicentes,* Iudæos in Sancto sanctorum templi Solomonici imagines habuisse.

Tertium *argumentũ tale est:* Si aliquæ imagines permitti possunt, vbi potius permittuntur quàm in Ecclesijs? Imagines autẽ alicubi permitti possunt. Ergo multò magis in Ecclesia. *In hoc Syllogismo connexum Maioris falsum est. Habent quidẽ imagines extra templa & cultum religiosum, aliquem vsum, politicũ nimirum seu ciuilem, ad rerum memoriam conseruandam, ad ornandas ædes, præsertim optimatũ & regum, & ad aliquam honestam voluptatẽ, quâ nonnunquam homines sese & oblectent & recreent: hunc vsum non damnamus, neq; cum ijs facimus, qui volunt Deum secundo Decalogi præcepto omnes in vniuersum imagines & statuas, tam politicas quàm religiosas prohibuisse. Verùm hinc non sequitur, multò magis habendas in templis. Habuerunt in primitiua Ecclesia, & Constantini Magni ætate, diuq; post, imagines extra non intra templa, quod etiámnum hodiè licet, in Ecclesijs verò nequaquam.* Argumentũ 3. Refutatio.

Primùm enim, res plena est periculi, & veteris Ecclesiæ exemplum docet, quo tandem homines ex earum aspectu, cùm eas in templis vidissent positas, prolapsi fuerint. Qua de re quoq; Au- 1. Rationes cur imagines non sint in templis habendæ.

Imagines in templis abominatio.

10. *Si vera est interpretatio illorum, qui locum Danielis 9. vel 12. cap. & verba Christi ex Daniele desumpta Matth. 24. & Marc. 13.* Cùm videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, & positam vbi non oportet: &c. *exponunt de abominando idolo Iouis Olympici, quod Antiochus in templo sancto collocari iussit, quoq; locus ille prophanatus fuit: cui prophanatio alia successit, nempe cùm Pilatus biennio ferè post mortem Christi, Cæsaris imaginem, reclamantibus Iudæis, in eodem sancto loco posuit, ibiq; stare voluit: (fuit enim abominabile idolum, imminentis desolationis prænuncium: Hinc colligimus, idola in templis abominationes esse, neq; decere, vt Imagines sint in templis seu locis Deo consecratis, sicut Marcus habet,* Stantem vbi non oportet.

Cōsensus Patrū cōtra imagines in templis.

11. *His addendus est consensus Patrum primitiuæ Ecclesiæ, qui omnes, vt ex c. 10. huius libri intelligitur, statuas & imagines Christi & Sanctorum in templis non esse collocandas, aut collocatas non esse retinendas, docuerunt.*

Imagines in tēplis auocāt à vera fide homines.
Paulus Ricius

12. *In templis ea non sunt retinenda, quæ à Christiana religione homines auocant. Complures autem cùm ex Turcis, tùm ex Iudæis Christianismo se initiari paterentur, nisi simulachris & imaginibus in templis vehementer offenderentur. Vnde* Paulus Ricius, *doctissimus Hebræus, qui Papiæ nomen dedit Christo,* expedire plurimùm dicebat, vt imagines è templis amouerentur, quòd multi Iudæorum ea de causa à Christi confessione auocentur. *Et Erasmus in sua Catechesi permulta in hanc etiam sententiam scripsit, & tandem addit,* non esse pro hæreticis habendos eos, qui careant simulachris, nec ea in templis recipere velint.

Responsiones Bellarmini ad orthodoxrū argumēta contra imagines in tēplis.

Ad PRIMVM *argumentum, quo dicebamus, primis quingentis annis à nato Christo, nullas* communiter *collocatas fuisse in templis Christianorum Imagines, præsertim ad cultum, vt hodiè fit, respondet Bellarminus* Primò, mendacium esse. *Et hoc postea probare conatur colum. 2107. & 2108. testimonijs aliquot adductis ex Tertulliano, Sozomeno, Nazianzeno, Damaso, Septima Synodo, Gregorio Nysseno, Missa Chrysostomi, Euodio, Prudentio, Paulino, Nicephoro, Valentiniano Imper. Augustino & Adriano Papa.*

Respondeo primò *in genere, in duabus istis columnis nullum prorsùs locum à Iesuita citari, siue ex Historijs, siue ex Patribus, nempe Ignatio, Dionysio, Clemente Romano, Iustino, Egesippo, Theophilo Antiocheno, Clemente Alexandrino, Origene, Cypriano, Arnobio, Eusebio Cæsariensi, Lactantio, Athanasio, Sedulio, Eusebio Emisseno, Hilario, Hesychio, Cyrillo Hierosolymitano, Hieronymo, Optato Mileuitano, Ambrosio, Epiphanio, Euagrio, Amphilochio, Sophronio, Theophilo Alexandrino, &c. qui probet, vllam vel Christi, vel Martyris, vel alicuius sancti Imaginem in vllo templo Christianorum fuisse circa annum Domini 400.* COMMVNITER *erectam, receptam, visam & pictam. Cœpit ea res primùm in Occidente paulò ante annum 400. quando imagines sculptæ quidem sunt, nondum tamen in templa collocatæ, multò minus ad cultum & adorationem propositæ. Eodem tempore primò pictura in templis recepta fuit; diu post, ipsæ statuæ & imagines, non tamen communiter, sed rarissimè: & quæ fuerunt, nondum tamen ad cultum, sed propter historicū vsum, commonefactionis gratiâ, collocatæ in templis fuerunt, & nihilominus à syncerioribus Episcopis ac Doctoribus eorum temporum improbatæ. Gregorij Magni demùm tempore multiplicari cœperunt Imagines, à quo etiam vsus earum in templis primò defensus est: Circa annos verò Christi 700. sequutus est earum cultus & adoratio: vt supra prolixè & ad oculum à nobis demonstratum esse arbitror. Non igitur Caluinus negauit simpliciter, ante annos quingentos vllam prorsùs picturam & imaginem in templis Christianorum aut visam aut receptam, sed tantum id* COMMVNITER *non factum esse, quod Iesuita insidiosè præterit, & contrarium defendere conatur testimonijs vndiquaq; corrasis.*

Respondeo secundò *in Specie ad aliquot loca & testimonia à Bellarmino adducta.* Primò, *inquit Iesuita: Tertullianus in lib. de Pudicitia testatur,* in sacris calicibus Ecclesiæ depictum fuisse Christum in forma pastoris ouem errantem suis humeris reportan-

portantis ad ouile. *Respondeo, Non sequitur, in sacris calicibus Ecclesiæ depictus fuit Christus in forma boni Pastoris: Ergo licet Imagines & statuas in templis ad cultum & adorationem habere. Eodem prorsus modo argumentati sunt etiam Patres Nicenæ 2. Synodi. Quidam enim Ioannes Orientalium legatus dixit,* Creauit Deus hominem ad imaginem suam: *atq; inde collegit,* habendas igitur esse imagines. *Alius vt probaret collocandas esse imagines in altaribus hoc testimonium citauit,* Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, *&c.*

Secundò *dicit Bellarminus,* Nazianzenus *(qui claruit circa annos Christi 370.)* conqueritur, quòd ciuitas Diocæsariensis euertenda esset, in qua ipse templum exornârit. Basilius indicat, imaginem S. Barlaam alicubi in templo depictam fuisse, & ait, gaudere se, quòd melius pictores expresserint manum eius pro Christo combustam, quàm ipse oratione descripserit. Gregorius Nyssenus etiam in Theodorum martyrem, commendat eius imaginem in templo positam. *Respondeo, Non nego fuisse picturas & imagines horũ tempore, non modò in priuatis ædibus, & in foro, sed in ipsis etiam templis: Non autem* communiter, *sed rarißimè. Et scribit Eusebius lib. 7. cap. 18.* eas ab Ethnicis *(hoc est, ab ijs qui iam primùm, & quidem senes ab Ethnicismo ad Christum conuersi fuerunt)* primùm in Ecclesias introductas fuisse. *Opus autem erat talibus multa indulgere, quòd difficulter ea relinquerent, quibus per totam vitam assueuerant. Et Hieronymus in Ierem. lib. 2. c. 10, de Ethnicorum hac in re superstitione loquens;* Argento, *inquit,* & auro decorauit illud, vt fulgore vtriusq; materiæ decipiat simplices. Qui quidem error ad nos vsque transiuit, vt religionem in diuitijs arbitremur. *Nunquam de hoc conquestus fuisset Hieronymus, nisi quibusdam in locis suo tempore inualuisset. Neq; etiam Epiphanius Christi imaginem in velo quodam depictam concerpere, & superstitionem eam Ecclesiã Dei indignißimam appellare: neq; Serenus Maßiliensium Episcopus Imagines ligneas & lapideas confringere potuisset, nisi tales picturæ & imagines exstitissent. Imagines igitur tum in tẽplis fuisse non infitiamur: communiter autem exstitisse, aut adoratas, aut positas et collocatas fuisse, vt adorarentur, id verò pernegamus.*

Tertiò, *dicit Iesuita,* Sozomenus scribit lib. 5. cap. 20. tempore Iuliani Apostatæ statuam Christi, quæ apud Paneadem fuerat, in templũ à Christianis introductam fuisse. *Respondeo, scribit Sozomenus, Imaginem illam in templum collocatam, ibiq; asseruatam fuisse: quòd autem in publico loco eius templi sit collocata & ad cultum proposita, ne verbo quidem meminit.*

His ibidem addit Iesuita, Eusebium lib. 3. & 4. de Vita Constantini dicere, In templis à Constantino exstructis in Palæstina, aurearum & argentearum maximam copiam fuisse. *Respondeo. falsißimè hæc à Iesuita dici, legenti illos libros facilè patebit. Scribit quidem Eusebius,* Constantinum, templũ, à matre Helena, in loco natiuitatis Christi exstructum, regalibus anathematibus, honorâsse, honestumq; matris studium auri & argenti thesauris ac varijs cortinis adauxisse: Ipsum quoque Imperatorem per singulas prouincias nouas & prioribus longè preciosiores Ecclesias construxisse: Vrbem Constantinopolitanam ab omni idololatria repurgâsse, vt nusquam in illa imagines eorũ, quos Gentes Deos esse putârint, comparerent amplius: eandem vrbem pluribus oratorijs, maximisq; martyrijs ac splendidissimis ædibus exornâsse, in palatijs regijs ac domo omnium excellentissimâ, deauratis tecti laquearijs, in ipso meditullio maximâ expensâ tabulâ manifestum affixisse salutaris passionis symbolum, varijs ac preciosis lapidibus compositum, ac multo auro inclusum: Metropolim Bithyniæ, & excellentissimam in ea Ecclesiam donarijs è thesauris suis honorâsse, atq; etiam illic *νικητήρια* contra inimicos ac Deo rebelles erexisse: templum etiam magnificentissimum Antiochiæ exstructum, multâ auri copiâ, ærisq; & reliquæ pretiosæ materiæ elegantiâ decorâsse: *Aureas verò & argenteas imagines in Oratorijs & templis illis Constantinianis, vel ab Imperatore, vel ab alijs collocatas & ad cultum erectas, non meminit Eusebius: Sed apertißimè testatur potiùs,* quum Constanti- An Constantinus in templo à se exstructa imagines collocârit.

X

nus vidisset, imperitorum multitudinem erroris spectra *(idola & imagines intelligit)* ex auri & argenti materia formata, ad morem paruulorum reuereri, etiam illa è medio, perinde ac quædam lapidum offensacula ante pedes ijs, qui in tenebris ambulant, proiecta, auferenda, ac regiam deinceps viam omnibus aperiendam censuisse.

Quartò, *dicit*, Damasus in vita Syluestri scribit, Constantinum in loco, vbi fuerat baptizatus, posuisse agnum ex auro purissimo, ad dextram agni statuam argenteam Saluatoris; ad læuam autem, statuam argenteam Ioannis Baptistæ: In Ecclesia autem ipsa Lateranensi posuisse imagines argenteas Saluatori, Apostolis duodecim, & Angelis quattuor. *Respondeo, hæc quidem narrari sic à Damaso & Platina, vt alia multa ficta & vana; apud nullum autem probatum authorem, qui Constantini tempore vixit, inueniri, & ne apud Eusebium quidem: licet enim ille exstructiones templorum, & dona ex auro, argento & gemmis à Constantino tẽplis dicata, eorundẽq; exornationes diligẽtissimè descripserit, harum tamen imaginum nullam prorsùs mentionem facit. Refert quidem in vita Constantini,* ipsum & suas, & suorum imagines, Danielis etiam & boni pastoris symbola fieri curâsse, sed in medio foro apud fontes, nõ in tẽplis collocâsse. *Et quod Damasus ac Platina referunt, ita manifestè falsum est, vt ante Bellarminum nullus ferè Pontificiorum, eorum testimonio ad Imaginum in templis antiquitatem defendendam, vsus fuerit. Vanitas etiam huius testimonij inde quoq; apparet, quòd ijdem authores referunt, Constantinum à Syluestro Romæ baptizatũ esse, & eam ob causam Romæ ad fontẽ baptismi has Imagines collocâsse. Hoc enim mendacium manifestißimum est. Eusebius enim lib. 4. de Constantini vita affirmat, eum Nicomediæ (non Romæ) paulò ante mortem baptizatum, in Episcoporum conuentu: & quidem ab Eusebio Nicomediensi baptizatum, Hieronymus testatur in Chronico suo: id verò factum anno 65. ætatis eius, Imperij verò 31. cùm iam ferè ante quinquennium Syluester mortuus esset, testantur Ruffinus lib. 1. cap. 11. Socrates lib. 1. cap. 39. Theodoretus lib. 1. cap. 31. Sozomenus lib. 2. cap. 34. Isidorus in Chronico suo author est, Constantinum ab Eusebio Nicomediensi Ariano rebaptizatum esse: verùm Eusebius, Socrates, Theodoretus, & alij antiquiores & probatiores authores, baptizatum eum, & non rebaptizatum affirmant. Et quidem Synodus Ariminensis, in literis suis ad Constantiũ, quarum exemplum exstat apud Theodoretum lib. 2. cap. 19. & Sozomenũ lib. 4. c. 18. testatur, Constantinum in vera fide Nicæna, accepto baptismo, defunctum esse. Quod non affirmâssent, si eum à Nicæna fide defecisse, & ab Ariano rebaptizatum esse sciuissent. Ambrosius etiam in libro de obitu Theodosij testatur, Constantinum in vltimis constitutum, baptizatum esse. Gratianus L. 12. q. 1. Futuram. & Meltiadis epistolam allegat, vbi Meltiades, quasi à se Constantinum baptizatum asserit. Atqui Meltiades ante Syluestrum fuit, & Constantinus post vtriusq; obitum baptizatus est Nicomediæ, non Romæ: vterq; igitur se Constantinum baptizâsse mentitur. Nicephorus lib. 7. cap. 35. affirmat, Arianos diabolico spiritu confinxisse de Constantino, quòd Nicomediæ baptizatus sit, & Romæ à Syluestro baptizatum autumat: Verùm id nullis alijs rationibus probat, quàm quòd Ecclesia Romana id asserat, & quòd baptisterium Romæ à Constantino conditum dicatur: & quòd in Nicænam Synodum non fuisset admissus, si baptismo nondum initiatus fuisset. Sed quàm friuola hæc sint, quis non videt? Baronius quoq; tom. 3. Annal. anno 324. impudentißimè hæc eludere conatur, Eusebium mendacij arguit, & se melius hæc nosse videri vult, Eusebio, qui Constantini tempore vixit, & cui Imperatoris res omnes fuerunt notißimæ: aut si mentitus fuisset in hac re Eusebius, num putat Baronius, reliquos doctores, qui eodem tempore vixerunt, tam stupidos & cæcos fuisse, vt hoc obseruare, & notare in eo non potuerint? certè à nullo vnquam probato authore hanc ob causam mendacij accusatus fuit. His addit Baronius,* hoc commentum ab Eusebio Ariano excogitatum esse: Ariani hominis imposturam esse, &c. *Ambrosium etiam, idem affirmantem, tantùm non mendacij arguit, tantùm vt ille, quod vult, obtineat.*

Damasi et Platinæ errores.

De Baptismo Constantini M.

Baronij impudentia.

Quintò *dicit Iesuita*, in Missa Chrysostomi hæc legi: Sacerdos egreditur è paruo ostio portans Euangelium, præcedente eum ministro & lucernâ, & conuersus ad Christi imaginem inter duo ostia, inflexo capite cum exclamatione dicit, &c.

Hinc

De Chrysostomi Liturgia.

Hinc apparere vult Iesuita, aliquem in Constantinopolitana Ecclesia Imaginum vsum Chrysostomi tempore fuisse. *Respondeo, Hæc Liturgia, seu formula Missæ, quæ sub Chrysostomi nomine circumfertur, est falsa & suppositicia. Nam* primò, *nullus ex veteribus demonstrari potest, qui huius Liturgiæ testimonio vnquã vsus sit, vel eius aliquem falsẽ mentionẽ fecerit.* Secundò, *ita se habet Liturgia hæc, vt non immeritò pro falsa & suppositicia habeatur. Nam in ea pro Nicolao Papa oratur. Nicalaus* I. *autem Papa quingentis ferè post Chrysostomi obitum è viuis demùm excessit annis. In eadem quoq; Liturgia pro imperio & victoria Alexij Imp. vota fiunt. Primus autem huius nominis Imperator fuit anno Domini 1080. annis post Chrysostomi mortem septingentis. Hinc intelligimus, multa in hac Liturgia esse variata & assuta, & proinde non genuina, syncera & certa omnia.*

Sextò *dicit*, Euodium scribere, in Ecclesia, vbi reliquiæ S. Stephani seruabantur, fuisse quoque Imaginem eiusdem Martyris depictam. Prudentius quoq;, qui temporibus Honorij & Theodosij vixit, dicit in passione Cassiani Martyris, eius historiam in templo descriptam fuisse. Et Paulinus Nolanus, ægrè tulit, quòd se vnà cum S. Martino in templo depingi curauerat Seuerus. *Respondeo vt supra, hæc facta quidem esse in vna vel altera Ecclesia, sed non in omnibus, neq; communiter. Ex particularibus igitur exemplis, non potest vniuersaliter colligi*, Imagines ante annos Christi 500. in templis vbiq; collocatas fuisse.

De Anastasio bibliothecario iudicium.

Septimò *ad id, quod refert ex Anastasio bibliothecario, de Valentiniano iuniore, eum posuisse in Ecclesia Petri imaginem S. Petri; Respondeo, hunc Anastasium suspectum esse authorem, quippe qui scripta sua consarcinauit ex quibusuis Apocryphis vel fictis scripturis in scrinijs vel bibliothecis Papæ, quibus præerat, repertis, modò essent in Domini sui fauorem, vt Carolus Molinæus testatur.*

Augustini locus explicatur.

Octauò *indicat Bellarminus*, Augustinum testari lib. 1. de Consensu Euangelistarum cap. 10. multis in locis suo tempore cerni potuisse Christum depictum inter Apostolos Petrum & Paulum. *Respondeo, scribit hoc quidem Augustinus, sed vbi, in templis videlicet, an extra, has Imagines viderint, non indicat. Hoc certum est, picturas illas non probâsse sanctißimum Patrem. Refert enim dicto loco, fuisse quosdam, qui finxerint, Christum scripsisse magica ad discipulos Petrum & Paulum. Quibus mox hæc addit:* Cùm vellent tale aliquid fingere, cogitauerunt, ad quos potissimùm scribere potuisse facilè crederetur, tanquam ad illos, qui ei familiariùs adhæsissent, quibus illud quasi secretum dignè committeretur, & occurrit eis Petrus & Paulus. Credo quòd pluribus locis simul eos cũ illo pictos viderunt, quia merita Petri & Pauli etiã propter eundẽ passionis diẽ celebrius & solenniter Roma commendat. Sic omninò ERRARE meruerunt, qui Christum & Apostolos eius non in sanctis codicibus, sed in pictis parietibus quæsierunt. Nec mirum si à pingentibus fingentes decepti sunt. *&c. Et credibile est, vidisse tales picturas istas apud hæreticos, de quibus supra indicauimus, eos picturas & imagines huiusmodi apud se habuisse.*

Nota.

De pictis historia Abrahæ mactare volentis filium.

Quod historiam Abrahæ attinet, mactare volentis filium; Respondeo similiter, non dicere Augustinum, illam in templis depictam exstitisse, sed simpliciter dicit, pictam fuisse: Nisi fortè, *inquit*, non veniret ei in mentem factum ita nobile, vt non lectum, nec quæsitum animo occurreret, vt deniq; tot linguis cantatum, tot locis pictum, & aures & oculos dissimulantes feriret. *Ergo hæc ex Augustino citata loca nihil ad rem prorsùs faciunt.*

Ad secundum Orthodoxorũ argumentũ contra imagines in templis Bellarmini responsio. Explicatur Canon 36 Elibertini Concilij. Payua Alanus Copus.

Ad SECVNDVM *nostrorum argumentum, quod sumitur ex Ca. 36. Elibertini Concilij, respondet Bellarminus* Primò *ex Payua, qui dicit*, Concilium hoc solùm prohibere Imagines Dei, quæ pinguntur ad ipsius Dei effigiem repræsentandam. *Sed hæc responsio ne Bellarmino quidem satisfacit, tum quia Concilium non distinguit, sed in genere loquitur de picturis; tum etiã quia non erant in vsu eo tempore, imò nec vnquã fuerunt tales imagines, quæ sunt vera idola.* Secundò *respondet ex Alano Copo, qui lib. 5. Dialog. cap. 16. dicit*, hîc prohiberi Imagines, quia à Christianis adorari cœperant tanquam Dij: *& hunc esse sensum;* Placuit in Ecclesia non esse picturas, ne aliquid in parietibus existens adore-

gines, quia tempore illo periculum erat, ne Gentiles existimarent, Christianos . rare ligna & lapides. *Respondeo, hoc periculum adhuc hodiè restare, & hanc ipsam ob . sam hodiè quoq; prohibendas esse Imagines, ne Turcæ, Iudæi & alij arbitrentur, à Christi . . . gna & lapides adorari. Quæ quum ita sint, rectè tandem fatetur Bellarminus ipse col. 2110 . tionem Canonis Elibertini,* Ne quod colitur & adoratur in parietibus depingatur, *. . . multum quadrare Sanderianæ expositioni.*

Postremò Iesuita dicit, Concilium hoc pro Pontificijs facere, quòd decernat, picturas in Ecclesijs nullas fieri debere: *hinc enim colligi posse*, Imagines eo tempore in templis fuisse, alioquin hoc sancire non potuisse. *Argumentum tale est:*

Si decreuit Elibertinum Concilium, picturas in Ecclesijs fieri non debere, sequitur, fuisse eo tempore picturas & imagines in templis.

Sed prius est verum: Ergo etiam posterius.

Negatur consequentia maioris: nam etiam Deus prohibuit in lege Exod. 20. Omnis generis imagines ad cultum & adorationem propositas: quum tamen eo tempore nullas prorsus imagines Israëlitæ haberent. At dicis, Deus præuidit, eos breui facturos imagines: *Respondeo, id ipsum etiam præuidit hoc Concilium: & fortasse iam tum fuerunt aliqui, qui hanc quæstionem mouerunt,* An liceat imagines propter historicum saltem vsum in parietibus templorum pingere? *Præterea inquit,* Ex hoc Concilio haberi, ipsas imagines, vel certè Sanctos quorum sunt imagines, coli & adorari. *Respondeo, habetur quidem, sed simul etiam cultus & adoratio earum, iuxta legem Dei, rectè prohibetur.*

Ad TERTIVM *nostrorum argumentum quod attinet, dicebatur, non posse imagines in templis, præsertim in sublimi loco statui, quin simul erigatur signum quoddam idololatriæ: Imagines enim humanā formam repræsentantes, facillimè nos inducere ad idololatriā, præsertim si in templis collocentur, adstipulante etiā Augustino: Respondet Iesuita,* Augustinū sic sentire, præsupposito errore Gentiliū: Vult enim, *inquit*, dicere, quando quis putat simulachrū esse Deum, & accedit, vt adoret, & inuocet ipsum simulachrū, mirabiliter confirmatur et fouetur in errore, ab ipsa membrorū humanorū similitudine. *Respondeo, Error hic, quem præsupponit Augustinus, ex sententia Iesuitæ, non Gentiliū tantùm fuit, sed etiā multorum rudium & infirmorū Christianorū est, vt putent simulachra & Imagines esse Deos, & in hoc errore similitudine membrorū ita vehemēter confirmantur, vt eas viuere et spirare arbitrentur: proinde nihil respondet Bellarminus, sed stat adhuc immota Augustini sententia & nostrorū argumentū. Eiusdem monetæ est, quod de vasis aureis respondet, non propter materiā pretiosam, sed ex formæ humanæ similitudine gigni idololatriam: Hoc enim nihil ad propositū pertinet, sed est inane χρυσοφύγετον, & petitio principij. Tandē veritate victus, concedit Iesuita,* multū posse et valere imagines ad fouendū errorē idololatriæ. *Respondeo, vitandū igitur est hoc periculum, quod creatur, si in templis humanâ formâ collocantur imagines, ipso quoq; Iesuitâ teste.* Responsio ad argumentum orthodoxorum.

Ad QVARTVM *argumentū de viuis imaginibus, in quarum numero est Eucharistia quoq;, respondet Iesuita,* Septimam Synodum act. 6. tomo. 3. sanxisse, Eucharistiā non debere vocari imaginē vel figurā corporis Domini, cùm ipsum Domini corpus reuerâ sit. *Respondeo, Idololatrica hæc Synodus contra veritatem hoc decreuit. Si enim Eucharistia reuerâ est Domini corpus & sanguis, non amplius panis & vinū, nulla amplius restabunt in Eucharistia signa, ac proinde non poterit esse Sacramentum: Sacramentū enim nihil aliud est, quàm sacræ rei visibile signū: aut, inuisibilis gratiæ visibilis forma: Et sic doctrinâ hac tota Sacramenti natura euertitur. Deinde Eucharistia,* imago, signū, & figura *vocatur ab orthodoxis Patribus primitiuæ Ecclesiæ, qui longè anteferendi sunt Patribus septimæ huius Synodi. Origenes in Psal. 138.* Hæc, *inquit*, omnia (*hostiæ quæ in Cœna offeruntur*) Imagines sunt spiritualium rerum. *Nazianzenus Eucharistiā vocat* Antitypa corporis & sanguinis Christi, *in Orat. de Paschate. Augustinus contra Adimantum cap. 12.* Dominus, *inquit*, non dubitauit dicere, Hoc est corpus meum, cùm signum corporis daret. *Hilarius inquit*, Corpus Christi, quòd sumitur de altari, figura est. *Tertullianus lib. 4. contra Martionem sic scribit;* Christus acceptum panem & distributum discipulis corpus suum illum fe- Bellarmini ad 4. argumentū responsio Eucharistia an imago & figura vocanda.

cit,dicendo,Hoc eſt corpus meum,id eſt, figura corporis mei. *Ambroſius etiam Eucharistiam ſubinde appellat nominibus* Figuræ,Typi,Imaginis,Similitudinis,*lib.4.c.48. de Officijs:lib.4.c.4.de Sacram.& alibi.*

Deinde Ieſuita dicit, Viuas & mortuas Imagines ſeſe mutuo iuuare. *Reſpondeo,falſum hoc eſt: Nam mortuæ Imagines exſtinguunt viuas:& Imagine Chriſti mortuâ, deprauatur,dehoneſtatur,fœdatur & ignominiâ ſeu inſigni contumeliâ afficitur eius viua. Hoc etiam inde apparet,quòd mortuæ imagines à Propheta appellantur* Doctores mendacij. *Et qui vmbram ſequitur,amittit veritatem. Negat etiam Ieſuita,contra communem ſenſum, Sanctorum Imagines rectè dici mortuas.*

Defenſio Epiphanij Epiſtolæ ad Ioannem Hieroſolymitanum Epiſcopum , de Imaginibus in templis Chriſtianorum non habendis, contra Sanderi & Bellarmini calumnias.

Reſponſio Bel. [illegible] 5 & [illegible] argumentum.

AD QVINTVM *noſtrorum argumentum, ſumptum ex Epiphanij Salaminæ Cypri Epiſcopi facto,qui conſcidit velum,in quo depicta fuit Imago Chriſti,quodq́; pependit ad fores templi cuiuſdam,& de quo ſcribit Ioanni Hieroſolymitano Epiſcopo,* Quòd pendeat in Eccleſia contra authoritatem Scripturæ,*&c. Reſpondet Ieſuita,primò,ex Vualdenſi,* Epiphanium propter hæreſim Antropomorphitarum,tunc vigentem,hoc feciſſe: *Secundò ex Mariano Victorio,qui dicit,*Epiphanium loqui de Imagine hominis profani, quæ ibi honorata fuerit inſtar Imaginum Chriſti & Sanctorum: *Tertiò,ipſe communiorem ſolutionem ex Sandero & alijs affert,dicitq́;,*partem illam vltimam illius Epiſtolæ quam Epiphanius ad Ioannem Hieroſolymitanum Epiſcopum ſcripſit contra Imagines in templis,Epiphanij non eſſe,ſed à quodam iconomacho confictam & aſſutam. *Pulchrum mehercle eſt,quum aliquid obijcitur ex Patribus,quod ſoluere nequeas,reſpondere,locum ab hæretico quodam vel eſſe deprauatum,vel confictum & aſſutum. Et quis obſecro ante hos Ariſtarchos vnquam de veritate huius epiſtolæ dubitauit? Oportet igitur homines eſſe merè impudentes atque audaces. Verùm quemadmodum de Academicis recentioribus referunt, quòd etiam principia negârint,omnia incerta eſſe pronunciârint, & κοινὰς ἐννοίας quoq; in Geometricis varijs ſophiſmatum præſtigijs labefactare conati ſint: ſic etiam Pontificij ſolent cuncta, quæ ſibi ſuisq; portentoſis opinionibus & ſophiſmatis aduerſantur negare,eludere,exſibilare,prætrire & diſſimulare. Negant Apoſtolos Chriſtianorum imagines,ſed tantùm Ethnicorum idola damnâſſe. Negant in ſecundo Decalogi præcepto Deum quamcunq; imaginum adorationem prohibere. Sunt tamen alij qui concedunt prohiberi quidem,ſed & ipſi negant,ſe docere adorandas Imagines prototypi adoratione:id verò Scholaſtici manifeſtiſſimè docent.Imò ex ipſo Decalogo ſecundum præceptum totum eradere & expungere non ſunt veriti,quòd in eo Imagines earumq; cultus damnatur. Negant etiam in Carthaginenſi Concilo tertio cautum, Canonicas ſolùm ſcripturas in Eccleſia legendas:quod tamen clariſſimè Canone 24.præcipitur,eiq; aſtipulatur caput 38. Hipponenſis Synodi. Negant in eodem Concilio prohibitum,ne quis primus ſeu primæ ſedis Epiſcopus nominetur Princeps ſacerdotum,aut ſummus Sacerdos:cùm tamen can.36. id clarè exprimatur,& Gratianus diſt.99. idem etiam de Romano Epiſcopo efferat, inquiens:* Vniuerſalis autem nec ipſe Romanus Pontifex appelletur: *cùm illud totum Concilium huc ferè ſpectet,vt omnes meatus & aditus ad ſummum Pontificatum Romano Epiſcopo interſepiantur:cùm Can.17.iniungatur,*vt vnaquæq; Eparchia propter longinquitatem proprium primatum habeat,vt domi qui res & perſonas intus & in cute norunt,iudicent & deffiniant,foris autem vbi & teſtes abſunt,& omnia ſunt ab omniũ cognitione remota & diſiuncta,non decidantur: *cum Can.23. dicatur,* Epiſcopis mare non traijciendũ, niſi ex decreto primæ ſedis Epiſcopi in vnaquaq; prouincia. *Similiter negant Hildebrandũ,aliâs Gregoriũ 7. Rom. Pontif. fuiſſe Necromanticũ:quod tamẽ affirmat Benno Cardinalis, & Abbas Vrſpergen. Negant Henrico Imp. intoxicatã hoſtiã à Monacho traditã:quod tamẽ affirmant idẽ Vrſpergenſis, Baptiſta Egnatius, Supplementũ Chronic. Rauiſius Textor, Cariõ, Auentinus. Negãt Liberiũ Papã Arianiſmo infectũ: ait Hieronymus: Ne*

Sanderus lib.2. de Honoraria Imaginum adoratione cap.4.

gant

gant Zosimũ Papam Nicæni 1. Concilij canones adulterâsse & corrupisse: ait Concilium Aphricanum. Negant Dominam Ioannam Papam VIII. vnquam Romæ, tanquam Semiramim, habitu virili, Pontificatui summo præfuisse: id verò affirmant Marianus Scotus, Martinus Polonus, Sabellicus, Leonicus, Chalcondyla, Platina, Antoninus Episcopus Florentinus, Volateranus, Nauclerus, Constantinus Phrygio & alij Pontificij authores. Negant vnquam decreuisse Canonistas, Clericum propter simplicem fornicationẽ non esse deponendum: ait Panormitanus, scriptum quoq; est in textu & in margine. Negant Ioannem XXII. Papam de animarum immortalitate perperã sensisse: ait Schola Paris. ait eius Cancel. Gerson, aiunt Patres Const. Conc.

Quæ cum ita sint, non magnopere mirandum, si neget quoq; Sanderus, & ex Sandero Bellarminus, hanc epistolæ ad Ioannem Hierosolymitanum Episcopum appendicẽ, de non ferendis imaginibus in Christianorum templis, Epiphanij non esse, sed ab hæretico quodam adiectam. Cuperem autem scire, ille hæreticus quo nomine, vbi, aut quando fuerit? Hîc satis est Sandero dicere, fuisse aliquem. Sed ille aliquis vnde tantam nactus est vel facultatẽ vel potestatem in libros & bibliothecas, vt vnus omnia exemplaria, quæcunq; essent, vbiq; terrarũ potuerit corrumpere?

Obserua autem hominis istius plus quàm vulpinam astutiam. Epiphanium non reprehendit nec falsi arguit, quod procul dubio in animo & corde fecit: scit enim in magna semper eum, ob doctrinæ & sanctitatis singularis opinionem, existimatione in Ecclesia fuisse: fingit igitur Censuram illam in calce epistolæ à quodam hæretico adiectam, vt sub hoc prætextu maiore cum licentia eam arrodere ausit. Sed age audiamus quibus sequentis (vt ipse loquitur) argumentis hoc probet Sanderus: multa enim hîc simul dicenda occurrent, quæ ad præsentem tractationem de Imaginibus pertinebunt.

Scriptum exstat (*inquit Sanderus*) sub Epiphanij nomine, quòd contra scripturarum authoritatem sit, in Ecclesia Christi hominis pendêre imaginẽ. Hoc verò (*ait*) tam falsò, tam ineptè, tam contra Epiphanij morem & consuetudinẽ dictũ esse affirmo, vt ab eo dictum esse putari non debeat. Primùm enim, vbi legitur in scripturis, vt hominis imago non pendeat in Ecclesia Christi? *Nescit ergò, aut saltem se nescire simulat Sanderus, quid Deus præceperit in secundo præcepto Decalogi, inquiens:* Non facies tibi sculptile, neq; similitudinem vllam eorum, quę in cœlo sunt sursum, vel in terra deorsum, vel in aquis quæ sub terra sunt, *&c. Verùm contendit Sanderus lib. 1. c. 7. in hoc mandato,* solam Dei similitudinẽ fieri prohiberi. *Dominicus quoq; Asotus inter recentiores Papistas in epistolam ad Romanos 1. cap. scripsit,* illo Dei præcepto non interdici Christianis imagines facere, humanam formam referentes: cùm ibi tantum reptilium, volucrum & piscium lex meminerit. *Cùm tamen disertis verbis prohibeatur,* ne faciamus sculptile, vel similitudinem aliquam eorum quæ in terris sunt deorsum. *Sunt autem in terris non solùm reptilia & quadrupedia, sed & homines: eorum igitur imagines ad cultum prostituendas non vult quoque fieri Deus, quod Moses clarißimè exprimit Deuter. 4. vbi præcipit,* ne imagines aut masculinas, aut fœmininas faciant. *In Psalmo quoque habetur,* Os habent & non loquuntur, *&c. & quamuis cætera membra, quorum ibi propheta mentionem facit, poßint de brutis intelligi, illud tamen quòd os habeant, & non loquantur, peculiariter ad homines attinet, cùm sermo brutis minimè datus sit: vnde Lucretius etiam ea vocauit* inora. *Et apud Isaiam 44. cap. faber irridetur, qui ex vna parte succisæ arboris, fecit simulachrum, ex altera verò ignem excitauit, eoq; panem & carnes coxit.* Sculpit, inquit, & mirificè laborat, vt viri similitudinem exprimat. *Deinde verò quod Sanderi effugium attinet, respondeo: Si Deo vero non licet consecrare & erigere statuam, minus licebit alieno Deo, hoc est, creaturæ seu sancto mortuo quantumuis excellentißimo statuere imaginem. Animus hominis deligit sibi Deum, mox imaginatione affingit ei speciem aliquam, postremò manibus perficit: vt verè dictum sit,* Mentem concipere idolum, manum verò parere. *Atqui prohibuit primo præcepto Dominus,* ne habeamus Deos alienos. *Qui verò Deos alienos non habet aut sibi deligit, nullas certè illis affingit imagines, ideoq; nullas etiam ponit statuas. Nam nefas esse ducit Deo vero constituere imaginem: impium esse credit sibi deligere Deum alienum, ergo & Dei alieni figuram in templo Dei erigere.*

Argumẽtum 1. Sanderi.

Refutatio.

Lex Dei prohibet quoq; imagines hominũ.

Hunc sensum legis istius esse, Iudæi nos suo exemplo satis abunde docent: non solùm enim Deo vllas vel in tabernaculo, vel in templo Hierosolymit. sed nec Diuis vllis, id est, sanctis mortuis, quorum tamen magnam habebant copiam, Patriarcharum nimirum, Iudicum, Sacerdotum, Regum, Prophetarum & Martyrum, imagines collocârunt: imò cùm ab Antiocho, Pilato & alijs attentatum id esset, totis restiterunt viribus, & mori satius decreuerunt esse, quàm isto pacto legem Dei violare.

Lex Dei cōtra imagines Christianis quoq; data.

Sed inquiunt alij, Lex ista de non faciendis imaginibus & simulachris Iudęis data fuit, ergo non Christianis. *Nego consequentiam. Ceremoniales quidem & Iudiciales leges Christianos non obligant. Moralis autem, ad quam Decalogi præcepta referenda, cùm sit æterna veraq; iustitiæ regula, ideò omnium gentium, temporum & seculorum hominibus præscripta est, qui modò ad Dei voluntatem vitam suam componere volent. Æquè igitur Christianis ac Iudæis præcipitur, ne imagines vel Dei, vel hominum ad cultum religiosum instituant.*

Imagines hominum in templis Christiani quoque habere nō debent.

At inquit Sanderus, Non legitur, vt hominis imago non pendeat in Ecclesia Christi, vt Epiphanius dicit. Certè in veteri Testamento nihil de Christianorum Ecclesia materiali vel præcipitur, vel prohibetur. In Apostolicis etiam literis nil tale reperitur. *Respondeo: In veteri Testamento quoq; non disertis etiam verbis exprimitur, ne idola, imagines & simulachra vel in tabernaculo, vel in templo habeant: non tamen sequitur, quòd illa debeant vel possint ibi habere. Cùm enim Deus præcipiat, ne vllæ imagines ad cultum instituantur, simul certè præcipit, ne ibi collocentur, vbi religio & cultus Dei externus præcipuè tractatur & exercetur: & ita intellexerunt hanc legem Dei Iudæi, qui in primis in templo, loco scilicet religioni peculiariter destinato, nullas prorsus ferre potuerunt imagines. Deinde ostendat nobis Sanderus vel vnicum verbum in sacris literis, quo præcipiatur, Imagines in templis Christianorum habendas esse. Certè si res tanti momenti esset, vt Pontificij iactitant, aliquid saltem de ea exstaret.*

Argumentū 2.

Alterum *argumentum contra Epiphanij Epistolam hoc est.* Cùm tanta sit *(inquit)* inter vtrunq; Testamentum concordia, vt quod in veteri Testamento imperfectè adumbratum est, in nouo perfectè impleatur: multò verius diceretur secundùm scripturarum authoritatem esse, vt sancti hominis imago in Ecclesia Christi pendeat. Cùm enim Cherubim fuerint in arca fœderis, & in templo Iudæorum, & illæ imagines, aut solùm humanā formā (vt plerisq; visum est) aut certè ita rerū quoque aliarū formam præ se tulerint, vt in his rebus etiam humana forma locum suū obtinuerit: multò prudentius, & ad vtriusq; Testamenti consensum accommodatius loqueretur, qui affirmaret, secundùm authoritatē scripturarum esse, vt quemadmodum in templo Solomonis, dum lex vmbram tantùm haberet rerum futurarum, imago fuisset: sic multò magis nunc reuelatâ incarnatione Christi, tam eius quàm cæterorum Martyrum imagines in Ecclesijs ponerentur.

Responsio.

Cherubim, *inquit,* in veteri Testamento vsurpatæ sunt in templo, vt quæ ab ipso Deo dictatæ & institutæ fuerunt. Cherubim autem fuerunt imagines hominis faciem referentes. Ergo multò magis Christianis licet in suis templis quoq; habere imagines hominis formam referentes.

Possem hîc Sanderi effugio vti. Vbi enim legitur in scripturis, vt hominis imago pendeat in Ecclesia Christi? Certè in veteri Testamento nihil tale de Christianorum Ecclesia, seu templo materiali vel præcipitur, vel prohibetur. In Apostolicis etiam literis nihil tale reperitur. Sed ingenuè ac syncerè agam. Et primò nego minorem. Nam quæ Cherubinorum *forma fuerit, non disertè in sacris literis exprimitur: ipse quoq; Sanderus hæsitat, facies enim eorum tectæ fuerunt, atq; in propitiatorium obuersæ. Apud Ezechielem animalia illa quatuor, quorum singula quatuor facies habebant hominis, leonis, bouis & aquilæ, Cherubini nominantur, cap. 10. Hebræi Cherubinis quidē, sed sine ratione, tribuunt faciem hominis, seu pueri: & inde dictos volunt Caph similitudinis particula, nomine rabia pueri apposito. Iosephus Cherubinos ait fuisse animalia volatilia, quæ talem habuerint figuram, qualis à nullo hominum cōspecta sit: vnde nonulli omnem figuram, quæ in rerum natura non cernatur Cherubim appellari volunt. Communi autem consensu*

Cherubinorū forma quæ.

sensu receptum, per Cherubinos angelos significari, quorum alioqui facies inaspectabilis est, cùm sint incorporei. Deinde in hoc Sanderi argumento plus est in conclusione quã in præmissis. Neq; etiam sequitur, Hoc vel illud vsurpatum est in veteri Testamento, Ergo multò magis in nouo licet. Hæc enim ratio à Maiore conficitur: quod argumenti genus infirmissimum est, quia de ceremonijs et ritibus veterum non licet ita concludere. In præceptis moralibus firma esset ratio, sed in ceremonijs, quæ typi & vmbræ fuerunt, non ita fas est ratiocinari, cùm omnia eius generis man data sint per Christi aduentum abolita: nisi Iudaismum in Ecclesiam reuocare velimus. Respon debo quoq; ad hoc Sanderi argumentum per inuersionem:

Omnes Ceremoniæ veteris Testamenti, tanquam Vmbræ, typi & figuræ per Christum sunt abolitæ.

Cherubim autem fuerunt ceremonia, adeoq; vmbra & figura.

Ergo in Nouo Testamento sunt abrogati.

Et inde rursus sic argumentor ad formam Sanderiani argumenti.

Cherubim fuerunt imagines hominis faciem referentes, Sandero teste.

Cherubim autem in nouo Testamento sunt aboliti & abrogati.

Ergo imagines hominis sunt in nouo Testamento abolitæ.

Rectè igitur dixit Epiphanius, & verè non falsò, non ineptè, vt Sanderus calumniatur, contra Scripturarum authoritatem esse, in Ecclesia Christi hominis pendêre imaginem. Multò quoq; prudentius, quàm Sanderus, loquuntur hodiè, qui affirmant, secundum authoritatem scripturarum esse, vt quemadmodum in templo Solomonis, dum lex vmbram tantùm haberet rerum futurarum, Cherubim, id est, vt Sanderus vult, imago hominis fuit: sic nunc reuelato Christo, tam eius, quàm cæterorum Martyrum imagines ex Ecclesijs eijciantur, ne Christi Ecclesia adhuc vmbris, figuris & typis, quales reuera sunt omnes imagines, vti videatur. Longè etiam ad vtriusq; Testamenti consensum accommodatius loquuntur, qui dicunt, Quoniam Cherubim alis Propitiatorium operuerint, velum obtexerit, locus ipse procul reconditus, satis per se occuluerit, insanire eos, qui illorũ exemplo, simulachra Dei & sanctorum, defendere moliantur. Quid enim indicabant imagunculæ illæ? nisi imagines repræsentandis Dei mysterijs non esse idoneas? quando in hoc formatæ erant, non vt in omnium conspectu ad cultum & adorationem statuerentur, sed vt alis obuelantes Propitiatorium, oculi humani temeritatem à Dei contemplatione coërcerent. Vnde etiã Prophetæ Seraphim sibi in visione ostensos, velatâ facie, velatisq; pedibus nobis pingunt. Ac miranda certè Pontificiorum impudentia est, quâ in templo Solomonico populum Dei imagines habuisse non verentur affirmare: quum constet Iudæos in secundi Decalogi præcepti obseruantia constanti & obfirmato animo semper permansisse, & quascunque imagines damnâsse. Testatur hoc etiam Tacitus, qui lib. 5. historiarum disertis verbis confitetur, Iudæos mente solâ, vnum numen intelligere ac venerari, profanumq; ducere, imagines Deorum, mortalibus materijs, in species hominũ effingere: ideoq; nulla simulachra eorum vrbibus, nedum TEMPLIS esse. *Quibus vtique postremis verbis apertè Pontificios confutat, dicentes,* Iudæos in Sancto sanctorum templi Solomonici imagines habuisse.

Tertium *argumentũ tale est:* Si aliquæ imagines permitti possunt, vbi potius permittuntur quàm in Ecclesijs? Imagines autẽ alicubi permitti possunt. Ergo multò magis in Ecclesia. *In hoc Syllogismo connexum Maioris falsum est. Habent quidẽ imagines extra templa & cultum religiosum, aliquem vsum, politicũ nimirum seu ciuilem, ad rerum memoriam conseruandam, ad ornandas ædes, præsertim optimatũ & regum, & ad aliquam honestam voluptatẽ, quâ nonnunquam homines sese & oblectent & recreent: hunc vsum non damnamus, neq; cum ijs facimus, qui volunt Deum secundo Decalogi præcepto omnes in vniuersum imagines & statuas, tam politicas quàm religiosas prohibuisse. Verùm hinc non sequitur, multò magis habendas in templis. Habuerunt in primitiua Ecclesia, & Constantini Magni ætate, diuq; post, imagines extra non intra templa, quod etiámnum hodiè licet, in Ecclesijs verò nequaquam.* *Argumentũ 3.* *Refutatio.*

1. *Primùm enim, res plena est periculi, & veteris Ecclesiæ exemplum docet, quo tandem homines ex earum aspectu, cùm eas in templis vidissent positas, prolapsi fuerint. Qua de re quoq; Au-* *Rationes cur imagines non sint in templis habendæ.*

gustinus in Psal.113.elegantißimè ita scribit: Quando imagines in loco sublimi ponuntur, ceu in quodam suggestu, procreatur affectus prauus in animis, quo inuitatur

2. Diabolus, vt se admisceat, *Hoc euenisse ecclesiastica historia luculenter docet. Idem Pater in Sermone 6. de verbis Domini in monte,* Declarant, *ait,* quo loco & existimatione simulachrum habeant, cùm illi aram ponant. Nisi enim putarent aut numen, aut diuinitatis aliquid in se habere, aram vtiq; illi non erigerent.

3. *Quibus verbis satis docet, Imagines Deos facere, quicunque eas in templis collocanti, jsq; aras exstruunt. Consyderandum quoque est, ea in templis Christianorum non esse habenda, quæ à religione & fide Christi homines auocant. Fateri autem oportet, plures cùm Turcos, tum Iudæos hodie Christo nomen daturos, nisi simulachra Christianorum eos impedirent. Vnde Paulus Riccius Iudæus doctißimus, qui Papiæ baptizatus est, expedire plurimùm professus est, si imagines è templis Christianorum amouerentur, hanc vnam enim ob causam plerosque Iudæorũ à Christia-*

4. *na religione abhorrere. Templa etiã ab initio in eum finem non sunt exstructa, vt imagines in ijs collocentur, ibiq; oculos pascant fideles picturis & simulachris: sed potius vt ibi orent, verbũ Dei*

5. *audiant, Sacramenta percipiant, gratias agant Deo, & eius augustißimum nomen celebrent. Sunt etiam eam ob causam in templis non collocanda, quòd ab ardentiore rerum diuinarum, ac cœlestium consyderatione mentes hominum auocant. Referunt statuas esse Romæ tam artificio se elaboratas, vt plurimi, qui eius artis peritißimi fuerint, multas horas consumpserint, in ijs quàm diligentißimè spectandis. Multò magis ergo vel mediocriter elaboratæ & exornatæ imagines promiscuæ plebis mentem sibi vendicabunt totam. Quæ etiam causa fuit, quòd Lacedæmonij in Curia senatoria nullam imaginem vel simulachrum poni voluerunt, quo senatores ibi essent ani-*

6. *mo præsentiore, & de rebus in medio propositis, quàm attentißimè cogitarent. Habet & aqua suum vsum, nimirum vt sitim extinguat: verùm si eam conuiuis tuis apposueris, & stultus & sordidus habeberis. Sic quoque imagines, etiamsi alicubi suam habeant commoditatem, in templis nihilominus ferri non debent: vbi cum Deo longè alia, & quidẽ meliore ratione agere possumus. Ex his omnibus intelligi posse puto, etsi imagines locum aliquem in foro & priuatis ædibus habere poßint propter historicum vsum, nullo tamen in loco minus collocandas quàm in templis. Sed de hoc satis paulò ante diximus.*

Argumentũ 4. Quartum *argumentum, quo probare conatur Sanderus nihil minus putandum esse, quàm Epiphanium id scripsisse, quod ad finem epistolæ ad Ioannem Hierosol. episcopum legitur, sunt* Traditiones, quarum fuerit obseruantißimus. *Quæ autem illæ traditiones, quas tam sanctè obseruârit, in hac causa fuerint, mox exponit cùm dicit:* Ignorare non potuit quid actum esset de statua Christi, quam à Iuliano depositam, & à paganis fractam Christiani recondiderunt in Ecclesia: aut quemadmodũ tam in Occidentalibus quàm

Responsio. Orientalibus Ecclesiis imagines vbiq; pingerentur. *Ridiculum me herclè caput Sanderus, qui pro traditione Apostolica, & consuetudine antiqua venditare conatur, quod Epiphanij primùm ætate, aut certè paulò ante eam fieri cœpit, & quod Epiphanio tantopere displicuit. Vis autem tibi dicam, quarum traditionum obseruator fuerit, & quas alios obseruare studiosè iusserit? Eas nimirùm quæ cum verbo scripto Apostolorum non pugnant, quæ non superfluæ sunt, nec cultum aliquem nouum inducunt, quæq; imagines ex professo damnant. Ita enim inquit, vt etiam citant Patres Synodi Constantinopolitanæ 7. à Constantino Copronymo anno 755. conuocatæ, tomo 5.* Attendite vobis, vt seruetis traditiones, quas accepistis. Ne declinetis neq; ad dextram, neq; ad sinistram *Quibus mox infert hæc:* Estote memores dilecti filij, ne in Ecclesiam imagines inferatis, neq; in sanctorum Cœmiterijs eas statuatis, sed perpetuò circumferte Deum in cordibus vestris. Quin etiam neq; in domo communi tollerentur. Non enim fas est, Christianum per oculos suspensum teneri, sed per occupationem mentis. *Et lib.3. tomo 2. contra hæreses, in fine recitat ordine, quæ ex traditione vel susceptione voluntariæ promptitudinis suo tempore obseruârit Ecclesia, Imaginum autem cultus ne vno quidem verbulo meminit.*

5 Argumẽtum Quintum *argumentũ est, quòd dicit,* nihil tale in scriptis Epiphanij exstare, quod simile sit his, quæ in fine huius epistolæ legantur. Si omnino, *inquit,* erat hoc animo, sine

sine controuersia eam hæresim in tomos suos relatam multis verbis confutâsset. Atqui nec in Panario, nec in Ancorato, nec in Anacephalæosi eorum hæresim aperuit, nedum confutauit, qui putabant Sanctorum imagines in Ecclesijs constituendas esse. *Aut non legit Epiphanium Sanderus, aut quæ legit in illo scelerate dißimulat. Non repetam hic, quæ contra Encratitas scripsisse dicitur à Patribus Constantinop. Synodi 7. & ab authore Catalogi testium veritatis, nimirum,* Estote memores dilecti Filij, ne in Ecclesias imagines inferatis, *&c. sed pauca quædam huius Patris testimonia, contra adorationem & cultum Sanctorum, apprimè huc pertinentia in medium afferam. Sic ergò is scribit lib. 3. tom. 2. contra hæreses, hæresi 78.* Audiuimus alios ita desipere, vt in tractatione de sancta semper virgine, pro Deo hanc introducere studuerint, & adhuc studeant, & furore quodam ac amentiâ ducantur. Narrant enim quòd quædam mulieres in Arabia, hanc vanitatem inuexerint, vt in nomen semper virginis Collyridem quandam sacrificent, & simul congregentur: & in nomen sanctæ virginis vltra modum quid tentent aggredi, nefario ac blasphemo negotio: & in nomen ipsius sacra celebrent per mulieres, quod totum impium est & nefarium, alienum à prædicatione sancti Spiritus: vt sit totum diabolicum opus, & Spiritus immundi doctrina. Impletur enim & in his hoc, Deficient quidam à sana doctrina, attendentes fabulis & doctrinis dæmoniorum. Erunt enim, inquit, mortuis cultum diuinum præstantes, quemadmodum etiam in Israel coluerunt. *Et mox:* siue, *ait,* mortua est Maria & sepulta, siue sublata est, siue mansit, non conuenit tamen colere Sanctos vltra decorum, sed honorare ipsorum Dominum. Cesset itaque error seductorum. Neque enim Deus est Maria. Nemo igitur in nomine eius offerat, suam enim perdit animam. *Non vult Epiphanius vt offeratur & sacrificetur Mariæ: non vult vt ipsa vel alius Sanctus adoretur & colatur. Non vult igitur etiam vt imagines in templis ipsis collocentur, hic enim primus est, quod antea quoque significauimus, ad cultum & adorationem Sanctorum aditus. Sed audi adhuc clariùs Epiphanium errorem hunc confutantem hæresi 79. contra Collyridianos. Vnde non est* SIMVLACHRIFICVM, *inquit,* hoc studium, & diabolicus conatus? prætextu enim iustitiæ semper subiens hominum mentem diabolus, mortalem naturam, in hominum oculis deificans, STATVAS humanas, imagines præ se ferentes, per artium varietatem expressit. Et mortui quidem sunt, qui adorantur, ipsorum verò imagines, quæ nunquam vixerunt (neque enim mortuæ esse possunt, quæ nunquam vixerunt) adorandas INTRODVCVNT, adulterante mente ab vno & solo Deo: velut commune scortum ad multam multiplicis coitus absurditatem irritatum, & quod temperantiam legitimi coniugij vnius viri detriuit. Reuera sanctum erat corpus Mariæ, non tamen Deus. Reuera virgo erat ipsa virgo & honorata, sed non ad adorationem nobis data, sed ipsa adorans eum, qui ex ipsa carne genitus est, de cœlis verò ex finibus paternis accessit. Et propterea Euangelium munit nos, dicens quod ipse Dominus dixerit, Quid mihi & tibi curæ est mulier? Quo non putarent aliqui magis eximiam esse sanctam virginem, mulierem eam appellauit, velut prophetans quæ futura essent in terra, sectarum & hæreseon gratiâ: vt ne aliqui nimium admirati sanctam, in hanc HAERESIM eiusque deliramenta dilabantur. Est enim ludibrium tota res, & anicularum fabula, vt ita dicam, tota hæresis tractatio. Quæ verò Scriptura de hoc narrauit? Quis prophetarum præcepit hominem adorari, nedum mulierem? Eximium equidem est vas, sed mulier, & nihil à natura immutata: verùm & intellectu & sensu in honore honorata, velut corpora Sanctorum, & si quid amplius ad glorificationem dixerim, sicut Helias ex matre virgo, & sic manens in perpetuum, & translatus, & mortem non conspicatus, sicut Ioannes qui super pectus Domini recubuit, quem diligebat Iesus, sicut Thecla sancta. Et Maria adhuc honoratior hac est, propter dispensationem mysterij qua digna facta est. Sed neque Helias adorandus est, etiamsi in viuis sit, neque Ioannes adorandus, quanquam per preces suas proprias dormi-

Responsio.

De cultu Mariæ virginis.

mitionem suam admirandam effecerit, imò potiùs ex Deo gratiam acceperit. Sed neque Thecla, neque quisquam Sanctus adoratur. Non enim dominabitur nobis antiquus error, vt relinquamus viuentem, & adoremus ea, quæ ab ipso facta sunt. Coluerunt enim & adorârunt creaturam præter creatorem, & stulti facti sunt. Si enim angelos adorari non vult, quantò magis eam, quæ genita est ab Anna quæ ex Ioachim donata est Annæ, quæ per preces & omnem diligentiam, secundum promissionem patri ac matri data est, non tamen aliter genita est præter hominũ naturam, sed sicut omnes ex semine viri & vtero mulieris. *Et mox:* Sit in honore Maria. Pater & filius & spiritus sanctus adoretur. Mariam nemo adoret, non dico mulierem, imò neq; virum: Deo debetur hoc mysterium. Neque angeli cupiunt talem glorificationem. Deleantur quæ malè scripta sunt in corde deceptorum. Tollatur ex oculis cupiditas ligni. Conuertatur rursus figmentum ad Dominum. *Similia leguntur apud eundem authorem lib. 2. tom. 2. hæresi 69. contra Ariomanitas, & libro 3. tom. 1. hæresi 76. contra Anomæos ferè in fine: ac in Ancorato fol. 565. Et contra Melchisedecianos, hæresi 55. lib. 2. tom. 1. inquit:* Diuinæ scripturæ profunditas, & claritudo mentem humanę naturę excedens, decepit quàm plurimos. Etenim qui in Arabia Petrea, Robom & Edom appellata habitant, Mosem propter diuina signa Deum putant, ADORANTQVE IPSIVS IMAGINEM, quam effingentes seducti sunt, non iusto in ipsis causa existente, sed errore ipsis per multam ignorantiam imaginationem inducente. In Sebasta autem quondam Samaria appellata, filiam Iephte deificârunt, & in eius honorem quotannis festiuitatem celebrant. *Idem quoque Pater de Simone Mago hæresiarcha illo indicat hæresi 21. & in Anacephalæosi,* quòd Imaginem suam, & Helenæ Scorti, velut Iouis & Mineruæ discipulis suis adorandam proposuerit. *Inter Carpocratianorum etiam instituta hæretica illud ceu præcipuum ferè numerat,* quòd nonnulli ex ipsis habuerint Imagines per colores depictas, quasdam etiam ex auro & argento, ac simili materia, quas Imagines Iesu, Petri ac Pauli esse dixerint, & Iesu quidem imagines sub Pontio Pilato esse factas, quando inter homines versatus fuerit. Habuisse insuper *testatur* philosophorum quorundam imagines, Pithagorę scilicet, Platonis, Aristotelis, & aliorum, cum quibus imagines Iesu collocârint, collocatasq; adorârint, *lib. 1. tom. 2. hæresi 27 & in Anacephalæosi. Vnde licet cuilibet conijcere, nisi suo primùm tempore, absolutis iam de hæresibus tomis, Imagines in templis collocatæ essent à Christianis, quòd sine dubio illam idololatriam adhuc pluribus confutâsset. Quæ cùm ita sint, arbitror, secus quàm Sanderus pronunciauit, Epiphaniũ in Panario, Ancorato & Anacephalæosi, satis eorum hæresim aperuisse, & confutâsse, qui putant Sanctorum Imagines in Ecclesijs constituendas, colendas & adorandas esse.*

Sed audiamus quid Carolus Magnus libro 4. capite 25. contra Nicænam 2. Synodum ad hoc Sanderianum argumentum responderit. In hoc, *inquit,* magnum se munimen adoratores seu cultores imaginum inuenisse rati sunt, eo quod Epiphanius, qui de hæresibus scripsit, si imaginum vsum & adorationem hæresim sciret, id vtique inter hæreses computâsset. His armis nos qui solius Dei cultu & adoratione contenti sumus plectere nisi sunt, his iaculis nos confodere moliti sunt, his hastis nos debellare conati sunt. Quibus nos è contrario respondendum putauimus, eosq; propriorum armorum instrumentis debellare disposuimus, eademq; pila quæ ab illis ad nos missa sunt illis vibrantia detorquentes dirigere non grauabimur, dicentes, Si idem Epiphanius eos qui imaginum adorationem spernunt, hæreticos sciret in sua generali de hæresibus disputatione, eos inter hęreticos proculdubio computaret: non autem inter hæreticos computauit: non igitur eos hæreticos credidisse credendus est. Quòd autem idem Epiphanius non solum imaginum adorationem spreuerit, verumetiam eas IN ECCLESIIS HABERE NOLVERIT, his indicijs declaratur. In epistola enim quæ ab illo ad Ioannem episcopum missa est, & ab Hieronymo de Græco in Latinum eloquium translata, ita habetur, Audiui quosdam

murmurari

murmurari contra me, &c. Viden', Sandere hanc epistolæ ad Ioannem Hierosolymit. Episcopum appendicem non ab iconomacho quodam assutam, sed ab Epiphanio scriptam Carolum quoque Imp. statuisse, deq; eo nihil omnino dubitâsse. Idem Imperator eodem loco clarissimè demonstrat, ab Augustino vsum, & adorationem imaginum in templis inter hæreses numerari.

Sextò *dicit*, Si legatur Epiphanij epistola, mox apparere, iam finem vltimum fuisse impositum, precationem adiectam, nec id quod postea, sequitur, vllo modo cum eo, quod præcessit, cohærere. 6. Argumentū

Fateor rem ita se habere, vt Sanderus dicit. Quòd verò hinc colligere vult, quæ sequuntur in ea epistola contra Imagines Sanctorum in templis Epiphanij non esse, falsum est. Equidem non vna res tantùm, sed plures sæpe, eæq; diuersissimæ narrantur interdum, in epistolis præsertim. Et Cicero, vt obseruauimus, cùm narranda habet multa, vno vel altero absoluto concludit non rarò, mox adiungit ex reliquis quodcunq; est collibitum, etiam ex abrupto, siue cohæreat cum præcedentibus, siue non. Idem quoq; fecit Epiphanius in hac epistola. Monuerat antea siue per literas, siue alio modo Ioan. Hierosolymorum Episcopum, ne Origenem, Arij & aliorum hæreticorum Patrem laudet, aut vllo modo probet. Hoc molestissimè tulit Ioannes, & Epiphanium apud alios superbiæ, & nescio de quibus criminibus grauiter accusauit. Epiphanius igitur se excusat in hac epistola: Reddit rationem huius admonitionis, recensendo quædam dogmata Origenis, & ostendendo eorum absurditates impietatesq;. Quibus absolutis, ita per quandam Conclusionem Ioannem affatur: Cùm hæc, *inquit*, ita se habeant dilectissime, custodi animam tuam, & desine circa nos murmurare, dicit enim scriptura diuina, Nolite murmurare ad inuicem, sicut quidam murmurauerunt, & à serpentibus perierunt. Magis acquiesce veritati, & dilige diligentes te, & veritatem. Deus autem pacis præstet nobis iuxta suam clementiam, vt conteratur Satanas sub pedibus Christianorum, & abijciatur omnis occasio peruersa, ne scindatur in nobis vinculum charitatis & pacis, & rectæ fidei prædicatio *Hucusq; Epiphanius. Ne verò nouam conuitiandi occasionem arripiat Ioannes inde, quòd nuper Epiphanius in diœcesi Hierosolymitani Episcopi inscio illo consciderat velum pendens, in templo, in quo imago cuiusdam Sancti depicta erat, etiam de eo purgat sese, & reddit rationem sui facti, nimirum* quòd contra authoritatem scripturæ sit, Hominis imaginem pendere in Ecclesia: monetq; illum vt deinceps præcipiat, ne in Ecclesia Christi istiusmodi vela, quæ contra religionem nostram veniant, appendantur: decere enim honestatem eius hanc magis habere solicitudinem, vt scrupulositatem tollat, quæ indigna sit Ecclesiâ Christi, & populis qui ei crediti sint. *Postremò hortatur eum*, caueat Palladium Galatam, qui Origenis hæresim doceat. *Hæc sunt scilicet illa ἀσυνάρτητα, hoc est, cum præcedentibus non cohærentia, ideoq; ab Epiphanio non scripta, sed ab Iconomacho quodam adiecta & assuta. Hac ratione verò etiam alia quædam ab Epiphanio non scripta, sed ab alijs in eadem epistola conficta essent, vt, qui legerit eam diligenter, mox animaduertet. Certè si Paulus suo Timotheo tam vini vsum prohibuisset, quàm concessit, absq; dubio versum hunc,* Ne amplius esto abstemius, sed vino pauculo vtere, *&c. iam pridem, tanquam ab hæretico aliquo adiectum, reiecisset Sanderus suiq; similes: nam eo in loco ex abrupto quasi à præcepto generali, de electione presbyterorum, transit, aut potius transuolat ad præcepta medicinæ, & ea quæ peculiariter ad valetudinem, & stomachū Timothei pertinere videbantur. Ac miror vehementer, cur non eadem audaciâ Sanderus finem primæ Ioannis epistolæ ab iconomacho quodam adiectum dicat, vbi totam epistolam quasi ex abrupto peculiari præcepto contra peruersum & impium simulachrorum cultum ita concludit:* Filioli, cauete vobis à simulachris, Amen.

Septimò *loco dicit*, hoc totum in epistola hac Epiphanij non tantùm esse falsò affixum, sed etiam esse affixum nondū ab hinc annis septingentis: nihil enim tale citatū reperiri in Nicæna Synodo 2. ab ijs, qui nihil omiserint, quod contra sacras imagines vel specie tenus facere visum sit. *Hoc argumentū ita formari potest. Quicquid, quod cōtra Imagines facit, à Nicæna 2. Synodo nō est citatū, falsum est. Sed hic locus Epiphanij* 7. Argumentū. Responsio.

non est citatus. Ergo. Vel infans Sandere respondere tibi posset Maiorem esse falsissimam simul & absurdissimam. Nam neq; illa citârunt, quæ ex probatissimis Patribus suprà in medium contra imagines attulimus, neq; ea quæ ex alijs mox in sequentibus referemus: at non propterea sequitur, ea omnia esse falsa, vana, ficta ab alijs, & Patrum illorum scriptis ab iconomachis adiecta & assuta. Illud verò certissimum, quòd multa ficta legantur in ea Synodo, & quæ citata fuerunt ab illius Patribus, in libris orthodoxorum Patrum plæraq; non exstant. Deinde licet à Patribus Nicænæ Synodi non citetur, attamen citatur à Francofurtensi Synodo à Carolo M. conuocata anno Christi 793. iuxta Vrspergensem, vel anno 794. iuxta Reginonem, cùm Synodus Nicena 2. celebrata sit anno Domini 788. quinq; scilicet annis ante Francofurtensem. Meminit etiam eius Carolus Imp. lib. 4. cap. 25.

[...]gumentū. *Quod verba Gregorij M. ad Serenum attinet, qui Sanctorum Imagines confregerat,* Dic frater à quo factum Sacerdote aliquando auditum est quod fecisti? *Non magnopere*

[R]esponsio. *moror. Primùm enim fuit, quod omnibus constat, eximius superstitionum patronus. Deinde non compertum est, quid Serenus ille Massiliensis Episcopus Gregorio responderit: Si enim respondit, de quo mihi dubium non est, credendum omninò, quòd non solum veterum probatissimorum Patrum testimonia & scripta contra imagines pro se citârit, verùm etiam Epiphanij authoritate aliorumq; pro sui defensione vsus sit.*

Ex his omnibus liquidò constare arbitror, non solùm appendicem illam literarum ad Ioannem Hierosolymitanum Epiphanium scripsisse, sed etiam rationes quibus hoc impugnare conatur Sanderus friuolas nec alicuius momenti esse.

Bellarmini argumenta excutiuntur quibus probare conatur imagines rectè in templis collocari.

HACTENVS *negatiuam Thesis nostræ sententiam defendimus: affirmatiuam nunc Bellarmini expendere, eiusq; argumenta examinare volumus, quibus probare conatur, Imagines rectè in templis collocari.*

De Cherubim.

Primum *Iesuitæ argumentum est*, quòd in veteri Testamento Imagines fuerunt Cherubim, Exod. 25. & 3. Reg. 6. *Respondeo, Neq; Mosem, neq; Solomonem quippiam fecisse, nisi ex speciali mandato Dei. Pontificij autem nullum tale speciale mandatum demonstrare possunt. Contra verò habemus legem generalem & communem, æternamq;*; Non facias tibi sculptile ad adorandum. *Huic legi parendum est, donec Deus speciale det mandatum, quo nos hac lege generali liberet. Erexit aram Helias in Carmelo contra legem Dei scriptam, non tamen peccauit, quia legem seu mandatum Dei peculiare de hoc suo facto habuit; Ideò nemo vniuersalem legem ex hoc facto peculiari colligebat. Nam propter certa priuilegia, & dispensationes quasdam diuinitùs concessas, non dissoluitur lex vniuersalis. Sic olim etiam respondit Tertullianus Idololatris, qui ei, non quidem Cherubim, sed quod idem est, serpentem æneum obiecerunt. Sic enim scribit de Idololat.* Ait quidam: Cur ergo Moses in eremo simulachrum serpentis ex ære fecit? *Hinc intelligimus, non primùm excogitâsse Bellarminum & socios hoc sophisma. Nam id veteres idololatræ inuenerunt & iactârunt, mille quadringentis, & plus eo abhinc annis, ab ijsq; acceperunt & didicerunt Iesuitæ ac similes Pontificij. Tertullianus autem ad id sic respondet:* Benè, quod idē Deus, & lege vetuit similitudinē fieri, & extraordinario præcepto serpentis similitudinem edixit. *Præterea addit:* Si eundem Deum obseruas, habes legem eius, Ne feceris similitudinem, Et, si præceptum factæ postea similitudinis respicis, & tu imitare Mosem. Ne facias aduersus legem simulachrum aliquod nisi & tibi Deus iusserit. *Deus enim liber est, nullaq; lege obligatur: nobis, non sibi mandata dedit. Deinde Arca seu Propitiatorium, quod contegebant Cherubim, non fuit expositum oculis populi, sed in adyto reclusum. Proinde insaniunt, qui imagines Dei & Sanctorum exemplo Cherubim, defendere conantur. Quid enim indicabant imagunculæ illæ? nisi Imagines repræsentandis Dei mysterijs non esse idoneas? quando in hoc formatæ erant, vt alis obuelantes Propitiatorium, oculi humani temeritatem à Dei contemplatione coërcerent. Adde, quòd Cherubim, ad veterem pædagogiam pertinuisse agnoscunt, quicunq; rectè indicant. Itaque in exemplum trahere, quod nostræ ætati seruiat, absurdum est: præterijt enim tempus illud puerile, vt ita loquar, cui eiusmodi rudimenta à Deo destinata erant. Sed de Cherubim plura paulò ante diximus.*

Secundum

Secundum *Bellarmini argumentum est à quatuor Conciliorum authoritate, nempe* Nicæni 2. *quod ipse dicit* fuisse Septimum vniuersale; & Octauum Constantinopolitanum, in quo Septimum confirmatum fuit: Deinde duorum particularium Romanorum, quorum primum sub Gregorio III. secundum sub Stephano III. Papis celebratum fuit. *Respondeo, Concilia illa apertè contra legem Dei cultum & adorationem Imaginum approbâsse, & proinde non esse recipienda: Rectè enim & verissimè Ioannes Gerson iudicauit,* Vel vnius idiotæ hominis Dei verbo scripto fundatum, præferendum esse in Dei Ecclesia totius generalis Concilij decretis, si Dei verbo destituantur.

Tertium *argumentum sumptum est à ratione.* Signa, *inquit Iesuita*, sacra nusquam melius, quàm in sacris locis poni possunt. Deinde nullum est ornamentum templorum melius, quàm sacrarum Imaginum, quia Imagines simul templum ornant, & continent mentes hominum, ne vagentur inanibus cogitationibus. Præterea templum est imago quædam cœli: nam Apostolus Hebr. 9. comparat tabernaculum Mosaicum cum cœlo: decet igitur, vt in ipso templo sint imagines eorum, qui in cœlis sunt, nempe Christi & Sanctorum. *Respondeo, Rationes ambæ falsæ sunt. Imagines sunt signa sacra, ergo in domibus sacris collocanda. Negatur antecedens: nam Imagines non sunt signa sacra, sed profana, quia à Deo prohibita & damnata; quia etiam nos prouocant ad idololatriam, quum sunt in templis, vt testatur Augustinus epistolâ 49. & in Psal. 113. Iccirco etiam non sunt ornamentum, sed dedecus templorum: ideò ea sustulit Ioas Rex Dei iussu, 2. Reg. 10. Et si hæc ratio vera esset, Deus iniquè egisset cum tabernaculo Mosis, & templo Solomonis, prohibendo, ne in eis Imagines vllæ collocentur. Infelices etiam fuissent primi Christiani, quorum templa præstantissimo hoc ornamento annis ferè 400. integris communiter caruerunt. Adhæc, ornatus templorum non debet pugnare cum Dei verbo. Falsum & hoc est, Imagines continere mentes hominum, ne inanibus cogitationibus vagentur, vt paulò ante in responsione ad tertium Sanderi argumentum indicauimus. Ad alteram rationem dico, loqui Apostolum non de toto tabernaculo & templo Iudaico, sed de parte tantùm eius, nempe* Sacrario, *quod fuit figura cœli: Ergo hoc nihil ad nostra templa pertinet: destructum enim est templum illud cum Sacrario suo, & veteres figuræ omnes cessârunt.*

CAPVT XV.

V. Imagines in Templis non esse vtiles extra historiam.

Q*Værit Iesuita,* vtrum in Templis Christianorum solæ Imagines, & formæ corporũ humanorum, absq; vlla rerum gestarum notatione poni & collocari vtiliter posſint, ac debeant? *Respondet primò ex Caluino,* Imagines sine notatione historiæ non esse vtiles. *Sed peruertit & corrumpit Iesuita verba Caluini & verum sensum eorum. Caluinus enim lib. 1. Institut. cap. 11. §. 12. scribit*, Imagines & formas corporum, præter oblectationem oculorum, vtilitatem nullam habere. *Bellarminus contra affirmat, Imagines vtiliter sine historijs, solas & simpliciter collocari. Ac probat,*

PRIMO, *exemplo* Cherubim, quæ collocatæ fuerunt in templo veteri absq; vlla notatione historiæ. *Respondeo, supra diximus, peculiari mandato Dei Cherubim in templo fuisse collocatas: quemcunque igitur vsum habuerint, siue extra historiam, siue non, tamen non licet ab ijs vniuersaliter argumentari ad Christianorum Imagines. Deinde habuerunt etiam Cherubim vsum suum, & quidem aliquem historicum: Deus enim Iudæis his imagunculis, Propitiatorium obuelantibus & tegentibus, indicare voluit, eos nondum peruenisse ad plenitudinem temporis, sed multa adhuc illis esse tecta & abdita.*

Secundò probat Iesuita suam sententiam hoc argumento: Christiani semper habuerunt Imagines, etiam solitarias, & extra historias: veluti Christi, vt apparet ex Euagrio lib. 4. cap. 18. & 26. Metaphraste in vita Constãtini M. & Damasceno lib. 1.

de Imaginibus: Eusebio lib.7.cap.14. Sozomeno lib.5.cap.20. Damasceno lib.1. de Imaginibus, & Theophylacto in cap.9.Matth. Athanasio in libro de passione Imaginis Christi cap.4. Item Mariæ Virginis, vt est videre apud Theodorum Lectorem lib.1. Nicephorum lib.14.cap.2. Metaphrastem in vita S.Lucæ. &c. *Respondeo, Quæstio est, de Imaginibus in Christianorum templis collocatis: Bellarminus autem profert in hoc argumento exempla, vt maximè demus vera esse, de Imaginibus non in templis, sed extra illa, vel in publicis locis, vel in priuatis ædibus positis, absq; omni cultu & adoratione, memoriæ tantùm causâ. Est igitur fallacia A non consequente, Veteres Christiani quasdam Imagines priuatim habuerunt absq; cultu: Ergo vtiles sunt etiam extra historiam in templis Imagines. Hæc in genere dicta sint de exemplis istis. In specie autem respondeo, narrationes de Imaginibus Christi; Mariæ etiam, meras esse nugas & fabulas, idq; satis superq; supra à nobis probatum arbitror. Aut si quæ maximè Christi Imagines factæ fuerunt, non tamen in templis, sed priuatis ædibus collocatæ fuerunt, non ad cultum & adorationem, sed historiæ tantùm causâ. Idē est etiam sentiendum de Meletij Imaginibus, quarum Chrysostomus meminit: neq; enim dicit, eas in templis collocatas fuisse, sed in annulis, poculis, phialis, thalami parietibus & similibus locis visas. De Augustini loco ex consensu Euangelistarum paulò ante respondimus.*

...gines non ...ri laicorum. *Tertiò, probat ab vtilitatibus solitariarum etiam Imaginum. Et sex quidem affert vtilitates.* Prima est, Instructio & eruditio. Melius, inquit, interdum docet pictura, quàm scriptura: *vnde etiam à quibusdam Imagines libri laicorum sunt appellatæ. Respondeo, Spiritum sanctum apud prophetam Habacuc 2.cap. contrarium docere; nempe,* Imagines esse doctores mendacij. *Libri idiotarum veri, seu vera de Deo & eius voluntate docentes: & cum verbo Dei non pugnantes, sunt retinendi: non autem libri fictitij, fabulosi, & falsis opinionibus de Deo, eiusq; voluntate & superstitionibus animos hominum imbuentes, & præterea etiam à Deo prohibiti & damnati: tales libri à Christianis non sunt retinendi, sed exurendi, quantumuis pulchrè deaurati. Imagines autem, vt diximus, mendaces sunt libri & doctores, qui partim falsum de Deo docent, quum ipsum alium repræsentent, quàm reuera est: partim superstitiones & idololatriam animis hominum instillant; & hoc nomine à Prophetis passim damnantur. Deinde, licet Imagines erudirent & docerent homines, non tamen sequeretur eas in templis Christianorum retinendas esse. Non enim decet velle sapientiores esse Deo; Is autem nullos vnquam huiusmodi doctores proposuit: sed contrà semper vetuit, apertè reclamauit, nunquam pati voluit eos. Et si hæc tam expedita sit facilisq; instituendi populi ratio, quid est, quòd qui maximè huiusmodi magistrorum copiâ abundant, ij maximè & ignari, et superstitiosi, et rudes sint, atq; idololatriæ dediti?*

Præterea Bellarminus ipse suo se iugulat gladio. Vult enim probare, Imagines solitarias sine historiæ alicuius notatione esse vtiles: & tamen illæ ipsæ Imagines, & picturæ quas recenset, sunt, vel illo ipso teste, cum historiæ notatione coniunctæ. Dicit enim, Etiam solitariæ Imagines, vt à Christianis pinguntur, semper continent, quasi per compendium, aliquam historiam.

Secunda *vtilitas Imaginum Bellarmino est,* Quòd sic fouetur charitas nostra erga Christum & Sanctos, quum nimirum eorum mortuorum Imagines cernimus. *Respondetur, charitas erga Christum & Sanctos, neq; Imagines, neq; aliud aliquid carnale requirit: non enim agnoscimus eos amplius secundum carnem. 2.Cor.5. Populus Dei in veteri Testamento charissimos habuit Patriarchas & Prophetas: non tamen Imaginibus eorum hanc suam charitatem fouerunt. Augustinus de Trinit. lib.8.cap.4. & 5. præclarè inquit,* Non prodest in fide nostra de Christo, quod carnaliter animus sibi fingit. *Deinde hæc ratio fouendæ charitatis idololatriam peperit inter homines, vt est videre in lib. Sap.14.cap. ergo est peruersa charitas.*

Tertia *vtilitas Imaginum est,* excitatio ad imitationem: *&* Quarta, *quòd ij s* Sancti in memoria retinentur. *Respondeo, est fallacia A non consequente: Memoria & Imitatio Sanctorum in Ecclesia esse debet: Ergo eorum Imagines in templis sunt vtiles. Nam memoria & imitatio Sanctorum etiam fuit in veteri Testamento, sed non per Imagines. Paulus*

1.Cor.

1. *Cor.* 11. & *Heb.* 13. *præcipit*, vt & se & sanctos imitemur, ac eorum memores simus: *sed vt hoc fiat per Imagines, non iubet.*

Quinta *vtilitas est Iesuitæ*, Confessio fidei. Dum enim, *inquit*, diligimus & honoramus Imagines Sanctorum, testamur nobis placere eorũ fidem, & doctrinam, & sanctos mores, & simul nos detestari omnem impietatem & idololatriam. *Respondeo, Cultus Imaginum non est detestatio, sed confessio idololatriæ Ethnicæ, Eusebio teste lib.* 7. *c.* 18. *vbi dicit*, Imagines ex gentili consuetudine profectas esse, non ex Apostolica traditione.

Sexta *est, Deum honorari cum Sanctis per Imagines*: Nemo enim, *inquit*, vnquam dubitauit, quin erigere statuas, vel Imagines magnis viris, ad honorem eorum pertineat. *Respondeo, Confundit Politicum & Ecclesiasticum Imaginum vsum, quum inter vtrunque sit distinguendum: & pro paribus sumit, quæ sunt imparia. Politicus Imaginum vsus est concessus: Ecclesiasticus verò nequaquam: Deus enim ipse, & se, & quicquam cœleste, aut terrenum sculptili repræsentatum, religiosè coli expressè vetuit, Exod.* 20. *Deut.* 4.

CAPVT XVI.

VI. Imagines Christi & Sanctorum non rectè & piè coli religiosè & adorari.

IDOLA, *Simulachra, Imagines Christi & Sanctorum non rectè & piè à Christianis & fidelibus coli religioso cultu, aliquot argumentis & rationibus probatur.*

PRIMO, *quia verbum Dei seuerè interdicit & prohibet omnem religiosum Idolorum, Simulachrorum & Imaginum cultum: vt est videre Exod.* 20. *Deut.* 4. *Rom.* 1. *& alijs locis quàm plurimis. Respondent Pontificij*, Scripturam sacram reprehendere tantùm cultum, qui tribuitur idolis, simulachris & imaginibus tanquam Dijs. *Respondet autem Caluinus lib.* 1. *Institutionum cap.* 11. § 9. *&* 10. *ibiq; ostendit, etiam Iudæos & Gentiles non habuisse idola, simulachra & imagines suas semper pro Dijs, sed in ijs interdum etiam verum Deum eos coluisse. Et tamen reprehendi, quia Deus non patitur cultum suum vllo modo communicari cum Imaginibus. Et certè si Deus non debet coli in Imagine, eodem modo Sancti, licet colendi essent, non essent tamen colendi in Imaginibus.*

Quòd autem Iudæi non habuerint Simulachra pro Dijs, sed Deum verum in ijs coluerint interdum, probatur; quia Exod. 32. *populus dicebat de vitulo aureo*: Isti sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. *Vbi fatentur, se in vitulo colere eum Deũ, à quo fuerant liberati de Ægypto: Et ibidem Aaron indicturus diem festum in honorem vituli aurei iussit preconis voce dici*: Cras solennitas Iehouæ est. *Et Iudic.* 17. *mater Michæ dixit*, Sanctificaui, & voui Iehouæ mille & centum argenteos, vt faciam sculptile atq; conflatile. *Iudæos simulachra sua nõ habuerunt pro Dijs.*

Quòd etiam Gentiles coluerint Deum verum in idolis interdum, probatur primò *ex Augustino in Psal.* 113. *vbi refert*, Gentiles respondere solitos, cùm accusabantur idololatriæ, se non colere ipsa idola, sed numen quod per idolum significabatur. Secundò *ex eo, quòd Gentiles mutabant simulachra pro arbitrio, nec tamen Deos mutabant.* Tertiò, *quia vni Deo plura simulachra erigebant: nam vnum Iouem esse dicebant, & tamen innumerabilia illi simulachra dicabant.* Quartò, *quia nouas Imagines quotidiè sacrabant, nec tamen dicebant, se nouos Deos facere.* Quintò, *Athenienses, vt est videre Act.* 17. *Arã cui inscriptum erat*, Ignoto Deo, *colebant Deum verum, quem Paulus annuntiabat. Quibus autem Aras erigebant Ethnici, eos Imaginibus quoq; honorare & colere solebant. Hoc docent Cananæorum aræ cum statuis & simulachris Deorum, Deut.* 12. *Hoc Phœnicum sacra indicant in Achabo: qui, vt aram Baali, sic et statuam fecit*, 1. *Reg.* 17. *Hoc Græcis quàm solenne & vsitatum fuerit, Pausanias in cunctis Græciæ partibus indicat. Quapropter si veri Dei Ara Athenis sita erat, imaginem quoque ibidem habuit: quod etiam vniuersa rei gestæ narratio & concio Pauli probat, si diligentius inspiciatur.* Postremò, *idem Paulus testatur Rom.* 1. *cap.* Ethnicos gloriam incorruptibilis Dei mutâsse in Imaginem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium. *Gentiles etiam coluisse Deum verum in idolis*

In hac probatione autem sententiæ Caluini, quæ vera est, quatuor inesse mendacia Bellarminus ostendere conatur.

Primum est, *quòd dicit Caluinus, Iudæos & Gentiles Imagines suas non semper pro Dijs habuisse. Nam sic scribit lib. 1. Institut. cap. 11. §. 10.* Non vocamus, inquiunt *Papistæ*, nostros Deos, *nempe Imagines*. Neque Iudæi olim vocabant & Gentiles: & tamen Prophetæ passim illis fornicationes cum ligno & lapide exprobrare non desinebant: tantum ob ea, quæ quotidiè ab ijs fiunt qui Christiani haberi volunt, nempe, quòd Deū in ligno & lapide carnaliter venerabantur. *Ex his verbis primū Caluini mendaciū eliciens Bellarminus sic ait:* At si Iudæi non vocabant Idola suos Deos, vnde est illud Exod. 32. Fac nobis Deos qui nos præcedant? &, Hi sunt Dij tui Israel? Vnde illud Michæ Iud. 18. Deos meos, quos mihi feceram, abstulistis? Et 3. Reg. 12. de duobus vitulis Ieroboam, Ecce Dij tui, Israel? *Respondeo, Bellarminus in his verbis Sophistam & impostorem agit, non Caluinum mendacij conuincit. Nam illi, quorum dicta citat Iesuita, pro simulachris veri Dei habebant, quæ vocabant Deos suos. Primùm enim, quod de vitulo, quē Aaron formauit, pronunciauit,* Hi sunt Dij tui, Israel, qui eduxerunt te è terra Ægypti. *Exod. 32. id etsi videatur notare multos Deos, ob pluralem numerum vocis Hebraicæ Elohim, de vno tamen accipiendum, ipsâ Scripturâ interprete: nam Neh 9. sic scribitur,* Hic est Deus tuus, qui eduxit te ex Ægypto. *At Deum appellabant Simulachrum Dei, vsitatissimâ Metonymiâ, quâ nomen rei significatæ signo tribuitur: Sic etiam quum dicerent*, Fac nobis Deos qui nos præcedant, *significabant velle se corporeum Dei symbolum in Imagine, in qua præeunte præsentem quasi viderent, eumque Ducem sibi itineris esse scirent. Iam Imaginem istam nuncupabant* Dei, qui eduxit Israelem è terra Ægypti, *id est, veri Dei. Eius etiam cultui consecratam eam iudicauit Aaron, quando exstructo altari coram vitulo, indixit festum, non alieno Deo, sed Iehouæ. Exod. 32.* Iehoua *enim proprium nomen est veri Dei, Exo. 3. & 15. Itaque verus Deus vitulo illo Israëlitarum repræsentatus fuit. Hunc ipsum verum Deum Michæ quoque simulachro effictum & repræsentatum, hæc eadem ratio comprobat. Nam & mater Michæ affirmauit Iudic. 17. se* argentum illud (*ex quo simulachrum factum est*) sanctificâsse Iehouæ ad faciendum sculptile: *& Micha se Iehouam in eo colere declarauit, conducto Leuitâ dicens*; Nunc noui Iehouam benefacturum esse mihi, eò quòd est mihi Leuita in Sacerdotem. *Illæ etiam statuæ, quas Ieroboam in Bethel & Dan collocauit, 1. Reg. 12. vt specie conuenerunt cum vetere vitulo Israëlitarum; ita ijsdem verbis institutionis repræsentando Deo vero destinatæ sunt. Hoc partim inde patet, quia 1. Reg. 16. dicuntur* grauius peccâsse, qui Baalem colebant, quàm qui vitulos: *nam Deum verum illicito modo colere minoris impietatis est, quàm idem facere Deo falso; partim quòd Helias, dicendo Israëli 1. Reg 18.* Quousque claudicaturi estis in duabus cogitationibus? si Iehoua est Deus, sequimini eum; sin autem Baal, sequimini eum; *clarè ostendit ipsos Iehouam in vitulis coluisse: partim denique, quòd Rex Iehu*, Vide, *inquit*, zelum meum pro Iehoua, *2. Reg. 10. cùm Baalis seruos statuasque perderet, qui tamen à vitulorum cultu non recessit: quin & cultores eorum vocauit* Seruos Iehouæ. *Hæc Scripturæ testimonia euidentissimè probant, Iudæos quædam simulachra habuisse, quibus verus Deus repræsentaretur, & coleretur.*

Et hoc etiam fatetur & docet Caluinus, qui ad primum testimonium, quod adducit Iesuita, Fac nobis Deos, qui nos præcedant, *respondet Comment. in Exod. cap. 32.* probabile non esse tam crassos fuisse, vt vellent Deum nouum sibi creari, sed per Metonymiam Deos vocant externas imagines, ex quarum aspectu colligunt superstitiosi Deum sibi esse propinquum. *Cùm ergo negat Deos vocâsse, negat non vocâsse propriè: in eandem planè sententiam, quâ ibidem eiusdem effugij Pontificiorum vim explicat his verbis:* Non reputantur, inquiunt, pro Dijs Imagines. *Quæ obiectio, cui respondet Bellarminus, satis magno ei documento esse debebat, Caluinum hoc sibi velle. Laudat quoque Concilium Tridentinum Sess 15. illud Nicenæ 2. Synodi act. 4.* Hic est Christus *simillimum Iudæorū dicto,* Hic est Deus tuus. *Hinc igitur consequitur, Caluinū, qui, vt Papistæ simulachra Deos se vocare negant, ita & Iudæos negat vocâsse, significare, non ea propriè Deos vocâsse.*

Adhæc Caluinus, contra eundem prætextum Papistarum, Non reputantur pro Dijs Imagines; *sic scribit lib. 1. Institut. capu* §. 9. Nec tam prorsus incogitantes erant Iudæi, vt nō meminissent, Deum fuisse, cuius manu educti essent ex Ægypto, antequam fabricarent vitulum. Quin Aaroni dicenti, illos esse Deos, à quibus liberati essent è terra Ægypti, intrepidè annuebant, non dubia significatione, velle se retinere illum Deum liberatorem, modò præeuntem in vitulo conspicerent. *Bellarminus sophisticè omissis postremis his verbis, quibus Caluinus probat, quod in prioribus affirmârat, elicit* Secundum *Caluini, vt ille ait, mendacium, & dicit, priora verba, quibus dicit,* Iudæos non tam prorsus incogitantes fuisse, vt non meminissent Deum fuisse, cuius manu educti essent ex Ægypto, antequam facerent vitulum, *pugnare planè è diametro* cum verbis scripturæ. *Hoc autem sic probat*; Scriptura, *inquit*, Deuter. 32. Deū, ait, qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui. Et in Psal. 105. Fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculptile, & obliti sunt Deum, qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, &c. Et Ierem. cap. 2. Ambulauerunt post vanitatem, id est, post idola, & non dixerunt, Vbi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Ægypti. *Respondetur, Iesuitam fucum facere imperitis conari ancipiti vocabulorum* meminisse *& obliuisci. Nam* obliuisci *in Scriptura dicitur, qui non meminit fructuosè, religiosè & piè. Vnde Moses ad populum, Deut* 8. Caue tibi, *inquit*, ne obliuiscaris Iehouæ Dei tui, non obseruando præcepta eius, iudiciaq; eius, & statuta eius, quæ ego præcipio tibi hodie. *Ex quibus verbis intelligimus, qui Deum ex præscripto Legis non colunt, nequaquam ita meminisse Dei, vt oportuit. Et de contumacibus Israelitis dicitur Psal* 78. Non seruauerunt fœdus Dei, & in Lege eius renuerūt ambulare: obliti actionum eius & mirabilium operum, quæ ostenderat ipsis. *Ex quibus rursus intelligitur, rebelles perhiberi beneficiorum Dei oblitos: quia gratam eorum memoriam obedientiâ & obseruatione Legis non ostendunt. Itaq; Scriptura dicit Psal.* 105 *Iudæos, qui vitulum fecerunt, & adorauerunt,* oblitos esse Dei: *quia Dei Legem, ne vllam similitudinem facerent aut colerent, nefariè violarunt. Tantùm autem abest, vt Caluinus illos hac diuina Legis violatione oblitos esse Dei neget, vt cunctos qui visibilem vllam Dei formam, non solùm sibi faciunt, & colunt, sed vel appetunt, eo ipso affirmet* à Deo desciscere, *Institut. lib.* 1. *c.* 11 §. 2 *Cuius rei probationē, quum ex Deut.* 4. *c. petat, vbi Moses vetat, ne similitudinem vllam sibi faciant, quoniam isto scelere se contaminantes* obliuiscantur fœderis Iehouæ Dei sui, *apparet luce clarius, idem à Caluino affirmatum esse verbo,* desciscere, *quod verbo* obliuisci *Scriptura significat.*

Sed ipse Bellarminus fraudem agnoscit suam ex ipsius historiæ, de qua agitur & disceptatur, contextu retegi & conuelli. Nam verbis, quæ Iudæi de vitulo vsurpabant: Hic est Deus tuus, qui eduxit te ex Ægypto, *fatetur significari:* Hæc est imago Dei tui, qui eduxit te ex Ægypto. *Habebant igitur Iudæi in memoria, Deum fuisse, cuius manu educti essent ex Ægypto, antequam facerent vitulum, ipsomet confitente. Rursus Colum.* 2131. *post admissam Abulensis, Caietani, & aliorum sententiam:* Hoc etiam modo, *inquit*, Iudæi verè obliuiscebantur Dei, licet non putarent se eius obliuisci. *Verè obliuiscebantur: en sententiā Scripturæ;* obliti sunt Deum, qui saluauit eos; *&*, Nō dixerunt, vbi est Dominus, qui nos eduxit ex Ægypto? *Licet nō putarent se eius obliuisci: en sententia Caluini;* Nec tam prorsus incogitantes erant, vt non meminissent se à Deo seruatos; nam dixerunt, Hic est Dominus, qui nos eduxit ex Ægypto *Poterat ne clarius Bellarminus suum ipsius de Caluino mendacium redarguere? præsertim quum addat hæc clara verba in fine col.* 2129. Iudæi ergo, quia viderant in Ægypto in summo honore vitulum, putauerunt ipsum Deum cœli esse vitulum illum, & ideò imaginem vituli statuerunt illi. *Vnde consequitur, eos in Imagine vituli coluisse ipsum verum Deum cœli, quod oppugnandum sibi sumpsit Bellarminus, hîc autem apertissimis verbis concedit.*

Tertium *mendacium Caluini Bellarminus ex his eius verbis expiscari conatur, quæ leguntur lib.* 1. *Institut. cap.* 11. §. 8. Deum quidem esse nouerant, cuius experti virtutem erāt in tot miraculis: sed propinquum sibi esse non confidebant, nisi oculis cernerent

corporeum vultus eius symbolum, quod sibi testimonium esset gubernantis Dei. A præeunte ergo Imagine volebant cognoscere, Deum itineris sibi esse ducem. *Rursus ibid.* §. 9. Deum æternum Iudæi, vnum verumque cœli ac terræ Dominum, sub talibus simulachris persuasi erant semper colere. *Ex his verbis Iesuita inferre vult, Caluinum dicere,* Quòd Iudæi in omnibus suis simulachris Deum vnum & verum colere voluerint. *Respondeo, Iesuita sophisticè pro Caluini vocula* Talis *supponit* Omnis: *tanquam sic concludat,* Sub talibus simulachris Deum verum coluerunt, ergo sub omnibus. *Significanter autem loquitur de* talibus, *qualis erat vitulus, de quo loquebatur.*

Vt ostendat autem Bellarminus mendacium Caluini, primò probare conatur colum. 2129. Iudæos Aaroni dicentes, Fac nobis Deos, non corporeum Dei signum & imaginem, sed Deum corporeum quæsiuisse: Quia, *inquit,* si volebant tantùm signum corporeum, non erat opus vt facerent vitulum: nam habebant nubem & columnam ignis, quæ melius ducebant, quàm vitulus, qui portari necesse habebat. *Respondeo, Si vera est hæc Bellarmini ratio, Papistæ quoque, quum Agnos Dei faciunt, corporeos Christos quærunt, non corporea signa Christi: Quia si vellent tantùm signa corporea, non esset opus etiam vt facerent* Agnos: *habent enim sacramenta Baptismi & Eucharistiæ, quæ melius repræsentant Christum eiusque mortis effectum, & sanguinem effusum pro peccatis hominum, quàm Agni imago: nō ergo signa corporea, sed Christos corporeos quærunt, si vera est Bellarmini ratio.*

Sed ipse Iesuita proximo argumento secundo, quod extemplò subjicit, castigat hanc rationem: Inquit enim, Nulla causa reddi potest, cur potius vitulum fecerint, quàm ouem, aut aliquid aliud, nisi quia assueti erant videre maximum Deum Ægyptiorum, qui est vitulus niger albis maculis insignis, quem ipsi vocant Apim: de quo Cicero lib. 1. de Natura Deorū, & Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 5. & scriptores omnes, Herodotus, Diodorus, Plutarchus, Plinius, Suidas, Eusebius, &c. Iudæi ergo, quia viderant in Ægypto in summo honore vitulum, putauerunt ipsum Deum cœli esse vitulum illum, & ideò illi imaginem vituli statuerunt. *His verbis testatur apertissimè Iesuita, Imaginem hanc fuisse, quam statuerunt Iudæi, non Deum, sed imaginem Dei. Et statuerunt idipsum quod quæsiuerunt, dicentes:* Fac nobis Deos: *Nam & ipsi vitulum fecisse perhibentur, quia fecit Aaron, quod ipsi fieri iusserunt. Ergo Bellarminus, non Caluinum, sed seipsum mendacij coarguit, cùm ait,* eos quęsiuisse non signum corporeum, sed Deum corporeum.

Simili modo secundò *iam respondet Caluino Iesuita*, Pro imagine quidem Dei factum esse vitulum à Iudæis, sed pro falsi Dei imagine, non pro veri. *Hoc tali argumento probat Colum.* 2129. Nulla causa reddi potest, cur vitulum potius fecerint, quàm ouem, aut aliquid aliud, nisi quia assueti erant videre maximum Deum Ægyptiorum, qui est vitulus, quem ipsi vocant Apim: de quo Cicero, Augustinus, & scriptores omnes, Herodotus, Diodorus, Plutarchus, Plinius, Suidas, Eusebius *&c.* Iudæi ergo, quia viderant in Ægypto in summo honore vitulum, putauerunt ipsum Deum cœli esse vitulum illum, & ideo illi imaginem vituli statuerunt. *In hoc argumento tria partim manifestè falsa, partim dubia continentur: Primum,* Apis vitulus *est maximus* Deus Ægyptiorum: *alterum:* Iudæi assueti erant videre Apim: *tertium,* nulla alia causa reddi potest, cur vitulū potius fecerint, quā ouē, aut aliquid aliud.

Apis non vitulus fuit maximus Deus Aegyptiorum.

Apim enim vitulum falsò affirmari Maximum Aegyptiorum Deum, ex his ipsis authoribus, quos citat Bellarminus, probari potest. Nam Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei c. 5. & Macrobius Saturnal. lib. 1. cap. 20. maximi Dei nomen *non Apidi, sed Serapidi tribuunt. Apim verò vitulum honoratum fuisse, tanquam symbolum, cuipiam ex cæteris Aegyptijs numinibus dedicatum, quæ in varijs animalibus, tanquam monumentis, symbolis & simulachris coluerunt, ijdem authores indicant, quorum Iesuita meminit: nempe, Suidas in vocibus* Ἄπις, Σάραπις, & Μνεῦις: *Diodorus lib. 1. par. 1. Eusebius de præp. Euang. lib. 1.*

Iudæi an videre assueti sint Apim vitulum in Aegypto.

Alterum valdè incertum & dubium est, Iudæos assuetos fuisse videre Apim. *Nam rarissimè Apis emittebatur in aulam illam, quæ erat ante septū illud templi Apidis, in quo alebatur.*

batur. Et Memphis, in qua sedem habuit, cis Nilum sita erat, ad Occidentalē fluuij partē: Israëlitæ aūt habitabant trans Nilum, ad partem Orientalē. Non autē est credibile, tantùm otij illis fuisse ab oneribus, quib. premebantur, vt traijcerent Nilū ad visitandū in longinquo loco Apim.

Huic non dissimile est tertium, Nullam reddi posse causam, cur Iudæi potiùs vitulum fecerint, quàm ouem, aut aliquid aliud, nisi quia assueti erant videre illum vitulum. *Nam vox Hebræa, quam vitulum vertit Latinus Interpres, non vitulum tantùm, sed etiam bouem significat. Bouis autem imago aptior est, quàm ouis, aut alicuius alius rei, ad repræsentandum frumenti præbitorem, quia boum opera plurimùm ad arandum adhibetur. Causa igitur erat, cur simulacbro potius bouis, quam ouis, aut cuiusquam aliûs rei, Deum colerent, licet bouem Apim in Ægypto nequaquam videre assueuerant.* *Iudæi cur potius vitulum fecerint, quàm ouem, etc.*

Superioribus duabus responsionibus iam tertiam subtexit Iesuita; quâ fatetur, dici non improbabiliter, Iudæos vitulum aureum pro imagine veri Dei habuisse. *Neq. hoc suo solius testimonio probat, sed etiam* Abulensis, Caietani *& aliorum in cap.17. Iudic.* Hi, *inquit,* dicunt, duo genera idolorum fuisse apud Iudæos. Vnum sine nomine certi Dei, quale fuit idolum Michæ, Iud.c.17. & fortè vitulus aureus, quem fecit Aaron Exo.32. & renouauit Ieroboam, 3 Reg.12. non enim Scriptura vocat vitulū Deum Moloch, vel Baal &c. sed semper ait, Hi sunt Dij tui Israël. Alterum genus fuit cū certo nomine, vt Baal, Moloch, Astaroth, Chamos, &c. vt videre est 3. Reg.11. & alibi. Ideò dicunt, nec improbabiliter posse de primo genere admitti, quòd Iudæi in idolo se putauerint colere verum Deum. In idolis autem secundi generis certū est, Iudæos nec voluisse, nec putâsse se colere Deum Israël. *His omnibus docet, probabile esse, Iudæos verum Deum imagine vituli repræsentâsse. Nempe, quia Scriptura non dicit de vitulo, Hic est Deus Moloch, vel Baal, vel quicquam tale, sed sine nomine certi Dei,* Hic est Deus tuus. *Vbi notanda est inconstantia Iesuitæ, & scurrilitas summa in tractandis Scripturis: primò, Dei nomen, in verbis Iudæorum,* Hic est Deus tuus, *capi voluit propriè, pro corporeo Deo, non pro corporea Dei imagine figuratè: secundò, sic contrà exposuit, ac si capiendum putaret figuratè pro imagine Dei, sed pro falsi Dei imagine, non pro veri: tertiò nunc ait, significare imaginem Dei veri, iuxta Abulensem, Caietanum, & alios, nec improbabiliter.* *Iudæi vitulum aureum pro imagine veri Dei coluerunt.*

Eadem arte vtitur contra alterum argumentum, ductum à Iehouæ appellatione, in verbis Aaronis; Festum Iehouæ cras esto: *& in matris Michæ,* Sanctificaui istud argentum Iehouæ. *Nam ad hæc respondet,* duplicem esse solutionem: vnam Caietani, in cap.32. Exod. quòd verè nomen ipsum Iehouæ à Iudęis idolo tribuatur: alterum Abulensis, Caietani, & aliorum, in 17. cap. Iudicum, *quam paulò antè adscripsi. Harum autem solutionum altera, negat verum Deum denotari nomine Iehouæ, altera affirmat. Caietanus autem in eum locum Exodi, quasi Iudæorum loquutio propria foret, ac non figurata, pronuntiat,* ipsos attribuere vitulo nouiter facto præteritum beneficium eductionis de Ægypto: *quod secus se habere agnoscit Bellarminus, beneficium istud alteri figuratè, non Mosis quidem Deo, sed Ægyptiorum, veruntamen alteri figuratè attributum asserens.*

Cæterum Bellarminus, qui secundæ suæ responsionis errorem emendauerat, de imagine vituli habitâ pro Deo, reuertitur tanquam canis ad suum ipsius vomitū: & Iehouę *nomen, non ad verum Deum idolo repræsentatum, sed ad idolum ipsum et imaginē vituli, accommodatū à Iudæis esse cauillatur. Nam quum dixisset,* Iehouæ nomen à Iudęis idololatris idolo tribui, *hæc subiungit:* Hoc fortè significare Scripturā Sap. 14. quum ait, Incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt: nullum enim Dei nomen est incommunicabile, præter hoc Iehouæ; nā cætera tribuuntur aliquando creaturis. *Et obiecto,* nomē illud esse propriū nomē Dei Israel, non ergo potuisse cōmunicari: Respondeo, *inquit,* fortè Iudęos illos qui plures veros Deos esse credebant, nō putâsse hoc esse nomē propriū, sed appellatiuū: fortè etiā cōmunicâsse illud nomē per similitudinē. Quomodo.n. Ægyptij vocare solēt Nilū suū Iouē, & nos de homine strenuò dicimus, hic est noster Achilles; de sapiēte, hic est noster Cato; ita Iudęi de vitulo dice-

bant, hic est noster Iehoua, habeat Moses suum. *Respondeo, valde timidè & dubiè hæc profert Iesuita, vt appareat, hanc rem non certò sibi constare: Inquit enim,* Hoc fortè significari libro Sapientiæ: Iudæos fortè non putâsse nomen esse proprium: & fortè illud communicâsse per similitudinem. *Neq; verò dubium est, quin liber Sapientiæ significet, hoc nomen malè cum lapideis & ligneis simulachris, quibus diuinum numen non est simile, ab idololatris communicari: sicut & ipsius authoris verba satis arguunt, qui dicit,* rem corruptibilem appellari Deum: *& omnes interpretes, non tantùm recentiores, sed etiã prisci notârunt.*

Quod autem ait, fortè Iudæos illos, qui plures veros Deos esse credebant, nõ putâsse Iehouam esse nomen proprium, sed appellatiuum; *Respondeo, Iesuitam dubitatione suâ, calumniari Aaronem & matrem Michæ, quorum hæc verba sunt.*

Postremò, Iudæi, *inquit,* de vitulo dicebant, Hic est noster Iehoua, habeat sibi Moses suum. *Respondeo, Aaron non dixit,* Hic est noster Iehoua; *vt ex pronomine,* Noster, *Mosis Deo suum opposuisse videri possit: sed absolutè, simpliciter, & sine adiunctione* Festum Iehouæ cras esto. *Proinde Iesuita eius verba corrumpit, quò speciosiùs ex similibus* Catonis nostri, Achillis nostri, & Nili *quem Ægyptij* suum Iouẽ *nominant, exemplis persuadeat, Aaronem vitulo per similitudinem communicâsse nomen* Iehouæ. *Bellarminus igitur, quum indubitanter asserit falsa, & suspiciosè vt dubia effert, quæ ad primam Caietani solutionem pertinent; apertè indicat, se ad alteram Abulensis & aliorum necessariò deuolui: nec posse inficiari, quin nomen Iehouæ, vt proprium Dei veri, vsurpârint Israëlitæ, ideoq; verum Deum vitulo illo repræsentârint.*

Simul tamen hoc ipsum quod declinare non potest, quin concedendum agnoscat, non solùm labefacere conatur rei certitudinem eleuando, dum timidè inquit, Id dici non improbabiliter ab Abulensi alijsq; & admitti posse: *sed euertere etiam prorsùs & rei veritatem tollere, dum ait,* eos dicere, admitti posse, quòd Iudæi in idolo putauerint se colere Deum verum. *Et hoc mox explicat ipse, colum.* 2131. Imaginabantur, *inquit,* Deum esse corporeum, & ipsi idolo similem: ex quo sequebatur, vt putarent se colere Deum verum, sed reuera non colerent nisi figmentum suum: quemadmodũ Manichæi dicebant, se colere Deum Patrẽ, & Filium eius Christum, sed quia per Deum intelligebant lucem corpoream, per Christum accipiebant Solem istum corporeũ, nihil habebant Dei, & Christi, nisi solùm nomen. *Hæc Iesuitica distinctio sic formata est, vt imperitis persuadere voluisse videatur, destinata fuisse Iudaica illa simulachra nescio cui figmento, ac non Deo vero repræsentando & colendo. Sed quo pacto probat Iudæos Deum putâsse corporeum, & idolo similem?* Patet, inquit, ex vitulo aureo: nam ideo faciebant in forma vituli quia viderant in Ægypto vitulum in summo honore; inde enim existimabant summum Deum esse vitulum illum. *Respondetur, absurdissimum est, Iudæos existimâsse vitulum esse summum Deum, quemadmodum ostendimus: nec Michæ simulachrum, de quo hîc etiam agitur, vel ad vituli formam effictum ostenditur, vel ab eo factum qui vitulũ in Ægypto viderat: & recentiores Iudæi, qui colebant Ieroboami vitulos, æquè viderant vitulum Ægyptium summo in honore, atq; Bellarminus. Quòd si, quia corporea erant simulachra, inde patet, Iudæos Deum putâsse corporeum, & idolo similem: patet ergo, Pontificios etiam Deum putare corporeum, & idolo similem, quoniam illum exprimunt imagine hominis senis, & columbæ. Sed demus, corporeum & idolo similem à Iudæis existimatum esse Deum: non tamen sequitur inde, Iudæorum idola non fuisse veri Dei simulachra, sed figmenta ipsorum? verùm forma tantùm falsa, res autem vera expressa fuit.*

Notandum autem est singulare acumen ingenij Iesuitæ, qui figmentum illud suum de figmento à Iudæis culto, ac non Deo vero, simili exemplo fucare conatur, nempe Manichæorum, dicentium, se colere Deum Patrem, & Filium eius Christum; sed per Deum lucem corpoream intelligentium, per Christum autem Solem illum corporeũ; eoq; nihil Dei, & Christi, nisi nomen habentiũ. *Nam Manichæi, non rectè de corporea luce exponentes illud Apostoli* 1. *Tim.* 6. inaccessã lucẽ à Deo Patri habitari, *Christo, qui virtus &* sapientia Dei *dicitur, ita domiciliũ per analogiã quandã in luce visibili assignabant, vt virtutem quidem*

quidem eius in Sole, sapientiam verò in Luna habitare crederent, vt est videre apud Augustinum contra Faustum lib.20.c.2. Et hoc euincit, Theodoretum errâsse, quum scriberet Haeret. Fab.lib.1.cap.vlt. Manichaeos soli tribuere nomen Christi. Vnde Baronius Annal.tom. 2. Anno 277. errorem Theodoreti ex Augustino detegens, ex professo quasi contra Bellarminum concludit, Manichaeos non propriè Solem Christum dixisse, sed in Sole Christum esse. Vt igitur dissimile esset hoc exemplum, si Manichaei nuda Dei & Christi nomina tantum vsurparent, significantes illis lucem & Solem; quoniam Iudaei Iehouae nomine verum Deum denotabant, etsi falsò crederent, aut virtutem eius latêre in imagine, aut ipsum esse corporeum: sic Iudaeos verum Deum in idolis coluisse arguit, qua ex parte simile est; quia Manes, etsi peruersissima de Christo sentiens, ipsum tamen Seruatorem nostrum, Dei Filium vnigenitum, &c. coluit. Itaq. Dei veri simulachra erant, quae Iudaei fecerunt ad repraesentandum & colendum Iehouam, etiamsi vim eius latêre in imagine, & ipsum corporeum esse putâssent.

Atq. hoc esse verissimum, attestatur etiam Tridentinus Catechismus, qui pro Catholico dogmate tradit, verum Deum talibus Iudaeorum simulachris repraesentatum fuisse. Nam de praecepto 1. hoc agens, Non habebis Deos alienos coram me, sic inter alia inquit: Hac loquendi formâ legislator vsus est, non quòd satis explicata non esset haec sententia affirmatione praecepti in hunc modum, Me vnum Deum coles; si enim Deus est, vnus est: sed propter caecitatem plurimorum, qui olim Deum verum se colere profitebantur: multitudinem tamen Deorum venerabantur: cuiusmodi inter Hebraeos ipsos permulti fuerunt, qui, vt Helias eis obijciebat, in duas partes claudicabant, quod & Samaritae fecerunt, qui Deum Israëlis, & Deos gentium colebant. His verbis Catechismus apertissimè testatur, Israëlitas habuisse vitulos pro simulachris veri Dei. Nam illi ab Helia claudicationis in duas partes admoniti sunt; quoniam inter veterem vitulorum cultum, & nouum Baalis, ad vtrum vergerent, fluctuabant. Quare quum & professi sint se verum Deum colere, teste Catechismo; & Deos alios venerati sint; illud in vitulis fecerint oportet, hoc in Baale. Quod clarius declarat, dum Samaritas etiam, cùm verum Deum, tum Deos Gentilium coluisse dicit. Verum enim Deum dicuntur coluisse, quia colebant eum, quem à vitulorum cultoribus Israëlitis antea cultum edocti sunt. Adhaec Tridentinus Catechismus, asserens mandatum violari, Non facies tibi sculptile, si quis diuinitatem exprimat imagine, Mosis Deut.4. & Isaiae 40.c. testimonijs probat: Quocirca, inquit, Israëlitae, qui ante vituli simulachrum clamabant, Hi sunt Dij tui, Israël, qui te eduxerunt de terra Aegypti; idololatrae sunt appellati, quia mutârunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis foenum: Vbi rursum affirmat, Iudaeos verum Deum imagine vituli effinxisse: alioquin non ad propositum, praecedentibus & sequentibus verbis explicatum, de lege violata, si Dei incorporei corporea fiat imago, exemplū hoc accōmodâsset. Non ergo tantum probabiliter dicitur & admitti potest, sed etiā necessariò pro indubitatè vero admittendū est, iuxta canonizatum Catechismū, Iudaeos Deum verum quibusdā simulachris repraesentauisse.

Tridentinus Catechismus testatur vitulo alijsq; simulachris apud Iudaeos verum Deum repraesentatū fuisse.

PROBAVIMVS hucusque contra Bellarminum, Iudaeos simulachra & imagines suas non pro Dijs alienis, sed pro Deo vero interdum habuisse & coluisse: nunc contra eundem confirmabimus, simulachris etiam Gentilium nonnullis verum Deum repraesentatum esse. Probat hoc Caluinus lib.1. Institut.cap.11.§.9. his verbis: Nec ita stupidi fuisse Ethnici credendi sunt, vt non intelligerent Deum alium esse quàm ligna & lapides. Mutabant enim pro arbitrio simulachra, Deos semper eosdem animo retinebant; & multa erant vni Deo simulachra, nec pro multitudine complures tamen Deos sibi fingebant: praeterea noua quotidiè consecrabant, nec putabant tamen se nouos facere Deos. Legantur excusationes quas ab idololatris sui seculi fuisse praetextas refert Augustinus in Psal.113. nempe, quum arguerentur, respondebant vulgares, se non visibile illud colere, sed numen quod illic inuisibiliter habitabat. Qui verò purgatioris, vt ipse loquitur, religionis erant, nec simulachrum nec daemonium se colere aiebant: sed per effigiem corpoream intueri eius rei signum, quam colere deberent. Ex his verbis Bellarminus quatuòr argumenta eruit, vt supra quoque indicauimus,

Simulachris nonnullis Gentilium verus Deus repraesentatus.

quibus errorem Ethnicum Papistico similem esse docet Caluinus.

Primum est, Deos semper eosdem animo retinuisse Ethnicos, simulachra autem mutâsse pro arbitrio. *Ad hoc respondet Iesuita col. 2133.* Ethnicos eadē stultitiâ, quâ putabant aliquos Deos posse fieri manibus hominū, potuisse etiam credere Deos aliquos potuisse destrui manibus hominum. *Respondeo, Caluini argumentum probat Spiritus S. Is enim per Ieremiam 2. c. Iudæis dicit,* Peragrate regiones Cethim, & videte: & ad Kedar mittite, & animaduertite valdè, an mutauerit gens Deos, quamuis illi non sint Dij. *His apertè significat, Gentiles non mutâsse Deos suos. Simulachra autē mutârunt Gentiles, vt Rhodij, Romani, alijq́, docent. Simulachra igitur Deos non putârunt.*

Secundum est, multa vni Deo fuisse simulachra, nec pro multitudine complures tamen Deos ab Ethnicis fictos esse. *Respondet Iesuita,* Ethnicos habuisse alios Deos in cœlo, alios in terra: nec putâsse absurdū, si vnus Deus cœlestis, vt Iuppiter, vel Apollo, haberet in terra multos collegas minores, id est, idola eiusdem nominis. *Respondeo, Habuerunt quidem Ethnici alios Deos in cœlo, alios in terra, & hos terrestres, illos cœlestes dixerunt. Terrestres autem Deos putârunt esse animas & spiritales naturas intelligentiâ præditas æquè ac cœlestes: cuius generis sunt Heroës, Lares & Genij. Quanquam autem cœlestes maiores existimati sint, cum terrestribus collati; minores nihilominus habebantur Iouis respectu. Bellarminus autē, quod Ethnici de diuersis Dijs propriè dictis sentiebant, ad simulachra vnius, Deos metonymicè appellata, transfert: negans illos putâsse absurdum, si Iuppiter, Deus cœlestis, haberet in terra multos collegas minores, hoc est, multa idola eiusdē nominis: at vix probabiliter, nedum verè hoc ab eo dicitur. Romani, Athenienses & Megarenses, eorum omniū, qui nomine duodecim Deorum celebrabantur, imagines habebant, vnà positas: & singulorum ibi alibiq́ passim, in plurimis cùm priuatis, tum publicis locis. Non autem propter Imaginum multitudinem Deos complures ad cultum sibi fingebant: alioquin plus duodecies duodecim fuissent, quos duodecim tantum vocabant. Ethnici ergo Imagines Deos non putabant esse.*

Tertium argumentum Orthodoxorum est, Noua simulachra quotidiè consecrâsse Ethnicos, nec putâsse tamen se nouos facere Deos. *Respondet Bellarminus,* falsum esse, non putâsse Gentiles, se nouos facere Deos, saltem terrestres. *Respondeo, Imò hæc simplex, & nullâ vel saltem probabili ratione fulcita negatio Iesuitæ futilis & falsa est. Cur enim Athenienses Socratem rei capitalis damnatum morte affecerunt, nisi quòd nouos Deos introducere accusaretur? Iidem noua Mineruæ & aliorum simulachra fieri curârunt, vt Plinius refert, lib. 36. c. 5. & Pausanias in Atticis: non tamen putârunt, se ideò nouos Deos facere, qui, vt dictū est, Socratem ob hoc ipsum damnârunt. Romanus Senatus consecrauit noua simulachra Iouis, vt Cicero testatur in Verrem lib. 4. & in Catilin. Orat. 3. ac Paulus Æmilius dedicauit signum vnum, vt Plinius refert lib. 34. c. 8. alterum autem eiusdem Mineruæ Cicero, vt Plutarchus in vita eius indicat: non tamen putauit propterea se nouos Deos facere Senatus, Æmilius, & Cicero, qui legibus suis vetuit, ne quis Deos nouos haberet, vt est videre lib. 2. de legibus.*

Quartum argumentum est ab Augustini testimonio sumptum, qui in Psal. 113. refert, Gentiles vulgares respondisse, quum accusarentur idololatriæ, se non visibile illud colere, sed numen quod illic inuisibiliter habitabat. Qui verò purgatioris religionis erant, nec simulachrum, nec dæmonium se colere aiebant: sed per effigiem corpoream intueri eius rei signum, quam colere deberent. *Hoc testimonium colum. 2117. Iesuita primò nudè & mutilatè proponit: deinde colum. 2133. nihil prorsùs ad id respondet, sed tantùm ad tria: est enim inuictissimum: tertiò, aliud agens hac ipsa columnâ, non refutat, sed confirmat firmissimè.* Nam in simulachris, *inquit*, & idolis plurimi Gentiles colebant pro Dijs homines mortuos; vt probant Lactantius, Augustinus, Cyprianus, Eusebius & Tertullianus: alij non homines mortuos, sed dæmones, vt patet ex Hermete, Cypriano, Augustino, Origene, Eusebio, Lactantio, Sulpitio & Scriptura; alij nec simulachrum, nec homines mortuos, nec dæmones, in idolis se colere dicebant, sed partes mundi; nam in idolo Apollinis colebant Solem, in idolo Neptuni mare, in idolo Iouisætherē; vt referunt Eusebius & Augustinus:

Augustinus: alij deniq; nec ipsas corporeas mundi partes, sed animas earum partium, id est, Solis, Lunæ, Terræ, &c. vt Eusebius & Augustinus testantur. *Respondeo, Hi omnes declarant, se intellexisse, Deum alium esse quàm ligna & lapides. Verissimè igitur à Caluino, alijsq; Orthodoxis, dicitur, approbāte tātâ copiâ testiū, & Bellarmino ipso, Gentiles sua simulachra pro Dijs non habuisse.*

Bellarminus, postquam sic frustra adortus est Orthodoxorū argumenta, quibus probant, Gentiles etiam, non semper simulachra sua pro Dijs habuisse & coluisse, *eaq; inani labore prosternere conatus est, iam ipse colum. 2131. & 2132. seu libro 2. de Imaginibus Sanctorum cap. 13. probare conatur, cùm Scripturæ sacræ, tum Patrum, quin etiam Horatij & Hermetis testimonio,* multos Ethnicorum credidisse, ipsa idola esse Deos: *Et inde sic concludit;* Vide igitur, Lector, an non mentiatur Caluinus, quum negat Ethnicos habuisse pro Dijs.

Argumēta Bellarmini, quibus probare conatur, Gētiles sua idola pro Dijs habuisse, & eorum refutatio.

Præmittit autem quatuor causas, quibus, *vt ipse inquit*, mouebantur Ethnici ad credendum idola esse Deos: *quò doceat*, non fuisse hanc tantam stupiditatem, quantam Caluinus videri vult. *Adeò autem apertè istæ rationes aut sunt falsæ, aut ad falsum concludendum detortæ, vt multò rectiùs Orthodoxis exclamare liceret: Vide igitur, Lector, an non mentiatur Bellarminus, quum ait, Ethnicos habuisse idola pro Dijs.*

Prima *Iesuitæ causa, quâ probare vult, Gentes simulachra sua pro Dijs habuisse & coluisse, hæc est*, Quia id eis dicebatur à Pontificibus suis. Secunda, quia videbant totum ferè mundum id credere. *Respondeo, potuisse has ambas rationes eadem facilitate reijci, quâ probantur à Iesuita: nihilominus refelluntur ex* duodecim Dijs. *Quum enim eos duodecim tantùm esse crediderint Romani, Hetrusci, Macedones, Athenienses, Arcades, alijq; Græci; Ægyptij quoq;, & multi in Asia, idq; monumentis publicis altarium, imaginum & templorum omnibus notissimum fuerit, etiam ex fæce plebis: sequitur, nec Pontifices populo dixisse, nec totum ferè orbem terrarum credidisse, simulachra eorum, quæ innumera erant, sed ipsis simulachris repræsentatos, pro Dijs habuisse.*

Tertia *causa est*, quia Idola interdum loquebantur, & futura prædicebant; seu potiùs loqui videbantur: sed populus credebat ea verè loqui, quum reuera diabolus in ipsis loqueretur. Hoc patet, *inquit*, ex cap. 21. Ezechiel. & cap. 10. Zachar. & ex lib. 1. cap. vltimo Valerij Maximi. *Respondeo, Ezechiel non dicit, Idola loquuta, sed Regem Babyloniæ tantùm* ea consuluisse: *hinc verò non sequitur, vel ipsa, vel in ipsis dæmonia loquuta esse. Consuluerunt Ethnici Delphicum Apollinem: non tamen Apollo edidit oraculum per os idoli, sed per vatem Pythiam. Alexander M. consuluit Iouem Hammonem, cuius statua multis ceremonijs honorata est, oraculi impetrandi gratiâ: oraculum autem accepit Alexander non à statua, sed à vate. Caligula consuluit Fortunam Antiatem, Domitianus Prænestinam, neutra tamen vocem emisit, sed per sortes respondit. Ac Plutarchus in vita Coriolani, veterem Romanorum Pontificum narrationem, de simulachro Fortunæ muliebris loquuto, tanquam falsam & absurdam admodum perstringit. Sed quid multis? Spiritus sanctus ipse testatur psalm. 115.* simulachra Gentium os quidem habere, sed non loqui. *Et quomodo Deus consultus responderit, 1. Samuel. 28. legitur, nempe, non per vocem è cælo emissam, sed vel per somnia, vel per Vrim, vel per Prophetas.*

An idola loquuta sint.

Explicatio loci Ezech. 21. c.

Eiusdem monetæ est, quòd sententiam suam ex 10. cap. Zachariæ probare conatur: vbi scribitur, Idola loquuta sunt vanitatem. *Nam si Deus ea loqui dicitur, quæ vel per somnia, vel per Vrim, vel per Prophetas significat, etsi nulla ipsius vox audiatur, quid impedit, quin idola dicantur loquuta, quod idololatrarum consilio & ore fuaserunt, licet ipsa muta sint? Quemadmodum* doctrinas dæmoniorum *Paulus vocat, quas hæretici tradunt: quia qui falsa tradit à dæmonijs agitur: ac Ethnici Apollinem, Fortunam, cæterosq; Deos aiunt* respondere, dicere, prædicere, *quæ per vates, sortes & alias rationes ab ipsis significantur. Certè Zachariæ locum sic explicant quoq; Hebræorum interpretum doctissimi: satis alio-*

Explicatio loci Zachar. 10. c.

Z

quin ad arripienda talia commenta, quale Iesuiticum illud est, propensi. Et Septnaginta Hebræa verba, tanquam ad personas transferendo, vertunt, Qui eloquebantur, loquuti sunt molestias: *quo satis perspicuè docent, se putâsse verba Zachariæ, non propriè de Idolis, sed de Idolorum cultoribus figuratè intelligenda esse; de toto grege diaboli, diuinatoribus, astrologis, & somniorum interpretibus, vt Theodoretus in hunc Prophetæ locum; aut hæreticis, vt Remigius indicat.*

Valerij Maximi loca explicantur.

Valerius Maximus autem tertius Iesuitæ testis, lib. 1. cap. vltimo exempla duo recitat loquentium Idolorum, vnum Iunonis Monetæ, alterum Fortunæ muliebris. De priore autem Titus Liuius, historicus grauior & antiquior, ait: Quum quidam militum, Visné Romam ire Iuno? dixisset; conclamâsse cæteros, Deam annuisse: indeq; fabulæ adiectum esse, vocem quoq; dicentis, velle auditam. *Posterius exemplum Plutarchus in Coriolano* Fabulam *appellat. De eodem etiam rectissimè Augustinus de Ciuit. Dei lib. 4. cap. 19.* Si Fortuna, *inquit,* loquitur, non saltem muliebrem, sed virilem potiùs loqui debuisse: ne ipsæ, quæ simulachrum dedicauerunt, tantum miraculum muliebri loquacitate finxisse putarentur. *Certè hæc Augustini suspicio ex circumstantijs rei gestæ valdè augetur. Nam, vt Dionysius Halicarnass. lib. 8. & Plutarchus in vita Coriolani testantur, duo erant Fortunæ muliebris simulachra; vnum, publico sumptu factum à Senatu, alterum priuato à mulieribus: nec loquutum fertur, quod à Senatu factum est, sed quod à mulieribus.*

Vtcunq; autem res sese habeat, vnum, vel ad summum duo simulachra, in Gentium historijs inuenit Iesuita, quæ loquuta perhibentur: ex quibus vniuersaliter colligit, Gentiles sua simulachra pro Dijs habuisse. Si bona hæc est consequentia, ergo etiam Papistas suas Imagines pro Dijs habere necesse est. Nam statua B. virginis Mariæ bis, & quidem pluribus verbis Hyacinthum alloquuta dicitur à Seuerino lib. 1. cap. 13. de Canonizatione Hyacinthi: Quum enim Hyacinthus, Tartaris irruentibus, è templo monasterij Kioniensis, trans Borysthenem fluuium, fugeret, magnâ voce ipsum inclamâsse dicitur, ô Fili Hyacinthe, effugis manus Tartarorum, & me, cum filio meo, dissecandam & conculcandam relinquis; accipe me igitur tecum: *attonitoq; Hyacintho, & dicenti,* O gloriosa virgo, est nimis grauis isthæc Imago tua, & quomodo eam asportare potero? *respondisse virginem,* Accipe, quia alleuiabit pondus filius meus, &c. *Imago item Christi in quodam templo Neapoli Thomæ Aquinati dixit;* Benè scripsisti de me Thoma; quam ergo mercedem accipies?

Postrema *è quatuor causis Bellarmini, cur Ethnici potuerint haud improbabiliter putare, simulachra ipsa esse Deos, hæc est,* Quia erant formâ humanâ prædita: & qui videt sua membra sentire & viuere, facilè persuadetur viuere & sentire etiam sibi similia. *Respondeo, hæc ipsa quoq; est, cur Papistæ suas etiam statuas pro Dijs habere meritò videri possint: Simulachra enim omnia ipsorum formâ humanâ prædita sunt. Atqui Bellarminus magnæ stupiditatis condemnaret suos, si statuas ipsas putarent Deos esse: Et tamen Caluinum reprehendit, dicentem:* Nec ita stupidi fuisse Ethnici credendi sunt, vt non intelligerent Deum alium esse, quàm ligna & lapides, &c.

His sic à Iesuita præmissis, subiungit iam col. 2131. & 2132. rationes & argumenta, vt probet, Ethnicos credidisse ipsa idola esse Deos. Prima est *petita ex sacra Scriptura, ex qua tria testimonia profert. Primum est:* Omnes, *inquit,* Prophetæ laborant, vt doceant idola aurea & argentea non esse Deos: & probant, quia non loquuntur, non vident, &c. Vide Isa. cap. 46. Dauidem psalm. 113. & psal. 134. & Hab. 2. sed præcipue epistolam Ieremiæ Baruch. 6. vbi ad singula argumenta concludit: Vnde notum sit vobis quia non sunt Dij. At certè stulti essent Prophetæ, si id refellere conarentur quod nemo assereret. *Respondeo, hoc ad institutum Iesuitæ nihil facit: nam probat tantum, aliquos asseruisse, idola aurea & argentea esse Deos: Hoc nemo negat. Sed esse Deos propriè dictos, non Metonymicè, & pro numinibus ipsis, non simulachris numinum habita: hæc eius ratio nec probat, nec Prophetæ citatis locis affirmant. Isaias enim inquiens,*

Explicatio loci Isa. 46.

Deum

Deum auro, argento, à conflatore fieri, *significat* Dei *nomine simulachrum Dei, sicut apparet ex praecedentibus verbis*; Cui assimilaretis me, & æquaretis, aut compararetis me, vt similes essemus? Cui assimilabitis Deum, & quam similitudinem ordinabitis ei? *Res adeò manifesta est, vt Bellarminus ipse de Ecclesia triumphante lib. 2. c. 8. admittat cum distinctione, Isaiam dicere*, Deum non posse exprimi perfectâ similitudine. *Prophetas autem cæteros ad eundem modum Deorum nomen vsurpare, si minus pro veri Dei simulachris, saltem pro eorum quos Ethnici Deos reputarent, Epistola Ieremiæ inscripta, quam Iesuita in primis vrget, luculentissimè indicat*, Chaldæos *nempe* ad Belum, *tanquam summum Deum recurrisse: & Bellarminus asserat de Verbo Dei lib. 1. cap. 13.* Belum fuisse hominem, pro Deo ab illis habitum post mortem, ac simulachro repræsentatum. *Et si Papistæ diligenter Epistolam illam legerent, hortante Bellarmino, vt viderent quemadmodum ad singula argumenta ibi concludatur*, vnde notum sit vobis, quia non sunt Dij, *mox intelligerent se, qui Diuorum statuas* Diuos *vocant, perinde conuinci stupiditatis simulachra ipsa pro numinibus habentes, ac Ethnici conuincuntur ex conclusione eius Epistolæ.*

A *Sequitur alterum testimonium*: Præterea, *inquit Iesuita*, Act. 19. de Paulo dicunt Ethnici, Paulus hic suadet, dicēs, quia non sunt Dij, qui manib. fiunt: ergo ipsi putabant esse Deos eos, qui manibus fiunt. *Respondeo, Bellarminus rursus ambiguitate eadem ludit, quâ prius, quasi agerēt vel loquerētur Ephesij de Dijs propriè dictis. quū metonymicè notent Imagines diuinas Deorū instar honoratas. Nam Demetrius aliiq; Ephesij faciebāt imagines argēteas Dianæ, quas cultorib. eius vēdebant. Dianā autem habebāt pro numine singulari: vnde voces istæ*, Magna est Diana Ephesiorū. *Ac ne simulachrū quidem, quòd à Ioue delapsum fabulabātur, ipsam Deam esse putabāt.* Deorū *igitur appellatione notātes simulachra suis manibus facta, ea sibi videri Deæ signa, non propriè Deam, indicabant.* Explicatio loci Act. 19.

Tertium est Ierem. 2. vbi Propheta, simulachra lignum & lapidem *appellans, ait idolorum cultores* dicere ligno, Pater meus es; & lapidi, Tu genuisti me. *Hanc insaniam hominis idololatræ taxans liber Sapientiæ 14. cap.* Non pudet, *inquit*, ipsum alloqui rem inanimam: sed de sanitate quidem inuocat id quod nullis est viribus, pro vita verò quod mortuum est rogat, & inexpertissimo supplicat pro auxilio, & de profectione ab eo quod ne gressu quidem vti potest, & de quæstu & opere ac manuum consequutione, ab eo quod manibus ignauissimum est commodam effectionem petit: rursum aliquis se ad nauigandum comparans, & feros per meaturus fluctus lignum inclamat putridius naue quæ fert ipsum: *Ex his duobus Scripturæ locis Bellarminus sic argumentatur:* Explicatio loci Ier. 2 et Sap. 14

Ierem. 2. & Sapient. 13. & 14. Scriptura dicit.

Ethnicos solitos inuocare idola, & eis commendare salutem suam. Nemo autem inuocat aut orat simulachrum, inquit Augustinus in Psal. 113. qui non putet ab illo se exaudiri. *Ergo*

Crediderunt idola & simulachra sua esse veros Deos.

Respondeo, Si hæc de Ethnicis consequentia valet, hæc quoq; de Christianis valeat, nempe, Pontificios putare Imagines suas Deos esse. Nam Polydorus Vergilius lib. 6. de Inuent. ca. 13. Benè multi sunt, *inquit*, rudiores stupidioresq;, qui saxeas, vel ligneas, marmoreas, æneas, seu in parietibus pictas, varijsq; coloribus litas Imagines colant, non vt figuras, sed perinde quasi ipsæ sensum aliquem habeant: & ijs magis fidant quàm Christo, vel alijs Diuis, quibus dicatæ sint. *Ac Pius 11. Pontifex Rom. refert in Comment. lib. 2.* in Ecclesia sanctæ Mariæ Prunetanæ, agri Florentini, Virginis esse Imaginem, quam mirâ religione populi venerentur, tanquam pluuiæ serenitatisq; donatricem, quum necessitas ingruit. *Catechismus quoq; Tridentinus in Tract. de Orat. tit.* Quis orandus sit; *testatur*, ad Imaginem Sancti alicuius dicere *Papistas* orationem Dominicam, imò ligno & lapidi dicere, Pater noster es.

Et Bellarminus de Ecclesia triumph. libro secundo, cap. 23. Concionatores, *inquit*, alloquuntur Imaginem crucifixi, eiq; dicunt, Tu nos redemisti, Tu nos Patri reconciliasti. *At inquit Bellarminus dicto loco*, ista non dici Imagini, nec vt lignum est, nec vt Imago est, sed vt accipitur loco exemplaris, id est, dici ipsi Christo, cuius tamen Imago vicem gerit. *Respondeo, ex Augustino quoq; apparet in Psalm. 113. Conc. 2. Ethnicos non fuisse professos, se preces simulachris fundere, quatenus ligna erant, aut quatenus simulachra, sed vt accipiebantur loco Exemplarium, id est, orâsse Deos ipsos, quorum tamen vicem simulachra gerebant. Pontificij autem se tam absurdo errore teneri negabunt. Ineptè igitur ex dictis locis Scripturæ concludit Bellarminus*, Ethnicos putâsse simulachra ipsa Deos esse.

Locus Augustini excutitur. Secunda *ratio petita est ex Patribus: ac primò producit Augustinum dicentem*: Fateor altius demersos esse, qui opera hominum Deos esse putant, quàm qui opera Dei. *Respondeo, Inter Pontificios sunt quidam sic altè demersi, vt statuas Sanctorum Deos arbitrentur. Num autem hinc consequitur, Papistas omnes arbitrari Imagines ipsas Deas esse? Sed addit Augustinus*: Illi simulachra venerantur, vel tanquam Deos, vel tanquam signa & imagines Deorum. *Respondeo, Hoc nihil ad rem: Nam & Papistæ simulachra colunt, vel tanquam Agnos Dei, vel tanquam signa & Imagines Agni: nec tamen simulachra ipsa Deos putant. At Augustinus porrò dicit*, Ethnicos multos putâsse ipsa simulachra viuere, spirare & audire, & proinde esse Deos viuentes, & in hoc errore foueri ex ipsa similitudine humanorum membrorum. *Respondeo, Augustinus non dicit*, Et proinde esse Deos viuentes; *sed*, proinde numen occultum habere, nec sine viuo aliquo habitatore esse. *Inter quæ videtur discrimen interponere ex eo quod subiungit*: Itaque homines talibus superstitionibus obligati, plerunque ad ipsum Solem dorsum ponentes, preces fundunt statuæ, quam Solem vocant: & quum sonitu maris à tergo feriantur, Neptuni statuam, quam pro ipso mari colunt, quasi sentientem gemitibus feriunt. Hoc enim facit & quodammodo extorquet illa figura membrorum, vt animus viuens in sensibus corporis magis arbitretur sentire corpus quod suo corpori simillimum videt: quàm rotundum Solem, vndasq; diffusas, & quicquid non eisdem lineamentis formatum conspicit, quibus illa formata sunt, quæ viuentia videre consueuit. *Si Augustinus his verbis non declarat Ethnicos, licet Solis & Neptuni statuas sentire potiùs arbitrarētur, quàm Solē & mare ipsum; arbitratos tamē fuisse Solem & mare esse ipsos Deos, non statuas eorum: at Papistas sua docebit experiētia, non quia simulachra putabant sensu prædita (quod testatur Polydorus, ea perinde coli à multis quasi sensum habeant) idcirco putauisse ea Deos esse.*

Tertulliani locus explicatur. Secundò *Iesuita producit Tertullianum: Is capite decimo, in Apologet. dicit*, Deos Gentilium plura pati, dum fiunt, ab artificibus, quàm patiantur Christiani, quum occiduntur, quòd eos nolint adorare. *Respondeo, dicit ibidem Tertullianus, Apollinem in Delo natum, Iouem in Creta mortuum, & omnes reliquos Deos Gentilium homines fuisse; idq; ipsos scire, nec negare posse. Quum itaq; simulachra quæ vocat cap. 12.* statuas & imagines frigidas mortuorum suorum simillimas, *pro Deorum statuis etiam à Gentilibus habita testetur cap. 13. perspicuè declarat, Gentiles, etsi* Deorum *nomine simulachra sua insignierint, non putâsse tamen ipsa Deos esse; neque Deos propriè, sed Metonymicè nuncupâsse.*

Eusebij locus exponitur. Tertiò *inquit*, Eusebius libro quinto, de Præpar. cap. 15. Triginta, ait, Deorum millia in terra esse censet Hesiodus: ego autem multò plures lapideos, atque ligneos hominum creatores esse video. *Respondeo, hæc Eusebij verba non sunt, sed Oenomai. ab Eusebio citati. Nam Eusebius longam orationem de Oraculorum fallacijs ingressurus, præfatur cap. 10.* se eorum refutationem propositurum non suis, sed alterius verbis, à quo scripta erat deprehensio impostorum. *Et in fine libri, hoc ipso capite quod à Bellarmino citatur, subiungit*; Hæc Oenomaus. *Nempe is re-*

it, redarguens oraculum quo Apollo iussit quoddam Bacchi simulachrum coli, inquit, in terra esse tres myriades Deorum, non immortalium, quales Hesiodus custodiendis hominibus à Ioue præfici tradit; sed lapideorum atque ligneorum. *Sic Oenomaus Ethnicos suos exagitat, quòd oraculorum imposturâ seducti cultum diuinum lapideis ligneisq; Deorum statuis exhiberent. Tam autem abest vt hoc probet Eusebius libro quinto, vt eodem libro & alibi apertissimè potius neget atq; refellat. Nam libro quarto asserit,* patere etiam Ethnicis, inanimata simulachra Deos non esse: *& eo ipso libro cap. 3. affirmat,* vniuersos Ethnicorum Deos ad septem genera pertinere, quorum primo sydera; secundo & tertio homines mortui: quarto affectus & facultates hominum: quinto res quæ hominibus in vsu vitæ sunt: sexto & septimo dæmones boni ac mali comprehendantur. *Quibus verbis clarissimè ostendit, Solis, Herculis, Bacchi, Cupidinis &c simulachra nullo in Deorum numero ab Ethnicis habita fuisse.*

Patribus subiungit Bellarminus Horatij testimonium, ac rhetoricâ interrogatione inquit: Quid est quod ait Horatius lib. 1. Serm. Satyrâ 8. *Horatij locus explicatur.*

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Quum faber, incertus scamnum faceretne Priapum,
Maluit esse Deum?

Respondeo, Poëtam eorum vanitatem per Satyram hanc derisisse, qui non solùm nomen Dei, sed etiam honorem ad truncum transferebant. Perinde ac si quis similem hodiè vanitatem ac dementiam Papistarum in Agno Dei *irrisurus, diceret de Cera, eam fuisse olim inutilem & abiectam ceram, quum Sacrista Papæ, dubitans candelam an* Agnum Dei *faceret, maluit esse Deum. Ineptissimus igitur Bellarminus est, qui ex Satyra colligit, Horatium id sensisse, quod cum irrisione explosit.*

Poëtis annumerat Bellarminus duos sapientissimos viros, Hermetem Trismegistum & Arnobium nondum Christianum, qui idem senserint. Nam Hermes, *inquit,* apud Augustinum lib. 8. de Ciuit. Dei cap. 23. alios Deos factos à summo Deo, alios autem ab hominibus. Deos autem ab hominibus factos dicit esse statuas, quibus arte quadam magicâ alligantur dæmones, ita vt statua sit quasi corpus Dei, Spiritus autem inclusus sit anima, & totum idolum sit Deus, quomodo corpus & anima est homo. *Respondetur, Hæc sententia, quam ex Hermete apud Augustinum Iesuita citat, manifestè falsa est. Scriptura enim sacra testatur Psalm. 135. & Hab. 2.* nullum esse Spiritum in ore, in medio illorum. *Vnde etiam Thomas Aquinas Summ. contra Gent. lib. 3. cap. 104. quum rationibus varijs probâsset, statuas arte magicâ factas, nec habere principium aliquod vitæ, nec habere posse, ac per hoc excludi hanc positionem Hermetis, sic inquit:* Hæc positio authoritate diuinâ destruitur; dicitur enim in Psalm. Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum; os habent, & non loquuntur, nec enim est Spiritus in ore ipsorum. *Tertullianus etiam de Anima cap. 57. & Chrysostomus in Matth. homil. 29. testantur, magos, istorum simulachrorum, de quibus Hermes, artifices, mentiri, affirmantes, animas hominum mortuorum in dæmones mutari, ac sibi ad huiusmodi opera inseruire. Plato quoq; sapientior Hermete, disertè affirmat, statuas Deorum animatas non fuisse, quando ait de Legibus li. 11. ipsos animatos Deos habere multam erga homines beneuolentiam gratiamq;, quòd inanimatas eorum statuas colant: parentes autem & auos animata Deorum simulachra esse, quorum cultu & Deus magis delectetur, quàm inanimatorum, &c. Iamblichus etiam, Ægyptiorum tradens mysteria, Trismegisti columnis & libris explicata, non modò nihil tale scribit de statuis, sed contrà affirmat,* eas nequaquam animatas esse: nec, quamuis ex materia electa construantur obseruatione syderum, quicquam tamen inde in se diuinum habere: atque malè facere nonnullos confidendo se characteribus inclusuros ipsam substantiam alicuius Dei, quo præsente vaticinentur. *Itaq; Hermetis verba de animatis statuis, non probant, Ethnicos putâsse ipsa idola esse Deos.* *Hermetis locus declaratur.*

Postremò *Arnobij verba ad suam probandam sententiam, hæc citat Bellarminus:* Ve- *Arnobij locus explicatur.*

nerabar, *inquit Arnobius libr. 1. contra Gentes*, ô cæcitas, nuper simulachra modô ex fornacibus prompta, in incudibus Deos, & ex malleis fabricatos. *Et infrà*: Tanquam inesset vis præsens, adulabar, affabar, & beneficia poscebam. *Et infrà*: Deos esse credebam ligna, lapides, ossa, aut in huiusmodi rerum habitare materia. *Respondeo, Arnobium his verbis non docere, sed credidisse ipsa idola Deos esse simpliciter, satis indicāt verba postrema per disiunctionem elata,* Deos esse credebam, aut in huiusmodi rerum habitare materia. *Quod etiam ex Augustino intelligitur, qui in psal. 113. Conc. 2. dicit,* in vnoquoque gigni hunc errorem ex simulachri specie, quum in eminenti collocatum suggestu adorari & honorari à multitudine cœperit, vt quoniam in illo figmento non inuenit vitalem motum, credat numen occultum, atque effigiem viuenti corpori similem, sine viuo aliquo habitatore esse non putet. *Sicut enim Augustinus docet, Ethnicos distinxisse figmentum à Deo, vt qui dicerent, se non colere simulachrum, sed numen quod illic inuisibiliter habitat, aut per corporalem effigiem eius rei signum intueri, quam colere deberent: ita Arnobius libro sexto contra Gentes, eadem ab Ethnicis dici significans, & libro septimo ipsos profiteri, ex masculis fœminisque progenitos esse Deos, quos in rerum natura vel arbitrarentur esse, vel crederent, quorumque simulachra in templis constituerent, declarat se discrimen inter effigies Deorum & Deos agnouisse.*

Adhæc, etsi dicat Arnobius, Venerabar simulachra ex fornacibus prompta, &c. *non tamen propterea putandus est credidisse ipsum truncum idoli Deum esse: nam & Papistæ venerantur simulachra modò ex fornacibus prompta Crucifixos incudibus & ex malleis fabricatos: sensusq; experti ligno & lapidi, tanquam inesset vis præsens, supplicant, blandiuntur, & gratiam ab illis petunt. Non tamen videri volunt putare, effigies ipsas Crucifixi esse Crucifixum.*

Caluini locus declaratur. *Denique, vt maximè concedamus Bellarmino, simulachra ipsa pro Dijs à Trismegisto & Arnobio habita fuisse, negatur tamen consequentia Iesuitæ, proinde mentiri Caluinum, qui negat Ethnicos sensisse ligna & lapides esse Deos. Caluinus enim hoc responsum opponens Papistis, negantibus Imagines pro Dijs haberi, apertè declarat, se id eodem sensu dicere de Ethnicis, quo Papistæ de seipsis hoc dicunt, nempe, non habere se Imaginem Crucifixi pro ipso Crucifixo, nec Veronicam pro ipsissimo vultu Christi, quantumuis Papistarum multi, inuocantes numen Imaginis Crucifixæ, vt scribit Marineus, illam pro Deo habuisse probentur. Quamuis igitur plures Hermete & Arnobio putâssent, simulachra Deorum esse Deos: Caluini tamen sententia de Ethnicis immota staret, quoniam Hesiodus, Socrates, Plato, Homerus, Aristoteles, Cicero, Plutarchus, Maximus Tyrius, Iamblichus, & innumerabiles alij, Deos alios esse quàm ligna & lapides putârunt.*

Atq; hanc thesin, quam Bellarminus toto cap. 13. lib. 2. de Imaginibus Sanctorum persequitur, ex Ioannis Rainoldi doctissimi Angli libro de Idololatria Romana, prolixius tractare, & argumenta ac rationes Bellarmini diligentius examinare hoc cap. 16. placuit. Nam si Iudæi Iehouam coluerunt in sculptilibus & vitulis, Ethnicorum etiā pleriq; idola & simulachra sua non pro ipsis Dijs habuerunt, sed in ijs vel Deum verum, vel ijs repræsentatos Deos honorârunt, & nihilominus idololatræ erant; corruit sanè totum dogma Papistarum, de cultu Imaginum ad prototypa, & se satis excusatos esse putant, si dicant, se honorem, qui Imaginib. exhibetur, non ad Imagines, sed ad earum prototypa, quæ illæ repræsentant, referre. Nam eadem excusatione Iudæi & Gentes vti potuissent.

Secundū Orthodoxorum argumentum contra cultum imaginum aduersus Bellarminum defenditur. SECVNDVM *Orthodoxorum argumentum contra cultum & adorationem Imaginum, sumitur ab authoritate aliquot Conciliorum, inprimis autem quatuor celeberrimorum.* Primum est *Elibertinum Eliberi in Hispania celebratum circa Constantini Magni tempora.* Alterum est *Constantinopolitanum sub Leone III. Imperatore anno 730. habitum, in quo damnatus est à Patribus ex regula verbi Dei cultus & veneratio Imaginum, & huic decreto omnes*

to omnes subscripserunt, præter Germanum Patriarcham. Tertium est etiam Constantinopolitanum, à Constantino Copronymo Imperat. conuocatum anno Christi 755. in quo controuersia de Imaginum cultu discussa, ab Episcopis 338. Imagines damnantur & fieri prohibentur, ac Imaginum Patroni anathematizantur. Hanc etiam Synodum pro Septima Vniuersali habere, & sententiæ eius omnes subscribere iussit Imperator. Quartum est, Francofordiense Concilium à Carolo Imperat. conuocatum; cui interfuerunt plurimi ex omnibus Prouincijs Episcopi anno Domini 793. vel 794. Eius decretum, quod citatur in præfatione librorum Carolinorum, testatur, damnatam in hoc Concilio Synodum, quæ Constantinopoli conuenerat, & Imagines adorari iusserat. Intelligitur autem Synodus Nicena 2. quæ primò Constantinopoli congregata, postea autem Nicæam translata fuit. Pari ratione libri ipsi Carolini testantur, in Synodo Francofordiensi damnatam Synodum, quæ habita sit Constantinopoli in Bithynia sine auctoritate Papæ pro Imaginibus adorandis. Intelligunt etiam Nicænam 2. Synodum: nam Nicæa est Metropolis Bithyniæ, Constantinopolis autem in Thracia est. Et hi libri Carolini scripti sunt tempore Caroli Magni, vt patet ex refutatione eorum, quam edidit Adrianus I. Papa, & scripti sunt iussu Caroli in Synodo Francofordiensi: id enim asserit Hincmarus eius temporis auctor, & Remensis Episcopus: ipsi quoq; libri hoc præ se ferunt: Quòd autem Synodus, quæ in illis libris refutatur, sit verè Nicæna 2. dubitari non potest, si legantur vel ipsi libri, vel Adriani responsio. Deinde authores omnes conueniunt in hoc, quòd in Concilio Francofordiensi reprobata sit Synodus 7. quæ decreuerat Imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimoinus, Rhegino, Ado, & alij docent. Quod si authores isti loquerentur de alia Synodo 7. nempe Constantinopolitana contra Imagines, vt volunt aliqui, certè meminissent etiam in suis historiis Synodi Nicænæ verè septimæ. At non meminerunt vllius Concilij 7. nisi istius, quod reprobatum dicunt. Neque obstat, quòd libri Carolini, & Abbas Vrspergensis, & Aimoinus dicunt, reprobatam Synodum Constantinopoli habitam: Nam Abbas sequutus est libros Carolinos, vt etiam Aimoinus: auctor autem eorum librorum vel lapsu memoriæ Constantinopolim pro Nicæa posuit, vel quia primò Constantinopoli congregata hæc Synodus fuit. Cumque Abbas & Aimoinus dicant Synodum celebratam sub Constantino & Irene, clarè demonstrant, se loqui de Nicæna Synodo, etsi per errorem Constantinopolim nominent. Neque etiam obstat, quòd Platina, Blondus, Sabellicus & Paulus Æmilius dicunt, reprobatam in Synodo Francofordiensi Synodum de tollendis Imaginibus: nam isti recentiores sunt. Hæc obiter monere volui, ne diuersitas hæc scrupulum alicui inijciat. Hoc certum est, in Francofordiensi Synodo reprobatam & damnatam esse Synodum Nicenam 2. quæ Imagines habendas & adorandas esse decreuerat.

Diuersitas authorũ de decreto Francof. Synodi cõciliatur

Ad Elibertinum Concilium nihil respondet Bellarminus, quod & legitimum est, & minimè controuersum, & sententiam Iesuitæ funditùs euertit ac tollit. Decreuit enim, picturas in Ecclesijs fieri non debere: ne quod colitur & adoratur in parietib. depingatur: De quo vide plura supra.

Elibertina Synodus cõtra adorationem imaginum.

De Concilijs autem duobus Constantinopolitanis dicit, ea fuisse illegitima. Probat hoc primò, quia non eis interfuerit Romanus Episcopus, nec per se, nec per suos Legatos. Argumentum tale est:

Constantinopolitana duo Concilia sub Leone & Constantino Impp. celebrata non fuerunt illegitima.

Cuicunque Synodo vel Concilio non interest & præsidet Roman. Pontifex vel per se, vel per suos legatos, pro illegitimo habendum est.

Sed duobus his Concilijs Constantinopolitanis Papa nec per se, nec per suos legatos interfuit.

Ergo

Illegitima sunt & nullius authoritatis.

Concilia quibus Papa Rom. nō interest & præsidet non illegitima.

Maior falsa est. Nam Nicænum 1. Concilium legitimum & verè sanctum semper habitum fuit: Ei verò non præfuit Romanus Episcopus, sed Constantinus Imp. cum Eustathio, Theodoreto teste libro primo, cap. 7. Concilio vniuersali secundo Constantinopoli habito, non præfuit Romanus Papa, sed Theodosius Imp. cum Episcopis, Timotheo Alexandrino, Cyrillo Hierosolymitano, & alijs, vt Socrates refert libro quinto, cap. octauo. Ephesinam Synodum, quæ pro tertia Oecumenica numeratur, moderatus est non Rom. Episcopus, sed Theodosius iunior cum Cyrillo Episcopo Alexandrino, vt intelligitur ex Trip. hist. libro 12. cap. 4. 5. & ex anathematismis Cyrilli. Chalcedonensem Synodum vniuersalem gubernauit etiā Martianus Imp. cum Episcopis, vt Nicephorus refert, lib. 15. c. 3. & 4. Patet etiam ex ipsis Actis Concilij illius, & ex dist. 96. Possemus idem de multis prouincialibus Synodis indicare. Nam illis temporibus in eam dignitatem & potentiam nondum euectus fuerat, in qua hodiè est, Romanus Papa.

Nullus Can. exstat Nicæni 1. Concilij qui iubeat sine sentētia Papæ nō licere cōcilia generalia celebrare.

Socratis locus declaratur.

Sed maiorem suam probare conatur Iesuita, ex Canone quodam Nicænæ 1. Synodi in quo decernatur, sine sententia Romani Pontificis, non licere Concilia generalia celebrari. Respondeo, talem Canonem inter Nicænos non exstare, aut vllibi reperiri, sed figmentum esse Papisticum: quod inde cognoscas facilè, quia huiusmodi Canonis nulla prorsus fit vnquam mentio apud vllum probatum authorem. At, *inquit Iesuita,* præter alios hoc refert Socrates lib. 2. cap. 13. *Respondeo, Socrates nullius Nicæni Concilij meminit isto loco, sed tantum dicit,* Iulium Papam, Athanasium & alios propter Romanæ Ecclesiæ prærogatiuam, communijsse minacibus literis, & Orientales Episcopos repræhendisse, qui eos per temeritatem deposuerant. *Deinde ille ipse Socrates eodem libro cap. 11. sicut etiam Sozomenus libro 3. cap. 7. indicant,* Orientales, ob hanc Romani Pontificis arrogantiam, & petulantem contumeliam, quâ ipsorum Ecclesias afficeret, vehementer indignatos esse, eiq; respondisse, Si qui ipsorum arbitrio Ecclesiâ forti eiecti essent, non à Romano Papa rem decerni debere. Nam quum ille Nouatum Ecclesiâ exturbâsset, ipsos non contradixisse. *Et Sozomen. refert,* Orientales prærogatiuam ordinis & loci Iulio Romano haud inuitos fuisse largitos, dominium autem in exteras Ecclesias repræhendisse.

Alius locus Socratis exponitur.

Denique Socrates libro secundo, cap. 17. indicat, Iulium Romanum scripsisse rursus Orientalibus Episcopis in causa Athanasij, μὴ δεῖν παρὰ γνώμην ἐπισκόπου Ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας. Huius autem Canonis verum sensum esse, Non oportere citra sententiam Episcopi Romæ Canones facere Ecclesias, *hoc est, Ecclesiarum Episcopos, primò constare ex lib. quarto, capite decimonono. Tripart. hist. vbi Socrates perspicuè testatur, Iulium cum Orientalibus expostulâsse per literas,* quòd se ad Concilium Antiochenum non vocâssent, Canonibus iubentibus, præter Romanum nihil decerni Pontificem. *Secundò patet etiam ex Nicephoro lib. nono, capite quinto, vbi dicit μὴ δεῖν ἄνευ γνώμης τοῦ ῥωμαίων ἢ γοῦν τὰς ἐκκλησίας τι ... κανονίζεσθαι, Id est,* Non oportere citra sententiam Romanorum Præsulis in Synodis quicquam statuere. *Et clarius ex Sozomeno, qui eundem Canonem refert in hunc modum, libro tertio, capite decimo, ὡς ἄκυρα ἀποφαίνειν τὰ παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου τῆς ῥώμης πραχθέντα, id est,* quàm irrita esse, quæ citra Episcopi Romæ sententiam statuta sunt. *Non scribit Iulius, Concilium illegitimum esse, vt vult Bellarminus, quod sine sententia Romani Pontificis celebretur, quod fecisset vtiq;, si talis aliquis Canon Nicænus exstitisset tum alicubi; sed expostulat tantum, quòd se ad suam Synodum Orientales non etiam vocârint. Ratio est,* Quòd Canonibus vetitum sit, citra Rom. Pontificem *Canones facere. Hi autem Canones intelligendi tantum sunt, de ijs, qui vniuersam Ecclesiam obstringunt, seu vniuersæ Ecclesiæ feruntur. Non potuerunt enim tales Canones condi, qui vniuersam Ecclesiam obligarēt, nisi vel ab vniuersis Episcopis, vel à præcipuis ferrētur & approbarentur. Romanus Episcopus autem fuit inter præcipuos. Nec verò hoc ius Roma sola, sed etiam cæteræ sedes Patriarchales habuerunt. Quandiu enim Alexandrinus ad Concilium 8. non venerat, pro imperfecto habebatur. Nam cùm ille ad Concilium veniret, dicebant Patres,* Glorificamus Deum vniuersorum, qui

quic-

quicquid deerat Vniuersali Synodo suppleuit: *vt testantur Acta huius Synodi, & Cardinalis de Cusa libro tertio, de Concord. Vnde apparet, non potuisse Patres Synodi 8. citra Alexandrini sententiam Canones cōdere, qui ipsum obligarent. De cæteris idem est iudicium. Nam Cardinalis Cusanus dicit,* Non esse perfectum Concilium, in quo non sint omnes Patriarchalium sedium Episcopi. *Vnde apparet, non tantum falsum, sed etiam ridiculum esse, quod Iesuita hinc colligit, sine sententia Roman. Pontificis non licere Concilia celebrari.*

Sed obijcere possent Iesuitæ, vtcunq; hoc se habeat, tamen Romanus Papa non interfuit his Constantinopolitanis duobus Concilijs, ergo non solum sunt illegitima, sed etiam decreta illorum contra Imagines eum cum suis Ecclesijs non obligant. *Respondeo, Nihil derogare & Pontificis Romani, & aliorum Patriarcharum absentiam, quo minus illa Concilia, aliaq; sint legitima. Vocati enim & interpellati illi vt adessent, interesse noluerunt, quia Romanus Papa erat Iconolatra, & odio habebat Imperatorem suum Quemadmodum igitur in Electionibus Ecclesiasticis, vt sint legitimæ, satis est, si vocandi sint vocati, valentq; electiones illæ, licet vocati isti abfuerint, vel quia noluerunt, vel quia non potuerunt venire, textus expressus in cap.* Quia sicut; *in cap.* Bonæ; *& glossa in cap.* Coràm, *& cap.* In Genesi. *Extra de* Electione: *& formaliter textus, & glossa in Canon.* Factus est 7. *quæstion.* 1. *sic in Concilijs & generalibus & particularibus, ea valent, quod ad formam externam, si vocandi fuerint vocati, quamuis illi interesse noluerint, vel non potuerint.*

Secundò *probare vult Iesuita, duo hæc Constantinopolitana Concilia contra Imagines illegitima fuisse,* quia non consenserunt vlli Patriarchæ vel per se, vel per suos Legatos. *Respondeo, assensum Patriarcharum non facere legitimum Concilium, sed decisio controuersiarum ex solo verbo Dei, tanquam vero illarum iudice. Cùm itaque in duobus istis Concilijs superstitiosus Imaginum cultus & veneratio, sit ex verbo Dei prohibitus & damnatus, pro legitimis habenda sunt: præsertim quum eis præcipui Orientales Episcopi interfuerint.*

Tertiò, *idem probare conatur ex consensu & testimonio omnium auctorum, qui de Cōcilijs generalibus scripserunt, tam Græcorum quàm Latinorum,* qui omnes duo illa Concilia vel non numerent inter Concilia, vel ea reprehendant. *Respondeo, quòd aliqui ex ijs auctoribus, quos nominat Iesuita, hæc duo non numerant inter Concilia, id nihil eis derogat: fuerunt enim omnes Iconolatræ & Paparum iurati asseclæ: quum itaq; sint testes in propria causa, nihil Iesuita ijs probare potest. Deinde, quòd dicit,* alios ex ijsdem hæc Concilia reprehendisse, *falsum est: Nam Paulus Diaconus scribit,* in altero horum Conciliorum, Iconolatras fundamentis Scripturæ sacræ ab Orthodoxis conuictos fuisse: *quæ certè non reprehensio, sed laus maxima censenda est.*

Quartò *dicit,* etsi legitima fuissent, tamen eis derogatū esse per Concilium plenarium & verè generale, nempe, Nicænum 2. *Respondeo, Cùm decreta horum Conciliorum verbo Dei nitantur, cui ab hominibus nullo modo derogari potest, prima Corinthiorum decimo,* 1. *Pet.* 1. *certè Nicænum hoc Concilium illarum authoritatem imminuere nequit. Nam si Lector in memoriam reuocet, quæ supra de hoc Concilio à nobis ex probatis historijs dicta sunt, fateri eum oportebit, non solùm triplici fraude, vnâ Patriarcharum Constantinopolit. alterâ Irenes Imperatricis, Atticæ idololatriæ assuetæ, tertiâ Romani Pontificis hoc Concilium coactum esse: sed etiam nullâ vnquam memoriâ Christianorum hominum Conuentum exstitisse, tam improbum, tam impium ac sceleratum, tam blasphemum, tam denique per omnia Concilij nomine indignum, atq; hunc ipsum, qui Imagines in templis non comprobandas modò, sed religiosè etiam & reuerenter colendas cēsuit, atq; eo quidem cultu qui ipsi debetur Deo.*

Quintò *dicit Bellarm.* Caluinū & Magdeburgēses imprudēter laudare alterū ex

his Constantinopolitanis Concilijs: nam id licet impiè de Imaginibus senserit, tamen de cultu & inuocatione Sanctorum, & de meritis operum rectè sensisse, & Can 15. & 18. anathema dixisse ijs, qui id docent, quod nunc Caluinus & Magdeburgenses docent. *Respondeo primò, quum istius Concilij decreta probamus, non omnia eius simpliciter, sed ea tantùm, quæ cum verbo Dei scripto consentiunt admittimus. Secundò liberè dico, Canones huius Concilij 15. & 17. vbi inuocatio Sanctorum, eorumq́ intercessio apud Deum confirmatur, vel corruptos & deprauatos, vel suppositicios esse. Constat enim ex historia Constantini Copronymi, eo tempore adhuc, Sanctorum inuocationes & intercessiones pro ficulneo præsidio habitas & damnatas esse. Et hæc quidem ad obiectiones Bellarmini de duobus Constantinopolitanis Synodis dicta sufficiant.*

De Francofordiensis Synodi authoritate.

Francofordiensis Concilij authoritatem nunc similiter, varijsq́ modis eleuare, & prorsùs euertere conatur. Tria autem de illo dicit. Primò, Quicquid, *inquit,* illud Concilium definierit, non esse magni faciendum: Nam sine dubio illi anteponendum est Concilium Nicenum 2. quod certum est fuisse vniuersalius, antiquius, & sine controuersia à Pontifice Rom. approbatum; nam constat ex ipso Concilio adfuisse legatos Papæ Adriani, & rursus approbatum à Leone III. Papa. *Respondeo* primò, *quod ad Antiquitatem attinet, Augustinum lib. Quæst. Vet. ac Noui Test. quæst. 14. & 15. multis docere,* Antiquitatem veritati præiudicare non debere. *Deinde, Nicenum 2. Concilium ad summum sex annis Francofordiense antiquius est. En antiquitatem.* Secundò, *quòd dicit,* Nicenum esse vniuersalius Francofordiensi, *dupliciter falsum est. Nam primò, vt supra quoq indicauimus, à Niceno Concilio pars aduersa prorsus exclusa fuit; sine qua non modò non vniuersale, sed ne legitimum quidem Concilium habendum est. Deinde potioris partis Occidentis Francofordiensi Synodo interfuerunt Episcopi, qui à Nicena abfuerunt. At hæc, vt Hincmarus docet,* Vniuersalitas Conciliorum non pendet à multitudine Episcoporum, sed à genuina Scripturæ, quæ vniuersalis Canon est, vsurpatione. *Deniq Ado in ætate 6. testatur,* Adriani Pontificis Romani legatos in hoc Concilio præsedisse. *Francofordiense igitur Concilium verius vniuersale dici & haberi debet, quàm Nicenum 2. Hoc Lectori planum faciam Hincmari Remorum Archiepiscopi, & Auentini luculentissimis testimonijs.*

Hincmarus de Nicena 2. Synodo.

Quòd enim Nicena secunda Synodus nec vera, nec vniuersalis fuerit, Francofordiensis autem vera orthodoxa & vniuersalis sic probat ex Carolinis libris Hincmarus cap. 20. libri contra laudunensem Episcopum: Septima apud Græcos vocata vniuersalis Pseudo Synodus, de Imaginibus, quas quidam confringendas, quidam autem adorandas dicebant, neutra verò pars intellectu sano diffiniens sine authoritate Apostolicæ sedis, non longè ante nostra tēpora Nicææ est à quamplurimis Episcopis habita, & Romam missa, quam etiam Papa Romanus in Franciam direxit. Vnde tempore Caroli Magni Imperatoris iussione Apostolicæ sedis, generalis Synodus in Francia, conuocante præfato Imperatore, celebrata, & secundum scripturarum tramitem, traditionemq maiorum, ipsa Græcorum Pseudo-Synodus destructa, & penitus abdicata. De cuius destructione non modicum volumen, quod in palatio adolescentulus legi, ab eodem Imperatore Romam est per quosdam Episcopos missum. In cuius voluminis libro quarto, hæc de vniuersalis nomine scripta sunt: VNIVERSITAS ab vno cognominatur, quòd vno multoties verso propagatur. Nam multitudo vnitatum vertendo in vnum collecta vniuersitas efficitur. Sicut enim Ecclesia vniuersalis est, quæ Græco eloquio Catholica dicitur: ita nimirum omne, quicquid ab eius vnitate non discessit, catholicum nuncupari potest. Omnis enim doctrina Christiana, vel qualibet cōstitutio siue traditio talis esse debet, vt vniuersali cōueniat Ecclesiæ: quod nequaquā hæretici obseruauère, qui per diuersas mundi partes aliquibus regionū partibus coarctati, conuenticula quædam statuère, quibus & se & quàm plurimos ab Ecclesiasticæ

Vniuersalis & vniuersale quid

siasticæ vnitatis consortio segregauerunt. Cùm ergo duarum vel trium Prouinciarum præsules in vnum conueniunt, si antiquorum Canonum institutione muniti, aliquid prædicationis aut dogmatis instituunt, quod tamen ab antiquorum Patrum dogmatibus non discrepat, catholicum est quod faciunt, & fortasse dici potest vniuersale: quoniam quamuis non sit ab vniuersi orbis præsulibus actum, tamen ab vniuersorum fide & traditione non discrepat: quod crebrò factum in plerisque mundi partibus, quibusdam necessitatibus incumbentibus, scimus. Multa enim Concilia gesta sunt, quorum institutionibus sancta munitur & roboratur Ecclesia. Si verò duarum aut trium prouinciarum præsules in vnum conuenientes, noua quædam statuere cupientes, conuenticula quædam faciunt, quæ nō cum vniuersi orbis Ecclesia sentiunt, sed ab ea quadam ex parte dissentiunt: non est catholicum quod faciunt, & ideò vniuersale nūcupari non potest. Omne quod Ecclesiasticum est, catholicum est; Et omne quod catholicum est, vniuersale est. Omne autem quod vniuersale est, prophanis vocum nouitatibus caret. Omne igitur quod Ecclesiasticū est, prophanis vocum nouitatibus caret. Et si hæc Synodus vocum nouitatibus careret, ac antiquorū Patrum dogmatibus contenta esset, vniuersalis dici poterat. Non autem antiquorum Patrum dogmatibus contenta est, non igitur vniuersalis dici potest. Vniuersalem planè eandem Synodum non cunctaremur profiteri, nisi eam vniuersalis Ecclesiæ dogmatibus sentiremus ita refragari. *Hæc ex Caroli M. libro Hincmarus.*

Auentinus autem de Francofordiano Concilio hoc pacto commentatur: Carolus Decembri Reginoburgio exit Sualouoltas, & ad fossam superiorem nauibus per terram tractis progreditur: inde nauibus in Rhoedonesso delatus in Mœnum, VVirzeburgum (caput est antiquæ Franciæ, insigne sepulchro diui Chiliani) vltimo Decembri peruenit: vnde Francophoron migrauit, ibique reliquum hyemis exegit. Huc frequentes coire Pontifices Galliarum, Italiæ, Germaniæ imperat. Adfuere Romani Pontificis legati, Theophilactus & Stephanus Episcopi: tertiò ibidem condemnata est hæresis Fœliciana, Eliphandanaque de adoptione Filij Dei. Omnes subscripsere Sacerdotes, ipse quoque Fœlix & Eliphandus, agnoscentes errorem: venia data, dignitasque seruata. Item acta Græcorum de Imaginibus adorandis rescissa sunt. *Auentinus de Francofordiensi Synodo.*

Secundò, *Francofordiensi Synodo tali argumento omnem fidem & authoritatem derogare conatur.* *An Synodus non approbata à Romano Pontifice nullius sit authoritatis.*

Synodus non approbata & confirmata à Pontifice Romano, nullius est authoritatis.

Francofordiensis Synodus non est confirmata à Papa. Ergo.

Negatur maior. Probatur à Iesuita primò *ex Gelasio Papa in tomo de vinculo anathematis. Respondeo, Pontificum Romanorum non esse idoneum testimonium in propria causa, quos sibi impensiùs fauisse qui nescit, eum necesse est historiam eorum nescire.* Secundò *probare vult experientiâ:* Nullam enim vnquam Synodum habitam esse legitimam, non confirmatam á Pontifice Romano. *Respondeo, hoc esse falsissimum. Nulla enim possunt proferri Romanorum Pontificum edicta, quibus acta Conciliorum confirmârint, quemadmodum postea factum est, quum eorum tyrannis inualuit. Erant enim partes istæ Imperatorum tantum, vt ex his exemplis patet. Concilium Constantinopolitanum primum, sic scribit ad Theodosium Imp.* Δεόμεθα τοίνυν τῆς σῆς ἡμερότητος γράμμασι τῆς σῆς εὐσεβείας ἐπικυρωθῆναι συνόδου τὴν ψῆφον, ἵν' ὥσπερ τοῖς σῆς κλήσεως γράμμασι τὴν ἐκκλησίαν τετίμηκας, οὕτω καὶ τῶν δοξάντων ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος. *Et aliquanto post tempore Euagrius recitat lib. 3. cap. 18. à Felice Romano Episcopo, missos ad Zenonem Imp. Vitalium & Mißinum Episcopos, vt eius authoritate Chalcedonense Concilium confirmaretur:* ἐφ' ᾧ, *inquit,* τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον κρατεῖν. *Ipse etiam Imperator eiusdem Concilij Seßione 6. pollicetur se operam daturum, vt quæcunque piè ac decenter constituta essent, in perpetuum rata manerent. Atque in vltima*

Sessione, ipsa Imperatorem Synodus alloquuta, decretum pro fidei exposita confirmatione ab eo petijt. Similiter Trullenses ad Iustinianum scribunt: Διὸ τῆς σῆς εὐσεβείας δεόμεθα, τὰς τῶν πρὶν ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει, ἐπὶ τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ μνήμῃ γενομένου ὑμῶν βασιλέως συναθροισθέντων πατέρων φωνὰς σοὶ, προσάγοντες, ἵνα ὥσπερ τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασι τὴν ἐκκλησίαν τετίμηκας, οὕτω καὶ τῶν δεξάντων δι' εὐσεβῶν χαρακτήρων ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος. *Hoc est*, Quamobrem tuam pietatem rogamus, eas quæ priùs in hac Deo dilecta ciuitate à congregatis sub bonæ memoriæ Imperatore nostro Patribus editæ sunt, voces tibi adducentes, vt quemadmodum Ecclesiæ scriptis Ecclesiam honorâsti, sic & eorum, quæ per viros pios & sinceros decreta sunt, finem obsignes. *Deniq; in Nicæna 1. Synodo decretum de Paschate omnibus Ecclesijs significatum est Constantini literis. Solebant igitur Imperatores* ἐπικυροῦν καὶ ἐπισφραγίζειν *hoc est*, confirmare & obsignare Synodorum acta, *non Pontifices Rom. Vnde constat propositi Syllogismi propositionem maiorem falsam esse: Nam & Nicænum 1. & Constantinopolitanum 1. & Chalcedonense Concilium, pro legitimis sunt habita semper in Ecclesia, etiamsi ab Imperatore non à Rom. Pontifice confirmata essent.*

Quod autem regerit Stapletonus, Imperatores confirmâsse decreta Conciliorum potestate facti, non iuris, id est, per modum exsequutionis, non per modum iurisdictionis, quoad conseruationem, non quoad constitutionem, quia illorum edicta faciunt seruari decreta talia, sed non faciunt vim legis habere, aut fideles obligare: *Respondeo, hoc ipso primò indicatur, non satis prudenter argumentum Bellarmini fuisse conceptum, in quo simpliciter confirmatio Conciliorum nominatur, non specialiter hoc aut illud confirmationis genus.* Secundò, *hæc verba sunt duntaxat, quibus Stapletonus fucum vult facere Lectoribus. Nam quæ hæc est distinctio? potestas facti, potestas iuris? aut quis credidisset vnquam ijs verbis significari modum executionis, & modum iurisdictionis? Porrò illud certum est, hæc Imperatorum edicta, eum finem habuisse, vt quæ erant in Concilio decreta, obseruarentur ab omnibus.* Tertiò, *quàm ineptè, quæso, ita distinguitur*, efficiebant vt talia decreta seruarentur, sed non vt vim legis haberent? *Imò, inquam, vtrunq; nisi enim obseruentur, vim legis nullam habent, eo enim lex est & dicitur, vt obseruetur. Quare qui decreta ita sancit, vt populus teneatur ea obseruare, intelligitur eo ipso, ex ijs decretis legem facere, id est, efficere vt ea decreta vim legis habeant. Adhæc* τὸ ἐπισφραγίζειν, *&* τὸ ἐπικυροῦν, *verba sunt solennia, quibus ea confirmatio significatur, quâ auctoritas confertur decretis, vt certa & rata sint.* Atqui, *inquit Stapletonus*, quædam Concilia Imperatores confirmârunt, quæ tamen nullam vim habuerunt, contradicente Pontifice Romano: Tale erat Ephesinum quod prædatorium dictum est, id Theodosius 2. omnibus modis confirmauit, & acerrimè defendit. *Respondeo, ea ipsa Concilia vim legis habuisse, sed legis iniustæ, vsq; quo ab Imperatoribus irrita facta essent: sicut est illud Ephesinum, quod vt antiquaretur suâ auctoritate nunquam Leo Pontifex Rom. obtinere potuit: sed per Imperatorem Marcianum, à quo confirmatum est Concilium Chalcedonense. Et quia Leo videbat suam auctoritatem non sufficere, ideò suppliciter Theodosium rogabat, vt res in eodem statu esse pateretur, quo erant ante omnem cognitionem, donec plenior Synodus cogeretur. Sed redeamus ad argumenta Bellarmini.*

Tertiò, *vt Francofurdiensi Synodo omnem fidem deroget Iesuita, dicit*, eam decreuisse, vt ex libris Carolinis pateat, iudicium vltimum controuersiarum ad Rom. Pontificem pertinere, &c. *Respondeo, loquitur Synodus de Pontifice cum Dei verbo consentiente: sicut idem Concilium verbi Dei respectu tantum, nomen* Catholici *Concilijs & Papæ tribuit.*

Quartò *dicit*, Magdeburgenses scribunt Synodum Nicænam ab Adriano Papa confirmatam: Concilium autem Francofordiense reprobat Synodum factam sine Papæ auctoritate: *Inde colligit*, Nicænam Synodum, de qua Francofordiensis loquatur, & quam reprobet, non esse secundam illam, quam Pōtificij pro vniuersali habent, sed aliquam aliam. *Respondeo, Synodus Francofordiensis non indefinitè*

hoc

hoc dicit, sed respectu Nicenæ 2. Synodi, quem Irene Imperatrix pro Generali haberi voluit. Existimauit autem Synodus Francofordiensis, Niceno 2. Concilio Pontificem Rom. nec per se, nec per suos legatos interfuisse: hoc respectu reprobat Concilium illud: nam Generalia Concilia pro legitimis habita non sunt olim, quibus Patriarchalium sedium Episcopi vel per se, vel per legatos non interfuissent.

Quintò *dicit*, Francofordiensem Synodum non prohibuisse vsum imaginum in templis, sed tantum earum adorationem. *Respondeo, Synodus hæc, non omnes imagines in templis probauit, vt hodiè in Papatu fit, sed historicas tantùm, propter ornamenta, & rerum gestarum memoriam.* Sed, *inquit Iesuita*, ne his quidem locum aliquem in templis vestris conceditis. *Respondeo, Cur hoc à nobis fiat suprà abundè demonstratum est cap. 1..., quò remittimus Lectorem.* At, *inquit porrò Iesuita*, hoc fit contra Francofordiensem Synodum: Cur non seruatis eius decretum? *Respondeo, decreta Synodorum recipimus, quatenus cum verbo Dei consentiunt: quatenus dissentiunt, reijcimus. Nam si vel Angelus è cœlo aliud doceat, præter id, quod verbum Dei docet, anathema sit. Gal. 1. Deinde, non præcepit & mandauit hæc Synodus, vt imagines in templis habeantur, sed permisit habere, & quidem propter historicum vsum tantùm.*

Sextò *dicit*, Rem incertissimam esse quid Francofurti statutum sit de imaginibus, *idq; multis modis ex dissonantia authorum de hac Synodo demonstrare conatur. Respondeo, Quid Synodus illa decreuerit de imaginibus certissimum esse, suprà à nobis satis demonstratum, & dissonantiam illam authorum explicatam arbitror: & fatetur tandem etiam Bellarminus ipse contra Alani Copi sententiam,* in Synodo Francofordiensi verè reprobatam Synodum Nicenam 2. sed tamen *addit*, id factum esse per errorem & materialiter, quòd *videlicet* auctor Carolinorum librorũ imposuerit Synodo Francofordiensi, duoq; mendacia illi obtruserit.

Primum mendacium esse dicit, quòd Carolinus liber perhibuerit, in Synodo Nicena definitum fuisse, vt imagines adorarentur cultu latriæ. *Respondeo, Carolinos libros non tribuere huic Nicenæ Synodo, quòd statuerit, vt adorarentur imagines latriæ cultu, sed tantùm simpliciter, vt adorarentur. Hoc autem non falsò, sed verè huic Synodo tribui, probo: Primò, Actione 2. Tharasius Patriarcha dixit:* Nos imaginum picturas secundum priscam Patrum traditionem recipimus, & has desiderio nostro adoramus. *Alius dixit*, Venerandas imagines recipio, & adoro. *Alius*, Sacras imagines perfectè adoro, qui verò secus confitentur, eos anathematizo. *Actione 3. in Epistola Synodica Tharasij ad Episcopos Orientales:* Sanctas, *inquit*, imagines reueremur, principio adorantes Dei verbi propter nos incarnati imaginem: Humanitatis Christi imaginem coloribus ducentes adoramus. Veneramur etiam & adoramus imaginem Deiparę, *&c. Actione 4. legati Adriani Papæ Basilij verba ad Iulianum Apostatam citârunt, quæ sic inter alia habent:* Historias imaginum Christi & Mariæ honoro & palàm adoro. *Alius dixit*, Non sunt duę adorationes, sed vna ipsius imaginis & exemplaris, cuius est imago: *Actione 7.* Imaginis honor in prototypum resultat, & qui adorat imaginem, in ea adorat quoq; descriptum argumentũ. *Secundò idem probo ex Tridentino Concilio, quod apertè fatetur*, se idem docere de cultu imaginum, quod decretum sit in Synodo Nicena 2. *Tridentinum autem Concilium docet*, eum honorem exhiberi debere imaginibus, qui debetur illarum prototypis. *Vt, quia Deus & Christus colendus est latriâ, ideò etiam imagines eorum cultu λατρείας & adorationis, sicut Deum ipsum & Christum venerandas: & quia virgini Mariæ debeatur ὑπερδουλεία, ideò etiam imagini eius eandem speciem cultûs conuenire. Tertiò probo idem ex Scholasticis aliquibus, nempe Alexandro, Thoma, Bonauentura, Marsilio, Almayno & alijs, qui docuerunt,* eundem honorem deberi imagini & exemplari: *& fatetur Bellarminus lib. 2. de Imaginibus cap. 20. hos omnes pro fundamento suæ opinionis inter alia ponere verba Basilij, quæ, vt paulò ante diximus, in Nicena 2. Synodo citata fuerunt. Mendacium igitur non est, quod Carolini libri de Nicena 2. Synodo referunt.*

Synodus Nicena 2 decreuit, vt imagines adorentur.

Alterum mendacium à Iesuita Carolinis libris atq; etiam Francofordiensi Synodo imputa-

AA

tum, est, quòd dicitur, decretum illud de adorandis Imaginibus in Nicena 2. Synodo factum sine authoritate & consensu Romani Papæ. *Respondeo, si hoc Caroli mendacium est, officiosum est mendacium, vt loquuntur. Non credidit enim optimus Imperator, hanc impiam & verbo Dei contrariam doctrinam de adorandis Imaginibus, Romanum Pontificem approbâsse: ideoq; meliora sperans, asseruit*, Canones de adorandis Imaginibus inscio Pontifice à Græcis suppositos fuisse. *Sperabat insuper, fore, vt Adrianus, auditis verbi Dei fundamentis, rectius iudicaret, si vel maximè aliud sibi à Græcis persuaderi passus antea fuisset. Atq; hæc de secundo argumento.*

Tertium argumentum Orthodoxorum contra cultum Imaginum defenditur aduersus Bellarminum.

TERTIVM *argumentum Orthodoxorum contra cultum & adorationem Imaginum, petitur ex quatuor libris Caroli Magni contra Imagines: ex quibus patet primò*, Nicenum 2. Concilium fuisse statim refutatum ab Imperatore orthodoxo: *Secundo, illi libri testantur*, in Concilio Niceno 2. manifestam impietatem definitam & confirmatam esse; *nempe*, Imaginibus deberi honorem sacrificiorum, & eum cultum, qui tribuitur viuificæ Trinitati. *Ad hoc testimonium præclarum Caroli Imp. nihil prorsus respondet Bellarminus, sed fidem tantùm & authoritatem librorum illorum non solùm in dubium vocare, sed penitùs etiam euertere ac oppugnare conatur ratiunculis aliquot, quibus probare vult, eos libros neq; esse Caroli; neq; eiusmodi quibus vlla fides haberi possit.*

Libros de Frãcofordiensi Synodo esse Caroli M. Imp.

Quòd Caroli non sint, probare conatur primò, Quia exstet liber Adriani Papæ I. ad Carolum, in quo libri illi Carolini refellantur: *hinc vult* perspicuè intelligi posse, libros illos ab hæretico aliquo compositos, & à Carolo ad Pontificem missos, vt eis responderet. *Respondeo, A quocunq; libri illi compositi & scripti sint, siue à Carolo, siue ab alio, parùm refert, modò Carolus doctrinam in illis comprehensam suo calculo & assensu comprobârit. Fecisse autem hoc Carolum Imp. inde constat, quòd suo nomine illos edidit, quòd pro suis ad Pontificem misit, quòd præfatione præfixa suos esse testatus est. Adrianus autem declinandæ inuidiæ causâ, hæreticum aliquem librorum illorum authorem esse confinxit.*

Secundò, *hac ratione vtitur Bellarminus, ex Zonara, Cedreno & Paulo Diacono cõstare, Pontifices Romanos, puta Gregoriũ III. Adrianũ I. & Leonẽ III. à Græcis Imperatoribus defecisse, & Imperium Romanum hanc ob causam in Francos transtulisse, quòd Græci Imperatores Imagines, earumque cultum & adorationem damnârint. Quomodo ergo verisimile est, inquit Iesuita, Carolum Imperatorem eadem hæresi laborâsse, & pro errore Græcorum contra Romanum Pontificem scripsisse? Respondeo, huic rationi duo falsissima inesse*; Primò, *Romanos Pontifices à Græcis Imperium transtulisse ad Francos, quòd Græci Imaginum adorationem damnarent, Franci autem approbarent. Quod enim ad hanc translationem Imperij attinet, falsum est Pontifices id transtulisse ad Francos. Nam*

Põtifices Rom. Imperium non transtulisse ad Francos.

Si Papa transtulit Imperium Romanum à Græcis ad Francos,
vel Imperium Romanum Papa in sua potestate habuit, vel
potestatem transferendi ab alio accepit.
Sed Imperium Romanum Papa nunquam habuit, neq; potestatem transferendi ab alio accepit.
Transferre igitur Imperium ipse non potuit.

Minor probatur. Si à Græcis translatum est Imperium ad Francos, Græci Imperium translationis tempore habuerunt. Quòd si Domini fuerunt Imperij Græci, vel ipsi transtulerunt ad Carolum, vel id vi occupauit Carolus. Hîc nullæ sunt partes Romani Pontificis. Imo, ne Roma quidẽ ipsa, nedũ Imperium Romanum per id temporis in Pontificis potestate fuit. Quo modo igitur is donet aliquid, qui id non habet? Quo pacto transferat in alium Imperium, qui Imperij ne minimam quidem partem obtinet? Sed Deus Imperium Romanum in Carolum transtulit: iuxta illud, Deus Reges deponit & constituit: Deus transfert regna mundi de populo ad populum, *Danielis secundo, Syrach decimo, Psalmo 20. 28. Sapientiæ 8. Matthæi 22. 1. Timoth. 2. Et quamuis Deus vtatur medijs & instrumentis etiam in translationibus Imperiorum, non tamen Papâ Romano pro instrumento vsus est, sed potius potentiâ & armis Caroli, quibus primo acquisiuit totam Italiam. Qua de re Rhegino sic scribit;*

bit: Carolus venit Papiam, ipſamque ciuitatem armis cepit, inſuper Deſiderium Regem cum vxore ſua & filia, omnem theſaurum palatij. Ibique venientes omnes Longobardi de cunctis ciuitatibus Italiæ, eius ſe ſubdiderunt dominationi. Carolus ſubiugatâ Italiâ & ordinatâ, cum magno triumpho in Franciam reuerſus eſt. *At Rhegino porrò addit*, Leo Papa ſtatim etiam legatos ad Carolum miſit cum Clauibus confeſsionis Petri, & vexillo Romanæ vrbis. *At Claues non ſunt Imperium Occidentis. Vexillum etiam vrbis Romæ, quod ſiue à Pontifice, conſentientibus proceribus, ſiue à Papa ſolo miſſum eſt, non dominatum aliquem, aut imperium Pontificis declarat, ſed ſubiectionem potius ſignificat infra Carolum Italiæ Regem ac Dominum: vt iam non Papa, ſed Carolus ius poteſtatemque Romæ vrbis habeat. Imò hoc etiam euincitur ex traditione Clauium & vexilli, non vrbis Romanæ poteſtatem habuiſſe Pontificem eo tempore, quo Imperator Occidentis renunciatus eſt Carolus, nedum Imperij totius, vt transferre in Carolum poſſet.*

Sed inquiunt, Coronatus eſt Carolus in Imperatorem à ſolo Pontifice: hic ergo coronatione illâ Imperium in eum transtulit, eiq́; contulit. *Negatur conſequentia hæc: Sic enim Auentinus ſcribit*, Irenem Orientis Imperatricem miſiſſe legationem illuſtrem ad Carolum Magnum in Germaniam, pacemq́; cum eo perpetuam feciſſe: tum titulum etiam illi à marito & filio ante tributum confirmâſſe, vt Cæſarius præfectus vrbis Romæ, & ſacri Romani Imperij gubernator appellaretur. *Et mox*: Tenebat Carolus iam omnes prouincias, quæ ad vrbem Romam pertinebant. Itaque anno Chriſti 801. Leo Papa, Senatus & populus Romanus Imperatorem illum deſignabant. Cumq́; in templo S. Petri cum Pontifice precaretur, Romani electionem hanc publicauerunt, acclamantes altâ voce, iuuenes & ſenes, Senatus & populus, clerici & politici, Carolo Auguſto, à Deo coronato Magno & pacifico Imperatori Romanorum vita & victoria. *Panuinius etiam ſic ſcribit*: Carolus Imperator appellatus Romæ in baſilica S. Petri, in Vaticano, Cleri, Senatûs, populiq́; conſenſu, & coronatus ibidem à Leone III. anno Domini 801 ineunte. *Marianus etiam Scotus disertè inquit*: Carolus hoc tempore à Romanis Auguſtus appellatus eſt. *Sigebertus quoque*, Romani, *inquit*, vno omnium conſenſu Carolo Regi Imperatorias laudes acclamant, eumq́; per manum Leonis coronant. *Ex his omnibus intelligitur, Primò, non per coronationem Papæ, ſed per electionem Senatus populique Romani translatum eſſe Imperium in Carolum: id enim apertè vnâ mente vnaque voce teſtantur hiſtorici: Et coronari nemo poteſt, niſi prius ſit deſignatus & electus. Deinde etiam hoc ex teſtimonijs recitatis colligitur, cunctorum ordinum conſenſu electum eſſe Carolum, Cleri, Senatûs, populi. Vbi ſi ſub Clero etiam Pontificem comprehendi vis, non repugno: ita tamen, vt quod omnium eſt ordinum, id vni Pontifici ne attribuas. Hæc Electio Imperatorem fecit Carolum, eumque in ſede Imperatoria & Auguſta collocauit. Coronatio verò & acclamatio electũ & confirmatũ declarauit, quod verba Auentini clarè atteſtantur.*

Coronatione Papa non transtulit imperium ad Francos.

Verba autem Zonaræ, quæ Ieſuita hîc adſcribit, nequaquam probant, Papam Gregorium, vel Leonem Imperium à Græcis ad Francos tranſtuliſſe: ſed hoc ſaltem indicant, Papas cum Francis pacem iniiſſe, desertâ, quam Græcis debebant, obedientiâ, & Carolum à Leone coronatum eſſe. Hinc nondum efficitur, Papam tranſtuliſſe Imperium.

Zonaræ verba explicantur.

Alterum *mendacium, quod ineſt ſecundæ rationi, quâ Ieſuita vtitur, eſt, quòd dicit,* Pontificem Romanum à Græcis Imperatoribus defeciſſe, & Imperium ad Francos tranſtuliſſe, quòd Græci Imperatores Imaginum cultum & adorationem damnârint. *Nam Gregorius III. ad Carolum confugit, non propter Imagines à Græcis Imperatoribus damnatas, ſed propter Luithprandum Longobardorum Regem, qui vrbem Romam obſedit, captis circumquaque oppidis omnibus: Gregorius igitur legatos ad Carolum mittit, rogatum, vt primo quoque tempore laboranti Romæ & Eccleſiæ auxilium ferret, vt Platina in vita eius teſtatur: Vbi etiam hæc disertè addit:* Conſueuerant, *inquit*, Pontifices Romani, ſi quid mali ab externo hoſte immineret, auxilia ab Imperatore

Pontifex Rom. quare ad Carolum confugerit

Constantinopolitano petere. Quod facere Gregorius subſtitit, maximè quòd vrbem regiam ægrè Leo Imperator à Saracenis tutaretur, nedum alios defenderet. *Quòd Adrianus* I. *ad Carolum defecit, Imagines non in cauſa fuerunt, ſed iniuriæ à Deſiderio Longobardorum Rege ſibi illatæ, quas ille depellere non poterat, eodem Platina teſte. Leo* III. *Pontifex comprehenſus & incluſus Romæ in arctam cuſtodiam vix inde ereptus ad Carolum in Germaniam profugere potuit, ad quem querelam acerbiſſimarum Principum Romanorum in ſe iniuriarum detulit, & vt Occidentis Reipub. aliquid opis afferret, petijt, Imaginum nullâ prorſus mentione factâ.*

Tertia *ratio, quâ probare conatur Ieſuita, Carolum Imperatorem non eſſe authorem Carolinorum librorum, in quibus Imaginum adoratio damnatur, petitur ex Iona Aurelianenſi Epiſcopo:* Is ſcripſit lib. 1. de cultu Imaginum (*inquit Ieſuita*) & Claudium Taurinenſem Epiſcopum iconomachum, toto tempore quo vixit Carolus, nunquam fuiſſe auſum mutire: Idemq́ ibidem, virum pijſsimum ac ſanctæ memoriæ Carolum Auguſtum appellat. Si ergo Iconomachi, viuente Carolo, non audebant hæreſim ſuam prædicare: ſi defenſores imaginum, Carolum, vt pium ac ſanctum venerabantur, quanta impudentia eſt, libros contra imagines Carolo attribuere? *Reſpondeo, Teſtimonium Ionæ Aurelianenſis contra Claudium Taurinenſem nihil valet, quia ab hoſte Claudij atrociſſimo proficiſcitur. Nec credibile eſt, Claudium ſub Carolo non auſum fuiſſe mutire contra Imagines, cùm id auſus fuerit ſub Ludouico facere. Imò contrà; Ille ipſe Ionas Aurelianenſis non fuit auſus mutire pro imaginibus, viuente Claudio. Nam Ludouicus Imperator miſit Ionæ ſcripta Claudij contra imagines, ac ei præcepit, vt ſuam ſententiam de eis exponeret. Ionas autem cunctanter agit, & reſpondere differt vſque ad mortem Imperatoris & Claudij. Tum verò ille confidentiſſimè prodit, & ad Carolum Secundum tres libros pro defenſione imaginum ſcribit. Quod autem Ionas* Carolum *vocat* pijſsimum & ſanctæ memoriæ virum, *mirum non eſt: ſcripſit enim id ad Carolum ſecundum, nepotem Caroli Magni. Deinde, Carolus Magnus imagines non ex templis prorſùs eijcere, ſed ſolùm non adorare iuſsit: retinuit igitur eas in templis ex Gregorij* I. *falſa diſtinctione ad piorum memoriam, tanquam idiotarum libros; vt ſic gratificaretur Romanis Pontificibus, quos in Imperatores Conſtantinopolitanos propterea exacerbatos eſſe videbat, quòd imagines omnes ex Templis eiecißent.*

Quartò *dicit*, Paulus Æmilius & Rhegino ſcribunt, Pipinum Caroli patrem, in quadam Synodo Gentiliaci coacta, Græcorum errorem contra imagines Imperatoris Græci legatis præſentibus confutâſſe. *Reſpondeo, confutauit in Pontificum Romanorum gratiam Pipinus, à quibus ad Galliæ regnum promotus fuerat, Græcorum ſententiam, de eijciendis ex templis omnibus imaginibus. Deinde dicit Bellarminus*, Ex eodem Æmilio conſtare, ad Concilium, quod Romæ Stephanus III. Papa celebrauit, contra eundem errorem Græcorum, miſiſſe Carolum Epiſcopos duodecim. Quâ ergo, *inquit*, audaciâ aduerſarij Imperatorē Chriſtianiſsimum in Iconoclaſtam transformare nituntur? *Reſpondeo, Synodus illa Romana propriè celebrata fuit propter Conſtantinum Papam, quem Romanus Clerus & populus à pontificatu deiecerat, quòd laicus exiſtens, Apoſtolicam ſedem inuaſiſſet: vnde etiam hoc crimen primò omnium in hac Synodo ei obiectum fuit. Miſsi igitur ſunt etiam Romam duodecim Epiſcopi, verùm non à ſolo Carolo, ſed etiam à Carolomanno, vt cauſam hanc cum alijs cognoſcerent & componerent. Quo peracto, ad finem demùm Synodi de imaginibus quædam etiam tractantur: An autem ea quæ de imaginibus acta ſunt, à duodecim illis Epiſcopis Caroli & Carolomanni probata fuerint, non indicatur.*

Quintò *dicit*, conſtare ex hiſtoricis omnibus, & ex ipſius Caroli Epiſtolis & carminibus, imò ex ipſis rebus geſtis, Carolum & Adrianum ſemper fuiſſe coniunctiſsimos. *His adſcribit Epitaphium, quo Carolus ſepulchrum Adriani exornauit.* Num credibile eſt, *inquit*, Carolum alterius religionis, ac fidei fuiſſe quàm Adrianum? & in ipſum Adrianum tam acriter ſcripſiſse, cùm eum tantopere coluerit, & poſt obitum laudârit? *Reſpondeo, etſi Carolus ab Adriano diſſenſit de cultu & adoratione imaginum*

ginum, non tamen alterius fuit religionis, quàm Adrianus, nam in præcipuis articulis fidei Christianæ cum eo consensit: Nec ex particulari aliquo facto, vniuersale colligi debet. Deinde, si maximè concedatur, Epitaphium illud à Carolo scriptum esse, de quo tamen non immeritò quis dubitare poteſt, quum non pudeat Pontificios quiduis fingere; tamen ea fuit Caroli prudentia & moderatio, vt Adriani næuos et errores dissimularet, iuxta illud, Amici mores noueris, nō oderis. *quod etiam Constantinus M. alijq; Principes sacerdotij reuerentiâ fecerunt. Inde verò non sequitur,* Carolum errorem Adriani de imaginibus approbâsse: Charitas enim omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, 1. *Cor.* 13. *Præterea etiam rationem temporis, & publicæ pacis & tranquillitatis habendam esse censuit. Vidit enim errorem illum de imaginum cultu tanquam diluuium quoddam Pontificali authoritate Ecclesiam inundare, nec sine periculosissimis motibus reprimi posse. Satis igitur suo se fecisse officio arbitratus eſt, si Pontificem misso libro moneret, & redargueret, Ecclesiasq; sibi subiectas, à superstitionibus incolumes, quantum in ipso esset, conseruaret.*

Sextò *dicit Iesuita,* Carolum hominem Græcè & Latinè peritum, prudentem & ingeniosum fuisse: Libros autē Carolinos, hominis barbari, imperiti, leuis, ac penè stulti esse. *Probat hoc tribus rationibus.* Prima eſt, quòd Carolus Constantinopolim in Bithinia esse dicit. *Respondeo, vel coniunctio omissa, vel oratio ita composita eſt, vt vnum idemq; Concilium fuisse primò Constantinopoli in Thracia, postea Niceæ in Bithinia intelligeretur. Neq; enim Carolo propositum fuit docere, in qua regione sita sit Constantinopolis, sed hoc saltem dicit, Concilium 7. Constantinopoli in Bithinia celebratum esse: quæ verba si addatur Coniunctio, ita sonant, Concilium celebratum eſt Constantinopoli, & in Bithinia.* Secunda *est,* quòd Constantinopoli celebratum esse Concilium pro cultu imaginum Carolus in suis libris dicit. *Respondeo, non imperitè aut leuiter hoc à Carolo, sed verè dictum eſt: Nam de illo Concilio loquitur, quod sub Irene Constantinopolim primùm conuocatum, postea verò Niceam translatum, imaginum cultum decreuit.* Tertia *ratio eſt, quâ Iesuita libros Carolinos imperitiæ & leuitatis arguit, quòd dicit,* Patres Nicenos asseruisse Eucharistiam esse imaginem corporis Christi: Hoc, *inquit,* non solùm Patres Niceni non defendunt, vt auctor istorum librorum somniat, sed etiam ex professo refellunt. *Respondeo, Actione 3. tom. 6. pseudo-Epiphanius inducitur, qui à Basilio & Eustathio, quorum etiam sententias adducit, alijsq; Patribus Eucharistiam piè ἀντίτυπον fuisse appellatam asserit. Sic enim ait:* Ante sanctificationis consecrationem quibusdam Patribus piè sanè visum est, ἀντίτυπον, hoc eſt, exemplar similis formæ nominare, quorum de numero Eustathius & Basilius, *&c. illorumq; mox verba recenset. Ἀντίτυπον autem nihil est aliud quàm Imago: sic enim Hebr. 9.* sanctum illud *manufactum Hierosolymitani templi vocatur ἀντίτυπον,* exemplar *&* imago cœli, in quod Christus ingressus est. *Hæc sunt illa, quibus Iesuita probare voluit Carolinos libros scriptos esse ab homine barbaro, imperito, leui, ac penè stulto.*

An libri Carolini ab homine barbaro & imperito scripti.

Septimò *dicit Bellarminus,* Liber iste Carolinus tanquam alter Melchisedech, est sine patre, sine matre, sine genealogia: prodijt enim repentè in lucē, nec scitur, quando, aut vbi, aut quomodo, aut à quo repertus: nec habet nomen authoris, nec impressoris, nec loci, vbi impressus est. Quæ omnia sunt argumenta & indicia fraudum. *Respondeo* primò, *ipsemet Bellarminus fatetur col. 2137. hos libros scriptos esse tempore Caroli, & patere hoc dicit ex refutatione eorundem librorum, quam edidit Adrianus Papa: & scripti quidem videntur in Concilio Francofordiensi, & Acta continere Synodi Francofordiensis: id enim asserit Hincmarus, eius temporis auctor, & ipsi libri hoc præ se ferunt.* Secundò, *quod ad authorem attinet, qui sine dubio eſt Carolus M. respondet Præfatio, quæ Ioannis Tilij Meldorum Episcopi esse putatur, in qua multis firmisq; rationibus ostenditur, hos libros non esse suppositițios vel adulterinos. Et inter alia author Præfationis testatur,* etiam Romæ in bibliotheca Lateranensi idem exemplar vetustissimis Longobardicis characteribus descriptum exstare; *quod etiam Augustinus Steuchus Eugubinus bibliothecæ præfectus*

publico scripto testatus est: & astipulatur Ioannes Eccius in suo Enchiridio loco 16. vbi dicit, Carolum M. quatuor libros scripsisse de Imaginibus,*licet scopum illorum librorum non fideliter exprimat. Et supra certissimum testimonium Hincmari qui eo tempore vixit,adduximus,qui apertè testatur,* se adolescentulum in palatio regio vidisse quatuor libros contra Synodum septimam à Carolo M. per certos Episcopos Romam ad Pontificem missos. Tertiò,*quod ad editionem attinet ,negare nemo potest libros hos Carolinos Parisijs excusos esse. Sed quicquid sit,certum est,adorationem Imaginum in Nicena 2. Synodo in Ecclesiam introductam,in Concilio Francofordiensi, & à Carolo M. alijsq; tum temporis pijs ac doctis viris repudiatam & damnatam esse.*

Octauò *dicit*,libros hos probare multa,quæ nos reijciamus. *Respondeo, hoc nihil ad rem facere. Deinde,quæ cum regula Scripturæ in his alijsq; libris congruunt, ea recipimus, reliqua vt paleas & scorias reijcimus.*

Postremò *dicit*,Si maximè constaret Carolum ipsum hunc librum scripsisse, & in omnibus nobiscũ conuenire, nihil tamẽ habituros nos aliud,quàm testimoniũ vnius hominis laici & militis, quod opponere velle Cõcilio generali Episcoporũ stultitiam esse manifestam:Nam iuxta Damascenũ,Christũ non commisisse Ecclesiam Regibus & Imperatoribus,sed Episcopis & Pastoribus. *Respondeo* primò *ex Panormitano, vnius priuati hominis afferentis Scripturæ testimonium præferendum esse toti Concilio.* Deinde *de Damasceni loco dico,illum vel loqui de publico docendi ministerio, quod non Regibus,sed Pastoribus & Episcopis commissum est: vel si loquitur in genere de protectione Ecclesiæ & veræ doctrinæ,vt videtur loqui, pugnat cum sacra Scriptura, quæ docet, Magistratui politico curam Ecclesiæ & sanæ doctrinæ à Deo demandatã esse: Psal.2.& 24. Isa.49.*

Argumentũ 4. Orthodoxorũ cõtra adorationem imaginum defenditur aduersus Bellarminum.

QVARTVM *argumentum Orthodoxorum contra adorationem & cultum imaginum, sumitur à testimonijs Patrum. Nam* Irenæus *lib.1.cap.24. inter hæreses Carpocratis,omniumq; Gnosticorum,hanc etiam commemorat,*quòd imagines haberent Christi,Apostolorum & Philosophorum,easq; veneratione ac reuerentiâ colendas proponerent. Epiphanius *tom.2.lib.3 hæresi 79.contra Collyridianos,ex eo quòd Beatam Mariam vltra decorum honorarent,& ei sacrificarent,factis ei imaginibus,damnat* omnes Sanctorum imagines ad cultum & adorationem propositas. *Verba eius supra cap.10. huius libri descripta extant: In quibus inter alia multa etiam hoc argumentum latet.* Maria & Sancti cæteri non sunt adorandi,sicut in Apocalypsi Angelus vetat se adorari: Et Petrus,itemq; Paulus & Barnabas in Actis,magno zelo sui adorationem repudiârunt. Multò igitur minus imagines aut statuæ Sanctorum sunt adorandæ. *Hoc etiam argumento Durandus in Rationali vsus est, inquiens*: Si nec homines,nec Angeli adorandi sunt, attendant,quid agant,qui sub prætextu cuiusdam religionis vel pietatis, diuersas adorant imagines. Non enim licet aliquid manibus factum adorare. Vna tantùm Dei Patris est imago,quam vnà cum Patre adorare debemus: *libro 4. capite 39. num. 3.*

Consensus Patrum cõtra cultũ imaginum. Irenæus. Epiphanius.

Ambrosius *de Obitu Theodosij*,Inuenit,*inquit*,Helena crucem Domini: Regem adorauit,non lignum vtiq; quia hic Gentilis error est,sed adorauit illum qui pependit in ligno. Hieronymus *in cap.3. Dan.* Cultores, *inquit*, Dei Imagines adorare non debent. Augustinus *de Moribus Ecclesiæ cap.36.* Noui,*inquit*, picturarum adoratores. Gregorius *lib.7.epistolâ 54.& 109.& lib.9.epistolâ 9.dicit*, Imagines adorandas non esse. *Hæc paucissima testimonia Patrum quàm breuissimè ex plurimis adducit Iesuita: plura supra enumerauimus cap.10.*

Ambrosius. Hieronymus. Augustinus. Gregorius.

Ad Irenæi *locum respondet Iesuita,eum non arguere Carpocratem quòd Imaginem Christi haberet,sed quòd eam coleret eo modo quo Gentes idola. Respondeo,hoc ipsum quoq; Papistæ hodiè faciunt, & ideò non minus reprehendendi sunt quàm olim Carpocrates cum suis sectatoribus. Eadem est enim prorsus idololatriæ ratio apud Papistas, quæ olim apud Gentes fuit, siue ipsa simulachra,siue eorum vsum & cultum consideres. Nam qui sapientiores fuerunt inter Ethnicos,non crediderunt, Imagines suorum Deorum esse Deos ipsos; ex cap.19.enim Act. satis*

constat,

constat, eos discrimen statuisse, inter Dianam ipsam, & eius simulachrum: & Iouem lapidē non esse Deum, Cicero quoque confitetur. Apud Lactantium etiam Ethnici dicunt, Non ipsa adoramus simulachra, sed eos, ad quorum imagines facta, & quorum nominibus consecrata sunt. *Et apud Arnobium inquiunt:* Non materias æris, auri, argenti & alias ex quibus signa conficiuntur, per se Deos esse, & religiosa numina dicimus, sed eos IN HIS colimus, eosque veneramur, quos dedicatio infert sacra. *Similia apud Augustinum in Psal. 113. Athanasium contra Gentes, & scriptores alios passim inuenire licet. Sed si sufficere Ethnicis hæc defensio non potuit, neque Pontificios hodie ab idololatria excusare potest. Nec iuuat Papistas quod dicunt,* Se non Deos fictitios, vt Ethnici, sed Christum & Sanctos per eorum imagines repræsentatos venerari: *Nam hoc cum verbo Dei, & veteris Ecclesiæ doctrina pugnat. Neque enim Christus, neque Sancti vlli hunc cultum, qui per Imagines exhibetur eis, approbant. Nec aliud quàm mutatio titulorum & nominum est, cùm pro Dijs Gentilium Sanctos Pontificij substituunt, iuxta illud Mantuani:*

Vt Martem Latij, sic nos te Diue Georgi
Nunc colimus.

Eodem ergo cum Gentilibus reatu tenentur Pontificij, nisi quòd eorum culpa hoc est atrocior, quòd idololatriam suam sub illorum nomine & prætextu tuentur, qui vnius Dei cultum & inuocationē sanguine quoque suo asseruerunt. Deinde verbis quidē negant Pontificij se diuino cultu Imagines prosequi more Ethnico: Protestatio autem hæc est contraria facto. Nam vt Gentiles singulis Deorum suorum generibus peculiaria templa, delubra, sacella, fana & aras dedicârunt: Statuas etiam ipsas certis ritibus consecrârunt, sacris sedibus, atque honorabili sublimitate collocârunt, preces ad has alligârunt, vota persoluerunt, easque ex vno loco in alium ad publicas calamitates auertendas transtulerunt, in supplicationibus publicis circumgestârunt, quædam earum fana quotidie, quædam semel in anno adierunt: Sic etiam Papistæ simulachris suis sacella & templa exstruunt, aras consecrant, cultus exteriores & interiores eis exhibent, incuruationibus, genuflexionibus, prouolutionibus corporum, manuum extensionibus, auro & purpurâ, circumgestationibus, supplicationibus, votis, peregrinationibus, desiderio, amore, deuotione, spe, fiduciâ, metu, &c. Hæc planè ad Ethnicorum imitationem fiunt: & proinde Bellarmini responsio nulla est.

Ad Epiphanij *locum nihil respondet Iesuita, non enim potest.*

Ad Ambrosij *locum ait,* velle eum dicere, Crucem non adorari propter se, sed propter Christum, qui in ea pependit, & quia Christum crucifixum repræsentat. *Respondeo, nihilominus peccant in Legem Dei, dum in ligno, vel per lignum colunt Christum; cùm ipse nolit sic à nobis coli. Aut monstrent vel vnicum verbum, quo hoc à nobis requirat.*

De Hieronymi *loco dicit,* eum loqui de statuis Regum, qui habebantur pro Dijs, & quorum statuæ diuinis honoribus afficiebantur. Reprehendit enim eos, qui id faciunt, quod socij Danielis facere noluerunt in Babylone. *Respondeo, Hieronymus docet, cur socij Danielis statuam auream Nabuchodonosoris adorare noluerint: non autem respondet, quia statuas Imperatorum & Regum adorare non liceat: sed in genere dicit:* Cultores veros Dei, statuas adorare non debere: *& inde colligit,* ergo etiam hanc Regis statuam eos adorare non debuisse. *Rectè igitur nos quoque inde inferimus,* Imagines Christi & Sanctorum adorari non debere. *Hieronymum sequitur etiam* Pererius *Iesuita in Comment. in Danielis cap. 3. Quærens enim,* cur iuuenes illi tantopere Regis Imaginem adorâre recusarint? *respondet,* quia Iudæis Lege diuina vetitus fuerit OMNIS generis Imaginum cultus & adoratio: pag. 157.

Ad Augustini *locum Iesuita dubiè respondet, cùm illum refutare non posset. Nam inquit:* Fortè loquitur de Idolis Gentium. *Respondeo, hoc falsum est: nam loquitur de Imaginibus Christianorum. Inquit enim:* Nolite mihi colligere professores nominis Christiani, neque professionis suæ vim aut scientes, aut exhibentes: Nolite consectari turbas imperitorū, qui vel in ipsa vera religione superstitiosi sunt. Noui multos esse sepulchrorū & picturarū adoratores, &c. *At quis credat, Christiani nominis professores tam dementes fuisse, vt Ethnicorum picturas vel Imagines adorârint: hæc enim non*

fuisset superstitio, sed summa impietas. Secundò dicit Iesuita: Fortè loquitur de quibusdā qui imagines Sanctorum superstitiosè colebant, ita vt accederent ad idololatriam. *Respondeo, si Augustinus de talibus loquitur, vt verba eius non obscurè indicant, firmum est nostrum argumentum contra Pontificios ex hoc testimonio petitum: Nam Papistæ etiam in cultu Imaginum verè ad idololatriam accedunt. Tertiò dicit,* Augustinum scripsisse hunc librum de Moribus Ecclesiæ in primordijs conuersionis suæ ad fidem catholicam, & ideò offensum quibusdam ritibus, putâsse eos sapere idololatriam, quos tamen postea melius instructus, excusârit omnino ab idololatria *Respondeo, Augustinus non offensus adoratione Imaginum & picturarum eam obiecit Ecclesiæ Catholicæ, sed Manichæo eam obijcienti respondit: Et fatetur,* esse quidem aliquos inter veræ fidei professores, qui picturas habeant, easq; adorent: nec non & alia flagitia designent: non tamen ex malorum Christianorum moribus vituperandam, & condemnandam Ecclesiam, ac veram religionem à Manichæis. *Vnde mox hæc subijcit:* Admoneo vos, vt tandem Ecclesiæ catholicæ maledicere desinatis, vituperando mores hominum, quos & ipsa condemnat, & quos quotidie tanquam malos filios corrigere studet. *Quod igitur Manichæi fecerunt, hoc Augustino adscribit Iesuita. Quod autem addit,* hunc Patrem offensum picturarum adoratione, quòd eam sapere idololatriam putârit, postea melius instructum eam excusâsse ab idololatria, *impudentissimum mendacium est: hæc enim eius excusatio neq; in Retractationibus, neq; in alijs libris Augustini reperitur.*

Sic etiam Gregorij M. loca eludere conatur: dicit enim Gregorium solùm reprehendere eum cultum imaginum, quo coluntur vt Dij. *Nam Gregorius omnem adorationem Imaginum simpliciter, ac sine omni exceptione reijcit ac damnat, vt supra indicauimus.*

Argumentū 5. orthodoxorū contra cultum imaginum defenditur aduersus Iesuitam.

QVINTVM *nostrorum argumentum contra cultum Imaginum sumitur ab exemplo Ezechiæ Regis, à quo serpens æneus & amotus, & penitus contritus fuisse dicitur, quum primùm populus ad idololatriam eo abuteretur. Erat autem serpens ille non hominum, sed ipsius Dei mandato iussuq; per Mosem olim erectus, & ornatus simul, ac commendatus miraculo sanationis maximo: longi etiam temporis præscriptione sese tueri poterat, & rei multò maximæ monumentum erat. Respondet Iesuita,* Rectè hoc ab Ezechia factum esse: nam Iudæos huic serpenti adoleuisse incensum vt Deo, *Respondeo, Si rectè hoc factum est ab Ezechia, rectè etiam faciunt Orthodoxi, qui Imagines omnes è templis eijciunt, quòd idem honor illis à Christianis exhibetur, qui à Iudæis exhibitus fuit serpenti huic. Nam thymiama, vel suffitus, & suffimentum, & incensum typus fuit precum & Orationis, Preces autem à Christianis non ad Deum solùm diriguntur, sed etiam ad Imagines, & adorantur: propter hanc idololatriam, non minus, quàm serpens æneus, Imagines etiam sunt remouendæ. Deinde respondet Iesuita,* Iudæos adorâsse serpentem propter pretiosam materiam: ac ideo ab Ezechia amotum fuisse. *Respondeo, falsum hoc est, materia enim fuit ænea, & nullius ferè, vel saltem exigui pretij: vnde etiam* Nehustan *à Rege appellatus fuit.*

Argumentum 6. orthodoxorum contra adorationem imaginum defenditur aduersus Bellarminū

SEXTVM *argumentum est, quòd cultus Imaginum in Christi Ecclesia idololatriam horribilem induxit. Nam credunt quandam diuinitatem inesse in Imaginibus: hinc enim fit, quòd ad hanc potius, quàm ad illam precantes conuertuntur & respiciunt: illam frequentant, hanc deserunt: ad hanc peregrinantur ex voto, illam negligunt. Respondet Iesuita,* hoc à Papistis tribus de causis fieri. *Prima,* quia Deus per vnam operatur miracula, per aliam non. *Respondeo, Deus per nullam Imaginem operatur miracula: Quæ enim enumerantur, ferè omnia hominum fuerunt figmenta: talia multa narrantur ab Eusebio lib. 9. cap. 3. & 11. & Theodoreto lib. 5. cap. 22. & multa quoq; nostris temporibus à multis sunt obseruata, & literis etiam mandata. Deinde, multa nihil aliud sunt, quàm diabolicæ fascinationes & præstigiæ: dæmones enim multa videntur reuera efficere, quæ tamen paulò post deprehenduntur fuisse meræ præstigiæ, qualia etiam Mosis tempore Magos edidisse Pharao credidit. Postremò, solet etiam Deus permittere, vt edantur miracula vera, quantum ad effecta ipsa attinet, verùm non per ligneas aut lapideas Imagines, sed per diabolos ad seducendum hos, qui verbo Dei credere nolunt. Secunda causa est,* quòd, vt Iesuita *inquit,* quædam imagines pictæ sunt à sanctis viris, vt D.

Luca,

Luca, Nicodemo, & alijs, aliæ à profanis. Imò Edessena ab ipso Christo facta creditur, & imago S. Stephani ab Angelo formata putatur. Peculiarem autem deuotionem merentur imagines, quæ non solùm sunt sanctæ propter significationem, sed etiam propter artificem. *Respondeo, Imagines omnes à profanis, vt loquitur Iesuita, nullæ à sanctis viris factæ sunt. Et insignis est blasphemia Christum, angelos, D. Lucam, & similes iconoplastas facere: qua de re vide plura supra cap. 10. huius libri. Tertia causa est*, quia aliquæ magis excitant ad pietatem, quàm aliæ, cùm sint magis piæ ac religiosæ. *Respondeo, Si Deus in lege & verbo suo prohibuit Imagines, eæ piæ ac religiosæ nequaquam esse possunt, nec aliquem ad pietatem excitant. Sed prius est verum. Ergo & posterius. Et quî nam obsecro res illa posset esse pia ac religiosa quæ est abominatio coram Deo?*

SEPTIMVM *argumentum petitum est à quibusdam rationibus.* Prima est, *Imago non est res capax honoris: quia est res inanima ac sensus & rationis expers. Respondet Iesuita,* hinc solùm probari, Imaginem non esse honoris capacem propter se; & ideò Imagines non honorari absolutè, sed relatiuè ad prototypum. *Respondeo, neq. etiam propter relationem ad prototypum Imagines coli & adorari debent: quia Deus vetat se in Imagine coli: Sancti quoq. hunc cultum sibi nunquam, nedum Imaginibus suis exhiberi voluerunt, vt est videre Act. 20. & apud Augustinum de vera Religione cap. 54. Deinde Iesuita infra cap. 21. negat disertè, quod hîc affirmat, nempe,* Imagines propter prototypum coli à Papistis: *& contendit,* eas propriè & per se colendas esse. Argumentũ 7. defenditur contra Bellarminum.

Secunda *nostrorum ratio est, Imago non est res sancta, ergo non est etiam colenda & adoranda. Respondet Iesuita,* Imagines per se non sunt sanctæ, sed, *primò,* relatè propter significationem & repræsentationem, videlicet Prototypi. *Secundò,* propter Ecclesiæ institutionem, quæ hoc præcipit, & Imagines ad Dei cultum consecrauit. *Respondeo ad primum, esse principij petitionem: pro certo enim assumit, quod est in controuersia, nempe,* Imagines in templis Christianorum legitimas repræsentationes & significationes esse: *quod est falsissimum: damnantur enim in verbo Dei, siue per se considerentur, siue relatè. Deinde, non quicquid est rei sacræ repræsentatio, religiosè colendum est: nam Agnus, Via, Ostium repræsentant Christum; hæc tamen non sunt religiosè colenda. Respondeo ad secundum, esse fallaciam A non causa, vt causa. Neque enim ad verum cultum Dei pertinet, quicquid ab Ecclesia instituitur, & ab hominibus mandatur.* Frustra *enim* colunt Deum docentes doctrinas quæ sunt mandata hominum, *Isaiæ vigesimo nono, & Matthæi decimo quinto.*

Tertia *ratio Orthodoxorum est, Homo est vera & viua ipsius Dei Imago, & tamen non religiosè est colendus & adorandus; ergo multò minus hominis imago lignea vel lapidea. Respondet Bellarminus,* Hominem etiam propter se honoris capacem esse. *Respondeo, sed non honoris religiosi & diuini, qualis Imaginibus è Papistis exhibetur. Respondet secundo,* propter periculum idololatriæ hominem non religiosè coli. *Respondeo, propter hoc ipsum periculum Imagines quoq. non esse religiosè colendas.*

OCTAVVM *his addi potest argumentum à damno petitum, quod percipit Ecclesia ex cultu & adoratione Imaginum. Nam multi, qui Synodo Nicenæ 2. interfuerunt, fassi sunt aliquoties,* Saracenos, *quorum religio, vt hodiè Turcarum, sine simulachris fuit,* alieniores à Christianorum religione factos, propter cultum & adorationem Imaginum. *Et Actione 4. fatentur,* Iudæos absterritos, ne fidem Christi amplecterentur, quia videbant Christianos contra legem Exod. 20. eas adorare & colere. *Exstat etiam in Actis huius Synodi Act. 5. disputatio Ethnici, qui adfirmat,* cultum idolorum apud Ethnicos confirmari ex cultu & adoratione Imaginum, sicut tunc apud Christianos exercebatur. Nam & nos, *inquit Ethnicus,* non ipsas statuas adoramus: sed vt per cultum nostrum incorporeæ virtutes ad nos perueniant. *Cumq. diceret Ethnicus;* sicut vos Christiani Angelos, qui incorporei sunt, pingitis & adoratis; ita & nos Deos nostros pingimus: *Respondet quidam ex Synodo,* Angelos suâ naturâ non omninò esse incorporeos & inuisibiles, sed tenui corpore præditos & aëreo, ac sæpius in proprio corpore visos. Argumentũ 8. Orthodoxorũ contra imaginum cultum defenditur.

Soluuntur argumenta Bellarmini pro cultu, veneratione & adoratione Imaginum.

HACTENVS *argumenta Orthodoxorum contra cultum & adorationem imaginum exposuimus, & sophismata Bellarmini contra illa refutauimus: Nunc argumenta Iesuitæ pro cultu imaginum breuissimè examinabimus. Illis præmittit aliquot conditiones, cautiones, restrictiones ac limitationes cap. 12. vt nullus amplius ferè sit honor & cultus qui relinquatur eis. Verbis itaque ait eas esse colendas ac adorandas, reipsâ verò id negat, seq; ipsum refutat.*

Limitationes Bellarmini. *Prima restrictio est*, nullam in imaginibus collocandam esse fiduciam; *Secunda*, nihil ab eis petendum: *Tertia*, nullam in illis diuinitatem inesse credendum. *His cautionibus & limitationibus obseruatis, putat Iesuita*, Imagines Christi & Sanctorum honorandas & colendas esse: *Et postea hunc cultum* adorationem *vocat. Quæro autem à Iesuita, quomodo imagines religiosè coli, & adorari possint, si fiducia nulla & spes in illis collocanda: si nil ab eis petendum; nec aliquam diuinitatem illis inesse credendum sit? Pauci etiam inter omnes Papistas reperiuntur, qui has modificationes & restrictiones obseruent: Neq; etiam obseruârunt Patres qui Nicenæ 2. Synodo interfuerunt. Nam Actione 2. Synodus ista docet*, Imagines ita, & propter hanc causam adorandas, vt per Sanctorum, quorum sunt imagines, mediationem, Deus nobis sit propitius, & peccatorum remissionem largiatur. *Ibidem Stauracius dicit:* Venerabiles imagines honoro, quæ sunt velut arrhabo salutis meæ. *Et Adriani epistola dicit:* Israëlitæ per inspectionem ænei serpentis à peste seruati sunt; Nos verò Christi & Sanctorum imagines contemplantes & venerantes, absit vt dubitemus nos seruari. *Actio. 4. Leontius dicit:* Quando imaginem Christi habeo, per eam Christum ipsum me tenere & adorare videor. *Alius quidam Episcopus dixit*, Imaginem quandam Alexandriæ existere, quæ omnes morbos curet. *Alius quidam vxori ægrotanti dixit:* Si domi essem, possem cereâ Sanctorum meorum Cosmæ & Damiani imagine omnes dolores tuos auferre. *Manzon quidam dixit:* Ego in morbo iussi, vt inferrent ad me Christi imaginem, quam cùm vidissem, dixissemq; Domine, qui das Sanctis gratiam, respice me, imposui eam loco dolenti, & morbus repulsus est. *Ioannes quidam dixit:* Romæ in omnium officinarum vestibulis, exiguas imagines collocâsse, custodiam quandã & securitatem rebus suis illinc promittentes. *Maria Ægyptiaca imaginem virginis Deiparæ sic alloquuta est*: O virgo Domina, auxiliare mihi, quæ neminem habeo, qui mihi suppetias ferat. *Act.* 5. Abbas quidam habebat in spelunca imaginem Mariæ, habentem in vlnis Christum. Quando verò abiturus erat ad loca sacra, candelam parabat, eamq; accendebat. Cùm verò accinctus ad iter, preces funderet, dicebat ad Dominam, totus in imaginem eius intentus: Sancta Domina Deipara, quia longum mihi restat iter, candelam tuam cura. Ego tuo fretus præsidio, longum iter ingredior. Et hæc cùm ad imaginem dixisset, abijt. *Ex quibus intelligitur, non solùm vulgus ignobile, sed Patres Synodi 7. non obseruatis Synodi Tridentinæ & Bellarmini limitationibus, sic coluisse & adorâsse Sanctorum imagines, vt spem & fiduciam in illis collocârint; multa ab ijs petierint, & propterea etiam diuinitatem aliquam eis inesse crediderint. Cumq; passim Bellarminus hanc Synodum septimam probet ac commendet tanquam orthodoxam et Oecumenicam, necessariò sequitur, eum quoq; probare contra seipsum, illam idololatriam, seu venerationem & adorationem imaginum, quæ in illa Synodo definita & approbata est. Sententiam tamen suam probare conatur,*

Argumentum primum Bellarmini pro cultu imaginum ex Scriptura. PRIMO *testimonijs Scripturæ; quæ triũ generũ esse dicit. Primi generis sunt*, quæ expressè agunt de imaginibus, nimirum Exo. 25. de Cherubim propitiatorij: & Numeri 21. de æneo serpente. Imagines enim Cherubim super arcam existentes necessariò adorabantur ab ijs, qui arcam adorabant. Serpens quoq; æneus non poterat non honorari, cùm salutem miseris in se aspicientibus adferret. Iam verò si licuit venerari imagines Angelorum, cur non etiam Sanctorum? Si licuit venerari imaginẽ Christi in forma serpentis, cur non potius venerabilis erit imago Christi in forma hominis? *Argumentum tale est.*

Si licuit

Si licuit colere, & venerari religiosè imagines Cherubim & serpentis ænei; licet etiam honorare & adorare imagines Christi & Sanctorum.

Sed prius verum: Ergo & posterius. Respondeo per negationem assumptionis. Non enim in veteri Testamento vel Arcam, vel Cherubim, sed verum Deum, qui promiserat se illo loco inuocantes auditurum, adorabant.

Excipiunt autem hic Pontificiorum aliqui: Ergo eodem modo & nos ad imagines ipsum Deum adorabimus. *Respondeo, non valet hæc consequentia. In veteri Testamento enim habebant mandatum & promissionem expressam, de Deo illic adorando. Nos verò nec mandatum, nec promissionem, nec exemplum aliquod habemus, vt Deum ad imagines ac statuas adoremus. Imò argumentum à simili (vt sicut in veteri, ita & in nouo Testamento cultum & adorationem Dei ad certa loca, & externa symbola alligemus) refutatur ab ipso Christo Ioan.4.* Nec in monte hoc, nec Hierosolymis, sed in spiritu & veritate Deum adorabitis. *Quod autem ad Regulam Augustini attinet, quam Iesuita citat ex lib.3. de Doct. Christiana, cap 9. vbi dicit,* Signa vtilia diuinitùs instituta, veneranda esse, quia honor eorum ad Prototypum refertur, *& inde colligit,* Imagines Cherubim & serpentis coli debuisse; *vt probet,* Imagines quoque Christi & Sanctorum coli debere. *Respondeo, pro paribus sumi à Iesuita, quæ sunt imparia. Nam alia est & quidem diuersissima ratio Cherubim, serpentisque ænei, & imaginum Christianorum. Illa fuerunt diuinitùs instituta & vtilia, non tamen Deus ea coli voluit, eo modo, quo imagines apud Christianos coluntur: Nam cùm serpens, adeoque Christi imago, ipso Iesuitâ interprete, honorari religiosè cœpit, ab Ezechia Rege fractus est. Et Cherubim in sacrario templi fuerunt vbi non poterant adorari, quia eò nulli, præter Pontificem ingredi licebat. Agnouit hoc etiam Actione 4, Synodi Nicenæ 2. Constantinus Episcopus Cypri, qui dixit,* Fuisse quidem imagines in tabernaculo: sed ne ad idololatriam conuerterentur, Dominum dixisse, Non facies tibi similitudinem aliquam, ne populus culturam illi exhibeat. *Hæ verò non sunt vtiles, sed pernitiosæ, nec à Deo institutæ, sed prohibitæ potius. Deinde integer ille locus Augustini, tam abest vt pro Iesuita faciat, vt potius collectionem eius solidissimè refutet. Sic enim habet:* Qui aut operatur, aut veneratur vtile signum diuinitùs institutũ, cuius vim significationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potiùs quò talia cuncta referenda sunt. Talis autem homo spiritalis & liber est, & tempore seruitutis, quo carnalibus animis nondum oportet signa illa reuelari, quorum iugo edomandi sunt. Tales autem Spiritales erant Patriarchæ ac Prophetæ, & omnes in populo Israel, per quos nobis Spiritus sanctus ipsa Scripturarum & auxilia & solatia ministrauit. Hoc verò tempore, posteaquam resurrectione Domini nostri Iesu Christi manifestissimum iudicium nostræ libertatis illuxit, nec eorum quidem signorum quæ iam intelligimus operatione graui onerati sumus: sed quædam pauca pro multis, eademque factu facillima, & intellectu augustissima, & obseruatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina; sicut est Baptismi sacramentum, & celebratio corporis & sanguinis Domini.

Alterius *generis testimonia, quæ Iesuita pro cultu & adoratione Imaginum ex Scriptura citat,* sunt, *inquit,* quæ docent, creaturas honorandas religiosè propter solam relationem ad Deum: vt Psal.99. Adorate scabellum pedum eius. Et Matth.5. Nolite iurare per cœlum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum eius. Hîc prohibet, *inquit Iesuita,* Deus iuramenta sine debitis circumstantijs, per cœlum & terram, ne contumelia fiat eiusmodi creaturis, quatenus relationem habent ad Deum. *Respondeo, falsò interpretatur hæc loca Iesuita; non enim loquuntur de cultu creaturarum propter relationem aliquam ad Deum, sed simpliciter de cultu ipsius Dei. Nam Psal.99. non dicitur simpliciter* Adorate scabellum, *sed,* Adorate ad scabellum, *vel,* Incuruate, prosternite, inclinatè vos ante scabellum, *vt in Hebræo videre licet. Intelligitur autem hoc loco, arca fœderis, vt etiam in Paralip.28. cap. vbi Solomon dicit,* Cogitaui vt ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellum pedum Domini. *Quòd Deus quasi in regia sella hîc resideret, atque inde suam præsentiam &*

potentiam in assidua gubernatione & defensione populi sui ostenderet. Ideoq, Iudæi Deum adoraturi, faciem ad arcam conuertebant, seq, coram ea inclinabant, quasi cogitantes ibi Regem suum residere tanquam in solio: ita tamen, vt interea animis ad cœlum ascenderent: quòd scirent, ita pedibus eum tangere arcam gloriâ suâ, vt maiestate vniuersum orbem & cœlum repleret. Similem fraudem committit etiam in loco Matth. 5. qui apertè docet, blasphemiam grauissimam esse, si rei creatæ religiosus cultus *(quale Iusiurandum est)* tribuatur. *Et confirmatur sententia nostra 22. q. 1. Can. Considera. & Can. Si quis per.*

Tertij *generis testimonia Scripturæ sunt,* quæ docent, *inquit Iesuita,* creaturas dici sacras vel sanctas propter relationem ad res sacras Exod 3. Locus in quo stas, terra sancta est, propter Angeli scilicet præsentiam. Exo 12. dicitur dies paschæ, dies sancta & venerabilis, propter significationẽ, & quia dedicata erat cultui diuino. Exo. 28. dicuntur vestes Sacerdotũ sanctæ, propter eandem causam. Isa. 11. Sepulchrum Domini gloriosum. 2. Tim. 3. dicuntur Scripturæ sacræ literæ. At Imagines Christi & sanctorũ sunt etiam institutæ ad significandas & repræsentandas res sacras: cur ergo eas honorare non liceat? *Argumentum Iesuitæ tale est:*

> *Si quædam res creatæ sunt religiosè colendæ, quia dicuntur sanctæ & sacræ: Imagines etiam sunt venerandæ religiosè, quia sunt sanctæ & sacræ.*
>
> *Sed prius est verum: ergo & posterius.*

Respondeo: ac primò nego connexum seu consequentiam maioris. Nam creaturæ illæ, quæ in antecedente dicuntur sanctæ, ita vocantur propter finem, cui sunt destinatæ, nempe, vt seruiant cultui diuino: Imagines autem sic dici non possunt sanctæ, nam non pertinent ad cultum Dei, quia Deus ijs non coli vult, & sunt potius abominatio in oculis Domini. Pro paribus igitur sumit Iesuita, quæ sunt imparia. Deinde ad assumptum respondeo: vtitur Iesuita fallaciâ A petitione principij: præsupponit enim illud esse verum, quod falsum est, nempe, vestes sacerdotales, codicem Scripturæ, &c. religioso cultu esse honoranda. Nam & sacræ & sanctæ dicuntur hæ res, quòd vel rei sacræ sint significatio, sicut erant vestes: vel sacram doctrinã contineant, vt Scriptura. Relatè igitur, non per se: ex vsu & fine, non ipsæ, quales naturâ sunt: κατά τι, *non* ἁπλῶς *sic dicuntur res illæ, sicut aqua, panis & vinum in Baptismo & Cœna Domini. At soli ei rei, quæ per se, naturâ & simpliciter sacra & sancta est, estq, Deus, religiosus cultus & veneratio debetur, teste Christo Matth. 4. ver. 10. Mose Deut. 6. v. 13. Paulo Galat. 4. ver. 8. Ergo res illæ creatæ nequaquam religiosè colendæ sunt. Reliqui loci ex Exodo & Paulo vsum indicant rerum illarum, quæ sanctæ vocantur, non autem cultum earum, neq, venerationem religiosam ijs deberi.*

Argumentum 2. Bellarmini pro cultu religioso imaginũ ab authoritate Conciliorum. Regula Augustini de Concilijs.

SECVNDO, *probat Iesuita cultum & adorationem ex* Concilijs. *De his Concilijs, quorum decreta pro cultu Imaginum Bellarminus nobis obijciet, Respondeo* primò *in genere, quemadmodum olim Maximino hæretico respondisse Augustinus lib. 3. legitur.* Nec ego, *inquit,* Nicænam Synodum tibi, nec tu mihi Ariminensem debes, tanquam præiudicaturus obijcere: Nec ego huius authoritate, nec tu illius teneris. Scripturarum authoritatibus, non quorumcunq; proprijs, sed quæ vtriusq; sint cõmunes, res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione decertet. *Eodem modo Augustinus ad Cresconium Grammaticum lib. 2. c. 21. scripsit:* Non debet se, *inquit,* Ecclesia Christo præponere, *etc.* cùm ille semper veraciter iudicet: Ecclesiastici autem Iudices, sicut homines plerunq; fallantur. *Hæc Augustinus. Quamobrem nos etiam ab Ecclesia ad Christum, à Concilijs, præsertim Bellarmini idololatricis, ad Scripturas sacras: ab Ecclesia deformata ad reformatam: ab Ecclesia particulari ad catholicam: à falso ad verum: à nouo ad vetus: à dubia, mutabili, incerta, inconsiderata sententia, ad sententiam firmissimam, stabilissimam, certissimam, constantissimam, nullis seculorum ætatibus mutabilem: nempe ad Legem hanc Dei,* Non facies tibi sculptile, neq; vllam similitudinem, quæ est in cœlo desuper, *&c.* Non adorabis, neq; coles ea. *Sed tamen audiamus, quid Bellarminus de suis Concilijs dicat.*

De Canone 82. Synodi 6.

Habemus inprimis, *inquit,* Canonem 82. sextæ Synodi, vbi dicuntur Imagines vene-

venerabiles. *Respondeo, testimonium hoc est dubium & incertum, vel ipsorum Pontificiorum iudicio, & proinde non audiendum. Nam ipse Bellarminus addit,* Canones huius sextæ Synodi non esse firmæ auctoritatis. *Nec valet quod excipit*, Hunc Canonem semper fuisse receptum ab Ecclesia. *Nam hæc Ecclesia Romana, & idololatrica est, de qua loquitur Iesuita. Deinde contrarium dicit Baronius: Is enim tomo 7. Annal. anno. 692. pag. 613. de hoc ipso Canone agens, sic inter alia inquit:* Cùm inter Latinos acta res est, nequaquam reperies eum Canonem ab Ecclesia Romana esse receptum, imò vsu contrario improbatum, &c. *Sed Bellarminus sequitur regulam, quam, vt Anastasius Bibliothecarius ad Ioannem Pontificem Rom. scribit, referente eodem loco Baronio, Romana Ecclesia in Canonibus sextæ Synodi & qui Apostolorũ nomine circumferuntur, consueuit seruare,* vt quos sciret esse secundum Romanæ Ecclesiæ decreta, aliorumque Conciliorum sancita, non respueret, sed vt veritati consentientes amplecteretur: reliquos verò Canones his decretis aduersos, vt execrabiles detestaretur. *Ergo Canones huius Synodi qui faciunt pro confirmatione idololatriæ & superstitionum recipit Romana Ecclesia, cæteros detestatur.* Verè dictum.

Secundò, Habemus, *inquit Iesuita*, Synodum Romanam sub Gregorio III. pro Imaginum cultu: Synodum Gentiliacensem, in qua admoniti sunt Græci, vt idem de Imaginibus cum alijs sentirent: Rursus Synodum aliam pro Imaginibus Romæ sub Sthephano III. celebratam. *Respondeo, Concilia hæc nullius authoritatis esse, quum cultum & adorationem Imaginum contra expressum verbum Dei approbârint, & in Ecclesiam introduxerint.* De Synodo Romana & Gentiliacensi.

His annumerat etiam Concilium Nicænum 2. quod Act. 7. definiuit, Imagines esse colendas. Est autem, *inquit*, hoc Concilium eiusmodi, vt nullo modo dubitari possit, quin generale & legitimum fuerit. *Respondeo vt supra, definitionem huius Synodi, de colendis & adorandis Imaginibus, contrariam verbo Dei, & propterea nullius authoritatis esse. Nam Orthodoxi Patres omnes primitiuæ Ecclesiæ eatenus sibi suisque scriptis credi voluerunt, quatenus cum verbo Dei consentiant: ipsimet quoque ea, quæ ad Canonem Scripturæ non congruunt, propter Patres non approbârunt, nec receperunt.* De Niceno 2. Concilio.

Quia verò hoc loco & alibi in hac tractatione de Imaginibus, Iesuita subinde hanc Synodum Nicænam tanquam Orthodoxam & generalem obijcit, & ex ea imprimis cultum & adorationem Imaginum probare conatur, eiusque authoritate tanquam Gorgonis capite nos perterrefacere vult, non inutile fore arbitror, si præcipua eius capita excerpamus, & ostendamus, quâ fide causa hæc de Imaginibus in illa tractata, & ex quibus fundamentis decreta illa de cultu & adoratione Imaginum facta sint, vt Lector inde iudicare possit, quantum isti Synodo authoritatis tribuendum sit.

Primò *itaque necessariam distinctionem inter historicum Imaginum vsum, & inter earundem cultum ac adorationem confundunt. Et si quæ testimonia adducunt de historico Imaginum vsu, mox vel apertè vel obliquè inferunt earum cultum & adorationem.* Quâ fide causa de imaginibus in Nicæna 2. Synodo tractata sit.

Secundò, *quando in Patrum scriptis ad picturas vel Imagines in genere alluditur, ipsi mox inferunt*; In templis igitur Christianorum habendæ sunt Imagines.

Tertiò, *ex certis testimonijs veræ antiquitatis, per annos trecentos, non possunt ostendere, Christianos Imagines in templis aut alijs locis sacris habuisse. Quia verò Synodus illa fingit* esse traditionem Apostolicam, & consuetudinem vetustissimam, inde vsque à Christi & Apostolorum temporibus receptam, *ad eius probationem, testimonia supposititia, fabulas & figmenta profert de Imagine quam Christus ipse fecerit, & Abagaro miserit: de Imagine Christi à Iudæis crucifixa, quam Nicodemus fecerit, & moriturus Gamalieli reliquerit, &c. de quibus supra satis dictum est.*

Quartò, *Adrianus Papa ex Scriptura sacra & Dei mãdato probare vult,* Imagines in tẽplis necessarias esse: *sed pueriles, frigidæ & pudendæ sunt eius probationes, nihil prorsùs ad rem facientes: qua de re vide Actionem 2. & 4.*

Quintò, *in hac Synodo contra verbum Dei, & contra totius antiquitatis consentientiã*

testimonia, decretum est, sacras Imagines honorandas, venerandas, salutandas, amplectandas, osculandas, colendas & adorandas esse. *Ac licet nonnulli in Synodo distinguerent, inter latriam, quæ soli Trinitati debetur, & aliam honorariam adorationem, quam ὁ δουλίαν vocant: tamen religiosa pietas veræ & eruditæ antiquitatis hanc subtilitatem ignorauit, & simpliciter adorationem Imaginum prohibuit, sicut & Gregorius M. docuit*, Imagines nullo modo adorandas. *Et lex Dei simpliciter dicit*, Non adorabis nec coles ea. *Quantum etiam maior pars Synodi suis salutationibus, venerationibus, cultibus & adorationibus tribuerit Imaginibus, paulò antè indicatum est, vnde intelligi potest, fucum tantum esse disputationem de Imaginibus.*

Sextò, *hunc cultum & adorationem Imaginum Septima hæc Synodus probare conatur*, Primò *ex Scriptura*: Secundò *ex traditionibus*: Tertiò *ex Patrum testimonijs*: Quartò *ex miraculis*: Quintò *quòd contrarium docere sit vetus hæresis*: Sextò *à similitudine venerationis politicarum Imaginum. Videntes autem sibi obstare clarißimam Scripturæ sententiam*, Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles; *eam sic eludere conantur, quod exclusiuam particulam addiderit latriæ, non autem adorationi. Hanc verò elusionem Angelus Apoc. 19 ignorauit, qui à Ioanne adorari non vult, quia scriptum sit*, Deum adora. *Ignorauit quoque illam tota antiquitas, ex cuius sententia Hieronymus dicit*: Nos nec Angelos, nec Sanctos, nec Martyres, nec ipsorum Reliquias, nec vllam creaturam; sed solum Deum adoramus: *Et Gregorius Magnus adorationem Imaginum prohibens, hoc ipso dicto vtitur*, Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles. *Testimonia verò Scripturæ, quibus adorationem Imaginum probare conantur, Actione 2. hæc sunt*: Scriptum est, Faciem tuam Domine requiram. *Item*, Vultum tuum deprecabuntur diuites populi. Simulachra autem sunt vultus seu facies Dei: ergo Imagines sunt adorandæ. *Act. 4. hæc testimonia proferuntur.* Adorate scabelium pedum eius. Adorate ad montem sanctum eius. *Item*, Hebr. 11. Iacob virgam seu sceptrum Iosephi adorauit. *Item*, In veteri Testamento adorârunt Arcam & Cherubim, &c. *Deficientibus autem Scripturæ testimonijs idoneis, hoc sæpius repetunt*: Imagines fieri, coli & adorari hac opinione, quòd sic Deo gratus cultus præstetur: non igitur non posse à Deo probari. *Deinde ad Traditiones confugiunt.*

Postea Patrum testimonia citant, non quidem eorum, qui in primitiua Ecclesia ad annos post natum Christum trecentos & amplius floruerunt: talium nulla prorsus in ista Synodo fit mentio: sed Athanasij, Basilij & Chrysostomi: Sed si consideretur, quid Patres dicti in istis sententijs, quas citat Synodus, tractent, manifestum erit, istas allegationes Synodi, insidias, dolos ac fraudes esse, vt paulò post indicabitur. Animaduertentes igitur, illis testimonijs Patrum non rectè confirmari adorationem Imaginum, supposititia & adulterina Basilij, &c. proferunt. Vtque errorem suum antiquitatis nomine facilius Ecclesiæ obtrudere possint, recentiora antiquioribus Scriptoribus tribuere non verentur. Tribuunt enim Epistolam quandam de adoratione Imaginum Gregorio Magno quam Gregorij III. esse constat. Athanasio M. adscribunt fabulam de passione Imaginis crucifixi, quæ longè recentioris est Athanasij, &c. Adhæc Miracula quoque enumerant, quæ per Imagines edita fingunt, & quòd ipsi Sancti, quorum sint Imagines mulierculis quibusdam apparuerint, & eas apud Imagines auxilium quærere iusserint.

Porrò, quòd dicunt veterem esse hæresin Ethnicorum, Samaritanorum & Manichæorum adorationem Imaginum damnantium, ridiculum est, quum Ethnici & Samaritani hanc ipsam ob causam damnentur, quòd idola coluerint & adorarint: Iudæi autem ex lege Dei Imagines improbârint: de Manichæis autem nullæ historiæ referant, quod Imagines auersati sint. Postremò locum similium sæpißimè vrgent. Ex his omnibus intelligimus, ineptas, frigidas, fabulosas, & falsas esse omnes istius Synodi argumentationes ad probandam adorationem Imaginum: hinc autem iudicet iam Lector, quantum fidei & authoritatis huic Synodo, eiusque definitioni de adorandis Imaginibus tribuendum sit.

Bellar-

Bellarminus tamen hanc Synodum Oecumenicam & legitimam, omnibusq; alijs praeferendam esse contendit, quòd habuerit inprimis legatos Romani Pontificis, & trium aliorum Patriarcharum, Alexandriae, Antiochiae & Hierosolymae, Patriarcham item Constantinopolitanum: quodq; adfuerint Episcopi 350. & consenserit Constantinus Imperator. E contra verò omnem prae illa authoritatem derogare conatur duabus Constantinopolitanis Synodis sub Leone Isaurico & Constantino Copronymo celebratis, Francofordiensi quoq;, quòd illa plenaria & generalis, hae verò particulares fuerint. Fuisse autem particulares inde probare vult, quòd in Constantinopolitana sub Leone non fuerunt vocati, nec adfuerunt vlli Patriarchae, excepto Constantinopolitano: & quòd in altera sub Constantino non sunt vocati, nec adfuerunt vel per se, vel per legatos Romanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus Patriarchae: denique, quòd in Francofordiensi adfuerunt quidem legati Pontificis Romani, sed Synodo assensi non sunt. *Respondeo primò de Romano Pontifice, verum quidem esse, non interfuisse ipsum Constantinopolitanis duobus Concilijs. Sed causae in promptu sunt. Vna est, quòd iam tum cœpit Romanus Papa perfidus & rebellis esse in Imperatorem Constantinopolitanum, & illius imperium conuellere conatus fuit. Altera est, quòd nouit, in illis Concilijs Imagines, earumq; adorationem damnandam esse; noluit igitur interesse: Quod igitur abfuit, non Synodi, sed suo vitio abfuit, nam adesse iussus fuit, & hoc sufficiebat.* Iudicium Bellarmini de Nicaena 2. Synodo. An duae Constantinopolitanae Synodi & Francofordiensis particulares fuerint.

Neq; propterea non generale fuit hoc Concilium, vel legitimum, quia Romanus Pontifex neq; per se, neq; per legatos illi non interfuit. Nam etiam Constantinopolitanum primum, quod tamen à Pontificijs pro generali & legitimo habetur, non esset generale & legitimum; quia nec Pontifex Romamus, nec quisquam alius eius nomine illi Concilio interfuit. Iulius quidem Papa apud Socratem libr. 2. cap. 13. ad Antiochenos contendit, sine Pontifice Romano non posse generalia Concilia celebrari. *Respondeo, Iulium in propria causa testimonium dicere, & propterea non audiendum. Deinde, quod scribit nullâ ratione probat. Adhaec, Orientales Episcopi ad quos ille hoc scripsit, ob hanc Romani Papae arrogantiam vehementer indignati sunt, & eam appellârunt* petulantem contumeliam, quâ reliquas Ecclesias afficeret, *eiq; responderunt,* aliarum Ecclesiarum res & controuersias à Romano Papa non debere decerni: *vide Socratem libro secundo, capite vndecimo. Sozomenum libro 3. cap. 7. De reliquis Patriarchis respondeo vt supra, Non Patriarcharum & Episcoporum numerum facere generale & legitimum Concilium, sed verum Scripturae vsum qui est vniuersalis omnium controuersiarum iudex. Cùm igitur in duobus illis Constantinopolitanis Concilijs infallibili Scripturarum fundamento superstitiosum & idololatricum Imaginum cultum damnârint, nil illis deest, quo minus legitimis Concilijs annumerentur: praesertim cùm Imperatores è praecipuis in Imperio Ecclesijs illa conuocauerint.* Generale Concilium quod.

His addit Iesuita, Ex euentu colligi posse, Nicenum 2. Concilium fuisse legitimum: nam solum illud tandem obtinuisse: Imagines enim in templis permansisse: Imò etiam solius huius Concilij Acta extare, reliqua tria mox euanuisse, & in historijs solùm aliquam eorum memoriam seruatam esse. *Respondeo, haec ita euenerunt, quòd Romani Pontifices & idololatrae in magna potentia & authoritate tunc constituti, ingenti fraude & dolo, atq; audaciâ immani omnia suppresserunt, quae contra suam idololatriam faciebant: ea verò magno studio & diligentiâ conseruârunt, quae suum errorem confirmabant. Sic etiam Hieronymus Vigilantij; & Lanfrancus cum Transsubstantiatoribus suis libros Berengarij, viri illâ aetate eruditissimi habiti, suppresserunt.*

TERTIO, *Bellarminus cultum & adorationem Imaginum probare conatur ex* Patribus *aliquibus. Respondeo primò in genere, Non quid homines senserint, sed quid ex Dei verbo sentire debuerint, nobis spectandum & sequendum esse, praesertim in articulo fidei. Deinde, Nullus Pater ante Concilium Nicenum 2. anno 788. celebratũ, dixit, sensit, scripsit adorandas, vel religiose colendas esse Imagines Sanctorum; sed duntaxat memoriae, & historiae causâ haberi posse. Sed testimonia quae ex Patribus citat inspiciamus.* Tertiũ Bellarmini argumentum pro cultu religioso imaginum ab authoritate Patrum refutatur.

Basilius falsus. *Primò, Basilius, inquit Bellarminus,* in Iulianum, vt citat Adrianus Papa in Epistola ad Imperatorem, in Synodo Nicæna 2. Act. 2. inquit, Historias Imaginum illorum honoro, & palàm adoro: hoc enim nobis traditum à sanctis Apostolis, non esse prohibendum, sed in omnibus Ecclesijs nostris eorum historias erigimus. *Respondeo, Basilius hic, non est ille Basilius, qui propter doctrinam, sapientiam & constantiam in veritate,* Magnus *meritò appellatus, & eius authoritas grauis semper visa atq; iudicata est. Neq; ista verba huius Basilij verba sunt, sed Papa duntaxat Adrianus in Epistola sua Synodica inter alia ineptißima testimonia, hæc verba citauit tanquam Basilij: quæ, vel alia similia & eiusdem sententiæ, in genuinis Basilij libris non reperiuntur. Quod autem Basilius iste, quicunq; fuerit, Imagines se culturum adoraturumq; profitetur, Bellarminus ipse nouit, hanc doctrinam aduersari Gregorio M. & suis Concilijs: Nam in Moguntinensi Concilio scribitur:* Imagines non ad id proponuntur, vt adoremus aut colamus eas.

Chrysostomi Liturgia. *Secundò inquit Iesuita,* Chrysostomus in Liturgia scribit: Sacerdos ad Imaginem Christi caput inclinat. *Respondeo, hanc Liturgiam falsò tribui Chrysostomo supra satis probatum est.*

Ambrosius. *Tertiò ait,* Ambrosius Serm. 10. in psalm. 118. scribit: Qui Imaginem coronat Imperatoris, vtiq; illum honorat, cuius Imaginem coronauit: & qui statuam contempserit Imperatoris, Imperatori vtiq; fecisse videtur iniuriam, &c. *Respondeo, Ambrosius, vt & alij Patres, sumunt similitudinem à politicis Imperatorum Imaginibus, & à ciuili veneratione earum, quòd nempe ipsis Regibus iudicetur factum, quicquid Imaginibus ipsorum vel honoris exhibeatur, vel contumeliæ inferatur, quòdq; ipsum Regem vidisse dicatur, qui Imaginem eius aspexit. Nullo modo autem inde inferunt, Ergo honor, cultus, inuocatio & adoratio, quæ ipsi Christo debentur, materiali & exanimi ipsius Imagini exhibenda sunt. Hæc enim sententia, ne vnica quidem syllaba, in Ambrosij aliorumq; Patrum scriptis ostendi potest. Sed quia hæreticis absurdum videbatur, Christum Filium Dei, eodem honore, cultu & adoratione prosequendum, sicut ipsum Deum Patrem, & prætendebant, inde sequi duos esse Deos: Ideò hanc doctrinam Christi* (Ego in Patre, Pater in me. Qui videt me, videt & Patrem meum. Vt omnes glorificent Filium, sicut Patrem. Qui non honorat Filium, non honorat Patrem) *Patres illi, similitudine crasßiore, & notâ ab Imaginibus Regum, sicut more politico tunc vsitatæ erant, sumptâ pro rudioribus qualitercunq; declarare voluerunt, ideò quia Christus vocatur* Imago Dei, *&* Character substantiæ eius: *Nihil autem prorsus vel Ambrosius, vel alij Patres dicunt, de Christi & Sanctorum materialibus Imaginibus, in Ecclesia, religiosè colendis & adorandis: Sed loquuntur de politicis Imperatorum Imaginibus, & hanc similitudinem accommodant ad Christum, qui est viua & substantialis Imago Patris.*

Quartò, adducit quædam ex Augustino, ad quæ supra responsum est. Paulinus primus Damascenus. Gregorius M. *picturas in Ecclesiam inuexit, & quidem grauiter peccauit, vt suo quoq; loco diximus. Damascenus recens author, nec inter Patres antiquos numerandus est. De Gregorio Magno respondeo, negare non posse Iesuitam, quin ille Imaginum adorationem ex professo ad Serenum Maßiliensium Episcopum prohibuerit & damnârit. Simul tamen fatendum est etiam eius ætate, nempe circa annos 600. post natum Christum, nimiùm Imaginibus tribui, & seminaria adorationis earum spargi cœpisse, dum ante Imagines prostrati Christum ipsum adorare cœperunt, sed contra manifestum Dei verbum.*

His adiungit testimonia aliquot ex Patribus, indeq; prolixam disputationem instituit de Cruce Christi adoranda: Sed quia eam cap. 27. & 28. repetet, illam eo vsq; integram reseruabimus.

Argumentũ Bellarmini 4. pro adoratione imaginũ à Miraculis refutatur. QVARTVM *argumentum pro cultu & adoratione Imaginum, sumit Iesuita à* Miraculis, *quæ per vel ad Imagines edita esse dicit. Respondeo, illa Miracula vel sunt ficta & falsa, & proinde nihil probant: vel si quædam vera sunt, non tamen ex solis miraculis de veritate*

ritate doctrinæ iudicandum est, sed ex verbo Dei. Nam etiam diabolus pro suorum mendaciorum confirmatione miracula edit: 2. Thess. 2. Apoc. 16. Et falsissimum est, quod addit, Iesuita Deum ideò per Imagines edidisse miracula, vt sic earum cultum sanciret & probaret. *Nam quis credet hoc Bellarmino, quum Imagines earumq; cultum grauissimè Deus prohibuerit? Sed de Miraculis apud Imagines editis vide plura supra pag. 203. & seq.*

QVINTVM *est*, Homo honoratur, quia Dei imago est: Ergo & cæteræ Imagines Christi vel Sanctorum dignæ sunt veneratione. *Respondeo, In hoc argumento primò Iesuita peccat Æquiuocatione vocis* Imago. *Non enim Hominis statua, de qua hîc agitur, eodem modo est Hominis statua, quo Homo est Dei Imago. Nam Homo est viua Dei Imago: Statua verò, Imago Hominis mortua. Deinde peccat æquiuocatione vocis* Honor *seu* Veneratio. *Nam Homo, etiamsi Dei viua sit Imago, tamen ciuili tantùm, non religioso honore colendus est. Iesuita autem ex hac similitudine probare vult, mortuas hominum Imagines religiosè honorandas. Est & illud falsissimum, Hominem quemuis viuum religioso cultu venerandum esse, vt Imaginem Dei, quæ sacra res sit.* Argumētum 5. Bellarmini.

SEXTO *dicit*, Imago Regis est venerabilis ciuili quodam honore. Ergo Imagines Christi & Sanctorum, sunt venerabiles religioso honore. *Respondeo per negationem consequentiæ: Ciuilis enim honor & religiosus sunt duo Disparata, quæ vni eidemq; rei simul tribui non possunt. Ciuilis honor conceditur, quibusuis Imaginibus, siue Imperatorum, siue Christi & Sanctorum: Religiosus autem nequaquam; Is enim soli Deo debetur, non autem Imaginibus Dei, multoq; minus Sanctorum.* Argumentū 6. Bellarmini.

SEPTIMO *dicit*, Imago est capax iniuriæ & contumeliæ: ergo & honoris atque cultûs. *Respondeo, Imago est capax ciuilis iniuriæ, vt probant Exempla à Iesuita adducta: ergo ciuilis etiam tantum honoris, non religiosi cultûs. Et, vt rectè monet Danæus, hic ipse ciuilis quoq; honor, qui tribuitur imaginibus, exiguus omninò moderatusq; esse debet: Et positus est potius in non agendo, quàm in tribuendo eis quidpiam: in non lædendo eas, quàm eas honorando, ornando, salutando.* Argumētum 7 Bellarmini.

OCTAVO *inquit*, Imagines Sanctæ repræsentant Sanctos: Ergo sunt religiosè colendæ. *Respondeo per negationem consequentiæ. Nam si Sancti ipsi non sunt religiosè colendi & adorandi, multò minus eorum Imagines. Sed prius est verum: Ergo & posterius.* Argumētum 8. Bellarmini.

NONO, Hostes Imaginum tantum fuerunt Iudæi, Samaritani, Mahumetani, & manifestè hæretici; fautores autem earum viri sancti & docti Gregorius III. Adrianus I. summi Pontifices, Germanus & Tarasius Episcopi Constantinopolitani, Damascenus, Methodius, Leontius, Ionas Aurelianensis, Paulus Diaconus & alij pij doctiq; viri: ergo verior est horum sententia, quàm illorum. *Respondeo per negationem antecedentis. Nam, vt supra quoq; diximus, ridiculum est vel fingere Samaritanos & similes hostes Imaginum fuisse, earumq; adorationem prohibuisse; cùm illam ipsam ob causam in Scriptura damnentur, quòd simulachra coluerint atq; adorârint. Iudæi verò, sicut etiam Mahumetani ex lege diuina adorationem Imaginum semper damnârunt. De Manichæis hæreticis nullæ historiæ tradunt, eos hostes Imaginum fuisse; sed contrarium supra ex Augustino ostendimus. Sed verus hostis Imaginum est Deus ipse, qui eas seuerissimè in suo verbo prohibuit: Hostes earum infensissimi fuerunt Prophetæ, Apostoli & Orthodoxi Patres omnes, qui in primitiua Ecclesia post natum Christum ad annum vsq; sexcentesimum pietate, sanctitate & doctrinâ longissimè Pontificibus Rom. & cæteris quos nominat Iesuita, excelluerunt.* Argumētum 9. Bellarmini.

Econtra Imagines, earumq; adorationem instituerunt & propagârunt homines superstitiosissimi & nequissimi. Gregorius III. *enim Papa Dominum suum Leonem Imperatorem excommunicauit: contra Longobardos Carolum Martellum, pro sede Romana tuenda, in auxilium asciuit: Græcos per Longobardos Italiâ pepulit: illosq; ipsos Longobardos per Francos tum demùm oppressit: & Italiam omnem Imperatorio sacramento absoluit, atq; defunctorum memorias in Missa facere, & pro mortuis ipsis orare, afferre & sacrificare instituit.* Adria- Qui imaginū adorationem defenderint. Greg. 3. quis.

Adrian. 1. quis

nus I. Papa magis ædilis Curulis, quàm fidelis pastoris gregis Christi functus est. *Adhæc mortuo Carolomanno, Francorum Rege, & Caroli fratre, Bertha eius vidua cum duobus filijs ad Adrianum hunc venit, impetratura, vt eos confirmaret, & in paternum regnum inungeret. Adrianus antē, ne Caroli animum à se alienaret, pupillos reiecit & in Reges eos inungere recusauit: imò tam matrem, quàm filios, cum Desiderio Longobardorum Rege, regno, vxore, & liberis in perpetuam seruitutem dedit. Sic Dei in terris vicarius viduæ causam, & orphanorum clamores audiuit: & hæc est illius pietas, quam Bellarminus hoc loco in eo commendat.* Tarasius, *cuius etiam mentionem facit Iesuita, homo facundus & audax, in aula Imperatoris militem & scribam agens, Patriarcha Constantinopolitanus ordinatur.* Damascenus, *inclinante iam eius tempore verâ doctrinâ, & reuelante se apertè iniquitatis mysterio, tot pudendos & non ferendos errores fouit de libero arbitrio, de Iustificatione, de honore & cultu Sanctorum, de Imaginum adoratione, de Cœna Domini, de Antichristo & Purgatorio, vt scripta eius non magnam admodum apud omnes pios authoritatem mereantur: atq; hi, cum eiusdem farinæ hominibus, nempe Leontio, Ionâ Aurelianensi & Paulo Diacono, sunt illi sancti, pij & docti viri, qui defenderunt adorationem Imaginum, quosq; hîc Bellarminus præ cæteris honoris causâ nominat. Obseruet autem Lector, ne vnicum quidem Patrem ab eo nominari ex tota vera antiquitate vsq; ad annos Christi 700. qui Imagines coluerint, aut adorationem earum approbârint. Nos igitur verius sic in contrariam partem argumentari possemus: Patroni ac defensores Imaginum, earumq; adorationis fuerunt homines superstitiosi, Antichristi, multis erroribus inquinati &c. Hostes autem earum fuerunt Deus ipse, Prophetæ, Apostoli & vniuersus chorus Patrum veræ primitiuæ Ecclesiæ, homines sanctissimi, pijssimi & doctissimi iudicio omnium: Ergo verior est horum sententia & doctrina de cultu & adoratione Imaginum, quàm illorum.*

Tharasius quis

Damasc. quis.

Nota Lector.

Argumentū 10 Bellarmini pro adoratione maginū refutatur

DECIMVM argumentum pro adoratione Imaginum petit Iesuita, ex infelici exitu Iconomachorum, hoc est, eorum, qui adorationem & cultum Imaginum damnârunt: & felicitate eorum qui Imagines defenderunt. Declamitat deinde Iesuita ex Zonara, Paulo Diacono, Palmerio idololatris & superstitiosissimis Monachis, vt tempore Leonis III. Imper. posteaquam Imagines in foro Constantinopolitano crematæ essent, orta sit grauissima pestilentia: Vt Leo & Successores eius amiserint illo tempore imperium Italiæ, nec vnquam amplius recuperârint: Vt tempore Constantini Copronymi terræmotus, pestis & aliæ inauditæ calamitates Orientem inuaserint: Vt Constantinus Copronymus miserè perierit, & è contrario Pipinus & Carolus ad Imperium prouecti felicissimè regnârint. *Respondeo primò ex Ethnico Poeta:*

Pereat successibus opto,
Quisquis ab euentu facta notanda putat.

Aut si hoc Iesuitæ argumentum sit legitimum, possumus nos quoq; huius generis in contrariam partem multa proferre. Nam Irene, *quæ author fuit, vt cultus & adoratio Imaginū decerneretur, fœmina fuit crudelissima: Filium suum Constantinum oculis, imperio & vita etiam priuauit: soceri sui Constantini Imper. corpus effossum, publicè cremari iussit, ac cineres in mare dispergi: Astrologis nimiùm credendo, regni vires & opes exhausit: multis linguas præcidi iussit. Sol, sub eius imperio, obtenebrescit, & ad dies septendecim radios suos ita amittit, iuxta Eutropium, vt maris naues errarent: mundus enim tenebris dignus erat, quoniam in luce ambulare nolebat. Terra, vt quæ horreret tam immanem idololatriam, adeò vehementer concutitur, vt de ruina Constantinopoleos metus esset, & omnes ciues extra domos fugerent in hortos & agros, ibiq; tentoria figerent, vt Paulus Diaconus libro 23. Rom. rerum refert. Sed Idololatræ nihil tantis permoti miraculis, in superstitione & idololatria perseuerârunt. Deinde Imperium Rom. sub Irene plus detrimenti accepit, quàm sub Leone III. & Constantino, à quibus fortiter defensum & retentum est: Fuit enim Leo III. Imperator fortissimus: eius filius Constantinus multa præclarè gessit, fines Imperij recuperauit & ampliauit, vt ex historia eius constat. Quòd autem sub his Imperatoribus Italiæ regnum amissum est, nec id*

Irene Imperatrix quæ fuerit & qualis.

recupe-

recupare vnquam potuerunt Constantinopolitani Imp. quorum obsecro perfidiâ, fraude & dolo id factum est Bellarmine? certè Pontificum Romanorum, quorum causam tu agis. Quando autem Constantinopolis à Mahumete 2. Turcarum Imp. capta est? tunc quidem, quando omnes omnium Sanctorum Imagines, inprimisq́ Beatæ Mariæ Virginis religiosissimè in ea vrbe cultæ, circa vrbis mœnia gestatæ, & adoratæ sunt: Et tamen audes causam earum calamitatum, quæ sub Leone & Constantino acciderunt, in destructionem Imaginum, & prohibitionem adorationis earum transferre? Deniq, quid respondebit Iesuita de cladibus, quas Ecclesia Dei & regnum Iuda sub Ezechia & Iosia sanctissimis Regibus, perpessa est: scilicet eas etiam destructioni serpentis ænei, & reformationi ab ijs institutæ adscribet, &c.

CAPVT XVII.

VII. Quo genere cultûs Imagines honorandæ sint.

T*Ota hæc disputatio, quam Bellarminus hoc capite, & sequentibus 5. instituit, de genere cultûs Imaginum, est inutilis & superuacanea. A quocunq enim remouetur genus, ab eodem remouetur & species. At nos præcedente capite cultum omnem, præsertim religiosum, ab Imaginibus remouimus: Ergo superuacaneum est disputare, quo cultûs genere Imagines sint honorandæ & colendæ. Examinabimus tamen Iesuitæ rationes, sed, propter dictam causam, breuissimè.*

Primò, de hac quæstione tres Scholasticorum adducit sententias, & quidem, vt ipsi videntur aliquo modo diuersas seu contrarias. Vnde colligitur, totum hoc ipsorum dogma de cultu & veneratione Imaginum, esse apud illos dubium, incertum, & anceps. Nam Alexander Alensis & Durandus docent, Imaginem nullo modo in se colendam, sed solùm coram Imagine colendum prototypum seu exemplar. *Thomas autem, Caietanus, Bonauentura, Marsilius, Almayn, Carthusianus, Capreolus & alij docent*: eundem honorem deberi Imagini & exemplari: & proinde Christi Imaginem esse adorandam cultu latriæ, Mariæ cultu hyperduliæ, Sanctorum aliorum cultu duliæ. *Martinus Peresius autem Catharinus, Sanderus & Biel, mediam quandam inter has duas sententias tenent: nempe*, ipsas Imagines in se, & propriè honorari debere, sed honore minori quàm ipsum exemplar, & proinde nullam Imaginem adorandam esse cultu latriæ. Discordia Scholasticorũ de genere cultûs Imaginum.

Has discrepantes sententias vt conciliet Iesuita, tres distinctiones fingit. Prima est, quædam per se, quædam per accidens honorari. *Secunda*, quædam propter se, quædam propter aliud. *Tertia*, quædam propriè, quædam impropriè coli.

His positis, affirmat Iesuita, Imagines Christi & Sanctorum venerandas esse non solum per accidens, vel impropriè, sed etiam per se & propriè, ita vt ipsæ terminent venerationem vt in se considerantur, & non solùm vt vicem gerunt exemplaris. *Vult igitur Bellarminus*, Imagines ipsas esse proprium adorationis eorum, qui eas colunt, terminum. *Hæc autem est blasphemia magna, à qua Ethnicorum quoq multi abhorruerunt. Sed probat Iesuita,*

Primò, quia Nicena 2. Synodus definit, Imagines Christi esse venerandas, sed non latriâ. *Vult igitur Bellarminus, Synodum decreuisse*, Imagines per se & religiosè colendas. *Respondeo per negationem consequentiæ: Nam coli possunt Imagines ciuiliter, & tantum propter ipsarum exemplar: quemadmodum Traiani mortui statua triumphans, Sexto Victore teste, non propter se, sed ciuiliter solùm, & propter Traianum prototypum honorabatur.* Imagines, iuxta Bellarminũ, sunt proprius adorationis eorum, qui eas colunt, terminus.

Secunda & tertia ratio sumitur ab authoritate Nicenæ 2. Synodi, quæ anathema di-

cit ijs, qui negant Imagines venerandas esse. *Item, definit*, Imagines venerandas esse eo modo, quo honorantur vasa sacra & Euangelia. *Respondeo, Illa Synodus est idololatrica & verbo Dei contraria, ac propterea decreta eius neminem obligant. Notet tamen Lector, quòd Iesuita in prima ratione dicit*, Si imago non sit veneranda nisi impropriè, quia nimirum coram illa, vel in illa, aut per illam adoratur exemplar, licere certè simpliciter negare, Imagines venerandas esse. Quod enim non dicitur nisi impropriè, simpliciter negari potest. *At si cultus aliquis Imagini debetur, certè impropriè illis debetur, nempe propter prototypum vel exemplar saltem. Simpliciter igitur & verè dici potest, Imagines non esse venerandas. Deinde in tertia ratione dicit*, Imagines esse venerandas eo modo quo Euangelia & sacra vasa coluntur. *Vbi Synodus Nicena 2. & Iesuita pro paribus sumunt, quæ sunt imparia. Et colenda quidem sunt Euangelia ac vasa sacra, sed non cultu religioso & adorationis, quo modo volunt Imagines colendas esse.*

Quarta ratio Bellarmini est, In Imaginibus ipsis inesse aliquid sacrum, quia sacro cultui consecrētur: Ergo ipsas in se, & non solùm vt prototypi vicem gerunt, honore dignas esse. *Respondeo, Negatur antecedens: non enim diuino cultui sunt consecrandæ Imagines, quia à Deo prohibitæ sunt: & si sic consecrantur, nil nisi profanum continēt & meram idololatriam.*

Capite 22. probat Iesuita, Imagines non esse adorandas latriâ. *Hoc etiam nos docemus, & proinde cum Bellarmino nobis de hoc nullum est certamen. Nam Augustinus Epistolâ 119. cap. 11. clarè scribit:* Prohibetur coli aliqua in figmentis hominum Dei similitudo, non quia non habet imaginem Deus, sed quia nulla imago eius coli debet, nisi illa, quæ hoc est, quod ipse. *Idem docuit etiam Gregorius Magnus libro septimo, Epistolâ 109. & libro nono, Epistolâ nonâ. Irenæus item libro primo, capite vigesimo septimo, & Epiphanius hæresi 79. Neq; valet Iesuitæ effugium*, hos Patres tantum loqui de adoratione latriæ. *Nam hoc falsum est, negant enim vllo cultu adorari debere; argumentum namq; Gregorij, quo adorationem imaginum prohibet, ad omnem cultum religiosum extendi potest:* Scriptura, *inquit*, docet, omne manufactum non licere adorare, quoniam scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi SOLI seruies: *Vbi adorationem & religiosum cultum omnem SOLI Deo adscribit.*

Capite 24. probare conatur, Imagines posse coli impropriè, vel per accidens, eodem genere cultûs, quo exemplar ipsum colitur, nempe latriâ. *Respondeo, hæc sententia manifestè cum Scriptura pugnat, quæ dicit*, Domino Deo tuo SOLI λατρεύσεις *vel* seruies: *quibus verbis omnibus creaturis Latriæ cultus negatur, & SOLI Deo tribuitur. Deinde, quasi sui oblitus, dicit, & probare conatur*, quòd possit Imago adorari latriâ, & adoratione ipsius exemplaris, propriè quidem, sed per accidens. *Nam prius apertissimè Scripturæ contrarium est, vt diximus: Quod ad posterius attinet, si propriè colitur Imago latriâ, quomodo id fit per accidens? Vnde capite sequenti 24. seipsum expressè refutat, inquiens:* Imago per se, & propriè non est adoranda eodem cultu, quo ipsum exemplar: & proinde nulla Imago est adoranda cultu latriæ per se, & propriè. *Et quia hoc probat per totum caput 24. ideò illud quoq; contra nos nihil facit, qui docemus*, Imagines neq; per se nec propter aliud; nec propriè nec impropriè seu per accidens; nec latria nec alio cultûs genere colendas & adorandas esse.

Capite 25. docet, Cultum, qui per se, & propriè debeatur hominibus, esse cultum quēdam imperfectum, qui analogicè & reductiuè pertineat ad speciē eius cultûs, qui debeatur exemplari. *Hoc sic explicat, vt fateatur apertè*, Imaginib. non cōuenire propriè nec latriam, nec hyperduliam, nec duliam, nec vllum alium eorum, qui tribuuntur naturæ intelligenti: Non enim esse capacem, rem inanimam, & rationis expertem eiusmodi cultuum: sed cultum quendam inferiorem & varium pro varietate Imaginum. *Respondeo, frustra igitur hucusq; miser Iesuita laborauit pro astruendo cultu Imaginum: & quia cultum, qui Imaginibus debetur, nec nominat, nec nominare potest,*

poteſt, niſi quòd illum analogicum, reductiuum, & duliâ inferiorem cultum appellat, propterea nec nos ei reſpondere poſſumus.

CAPVT XVIIV.

VIII. De Cruce vera Christi, eiusq; cultu & adoratione.

INgreditur iam Bellarminus diſputationem longam & oſtentationis plenam de Cruce Chriſti. Nam cap. 26. eorum ſententias & argumenta commemorat, qui cultum & adorationem Crucis Domini improbârunt, quæ omnia repetit cap. 30. vbi & nos, quum eo peruentum fuerit, ea diſcutiemus.

Deinde cap. ſequenti 27. agit primò de forma Crucis: ſecundò, de quatuor generibus lignorum, ex quibus Crux Chriſti facta ſit: tertiò, de Labaro vexillo Imperatorum Rom: quartò, de modo crucifigendi communi: quæ omnia ad rem nihil pertinent. Quintò tandem ad rem ipſam, de qua inter nos controuertitur, accedit, nempe ad cultum & adorationem Crucis, in qua Chriſtus crucifixus fuit, eamq; venerabilem & honorabilem apud Chriſtianos eſſe debere, & ὑπερδουλείᾳ colendam, aliquot rationibus probare conatur.

Vbi ante omnia fatemur, ſignum Crucis in magno honore habitum à Chriſtianis fuiſſe, cùm propter publicam contumeliam ignominiamq;, in qua communi omnium mortalium iudicio fuerat, ſummum enim in eo genere ſupplitij dedecus ineſſe indicârunt, & inſignis etiam amentiæ duxerunt, honorificè de eo ſentire; vnde etiam Auguſtinus in pſalm. 141. Crucem vocat, Ipſam ignominiam; & Chryſoſtomus in Laudibus Pauli hom. 4. Mortem Chriſti dicit apud Iudæos maledictam, apud Gentiles verò abominandam: Tum etiã propter illud diuiniſſimum redemptionis noſtræ pretium, quod in ea oblatum fuit. Has ob cauſas fideles, qui Chriſto nomen dederunt, in cunctis ſermonibus ſuis, totaq; vitæ ratione, illam tantò magis ornare atq; extollere conſueuerunt, vt hoſtes Crucis Chriſti, Iudæos pariter & Gentiles, morderent, eisq; ægrè facerent. Hinc etiam primi Chriſtiani, vt Theodoretus ſcribit libro tertio, cap. 27. vbique & in publicis conuentibus, & in celeberrimis vrbium locis, crucis victoriam ac triumphum promulgârunt & prædicârunt. Nec illos puduit, vt Chryſoſtomus ſcribit in homil. Quòd Chriſtus eſt Deus, Crucis ſignum, et rebus ſuis geſtis, & facultatibus omnibus tanquam legitimum quoddam inſigne aſcribere. Quin etiam quò mundus paulò altiora de Chriſti morte cogitaret, Deus nonnunquam ſtupenda miracula per eam edidit, quemadmodum de Pauli ſemicinctijs, de Heliſæi oſſibus & de Petri vmbra legimus. Tum etiam primus Imperator Chriſtianus Conſtantinus cùm eam tam illuſtrem & honorificam eſſe factam videret, quæ priùs inhoneſta & dedecoris pleniſſima viſa eſt, quò eiusdem dignitatem atq; exiſtimationem augeret & amplificaret, lege latâ cauit, ne quis deinceps nocens in crucem ageretur. Quin etiam Labarum; quod ante Imperatores geſtari ſolebat & à militibus ſummâ veneratione coli, Conſtantinus in formam Crucis rededegit, vt ſuprà cap. 10. indicauimus, ſic tamen vt etiam vexilli formam non amitteret. Nos igitur Crucem veram, in qua pependit Chriſtus, ſi vſpiam in terris exſtaret, reijciendam, aut aliquo contumeliæ vel ignominiæ genere afficiendam minimè docemus, ſed cultu tantum religioſo colendam & adorandam eſſe negamus. Hoc autem probat Bellarminus ſequentibus rationibus.

Crucis ſignum cur in magno honore habitũ à veteribus Chriſtianis.

De Cruce orthodoxorũ ſententia.

PRIMA eſt, Chriſtus ſpontè elegit Crucem, & quidem elegit vt Altare ſummi ſacrificij, quo placaretur Deus; vt ſcalam ſibi ipſi ad regnum; vt inſtrumẽtum liberationis generis humani; ac demùm vt inſtrumentum quod Diabolum vinceret, ac de eo triumpharet: Ergo Crux hæc nobis omnibus amabilis & venerabilis eſſe debet. Reſpondeo, vtitur Ieſuita hoc loco duabus fallacijs: prima eſt

Argumẽtum 1. Bellarmini pro Crucis cultu religioſo.

A non causa vt causa; altera, A petitione Principij. Non enim Christus elegit Crucem propter causas, quas recenset Iesuita: sed quòd Cruci Deus maledictionem imposuit, Deut. 21. Galat. 3. vt sic ipse maledictio pro nobis fieret. Falsum est etiam, Crucem ipsam, seu lignum hoc in quo pependit Christus, aliquid vel ad nostram salutem, vel ad victoriam contra diabolum obtinendam, tanquam causam aut instrumentum, contulisse.

Crux cur Ara seu Altare vocetur.

Quòd autem Crux hæc interdum vocatur Ara, *vel* Altare *sacrificij à Christo pro nobis facti, est locutio tropica, quâ veteris legis figuræ ad mortem Christi applicantur. Per similitudinem igitur quandam, non rei veritatem hoc dicitur, sicut & illud, quòd Crux* Scala *appellatur, per quam Christus in cælum ascendit. Loci ex Damasceno citati, nihil probant, quia non ex vera illarum, quæ afferuntur, rerum, sed ex allegorica interpretatione colliguntur.* Sed tamen, *inquit Iesuita,* Christus ipse serpentem æneum ad mortem suam accommodat. *Nam Christus ibi nihil agit de ligno in quo pependit serpens, & cruce suâ ligneâ, nec mortem suam cum serpente illo comparat: sed tantum de exaltatione sua in Cruce loquitur. Locus etiam ad Galat. 6.* Absit mihi gloriari nisi in Cruce Domini Iesu Christi, *nihil ad rem facit: Crux enim ibi pro Crucifixo, & pro ipsa morte Metonymicè, non pro ligno Crucis sumitur. Similiter verba Apostoli Coloss. 2. de* Chirographo peccatorum nostrorum Cruci Christi affixo, & in ea deleto, *non de ipso ligno, in quo passus est Christus, sed de Christi pœna & morte intelligenda sunt, quâ peccata nostra expiauit, nosq́ ab ijs plenè liberauit. Est igitur fallacia Æquiuocationis in dictione* Crucis.

Argumẽtum 2. Bellarmini pro religioso cultu Crucis.

SECVNDA *ratio Bellarmini desumpta est ex allegorica Crucis interpretatione. Sic enim argumentatur:* Crux Christi, & illius figura seu forma, magna arcana allegoricè significat; *& explicat Iesuita totâ columnâ 2162.* Ergo est veneranda & adoranda. *Respondeo per negationem consequentiæ. Nam allegoricæ interpretationes tantùm faciunt ad vitæ institutionem seu correctionem, non autem ad dogmata fidei comprobanda: Ex allegorijs enim non ducuntur argumentationes necessariæ, sed tantum probabiles & verisimiliter suadentes, sicut rectè etiam docet Augustinus in Epistola ad Vincentium.*

Argumẽtum 3. Bellarmini. De Inuentione Crucis.

TERTIA *ratio sumitur à miraculosa Crucis eius, in qua pependit Christus, inuentione: Vnde colligit,* Deo placuisse etiam vt Crux illa colatur & adoretur, alioquin illam non reuelâsset. *Respondeo, hanc rationem esse fallaciam à non consequente. Iesuita enim aliud ponit in antecedente, aliud verò in consequente. In antecedente loquitur de Inuentione Crucis; in consequente de adoratione eius. Falsa est igitur argumentatio; Vini inuentio placuit Deo, ergo & abusus Vini & ebrietas: Est enim religiosus cultus & adoratio Crucis abusus eius. Deinde, est etiam hoc Bellarmini argumentum fallacia Ab Ignoratione Elenchi, & diuersorum finium confusione in vno eodemq́ue opere inuentionis. Vt enim maximè concedamus illa omnia, quæ Ruffinus & Socrates in sua historia de Crucis inuentione narrant, & quidem ex aliorum potius relatione, quàm quòd illi de ea compertum aliquid habuerint, tamen alio fine Deus, alio item diabolus illam reuelari & inueniri voluit. Deus quidem, vt quoniam tunc prædicabatur in toto orbe omnib. populis Christus crucifixus, appareret hoc verè prædicari, & verè Christum crucifixum fuisse: atq; hoc modo prædicationi Euangelij certior fides haberetur ab Ethnicis ex ipso aspectu Crucis; licet antea de tota re dubitâssent. Diabolus autem idem fieri curauit, vt nimirum sub honesto & specioso prætextu Crucis, seminaria futuræ idololatriæ & superstitionum spargeret. Quod igitur in Crucis inuentione est à Deo, Bellarminus cum eo confundit quod est à Sathana, & vtrosq́ fines dissimillimos commiscet. Nos vtrunq; finem distinguimus: & damus, inuentionem Crucis fuisse à Deo, vt Euangelij doctrina confirmaretur & propagaretur; Inuentionem verò eiusdem, vt religiosè coleretur & adoraretur, à diabolo esse.*

Argumẽtũ 4. Bellarmini.

QVARTA *ratio sumitur à testimonijs & authoritate* Cyrilli Hierosolymitani, Gregorij Nysseni, Paulini, Chrysostomi, Ambrosij, Hieronymi, Augustini, qui Crucem, & particulas ligni de Cruce Domini magnis laudibus ornârunt:

Hinc

Hinc infert Iesuita, Ergo Crux illa colenda & adoranda est. *Respondeo, Patres, quos citat Bellarminus, omnes, religiosi cultûs & adorationis Crucis non mentionem facere, imò ne vnicum quidem verbum hac de re exstat in omnibus testimonijs quæ ex dictis Patribus hoc loco profert Iesuita: quantúmuis igitur longum Catalogum attexuerit, nihil tamen omninò eo probauit. Ac licet Eusebius in vita Constantini scribat,* Constantinum Magnum cruce Christi, quasi propugnaculo & præsidio vitæ suæ vsum esse, *certissimum tamen est, spem eius atq; fiduciam, non in Crucis ipsa materia, sed in eo qui in cruce pependit, Christo videlicet, defixam fuisse. Nicephorus enim libro 8. cap. 32. scribit,* Constantinum hæc verba in Cruce incidi curâsse, Ἰησοῦς χριστὸς νικᾷ, Iesus Christus vincit, *Non Crux. Et quid Patres de Crucis ligno, eiusq; adoratione senserint, vel ex vnico Ambrosio apertissimè intelligi potest. Is enim in Orat. funebri Theodosij,* Helena, *inquit,* Imperatrix, *quæ Crucem inuenit,* titulum inuenit: Regem adorauit, non lignum vtiq; quia hic Gentilis est error, & vanitas impiorum. Nota.

QVINTA *ratio est ab exaltatione Crucis: ad quam capite sequenti respondebimus, quū ad miracula peruētum fuerit, quæ circa Crucis signum acciderunt.* Argumētum 5. Bellarmini pro religioso cultu Crucis.

SEXTA *ratio Bellarmini est,* Si locus, in quo Angelus stetit Iosue 5. c. terra sancta est; cur non magis Crux, vbi stetit Christus? Si sudaria & semicinctia Pauli honorabantur propter contactum; cur non magis Crux Christi sanguine respersa? Si Sacramenta honorantur, quia sunt instrumenta gratiæ; cur non Crux quæ instrumentum est redemptionis? *Respondeo, pro paribus hic sumit Iesuita, quæ sunt imparia. Locus enim ille, siue terra, in qua Iosueo apparuit Angelus, non sanctitate illi inhærente sancta dicitur, sed quæ tandiu saltem sancta fuit, quandiu Angelus in ea stetit. Pontificij autem sanctitatem illam, quam tribuunt Cruci Christi, faciunt ei perpetuam & inhærentem. Ergo sunt res dissimiles, de quibus tamen idem concludit Iesuita. Deinde Angelus ille, qui Iosueo apparuit hoc loco, erat Filius Dei, nondum in carne natus: De nullis autem locis, in quibus Christus humanitate suâ fuit, vel stetit, dictum est Apostolis, vel alijs, Soluite calceamenta vestra, nam terra, in qua stas, sancta est, sicut Iosueo dictum fuit, & Mosi de ipso apparente ei in rubo. Cultus ergo hic non extendi debet ad omnia ea, vbi stetit Christus. De sudarijs & semicinctijs Pauli, etsi fides eorum, qui talia fecere, laudanda est, modus tamen, quo potentiam Dei externis rebus alligârunt, non est probandus. Postremò, phrasis hæc Iesuitæ,* Crucem ligneam instrumentum esse redemptionis nostræ, *periculosissima est.* Argumē.um 6 Explicatur locus Iosue. 5.

CAPVT XIX.

IX. De Imagine Crucis.

IN *præcedenti capite Bellarmini argumenta examinauimus de ligno Crucis, in quo pependit Christus, religiosè colendo: In hoc agemus cum illo de Imagine, & figura Crucis; quorum vtrunq; à nobis religiosè honorari & coli probare contendit.*

PRIMA *eius ratio est testimoniū Christi Matth. 24. c.* Tunc apparebit SIGNVM filij hominis in cœlo. *Hoc signum Patres interpretantur de Cruce Christi in qua pependit: vel saltem de eius Imagine facta ex aëre, vel igne in cælo, iuxta Abulensem, Iansenium & Bellarminum:* Ergo hæc Crux est colenda, & adoranda *Primò,* tanquam Christi summi Imperatoris vexillum: nam etiam Ethnici milites suorum Imperatorum vexilla adorârunt: *Secundò,* quia in cœlo apparebit: *Tertiò,* quia manibus Angelorum feretur: *Quartò,* quia clarius Sole splendebit. *Respondeo, Huic argumento inest fallacia A non consequente. Non enim sequitur, Crux ante nouissimum diem apparebit in cælo: ergo est venerāda & adorāda. Nam multa alia signa filij hominis tunc in cælo apparebūt, in Sole, Luna & Stellis: nemo tamen dixerit, ea ꝓptera religiosè colēda esse. Similiter non sequitur, Ethnici milites suorū Imperat. vexilla adorârūt: ergo & fideles hoc vexillum* Argumētum 1. Bellarmini pro cultu imaginis & figuræ Crucis.

Christi adorare debent: Nam si hæc religiosa fuit adoratio vel cultus, Christianos imitari Ethnicos mini nè conuenit. Reliquæ duæ probationes sunt incertæ, quia non ex Scriptura deprompta.

Argumentũ 2. Bellarmini. SECVNDA *ratio est petita ab authoritate trium Conciliorum, de quibus Iesuita scribit*, quòd Canones ediderint de veneratione Crucis. *Respondeo non hominum decreta, sed verbum Dei nos obligare, & docere quid credere, & quid in cultu Dei præstare debeamus. Supra autem satis demonstratum puto, quid de Sextæ Synodi Canonibus, atq; etiam de Septima Pseudouniuersali tenendum, sentiendumq; sit. Synodum 8. ipsemet Bellarminus confutauit & reiecit.*

Argumentũ 3. Bellarmini. TERTIA *ratio sumitur ab vsu & testimonijs veterum. Ex Iustini Apologia 2. hæc verba citat.*: Signa & notæ, quæ apud nos sunt, huius rei *(crucis)* virtutem declarant. *Respondeo, in his verbis ne syllabam quidem esse, ex qua adoratio Crucis exprimi possit. Imò Iustinus in eadem Apologia & Dialogo cum Tryphone*, Imagines ad cultum propositas simpliciter damnari docet. *Tertullianus etiam in Apologetico cap. 16. ne verbum quidem habet, quòd Crux à Christianis adoretur. Et quæ eius fuerit sententia de cultu & veneratione Imaginum supra cap. 10. multis eius testimonijs indicatum est. Origenes etiam ne iota quidem habet in ijs verbis quæ citat Iesuita, de adoratione crucis: & quid ille senserit de cultu Imaginum supra quoq; videre licet.*

Patrũ testimonia contra Crucis adorationẽ *Nos verò contra venerationem & cultum religiosum Crucis longè euidentiora & clariora Patrum habemus testimonia.* Arnobius *lib. 8. contra Gentes scribit*, Nos Cruces nec colimus, nec optamus. Cyrillus *etiam lib 6. contra Iulianum disertè negat*, signum Crucis à Christianis vel coli vel adorari. *Et Ambrosius de Helena*, Regem adorauit, non lignum vtiq;.

De cultu Crucis veterum. *Hanc rationem amplificat Iesuita ab exemplo nonnullorum Imperatorum Christianorum, qui Crucis imaginem in magno pretio habuerunt. De Constantino M. sic scribit*: Constantinus Magnus Labarum in formam Crucis redegit. Quia verò Labarum adorabatur à militibus, nunquam Constantinus Crucem in Labaro posuisset, si putâsset, esse idololatriam venerari Crucem. *Respondeo* primò, *Vtitur hoc loco Iesuita fallaciâ A non causa vt causa. Non enim Constantinus Labarum, quòd à militibus religiosè colebatur, & adorabatur, in Crucis formam redegit, vt milites assuescerent Crucem venerari, eamque ad eundem modum, quo Labarum, adorare: sed potius, vt sic eos ab hac idololatria auocaret. Testatur hoc apertissimè Sozomenus, qui lib. 1. cap. 4. scribit*, Constantinum nobilissimum hoc Romani Imperij symbolum, ob id potissimùm in signum Christi mutâsse, vt iugi illius aspectu subditi Patrijs ritibus desuescerẽt, & hunc solùm Deum esse reputarent, quem Imperator & coleret, & ducem auxiliatoremq; contra hostem in bellis haberet. *Qui sunt autem ritus illi patrij, quibus Constantinus subditos desuescere voluit? Nulli certè alij, quàm veneratio religiosa, & adoratio Labari.* Secundò *respondere possemus contra Eusebium, & Sozomenum, qui hac in re, vt alijs multis, Eusebium sequutus est, Constantinum Magnum Labarum non primùm in formam Crucis redegisse, quod etiã Baronius attestatur tom. 3. pag. 76. inquiens*: Non Labarum modò, sed & alia quoq; fuerunt in exercitu militaria signa longè ante Constantini tempora signum Crucis præ se ferentia. *Et hoc probat Baronius Iustini, Tertulliani & Minutij Felicis testimonijs: proinde hoc argumentum Iesuitæ nullum est.*

Ad Theodosium Imp. quod attinet, eius edictum nihil ad religiosum Crucis, sed politicum & ciuilem tantum pertinet cultum, vt supra multis indicatum est, cap. 10. ex vero edicto Theodosij, vt ex Augustalibus libris à Petro Crinito lib. 9. de Honesta disciplina recitatur. Idem etiam de edictis Arcadij & Tiberij Impp. responderi potest: nam venerationis religiosæ & adorationis nulla prorsus in ijs sit mentio.

Carmen quod Lactantio adscribit, non est Lactantij, stylus enim hoc prodit.

Chrysostomus quidem excogitauerat primus, vt Socrates refert lib. 6. cap. 8. contra Arianos argenteas cruces, quibus erant impositæ cereæ faces accensæ, vt nocturnis cãentibus adhiben-

biberentur saltem, non adorarentur. Idem etiam Chrysostomus in libro, Quòd Christus sit Deus, dicit quidem, suo tempore crucis figuram omnibus in locis depingi solitam, in vrbibus, in domibus, in cubiculis, in vasis, in solitudine, in montibus, &c. *non autem adorari solitam fuisse dicit. Ita solent hodie etiam Principes & Magistratus Euangelici eadem Cruce in signis & vexillis suis domi militiaq́, vti, varijs & formis & coloribus expressâ, quò se sub Christi vexillo militare testentur: nequaquam verò solent eam religiosè colere vel adorare.*

Augustinus in Iohannem tract. 36. & Cyrillus lib. 6. in Iulianum apertè monstrant, Christianos non solitos olim, & eo quidem tempore Crucis imaginem vel signum religiosè colere, sed ijs figuris duntaxat vsos ad suæ, Christianæq́ fidei testimonium publicè edendum. *Ineptè igitur ex illis colligit Iesuita, istas Imagines religiosè cultas, vel ab istis adoratas fuisse. Ad Poëtarum testimonia, quæ profert Iesuita, quod attinet, Respondeo ex Catonis distícho:*

Nam miranda canunt, sed non credenda Poetæ.

Sunt igitur istæ rhetoricationes Poëtarum, non oracula Prophetarum: legantur igitur ista, sed non credantur.

QVARTA *ratio Bellarmini sumpta est à Miraculis Crucis. Vnde tale argumentum formari potest:*

Argumentum Bellarmini 4. pro adoratione imaginis Crucis ab autoritate miraculorũ.

Si veneratio Imaginis Crucis Christi, Lege Dei prohiberetur, Deo vtiq, displiceret.

Atqui non displicet: alioquin eam nõ approbaret Miraculis, quæ edidit, & edit etiam nonnunquam in beneficium eorum, qui illam venerantur. Ergo.

Atq, hic multa Miracula congerit Iesuita, innumerabilia alia proferunt alij, quæ partim testimonia habent ex probatis authoribus: partim solent subinde contingere in Mundo. Respondeo primò *in genere, Nullam ex solis Miraculis authoritatem & fidem vlli rei vel doctrinæ conciliari, sed ex solo eius cum verbo Dei scripto consensu. Probare igitur ex verbo Dei ante omnia Bellarminus debuit, Imaginis Crucis religiosum cultum Deo placere, & tum demum sua Miracula proferre. Nam & Sathan & Antichristus suas quoq, blasphemias Miraculis confirmant.* Secundò, *multa narrantur miracula ad Crucis signũ facta, quæ ita fabulosa sunt, vt non tam risum legentibus moueant, quàm fastidium afferant: qualia nonnulla leguntur apud Gregorium M. in Dialogis; & in Nicæna 2. Synodo: innumerabilia verò in libris Monachorum.* Tertiò, *concedimus ad Crucis signum sæpenumero visum fuisse Diabolũ ex ijs, quos obsederat, aut ex locis, in quibus suæ præsentiæ signa dederat, aufugisse: sed reuera fugam tantùm simulauit, vt hoc pacto Crucis venerationem confirmaret, & homines ad eius adorationem excitaret. Interim non dubito, quin etiam aliquando reuera fugatus fuerit diabolus ad signũ Crucis, vt Augusti. multa narrat vera miracula consignatione Crucis facta, fugatumq́, diabolũ, de Ciuit. Dei, lib. 22. cap. 8. Sed non propter vim signi Crucis, sed propter virtutem fidei in Christum crucifixum, quâ præditi erant & sunt fideles, in fugam vertebatur & vertitur diabolus: sicut contrà in Sacramentis communicatur nobis gratia Dei, non propter virtutem Sacramentorum quæ sumimus, sed propter vim fidei in Christum, quâ illis communicamus. Solet etiam Deus permittere, vt ad Crucis aliasq́, Imagines edantur miracula vera, quantum ad effecta ipsa attinet: sed interim non sequitur, Deum idololatrias, quæ per talia miracula confirmantur, probare: Sed facit id, partim ad tentandos electos, an sint in fide & verbo Dei constantes: partim ad maiorem reproborum excæcationem, vt in eis peccata puniat peccatis.* Quartò, *Crux quam in aëre Constantinus Imp. vidit: notæ quæ vel aspersæ, vel inustæ operariorum vestibus fuerunt, &c. nihil aliud fuerunt, quàm transuersæ quædam lineæ, nõ Imagines. Deinde eadem cruces nõ in templis, sed foris in alijs locis, in aëre, in agro, in operariorum tunicis, in priuatis ædibus positæ fuerunt, vt ex ijs exemplis quæ à Bellarmino & alijs proferuntur, manifestum est.* Denique, *ex hisce omnibus, quæ à Iesuita afferuntur, minimè constat, quenquam eo tempore edoctum fuisse, vt se ad eas Cruces prouolueret, aut diceret,* Aue Crux, spes vnica, &c. *aut diuinum eis honorem exhiberet. Quod quum Bellarminus non docuerit, quantumuis longam orationem instituit, nihil omnino efficit.*

De miraculis ad imaginem crucis editis.

Argumentū 5. Bellarmini.

QVINTA *ratio Iesuitæ est à Minore ad maius. Sic enim inquit:*

Si signa rerum sacrarum sancta & venerabilia sunt, certè quælibet Crux sancta & venerabilis est, quia gerit imaginem Christi crucifixi.

Sed illud est, Ergo & hoc.

Respondeo *ad assumptionem, quæ est Petitio principij: Non enim omnia sunt veneranda, quæ homines extra & contra verbum Dei instituunt, vt sint signa rerum sanctarum: sed ea solùm sunt honestè honoranda, quæ Deus ipse instituit; vt sunt Sacramentorum signa.*

Nota Nicephori locum cōtra Staurolatras.

In fine huius capitis monendus de eo est Lector, quod Nicephorus scribit lib.18.cap.54. circa annos Christi 600. Crucis adoratores dictos fuisse Staurolatras & Chazinzarios, & ab vniuersa Ecclesia tanquam hæreticos damnatos.

CAPVT XX.

x. De Signo Crucis.

Am agit Iesuita de Signo Crucis, quod vel in fronte, vel in aëre formatur & pingitur, vel super quascunq; res digito exprimitur, & omninò nullam ὑπόστασιν vel subsistentiam habet, sed continuò diffluit. Hoc Crucis signum sacrum esse & venerabile Iesuita probare conatur.

Argumentum 1. Bellarmini quòd signum Crucis sit venerabile.

PRIMO *ex Allegoricis interpretationibus quorundam locorum S. Scripturæ.* Sanguis, *inquit*, agni in postibus domorum Exod. 12. nihil aliud significabat, nisi signum Crucis in frontibus Christianorum, Augustino teste de Chatechizandis rudibus cap. 20. Item illud TAV, quod Ezechiel. cap. 9. iubetur describi in frontibus gementium, apertissimè signum Crucis, quod in frontibus potissimùm pingimus, indicabat, teste Cypriano in libro contra Demetrianum, & Hieronymo in Comment. Ezech. His adde illud Apocal 14. Habentes nomen eius, & nomen Patris eius in frontibus suis: id est (*vt Iesuita interpretatur*) signum Crucis. Item Apocal. 7. Nolite nocere terræ, & mari, neq; arboribus, quoad vsque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Hoc signum, esse signum Crucis, docent Oecumenius, Beda, Anselmus & Rupertus in hunc locum. Iacob quoq; cùm cancellatis benedixit filijs Ioseph Gen 48. significauit, fore aliquando tempus: quo benedictiones signo Crucis fierent. *Respondeo* primò *in genere, omnes has interpretationes esse allegoricas, & propterea ambiguas & incertas, nec quicquam firmi inde colligi posse. Interpretationes enim istæ non ex verbo Dei sumptæ, sed ab hominibus excogitatæ sunt. Deinde est fallacia A non consequente: Non enim sequitur, hoc in veteri Testamento præfiguratum est, ergo religiosè colendum est.* Secundò *respondeo in specie, Sanguinem Agni in postibus domorum, non Crucem Christi, sed Christi sanguinem repræsentâsse, iuxta omnium interpretationes. Litera, de qua loquitur Ezechiel, nihil commune habet cum Crucis forma: loquitur enim de Hebraica litera, quæ sic pingitur* ת, *& vltima est in Alphabeto Hebraico: Græca autem litera* T, *Crucis figuram refert: Propheta verò Hebraicè, non Græcè loquutus est. Aut si maximè verum est quod Hieronymus ad hunc locum scribit,* Antiquis Hebræorum literis, quibus vsque hodiè Samaritani vtantur; extremam Thau literam, Crucis habere similitudinem, *&c. nihil tamen vel inde Iesuita ad suum propositum euicere poterit. Nam litera illa nihil aliud fuit quàm transuersa quædam linea, non imago. Deinde hæc litera nominatur à Propheta, non vt eam pro Crucis forma ciuibus Hierosolymitanis colendam prostituat, eosq; iubeat ad eam prouoluere ac dicere,* Aue Crux; Spes vnica, *vt Bellarminus vult: sed vt ea saltem ij consignentur, qui in vrbis occupatione seruandi erant. Significat enim Thau legem vel regulam. Nam cuicunque insculptà est lex & verbum Dei, adeoq; regula fidei, in ipsum cor, is tutus est ab omni malo.*

Explicantur loci Apoc. 7. & 19. cap.

Locus Apocal. 14. nequaquam de Cruce, eius figura aut signo, vel alia aliqua externa nota,

quæ

quæ hominum frontibus insignenda sit, sed de nota animorum, quæ sola fides est, omnium filiorum Dei signum. Sic etiam 7. cap. ad Crucis figuram minimè respicitur: sed prohibet Christus ibi Sathanæ ministris, ne prohibendo & impediendo liberam verbi Dei prædicationem nocere hominibus pergant, priusquam obsignatæ sint mentes electorum: id est, docet, vtcunq, prohibenda sit veritas, & obscuranda prædicatio Euangelij, multorum tamen animos ita muniendos (non Crucis signo) sed verbo Dei, diuinaq, inspiratione, quæ ita sit efficax in ipsis, vt seductio vel nullum locum habere, vel si habitura sit aliquem, in finem tamen perseuerare aut inhærere non queat. Nec obstat, quod Oecumenius, Anshelmus & Rupertus hæc de Crucis signo intelligunt: nam illi recentiores sunt, & floruerunt quum omnis generis superstitiones iam in Ecclesia paßim receptæ & approbatæ erant.

SECVNDO *Bellarminus probare vult signum Crucis esse venerabile, ab Authoritate multorum Patrum, videlicet Dionysij, Iustini, Tertulliani, Cypriani, Cornelij Papæ, Origenis, Cyrilli Hierosolymitani, Athanasij, Basilij, Ephrem, Ambrosij, Hieronymi, Augustini, Martini & Paulini:* qui omnes signo Crucis multùm tribuunt, & illud commendant: Ergo, *inquit Bellarminus,* est venerabile. *Respondeo, vtitur Iesuita fallaciâ Ab ignoratione Elenchi. Nam finem, propter quem nominati Patres, frontes & alia signârunt Crucis signo, ac illi magnas laudes tribuerunt, cum suo & Papistarum omnium fine confundit & commiscet: Ille erat in primordio Ecclesiæ sanctus & pius: hic verò est impius, superstitiosus & idololatricus. Ethnici insultare solebant Christianis, & eos fatuos appellabant, quòd Christum crucifixum adorarent vt Deum: respondit Augustinus omnium nomine Christianorum:* Cor quidem habemus, non tamen tale (*nempe stultum*) quale vos habetis: nec pudet nos crucifixi: sed in parte vbi pudoris signum est (*in fronte*) signum Crucis eius habemus. *Causa igitur præcipua, eaq, non improbanda, cur Christiani soliti fuerint frontes Cruce signare fuit, quia eo signo voluerunt testificari, se non pudere crucifixi. Hanc etiam eandem causam fuisse arbitror, quòd vbiq, soliti fuerint habere Cruces & crucifixos: & quòd etiam primi Imperatores ac Reges voluerint in suis nummis & vexillis signum Crucis habere, vt sic publicè testarentur, se esse Christianos, nec pudere Christi crucifixi. Erat igitur signi huius inter Ethnicos vsurpatio, de Christo crucifixo ingenua confeßio: & eam ob causam valdè id commendârunt: cui mox acceßit altera etiam causa, nempe Miracula, quæ ad hoc signum fiebant, de quibus paulò post. Hunc verè Patrum finem optimum Bellarminus commutat in peßimum, idololatricum videlicet signi Crucis; de quo ne somniârunt quidem Patres, sicut ex eorum testimonijs, quæ citat hoc loco Iesuita, facilè intelligitur.*

Argumentũ 2. Bellarmini ab authoritate Patrum.

Cur veteres signo crucis frontes signârint.

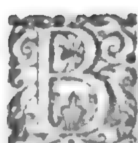
TERTIO *probat Iesuita suam sententiam à Miraculis, quæ ad signum crucis & per illud sunt edita. Respondeo, multa narrari Miracula ad crucis signum edita, quæ ita sunt fabulosa, vt etiam risum cuiq, mouere poßint: huius generis multa exstant apud Gregorium M. in Dialogis, in Nicena 2. Synodo, plurima verò in Monachorum historijs & libris. Deinde concedimus ad crucis signũ, visũ sæpe fuisse diabolũ ex ijs quos obsederat, aut ex locis, in quibus suæ præsentiæ signa dederat, aufugisse: sed impostor reuerâ fugam tantùm simulauit, vt hac ratione Crucis superstitionem confirmaret, & homines ad eius venerationem ac adorationem magis magisq, excitaret. Interim negari non potest, quin aliquando reuerâ fugatus fuerit Sathan ad signum crucis: sic enim Augustinus multa narrat vera miracula consignatione crucis facta,* fugatumq; ad eam sæpe diabolum *dicit de Ciuit. Dei lib. 22. cap. 8. Verùm non propter vim signi crucis, sed propter virtutem fidei in Christum crucifixum, quâ præditi erant fideles, in fugam vertebatur diabolus: sicut contra in Sacramentis communicatur nobis gratia Dei, non propter virtutem Sacramentorum quæ sumimus, sed propter vim fidei in Christum, quâ illis communicamus. Sed Bellarminus cum Iesuitis & Pontificijs omnibus, sicut in Sacramentis propter opus operatum, vt vocant, seu propter ipsam Sacramentorum perceptionem, volunt nos res ipsas Sacramentorum percipere: sic etiam ex vi signi crucis volunt fieri, vt diabolus in fugam conuertatur. Hinc etiam factum est, vt in Papatu recepta sit illa falsa opinio, quâ credunt, signo crucis, à Papa præsertim & à sacrificis, omnia sanctificari, gratias conferri, remißionem peccatorum donari, cibos mundari ac benedici. Sed sacræ literæ docent,* cibos sanctificari per verbum

Argumẽtum 3. Bellarmini pro signi crucis veneratione à Miraculis.

& orationem: *quia dum credimus verbo Dei, quod ait*, fidelibus nihil esse immundum, & omnia in nostrum vsum esse creata atque concessa: *& dum simul rogamus Deum, det gratiam, quâ benè & ad gloriam ipsius vtamur cibis: omnia nobis sanctificantur & munda fiunt, quia nos mundi sumus per fidem. Sunt autem omnia munda mundis. Ac quod de cibis docet Apostolus, id de alijs quoque rebus multis intelligendum est.*

CAPVT XXI.

Argumenta Orthodoxorum contra cultum & venerationem Crucis contra Bellarminum defenduntur.

Ellarminus nostrorum argumenta contra cultum & venerationem Crucis proponit cap.26. & refutat cap.30.

PRIMVM est, *Crux dolorem & ignominiam Christo attulit, imò continet Patris maledictionem in filium: Ergo non est veneranda & colenda, sed potius execranda. Respondet Iesuita*, Si Crux solùm dolorem, ignominiam & maledictionem attulisset Christo, meritò execranda esset: sed simul etiam attulisse lætitiam & gloriam, propter diabolum deuictum, & genus humanum redemptum: quæ lætitia & gloria tanta fuerit, vt dolorem & ignominiam illam priorem planè absorbuerit. *Respondeo, Est fallacia Accidentis. Nam Crux per se & propriè Christi ignominiam & maledictionem denotat: per accidens autem gloriam Christi. Sic Satanici hæretici coluerunt Satanam & Iudam, quòd per accidens causa salutis nostræ fuissent. Damnati autem propterea fuerunt à Patribus: Tribuere enim rei alicui accidens pro proprio eius subiecto & effecto contra rationem est.*

SECVNDVM *argumentum est: Si crux quæuis est colenda quia Christus in cruce corpore suo pependit, præsepia quoque colenda sunt omnia, quia Christus in præsepe iacuit: similiter etiã omnes lanceæ, flagella, spinæ & earũ Imagines erũt colendæ, quia lancea, flagellum & spinæ tetigerunt corpus Christi. Similium enim similis esse ratio debet. Respondet Iesuita*, Omnes Cruces fieri vt repræsentent veram Christi Crucem, & propterea omnes Cruces colendas esse: Non omnia præsepia, lanceas, spinas & flagella propter hoc fieri, vt repræsentent illa Christi: quòd si fiant vt repræsentent, esse & illa veneratione digna. *Respondeo, hac ratione error errori additur. Deinde est principij petitio: pro vero enim sumit, de quo est controuersia: nempe, Cruces omnes quæ in hunc finem fiunt vt repræsentent veram Crucem Christi, colendas esse.*

TERTIVM est, *Si ratione contactus, vel quia instrumentum passionis fuit, crux adorari debet, oportebit etiam adorare labia Iudæ, quæ contigerunt os Domini osculando; & manum illius serui, qui Dominum tetigit cùm alapam illi inflixit: nam hæc omnia tetigerunt Dominum, & instrumenta passionis fuerunt. Respondet Bellarminus:* Inter Crucem & labia Iudæ, ac manus crucifixorum Christi, magnam esse differentiam: Nam Crucem Dominus elegit, & amanter amplexus est: at labia Iudæ, & manus impiorum Christus non elegit. Nos autem illa solùm amare & honorare debemus, quæ Dominus amauit & honorauit. *Respondeo, tam Iudam & Iudæos fuisse instrumenta mortis Christi à Deo ad hoc selecta, quàm Crucem. Sic enim Apostoli cum alijs fidelibus loquuntur Actor. 4.* Coacti sunt verè aduersus sanctum filium tuum Iesum, quem vnxisti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, vt facerent quæcunque manus tua & consilium tuum prius DEFINIERAT FACIENDA. *Excipit Iesuita*, Crux, quæ fuit inanima, nullius sceleris fuit conscia, sicut os Iudæ, quod Christum osculatum est: & manus Iudæorum fuerunt consciæ sceleris in Christum perpetrati, & partes hominum hoc scelus perpetrantium exstiterunt. *Respondetur, Fuit quidem os Iudæ pars corporis eius: & manus Iudæorum partes eorum; sed tamen hæ partes tam non fuerunt sceleris istius per se*

per se consciæ, quàm Crux; sed hominum eorum anima tantùm. Similium ergo similis cultus & veneratio esse debet.

QVARTVM *argumentum est, Magia est characteribus, figuris & signis tribuere vim & virtutem aliquam. Papistæ autem talem virtutem tribuunt signo Crucis: Ergo signo Crucis Magiam exercent. Respondet Iesuita,* hanc regulam valere in omnibus, exceptâ vnâ Cruce vel Crucis figurâ, quæ sit à Deo instituta ad magna miracula edenda. *Respondeo, est hoc Principij petitio; pro certo enim sumit, quod est incertum, & nullo S. Scripturæ testimonio probatur.*

CAPVT XXII.

De Origine Lucernarum seu Luminum, cereorum & lampadum in templis Christianorum.

HABVERVNT *quidem Lucernas in suis cœtibus vel congregationibus Christiani aliquoties, Apostolorum quoq; temporibus. D. namq; Lucas Actor. 20. testatur,* lucernas plurimas in Cœnaculo illo accensas fuisse, in quo Paulus concionatus fuit. *Non hoc fecerunt autem, quòd Deum, qui lux æterna est, lucernis sebaceis aut cereis coli putarent, sed vsus hic necessitati seruiuit, nimirum, vt noctis tenebræ discuterentur, nec aliqua daretur turpitudinis suspicio. A D. Luca enim disertè* nocturnum tempus *exprimitur, quo vtiq; lucernas accendi opus est.* *Lucernas Apostoli in suis cœtibus habuerunt, & cur.*

Et eandem ob causam post Apostolorum quoq; tempora, lucernis in suis cœtibus vsi sunt Christiani, cùm illis propter insidias & persequutiones assiduas hostium, non nisi antelucanis horis conuenire liceret, sicut ex Plinij Secundi epistolis, & scriptoribus Ecclesiasticis colligere licet. Quæ causa cùm sublata sit, stultum fuerit, diurnam lucem lucernis arte factis adiuuare velle. *Lucernas habuerũt in suis cœtibus etiã post Apostolorum tẽpora et cur.*

Pace autem per Constantinum M. Ecclesijs redditâ, nihilominus vsus iste lucernarum, sed nocturnarum, mansit: Certis enim temporibus eius ætate vigiliæ in templis habebantur, vbi Christiani accensis luminibus, vigilantes precibus incumbebant, canendis Psalmis, & audiendo verbo Dei. Ita enim de Constantino M. Eusebius lib. 4. in eius vita scribit: Sacras, *inquit,* vigilias ad diurnam vsq; lucem continuauit, cereas candelas sublimissimas per totam ciuitatem accendentibus illis, qui ad id erant deputati. Erant autem lampades igneæ totum locum illustrantes, ita vt mysticas vigilias clarâ die splendidiores redderent. *Quin cereas candelas & lampades in locis conuentuum à Constantino ipso accensas interdum fuisse, Eusebius ibidem indicat. Platina testatur quoq; in Syluestri 1. vita,* Constantinum in vsum hunc luminum massæ Gargilianæ prouentum ex agro Sinuessano constituisse Solidos 400. addidisse & massam vrbanam, quæ in agro Antiati fuerit. *Imò, quod tamen valdè ridiculum est, fictæ Constantini donationis author tradit,* Constantinum pro continuatione luminarium, quæ in S. Petri templo Romæ ardebant, non modò possessiones, prædia & agros contulisse, rebusq; diuersis ditâsse, verùm etiam in Oriente, Occidente, Septendrionali & Meridionali plaga, in Iudæa videlicet, Asia, Thracia, Græcia, Africa, Italia, & in diuersis insulis suam illi libertatem, id est, ius & potestatem concessisse, vt per manus beatissimi Patris Syluestri, & eius successorum omnia disponantur. *Oportet enim vt inaudita fuerit tunc temporis cereorum ac luminarium illorum caritas, quibus tuendis alendisq; cùm vniuersi terrarum orbis, tum specialium quatuor ipsius partium vectigalia & annuos prouentus attribui oportuit.* *Lucernarum vsus sed nocturnus in templis Constantini etiam tempore mansit, & cur.*

Cæterùm, vt ad propositum reuertamur, de Melane Episcopo Rhinocururæ, sub Valente Imp. Sozomenus retulit etiam lib. 6. cap. 31. inuentũ eum aliquando esse lychnos ecclesiæ, extremum tanquam ministrũ, parantẽ, & zonam oleo sordidatã super vestimentum habentẽ. *Et Epiphanius,* Matutini, *inquit,* hymni in Ecclesia perpetuò fiunt, & orationes matutinæ, lucernalesq; simul Psalmi et Orationes *lib. 3. tom. 2. in doctrina compendiaria de fide catholica. Meminit cereorũ nocturnorũ etiã Prudẽtius in hymno de S. Laurentio:*

& Hieronymus aduersus Vigilantium, vbi inquit : Cereos non clarâ luce accendimus, quemadmodum tu frustra calumniaris: adhibemus autem lumina, vt temperamentum tenebrarum, vt vigilemus ad lucem, ne in tenebris tecum dormiamus. *Quibus vtiq; verbis Pater hic manifestè testatur, vsum cereorum accensorum non fuisse in templis adhibitum interdiu, sed tantùm ad tenebras noctis propulsandas.*

Lucernarum vsus diurnus in templis Hieronymi ætate cœpit aliquot in locis.

Fatetur tamen simul ibidem, esse nonnullos, qui etiam interdiu lucernas accendant, & moles cereorum, apud sepulchra Martyrum. Cumq; negare non posset ex gentilium ritu sumptum id esse, ita respondet: Quòd si aliqui per IMPERITIAM & simplicitatem secularium hominum, vel certè religiosarum fœminarum, de quibus verè possumus dicere: Zelum Dei habent, sed nō secundum scientiam, hoc pro honore Martyrum faciunt, quid inde perdis? Neq; enim Christus indigebat vnguento, nec Martyres lumine cereorum. Et tamen illa mulier in honorem Christi hoc fecit, deuotioq; mentis eius recipitur. Et quicunq; accendunt cereos, secundum fidem suā habent mercedem, dicente Apostolo: Vnusquisq; in sensu suo abundet. *&c. Fides ergo Hieronymo in hac pugna aduersus Vigilantium id est, quod quisq; sine verbo Dei ex suo sensu præsumit. Nec pudet virum alioqui eximium, magnâ orationis acerbitate, palàm tueri, quæ ipsemet fatetur fieri per* imperitiam *&* simplicitatem secularium hominum, aut certè religiosarum fœminarum, zelum quidem Dei, verùm non secundum scientiam, habentium. *Longè alia mens D. Augustino fuit, qui ad huiusmodi res conniuere, non autem mordicùs eas defendere solitus erat. Ita enim inquit:* Talia multa, propter quarundam vel religiosarum, vel turbulentarum personarum scandala deuitanda, liberius improbare non audeo. *Errat etiam in hoc Hieronymus, quòd honorem Christo exhibitum à Lazari sorore, cum cultu Reliquiarum confert: Nam sic pro paribus sumit quæ sunt imparia. Mulier enim illa Christo viuenti hunc honorem exhibuit: Pontificij verò cultum præstant Sanctorum corporibus & Reliquijs mortuis, ac omni ratione ac sensu carentibus.*

Idem Hieronymus contra Vigilantium affirmat, per totas Orientales Ecclesias moris fuisse, vt ad lectionem Euangelij accenderentur luminaria, iam sole rutilante : non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Socrates quoque testatur, in Cæsarea Cappadociæ ac Cypro, die Sabbati & Dominico, circa vesperam cum lucernarijs Episcopos atque Presbyteros scripturas interpretari: Tripartita historia libro 9. capite 38. Vnde apparet vsum lucernarum & lampadum in templis & sacris diurno tempore, iam tum Hieronymi ætate cœpisse, confirmatumque necessitate & consuetudine superiorum seculorum ob persequutiones, mansisse in Ecclesijs, & postea superstitionibus locum dedisse, quæ sequentibus seculis magis magisque inualuerunt. Scribit enim Nicephorus libro 14. capite 50. Eudociam Theodosij Imperatoris iunioris coniugem, ex muliebri superstitione, ad lucernarum rationem Hierosolymis contulisse olei sextarios decies mille. *Gregorius etiam Magnus redditus certos ad luminaria in Ecclesia Pauli Romæ ordinauit. libro 12. indictione 7. epistolâ 9.*

Lucernarum vsus diurnus et nocturnus in templis approbatus.

Balæus Cent. 1. Script. Brit. Lumina in templis Gregorium hunc primò approbâsse dicit. *Refert etiam Panthaleon in Chron.*

Lucernarum progressus in templis superstitiosus.

Confirmauit quoq; hunc vsum lucernarum & lampadum in templis Sabinianus *Pontifex Gregorij successor, qui pontificatum Romanum tenuit circa annum Domini 605. is decreuit,* vt lampades in templis continuè arderent: *Platina in vita eius. Supplem. Chron. Cranz. lib. 2. cap. 1. Metrop. Polydorus lib. 6. cap. 12. Vnde* Honorius *Papa, qui Sabinianum mox est consequutus, tria candelabra templo Pancratij Romæ destinauit, ex solido auro fabrefacta. Liber Pontificalis. Agatho quoq; circa annum 682. ad luminaria Ecclesiæ Apostolorū & Mariæ, cui nomen Ad Præsepe, bis mille centum & sexaginta solidos erogauit. Zacharias circa annum 745. Romæ vnicuiq; basilicæ vectigal assignauit, vnde oleum ad lampades emeretur: Platina. Gregorius* III. *Papa instituit circa annum 735. vt in cœmiterijs sanctorum Martyrum circumquaq; positis Romæ, in die natalitiorum ipsorum luminaria ad vigilias faciendas deportarentur: Bibliothecarius. Ludouicus Pius cùm vidisset in Fuldensi Ecclesia lucernas ex adipe porcorum*

ali-

dij, promisit se in Italia donaturum isti Cœnobio oliuetum: vt Rabanus indicat in epist. ad Ludouicum & Irmingardem vxorem eius: adeò creuerat tum in hisce rebus superstitio, vt omnes oleum & operam, quod aiunt, conferrent. Henricus etiam Leo Saxonum Dux Hierosolymis annuos redditus, quibus cerei ad sepulchrum Domini arsuri compararentur, instituit: vt Sclauorum Chronici Continuator lib. 2. cap. 7. indicat. Et hæc quidem in re circa annum 1000. omnem modum sumptibus & magnificentiâ excedere cœperunt. Nam Desiderius Cassinensis trabem ex ære fusilem, cum quinquaginta candelabris fieri curauit, in quibus totidem cerei in præcipuis festiuitatibus collocarentur, & ex eadē 30. lampades æreis vncis dependebant: Chronic. Cassinen. lib. 3. Præterea sex candelabra magna, tres cubitos alta, ex argenteis laminis senarū librarum fecit: in quibus summis festis maximi cerei ad altare accenderentur: Ibid. Ille ipse coronam argenteam librarum circiter centum, per gyrum viginti cubitorum, cum 12. extrinsecus prominentibus turribus, triginta sex lampadibus ex ea dependentibus, fabricari fecit, Ibid. cap. 31. Quin habuerunt in aliquibus Ecclesijs gemmatas, non coronas, sed rotas, circumseptas lampadibus, sed non minus fulgentes insertis lapidibus. Imò pro candelabris arbores erectas habuerunt, multo æris pondere miro artificis opere fabricatas, nec magis corruscantes superpositis lucernis, quàm suis gemmis: referente D. Bernhar. in Apolog. ad Guilhel. abbat. Habet enim hoc proprium superstitio, vt non modò liberales, verumetiam prodigos reddat in cultibus commentitijs, cùm in ijs ferè sordidissimi simus, quæ Deus requirit, & quæ ad proximi necessitatem subleuandam seruire poterant.

Post annum quoq; Domini 700. quando imagines in templis colere cœperunt: solebant etiam ad eas, candelas & lampades collocare, & thymiamata accendere: quod Germanus Constantinop. Episcopus in Epistola ad Thomam hoc fuco defendit: Ne quempiam offendat, quòd ante sanctorum imagines lumina & suaueolentia thymiamata accenduntur. Symbolicôs enim ista fieri in honorem illorum opinandum est, quorum cum Christo requies, quorum honor ad ipsum recurrit: hoc ipsum testante sapiente Basilio, Quod erga conseruos bonos honor, erga ipsum Dominum commune beneuolentiæ signum exhibet: sensibilia enim lumina symbolum sunt immaterialis illius, & à Deo dati luminis. Aromatum autem incensio, sincerum & totum sancti spiritus afflatum & repletionem significat. *tom. 2, Concil. Simili fuco vtitur Sanderus lib. 1. cap. 6. de Honoraria imaginum adoratione.* *Lucernæ ante imagines collocatæ.*

Quod ergo in vera primitiua Ecclesia necessitati seruiuit, id postea in tam nō dissimulandū abusum transijt, quo tamē se cultū Deo longè acceptissimūpræstantissimūq; præstare existimârunt.

Factum hoc ad imitationem Iudaismi simul & Gentilismi. Habuerunt enim Iudæi mandato Dei in tabernaculo & templo candelabra & lychnos: nec non ignem in altari perpetuò ardentem: Leuit. 6. Ad hanc veteris Testamenti consuetudinem referunt Legem de luminibus & lucernis in sacris Christianorum, vt est videre apud Durandum lib. 4. Ration. item, Extra de celebr. Miss. C. fi. Et apud Eckium tom. 3. de purificatione Mariæ, vbi luminarium vsum in templis aliunde non probat, quàm ex veteri Testamento. Vt verò omnes Leuitici sacerdotij ceremoniæ typos rerum, quos Christus perficere debebat, gesserunt, & solùm ad correctionis tempus fuerunt instituta: ita quoq; candelabrum, & lucernæ ardentes veteris Testamenti, Christi typus fuerunt, qui vera & æterna mundi lux est, quiq; per Euangelij ministerium Ecclesiam suam illuminat: quâ ratione Apostoli, & qui legitimi veriq; horum successores sunt, lux mundi *dicuntur, Matth. 5. Adde his quòd Sanctum Tabernaculi fenestris caruit: quare tam interdiu, quàm noctu luminibus lucernarum opus habuit. Cùm igitur veteres illæ ceremoniæ in Christo iam olim abrogatæ sint, nudis hominum traditionibus nituntur quæcunq; hodie in vsu sunt: Et si nihil aliud accedat, vel hoc solo nomine reijci merentur. Quia autem illis meriti quoq; fiducia coniuncta est, quid ex his sequitur aliud, quàm quòd Christum nobis inutilem faciunt? Gal. 5. Sin verò lucernam Deo gratam & acceptam accendere libet, verbi Dei doctrinam prouehe, Scholas aperi, & ministros verbi fideles tuâ liberalite subleua, ne quando inopiâ cogantur sibi commissum munus deserere. Cura denique, vt tua opera bona publicè luceant, & ex illis Deum glorificandi occasionem habeant etiam illi, quos veritatis cognitio nondum illustrauit, Matth. 5.* *Lucernæ in templis ad imitationem Iudaismi collocatæ.*

Lucernæ in tēplis Ethnica superstitio.

Ethnici quoq; in suis delubris & templis lucernas habuerunt; Ægyptijs authoribus, qui, vt Clemens refert, primi lucernæ vsum in templis inuenerunt: vel ab Herculis instituto, qui vt Saturni aras non mactatis viris, sed accensis cereis excolerent, suos admonuit. Vide Dionysium Halicarnassæum in primo Annalium Romanorum. Quin nullum erat sacrum apud eos, in quo non adhiberentur lucernæ & faces ex tadæ ligno. Citat Istrum Suidas, qui perscripserit, Athenienses cùm sacra facerent Vulcano, lampada excogitâsse, & ob eius rei memoriam perpetuos illi Deo ludos consecrâsse: *sanxerunt etiã, vt pariter in Mineruæ & Promethei sacris lampade posteri vterentur. Pythagoræ quoq; Symbolum fuisse legimus,* Non absq; lumine de rebus diuinis loquendum. *Apud Romanos quoq; Vestales virgines in templo sacrum & perpetuum ignem custodierunt, ex institutione Noachi vxoris, vt quidam volunt, quæ marito in constituenda Repub. & ducendis colonijs occupato, sacri ignis, & sacrificiorum curæ, erudiendisq; puellis præcipuè vacâsse dicitur: vnde eam quoq; Vestam nominârunt, sic enim Ouidius:*

Nec tu aliud Vestam, quàm viuam intellige flammam.

Lucernæ in vsu Messalianis hæreticis.

Eandem ferè consuetudinem obseruârunt etiam Euchitæ vel Messaliani, de quibus Epiphanius hæc narrat: Construxerunt, *ait,* sibiipsis domos quasdam, aut locos amplos instar fororum, & adoratoria vel precatoria appellârunt. In alijs verò locis etiam naturâ Ecclesias ad similitudinem sibiipsis fecerunt: & ad vesperam & manè multis lucernis ac luminibus incensis congregantur, &c.

Lucernarum diurnus vsus in templis damnatus à patribus. Tertullianus.

Damnauit igitur hunc lucernarum, luminum, seu lampadum & cereorum vsum diurnum in Templis Tertullianus, cùm inquit: Cur die læto nec laureis postes obumbramus, nec lucernis diem infringimus? *Item,* Quis, *inquit,* philosophũ sacrificare, aut deierare, aut LVCERNAS meridie VANAS proferre compellit? *de Christianis agens in Apologetico, qui ad hæc compellebantur.*

Lactantius.

Lactantius etiam, qui anno 300. floruit, vehementer inuehitur in candelas de die in templis ab Ethnicis accensas, lib. 6. cap. 2. Institutionum. Si cœleste lumen, *inquit*, quod dicimus Solem, contemplari velint, iam sentiant, quòd nõ indigeat lucernis eorum Deus: qui ipse in vsum hominis, tam claram, tam candidam lucem dedit: & tamen cum in tam paruo circulo, qui propter longinquitatem, non amplius, quàm humani capitis videtur habere mensuram, tantum sit fulgoris, vt eum mortalium luminum acies, non queat contueri: & si paulisper intenderis, hebetatos oculos, caligo & tenebræ consequantur: quid tandem luminis, quid claritatis apud Deum, penes quem nulla est nox, esse arbitremur? qui hanc ipsam lucem sic moderatus est, vt neq; nimio fulgore, neq; calore vehementi noceret animantibus: tantumq; istarum rerum dedit ei, quantùm aut mortalia corpora pati possunt, aut frugum maturitas postularet. Num igitur mentis suæ compos putandus est, qui Authori & Datori luminis, candelarum ac cerarum lumen offert pro munere? Aliud verò ille à nobis exigit lumen, & quidem non fumidum, sed (vt ait Poeta) liquidum atque clarum, mentis scilicet, propter quod à Poetis φῶς nuncupatur, quod exhibere non potest, nisi qui Deum cognouerit: *vide ibidem plura hac de re. Hæc Lactantius contra vsum lucernarum in templis apud Gentes: quid dicturus fuisset, si hodie viueret? Apparet autem ex his Lactantij verbis, Christianos eius ætate lucernas nullas in templis habuisse religionis causâ interdiu, alioquin hæc Ethnicis obijcere non potuisset.*

Vigilantius.

Eandem consuetudinem, cùm ab Ethnicis postea ad Christianos transijsset, Vigilantius Barcilonensis in Hispania presbyter his verbis quoq; insectatur: Propè, *inquit,* ritum gentilium videmus sub prætextu religionis introductum in Ecclesia, Sole adhuc fulgente, moles cereorum accendi, magnum honorem præbent huiusmodi homines beatissimis martyribus, quos putant de vilissimis cereolis illustrandos, quos agnus, qui est in medio throni, cum omni fulgore maiestatis illustrat. *Hæc ille. Floruit anno 360. At licet ab Hieronymo propter hæc & alia huiusmodi reprehendatur, & tanquam hæreticus immodestè proscribatur, factum tamen id ab eo conuicijs magis & importunitate, quàm argumentis &*

tis & rationibus:quod & Erasmo visum est, qui de scripto Hieronymi contra Vigilantium ita censuit: In Vigilantium ita conuitijs debacchatur Hieronymus, vt plusculum in eo modestiæ cogar desiderare. Vtinam argumentis duntaxat egisset, & à conuitijs temperâsset.

In Elibertino quoq; Concilio cap.34. prohibetur sub anathematis pœna, ne cerei interdiu in Cœmeterijs accendantur. *Elibertinum Concilium.*

Lumina in templis tribus illis noctibus ante Paschæ festiuitatem exstingui, testantur Honorius & Rupertus, qui claruerunt circa annos Domini 1120. Et Durandus in Rationali Diuinorum lib.6.cap.72. non omnes refert simul, sed successiuè, & quidem à nonnullis singulas post singula cantica, in quibusdam etiam Ecclesijs cereâ quadam manu exstingui: vt videas humanam naturam in rebus friuolis esse industriam & laboriosam, in præceptis autem Dei admodum languidam ac segnem. *Lucernæ quando in templis extinguantur.*

CAPVT XXIII.

De origine Organorum Musicorum in templis, quæ Germani vocant Orgalen.

NIHIL *dicam hoc loco de Origine & Inuentoribus Organorum, seu instrumentorum Musicorum omnium: id enim diligentissimè præstitit Polydorus Vergilius lib.1.cap.15. de Inuent. rerum: sed tantùm de illo instrumento, quod in templis Christianorum cantui Ecclesiastico adhibetur, vt concentus sit iucundior & suauior, quodq; Germanicè vocant* Orgalen. *De authore autem huius nostri tam concinni Organi Polydorus lib.1.cap.15. dicit,* quòd nomen eius ignoretur. *David quidem, magnus ille vates Dei, varia instrumenta inuenit Musica, teste Iosepho in septimo Antiquit. vbi ait:* Diuersaq; faciens Organa, docuit vt Leuitæ secundum ea hymnos Deo edicerent per sabbatorum dies, aliasq; solennitates. *Organorum autem Dauidicorum species huiusmodi sunt: Canora cithara quidem decem chordis coaptata, & hæc cum plectro percutitur.* Nablum *verò duodecim sonos habens, digitis tangitur, &c. Vnde perspicere licet, istiusmodi Organa à Dauide confecta diuersissima fuisse à nostris, quorum nunc est vsus in templis frequentissimus: illa enim plectro pulsabantur, nostra verò inflantur follibus: vnde multis meatibus cicutis imparibus quasi vox erumpit, concentumq; efficit. Polydorus lib.1.cap.15. Et author Responsionum ad Orthodoxos, quæ Iustino adiectæ sunt, in Responsione ad quæst.107. significat,* in Ecclesia sublatam suo tempore fuisse consuetudinem, veteris nimirum Testamenti, canendi per instrumenta inanima, & retentas simplices cantiones, ideò quòd cantilenæ ad crepitacula & Organa magis decere viderentur pueros quàm Ecclesiam. *Fecerunt hoc sine dubio ad imitationem eius ætatis, quando Apostoli adhuc vixerunt, quâ simpliciter cecinisse leguntur, nullâ Organorum & aliorum instrumentorum musicorum mentione factâ.* *Author Organorum incertus.* *Organorum Dauidicorum species.* *Organa inanima cessare debent in Ecclesia Christi.*

Marianus Scotus in suis Chronicis indicat, sub annum Domini 757. Organũ primùm venisse in Franciam, missum Pipino regi à Constantino Imp. ex Græcia. *Id quod Auentinus Annalium Boiorum lib.3 fol.300. fusius exponens, sic scribit:* Constantinus ad Pipinum iubet proficisci legatos: Munera quæ à legatis deferebantur, erant instrumentum musicæ maximum, res adhuc Germanis & Gallis incognita, ORGANVM appellant, cicutis ex albo plumbo compactum est, simul & follibus inflatur, & manuum pedumq; digitis pulsatur, &c. *Idem videre est etiam apud Annonium lib.4. de Francorum gestis capite sexagesimo quarto, & centesimo decimo tertio.* *Organa quando primùm in Franciam deportata.*

Balæus Angliæ Episcopus, Vitellianus, *ait,* patria Signinus vel Campanus, insignis musicus, cantum in templis circa annos D.660. & Organa per consonantias humanis vocibus adhibuit, iuxta illud Baptistæ Mantuani: *Vitallianus Papa iuxta Balæum author Organorum.*

Signius adiunxit molli conflata metallo

Organa, quæ festis resonant ad sacra diebus.

Eadem exstant in libro Pontificali: & lib.2.cap.1. Metrop. Cranzij.

In Francia hæc Organa Musica primùm cœpere circa annum Domini 828. ad Aquas graneas industriâ cuiusdam Georgij Veneti sacerdotis, & sumptibus Ludouici regis, fabricari, vti refert Aimoinus lib.4. de gestis Francorum cap.114: cui etiam adstipulatur Auentinus lib.4.

Abusus organorum.

Progressu temporis omnem modum excedere cœperunt in fabricandis huiusmodi Organis, ita vt nec maximis sumptibus pepercerint. Nam Michaël Constantinopolitanus Imp. ea ex auro conflari curauit, Zonara teste tom.3. Et Bruschius de Monasterijs Germ. folio 107. refert, Georgium Abbatem Salemitanum in basilica sui cœnobij fabricari iussisse Organum, cuius maxima & medioxima fistula habuerit in longitudine pedes 28, in circumferentia Spithamas 4.

Organorum progressus.

Quid his Organis accesserit circa annum salutis 1480. Sabellicus indicat Enne.10.lib.8. vbi inquit: Sixti IV. Pontificis tempore, Musicæ artis virum omnium, qui vnquam fuerunt sine controuersia præstantissimum plures annos Venetiæ habuerunt, Bernardum cognomento Theutonē, argumento gentis in qua ortus esset. Primus is in Organis auxit numeros, vt & pedes quoque iuuarent concentū funiculorum attractu.

Organorum vsus in templis illicitus.

Colligimus ex his, Organorum huiusmodi vsum veteri et Apostolicæ Ecclesiæ prorsus incognitum, seroque inuentum atque receptum fuisse, quod etiam fatetur Thomas Caietanus Cardinalis in sua summula: vbi etiam addit, in rei huius signum Ecclesiam Romanam adhuc hodiè non vti Organis coram Pontifice: licitum tamen esse eorum vsum dicit, propter carnales fideles & imperfectos.

Aduersatur autem doctrinæ Apostolorum 1.Corin.14. De hoc nihil iam dicam, quòd turpia & obscœna sæpè sono Organorum exprimuntur, vt carnis potius voluptati quàm ædificationi spiritûs seruiant. Lactantius Institutionum lib.2.cap.7. acriter gentes taxat, quæ Dei cultum constituerunt in ijs quæ stultitia hominum admiratur. Adeóne, inquit, Deorum religio nihil aliud est, quàm quod cupiditas humana miratur? Veniunt ad templa non tam religionis gratiâ, quàm vt videant & audiant quod oblectet, *&c. Nónne hæc de Christianis quoque dici possent? Vidi ego aliquoties magna cum admiratione plurimos è templis exeuntes, quàm primum dulcis Organorum sonus cessâsset: Tantam deuotionem in animis hominum concitârat. Vnde non immeritò Erasmus in suis ad 1.Corinth.14.cap. Annotationibus doctè & grauiter contra vsum Organorum in templis disserens,* Nec his contenti, *inquit*, operosam quandam & theatricam musicam in sacras ædes induximus, tumultuosum diuersarum vocum garritum, qualem non opinor in Græcorum aut Romanorum theatris vnquam auditum fuisse. Omnia tubis, lituis, fistulis ac sambucis perstrepunt: cumque his certant hominum voces. Audiuntur amatoriæ fœdæque cantilenæ, ad quas scorta mimique saltitant. In sacram ædem velut in theatrum concurritur, ad deliniendas aures. Et in hunc vsum, aluntur magnis salarijs, Organorum opifices, puerorum greges, quorum omnis ætas in perdiscendis his consumitur, nihil interim bonæ rei discentium. Alitur sordidorum, vt plerique sunt hominum, colluuies, & tantis sumptibus oneratur Ecclesia ob rem pestiferam etiam. Quæso te vt rationem ineas, quot pauperes de vita periclitantes, poterant ali cantorum salarijs. Cur hæc nobis sola placent, quæ Paulus ceu paruulorum infantiam parcissimè vult adhiberi, imò quæ nullo pacto laturus fuerat? *Rursus de eodem idem Erasmus de Lingua pag.68.* Quid, *inquit*, hodiè operosius quàm nostra Musica, tot vocibus, multarum auium garritum imitans? Quid diceret Emerepes ille Laconum Ephorus (qui Phrynidis Musici duas è nouem cordas incidit bipenni, dicens, Ne corrumpas Musicam) si nunc audiret in templis eadem Organa referre tubas, cornua, lituos, tibias apertas, tibias obscuriores, tibias vacuas, tonitrua, voces hominum & volucrum? Qualis est Musica nostra, talis est cultus, talis victus, talis ædificatio; prisca simplicitas nusquam est, indies augescunt operosæ deliciæ. *Præstaret itaque multorū doctrinâ & pietate celebrium virorū iudicio, Organa hæc*

De organis templorum iudiciū Erasmi.

auferri ex templis. Nec enim obijciant nobis cultum Dei, quem in veteri Testamento per instrumenta musica exercuerunt. Primò *enim organa illa à nostris, vti diximus suprà, fuere diuersa.* Deinde *Procopius Gazæus in Comment. ad lib. 4. Regum testatur*, cultum hunc Dei, non à Deo traditum, sed à Dauide excogitatum fuisse. Tertiò, *ob varias causas multa fieri passus est Dominus in veteri suo populo, circa quæ eos, qui per Christum in virum perfectum adoleuerunt, occupari amplius non vult.*

CAPVT XXIV.

De Origine Anathematum aliorumque ornamentorum in templis.

CONSTANTINI *M. tempore Ecclesias vasis aureis, anathematis, varijsque ornamentis locupletare atque immodicè exornare cœperunt, aut superstitione, aut prauâ imitatione Iudæorum simul & Ethnicorum. Narrat enim Eusebius lib. 4. de vita Constantini, quo pacto Imperator ille templum illud magnificum Hierosolymitanum Christo Saluatori dedicatum, anathematis ex auro, argento & lapidibus pretiosis exornârit: Quod & in alio templo Apostolorũ ab eo factum ibidem prodidit idem. Romæ quoque in hortis Equitij Ecclesiam condidit, cui donauit patenam argenteam librarum 20. scyphos duos librarum 20. calicem aureum duarum librarum, & alia vasa tum argentea, tum aurea, quæ enumerare longum nimis esset: Platina in vita Syluestri. Ac si vera sunt quæ idem author ibidem indicat de donis à Constantino Magno Lateranensi, Vaticanæ alijsque basilicis seu templis à se conditis, exhibitis, omnem modum ea in re excessit, neque enim lex vel præceptum ea de re vel Christi vel Apostolorum vspiam exstat. Ante Constantini Magni ætatem ornamenta in templis rara fuerunt admodum. Deinde illa habuerunt, vt in vsus pauperum, ægrorum, aut alia quacunque necessitate laborantium erogarentur, vel etiam captiui ob Christianam religionem ijs redimerentur.* Templa anathematis exornari quando cœperint.

Crescente autem superstitione & imaginum cultu atque veneratione, mirum in modum etiam præposterum hoc exornandi locupletandique templa studium creuit: falsò enim homines erant persuasi, tali ratione cultum Deo præstari. Hac igitur occasione non modò anathemata pretiosissima, sed omnis generis tabulæ, cortinæ, vela, sigillaria, oscilla, vexilla, spolia hostibus erepta, & similia in templa sunt recepta ibique suspensa. Cosroës Rex Persiæ Antiochiam in templum Sergij mittit aureas cruces duas, quas Theodora Iustiniani coniunx eidẽ dedicauerat, aliaque ex præda accepta: item discum ex auro factum, thuribulũ aureum et alia, hac persuasione inductus quòd Sergius à se rogatus, victoriam sibi & liberos ex Syra coniuge daret: vt videas à quibus ista vota & donaria sint profecta: Euagr. lib. 6. cap. 21. Et Iustinianus Imperator templo Petri Romæ dono misit scyphum aureum librarum 6. gemmis exornatum: duos scyphos argenteos 12. librarum, calices argenteos duos librarum 15. Platina in vita Ioannis 2. & Sabellicus lib. 2. Enne. 8. Belisarius victo Gilimere Vuandalorum Rege, Romam victor veniens, S. Petro auream crucem centum librarum, pretiosissimis gemmis ornatã, in qua suas victorias inscripserat, per Vigilium Papam obtulit. Paulus Diaconus lib. 16. Sigebertus, Beda, Platina. Sophia socrus, & Constantina vxor Mauritio Imp. coronam fecerant quondam: eam ad se delatam ille in Ecclesiam deferens, Deo obtulit: Cuspinianus. Carolus Magnus ecclesias ornauit sacris vasis & vestibus, aliaque plurima dona ad ornatum spectantia ijs contulit. In primis Compostellæ ædem D. Iacobi multis dotauit muneribus, Henrico Erdfordiensi authore cap. 68. Et Vexilla, quæ deuictis Cremonensibus Brixiani deportârant, in cathedrali ipsorum ecclesia, in perpetuam rei memoriam, suspensa leguntur apud Bergomen. lib. 12. Idem Carolus pannum ad altare Petri, de vestimentis suis aureis compositum, cum duabus coronis aureis, gemmis intertextis misit: Aimoinus libro 5. cap. 27. Mensam auream, quæ formâ quadrangulâ descriptionem Constantinopolis continebat, inter alia donaria Romam ad basilicam Petri misit: Eginardus in eius vita. Idem Victo Caiano Hunnorum Rege, qui ex toto orbe spolia congesserat, prædæ non minimam partem cœnobijs et monasterijs liberaliter concessit. Hinc illæ diuitiæ templi Moguntinensis, vbi crux ex solido fuit auro nomine Benna, *pondere 1200. marcarum: hoc est, 600. librarum: vnde versiculus,* Anathematũ in templis progressus.

Auri sexcentas habet hæc Crux aurea libras.

Solùm eius aurum, præter gemmas, & duos maximos carbunculos, circiter octoginta millia coronatorum valuit. Fuerunt insuper illic duo calices aurei, vterq; gemmis pretiosissimis exornatus, minor marcas 18. siue 9 libras auri purissimi habebat, vini sextarium capiens. B. Rhenanus, lib. 2. rerum German. & in Tertull. libro de Corona militis refert idem Rhenanus, in eodẽ templo, duas fuisse grues argenteas, in quarũ vẽtre ignis fuerit depositus, super quem quũ aromata fuissent fusa atq; incensa, per apertũ rostrũ suffitũ emisisse: Fistulas itẽ argenteas, quibus Laici in sacra Cœna ex calice sorbuerint: multa præterea vasa alia argentea, quæ valuerint tunc temporis ad millies millenos florenos. *Henric. 2. Imp. Cluniacũ religionis causâ profectus, coronam aureã gemmis redimitã Deo in mysterijs sacris obtulit: Cuspinianus. Agnes Henr. 3. Imp. vxor Benedicto Cassinensi obtulit aureas purpureasq; vestes, & Euangeliorum codicem, cuius tabulæ argenteæ auro erant obductæ: Chron. Cassin. lib. 3. cap. 30. Gisala Henrici secundi Imperat. soror, & Vngarorum Regis Stephani vxor, quæ ad templorum ceremonias ritumq; spectabant, magnificè simul & munificentissimè largita est: Phrygionum vice functa, vestes sacras suis manibus neuit & resarcinit: Auentinus libro quinto, Annalium. Tabellas quoq; parietibus templorum appenderunt pro recuperata sanitate aliisq; impetratis beneficijs. Sed tempus me deficeret, si omnia, quæ huius generis apud authores extant, referre coner, cùm ne hodie quidem huius peruersi studij finis vllus cernatur.*

Anathematis templa exornare à Iudæis.

Didicerunt hoc Christiani primò à Iudæis. Israelitarum enim tribuum Duces 12. à Mose instituti, in oracularis tabernaculi & aræ inunctæ dedicatione similiter liberalitatem suam ostenderunt. Sex vehicula tecta & 12. boues obtulerunt, quibus Leuitæ in sacris vehendis vterentur. Item scutellas argenteas 12. totidem phialas, & lanceas aureas totidem. Vasa argentea 2400. siclis sacris pendebant: aurea 120. Nu. 7. Ensis Goliathi dedicatus est à Dauide Nobæ in templo, apud Abimelechũ Sacerdotẽ, 1. Reg 21. Idem victo Adarezero Sophenæ Rege, cæsis 20. millibus peditum, & 1700. equitibus, & multis curribus, pharetras aureas, & arma pulcherrima Hierosolymitano templo donauit: 2. Reg. 8. Asa Rex Iudæorũ ea quæ vouerat pater suus, obtulit in domum Domini: argentum, aurum, vasorumq; diuersam suppellectilem. 2. Paralip. 15. Juditha omnem suppellectilem Holofernis sibi eo cæso à ciuibus dono datam, Hierosolymis Deo dedicauit, vnà cum velamine, quod ipsa ex eius cubiculo abstulerat. Judith. 16. Omitto candelabrum aureum, mensam propositionis, thuribula, pateras, crateres, & infinita alia huius generis, quæ Moses ex præcepto Dei fabricari iussit, & in tabernaculo recondidit, quæ postea in templum Hierosolymitanum translata sunt, & à Solomone alijsq; mirum in modum aucta.

Anathematis templa exornare, ab Ethnicis.

Negari etiam non potest, quin hæc praua quadam imitatione Ethnicorum facta sint à Christianis. Cùm enim in primordio Ecclesiæ multi Gentilium ad Christianam religionẽ adducerentur, nemini dubium esse debet, quin ex eorum consuetudinibus, ceremonijs ac ritibus multa, animi quidem intentione non malâ, retenta, & ipso vsu pedetentim vel confirmata, vel paululum immutata, & minus rectè ad alios fines deinde translata sint. Testem huius rei habeo Polydorum Vergilium lib. 5. cap 1. vbi porrò indicat ex libro Strabonis Geograph. 8. apud Græcos morem fuisse, in templo eius Dei, qui auxiliatus esset, & præsertim Æsculapij, quod Epidauri insigne erat, tabellas appendere, in quibus morbi curati inscripti fuerint. Sic & nos, *inquit Polydorus,* ex cera sigillaria, hoc est, imagunculas templis offerimus, & oscilla: quoties enim pars aliqua corporis læsa fuerit, vt puta manus, pes, mamilla, statim vota facimus Deo, & eius Diuis, quibus mox recuperatâ sanitate, illam manum, illũ pedem, illam mamillam ex cera formatam offerimus. Quæ consuetudo vsq; adeò increbuit hactenus, vt istiusmodi sigillaria ab hominibus ad reliqua etiam animalia transferint: vt eodem modo pro boue, pro equo, pro oue oscilla templis offerant Christiani. In qua re quispiam verecundè scrupulosus fortassis dicet, se planè nescire, an priscorum religionem potius, vel superstitionem æmulentur, quum talia Christianæ Ecclesiæ rectores etiamnum admittant: quando, auctore Catone de re rustica, sic Romanorum moris fuit, pro bobus, vt valerent, vota facere, cuius rei modum valdè me hercle ridiculum ille ibidẽ ponit.

Hæc

Hæc omnia & plura alia Polydorus. Hercules quoq; clauã suam, ab oleastro ad Saronidẽ palu dem inuento abscissã, Mercurio Polygio dedicauit Trœcenæ: eamq; aiunt radicibus actis regenerâsse, & oleaster ille ætate etiam Pausaniæ ostendebatur: Pausanias in Corinth. Cumq; ante Midam Gordij F. Phrygiæ regem, Delphicum templum fuerit ἀνάργυρον καὶ ἄχρυσον, vt Cœlius lib. 6. cap. 11. ex Athenæo refert, primus Midas regiam sellam, in qua iura dicere solitus fuerat, Delphico Apollini dono misit. Post eum Gyges Dascyli F. qui Candaule obtruncato, regnum Lydorum inuasit, eò quòd regnũ ei confirmârat Pythia, præter auri & argenti immensam vim, crateres aureos sex, pondo 30. talentorum, muneris loco obtulit: locus, in quo reposita fuere, Gygadas dicebatur. Eius abnepos Halyattis, Sandiattis F. secundus ex hac domo, vbi conualuisset, dedicauit Delphis grandem ex argento craterem: itemq; alterum ex ferro paruulum, compactilem, inter omnia Delphorum donaria dignißimum spectatu: opus Glauci Chij, qui primus omnium ferri compactionem excogitâsse dicitur. Crœsus Halyattis F. muneribus omnes vicit, qui mille aureos lateres dono misit, teste Zeze hist. 1. vt aurea tota ara ex ijs strueretur: Herodotus lib. 1. Idem rex aureum scutum dedicauit Delphis Mineruæ Proneæ, quod postea Philomelus Phocensis eripuit, vt Pausanias indicat in Phocicis. Aiunt etiam Themistoclem Delphos profectum Apollini Medorum exuuias attulisse: percunctantem autem nunquid intra templum ea dona locaret, iussisse Pythiam, vt eas omnino extra fani limen auferret, inquiens:

In templo pulchras nostro ne figite Persei
Exuuias, subitò sed vestras mittite in ædes.

Vbi certè cum admiratione causa queri potest, cur ab vno Themistocle oblata dona de Medis, accepta Deus non habuerit. Sunt qui Persica omnia spolia itidem repudiaturum fuisse credant, si antequam dedicarentur, nunquid sibi ea vellet offerri, quæsitum esset. Non desunt, qui dicant Apollinem, qui præsciret supplicem ad Persas iturum Themistoclem, idcirco sibi exuuias illas dedicari prohibuisse, ne religiosis monimentis testatum odium, fidem deprecationi abrogaret, Pausania in Phocicis referente.

Græci post pugnam ad Salaminem, partâ de Xerxe victoriâ, prædam inter se dispartiere, ex quibus primitias Delphos misere. Vnde statua effecta est longitudine cubitorum decem, truncam nauis partem manu sustinens: eodem in loco stans, vbi Alexander Macedo aureus. Missis Delphos primitijs, Græci publicè percontati sunt, nunquid perfectas & acceptas primitias accepisset? Quibus ille respondit, habere se quidem à Græcis alijs, verùm non ab Æginetis: sed reposcere donum optimæ nauatæ ad Salaminem operæ in pugna nauali. *Id cùm audissent Ægynetæ, aureas stellas tres dedicauerunt: quæ super malum nauis æreum steterunt apud angulum, proximè Crœsi craterem; vt Herodotus testatur lib. 8. In pugna ad Plateas commissa contra Persas, repertum est equorum præsepe Mardonij Ducis ex ære totum, spectatu dignum, quod Thegeatæ in templo Aleæ Mineruæ reposuerunt, Herodoto authore lib. 9. In medio fastigij apice templi Iouis Olympij inaurata est Victoria, infra Victoriæ signum fixus est aureus clypeus, in quo Medusa Gorgon cælata est. Dedicârunt Lacedæmonij cum hac inscriptione:*

Ex auro phialam câpta posuere Tanagra.
Iuuerat hæc bello quòd Lacedæmonios.
Cecropidæ Argiuiq; Duces, & Ionica proles
Victores partis de spolijs decimam:

Pausanias libro quinto. Dedicârunt Delphis Ambraciotæ æneum asinum, victis nocturnâ pugnâ asini beneficio Molossis. Nam cùm in illos noctu insidias disposuissent Molossi, asinus, qui fortè ex agro in oppidum agebatur, asellam insectans cum multa lasciuia vehementem ruditum sustulit. Ipse etiam agaso per tenebras, obscura & incondita voce inclamabat. Iniecit ea res tantam Molossis trepidationem, vt statim insidiarum locum deseruerint. Eos Ambraciotæ detectâ fraude noctu inuadentes prælio superârunt: Pausanias in Phocicis. Athenienses palmam æneam cum Mineruæ signo aureis intecto laminis Delphis dicârunt, victoriâ ad Eurymedontem partâ. Echecratides Larisæus Apollinem paruum Delphis dedicauit: quem Delphi dicunt antiquißimum, ac primum donariorum omnium fuisse, authore

Pausaniâ in Phocicis. Alexander Magnus Thebis direptis Lychnuchum pensilem arboris modo mala ferentem cepit, & Apollini Cymæo dicauit: Qui deinde in templum Apollinis Palatini à Romanis translatus fuit, Plinio teste lib. 34. cap. 3. Gelon Syracusanus tripodem 16. auri talentis eductum, Delphos misit Apollini, pro gratia numinis & benè rei gestæ contra Carthaginenses habenda, & in posterum concilianda: Diodorus lib. 11. cap. 1. Euelthon rex Salaminis Cypriæ Delphis dedicauit thuribulum spectatu dignißimum: Herod. lib. 4. Romanorum omninò nullus neque plebeius neque patritius ante L. Mummium, in Græcorum templis donum vllum pônendum curauit. Primus Mummius de manubijs Achæorum Iouem in Olympia æneum dedicauit ad læuam eius, qui à Lacedæmonijs dedicatus fuerat: Pausanias lib. 5. Idem captâ Corintho plurima signa, tabulas & statuas secum auexit, quæ postea in ædem Fortunæ collocauit. Cæsis ad Clastidium à M. Marcello Gallis, Romani Apollini Delphico donum crateram auream centum pondo gratiæ referendæ causâ misere: Plutarchus in Marcello. Capitolium, quod Tarquinius Priscus vouit, Tarquinius Superbus ædificare cœpit, & librarum argenti quadraginta millia in fundamenta impendit, sed regno expulsus perficere nequiuit, Horatius autem Puluillus dedicauit, quodq́ Cicero Deorum immortalium domicilium, Lactantius autem vrbis Romæ & religionis summum caput appellat; tantæ apud Romanos venerationis fuit, vt quisquis populo Romano gratificari vellet, hoc templum honoraret ornaretque. Carthaginenses enim S. P. Q. R. *victoriam de Samnitibus, authore Marliano, gratulaturi, auream coronam Ioui Max. eò miserunt. Et Philippi Regis legati, vt in Capitolio sacrificare, & Ioui Opt. Max. ex auro dona ponere liceret, à Senatu petiuerunt: quod cùm ipsis permitteretur, coronam ex auro centum pondo obtulerunt, vt refert Blondus lib. 1. Rom. triumph. Quod cæteri etiam Principes & florentißimarum Rerumpub. magistratus, quia Romanis gratum esse videbant, certatim imitati sunt. Simile enim quid refert Strabo lib. 4. de legatis Anglorum tempore Cæsaris. Et de Antiocho Rege narrat Cicero Verrina 6.* quod candelabrum è gemmis clarissimis opere mirabili perfectum, in Capitolio ponere Ioui Opt. Max. voluerit, nisi Verres in Sicilia intercepisset. *Quod eius tã nefariũ, tam impiũ, tam crudele facinus perstricturus,* Multi, *inquit,* Reges, multæ liberæ ciuitates, multi priuati, opulenti, ac potentes habent profectò in animo Capitolium sic exornare, vt templi dignitas imperijq́ nostri nomen desiderat. Qui si intellexerint, interuerso regali hoc dono grauiter vos tulisse, grata fore vobis populoq́ Romano sua studia ac dona arbitrabuntur: sin hoc vos in Rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexisse audierint, non erunt tam amentes, vt operam, curam, pecuniam impendant in eas res, quas vobis gratas fore non arbitrentur. *Liuia Augusta crystallum etiam in Capitolio librarum 50. dicauit, vt Plinius indicat lib. 37. cap. 2. Marlianus quoq́ lib. 2. cap. 10. indicat,* Persarum Regem ab extremis Indis allatum pallium misisse, ad quod aliæ vestes admotæ, cineris diuini fulgoris colorem attraxerint. *Ipsi quoque Romani quotiescunque prouinciam aut vrbem imperio suo adiecerant, laurum in Iouis Opt. Max. gremium, gratias acturi deponebant. Quo pertinet illud Probi ad* S. P. Q. R. *apud Vopiscum:* Coronas quas mihi obtulerunt omnes Galliæ ciuitates aureas, vestræ Patres conscripti clementiæ dedicaui: & has Ioui Opt. Max. cæterisq́ Dijs immortalibus consecrate. *Tanto igitur sumptu sic certatim omnes Capitolium ôrnauerunt, vt ferè quicquid in eo conspiceretur gemmeum & aureum esset. Imò & laquearia eius post euersam Carthaginem primò inaurata sunt censuræ Mummij, qui Achaiam vicit. Inde transiere in cameras, in parietes quoque, qui tandem & ipsi tanquam vasa inaurabantur, Plinio teste. Qua ex re factum est, vt totum Capitolium in maximum splendorem excresceret: & quantum diuinæ res humanas, tantum hoc templum cætera mundi miracula superaret: Iouisq́ terrestre domicilium vocaretur. Vnde & Amianus historicus inquit:* Huius totius artis ornamenta, quibuscunq́ Ægyptiorum miraculis sunt anteponenda. *In cellam Capitolini Iouis sexdecim millia pondo auri, gemmasq́ ac margaritas quingenties sestertium vnâ donatione contulit Augustus, Trãquillo teste. Coronas ex Cinnamo interrasili auro inclusas, primus omniũ in templis Capitolij atq́ Pacis dicauit Vespasianus Imperator. Radix eius magni ponderis videbatur in Palatij templo, quod fecerat diuo Augusto con-*

iunx

iunx Augusta, aureæ pateræ imposita: ex qua guttæ editæ annis omnibus in grana durabantur: Plinius libro 12. capite decimo nono. In Pacis templum, quod Vespasianus Imperator exstruxit, omnia collata & reposita sunt, quorum visendorum studio homines antea per totum orbem vagabantur. Adrianus Rom. Imp. in eo Iunonis templo, quod fuit in planiore Euboeæ parte situm, inter cætera memoratu digna, quæ visebantur, pauonem ex auro, & lucidis pretiosissimisq; lapillis dono dedit: Natalis Comes Mythol. lib. 2. cap. 4. Victo M. Antonio & Cleopatrâ, Augustus alterum vnionem cuius comparem sexcenties H. S. æstimatum Cleopatra aceto dissolutum absumpserat, dissecari curauit, vt in Veneris vtrisq; auribus Romæ in Pantheo omnium cum admiratione spectarentur: Plinius lib. 9. cap. 35. Aurelianus Imp. cùm bellum aduersum Marcomannos gereret, diuino auxilio victoriam nactus, ne parùm gratè cælo demissam agnoscere opem videretur, præter munera variaq; ornamenta per vrbem Romam multis templis data, soli Capitolino Ioui quindecim millia auri pondo, & magnam gemmarum vim pluribus collationibus dono dedit, authore Fulgoso libro 1. cap. De religionis cultu. Parietes quoq; templi Æsculapij quod fuit Tetrapoli, vt Plin. scribit lib. 8. pictis tabellis vbiq; fuerunt tecti, in quibus scripti erant morbi & nomina eorum, qui se ab illo Deo sanatos fuisse credebant, sicut etiam in Coo insula, & in Trica. Somniauerat enim insulsa antiquorum multitudo, quòd si quis ex aliquo morbo conualuisset, cui contigisset Æsculapium inuocare, illud Æsculapij operâ factum fuisse: pro qua re & tabellas appendebant parietibus templorum, & alia nuncupata vota persoluebant, vt etiam refert Natalis Comes de Mythologia lib. 4. cap. 11.

Hæc propterea pluribus commemoro, vt inde perspicuum fiat, à quibus mos varijs anathematis et ornamentis exornandi templa ad Christianos manârit. Licet autem Ethnicorum exempla nihil prorsùs ad defensionem peruersi huius studij Christianorum faciant, cum illorum ipsorum sapientes à sacris auri argentiq; vsum summouendum existimârint, quod Dionysius lib. 2. Antiquit. Rom. de Romulo testatur, ex eius instituto in sacris ædibus cœnas Dijs appositas in mensis ligneis antiqui operis, pultemq; in canistris, & quadrulis fictilibus, far item & liba fructuumq; quorundam primitias, & huiusmodi cætera exilia paratuq; facilia, omni morosa curiositate carentia: libâsse etiam eodem auctore non argenteis aureisúe poculis, sed culignis & ampullis testaceis: *Inter alia quoq; in Legibus* XII. *tabularum à Decemuiris sic cautum fuit:* Ad diuos adeunto castè, pietatem adhibento, opes amouento. *Hanc legem Cicero de Legibus 2. ita interpretatur:* Quod autem, *inquit*, pietatem adhiberi, opes amoueri iubent, significant, pietatẽ gratam esse Deo, sumptum esse remouendum. Quid enim paupertatem, cum diuis etiam inter homines esse æqualem velimus, cur eam sumptu ad sacra addito, Deorum aditu arceamus? præsertim cum ipsi Deo nihil minus gratum futurum sit, quàm non omnibus patere ad se placandũ & colendum viam: *Sua etiam ætas, Tacito auctore, varia de Luctatio Catullo existimauit, quòd tegulas Capitolij æreas inaurâsset primus: Ouidius quoq; lib. 1. Fast. hunc templorum ornatum hoc ipso improbâsse videtur, quòd de Capitolij magnificentia dicit:*

Pluris opes nunc sunt, quàm prisci temporis annis,
Dum populus pauper, dum noua Roma fuit.
Dum casa Martigenum capiebat parua Quirinum,
Et dabat exiguum fluminis vlua torum.
Iuppiter angusta vix totus stabat in æde,
Inq; Iouis dextra fictile fulmen erat.
Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis, *&c.*

Et Persius poëta exclamauit:

Dicite Pontifices in sacro quid facit aurum?
Nempe hoc quod Veneri donatæ à virgine puppæ.

Ac Alexander Rom. Imp. in templis nunquam præter quatuor aut quinq; argenti libras, auri ne guttulam quidẽ aut bracteolam posuit, vt testatur Ælius Lampridius: Nihilominus tamen præsidij aliquid in eo se habere nostri illi putant, quòd in tabernaculo & templo Solomonico omnis generis anathemata, & ornamenta stupendi operis Dei ipsius iussu habuerunt. Quærunt igitur, cùm hæc in veteri Testamento sint adhibita, cur idem in Nouo non liceat?

Soluuntur argumenta Bellarmini pro ornamentis templorum Christianorum.

Bellarminus col. 2212, confidenter sic colligit: Deus voluit Tabernaculum vetus ornatissimum esse, ita vt omnia ferè instrumenta Sacrarij aurea essent, vsq; ad emunctoria lampadum: cortinas autem Tabernaculi, & vestes Sacerdotales voluit esse pretiosissimas. Singuli etiam Principes obtulerunt in ornatum Tabernaculi immensa donaria auri & argenti. Ergo Christianorum etiam Templa sub Euangelio sumptuosissimè decoranda & exornanda sunt. *Respondemus, In veteri Testamento rem fuisse Deo cum hominibus & rudibus, & pronis ad idololatriam: iccirco voluit Deus, cùm illa externa ornamenta mirarentur plus æquo, illos auocare ab idololatria; & in suo cultu retinere. Deinde attendendum est, hæc aurea & argentea ornamenta in veteri Testamento iustum suumq; vsum habuisse. Nam si exstabat in templo candelabrum aureum, suâ luce splendidum locum reddebat: Si mensa propositionis, ei panes imponebantur; Si thuribula, & stati & certi suffitus in eis fiebant. Pateræ atq; crateres & phialæ ad sanguinem victimarum excipiendum, ad aspergendum & ad libandum conducebant: & cætera instrumenta ad ignem cùm fouendum tum expurgandum faciebant. Et quoniam Deus tales ceremonias Israëlitas habere decreuit, iccircò etiam hæc instrumenta ipsis ad manus esse oportuit. Quando verò post Christi aduentum, eius generis ceremoniæ, tanquam typi & figuræ, sublatæ sunt, tot generibus ornamentorum aureorum & argenteorum non opus est Ecclesijs Christi; neq; etiam quæ vni ætati prosunt, alteri sunt vtilia. Aut si decreuerunt omnia reuocare in Ecclesiam Christi quæ in veteri Testamento sunt agitata, cur etiam sacrificia Mosaica non repetunt? Fateantur se spiritum puerorum, non adultorum, seruitutis, non libertatis habere. Fingant sibi oportet alium Christum, qui hoc genere cultûs delectetur: nam verus Christus filius ille Dei, & Mariæ virginis, qui in cruce pro nobis passus est, nunquam talia requisiuit.*

Cur Deus voluerit Tabernaculū & Templū Solomonicum ornatissimum esse.

Duplicem igitur Bellarminus in hoc vno argumento fallaciam committit: Vnam ab Ignoratione Elenchi: Res enim dissimillimas pro ijsdem sumit; Templa nimirum Christianorum cum Tabernaculo Ceremoniali & Templo typico confundens. Tabernaculum & Templum veteris Testamenti typi fuerunt Christi, & Cœli beatorum sedis, Heb. 9. & 11. & Ecclesiæ, ipso Bellarmino teste col. 2212. Debuerunt ergò ornatissima quoq; esse, vt figura veritati responderet: Christianorum verò Templa non sunt typica, sed ædificia ordinis Ecclesiastici & conuentuum publicorum causâ tantùm instituta. Alteram fallaciam committit A non consequente: Res enim à Iesuita hic comparatæ sunt dispares, dispar igitur vtriusq; ratio & collectio est. Adhæc ornatus iste Tabernaculi & Templi Hierosolymitani vsurpatus est Dei ipsius iussu & mandato. Causæ autem tum quidem fuerunt certæ & graues, vt paulò ante quoque indicauimus, cur Deus sic voluerit & mandârit, quæ apud Christianos non habent locum. Populus enim Iudaicus nimis ad idololatriam Gentilium propensus erat, allectus illo idolorum splendore, quem in Ægypto viderat. Deus igitur, cui negocium erat cum populo rudi & duræ ceruicis, vt eum ab idolorum cultu & admiratione auocaret, voluit hac in parte illis aliquid indulgere. Maximum igitur voluit ornatum esse in suo templo & cultu externo, vt illo detinerentur in vero Dei cultu, tanto splendore oblectati, qualem Gentes nunquam habere potuerunt. Nunc verò causa hæc cessauit: ergo effectus quoq; cessauit. Sed hac de re vide plura in præfatione Operis huius. Deinde, vt modò etiam diximus, nullum erat vas in toto templo Solomonis, quod non haberet suum vsum honestum, ad cultum Dei pertinentem. At quid nunc ad cultum religionemq; Christianam prosunt aurea, argentea & similia preciosissima ornamenta ac vasa? Olim aurei Sacerdotes habuerunt ligneos calices: hodiè lignei & plumbei Sacerdotes habere volunt aureos calices. Sed audiamus Hieronymum ad hoc argumentum Bellarmini respondentem in epistola ad Nepotianum: Neq; verò, *inquit,* mihi aliquis opponat diues in Iudæa templum, mensas, lucernas, thurribula, patellas, scyphos, mortariola, & cætera ex auro fabricata. Tunc hæc probabantur à Domino, quando Sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat remissio peccatorum: quæ omnia præcesserunt in figura. Scriptum est enim

Paralogismi Bellarmini pro ornamentis templorum.

est enim propter nos, in quos fines seculorum deuenerunt: nunc verò quum paupertatem domus suæ pauper Dominus dedicauit, portemus crucem, & delicias lutum putemus. *Audis Iesuita, à te alijsq; tui similibus Sophistis non esse objiciendum & opponendum nobis, id quod Iudæi olim fecerunt: Nam illa longè alia erant tempora. Tunc sanguis pecudum erat remissio peccatorum, tunc vmbra, tunc figuræ pingebantur, quæ sunt omnes adimpletæ & deletæ Christi sanguine. Adrianus etiam 1. Papa Tharasio Patriarchæ Constantinopolitano scripsit:* Antiquis figuris & vmbris, ad veritatis præfigurationem sanctæ Ecclesiæ traditis, valedicentes, gratiam & veritatem præferimus, & sic plenitudinem legis recipimus: *vt est videre Actione 2. Nicenæ 2. Synodi: legitur etiam de Consec. dist. 3. cap. 29.*

Eijsdem fallacijs vtitur Bellarminus in Secundo *argumento.* Christus laudauit viduam, quæ in gazophylacium templi misit omnem victum suum. Ergo rectè faciunt, qui saltem partem bonorum suorum ad ornanda templa Christianorum conferunt. *Nam hoc ad vetus Templum pertinet: Inepta est ergo argumentatio ab illo ad nostra Templa. Deinde, de Eleemosyna loquitur hîc Christus, quam commendat, non de sumptibus in templorũ ornatũ erogatis: Sunt ergo dissimilia quæ pro ijsdẽ sumit Iesuita. Secundò,* quòd Dominus non reprehendit magnificentiam illam templi Hierosolymitani, quum eam ostenderent Christo discipuli Marci 13. vel saltem non instruxit discipulos, dicendo, licuisse in Testamento veteri ornare Templa, in Euangelio autem non fore licitum: *&c. Iesuitam nihil iuuat: Docuit enim discipulos, lapides illos pretiosos prorsùs esse demoliendos, & omnem ornatum Templi destruendum: nec addidit, illum sub Euangelio esse restituendum. Tertiò, quòd argumentatur à minore ad maius, videlicet à corpore Christi ad Templa Christianorum, tanquam res pretiosiores, impium est. Sic enim argutatur,* Si licuit, prætermissis pauperibus tanto sumptu inungere caput Domini, cur non liceat etiam magno sumptu ædificare Templa? *Nam hac collectione corpus Christi à Maria vnctum ante mortem, minoris æstimat Iesuita, quàm templa lapidea.*

Argumentũ 2. Bellarmini pro ornamentis templorum.

Tertium argumentum Bellarmini est ex vaticinio Isaiæ 60. cap. Ibi pollicetur Deus Ecclesię Christianę, fore, vt auro, argento, gemmis alijsq; rebus pretiosis abundet: *Ergo, vult Bellarminus* Templa Christianorum esse sumptuosè ornanda. Nam, *inquit,* præcipui expositores fatentur ad literam hîc agi de Ecclesia Christiana in terris existente.. *Sed hoc falsissimũ esse ex Hieronymo in hunc locum constat, qui apertissimis verbis Iesuitam refellit. Sic enim inquit:* Si quis contentiosus est, & carnaliter hæc promissa contendit *(En, qui hanc prophetiam ad literam intelligit, quod facit Bellarminus, eum contentiosum Hieronymus vocat)* respondemus ei, Nos talem consuetudinem non habemus, neq; Ecclesia Dei. Illudq; addimus, Quòd etiamsi carnaliter sunt promissa Iudæis, tamen sub conditione sunt promissa, vt si suscepissent lumen suũ, quod ad eos missum fuerat, tunc etiam ista sequerentur: quòd videlicet per desideriũ auri, & opum abundantiam, rerumq; carnalium, quarum semper ista gens capiatur illecebris, susciperent ad se missum Dei filiũ, quẽ quia non susceperunt, vniuersa sublata sunt, & suscipientibus spiritualiter reddita hæreditas. *Hactenus Hieronymus; ex cuius tota in hanc prophetiam disputatione intelligitur, Chiliastas eam ad literam accepisse. Vtitur ergo Iesuita fallacia Ab æquiuocatione, seu Figura dictionis. Nam absq; tropo intelligit hæc verba Prophetæ de Templis Christianorum, & donis terrenis in ea conferendis, quum loquatur de donis spiritualibus & cœlestibus per Euangelij prædicationem Ecclesiæ Christi acquirendis. Confirmatur hæc sententia ex eiusdem Isaiæ cap. 54. & 66.*

Argumentũ 3. Iesuitæ.

Quartum Bellarmini argumentum sumptum est ab Authoritate Patrum, qui omnis generis ornamenta Templorum probant & laudant. Respondetur, vt supra aliquoties, Patres omnes quos citat Iesuita, post hunc errorem in Ecclesia ortum & approbatum demùm floruisse: communem igitur consuetudinem & vulgi opinionem sequuti hæc & similia multa receperunt & approbârunt etiam ipsi, immemores quòd consuetudo mala non sit sequenda. Deinde, non quid Patres senserint, sed quid consentienter verbo Dei scripserint, attendendũ & recipiendũ est. Quum

Argumentũ 4. Bellarmini.

igitur, quæ de ornatu templorũ scribunt & probant illi, ecclesiã Christi ad Iudaicas ceremonias reuocent, Christi beneficiũ aboleant, & libertatẽ per eum acquisitam pijs eripiant, adeoq; Christum inutilem faciant, illorum scripta de his Templorum ornamentis non sunt sequenda. Monent hoc ipsum Patres sæpè de suis scriptis. Ita enim Augustinus ad Fortunatianum scribit: Neq; enim quorumlibet disputationes, quantumuis Catholicorũ & laudatorũ hominum velut Scripturas Canonicas habere debemus, vt nobis nõ liceat saluâ honorificentiâ, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atq; respuere, si fortè inuenerimus quòd aliter senserint quàm veritas habet, diuino adiutorio vel ab alijs intellecta, vel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, quales volo esse intellectores meorum. *Contra Cresconium autem scribens ita loquitur:* Nos nullam Cypriano facimus iniuriam, cùm eius quaslibet literas à Canonica diuinarum literarum authoritate distinguimus. Neq; enim sine causa tam salubri vigilantiâ Canon Ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi Prophetarum & Apostolorum libri pertineant, quos omninò iudicare non audeamus, & secundum quos de cæteris literis vel fidelium vel infidelium liberè iudicemus. *Basilius autem in Moralibus pronuntiat,* quòd auditores in Scripturis eruditos oporteat probare ea, quæ à doctoribus dicuntur, & quæ quidem consona sunt Scripturis suscipere, quæ verò aliena reijcere. *Ambrosius verò lib. 1. de Officijs inquit:* Quæ in scripturis sacris non reperimus, quemadmodum volumus vsurpare possumus. *Hieronymus in Titum,* Sine authoritate Scripturarum, garrulitas non habeat fidem. *Et in Haggæum Prophetam scribens,* Gladium Dei, *inquit,* percutere ea, quæ sine authoritate Scripturarum, solâ traditone sunt introducta. *Idem ad Mimerium & Alexandrum,* Nec, *inquit,* iuxta Pythagoræ discipulos, præiudicata Doctoris opinio, sed doctrinæ ratio ponderanda est. Si quis autem contrariæ factionis immurmurat, quare eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquiesco: sciat me illud libenter audire Apostoli, Omnia probate, quod bonum est tenete: & Saluatoris verba dicentis, Estote probati nummularij, vt si quis nummus adulter est, & figuram Cæsaris non habet, nec signatus est monetâ publicâ, reprobetur. Qui autem Christi faciem claro præfert lumine, in cordis nostri marsupium recondatur.

Patres quantũ sibi suisq; scriptis tribui velint.

Argumẽtum 5. Bellarmini.

Quintum argumentum sumitur à pietate quatuor præcipuè Imperatorum, qui magnificentissima Templa exstruxerunt atq; etiam superbissimè exornârunt; quales fuerunt Constantinus M. Iustinianus, Carolus M. & Carolus IV. *Respondeo, Si ornatus hic Templorum vel à Christo vel ab Apostolis fuisset requisitus, tanquam res ad cultum Dei necessaria, tum rectè fecissent Imperatores nominati & alij plures: sed quia hoc non fecerunt, studium hoc ipsorum immodicum, & zelus non secundum scientiam pro errore potius, quàm pietate haberi debet: præsertim cùm hoc facto suo fenestram aperuerint toti isti luxui, quem hodie in Romana Ecclesia conspicimus.*

Rationes pro ornatu templorum.

In Sexto argumento rationes quinq; proferuntur à Bellarmino, quibus hunc ornatum Templorum probare conatur. Prima & Secunda *ducitur ex* magnitudine Dei, cui propterea magnificæ ædes sint exstruendæ. *Respondeo, ratio hæc nulla est, nulla enim domus ædificari potest quantumuis magnifica, quæ maiestatem Dei aliqua saltem ex parte exprimere possit. Deinde non est Deus aliter colendus quàm ipse præscripsit. In nouo autem Testamento nihil tale præscribitur, aut à nobis exigitur.*

Tertia *ratio hæc est:* Qui magnificum templum erigit, magnificum testimonium ædit fidei suæ, & charitatis erga Deum, nec non pietatis & gratitudinis. *Negatur: Fides enim solo Dei verbo nititur, & in ipsius vero cultu à Deo præscripto acquiescit, nec carnis arbitrium in Deo colendo Dei voluntati præfert: Nouit enim frustra Deum coli doctrinis quæ sunt mandata hominum.*

Quarta *ratio sumitur ab vtilitate magnificorum templorum:* ea enim attrahunt homines facilius ad res pias, quæ in templis geruntur. Deinde conseruant maiestatem Sacramentorum, & reuerentiam quæ rebus diuinis debetur. Iuuant pietatem & deuotionem fidelium, &c. *Respondeo, Est fallacia A non causa vt causa. Veros enim fi-*

deles hæc externa non mouent ad reuerentiam rerum diuinarum, sed potius Dei institutio & mandatum eius. Et vt magnifica Templa, eorumq́ ornamenta deuotionem in animis hominum excitent, Bernardus indicat in Apologia ad Guilermum Abbatem. Ibi enim, quum de eiusmodi Templis eorumq́ ornatu verba fecisset, hæc addit: Hęc dum orantiũ in se retorquent aspectum, impediunt & affectum, & mihi quodammodo repręsentant antiquũ ritum Iudæorum. *Item:* Quorum quæso in his deuotionẽ excitare intendimus? Quem inquam ex his fructum requirimus? Stultorum admirationẽ, an simpliciũ oblectationem? *Rursus:* Ipso visu sumptuosarũ, sed mirandarum vanitatũ, accenduntur homines magis ad offerendũ, quàm ad adorandũ: quia nescio quo pacto vbi amplius diuitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Ostenditur pulcherrima forma sancti vel sanctæ alicuius, & eò creditur sanctior, quò coloratior. Currunt homines ad osculandum, inuitantur ad donandum, & magis mirantur pulchra, quàm venerantur sacra. *Item:* Quid putas in his omnibus quæritur? Pœnitentium compunctio, an intuentium admiratio? *Iterum:* Tam multa deniq; tamq; mira diuersarum formarum vbiq; varietas apparet, vt magis legere libeat in marmoribus, quam in codicibus, totumq; diem occupare singula ista mirando, quàm in lege Dei meditando.

Quinta *ratio sumitur* à pœnis seuerissimis de ijs sumptis, qui templa destruxerunt eorumq; ornamenta diripuerunt. *Respondeo, pœnæ illatæ direptoribus Templorum non indicium fuerunt simpliciter, Deo magnifica templa & eorum ornatum placere: sequeretur enim, Delphicum quoq́ templum, eiusq́ ornatum Ethnicum & idololatricum Deo gratum fuisse, quòd Archidamus Agesilai Filius Rex Lacedæmoniorum, Tarentinis in Italia suppetias ferens, in pugna interfectus, sepulturæ bonore caruisse dicitur à Pausania in Laconicis, irâ Apollinis, quẽ offenderit, eo quòd Phocensibus, qui Delphicum templum diripuerant, contra Thebanos auxilio fuerat: quòd etiam Brennus & Galli, qui illud diripuerunt, diuinitus fulmine icti & horribiliter puniti sunt. Sequeretur etiam auro Tolosano Deum honoratum fuisse, quòd eius direptio tum Q. Cepioni, tum illius copijs exitium attulit. Est igitur eadem cum superiore fallacia. Puniti sæpè sunt horribiliter à Deo nonnulli, non propter direptionem ornamentorum & vasorum templorum simpliciter, quòd Deus ijs tantopere delectetur, sed propter sacrilegiũ & furtum potius, non tam contra Dei, quàm naturæ legem commissum. Sic à reformatarũ Ecclesiarum magistratibus hodiè direptiones eiusmodi puniuntur, non quòd ornatum templorum immodicum probent, sed propter furtum contra Dei & charitatis legem admissum. Deinde ij, qui in ipsius Dei odium & contemptum Templa diruerunt & diripuerunt, quales Iuliani Apostatæ auunculus eiusq́ Quæstor, quorum Iesuita meminit, fuerunt, à Deo sæpè, vt hostes Dei & veræ religionis contemptores iurè puniti sunt. Inseuit enim Deus has notitias mentibus hominum, esse aliquẽ Deum, eumq́ colendum & adorandum: & qui has notitias delere conantur, meritò puniuntur. Cùm autem ornatus ille templorum, tanquam idololatricus cultus, aufertur, non id improbatur aut punitur à Deo, vt testantur exempla Iehu, Ezechiæ, Iosiæ & aliorum.*

His deniq́ addit Bellarminus, Ornare templa per se quidem pium & bonum opus esse: sed abusu vitiari interdũ. *Respondeo: Opus hoc bonum esse ac pium, nullo sacræ Scripturæ testimonio, vel alio argumento probare potest Iesuita: præsupponit igitur verum esse de quo controuertitur: Quod si abusus aut vitium aliquod accedat huic operi, eò peius est.*

Vt autem summatim dicam, cùm non sacræ modò, sed & prophanæ literæ testentur, ad Euangelij prædicationem opes & ornamenta illa templorum ac falsorum numinum casura fuisse: præterea lege abrogatâ, ne Iudæorum quidem iussa quondam & imperata à Deo opulentia substiterit, ipso etiam templo funditùs subuerso: quid oro nos agimus, dum contra Apostolorum exemplum, contra vsum ecclesiæ primitiuæ, contra clarissima scripturarum oracula, in hoc solùm incumbimus, vt domus sacræ id genus elegantijs sint confertæ, vtq́ gemmis, auro & argento templorum parietes fulgeant, eam solum ob causam, vt hoc instituto rem gratam Deo faciamus, & hoc pacto eius gratiam promereamur, qui tamen, Paulo teste Act. 17. rebus humanâ manu factis non colitur? Quanto satius foret opes in viua Dei templa, hoc est, captiuos, pauperes, & literarum, præsertim sacrarum studia, quàm in non sentientes structuras effundere? Certè hunc fuisse vsum

DD 4

Anathematum templorum vsus in primitiua Ecclesia.

ornamentorum aliarumq; opum Ecclesiasticarum in veteri Ecclesia; inde apparet, quòd cùm Decius Imperator à Beato Laurentio Ecclesiæ thesauros extorquere vellet, eos iam distributos in pauperes intellexit. Cumque Romani milites captiuos Persarum Azazenâ regione vastatâ, reddere regi Parthorum nullo modo vellent, captiui fame consumebantur, cùm essent circiter septem millia, quod Persarum regem non mediocriter contristabat: tum Acatius Amidæ ciuitatis Episcopus clericos sibi subiectos conuocans, Viri, inquit, fratres, Deus noster nec discis nec calicibus opus habet, nam neque comedit neque bibit. Et quia multa vasa aurea & argentea Ecclesia nostra ex oblatione Christianorum habet, conuenit ex ijs liberari exercitum captiuorum egentibusq; cibos afferri. Hæc & his similia cùm dixisset, conflauit vasa & militibus dedit pretium captiuorum, quos cùm recreâsset cibis datis sumptibus ad regem suum destinauit. Ad hoc mirabile opus Acatij Persarum rex obstupuit, quod & bello Romani & beneficijs euicissent, vt Socrates tradit libro 11. cap. 16. Tripart. historiæ. Laudatur etiam Cyrilli Hierosolymorum Episcopi pietas, quòd cùm in magna aliquando fame, quæ regionem Hierosolymitanã occupauerat, hominum multitudo ingens cibo necessario destituta, ad eum tanquam Episcopum confugisset, nec in promptu esset pecunia, vasa Ecclesiæ quantumuis necessaria, pretiosa quoque & sacra vela, in subsidium indigentium distraxerit libro 5. capite 37. Tripartitæ historiæ. Sed & Iustinianus Imperator, l. 18. C. de sacrosanctis Ecclesijs, sanxit, non posse vasa sacra templorum & vestes oppignorari aut alienari, nisi ob captiuorum redemptionem. D. Ambrosius libro 2. de Officijs conqueritur, quòd aliquando in inuidiam inciderit, quòd confregerit vasa mystica, vt captiuos redimeret. De S. Augustino refert Possidonius in vita eius, quòd de vasis dominicis propter captiuos & quamplurimos indigentes, frangi & conflari iusserit, & indigentibus dispensari. Quibus Erasmus in Præfatione ad tom. 1. Operum Augustini addit, quòd aliquoties tentârit vniuersum Ecclesiæ censum populo resignare, sibiq; & suis nihil reliquum facere ad victum, nisi quod spontanea plebis liberalitas quotidiè deferret. D. Bernhardus quoq; vult epistolâ 348. sacros Ecclesiæ calices vendi & distrahi, vt pauperibus succurratur.

Valde etiam displicuit veteris Ecclesiæ Patribus, si, neglectis pauperibus, huiusmodi dona fidelium in hunc saltem finem sunt reseruata, vt templa, templorumq; laquearia & parietes ijs exornarentur. Qua de re Ambrosium audiamus qui libro 2. cap. 28. Officiorum grauissimè admodum inquit: Qui sine auro misit Apostolos, & ecclesias sine auro congregauit. Aurum ecclesia habet, nõ vt seruet, sed vt eroget, & subueniat in necessitatibus. Quid opus custodire quod nihil adiuuat? An ignoramus quantũ auri & argenti de templo Domini Assyrij sustulerint? Nónne melius conflat Sacerdos propter alimoniã pauperũ, si alia subsidia desint, quàm sacrilegus contaminata asportet hostis? Nónne dicturus est Dominus, Cur passus es tot inopes fame emori? Et certè habebas aurum vt ministrâsses alimoniã. Cur tot captiui deducti in commertium sunt nec redempti? Cur tot ab hoste occisi sunt? Melius fuerat vt vasa viuentium seruares quàm metallorum. His non posset responsum referri. Quid enim diceres? Timui ne templo Dei ornatus deesset. Responderet, Aurum Sacramenta non quærunt, neq; auro placent quæ auro non emuntur. Ornatus Sacramentorum redemptio captiuorum est. Et verò illa sunt pretiosa vasa quæ redimunt animas à morte. Ille verus thesaurus est Domini qui operatur quod sanguis eius operatus est. Tunc vas Dominici sanguinis agnosco, cùm in vtróque videro redemptionem, vt calix ab hoste redimat, quos sanguis à peccato redemit. Quàm pulchrum vt cùm agmina captiuorum ab Ecclesia redimuntur, dicatur: Hos Christus redemit. Ecce aurum quod probari potest. Ecce aurum vtile. Ecce aurum Christi quod à morte liberat, &c. Et Hieronymus in Comment. ad Ierem. capite 7. præcepit, inquit, & tunc populo Iudæorum, & hodiè nobis qui videmur in Ecclesia constituti, ne fiduciam habeamus in ædificiorum splendore, auratisq; laquearibus & vestitis parietibus marmorum crustis. Et ad Nepotianum de vita Clericorum idem dicit, Multi ædificant

cant parietes & columnas Ecclesiæ substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur, & ministrorum Christi nulla electio est. *Rembertus quoq; Bremensis Episcopus ad redemptionem captiuorum penè cunctis, quæ habebat, expensis, cùm multorum adhuc apud infideles detentorum calamitatem cernere cogeretur, etiam sacri altaris vasa ob illos redimendos impendere nō dubitauit: cùm autem quibusdam non rectè fecisse videretur, quasi in alienos ac profanos vsus conuerteret, quæ sacris essent deputata ministerijs, & à quodam interrogatus esset, cur id faceret, iustâ ratione sciscitanti satisfaciens:* Non ignoro, *inquit*, res ecclesiastici officij dignè tractandas, & sub magna obligatione ad hoc esse depositas opes: Veruntamen plus est apud Deum, per eas subueniri captiuis Christianis in angustia constitutis, quàm esse queat depositum eas custodiendi: cumq; incumbit necessitas è duobus bonis alterum eligendi, altero carendi, præferendum est illud, quod est præstantius, & id quod inferius est, relinquendum. Vnde etiam ego, *ait*, cùm nullum aliud suppetit consilium, non sum arguendus impietatis, si Christianum, qui filius Dei est, thesauris ecclesiæ redimo: quandoquidem semper inuenire possumus, quod ad vsum sacri ministerij sufficiat: irrecuperabilis verò damni est, si Christianus in captiuitatis afflictione deficiat. *Et Cæsarius Arelatensis Episcopus sæpissimè dicere solitus fuit:* Velim respondeant mihi pleriq; sacerdotes, & reliqui è clero, qui nescio quo superfluitatis amore nolunt dare insensibile argentum & aurum ex Christi donarijs pro mancipijs Christi: velim, inquam, dicant mihi, si quo casu ipsi in eam calamitatem inciderent, vellent ne eiusmodi insensibilibus donarijs in libertatem vindicari, aut potius sacrilegij loco haberent, si quis eis ex diuinis munusculis subueniret. Equidem non puto id ingratum esse Deo, de suo ministerio redemptionem parari, qui seipsum pro hominibus redimendis dedit. *Cumq; Arelaten Gotthi cum innumera captiuorum turba reuerterentur, replerenturq; sacræ basilicæ infidelium multitudine, & multâ inopiâ laborarent, quæ ad victum vestitumq; pertinerent, affatim eis præbuit Cæsarius Arelatensis Episcopus, donec omnes ab ipso essent redempti eo argento, quod Eonius antecessor eius Ecclesiæ mensæ reliquerat, obseruans illud, quòd Dominus in paropside intinxisset panem, non in vase argenteo, discipulisq; præcepisset, ne possiderent aurum vel argentum. Et hoc sanctum opus ita persecutus est, vt etiam ab illis, quæ ad diuini ministerij dispensationem pertinerent, non abstineret, thuribulis, calicibus, patenis pro eorum redemptione datis, excussisq; à cancellorum columnis, ornamentis argenteis, ne homo rationalis, sic enim dicere solebat, Christi sanguine redemptus, amissa libertate, & dura pressus seruitute, aut Arrianus efficiatur, aut Iudæus, aut ex ingenuo seruus, aut ex seruo liber. Hoc igitur pacto ornauit & defendit, non deformauit Ecclesiam: & patere voluit filijs viscera matris non præcludi: Verba sunt cuiusdam Cypriani discipuli Cæsarij apud Surium tom. 4. de vitis Sanctorum. Sed plura contra ornatum templorum omnem modum excedentem, supra in capite de præpostero studio exstruendi magnifica & sumptuosa templa diximus.*

Quin aliquot Patres primitiuæ Ecclesiæ huiusmodi Ornamenta templorum prorsùs vel ignorârunt vel respuêrunt & damnârunt. Id quod in Ethnicis grauiter fecit Lactantius in libro Institutionum, vbi inter alia inquit: Auri, gemmarum & eboris pulchritudo acriter perstringit oculos, nec vllam religionem putant, vbi illa non fulserint: veniunt igitur ad Deos, non tam religionis gratiâ, quàm vt aurum oculis hauriant, nitorem leuigati marmoris aspiciant, & quantò fuerint ornatiora templa, & pulchriora simulachra, tantò plus maiestatis habere creduntur. Adeò religio Deorum nihil aliud est, quàm quod cupiditas hominum miratur. *Item*, Vestes, gemmas, & cætera quæ habentur in precio, si quis putet Deo chara & offerenda, is planè quid sit Deus nescit. *Hæc Lactantius de Ethnicis, quæ de nostris Christianis hodie quoque iure optimo dici possunt. De Exuperio Tolosano Episcopo D. Hieronymus in epistola ad Rusticum monachum ita scribit:* S. Exuperius Tolosæ Episcopus, viduæ Sareptensis imitator esuriens pascit alios, & ore pallente ieiunijs fame torquetur alienâ, omnémque substantiam Christi visceribus erogauit. Nihil illo ditiùs qui corpus Domini canistro vimi-

Ornamenta templorū multis veterum Ecclesiis incognita.

neo, sanguinem portet in vitro, qui auaritiam eiecit è templo, qui absque funiculo & increpatione cathedras vendentium columbas, id est, dona sancti spiritus, mensasque subuertit mammonæ, & numulariorum æra dispersit, vt domus Dei domus vocetur orationis, & non latronum spelunca. *Et Bonifacius martyr rogatus, an aurea aut lignea vasa deberent adhiberi ad vsum Sacramentorum, respondit:* Cùm aurei sacerdotes essent, habuerunt ligneos calices: nunc lignei sacerdotes, calices volunt habere aureos.

Respondetur calumnijs Feliciani Scalensis Episcopi.

Ex his quæ supra dicta sunt, facilè responderi potest etiam FELICIANO *Scalensi Episcopo. Is anno 1583. in honorem ac vsum serenissimi Principis Maximiliani Guilielmi vtriusque Bauariæ Ducis primogeniti Latinâ linguâ in lucem edidit Ingolstadij, ac postea quidam in Germanicum sermonem transtulit, librum precationum, quas Carolus Caluus Imperator, Ludouici Pij filius, sibi adolescenti pro quotidiano vsu; in vnum colligi, & literis aureis scribere mandauit. In præfatione ad Maximilianum Bauariæ Ducem, scribit,* Carolo Caluo Imperante, Ludouicum fratrem eius maiorem natu, Tiguri Monasterium Virginibus illustribus, quod nostrâ linguâ **das Frauwenmünster** vocatur, construxisse, & magnis opibus, ac pretiosarum rerum thesauro honorificè donâsse, quod postea successorum eius liberalitate ac munificentiâ, cumulatius diuitijs & priuilegijs auctum ac decoratum sit. Anno verò Domini 1528. diebus Septembris 14. & Octobris septimo euacuato Ecclesiæ sacrario, omnia clenodia aurea, argentea, & gemmis affabrè facta atque ornata ingenti pretio & numero à Tigurinis distracta & ablata esse, quorum catalogum ad libri finem adijcit, vt quanta auri, argenti, gemmarum, sacrorum ornamentorum, & rerum aliarum pretiosarum vis & copia in eo monasterio seu templo fuerit, intelligi, & veterum principum pietas & religio percipi & considerari possit. *Ita quidem ille odio religionis incensus. Ego verò hunc librum eo consilio editum ab eo, & Catalogum rerum pretiosarum in fine adiectum esse, sanctè affirmare ausim, vt amplissimo prudentissimoque Senatui Populoque Tigurino summum odium & inuidiam, tanquam sacrilegis, apud Principes conflet. Verum grauissimâ nec tollerandâ iniuriâ eos afficit. Conuersum est enim monasterium hoc à Senatu Tigurino, de voluntate & consensu Abbatissæ fœminæ religiosissimæ, quæ tum temporis Catharina à Zimmeren fuit, in meliorem vsum, hoc est, in Scholam & Collegium, in quo bonarum literarum & artium studiosi quindecim, sæpè etiam viginti cum pædagogo liberalissimè aluntur, & vbi studiorum suorum cursum gnauiter confecerint, Ecclesijs in vrbe & agro Tigurino præficiuntur. Res verò illæ pretiosæ, quarum Felicianus Catalogum, nescio quàm bonâ fide, contexuit, aurum, argentum, vestes, ad subleuandam pauperum necessitatem distractæ sunt, vt ciues vrbis Tigurinæ optimè norunt. Quis igitur piorum & verè fidelium negabit præstare, vt sacrarum præsertim literarum studia, ex bonis illis Ecclesiasticis, & templorum ornamentis inutilibus, promoueantur, & viuæ Dei imagines, id est, pauperes potius, quàm ligna & lapides alantur ac vestiantur? Aut putabit aliquis Christum spoliari, & Sacramenta debito honore non ornari, sed fraudari, cùm aurum & argentum è parietibus templorum accipiuntur, & in vsus pauperum conuertuntur? Audiat talis obsecro, quid in hac re verum sit: Christus tum spoliatur, cùm negliguntur pauperes, cùm ligno & lapidi impenditur, quod viuæ imagini Dei impendendum erat, cùm veritas propter Doctorum seu ministrorum Ecclesiæ inscitiam & ignorantiam periclitatur. Non colitur Christus auro, argento alijsque rebus pretiosis per templa suspensis, sed charitate, misericordiâ, fide & iustitiâ. Non dicit, quicquid lapidibus, lignis, templorum parietibus, & imaginibus feceritis, sed,* quatenus fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. *Multus est in hac re approbanda, & in confutando cultu illo externo Lactantius, author vetustus, qui in libris Institutionum hoc saxum præcipuè voluit. Proinde si quisquam spoliat Christum illi maximè spoliant, qui opibus & donis Ecclesiasticis abutuntur ad externum Templorum & Sacramentorum cultum. Si sacrilegium committunt, qui ornamenta templorum distrahunt, & ex ijs studia bonarum literarum promouent ac fouent, pauperes alunt, captiuos redimunt, ægros reficiunt, sacrilegus fuit Exuperius, qui omne aurum & æs distribuit in pauperes, adeò vt etiam sacram Cœnam non au-*

De Collegio studiosorum iuuenum Tiguri.

reis

reis pateris & patinis crystallinis ecclesiæ exhiberet, sed calicibus vitreis & canistris vimineis. Sacrilegi etiam fuissent Laurentius, Cyrillus, Achatius, Ambrosius, Augustinus & alij. Sed absit vt hoc crimen illis intentemus, cùm misericordiæ opus fecerint. Nam D. Ambrosius disertè dixit: Si in sua aliquis deriuet emolumenta, crimen est. Sin verò pauperibus eroget, captiuos redimat, misericordia est.

Si quis obijciat, contra fundatorum mentem & voluntatem, ornamenta illa templorum quæ Ecclesijs donârunt, in alios vsus transferri: Respondemus, temporum iniuriâ, & sacerdotum monachorumq; fraude factum, vt putârint, se Deo rem gratam facere si templa exornarent. Deinde illorum consilium fuit hoc pacto propagare Dei gloriam. Nunc verò cùm ex verbo Dei didicerimus, Deum his externis non coli, sed in spiritu & veritate: Christum quoque hæc externa non commendâsse, sed pauperes, tanquam seipsum, nequaquam illorum voluntati repugnat, si externus ille templorum ornatus, in verè pauperes, non in ligna, lapides, & otiosos ventres transferatur. *Respondetur obiectioni.*

Varia Decreta de ornamentis & vtensilibus Templorum.

SIXTVS I. *instituit*, ne à quoquam, nisi à ministris sacrorum, mysteria & vasa sacra tangerentur, maximè verò à fœminis. *Platina, Sabellicus, Panthaleonis Chronic. Syluester I. in 3. Synodo Romana sanciuit*, Ne quis Lector vel ostiarius vasa sacra contingeret. *Tom. 1. Concil. Sed confictam hanc Synodum ab aliquibus, multa euincunt. Quò verò hæ leges spectent, quiuis facile potest animaduertere, nempe ad euehendam, quod ad eius fieri potest, sacrificulorum Papisticorum dignitatem, & eorum farcienda marsupia.*

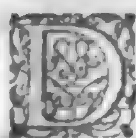
Sanxerunt etiam, vt festis diebus, Ecclesiæ thesauri, pretiosa supellex, simulachra ac quicquid est in templis ornatûs magnificentioris, spectatoribus visendum proferatur, *sicut Durandus refert lib. 1. cap. de Pictur. & Cort. & Ornament. Ecclesi. Vbi etiam ostentationis huius nundinariæ, has rationes affert: ait enim*, primum in celebrioribus panegyribus, thesauros Ecclesiæ in publicum proferri, vt exploretur eius fides & diligentia, qui eorum custodiæ præfectus est: *deinde* vt his ornatiora sacra reddantur: *postremò* vt tanquam monimenta quædam spectatoribus memoriam refricent eorum à quibus dicata sunt: *sed veram causam omisit*, vt nimirum stupidus populus in his externis animum occupans, Christum eiusq; verbum & meritum facilè negligat. *His præterea adiungit ibidem rationem, cur Struthionum quoque oua, & huiusmodi alia, quæ spectatores rapiunt in admirationem, templis appendi soleant:* vt, inquit, per hæc quæ rarò conspici consueuere, populus ad templa attrahatur facilius, & magis afficiatur. *ô nouam & inauditam rationem attrahendi populum ad templa. Sed quo sunt frequentiora & densiora hæc ipsorum theatra, eò & quæstus histrionum est vberior.*

In synodo Auernensi anno 545. habita iuxta Panuinium cap. 7. statuitur, Ne suppellectilis Ecclesiæ sacra ad nuptias seu res ciuiles vsurpetur. *In Synodo Bracarensi 3. anno 674. celebrata, sancitur cap. 2.* vt qui Ecclesiastica ornamenta, vela, vel alia quælibet indumenta, atq; etiam vtensilia scienter in suos vel aliorum vsus transtulerit, si secularis sit perpetuâ excommunicatione damnetur: si religiosus, ab officio deponatur. *In Concilio Lateranen. sub Innocentio III. habito anno 1215. cap. 19. præcipitur*, vt oratoria, sacra vasa, corporalia, vestimenta ministrorum, pallæ altaris cæteraq; ornamenta omnia, ac tota deniq; sacrorum reliqua supellex, quàm purissima nitidissimaq; conseruetur. *In Concilio Oxonien. anno 1222. celebrato, sancitur*, vt quælibet Ecclesia calicem habeat argenteum cum alijs vasis decentibus, & sindonem mundam ac candidam. *cap. 3. Ibidem cap. 18. statuitur*, vt Archidiaconi habeant redacta in scriptis omnia ornamenta & vtensilia Ecclesiarum: vestes quoque & libros singulis annis videndos exhibeant, vt videant quæ addita, vel perdita sint.

CAPVT XXV.

De Origine aquæ Lustralis.

Aquæ benedictæ varia genera.

DVRANDVS *in Rationali libro 4. cap. 4. quatuor genera Aquæ benedictæ seu lustralis constituit: Primum genus est, Aqua in qua fit iudicium purgationis, de qua dicit quòd in vsu non sit. Illam ipsam autem, ni fallor, intelligit, quâ olim Deus apud Hebræos pudicis vxoribus consulere atq; succurrere constituit, aduersus falsas zelotyporum maritorum suspiciones, & horrendo publicoq; exemplo, impudicas & adulteras infamare & castigare ac violata matrimonij iura vindicare. Hoc verò lustralis aquæ genus meritò tanquam obsoletum explodunt: nam si vterentur eo, & tam tristi ac funestâ aquâ conspergerent mulieres, neque tanta illis esset cum mulieribus cognatio & familiaritas, neq; tantus earum & tam frequens ad ipsos concursus: quo vix vllum ipsis incommodum posset grauius & nocentius contingere.*

Secundum, *aqua baptismi, quâ antiquitùs homines aspergi solebant priusquam chrismarentur, sed hodiè interdictum est: putabant enim se iterum à peccatis huius aquæ aspersione mundari, cùm constet nullum bis baptizari posse.*

Tertium *genus est, aqua, quæ sanctificare dicitur in dedicatione ecclesiæ & altaris.*

Quartum, *quâ in templis asperguntur homines: De his duobus posterioribus generibus hoc capite potissimùm agemus.*

Aqua lustralis non à Deo instituta.

Eam verò non à Deo institutam, Gabriel ingenuè fatetur in 4. dist. 1. q. 1. artic. 1. sed ab Alexandro 1. qui Romanæ ecclesiæ circa annos Christi 113. præfuit, in ecclesiam introductam esse his verbis indicatur de Consecrat. dist. 3. Aquam sale conspersam in populis benedicimus, vt eâ cuncti aspersi sanctificentur & purificentur: quod omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. *Platina ita habet* Instituit Alexander 1. vt Aqua, quam sanctam appellamus, sale admixtâ, interpositis sacris orationibus, & in templis, & in cubiculis ad fugandos dæmones retineretur. *Funccius Comment. in Chron. lib. 5. hoc sic commemorat:* Alexandri Rom. Pontificis, *inquit*, decretum est, Aquam admixto sale precibus benedicendam, eamq; & in templo, domiq; ad sathanam propellendum, & ad peccata tollenda, seruari iussit, eaq; finitis sacris populum aspergendum esse, vt sanctificarentur ac purificarentur. *Eadem referunt Antoninus tit. 7. cap. 5. Sabellicus Enne. 7. lib. 4. Panthal. in Chron.*

Aquæ lustralis Christianorū vis.

De vi quoq; & efficacia Lustralis huius aquæ Iohan. Sleidanus Comment. lib. 2. ita scribit: Hæc, *inquit*, conspersio creditur ad mentis atq; corporis conferre sanitatem, & insidias abigere diaboli, & expurgare non solùm homines, verùm etiam res inanimes. Nam in solum, atq; saxa, & mortuorum sepulchra conijcitur, & sacrificus Deum precatur, vt hanc ei vim & efficaciam indat. Mulieres etiam, à puerperio, cùm ad templum redeunt, in primo statim aditu lustrantur hac aquâ. Deniq; multiplex est illius vsus, maximè verò, cùm aduersus nocturna spectra dimicatur, & agitur exorcismis. Noti sunt etiam illi rhithmi: Aquâ benedictâ, deleantur tua delicta, fit tibi laus & vita.

Costerus Iesuita in libello de Sodalitate B. Mariæ virginis *docet*, vi aquæ lustralis profligari dæmones ex locis & creaturis. 2. remitti venialia peccata. 3. phantasmata, prauas cogitationes & mentis distractiones in oratione, alijsq; temporibus excludi. 4. Mentes à terrenis rebus colligi. 5. disponi animum ad orationem & deuotionem. 6. gratiam, fauorem & præsentiam S. Spiritus impetrari. 7. præparari mentem hominis vt rectiùs diuina mysteria peragat, Sacramentaq; suscipiat: valere enim hanc aquę aspersionem aduersus omne, quod Sacramentorum effectum impedire possit: & hanc ob causam in altarium & templorum consecratione adhiberi, vt à locis illis omne excludatur orationis, deuotionis & Sacramentorum impedimentum: ob eandem causam etiam iuxta fores ecclesiæ in promptu semper esse aquam benedictam, vt ingressuri eius aspersione, dæmonem inanesq; cogitationes & curas excludant, atq; ad orandū deuotius se parent & colligant: egressuri verò aduersus omnes occurrētes peccandi occasiones sese muniant: & hos Spirituales

dicit,

dicit, aquæ huius esse effectus. *Corporales hos recitat*: 1. Curari eâ sterilitatem hominum, iumentorum, humanarumque rerum. 2. impetrari bonorum multiplicationem & vbertatem. 3. infirmitates corporum, ne inuadãt, præcaueri, & vbi occupauerint precurari: concedi etiam sanitatem mentis & corporis. 4. noxium aërem purgari, depelli pestem, & omnem contagionem.

Qua de re etiam Thomas Naogeorgus lib. 3. Regni Papistici ita canit:

Quin delicta etiam sacratæ aspergine lymphæ
Deleri credunt, procul & cacodæmonas atros
Pelli: nempe quibus tormentum pergraue, gutta est.
Sæpius aspergunt igitur sese, populumque:
Dextrisque excipiunt tensis, & vertice aperto,
Eius aquæ guttos summi doctique Papistæ:
Semper & in templis medijs atque ostia propter
Amula cum aspergillo astat, ne copia desit
Dæmones arcendi, delendique omnia vitæ
Crimina. Priuatas etiam portatur in ædes
Illa aqua, conspergunturque domum, conclauia, lectos:
Nemo nisi aspersus digito, sua limina transit:
Rebus ita in multis est huius maximus vsus.
Nec mirum, tantæ cùm sit virtutis, opisque.
Delingunt etiam vulgo res propter easdem.
Grana salis, puerisque eadem bobusque ministrant,
Dæmonis incursu ne quid lædantur iniqui.
His quid opus Christo, minimo qui magna labore
Efficiunt? delent peccata, & dæmones arcent.
Aut aquulæ gutta, candentis vel salis esu?

Rationes autem quibus Alexander 1. hanc suæ aquæ vim astruere conatur & ineptæ & impiæ sunt: Si enim, *inquit*, cinis vituli aspersus populum sanctificabat atque mundabat, multo magis aqua sale aspersa diuinisque precibus sacrata populum sanctificat atque mundat. *Huius argumenti pars prior, ex scripta ad Hebræos Epistola desumpta est, sed nefariè mutilata: posterior verò magno cum sacrilegio peruersa. Nam pro Christi sanguine, cui Apostolus eo in loco veram adscribit peccatorum emundationem, Alexander Papa, incantatam suam aquam supponit intolerabili blasphemiâ. Non enim sanguinis Christi dignitas & opus, elementis huius mundi, præsertim cùm verbo Dei carent, attribui debent. Sed fecit hoc eiusdem spiritûs afflatu, quo postea Missæ sacrificium substitutum est ad peccatorum expiationem, quam soli Christi victimæ acceptam ferre conuenit. Qui igitur Alexandrum huius aquæ authorem faciunt, hi intollerabilis huius erroris, & nefariæ in Christi meritum contumeliæ, eundem authorem constituunt. Vbi & glossa eius loci docta, si Dijs placet, quod scribitur de cinere Vaccæ rufæ, atque habetur in libro Numer.* scribi, ait, in Leuitico: *& cùm sacrificium rufæ Vaccæ offerretur pro peccato populi, & à populo ad Sacerdotem adduceretur, affirmat*, oblationem illam pro peccato sacerdotis consueuisse fieri, quem oportuerit illam victimam ex proprio sacrificare. *Quo ipso satis declarant Canonistæ hi, se diuinas literas prorsus ignorare, cùm tam aliena & à vero diuersa referant.*

Rationes quib. probant aquæ lustralis vim ineptæ & impiæ.

Deprauatio in ei Hebræ. 9.

Sequitur altera ratio: Et si sale asperso per Hæliseum Prophetam sterilitas aquæ sanata est, quanto magis diuinis precibus sacratus Sal sterilitatem rerum auffert humanarum, & coinquinatos sanctificat & purgat: bona multiplicat & insidias diaboli auertit, & à phantasmatis versutijs homines defendit. *de Consecr. distinctione 3. Vbi obiter notandum, quàm friuolum & absurdum sit, ex eo, quod semel aut iterum Propheta aliquis vel Apostolus gessit, aut sacramentum, aut rem, vt vocant, sacramentalem velle instituere. Vt si Deus voluit semel per Helisæum, adhibito sale aquas emendare, an idcirco*

ritus huiusmodi erat in Ecclesiam inuehendus? Gestauit olim Ieremias in collo iugum ligneum & Esaias vlcus Ezechiæ curauit ficubus: Cur non etiam totidem hîc fecerunt sacramenta?

Progreditur deinde vlterius in Decretali sua Alexander Papa, & rursum argumento admodum impio vtitur. Si fimbriæ, inquit, vestis Domini nostri, cùm ab ægrota muliere tangerentur, sanam illam reddiderunt, quanto magis hæc aqua sanitatem fidelibus & animi & corporis afferet? Ex quibus rursus clarissimè liquet, aquam istam piacularem sanguini Christi æquari, & fimbrijs vestium eius præferri, quasi peccata nostra adeò leuia sint, & infirmis radicibus hæreant nostris animis, vt leui aspergine superstiosæ aquæ deleri possint.

Confer hæc quæso cum Prophetarum & Apostolorum scriptis, Deus bone quantum ab illorum maiestate distant? quantum autem à Ioannis Euangelistæ scriptis differunt, qui propè ad huius Alexandri tempora ætatem suam produxit? Dominus quidem in lege ablutiones & purgationes ad sanctificandum & expiandum instituit, non quòd ceremonia externa vim hanc haberet, sed vt homines admonerentur, se quidem immundos esse, ideoq; ad Deum accessum nullum habere, nisi prius mundentur & sanctificentur. Veram autem sanctificationem pij non in externis ritibus & ceremonijs quærebant, sed in promisso Messia Christo Domino, quem verâ fide amplectebantur sanguine suo abluentem peccata nostra, & spiritu suo sanctificantem. In quam sententiam Dauid clamat, Laua me plurimùm ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Expiabis me hyssopo, & mundabor, lauabis me, & niue candidior ero. Et Ioannes dicit, Sanguis filij Dei emundat nos ab omni iniquitate. Quamuis verò sanguis iste verè ignis ille sit purgatorius, quo peccata nostra tolluntur & expiantur, ac verum lauacrum quo animæ nostræ abluuntur: habet tamen sua quoque organa Christus, quibus purificationem illam nobis confert: non quidem Aquam hanc pontificiam, sed verbum suum & Spiritum sanctum: ex quibus illud quidem per prædicationem in hominum mentes seminatur, hic verò ita seminatum & fide exceptum viuificat, vt corruptæ naturæ sordes aufferat, & his sublatis fructus dignos in nobis ferat. Ideò Christus discipulis dicebat, Iam vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis. Et Petrus fide purificar, aiebat, corda hominum, nimirum ad illud respiciens, quòd per hanc verbum Dei, & in hoc ipsum Christum percipimus, verum & vnicum purificationis authorem. Quia verò hoc beneficium Baptismi sacramentum obsignat, hic quoq; peccata abluere dicitur, iuxta illud Ananiæ, qui Paulo dixisse scribitur: Surge, baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Iesu. Act. 22. Sed & cruce purgari dicimur, eò quòd hæc carnem nostram coërceat, & instar vitis & segetis pinguioris luxuriantem falce salutari resecet, vt sordibus liberetur, quas mundus & huius princeps illi aspergunt.

Cur Baptismus peccata abluere dicatur.

Quamuis autem certæ sint coniecturæ ob quas istiusmodi ceremoniam non ab Alexandro Pontifice Rom. sed posterioribus temporibus institutam demùm crediderim, & pro antiqua venditam: nam Ecclesiastici scriptores, qui ante Gregorium M. floruerunt, nusquam eius mentionem fecerunt: Dabimus tamen hoc illis præsertim cùm Romana Ecclesia, fronte semel perfrictâ nihil non ineptissimarum rerum, ne quid grauius dicam, semper ausa fuerit, & filius ille perditus homoq; peccati maturè mysterium illud iniquitatis operari in ea cœperit: illud verò nequaquam concedemus, aquæ huius aspersionem in reliquis quoq; Ecclesijs in vsu fuisse, quas fortasse puduit ineptas & pueriles ceremonias instituere. Nam de vsu instituto aquæ aspersionis in aliarum Ecclesiarum ritibus nihil prorsus inuenimus: vt mirum sit, si tum fuit caput omnium Ecclesiarum Romanus Episcopus, quòd tam nullos mandatis suis habuerit obsequentes discipulos. Valentinianus enim, qui postmodum Imperator factus est, cùm tribunus adhuc militum esset, sequereturq; Iulianum Apostatam in Fortunæ fanum, vtrinq; autem ad ianuas starent ædituí lustrationibus purgantes, vt arbitrabantur, ingressuros, vbi vidit guttam aspersam chlamydi suæ, æditüo pugnum inflixit, quòd se Christianum, & hoc pacto pollutum non purgatum diceret: vt refert Theodoretus lib. 3. c. 16. item Vrspergensis fol. 92. Frisingensis lib. 4. cap. 12. Auentinus. In qua narratione duo aduertenda puto, primum, quòd Theodoretus apertè dicit, gentiles ARBITRATOS se aquâ hac purgari: alterum, quòd

Aquæ lustralis aspersio non in omnibus Ecclesijs ab initio recepta.

Valentinianus aquam lustricā respuit.

quòd *Valentinianus tribunus pugnum inflixit ei, qui ipsum aquâ istâ lustrali aspersit, quòd Christianum se diceret, adeoq́ minimè ferendum innuens, vt iuxta Ethnicorum ritum aquâ purgaretur. Quod si verò eiusmodi lustratio Christianis tunc temporis quoq́ in vsu fuisset, nec Valentinianus istam aspersionem adeò grauiter tulisset, nec Theodoretus, quasi per Sarcasmum scripsisset,* Ethnicos arbitratos se aquâ illâ lustricâ expiari. *Idem Theodoretus eodem libro cap. 15. indicat,* Iuliani Imp. iussu in macello omnia venalia, veluti carnes, panes, fructus, olera & quæ alia victui comparantur, lustrata, adeoq́ polluta fuisse. *Cumq́ Augustinus dicat,* quadam suo tempore Ecclesias, solennem Christi imitationem in lotione pedum refugisse, ne ad baptismum ritus ille pertinere videretur, *haud obscurè innuit, nullum eo tempore lotionis fuisse genus, quod cum baptismo vllam haberet similitudinem, qualem aqua lustralis hodiè apud Christianos habet, vt ex Durandi Rational. lib. 4. cap. 4. colligi potest, vbi dicit,* homines & loca in significationem baptismi aquâ benedictâ aspergi: *item,* aquam lustralem in memoriam baptismi omni die dominicâ benedici.

Nata est autem hæc superstitio apud Christianos partim ex praua quadam imitatione Iudaismi. Apud Iudæos enim varia lotionum & purificationum fuerunt genera. Aliquas Deus per Mosem instituerat, quibus mundabantur, qui aliquid immundi tetigerant, inter quas primatum tenebat aqua lustralis, quæ ex cineribus vaccæ rufæ conficiebatur, & sanguinis Christi meritum adumbrabat, qui nos ab omni iniquitate emundat, tam eâ quam ex primis parentibus hæreditario quasi iure contraximus, quàm illâ quæ ex quotidianis lapsibus & mundi huius commercio aspergitur. Vide de his Num. 19. & Leuit. 15. Cùm igitur Ceremonia hæc Christi sanguinem adumbrârit, eius morte abrogata fuit, ideoq́ non oportuit ea propriâ authoritate reuocari. Dum enim fuit in vsu, verbum Dei coniunctum secum habuit: nunc verò quando illo destituitur, est mera superstitio. Quibus adde, quòd aqua hæc lustrationis Testamenti veteris, quæ admistam habuit cinerem vaccæ rufæ, & quam Alexander vult figuram fuisse aquæ huius lustricæ noui Testamenti, typus fuit Baptismi, secundum Augustinum in quæstionibus super Numeros, cap. 33. At his non contenti Iudæi, nouos purificationum & ablutionum ritus ex suo cerebro finxerunt, quos priuatim domi suæ exercebant, sicuti videre est Marci 7. cap. vbi sic scribitur: Pharisæi & omnes Iudæi, nisi certatim lauerint manus, non edunt, tenentes traditionem maiorum. Et à foro reuersi, nisi loti fuerint, non edunt: & alia multa sunt, quæ acceperunt tenenda, nempe lotiones poculorum, & sextariorum, & æramentorum, & lectorum, &c. *Vtq́ fieri consueuit, superstitio cum ambitione coniuncta fuit: quâ factum est, vt in singulis propè ædibus vasa plura & ampla, adhæc materiâ & opere pretiosa prostarent, quibus purificandi studium indefinens testabantur. In hunc vsum positæ fuerunt, in ijs ædibus in Cana Galilææ, in quibus nuptiæ celebratæ sunt, quibus ipse Christus interfuit, sex hydriæ secundum purificationem Iudæorum, de quibus Ioannis 2. cap. Peruasit (vt diximus) ista superstitio in Ecclesiam, quando inepti quidam non contenti expiatione peccatorum, quæ in veteri Testamento adumbrata, in cruce autem sanguine Christi præstita fuit, in baptismi autem lauacro nobis quotidie obsignatur, insuper publicæ purificationis ergò aquam lustralem excogitârunt, sale conditam, quâ templum ingredientes purificentur. Et quia per hanc nòn modò pollutos purgari, verùm etiam diabolos fugari, & spectra arceri crediderunt, pleriq́ etiam illam domi in vasis æneis artificiosè factis asseruârunt. Eoque horribilior est istorum superstitio, quòd hanc suam aquam mortuorum sepulchris & tumbis lapideis inspergunt, vt quæ mortuorum delictis expiandis seruiat, & Purgatorij ardores ipsis tolerabiliores reddat.* — *Aquæ lustralis vsus ex Iudaismo petitus. Apud Iudæos varia lotionum genera*

Hanc Iudæorum superstitionem deinde Ebionitæ quoq́ imitati sunt, atq́ etiam Turci, quibus nefas est etiamnùm illotos in templa admittere. — *Ebionitæ & Turci vtuntur lustricâ aquâ.*

Partim etiam ab Ethnicis hæc superstitio ad Christianos manauit, apud quos in vsu fuisse aquæ lustralis aspergines Iustinus testatur Apologia 2. vbi inquit: Qui adeunt templa *(gentiles intelligit)* seipsos aspergunt, postea offerunt numinibus grates, nidores atq́ libamina: aut etiam totos se abluunt, antequam subeant delubra Deorum. — *Aqua lustralis ex Ethnicismo.*

Et M. Beleth quidem in suo Rationali cap. 110. testatur, Ethnicos templa sua iuxta fontes exstruere solitos, vt aquam ibi semper in promptu haberent, per cuius aspersionem se purificari crediderint, ita vt illos fontes Delubra appellauerint, à diluendo. *Ac Æditiuorum apud eos munus fuisse, adstare ad ianuas templi, & ingredientes aspergere aquâ lustrali ex Valentiniani historia, paulò antè citata, patet. Inquit enim Theodoretus,* ἑκατέρωθεν δὲ τῶν θυρῶν εἱστήκεισαν νεωκόροι περιῤῥαντηρίοις τοὺς εἰσιόντας προκαθαίροντες ὡς ἐνόμιζον, *id est*, Ab vtraque ianuæ parte steterunt æditui, qui vasis plenis aquâ lustrali ingredientes prius lustrabant, vt arbitrabantur. *Et Sozomenus eiusdem historiæ mentionem faciens, ait:* ἐπεὶ δὲ ἔμελλον ὑπεραμείβειν τοῦ ναοῦ τὸν οὐδόν, θαλλούς τινας διαβρόχους κατέχων ὁ ἱερεὺς νόμῳ ἑλληνικῷ περιέρραινε τοὺς εἰσιόντας, *hoc est*, Cùm autem iam superaturi essent templi limen, sacerdos quidam ramos madefactos manibus tenens, ingredientes more Græco aspergebat. *Meminit huius moris etiam auctor libri de Morbo sacro, qui Hippocrati vulgò adscribitur, vbi*, Deus, *inquit*, est, qui maxima & sceleratissima peccata purgat & purificat, & liberatio nostra existit: ipsique terminos templorum & delubrorum nostrorum Dijs designamus: vt nullus, qui non purus sit, eos transcendat. Et ingressi respergimur, non veluti qui inquinemur, sed, si quod etiam prius peccatum habemus, purificemur. *Sic Æneas Euandrum aditurus per Tyberim nauigat, quòd eum esset reperturus Herculi sacra facientem, vt sic purificatus, sacris posset hospitalibus interesse. Hinc & Iuno ipsa conqueritur, non magis quòd Æneam contigisset contra voluntatem suam in Italiam peruenire, quàm quòd optato potiretur Tybridis alueo: quia sciret eum hoc amne purificatum, posse sacra etiam sibi ritè perficere: nam ne supplicari quidem sibi ab eo velle. Iuno quoque ab inferis ad superos rediens iridis aquâ prius lustrata dicitur apud Ouidium lib. 4. Metamorph.*

> Læta redit Iuno, quam cœlum intrare parantem
> Roratis lustrauit aquis Thaumantias iris.

De eadem consuetudine Vergilius etiam loquitur lib. 6. Æneid. cùm Misenum sepulturæ mandari refert:

> Idem ter socios purâ circumtulit vndâ
> Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ.

Circumferre pro lustrare. *Circumtulit vndâ hoc loco idem est, quod aquâ purgauit. Circumferre enim pro lustrare, verbum antiquum & pontificale est. vt Seruius ad hunc versum notat. Sed & idem Poëta cùm facit Æneam apud inferos ramum Proserpinæ consecraturum, ita refert Æneid. 6.*

> Occupat Æneas aditum, corpusque recenti
> Spargit aquâ. *Eadem de re sic scribit Festus:*

Itaque funus prosecuti, ignem supergrediebantur aquâ aspersi, quod purgationis genus Suffitionem appellabant.

Aqua lustralis non ex quauis aqua sumpta apud Ethnicos. *Ad has autem aspergines, si fontes nulli iuxta templa essent, non quauis vtebantur aquâ Ethnici. Nam Romani aquam de fonte Iuturnæ qui circa Numicum labitur, adhibebant, vt in 12. Seruius scribit, aspergebantque: ac eam super terram ponenere, piaculum ac triste omen erat. Apud Athenienses verò aqua sumebatur ex Callirrhoë fonte, magnæ religionis in maximis sacris, & sponsalitijs ceremonijs, in quibus aliam adhibere nephas habebatur. In Delij Apollinis templo præcipua aqua fuisse fertur, sacrificantium vsui accommoda: quam ad alios vsus hausisse, magni criminis instar erat. Græci in sacrificijs & expiaminibus Eleutheri aquam frequentes adhibebant. Træzenij, ex Hippocrene: Persici reges ex Coaspe, quàm peregrè profecturi secum etiam ferebant. Arabum reges ex Euleo, qui ortus à Medis, præcipuo nitore fluit. Præ ceteris Ægyptij, tanti Nili aquã fecere, vt cùm hydria ad templum humeris ferebatur, omnes procumberent, & sublatis manibus, Dijs gratias agerent, nimirum cùm & fluuium ipsum Deum existimarent, vt refert Gyraldus De Dijs gentium Syntag. 17.*

Christiani superstitiosiores Ethnicis. *Quamobrem hoc ipso Ethnici minus superstitiosi Christianis fuisse videntur, quòd has aquas lustricas nullis incantamentis suis infecerunt, sed ijs purissimis vsi sint, quales viua fontis amnisque scaturigo suppeditauit. Huc spectat & illud Propertij:*

> Ac primum pura somnum tibi discute lymphâ.

In

In huiusmodi igitur lauacris, nullus erat salis vsus, nulla mistura cum aquis lustralibus, nisi quòd Proclus asserit De sacrif. & mag. etiam aquâ marinâ purgationes factas apud antiquos, & hodiè fieri à Mauris alijsq́ multis nationibus Gyraldus testatur. Cicero de parricidis agens, in culeo insutis : Non sic, *ait*, in flumen abijcere, ne cùm delati essent in mare, ipsum pollucrent, quo cætera quæ violata sunt, expiari putantur. *Meminit & Aristophanis interpres super eo comici versiculo*, πρῶτον μὲν αὐτὸν ἐπὶ θάλατταν ἤγομεν, ἔπειτ' ἐλοῦμεν, Nam, *inquit*, moris fuit expurgare profanatos, si ad mare deferantur, & abluantur. *Hinc etiam illud Catulli ad Gellium :*

Suscipit ô Gelli, quantum non vltima Thetys.
Nec genitor Nympharum abluit Oceanus.

Hoc fiebat vnam hanc ob causam, Proclo teste, quòd aqua marina vi purgandi esset prædita, quòd salis esset particeps, qui aliquam in se continet ignis particulam : ideoq́ Ethnici sacerdotes eâ in suis lustrationibus vtebantur, illaq́ aspergebant quæ lustrare volebant. *Quæ sanè Procli sententia plus videtur habere rationis, quàm quòd Papistæ nugantur de Helisæi imitatione. Quid enim habet simile Helisæi exemplum, huius magiæ? An aquam sale conspersit ad expianda peccata? Quorsum igitur hæc ridicula imitatio? Si salsis aquis inesse vim putant purgandi, se lotio (si placet) cum Samaritis proluant polluti : atq́ hoc pacto & sali parcent, & lustralem aquam se dignam habebunt. Nam Epiphanius huiusmodi lustrali aquâ vsos esse scripsit Samaritas, contra hæres. libro primo, tomo primo, Sectione 99.*

Vasa autem quæ ante templa posita aquas lustrales continebant, erant varij generis & formæ. Apud Romanos, quia aquam lustralem super terram posuisse nefas erat, ideò vas lato ore, & fundo angusto, in quo hauriretur, ne stare posset, adhibebant : quod vas Donatus & Seruius Futile *vocant. Et de eodem Lactantius libr. 8. Theb.* Futile, *inquit*, vas est quoddam lato ore, fundo angusto : quo vtebantur in sacris Deæ Vestæ, quia aqua ad sacra in terra non ponebatur : quod si factum esset, piaculum erat : vnde excogitatum est vas, quod stare non posset, sed si positum esset, statim funderetur. *Vnde & homo commissa non retinens, futilis dicitur : & contrà, non futilis, bonus consilijs. Licet quidam eruditi, hoc vas cadum etiam & scyphum dixerunt : illudq́ manibus tenere oportebat, quod quidem Flaminicæ virgines sacrorum ministræ, aut Vestalium famulæ, & nonnunquam pueri flaminum ministri, quos Camillos apellabant, patrimi & matrimi omnes coronati manibus tenebant, vt eodem loco Gyraldus annotat. Qui plura scire desiderat de labris atq́ vasis, quæ aquam lustricam ante templa continebant, legat Guilielmi Choulij librum Gallicum, de Antiqua Romanorum religione.* *Aquæ lustralis vasa varij generis & formæ.*

Aspergillum *autem apud nonnullos ex oliua fieri solitum ex loco Vergilij Æneid. 6. apparet, vbi inquit :* *Aquæ lustralis aspergillum vnde factum apud Ethnicos.*

Idem ter socios pura circumtulit vnda :
Spargens rore leui, & ramo fœlicis oliuæ :

Licet Lauro potius fieri soleret vt dicit Donatus, & consentit Seruius : sed & ex illo Iuuenalis patet :

Lustrari si qua darentur,
Sulphura cum tædis, & si foret humida laurus.

Vergilius autem mutauit propter Augustum : nam quo die natus erat Augustus, nata in palatio laurus erat, ex qua triumphantes coronabantur : & ideò ne lustrationi lugubri videretur adhibere, mutauit in felicem oliuam.

Neq́ solum Ethnicis in more fuit sese aquâ aspergere, sed etiam corpora tota antequam rem diuinam facerent, in fluminibus abluere. Sic apud Vergilium Æneas, nefas esse dicit, se attrectare sacra, quòd tum primum ex graui bello, & cæde recenti venerit, donec se flumine abluerit : *Aquâ lustrali Ethnici se non solum asperserunt, sed totos abluerunt.*

Tu genitor (*ait*) cape sacra manu patriosq́ penates
Me bello è tanto digressum, & cæde recenti

Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.

Idem testatur receptum fuisse veteribus Sophoclis interpres in Aiacem. Sic etiam Orestes occisâ matre furijs agitatus, fluuio, qui septem ostijs in mare effunderetur, ablui iussus est. Et Apuleius libro 9. ait: Confestimque discussâ pigrâ quiete, alacer exurgo, meque protinus purificandi studio, marino lauacro trado: septiesque submerso fluctibus capite, quòd eum numerum præcipuè religionis aptissimum, diuinus ille Pythagoras prodidit. *Vbi non prætereundum videtur quod Macrobius lib. 3. Saturnal. cap. 1. monet:* Constat, *inquit*, Dijs superis sacra facturum corporis ablutione purgari: cùm verò inferis litandum est, satis actum videtur, si aspersio sola contingit. *Fateantur ergo sacrificuli in Papatu, dum res simpliciter aspergunt aquâ lustrali, se non Deo supremo, sed Dijs manibus, hoc est, inferis facere sacrificia, alioquin totæ abluendæ essent. Quamuis sint qui existiment, totius corporis lotione in peccatis grauioribus, aspersione verò in leuioribus solum vsos fuisse Ethnicos.*

Aquâ lustrârũt vrbes Ethnici. *Quibus & illud addendum puto, quòd non homines solùm, sed & vrbes ac alia inanimata aquâ suâ lustrali expiârunt Ethnici, perinde vt Christiani quoque templa, cœmeteria, campanas, altaria, vestes & similia suâ aquâ lustrant.*

Aquæ lustralis vis apud Ethnicos. *Huic lustrali aquæ Ethnici non minorem vim & efficaciam quàm Christiani suæ affinxerunt, vt ex præcedentibus satis intelligi potest. Clarißimè autem id docet Cicero lib. 1. de Legibus, vbi dicit,* Aspersione aquæ labem corpoream tolli, & castimoniam corporis præstari. *Et Euripides inquit,* θάλασσα κλύζει πάντα τἀνθρώπων κακά: *hoc est,* cuncta mortalium mala prorsus abluit mare: *quod eum ideò scripsisse ferunt, quia ablutione marinæ aquæ per sacerdotes Ægyptios à morbo curatus fuerat.*

Quin etiam prisci Ethnici putârunt, nullum esse nefas, vel scelus adeò grande, quod aqua lauacro deleri non posset. Nam & parricidia hoc purgamine lauari posse dixerunt: sic enim Peleus purgauit Patroclum à cæde Clysonomi: & Acastus lauit Peleum à nece fratris sui Phoci: sic Ægeus purificauit Medeam à parricidijs & veneficijs per eam patratis: sic Almeon purgauit seipsum à nece matris: vnde Ouidius lib. 2. Fastorum sic canit:

Græcia principium moris dedit: illa nocentes
Impia lustratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
Cæde per Æmonias soluit Acastus aquas.
Vectam frenatis per inane draconibus Ægeus
Credulus immerita Phasida fouit ope.
Amphiaraides Naupacteo Acheloo,
Salue nefas, dixit: soluit & ille nefas.

Item:

Omne nefas, omnemque mali purgamine causam,
Credebant nostri tollere posse senes.

Idem Poëta lib. 5. Fastorum de Mercurialis aquæ viribus, quâ tanquam lustrali mercatores vtebantur, hæc canit.

Est aqua Mercurij portæ vicina Capenæ:
Si iuuat expertis credere, numen habet.
Huc venit incinctus tunicâ mercator, & vrnâ
Purus suffusam, quam ferat, haurit aquam.
Vda fit hinc laurus: lauro sparguntur ab vda
Omnia quæ Dominos sunt habitura nouos.
Spargit & ipse suos lauro rorante capillos,
Et peragit solitâ fallere voce preces.
Ablue præteriti periuria temporis, inquit,
Ablue præterita perfida verba die.
Siue ego te feci testem, falsoue citaui,
Non audituri nomina vana Iouis.

Siue

Siue Deum prudens alium, diuamúe fefelli
Abstulerint celeres improba verba Noti:
Et pereant veniente die periuria nobis,
Nec curent superi si qua loquutus ero.
Da modò lucra mihi, da facto gaudia lucro:
Et face vt emptori verba dedisse iuuet.

Quàm multos hodie inuenias inter Pontificios, qui instar mercatorum istorum, persuasum habeant, nullum tam graue scelus à se admissum esse, quod non protinus eluatur, si hac conspersi & lustrati aquâ sacrâ, Missam audierint, eiusque sacrificio sua redemerint peccata?

Imò vrbes, quas aquâ hac lustrârunt Ethnici, putabant à periurijs, cædibus, iniustitiâ, & publicis criminibus expiatum iri. Irridet autem Poëta priore loco hanc vanam & stultam hominum persuasionem, dicens:

Ach nimium faciles, qui tristia crimina cædis
Flumineâ tolli posse putatis aquâ.

Cicero etiam de Legibus libro secundo testatur, animi labem nec aspersione aquæ, nec manibus elui, nec dierum numero & diuturnitate vanescere tollique posse.

Clemens Alexandrinus quoq; Strom. lib. 4. laudat cuiusdam dictum, ἴσθι μὴ λουτρῷ, ἀλλὰ νόῳ καθαρός, *id est,* Esto non lauacro mundus, sed animo. *Addit & alias sententias, cuiusmodi est illa notatu dignissima,* ἱκανὴ δ' ἐμοὶ δοκεῖ ἀνθρώπῳ κάθαρσις, μετάνοια ἀκριβὴς καὶ βεβαία, *hoc est,* sufficiens, meâ quidem sententiâ, hominis est purgatio, perfecta, firma stabilisq; pœnitentia.

Cæterum de hac aquæ aspergine apud Ethnicos, de Aspergillo partim è rore marino, partim ex oliua fœlici, partim è lauro confici solita, & in genere de veterum lustrationibus, vide Turnebi Aduers. lib. 13. cap. 21. Scripsit etiam Ioannes Checus Anglus de Aqua lustrali, cineribus & palmis ad Vintoniensem lib. 1.

Miracula falsa pro confirmanda aqua lustrali.

COlonienses in suo Antididagmate ad commendandam Aquam lustricam, miraculum proferunt ex lib. 9. cap. 34. Tripartitæ historiæ. Cùm enim templum celebratissimi cuiusdam idoli comburendum esset, & frustra ignis ei supponeretur, adstabat enim cacodæmon, & vim ignis repellebat, Marcellus Episcopus Apameensis animaduertēs in procliui esse, nec plebs adhuc infirma offenderetur, & existimaret cacodæmonē Christo fortiorem esse, accurrit ad Ecclesiam, & iubens afferri sibi aquam, iuxta altare procumbens magno spiritu & fide orauit. Deinde illi aquæ Crucis signum impressit, & Equitio diacono suo mandauit, vt eam in fanum idoli conijceret, & deinde ignem alacriter supponeret. Quod ille cùm fecisset, concrematum est magnâ facilitate cùm idolum tum etiam templum.

Adducunt etiam id quod Narcissus Hierosolymorum Episcopus fecit, vt Eusebius indicat li. 6. c. 8. Nocte enim Paschatis, quâ fideles olim vigilias celebrabant, cùm iam deesset oleum lampadibus, nec lumina viderentur amplius posse durare, plebsq; mirum in modum tristaretur mandauit Narcissus aquam sibi de puteo vicino afferri: cumq; vehementer orâsset, lampadibus eam infundi iussit: & aqua illa in oleum mutata est, ac lumen totâ nocte in lampadibus fouit. Quid verò hæc ad rem? Historiæ non perhibent aquas illas fuisse lustrales. Deinde si visum est Deo istos Episcopos instrumento aquæ illustrare, ad eorum sanam doctrinam confirmandam, num oportuit aquam lustralem propterea institui? Certè vt propter singulare aliquod exemplum lex fieri non solet, ita propter miraculum aliquod editum, sacramenta non sunt in Ecclesia fabricanda, hominum arbitrio.

Nugatur etiam Vincentius libro 25. capite 87. Monachos fætorem teterrimum, qui fulminis ictum in Ibericeltumbēsi cœnobio, sequutus fuit, aquæ consecratæ aspersione abegisse. Cran

EE 4

zius libro 5. cap. 42. Vuandaliæ refert, in die Paschæ aliquot captiuos catenis vinctos per Euermodum Racesburgensem Episcopum miraculosè liberatos: cùm nimirum catenæ, aquâ benedictâ conspersæ dissoluerentur. Presbyter quidam, iussus à Cuthberto Lindisfaren. Episcopo, aquâ benedictâ aspersit mulierem exanimi simillimam, & lectulum eius: sed & os illius aperiens, haustum aquæ immisit. Mulier è vestigio sanitatem recepit, & exurgens suæ sanitatis ministris inseruiuit, vt refert Surius ex Beda tom. 1. de Vitis Sanctorum. Malachias Archiepiscopus Armachanus Dauidis Scotiæ Regis filium aquâ benedictâ aspersâ sanâsse legitur in vita eius. Ibidem indicatur, quòd in Anglia Gisisburmi mulierem cancro laborantem curârit, locum affectum eadem aquâ aspergens. In vita S. Bernhardi scribitur, quòd quum puero cuidam dæmoniaco per vim aqua benedicta per os infusa esset, dæmon continuò euolârit, libro secundo, capite tertio. Et libro quarto, capite quarto indicatur, cùm Bernhardus aquam consecratam pariendi difficultate cuidam mulieri laboranti propinâsset, fœtum statim in lucem prodijsse. Et Surius ex suspectis authoribus in vitis Sanctorum multa nugatur de aqua lustrica, quòd eâ dæmones ab hominibus expulsi, de loco in locum fugati, aliaque similia miracula edita sint.

CAPVT XXVI.

De Origine Campanarum & earum pulsu.

Tintinnabulorũ origo vetus.

Tintinnabulorum inuentum recens non est: Mosis siquidem ætate, teste Iosepho Antiquitatum libro tertio, capite vndecimo, eorum vsus fuit. Iubetur enim Moses per circuitum tunicæ summi Sacerdotis quasi mala punica facere ex hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & bysso retorta, mistis in medio tintinnabulis: ita vt tintinnabulum sit aureum, & malum punicum; rursumq́ue tintinnabulum aliud aureum, & malum punicum, & sic deinceps, Vt audiatur sonitus quando ingreditur & egreditur Pontifex Sanctuarium in conspectu Domini, *sicut etiam Exodi 28. refertur. Apud Ethnicos quoq; si quis è vita excessisset, æra pulsabantur, vt peruetus Theocriti scholiastes in Poetæ pharmaceutria indicat, quòd is sonus crederetur esse* Καθαρὸς καὶ ἀπελαστικὸς τῶν μιασμάτων, *hoc est, auertere spectra & dæmonum ludibria: Vnde etiam receptum arbitror, vt tonante cælo campanarum boatu perstrepatur. Legimus & Lacones rege defuncto lebetes vice campanarum complodere solitos esse. Apollodorus quoq; in libro, quem de Dijs inscripsit,* Hierophantam, *hoc est, Proserpinæ sacerdotem* tintinnabulum siue nolam, *ἠχεῖον nominat* pulsare Athenis consueuisse *scribit. Deinde Campanæ sonitu apud Romanos populum in thermis statis horis vel aduocari vel dimitti solitum fuisse, ex Martiali constat, vbi inquit:* Redde pilam, sonat æs thermarum. *Præterea Græci in Piscatorio foro sub cœnam pulsabant nolam, Plutarcho teste: qui etiam Symposiac. libro 4.* φιλόψους, *id est, helluones, obsonatoresq́ue dictos fuisse indicat, qui in foro piscatorio esitarent, celeriterq́ue tintinnabuli pulsum exaudirent: Græcè est,* καὶ κώδωνος ὀξέως ἀκούοντας: *quod ipsum & Geographus libro decimo quarto docet, de Iassijs loquens, qui citharœdo artem ostentanti tantisper aures præbuerunt, dum increpuisset nola quæ in Cupediario erat foro, quo audito cuncti ad cœnas dilapsi, solum illum destituerunt, præter surdastrum vnum, qui & ipse, intellecto quòd cæteri simul cum nolæ crepitu diffluxissent, valere iusso citharœdo, confestim abierit curriculo: ita enim habet,* ὡς δὲ ὁ κώδων ὁ κατὰ τὴν ὀψοπωλίαν ἐψόφησε, καταλιπόντας ἀπελθεῖν ἐπὶ τὸ ὄψον. *Strabo libro decimo quinto scribit,* Persas in vnum locum cœtus cogere ante lucem nolæ sonitu, ψόφῳ χαλκῷ πρὸ ὄρθρου. *Samanæi, quod post Brachmanas secundum Indiæ Philosophorum genus est, cælibem ducentes vitam, ad pulsum tintinnabuli (* ὑποσημαίνοντι κώδωνι *) cœnacula vbi cibum capere solent, ingressi orant, à peractis precibus iterum* διακωδωνίζειν, *id est, tintinnabulum pulsare, vt refert libro quarto,* περὶ ἀποχῆς

ἀποχῆς ἐμψύχων Porphyrius. Quin & excubitores nocturnis vigilijs antiquitùs nolam pulsârunt, ad cuius pulsum respondendum erat illicò, vt Suidas refert: qui mos etiamnùm Caleti in Gallia alijsque locis præsidiarijs durat. Antileon in gratiam amasij Hiparimi, vt indicat Parthenius, nolam quæ in arce munitissima Heracleæ Italicæ præsidij indicium erat, asportauit clàm, occiso custode per insidias: ita enim ait, λοχήσας τὸν φύλακα τῆ κώδωνος καταχαίνει. Similiter si qua vis ingrueret, æris tinnitu indicium eius rei dabatur olim. Vnde Thebaidos 6. Papinius eleganter cecinit, Procul auxiliantia gentes Æra crepant. & Titus Liuius: Campanarum, inquit, imbellis multitudo æris cum crepitu, qualis in defectu Lunæ silenti nocte fieri solet, ædidit clamorem. Dion Cassius libro quinquagesimoquarto, scribit, Augustum Cæsarem, quùm ei per somnum visus fuisset Iupiter dicere, vt præsidij loco Iouem tonantem, cui ædem vouerat, haberet, postero die Iouis statuæ nolam appendi iussisse: cuius apud præsidiarios milites vsus salutaris erat. Eodem spectat illud Statij in Achilleide: Paulumque exercita pulsu, Æra tacent, vbi loquitur de sacris Bacchi Trietericis, quæ nocturno nolarum tintinnabulorumque pulsu perstrepebant. Huc refer & Corybantia æra ex Vergilio. Nobilia sunt & Themesæa æra in succurrendo laboranti lunæ apud Ouidium. Quin etiam æra Dodonæa multiplici repercussu obstrepera leguntur, de quibus Ausonius: Nec Dodonæi cessat tinnitus aheni. Adde, quòd qui ad consulendum oraculum proficiscebantur, χαλκωμάτων παντάχῃ περιψοφεῖσθαι, id est, aenearum nolarum crepitu vndique perstrepentium circumsonari soliti fuerint, Plutarcho teste, in capitum Romanorum enumeratione. Legimus & tintinnabulis explorari solitos fuisse equos, an sint consternaces καὶ ψοφοδεεῖς. Sophocles tragicus tribuit alicubi Troianis σάκος κωδωνοκρότον, hoc est, clypeum nolis quibusdam pulsatilibus sonorum. Hæc omnia ex lib. 3. c. 11. Adriani Iunij Animaduersionum huc adscripsimus.

Nos autem hoc loco de authore & Origine huiusmodi κωδώνων, hoc est, tintinnabulorum, nolarum, crepitaculorum, aut quocunque nomine appellare libeat, non agemus, neque etiam constare id puto, sed tantùm de maioribus illis ex ære alijsq; metallis fusis instrumentis, quæ Campanas vulgò, Germanicè Gloggen vocant, & quibus populus ad templa, ad auditum verbi diuini, ad preces & alia conuocatur. Quamuis vtroq; vocabulo pro eodem sine discrimine hodiè sæpè authores vtantur, & nos quoq; hoc capite idem facturi simus.

In veteri Testamento tubis conuocabatur populus ad cœtus publicos, sicut ipse Dominus instituit Num. 10. ideoq; etiam voluit eas fieri argenteas & sonoras, quo in longinquis & remotis locis audirentur. Fac tibi, inquit Deus ad Mosem, duas tubas argenteas, ductiles facies eas, quas in hoc habebis, vt conuoces cœtum, & indices illis quando mouenda sint castra. Quum ergo clangetis istis tubis, conuocabitur ad te vniuersus cœtus ante ostium tentorij constitutionis. Si verò vnâ duntaxat clanxerint, cõuocabuntur ad te Principes, tribuni Israelis. Si verò sonitu inciso clanxeritis, soluent castra, ea scilicet quæ ad Orientẽ posita sunt. Quum secundò clanxeritis sonitu inciso, soluẽt castra quæ sunt ad meridiẽ. Quando verò cœtus fuerit congregandus, clangetis duntaxat, nec edetis clangorem incisum. Filij Aaronis Sacerdotes tubis clangent. *Tubis conuocati tum ad cœtus sacros.*

Apud Turcos hodiè, si vera sunt quæ Bartholomæus Georgieuiz refert, Sacerdos turrim altam circa templum tempore Orationis ascendit, voceq; altâ, digitis in aures insertis, hæc verba ter repetit, Allach Hechber, id est, Deus verus, vnus. Quo clamore audito, conuenitur ad Templa: capite primo, de Turcicis Ceremonijs. In eandem ferè sententiam Iodocus à Meggen quoque in sua peregrinatione Hierosolymitana capite decimo sexto, ait: Cùm campanis Turci non vtantur, campanilibus tamen, quæ vocant, simillimas turres, miræ altitudinis habent quàm plurimas, musceis coniunctas, aliquot ambitus siue circuitus habentes, in quos aliquoties eorum æditui singulis diebus, designatis horis, ascendunt, tam eorum sacra, quàm horas altâ voce populo indicantes: eo enim clamore, *Campanarum vsum non habent Turci.*

horologiorum instar, vtuntur, cum his aliâs penitus careant. Mediâ verò nocte ascendentes populum augendum indicant, vt eo crescente, fides quoque eorum multiplicetur.

Campanis quā diu caruerint Christiani in sacris.

Quibus autem signis Christiani primitiuæ Ecclesiæ, atque post Constantini Magni tempora ad conuentus Ecclesiasticos conuocati fuerint, non satis liquet. Petrus Paulus Vergerius Iustinopolitanus olim Episcopus in libro de Aquæ benedictæ & Campanæ baptizatæ Origine indicat, ante inuentionem Campanarum vsos esse instrumento quodam, quod excitârit vehementem strepitum, & Cymbalum appellâsse: Et hinc adhuc hodiè moris esse, vt Episcopi Papales in distributione quatuor minorum Ordinum, Ostiario dicant, Ostiarium oportet percutere Cymbalum.

Vnde mos cō uocandi cœtū tribus vltimis diebus maioris hebdomadæ sonitu lignorum

Amalarius lib. de Ecclesiastic. offic. cap. 21. existimat, tempore persecutionis Ecclesiæ, sonitu lignorum, vt hodie fit tribus vltimis diebus maioris hebdomadæ, ad Synaxin vocari solitos Christianos. *Eius autem rei vsus cùm nullum prorsus vetus reperiatur monumentum literis consignatum, nec ratio ipsa patiatur, vt cum hæc illi secretius agenda curarent, tanto lignorum strepitu omnium Gentilium aures & oculos in se conuerterent, haud nobis probari potest. Post ea verò tempora vnicum exemplum exstat Actione quartâ, Nicænæ secundæ Synodi, quo probari potest, Ecclesiam pulsatione lignorum populum conuocare solitam: In ea enim Synodo ex libello illi oblato de miraculis Martyris Anastasij hæc leguntur:* Cùm Cæsariæ Palestinæ reliquiæ sacræ appropinquâssent, omnibus ea res fuit declarata. Itaque lętitiâ magnâ omnes perfusi, surgentes subitò, lignaque sancta pulsantes inuicem obuiam facti sunt in veneranda Virginis Deiparæ æde, &c. *Monasteriorum autem Monachos olim hoc in vsu habuisse exempla testantur quædam apud Cyrillum in Actis Theodosij Cænobiarchæ. Sed etiam apud hos diuersa erat consuetudo: nimirum, vt vel omnes æquè vnâ pulsatione conuocarentur, vel sigillatim fores singulorum pulsarentur. Vnde Palladius in Lausiacis;* Postquam hoc modo solitum tempus implesset, signo mallei, quo cæteros fratres excitabat, percutiens fores omnium cellarum, propria Oratoria deducebat. *At nec apud omnia Monasteria hæc vsu recepta erant, vt pulsatione lignorum omnes conuocarentur: nam ex Hieronymi Epistola 27. constat, in Monasterio S. Paulæ, vnâ voce altius decantatâ, nimirum Alleluia, omnes ad synaxin vocari solitas moniales.*

Campanis conuocare ad sacros cœtus quis instituerit, & cur.

Quicquid sit, illud tamen constat, annis ferè quingentis post Christum natum, nullum in Ecclesia Christi Campanarum fuisse vsum: Cùm autem circa illa tempora pietas hominum frigere: & decresceret, vnà cùm alijs ceremonijs, quibus humana mens nimiùm addicta est, etiam Campanæ in Templa & omnia loca sacra sunt introductæ, & ab initio quidem haud malo proposito. Cùm enim homines constitutis horis ad sacros cætus negligentius conuenirent, Sabinianus *Papa, qui Gregorio Magno successit, constituit*, vt sono seu pulsu Campanarum deinceps conuocetur ad sacros cœtus populus. *Bergomen. libro decimo. Polydorus Vergilius libro sexto, capite duodecimo. Quamuis sint qui simpliciter dicant,* eum diem & horas Campanarum pulsu officij gratiâ distinxisse. *Platina. Panthaleon in Chronicis. Balæus Centuriâ primâ, capite sexagesimo octauo, in Sabiniano.*

Hic Sabinianus ille ipse fuit, qui adeò in Gregorium Magnum irâ & inuidiâ exarserat, vt parùm abfuisset, quin ab eo omnes Gregorij libri comburerentur. Platina. Ac horrendo quodam noctis visu obstupefactus, anno Domini 606. infami morte concidit: Balæus Centuriâ primâ, capite sexagesimonono, in Sabiniani vita.

Facilè autem approbatum fuit illud institutum Ecclesijs: quoniam hæc magna erat commoditas signo publico conuocandi populum: & in reipsa nulla adhuc erat superstitio.

Vualfridus Abbas de Campanarum pulsu.

Vualafridus Abbas circa annum Domini 840. in lib. de Offic. & ritib. Ecclesiast. cap. 5. de Campanis disserens, dicit, esse nouum inuentum, & olim non adeò necessarium, quòd

quòd tunc non ita crebrò ad templa concursârint, nec *(vt ipse loquitur)* tam multiplex apud eos conuentuum assiduitas fuerit, sicut hodiè: scilicet, dum iam ad matutina, iam ad Missas, iam ad horas concurritur: sed tantum statutis quibusdam temporibus, ad conciones conuenerint, quæ eis etiam sine Cāpanis nota fuerint. *Catal. testium fol. 130.*

Authorem verò huiusmodi Campanarum ignorari, dicit quidem Polydorus li. 4. c. 6. Gilbertus autem Cognatus vir diligentißimus, lib. 4. Narationum, testatur, Paulinum Nolæ vrbis Campaniæ Episcopum primum in sua ecclesia Campanæ vsum inuenisse, & ad pia munia transtulisse, vt nimirum eius strepitu exciri possent remotiùs habitātes, ad conciones sacras precationesq́. *Hac verò ratione Paulinus hic, qui iuxta Trithemium circa annos Christi 420. floruit, instituti huius author existeret, & Sabinianus Pontifex tantùm approbator. Licet aliquo etiam modo Campanarum author videri poßit, quòd nimirum earum vsum Romæ primus instituerit & receperit.* Inuentor Campanarum.

Atq; hinc fortasse obtinuit consuetudo, vt Nolæ *&* Campanæ *vocabulis censerentur tintinnabula ab hac Campaniæ Nola. Sunt tamen qui Onomatopœiam seu fictionem vocis esse putant.* Cāpanæ & Nolæ vnde dictæ.

Zacharias Papa circa annum demùm 747. à nato Christo Caßinēsibus Monachis concessit, horas Campanæ pulsu propter officia Ecclesiastica distinguere. *Chronicon Caßinense.*

Græci autem circa annum 874. demùm vti Campanis primò cœperunt, beneficio Venetorum, qui Basilio Imperatori Græco miserunt duodenas magni ponderis artificijq́ non vulgaris, Campanas, teste Sabellico Enne. 9. lib. 1. Cāpanis quādo Græci primò vti cœperint.

Crescente autem superstitione vsus hic Campanarum tollerabilis nec improbandus, in abusum, quemadmodum pleraq; alia, transijt, idq́ varijs modis. Primò *enim varia compararunt tintinnabula, campanas & crepitacula, quibus pro varietate sacrorum suorum, atq; horarum & feriarum, variè etiam vterentur, ac tanquam percusso ære Dodonæo omnia vndiq; perstreperent, nec pulsandi finis & modus vllus sit, vt* Tot pariter pelues, & tintinnabula dicas Pulsari, *sicut Iuuenalis dicit Satyr. 6.* Campanarum abusus. Campanarum genera varia excogitata.

Enumerant autem ceremoniarum magistri, & præsertim Durand. in Rat. lib. 1. sex tintinnabulorum genera, quibus in Papatu cuncta die nocteq́ perstrepunt: nempe Squillam, Cymbalum, Nolam, Nolulam *seu* duplam Campanam, Capanam, Signum. Squillam *vocant, Tintinnabulum, quod pulsari solet in confectione corporis & sanguinis Christi, dumq́ portatur ad ægrotos Eucharistia: quorum illud constituit Gregorius 9. circa annum 1235 Nauclero teste Generat. 42. hoc verò Innocentius 3. circa annum Christi 1210. vt Balæus indicat lib. 5. de gestis Rom. Pontif. Est etiam* Squillæ *vsus in circumgestatione quæ fit in corporis Christi festo:* quando mula capellam cum squilla Domini Papæ, *vt Durandus loquitur lib. 4. diuin. id est, asinus mysteria* portat, *vt prouerbio dici solet. Quod ideò fit, vt ad sonum huius Squillæ prostrati homines, pani illi diuinum honorem exhibeant. Corporis autem Christi festum ab Vrbano 4. circa annum demùm 1264. cum suis Ceremonijs institutum fuit. A Squilla Germani videntur mutuati esse suum vocabulum* Schällen, *quod idem cum Squilla significat. Sed ad propositum redeamus.* Tintinnabulorum genera. Squillæ quis eius vsus. Schällen vnde dicta. Cymbalum. Nola. Nolula. Campana. Signum.

Squillam propriè triclinio, quod refectorium vocant, destinant. Cymbalum *verò claustro:* Nolam *choro: quamuis alij contrà,* Cymbalum *choro, &* Nolam *monasterio aßignent:* Nolulam, *quam &* Duplam Campanam *vocant, horologio:* Campanā *campanili (sic enim loquuntur:)* Signum *verò turri. Alij verò dicunt,* Campanam *in turrib. pulsari, & Signa pro quouis pulsandi instrumento accipi posse, quo quidpiam significetur. Beleth in suo Ration. cap. 86.*

Alter abusus, qui circa Campanas excreuit, est, quòd eas non amplius signi loco habent, cuius rei gratiâ ab initio institutæ sunt, sed ipsis ipsarumq́ sono & tinnitui ea attribuunt, quæ sacræ literæ docent verâ fide & ardentibus precibus impetrari posse à Deo, quæque ab ipso solo petenda & exspectanda sint, sicque magicam quandam, imò propè diuinam virtutem illis 2. Campanarum sono vis diuina ascripta.

ascribunt, sicuti sub titulo De Consecratione Campanarum dicetur fusius.

3. Ad campanarū sonum preces alligatæ.

Tertiò, ad Campanas earumq́ sonum seu tinnitum preces alligârunt, ita vt in Papatu omnes ad sonitum Campanæ omnibus in locis, tàm publicis quàm priuatis, ceu sydere quodam tacti, in genua procidant, vel aliâs detectis capitibus orent. Qui mos post millesimum ducentesimum à Christo nato annum in Ecclesia inoleuit demùm.

Salue Regina quis ad campanæ pulsum cantare instituerit.

Gregorius 9. enim circa annum 1230. Salue Regina, *&c. certis diuinæ rei horis ad campanæ pulsum cantari in templis instituit contra Fridericum 2. Imper. Balæus lib. 5. de Actis Rom. Pontificum. Vrspergen. Paralipomena. Cranzius in Saxonia lib. 8. c. 10. Dignum certè tali Pontifice institutum. Quæ enim contra legitimum suum Magistratum Fridericum 2. Imp. patrârit scelera, quibus artibus, dolis, imposturis, fraudibus & proditionibus aduersus eum processerit, qui ignorat, legat historias.*

Campanæ pulsus vespertini author. Bättglogg.

Mox hunc sequutus Ioannes 22. instituit circa annum 1325. vt ter in singulos dies, tintinnabula ad vesperum pulsarentur, ac tum vnusquisq; ter Salutationem Angelicam diuæ Virgini sacram recitaret. *Institutum hoc ita mansit, vt hodie vbiq; gentium sit in vsu, atq; audito tintinnabuli sono, cuncti confestim in vestigio genua flectant, atq; orent. Polyd. Vergil. lib. 6. c. 12. Fuit hic Ioannes Ludouico 4. Imp. Bauaro infensissimus, quod ipsum adorare nollet, ideoq; cùm anathematis vinculo ipsum, cum omnibus Imperij Principibus & ciuitatib. ei adhærentibus, ex quibus Tigurum quoq; patria nostra fuit, innodâsset, contra eos quoq; Orationem hanc, seu potius Salutationem Angelicam instituit. Quocirca apud quos ex nostris Salutationis angelicæ vsus adhuc est reliquus, ipsi in suam suorumq́, & præsertim dulcissimæ suæ patriæ perniciem hoc obseruant.*

Meffreth vanissimo figmento probare conatur, recitationem Salutationis angelicæ ad Campanæ pulsum, antiquissimam esse consuetudinem, & mox post annunciationem Conceptionis Dominicæ ab Angelo factam, institutam. Nugatur enim ex quodam libro trium Regum, qui eiusdem erit pretij cum suo Hortulo de Sanctis, Helenam Imperatricem fabricâsse in Nazareth pulcherrimi operis templum, in quo camera fuerit, in qua beata Virgo ea ipsa hora extiterit, quâ Angelus Conceptionem Domini annunciârit ei: In illa camera columnam lapideam fuisse ad quã Angelus steterit, & suam Imaginẽ ei sicut ceræ, in signũ annũciationis huius impresserit: hoc signum in columna permansisse, quumq́ Sol ante suum occasum id tetigisset, tunc illam ipsam horam fuisse, quâ Angelus Mariam salutârit, & conceptum Domini annunciârit. Non diu post certos ministros deputatos in hac Capella, qui vbi Sol tetigisset hoc signum, campana signum dedisse, ad quod homines qui audierint, in genua prociderint, & angelicam Salutationem, seu Aue Maria *recitârint, & inde hunc morem inoleuisse. Serm. 1. de Annunciatione Mariæ.*

Quod igitur Pentheus apud Ouidium lib. 3. Metamorph. miratur eos, qui Orgia Bacchi clamore, vlulatibus, discursu magnaq; insania celebrabant & ad tympanarum tubarumq́ soni tum quasi in furorem agebantur, inquiens: Ærâne tantum,

Ære repulsa valent, & adunco tibia cornu?
Et magicæ fraudes? vt quos non bellicus ensis,
Non tuba terruerit, non strictis agmina telis,
Fœmineæ voces, & inania tympana vincant?

Nos certè longe iustiorem haberemus causam admirandi eos, qui, cùm vel primùm pulsum seu sonum Campanæ vespertinæ audierint, non dico in priuatis ædibus, sed in ipso foro, ceu sydere quodam tacti fuerint, in genua procidunt, & nescio quas preculas demurmurant.

Campanæ pulsus meridiani author. Mittaglüt.

Calixtus quoq; 3. circa annos Christi 1457. instituit, vt in meridie sonum campanis darent, ad Salutationem Virginis Mariæ: vt ea oratione *(inquit Stella & Platina)* eos adiuuarent qui contra Turcos continuè dimicabant. *Balæus in vita Calixti. Valerius Anshelmus Ryd. fol. 54. quod ipsum etiam clarius patet ex Calixti super hoc edita Bulla, quam manuscriptam exstare Louanij in collegio Pontificio Adriani 6. Ioan. Molanus in libro de Picturis & Imaginibus testatur. cap. 72.*

Quartò

Quartò, quòd miracula quoq; edidisse Campanas nugantur superstitiosi homines: Vuerne- 4.
rus in Fasciculo temporum, & Mutius lib. 7. de Germania. Cùm enim ad Fuldense Monaste- Campanis mi-
rium Bonifacij, Archiepiscopi Moguntini & huius cœnobij primi fundatoris, cadauer esset per racula ascripta
*latum ex Frisia, omnes Campanæ eius monasterij suâ sponte, absq; omni hominum pariter & iu-
mentorum ope, seu agitatione & impulsu, agitatæ & pulsatæ, solito amœniorem & suauiorem so
num ediderunt. De cuius tamen fabulæ veritate ipse quoq; Bruschius dubitat, in Chron. de Ger-
maniæ Monasterijs. Et Mutius inquit:* Hoc relinquo alijs iudicandum an credendum sit. Multa huiusmodi figmenta & somnia exstant, quæ etiam faciunt, vt vera non credantur. Et in hoc confingit ingeniosus mille artifex Satan. *Sunt verba Mutij. Sic ad obitum Alberti de monte Drepano Carmelitæ campanam, quam ille fieri curârat, per seipsam, nullo mouente, insonuisse, Ioannes Maria Politianus nugatur apud L. Surium tom. 4. de Vitis Sanctorum. Apud eundem tom. 5. in vita Lupi refertur, Chlotarium Franciæ Regem, Campanam quandam suauißimum sonum edentem, iußisse Parisios transferri, vt eius tinnitu sæpius oblectaretur: displicuisse autem Lupo Senonensi Episcopo factum Regis: Itaq; mox vt ablata fuerit à Senonibus, omnem soni gratiam amisisse: Regem igitur iußisse suo illam loco resti tui, & mox redijsse illi pristinum sonum, & ob Lupi merita septimo milliario auditũ fuisse. Audoënus Rothomagen. Præsul in Vita Eligij Nouiomensis Episcopi testatur, cùm tempore* Interdicti, *vt vocant, quidam Campanam horâ constitutâ pulsare cæpisset, nullum sonum reddidisse, ac licet perstiterit restim campanæ summis viribus trahendo, sonum tamen exprimere non potuisse: soluto autem interdicto sonum edidisse: atq; ita Campanam omnis rationis expertem ob sequentiorem Episcopo, quàm ratione præditos homines fuisse.*

An ad Campanæ pulsum meridianum ac vespertinum sit Euangelico, & fideli homini necessariò orandum, & num ad eiusmodi preces iure cogi poßit.

Q*Via hodie inter multos, etiam illos, qui reformatam religionem, & puram Euangelij doctrinam profitentur, quæstio hæc vt plurimùm agitatur,* poßit ne aut debeat Euangelicus ad Campanæ sonitum meridianum ac vespertinum à Ioanne. 22. & Calixto 3. institutũ, cum Papistis orare, vel ad eiusmodi preces cogi, an non? *haud alienum à nostro instituto fore puto, si hac de re aliquid in præsentia in medium afferam, præsertim cùm hæc quæstio à nemine, quod sciam, ex professo sit tractata hactenus.*

Qui affirmatiuam partem tuentur, in aduersarijs suis vehementem, & nimium quendam ar- 1.
dorem, ac præposterum zelum in repurganda religione accusant, & tantùm nõ damnant ac exe- Rationes quæ
crantur. Deinde experientiam docere aiunt, Ecclesiam sine aliquibus externis ritibus constare probare videntur ad Campa-
non posse, præsertim vbi craßiores & rudiores sint homines: satis ergo esse, si aliqui saltem à su- næ pulsum o-
perstitione sint purgati. Præterea omni loco ac tempore, iuxta Apostolum, orare nos debere: & randum esse.
id quidem vltrò: sed quia tardiores simus, quàm oportebat, publico signo, quasi classico quodam 2.
ad preces nos excitari debere. Sin obijcias, illo signo Papam vsum esse ad superstitiosas preces: 3.
quærunt, an non Campanis ad sua sacra conuocent Papistæ suam Ecclesiam, & an propterea no- 4.
*bis quoq; nefas sit Campanis nostros cœtus conuocare, ad verbum Dei audiendum, & sacramen-
ta ritè obeunda? Hieremiam prophetam, cùm Epistolâ conscriptâ populo Dei præciperet, quid* 5.
*illis faciendum esset, in Babylone inter homines idololatras, iubere, cùm viderint Babylonios
circumferre Deos suos argenteos, aureos & ligneos, turbâ Babyloniorum eos adorante, mente et
cogitatione dicere:* Te Domine oportet adorare: *Cur igitur nobis quoq; non liceret, papanis
diuam virginem, aliósue Diuos inuocantibus, in animo, in cognitione & spiritu vnum Deum
patrem adorare per filium suum vnigenitum? An abusus nobis eriperet libertatem quouis loco
& tempore orandi? Sunt etiam qui censeant, etiamsi non necessarium sit, vt signo hoc dato ali-* 6.
quis oret: tamen eos qui hoc bono animo & intentione bonâ faciant, non reprehendendos, sed multò magis laudandos esse. Cùm enim sonante Campana orare vel non, liberum sit, quomodo non laudem mereretur bona illa animi intentio, cùm vltrò id faciat quis bonum, quod omittere libe-

rum erat? Intentionẽ quidẽ animi non efficere, vt opus suo genere malum, bonum fiat: neq; ferẽdum eum, qui alienas opes rapit & depredatur, quo poßit largior esse in pauperes: sed cùm orare sit opus suo genere bonũ: hoc autem vel illo tempore orare, sit ex eorum genere, quæ saluâ pietate, quandoq; fieri, quandoq; etiam omitti poßint, & ideò neutra seu indifferentia nominentur: arbitrantur Deo non displicere hanc animi promptitudinem. Vt enim Artaxerxi illi magno gratum fuit eius munus, qui cum aliud nihil haberet, aquam è profluente manibus haustam dono regi offerebat: ita summo illi regi regum hæc quoq; dona propter animum offerentis grata acceptaq; esse putant.

7. *Ac licet alij hoc pulsu abutantur, hoc tamen nihil ad eos, qui alio animo suas preces fundunt. Et si maximè in eorum imitatione esset aliquis error, tamen is bonæ voluntati condonandus. Sicut enim homines æquo animo ferunt leues amicorum iniuriolas, quas illi animo iuuandi aliquando patrant: vt si quis ægrum, & iacentem durius attrectet: & vt infantibus, quos tenerè amámus, non irascimur, vbi nos alieno & sæpe inepto nomine blandienti linguâ vocant: ita non dubitandum Deum leues hos errores, si qui sint, cùm pro suo in nos amore condonare, tum in his non factum, sed animum nostrum reputare, vt benè fiat, quod fit bono animo.*

8. *Probare deinde conantur, posse nos ritibus externis ijsdem benè vti, quibus alij malè. Negari non potest, inquiunt, ceremonias legis Mosaicæ post Ascensionem Christi in cælos fuisse abolitas: itaque locum non habebant in Ecclesia. Adhæc Iudæi superstitiosè illas ceremonias obseruabant, & summam pietatis in his ponebant: Attamen ea res non absterruit Paulum, quo minus in gratiam gentis suæ se tonderet, ac purificationẽ voueret ex ritu legis. Et quod grauius est, Naaman Syrus, postquam à lepra curatus fuisset per Eliseum Prophetam, professus est se secuturum posthac Deum Israëlis: petijt tantùm ab Eliseo, vt sibi cum rege suo idoli templum ingredi liceret: & quia solebat Rex eius humero incumbere, veniam simul petijt, si vnà cum rege corpus suum flecteret seseq; incuruaret: atqui istud permissum est ei à Propheta: putant ergo nos duriores Eliseo Prophetâ esse non debere, sed concedere nostris, vt alijs adorantibus diuam virginem, ipsi Christum adorent, non quidẽ coram idolo procumbentes, quod tamen Naaman ille fecit, sed tantùm ad eum sonum, & ad idem signum genu flectentes. Cumq; errores illi Papistarum non tam tetri sint atque gentium, etiamsi cum Papistis hoc ritu colluderet quis, quod tamen non fiat, adeò duriter tamen non esset tractandus, vt accusaretur nescio cuius abnegationis. Gentes habuisse profanos ritus, impuras ceremonias & falsos Deos: itaq; mirum non esse, si sacræ literæ hæc omnia execrentur: Papistarum contra ritus plerosq; ex antiquissima Ecclesia ad posteros deriuatos esse, aut ex veteri Testamento petitos, ex illis ipsis legibus, quas Deus populo suo dederit: & vtcunq; sint multa vitiata, tamen eò tendere omnia, vt Deus adoretur, & vnâ formâ, quam Christus ipse tradidit, inuocetur. Longè ergo diuersam esse rationem harum superstitionum quàm Gentilium: nisi fortè Papistas etiam in numero Christianorum habere nolimus.*

9. *Adhæc negari non posse aiunt, veteres semper habuisse certas & constitutas horas precum. Daniel domum suam ingressus apertis fenestris in cænaculo suo contra Hierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat. Quæ autem illa tempora fuerint explicat D. Hieronymus:* Tria, inquit, sunt tempora, quibus Deo flectenda sunt genua: Tertiã horã, Sextam & Nonam Ecclesiastica traditio intelligit. Denique tertiâ horâ descendit Spiritus sanctus super Apostolos. Sextâ volens Petrus comedere, ad orationem ascendit in cœnaculũ: Nonâ Petrus & Ioannes ascendebant in templum. *Tertullianus præterea, quo inter Ecclesiasticos scriptores vetustiorẽ Latini non habent:* Intelligamus, *inquit*, saluâ planè indifferentiâ, semper et vbique & omni tempore orandũ: tamẽ tres istas horas, vt insigniores in rebus humanis, quæ diem distribuunt, quæ negotia distinguunt, quæ publicè resonant, ita & solenniores fuisse in precibus diuinis: quod suadet etiam Danielis argumentum ter die orantis, vtpote per aliarum horarum exceptionem, non aliarum autem quàm insigniorum, exinde Apostolicarum, tertiæ, sextæ, nonæ. *Omitto hic aliorum Patrum testimonia, & è scripturis sanctis exempla, qui certis horis interdiu atque etiam noctu Deum adorârunt. Satis sit Sanctis vtriusq; fœderis certas horas fuisse precum. Quòd si eas horas deligere licuit, cur non etiam publico signo liceret ad earum obseruationem homines excitare? Et vnde probari poterit illud olim factum,*

nec ne?

nec ne? Certè Tertullianus tres horas, Tertiam scilicet, Sextam & Nonam RESONARE dicit.

Præterea aßidua apud nos esse debet beneficiorum Christi memoria. Quis ergo impium vel saltem inutile esse affirmare ausit, illa tempora, quibus Christus singulare opus salutis nostræ peregit, proprijs notis insignire? vt nimirum homines illo tempore ad agendas Deo gratias excitentur. Itaq; tres illæ horæ modò commemoratæ, à veteribus ideò obseruatæ videntur, quòd tertiâ horâ sententia mortis contra Christum lata est, Sextâ cruci affixus, Nonâ spiritum in manus Patris tradidit. Quid ergo vetat nos easdem, aut alias etiam horas obseruare? Matutinam scilicet, quâ vinctus, & ad Pilatum ductus, Meridiem seu Sextam, quâ crucifixus: Vesperam, quâ de cruce depositus ac sepultus est: quo videlicet memoria beneficiorum Christi animis rudium, & imperitorum hominum insereretur, & plebecula assuefieret ad hæc beneficia Seruatoris meditanda, & ad agendas illi gratias? Cùm itaq; Passionis, Mortis & Sepulturæ Christi his signis publicis admoneamur, quis Christianus ea obseruare superstitiosum aut inutile esse dixerit? 10.

In pugna aduersus patriæ hostes nondum profligatos, nemo bonus potest nimiùm vehemens videri. Potest ne ergo in hac pugna aduersus Antichristum aliqua nimia esse virtus & vehementia, præsertim cùm hostis adeò nondum sit expugnatus, vt veteribus erroribus nouos subinde addat? Vtinam omnes simus tam ardentes in Antichristo confutando, & regno Christi instaurando, quàm esse nos oporteret. Neq; enim vereor, ne vlla hic sit nimia nostra diligentia. 1. Respondetur his rationibus.

Ecclesiam, *inquiunt*, sine externis ritibus constare non posse, præsertim vbi crassiores sint & rudiores homines: ideò relinquendos esse populo aliquos Papanos errores, modò sint à superstitione repurgati: *Respondeo, superioribus seculis plus satis experti sumus, quas tenebras ceremoniarum multitudo inuexerit in Ecclesiam Dei. Itaq;, vel ipsâ experientiâ teste, vtilißimum esset Ecclesiæ, vt nõ multas numero ceremonias haberet, easq; quàm simplicißimas, & quæ à verbo Dei nihil, aut quàm minimùm recederent. Quid enim? An Christo incognitum erat, quibus rebus craßi & rudes homines erudiendi essent? Et tamen ille, abrogatis veteris Testamenti ceremonijs, suos libertate donauit, neq; temporum & dierum, ciborum & similium rerum obseruatione, nos obstringi denuo voluit.* 2.

Quod autem sibi sumunt pro certo, Ecclesiam ritus à Papanis debere mutuari, aut à maioribus mutuatos retinere: *quis nam quæso paulò seuerior disceptator huius causæ hoc illis concesserit? Adeò ne existimant Christi regnum nullam propriam & peculiarem Eutaxiam habere, vt ab Antichristo ceremonias suas emendicare oporteat? Ego quidem hanc primam Ecclesiæ Christi calamitatem fuisse arbitror, quòd pseudoapostoli, cum quibus tam acre certamen Paulo fuit, sensim post Apostolorum tempora obrepserunt in Ecclesiam, & illi dudum abolitas ceremonias Iudaicas obtruserunt. Hinc illa contentio longa & grauis in veteri Ecclesia de Paschate celebrando, quæ aliquando Orientem ab Occidente seiunxit. Deinde quòd Episcopi plures, Romani præsertim, vt facilius fortè gentes ad Christianismum adducerent, festa, & ritus gentilium quibusdam immutatis in Ecclesiam introduxerunt: id quod omnes norunt, qui vel mediocriter in fastis Pontificum exercitati sunt.*

Sed aiunt: huiusmodi ritus & ceremonias à superstitione expurgandas esse. *Quæro autem, an satis illis videatur hic ritus, quem defendunt, repurgatus, vt nulla sit superstitionis suspicio reliqua, quin ritu eodem manente, illi tantùm addant hac horâ, hoc pulsu, quibus Papistæ creaturam inuocant, nobis creatorem inuocandum esse? Videant quæso quàm Apostoli in his rebus fuerint diligentes. Sabbatum diuinitus præceptum est, & dies septimus statim ab orbe condito à Deo est sanctificatus. Iudæi postea religiosam obseruationem sabbati sua nimiâ superstitione quasi contaminârunt. Apostoli igitur in Ecclesijs Christo dicatis, ne vllo modo superstitionibus eorum consentire viderentur, cùm tamen scirent, & certum tempus necessarium esse, quo plebs ad sacros cœtus cõueniat, & viderent hanc esse substantiã diuinæ Legis, diem vnum septimanæ Deo esse separandum & consecrandum, seruatâ hac rei substantiâ, octaui diei, qui nobis Dominicus est, obseruationem Ecclesiæ tradiderunt, quo die Christus à mortuis resurrexit, ne septimum obseruando cum Iudæis consentire viderentur. Apostoli ergo in die diuinitùs consecrato temporis etiã mutationẽ faciendam putârunt, et non tantùm verbis superstitionẽ Iu-*

daicam damnandam: & illi noſtri hodie eum ritum, quem Antichriſtus inſtituit, ſ[illegible]-gatum exiſtimant, ſi is integer in Eccleſia relinquatur, modò quo illi malè & ſuperſtitioſe vſi ſunt, nos benè vtamur.

3. At, *inquiunt*, cùm orare omni tempore & loco nobis liberum ſit, & nos etiam aſsiduos eſſe oporteat in precibus, vtile eſſe noſtram ignauiam nobis hoc quaſi publico ſigno & claſsico quodam excuti. *Reſpondeo, ſi quem vel manè lucis ortus, vel veſperi ingruentes tenebræ non commouerint, vt Deo gratias agat, eumque inuocet, neque ita inſtitutus fuerit, vt aſſueuerit Deum quotidiè manè & veſperi, & ſæpe etiam interdiu in ipſis rerum actionibus inuocare, & ſeſe illi commendare, apud hunc metuo ne parum virium campanarum pulſus habeat, vt ad pias preces eum commoueat. Deinde fateor, preces neque loco, neque tempori alligatas, & liberum eſſe orationis vſum, vt iſti dicunt: eoque magis miror ipſos, qui alios iudicant, quando, campanâ ſonante, ſedent vel ſtant tecto capite, nec vnà cum illis orant: hos, inquam, toruis oculis aſpiciunt, & neſcio quid ſuper hoc facto murmurant, ac ſæpè parùm abeſt, quin vi, magnoque impetu pileum de capite trahant: quâ re ipſis manifeſtè libertatem circa preces adimunt. Atqui Paulus dicit*, Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti. *Et*, Precio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. *Loquitur hic quidem Apoſtolus, de legalibus obſeruationibus, quas ſuo tempore quidam Chriſtianis affirmabant eſſe neceſſarias: quantò igitur iniquius eſt Chriſtianorum conſcientias, mandatis ac placitis hominum conſtringi, cùm eas ne illa quidem ligent, quæ negare non poſſumus nō fuiſſe humanitùs, ſed diuinitùs præcepta? Interim tamen, vt ad rem redeam, dico etiam, poſſe circumſtantiam loci & temporis, quamuis per ſe libera ſit, noſtras preces vitioſas reddere. Scimus quid de Hypocritis dictum ſit à Seruatore*, qui amant in conuentibus & angiportis platearum ſtando orare, vt appareant hominibus. *An non locus liber erat illis? & tamen reprehenduntur, quòd in angiportis & conuentibus orent. Obijciunt*, Damnari eorum hypocryſin: qui cùm non ex vera pietate orarent, tantùm religionem quandam oſtentabant. *Reſpondeo, nec illæ preces ab hypocriſi abſunt, quibus de hic agimus. Nam cùm in conuiuijs certant poculis, cùm de rebus inaniſsimis ſermones inter ſe conferunt, aut cùm hinc inde obambulantes nugas agunt, aut etiam in campo choreas ducunt: continuò hoc pulſu nouus aliquis afflatur ſpiritus ipſis quaſi, ita toti extra ſe rapti cum Deo, quod precum eſt munus colloquuntur: demurmuratis autem præcipitanter ac feſtinanter verbis orationis Dominicæ, aut fortè etiam Salutationis Angelicæ, ſtatim ad intermiſſas nugas ac choreas reuertuntur. Obijciunt*, Licet plerique non orent ex animo, non tamen publicum ſignum tollendum eſſe, quo alij benè vtantur. *Sed quódnam hoc ſignum eſt? Sacræ literæ duo tantùm genera precum faciunt, publicas nimirum & priuatas: tertij alicuius generis, quod ſciam, non meminere. Hæ igitur preces, quibus de loquimur, ſi publicæ ſunt, cur non, quod quidem in his fieri oportet, in cœtum vnum conueniunt? Imò cur illi ipſi hodiè inter nos, qui tanti iſtiusmodi theatricas preces faciunt, tam rari in templis conſpiciuntur? Si quis templum ingrediatur tempore publicarum precum, tanta eſt ſolitudo ibi, vt ſit pudendum. Aut cur illo ſigno publicarum precum dato, non ſaltem detecto capite domi orant, & ſuas preces cum Eccleſiæ precibus coniungunt? Vel, ſi hic pulſus campanæ matutino & veſpertino tempore ſignum eſt publicarum precum, cur belli iſti homunculi inter Papiſtas alibi verſantes, ſe his eorum precibus adiungunt, & illorum ſacris ſuperſtitioſis hac ratione communicant? Quòd ſi preces priuatim ab vnoquoque ineunte & exeunte die fiunt, vt fieri debent, quis eſt vſus publici ſigni ad priuatas preces concipiendas? Reuocandum eſt Chriſti præceptum in memoriam*: Tu cùm precaris, *inquit*, introito in conclaue tuum, & clauſo oſtio tuo precare patrem tuum qui eſt in occulto, & pater tuus, qui te aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo. *Quòd ſi verò hoc ſignum publicum à Pontificibus Romanorum inſtitutum adiungitur precibus priuatis, verendum ne illæ non modò hypocriticæ, verùm etiam ſuperſtitioſæ meritò à pijs cenſeantur.*

4. *Aiunt*, nos Campanis populum ad ſacros cœtus conuocare, quod etiam à Papiſtis fiat: & *quærunt*, cur non eodem exemplo liceat precum ſignum campanis dare?

re? vel, si hoc malum sit, etiam illud malum esse. Respondeo, pro paribus sumunt ea, quæ multùm distant, & quæ reipsâ sunt dissimilia, quamuis eandem rationem habere primo aspectu videantur. Primùm enim Campanarum vsus in conuocandis sacris cœtibus absq; superstitione aliquando in Ecclesia vsurpatus est: At verò pulsus ille matutinus & vespertinus iam inde ab initio suo superstitiosus fuit. Sonitum enim Campanæ, cùm ad sacrum cœtum conuocantur homines, etiam vulgus Papistarum signi loco plerunq; habet. At cùm mane & vesperi precum causâ pulsatur, credunt nescio quid sanctimoniæ hunc sonum precibus suis addere. Deinde necesse est aliquo signo publicos cœtus conuocari: sed istiusmodi preces non sunt publicæ, verùm priuatæ, ideoq; non egent publico signo. Adde, quòd publici cœtus eorumq; conuocatio, & exemplum habent & præceptum: pulsus verò Papisticus, neq; præceptum, nisi hominum, neq; exemplum habet, nisi Pharisæorum à Christo reprobatum. Matth. 6.

5. Quod ad verba Ieremiæ, quæ obijciunt, attinet, posset simpliciter responderi, librum Baruchi, in quo hæc verba leguntur, Apocryphum esse. Sed ipsa verba expendamus: Quid ijs quæso aliud agit Propheta, quàm quòd Israëlitas hortatur, vt in media Babylone versantes, veram religionē sibi non patiantur ex animo excuti? Num verò propterea concedit, vt externâ aliquâ actione cum Babyloniorum sacris communicent? Certè tale quid ex hoc loco non potest confici. Adde, quòd captiui in Babylone his quotidie spectatores interesse inuiti cogebantur: Nos verò Papisticis superstitionibus interesse, nedum communicare, nemo nisi ignauum adulandi studium cogit. Præterea quærendum ex nostris illis, an hunc Papisticum pulsum accenseant impuris Babyloniorum sacris? si non: Cur ergo hoc exemplo vtuntur? Sin ita iudicant, cur non ex Babylone fugiunt, cùm id sibi liceret? Adhæc, præsentibus Papistis non tantùm in corde suo Deum inuocant isti, sed etiam externo gestu se illis accommodant, ita vt cùm cor videre non possint, existiment eos quoq; Virgini matri hunc honorem & cultum exhibere.

Locus Ieremiæ qui in libro Baruch 6. cap. extat explicatur

6. Subijciunt, Indifferentia quæ bono animo fiunt, benè fiunt, & propter intentionem animi bonam Deo probantur: Sed hoc est indifferens: nam cùm orare bonum sit, & hoc vel illo tempore orare liberum sit, iam hoc quoque tempore orare, cùm campana pulsatur, erit ipsum quoq; indifferens. Respondeo, Primò ea suo genere indifferentia sunt, quæ benè & malè fieri possunt: ea autem vt probentur Deo necesse est, nec tantùm animi intentio bona sit, sed etiam vt nihil vitij sit in adiunctis. Exempli causâ: Carnibus vesci quouis die, aut non vesci liberum est, & est hæc actio indifferens: non tamen si carnibus vescar immolatitijs excusabor. Notum est quid Apostolus hac de re scribat: Gloriabantur Corinthij, se nosse quòd simulachrum sit nihil, & quòd non alius Deus sit nisi vnus: Itaq; se liberè vicinorum conuiuia accedere, & quibusuis quæ apposita sint vesci, cùm sciant idola carnes neq; sanctificare neque contaminare. Respondet autem Apostolus, non in omnibus esse scientiam: itaq; aliorum conscientiam infirmam horum exemplo pollui. Idem Apostolus Rom. 14. diligenter monet, in esu carnium, & vini potu, harumq; rerum abstinentiâ, spectandum esse ne quis offendatur. Quare offensio fratris efficit, vt id quod erat adiaphoron, non amplius liberum sit. Quòd autem sumunt, orare cum Papistis, quando campana pulsatur, adiaphoron esse, nequaquam concedendum: Rei enim additur ea circumstantia, quæ tollit libertatem. Primùm enim, illi cultum Dei in hoc constituunt: nos autem scimus Deum abominari omnem illum cultum quem homines instituerunt absq; verbo Dei. Accedit huc multorum offensio.

Adiaphora quæ

7. Sed, inquiunt, omnibus his offensionibus medetur bona intentio. Scilicet norunt omnes alicuius animum. Itaque non iniuriâ hoc facto offenduntur. Nónne hæc bona intentio nobis Monachatum, superstitionum omnium sentinam peperit? Equidem fateor indifferentia, quæ malo animo & repugnante conscientiâ fiunt, malè fieri: verùm non retrò hoc commeat, vt quicquid bonâ intentione, & non reluctante conscientiâ fit, benè fiat. Est omnium adiunctorum habenda ratio, & quicquid non fit ex fide peccatum pronuntiat Apostolus. Quæso quod habent fidei fundamentum in illo opere, quod hypocrisis & superstitio coniunctæ aluerunt & educârunt? Animus bonus facilè iactatur: quis enim in alterius animum inquirat? Sed sint quæso iudices suijpsorū paulò seueriores, & facilè concident illæ iactationes. Singulis diebus summo mane

signum orandi campanâ datur: vbi tum intentio eorum? vbi animus ille ardens ad preces? Num sese è lecto proripiunt: & non potius vespertinam compotatiunculam somno excoquunt? Proferunt similitudines, quibus docere volunt, etiamsi in facto ipso error aliquis insit, eum tamen veniam mereri propter bonam animi intentionem. *Quasi verò de Dei iudicijs ex hominum opinione, & non ex verbo ipsius statuendum sit. Huiusmodi egregiæ similitudines nobis intercessionem diuorum pepererunt, & tot mediatores, vt vnicum mediatorem Christum Iesum paucissimi agnouerint. Fateor delicta nobis condonari, errores hos non imputari: sed non propter nostræ intentionis meritum, sed ex Dei gratuita bonitate: Condonantur errata, sed non his, qui suos errores pertinaciter tuentur, verùm his, qui illorum agunt pœnitentiam & resipiscunt. Amici leues offensiunculas commissas studio iuuandi condonant: sed vicissim domini seruos suos puniunt contra mandata sua facientes, etiamsi bonam intentionem prætexant. An verò putant leue esse offendere fratrem infirmum suo exemplo, superstitiosum hominem in suo errore confirmare? cultum Dei in humanis inuentis ponere? Omitto quòd infirmiorum errores non alendi, sed emendandi, non confirmandi, sed ijs medendum. Paulus lacte primùm cibauit infirmos Corinthios, at vsq; pueros increpat.*

8. *Quòd autem extenuant superstitiones Papisticas præ gentium idololatria, in eo pueriliter, ne quid dicam durius, agunt. An non idolum adoratur, quotiescunq; Deum colere peruerso & illicito ritu aggredimur? an non templa eorum idolis referta sunt? Et illa idolomania Papistarum, mutatis tantùm nominibus, à Gentilibus reuocata est. Habent armatum Martem Georgium: Neptunum Nicolaum aut Christophorum: Lucinam Margaretam: Sed quid necesse est hæc commemorare, cùm nulla sit vrbs, nullum oppidum tam vile, quod non suum proprium tutelarem Diuum habeat? nulla ars & conditio, quæ non habeat patronum peculiarem? Imò sunt Veioues inter eos, qui igne sacro, epilepsiâ & alijs morbis homines excruciant. Deum adorant, et orationem Dominicam recitant cum symbolo, & psalmos canunt: quasi verò non magi quoq; & incantatores, impurum & vanissimum genus hominum, psalmos recitent, & nomina Dei, Iehoua, Adonai, Elohim & alia ingemiscant. Quo hæc sanctiora sunt, eò grauius peccatur, cùm nomen Dei in vanum sumitur. Vel num illi Deum inuocari existimant, cùm præmurmuratâ oratione Dominicâ, genibus deinde coram idolo flexis, canitur:* Salue regina cœlorum; *aut,* Maria mater gratiæ, Mater misericordiæ, tu nos protege: in hora mortis suscipe: *aut simile quid. Sumpserunt sanè quædam à veteri Ecclesia: quædam ex lege in Ecclesiam transtulerunt. Sed an ne ideò lex abolita est à Christo, vt eandem Papa reponeret? & nos ijs quæ Deus sanciuit in lege non tenebimur, & ijsdē legibus à Papa non renouatis, sed prophanatis tenebimur? Ritus aliqui ex veteri Ecclesia repetiti sunt, fateor: sed quàm plerique superstitionibus conspurcati & fœdati? Neq; hos reijcimus, si à superstitione purgantur. Illum tamen quo de nunc agimus supra docuimus supra trecentos annos in vsu Ecclesiæ non fuisse.*

Videamus autem quàm benè cum Christi ritibus Papistici conueniant, & quàm longè à gentium superstitione absint. Conferamus Missam eorum, & omnes Missæ formas ac species, totamq; illam saltationem theatricam, cum Cœna Domini, in cuius locum illi abominandum hoc idolum & Deum Maozim substituerunt. Si quem videre libeat quàm pura sint eorum sacra, ingrediatur septa monialium, & claustra monachorum: fatebitur eos egregiè litare Veneri & Baccho.

Pauli exemplū excutitur. *Pauli exemplum nobis opponunt, & non vident, se quodammodo in Deum ipsum contumeliosos esse, dum ceremoniam illam cum superstitioso Antichristi instituto conferunt.* Nihili, *inquit,* fuit hæc ceremonia, lege dudum per Christum abolitâ. *Fateor: sed nondum fuit damnata. Donec enim Euangeliū clarius illucesceret, ritus illi Mosaicæ legis medij fuerunt, quibus Christiani ad ædificationem vti poterant: Et erant hæc Dei instituta non abrumpenda, sed iuxta Augustinum, honorificè sepelienda. His verò longè dissimilis est ratio superstitiosorum rituum Antichristi. Præterea dubium non est, Apostolum hic nihil aliud spectâsse, quàm vt vitaret offendiculum, vtq; rudibus in ædificationem aliquid concederet. Hunc zelum etiamsi nostri illi prætexant quoq;, tamen aliud ipsorum facta arguunt, dum ea non faciunt quæ magis erant necessaria ad ædificandum, & illa non omittunt, quæ ædificationi obstant.*

Locus 4 Re. 5. de Naaman Syro ponderatur. *Naamani exemplum minus eos iuuat: Cur enim quæso particulare exemplum regulam vitæ*

vitæ sibi proponunt? nesciunt legibus, non exemplis viuendũ? Aut vnde ipsis constat, fuisse hunc verâ fide præditum? annon potuit esse fides temporaria ex magnitudine miraculi, & beneficij diuini ita subitò orta, quæ illi hanc confessionem expresserit? habemus certè huius rei multa exempla in Euangelica historia. Sed esto, fidem ipsum firmam viuamq; habuisse. Nonne sciunt Deum aliquando priuilegio quodam suis indulgere multa, quæ in exemplum rapere non liceat. Non legitur Naamanum circumcisum esse: num propterea existimant Baptismi vsum omittendum esse? Non est credibile eum Pascha vnquam celebrâsse, ad quod nemo præputiatus admittebatur. Num verò hinc excusationem capient, quâ sibi liceat à Cœna Domini abstinere? Sed & hæc missa faciamus, ac Naamani historiam penitius inspiciamus, in qua sunt quædam, quæ laudari, quædam quæ excusari, & quædam quæ reprehendi possint. Laudem illa merentur: primùm, quòd miraculosæ curationis virtutem, quâ mundatus à lepra fuerat, nec aquis, nec Elisæo Prophetæ, sed soli Deo Israelis tribuit. Deinde, quòd agnouit, & confessus etiam est, non esse alium Deum in vniuersa terra, nisi tantùm in Israel. Verè scio (inquit) quòd non sit alius Deus in vniuersa terra, nisi tantùm in Israel: quâ confessione omnes alios Deos tanquam falsos reprobauit ac damnauit. Tertiò, quòd in posterum nullis alijs Dijs, nisi soli Deo sacrificare constituit. Nõ faciet vltrà (ait) seruus tuus holocaustum aut victimam, Dijs alienis, nisi Domino. Sic videlicet agnouit cultum sacrificiorum non deberi, nisi soli vero Deo: deinde, id penes se constituit, vt posthac Dijs alijs, quos ad id vsq; temporis coluerat, nullum cultum exhiberet, quandoquidem certò iam sciret, non esse eos veros Deos. Hæc insunt in ea historia, quæ laudari possunt, vnà cum eo, quòd erga Prophetam etiam animi gratitudinem admodum luculentam ostendit. Excusationem meretur illud, quòd onus duorum burdonum de terra Israelis secum abstulit, quo aram constitueret, in qua Deo Israelis sacrificaret. Non moratur quidem ista Deus, verùm pro temporum illorum qualitate, quibus etiam in populo Dei cultus Dei externus, sacrificijs pecudum constabat, non poterat vir bonus alio cultus genere fidem ac religionem cordis sui erga Deum declarare, quàm quem in Israele vigere sciebat. Reprehensibile verò erat, quòd cognito iam vero & vnico Deo, sese non statim ex aula & ministerio Regis sui auulsit, sed in pristino statu permanens officium suum Regi, in ipso quoq; falsi Dei templo, & cultu præstitit, à cuius debebat abhorrere ingressu pariter & aspectu. Quòd autem factum hoc reprehensibile existeret, ipse quoq; Naaman sentiebat & fatebatur. Nam sic eum ad Prophetam dixisse legimus. Hoc autem solùm est, de quo depreceris Dominum pro seruo tuo. Quando ingredietur Dominus meus templum Remmon, vt adoret, & illo innitente super manum meam, si adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, vt ignoscat mihi Dominus seruo tuo pro hac re. His verbis satis indicabat, agnoscere se, non cariturum culpâ, si propter Regem suum in templo Remmon postea genu flecteret, cùm constituisset iam, quòd nullum Deum amplius, nisi solùm verum illum & vnicum colere vellet. Hinc orabat Prophetam, vt pro hoc solo Deum deprecaretur. Non quidem certò statuebat quòd hoc facere vellet: sed metuens, ne fortè se commodè ab eo officio auellere non posset, non dicit, Adorabo in templo Remmon: sed, Si adorauero in templo Remmon: hoc est, Si me ab eo officio eximere non potero. Voce autem istam incuruationẽ, officium, quod Regi præstabat, nõ cultum quem Dijs falsis destinâsset. Id satis ex eo liquet, quòd non simpliciter dicit: Si adorauero in templo Remmon: sed, quando ingredietur Dominus meus in templum Remmon, vt adoret, & illo innitente super manum meam, si adorauero in templo Remmõ, adorante eo in eodem loco, &c. Non habebat quidem vir pius in animo, quòd Deum Remmon adorare vellet amplius: verùm, quoniam sciebat non esse satis, si corde illum non adoraret, nisi & à specie adorationis abstineret, culpam eius rei deprecatur, orans, vt quicquid illud esset, à Domino sibi ignosceretur. Hæc adeò manifestè insunt isti historiæ, vt nemo qui eam legit, illa non statim intelligat. Præterea, si maximè adorauit, fuit id factum reprehensibile, quod ipsemet quoq; fatetur. Imitanda verò non sunt, quæ laudari nec debent nec possunt: ideoq; prudenter discernendum est in exemplis sanctorum, inter ea quæ laudem merentur, & ea, quæ quoniam vitiosa sunt, culpam habent, & indigent, vt per gratiam Dei condonentur. Nec est, quòd obijciant, Prophetam Helisæum ipsum, non iudicâsse peccaturum Naaman, si in gra-

tiam Domini sui adoraturus esset in Remmon: vel certè leuitem atque ita peccaturum, vt id peccati, secundùm ipsius portionem facilè cōdonaturus esset Dominus. *Petierat enim Naaman, vt pro se Dominū deprecaretur, quo sibi ignosceret, si adoraret post hac in templo Remmon. Respondet Propheta:* Vade in pace: *quæ verba omnino consensum aliquē includunt, verùm ad id quod petitum fuerat. Ergo non respondit de condonatione peccati, quæ erat in manu Dei, sed de oratione sua, quâ oraturus esset pro ipso ad Dominū, sicut petierat. Non debet igitur hinc colligi, quòd huiusmodi adorationis genus nihil habeat peccati. Alioqui Prophetam id disertè exprimere conueniebat, ne frustra vir bonus conscientiâ peccati diuexaretur, vbi nihil esset peccati.*

Expendendæ quoque sunt in persona Syri huius circumstantiæ, quæ Prophetam ad hoc permouerunt, vt petitioni illius tantâ facilitate assentiretur, illumque in pace à se dimitteret. Erat homo Ethnicus, in magno dignitatis gradu apud Regem Syriæ constitutus, & tam primùm ad cognitionem Dei conuersus, inque fide veri & vnici Dei recens ac tenera plantula, nondum etiam sacramento initiationis populo Dei insertus: quare nondum illi grauia perfectionis opera imponi poterant, quæ vix illi portant, qui multis annis in fide ac populo Dei sunt enutriti. Deinde, sanctè promiserat non culturum se amplius Deos alienos, sed solùm Deum Israelis. In cuius rei testimonium tantùm terræ secum auferebat quantùm in sua patria ad ædificationem altaris sufficere existimabat. Hoc etiam Propheta Israelitæ non concessisset: erat enim illicitum Iudæis aliquo in loco sacrificare Domino, nisi quem ille elegisset. Sed abundè multum esse putabat, quòd tam egregiè damnatis Dijs alienis, vnum ac verum Israelis Deum agnouerat: confessus etiam fuerat, ac vnicè sibi colendum esse statuerat. Hæc conuersionis principia Prophetæ non immeritò in homine Ethnico vsque adeò probabantur, vt quod reliquum defectum attinebat, iuberet illum animo esse quieto, polliceretúrque oraturum se pro ipso ad Dominum, vt clementer, sicuti petebat, condonaretur. Quid verò hîc inter nostros illos & hunc simile? Illi à pueris in vera religione educati sunt, ipsis clara lux Euangelij ante oculos fulget; nec tamen ciuilem ritum sed superstitiosam consuetudinem Papistarum dudum abolitam in vsum reuocant, inque ea cultum Dei constituunt.

Veteres autem habuisse certas precandi horas, manè præsertim ac vesperi *fatemur quidem: fuere autem hæ preces publicæ, in quibus ad sacrificia peragenda conueniebant, aut ad sacros cœtus conuocabantur. In priuatis etiam precibus easdem horas, & præterea etiam alias obseruatas fuisse non negamus. Sed quo ad publicos cœtus Ecclesiæ singulæ suam libertatē semper habuere de his rebus constituendi: id quod testatur magnū discrimen in Ecclesijs obseruatum circa has horas, vt in Ecclesiastica historia Socratis traditur lib. 5. cap. 22. Itaque non dubitandum est, horis priuatarum precum maiorem fuisse libertatem: quamuis verisimile sit, plerosque eas amâsse, & si possent, etiā delegisse, quas à Prophetis & Apostolis nouerant vsurpatas. Quod si putant vtile esse constitutas horas publico signo indicari: quæso cur non easdem seruant, quas Apostoli seruârunt?* Sextam, aiunt, retinemus, quæ nobis est vndecima. *At veterum sexta cum nostra duodecima, quando media est dies, conuenit: sed discrimen hoc non moramur.* Petrus Sextâ orauit: *Petrus, inquam, volens comedere prius ad orationem ascendit in cœnaculum: Nostri verò illi sæpe orationem nullam cibo præmittunt: rarius etiam gratias agunt: Et certè non tam seriò preces ante cibum sumptum, & gratiarum actionem finito conuiuio vrgent, atque hanc Campanariam orationem.*

Iam verò hæc illorum consecutio nulla est: Licuit olim horas certas deligere, licet ergo publico signo eas denunciare. *Si putant Ecclesiam posse horas cœtuum sacrorum constituere, & ad illos homines conuocare, procedit hæc illorum argumentatio: Sed hoc loco de priuatis precibus verba faciunt: & non vident hoc signo publico ex priuatis se facere publicas preces: quæ tamen non fiant in aliquo publico cœtu, nullâ certâ formâ, cum nullo ministerio sacro coniunctæ: quod mihi quidem perabsurdum videtur. Quòd si sunt priuatæ, nullo modo mihi concedendum videtur, vt publico signo indicentur ac denuncientur, non modò quia hoc cum natura priuatarum precum pugnat, verumetiam quia huiusmodi instituta periculosa sunt, & plerunque in superstitionem & frigidam ceremoniam degenerant: id quod in his veterum horis factum videmus, quæ tandem alijs etiam horis quatuor additis, ad perficiendum septenarium numerum, ad* solos

solos sacerdotes relegatæ sunt. Videmus veteres, & ipsum Christum in suis precibus priuatis quietem & secessum sæpe quæsiuisse: scimus etiam ad orandum attentionem summam requiri, & animum ab omnibus alijs curis auocatum: at vbi campana insonuerit, cùm hic fortè in conuiuio sedeat, alter deambulet, tertius in negotiatione aliqua versetur, poterit ne subitò, & hoc signo dato, animum ab his rebus & sermonibus, quibus paulò ante erat immersus, auocare, & totum rerum diuinarum meditationi addicere? Credo equidem vix sexcentesimum quemq; hoc facturum: & tamen, ne solus videatur cæteris irreligiosior, caput nudabit, genu flectet, orationis speciem præbebit, animo interea alijs & varijs curis distracto. Quis ergo has preces probare poterit?

Quòd autem ex Tertulliano conijcere volunt, veteres Christianos publico quodam signo eius ætate denunciasse hæc constituta precum tempora, eò quòd has horas publicè resonare dicat: ridicula admodum, quod pace illorum dixerim, est coniectura. Quis enim credat illis temporibus, quibus vix in publicum prodire licebat Christianis, quando priuatis in domibus, aut etiam in subterraneis Cryptis metu persecutionis orandi causa conueniebant, tubis aut campanis, aut voce præconis statas horas denunciatas fuisse? Loquitur Tertullianus de ciuili obseruatione, quæ apud Romanos in vsu erat. Tres horæ nominatæ totum diem in quadrantes distinguunt, & certa quasi officia singularum erant. Notum est illud Poëtæ: Exercet raucos tertia causidicos. Item: Sexta quies clasis. Et rursus: Imperat exstructos frangere nona thoros, Quare cùm causas in foro agerent tertiâ: Sextam otio & meditationi darent: Nonâ cœnarent, hinc inquit Tertullianus, istis horis, vt insignioribus diem distribui, negotia distingui, & easdem publicè resonare, vel quòd celebres, vel quòd cùm aliæ horæ clepsydris, & gnomonis vmbrâ lucente Sole indicarentur, hæ signo aliquo sonoro publicè indicabantur. Et quid vetat meam quoq; coniecturam proferre? Vt milites suas habent vigilias, in quas noctem distinguunt: ita crediderim prætorianos milites in hæc tempora distribuisse excubias aut stationes suas, quibus sibi succedebant. Cùm igitur hæc tempora insigniora essent, veteres Christiani pro sua pietate illis horis, quibus alij in foro litigabant, aut domi deliciabantur, ipsi Deum inuocabant & adorabant. Horum igitur pietatem imitari nemo prohibet: imò probamus eos, qui his & alijs horis orant ex animo & vera fide, amouent ostentationem & hypocrisim, cauent omnem offensionem: Sed vt sentiamus publicum signum instituendum esse, id rationibus expositis adducti facere non possumus. Quod si tantopere exempla veterum imitanda, & in publicum vsum transferenda existimant, mediâ nocte homines Campanæ pulsu ad orandũ excitandi erunt, cùm in Psalmis legamus: Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi: Paulus quoq; & Sylas mediâ nocte in carcere adorantes laudabant Deum. Quin etiam veteres Christiani olim vigilias instituerunt, quòd Christi vltimum aduentum noctu futurum crederent, vt semper parati inuenirentur. Et tamen hi nocturni cœtus, qui in vsu veteris Ecclesiæ fuerunt, cùm periculosi viderentur, ipsis pontificibus consentientibus, aboliti sunt: & nos pontificium institutum superstitione plenum in vsum reuocabimus?

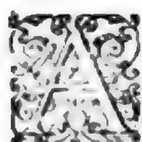
Tertulliani locus explicatur.

Vtile autẽ esse inquiunt, vt hominibus in memoriam reuocetur Seruatoris sup- 10.
plicium, quod insons pro expiatione nostrorũ peccatorũ luit: & quibus horis ea euenere, quæ præcipua sunt in passione: ideò has potissimũ horas obseruandas esse. O nouã & inauditã rationem docendi. Christus redemptor corpore suo terris excedens, semper tamen ipse præsens Ecclesiæ, Apostolos, Pastores & Doctores dedit Ecclesiæ, hisce mandauit, vt Euangeliũ prædicarent, & ita homines in religione erudirent: dedit etiam Ecclesiæ suæ mysticam Cœnam, in qua panis frangitur, vinum funditur in commemorationem mortis Christi. At verò nos quasi Christo prudentiores his non contenti, nouas docendi rationes excogitabimus? Quàm autem vtiles sint illæ, probat ipsa experientia. Etenim in hunc finem positæ sunt primùm imagines in templis, vt homines simplices de Christi factis, & præsertim de his supplicijs, quæ redemptionis nostræ causâ pertulit, admonerent, & quasi laicorum libri essent: sed breui hoc institutum in horrendam idolomaniam degenerauit. Quid aliud nobis quoq; expectandum est, si nos etiam in rebus diuinis nostro arbitratu sapere voluerimus? & nouos Apostolos passionis Christi Campanas fecerimus? Vtamur illis medijs, quæ à Christo sunt instituta. Vis quotidie

campanas pulsari ad commemorationem mortis Christi excitandam in hominibus? an non illæ quotidie pulsantur ad homines in cœtum Ecclesiæ conuocandum? Illic sonat verbum Dei, quo nos Christus vult erudiri: illic ministri à Christo ordinati eius merita nobis commendant: illic cœtus fidelium quotidie Christo pro acceptis beneficijs gratias agit, & ea secum meditatur: ad hunc cœtum se adiungant: quærant Christum vbi quæri vult, & inuenient. Num æs mortuum viuentibus Dei ministris anteponemus? Num Antichristum Christo prudentiorem existimabimus? Num eius instituta potiora nobis erunt Christi legibus? Malunt cum paucis orare fortè inter pocula, quàm cum vniuerso Ecclesiæ cœtu preces suas coniungere.

CAPVT XXVII.

De Crucibus, Gallisgallinaceis & Stellis in Templorum turribus.

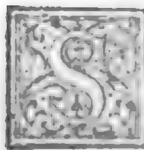
AD hoc caput referenda videtur consuetudo iam olim exorta & multis iam seculis obseruata, quâ templorum pinnis aut turribus gallorum *effigies imponuntur. Qua re admonere voluerunt, in templis Verbi Dei prædicationem perpetuò sonare, & eius ad ministros gallorum instar pœnitentiam securis & dormientibus intonare, & quosuis ad eam excitare debere. De quo Durandus lib. 1. cap. 1. Rationalis sic scribit:* Gallus supra Ecclesiam positus, prædicatores designat. Gallus enim profundæ noctis peruigil horas suo cantu diuidit: dormientes excitat: diem appropinquantem præcinit: sed prius seipsum alarum verbere ad cantandum excitat. Hæc singula mysterio non carent. Nox enim est hoc seculum: dormientes sunt filij huius noctis in peccatis iacentes. Gallus prædicatores, qui distinctè prædicant & dormientes excitant, vt abijciant opera tenebrarum: lucem venturā prænuntiant, dum diem iudicij & futuram gloriam prædicant: & prudenter antè, quàm alijs virtutes prædicant, seipsos à somno peccati excitant. Hi etiam, sicut & Gallus contra ventum se vertunt, quando increpando & arguendo contra rebelles fortiter resistūt, ne lupo veniente fugisse arguantur. *Hæc Durandus. Hoc quidem proprium Episcoporum munus in veteri Ecclesia fuit: at postquam Episcopi auro argentoq; abundare cœperunt, simul etiam gallicinium istud conticuit, & cum hominum traditionibus superstitiones inutiles irrepserunt, in quibus plerią; pœnitentiam consistere putant.*

Interdum imponuntur templorum turribus Cruces, *ad significandum Ecclesiam vel Cruce redemptam, vel Cruci in terris subiectam perpetuò fore. Potest etiam hæc consuetudo ponendarum Crucium in summitate templorum aliam Originem habere. Cùm enim Episcopus Apamensis, partem Crucis Dominicæ circumgestaret, Persico exercitu vrbi imminente, eaq; ostensâ Apameenses liberarentur, vt quidem refert Euagrius ex Procopio, eius miraculi memoriæ causâ Crux in summo templi vertice proposita fuit.*

Non rarò etiam imponuntur eis Stellarum *effigies, ad demonstrandum, vel verbum Dei in Ecclesia instar stellarum fulgere, vel Ecclesiæ, hoc est, populi & præsertim ministrorum bona opera ita lucere debere, vt ea videntes homines glorificent Patrem qui in cœlis est.*

CAPVT XXVIII.

DE ORIGINE ET PROGRESSV PROCESSIONVM AD TEMPLA & alia loca sacra: Vbi & de STATIONIBVS, LITANIIS, ROGATIONIBVS, ET SVPPLICATIONIBVS.

SVB PROCESSIONVM *nomine, tanquam genere,* STATIONES LITANIAS, ROGATIONES & SVPPLICATIONES, *vt species comprehendo: In his enim* sacrificalibus pompis, *vt à Polydoro Vergilio libro 6. cap. 8. de In-*

de Inuent. vocantur, publicè proceditur ad templa Deorum, & binos præcedendo bini longo ordine sequuntur, à loco ad locum progrediendo, ac magnâ voce orando: Polydorus ibidem.

DE STATIONIBVS.

STATIONES in primitiua Ecclesia fuerunt feriæ, quibus populus in certis vel locis vel templis conueniebat ad auditum verbi, ad communionem Sacramentorum & ad preces publicas. Vt verò hodiè celebrantur, sunt Processiones solennes conuentus, ad alicuius Sancti Templum, vt gratiæ illi Sancto persoluantur & agantur pro acceptis beneficijs: Beleth in suo Rationali cap.6. Stationes quid in primitiua Ecclesia, & hodie.

Appellabantur autem apud veteres in primitiua Ecclesia Stationes, quasi statæ, id est, certis diebus ac statutis celebres. Nam sic statæ ceremoniæ, vt Festo Pompeio placet, dicebantur sacrificia, quæ certis quibusdam diebus & statutis celebrabantur, nec mutabantur, sed stabilia & firma starent. Vnde Cato, Sacra stata & solennia sacra seruâsti. Alij Stationes dictas volũt ex militari exemplo, quòd perinde hæc sacra, siue hæ ædes sacræ in quibus illa fiunt, statutis diebus custodiantur, frequententurq́, ac solent loca ad custodiam aßignata militibus, quando stant Vigilantes: Polydorus lib.8.cap.1. Stationes cur sic dictæ.

Beleth in suo Rationali cap.6. Stationes inde dici putat, quòd stantes Deo agant gratias, non flexis genibus, sicut in Litanijs: nec in ijs supplicationis vtantur vocibus, sed laudes Deo & Sanctis cantent. Stationis igitur voce, vt Panuinius refert in Appendice ad Platinam, significabant antiqui Christiani actum quendam corporis, quo in sacris conuentibus orantes stabant, quod præcipuè Dominico die fiebat. Tertullianus in libro de Corona militis, de milite Christiano loquens: Iam, inquit, & Stationes aut alij magis faceret quàm Christo, aut & Dominico die quando nec Christo? Quæ vt rectius intelligantur, illud scitu dignum est, apud veteres Christianos inter plura duo fuisse comprecationum genera: Primum, cùm genibus flexis: alterum, cùm stantes orarent. Historia de legione Fulminatrice Christiana in expeditione Germanica M. Antonini, quæ exercitui in ardentißima siti pluuiam precibus à Deo (Tertulliano teste in Apologetico & ad Scapulam) impetrauit, indicat, orantes genibus flexis prouoluisse se in terram, eumque orandi ritum antiquißimum, & certißimum fuisse, omnibus seculis apparet. Clemens vltimo Stromat. refert, orantes solitos abijcere sese in terram; quod de geniculis adorare in libro de Corona militis, & Geniculatio ad Scapulam Tertullianus vocat: Quando non, inquit, geniculationibus & ieiunationibus nostris etiam siccitates sunt depulsæ? Idem testatur Origenes libro quarto in Numeros. Aliud porrò precandi genus erat, cùm stantes orabant: quod de geniculis non adorare, vocat idem Tertullianus: quem orandi morem die Dominico, & per totum id tempus, quod inter Pascha & Pentecosten est, vsurpabant. Tertullianus in libro de Corona militis: Die Dominico ieiunium nefas duximus, vel de geniculis adorare. Duo comprecationum genera apud veteres.

Refert Beleth modo citato loco, Stationes has ex Iudaismo in Christi Ecclesiam transsumptas esse. Populus Iudaicus, inquit, atque etiam complures Ethnici Hierosolymam conueniebant in maximis solennitatibus, in Paschate nimirum & Pentecoste, vt in templo adorarent, & ibidem munera offerrent, ac Deo gratias pro innumeris beneficijs agerent. Ab hac ergo est consuetudine, quod etiamnum hodie Pontificij obseruant: vt omnes pariter ab oppidis, villis, alijsq́ locis suburbijs in septimana Paschali & Pentecostes ad Episcopalem Ecclesiam conueniunt. Stationes vnde in Ecclesiam transsumptæ.

Quando autem & à quibus in Ecclesiam Christi translata sint, quæritur? Sunt qui eas statim post Apostolorum tempora à Christianis vsurpatas esse contendunt, idq́ ex Tertulliani libro de Corona militis, alijsq́ probare conantur. Respondeo, facit quidem Tertullianus Stationum aliquoties mentionem: eæ verò à Pontificiorum Stationibus diuersæ fuerunt. Nam in ijs Sancti non adorabantur, nec vllus cultus eis exhibebatur: sed erant statæ feriæ, quibus populus conueniebat ad auditum verbi, ad communionem sacramentorum, & adorationem Dei. Et quia stantes verbum Dei audiebant, orationes faciebant & sacramenta percipie- Stationes quando et à quibus in Ecclesiam translatæ.

bant, Stationes vocârunt eas. *Unde rectè B. Rhenanus in suis ad Tertulliani librum de Corona militis Annotationibus, scribit*, Stationes veterum nil nisi statis diebus conuentus fuisse, in quibus stantes orârint. *Hodie verò diuersissima earum est ratio.*

Stationes maxima ex parte à Gregorio M. institutæ.

Platina autem & Sabellicus Enne 8. cap. 5. de Stationibus referunt, quòd maxima ex parte à Gregorio M. Papa inuentæ & institutæ sint: præsertim quæ habentur Romæ in Basilica Petri die Natali Christi, in Epiphanijs, in Passione, in albis Paschæ, in Ascensione, in Pentecoste, in Natalibus Apostolorum, in tertia Dominica Aduentus, in Dedicatione templi Petri & Andreæ, in Cathedra Petri. *Hanc Romanorum consuetudinem imitatæ sunt etiam aliæ Ecclesiæ. Durandus enim libro 7. cap. 1.* Sicut, *inquit*, Romani pro vitandis suis periculis statuerunt suas stationes in vrbe: *sic ad eorum imitationem alij in suis vrbibus ob causas similes Stationes instituerunt. Et Beleth supra citato capite*, Stationes, *inquit*, à Romanis habuerunt initium, qui eas maximè frequentant: qui cum intercessionibus Sanctorum, quorum suffragia implorabant, pericula euasissent, cum Processione veniebant ad Ecclesiam illius Sancti, cuius patrocinio fuerant liberati, laudes Deo cum gratiarum actionibus persoluentes. *Ex quibus simul intelligimus, Pontificiorum Stationes, vt iam seculis aliquot vsurpatæ sunt, ad cultum idololatricum & venerationem Sanctorum mortuorum institutas esse.*

Gregorius M. ad certas stationes Romæ non instituit indulgentias.

Quòd autem dicunt Pontificij, Gregorium M. suo tempore ad certas in templis seu Ecclesijs Romanis Stationes dedisse Indulgentias, *vanum, fictum, falsum & fabulosum est. Nihil enim tale, vel in Gregorij scriptis, vel in certis illorum temporum historijs inuenitur. Occasio verò huius fabulæ inde arrepta esse videtur. Posteriores Pontifices Rom. ad Stationes in certis Romæ vrbis Ecclesijs multas & magnas profuderunt Indulgentias. Et quia Gregorius M. Stationes instituit, ideò illi quoq; Indulgentias Pontificias, de quibus hodiè dimicatur, adscribunt, sed sine vllo prorsus documento ex Gregorij scriptis. Nam & Tertullianus aliquot in locis de Stationibus in Ecclesia sui temporis scribit: non tamen inde sequitur, Tertullianum vel authorem vel approbatorem fuisse Pontificiarum Indulgentiarum quæ hodiè in Stationibus dantur.*

Diu post Gregorium M. Stationibus indulgentiæ additæ.

Longo igitur tempore demùm post Gregorium Indulgentiæ hæ Stationibus, seu conuentibus in templis Romanæ vrbis celebratis, eorundemq; templorum visitatoribus concessæ fuerunt. Cùm enim in primitiua Ecclesia, sicut diximus ab initio huius cap. Stationes essent feriæ, quibus populus in certa templa ad audiendum verbum Dei, ad participandum mysteria, & ad preces peragendas conueniebat: Progressu verò temporis exercitia hæc ferè obsoleuissent, addiderunt Indulgentias, vt homines eò inuitarentur. Et Bonifacius VIII. *primus hoc priuilegium dedit, Pauli & Petri Basilicæ: Clemens* VI. *addidit Ecclesiam Lateranensem: Sixtus* IV. *templum Mariæ maioris. Et in Iubilæis tantùm in his templis Indulgentias primùm vendebant. Postea negociatione feliciter procedente, addiderunt alias etiam Ecclesias vrbis, & Indulgentiarum numerum singulis diebus in infinitum auxerunt.*

Summa notationis indulgentiarum in Stationibus Rom.

Adscribam autem hoc loco summam notationis Indulgentiarum in Stationibus Romanis, sicut Latinè editæ sunt Romæ anno 1475. & postea Norbergæ amplificatæ anno 1491. vt Lector impudentiam cauponationum, licitationum et nundinationum Romanistarum, in breui quasi tabella ob oculos habere possit.

Dicunt igitur Romæ fuisse mille quingentas quinq; Ecclesias, inter quas septem sunt Principales priuilegiatæ maiori priuilegio.

Primam dicunt esse Ecclesiam Lateranensem, quæ sit caput totius orbis & vrbis. In illa sunt omni die quadraginta & octo anni Indulgentiarum, & totidem quadragenæ, & remissio tertiæ partis omnium peccatorum. Item: Papa Syluester & Gregorius, qui eam consecrârunt, dederunt tantas Indulgentias, quòd nemo potest enumerare, nisi solus Deus, testante Bonifacio VIII. *qui dixit*, Si homines scirent Indulgentias Ecclesiæ Lateranensis, non opus esset, quòd irent per mare ad Sanctum Sepulchrum, vel ad Sanctum Iacobum. *Item: Dicit Papa Bonifacius:* Si quis ad sedem nostram Lateranensem, deuotionis, orationis, aut peregrinationis causâ veniret, ille absolueretur ab omnibus suis pec

catis

catis. *In Capella, quæ vocatur* Sanctum Sanctorum, *quam mulieribus non licet ingredi, est vera & plenaria remissio omnium peccatorum. In eadem Capella sunt gradus 28. qui steterunt ante domum Pilati in Hierusalem. Et quicunq; hos gradus ascenderit cum deuotione, habet pro quolibet gradu nouem annos Indulgentiarum, et totidem quadragenas, ac remissionem tertiæ partis omnium peccatorum. Qui verò geniculando gradus illos ascendit, is vnam animam, pro qua orat, liberat ex purgatorio. In die dedicationis, qui vocatur* dies Saluatoris, *est ibi plenaria remissio omnium peccatorum à culpa & à pœna. Cumque Papa primùm indulgentiam illam largiretur, Angeli præsente populo dixerunt:* Amen. *Item: quando capita Petri & Pauli ibi ostenduntur, tunc Romani habent indulgentias trium millium annorum; Vicini sex millium, qui è longinquo venerunt, duodecim millium. In illa Ecclesia est aurea Porta, quæ tantum in anno Iubileo aperitur. Sunt autem tres portæ, per quarum vnam Christus Hierosolymis ad mortem suam iuit: Cumq; non certò constet, quæ ex istis tribus illa sit, itur per omnes tres. Et qui deuotione per illas transit, liber fit à peccatis non aliter ac homo, cùm primùm baptizatur: Etiam pro animabus itur per illas portas. Item: cum Gregorius Ecclesiam illam Lateranensem denuò dedicaret, dedit tot dierum indulgentias, quot guttæ cadunt, si per tres dies & noctes continuè pluat. Cumq; Gregorius metueret, ne thesaurus gratiæ illâ profusione euacuaretur: Christus apparuit ei, & dixit:* se concedere vt plures det indulgentias, populum enim his opus habere. Sanctum Sanctorum Romanum.

Secunda *Ecclesia principalis Romæ est ad* sanctum Petrum in Vaticano, *in qua sunt omni die quadraginta & octo anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remissio tertiæ partis omnium peccatorum. Pro quolibet altari, quæ fuerunt centum & nouem, dantur decem & octo anni. In festis duplicibus duplicantur illæ indulgentiæ. In festo Annunciationis Mariæ sunt ibi mille anni indulgentiarum. Qui ascendit gradus Petri cum deuotione (sunt autem viginti octo) pro quolibet conceduntur septem anni. Alexander postea ad singulos gradus dedit mille annos. Quando ibi ostenditur* Veronica, *tunc Romani habent indulgentias trium millium annorum. Itali sex millium, longinqui duodecim millium. In omnibus festis Christi, Mariæ & Petri sunt ibi mille annorum indulgentiæ. Ad summum altare omni die sunt octodecim anni. Pro peregrinis est ibi plenaria remissio, etiamsi quis patrem & matrem verberâsset. Sub altari sunt corpora Petri & Pauli, ibi sunt quatuor millia annorum. Apud altare ante chorum sunt quatuordecim millia annorum, & liberatio vnius animæ ex purgatorio. Est autem præcipua porta aurea, quæ in Iubileo aperitur in Ecclesia Sancti Petri, altera in Lateranensi, tertia in Ecclesia Mariæ maioris.* Secunda Ecclesia principalis Romæ, eiusq; indulgentiæ.

Tertia *Ecclesia principalis est* ad sanctũ Paulum, *in qua sunt omni die 48. anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remissio tertiæ partis omnium peccatorum. In conuersione Pauli sunt ibi centum anni indulgentiarum. In dedicatione Ecclesiæ sunt ibi mille anni. In festo Innocentium 48. anni.* Tertia Ecclesia principalis Romæ, eiusq; indulgentiæ.

Quarta *Ecclesia principalis est* ad sanctam Mariam maiorem, *in qua sunt omni die 48. anni, totidem quadragenæ, & remissio tertiæ partis omnium peccatorum. Nonâ die Maij est ibi remissio omnium peccatorum à pœna & à culpa. In omnibus festis Mariæ sunt ibi duodecim millia annorum. In die dedicationis mille anni & quatuordecim.* Quarta Ecclesia eiusq; indulgentiæ.

Quinta *Ecclesia est ad* S. Laurentium, *in qua sunt omni die 48. anni, totidem quadragenæ, & remissio tertiæ partis omnium peccatorum. Qui lapidem, super quo assatus fuit Laurentius visitauerit: & sepulchrum eius habet septem millia annorum. Qui omni quartâ feriâ per annum vnum Ecclesiam illam intrauerit, liberat vnam animam ex purgatorio.*

Sexta *Ecclesia est* ad sanctum Sebastianum, *in qua præter generales indulgentias 48. annorum sunt omni die mille anni. In mense Maio est ibi vera & plenaria remissio omnium peccatorum. Similiter etiam in Cœmiterio Calixti. Varij demùm Pontifices visitantibus dederunt 48. millia annorum. Ibi est locus, vbi Angelus apparuit Gregorio dicens:* In hoc loco potest vnusquisq; contritus & confessus remissionem omnium peccatorum à culpa & pœna promereri.

Septima *Ecclesia principalis est* ad sanctam Crucem, *in qua sunt omni die 48. anni.* Septima Ecclesia principalis Romæ & eius Indulgentiæ.

Omni die Dominicâ sunt ibi trecenti anni. In Capella Ierusalem est plenaria remissio omnium peccatorum. Deinde sex Pontifices fuerunt, quorum quilibet mille annos dedit. In die dedicationis est ibi plenaria remissio.

Ecclesia Mariæ ad aram cœli.

In Ecclesia Mariæ ad aram cœli *sunt omni die mille anni. In festo Assumptionis sunt sex millia annorum. In festo Annunciationis plenaria remissio. In Ecclesia* sancti Syluestri *sunt quadraginta anni. In Ecclesia* sancti Praxedis *trecenti anni. In* Capella Mariæ, *quæ vocatur* (libera nos à pœnis inferni) *sunt omni die duodecim millia annorum. In Ecclesia* Iohannis ante portam Latinam *potest quis liberare vnam animam de purgatorio, dicendo vel faciendo dicere vnam Missam. In Ecclesia* Mariæ nouæ *sunt omni die ducenti anni indulgentiarum.* Ad Mariam Transtyberinam *omni die ducenti anni.* Ad Chrysogoni *omni die centum anni.* Ad Bartholomæi *omni die mille anni, & in die Bartholomæi plenaria remissio.* Ad Iohannis de Insula *quotidie mille anni.* Ad Anastasij *quotidie quadraginta millia annorum.* Ad Mariæ ad scalam Cœli *quotidie septingenti anni. Singulis festiuitatibus Mariæ quatuor millia annorum. Die dedicationis plenaria remissio.* Ad Sixti *quotidie septem anni.* Ad Clementis *quotidie quadraginta anni.* Ad Cosmæ & Damiani *quotidie mille anni.* Ad Adriani *quotidie mille anni.* Ad Mariæ rotundæ *singulis Dominicis & quartis ferijs 30. anni.* In Choro *quotidie quadraginta anni.* In festo omniū Sanctorū *plenaria remissio.* Ad Barbaræ *mille anni.* Ad Iacobi *quotidie 1500. anni.* Ad sancti Spiritus *quotidie vndecim millia.*

DE LITANIIS, ROGATIONIbus & Supplicationibus.

Q*Vas Græci λιτανείας, Latini* Rogationes *&* Supplicationes *vocant. Eæ ad vitanda quidem mala fiunt, atq; omne effugiendum periculum, sed non sine ieiunio & veste humili, aut habitu lugubri, vocibus in modum supplicantis, vt Beleth & Durandus testantur. Exstat Græcum vocabulum λιτανείας etiam in Epistola 63. Basilij, & explicatur in Can. 32. Moguntini Concilij sub Carolo M. celebrati his verbis:* Litaniæ Græco nomine appellantur, quæ Latinè dicuntur Rogationes. Inter λιτανείας autem & ἐξομολογήσεις hoc differt: Quòd Exomologeses, pro sola peccatorum confessione agantur: Litaniæ verò indicuntur propter rogandum Deum, & impetrandum in aliquo misericordiam eius. Sed iam vtrumque vocabulum sub vna dignatione habetur. *Hæc Canon ille.*

Litaniæ et Exomologesis differentia.

Supplicationū vsus frequens apud Romanos, & cur.

Supplicationum vsus apud Ethnicos fuit longè frequentissimus, inprimis Romanos; earumque tempore Iustitium *fuit, hoc est, publica feriatio: & tribus de causis eas institutas ab illis reperimus.*

1. Primò, *cùm aliquid à Dijs Romani petere instituissent, præsertim cùm bellū aliquod ordirentur. De huius generis Supplicationibus Liuius loquitur,* Ab hac, *inquit,* oratione in suffragium missi, vt rogârat bellum iusserunt. Supplicatio inde à Consulibus in triduum ex Senatusconsulto indicta est, obsecratiq; circa omnia puluinaria Dij: quod bellum cum Philippo populus iussisset, id benè ac feliciter eueniret. *Et libro 2. Belli Punici 2.* His, *inquit,* Senatusconsultis perfectis, L. Cornelius Lentulus Pontifex Maximus consulente Collegio Pontificum, omnium primùm populum consulendum de verè sacro censet, iniussu populi non posse voueri. Rogatus in hæc verba populus: Velitis, iubeatis'ne hoc sic fieri? si res populi Rom. Quiritium ad quinquennium proximum, sicut velim eam, salua seruata erit: hisce duellis datum donum duit populus Rom. Quiritium, quod duellum populo Romano cum Carthaginensi est. *Et mox:* Eiusdem rei causâ Ludi magni voti, æris 133. millibus triente: præterea bubus Ioui trecentis: multis alijs diuis, bubus albis, atq; cæteris hostijs. Votis ritè nuncupatis, Supplicatio edicta, supplicatumq; vt cum coniugibus ac liberis non vrbana multitudo tantum, sed agrestium etiam, quos in aliqua sua fortuna publica quoq; contingebant.

Secundò

Secundò, *in rebus aduersis fiebant Supplicationes, ad Deorum iram deprecandam. De his ita scribit Liuius lib.* 10. Eo anno prodigia multa fuerunt, quorũ auerruncandorum causâ Supplicationes in biduum Senatus decreuit, publicè vinum ac thus præbitum, supplicatum iere frequentes viri fœminæq́. *Et libro* 2. *de bello Punico* 2. Augebant metum prodigia simul ex multis locis nuntiata. In Sycilia militibus aliquot spicula, in Sardinia autem in muro circumeunti vigilias equiti scipionem, quem manu tenuerat, arsisse: & littora crebris ignibus fulsisse, & scuta duo sanguinem sudâsse, & milites quosdam ictos fulminibus, & Solis orbem minui visum, & Præneste ardentes lapides cœlo cecidisse; & Arpis palmas in cœlo visas, pugnantemq́ cũ Luna Solẽ, & Capenæ duas interdiu Lunas ortas, & aquas Cærete sanguine mistas fluxisse, fontemq́ ipsum Herculis cruentis manâsse sparsum maculis, & Antij metentibus cruentas in corbem spicas cecidisse, & Falerijs cœlum findi visum velut magno hiatu, quaq́ patuerit ingens lumen effulsisse, sortes suâ sponte attenuatas, vnamq́ excidisse ita scriptam: Mauors telum suum concutit. Et per idem tempus Romæ signum Martis Appiâ viâ ad simulachra luporm sudâsse, & Capuę speciem cœli ardentis fuisse, lunęq́ inter imbrem cadentis. &c. His, sicut erant nunciata expositis, authoribusq́ in curiam introductis, Consul de religione Patres consuluit. Decretum est, vt ea prodigia partim maioribus hostijs, partim lactentibus procurarẽtur, & vti supplicatio per triduum ad omnia puluinaria haberetur. *Rursus lib.* 4. Hæc prodigia, *ait*, hostijs maioribus procurata sunt ex aruspicum responso, & Supplicatio omnibus Dijs, quorum puluinaria Romæ sunt, adhibita est. *Item*, Tempestates fœdæ fuerunt, in Albano monte biduo continenter lapidibus pluit: tacta de cœlo multa, duæ in Capitolio ædes, vallum in castris multis locis supra Suessulam, & duo vigiles exanimati, murus, turresq́ quædã Cumis non ictæ modò fulminibus, sed etiam decussæ. Reatæ saxum ingens visum volitare. Sol rubere solito magis, sanguineoq́ similis. Horum prodigiorum causâ diem vnum Supplicatio fuit. 2.

Tertiò, *etiam in prosperis rebus, puta ob victoriam, &c. à Romanis habebantur Supplicationes, quum Dijs gratias essent acturi. Meminit earum Liuius lib.* 3. Geminâ victoriâ duobus bifariam prælijs partâ, malignè Senatus in vnum diem Supplicationes Consulum nomine decreuit: populus iniussu et altero die frequens iuit, supplicatumq́ est, & hæc vaga popularisq́ Supplicatio studijs propè celebratior fuit. *Et libro* 10. Partem curæ exornârunt Senatum L. Volumnij Consulis literæ, quibus cæsos fusosq́ populatores Campaniæ cognitum est. Itaq́ & Supplicationes ob rem benè gestam Consulis nomine decernunt, iustitium remittunt, quod fuit 18. dies, Supplicatioq́ perlæta fuit. *Rursus eodem libro*: Literæ Consulum ingenti lætitiâ, & in curia, & in concione auditæ, & quatridui Supplicatione publicum gaudium priuatis studijs celebratum est. *Et libro* 7. *Belli* 2. *Punici*, Post Romam allatum nuncium de cæso Asdrubale, eiusq́ exercitu, Senatus, *inquit*, quòd M. Liuius, & Caius Claudius Coss. incolumi exercitu, ducem hostium, legionesq́ occidissent, Supplicationem in triduum decreuit. Eam supplicationem A. Hostilius Prætor pro concione edixit, celebrata à viris, fœminisq́ est. Omnia templa per totum triduum æqualem turbam habuere, quum matronæ amplissimâ veste, cum liberis, perinde ac si debellatũ foret, omni solutæ metu Dijs immortalibus grates agerent. *Sic cùm Romæ, quæ Iulius Cæsar in Gallia gesserat, & literis & nuncijs audita sunt*, supplicatio eius nomine in quindecim dies decreta est, quod ad id tempus datum erat nulli. *D. Brutus ob profligatum Antonium bello Mutinensi, quinquaginta dierum Supplicationem meruit.* 3.

In his Supplicationibus plerumq́ Senatores ac Patricij cum coniugibus & liberis ad delubra & aras procedebant: nonnunquam omnes tribus & ordines etiam, Pon. Max. præeunte: sed & alijs persæpè modis. Tunc pueri ingenui, & libertini, itemq́ virgines omnes coronati & lauream

Ritus Supplicationum apud Romanos.

præferentes, cùm pompa thensas & fercula Deûm deferentes, tum & sacro carmine supplicare, & Deûm pacem exposcere solebant. Quoties etiam Supplicationes indicebantur, à iurgijs abstinebant, & vinctis vincula demebantur.

Puluinaria quid apud Romanos.

Obseruandum etiam, quòd Liuius, vbi Supplicationum mentionem facit, Puluinariorũ *simul ferè meminit. Erãt autẽ* Puluinaria *in Supplicationibus, lecti et puluini in angulis regionũ locati, in quibus simulachra Deorũ recumbentia collocabantur. Acro Grammaticus inquit,* Puluinaria fuisse, lecticas diuorum, aut tabularia, in quibus steterint numina, vt eminentiora viderentur. *Et ex Liuio apparet,* semper Deo & Deæ simul celebratum puluinar, *videlicet Ioui & Iunoni vnum, alterum Neptuno & Mineruæ, tertiũ Marti ac Veneri, quartũ Apollini & Dianæ, quintũ Vulcano & Vestæ, sextũ Mercurio & Cereri: lib. 2. Dec. 3.*

Lectisternium quid apud Romanos.

De Lectisternijs, *quorum crebra est mentio, Liuius lib. 5. ab Vrbe condita sic scribit:* Grauis pestilensq; omnibus animalibus æstas excepit vrbem cum insanabili pernicie: Quando nec causa nec finis inueniebatur libri Sibyllini ex Senatus consulto adití sunt. Duumuiri sacris faciundis, Lectisternia tunc primùm in vrbe Romana facta per dies 8. Apollinem Latonamq; & Dianam, Herculem, Mercuriũ atq; Neptunum, tribus quæ amplissimè tũ apparari poterant, stratis lectis placauere: priuatim quoq; id sacrũ celebratum est totâ vrbe, patentibus ianuis, promiscuoq; vsu rerum omnium in propatulo posito, notos ignotosq; passim aduenas in hospitium ductos ferunt, & cum inimicis quoq; benignè & comiter sermones habitos, iurgijs & litibus temperatum, vinctis quoq; dempta in eos dies vincula: religioni deinde fuisse quibus eam opem tulissent, vinciri. *Lectisternium in Capitolio sic celebrari solitum fuit:* Stratis tribus lectis conuiuium tribus Deis apponebatur, Ioui, Iunoni & Mineruæ: Iouis simulachrum in lectulo reponebatur: Iuno verò & Minerua in sellis: sic appositis epulis, non Dei, sed septem ipsi Epulones celebrabant. *Liuius lib. 7. ab Vrbe condita:* Eo nihil dignum memoriâ actum, nisi quòd pacis Deûm exposcendæ causâ tertiò tum post conditam Vrbem Lectisternium fuit.

Lectisternij celebratio.

Supplicationes vsurpatæ in veteri et nouo Testamento.

Obseruatum quoq; fuisse morem Litaniarum & Rogationum, hoc est, publicarum & communium Supplicationum, non solùm in veteri, sed etiam in nouo Testamento periculosis temporibus, nemo potest negare. Sed in illis vnus & verus Deus, in nomine Christi Mediatoris, solus inuocabatur. Sic cùm Petrus ab Herode in carcerẽ coniectus esset, conuenerunt fideles in vnum locum & per supplicationes liberationem eius à Deo expetiuerunt. Talium Supplicationum meminit etiam Irenæus. Iustinus capita harum Litaniarum in veteri Ecclesia vsurpata commemorat: nempe, quòd nati simus, quòd valetudini consultum sit, quòd species rerum conseruentur, quòd vires animæ benè succedant, quòd immortalitatem sperare ac impetrare liceat. *Tertullianus addit,* Oramus pro inimicis, pro persequutoribus, precantes sumus semper omnes pro Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunq; hominis & Cæsaris vota sunt. *Item:* Oramus pro Imperatoribus, pro ministris eorum, & potestatibus, pro statu seculi, pro rerum quiete, pro mora finis. *Cyprianus inquit:* Publica est nobis & communis oratio, non pro vno, sed pro toto populo. *Basilius quoq; Litanias vsitatas fuisse in Ecclesia Neocæsariensium scripsit in Epistola 63. Acbatius etiam admonitus à Deo de Nicomediæ concussione, Clericis præcepit,* vt Deo seriò supplicarent, & preces placatorias pro sedanda illius ira, quam minabatur, funderent, *vt narrat Sozomenus lib. 4. cap. 16.*

Pro quibus rebus Supplicationes institutæ in primitiua Ecclesia.

Et in illis publicis Supplicationibus, Ecclesiam ad ardentiores preces, peculiaribus exhortationibus & gestibus, excitatam fuisse constat. Cyprianus dicit: Quando inchoaturi essent preces, Sacerdotem hanc exhortationem præmisisse: Sursum corda. Et populum respondisse: Habemus ad Dominum. *Apud Iustinum* surgunt ad Supplicationes. *Apud Tertullianum* cœlum suspicientes, manibus expansis, capite nudo, precantur pro omnibus, aliquando stantes, aliquando genibus flexis. *Milites Antonini oraturi pro pluuia,* curuatis genibus prouoluunt se in terram *apud Eusebium. Apud Clementem*

abijciuntur

abijciunt se in terram. *Apud Sozomenum lib. 7. cap. 23. Cùm populus Antiochenus, Theodosij Imp. iram ob motam ibi seditionem timeret, instituerunt Supplicationem publicam ad Deum, vt Imperatoris iram mitigarent, vsurpatis ad eam Supplicationem* melodijs lugubribus. *Author librorum de vocatione Gentium, siue is Ambrosius siue Prosper est, explicans locum Pauli 1. Timoth. 2.* Vt fiant obsecrationes, postulationes & gratiarum actiones pro omnibus hominibus, *inquit:* Quam Legem Supplicationis, ita omnium Sacerdotum, & omnium fidelium deuotio concorditer tenet, vt nulla pars mundi sit, in qua huiusmodi orationes non celebrentur à populis Christianis. Supplicat ergo vbiq; Ecclesia Deo, nō solùm pro sanctis, & in Christo iam regeneratis, sed etiam pro omnibus infidelibus, & inimicis crucis Christi, pro hæreticis & schismaticis, *&c. Et talia exempla multa exstant in historijs, quòd tempore belli, pestis, tempestatū, terræmotuum decretæ & celebratæ fuerint tales publicæ ad Deum Supplicationes. Sic Imperator Theodosius Iunior,* cū tota Ecclesia Supplicationes fecit pro serenitate. Et ipse quidē medius hymnis canendis præiuit priuati habitu incedens: *vt testatur Niceph. lib. 14. c. 3. Ita etiam, cùm horrendo & diuturno terræmotu maxima pars orbis terrarum, inprimis etiam vniuersa Constantinopolitanorum ciuitas concuteretur, Theodosius Imp. & Episcopus Proclus cum ciuibus extra vrbem periculi vitandi gratiâ egressi,* Supplicationibus celebratis ardentes ad Deum pro liberatione preces fuderunt.

Hoc ipso etiam tempore hymnum angelicum, quem TRISAGIVM *vocant, diuinitùs esse reuelatum narrant, vt Litaniarum & Supplicationum precibus insereretur. Qua de re Nicephorus lib. 14. cap. 46. sic scribit:* Byzantij in maximum coniecti metum, à ruinis ædificiorum sibi timentes, muros reliquerunt, & extra vrbē in Campo, qui sic dicitur, morati sunt vnà cum Imperatore Theodosio & Patriarcha Proclo continuis precibus incumbentes, Deumq; vt propitius eis esset, & ab imminenti calamitate orbem liberaret, obtestantes. Et cùm aliquando motu eo grassante, terra veluti fluctuans concuteretur, & homines per metū eam ex fundamentis ipsis exstirpatum iri vererentur, & omnes Litanijs & Supplicationibus dediti collachrymarent, & ex profundo intimoq; animo misericordiam diuinam implorarent: tum miraculum præter opinionem omnium, quod sensum & mentem omnem excedat, subsequutum est: Subitò namq; è medio, spectantibus omnibus, diuinâ quadam vi puer in aërem sublimis ad cœlestem vsq; tractū, ita vt iam non appareret, sublatus, diuinam vocē, quâ Angelis Deū laudare mos est, audiuit: eaq; voce percepta, rursum priore puer per aërē via reuersus descendit: & Episcopo Proclo, ipsiq; Imperatori, & multitudini omni Supplicationibus operam danti, Deumq; hymnis celebranti, ab Angelis canentibus se verba hæc audisse, renunciauit: SANCTVS DEVS, SANCTVS FORTIS, SANCTVS ET IMMORTALIS, MISERERE NOSTRI. Quæ vbi Proclus intellexit, statim ad eum modum populum psallere iussit: & terræmotus statim etiam constitit, omninoq; quieuit. Imperator verò Theodosius, & fœminis admiratione omnium digna Pulcheria, tanto miraculo perculsi, constitutione Imperiali confestim, vt per orbem omnem hymnus diuinus iste concineretur, decreuerunt. Puer verborum eorum mysterium exequutus, statim vitâ defunctus est, *&c. Refert etiam Paulus Diaconus lib. 14. in Theodosium.*

Trisagij origo.

Ac singularem vrbis Constantinopoleos consuetudinem fuisse, vt ad certum locum in Campum exirent, quando in publicis necessitatibus communiter preces faciebant, ex Theodoro Lectore videre est: qui scribit, Martianum Imp. hortatum esse Anatolium Episcopum; vt secundùm consuetudinem vrbis illius Episcoporum, à Tauro ad Campum vsq; vectus supplicaret: libro primo.

Constantinopolitani in Campum exierunt supplicaturi.

De Origine & Institutione Rogationum vel Supplicationum triduo illo, quod inter Ascensionem Christi, & Dominicum diem interiectum est.

Claud. Mamercus instituit Rogationes Viennæ in Gallia.
Creutzwoche vnde.
Alcimus Auitus de triduana Litania.

Postea circa annos Christi 466. Claudianus Mamercus Viennensis in Gallia Episcopus constituit, vt quotannis in illa vrbe statis ac certis diebus Rogationes *vel* Supplicationes *celebrentur, propter pericula terræmotuum, incendiorum, & passim errantium ferarum, hominesq́ infestantium.* Alcimus Auitus, *Viennensis Ecclesiæ Episcopus, qui post Esychium succedentem Mamerco sedit, in peculiari homilia, quam de occasione harum Litaniarum & Supplicationum, earumq́ primâ institutione, ritibus peculiaribus & vsu habuit, sic inter alia scribit:* Terrorum, *inquit*, temporis illius causas multos nostrûm adhuc recolere scio: siquidem incendia crebra, terræmotus assidui, sonitus nocturni, cuidam totius vrbis funeri prodigiosum quiddam minitabantur. Nam populosis hominum conuentibus domestica syluestrarum ferarum species obuersabatur: Deus viderit, an ludificans oculis, an adducta portentis. Quicquid tamen ex ijs duobus foret, perinde monstrosum intelligebatur, seu sic veraciter immania bestiarum corda mansuefieri, seu tam horribiliter conspectibus territorum falsæ visionis phantasmata posse confingi. Inter hæc, diuersa vulgi sententia, dispariúmque ordinum variæ opiniones: alij quod sentiebant dissimulando, quæ fletui nolebant dare, casui dabant: alij spiritu salubriore, abominabilia noua, quæque congruis malorum proprietatis significationibus interpretabantur. Quis enim in crebris ignibus, ignes Sodomiticos non timeret? Quis trementibus elementis, aut decidua culminum, aut disrupta terrarum imminere concrederet? Quis videns, aut certè videre se putans, pauidos naturaliter ceruos, per angusta portarum, vsque ad fori lata penetrantes, non imminentem solitudinis sententiam formidaret? Quid multis? tracta sunt hæc inter timores publicos, & rumores priuatos, vsque ad imminentem Vigiliarum solennium noctem, quâ celebrari festum Dominicæ Resurrectionis annua consuetudo poscebat: siquidem hanc omnes laborum opem, malorum finem, metuentium securitatem, communibus animis operiebantur. Affuit igitur nox illa venerabilis, quæ ad spem publicæ absolutionis votiuum solenne patefecerat. Sed mox illic multò vehementior strepitus ictu flagelli grauius ferientis intonuit, vtpote quem iam emensis gradibus superlatiuum nihil sequi aliud quàm gladius intelligeretur. Ædes namque publica, quâ præcelso ciuitatis Viennensium vertici sublimitas in immensum fastigiata prætulerat, flammis terribilibus conflagrare crepusculo cœpit. Interpellatur itaq; nuncio discriminis iucunditas solennitatis, pleno timoribus populo Ecclesia vacuatur. Omnes namq; simile facultatibus vel domibus proprijs casũ de quadã præminentis incendij arce metuebant. Perstitit tamen coram festiuis altaribus inuictus antistes S. Mamercus, & calorem fidei suæ accendens flumine lachrymarum, permissam ignibus potestatem incendio abscedente compescuit. Igitur desperatione depositâ reditur ad Ecclesiam, & restinctâ flammarum luce clarescit luminum pulchritudo. Ex huius liberationis occasione, ceu gratiarum loco, instituit annuã deinde celebrandarum Supplicationum festiuitatem triduo, quod inter Dominicæ Ascensionis, & diem Dominicum interiectum est. *Hæc Auitus.*

Prima quidem harum Supplicationum institutio, quando periculum illud ingruit, Paschale fuit; verùm ne iungerentur Resurrectionis gaudijs luctus orantium, & ieiunantium afflictatio, triduum illud paucis annis post est electum: quod sacrum præcedit festum Ascensionis, vt Auitus eadem explicat homiliâ, quæ etiam citatur à Gregorio Turonensi libro 2. capite 34.

Litaniæ triduanæ approbatio & progressus.

Mox verò hæc Litania non solùm in Gallia, sed etiam toto orbe Christiano approbata & recepta fuit.

Ead.

Eadem planè de Occasione, authore & origine harum Supplicationum, cum Auito commemorat Sidonius *Auernorum Episcopus, epistolâ 7. ad Mamercum, & libro quinto, epistolâ quartâ ad Aprum, in qua post Exordium hæc leguntur:* Rogationum solennitatem primus Mamercus Pater & Pontifex reuerendissimo exemplo, vtilissimo experimento inuenit, instituit, inuexit. In his autem, quas suprafatus sacerdos & protulit pariter & contulit, ieiunatur, oratur, psallitur, fletur. *Gregorius quoque Turonensis citato loco,* Cessantibus, *inquit,* terroribus, per cunctas prouincias dispersa facti fama, cunctos Sacerdotes imitari commouit. Quæ vsque nunc per omnes Ecclesias celebrantur. *Idem testatur Adon in Chronicis ætate 6. Anno 396. & rursus eadem ætate, anno 452.*

Sidonius Auernen. episcopus de triduana Litania

Gregorius Turonensis.

Adon.

Aurelianense etiam Concilium paulò post hæc tempora celebratum, his verbis Can. 29. has Rogationes sancivit: Rogationes, id est, Litanias ante Ascensionem Domini placuit celebrari: ita vt præmissum triduanum ieiunium, in Dominicæ Ascensionis solennitate soluatur. Per quod triduum serui & ancillæ ab opere relaxentur, quo magis plebs vniuersa conueniat: Quo triduo omnes abstineant, & Quadragesimalibus cibis vtantur.

Aurelianense Concilium confirmat triduanam Litaniam

Et Mantuanus de hoc ipso libro quarto Fastorum sic canit:

Mantuanus de triduana Litania.

Vrbs sedet ad Rhodanum, Galli dixere Viennam:
Quæ tulit aduersos casus, pastore Mamerco,
Et longum vexata fuit. Nam fulmine crebrò
Arsit, & horrificis terrarum motibus arua
Scissa dehiscebant, rimis penetrantibus vsque
Ad Stygios amnes, vbi sunt Iouis antra profundi.
Adde lupos, qui tartareis agitantibus vmbris,
In furias acti, nedum iumenta per agros,
Audebant laniare homines & in vrbibus ipsis.
Casibus his perculsi omnes, diuina coacti
Quærere subsidia, & Diuos excire precando.
Hinc traxit LITANEA ortum: transiuit in omnes
Relligio similis paruo post tempore gentes.

Quibus autem ritibus hodiè hæ triduanæ Supplicationes celebrentur, Naogeorgus lib. 4. *Regni Papistici his verbis describit:*

Naogeorgus de ritibus Litaniæ triduanæ.

Hebdomas inde venit, peregrè quâ cum cruce vadunt
In vicinum aliquem vicum. Porrò inter eundum
Cantibus implorant diuos, Christique parentem.
Præcipuè postquam ventum illuc, templa subintrant,
Regnantemque illic Diuum diuamque precantur,
Vt seruet fruges, & grandinis atque pruinæ
Auertat mala, & annonæ leuet omne grauamen.
Post in cauponam properant, vel gramine strati
In viridi prandent, largeque replentur Iaccho,
Absque cruce vt redeant interdum, gressibus atque
Incertis miserè titubent, reuomantque comesta.
Continuis omnes faciunt tribus ista diebus
Cum crucibus multis persæpè venitur in vnum
Templum, cœtus vbi sua cantica clamat in auras
Quisque: inde exoritur tristis confusio vocum
Dum superare alios alij nituntur ineptè.
Sacrifici attendunt, placet hæc insania rasis
Donaque victrici tribuunt Baccheia parti.

Coloniensis Synodi decretum de celebratione triduanæ Litaniæ.

Quia verò in his Processionibus extra vrbes & pagos multa obscœna & turpia inter arbusta, in Conuallibus, alijsq́ eiusmodi rebus conuenientibus locis perpetrantur, quæ vel in vrbibus, vel domi perficere nec auderent nec possent: ideò Coloniensis Synodus anno 1536. celebrata, ea inhibere volens, ca.8. partis 9. sic decreuit: Quòd Processiones per agros & campos peraguntur rationem quidem habet, nempe, quòd populus oret, vt segetes & fruges terræ à Domino conseruentur. Verùm vt alia plurima, ita & hic mos hominū malitiâ deprauatus est, quòd per occasionem talis deambulationis, quæ Deo placando erat instituta, pleraq; scelera committantur. Quamobrem nobis satius videtur, vt hæ aliæq; Supplicationes ac Processiones de cæterò intra septa Ecclesiarum fiant, vbi oretur Deus, & ad populum habeatur admonitorius sermo.

Litania triduana Minor dicitur.

Dicitur autem hæc Litania MINOR: *quia à minori, nempe à simplici Episcopo, & in minori loco, scilicet Viennæ in Gallia inuenta & primùm instituta est: Minor tamen antiquior est tempore, nam instituta fuit Zenonis Imp. tempore.*

De Origine & institutione Maioris Litaniæ, quæ in festo S. Marci quotannis celebratur.

MAIOR *Litania celebratur in festo S. Marci. Ea inuenta ac instituta est à Gregorio M. Papa anno Christi 590. ad auertendam pestem inguinariam, siue inflaturam inguinum. Eius institutionis causas* Paulus *Montiscaßini monachus, qui Longobardorū historiam scripsit, his verbis prodidit:* Tempore, *ait*, Pelagij Papæ tanta fuit inundatio aquarum per Italiam, quòd aquæ ascenderunt vsq; ad superiores fenestras templi Neronis quod erat Romæ (*Ioannes Beleth habet, B. Zenonis quod erat Veronæ*) nec aquæ intrabant templum. Tunc per Tyberim effluxit multitudo serpentum, inter quos fuit maximus Draco: ex quorum flatibus aër est corruptus: & inde emersit pestis inguinaria, quâ homines passim & subitò moriebantur. (*Baleus Centuria 1. Script. Brit. in Appendice Capitis 61. de hoc sic scribit:* Anno Domini 589. die 17. Octob. multitudo serpentum, dracoq; terribilis Romæ per Tyberim ad mare delapsus aquas infecit: & vehementissima secuta est pestis, quæ sine numero homines strauit. Quod mysterio non caret: Nam Draco magnus, qui est Diabolus ac Sathan, virtutem suam atq; potestatem magnam, de qua Apocal. 13. c. bestiæ daturus tunc erat: quam sequebatur exitialis in religione pestis, nempe, idololatria, ad multorum perniciem.)

Vnde sternutātibus dicamus hälf dir Got.

Sequutum est, *inquit Polydorus*, aliud pestis genus, vt quum quis sternuisset, continuò occiderit: Vnde mos, sicut quidam tradunt, creuit, vt audientes quempiam sternutantem, illicò dicerent, Te Deus adiuuet: quod adhuc hodiè seruatur. Item & oscitare simul lethale fuit; propter quod sese crucis signo repentè communire consueuerunt adhuc hodiè quoq; Papistæ. *Refert etiam Durandus in Ration. libro 6. cap. 102.*

Cùm hac peste ferè totus populus deleretur, Pelagius ad auertendam eam Ieiunium & Supplicationem indixit: sed in ipsa expeditione ipse expirauit, cum 70. alijs. Huic secutus Gregorius M. mox populum vniuersum ad pœnitentiam & Supplicationes hortatus est in concione quam ad eum habuit, quæque inter epistolas eius exstat: In ea his verbis inter alia adhortatus est populum: Nullus, inquit, vestrum ad terrena opera in agros exeat, nullus quodlibet negotium agere præsumat: quatenus ad Sanctæ Dei genitricis Domini Ecclesiam conuenientes, simul omnes mala quæ *fecimus deploremus*: vt districtus Iudex dum culpas nostras nos punire considerat, ipse à sententia propositæ damnationis pateat.

Ordo septenus in Gregoriana Litania obseruatus.

Septeno autem ordine clerum et populum Romanum in hac Processione ire voluit Gregorius,

1. *In primo ordine fuit omnis clerus.*

2. In

2. *In secundo Abbates cum monachis.*
3. *In tertio Abbatissæ cum omnibus congregationibus suis.*
4. *In quarto omnes pueri & infantes.*
5. *In quinto laici perfectæ ætatis.*
6. *In sexto viduæ & continentes.*
7. *In septimo omnes coniugati. Durandus vt supra.*

Concioni Gregorianæ, quæ scripta affixa est Albo Ecclesiæ S. Sabinæ in Auentino, Litaniarum harum ordo istiusmodi subscriptus habetur.

Litania clericorum exeat ab Ecclesia B. Ioannis Baptistæ.
Litania virorum ab Ecclesia B. martyris Marcelli.
Litania Monachorum ab Ecclesia martyrum Ioannis & Pauli.
Litania ancillarum Dei ab Ecclesia B. martyrum Cosmæ & Damiani.
Litania fœminarum coniugatarum ab Ecclesia beati primi martyris Stephani.
Litania viduarum ab Ecclesia martyris Vitalis.
Litania pauperum & infantium ab Ecclesia beatæ martyris Cæciliæ.

Hic Ordo apud Gregorium Turonensem lib. 10. cap. 1. aliter dispositus inuenitur, cui sub finem hæc Gregorij Magni verba adiecta sunt: Vt de singulis Ecclesijs exeuntes cum precibus & lachrymis ad beatę Mariæ semper Virginis genitricis Dei nostri Iesu Christi Basilicam congregemur: vt ibi diutius cum fletu & gemitu Domino supplicantes, peccatorum nostrorum veniam promereri valeamus. Hæc eo dicente, *inquit Turonensis Gregorius*, congregatis Clericorum cateruis psallere iussit per triduum, ac deprecari Domini misericordiam. De hora quoque tertia veniebant vndiq; Chori psallentium ad Ecclesiam clamantes per plateas vrbis, Kyrieleison.

Vocantur hæ Litaniæ Cruces nigræ, *quoniam in signum mœroris ex tanta hominum strage, & in signum pœnitentiæ homines nigris vestibus induebantur: cruces item & altaria nigris velabantur.* Litaniæ Gregorianæ dicuntur etiam cruces nigræ.

Dicitur etiam Processio Septiformis, *quòd Gregorius Septeno ordine iri in ea in maioribus Ecclesijs ordinauit, sicut dictum est.* Processio septiformis.

Appellatur etiam Litania Romana, Gregoriana & Maior: *quum authoritate loci, fuit enim instituta Romæ: tum authoritate instituentis: nam instituit eam Gregorius Magnus Papa, & publico decreto sanciuit, vt vbiq; terrarum celebretur, & pro omnibus auertendis malis preces habeantur, cum gratiarum actione pro tanto accepto diuinitùs beneficio. Exstat huius indictionis formula inter Gregorij epistolas in Registro in princ. Indict. 10. & sic habet:* Solennitas annuæ deuotionis nos, filij dilectissimi, admonet, vt Litaniam, quæ Maior ab omnibus appellatur, solicitis ac deuotis debeamus, auxiliante Domino, mentibus celebrare: per quam à nostris excessibus, eius misericordiæ supplicantes purgari aliquatenus mereamur. Considerare enim nos conuenit, dilectissimi, quàm varijs continuisq; calamitatibus pro nostris culpis & offensionibus affligamur, & qualiter cœlestis pietatis nobis subinde medicina subueniat. Sextâ igitur feriâ veniente, à Titulo B. Laurentij martyris, qui appellatur Lucinæ, egredientes ad B. Petrum Apostolorum principem Domino supplicantes cum hymnis & canticis spiritualibus properemus: vt ibidem sacra mysteria celebrantes, tam de antiquioribus, quàm de præsentibus beneficijs, pietati eius, in quantum possumus, referre gratias mereamur. *Hæc Gregorius.* Litania Gregoriana, Romana Maior. Institutio seu confirmatio Litaniæ Gregorianæ.

Habent veteres Rituales libri vrbis Romæ, in vltimis Litanijs tempore pestis inguinariæ à Gregorio indictis, Processum esse ad Basilicam Apostoli Petri, atque ab eodem Gregorio imaginem Deiparæ magnâ veneratione delatam: fuisse autem illa traditur, quæ exstat in Basilica S. Mariæ ad Præsepe, & à populo honorifico cultu frequentatur. Tunc verò accidisse tradunt, vt cùm peruenisset procedendo Grego- Fabula de angelo apparente Gregorio & gladium in vaginam recondente.

rius ad molem Hadriani Tiberi adiacentem, insignum reconciliati numinis, visus fuerit Angelus nudatum gladium in vaginam reponere, eoque symbolo morbum cessasse significare voluisse, quemadmodum per sagittas visas cœlitùs lapsas idem fuerat diuinitùs præmonstratus. *Hæc referunt Rituales illi libri, nec plura de hoc miraculo.*

Durandus autem in Rational. lib. 6. cap. 89. longè aliter hoc narrat: vnde intelligi potest quæ fides huic rei habenda sit. Cùm in vrbe Roma (*inquit*) esset magna aëris pestilentia, B. Gregorius in tempore Paschali ordinauit, vt imago B. Virginis, quæ in Ecclesia S. Mariæ in Ara cœli seruatur, quam B. Lucas pinxisse dicitur, & eidē Virgini similis perhibetur, processionaliter portaretur. Et dum ante Processionem reuerenter portaretur, ecce tota aëris infectio & turbulentia cedebat imagini fugiens, ac si eam ferre non posset, sic quòd post imaginem mira sanitas remanebat. Tunc autem iuxta imaginem auditæ dicuntur tres voces Angelorum canentium: Regina cœli lætare, Allelu ia: Quia quem meruisti portare Allelu ia: Resurrexit, sicut dixit, Allelu ia. Statimque Gregorius adiunxit, Ora pro nobis Deum, Allelu ia. Quę Antiphona in septem diebus post Pascha frequentatur. Et tunc Gregorius vidit supra castrum Crescentij Angelum Domini, qui gladium cruentatum tergens in vaginam reponebat. Intellexit ergo Gregorius, quòd pestis illa cessasset: quod & factum est: Vnde castrum illud exinde castrum S. Angeli vocatum est. Præmissa imago in Ecclesia B. Mariæ in Ara cœli Romæ super limen Baptisterij seruatur, quam Romani Reginam vocant. *Hactenus Durandus. Idem etiam nugatur Apoldia in vita Dominici apud Surium tom. 4. de vitis Sanctorum.*

Engelburg zu Rom.

De Origine & Progressu Inuocationis Sanctorum in Litanijs & Supplicationibus.

H*Ermannus Gigas his addit, quæ modò dicta sunt, in Flore temporum,* eiusdem Gregorij M. institutum esse, vt, cùm in celebratione & solenni peractione Litaniæ Maioris ipsos Angelos canere audiuisset, *Regina cœli lætare, &c.* subijci præceperit in hac sua Litania hæc verba: *Ora pro nobis Deum, Allelu ja.*

Hæc si vera sunt maximè, quæ tamen non immeritò, tanquam fabellæ, reijciuntur, intelligitur inde: Gregorium *hunc in Litanias vel Supplicationes publicas Ecclesiæ Sanctorum inuocationem apud Latinos primum intrusisse: hactenus enim inuocationes defunctorum & aliæ superstitiones Litanijs nondum insertæ fuerunt. Apud Græcos* Petrus Gnapheus, *qui in quinta vniuersali Synodo, vt hæreticus damnatus fuit, primus author & inuentor exstitit, circa annos Domini 470. vt Litanijs, alijsque publicis Ecclesiæ precibus inuocatio Sanctorum insereretur ac misceretur. Nicephorus enim lib. 15. cap. 18. inter ea quæ Petrus iste Fullo inuenisse dicitur, etiam hoc numerat,* vt in omni precatione Dei genitrix nominaretur, & diuinum eius nomen inuocaretur. *Pontificij verò, qui in publicis Ecclesiæ suæ precibus, inuocationi Sanctorum primum locum tribuunt, ne videantur Fullonem illum hæreticum huius rei authorem habere, vniuersalis sexti Synodi Canonem septimum allegant, eoque probare conantur, publicâ vniuersalis Ecclesiæ authoritate receptam atque adeò sancitam esse Inuocationem Sanctorum. Cumque reliqua dogmatica illius Synodi de Incarnatione Christi recipiamus, eadem authoritate etiam Inuocationem Sanctorum à nobis recipiendam esse existimant. Certum autem est, quod nec ipsi Pontificij negare audent, nouem illos Canones, qui in Tomis Conciliorum sextæ Synodo tribuuntur, ex quibus etiam septimus ille est, suppositicios & adulterinos esse.*

Inuocatio Sanctorum in Litanijs non est antiqua.

Memorabile igitur est, & ad perpetuam rei memoriam dignum obseruatione, quòd Inuocatio Sanctorum in Litanijs, Supplicationibus, alijsque publicis Ecclesiæ precibus, non est prima & antiquissima veterum Litaniarum forma, sed Petri Gnaphei hæretici apud Græcos, & Gregorij M. apud Latinos assumentum vel additio. Veteres enim, vbi Litaniarum mentionem faciunt, expressè dicunt, Deo supplicatum fuisse. *Tertullianus in Apologetico dicit:* Sacrificamus

camus preces pura pro salute Imperatoris, sed Deo vni & vero. *Prosper dicit:* Supplicat ergo vbiq; Ecclesia Deo. *Exstant apud Chrysostomum descriptiones, quales suo tempore vsitatæ fuerint Supplicationes in Liturgijs, homilia 26. in Matth. homil. 18. in 2. Cor. in 1. Tim. 2. cap. quæ nihil habent de Inuocatione Sanctorum. Et Moguntini Concilij Canon dicit,* Litanias indici propter rogandum Deum. *Ipse etiam Gregorius & Paulus Diaconus testantur,* in Græca & Latina Ecclesia semper à Clero & à populo, in Litanijs acclamatum fuisse, *χύριε ἐλέησον* Christe eleison: *A plerisq; etiam in Latinas Litanias ægrè receptũ fuit* Trisagium: *cùm antea ad singulas petitiones ingeminarent tantùm Kyrie eleison.*

Tandem sensim admisceri cœpit Litaniæ, non quidem statim Innocatio, sed tantùm commemoratio Sanctorum, ad hunc modum: Sanctissimæ Deiparæ & semper virginis Mariæ cum omnibus Sanctis memoriam agentes, nos ipsos, & inuicem, & omnem vitam nostram Christo, Deo nostro commendemus.

Ex commemoratione verò hac, deinde secuta sunt suffragia, sic, vt primò dicerent: Precibus & supplicationibus Mariæ, & omnium Sanctorum, quorum memoriam celebramus, exaudi & respice nos. *Vnde in tertia parte Canonis Latini sic orant:* Communicantes, & memoriam venerantes, inprimis gloriosæ semperq; virginis Mariæ genetricis Dei & Domini nostri Iesu Christi. Sed & beatorum Apostolorum, ac Martyrum tuorum Petri & Pauli, Andreæ, Iacobi, &c. & omnium Sanctorum tuorum, quorum meritis precibusq; concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio, per eundem Christum D. nostrũ. *Inde hoc secutum est, quòd postea dixerunt:* Precibus Sanctorum tuorum, Saluator, salua nos. *Item:* Confirma nos, dirige, custodi vitam nostram, stabili gressus nostros, precibus & supplicationibus Mariæ & omnium Sanctorum.

Hinc tandem exstructa est directa Sanctorum inuocatio, vt dicerent: Maria, Deo supplica, vt animas nostras saluet. Apostoli legatione fungimini apud Deum, vt peccatorum remissionem animabus nostris tribuat. Pater Nicolae legatione fungere apud Christum Deum, vt animæ nostræ salutẽ consequantur. Martyres, Confessores, orate pro nobis, saluate animas nostras. S. Michael, rogamus te, vt tuis intercessionibus munias nos, vmbrâ alarum tuarum custodi nos. Ad te clamamus, à periculis erue nos. *Tales Inuocationes Litanijs addidit, & Ecclesiæ obtrusit* Honorius 1. *Papa vt Balæus in vita eius indicat.*

Atq; hoc modo ex commemoratione Sanctorum, tandem ad Inuocationem eorum deuentum fuit. Inprimis autẽ postquam in publicas Ecclesiæ preces Gregoriana forma Inuocationis Sanctorum (S. Maria ora pro nobis) *Lege ab Honorio Papa sancita & recepta esset, sine fine & modo postea progressa est, vt omnia fermè, quæ Dei & Christi propria sunt, à Sanctis nominatim & publicè peterentur. Vnde apertè scribit Petrus de Natalibus lib. 4. cap. 94. Catalogi Sanctorum,* Litanias dici Rogationes, quòd in ijs suffragia & patrocinia Sanctorum implorentur omnium singulariter & generaliter.

Varia decreta de Litanijs & Supplicationibus.

QVemadmodum autem Litania & Supplicatio à Gregorio instituta, sic vt suprà ostensum est, à Clero, monachis & populo Romæ celebrata est: ita in alijs Ecclesijs, quod non potuerunt in numero personarum, suppleuerunt in numero Litaniarum. Nam septies Litaniam dicunt prius, quàm insignia deponant: vt Durandus refert lib. 6. Rational. cap. 102. Petrus de Natalibus lib. 4. cap. 94. Catalogi Sanctorum.

Præter hanc verò Minorem & Maiorem processionem factam in Litanijs vel Supplicationibus à Mamerco & Gregorio institutis, aliæ quoq; Processiones decretæ & institutæ sunt.

Agapetus 1. *Papa circa annum Domini 535. Processiones singulis diebus Dominicis decreuit. De hoc instituto Durandus lib. 4. cap. 6. sic scribit:* Primitiua Ecclesia obseruauit

Processio singulis diebus Dominicis.

etiam quintam feriam, hoc est, diem Iouis (pro festa die scilicet, vt Dominica est) & fiebat in ea Processio in memoriam Dominicæ Ascensionis; sed multiplicatis Sanctorum festiuitatibus, sublata est solennitas quintæ feriæ: & eius Processio per Agapetum Papam in Dominicam translata est, vt à populo tunc ad Ecclesiam conueniente simul & solenniter valeat celebrari: Et propter hoc Iouis dies dicitur vulgariter cognata diei Dominicæ; quia scilicet antiquitus par solennitas fuit vtriq3. *Sic Durandus. Refert idem Petrus de Natalibus in vita Agapeti. Balaus. Valerius Anselmus Ryd.*

Liberius Papa *statuit circa annos Domini 536.* vt Processiones Litaniarum fiant pro guerra, fame, pestilentia, tempestatibus, intemperie aëris & alijs aduersitatibus. *Durandus in Rat. lib. 6. cap. 102.*

Gregorius M. Mariæ purificationis solennitatem, *sub Vigilio Pontifice Rom. contra pestilentiam Constantinopoli in fastos relatam, à Sergio autem Pontifice cereis illustratam,* atque Palmarum diem, festâ Processione honorauit. *Valerius Anselmus Ryd.*

Honorius 1. *instituit primus*, vt omni Sabbato fieret Processio solennis à templo Apollinaris ad Petri vsque cum Litanijs. *Liber Pontificalis. Platina. Balaus & Funckius.*

Sergius Papa *instituit*, vt Litaniæ à S. Hadriano quotannis dicantur per vrbem die Annunciationis, Purificationis, Natiuitatis & Assumptionis Mariæ. *Sigebertus in Chronico.*

Hadrianus Papa, *ad petitionem Caroli Regis, pro conuersione Saxonum,* Litanias Romæ fieri curauit, & in omnibus partibus sub ditione Romanæ Ecclesiæ existentibus, 23. 26. & 28. diebus, hoc est, in vigilia Ioannis Baptistæ, in Natali Ioannis & Pauli & in vigilia Petri Apostoli. *Monet etiam Carolum*, vt ijsdem diebus in omnibus suis finibus, seu transmarinis partibus, vbi Christiani morantur, Litaniam fieri curet: *in Epistola Hadriani Papæ ad Carolum.*

Leo IV. *Litanias & Processiones triduanas ante Ascensionem Domini sic ordinauit:* vt feriâ secundâ summus Pontifex cum clero & populo ab Ecclesia Dei genitricis ad Præsepe egrediens pergat cum hymnis & canticis ad Ecclesiam S. Saluatoris, quę dicitur Constantiniana. Feriâ 3. ab Ecclesia S. Sabinæ ad Ecclesiam S. Pauli. Feriâ 4. Hierusalem ad S. Laurentium extra muros. *Chronicon Martini. Antoninus par. 2. tit. 16. cap. 1. Henricus de Erdfordia cap. 69. Balaus.*

In Synodo Toletana 5. cap. 1. statuitur, vt ab Idibus Decemb. quotannis per triduum peragatur Litania, pro indulgentia delictorum. *Tomi Concil.*

Singulis mensibus Processiones fieri debere pro terræ sanctæ liberatione, *in Concilio Lateranensi anno 1215. decretum est.*

Ritus varij in processionibus obseruati.

His Processionibus præfertur aqua benedicta, luminaria, cruces & vexilla. Campanæ etiam pulsantur dum fit processio. Interdum etiam panni & alia substernuntur in loco vbi transire processio debet. Durand. Ration. lib. 4. cap 6. præcedit interdum etiam capsa reliquiarum: ibid. Rituum horum causas vel rationes valdè superstitiosas & idololatricas Iacobus de Voragine Legendâ 66. indicat: Ideò, *inquit*, Crux in Processione defertur & Campanæ pulsantur, vt dæmones in ipso aëre existentes territi fugiant, & ab hominum infestatione desistant. Dæmones enim, qui sunt in isto aëre caliginoso, vehementer metuunt, quando tubas Christi, scilicet Cāpanas pulsari sentiunt, & vexilla, id est, Cruces conspiciunt. Et ista dicitur esse ratio, quare Ecclesia Campanas consueuit pulsare, quando tempestates concitari videt: vt scilicet dæmones, qui hoc faciunt, tubas æterni Regis audiant, & sic territi fugiant, & à tempestatis concitatione conquiescant. Hęc etiam est ratio, quare in quibusdam Ecclesijs tempore tempestatis, Crux de Ecclesia extrahitur & tempestati opponitur, vt scilicet dæmones vexillum summi Regis videant, & territi fugiant. *Hac ille.*

In Processionibus triduanis ante Ascensionem, consueuit quidam Draco maximè in Galli-

canis

tanis Ecclesijs, vt Iacobus de Voragine Legenda 66. testatur, cum cauda longa erecta & inflata, duobus primis diebus ante crucem, & vexilla praecedere: vltimâ verò die, quasi retrò aspiciens caudâ vacuâ atq; depressâ retrò sequitur. Hoc significari fingunt, draconem, hoc est, diabolum per tria tempora, scilicet ante legem, sub lege, & tempore gratiae, quae per hos tres dies adumbrari dicunt, homines fefellisse, & nunc quoq; fallere cupere: in duobus primis temporibus regnâsse, & quasi Dominum orbis fuisse caudâ longâ, id est, potenter, & inflatâ, id est, superbè incedens. In tempore verò gratiae per Christum victus est: vnde die tertiâ diabolus quasi potestate amissâ post crucem sequitur: Durandus ibid.

In Dominica post Pascha descendunt in aliquibus locis processionaliter ad Fontes cum cereo per totam hebdomadam, in memoriã eius, quae Israelitae, Pharaone cum suis in mari submersis fecerunt, qui pro gratiarum actione de submersione hostium per totam hebdomadam redibant ad mare cantantes. Tunc antefertur etiam quidam serpens imaginarius super virgam: & candela nouo lumine accensa, super caput serpentis retorta affigitur: ex qua cereus Paschalis, & omnes aliae candelae Ecclesiae accenduntur: in memoriam eius, quòd Moses in deserto erexit super palum serpentem aeneum, vt qui percußi erant à serpentibus, per illius sanarentur aspectum: Durandus in Rat. lib. 6. c. 89.

Polydorus Vergilius lib. 6. de Inuent. rerum cap. 11. In Supplicationum nostrarum põpa, *inquit*, solent ludicra quaedã praecedere, hoc est, ordo militaris peditum equitumq;, vel effigies aliqua arguta, loquax, ridicula, aut magnis malis latè dehiscens, dentibusq; sonitum faciens, valdè formidolosa, ac aliae oblectationes ludicrae vagari, in quibus Prophetae repraesentantur, alati pueri concinunt, chorus inducitur foeminarum & virorum tripudiantium, hic agit Dauidem, ille Solomonem gerit, alij Reginas fingunt, alij venatores ludunt, simiam vel iumenta simul inducentes, vt deniq; in hoc ludicro apparatu multijuges recitentur historiae antiquae. Item cereae tedae, & symphoniae adhibentur: loca velantur, quà pompa vehitur. Item pueri & puellae ex fenestris vetantur despicere, hoc est, ex fenestris deorsum versum spectare. Praeterea Sacerdotes vel alij diuorum personas agunt, eorum imagines aut reliquias ferentes, viae & plateae varijs odoribus consperguntur, floribusq; sternuntur, ac demum aliquot praeficiuntur, qui iubeant viam dari vt pompa sine impedimento procedat.

Polyd. Vergil. de Supplicationum ritu.

Supplicationes & Processiones à Pontificibus Romanis institutae, earumq; superstitiosae ceremoniae ab Ethnicis maxima ex parte desumptae.

ETsi verò Supplicationum *antiquißimus mos sit, & non tantum in veteri, sed etiam in nouo Testamento vsurpatus, nemini tamen dubium esse debet, quin* Processiones, *progressu temporis à Pontificibus Romanis institutae, & superstitiosae ceremoniae in eas sensim introductae, ab Ethnicis maxima ex parte desumptae sint. Fatetur hoc non obscurè Polydorus, qui ad descriptionem ludicrae Supplicationum pompae in Processionibus, mox haec adiicit:* Sic etiam sacrificalis pompa apud Ethnicos priscos ducebatur, teste Dione lib. 7. Verùm ex illis figuris quae praeferebantur, aliam ridiculam Cato in M. Caecilium vocat citeriam, dicens: Quid ego cum illo disserem amplius, quem ego deniq; credo in pompa vectitatum ire ludis pro citeria? Plautus verò aliam formidolosam effigiem appellat manducem, in Rudente sic scribens: Quid si ad ludos me pro manduce locem, quapropter clarè crepito dentibus? Sed eius rei testimonium Apuleius inprimis perhibet, qui lib. 11. summatim singula exponit: ait enim, Ecce, pompae magnae paulatim procedunt ante ludia, vocibus cuiusq; studijs exornata pulcherrimè. Hic incinctus baltheo militem gerebat, illum succinctum chlamyde (sunt enim copides cultri recurui) & venabula venatorem fecerant.

HH

Nec ille deerat, qui magistratum fascibus purpuraque luderet. Vidi & vrsam mansuetam, cultu matronali sella vehebatur, & simiam pileo textili. *Sequitur*: Iam sospitatricis Deæ (Lunam intelligit) peculiaris pompa moliebatur. Mulieres candido splendentes amicimine, vario lætantes gestamine, verno florentes coronamine, quæ de gremio per viam, quâ sacer incedebat comitatus, solum sternebant flosculis. *Pergit*; Illæ etiam quæ cæteris vnguentis & geniali balsamo guttatim excusso, conspergebant plateas. Magnus præterea sexus vtriusque numerus lucernis, tædis, cereis, & alio genere ficti luminis syderum cœlestium stirpem propitiantes. Symphoniæ dehinc suaues, fistulæ, tibiæque modulis dulcissimis personabant: eas amœnus lætissimæ iuuentutis veste niueâ & catalistâ (colobium intelligit) prænitens sequebatur chorus. *Et paulò post subdit*: Et plerique qui facilem sacris viam dari prædicarent, &c. si Precones erant, qui proclamare solebant, Hoc agite: quibus verbis admonebant, reliquis rebus posthabitis, sola sacrificia curanda esse. Velabant loca, quâ veheretur pompa, sicut etiam fit apud nos. Causam tradit Verrius Flaccus, qui scribit: Quum populus Romanus pestilentiâ laboraret, esset que responsum, id accidere, quod Dij despicerentur, anxiam vrbem fuisse, quia non intelligeretur oraculum; euenissetque, vt Circensium die puer de cœnaculo pompam supernè despexerit, & matri narrârit, quo ordine arcana pilenti, (quod vehiculi genus est) composita vidisset. Quâ re Senatui nunciatâ, tunc placuit loca velis contegi, quâ pompa sequeretur. Ac ita ex illo peste sedatâ, puer, qui ambiguitatem sortis absoluerat, prætextæ gestandæ munus impetrauit. Ambiguitas autem oraculi fuit in verbo, *Despicerentur*: nam interpretabantur, Deos & ceremonias negligi, quum tamen oraculum intelligi vellet, Deos deorsum versum aspici, quod nefas erat, & ad pollutionem sacrorum pertinebat. Vnde & nostri hodiè in Supplicationibus pueris & puellis ex fenestris vetant despicere. Item, eosdem priscos Deorum Imagines gestâsse, testatur idem Apuleius, inquiens: Secundus vestitu quidem similis, sed manibus ambabus gestabat altaria, id est, auxilia, quibus nomen dedit proprium Deæ Summatis auxiliaris prouidentia. Hinc quoque in pompa sacrificali nostri Diuorum Imagines vel reliquias gestitant. Item, ex testimonio eiusdem constat, priscos consueuisse agere Deorum personas, ita scribentis: Nec mora, cùm Dei dignati pedibus humanis incedere, prodeunt. Sic arguté faceteque iocatur Apuleius: Dicimus enim Deos incedere humanis pedibus, quando homines in huiusmodi sacrorum pompa, sustinent personas & Deorum nomina: de quibus Tertullianus ait. Ipsos Deos nostros sæpè noxij induunt. Hunc & nos ritum pariter seruamus, *inquit Polydorus*, sed haud scio, an tam rectè quàm bellè illud fiat. Vereor, vereor inquam, ne ijs in rebus Dijs potius Gentium quàm Christo gratum faciamus: Nam illi suos cultores in supplicijs, vt Sallustius perhibet, magnificos esse volunt; hic verò nihil magis quàm illud horret, qui inquit: Tu autem, quum oraueris, introito in cubiculum tuum, & clauso ostio ora. Et quid igitur fiet nobis, si contra præceptum venerimus? Imò fiat quiduis, nos tamen venimus contrà: cuius rei vt magis pudeat, vnum ex sexcentis, Ethnicorum exemplum valdè mehercule memorandum ponam. Athenienses enim, vt Plato in suo Alcibiade secundo prodit, solebant quotannis multò sumptuosissimas sacrorum pompas celebrare, ac magno facere sacrificia apparatu. Contrà Lacedæmonij ea omnia præparcè, vt qui plus hærerent in precibus. Quapropter quoties res vlla inter eos erat populos, Atheniensium semper longè existebat inferior: qui tantæ calamitatis causam scire auentes, Iouem Ammonem per Prophetam consuluere. Propheta ad ea respondit, id accidere, quòd Deus pluris

Lace-

Lacedæmoniorum castas preces, quàm Atheniensium magnifica faceret sacra. Nostram igitur Ethnicorum æmulationem in supplicationum ritu, fas tandem aliquando esset moderari: Id quòd maturè fieret, si procul à publicis supplicationibus omne ludicrorum genus, ac quicquid contra pietatis cultum est, de medio remoueretur. Quandoquidem modus iste supplicandi introductus est, vt in rebus secundis ordine cuiusdam cœlestis exercitus composito, læti triumpharemus de victoria Christi in cruce adepta pro nobis: ex quo crux ipsa, veluti signum militiæ Christi præfertur: aut in aduersis tristes Deum precaremur, veneraremur, atque imploraremus, ab eoq; veniam, auxilium & pacem summissè peteremus. *Hæc omnia Polydorus: quibus apertè fatetur, Christianos in Supplicationum ritibus & ceremonijs Ethnicos æmulari: quod etiam ex sequentibus clarius patebit.* Nota.

Quemadmodum enim Papistæ hodiè in periculis & aduersitatibus constituti, Supplicationes indicunt, & in ijs non Deum, sed Sanctos inuocant, ab eisq; auxilium & liberationem petunt, vt supra indicatum est & exemplis probatum: Sic olim etiam Gentes fecerunt. Nam Supplicationes & Lectisternia indixerunt, eaq; ad templa & puluinaria Deorum, vel ob lætitiam, vel ad auertendam Deorum iram, celebrârunt: in quibus plerunq; Senatores ac Patricij cum coniugibus & liberis, ad delubra & aras procedebant: nonnunquam omnes tribus & ordines, etiam Pontifice Maximo præeunte: sed & alijs persæpè modis. In his enim & pueri ingenui, & libertini, ac item virgines, omnes coronati & lauream præferentes, cum pompa thensas & fercula Deûm deferentes, tum & sacro carmine supplicare, & Deûm pacem exposcere solebant. Lectisternia verò & Puluinaria iuxta Deorum aras statuebantur, cum alijs ornamentis: quin & frondes virentes & odoriferæ, ac flores omnis generis, & verbenæ ante Deûm ædes & in ipsis templis sternebantur. Has Supplicationes & huiusmodi cætera à populo Romano frequenter celebrata, apud Liuium, & in alijs historijs legimus.

Vt etiam Christiani discalceati, seu nudis pedibus ad Sanctorum templa procedunt, eorumq; Imagines circumferunt: Sic testatur Epistola Ieremiæ, Gentes in publicis Supplicationibus statuas Deorum suorum circumgestâsse. *Et Arnobius libro octauo refert,* Romanos crudâ hyeme nudos discurrere, alios incedere pileatos, scuta vetera circumferre, pelles cædere mendicantes, vicatim Deos ducere, quædam fana quotidiè, quædam solùm in anno adire. *In ludis quoq; Cerealibus, seu Mysterijs Cereris Deorum simulachra & imagines longo ordine produci solebant, vt ex Macrobio intelligitur.*

Sicut Christiani in Dominica post Pascha, & inde per totam hebdomadam, aliquibus in locis processionaliter ad fontes descendunt: Ita Romani quoq; in ferijs & sacris Fontanalibus *processiones celebrârunt, in quibus coronas in fontes iaciebant, & puteos coronabant, vt Varro testatur.*

Quemadmodum Christiani ob magnas siccitates Supplicationes sæpè instituunt; Sic etiam Aquilicia sacra *à Romanis fieri solita legimus: cùm in magna siccitate aqua euocanda esset: quòd cùm alibi, tum præcipuè apud* Tertullianum *est videre, qui ait,* ea Ioui immolari, *in Apologetico. Hinc & Sacerdotes, qui à Ioue aquam eliciebant,* Aquilices *dicebantur, eodem contra Martionem authore.*

Vt Christiani in die S. Marci & circa, Supplicationes celebrant circum oppida & pagos, camposq; lustrant, ne vlla tempestas segetibus alijsq; fructibus noceat: Sic Romæ eodem die Robigalia *celebrata sunt, in quibus fiebat Processio à Flamine Quirinali, & Populo albis vestibus induto, in lucum* Robigini *consecratum. Ibi, factis precibus, quibus* Robiginem *inuocabant, vt segetibus parceret, immolabatur, adhibito mero & thure, canis & ouis, eorumq; exta in cineres cremabantur. De quo ritu vide plura in libro nostro de Festis Ethnicorum pag. 87. b. Hoc ipso quoq; die Romæ* Floralia festa *celebrata sunt etiam: in quibus circumierunt & lustrârunt campos & sata quoq;, vota facientes pro felici rerum nascentium prouentu, inprimisq; precantes, vt omnia benè deflorescerent.*

Sicut Ethnici Supplicationibus suis, tanquam opere, Deos suos placare & veniam peccatorum suorum promereri conati sunt: ita etiam inter Christianos res eò tandem deuenit, vt Processionibus suis ad templa Sanctorum, tanquam opere operato, remißionem peccatorum suorum impetrare conarentur: quæ persuasio circa annos demùm Christi 1390. in Germaniam introducta est. Sic enim Auentinus scribit libro 7. Annal. Bonifacius IX. vt Boiorum animos sibi conciliaret, tribus fratribus, Stephano, Friderico, Ioanni nepotibus Imperatoris Ludouici IIII. secularem omnium criminum, scelerum, suppliciorum veniam condonat: Quicunque Monachium voti reus proficiscatur, septem ibidem dies commoratus, quatuor Templa, Deiparæ Virginis, D. Petri, Sacrarum Fœminarum, Xenodochium supplicandi gratiâ intret, quotidiè dona faciat, ab vniuersis inferis ereptus, cœlo asseritur. Erat ea res tum noua, atque inaudita in Germania. Quamobrem ex Bohemia, vniuersa Germania, frequens populus quotidiè coibat, sexaginta millia hominum quotidiè confluxisse in acta relatum est. Durârunt hæ nundinæ Ecclesiasticæ à Martio per quinque continenter meses. *Hæc Auentinus.*

CAPVT XXIX.

De PEREGRINATIONIBVS ad Templa & alia Sancta loca ex voto, & religionis ergó.

Peregrinationes quid.

PEREGRINATIONES *vocantur in Papatu,* Profectiones *aut ad loca, quæ alijs sanctiora existimantur: aut ad Templa, Sepulchra & Reliquias Sanctorum: aut ad Imagines, quarum fama alijs est clarior & celebrior: in hunc finem institutæ, quod quædam sanctitas, aliæque vtilitates, de quibus infra, ex huiusmodi Peregrinationibus, seu Profectionibus percipiantur.*

Peregrinationes in primitiua ecclesia non fuerunt in vsu.

Fabul. de peregrinatione ad sepulchrum Clementis.

Error hic & Superstitio Iustini Martyris, Ignatij, Irænei, Tertulliani, Cypriani ante annos Christi in carne nati 300. inter Christianos nondum nata fuit: ideoque etiam scripta illorum vetustissima nullam prorsus mentionem eius faciunt. Nicephorus lib. 3. cap. 19. peregrinationum hominum ad templum & sepulchrum Clementis Romani Episcopi quidem meminit, sed neque loci, neque temporis, neque aliarum circumstantiarum, quæ ad narrationem probabilem requiruntur, mentionem facit, vt facilè appareat, pro rebus veris falsas & confictas ab eo narratas fuisse: Neque etiam congruunt cum his, quæ Platina in vita Clementis ex Damaso hac ipsa de re scribit. Nicephorus etiam sic habet: Clemens anchorâ ferreâ collo eius appensâ, in altum mare proijcitur. Mari autem diebus septem ad tria millia passuum diuiso, multi eò eunt, & Martyris corpus exosculantur, templo diuinâ virtute excitato. *Cætera, quæ ibidem sequuntur, de puero per obliuionem parentum ibi relicto, & vndis obruto, postea verò cùm rursum fluctus recessissent, saluo apud loculum Sancti reperto, satis arguunt fabulam esse: vt nihil de eo dicam, quòd credibile non sit, quenquam tam fatuum fuisse, vt in profundo maris templum exstrueret: aut si maximè factum fuisset ab aliquibus, tamen ab impetuoso mari mox concussum & euersum esset. Has itaque absurditates animaduertens Platina, ex Damaso hanc rem paulò aliter commemorat.* Hanc ob rem, *inquit,* motus Traianus, ex satellitibus suis quosdam mittit, qui Clementem in mare proijcerent, alligatâ ad collum anchorâ: cuius sacratissimi corpus non ita multò pòst ad littus delatum *(en discrepantiam)* est: atque eo loci sepultum, exstructo templo, vnde fons diuinitùs emanauerat. *Locum autem fontis his verbis ostendit:* Dum ibi *(ait)* aquæ penuriâ laboraretur, Clemens collem haud longè positum conscendens, agnum vidit, sub cuius dextro pede fons diuinitùs abundantem aquam scaturiebat, &c.

Martinus

Martinus Polonus etiam in vita Cleti Papæ refert, Cletum, circa annum Christi 85. omnibus populis scribentem approbâsse & commendâsse Peregrinationes ad Sanctos, & maximè ad limina Sancti Petri, & asseruisse, quòd validior sit ad salutem Sancti Petri visitatio, quàm duorum annorum Ieiunium: & illos anathemate exsecratum esse, qui visitationem Apostolorum impediunt & dissuadent. *Quàm autem hæc minimè conueniant cum Cleti temporibus, supra indicauimus, quum de locis publicorum congressuum Romæ post Apostolorum tempora ageremus.*

Baronius *quoq; Tomo 2. pag. 276. in fine anni 199. asserit*, Peregrinationum vsum ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ cœpisse: *Non autem hoc probat, nisi vnico Exemplo Alexandri Ecclesiæ cuiusdam circa hunc annum in Cappadocia Episcopi, qui tamē & ipse non ex voto, vt Baronius dicit, sed diuinis reuelationibus excitatus, Hierosolymam profectus est, vt socius Narcisso seni in Episcopatûs administratione iungeretur. Refert sanè Eusebius libro 6. cap. 11.* profectum Hierosolymam fuisse Alexandrum hunc orandi causâ: *Scribit autem hoc ex more & consuetudine sui seculi, quo Peregrinationes istæ in terram sanctam Orationis gratiâ vsitatæ erant. Deinde disertè addit*, hoc factum ab ipso quoque historiæ gratiâ, vt esset videlicet certior de historia Euangelica, & sic in fide sua confirmaretur. *Bellarminus col. 2229. addit etiam Sancti Nicolai exemplum*, qui adolescens ante Constantini Imperium voti causâ Hierosolymam peregrinatus sit: *sed hoc exemplum citat ex Simeone Metaphraste, qui triuialis ludimagister Constantinopoli fuit, & Sanctorum vitas scripsit, quæ non immeritò Mendaciorum Legendæ dici possunt, vixitq; circa annum Domini 1350.*

Baronij error de peregrinationibus ab exordio nascentis Ecclesiæ institutis.

Eusebij error.

De Origine & Progressu Peregrinationum in Terram sanctam.

ORigo autem Peregrinationum Hierosolymam & in Terram sanctam referenda est a Constantini Magni Imperatoris tempora, quibus primùm cœperunt terræ sanctæ loca, ab Ethnicis Idololatrijs, quibus ab Adriano Imperatore profanata erant, impurißimis Dijs Gentium desuper impositis, expurgari, excoli & nonnihil in pretio haberi, propter rerum ibi gestarum memoriam. Nam Constantinus Magnus in locum sepulchri Christi, Idolo Veneris fœdatum, Oratorium seu templum magnificum ædificari præcepit. Et Helena quidem mater Imperatoris mulier superstitioso & fœmineo zelo commota, primùm illuc profecta, terram, quam vocant, sanctam, inuisit, non tamen ipsius terræ gratiâ, sed Christi, & fidei suæ confirmandæ causâ, quia fidem suam & aliorum ipso aspectu rerum & monumentis paßionis Christi (quæ à Iudæis, Ethnicis, & quibusdam hæreticis negabatur) confirmare voluit. Quanquam in eo peccauit tamen, quòd plus fidei de Domino, cruci clauis & sepulchro, quàm Spiritui sancto, Apostolicis scriptis, & Euangelicis tribuisse videatur. Hæc ipsa mulier Cruce Domini repertâ, duo templa ibi exstrui curauit: vnum propè Dominicæ natiuitatis antrum, alterum in monte, vnde Dominus in cælos assumptus est, vt referunt Eusebius libro tertio, de vita Constantini, & Ruffinus libro primo, capite septimo. Postea Constantinus curauit in loco Cranij templum exstrui: idque publicâ solennitate, accersitâ Synodo Patrum apud Tyrum congregatâ, dedicari, vt testatur Eusebius libro quarto de vita Constantini. Quæ res in anniuersariam solennitatem abijt, confluentibus eò ex omnibus terræ partibus Christianis, vt Sozomenus indicat libro secundo, capite vigesimo sexto. Atq; hac ratione solennis illius ad terram sanctam Peregrinationis initium fuit: *verba sunt Onuphrij Panuinij in Appendice ad Platinam.*

Duabus igitur de causis Christiani ab initio Hierosolymam & in terram sanctam profecti sunt. Prima *fuit, vt inuiserent loca illa propter rerum ibi gestarum memoriam, & vt con-*

Causæ ob quas fideles initiò in terram sanctā peregrinati sunt.

templarentur oculis suis non solum singula, quarum fit in Euangelica historia mentio, sed etiam magnifica templa & ædificia à Constantino Magno, eiusque matre Helena exstructa; hactenus enim Christiani humiles tantum domos pro templis habuerunt. Secunda *fuit, vt memoriam celebrarent celeberrimæ dedicationis templi in loco Cranij ædificati. Aberant ergo ab his Peregrinationibus vota & superstitio, vt etiam ex sequentibus Patrum testimonijs patebit.*

Peregrinationes in terram sanctam ab initio non improbandæ mox erroris causa fuerunt.

Hic tamen vsus, & consuetudo hæc, per se quidem non improbanda, paulatim in errorem multitudinem deduxit, vt terram illam & loca hæc sanctiora alijs iudicarent esse, & proinde non in postrema pietatis & sanctitatis laude ponerent, ex remotissimis Christiani orbis partibus certatim eò confluere, & loca illa inuisere. Exempla multa in omnibus historijs sunt obuia, ex quibus aliqua saltem commemorabo. Theodosij posterioris coniunx Eudocia *Hierosolymam ex voto proficiscitur, quo sese astrinxerat: Nicephorus libro decimo quarto, capite vigesimo tertio.* Conradus *Constantiensis Episcopus ter sanctam inuisit terram, post annos 935. vt Schedelius indicat. Reuersus autem tertiâ vice ex terra sancta, sepulchrum Domini in Cõstantiensi æde, quod Hierosolymitani illius formam ad amussim referret, adornari fecit, ad quod postea magnus concursus hominum vndiquaque factus est, vt Bruschius & Schedelius referunt.* Sigfridus *Moguntinus*, Guntherus *Babenbergensis*, Ottho *Ratisbonensis*, VVilhelmus *Traiectensis, Episcopi, & alij proceres Galliarum septem millibus hominum stipati profecti sunt orandi gratiâ Hierosolymam, anno Christi 1064. Dum verò opes & magnificentiam suam magis quàm pietatem in itinere ostentarent, ab Arabibus obsessi multis vulneribus affecti sunt, vt Schafnaburgensis & Marianus Scotus narrant.* Robertus *Princeps Normanniæ nudipes & lachrymans sepulchrum Domini veneratus est: Polydorus libro secundo, capite sexagesimo sexto.* Robertus *Normanniæ Dux, pœnitens quòd fratrem veneno necâsset, voti soluendi & peccati expiandi causâ Hierosolymam profectus est: Polydorus libro octauo. Ac testatur Auentinus libro quinto. Annal. in Palæstinam peregrinantes hoc tempore* Anserem *prætulisse, quem Spiritum sanctum esse prædicârint.* Henricum Leonem *Saxonum Ducem Hierosolymam, Oliueti montem, Bethlehem, Nazareth, Iordanem & alia loca, quæ Christus suis calcâsset pedibus, stultâ superstitione, quæ cum impietate maxima coniuncta erat, Episcoporum, Abbatum, Comitum, & infinita populi multitudine stipatum, perlustrâsse, emensis multorum bellorum ciuilium in Saxonia periculis, pro suorum expiatione peccatorum, post annum 1100. in Sclauorum Chronico scribitur libro septimo, capite septimo, vbi porrò indicatur,* quòd Hierosolymis annuos reditus, quibus cerei ad sepulchrum Domini arsuri compararentur, *idem Dux instituerit. Expugnato Vitriaco castro à* Ludouico *Francorum Rege anno 1300. in Ecclesia diuersi sexus & ætatis homines cremati sunt. Quo facto motus Rex, terram sanctam pœnitentiæ & precum gratiâ adijt, vbi integrum substitit annum. Sigeberti Continuator.* Guilelmus *Aquitaniæ Dux triplici cinctus cathenâ Hierosolymam, Romam & Sanctum Iacobum petijt, circa annos Domini 1157. vt in Chronico Hirsaugiensi indicatur.* Fulco *Comes Andegauensis, Godofridi Martelli Pater, duorum tantum vernaculorum comitatu Hierosolymam peregrè profectus, illis iureiurando adactis, se, quod imperaretur facturos, sumpto noxij damnatique habitu, eorum alteri se collo resti illaqueandum trahendumque ad Dominũ monumentum tradidit: alteri virgas dedit, quibus se tergo cæsum laceruműq; eodem fœdè agerent, vociferantem,* Admitte Domine miserum Fulconem, periurum & fugitiuum tuum: *Æmilius lib. 2.*

Peregrinationes superstitiosa pugnant cũ verbo Dei.

Pugnat autem hæc superstitio cum verbo Dei. Paulus enim primâ Timotheũ secundo capite vult, Viros orare omni loco. *Quibus tamen verbis non vult confusionem inducere vel inuehere in Ecclesiam, in qua iubet ipse,* vt omnia τάξεως & ordine fiant: *quasi iam nolit vllum esse communi totius Ecclesiæ consilio & delectu constitutum locum, in quem Christiani ad Deum precandum certo tempore conueniant: hoc enim planè furiosum esset & ματαιῶδες: sed vt sparsi, & prout quemque fert animi impetus, orent separati, & distracti,*

adeoq;

adeoq; religionem propter loca vllam animis nostris inhærere vetat, quasi locus ipse sanctiorem gratioremque Deo nostram orationem efficiat. Votiuas igitur ad terram sanctam, & alia Martyrum loca Peregrinationes & precationes, quæ trecentis demùm post natum Christum annis in Ecclesiam irrepserunt, hisce verbis damnat Apostolus, quæ ea de causa suscipiuntur à superstitiosis hominibus, quòd nescio quid maioris sanctitatis in illis locis, & ipsi quam Dominus pedibus suis calcauit, terræ inesse iudicant. Quod falsissimum est. Si qua enim hodiè est terra maledicta, Iudæa est: & huiusmodi cogitatio plena est idololatriæ & blasphemiæ.

Monuit etiam nos Christus Matth. 24. ne eos audiamus, qui ipsum in terris hisce vel hic vel illic monstrare audeant. *Nec enim loco certo alligauit meriti sui gratiam Christus, sed vt Euangelium suum in orbe vniuerso prædicari voluit, ita vbique locorum efficax est erga omnes, qui ipsum verâ fide amplexi fuerint. Et cùm nationum & personarum discrimen omne in Christo sublatum sit, minimè credendum est, aliquem in terris locum eo priuilegio donatum esse, vt per se ad salutem nostram aliquid conferre possit. Quod non obscurè innuisse videtur Deus, quando eas vrbes horribili excidio deuouit, quas aliquandiu sui cultus sedem esse voluerat, sicuti de Silo, Nobe & Hierosolymis sacra historia testatur. De Silo enim in psalmis scribitur:* Deseruit tabernaculum Silo, tentorium, quod inter homines inhabitabat. *De Hierosolyma autem Ieremias dixerat:* Si non audieritis, red dam domum istam similem Silo, & vrbem hanc contumeliæ exponam omnibus gentibus. *Nec inanes fuisse minas hasce Psalmus testatur, in quo pij de hostium insolentia quiritantes inter alia dicunt:* Rugierunt aduersarij in medio synagogarum tuarum, signa sua posuerunt pro signis. Sanctuaria tua igne incenderunt, ad terram affligendo tabernaculum nominis tui prophanauerunt, &c. *Quòd si hæc eo tempore fieri passus est Deus, quando vmbris & ceremonijs locus adhuc certus erat ab ipso constitutus, quis obsecro sanæ mentis ipsius gratiam nunc loco alicui alligatam esse putauerit? Nec absque numine factum putabimus, quod mulieres Marci decimo sexto, quæ primæ omnium Christi sepulchrum inuiserunt, nihil illic repererunt præter Angelum, qui illas reprehendit, quòd verborum Christi parum memores essent, & Christum ibi quærere iussit, quò se iturum ante promiserat. Idem ergo nobis dictum putemus, vt nimirum illum non in terris hisce quæramus, sed in cælis, quo illum ascendisse scimus, & vbi animis per fidem euectis sese inueniri patietur. Docuit hoc ipsum Deus olim memorabili exemplo, quando Christianis sepulchrum Domini superstitiosè colentibus locum illum impijs fidei Christianæ hostibus subiecit, qui non contenti illum vndiq; congestis ruderibus obruisse, insuper illic Sacellum Veneri sacrum exstruxerunt: vt vel inde constaret, Christi meritum non illic alligari debere, vbi spurcissimæ deæ cultus nefarius exercebatur.*

Non probauit etiam Antonius Eremita ille famosissimus, has in terram sanctam & alia loca Peregrinationes. Nam, vt in eius vita legitur, Græci, *inquit*, studia transmarina sectentur, & in alieno orbe constitutos, inanium literarum quærant magistros. Nobis verò nulla proficiscendi, nulla transfretandi fluctus necessitas imminet: in omni sede terrarum constituta sunt regna cœlorum. Vnde & Dominus in Euangelio ait: Regnum Dei intra vos est. Virtus quæ in nobis est, mentem tantùm requirit humanam. **Peregrinationes in terram sanctam improbauit Antonius Eremita.**

Non probauit easdem Hieronymus in Epistola ad Paulinum: Non, *inquit*, Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis benè vixisse, laudandum est. Non audeo Dei omnipotentiam angusto fine concludere, & coarctare paruo terræ loco, quem non capit cœlum. Domini est terra, & plenitudo eius: *Psalm.* 24. Veri adoratores neque Hierosolymis, neque in monte Garizim, sed vbique Deum adorabunt: *Ioan.* 4. Quum esset in Templo Christus dixit discipulis suis, Abeamus hinc. Et de Hierosolymis, & de Britannia æqualiter patet aula cœlestis. Nec quicquam fidei tuæ deesse putes, quòd Hierosolymam non vidisti. *Hæc magis congruunt cùm verbo Dei, quàm quæ ad Marcellam scripsit epistolâ* 17. *vt eam Româ ad se* **Hieronymus.**

in Palæstinam euocaret : Longum est, *inquit*, nunc ab ascensu Domini vsque ad præsentem diem per singulas ætates currere, qui Episcoporum, qui Martyrum, qui eloquentium in doctrina Ecclesiastica virorum venerint Hierosolymam, putantes minus se religionis, minus habere scientiæ, nec summam, vt dicitur, manum accepisse virtutum, nisi in illis Christum adorâssent locis, de quibus primum Euangelium de patibulo coruscauerat. *Et ad Rusticum Epistolâ* 46. Redde, *inquit*, quod præsente Domino spopondisti: incerta est vita mortalium, ne ante rapiaris, quàm tuam impleas sponsionem.

Respondet Bellarminus ad locum Hieronymi ad Paulinum, reprehendere eum peregrinationes non simpliciter, sed tantum in Paulino, tanquam Monacho; Monachis enim, qui in claustris in silentio, precibus ac ieiunijs exercentur, Peregrinationes non conuenire. *Respondeo, Hieronymus in illa Epistola eiusmodi argumentis & rationibus vtitur, quæ non tantum contra Monachorum, sed in genere contra omnium hominum Peregrinationes faciunt cuiuscunque sint statûs aut ordinis. Deinde, si Peregrinationes Monachis tantum non conueniunt, peccauit igitur in eo Hieronymus, quòd Marcellam sanctimonialem, & Rusticum Monachum hortatur, vt Peregrinationem Hierosolymitanam suscipiant.*

Gregorius Nyssenus. *Dissuasit eandem superstitionem quoque* Gregorius Nyssenus, *Cæsareæ Cappadociæ Ecclesiarum Episcopus & moderator vigilantißimus, in graui Epistola ad amicum quendam eade re ex professo scripta: eam quia breuis est & rarius exstat de verbo adscribemus, vt Lector intelligat, quid Pater hic de Peregrinandi consuetudine ad loca sancta senserit & iudicârit.*

Quia me rogasti amice, per Epistolam, mihi ordine de omnibus respondendum esse existimaui. Equidem qui semel se altiori viuendi rationi dedicârunt, cum eis præclarè agi censeo, si perpetuò ad Euangelij voces intueantur: ac quemadmodum qui virgulâ quicquid propositum est dirigunt, eius rectitudine tortuosa quæ in manibus habent, ad rectitudinem adducunt: ita conuenire arbitror, vt veluti quandam regulam rectam & immutabilem, Euangelicam dico politiam, his admouentes, eius arbitrio ad Deum hæc dirigamus: Cùm itaque sint qui solitariam & priuatam vitam sibi delegerint, quibus vice pietatis habeatur Hierosolymitana loca vidisse, in quibus indicia Domini aduentus per carnem conspiciuntur: præclarè se res habet, si ad regulam ipsam respiciamus, idque si velit præceptorum ductus, vt opus faciamus quasi mandatum Domini: Sin præter Domini præcepta id appareat introductum, haud scio quid sit, quod præcipiat velle quid aliquem facere, qui se sibi legem boni fecerit ipsum. Vbi ad regni cœlorum hæreditatem consequendam appellat Dominus benedictos, profectionem in Hierosolyma inter rectè facta, quæ eò dirigant, non enumerauit: vbi beatitudinem annunciat, tale studium, talemque operam non est complexus. Quod autem neque beatum efficit, neque ad regnum conducibile est, quid in eo studium & opera ponatur? Qui mentem habet, consideret. Atqui si id opus vtilitatis quid habuisset, non ita, non tam præclarum à perfectis studio dignum visum fuisset. Quoniam autem id factum diligenter examinatum, animo detrimentum conciliat, ijs qui accuratè vitæ degendæ incumbunt, longo studio indignum est: imò maximè cauendum vt nihil attentet eorum, quæ lædant, is qui secundum Deum vitam instituit agendam. Quid igitur est in his quod lædat? Sancta & grauis vitæ institutio eadem omnibus viris & fœminis proposita est. Peculiaris est vitæ philosophicæ honestas & castitas: quæ in vita sua cuiusquè non mixta ac seorsim acta consummatur, veluti impermixta est, & minimè confusa natura: neque fœminis in consortium

fortium virorum, neque viris in mulierum ad tuenda castitatis & honestatis officia contendentibus. At verò itineris conficiendi necessitas nunquam non diligentem in his obseruantiam ad indifferentiam obseruandi adducit. Nam tantam viam fœmina, nisi qui eam conseruet habeat pecurrere nequit: tum quia propter naturæ imbecillitatem iumento vehenda esset, illincq; reducenda: tum quia in difficultatibus tuenda ac seruanda. Quicquid autem supponere possimus, siue notum habet, qui ei præstet obsequium, siue mercenarium, qui famuletur, ex vtráque parte quod fiat reprehensionem non effugiat. Neque enim externo se committens, ac in eo acquiescens, neque proprio, continentiæ legem conseruet. Cùm autem in locis illis Orientalibus diuersoria & hospitia vrbesquè in multis licentiam & ad malum indifferentiam habeant, qui fieri poterit, vt qui per fumum ambulet, non exasperetur oculis? vbi inquinatur auris, inquinatur oculus, inquinatur & cor per oculos & auditum nefanda excipiens, qui fieri poterit, vt non afficiatur, qui affecta loca transgreditur? Quid verò etiam plus est habiturus, qui locos illos adit? quasi verò etiamnùm Dominus corporaliter in locis illis degat, ac à nobis abierit: aut veluti sanctus spiritus apud Hierosolymitanos abundet, ad nos autem transire nón possit. Atqui si ex ijs quæ conspiciuntur Dei præsentiam conijcere licet, potius in natione Cappadocum Deum moram trahere, quis statuerit, quàm in externis locis. Nam quot sunt in ijs altaria, per quæ Domini nomen celebratur? Nec sanè quis totius fortasse orbis enumeret altaria. Deinde etiam si in locis Hierosolymitanis plus gratiæ diuinæ inesset, illic viuentium peccatum non tam frequens & consuetum esset. Iam verò nullum est immundiciæ genus quod ipsi non audeant: ac malitiæ, adulteria, furta, idololatriæ, veneficia, inuidiæ & cædes: ac tantum in primis malum illic tam frequens & assiduum est, vt nusquam tanta sit ad trucidandum promptitudo, quanta illis locis inhabitat, vbi belluino more in sanguinem contribulorum mutuò incurrunt, frigidi lucri causâ. Vbi ergo hæc fiunt, quo argumento intelligas, illis in locis ampliorem gratiam esse?

Sed scio quid mihi multi aduersus ea quæ dicta sunt, obijciunt. Aiunt enim: Quamobrem hæc contra te non decernis? Si enim nullum operæ precium facit, qui secundum Deum illuc peregrinatus fuerit, quamobrem frustra tantam viæ molestiam sustinuisti? Audiant igitur, quo iure me in ijs defendam. Mihi propter hanc viuendi rationem, in qua vt viuam, ab eo qui dispensat vitam nostram constitutus sum, necesse fuit pro sancto concilio habito emendandæ Arabicæ Ecclesiæ gratiâ, ad loca ista proficisci. Ac cùm esset Arabia locis Hierosolymitanis contermina, pollicitus eram me vnà cum ijs qui sanctis Hierosolymitanis præsunt Ecclesijs disceptaturum, quòd rerum illis esset status perturbatus ac quodam qui medius intercederet egerent. Præterea verò ipso quoque pijssimo rege viæ facilitatem concedente publico curru, nulla nobis necessitas fuit ea perpeti, quæ etiam aliàs cogitabamus. Vehiculum enim nobis pro Ecclesia & Monasterio erat, omnibus per totam viam simul psallentibus, & ieiunantibus Domino. Nostrum ergo exemplum neminem offendat, quin potius probabilius inde nostrum consilium fiat, quòd de rebus ijsdem quæ nos aspeximus, consilium nostrum demus. Nos enim Christum, qui apparuit, esse Deum verum confessi sumus, etiam antequam eò iuissemus: itemquè postea, fide neque imminutâ, neque postea adauctâ. Quodquè homo per Virginem natus sit, antequam Bethleem intueremur, sciuimus. Et à mortuis resurrectionem, etiam ante monumentum visum credidimus: ac ascensionem in cœlos, non conspecto monte Oly-

Olyuarum, veram fuisse confessi sumus. Emolumenti autem id tantulum ex itineris confectione habuimus, quod ex collatione cognouimus, nostra externis longè sanctiora esse. Vnde vos qui timetis Dominum, in quibus locis estis, eum laudate. Localis enim mutatio, vt Deus propior sit, non efficit: sed vbi vbi fueris, ad te Deus veniet, siquidem animæ tuæ diuersorium tale inueniatur, vt in te Dominus inhabitet, inambuletq;. Sin hominem interiorem peruersis cogitationibus plenũ habeas, etiãsi in Golgatha fueris, etiamsi in monte Oliuarũ, etiamsi sub monumento resurrectionis, tantundem abes, vt Christum in teipso suscipias, quantum qui ne initio quidem religionem professi sunt. Consule ergo dilecte fratribus, vt à corpore peregrinentur ad Dominum, non è Cappadocia in Palæstinam.

Quod si quis obijciat, Domini vocem discipulis præcipientem, ne discederent ab Hierosolymis: intelligat, quid dictum illic voluit. Cùm sancti Spiritus gratiâ & dispersio nondum venisset Apostolis, iussit eis Dominus in eodem simul loco manere, donec induti essent virtute ab alto. Ac si, quod initio fiebat, vt Spiritus sanctus ignis specie dona singulis impertiret, hucusq; fieret, omnes oporteret in eo loco esse, vbi dona distribuerentur. Sin spiritus vbi vult spirat: ij quoque qui hic sunt, ac credunt, participes fiunt, iuxta fidei analogiam, non iuxta peregrinationem in Hierosolyma susceptam. *Hactenus oratio Nysseni.*

Argumẽta Nysseni contra peregrinationes in terrã sanctã.

Vtitur in hac Epistola Gregorius Nyssenus multis firmis & solidis argumentis contra Peregrinationes ad loca sancta:

1. *Qui Hierosolymã religionis ergò proficiscitur propter mandatum Domini, rectè & bonum opus facit. Sed de peregrinationibus ad eiusmodi loca sacra nullum mandatum Dei extat. Ergo.* Si enim, *inquit*, præter Domini præceptum aliquid introductum est, haud scio quid sit, quod præcipiat velle quid aliquem facere, qui se sibi legem boni fecerit ipsum.

2. *Vbi ad regni cælorum hæreditatem consequendam appellat Dominus benedictos, peregrinationem Hierosolymitanam inter rectè facta, quæ eò dirigant, non enumerauit: Vbi beatitudines annunciauit, tale studium, talemque operam non est complexus. Quod autem neque beatum efficit, neque ad regnum conducibile est, quid in eo studium & opera ponitur?*

3. *Quicquid lædit ac nocet id non est sectandum. Sed peregrinationes lædunt ac nocent præsertim fœminis. Probatur: Tantam viam fœmina, nisi qui eam conseruet habeat, percurrere nequit: tum quia propter naturalem imbecillitatem iumento vehenda esset, illincq; reducenda: tum quia in difficultatibus tuenda ac seruanda. Quicquid autem supponere possimus, siue notum habet, qui ei præstet obsequium siue mercenarium, qui famuletur, ex vtraq; parte quod fiat reprehensionem non effugiet. Neq; enim externo se committens, ac in eo acquiescens, neq; domestico, continentiæ legem seruare poterit. Cùm etiam in locis Orientalibus diuersoria & hospitia vrbesq; in multis licentiam & ad malum indifferentiam habeant, quî fieri poterit, vt qui per fumum ambulat non exasperetur oculis?*

4. *Stultitia est in longinquis regionibus quærere quæ domi habemus. Christum autem, quem in terra sancta quærimus, domi habemus.*

5. *Error est putare, Dominum adhuc corporaliter in Palæstina degere: & quòd Spiritus sanctus ibidem abundet, ad nos autem transire non possit.*

6. *Si ex ijs quæ conspiciuntur Dei præsentiam conijcere licet, potius in Cappadocia præsens erit, quàm alijs in locis.*

7. *Si Hierosolymis ac locis illis plus gratiæ diuinæ esset quàm alibi, illic viuentium peccata non tam frequentia essent. Atqui nullum immundiciæ genus est, quod non in locis illis grassetur.*

8. Occur-

8. *Occurrit tacitæ obiectioni, & indicat causas ob quas ipse Hierosolymam profectus sit, nempe non religionis ergò, sed ob alia negotia. Dicit enim,* se vehiculo publico & sumptibus Regis sui, aliquando missum fuisse in Arabiam, ad corrigenda quædam vitia Ecclesiæ. Ex quo itinere obiter se diuertisse *scribit* ad fratres Hierosolymitanos, atq; inter eos cùm dissensio nata esset, mediatorem & sequestrum egisse.

Bellarminus ad hanc Epistolam respondet primò *in genere, & dicit,* fortasse eam non esse Gregorij. *Respondeo, hoc in more habere Iesuitas, quum aliquid obijcitur ex Patribus, quod soluere nequeant, respondere, scriptum aut locum suppositititium esse. Sic etiam Sanderus scribit libro 2. de Honoraria Imaginum adoratione cap. 4.* Partem vltimam eius Epistolæ quam Epiphanius ad Ioannem Hierosolymitanum Episcopum contra Imagines in templis scripsit, Epiphanij non esse, sed à quodam iconomacho confictam & assutam. *Puduit igitur ipsum Baronium quoq; huius responsionis, qui tomo 4. Analium concedit,* hanc Epistolam germanum Nysseni partum esse. **Bellarmini responsio ad argumenta Nysseni, eorũq; refutatio.**

Secundò *respondet in specie ad Gregorij Nysseni, non omnes quidem, sed aliquas saltem rationes.* Secundâ eius ratione *dicit,* probari solùm, Peregrinationes non esse opus necessarium ad perfectionem, vel ad salutem. *Respondeo, contradicit ergo Nyssenus Bellarmino, qui Colum. 2231. scribit,* peregrinationes cedere in honorem Dei: augere deuotionem: inprimis autem opus esse pœnitentiæ & satisfactionum. *Hæc autem omnia ad salutem nostram faciunt, postremum maximè iuxta Bellarminum, qui tomo 2. Disputationum suarum col. 1507. ex Scriptura sacra euincere conatur,* Pœnitentiam viam esse ad iustificationem: *Et col. 1515. probare vult,* tribus partibus pœnitentiæ, *nimirum* Contritione, Confessione & Satisfactione remissionem peccatorum acquiri; *Et Thomas testatur,* quòd omne peccatum in hac vita per pœnitentiam deleri possit. *Si ergo Peregrinationes iuxta Nyssenum neque ad Christianorum perfectionem, neque ad salutem pertinent, falsa erit Bellarmini & Pontificiorum de ijsdem doctrina contrarium affirmans: Ideoque de ijs nos minimè solicitos esset vult Nyssenus.*

Ad tertiam rationem respondet Bellarminus, loqui ibi Nyssenum de periculis Monachis solùm & Sanctimonialibus in itinere Hierosolymitano imminentibus: ad reliquos igitur homines nihil pertinere hoc argumentum. *Respondeo, Scripta quidem hæc fuit Epistola ad amicum quendam Nyssenum de peregrinationibus Monachorum & Monialium consulentem. Rationes autem quibus vtitur, non solum ad illos, sed, si diligenter inspiciantur, in genere ad omnes homines ad loca sancta peregrinantes pertinent: Inspiciantur verba Epistolæ, & patebit vera esse quæ dicimus.*

Ad quartam dicit, nihil esse Hierosolymis, quod non possit alibi inueniri, si agamus de rebus essentialibus, & necessarijs ad religionem. *Respondeo, contenti ergo ijs esse debemus, nec alibi ea quærere quæ ad salutem & religionem necessaria sunt. Sed obijcit Iesuita,* negari non posse, quin aliquid Hierosolymis sit, quo deuotio iuuetur, quod alibi non inueniatur, nimirum sepulchrum Domini, & loca illa quæ calcauit Dominus, &c. *Respondeo, demus hæc deuotionem hominum in Palæstinam venientium iuuare aliquid, peccata tamen & scelera quæ ibidem hodiè grassantur, eandem rursus exstinguunt, delent, aut saltem impediunt. Habemus domi quoq; sacram Scripturam, cœlum, sydera, terram, & ingentia beneficia quæ in nos quotidiè confert Deus, ea deuotionem nostram quàm maximè iuuare possunt, vt minimè sit opus tam longinquas peregrinationes hanc vnam ob causam suscipere. Terra illa quæ hodiè* Sancta *vocatur, plurimùm præ cæteris excelluit olim: ibi visibili formâ sæpè suis apparuit Deus: in ea plurima miracula edidit, & pluribus Iudæos benedictionibus cumulauit. Hoc confitemur, & etiam ad tempus eius fuit hæreditas & peculium. Sed alia hodiè rerum vicißitudo est. Qui peregrinari iam eò voluerit, vt ibi deuotionem, sanctitatem & benedictionem aliquam, qualis olim fuit, inueniat, aliud nihil videbit, propter Iudæorum obstinatum animum, quàm notas maledictionis diuinæ, sicut ipsis sæpè*

minatus fuerat Dominus. *In hac terra fuit Christus, calcauit eam pedibus suis, cernitur ibi locus natiuitatis eius, locus in quo ex cruce pependit, sepulchrum etiam. Hoc ita esse concedamus: quid autem eò proficisci iuuat? quid ad salutem nostrum facit, aut quam deuotionem excitare potest hæc oculis cernere? Nónne satis est vt credamus illud quod per Euangeliū edocemur? an alia fidei schola hodiè est? Clamauit mulier Luc. 11.* Beatus venter qui portauit te, & vbera quæ suxisti. *Respondit autem ei Dominus,* Imò verò beati qui sermonem Dei audiunt, & eum obseruant. *In Palæstina fuit Christus, sed cùm in ea amplius non sit, cur illum ibi quæsiuerimus? Quod ad sepulchrum attinet, nónne ad omnia subsequentia secula vox Angeli pertinet,* Quid inter mortuos quæritis eum qui viuit? Surrexit, non est hîc. *Non amplius secundum carnem cognoscitur. In cælis est, nostrum est eum fide sequi. Malumusne illum in sepulchro quærere, in quo cum maxima abiectione & ignominia aliquandiu iacuit, quàm ad dexteram Dei in cælis, qui sunt eius gloriæ domiciliū? Ea loca eius præsentiā nobis non exhibent. Ea credentibus exhibetur per verbum, per eius Spiritum, per eius gratiam absq; omni locorum distinctione. Hierosolymam igitur proficisci ad visitanda ea loca cum maioris alicuius sanctitatis opinione, ac deuotionis & religionis ergò, in vanum laborare est, & Euangelij doctrinam ignorare: est etiam cum maxima superstitione coniunctum, etiamsi nihil aliud inesset mali. Quod si hoc opinione cultûs diuini, aut sub meriti spe, fit, cum triplici errore coniunctum est, quod nulla vnquam poterit ratione excusari.*

De Origine & progressu Peregrinationum ad Templa, Sepulchra & Reliquias Sanctorum.

DIXIMVS *hucusq; de* PRIMO *genere* Peregrinationum: *Nunc agemus etiam de* SECVNDO, *quod priore est perniciosius:* Peregrinari videlicet ad Templa & Sepulchra Sanctorū, quærere eorum ossa, aliasq; exuuias seu Reliquias, eas exosculari, vota ad eas facere, in ijsq; sperare; *nam hoc pacto apertissimè à Deo ad creaturas deficitur.*

Secundi generis Peregrinationum origo.

Hoc verò Secundum genus Peregrinationum, seculo Sexto demùm post natum Christum exortum & natum, vehementerq; progressu temporis, promissionibus Indulgentiarum largissimis interuenientibus, auctum & confirmatum est; quum euanescere inciperet doctrina de vero Dei cultu, & de inuocatione eius, quòd Deus vbiuis locorum in spiritu & fide rectè possit inuocari: & falsa persuasio mentes hominum prorsus occupâsset, quasi alius locus alio sacratior sit ad inuocationem, & quasi in alio atq; alio loco sancti mortui magis sint præsentes & propitij: qui non postremus stabiliendi Antichristi regni neruus fuit. Vnde quò magis cultura mortuorum hominum & Sanctorum, vel opinione saltem talium immodicè adaucta est; hoc magis etiam visitationes eorum, & peregrinationes ad eos creuerunt. Narrat Paulus Diaconus lib. 2. cap. 9. de Gestis Longobard. Fortunatum *Pictauiensem Episcopum ex oculis laborantem, &* Felicem *collegam ipsius Rauennam profectos esse sanitatis causâ, ad basilicam Petri & Pauli, vbi & altare fuit Martino dedicatum. Refert etiam Gregorius, ægrotos ad sepulchrum Iuniani propè vrbem Lemouicinam excurrisse: atq; sanitate receptâ, ei sancto sese tributarios fecisse: lib. de gloria Confessorum, cap. 103.* Carolum M. *intra annos 47. quater Romam profectum esse vt vota persolueret, Lateranensem & cæteras ædes sacras inuiseret, ibiq; oraret, Eginardus in vita eius, Blondus decad. 2. lib. 1. & Cranzius in Saxonia lib. 2. cap. 8. testantur. Ex Francia quoq; multos nobiles Romam ad limina Apostolorum, & orationis causâ profectos esse, Iuo sub Leone Isauro refert.* Eangytha *mater Eadburgæ, seu Buggæ, Abbatissa in Britannia, scripsit cum filia Epistolam ad Bonifacium Apostolum, in qua queritur de molestijs suis ob peccata sua: ac petit consilium eius, an debeat Romam ire, & peccatorum suorum indulgentiam petere. Vnde perspicere licet, superstitiosam mulierem, extinctâ verâ doctrinâ de remissione peccatorum, somniâsse vim abolendi peccata in Pontificis Romani indulgentijs & Peregrinationis labore potius, quàm in Christi merito consistere. Cœperunt etiam post annos Christi 800. obsessos ad loca sacra & reliquias Sanctorum ducere, & à mortuis libera-*

liberationem petere, vt est videre apud Annonium lib.5.cap.30.de Francis. Vterq; Ottho secundus & tertius Impp. Romã, post acceptum Imperij diadema, in Apuliã ad Garganum montem, qui hodie S. Angeli dicitur, precum ibidem faciendarum gratiâ abierunt. Henricus Nordouicensis Episcopus, ad eluenda peccata, quibus in iuuentute sese contaminârat, Romam ex voto profectus est: Polydorus lib.10. Verbum Dei autem non hoc præcipit: sed iubet scindere corda verâ cognitione peccatorum: credere in Christum, ac petere remissionem peccatorum ex misericordia, & desinere à peccato & benefacere. Circa annum Domini 1072. magno numero concurrerunt homines ad S. Sebaldum Noribergam, vt Schafnaburgensis testatur. Ab Imperatore etiam Papa & Rege Radulpho, Rex Angliæ & Daniæ Cnuto, impetrauit suis subditis, vt Romam religionis causâ proficiscentibus, sine omni angaria clausurarum & vectigalium solutione, securè ire ac redire liceat, vt Malmesburg. lib.2.cap.71. indicat. Et Boleslaus Polonorum Dux, expiandæ fraternæ cædis gratiâ, in Narbonensem prouinciam profectus D. Ægidij, apud Vngaros D. Stephani sepulchra, & Gnesnæ Adelberti reliquias inuisit, Cromero teste lib.5. rerum Polonicarum, &c. Conradus etiam quidam Germanus scelerum pœnitens Romam venit. Hildebrandus Pontifex loricam loco interulæ illum ferre iubet, quinq; catenis ligat, literas peccatorum Catalogum continentes obsignatas dat, loca sancta totius orbis obire præcipit, sicubi veniam exorare, & peccatorum remissionẽ consequi possit, vt Bonfinius indicat lib.1. Dec.2.

De Origine & progressu Peregrinationum, quę fiunt ad limina seu Templa Apostolorum Romæ in IVBILEO anno.

POST Purgatorij terriculamenta hominum leuitas persuasione de Indulgentijs plenarijs vehementer dementata est. Finxerunt enim Pontifices Romani, & per quæstores suos persuaserunt hominibus, animas istiusmodi Indulgentijs plenarijs munitas, ab omni pœna post mortem liberas esse, statimq; in cœlum ad sedes beatorum euolare. Magno igitur studio, curâ & labore, quin etiam grandi ære huiusmodi Indulgentias sibi quisq; comparauit. Hunc gustum non insuauem cum percepissent ex Indulgentijs istis Pontifices Romani, subinde alia & noua excogitârunt aucupia, vt quæstum Indulgentiarum longè vberrimum non solùm retinerent, sed augerent etiam, etiamsi conscientiâ ipsorum, præsertim in fraudibus, imposturis & expilationibus tam manifestis & notorijs, non tam contradiceret, quàm reclamaret. Testatur enim Platina de Bonifacio 9. quòd aliquoties constituerit profusiones plenariarum Indulgentiarum reuocare: sed ob agnatos suos locupletandos coactum fuisse eum ad aucupium illud maximè compendiarium reuerti.

Ob hanc ipsam causam quoq; Bonifacius 8. peregrinationẽ nouã instituit Romã primus omnium ad annum Christi 1300. mandauitq; vt ab hoc anno deinceps singulis centesimis annis celebretur: & qui centesimo illo anno Romæ basilicam Petri & Pauli visitaret, non solùm plenam & pleniorem, sed plenissimam omnium suorum concessit veniam peccatorum. 1. IVBILEVS à Bonifacio 8. institutus.

Sic enim habet Bulla eius: Antiquorum habet fida relatio, quòd accedentibus ad honorabilem basilicam Principis Apostolorum de vrbe, concessæ sunt magnæ remissiones & Indulgentiæ. Nos igitur, qui iuxta officij nostri debitum, salutem appetimus & procuramus, libentius singulorum, huiuscemodi remissiones & Indulgentias omnes & singulas ratas & gratas habentes, ipsas autoritate Apostolica confirmamus, & etiam innouamus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Vt autem beatissimi Petrus & Paulus eò amplius decorentur, quò ipsorum basilicæ de vrbe deuotius fuerint à fidelibus frequentatæ, & fideles ipsi spiritualium largitione munerum ex huiusmodi frequentatione magis senserint se refertos, nos de omnipotentis Dei misericordia, & eorundem Apostolorum eius meritis & autoritate confisi, de fratrum nostrorum consilio, & Apostolicæ plenitudine potestatis, omnibus in præsenti anno M.CCC. à festo Natiuitatis Domini no-

ſtri Ieſu Chriſti præterito proximè inchoato, & in quolibet anno centeſimo ſequuturo ad baſilicas ipſas accedentibus reuerenter, verè pœnitentibus & confeſsis, vel qui verè pœnitebunt & confitebuntur, in hoc præſenti, & in quolibet centeſimo ſequuturo annis, non ſolùm plenam, & longiorem, imò plenisſimam omnium ſuorum concedemus, & concedimus, veniam peccatorum: ſtatuentes, vt qui voluerint huiuſmodi Indulgentiæ à nobis conceſſæ fieri participes, ſi fuerint ciues Romani, ad minus triginta diebus continuis, ſeu interpolatis, & ſaltem ſemel in die: ſi verò peregrini aut forenſes, ſimili modo diebus quindecim ad baſilicas eaſdem accedant. Vnuſquiſque tamen plus merebitur, & indulgentiam efficacius conſequetur, qui Baſilicas ipſas amplius & deuotius frequentabit. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis, approbationis, innouationis, conceſsionis & conſtitutionis infringere, &c. Datum Romæ apud S. Petrum 8. Calend. Martij, Pontificatûs noſtri anno ſexto. *Hæc eſt Bulla Beſtiæ plena blaſphemiarum: Vnde etiam in principio eius aſcripta eſt gloſſa notanda, his verbis:* Hæc Epiſtola ſatis groſſè compoſita eſt. *Appoſitisſimè ſanè: eſt enim cùm abſurda & barbara in verbis, tum impia & blaſphema in rebus.*

Indulgentia plenisſima quæ datur in iubileo quid. Iubileum cur cẽteſimo, nõ 50. anno inſtitutum

Fatetur autem Ioannes Andreæ, qui tempore Bonifacij VIII. *vixit, Papam interrogatum,* quid ſit plenisſima Indulgentia, *reſpondiſſe Conſiſtorio;* Eſſe Indulgentiam adeò plenam, prout Clauium poteſtas ſe extendit. *Gloſſa verò primò Indulgentiam peccatorum ex Scholaſticis interpretatur de pœnis pro peccatis debitis. Sed paulò poſt diſputans, quare Bonifacius non Quinquageſimo, ſed Centeſimo anno conſtituerit Iubileum, hanc reddit rationem:* Quòd in Iubileo contritis & confeſsis duplex Indulgentia concedatur, culpæ videlicet & pœnæ. *Poſtea addit:* Per iſtam Indulgentiam fit totalis culpæ remiſsio, & totius pœnæ Indulgentia: & quia talis eſt ſine obligatione ad pœnam, ſi ſic moritur, ſtatim euolat, & habet ingreſſum domûs cœleſtis. *Sic Gloſſator in Extrauaganti. In Clementinis verò, Abuſionibus. Gloſſa dicit,* Plenisſima peccatorum remiſsio eſt à pœna & culpa, quam ſolus Pontifex concedit, &c. *Hæc quamuis blaſphema ſint, & plurimùm derogent merito Chriſti, adulatores tamen Pontificum ſummorum ea quoquo modo defendere conati ſunt. Nam Andreæ dicit,* olim talem concurſum Romam ad templa Apoſtolorum non fuiſſe. *Vult tamen,* quia in aduentu Chriſti annus Iubileus legalis & typicus finitus, verusque Iubileus inchoatus fuerit: ideò Bonifacium rationabiliter annum Iubileum ad plenarias Indulgentias inſtituiſſe: quia ſcriptum ſit, Vt prædicarem captiuis Indulgentiam. *Licet etiam vetuſtiores Scholaſtici vel Sententiarij hoc Axioma conſtanter defenderint;* Indulgentias non valere ad remiſsionem culpæ: *recentiores tamen ad Pontificum opiniones, quantumuis blaſphemas & horrendas, docendo & diſputando mirificè & impudenter ſeſe accommodârunt.*

Polydorus Vergilius lib.8. cap.1. de Rerum inuent. indicat, quod etiam Bonifacius IIX. *in ſua Bulla innuere videtur, hunc Papam* inſtituiſſe hanc Iubilei anni ceremoniam ad imitationem veterum Chriſtianorum, quorum plurimi, non ſolùm viri, ſed etiam fœminæ in iſ ab extremis orbis partibus paulatim Romam peregrè ſua ſponte confluxerint, ſacra loca adeundi, diuorumque ſepulchra viſendi cauſâ: horùm ſtudium populorum Gregorium M. accendiſſe inſtitutione Litaniarum, & certorum dierum, quibus in præcipuis vrbis templis ſolenni ritu ſacrificaretur, oraretúrque ſuppliciter. *Ac vt populus generatim ſimul* frequentior eò ſtatis illis diebus concurreret, propoſuit idem Papa *(verba recito Polydori)* delictorum veniam ad id ſolenne accedentibus, conſtitutis ad ipſa templa ſacerdotibus, qui audirent volentes confiteri, vt inde remiſsionem omnium delictorum conſequerentur. Durauit inde perpetuò illud inſtitutum. Conueniunt vndique adhuc multi mortales in vrbem, qui vbi eò peruenerint, nihil prius habent, quàm ipſa ſacra inuiſere loca, in quibus Stationes celebrentur, ſic enim ea ſolennia Gregorius appellauit. Hanc poſtremò hominum *(præpoſteram)* pietatem adauxit plurimùm Bonifacius IIX. Iubilei anni inſtitutione

tutione: quod ideò fecisse videtur, vt populum cumprimis Romanum ab inani Secularium ludorum celebratione auocaret, & ritum illum Ethnicum in meliorem commutaret. Fuerunt autem ludi seculares, vt Festus attestatur, in honorem Apollinis & Dianæ instituti centesimo quoq; anno, clamante præcone, Venite ad ludos quos nemo mortalium vidit, neq; visurus est. Capitolinus in Gordiano ait, hos Ludos à Valerio Publicola ob exactos reges centenis quibusq; annis ab Vrbe condita institutos. *Hactenus Polydorus. De Origine, Progressu & forma Secularium ludorum, vide librum nostrum de Origine & Progressu Festorum Iudæorum, Ethnicorum & Turcarum. Ex quibus hoc saltem hîc addendum putaui, Quòd quemadmodum in Secularibus ludis ordo & numerus annorum ab initio definitus, progressu temporis ambitione Imperatorum id solenne suis temporibus exhibere cupientium, interruptus fuit, & pro libidine sæpè mutatus: Sic in numero Iubilei anni idem postea à Romanis Pontificibus factum, vt infra indicabitur.* Ludi seculares qui.

Quòd autem Polydorus scribit, Gregorium M. suo tempore ad certas in Ecclesijs Romanis Stationes Indulgentias dedisse, vanum ac fabulosum esse, ac vnde figmentum illud ortum sit, præcedente capite indicauimus.

Ceremonia verò, quâ primò Bonifacius IIX. *& eum deinde sequentes Pontifices in anni Iubilei celebratione vsi leguntur, talis ferè est: Conuocantur omnes vndiq; Christiani anno definito ad visitanda limina Apostolorum. Eò vbi ingens multitudo ex toto orbe Christiano confluxit, sub initium Iubilei,* auream, *vti vocant,* portam *in basilica Petri aperit Papa in præsentia infinitæ turbæ, hoc modo: Malleolo Pontifex aureo portam ferit, quem deinde honoris causâ alicui largiri solet. Sunt enim qui se beatos hoc nomine putant. Et Iulius* III. *suum donauit Otthoni Truggsessio Augustano Cardinali petenti. Dum autem Papa aureo hoc malleolo portam patefaciendam ferit, adsunt intus in templo opifices, fabri, latomi, cementarij, qui simul atq; audierunt impulsum mallei Papalis, protinus vectibus ferreis atq; ligneis, panniculis aut fistucis murum concutiunt, diruentesq; deijciunt, vt per portam illam auream populo ingressus pateat in sancta sanctorum, vbi assequatur Papæ gratiâ remissionem omnium peccatorum. Promittit enim Papa toto Iubilei anno durante, non solùm plenam & pleniorem, sed plenissimam omnium peccatorum remissionem, non tantùm quoad pœnam, sed etiam quoad culpam, vt dictum est, per hanc portam introeuntibus in sancta ad confitendum, & à pœnitentiarijs absolutionem accipiendam. Quæ insignis est in Dei filium blasphemia, cùm constet fide solùm in Iesum Christum, per quem habemus Iubileum perpetuum, & qui solus via, ostium & porta in cælum est, obtineri remissionem omnium peccatorum, & vitam æternam.* Iubilei anni ceremonia.

Accedit huic idolomaniæ & alia stulti populi insania. Dum enim porta diruitur, irrumpit miser populus certatim, eiusq; ruinæ calcem atq; rudera miro studio colligit, eaq; suspendit à collo, ac retinet inter pretiosissima & sanctissima. Sub finem Iubilei anni porta hæc rursus clauditur, & lateribus calce compactis obstruitur, nec aperitur, nisi sub initium alterius Iubilei anni, id est, post 25. demum annos. Hæc ferè Sleidanus lib. 21. historiæ suæ.

Eo anno quo primus Iubileus sub Bonifacio habitus est, tanta venit hominum multitudo Romam, vt vix incedere per vrbem, quantùmuis amplissimam, licuerit. Platina in vita Bonifacij IIX. *Polydorus Vergilius lib. 8. cap. 1. de Rerum inuent. Trith. in Chron. Hirsaugien. Mutius in Chron. Germanico.* Multitudo hominum Romæ tempore Iubilei 1.

Bonifacius cùm tanta hominum frequentia Romæ conuenisset, primo die pontificaliter indutus populo benedixit. Sequenti die iterum Imperatoriali habitu & coronâ ornatus prodit in publicum: & gladium vaginâ vacuum ipsi præferunt, addentes eiusmodi acclamationem: Ecce duo gladij hîc. *Vrspergensis. Hic exclamat Cranzius,* Vides, ait, ô Petre successorem tuum: & tu salutifer Christe, tuum cerne vicarium. Vide quo ascendit superbia Serui Seruorum tuorum. *lib. 8. cap. 36. Saxon.* Bonifacij spiritus verè Antichristianus. Nota.

Exordium igitur Iubilei pontificij dignissimum fuit tali authore. Hic siquidem Bonifacius ille ipse fuit, qui præter ea quæ dicta sunt, etiam malis vsus artibus Pontificiam sellam ascendit, quippe qui Cælestinum multis præstigijs impulsum potius, quàm persuasum, inde deturbauit, eruditione opus non pietate ratus esse ad id munus obeundum. Sabell. Enne. 9. lib. 7. Et multa, quæ NOTA. Bonifacius 8. quis.

à Platina in vita eius narrantur, satis indicant, eum fuisse hominem arrogantissimum, audacissimum, irreligiosi & impotentis animi, contemptorem quoque Deorum & hominum. Unde etiam manuscriptum Chronicon Martini, & Nauclerus gener. 44. indicant, Regem Galliæ Philippum Bonifacium hunc in Synodo Parisina per Arelatensium Archiepiscopum de his criminibus accusâsse: 1. quòd sit Simoniacus. 2. quòd dicat se non posse committere Simoniam. 3. quòd homicida sit. 4. quòd usurarius, idque esse manifestissimum. 5. quòd non adhibeat fidem conficientibus Eucharistiam. 6. quòd dicat animam esse mortalem. 7. quòd gaudium aliud non sit, nisi præsentis vitæ. 8. quòd sit reuelator confessionum. 9. quòd habeat duas neptes concubinas, & ex utraque filios progenuerit: 10. quòd stipendio allexerit Saracenos ad inuadendam Siciliam. *De illo Pontificij ipsi hoc scribunt*, Intrauit vt vulpes, regnauit vt lupus, mortuus est vt canis. *Platina sub finem vitæ eius*, Moritur, *inquit*, Bonifacius ille, qui Imperatoribus, Regibus, Principibus, nationibus & populis terrorem potius, quàm religionem inijcere conabatur; quique dare regna et aufferre, pellere homines et reducere pro arbitrio animi instituebat, aurũ undique conquisitũ, plus quàm dici potest sitiens, tantæ item arrogantiæ, vt omnes præ se contemneret. &c. Attamen cùm talis esset, ausus est gloriari, se cœli esse clauigerum, qui à nemine sit iudicandus, ipse iudex constitutus sit omnium.

Prodigia & portenta primi Iubilei tẽpore.

1. *Paulò antequam Bonifacius hic Iubileum instituisset, tantus repentè terræmotus exortus est, quantus nunquam antea. Reate tum Pontifex erat cum tota Curia, qui veritus ne ruinâ ædificiorum opprimeretur, casulam quandam ex tabulatis subtilibus, in medio claustro fratrum Prædicatorum, prato admodum lato, ædificari iussit, eoque in loco aliquandiu resedit, licet horrida sæuiret hyems.* 2. *Apparuit tum quoque Cometa, mali alicuius indicium: Platina in vita Bonifacij: Sabellicus Enne. 9. lib. 7.* 3. *Trithemius in Chronico Hirsaugiensi indicat,* Cometam hunc multa mala sequuta esse, seditiones & bella in diuersis regionibus. 4. *Hoc ipso quoque anno Ottomannus quidam filius Zicbi, qui tenuis conditionis homo fuit, Imperium adeptus Turcarum, nomen, vires ac dignitatem habere cæpit. Atque is exstitit, qui Turcarum Imperatoribus, nimirum ijs, qui per masculorum rectam lineam descendunt, nomen familiæ dedit. Is, inquam, magnum ingenium cum viribus corporis coniunctum, ac fortunam mirum in modum fauentem habuit. Plurima loca munita Pontico mari adiacentia, in deditionem accepit: & egregias suas victorias maximopere nobilitauit, debellatâ Siuâ ciuitate pulcherrimâ, quæ antiquitùs Sebastia dicebatur. Hoc ipso declarare voluit Deus, quantopere sibi hoc Bonifacij factum displiceat.*

II. IUBILEUS Clemens 6. iubileum ex centesimo ad 50 annum reduxit.

II. Clemens VI. *Papa cùm cognouisset annum primum Iubileum fructuosissimum Bonifacio IIX. fuisse, hanc Indulgentiarum nundinationem à Bonifacio institutam, à centesimo anno ad quinquagesimum reduxit, & basilicæ Petri & Pauli ipse visitationem Lateranensis Ecclesiæ addidit, atque secundum Iubileum celebrauit anno Christi 1350. Platina, Sabellicus, Cranzius libro 9. capite 1. & 43. Metrop. Trithemius in Chronico Hirsaugiensi: Balæus Centur. 5. cap. 50. in Appendice ex Christiano Massæo: Paralipom. Urspergensis, Mutius in Chron. pag. 269. Auentinus lib. 7. Annal. pag. 783.*

Bulla Clementis 6. indictionis Iubilei.

Bulla autem Clementis de institutione huius Iubilei sic de verbo ad verbum habet: Unigenitus Dei filius de sinu patris in vterum dignatus est descendere matris, in qua & ex qua mortalitatis nostræ substantiam diuinitati suæ, in suppositi vnitate, ineffabili vnione coniunxit, id quod fuit permanens, & quod non erat assumens: vt haberet vnde hominem lapsum redimeret, & pro eo satisfaceret Deo patri. Ubi enim venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum sub lege, natum ex muliere, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem reciperent filiorum. Ipse namque factus nobis à Deo sapientia, iustitia, sanctificatio & redemptio, non per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æternâ redemptione inuentâ. Non enim corruptibilibus auro & argento, sed suijpsius agni incontaminati & immaculati pretioso sanguine nos redemit

redemit: quem in ara crucis innocens immolatus, non guttā sanguinis modicam, quæ tamen propter vnionem ad verbum pro redemptione totius humani generis sufficisset, sed copiosè velut quoddam profluuium noscitur effudisse: ita vt à planta pedis vsq; ad verticem capitis, nulla sanitas in ipso inueniretur. Quantum ergo exinde vt nec superuacua, inanis aut superflua tantæ effusionis miseratio redderetur, thesaurum militanti Ecclesię acquisiuit, volens suis thesaurisare filijs pius pater, vt sic sit infinitus thesaurus hominibus, quo qui vsi sunt, Dei amicitiæ participes effecti sunt. Quem quidem thesaurum non in sudario repositum, non in agro absconditum, sed per B. Petrum cœli clauigerum, eiusq; successores suos in terris vicarios cōmisit fidelibus salubriter dispensandū & proprijs & rationabilibus causis, nunc pro totali, nunc pro partiali remissione pœnæ temporalis pro peccatis debitæ tam generaliter, quàm specialiter (prout cum Deo expedire cognoscerent) verè pœnitentibus & confessis misericorditer applicandum. Ad cuius quidē thesauri cumulum, beatæ Dei genitricis, omnium electorum à primo iusto vsq; ad vltimum merita adminiculum præstare noscuntur: de cuius consumptione seu minutione non est aliquatenus formidandum, tam propter infinita Christi merita, quàm pro eo quòd quantò plures ex eius applicatione trahuntur ad iustitiam, tantò magis accrescit ipsorum cumulus meritorum. Quod felicis recordationis Bonifacius Papa VIII. prædecessor noster piè (sicut indubiè credimus) considerans, & attentâ meditatione reuoluens, quantum apud homines religiosi principes terræ Petrus & Paulus (per quos Euangeliū Christi Romæ resplenduit, & per quos Ecclesia religionis exordium sumpsit, qui facti Christiani populi per Euangeliū genitores, gregis Dominici pastores, fidei lucernæ, Ecclesiarum columnæ præ cæteris Apostolis peculiari quadā prærogatiuâ in ipso Saluatore fidei virtute præcellunt: Quorum vni, scilicet Apostolorum principi, sicuti bono dispensatori, claues regni cœlorum commisit: alteri tanquam idoneo doctori magisterium Ecclesiasticæ eruditionis iniunxit) in speciali veneratione haberi debeant & debitâ honorificentiâ venerari, pro ipsorū memoria recolenda crebrius, & reuerentia à cunctis Christi fidelibus eius deuotiùs adhibenda, ipsorūq; patrocinio fauorabilius assequendo, inconsumptibilem thesaurum huiusmodi pro excitanda & remuneranda deuotione fidelium voluit aperire: decernens de fratrum suorum consilio, vt omnes qui in anno à natiuitate Domini M. CCC. & quolibet anno C. extunc secuturo, ad dictorum Apostolorū basilicas de vrbe accederent reuerenter, ipsasq; si Romani, ad minus XXX. si verò peregrini aut forenses fuerint, XV. diebus continuis vel interpolatis, saltē semel in die, dum tamen verè pœnitentes & confessi existerent, personaliter visitarent: suorum omnium obtinerent plenissimam veniam peccatorum. Nos autem attendentes, quòd annus quinquagesimus in lege Mosaica (quam non venit Dominus soluere, sed spiritualiter adimplere) Iubileus remissionis & gaudij, sacerq; dierū numerus quo lege fit remissio, censebatur: quodq; ipse quinquagenarius numerus in testamentis, veteri quidem ex legis latione, nouo ex visibili Spiritus S. in discipulos missione, per quem datur peccatorum remissio, singulariter honoratur. Quodq; huic plura & grandia diuinarum adaptantur mysteria scripturarum, & clamorem peculiaris populi nostri Romani, videlicet hoc humiliter supplicantis, ac nos ad instar Moysi & Aaron per proprios & solennes nuntios ad hoc destinatos specialiter orantis pro toto Christiano populo & dicentis: Domine aperi eis thesaurum tuum, fontem aquæ viuæ, desiderantes benignius exaudire, non quidem vt sicut illius Israëlitici populi indurati cesset murmuratio, sed vt istius prędilecti populi & cunctorū fidelium augeatur deuotio, fides splendeat, spes vigeat, charitas vehementius incalescat: volentesq; quamplurimos huiusmodi indulgentiæ fore participes, cùm pauci multorum respectu propter vitæ hominum breuitatem valeant ad annum centesimum peruenire, de fratrum nostrorum consilio prę-

dictam concessionem Indulgentiæ ex suprascriptis & alijs iustis causis, ad annum quinquagesimum duximus reducendam: Statuentes de fratrum consilio prædictorum & Apostolicæ plenitudine potestatis, vt vniuersi fideles, qui verè pœnitentes & confessi in anno à Natiuitate eiusdem M. CCC. quinquagesimo proximè futuro, & deinceps perpetuis futuris temporibus de quinquaginta in quinquaginta annis prædictas eorundem Petri & Pauli Apostolorum basilicas & Lateranensem Ecclesiam (quam inclytæ recordationis Constantinus, postquam per beatum Syluestrum: sicut per eosdem Apostolos Deo reuelante cognouit, renatus fonte baptismatis fuerat, & à contagio lepræ mundatus, in honorem Saluatoris construxisse, quamque idem beatus Syluester nouo sanctificationis & chrismationis genere dedicâsse legitur, & in cuius Ecclesiæ parietibus præfati Saluatoris imago depicta primum toti populo Romano visibiliter apparuit deuotius veneranda, quàm ex his & alijs certis & rationabilibus causis, vt ipsa Ecclesia pariter Indulgentiæ prædictæ priuilegio decoretur, & deuotius ab eodem Saluatore, qui in præfatis Apostolis mirabilis prædicatur, eorum meritis & precibus Indulgentiæ mereatur percipere largitatem, in hoc censuimus venerandam) causâ deuotionis modo prædicto visitauerint, plenissimam omnium peccatorum suorum veniam consequantur: ita videlicet, vt quicunque voluerint Indulgentiam huiusmodi assequi, si Romani ad minus triginta: si verò peregrini aut forenses, modo simili quindecim diebus ad prædictas basilicas & ecclesias accedere teneantur: Adijcientes, vt ij etiam qui pro ea consequenda ad easdẽ basilicas et ecclesias accedẽt, post iter arreptũ impediti legitimè, quo minus ad vrbẽ illo anno valeant peruenire, aut in via vel dierũ prætaxato numero non completo in dicta vrbe decesserint, verè pœnitentes (vt præmittitur) & confessi, eandem Indulgentiam consequantur: Omnes nihilo minus & singulas Indulgentias per nos vel prædecessores nostros Romanos Pontifices tam prænominatis, quàm alijs basilicis & ecclesijs de dicta vrbe concessas, ratas & gratas habentes: ipsas auctoritate Apostolicâ confirmamus & approbamus, ac etiam innouamus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergò omninò hominum liceat hanc paginam nostræ reductionis, constitutionis, & cætera: Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & dictorum Petri & Pauli Apostolorum sese nouerit incursurum. Datum Auin. 6. Calend. Februarij, Pontificatûs nostri anno primo,

Animaduersiones in Bullam Clementis 6. Iubileum Christianorum ad imitationem Iubilei Iudæorum Clemens instituit, eumque Iubileum primus appellauit.

Ex hac Bulla intelligitur PRIMO, *Clementem annum Iubileum à centesimo ad quinquagesimum reduxisse ad figuram & similitudinem Iudaici Iubilei. Vnde Cranzius etiam lib. 9. cap. 43. Metrop. scribit:* Rationabilis hæc visa est tum omnibus Iubilei institutio, quòd ad figuram veteris Testamenti aptaretur: & quòd breuis hominum vita ad centesimum pertingere non posset. *Quemadmodum enim Romanos Pontifices in alijs quàm plurimis ritibus non puduit Mosem cum suis ceremonijs in Ecclesiam Christi reuocare: ita quoque hanc Iudaici Iubilei obseruationem in Ecclesiam induxit Clemens, non tamen talem, quæ, vt Iubileus Iudaicus, politico alicui vsui seruiret, vel delictorum omnium remissionem in Christo hominibus promitteret, sed quæ superstitioni & inexhaustæ auaritiæ Romanæ sedis & Curiæ accommodata esset. Et, vt Bellarminus testatur in libro de Indulgentijs & Iubileo,* annum hunc, in quo adeuntibus Apostolorum basilicas Indulgentiæ plenissimæ conceduntur, Iubilei nomine appellandum primus censuit Clemens.

De etymologia vocis Iubilei.

De Etymologia autem Iubilei Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est. Rabbini docent, Iubileum à sonitu cornu arietini sic nominari, quòd eiusmodi sonitu annus remissionis indiceretur. *Sed hanc sententiam non probant omnes: Nam etsi vno in loco, videlicet Exod. 19. videatur* IOBEL *sonum buccinæ, vel ipsam buccinam significare, tamen, vbi agitur propriè de Iubileo, nimirum Leuit. 25. sonitus buccinæ, quo indicebatur Iubileus, non vocatur* IOBEL, *sed* THERVHA: *quâ etiam voce vtitur Dauid in Psalmis vbicunque iubilum, vel iubilationem nominat. Putant igitur, si Iubileus Hebraicè diceretur à sonitu*

buccinæ

buccinæ debuisse omnino Mosen, Leuit. 25. vbi ait: Et clanges buccinâ mense septimo, decimâ die mensis propitiationis tempore, in vniuersa terra vestra, sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionē cunctis habitatoribus terræ tuę, ipse enim est Iubileus: *debuisse, inquam, Mosem, vti voce* IOBEL, *in designando sonitu buccinæ: quod tamen non fecit, sed vsus est voce* THERVHA, *vt diximus. Volunt itaque alij non dici Hebraicè* Iubileum *à Iubilatione, cùm ille* IOBEL, *ista*, THERVHA *dicatur: sed dici, à* IABAL, *quod germinare & producere significat, vnde est nomen* IEBVL, *quo fruges & fructus omnes significari solent: Et hæc sententia Bellarmini est lib. 1. cap. 1. de Indulgentijs. Ac rectè quidem hæc Etymologia Bellarminiana Iubileo Papistico competit: dicitur enim Iubileus iuxta illam, quasi annus germinans, vtilis & fructuosus: quia in eo Romani Pontifices ex Indulgentiarum nundinatione ingentes opes corradunt & colligunt.*

Quod autem annum Iubileum *Iudaicum ipsum attinet, is veteri populo secundùm literam, & spiritum considerandus fuit. Quod literam attinet, Moses, sicut Leuit. 25. & ab Iosepho lib. Antiquit. 3. itemque ab Origine super Numeros, refertur, statuit*, vt inter dies, septimus quisque dies obseruaretur sabbatum: & inter menses, septimus quisque mensis sabbatum esset mensium, in quo agerentur solennia sacra, quæ dicerentur sabbata sabbatorum: item inter annos, septimus quisque annus, & in eo si quando Cananæam Iudæi recepissent, quam tandem Dauid & Salomon Reges assequuti sunt, terra vacaret, id est, non araretur, & quæ suâ sponte ferret, quinquagesimo quoque anno tribulibus essent & extraneis communia.

Porrò hoc Mosis decreto, libertate donabantur serui, debitores à creditoribus laxabantur, prædia æstimatis ex æquo fructibus et impensis, restituebantur antiquis possessoribus, quæ omnia Iosephus historicus supra nominato libro latè persequitur. Reddit Eusebius ex Philone, huiusmodi agrorum vacationis rationem non contemnendam, ita in 8. Euangelic. Præpar. scribens: Facile de septimo quoque anno dicere possumus: non enim ipsi ab operibus, sicut septimis diebus, cessant, sed agros ipsos cessare patiuntur, vt vires ad futura suscipiant: multò enim fœcundiores redduntur, si quum cessauerint, innoualia rursus proscindantur: quod etiam corporibus hominum accidit: semper enim eundem ferre laborem, & valetudini obest, & robur animi atque corporis deijcit. *Et subdit:* Magnæ autem humanitatis eorum illud præcipuè signū est, in septimo quoque anno, ipsi ab agriculturæ laboribus abstinent, & si quid spontè agri protulerint, non colligunt, neque deponunt: sed quia nullo suo labore productum est, communiter cuique volenti, omittitur, *&c. Hæc Polyd. Vergilius lib. 8. c. 1. ex Eusebio.*

Alium deinde literalem vsum, & eum quoque politicum huius Ceremoniæ, indicat Philip. Melanchton lib. 5. Chronici. Non enim, *inquit*, hoc fine institutus erat Iubilæus Iudaicus, vt eius obseruatio existimaretur esse cultus Dei, sed proderat ad docendos homines de mundi temporibus. Singulari enim consilio distinxit Deus tempora, ordinauit dies, menses, annos, & multa mensium & annorum discrimina: quia vult intelligi discrimen inter æternitatem, & huius mundi tempora. Vult sciri hunc mundum liberrimo consilio conditum esse, nec semper fuisse. Vult in Ecclesia notam esse seriem annorum, vt sciamus, quo ordine, quibus modis se patefecerit; & promissiones ac Legem ediderit, & quando venturus fuerit Messias, vt fieret victima, & quæ sit vltima ætas generationis humanæ, postquam Filius Dei in Ecclesia resuscitata triumphabit.

At obseruatio anni quinquagesimi, quem Iubileum vocabant, valdè illustris fuit: quia ad colligendos annos & centenarios, commodior numeratio est, per quinquagesimum, & ad memoriam firmior, quàm aliæ partes Centenarij.

Doctrinæ itaque causâ instituta erat, & addita erant beneficia politica, vtilia ad conseruationem illius honestæ politiæ, quibus cauebatur, ne ex nidulis suis pror-

sus eijcerentur homines honesti, quod in qualibet politia ad familiarum conseruationem vtile est. Nec solùm pauperibus consuluit Deus restitutione fundorum, sed etiam restinxit mutuationes & venditiones. Non poterant fundos prorsus transferre homines prodigi. Erant igitur pauciores emptores. Nec multi dabant mutuò, cùm fœnus accipere à ciuibus non liceret. *Hactenus Melanht.*

Iubilei anni Iudaici consideratio spiritualis.

Secundum Spiritum verò si consideretur hic annus, in eo non obscurè continebatur mysterium Christi *Domini, qui ipse nobis huius ceremoniæ significationem aperuit ex Isaia cap. 61. apud Lucam 4. cap. vbi dicit,* se esse eum, qui reuera Iubileū aperiat, & veram denunciet libertatem, ipsum inquam annum Domini acceptum. *Annunciauit autem remissionem & libertatem omnibus fidelibus, non tubâ quidem arietinâ, quâ annus hic apud Iudæos indicebatur, sed Euangelicâ. Nam per misericordiam Dei in merito Iesu Christi filij Dei, remittuntur credentibus per vniuersam terram agentibus omnia debita siue peccata: quæ verissima libertas est. Ideoq; in Christo habemus vacationem & requiem veram & sempiternam. Per Christum conceditur nobis reditus ad possessionem vel patriam illam cœlestem.*

Annus Iubileus Papisticus cum Iudaico nil simile habet.

Hæc omnia si diligenter perpendat Lector, facilè intelliget, Annum Iubileum Papisticum, licet ad figuram Iudaici institutus sit, nihil tamen prorsus simile cum eo habere: & neq; Leuiticum seu Iudaicum, neq; Christianum, sed Antichristianum esse. De Antichristo enim vaticinatus est Gabriel angelus apud Danielem: Sermonem contra excelsum loquetur, & putabit se posse mutare tempora & Leges: *Daniel. 7. Leuiticum autem non esse inde liquet, quòd in eo neq; serui libertati restituuntur, neq; ære alieno obnoxijs nomina remittuntur, neq; agri ad familiam, à qua veniere, reueniunt: neq; terra eo tempore, quo ille agitur, cultu & satione vacans, fruges in communi profert. Quod si autem in his per omnia Leuiticum referret maximè, tamen reijciendus & explodendus esset. Abrogatus enim Leuiticus cùm fuerit per Euangelij splendorem, à nullo deinceps repeti ac reduci debuit. Firma est enim hæc Apostoli sententia:* Hæc sunt vmbra rerum futurarum, corpus autem Christi, Col. 2. *Item:* Nam Lex vmbram obtinens futurorum bonorum, non ipsam expressam rerum speciem, Heb. 10. *Multò minus Romanus ille Iubileus Christianus est seu Euangelicus: Nam hic à tempore vulgati Euangelij per Apostolos cœpit denunciari, & tantisper durat, dum Euangelium Clangorem suum edit, ad nulla vel tempora vel loca affixum. Papisticus autem tempore & loco definitus est: Tempore quidem, cùm alij centesimo quoq; anno, alij quinquagesimo, &c. celebrandum illum statuerint: Loco verò quia Romæ ad limina Apostolorum institutus est, contra apertissimam sententiam Christi:* Regnum cœlorum non venit cum obseruatione, *nempe, vel personarum, vel temporum, vel locorum: Luc. 17. Item, contra dictum illud Ioan. 4. ad mulierem Samaritanam:* Venit hora, quando neq; in monte hoc, neq; Hierosolymis adorabunt Patrem: sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu ac veritate. *Præterea in Christiano Iubileo remissio peccatorum gratis fit: In Antichristiano autem quæstus & lucrum quæritur: inprimisq; Romæ ad limina Apostolorum peccatorum remissio, iustitia, cœlum, infernus, coniugia, sacramenta, sacerdotia, sacra & profana omnia, propter inexplebilem auaritiam Romanorum Pontificum, venalia prostant. Deniq; vt verus Christianorum Iubileus confirmatus est voce angelorum, denuntiatus tubâ Euangelij per Apostolos repletos spiritu sancto, corroboratus prodigijs & ostentis veris: Ita Antichristi Iubileus dæmonum sententiâ ac falsis signis comprobatus, per eos educitur, à quibus humana merita pro Christi meritis, iustitia cœlestis, quæ solâ fide in Christum percipitur, pro iustitia terrena, quæ humanis operibus nititur, tenebræ pro luce, elementa mundi pro veris bonis, seruitus misera conscientiæ pro libertate amabili extolluntur atq; amplificantur.*

Clemēs vmbrā veteris Testa. in Christi Ecclesiā reduxit

SECVNDO *patet ex hac bulla, introduxisse hunc Clementem Iubilei anni institutione in Ecclesiam Christi veteris Testamenti ceremoniam, iampridem aduentu Christi & prædicatione Euangelij abrogatam. Non licere autem post aduentum Christi & gratiæ eius manifestationem reducere in Ecclesiam figuras & vmbras veteres, in ipso Iure Pontificio apertissimè docetur. Nam de Consecrat. dist. 3. c. 29. hæc verba leguntur:* Antiquis figuris, & vmbris, & ad

 veri-

veritatis præfigurationem sanctæ Ecclesiæ traditis valedicentes, gratiam & veritatem præferimus. *Item Causa 12.q.2.cap.71.ex Hieronymo hæc verba leguntur:* : Neque verò mihi aliquis opponat diues in Iudæa templum, mensas, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cætera ex auro fabricata. Tunc hæc probabantur à Domino, quando sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat remissio peccatorum: quæ omnia præcesserunt in figura: scripta sunt autem propter nos, in quos fines seculorum deuenerunt: nunc verò cum paupertatem domus suæ, pauper Dominus dedicauit, portemus crucem, & delicias lutum putemus. *His verbis Hieronymus apertißimè docet, non esse opponendum & obijciendum nobis, id quod Iudæi fecerunt aliquando: Nam illa longè alia erant tempora, quàm nunc sunt. Tunc sanguis pecudum erat remißio peccatorum: tunc vmbræ & figuræ in vsu erant, quæ nunc sunt omnes adimpletæ, & Christi sanguine deletæ.*

TERTIO, *in hac Bulla vendit Clemens omnibus visitantibus Petri & Pauli Apostolorum basilicas & Lateranensem Ecclesiam, plenißimam omnium peccatorum suorum veniam: Et hoc insuper addit*, vt ij etiam qui pro hac venia consequenda ad easdem basilicas & Ecclesias accedant, post iter arreptum impediti legitimè quo minus ad vrbem illo anno valeant peruenire, aut in via vel dierũ prætaxato numero non completo in dicta vrbe decesserint, verè pœnitentes & confessi, eandem indulgentiam consequantur. *In alia Bulla sic decernit:* Quicunque peregrinandi causâ ad sanctam Ciuitatem accedere proposuit, illâ die quâ de hospitio suo viam arripere voluerit, eligere potest Confessorem seu Confessores, & in via, & in locis alijs quibuscunque. Quibus quidem Confessoribus authoritate nostrâ concedimus plenam potestatem, absoluendi omnes casus Papales, ac si persona nostra ibi esset. Item concedimus, quòd si verè confessus in via moriatur, quòd ab omnibus peccatis suis sit immunis penitùs & absolutus. Et nihilominus prorsus mandamus Angelis Paradisi, quatenus animam à Purgatorio penitùs absolutam, in Paradisi gloriam introducant, *&c. Et in alia Bulla:* Nolumus, *inquit*, quòd pœna inferni sibi aliquatenus infligatur, *&c. En cornu loquens grandia; Daniel 7. & Regem loquentem mirabilia; Daniel 11. cap. Sed dubium an illi Angeli & infernus paruerint Antichristo.* Clemēs vendit plenißimā omnium peccatorum veniam.

QVARTO *dicit Clemens*, se hoc honore afficere velle Lateranensem Ecclesiam, vt in ea Iubileus celebretur, *primò*, quòd hoc templum à Constantino M. fabricatum & exstructum fuerit, cùm in lepram incidisset, eamque sanguine infantum curare iussus, & à Petro & Paulo admonitus, baptizatus, & à lepra per baptismum mundatus liberatusque esset. *Id autem fabulosum non nobis solùm, sed etiam Vallæ & Platinæ alijsque visum est. Sic enim Platina in vita Marci Papæ scribit:* Quòd in lepram inciderit Constantinus, vt vulgò dicitur, baptismóque mundatus, confictâ prius de sanguine infantum nescio quâ fabulâ nullo modo credo, Socratem hac in re secutus, qui affirmat, Constantinum ipsum, vbi 65. ætatis annum attigisset, ægritudine captum, ex vrbe Constantinopoli ad aquas calidas egressum valetudinis causâ, nullâ de lepra mentione habitâ. *Præterea verò hac de re à nullo Scriptorum fit mentio, non dico ab his, qui Ethnici sunt habiti, sed ne à nostris quidem. Non reticuisset hoc Orosius, non Eutropius, non illi qui Constantini res gestas quàm diligentißimè scripsêre. Recentiores solùm historici ex apocrypho quodam libro de rebus à Syluestro gestis hoc referunt, quos ineptè Clemens Papa in sua Bulla sequutus est.* De lepra & baptismo Constantini fabula.

Secundò scribit, se hunc honorem Lateranensi templo tribuere velle, quòd Syluester illud consecrauerit nouo quodam consecrandi ritu per vnctionẽ Chrismatis. *Hoc si verum est, Syluester veterem illam consuetudinem consecrandi et dedicandi templa vnctione scilicet, quæ in vsu fuisse apud Iudæos constat, propter figuras, quæ istiusmodi ritibus adumbrabantur, primus in Ecclesiam Christi reuocauit: cùm antea id factum esset per Euangelicos tantùm sermones, precationes & gratiarum actiones, vt infra referemus. Falsum autem* Constantinus M. an Lateranense templum chrismate consecrârit.

tunc erit, quòd quidam pontificiorum tradunt, templum Loretanum, vel certè Capellam, in qua Mariæ virginis imago collocata est, ab ipsis Apostolis ad hunc modum consecratam fuisse.

Tertiò scribit, celebritate Iubilei se voluisse hoc templum decorare, quòd in eius parietibus Saluatoris imago depicta primùm toti populo Romano visibiliter apparuerit. *Hoc autem apud nullum probatum authorem legitur. Referunt alij, in consecratione huius templi, angelos vultum Christi in id intulisse per auream portam, supra quam adhuc hodie conspiciatur.*

Nota. Clades et prodigia, quæ tempore iubilei 2. acciderunt.

Eo tempore, quo Clemens 6. Iubileum annum ex centesimo in quinquagesimum decurtauit, vastabatur Italia trium annorum spacio. Eodem quoq; anno ingenti motu terræ, qui ad 8. Cal. Februar. factus est, die Pauli conuersione solenni, pleraq; ædificia publica & priuata Venetijs corruere, aliqua terrifico aspectu acclinârunt, & in his sacrarum ædium turres, vno atq; altero loco, inde dies quindecim plus minúsue terra mota est, quo contigit, vt omnes ferè grauidæ mu-
1. *lieres, quæ tum in vrbe erant, abortũ fecerint. Vide hac de re Cranziũ lib. 9. c. 43. Metrop. In-*
2. *de fœdissima pestilentia inuasit ciuitatem,* Inguinariam *dixere: fuit ea vis morbi adeò letha-*
3. *lis, vt ex omni languentium numero vix centesimus quisq; mortem euaserit. Serpsit inde non modò in reliquam Italiam, sed etiam in totam Europam tanta vi, vt omnibus historiarum monumentis similis non comperta fuerit: tot vrbes, tot monasteria, tot insulas deuastauit. Et in Italia quidem aliquanto tempore ius redditum non est ob pestilentiam. In vnica Florentinorum vr-*
4. *be 40000. homines perempti dicuntur peste. Quin species igneâ terribili magnitudine à boreali*
5. *plaga per cœlum latè euagata est eo tempore quoq;. Quidam authores bestiolas multitudine immensâ è cœlo decidisse eadem tempestate tradunt, quibus exstinctis & putrescentibus, sit vniuersus cœli tractus grauiter infectus, diraq; pestilenti âlaboratum.*
6. *Est & Cometes ingens in cœlo obseruatus, ac biennio post trabalis species ignea aperto cœlo cucurrit: flamma ingens post occasum Solis inter Zephyrum & Austrum magnum trahens incendium, cum terribili sonitu ad terram deprimi visa est. Sabellicus Enne. 9. lib. 8. Nauclerus Generat. 47. Trithemius. Illo*
7. *ipso quoq; anno Amurathes 3. Turcorum Imperator creatur:* astutus ac vigilans, semperq; ad omnem occasionem, quâ posset imperium dilatare, paratus. Nec illi fortuna, quod optabat, negauit. *P. Iouius. Trithemius in Chronico Hirsaugien. hæc scribit de his temporibus.* Anno D. 1349. magna per vniuersum orbem pestilentia fuit, ab India incipiens, passimq; prouincias omnes irrumpens, trium annorum spatio vsq; in Alemaniam, Galliam Angliamq; & in omnes gentes miserabiliter desæuiens, vix mediam hominum partem in humanis agere permisit. Miseranda calamitas, mox enim vt aliquis infectus hac peste fuisset, suo tantùm anhelitu etiam alios inficiebat. Tribus hoc tempore plagis humanum genus in Germania maximè affligebatur: pestilentiâ videlicet, quæ infinita hominum millia in toto penè orbe prostrauit: cuius calamitatis causa Iudæis fuit ascripta, quòd fontes & aërem veneno infecissent. Vnde persequutio eorum grauissima Christianorum fuit subsecuta. Secunda plaga fuit sanguinis profluuius, qui etiam hominum ingentem multitudinem inaudito genere cruciatus absumpsit. Tertia fuit sacri ignis adustio, quæ tanta immanitate sæuiebat, vt quemcunq; inuasisset, mox carnem vsq; ad ossa penitus consumeret, nec viuis tantùm infesta, sed etiam mortuorum inuadens cadauera insepulta, carnes antequam sepeliri potuissent, absumeret. Erant hæc tempora calamitatibus plena, tantisq; periculis exundantia, vt præter generale diluuium, peiora scripserit nemo. *Hactenus ille.*

Clemens 6 quis et qualis

Clemens autem hic, qui secundum Iubileum Papisticum celebrauit, factione suâ Imperium Romanum supra modum turbauit. Episcopos enim omnes & Principes, cum Imperatore Ludouico Bauaro sentientes (Nauclero teste) excommunicauit. In contumeliam eius creauit Vicecomites, Imperij vicarios. Hieronymus Marius in Eusebio captiuo Clementis violentiam his verbis describit: Clemens sextus, *inquit*, homo mulierum, honoris ac potentiæ cupidissimus, diabolico furore percitus, literas scriptas foribus templorum affixit, quibus Imperatori grauissimarum pœnarum supplicium comminabatur, nisi infra triduum

um suis satisfaceret cupiditatibus, & ab occupatione iurium Imperij abstineret. Imperator Francfordiam venit: & paratus omnia sibi iniuncta facere, per oratores petijt, vt illi veniam daret, illumq́ in gratiam reciperet. Pontifex autem oratoribus respondebat, se nunquam Ludouico veniam daturum, nisi prius omnes errores & hæreses confiteretur, Imperium deponeret, & se suosq́ filios & bona omnia in manus ac potestatem ipsius deponeret: polliceretur q́; se nihil horum recepturum, nisi ex Pontificis gratia. Quamuis autem, vt Christiano sanguini parceretur, hæc iniquissima Pontificis postulata non tantùm sigillo corroboraret, sed & iuramento se omnia seruaturum esse polliceretur: Pontifex tamen in Cœna Domini crudelissimè illum execrabatur, Ioannis Pontificis processus omnes durissimos innouabat, hæreticum ac schismaticum declarauit. Principes Electores admonebat, vt alium eligerent Imperatorem: Archiepiscopum Moguntinensem dignitate, ac eligendi potestate priuauit, eò quod, cùm Imperatoris innocentiam cognosceret, sacram eius maiestatem violare nolebat. Episcopo Bambergensi potestatem dedit absoluendi eos qui Ludouico adhærerent, sed his conditionibus: Primò, vt sibi iurarent fidelitatem, tanquam Dei vicario: Secundò, vt crederent Imperatorem non habere ius constituendi aut deponendi Papam: Tertiò, vt neminem agnoscerent Regem vel Imperatorem, non confirmatum à Papa. *Et hac bestia Romana secundum indixit & celebrauit Iubileum.*

Vrbanus VI. *vltimo anno Pontificatus sui annum Iubileum abbreuiauit, scilicet ex quinquagesimo ad singulos* 33. *annos*, qui sunt anni Christi Iubileum prędicantis, tanto enim tempore moratus est nobiscum in terris. *Cranz. lib.* 10. *cap.* 21. *Metrop. & constituit Vrbanus*, vt tunc *anno nimirum Domini* 1388. in festo Natalis Domini, inciperet annus Iubileus in vrbe, & duraret in annum inclusiuè, prout factum fuit. *Fecit hoc maioris lucri causâ. Est enim hoc nouum aucupium: & hic quæstus est illis longè vberrimus. Nauclerus gener.* 47. *Erat hic Vrbanus, vt Stella commemorat*, vir callidus, & iniuriarum memor ac vindex. Erat, *inquit Cranzius*, homo sæuus, crudelis & inexorabilis. Qui Pontificatu suscepto, non pacem, vt par erat, inter Christianos composuit: sed Cardinalium, & Iohannæ Siciliæ Reginæ iniurias vltus est. *Carolum enim Duraciæ Ducem ad vrbem cum exercitu venientem coronauit Regem Siciliæ, ita tamen, vt Pontificis nepoti nobiles aliquot in regno Comitatus concederet. Et cum Carolus neruo belli, pecuniâ, destitueretur, Vrbanus Romæ templa pleraque spoliauit, calicibus, crucibus, imaginibus Diuorum argenteis & aureis conflatis, ad cudendam monetam pro Carolo, sustinendis belli sumptibus. Apud Nuceriam vrbem nouos creans Cardinales, septem ex veteribus in carcerem coniecit, quòd contra ipsum pro Clemente* VII. *coniurâssent: ex quibus quinque saccis impositos, in ipsius odium aquis submersit, vel, vt Vuicelius scribit, Neptuno sacrificauit.* Annatas quoque, *seu vectigal prædiorum sacerdotalium instituit, parandi auxilij fuco contra infideles.*

IVBILEVS 33.

Vrbanus 6. quis & qualis.

Quia autem spes Vrbanum fefellerat, qui antequam annus exoptatus aduenisset, ad Patres suos descenderat: ideò quod Vrbanum capere oportebat, Bonifacius IX. *eius successor ambabus manibus, quod dicitur, intercepit.* Et innumerabiles peregrini toto illo anno postquam incœpit Iubileus, præsertim ex Germania, Vngaria, Polonia, Boëmia & Anglia, alijsq́ prouincijs, quæ erant de obedientia Vrbani, ad vrbem venerunt. Vnde & maxima offertoria ecclesijs & basilicis vrbis, per visitatores data fuerunt. Sed residuum & maior pars ad manus Bonifacij & quorundam aliorum deuenit. Bonifacius autem huiusmodi offertorijs non contentus, licet ad maximam summam ascenderet (erat enim insatiabilis vorago, & in auaritia nullus ei similis) ad diuersa regna misit Quæstuarios vendendo dictam Indulgentiam, offerentibus tantum quantũ essent expensuri in via, si propterea iuissent ad vrbem. Et huiusmodi exactores seu quæstuarij, etiam maximas summas pecuniarum à simplicibus seu barbaris subtiliter extorserunt: ita vt aliquãdo in vno regno seu in vna prouincia huius-

Das heist dē ymben lupfē/ vnd ynbōwē.

modi venditionibus vltra CENTVM MILLIA florenorum reportârint. Quia omnia peccata, etiam sine pœnitentia, confitentibus relaxârunt, super quibuslibet irregularitatibus dispensando, interuentu pecuniæ: Dicentes, se omnē potestatē habere super hoc, quam Christus Petro soluendi ligandiq; contulisset in terris. Et per hoc quæstuarij impinguati, dilatati, incrassati, & cum multis pulchris equis, & decenti familia, redeuntes ad vrbem, ipsam de recollectis per eos taliter rationem fecerunt Pontifici. Sed aliquos eorum, quos comperit infideliter egisse, carceribus intrudebat. Nonnulli eorum malâ morte perierunt. Aliqui verò sibijpsis mortē consciuerunt. Quidam populi furore in partes dissecti sunt. Iustum enim erat, vt qui taliter populum Christianum deceperant, suæ auaritiæ consulentes, malè perderentur, *&c. Hæc omnia Theodoricus à Nyem, qui vnus ex intimis Bonifacij IX. consiliarijs fuit, lib. 1. cap. 68. de Schismate. Idem author lib. 2. cap. 9. & 10. de hoc Bonifacio ita scribit.* Non credo, *inquit*, quòd vnquā adeò inuerecundus & ingeniosus quæstor pecuniarum repertus fuerit, prout erat Pontifex Bonifacius. Solebat quandoq; dicere, quòd mallet paruum piscem in manibus habere, quàm in dubio Delphinum in mari. Et in hac opinione decessit: Nam cuidam in morbo interroganti ab eo, qualiter se haberet aut sentiret? respondit: Si pecunias haberem, benè starem. *Hæc Nyem. Antoninus de hoc Bonifacio ita scribit*, Tres habuit germanos, quos multum exaltauit in seculo, & ditauit; quorum tamen filij ad extremam paupertatem deuenerunt: vt eorum exemplo discant cæteri de patrimonio crucifixi nolle ditari. *Cranzius lib. 11. cap. 10. Metrop.* Bonifacius, *inquit*, gratias & indulgentias fecit inauditas: & quàm facilè dedit, tam leuiter reuocauit: fabulas excitans in orbe Christiano, quòd auro expleri non posset. Et à multis Apostolica sedes in contemptum venit, *&c. Vide etiam Balæum in vita Bonifacij.*

De hoc Bonifacij Iubileo anno diuersum tradit à Theod. à Nyem, Antoninus tit. 22. cap. 2. §. 14. Indulgentia, *inquit*, illa quæ in Iubileo ab Vrbano mutato, hominibus promittebatur, non habita fuit in deuotione fidelium, sicut illa de centenario & de quinquagenario. Vnde & modicus in eo concursus fuit ad vrbem propter talem indulgentiam. *Hinc Româ suos aucupes Bonifacius IX. in externas prouincias & regiones ad emungendos argento homines misit. Et quidem, sicut Auentin. refert lib. 7. Annal. folio 802.* Vt Boiorum animos sibi conciliaret Bonifacius, tribus fratribus Stephano, Friderico & Ioanni Nepotibus Ludouici IV. Imp. secularem omnium criminum, scelerum, suppliciorumq; veniam condonat, Quicunq; Monachium voti reus proficiscatur, septem ibidem dies commoratus, quatuor templa, Deiparæ Virginis, D. Petri, Sacratarum fœminarum & Xenodochium supplicandi gratiâ intret, quotidiè dona faciat, ab Vniuersis inferis ereptus, cœlo asseritur. Quadraginta piacularij, seu qui à Confessionibus essent, constituti sunt. Et quia hæc res tunc temporis adhuc noua atque inaudita in Germania esset, ideò ex Boiemia vniuersaq; Germania, frequens populus quotidiè coibat: & sexaginta quidem hominum millia quotidiè confluxisse dicuntur. Durârunt hæ nundinæ Ecclesiasticæ à Martio per quinque continenter menses. *Hactenus Auentinus.*

Clemens VII. in Bulla quadam hanc decurtationem Iubilei de quinquagesimo anno in 33. non Vrbano VI. aut Bonifacio IX. sed Gregorio XI. tribuit.

NOTA. Clades tempore Iubilei 4. acceptæ.

1. Paulò antequàm hic Iubileus celebraretur, tormenta ænea, & ipsa à monacho, puluis item tormentarius excogitatus fertur, circa annum Christi 1380. vtrunq; certè, tam tormenta eiusmodi, quàm Iubileus in perniciem totius humani generis. 2. Sex item annis post hunc Iubileum, hoc est, anno 1396. Christiani ingenti prælio à Baiazete Imperat. Turcorum superantur, in quo 20. millia de exercitu Christianorum occisa referuntur. Ac iam tum Constantinopolim, quam obsederat, occupâsset, nisi Tamberlanes reuocâsset ipsum, & acie vicisset. Nauclerus gener. 47.

IVBILEVS 4.

Anno Domini 1400. celebrauit alterum Iubileum, quod nulli Pontificum contigit, Bonifacius IX.

facius 9. decem tantummodo annis post priorem: erat enim auri cupidissimus, & cognouerat anteà quàm hoc esset aucupium quæstuosum. Veniebat tum Romam ingens hominum multitudo. Dicebant enim centesimo quoque anno, secundum antiquam consuetudinem & Ecclesiæ Rom. institutionem, Iubileum celebrandum. Ac conferebant munera amplissima. Cæterum non procul ab vrbe multi sunt suis facultatibus, ab ipsis Romanorum stipendiarijs, spoliati. Sunt præterea raptæ, constupratæ, & abductæ generosæ formosæque aliquot mulieres. Vnde multi deterriti, sapuerunt, & ad speluncam latronum non accesserunt. *Hæc Theodoric. à Nyem lib. 2. c. 28. de Schismate.*

Eodem quoque anno Antipapa Benedictus 13. suum quoque celebrauit Iubileum, sed Auenioni. Benedictus 13. celebrat etiã iubileum.

Anno, qui sequitur millesimum quadringentesimum, horribilis apparuit cometa. Anno 1407. magna pestis lues infestauit totam Germaniam, & vicinas regiones. Anno 1409. Christiani iterum funduntur in Salumbezenis campis à Cyriscelebe Turcorum Imp. Iouius in vita eius. Prodigia & clades tẽpore Iubilei 4.

IVBILEVS V.

Iubileus 5. celebratur anno Domini 1450. sub Nicolao 5. contra decretum Basiliensis Concilij. Henricus Dux Bauariæ ex sua prouincia neminem ire Romam permisit, dictitans, Gratiam Dei & peccatorum Remissionem vbiuis locorum impetrari posse. *Auentinus li. 8. fol. 528. in Germ. exemplari.*

Hoc anno tanta fuit Romæ hominum multitudo, vt à condito mundo maior mortalium conuentus religionis causâ vnum in locum coierit nunquam, si Platina verus est author, ideoque fuit etiam quæstus vberrimus. Diuino iudicio factum est, vt cùm plurimi è Vaticano, viso Sudario *Domini, recederent, obuiârint turbis innumeris euntibus ad illam ipsam Ecclesiam vt viderent* Sudarium: *in ponte autem* S. Angeli, *seu iuxta eiusdem castrum, ita se inuicem compresserunt & oppresserunt, vt ducenti & plures obtriti sint in ponte, multis præterea è ponte in Tyberim cadentibus & pereuntibus. Antoninus tit. 22. capite 12. §. 3. Sabellicus Enne. 10. lib. 5. Addit Sabellicus,* Statuit Nicolaus rei attrocitate affectus, ædiculas duas in aditu pontis, ex candenti lapide, quæ monumentum rei essent ad posteros. Multitudo hominum Romæ in hoc Iubileo.

Anno tertio post hunc Iubileum annum, Mahomet 2. Constantinopolim caput Orientis, expugnauit, & cæso Constantino Palæologo, antiquissimum Orientis imperium euertit. Iouius. Ipso Iubileo durante, ingens terræmotus exortus est in Neapolitano regno, quo multa ædificia & sacrarum ædium turres concussæ & quassatæ sunt. Sæua quoque pestis vniuersum ferè orbem peruasit: Mediolani tantum 60000. homines eâ absorpti dicuntur, Bergomen. teste libro decimo quinto. NOTA, Clades & prodigia tempore Iubilei 5.

IVBILEVS VI.

Paulus 2. & Sixtus 4. nundinationem Iubilei à quinquagesimo ad vigesimum quintum annum reduxerunt, qui anno 1475. celebratus tunc fuit: quò & ipsi quæstum vberrimum ex hoc aucupio perciperent. Sixtus 4. iubileum à 50. ad 25. annum reduxit.

Bulla autem, quâ Sixtus 4. hanc nundinationem indixit, exstat cap. 4. lib. 5. de pœnitentia & remißionibus in Extrauag. Commun. & sic habet. Olim felicis recordationis Paulus Papa II. prædecessor noster, rationabilibus causis tunc expressis inductus, de venerabilium fratrum nostrorum tunc suorum, (de quorũ numero tunc eramus) consilio, annum Iubileum ad breuius tempus prouidâ moderatione reducens illum ad annum vigesimum quintum Apostolicâ authoritate restrinxit: ac voluit, statuit, & decreuit ex causis prædictis, quòd singulis xxv. annis Iubileus annus prædictus celebrari deberet: quodque anno Domini M. cccclxxiiij proximè futuro, videlicet à vigilia Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, idem annus Iubileus inciperet, & vt sequitur, finiretur: ac vniuersi & singuli vtriusque sexus fideles, qui beatorum Apost. Petri & Pauli basilicas, Lateranensem quoque, & sanctæ Mariæ maioris almæ vrbis ecclesias statutis diebus deuotè visitarent, omnes & singulas indulgentias & peccatorum remissiones consequerentur, quas idem Pon- Bulla Sixti 4. indicationis Iubilei sui.

tifex suique prædecessores anno Iubileo huiusmodi basilicas & ecclesias prædictas visitantibus deuotè concesserant, per quasdam primo, & deinde nos qui (dicto prædecessore sicut Domino placuit, sublato de medio) fuimus diuinâ disponente clementiâ ad apicem summi Apostolatûs assumpti, & per nostras litteras eiusdem Pauli prædecessoris ordinationem, voluntatem, & statutum, ac omnia & singula in eisdem suis litteris cõtenta, de fratrum eorundẽ consilio approbãtes. Similiter statuimus, & ordinamus, quòd annus Iubileus prædictus cum eisdem indulgentijs & remissionibus plenarijs peccatorum anno proximè futuro à vigilia Natiuitatis eiusdem incipere, & vt sequitur, continuari deberet, prout in singulis litteris prædictis (quarum tenores præsentibus haberi volumus pro expressis) plenius continetur. Verùm quia postmodum tam nos, quàm idem Paulus prædecessor noster dum in humanis ageret, animarum saluti fidelium intenti, multorum principum & aliorum Christi fidelium ac deuotarum personarum pulsati precibus, diuersas indulgentias & peccatorum remissiones plenarias nonnullis Ecclesijs, Monasterijs, & pijs locis duximus concedendas, propter quas populorum forsan concursus ad basilicas & ecclesias antedictas retardari, aut ipsius anni Iubilei celebritas minui, vel intermitti posset, cum animarum non modico detrimento: Nos qui vniuersorum credentium profectibus & saluti prospicere ex debito ministerij pastoralis astringimur, (ne propter aliarum indulgentiarum hactenus à nobis, seu eodem Paulo, vel alijs prædecessoribus nostris concessarum huiusmodi effusionem, hoc sanctum opus ac remissionis & gratiæ annus Iubileus intermittatur, aut fideles ipsi à tanto munere reddantur expertes) remedijs opportunis prouidere volentes, omnes & singulas plenarias, etiam ad instar Iubilei, ac etiam commutandi vota, aut super eis & malè ablatis incertis, aut per vsurariam prauitatem vel alium illicitum modum extortis, dispensandi & componendi, aut illa sub certis modo & forma remittendi & deputandi confessores cum potestate absoluendi, etiam in casibus sedi Apostolicæ reseruatis, facultates, concessiones, & indulta à nobis & eadem sede, vel illius auctoritate quibuscunque Ecclesijs, Monasterijs, Hospitalibus, & pijs locis, Vniuersitatibus, Fraternitatibus quibuslibet, tam in perpetuum, quàm ad certum tempus, in vita seu in mortis articulo, quouis modo, aut quauis causâ quomodolibet concessas & concessa, & in posterum forsitan concedendas vel concedenda, authoritate Apostolicâ tenore præsentium de Apostolicæ potestatis plenitudine, vsque ad nostrum & eiusdem sedis beneplacitum suspendimus, illasque durante beneplacito nostro & sedis prædictæ suspensas esse volumus, nec interim alicui suffragari: indulgentijs tamen basilicarum & ecclesiarum dictæ vrbis in suo plenario robore durantibus: Districtius inhibentes alias indulgentias (præter istas duntaxat) in locis publicis vel priuatis prædicari aut nuntiari, earumque prætextu à quæstoribus aliquid exigi quoquo modo. Quinimò quæstores & prædicatores quos unque per locorum ordinarios à prædicationibus & quæstis huiusmodi faciẽdis, volumus & mandamus præsentium auctoritate arceri, sub censuris & pœnis ecclesiasticis, de quib. visum fuerit opportunum. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostrorum suspensionis, inhibitionis mãdati & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit: indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Tybure anno incarnationis Dominicæ M. cccclxxiij. iiij Cal. Septembris, Pontificatûs nostri anno tertio.

1. Animaduersiones in Bullam Sixti 4.

Primò *ex hac bulla intelligitur, Paulum 2. & Sixtum 4. non solùm annum Iubileum abbreuiâsse, & reduxisse ad annos 25. neglectâ ac repudiatâ Bonifacij 8. Clementis 6. & Vrbani 6. sententiâ: sed etiam basilicis Petri & Pauli, item Lateranensis à Bonifacio & Clemente ad hanc nundinationem destinatis, Ecclesiam Mariæ maioris addidisse. In his Ecclesijs tantùm*

ab iisdẽ

ab initio Indulgentias in Iubileis vendiderunt. Postea verò negotiatoine hac feliciter procedente, alij Pontifices alias insuper his addiderunt Ecclesias, nempe eam, quæ est ad S. Paulum, ad S. Laurentium, ad S. Sebastianum, & ad S. Crucem: quæ sunt Romæ Ecclesiæ Principales hodiè, & maiori priuilegio quàm cæteræ priuilegiatæ, easq; potissimùm in Iubileis Peregrinos visitare oportet.

Secundò, *ex hac Bulla, & ijs quæ supra diximus, intelligitur, Præcedentes Romanos Pontifices plenitudinem potestatis profundendi plenarias Indulgentias ita sibi solis reseruâsse, vt pro expilatione eorũ, qui Romam non venirent, vel negotiationem istam per alios exercerent in prouincijs omnibus Christiani orbis, vel eam facultatem certis limitationibus alijs qui hoc facerent, venderent. Testantur etiã non solùm Bulla Sixti, sed alia quoq; scripta & certæ historiæ, Pontifices Rom. legatos suos per varias misisse Prouincias, assignatis ipsis certis legationis terminis, cum plenitudine potestatis concedendi plenarias Indulgentias nomine Pontificum ad instar Iubilei: Vendidisse etiam certis Ecclesijs, Cœnobijs, Capitulis, Collegijs, Conuentibus, Hospitalibus, Confraternitatibus & Vniuersitatibus priuilegia, facultates, concessiones & indulta concedendi Indulgentias plenarias certis limitationibus. Sixtus 4. igitur nouam imposturam ac fraudem excogitauit, Bullâ eius hoc attestante: Ne enim ideò, quòd vbiq; plenariæ Indulgentiæ prostarent, Iubilei nundinationes Romæ frigescerent; Sixtus imminente hoc suo Iubileo venditas prius facultates & concessiones suspendit, dicitq;, sine dispendio animarum fieri non posse, vt in alijs vllis regionibus, quandiu durat Iubileus Romæ, vel plenariæ, vel certæ vllæ distribuantur condonationes: Ac proinde reuocat omnes toto orbe terrarum Indulgentias, easq; Romæ, & à Romanis tantùm & peti & distribui iubet: neq; vult integri anni spatio, alio in loco esse remissionem vllam peccatorum.* 2.

Anno verò hoc elapso, etsi in Iubileo maximam auri vim collegerit, non tamen contentus, in alias quoq; prouincias, vt maiorẽ colligeret, legatos cũ Indulgentijs misit. Et Tigurum quidem anno 1480. Bullam misit, concessitq; vt eò peregrinatio, ibidemq; ad 7. Ecclesias Processio institueretur, vbi tantundem gratiæ consequeretur, quantum si Romæ fuissent, consequuti essent. Ideoq; hic Papa primus fuit qui Heluetijs Iubileum suum transmisit, sed non sine SVO *commodo. Etenim Tigurum Heluetij & confœderati simul omnes vndiquaq; maximo numero conflueabnt ad 7. diem Sept. qui Felici & Regulæ sacratus est anno 1480. Et prætendebant tum quidem emunctores illi Pontificij, pecunias colligi ad restaurandam basilicam Petri Romæ, quùm tamen aurum illud Tiguri collectum, Papa pro stipendio quod Heluetijs debebat, solui iuberet.*

NOTA, *Ostenta aliaq; infanda facinora tempore Iubilei 6.*

1. *Hoc autem anno quo suum celebrauit Iubileum Sixtus, Iudæi tetrum & detestabile facinus commiserunt. Ad* 8. *Cal. Aprilis Tridenti (est Vrbs in Italiæ & Germaniæ finibus) puerum furto subtractum, vt postea compertum est, ritu gentis occultè peremerunt, toto schemate dominicæ passionis in puerili corpore repræsentato.* 2. *Eadem tempestate infans fœmina in Veronensi agro orta est binis genitalibus, duplici ventre, quaternis brachijs: id monstrum parentes diu multumq; per Italiæ vrbes quæstûs causâ circumtulere, ad instar Iubilei anni lucri causâ excogitati. Sabellicus Enne.* 10. *li.* 7. *c.* 3. *Mirum quoq; dictu est, quantopere Mahomet* 2. *hoc tempore res Christianorũ imminuerit, eorumq; vires fregerit.*

Paulus 2. Papa & qualis.

Paulus 2. *abbreuiator anni Iubilei de quinquagesimo in vigesimum quintum, vir quidem corpore specioso fuit, sed animo elato: diligens in colligendo auro, sed diligentior in distribuendis pro lucro beneficijs.* De eius apparatu Pontificio (*inquit Platina*) non est cur ambigas, maiores ab hoc vno superatos, regno præsertim, siue mitram velis appellare, in quam multas opes contulit, coëmptis vndiq;, ac magnis precijs adamantibus, sapphiris, smaragdis, chrysolithis, iaspidibus, vnionibus, & quicquid gemmarum in precio est. Quibus ornatus, tanquam Aaron redimitus, in publicum formâ humanâ augustiore prodibat: ac inspici tum ab omnibus volebat ac in admiratione esse. Hanc ob causam nonnunquam Peregrinos in vrbe retinuit, intermissâ ostendendi sudarij consuetudine, quo à pluribus eodem tempore cerneretur. Pij prædecessoris decreta & acta abrogauit; ac abbreuiatores omnes,

quos ille in ordinem redegerat, tanquã inutiles & indoctos (vt ipse aiebat) exauthorauit. Eos etiam bonis & dignitate, indictâ causâ spoliauit, quos propter eruditionem ac doctrinam, ex toto terrarum orbe conquisitos, magnis pollicitationibus & præmijs vocare ad se debuerat. Literarum ille ignarus, tardus & verè barbarus erat, ideocp nec literas nec virtutes amabat. *Totus ambitioni, luxuriæ ac voluptati deditus, dies totos aut gulis (vt Volaterranus author est) aut nummis pensitandis, aut veterum numismatis, siue gemmis, siue Imaginibus spectandis tradebat: ac si reseratis vitiorum omnium ianuis, quoduis scelus committere liceret, dummodò se iactitaret ius fasq, habere in scrinio pectoris sui. Eum tandem in concubitu à dæmone strangulatum, obtorti colli terribili specie mortis genus ostendisse fama fuit.*

Sixtus 4. quis & qualis.

Sixtus verò 4. qui Iubileum à Paulo 2. institutum in actum perduxit ac celebrauit, armis magis quàm religioni natus, bella per fas nefasq gessit plurima, contra Vitellium Tiphernatem, Florentinos, Venetos, Clumnenses, Ferdinandum Siciliæ Regem, Calabriæ ducem, & alias gentes ac Principes. In Longobardos execratos, igne ferroq concitauit suos tunc confœderatos Heluetios; quos etiam diplomate & vexillo rubro donauit, vt Christianorum sanguinem audacter effunderent. Vrbem Romam ex lutea lateritiam fecit, sicut olim Augustus ex lateritia marmoream vias publicas primùm strauit: Vicorũ curatores ordinauit, sed nullos regni Dei prædicatores designauit. Templa omnia vetustate obsita restituit. Multa officia scribarum, breuiatorum, sollicitatorum, astipulatorum, & Apostolici fisci notariorum quæstûs causâ excogitauit, quæ semper à Pontifice pecuniâ redimi possent. Conceptionis Mariæ, ac Præsentationis eiusdem, Annæ eius matris, Iosephi nutritij, Francisci Seraphici, & Alberti Drepanensis festiuitates instituit, Bonauenturam Franciscanum canonizauit & inter Deos Papisticos retulit, Monachisq mendicantibus redditus habere concessit: Fraternitatem insuper ROSARII *circa annos Domini 1470. ab Alano de Rupe, Dominicano institutam, bullis & Indulgentijs approbauit confirmauitq. Agnatos suos ac spurios, quocunq potuit modo, euexit, & diuina humanaq eis iniquissimè tribuit. Cornelius Agrippa de Incertitudine & vanit. scientiarum;* Inter lenones, *inquit,* recentiorum temporum, qui lupanaria ædificabant, nobilis erat Sixtus 4. Rom. Pontifex, qui Romæ nobile admodum lupanar extruxit: atq, *vt in Declamatione ad Louanien. fusiùs explicat,* vtricp Veneri assignauit. Meretricum cohortes ita aluit, amicisq & seruis exhibuit: nonnihil emolumenti etiam ex meretriceo quæstu, ærario suo accumulans. *Romana enim scorta in singulas hebdomadas Iulium nummum ex eius institutione adhuc pendent Pontifici: qui census annuus, nonnunquam viginti millia (nunc quadraginta) Ducatos excedit. Adeoq Ecclesiæ Procerum id munus est, vt vnà cum Ecclesiarum prouentibus, lenociniorum etiam numerent mercedem. Refert Vuesselus Groningensis in tractatu de Indulgentijs Papalibus, de hoc Pontifice,* quòd ad Petri, tunc S. Sixti Cardinalis ac Patriarchæ Constantinopolitani, & Hieronymi fratris sui postulationes, domesticæ familiæ toti, Cardinalis D. Luciæ, qui Paulo 2. à venationibus fuerat, in tribus anni mensibus calidioribus, Iunio, Iulio & Augusto, masculino coitu frui permiserit, cum hac clausula, Fiat vt petitur. *Atq hic est ille Sixtus Papa qui in suo Iubileo plenissimam remissionem non solum à culpa, sed etiam à pœna peccatorum stulto mundo distribuit.*

IVBILEVS VII.

Iubileum Septimum celebrauit Alexander 6. anno 1500. Quemadmodum autem superioribus temporibus, ita etiam anno hoc ingens hominum multitudo Romam venit.

Hic quoq Papa exemplo prædecessorum suorum, finito Iubileo in diuersas mundi partes Indulgentias misit cum legatis, eandem gratiam absentibus promittens, si modo mercarentur Indulgentias, quas præsentes Romæ in Iubileo accepissent. Et hæ sunt artes emungendi argentum, & excoriandi decipiendiq simplices. Funkius in Chron.

Similiter Leo 10. Polonis anno Christi 1516. Iubilei gratiam venalem dedit: idemque in Germania fecit. Sed cùm impudentius in Heluetia & Saxonia eiusmodi indulgentiæ commendarentur, multis viris doctis occasionem dederunt contra illas scriptis & verbis agere: idem.

Tempo-

Tempore huius Iubilei Sacerdos quidam, cui nomem Hieronymo, etiam Romam adijt, verùm plus scandalisatus quàm ædificatus fuit ibi, ob nescio quæ spectacula & gynæceum, quod se vidisse affirmabat. Cùm in patriam redijsset sæpè dicebat, Si centum Iubileos superuiueret, & Roma vno solo miliario distaret, nullum tamen se vnquam amplius visitaturum. *Cumq́ in quodam libro vidisset has literas separatim scriptas S. P. Q. R. quendam interrogauit, quidnám hæ sibi vellent literæ? Alter respondit significare, Senatus, Populus Que Romanus. Sacerdos autem è vestigio sic intrepretabatur*, Stultus Populus Quærit Romam: *Narratur in facetijs Adelphianis.*

Iudiciū de Iubileis Romanis Sacerdotis cuiusdam.

Anno 1500. autem quo Alexander suum Iubileum celebrauit, Baiazetes cum centum quinquaginta armatorum millibus ab Isthmo Peloponnesum ingressus, trinis castris circa Methonem positis, tandem intra vrbem irrupit, eamq́ cæpit, maximâ strage prius editâ. Captiui, inter quos etiam Episcopus eius vrbis fuit, ad vnum omnes supra mille numero longis nexi restibus, productiq́ ad prætorium, in conspectu tyranni barbaricâ immanitate trucidati sunt. Mox inde profectus, & Iuncum, & alia multa Peloponnesi loca obtinuit. Iouius in vita Baiazetis 2. 2. Cometes quoq́ eo tempore in Septendrione sub signo Capricorni apparuit. Chron. Pol. lib. 4. cap. 76. 3. Cruces quoq́ in vestibus apparuerunt. Funkius in Chron. 4. Inuasit etiam Ismaël Sophi Persarum imperiū, nouaq́ Mahometanæ superstitionis opinio promulgata & latè disseminata est. Iouius libro 13. 5. Italia Gallorum aduentu maximas adijt clades: 6. Et Veneti cum classe Turcorum ad portum congressi fœdissimè rem gesserunt: idem.

NOTA, Clades & prodigia tempore Iubilei 7.

Dignissimus autem fuit Iubileus hic qui in Alexandri 6. tempora incideret: fuit enim crudelis & prodigiosæ libidinis bestia, quem multi affirmârunt nec Deum credidisse nec cœlum. Cardinales, qui ipsum elegerunt, primi sensêre ingratum. Omnes enim calamitatibus varijs ab eo sunt pressi, his quidem in exilium actis, illis verò in carcerem detrusis. Bellis grauissimis Vrsinos vexauit, eorumq́ possessiones & bona omnia, prædo impudentissimus, diripuit, per nothum filium, cui & ea attribuit. Spurios suos honoribus amplissimis extulit. Lucretiam suam filiam spuriam, sed formæ eximiæ & amabilis, primùm elocauit Iohanni Sfortiæ Duci Pisauriensi. Abdicatam verò Aloisio Arragoni, Alphonsi Regis filio notho: eoq́ interfecto, Alphonso Estensi Ferrariæ Duci. Creditum fuit à multis habuisse eum cum filia illa Lucretia furtiuam incæstuosamq́ consuetudinem. Vnde Ioannes Pontanus huic Lucretiæ tale Epitaphium condidit:

Alexander 6. quis & qualis.

Hîc iacet in tumulo Lucretia nomine, sed re
Thais, Alexandri filia, sponsa, nurus.

Hæc & alia similia Volaterranus proferre non audens, aut quia pudebat ipsum, Has, *inquit*, animi dotes magnis obruerat vitijs. *Item*, in vrbe gladiatorum nunquam licentia maior, nunquam populo Romano libertas minor quàm sub Alexandro fuit. Delatorum frequentia magna, breuissimo maledicto pœna mortis erat. Grassatorum insuper omnia plena, nec noctu tutum per vrbem iter, nec interdiu extra vrbem. Roma gentium refugium, & arx populorum omnibus seculis, nobilis iam carnificina facta erat. Quæ quidem omnia suorum causâ, quibus omnia indulserat, permittebat, &c. *Gemem Turcam à fratre Baiazete 2. pulsum, cum perpetuo Christiani nominis opprobrio, ingenti pecunij summâ vnâ die viuum & mortuum vendidit. Nam cùm à Baiazete magnum auri pondus accepisset, vt fratrem Gemem veneno, aut alio quouis modo tolleret, & Rex Francorum Carolus Gemem sibi tradi cuperet, tradidit quidem ipsum Regi Pontifex, sed exhibito prius ei veneno, sic vt mox in castris Caroli moreretur: Iouius lib. 2. hist. Quomodo colluserit contra Hispanum vel Siculum, cum Rege Gallorum Carolo: & rursus quàm perfidè egerit cum Carolo, historiæ luculentissimè docent. Antonio Mancinello vtramq́ manum & linguam abscindi iussit, quòd in impios eius mores, spurcissimam vitam, atq́ inaudita scelera orationem scripsisset. Iussu quoq́ huius Pontificis combustus est Florentiæ* Hieronymus Sauonarola *Ordinis Prædicatorij monachus, concionator per Ita-*

liam, omnium qui aliquot seculis vixerunt, celeberrimus, vir pietate & eruditione insignis. Liberè concionatus est contra clerum atq; Papam, quem dixit Antichristum esse, vt qui Indulgentijs suis, traditionibusq; plus tribuat, quàm Christi merito. Sannazarius pulchrè, sed verè huius Pontificis spurcißimam & crudelißimam vitam hoc complexus est Epitaphio.

Sæuitia, insidiæ, rabies, furor, ira, libido,
Sanguinis & diri spongia, dira sitis,
Sextus Alexander iaceo hic: iam libera gaude
Roma, tibi quoniam mors mea vita fuit.

IVBILEVS VIII. *Octauum Iubileum annum celebrauit Clemens 7. anno Christi 1525.*

Prodigia & clades tempore Iubilei 8. *Paulò antè quàm celebraretur hic Iubileus, anno videlicet 1516. Romæ ingens tempestas fulminis & tonitrui exorta est: quæ templum, in quo creati erant illo ipso die à Leone 10. Cardinales 31. percußit: atq; Iesum puerulum è gremio Deiparæ, & claues è manibus Petri excußit. Anno autem 1525. seditio Rusticorum ingens exoritur per Germaniam. Gallus ad Papiam capitur. Solymannus quoq; Vngariæ bellum indicit: pugnatur 4. Cal. Sept. Ludouicus Rex Vngariæ interficitur, & Buda capitur.*

Clemēs 7. Papa quis & qualis. *Quis hic Clemens & qualis fuerit ex hoc Epitaphio eius intelligitur:*

Clementem eripuit nobis clementia fati
Humanum toto gaudeat orbe genus.
Hic est qui fuerat iam dedecus vrbis & orbis,
Et fuit ætatis magna ruina suæ.
Hic est, si nescis, qui iam tibi Roma parauit,
Excidium, pestem, funera, bella, famem.
Hic est per quem tot prostant & in vrbe puellæ,
Per quem pulsus honos, virgineumq; decus.
Hic est qui molles euexit ad astra cynœdas,
Formosum à tergo munere inuit Hylam.
Hic est qui fuerat viuens infamia mundi,
Imperij labes, spurciciesq; sui.
Contemptor Diuûm, scelerum vir, publicus hostis
Perfidus, ingratus, raptor, iniquus, atrox.
Exosus vitam, & morbo tenuatus amaro,
Stabat Pæoniâ non reuocandus ope.
Mortem implorabat, nec mortem fata sinebant,
Gaudebant longâ sed cruciare morâ.
Hic vidit mortis centum tormenta futuræ,
Pœna tamen mortis non fuit æqua suæ.
Ex ista tandem migrauit luce tyrannus
Quo nullus toto peior in orbe fuit.

IVBILEVS IX. *Iulius 3. Iubilei 9. solennitatem egit anno Domini 1550. Venit hoc quoque anno Romam ingens hominum multitudo ad Indulgentias peccatorum redimendas: & in his apparuere ex omnibus terris sceleratißimi quiq;, vt qui oppreßi mole nefandißimorum scelerum, non existimârunt se domi, vnà cum alijs fidelibus, pœnitentiam agentibus & in Christum credentibus, gratiam à Deo posse consequi. Cernebatur itaq; manipulus furum, latronum, parricidarum, sodomitarum, magorum, omniumq; colluuies malorum. Quibus se immiscebant histriones, fidicines, agyrtæ, lenones, scorta, scurræ, & huiusmodi hominum perniciosißimæ pestes. Atque hæc tum fuit, & adhuc est, Papa, Cardinalibus, Romanoque clero digna Panegyris.*

Iulius 3 quis & qualis. *Hic Iulius, suum galerum, pro more Pontificio, quo noui Pontifices suum galerum, cuicunq; voluerint, donare possunt, sed & insignia sua, cuidam adolescenti dare constituit, Innocentio nomine, non modo nullis prædito virtutibus, sed prauis moribus à pueris imbuto: quem* illle

ille in delitijs habuerat, dum esset Bononiæ legatus. Romæ fama erat, & libellis quoq; taxatum, à Ioue Ganymedem, sed deformẽ alioqui foueri. Papa tamen ipse illum lasciuum & importunum iuuenem vocare solebat. Ergo dum Papa consilium & institutum de donando suo pileo Innocentio, deferret ad Senatum Cardinalium, & nemo esset qui non resisteret: imò cum quidam Cardinalium satis liberè diceret, Et quid obsecro, beatissime Pater, vides in hoc adolescente, quem vis purpuræ exornare splendore? *respondit Iulius,* Et quid obsecro in me vidistis quod Pontificiâ dignitate ornaretis? cum ergo hic sit fortunæ lusus, vt quos ipsa euehat, quemadmodum me immeritum euexistis, ita nunc quoq; hunc iuuenem euehamus ad Cardinalitiam dignitatem. *Eiusq; illicitis amoribus etiam in Cardinalatu vsus est Pontifex. Rex Galliæ Franciscus funestissimi belli inter se & Carolum Imperatorem exorti, in scripto quodam satis dentato edito, hunc Pontificem auctorem fecit.*

Iubileum 10. celebrauit Gregorius 13. anno Domini 1575. IVBILEVS X.

Hoc anno Selymus 2. potitur Tunetano regno: & creatur Turcorum Imp. Amurathes 3. Duobus annis ante hunc Iubileum Selymus occupauit Cyprum. Hyems inclementissima extitit. Patratum est latrocinium illud Gallicum, cuius simile in nulla historia exstat, sciente & approbante hoc Pontifice. Nota. Clades tempore iubilei 10.

Gregorius hic in Cardinalium senatu Henricum Nauarrenum & Henricum Borbonium excommunicauit: omnes qui eorum factiones sequebantur proscripsit: Monitorium per Landrianum in Galliam publicandum misit. Mense autem Augusto Parlamentum Turonense edicto publico Monitorium hoc Bullæ Gregorianæ infirmat, rescindit, & irritum facit: impium, seditiosum, dolo plenum, omnibus sanctis decretis, statutis, iuribus, priuilegijs, immunitatibus & libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ contrarium pronunciat: exemplaria seu diplomata Bullæ per carnificem lacerari, & igne ante Palatium comburi iubet: Prælatis etiam omnibus, sacerdotibus, vicarijs, alijsq; viris Ecclesiasticis eadem exemplaria publicare & diuulgare interdicit, omnibusq; vtriusq; ordinis ea domi habere & asseruare: Gregorium quoq; Pontificem Schismaticum, hæreticum & iuratum pacis & concordiæ Catholicæ, Apostolicæ, Romanæ Ecclesiæ, Regis Franciæ, & totius Regni inimicum & hostem declarat & pronunciat: imò proditoriè Hispanorum seditionis & coniurationis cõplicem, vt qui perduelles tueatur, & defendat, ijsq; ad inauditum mortis Henrici Regis latrocinium opem & consilium præbeat: vtq; Landrianus legatus Pontificius, qui Monitorium Bullæ in Regnum primus intulit, comprehendatur, & in vincula conijciatur. Ligam etiam Pontificiam contra orthodoxos vehementer fouit. Calendarium quoq; nouum, seminarium discordiarum & turbarum plurimarum, vetere abrogato, Christiano orbi obtrusit. Gregorius 13. quis & qualis.

Clemens 8. indixit & celebrauit vndecimum Iubileum anno Christi 1600. & vbiq; terrarum promulgauit, pro iure illo, quod prætendit sibi esse in paradiso, se thesaurum suum omnibus in infinitum patefecisse, nullis limitibus, aut peccatorum, aut annorum, ijs inquam qui Romam profectionem susceperint, templa Sanctorum visitârint, atq; Imagines & reliquias, quæ ibidem sunt adorârint. IVBILEVS XI.

Eo anno quo Clemens suum celelebrauit Iubileum atrocissimum prælium inter Albertum Archiducem Austriæ, & Mauritium, Statuum in Belgio summum ducem, commissum est, in quo vtrinq; multi desiderati sunt, 22. Iunij. Multa quoq; regna & prouinciæ orbis Christiani maximo & horribili terræmotu conquassatæ sunt anno 1601. Sept. 7. Et Albaregalis in Vngaria paulò antè à Christianis capta, anno 1602. rursus amittitur, & in Turcorum potestatem venit. Quemadmodum igitur Iubileus Papisticus cum Turcorum imperio exortus est, ita quoq; tempore Iubilei prosperâ semper fortunâ aduersus Christianos vsi sunt Turci. Similiter etiam compertum est, eodem tempore semper horrenda aliqua, vel mali aliquid denunciantia accidisse. Sed & illud certum est, Annos hos semper in Pontifices sceleribus omnibus obrutos incidisse. Mala quæ tempore iubilei 11. acciderunt.

Iubileis annis & nundinationi in ijs factæ, in ipso quoq; Papatu contradictum fuisse.

Hæc omnia quæ hucusq; de Origine & Progressu Iubilei anni, & Peregrinationum quæ in eo fiunt ad Templa Sanctorum Romæ, diximus, cum ita se habeant, mirum non est, si in medijs Pontificiarum superstitionum tenebris, semper aliqui extiterunt, qui Iubileorum nundinationibus, & Indulgentiarum imposturis, quæ in ijs fiebant, non solùm acriter restiterunt, sed etiam palàm damnârunt. Nam Viennense *Concilium habitum anno 1311. Paulò post primum Iubileum à Bonifacio celebratum*, reprehendit & damnauit omnes eos, qui plenariam, nedum plenissimam peccatorum remissionem indulgerent, & à pœna & culpa per indulgentias absoluerent. *Cùm etiam Clemens 6. in Bullis Indulgentiarum à culpa & à pœna Indulgentias publicaret, ac ipsis Angelis in cælo præciperet, vt Peregrinantium animas, si in itinere euolarent, statim in Paradisum transferrent: inuentus est quidam Ioannes Angelus qui publicè docuit*, Animas in Purgatorio existentes esse de iurisdictione Papæ, & Papam, si vellet, posse totum Purgatorium euacuare. *Parisienses autem Theologi* hanc Angeli istius propositionem damnârunt, & populo publicè prædicandam prohibuerunt, *sicut Franciscus Maironis scribit. Ipsius etiam Clementis* temeritatem publicè reprehenderunt, & corrigi petiuerunt, *vt Vuesselus refert. Antoninus etiam scribit*, in Bullis quibusdam Clementis 6. multa narrari leuia & exorbitantia satis, quas Bullas verosimile sit esse fictitias. *Sed Vuesselus affirmat*, se illas vidisse plumbatas, & reseruari Viennæ, Limonijs, Pictauis in thesauro priuilegiorum.

Viennense Concilium. O durũ Papam Parisienses Theologi. Antoninus.

Inter Vualdensium etiam articulos 13. sic habet: Prælatorum omnium Indulgentiæ, ad limina Sanctorum Peregrinationes, imò anni Iubilei, nullius sunt valoris aut commoditatis.

Vualdenses.

Fuerunt & hæc Ioannis Vuiclephi verba: Consulendum est fidelibus, vt non petant curiam Romanam ad Papales Indulgentias vel absolutiones à pœna & à culpa, sibi & alijs impetrandas, quia Dominus totius mundi non vult in tali breui vel angusto loco coarctari: sed in cœlo existẽs perpendiculariter, cuilibet pœnitentiam agentis, paratus est ad lumen suæ gratiæ influendum.

Vuiclephus.

In Ruthenorum etiam articulis vndecimus sic habet: Quod Indulgentias & Iubileos damnent, nullius efficaciæ ea perhibentes. *Hæc eadem etiam Ioannes Huß & Hieronymus Pragensis repetierunt.*

Ruthenorum articuli.

Neq; etiam Alexandri 6. temporibus placuit hæc Paparum nundinatio in Iubileo anno cunctis hominibus. Nam de ea Sannazarius sic canit:

Sannazarius.

Pollicitus cœlum Romanis & astra sacerdos
Per scelera & cædes ad Styga pandit iter.

Felix Malleolus quoque, vulgò Hemmerli, vtriusque Iuris Doctor, & Ecclesiæ Tigurinæ Canonicus, scripsit circa annos Domini 1454. contra Iubilei anni nundinas. Et in Recapitulatione de anno illo, quum vitam & scelera nefanda authoris eius Bonifacij 8. commemorâsset, hæc addit: De malo non præsumitur bonum: &c. *Item:* Prout ex gestis summorum Pontificum diuulgatum videtur, ipse fuit tyrannus crudelis, & Pręsul auarissimus, & Pontifex ambitiosissimus, & in ipso suis dierum temporibus non apparuit alicuius stigma deuotionis aut sanctitatis apparatus. Sed quòd fuerat Italus, Patriæ fuerat amator elatissimus, & quod totius mundi munera sibi affluerent, pro tunc nouus ille modus subtiliter inuentus fuit. Et sicut dicitur lib. 2. c. de commer. & mer. Non solùm aurum barbaris minimè tribuatur, sed etiam apud eos si inuentum fuerit, subtili aufferatur ingeniõ; ita hoc ingenium fuit apud Bonifacium, & præsentibus diebus in Curia Romana videtur continuatum. Malo autem inchoata principio vix bono exitu peraguntur: 61. dist. Miramur. Hoc verum esse in Iubilei anni historia patet. *Vide plura eodem loco.*

Felix Malleol9

De Ori-

De Origine & Progressu Compostellanæ Peregrinationis.

INter secundi huius generis Peregrinationes iam duobus aut tribus seculis fuit etiam Compostellana ad S. Iacobum in Hispania, fratrem Domini, vel Ioannis Euangelistæ: nam in hoc non consentiunt omnes, vt videas eos ipsos incertos esse quis Iacobus ille Compostellanus fuerit. Sed quisquis sit, de eius translatione in Hispaniam & sepulchro, mira sparsa sunt posterioribus temporibus mendacia, in quæstum à sacrificulis & monachis excogitata. Quidam enim à discipulis eius corpus integrum Compostellam Hispaniæ deportatum fuisse dicunt 8. Cal. Augusti: & Lupam Reginam, ad fidem Christianam conuersam, ex suo palatio Ecclesiam ei dedicâsse, eumq; ibi sepeliuisse, & omnia sua ornamenta Ecclesiæ consecrâsse: Beleth in Rat. cap. 140. Petrus de Natalibus lib. 6. cap. 133. Iacobus de Voragine Legendâ 94. qui duo hoc ex Beletho referunt, alioquin apud nullum probatum authorem legitur.

Alij truncum corporis Iacobi Tolosæ, & caput tantùm Compostellæ sepultum dixerunt. Et Christiani quidem Compostellæ S. Iacobi, siue corpus integrum, siue truncum, aut caput saltem eius, aliquot iam seculis, magnis eò transactis itineribus, & quidem etiam periculosissimis, religionis ergò visitârunt.

Erroris autem mendacijq; causam hanc esse autumat Funccius lib. 5. Comment. ad suam Chronol. Raphael Volaterranus lib. 2. Geog. tradit, Alphonsum 3. cognomento Magnum, & circa annos Christi 883. regnantem, Templum D. Iacobo Compostellæ ædificâsse: sed nihil amplius addit. Iacobus autem de Voragine in Lombardica historia Legendâ 187. ex Turpini Remensium Archiepiscopi ad Leoprandum Diaconum Aquisgranensem indicat scripto, Carolum M. in Hispania ex auro quod Reges & Principes ei dederint D. Iacobo Templum exstruxisse. Addit Sabellicus Enne. 8. li. 8. & Erdfordiensis cap. 68. Turpinum, vnà cum alijs nouem Episcopis, hoc Templum consecrâsse, eamq; Ecclesiam principem in omnes alias constituisse. Vt videas, incertum etiam esse, quis hoc Templum exstruxerit. Hinc ego conijcio, quum sequentibus inde seculis, Peregrinationes ad Sanctorum templa increbrescerent, magnoq; ea res sacrificulis & monachis auaris quæstui esset, aliquos habendi cupidine adductos, hoc mendacium templo illi affinxisse, quòd corpus Iacobi Apostoli illuc translatum, ibiq; sepultum sit. Cui deinde ficta miracula, apud imperitum vulgus fidem fecerunt: donec tandem inualescente famâ, ea quæ tribus iam seculis fuit, Peregrinatio exorta sit. Et quum à peritis rerum quæsitum esset, quo pacto, aut quando corpus Sancti eò allatum esset, quicquid fingere quod lucro esset, hypocrisis & temeritas non est verita. Erroris & mēdacij causa de Iacobo compostellano.

De Peregrinationibus ad Sanctorum Imagines, & offerenda illis dona.

DIXIMVS prolixè de Secundo genere Peregrinationum quæ in orbe Christiano fiunt. TERTIVM est earum, quæ fiunt ad inuisendas Sanctorum excellentium Imagines, & offerendas illis candelas aliaq; dona pretiosa. Sic Ethnici quoq; quum plures Deos colerent, vt maiore eos honore afficerent, ipsis templa ædificabant, in quibus Imagines eorum erigebant, nec vnicuiq; Deo vnicam tantum, sed pluribus locis ferè infinitas vni Deo, prout vrbes & regiones deuotione aliquâ eò ferebantur, eosq; sibi mediatores adsciscebant. Et in hac varietate & multitudine, Sacerdotes, subdoli & vafri homines, conabantur suis Dijs famam supra alios acquirere, vt magno numero eò Peregrini confluerent: & vt hoc alijs facilius persuaderent, miracula fingebant, vt crederent stulti homines, Deos illos istis suis templis delectari, & magis præsentes ac propitios in his templis, ac istis suis Imaginibus, quàm in alijs sese exhibere velle. Hanc Diabolus occasionē arripiebat, & præsentē se sistebat in illius Dei locū cuius ibi proferebatur Imago: & miraculis interdū populos eò magno numero pelliciebat, quò se adorādū exhiberet. Hac ratione factū est, vt quū multa alia in orbe terrarū essent Apollinis tēpla, Delphicū tamen maximi inter alia nominis esset. Quāuis etiā vbiq; essent tēpla et Imagines Dianæ: Ephesina tamē

primum obtinebat locum, quòd famâ increbuisset Sacerdotum ipsorum technis, simulachrum illud è cœlo delapsum fuisse. Sic in varijs orbis terrarum locis magni nominis simulachra erant: alia quæ dicebātur loquuta esse, alia sudâsse, alia miracula alia edidisse, quò illis maior fama acquireretur. Illuc suscipiebantur votiuæ peregrinationes, affluebatq; maximus hominum numerus, vt ex Ethnicorum libris constat, atq; etiam ex 19. cap. Act. Apostolicorum, vbi Demetrius testatur, totam Asiam, & vniuersum orbem maiestatem Ephesinæ Dianæ colere. Cùm ergo Ethnicorum simulachra contra expressum Dei verbum à Pontificijs recepta sint: hæc recepta opinio statim apud eos quoq; introducta est, Sanctos vno loco magis quàm alio delectari, & præsentiâ suâ ijs adesse qui eo in loco eos quæsierint. *Presbyteri ijsdem fallacijs & versutijs atq; Ethnicorum Sacerdotes vsi sunt, quisq; vt sua simulachra extolleret: Adeò vt Loretani dixerint, quod ab Ephesijs dicebatur, Imaginem Mariæ è cœlo delapsam. Alij affirmant, suum Mariæ simulachrum ex Orientis partibus in extimas Occidentis oras delatum: alij suum ab Angelis vel fabricatum, vel consecratum, vel auctum, vel ab hostium incursu, aut incendijs defensum.*

Et hæc est Origo & Progressus huius tertij generis Peregrinationum. Qui non habebant Sanctorum corpora (sicut non habent corpus Virginis Mariæ) in illorum locum hæc simulachra, quæ magni erant nominis, collocârunt, vt eò homines allicerent: Hæc varietas nominibus distincta est, aut vrbibus, aut miraculis quæ ibi publicantur: quisq; eò vota sua persoluturus peregrinatur, in Sacerdotum commodum. Parum illi curant Deum declarâsse hæc omnia se execrari, quòd erigantur simulachra, & colantur: minatum quoq; esse se in illos vindicaturum vsq; ad tertiam & quartam generationem. Nec animaduertunt, Imagines quas adorant, esse opera manuum hominum, lignum, lapidem, aurum, argentum, aliasque materias corruptioni obnoxias.

De Origine & Progressu Peregrinationis LORETANAE ad Idolum seu Imaginum S. Mariæ.

QVI Loretanum templum inuisit, videt statim scriptum pendens in tabella, de translatione fabulosa Ecclesiæ B. Virginis Mariæ de Loreto, quod præterea non modo Latinè, sed etiam Italicè impressum passim circumfertur: Ex quo simul intelligi potest, Peregrinationem ad Idolum illud circa annos Domini 1290. demùm cœpisse, quo fabula illa, in qua ne verisimilia quidem continentur, approbata & confirmata fuit, vt non solùm horribilis idololatria stabiliretur, sed etiam maius inde lucrum ad sacrificulos, & ipsum Romanum Pontificem rediret. Illud autem scriptum de verbo ad verbum sic habet:

Fabula de tēplo & idolo Loretano.

Ecclesia B. Mariæ de Loreto fuit Camera domus B. virginis Mariæ matris Domini nostri Iesu Christi, quæ domus fuit in partibus Hierusalem Iudeæ, in ciuitate Galileæ, cui nomen Nazareth, & in dicta Camera fuit B. virgo Maria nata, & ibi educata, & postea ab Angelo Gabriele salutata, & demum in dicta Camera nutriuit filium suum Iesum Christum, vsq; ad ætatem duodecim annorū. Demùm post ascensionem Domini nostri Iesu Christi in cœlum, remansit Virgo Maria in terra cum Apostolis & alijs Discipulis Christi, qui videntes multa Mysteria diuina fuisse facta in dicta Camera, decreuerunt de communi consensu omnium de dicta Camera facere vnam Ecclesiam in honorem & memoriam B. virginis Mariæ, & ita factum fuit, & deinde Apostoli & Discipuli illam Cameram consecrauerunt in Ecclesiam, & ibi celebrauerunt diuina officia, & B. Lucas Euangelista suis manibus fecit ibidem vnam Imaginem ad similitudinem B. virginis, quæ ibi est vsque hodie. Demùm dicta Ecclesia fuit habitata & honorata cum magna deuotione & reuerētia ab illo populo Christiano, qui erat in illis partibus, in quibus stetit dicta Ecclesia, quousq; ille populus fuit Christianus: sed postquā populus ille dimisit fidem Christi, & recepit fidē Mahometi, tunc Dei Angeli abstulerūt prælibatā Ecclesiam, & portauerūt illam in partes Sclauoniæ, & posuerūt eam ad quoddā castrū, quod

quod vocatur flumen, & ibi minimè honorabatur, vt desyderabat B. virgo Maria. Iterum de eodem loco Angeli abstulerunt illam, & portauerunt eam supra mare in partibus territorij Recaneti, & posuerunt eam in quadam sylua, quæ erat cuiusdam nobilis dominæ ciuitatis Recannatensis, quæ vocabatur Loreta, tunc accepit ista Ecclesia nomen ab illa domina, quæ erat illius syluæ domina & patrona, *Sancta Maria de Loreto.* In illo tempore propter gentium nimium concursum in ea sylua, quâ ipsa Ecclesia permansit, maxima latrocinia & innumerabilia mala committebantur, quapropter per Angelorum manus rursus assumpta est, & portata in montem duorum fratrum, in eodem monte per eorum Angelorum manus sita est, qui fratres ob maximum denariorum & aliarum rerum introitum & lucrum, simulatque ad inuicem ad maximas discordias & lites venerunt, propterea, pari modo Angeli abstulerunt eam ab eodem montis loco, & portauerunt in viam communem, & in eadem illam posuerunt & firmauerunt eam, vbi est nunc cum magnis signis & innumerabilibus gratijs & miraculis: collocata fuit in eadē via ista alma Ecclesia. Tunc igitur totus populus Recanati, fuit ad videndum dictā Ecclesiam, quæ erat super terram sine aliquo fundamento, propter quod dictus populus considerans tam magnum miraculum, & dubitans ne dicta Ecclesia veniret ad ruinam, fecerunt dictam Ecclesiam circundari alio muro bono grosso & optimo fundamento, prout hodiè videtur manifestè, tamē nullus sciebat, vnde ista Ecclesia originaliter veniret, nec vnde recessit.

Nota quomodo supradicta sunt scita in anno Domini M cclxxxx. quia B. Virgo apparuit in somno cuidam sancto viro ei deuoto, cui ipsa suprà dicta reuelauit, & ipse statim omnia diuulgauit quibusdam bonis viris istius prouinciæ, & ipsi immediatè deliberauerunt velle scire veritatē huius rei, & sic communicato consilio decreuerunt, quòd essent sexdecim homines notabiles, & boni, qui simul irent ad sanctum sepulchrum, & demum ad illas partes de Hierusalem Iudeæ, & in ciuitate Nazareth, ad inuestigandum suprà dicta inuenta: & ita factum est, nam ipsi secum portauerunt mensuram dictæ Ecclesiæ, & fundamentorum vestigia dictæ Ecclesiæ inuenerunt, & illam mensuram ad vnguem, sicut est ista, & in vno pariete ibi propè est scriptum in muro, quomodo ista Ecclesia fuit ibi, & postea recessit, demum quippè ibidem viri reuersi sunt ad istam prouinciam, notificauerunt suprà dicta inuenta per eos esse vera: Et ex tunc fuit scitum, quòd ista Ecclesia fuit Camera sanctæ Mariæ virginis, & exinde populus Christianus habuit magnam deuotionem, & habet: nam omni die ibi B. virgo Maria, mediante dictâ Ecclesiâ, facit infinita miracula, veluti experientia docet.

Hic fuit vnus Heremita, qui vocabatur frater Paulus de sylua, qui habitabat in vno tugurio in sylua, propè istam Ecclesiam, qui omni manè erat in ista Ecclesia, ad officium diuinum, & fuit homo magnæ abstinentiæ, & vitæ sanctæ, qui iam dixit: sunt anni decem, vel circà quod in die Natiuitatis Mariæ, quæ est octaua dies Septembris antè diem per duas horas, stante aëris serenitate, & dicto fratre Paulo exeunte de suo tugurio, & veniente versus Ecclesiam, vidit vnum lumen descendere de cœlo suprà dictam Ecclesiam, quod in longitudine videbatur 12. pedum, & in latitudine sex pedum: & cum fuit illud lumen suprà dictam Ecclesiam, disparuit, ob quam rem ipse dicebat, quòd fuit B. Virgo, quæ ibi apparuit in die Natiuitatis suæ, quæ venit, vt videret suum festum, & hoc non vidit nisi ille sanctus homo.

In quorū omnium fidem & testimoniū mihi præposito Terremano, & gubernatori prænūciatæ ecclesiæ quidam duo boni viri huius villæ habitatores retulerūt, ac nunciauerunt, & pluribus vicibus dixerunt: vnus vocabatur Paulus Renaldatij, & alius Fran. aliàs prior: & dictus Paulus dixit mihi, quod auus aui eius vidit, quando Angeli duxerunt prædictam Ecclesiam per mare, & posuerunt

illam in dicta sylua, & pluribus vicibus ipse cum cæteris personis ipsam ecclesiam in prælibata sylua visitauit. Item dictus Franciscus, multoties retulit ac dixit mihi, quòd auus eius, qui erat centum viginti annorum, dixit, quòd pluribus vicibus visitauit dictam ecclesiam in eadem sylua, & pari modo ipse Franciscus retulit atque dixit mihi per plures vices. Item ad huius rei credulitatem atque certitudinem declaramus, quomodo ista alma ecclesia fuit & stetit in dicta sylua pluribus que probis personis dictus Franciscus dixit, quòd auus aui eius habuit domum & habitauit ibi, & eius domus erat penes prætaxatam ecclesiam, & in suo tempore eleuata fuit per angelos à loco syluæ, & portata in montem duorum fratrum, & ibi sita & collocata est, vt est superius dictum. *Hucusque fabula.*

Animaduersiones in præcedētem fabulam. *Author horum insignium & impudentissimorũ mendaciorũ, sacrificulus fuit, qui ante trecentos annos in Pago Loretano Parochus erat: hoc enim ipsémet testatur, sic inquiens:* Duo boni viri huius Pagi dixerunt hæc mihi gubernatori dictæ Ecclesiæ. *Tunc erat Loretum Pagus, quod vix vnicum sacrificulum sustentare ac alere potuit; nunc verò, quum ad summum creuerit superstitio atque idolomania, ex pago factum est frequens oppidum, mœnibus ac propugnaculis munitissimis cinctum, in quo 40. partim Canonici, partim Capellani habitant, & in delicijs atque luxu viuunt: Imò vsque adeò existimatio & commoditas loci creuit, vt Cardinales de præfectura eius sæpè inter se litigent atque digladientur.*

Quanta autem fides tali sacrificulo adhibenda sit, qui nihil aliud spectabat, quàm vt plurimos inuitaret & commoueret hoc aucupio, vt Loretum ad se adcurrerent, & opimas Eleemosynas adferrent, facilè iudicare poterit, qui vel mediocri iudicio præditus est: præsertim quum constet ex suo ipsius scripto, illum non modò indoctum & rudem, sed etiam impudentissimè mendacem esse. Congessit enim turpissimas fraudes & imposturas, quæ ex diametro pugnant cum historia & doctrina Euangelica, Actis Apostolorum & tota sacra Scriptura, quemadmodum paucis ostendam.

1. Primò *enim, quòd dicit*, Christum fuisse enutritum & educatum in illa ipsa Camera, in qua Virgo Maria Mater eius nata sit. *Euangelicæ historiæ omninò repugnat. Si enim Ioseph paruit Angelo & Mariam ad se recepit, Matth. 1. ca. quis non videt, eam in Iosephi domum adductam & receptam fuisse; non autem Iosephum in domum soceri receptum vt in ea cum coniuge habitaret? Hoc etiam attestatur Nicephorus lib. 1. cap. 8. inquiens:* In Nazareth cum Iosepho domicilium illa habens, ab Archangelo Gabriele lætum accepit Nuncium, &c. *Et vt cap. 12. eiusdem libri indicatur,* Christus in domo Iosephi circumciditur. *Intelligit ergo Lector, Christum non fuisse enutritum in illo ipso cubiculo, in quo mater eius nata fuerat; sed partim in domo Iosephi, partim in Ægypto.*

2. Secundò, *quod sequitur in fabula*, Apostolos vidisse quod in dicta Camera multa diuina mysteria facta sint, *contrarium est etiã historiæ à Spiritu sancto de Apostolis scriptæ. Lucas certè diligentissimè descripsit res gestas Apostolorum, conciones, Sacramentorum administrationes, fugas, itinera, miracula, carceres, flagella & similia: sed nunquam fecit vllam mentionem vel vnico verbulo de Camera illa, aut de vllis mysterijs quæ in ea facta sint. Cur ergo sacrificus ille ausus est Euangelistam tantùm non mendacij accusare? Nam qui in describenda historia recitet & omittit ea, quæ vera & magna sunt, is dignus est qui pro mendace habeatur & criminis falsi insimuletur. Inter res maximas autem id numerandum est, quod sacrificus ille fingit, Apostolos vidisse, quòd in dicta Camera multa mysteria facta sint. Aut si quid eiusmodi factum non est, cur ausus est sacrificus ille confingere, & Papa confirmare?*

3. Tertiò *falsum est*, Apostolos concordibus votis statuisse, Cameram illam in Ecclesiam conuertere, in honorem & memoriam Mariæ. *Nam vbi legitur in nouo Testamento, Apostolos templa ædificâsse, aut mandâsse vt alij ædificarent ea, & quidem in honorem ac memoriam Mariæ vel aliorum Sanctorum, imò etiam in honorem Dei aut ipsius Christi?*

4. Quartò *falsum etiam hoc est*, Apostolos non modò constituisse, vt illa Camera deinceps

deinceps haberetur pro Ecclesia seu Templo, sed ipsos etiam voluisse eam consecrare & dedicare. *Quis enim vnquam antehac audiuit aut legit tale aliquid de Apostolis?*

Quintò, *vanissimum quoq; est*, post factam consecrationem, S. Lucam manu suâ pinxisse Imaginem B. Mariæ, & eam in Camera seu Ecclesia illa collocâsse, atque illam ipsam esse, quæ hodiè Loreti cernitur. *Nam primò S. Lucas non pictor, sed Medicus à Paulo vocatur, Coloss. 4.* Secundò, *impium est vel cogitare quidem, nedum scribere aut dicere, S. Lucam Imaginem ad cultum pinxisse, contra manifestum Dei præceptum:* Non facies tibi sculptile, aut aliquam similitudinem, non adores neq; coles eam. Tertiò, *hanc ipsam Imaginem ostendunt etiam Romæ in templo S. Mariæ maioris.* Quartò, *non credibile est Summos Pontifices, Scribas & Pharisæos apud Iudæos laturos fuisse, vt discipuli Christi Nazarethi haberent templum, in eoq; Imagines colerent ac adorarent.*

Sextò, *putidissimum mendacium est*, Apostolos in hac Camera & templo diuina officia celebrâsse: *quum constet etiam Papistarum testimonio, Canonicas horas & Missam, vt quidem hodiè celebratur, diu post Apostolorum tempora inuentam & institutam esse.*

Septimò, *huius Cameræ seu Templi non meminerunt Patres qui Apostolos proximè secuti sunt. Hieronymus quoq; qui Bethlehemi diu habitauit, & omnia loca terræ Sanctæ peregrauit & lustrauit diligentissimè, eius nullo verbo mentionem facit, ne in epistola quidem illa ad Eustochium, in qua tamen Peregrinationes Paulæ in terra Sancta accuratè describit. Nicephorus etiam, qui tamen multa fabulosa & leuicula in sua historia recitat de parentibus B. Mariæ, Ioachimo videlicet & Anna, de Iosepho, de educatione, forma, statura & ætate Mariæ; præterea de eius miraculis, morte, funere, resurrectione & ascensione corporeâ in cœlum; de hac Camera & Ecclesia ab Apostolis dedicata nihil prorsus scribit: Neq; etiam alij historici post illum, præter vnicum hunc sacrificum ruralem.*

Quamuis autem hæc sic se habeant, non tamen puduit Baronium *Cardinalem Tomo 1. Annal. Ecclesiast. pag. 71. & 72. hæc tam enormia & putida mendacia suo quoq; calculo & assensu approbare & confirmare:* Domus illa, *inquit*, in qua de verbi incarnatione Sanctissima Virgo cœleste accepit nuncium, adhuc magno miraculo non tantum integra perseuerat, sed angelorum ministerio ab infideliũ manibus vindicata, in Dalmatiam primùm, inde in Italiam translata est in agrũ Lauretanum Piceni prouinciæ: quod per insigne ac nobilissimum vetustatis monumentum totus Christianus Catholicus orbis veneratur ac colit. Nec est quòd quis de re gesta dubitet, qui memoria repetat illic dictum esse ab Angelo, non esse impossibile apud Deum omne verbum. Fidei Christianæ esse, prædixit Christus, vt & montes Christianorum imperio è loco in locum transferrentur: præstiterunt hoc complures sancti, et inter alios Gregorius ille Magnus, Thaumaturgus cognomento, complura enim id generis certa auctorum fide reperiuntur edita. Baronius patronus mẽdaciorũ.

Harum tertij generis Peregrinationum non postrema est etiam, quæ fit ad Idolum seu Imaginem B. Mariæ virginis Eremitanæ in Heluetia, *ad quam maximus tertio quoq; anno ex omnibus totius ferè superioris Germaniæ locis concursus fit. Confirmata est hæc Peregrinatio à Leone VIII. Papa anno Christi 964. & promissa omnibus eò peregrinantibus omnium tam à culpa quàm pœna peccatorum remissio.* Peregrinatio ad Eremitanã Mariam in Heluetia.

Huc etiam pertinet furiosa illa Peregrinatio anno Christi 1520. exorta. Nam in Bauaria & vicinis locis subitò ab operis suis, imò ex lectis mediâ nocte seminudi surgentes, viri & mulieres, iuuenes & virgines, Ratisponam currebant, ad Imaginem B. virginis Mariæ, quam Formosam *vulgò appellabant, propter multa & stupenda miracula quæ ibi fieri credebantur: & quidem edita fuisse quædam Antichristiana miracula, præstigijs Satanicis credibile est. Ædificatum est eo in loco mox templum magnificum, vbi idolum illud colebatur, in honorem B. Mariæ. In furiosa autem illa peregrinatione, multæ fœminæ pudicitiam suam matronalem & virginalem amiserunt. Non tamen diu hæc insania durauit. Et creditum est illum furorem hominum Satanicis artibus excitatum fuisse à Doctore quodam Pontificio, Mago, quem postea Viennæ in Austria decollatum esse vel combustum multi viri digni fide retulerunt.* Peregrinatio ad Mariam formosam Ratispon.

De Origine & Progressu quarti cuiusdam Peregrinationum generis Peregrinorum pauperum.

Referri huc non incommodè potest Quartum *quoque Peregrinationis genus*, à Peregrinis pauperibus *anno Christi 1500. susceptum & institutum. Hoc enim anno viri quidam ex Italia in Germaniam venerunt, tunicis nonnulli lineis, alij griseis laneis induti, nudis pedibus atque capitibus discoopertis incedentes, atque ligneā in manibus crucem singuli portantes, neque sacculum, neque peram habebant, neque baculum, neque pecuniam, iuxta Saluatoris nostri exemplum (vt ipsi arbitrabantur) & Euangelicam doctrinam: vinum & ceruisiam non bibebant, atque omnibus diebus præter Dominicam ieiunabant, olera, brassicam & mentam, herbarúmque radices, cum sale insperso manducantes, absque cuiusuis pinguedinis appositione, carnes, pisces, oua, butyrum, caseum aut lac nunquam in cibum admittebant. In sacris quoque templis brachia ad modum crucis protendentes, humo se iactabant prolixius orantes, non amplius viginti quatuor horis vno in loco, vel hospicio manentes, nisi quem corporis valetudo mala detinuisset. Nam per ciuitates, oppida & villas bini simul aut terni circumeuntes, cibum hostiatim, vbi esuries compulisset, mendicabant. Denique his ex clericorum ordine plurimi Sacerdotes, Diaconi & Subdiaconi coniungebantur, nihil præter tunicam, zonam, ligneam crucem, & orationale secum deferentes. Coloniam Agrippinam & Aquisgranum omnes visitabant. Erat illis voluntaria hæc assumpta pœnitentia, quam quisque pro voto suo peragebat, alius quidem tribus, alius quinque, septem alius annis iuxta voti qualitatem, quo se suâ sponte obligabat: finito autem termino quisque in sua reuersus, ab ea dum voluit institutione cessare poterat. Verùm hoc per septennium ferè totum durauit peregrinationis institutum: quare nunc plures, nunc verò pauciores per Germaniam viri circumire videbantur, quoniam præter Monachos & mulieres nullum à peregrinationis suæ consortio excludebant. Nauclerus Gener. 51.*

Clementis 8. Papa remediū pro peregrinationibus.

Quum autem aliquot iam seculis, alius opus suum & familiam deseruit, peram & scipionem sumpsit, & nudis interdum pedibus vel Hierosolymam, vel Romam, vel Compostellum ad S. Iacobum, vel aliò magno sumptu & labore profectus est: Alius vicinum suum admiratus, qui peregrinationes illas suscepit, ardere quoque desiderio earum cœpit: sed quum non ausus sit his tam longis & periculosis itineribus sese committere, alios magnis sumptibus locauit, qui vices suas hac in re subirent, hasque deuotiones explerent: Alius vouit seipsum eò profecturum, sed domi detentus fuit, votique huius dispensationem carè admodum sibi comparauit: Alij, quum votum suum redimere non potuissent, domi præ mœrore contabuerunt, & in conscientia sua plurimum turbati sunt: Ecce Clemens IIX. Papa paucis abhinc annis, his difficultatibus omnibus pharmacum seu remedium attulit. Nam instante Iacobo Dauyo, Episcopo Ebrodunensi, Corollis, Granis, Cruciculis, Rosarijs, Crucibus, Crucifixis, Madallis & Imaginibus benedictis seu consecratis, & Perrono cuidam Gallo diuenditis, has inter alias concessit Indulgentias, Vt quicunque habuerit ex Corollis & Rosarijs vnum, aut etiam Corollam vnam in quam insertum sit vnum ex his Granis, Crucibus, Crucifixis, aut Madallis benedictis, & recitauerit Corollam, cum tristitia peccatorum suorum, ac proposito vitam emendandi, hoc ipso acquirat sibi omnes Indulgentias & Stationes, quæ acquiruntur in visitandis Ecclesijs Romanis, S. sepulchro Hierosolymitano, Nostrâ Dominâ Lauretanâ, Montisferrati, Angelorum, aut Portiunculæ, aut sancti Sacelli Parisiensis. *O tempora parum beata ante trecentos aut quadringentos annos, quum, quòd nondum in vsu esset hoc pharmacum seu remedium, cùm tot tantisque laboribus miseris peregrinis peruagandum & oberrandum erat in terra.*

Ex his omnibus intelligimus, vt, amissâ, iusto Dei in homines superstitionum amantes iudicio, cœlesti Dei veritate, Diabolus efficaciter sua deliria hominum pectoribus instillârit, ijsque persuaserit, non solum alium locum ad faciendas preces accommodatiorem, & Dei, Sanctorumque inuocandorum præsentiâ alio feliciorem esse, sed etiam his peregrinationibus veram pœnitentiam agi, & peccata quoque grauissima expiari posse, eoque effecerit, vt stulti homines modò in hunc, modò in alium locum, maximis cum molestijs & sumptibus oberrârint.

Peregrinationes ad Templa, Sepulchra, Reliquias, Idola seu Imagines Sanctorum religionis ergó damnatæ & improbatæ.

Cabillonensis igitur Synodus 2. sub Carolo M. celebrata, cap. 45. contra has ad Templa aliaq; loca Sanctorum peregrinationes sic grauiter decreuit: Nam & à quibusdam, qui Romam, Turonúmue, & alia quædam loca, sub prætextu orationis inconsultè peragrant, plurimùm erratur. Sunt Presbyteri & Diaconi, & cæteri in Clero constituti, qui negligenter viuentes, in eo purgari se à peccatis putant, & ministerio suo fungi debere, si præfata loca attingant. Sunt nihilominus laici, qui putant se impunè aut peccare, aut peccâsse, quia hęc loca oraturi frequentant. Sunt quidam potentum, qui acquirendi census gratiâ, sub prætextu Romani siue Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperum opprimunt: & quod solâ cupiditate faciunt, orationum siue Sanctorum locorum visitationis causâ se facere videri affectant. Sunt pauperes, qui vel ideò id faciunt, vt maiorem habeant mendicandi materiam. De quorum numero sunt illi, qui circumquaque vagantes, illò se pergere mentiuntur: vel quia tantum sunt væcordes, vt putent, se Sanctorum locorum solâ visione à peccatis purgari, non attendentes quod ait B. Hieronymus: Non Hierosolymam vidisse, sed Hierosolymis benè vixisse, laudandum est. De quibus omnibus Domini Imperatoris, qualiter sint emendanda, sententia expectetur. Qui verò peccata sua Sacerdotibus, in quorum sunt parochijs, confessi sunt, & ab his agendæ pœnitentiæ consilium acceperunt, si orationibus insistendo, eleemosynas largiendo, vitam emendando, mores componendo, Apostolorum limina, vel quorumlibet Sanctorum inuisere desiderant, horum est deuotio omnibus collaudanda. *Licet igitur Synodus hæc non in vniuersum Peregrinationes has damnet vel abroget, pro errore istius seculi, reprehendit tamen grauiter eos abusus, qui peregrinationum istarum perpetui sunt comites, & ab hoc tempore magis magisq; creuerunt: cuius generis sunt, quod superstitiosi homines sub prætextu orationis hæc loca accedunt: & putant, se impunè peccare, aut peccâsse, quia hæc loca oraturi frequentant, & se Sanctorum locorum solâ visitatione à peccatis purgari existimant.* Cabillonensis Synodus 2.

Chrysostomus etiam homil. 1. in Epistolam ad Philem. contra Peregrinationes pro acquirenda peccatorum remissione sic grauiter scribit: Ad impetrandam peccatis nostris veniam, non opus est, vel pecunias impendere, vel peregrinando ad loca longinqua transire. Chrysostomus.

Augustinus in eandem sententiam scribit Serm. de Martyribus: Non dixit Deus, vade in Orientem, & quære iustitiam: nauiga vsque in Occidentem, vt accipias indulgentiam. Dimitte inimico tuo, & dimittetur tibi, *&c.* Augustinus.

Bonifacius etiam Germanorum Apostolus in Epistola ad Cuthbertum Archiepiscopum scribit, Omnibus seruis Dei secum commorantibus consultum videri, vt per Synodum ac Principes, mulieres & velatæ fœminæ Romam peregrinari prohibeantur, propter multiplicia scandala: Nam ex magna parte paucas remanere integras. Perpaucas etiam ciuitates esse in Longobardorum prouincia, vel in Francia, aut in Gallia, in qua non sit adultera vel meretrix Anglorum generis. Bonifacius.

Reprehendit quoque eandem superstitionem circa Ludouici Pij & Caroli II. tempora Claudius, natione Hispanus, Taurinensis Ecclesiæ Præsul, qui Presbyter fuit Ludouici Pij Imperatoris. Rationes Claudij videre licet in Ionæ Aurelianensis libro, quem multis annis demum post mortem Claudij contra eum scripsit, nam integra Claudij scripta non sunt memoriæ reseruata: Vnde non immeritò dubitari potest, an bonâ fide à Iona citatæ sint. Claudius Taurinensis.

Prima ratio est, Quia plerique fiant deteriores, pœnitentiæ causâ Romam proficiscentes.

2. Quia pœnitentiæ causâ homines sese in monasteria concludunt: Ergo peccant qui hoc faciunt, si Romæ tantum vera pœnitentia agi potest.

3. Est scandalum: si enim ita se res habet, vt pœnitentiam agere sit Romã pergere, tum scandalizantur alij, qui putant se alijs quoq; in locis agere posse.

4. Malè intelligi, & huc applicari verba Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum.

5. *Augustini quoque testimonia citauit Claudius, quæ tamen in Ionæ libro non sunt annotata. Nam sic inquit:* Audite hoc insipientes in populo, & stulti aliquando sapite, qui intercessionem Apostoli Romam pergendo quæritis, quid contra vos dicat sæpè dictus B. Augustinus.

Ionas verò suam sententiam non ex verbo Dei probat, sed authoritate humanâ: & quòd Gregorius Papa scribat, quendam diuinitùs admonitum esse, ne cessaret quotannis visitare limina Apostolorum, eò quòd mercedem meritorum suorum esset recepturus. *Malè etiam detorquet huc exempla Abrahæ, populi Iudaici, Dauidis, Solomonis & Heliæ. Nugatur quoque,* Apostolos propter Templum sæpè Hierosolymam venisse: *& tamen postea fatetur ipse,* non esse summam perfectionis in ea re sitam: *libro 3. Claudium etiam, quòd huiusmodi Peregrinationes, atque etiam Imagines improbaret, Ionas* hæreticum pronuntiat. *Facit enim communis & receptus iam inter omnes error, ius & confirmationem, vt scribunt Iurisconsulti in L. Barbarius D. de Off. Prætor.*

S. Bernhardus. *Bernhardus etiam Serm. 1. de Aduentu:* Non te oportet, *inquit*, ô homo, maria transfretare, non penetrare nubes, non transalpinare necesse est. Non grandis tibi ostenditur via, vsque ad temetipsum occurre Deo tuo.

Cassinenses Monachi. *Adelbertus Pragensis Episcopus 11. Romam religionis ergò iturus, Cassinum venit: ibi verò Abbatis & fratrum monitis castigatur*, ne inutili vagatione vitam expenderet, sed loco staret, ita enim melius virtutum fructus congregaturum ipsum: fore etiam, vt Deum propitium, benè viuens, in omni loco inueniret, iuxta illud in Psalmo, In omni loco dominationis eius benedic anima mea Domino: verissimum quoque esse Hieronymi sententiam, Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis benè vixisse laudandum est. *Illorum igitur monitis obtemperans, domum reuersus est, vt quidem Surius indicat tomo 2. de Vitis Sanctorum.*

Gummarũ à peregrinatione dehortatur Angelus. *Refert ibidem Surius, Gummaro ad idem iter sese accingenti, Angelum apparuisse in specie columbæ, & dixisse ad eũ,* ô Gummare, esto vigil. Ego enim nuncius à Deo missus sum, vt tibi aperiam mandata eius. Disposuisti quidem Romam ire, & Orationes Petri & Pauli visitare: Sed Deus vbique præsens est, & bonos & malos in omni loco contemplantur oculi eius, nouitq; Dominus qui sunt eius. *Ex quibus etiam, si veræ historiæ sunt, intelligimus, quid de Peregrinationibus sentire debeamus.*

Cranzius. *Cranzius lib. 10. cap. Metrop. sic scribit*, Peregrinationes esse quidem nonnihil in sancta religione, sed tamen perfectionem non afferre: Se etiam sentire, *inquit*, sermoni, qui iam pridem Prouerbio locum dederit; Qui multum peregrinatur, rarò sanctificatur:

Gabriel Biel. *Gabriel Biel quoque in Canonem Lect. 49. reprehendit illorum* rudem leuitatem (*sic enim ille loquitur*) qui improuidè vota emittunt, & ad peregrinandum se obligant, nùnc ad illam, nunc ad aliam Ecclesiam intuitu certarum imaginum, credentes illas maiori in illa, quàm similes in alijs fulgere à virtutibus: clarere miraculis, & maiori fulciri potestate.

Soluuntur argumenta Pontificiorum & Bellarmini pro Peregrinationibus ad Templa & Imagines Sanctorum.

Sed *habent Pontificij rationes, quibus has Peregrinationes defendere conantur. Dicunt*, Sanctos honorandos esse. *Respondeo, honorandi certè sunt, sed non quomodolibet.* Nam quia

quia homines sunt, qui nihil habent quàm quod aliunde mutuati sunt, & quidem per gratiam, quantum illis opus fuit ad salutem: quia etiam serui sunt tantùm in domo Dei, honor illorum restringendus est. Restrictio autem illa, vt præclarè monet Auctor Romani Euangelij, consistit in agnoscenda gratia & misericordia, quæ illis facta est, & in eius gloria Deo asignanda. Habemus eos Patrum loco, sed propterea quòd nos in fide præcesserunt, & nobis aliqui eorum doctrinam, per quam in fide gignimur, tradiderunt. Celebramus zeli eorum memoriam, eorum certamina, victorias, & perseuerantiam: sed ita tamen, vt agnoscamus hoc à Spiritu Dei, non ab ipsis processisse. Mentionem eorum honorificam facimus, sed ita tamen, vt Deo nullum præiudicium fiat, hocq; illi soli sartum tectum maneat, quòd sit omnium bonorum scaturigo: & propterea ad eum in omnibus necessitatibus, nec vnquam aliò, confugiamus. Pretiosum nobis debet esse, quod ab illis habemus, sed tamen discernendũ, quid illi nobis reliquerint vt custodiremus. Non certè ossa, vestes & similia, vt ea reseruaremus: Hæc enim terræ, à qua sumpta erant, reddiderunt, ex naturæ officio. Quæ autem nobis reliquerunt, vt in pretio habeamus, & cum honore custodiamus, ea erant quæ ijs proponebant, cum quibus conuersabantur, nempe, quæ fidei & ædificationi eorum profutura erant: quæ item docent nos in suis scriptis, & quæ in eorum historijs traduntur, quæq; voluit Deus nobis hoc modo conseruari. Quæ verò ædificatio in Christo potest esse ex ipsorum cineribus vel ossibus? Quid referent nobis eorum sepulchra, vt nos adducant ad Deum viuum? Sed historiæ sanctæ à Deo inspiratæ verè custodierunt nobis, quicquid ab illis habere debebamus. Scripta eorum thecæ & feretra sunt verarum Reliquiarum eorum, quantum exoptârunt posteris conseruari: ibi eos videre & audire licet, tanquam adhuc viuos & superstites: ibi eorum fides, charitas, patientia, constantia in promptu nobis sunt, non vt res præteritæ, sed vt res quæ reuiuiscunt, modò eas imitemur.

Quid autem in Sanctorum sepulchris est, quod tam longis & periculosis itineribus, tantoq; desiderio perquirere debeamus? Tabulæ sunt destructi tugurioli, tabernacula, quæ libentissimè, cùm migrandum fuit, exuerunt, vt in meliori conditione constituerentur: carceres, in quibus languebant: corpora mortis, à quibus semel liberari auidissimè postulârunt. Cur igitur habere volumus quæ illi detrectârunt? & in pretio habere quod exuerunt tanquam rem vilem, & quâ priuari optârunt, vt meliorem adipiscerentur conditionem. Nullæ igitur causæ sunt, cur in sepulchris quæri debeant. Nam præter ea quæ modò diximus, non inde habituri sumus doctrinam salutis, & cultus diuini: quæ causa fuit, cur quæri debuerunt, quum in mundo versabantur.

Præterea quum Legem & Prophetas habeamus, vetamur pro viuis ire ad mortuos.

Adhæc nulla inde exspectandæ sunt sanationes & miracula, propter quæ, dum viuerent, quærebantur. Nam miracula exoptare sine causa, & extra tempus, non placet Deo. Cùm enim abundè confirmata sit doctrina veritatis, nihil huiusmodi requiri debet amplius. Quod si ijs opus esset, facere consueuit ea, non per mortuos, ad quos non confugiendum esse pronuntiauit, sed per viuos: excitans homines, quibus simul docendi munus commissum erat, & potestas faciendi miracula ad confirmationem doctrinæ. Vnicum hîc citatur miraculum de mortuo, qui excitatus est attactu ossium Elisæi, quum in eius sepulchrum iniectus esset, 2. Reg. 13. Sed hoc non immutat ordinem, quem hîc obseruare voluit Deus. Hoc enim factum vnicum est, nec vllo alio exemplo confirmatur. Hæc paulò post mortem Prophetæ acciderunt, quum ferè vix inter mortuos censeretur, eiusq; vox adhuc resonaret. Neq; etiam res hæc fuerat præuisa, sed quòd terrorem illis incusserant hostes illi, vitandi periculi causâ mortuum eò coniecerunt. Nec hoc etiam in exemplum tractum legitur, sic vt vel ad illud sepulchrum, vel ad aliud aliquod itum sit, ad quærenda ibi remedia. Ad ordinem igitur redeundum est, & ad ea, quæ à Deo in exemplum data sunt.

Sed obijciuntur miracula facta in primitiua Ecclesia ad sepulchra Martyrum, aliorumq; Sanctorum. *Respondetur: Nos voluntatis Dei certiores fieri per ea, quæ in Scriptura sancta legimus. Adhæc omnia miracula ad faciendam probationem inseruire non possunt. Atq; etiam quædã bona initiò videntur, quæ temporis progressu ex euentibus agnoscuntur fuisse zizania, & superstitionum semina. Nulla igitur inuenitur iusta causa sepulchra adeundi, & Sanctorum ossa perscrutandi.*

Exemplum quoq; huius rei in tota Scriptura nullum exstat. Legimus quidem viuis homini-

bus magna curæ fuisse mortuos cum honore sepelire: peregrinationes autem ex longinquis vel proximis regionibus, ad Sepulchra mortuorum, quantumuis sanctißimorum hominum, factas esse, non inuenitur. Iosephus testamento reliquit, vt ossa sua ex Ægypto transferrentur in terram Chanaan, & ibi in Patrum sepulchro imponerentur: non ex superstitione, sed ad confirmandam fidem suam, testatamq́; faceret eam alijs quoq;, & vt filios Israël de liberatione futura certos redderet. Sic etiam ad denotandam maiorem deuotionem & religionem, sepulchra magnificè quidem ornabantur ab hypocritis Scribis & Pharisæis: factas autem ad ea votiuas Peregrinationes propter preces, oblationes, & auxilia seu liberationes, non inuenimus. Nihilominus certò dignoscebantur sepulchra illa. Sepulchrum Dauidis & aliorum diu manserunt in spelunca Marpela: certò sciebant fideles quiescere ibi non corpus Sancti vnius solùm, sed Abrahami & multorum Patriarcharum: tamen nullæ peregrinationes eò sunt institutæ. Moses etiam vnus ex illis fuit, per quem Deus multò plura fecit miracula, quàm per vllum alium. Et si ab ijs, qui miracula in vita fecerunt, facienda adhuc essent in ipsorum sepulchris post mortem; à Mose debuissent fieri. Sed Deus, vt exemplo comprobaret non esse illud sperandum à defunctis, nec velle se vt eorum sepulchra perquirerentur & ad ea peregrinationes instituerentur, voluit sepulchrum illius abscondi, & incognitum manere, quamuis Diabolus totis viribus eniteretur, aliquid aliud de ipsius corpore efficere, vt Iudas testatur, quo posteri ad idololatriam abuterentur: sed vicit Dei consilium.

Videamus etiam an Apostoli occasionem aliquam præbuerint ad huiusmodi Peregrinationes, & docuerint tam exquisitè, vt posteris ætatibus factum, recondere & perquirere aut eorum sepulchra, aut eorum ossa, aut eorum exuuias. Si ferre noluerunt, vt populus ob eorum miracula attonitus, ad eos accurrat, eosq́; intueatur & admiretur: ac protestati sunt, nihil fuisse in suis miraculis quod suæ potestati & pietati acceptum ferendum sit, Christum eorum authorem esse, & propterea fidem & spem suam omnes in illum vnum collocare debere. Si non paßi sunt, vt cultus gratiâ sese aliquis coram eis prosterneret, quòd & ipsi homines sint, ideoq́; eiusmodi venerationes vni & soli Deo deberi. Si post sanatum ægrotum (Act. 14.) quum parati essent Lystrenses cultus ipsis & honores diuinos exhibere, non solùm ipsos reijecerunt, sed quòd ægrè ferrent eos sic abuti ipsorum miraculis, diruperunt pallia sua, & insilientes in turbam, exclamârunt, se etiam esse homines, ijsdem quibus ipsi affectibus obnoxios: muneris sui partes esse, vt annuntiarent eis, à vanis istis rebus conuerterentur ad Deum viuum. *Si noluerunt, inquã, Apostoli dum viuerent aliquẽ sibi exhiberi cultũ, aut venerationẽ: putabimúsne voluisse eos, vt in thecis & feretris ossa eorum extollantur, templa ipsis exstruantur, & ad sua sepulchra peregrinationes instituantur, non solùm vt videantur cum opinione quadam sanctitatis, ac reuerenter salutentur: sed vt reipsâ adorentur, ipsis vota fiant, osculo salutentur, preces ad ipsos dirigantur, omnes deniq; illis cultus qui excogitari possunt, exhibeantur?*

Bellarminus quoq;, etsi hæ Peregrinationes cum aperta idololatria coniunctæ sint, vel ad minimum superstitione non careant, tamen Tomo 1. col. 2228. eas argumentis & rationibus tanquam pias & religiosas defendere conatur.

PRIMVM Scripturæ testimonio. Deus, *inquit*, instituit Deut. 16. vt omnes filij Israel ter in anno ad Tabernaculum vel Templum Domini peregrinarentur: quod præceptum studiosè seruabat Heleana, & Anna vxor eius 1. Reg. 1. cap. nec non Christus cum matre sua, & Iosepho Luc. 2. Ioan. 12. etiam Gentiles veniebant adorare in Hierusalem propriâ regione relictâ. Act. 8. Eunuchus Æthiops ex longinqua regione veniebat adorare in Hierusalem. Act. 20. Paulus ipse festinabat in itinere, vt Hierosolymis faceret Pentecosten. *His locis ex S. Scriptura petitis probare vult Iesuita, non esse inanem peregrinationem.*

Respondeo, olim quidem Deum adorari voluisse in Hierusalem, quæ præsentiæ eius promissiones habuit. Sed quum id ad certum tempus constitutum fuerit, iam omnis in Christi regno locorum distinctio sublata est, quod ipse testatur Christus Ioh. 4. Venit hora, *inquit*, quando neque in monte hoc, neq; Hierosolymis adorabitis Patrem. *Item:* Venit hora, & nunc est, quum veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. *Ac volens*

Deus

Deus habere Ecclesiam, quæ ipsum vbiq, absq, locorum & populorum distinctione coleret, omnia loca sancta declarauit, & suæ præsentiæ amplissimas promissiones dedit omnibus, qui vbiq, gentium in eius nomine congregati essent. Velim (inquit Paulus, authoritate quam à Deo acceperat) viros precari in quouis loco: 1. Tim. 2. Et cùm status Ecclesiæ à Prophetis describitur, id fit sub figuris rerum, in quibus tum cultus diuinus positus erat: Sed quibus docebantur fideles, Deum vbiq, adorandum, sublatâ & locorum & populorū differentiâ. Imò Ægypti & Assyriæ ibi nominatim meminerunt, vt indicarent, iniuriarum præteritarum memoriam non impedituram, quo minus loca illa ad exercendum Dei cultum apta fierent. Sicut e i im sublatâ locorum distinctione, & vbi ex omnibus populis cogi cœpit Ecclesia, non constat, nec Hierosolymam, nec terram illam, quæ sancta antea dicebatur, requisitam fuisse. Isa. 19.

Quod igitur Helcana & vxor eius Anna fecerunt, id secundùm Legem et præscriptum Dei fecerunt. Similiter Iosephus & Maria quotannis dicuntur in festo Paschæ Hierosolymam ascendisse, & eodem quoq, secum adduxisse puerum Iesum, quàm primùm tantæ profectionis labori bus per ætatem sufficere potuit: sed expressè additur: Secundùm ritum Festi. Vtrunq, igitur non pro suo arbitrio fecerunt, aut ex superstitione aliqua, sed vt Deo obedirent, qui ita fieri præceperat. Nam Deut. 16. c. sic scribitur: Ter in anno apparebit omnis mas coram Domino Deo tuo, in loco quem elegerit. Præcepit præterea Deus Exod. 13. vt liberi quoq; epulo Paschali adhiberentur, & vt ijsdem diligens omnium redderetur ratio, vt & Dei vetera beneficia nôrint, & huic credere, eundemq; colere discant. Paulum etiã legimus Hierosolymam aliquoties profectum esse, sed causæ semper indicantur simul. Aliquando etiam in templum ingressus est, vt sese Iudæis accommodaret: idq, tum, quum Ceremoniæ inter adiaphora numerarentur. Sed dici non potest hoc factum, quòd loca illa sanctiora essent alijs, aut quòd vellet Apostolus hoc in exemplum trahi: aut quòd ipse, aut quispiam alius ex Apostolorum numero, dum hortantur fideles ad diuersa pietatis officia, locorum sanctorũ visitandorum vnquam meminerint. De facto Helcanæ et Annæ, Iosephi & Mariæ. Paulus cur Hierosolymam profectus.

Inest ergo Bellarmini argumento duplex fallacia: Vna, A migratione generis ad genus, nempe, legalium Ceremoniarum ad libertatem Christianam nobis per Christum partam. Altera, A non consequente. Disertè Deus iusserat templũ illud suum ter quotannis adiri: de vllo autẽ loco totius terræ adeundo & visitando, ne litera quidem exstat scripta in toto nouo Testamento.

SECVNDVM argumentum petit Iesuita Ab authoritate Patrum, non quidem eorum, qui trecentis primis annis à nato Christo vixerunt, in quorum scriptis verbum nullum de peregrinationibus istis inuenitur: sed eorum tantùm, qui post Constantini M. demum tempora floruerunt, quando iam error iste natus erat, & ex zelo quidem bono, sed non secundùm scientiam probabatur. Ex Patrum horum posteriorum scriptis multa testimonia adducit Iesuita Colum. 2129 & sequentibus, quæ Pontificias eiusmodi peregrinationes probare videntur.

Respondeo igitur in genere, Primò, scripsisse quidem illa Patres nonnullos, sed iam hac superstitione deceptos & fascinatos: si igitur eorum sententiæ adquiesceremus, cæcos viæ duces sequeremur. Deinde, non Patrum authoritas, sed verbum Dei sequendum est, in rebus sacris definiendis ac statuendis. Non igitur quid Patres scripserint, aut senserint: sed quid scribere ac sentire ex Dei verbo debuerint, attendendum nobis est. Præclarè etiam Cyprianus inquit: Non videndum est, quid aliqui ante nos fecerint: sed quid ille, qui ante omnes est, in suo verbo nobis faciendum præscipserit & præmonstrârit.

Secundò respondeo, Patres illos Pontificias peregrinationes, de quibus controuersia est, nequaquam approbâsse: quasi loca quædam alijs sanctiora, & ad orandum aptiora sint, & in ijs Deus ipsis propinquior sit: aut quòd existimârint, ijs locis sese ad deuotionẽ magis excitari posse, vel locorum salutem sanctitati suæ quoquo modo prodesse: non has ob causas, inquam, approbârunt illi peregrinationes, vt Papistæ faciunt hodie: sed quòd confirmandæ duntaxat fidei eas inseruire iudicarent, vt essent nempe fideles certiores de historia Euangelica: non autem solius, aut ipsius terræ sanctitatis gratiâ, quam à Deo, propter ibi crucifixum Christum, maledictam agnoscebant, & res ipsa, miseria illius terræ, ipsius desolatio, vastatio & captiuitas hodie quoq, hoc satis declarat & testatur. Hanc fuisse sententiam Patrum illorum, Eusebij locus, quem le-

bus magna curæ fuisse mortuos cum honore sepelire : peregrinationes autem ex longinquis vel proximis regionibus, ad Sepulchra mortuorum, quantumuis sanctißimorum hominum, factas esse, non inuenitur. Iosephus testamento reliquit, vt ossa sua ex Ægypto transferrentur in terram Chanaan, & ibi in Patrum sepulchro imponerentur: non ex superstitione, sed ad confirmandam fidem suam, testatamq; faceret eam alijs quoq; & vt filios Israël de liberatione futura certos redderet. Sic etiam ad denotandam maiorem deuotionem & religionem, sepulchra magnificè quidem ornabantur ab hypocritis Scribis & Pharisæis: factas autem ad ea votiuas Peregrinationes propter preces, oblationes, & auxilia seu liberationes, non inuenimus. Nihilominus certò dignoscebantur sepulchra illa. Sepulchrum Dauidis & aliorum diu manserunt in spelunca Marpela: certò sciebant fideles quiescere ibi non corpus Sancti vnius solùm, sed Abrahami & multorum Patriarcharum: tamen nullæ peregrinationes eò sunt institutæ. Moses etiam vnus ex illis fuit, per quem Deus multò plura fecit miracula, quàm per vllum alium. Et si ab ijs, qui miracula in vita fecerunt, facienda adhuc essent in ipsorum sepulchris post mortem ; à Mose debuissent fieri. Sed Deus, vt exemplo comprobaret non esse illud sperandum à defunctis, nec velle se vt eorum sepulchra perquirerentur & ad ea peregrinationes instituerentur, voluit sepulchrum illius abscondi, & incognitum manere, quamuis Diabolus totis viribus eniteretur, aliquid aliud de ipsius corpore efficere, vt Iudas testatur, quo posteri ad idololatriam abuterentur : sed vicit Dei consilium.

Videamus etiam an Apostoli occasionem aliquam præbuerint ad huiusmodi Peregrinationes, & docuerint tam exquisitè, vt posteris ætatibus factum, recondere & perquirere aut eorum sepulchra, aut eorum ossa, aut eorum exuuias. Si ferre noluerunt, vt populus ob eorum miracula attonitus, ad eos accurrat, eosq; intueatur & admiretur: ac protestati sunt, nihil fuisse in suis miraculis quod suæ potestati & pietati acceptum ferendum sit, Christum eorum authorem esse, & propterea fidem & spem suam omnes in illum vnum collocare debere. Si non paßi sunt, vt cultus gratiâ sese aliquis coram eis prosterneret, quòd & ipsi homines sint, ideoq; eiusmodi venerationes vni & soli Deo deberi. Si post sanatum ægrotum (Act. 14.) quum parati essent Lystrenses cultus ipsis & honores diuinos exhibere, non solùm ipsos reijecerunt, sed quòd ægrè ferrent eos sic abuti ipsorum miraculis, diruperunt pallia sua, & insilientes in turbam, exclamârunt, se etiam esse homines, ijsdem quibus ipsi affectibus obnoxios : muneris sui partes esse, vt annuntiarent eis, à vanis istis rebus conuerterentur ad Deum viuum. *Si noluerunt, inquã, Apostoli dum viuerent aliquẽ sibi exhiberi cultũ, aut venerationẽ: putabimúsne voluisse eos, vt in thecis & feretris ossa eorum extollantur, templa ipsis exstruantur, & ad sua sepulchra peregrinationes instituantur, non solùm vt videantur cum opinione quadam sanctitatis, ac reuerenter salutentur : sed vt reipsâ adorentur, ipsis vota fiant, osculo salutentur, preces ad ipsos dirigantur, omnes deniq; illis cultus qui excogitari possunt, exhibeantur?*

Bellarminus quoq; etsi hæ Peregrinationes cum aperta idololatria coniunctæ sint, vel ad minimum superstitione non careant, tamen Tomo 1, col. 2228. eas argumentis & rationibus tanquam pias & religiosas defendere conatur.

PRIMVM Scripturæ testimonio. Deus, inquit, instituit Deut. 16. vt omnes filij Israel ter in anno ad Tabernaculum vel Templum Domini peregrinarentur: quod præceptum studiosè seruabat Helcana, & Anna vxor eius 1. Reg. 1. cap. nec non Christus cum matre sua, & Iosepho Luc. 2. Ioan. 12. etiam Gentiles veniebant adorare in Hierusalem propriâ regione relictâ. Act. 8. Eunuchus Æthiops ex longinqua regione veniebat adorare in Hierusalem. Act. 20. Paulus ipse festinabat in itinere, vt Hierosolymis faceret Pentecosten. *His locis ex S. Scriptura petitis probare vult Iesuita, non esse inanem peregrinationem.*

Respondeo, olim quidem Deum adorari voluisse in Hierusalem, quæ præsentiæ eius promissiones habuit. Sed quum id ad certum tempus constitutum fuerit, iam omnis in Christi regno locorum distinctio sublata est, quod ipse testatur Christus Ioh. 4. Venit hora, *inquit,* quando neque in monte hoc, neq; Hierosolymis adorabitis Patrem. *Item :* Venit hora, & nunc est, quum veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. *Ac volens*

Deus

Deus habere Ecclesiam, quæ ipsum vbiq; absq; locorum & populorum distinctione coleret, omnia loca sancta declarauit, & suæ præsentiæ amplissimas promissiones dedit omnibus, qui vbiq; gentium in eius nomine congregati essent. Velim (*inquit Paulus, authoritate quam à Deo acceperat*) viros precari in quouis loco: 1. *Tim.* 2. *Et cùm status Ecclesiæ à Prophetis describitur, id fit sub figuris rerum, in quibus tum cultus diuinus positus erat: Sed quibus docebantur fideles, Deum vbiq; adorandum, sublatâ & locorum & populorũ differentiâ. Imò Ægypti & Assyriæ ibi nominatim meminerunt, vt indicarent, iniuriarum præteritarum memoriam non impedituram, quo minus loca illa ad exercendum Dei cultum apta fierent. Sicut e iam sublatâ locorum distinctione, & vbi ex omnibus populis cogi cœpit Ecclesia, non constat, nec Hierosolymam, nec terram illam, quæ sancta antea dicebatur, requisitam fuisse.* *Isa.* 19.

Quod igitur Helcana & vxor eius Anna fecerunt, id secundùm Legem et præscriptum Dei fecerunt. Similiter Iosephus & Maria quotannis dicuntur in festo Paschæ Hierosolymam ascendisse, & eodem quoq; secum adduxisse puerum Iesum, quàm primùm tantæ profectionis laboribus per ætatem sufficere potuit: sed expressè additur: Secundùm ritum Festi. *Vtrunq; igitur non pro suo arbitrio fecerunt, aut ex superstitione aliqua, sed vt Deo obedirent, qui ita fieri præceperat. Nam Deut.* 16. *c. sic scribitur:* Ter in anno apparebit omnis mas coram Domino Deo tuo, in loco quem elegerit. *Præcepit præterea Deus Exod.* 13. vt liberi quoque epulo Paschali adhiberentur, & vt iisdem diligens omnium redderetur ratio, vt & Dei vetera beneficia nôrint, & huic credere, eundemq; colere discant. *Paulum etiã legimus Hierosolymam aliquoties profectum esse, sed causa semper indicantur simul. Aliquando etiam in templum ingressus est, vt sese Iudæis accommodaret: idq; tum, quum Ceremoniæ inter adiaphora numerarentur. Sed dici non potest hoc factum, quòd loca illa sanctiora essent alijs, aut quòd vellet Apostolus hoc in exemplum trahi: aut quòd ipse, aut quispiam alius ex Apostolorum numero, dum hortantur fideles ad diuersa pietatis officia, locorum sanctorũ visitandorum vnquam meminerint.*

De facto Helcanæ et Annæ, Iosephi & Mariæ.

Paulus cur Hierosolymam profectus.

Inest ergo Bellarmini argumento duplex fallacia: Vna, A migratione generis ad genus, nempe, legalium Ceremoniarum ad libertatem Christianam nobis per Christum partam. Altera, A non consequente. Disertè Deus iusserat templũ illud suum ter quotannis adiri: de vllo autẽ loco totius terræ adeundo & visitando, ne litera quidem exstat scripta in toto nouo Testamento.

SECVNDVM *argumentum petit Iesuita* Ab authoritate Patrum, *non quidem eorum, qui trecentis primis annis à nato Christo vixerunt, in quorum scriptis verbum nullum de peregrinationibus istis inuenitur: sed eorum tantùm, qui post Constantini M. demum tempora floruerunt, quando iam error iste natus erat, & ex zelo quidem bono, sed non secundùm scientiam probabatur. Ex Patrum horum posteriorum scriptis multa testimonia adducit Iesuita Colum. 2229 & sequentibus, quæ Pontificias eiusmodi peregrinationes probare videntur.*

Respondeo igitur in genere, Primò, *scripsisse quidem illa Patres nonnullos, sed iam hac superstitione deceptos & fascinatos: si igitur eorum sententiæ adquiesceremus, cæcos viæ duces sequeremur. Deinde, non Patrum authoritas, sed verbum Dei sequendum est, in rebus sacris definiendis ac statuendis. Non igitur quid Patres scripserint, aut senserint: sed quid scribere ac sentire ex Dei verbo debuerint, attendendum nobis est. Præclarè etiam Cyprianus inquit:* Non videndum est, quid aliqui ante nos fecerint: sed quid ille, qui ante omnes est, in suo verbo nobis faciendum præscipserit & præmonstrârit.

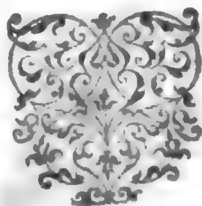
Secundò *respondeo, Patres illos Pontificias peregrinationes, de quibus controuersia est, nequaquam approbâsse: quasi loca quædam alijs sanctiora, & ad orandum aptiora sint, & in iis Deus ipsis propinquior sit: aut quòd existimârint, iis locis sese ad deuotionẽ magis excitari posse, vel locorum salutem sanctitati suæ quoquo modo prodesse: non has ob causas, inquam, approbârunt illi peregrinationes, vt Papistæ faciunt hodie: sed quòd confirmandæ duntaxat fidei eas inseruire iudicarent, vt essent nempe fideles certiores de historia Euangelica: non autem solius, aut ipsius terræ sanctitatis gratiâ, quam à Deo, propter ibi crucifixum Christum, maledictam agnoscebant, & res ipsa, miseria illius terræ, ipsius desolatio, vastatio & captiuitas hodie quoq; hoc satis declarat & testatur. Hanc fuisse sententiam Patrum illorum, Eusebij locus, quem le-*

LL 4

suita citat, apertissimè docet: narrat enim Alexandrum ex Cappadocia circa annum Do. 200. ad loca Hierosolymitana profectionem instituisse, εὐχῆς καὶ τῶν τόπων ἱστορίας ἕνεκεν, Orationis & historiæ causâ visendi loca illa. *Hieronymus etiam epistolâ 154. confirmat nostram sententiam, dicit enim*, Pars fidei est adorâsse Dominum, vbi pedes Domini steterunt. *Sic enim fides & historia Euangelica apud incredulos, aut infirmos confirmabatur eo tempore. Sulpitius lib. 2. suæ Historiæ idem docet verbis ijs quæ Bellarminus citat. Sic etiam Paulinus epistolâ 11. ad Seuerum scribit:* Non aliter affectus homines ad Hierosolymam rapit, nisi vt loca, in quibus corporaliter præsens fuit Christus, videant, atque contingant. *Non ergo aliam ob causam veteres quidam Christiani ea loca videre voluerunt, in quibus vixit Christus, quàm vt fidem suam historicè confirmarent: nequaquam autem, vt Iesuita putat, quòd sanctitatem vllam in ea terra & solo inesse crederent. Progressu verò temporis mutata hæc causa est à superstitiosis hominibus, præsertim Romanis Pontificibus, & in veræ religionis ac cultus diuini partem non minimam transformata.*

TERTIVM *argumentum pro Peregrinationibus votiuis sumit Iesuita ab* Vtilitate earum, *quam triplicem facit.* Prima est, quod cedant in honorem Dei & Sanctorum. *Respondeo, Deus in Nouo Testamento has Peregrinationes non præcepit: ergo per eas non honoratur.* Frustra, *inquit Christus Matthæi 15.* me colunt, docentes doctrinas quæ sunt mandata hominum. *Quòd si Deus hoc modo non honoratur, neq; Sancti eo honorantur.* Secunda *vtilitas est*, Quòd eiusmodi peregrinatio sit opus pœnitentiæ, & satisfactionum, quia laboriosum & pœnale. *Respondeo, est fallacia A non consequente. Non enim omnis labor est opus pænitentiæ; multò minus satisfactio est pro peccatis.* Tertia *est*, quòd excitetur deuotio ex locorum illorum aspectu. *Respondeo, eas alere potius hominum curiositatem & superstitionem, vt supra satis probatum arbitror.*

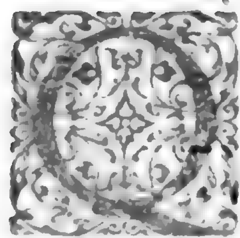
DE

DE ORIGINE ET PROGRESSV RERVM QVAE SVNT EXTRA TEMPLA, SED AD EA PERTINENT, LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

De Origine Cœmeteriorum.

VIA *Deus Adamo dixerat*, puluis es, & in puluerem reuerteris, *Gen.3. ideò S. Patres à condito statim mundo, corpora defunctorũ terræ mandârunt, id quod indifferenter quocunq; loco fecerunt primò. Abraham patriarcha primus omnium legitur* emisse ab Ephron Ethæo filio Saor propè Hebron, quadringentis siclis speluncam duplicem, & agrum circa eam, sepelisseq; in ea Saram vxorem suam, inibiq; ipse quoq; repositus deinde fuisse. *Vnde etiam Cœmeterij condendi institutum Abrahamo primò omnium assignant, teste Polyd. Vergilio de Inuent. rer. lib.6. cap.6. Fecit autem hoc Abraham non superstitione quadam, ac si locus hic sanctior alijs esset, sed necessitate coactus, quòd ne passum quidem pedis in ea terra possideret, Stephano teste, Act.7.* Cœmeteriorũ author Abrahamum.

Quemadmodum autem veteres tam antiquæ, quàm nouæ legis Patres, mortuos dormire *dicebant (quod frequenter in sacris literis inuenitur, vt illud:* Dormiuit cum patribus suis in senectute bona: *& 1. Thessal.4.* Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini) *sic etiam eorum sepulchra appellabant κοιμητήρια, quod significat loca ad quietem & somnum comparata. Athenæus quidem lib.4. ex Dosiadis, item l.b.4. τῶ χρητικῶν scribit*, apud Cretenses in singulis ciuitatibus fuisse quasdam ædes publicas, ad excipiendos peregrinos & hospites, quæ appellatæ fuerint Cœmeteria: *Sed Christiani veteres hoc nomine pro locis sepulturæ speciatim assignatis præcipuè vsi sunt: quæ loca etiam excipiunt homines mortuos, qui, dum adhuc in viuis essent, peregrini fuerunt.* Cœmeterium quid.

Fuisse præterea apud Christianos persecutionum tempore Cœmeteria *præcipua quædam templa, siue loca sacra, in quibus ad sua sacra conuenire possent, suprà diximus tit. de Origine Templorum apud Christianos. Vide locum pag.29.*

Cœmeteria autem vel loca sepulturæ mortuorum destinata, non intra, sed extra vrbes fuisse apud veteres multa sunt quæ testantur. Durandus in Rationali diuinorũ lib 1. cap.5. inquit, morem fuisse antiquitus, vt homines in proprijs domibus sepelirentur: sed postea propter cadauerum fœtorẽ statutum esse, vt extra ciuitates sepeliantur, & locũ quendam communem ad hoc destinatũ: Nobiles verò sepultos super montes, & in medio montium, & in radicibus eorum. *Ita Gyges Lydorum Rex sub monte Tmolo sepultus legitur: Persarum reges in monte qui Persepolis, arci ab Oriente imminebat, &* Regius *diceba tur, sepeliri solebant. Hac imitatione Ægyptiorum Reges suas exstruxere Pyramides, seu factitios montes. Vnde fluxit, vt etiã reliquis sepulchris cippi, statuæ & Pyramides adderentur, teste Alexandro ab Alexan. lib.3. cap.2. Apud Athenienses Solonis leges nullum sepulchrum in vrbe admiserunt. Vnde Seruius Sulpitius ad Ciceronem:* Ab Atheniensibus, *inquit*, locum sepulturæ intra vrbẽ vt darent impetrare nõ potui, quòd religione se impediri dicerent: nec tamen id antea cuiquã concesserant. *Hæc Sulpitius.* Sophoclem Poëtã defunctũ sepeliri Liber pater iussit, obsidentibus Athenas Lacedæmonijs: & Lysander eorum rex in quiete sæpè admonitus fuit, vt pateretur extra vrbẽ humari delitias suas. Cœmeteria extra vrbes antiquitus.

Lysander igitur pacem funeri dedit: *Solinus. Platonis etiam institutum fuit*, in agro vel alio loco infœcundo & sterili sepulchra constituerentur, ne viuentibus officerent. *Romani ab initio in domibus, quas singuli incolebant, dolijs aut vasculis condebant mortuos. Qua ex causa Lares, domesticos Deos colere cœperunt. Postea lege duodecim tabularum, ne in vrbe sepelirentur, neue vrerentur, sancitum fuit:* IN VRBE ne sepelito, neue vrito. *Cineres tamen eius qui triumphâsset, aut Imperatoris qui hostes bello domuisset, vel armis Rempub. auxisset, in vrbem ferre licebat: quibus hoc honoris causâ, vt in foro conderentur, tributum est: Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 2. ne tamen in familiam ius sepulchri descenderet simul prouisum fuit.*

Quamuis autem Romæ benè meritu sepulchra in vrbe admissa fuissent, illud tamen posteris temporibus sub Consule Duellio Senatus inhibuit. Et scribit Vlpian. Adrianum Imper. pœnam statuisse aureorum quadraginta in eos, qui in vrbe sepulchrum fecissent, quam fisco inferri iussit, & cadauer inde transferri. *Ipse tamen Adrianus, sed solus omnium, post hanc latam legem, intra vrbem & in foro sepultus est, sicut refert Eusebius in Chronico. Huc etiam pertinet, quod Appianus scribit*, inter præcipua, cur legem Agrariam recusârint diuites, fuisse, quòd impium ducerent monumenta maiorum ad alienos transferre. *At hoc prætexere non potuissent, nisi sepulchra illi in agris habuissent.*

Frequentius autem in Flaminia aut Latina via, aut suburbijs & anfractibus viarum, Romanorum gentilitia sepulchra fuerunt; Ibiq; Calatini, Scipiones, Metelli, Seruilij, aliorumq; honestissimæ familiæ condebantur. Plebis autem sepultura fuit in Exquilijs, *vel vltra potius, vt Varroni placet, in loco quem* puticulos *vocabant, vt etiam Horatius in Sermonibus indicat, & Acron exposuit: nam eo in loco* vstrinas *fuisse publicas, Porphyrius scribit.*

Existimârunt fortè Romani, alijq; Ethnici, si intra Pomœrium cuiusq; sepulchrum foret, huiusmodi feralibus contaminari sanctum municipiorum ius, polluiq; vrbis genium, aut tetro cadauerum odore pestilenti aëre affici, vt Brodeus lib. 1. Epigram. autumat.

Apud Iudæos quoque Cœmeteria extra vrbes fuisse historia filij viduæ Naimitanæ testatur. Similiter constat Lazari sepulchrum extra Bethaniam, & Iosephi Arimathæi extra Hierosolymam fuisse. Et in monumentis, quæ extra vrbem Gergesenorum erant, domicilium suum habuit dæmoniacus, Marc. 5. Romæ etiam ab initio Christianorum Cœmeteria extra vrbem fuisse, ex Panuinij Catalogo Cœmeteriorum vrbis Romæ facillimè colligitur: & disertè Volaterranus lib. 22. indicat, Iulium Papam sub Constantino Imp. exstruxisse tria Cœmeteria in totidem vijs Flaminia, Aurelia & Portuensi. *Ita Alexandriæ Cœmeteria sua extra vrbem quoq; habuere, in quibus tempore persecutionis, cùm aduersarij pietatis præualentes, templa omnia obtinerent, eorumq; coniunctionem Christiani fugere cogerentur, ad orationem conueniebant, teste Theodoreto lib. 2. cap. 14. Prosper Aquitanicus Episcopus extra vrbem elatus & sepultus est: in vita eius. Ita &* Armenium, Iustini in Episcopatu Lucanico successorem, extra vrbem iam mortuum elatum, *Gregorius Turonen. lib. 2. cap. 1. refert. Et Chrysostomus in Serm. de fide & lege ait,* Omnem ciuitatem, omne castellũ ante ingressum habere sepulchra, ante portas, ante agros esse sepulchra, vt contendens intrare ciuitatem, quæ imperat & floret diuitijs, & potentatu alijsq; dignitatibus, priusquam videt quod secum concipit, videat primum quod fit. *Sancti Vedasti quoq; Episcopi Atrebatensis, qui circa annos 510. floruit, familiares dixisse Albinus Flaccus Alcuinus in eius vita refert, mandâsse eum;* vt nullus intra muros ciuitatis sepeliri debeat, quia omnis ciuitas locus esse debeat viuorum, non mortuorum. *Laurentius Surius tom. 1. de Vitis Sanctorum. In Bracarensi synodo 1. anno 610. conuocata præcipitur 36. ca.* ne corpora defunctorum intra basilicas sanctorum tumulentur, sed fiant omnes sepulturæ extra ciuitatem. *Morem autem hunc diu inter Christianos homines seruatum fuisse, ex multis vestigijs apparet, quæ adhuc hodiè in multis vetustis & celebrioribus oppidis exstant.*

Cœmeteria extra vrbes quare?

Etsi verò gentibus instituti huius causa præcipua fuit fortaßis, vt in vrbibus mundicies seruaretur, & aër minus inficeretur, ex cadauerum putrescentium fœtore: tamen in Dei populo maius mysterium obseruatum in hac re fuit. Nam funerum deductione extra vrbes, publicè testabantur, defunctos iam è mundo exiuisse, & alterius ciuitatis ciues factos esse: eius nimirum

quam

quam in cœlis habent, quotquot per fidem filij Dei facti sunt. Proderat etiam mos iste plurimùm ad cauendum superstitiones, ne quæ sacra pro mortuis instituerentur, sed se omni erga illos officio iam defunctos esse scirent, qui illos honestè tumulari curauerant.

In primitiuæ Ecclesiæ historia legimus, corpora Sanctorum Martyrum in huiusmodi Cœmeterijs extra vrbes, vel alijs locis ignobilioribus humata, pace redditâ Ecclesiæ certatim inde effossa, in templa translata, ibiq́; sepulta fuisse: idq́; subinde maioribus studijs factum est, vt exemplis plurimis probari posset, quæ in historia Ecclesiastica exstant. Quod igitur Cyrillus olim lib. 10. contra Iulianum Ethnicis obiecit, illorum templa celeberrima fuisse sepulchra aut monumenta mortuorum, *hoc ipsum hodiè quoq; Pontificijs iure optimo obijci potest.*

At postquàm crescente superstitione sacra pro defunctis sub Gregorio M. fieri cœperunt, tunc etiam omnem sepulturæ locum templis vicinum esse voluerunt sacrificuli & monachi, vt sacra illa facilius obire, & quæstum maiorem facere possent. Et illis libenter morem gesserunt, qui etiam ipsi superstitione decepti ceremonijs illis plus quàm gentilitijs animas iuuari credebant. Constat certè hanc præcipuam superstitionum causam fuisse, neq; vllum vnquam excogitatum fuisse aucupium quæstuosius, quàm quod ex sepulchralibus sacrificuli papistici instituerunt. Nam et locum sepulturæ ex publico priuatũ et sui iuris fecerunt. Eundem postea pretio vendiderunt, Hebrone illo barbaro iniquiores, qui Abrahamo agri sui vsum gratuitum offerebat, vt in eo vxoris corpus sepeliret. **Cœmeteria intra vrbes translata.**

De initio Cœmeteriorum in vrbibus iuxta templa Panuinius sic scribit in lib. de ritu sepeliendi mortuos: Cùm antiquitus, *inquit*, tantum extra vrbem in Cœmeterijs hominum corpora sepelirentur, pace Ecclesiæ datâ intra vrbes ad templorum limina, postea etiam in ipsis templis sepeliri mos inualuit. Constantinus in porticu templi Apostolorum Constantinopoli: Honorius in porticu templi S. Petri Romæ, eius vxor intra idem templum sepulti sunt, *&c. Vide locum. Crediderim autem Imperatorum tantum & aliorum magnorum virorum corpora intra vrbes, reliquorum verò extra eas, vt ab initio, sepulta fuisse. Sed res hæc, de constituendis in ipsis quoq; templis Cœmeterijs, eo vsq; superstitionis tandem progressa est, vt non minimam in ea salutis partem sitam arbitrarentur.*

Mirum verò est, cùm Papatus totus sit consarcinatus, partim ex abrogato iam olim Leuitico cultu ceremonijsq́;, partim ex superstitione Romanæ idololatriæ, is tamen sine vtriusq; gentis, legis & religionis vllo exemplo, Cœmeteria in ipsa quoq; templa, imò in templorum penetralia introducere audeat. Sed quid non audet auri dira cupido? Lex certè Mosaica cuiusquam defuncti cadauer contingere, sacris operandis dicato interdixit, nedum aris ipsis & templis ea inferre, locumq́; Domino sanctum his polluere permisit. Nec minus de hoc Romani lege 12. tabularum cautum voluerunt. Quòd certè Templa plerunq; febricitantibus, aut prægnantibus, aut quauis infirmitate laborantibus noxia sunt & contagiosa: non ego superstitiosæ hominum leuium persuasioni totum tribuerim: sed tum confuso indiscretæ turbæ ac multitudinis halitui, tùm etiam maximè sepulchrorum in ijs existentium funesto fætori. **Templa cur febricitantibus noxia.**

Decet autem Christianos homines Cœmeteria, seu sepulturæ publicæ loca sacra putare, neq; permittere vt vllis profanis vsibus violentur. Etsi enim improborum petulantia defunctis nihil incommodet, eadem tamen frenanda, & Christianæ disciplinæ legibus coërcenda est, ne eorum fidem ridere & ijs insultare videamur, quorum corpora cùm in viuis essent, spiritus sancti templa fuerunt, nunc autem in Christo sopita quiescunt. Et vt ad exteros transeamus, nulla ex gentibus non omninò barbaris tam efferata fuit, quæ non senserit sepulchrorum habendam esse rationem. In Romanis certè legibus hæc habetur: vbi corpus demortui hominis condas, locus sacer esto. *Et Vlpianus,* sepulchri, *inquit,* violati actio infamiam irrogat. *Imò grauiter mulctatos fuisse olim legimus, qui bustum violauissent, aut ex sepulchro columnam deiecissent aut fregissent. Vnde in Coloniensi etiam Synodo sub Rodolpho 1. Imperatore celebrata cap. 11. sancitur,* vt Cœmeteria clausa & munita custodiantur, ne à porcis, vel alijs animalibus ossa mortuorum comedantur: *prohibetur item sub pœna excommunicationis,* ne ecclesiæ vel cœmeteria à laicis cuiuscunq; conditionis vel status fuerint, ad læsiones aliorum muniantur, *vel, vt verba Canonis habent,* incastellentur. **Cœmeteria sacra nec profanis vsibus destinata.**

In Cœmeterijs vigiliæ prohibitæ.

Cumq; moris fuisset in primitiua Ecclesia in natalitijs sanctorum martyrum vigilias celebrare in cœmeterijs, ideò Concilium Elibertinum sub Syluestro 1. celebratum cap. 35. statuit, ne fœminæ in cœmeterio peruigilent, eò quòd sæpè sub obtentu orationis scelera latenter committant. *In eadem synodo cap. 34. præcipitur*, ne Cerei per diem in cœmeterijs accendantur, & transgressores ab Ecclesiæ communione arceri iubentur.

Cœmeteria olim aliquibus in locis quare munita.

Olim in vicis & magnis pagis passim per Germaniam erant Cœmeteria munita, in quæ se inquilini recipiebant in hostilibus Anglorum, Vngarorum et aliorum incursionibus, cuius adhuc multis in locis vestigia exstant. Habebant etiam agricolæ sua fructuum repositoria singula singuli in illis Cœmeterijs, vbi fruges ab hoste tutæ erant & igne. Mutius lib. 21.

Hæc in genere de Cœmeterijs dicta sufficiant: nam de Sepulchris & Sepultura suo loco & tempore plura, (si Deus vitam nobis concesserit) dicturi sumus.

CAPVT II.

De Origine & Progressu Sacellorum seu Capellarum.

Sacellum quid.

IOANNES *Quintinus in explicatione Canonis 5. Gangrensis Synodi à Sacellis templa distinguit: cumq; Trebatio existimat*, Sacellum ex duobus compositum verbis, *nimirũ* Sacri *&* Cellæ, *quasi dicas sacra Cella, vt* Sacellum *iuxta eos sit locus paruus Deo sacratus cum ara. Gellius verò Noctium Attic. lib. 6. cap. 12. simplex putat esse verbum, ex sacro diminutum.*

Sacellorum author.

Antequàm verò in honorem Sanctorum templa exstructa & dedicata fuissent, parochiales tantum Ecclesiæ & cathedralia Templa exstiterunt, nulla Sacella & Ethnica lararia. Primus omnium HILARIVS I. *qui Pontificatum Romanum circa annos Christi 465. tenuit, Basilicas Romæ nouo & hactenus inusitato genere ædificiorum exornare cœpit, additis nimirum* SACELLIS, *quæ Platina in vita eius* Oratoria *vocat, vbi ita scribit:* In Baptisterio Constantinianæ basilicæ tria oratoria ædificauit, auro & pretiosis lapidibus distincta, tribus Sanctis dedicata, Ioanni Baptistæ, Ioanni Euangelistæ & S. Cruci. *Ex quibus verbis non obscurè colligi potest, oratoria illa non magnifica, ampla seu spatiosa templa, sed parua & exigua quædam ædificia fuisse, quæ hodiè vulgò Sacella nominant: ædificata enim fuerunt in Baptisterio, hoc est, loco templo seu basilicæ Constantinianæ vicino & adiuncto, vbi fons baptismi fuit, quem locum hodie* Cœmeterium *appellant. Meminit quidem Augustinus de Ciuitate Dei lib. 22. cap. 8. Martyrij in templo quodam, quod sacellum fuisse alicui videri posset, verùm non fuit, sed locus sepulchri Stephani Martyris, cancellis tantùm à reliqua parte distinctus. Haud tamen negârim, eiusmodi Martyria postea Sacellis in ipsis templis occasionem dedisse.*

Capellæ nomẽ vnde habeant Sacella.

Huiusmodi verò Oratoria seu potius Sacella progressu temporis CAPELLAS *vocare cœperunt. De cuius rei Origine & causa Durandus in Rationali diuinorum libro 2. cap. 10. ita scribit:* Antiquitùs, *inquit*, reges Franciæ ad bellum procedentes, Capam B. Martini Episcopi Turonensis secum portabant, quæ sub quodam tentorio seruabatur, quod ab ipsa Capa seu Cappa dictum fuit Capella: & Clerici, in quorum custodia ea Capella fuit, inde Capellani dicebantur: vnde postea ad cunctos sacerdotes nomen illud in quibusdam regionibus peruenit. Sunt item, *eodem auctore*, qui dicant, quòd antiquitùs factæ sint in expeditionibus ædiculæ seu domunculæ in tentorio pellibus caprarum tectæ, in quibus Missæ celebratæ sint: *& inde Capella nomen, à capris videlicet, sumptum esse.*

De hoc ipso ijsdem ferè verbis, sed paulò clarioribus scribit Rhenanus in Præfatione ad Liturgiam Chrysostomi in hunc modum: D. Martinus Ludouico Regi, qui fidem Christianam ex Francis primus suscepit, à Remigio tinctus, adeò obseruatus fuit, vt pleraq; bella ex ope eius diui ex voto confecerit, quorum minimum non est illud aduersum

aduersum Visogothos gestum. Eius exstat apophtegma relatum in annalibus Francorum; Bonus sane Martinus in auxilio, sed carus in pretio. Frequenter igitur præsentissimum Martini numen experti, tandem cucullum, qui Francis & Germanis Cappa atque Cappula dicitur per diminutionem, de illius Pallio nacti quod nigrum & pen[illegible] ac amphibalon fuisse, Seuerus Sulpitius docet, vbi forte amphimallon legendum, vt vtrinque villosum accipias, videlicet, non amictus modò, sed & stragulæ vestis vsum suppeditans: nam amphiphalon hic locum non habet. Huiusmodi inquam capitis amiculum adepti de pallio diui, ipsi capellam sancti Martini nominabant suâ linguâ, **Sant Martens Capell.** Hancque non solum domi, ceu rem sacram colebant, verumetiam secum in militiam ferebant, tot nationum victores Franci. Locus in castris vbi seruabatur tentoriolo obduci soliti, & temporariâ structurâ exornari, magnæ erat venerationi vniuersis, quem vocitabant **Das** Cappel/ figuratè, pro continente contentum vsurpantes. Vnde factum est, vt quibusuis postea sacellis id nomen tribueretur: in actis concilij Tributiensis, recentius habiti, citante Gratiano legimus; Sicvbi à Nordmannis & Sclauis, ab Vngaris & malis Christianis, seu qualicunque modo Ecclesiæ fuerint incensæ & combustæ in Capellis cum tabula consecrata Missas iterum celebrari permittimus. Vbi interpres, Fortè Capellæ non erant, *inquit*, olim Ecclesiæ, cùm antiquitùs dicerentur Capellæ Tuguria Caprarum pellibus tecta. Habes perbellam etymologiam.

Hæc Sacella autem posterioribus temporibus, non ad basilicas & maiora templa tantùm, sicut ab initio, sed etiam extra vrbes, & præsertim in minoribus vicis seu pagis exstrui cœperunt. Qua de re D. Bullingerus historiarum peritissimus, & antiquitatum diligentissimus indagator, in manuscripto Chronico libro 6. capite 2. Antiquitùs, *ait*, sese longè lateque extenderunt parochiæ: neque enim quilibet vicus aut pagus suum peculiarem parochum aut pastorem habuit: sed parochiales oportuit ex longè dissitis locis ad suam parochiam ire. Exempli gratiâ; ad maius Templum Tiguri cogebantur diebus Dominicis, & præsertim maioribus festis ex Schwamendingen/ Rieden/ Fellanden/ [illegible]lken/ Witellikon/ Trechtenhusen/ Zimiken/ Oerliken/ Wippkingen/ Witiken/ &c. ad sacra venire, licet hi vici omnes procul ab vrbe distent. Quia verò in huiusmodi vicis multi senio confecti, ægri & grauidæ fœminæ erant, & propterea minus commodè vel ad maiora festa ad parochialem suam Ecclesiam venire poterant, hyeme præsertim: concessum fuit illis Oratoria parua, quæ Cappellas vocabant, in suis pagis ædificare, quo diebus Dominicis & alijs festiuitatibus Orationis gratiâ conuenire possent. *Conceditur hoc quidem in Agathensis Concilij, anno Domini 506. habiti, iuxta Panuinium in Chronico Ecclesiastico, Canone 21. eâ tamen conditione seu lege, vt maiora festa vel solennitates in ciuitatibus aut parochijs celebrentur. Ita enim Canon habet:* Si quis extra parochias, in quibus legitimus est ordinariusque conuentus, Oratorium in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat *(sic legitur tomo 1. Conciliorum: Gratianus autem de Consecrat. distinct. 1. c. Si quis habet, vt ibi Missam audiat)* propter fatigationem familiæ iuxta ordinem permittimus; Paschate verò, Natali Domini, Epiphaniâ, Ascensione Domini, Pentecoste & Natali S. Ioannis Baptistæ, & si quæ maximè dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus aut parochijs teneant: Clerici verò si qui in festiuitatibus, quas supra diximus, in oratorijs, nisi iubente aut permittente Episcopo, facere aut tenere voluerint, à communione pellantur.

Sacellorum & Capellarum abusus. 1.

Ad eandem ferè rationem templum Iudæi vnicum habuerunt, cuius locum Hierosolymis Deus constituerat: & id erat instar parochiæ, ad quam tota gens tribus festis solennibus, in Paschate nimirum, Pentecoste & Tabernaculorum solennitate conueniebat, vt fidei & cultûs vnitatem profiteretur, neque alibi quàm illic licebat sacra peragere. At ne interea temporis religionis exercitium prorsus negligeretur, & legis diuinæ cognitio apud vul-

MM

gus omninò intercideret, vtque eorum etiam qui per ætatem aliáue impedimenta Hierosolymam venire non poterant, ratio aliqua haberetur, ideò per omnes tribus in vrbibus, vicis & castellis, alijsque locis frequentioribus certæ domus cœtibus sacris destinatæ erant, quas Synagogas vocabant, eò quòd in illis populus diebus Sabbati conueniret ad audiendum legem & ad preces publicas. Quemadmodum autem veteres, non contenti vnico templo Hierosolymitano, idolorum templa ædificârunt, in ijsque altaria exstruxerunt: ita etiam sequentibus seculis Christiani Cappellas in ijsque altaria ædificare, idola & imagines erigere, ac Missas celebrare cœperunt.

Cappellæ ab initio Oratoria. *Fuisse autem has Cappellas ab initio nihil aliud quàm Oratoria, hoc est, Orationis domus, nec habuisse Sacerdotes qui Missas ibi celebrarent, vel hinc patet, quòd donationes factæ Cappellis, parocho seu plebano Ecclesiæ parochialis, ad quam illæ Cappellæ pertinebant, vt plurimùm cesserunt: quod minimè factum fuisset, si per proprium sacerdotem administratæ essent. Hoc autem apparet ex eo instrumento, quod Berchtoldus Dux Zaringensis præpositura Tigurinæ & Canonicis eiusdem super electione plebani seu pastoris maioris Templi ibidem dedit: in quo inter alia hæc leguntur:* Et quia dictum est, vt altari seruiens de altari viuat, eidem instituto pastori laborum emolumentum de communibus Ecclesiæ bonis distinxerunt: videlicet Dotes omnium Cappellarum, &c. *Actum anno ab incarnatione Domini 1187. ibidem. Ex Synodi tamen Agathensis concessione, iam diu ante hæc tempora multis in locis Missarum celebratio in Oratorijs his seu Cappellis instituta fuit.*

2. *Tandem etiam in priuatis ædibus Sacella seu Cappellas ædificârunt, contra Ethnicorum consuetudinem, quos illi perpetuò imitantur. Apud Romanos enim Censorum erat curare, vt Sacella non in domo cuiusquam essent, sed populo paterent. Itaque Liuius libro 40. vbi loquitur de Lepido & Fuluio Censoribus,* Complura, *inquit,* Sacella publicaq; sacra occupata à priuatis, vt paterent, essentq; populo, curârunt. *Et M. Cælius, vt ostenderet Appium Censorem officio suo deesse,* petijt ab eo, ne Sacellum in domo priuata relinqueret: cuius rei cura Appij, qui Censor erat, esse debuerat: *sicut scribit Ciceroni epistolâ 12. libro 8. Quamuis Paulus Manutius eum locum Cælij intelligendum putet de Sacello, quod ipse Appius occupâsset, ex quo grauior ei concitata esset inuidia, occupatis rebus à Censore, quas Censor ab alijs occupatas populo restituere deberet.* In his *autem* priuatis Oratorijs vel Sacellis licere quidem vnicuiq; fidelium orare, non autem Missas celebrare, constituit Aurelianensis Synodus cap. 3. de Consec. dist. 1. cap. Vnicuiq;. *Et sequenti capitulo citatur Canon ex sexta Synodo, qui præcipit,* ne Clerici absq; consensu Episcopi in talibus Sacellis ministrent, sin minus, deponantur. *Sed hæc non vbiq;, neq; ab omnibus æquè obseruantur. Quid enim non facit auri dira cupido?*

3. *Mirum autem in modum his proximis trecentis annis Cappellarum auctus est numerus, quando eas in compitis & triuijs, adeòq; etiam in solitarijs locis ob somnia & similes reuelationes aniles exstruxerunt: ad eum prorsus modum, quo altaria olim sine numero vbiuis locorum erecta sunt: contra quæ in Carthaginensi 5. Synodo anno 438. habita, talis Canon exstat:* Altaria, quæ passim per agros aut vias, tanquam Memoriæ Martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus aut reliquiæ Martyrum conditæ probantur, ab Episcopis, qui eisdem locis præsunt, euertantur. Si autem hoc propter tumultus populares non sinitur, plebs tamen admoneatur ne illa loca frequentet, aut nullâ ibi superstitione deuincta teneatur. Et omninò nulla Memoria Martyrũ probabiliter acceptetur, nisi aut ibi corpus, aut reliquiæ aliquæ ibi certæ sint, aut vbi origo alicuius habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissimâ origine traditur. Nam quæ per somnia, & per inanes quasi reuelationes quorumlibet hominum vbiq; constituuntur altaria, omnimode reprobentur. *De Consec. dist. 1. placuit. Quod decretum appositissimè quoq; ad Sacella & Cappellas referri potest.*

Sacellorum numerus inhibitus. *Quin eò vsque progressa est superstitio, vt eam inhibuerit Senonensis Synodus anno 1528. habita, ca. 38 præcipiens,* Ne prætextu noui miraculi erigatur Cappella, aut altare nouum, nisi Episcopus loci de eo negocio antè definierit quid sit statuendũ, *tom. 4. Co*

Ha

Hæ Cappellæ Parochijs multum damni attulere progressu temporis: Vnde scitè vereq; admodum dici solet, mox atq; Satanas animaduertat templum aliquod in Dei honorem erectum, huic proximè exædificare sacellum, quo illius ruinam moliatur.

CAPVT III.

De Origine Ossariorum, quæ Germani vocant Beinheüser.

IN veteri Testamento de multis Sanctis, in Nouo de Ioanne Baptista, de Stephano & alijs dicitur, quòd terræ mandata sint eorum cadauera. Genesis vltimo capite narratur, Iosephum fratres iureiurando adstrinxisse, vt sua ossa in terram promissam secum exportarent. *Postea Exodi 13.* Moses dicitur ossa illa in desertum tulisse. *Non efferri iussit ex superstitione quadam, quòd inde ad mortuum redituram aliquam vtilitatem speraret: (vt enim pijs non fraudi est, si in locis profanis humentur: ita impijs nihil vtilitatis affert, etiamsi in templis & locis sacris sepeliantur.) Sed hac re voluit suam fidem erga terram promissam testari. Ingenium enim hoc est fidei, vt inhæreat promissis etiam illis, quæ post obitum demùm nostrum implentur: vnde ad Heb. 11. cap. hoc mandatum Iosephi,* inter fidei opera *numeratur. Deinde fratrum quoq; suorum fidem & spem fulcire ac firmare voluit, quòd terram Chanaan certò, ex Dei promissione accepturi essent. Quid autem actum sit cum cadauere & ossibus Iosephi, postquam in terram promissam delata essent, disertè indicatur Iosuæ 24. vbi dicitur,* sepulta & humo mandata esse. *Durauit hic mos non solùm in veteri Testamento, sed etiam in Ecclesia Christi aliquot seculis.* *Veterum cadauera terræ mãdata.*

In vita S. Antonij Eremitæ descripta per Athanasium, & per Euagrium Presbyterum ex Græco translata, exstat memorabilis locus de Ossibus mortuorum non effodiendis, & in Sacellis recondendis, sed humo condendis. Mos, inquit, Ægyptijs est, nobilium, & præcipuè beatorum martyrum corpora, linteamine quidem obuoluere, & studium funeri solitum non negare: terrâ verò non abscondere, sed super lectulos domi posita reseruare. Hunc honorem quiescentibus reddi, inueteratæ consuetudinis VANITAS tradidit. De hoc Antonius sæpè & Episcopos deprecatus est, vt populos Ecclesiasticâ contestatione corrigerent, & laicos viros & mulieres rigidius ipse conuenit, dicens, nec legitimum hoc esse, nec Deo placitum, quippe cùm Patriarcharum & Prophetarum sepulchra, quæ ad nos vsq; perdurant, hæc facta conuincerent. Dominici quoq; corporis exemplum oportere intueri iubebat, quod in sepulchro positum lapide vsq; ad resurrectionis diem tertium clausum fuerit: atque his modis vitium circa defunctos Aegypti, etiamsi sancta essent corpora, coarguebat, dicens: Quid maius aut sanctius corpore potest esse Dominico? quod iuxta consuetudinem gentium cæterarum, humo conditum esse scimus. Hæc iusta persuasio multorum insitum euellit errorem, & repositis in terra cadaueribus, Domino gratias pro bono magisterio retulerunt. Metuens ergò consuetudinem supradictam, ne eodem etiam circa se laberentur errore *(vt paulò post ibidem etiam annotatur)* dixit duobus suis fratribus cùm sibi moriendum esse sentiret: si qua mei vobis cura, si qua patris memoria est, si mihi vicarium rependatis affectum, nullus ad Aegyptum meas perferat reliquias, ne vano corpus honore seruetur, ne vituperati ritus à me, vt nostis, etiam circa me seruentur obsequia. Huius enim rei gratiâ, maximè huc sum regressus. Vos igitur humo tegite, vos patris operite corpusculum, & illud quoq; senis vestri custodite mandatum, vt nemo præter vestram dilectionem, locum tumuli mei nouerit, &c. *In eandem sententiam Gregorius Nazianzenus horribile & atrox imprimis esse dicit, νεκρῶν λείψανα σίζειν.* *S. Antonij memorabilis sententia de corporibus mortuorum humo condendis.*

Progressu verò temporis etiam alijs in locis apud Christianos circa Reliquias & ossa mortuorum variæ irrepserunt superstitiones. Primò enim effossa sunt, licet humo prius condita fue- 1. *Superstitio cir*

ea mortuorum ossa quando nata.

rint, eleuata, auro inclusa, ex vno loco in alium translata, nonnunquam etiam in templis ad ostentationem suspensa. Nicephorus autem libro 3. cap. 19. de translatione oßium solidiorum Ignatij scribens, non obscurè indicat, Iustini tempore circa annos Christi 145. nondum notam fuisse aut inualuisse superstitionem hanc anilem. Profitetur præterea, se ignorare tempus quo istæ eleuationes & translationes cœperint. Sed hac de re plura diximus supra libro 2. capite 7.

Ossaria quando instituta.

Secundo non tantum Sanctorum martyrum ossa effossa sunt, & ad cultum prostituta, sed etiam vulgi, cœperuntque Sacella, quæ nos Ossaria, Germanicè Beinheüser vocamus, exstrui, eaq; in eis coaceruari: imò huiusmodi in Ossarijs tandem etiam preces & Missæ, pro animabus quarum ossa ibi coaceruata iacebant, habitæ sunt. Quo tempore autem hæc consuetudo impia & superstitiosa cœperit, diligenti licet authorum lectione, & aßiduâ inquisitione percipere non potui. In Coloniensi Synodo sub Rodolpho 1. Imp. habita, primùm quod quidem inuenire potui, cap. 11. sancitur, vt in speciali loco ossa mortuorum fideliter reponantur.

Rationes quæ videntur probare Ossaria.

Hanc consuetudinem effodiendi ossa & crania ex sepulchris, eaq; ordine ac serie in Ossarijs disponendi, hanc ob causam probandam esse censent, vt ea videntes, cogitemus nos caducos & mortales esse, nobisq; à superbia, auaritia, libidinibus, alijsq; sceleribus caueamus. Quod quidem aliquam habet probabilitatis speciem. Verùm eodem fuco Imagines olim defendebantur quoq; Cogitandum autem erat simul, quæ mala inde consequerentur. Videmus tot superstitiones accessisse, vt illius rei nullus amplius poßit esse bonus vsus. Vt reuocemur à peccatis verbum Dei est audiendum, inuisendi sunt ægroti, deducendæ sunt funera, sontium sunt supplicia spectanda, hinc enim multò melius hæc discemus. Neq; nobis ex bona, vt vocant, intentione quid fingamus, quod nos ad virtutes alliciat, aut à vitijs abstrahat, sed illis vtamur quæ Deus nobis tradidit. In hunc quoq; finem institutus est in nostris Ecclesijs mos pius & vtilis, eorum nimirum nomina honorificâ mentione Ecclesiæ publicare hebdomadatim, qui de viuis excesserunt, vt & nostræ sortis impendentis admoneamur, & ad preces excitemur. Sed & ipsa Cœmeteria atq; sepulchra eiusdem rei nos admonent. Qua de re præclarè admodũ scribit D. Chrysostomus in Sermone De fide & lege: Videntes, inquit, sepulchra, cogitamus statim & inter nos disputamus, dicentes: Ecce quid tandem ex nobis fit? Et quo abimus? Confabulamur, egredimur de sepulchris, & humilitatis nostræ obliuiscimur. Apud sepulchra, ita vnusquisq; proximo loquitur: ô miseram, ô miseram nostram vitam. Quid tandem ex nobis fit? Et mox: Ea propter Deus vbiq; sepulchra fieri voluit, vt illis nostræ ipsorum infirmitatis memores fieremus. Ideo omnis ciuitas, omne castellum ante ingressum sepulchra habet, vt contendens intrare ciuitatem, quæ imperat & floret diuitijs & potentatu alijsq; dignitatibus, priusquam videt quod secum concipit, videat primùm quod fit. Ante portas sunt sepulchra, ante agros sunt sepulchra. Vbiq; ante oculos nostræ humilitatis schola: & docemur in quid desinamus tandem, docemur qualia futura sint phantasmata.

Chrysostomi elegans locus de Sepulchris.

Rationes ob quas Ossaria non sint ferenda.

Ad rationes quas superius adduximus de humo condendis cadaueribus & oßibus mortuorum, nec effodiendis, & in Ossarijs asseruandis coaceruandisq;, pertinent etiam pericula quæ inde oriri possent. Eorum primum est impietatis & ludibrij hostilis. Vnde 1. Sam. 31. indicatur, ciues Iabenses tulisse cadauer Saulis de muro Bethsan, idq; ne à victoribus repeti posset, & omnium ludibrio exponeretur, combussisse. Hinc etiam Plinius libro 7. cap. 54. indicat, Cadauera cremare apud Romanos non fuisse veteris instituti, sed terrâ condere. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognouêre, tunc demùm institutum. Et tamen multifariè priscos seruauêre ritus. Sicut ante Syllam Dictatorem in domo Cornelia nemo traditur esse crematus, hoc verò ipsum voluisse, veritum talionem, eruto C. Marij cadauere. Secundum, ne sententiæ & iudicio Dei repugnare videamur. Deus enim Adamo dixit, Puluis es & in puluerem reuerteris. Tertium, ne magicis artibus fomenta præbeamus. Refert enim Eusebius lib. 3. de vita Constantini, cùm sub Constantino & Theodosio statuæ gentilium euersæ fuissent, reperta in ijs esse mortuorum hominum ossa, atq; arida crania, ab incantatoribus imposita, ad exercendas magicas artes & decipiendos simplices. Quartum, ne, si Cham denudando patrem maledictionẽ commeritus

meritus est, & nos ossa partesq; tegendas maiorum nostrorum detegendo, eiusdem impietatis male dictionem incurramus. Nam si Thobias et similes sepeliendo fratrum cadauera ludibrijs eximentes, pij operis laudem ab hominibus, à Deo verò benedictionem sunt consequuti, videndum quid è contrario sequatur.

CAPVT IIII.

De Origine Ædium sacerdotum iuxta Templa, & Carcerum Episcoporum.

IN *Concilio Carthaginensi 4. cap. 14. sancitum fuit*, vt Episcopus non longè ab Ecclesia hospitiolum habeat, *distinct. 41. Et postea Eugenius 1. Papa circa annos Christi 654. constituisse dicitur*, vt iuxta Templa Sacerdotum domicilia exstruerentur. *Stella, & Balæus in vita eius. Nicolaus 1. etiam circa annos Christi 860. statuit*, vt nulla ædificia in atrio Ecclesiæ, *hoc est, cæmeterijs*, ponantur, nisi tantum clericorum 12. *q. 1. C. Nulla. Confirmatur in Synodo Salegunstadiensi anno 1023. celebrata, vbi decretum fuit*, vt ædificia laicorum, quæ Ecclesijs coniuncta sunt, destruantur, & nulla in atrio Ecclesiæ (An oder auff dem Kirchhoff) ponantur, nisi tantum sacerdotum, *cap. 12.*

Eugenius 1. Pontifex Rom. constituit, vt Episcopi carceres haberent, pro puniendis, *non idololatris, adulteris, aut Sodomitis, quorum apud eos ingens erat numerus; sed hæreticis, vt Christum purè confitentes appellare solent. Ante Constantinum M. Episcopi paßim in carceres à tyrannis conijciebantur ob fidem in Christum, nunc vice versâ Episcopi fideles in carceres detrudere incipiunt. Ita sensim ad se traxerunt potestatem ciuilis gladij, tyrannidemque plusquàm Nimrodicam exercuerunt. Balæus in vita Eugenij. Supplement. Chronic. dist. 81. ca. Sacerdos. Volaterranus. Functius. Valer. Anselm. Ryd.*

CAPVT V.

De Origine & progressu Scholarum.

LEO IV. *Pontifex Rom. Synodum Romæ celebrauit, quæ à Luitprando in eius vita, descripta est, licet nondum edita sit, vt in Catalogo testium veritatis fol. 82. indicatur, in ea necessariò seruari præcipitur ca. 7.* vt iuxta templa vel Ecclesias claustra constituantur, in quibus Clerici disciplinis Ecclesiasticis imbuantur, vtq; ministri seu preceptores tales præficiantur eis, quorum vitâ ac doctrinâ erudiri poßint. *A Gratiano verò causa 12. q. 1. hoc decretum totidem verbis tribuitur Eugenio & Leoni IX. Non alienum igitur ab hac nostra de Templis tractatione fore puto, si de Scholarum Origine & progressu quædam etiam in medium afferam: præsertim cùm videamus plerisq; in locis hodiè, Scholas non quidem ob legem hanc Pontificiam, per se alioquin non reprehendendam, sed propter plures commoditates, iuxta templa institutas, ipsisq; adeò adiunctas esse.* *Scholas iuxta templa esse debere.*

Vt igitur rem à prima rerum Origine repetam, dubium nemini esse debet, quin sanctorum Patrum ante Diluuium ædes seu domus aliud nihil quam Scholæ pietatis & bonarum literarũ fuerint. Dubio procul enim Adam *suos liberos & posteros, quorum magnum vidit numerum, omnes scilicet ad Diluuium vsq; excepto Noe, vixitq; annos 930. diligenter instituit, & suo exemplo docuit, quàm graue scelus sit Deum non verè colere, præceptaq; eius transgredi.* Seth *quoq; Adami filius author fuisse perhibetur*, vt rerum cœlestium naturam homines ante Diluuium perscrutarentur, & in mirabili illo astrorum cursu inquirendo multum studij, ac diligentiæ ponerent. *Sunt quidem aliqui, qui ne literas quidem vllas in prima illa mundi ætate fuisse contendant, dum alij Ægyptios, alij Phœnices, nonnulli etiam Græcos earum inuentores esse pertinaciter defendant, acerrimeq; inuicem insectentur. Iosephus autem libro 1. contra Appionem, & Eusebius lib. 1. de Præparatione Euangelica*, Hebræos literas inuenisse tum *Scholæ ante diluuium.* *Literæ à quibus inuentæ.*

ex earum appellatione tum etiam figura *probant. Et Eusebius quidem, quæ Plinius de Assyrijs, Herodotus & Lucanus poëta, de Phœnicibus tradiderunt, ea de Iudæis intelligi debere eleganter verißimeq; demonstrauit: Iudæam enim veteres scriptores non rarò Phœniciam appellârunt, atq; in Syria semper collocârunt. Et Patriarchas diu ante diluuium literas habuisse, illud quoque satis magno argumento esse poterit, quòd Enoch, quem septimum ab Adamo vocat D. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 18. cap. 38. librum de rebus naturalibus & Angelorum natura conscripsit, cuius authoritate Iudas Apostolus in epistola sua canonica vtitur, quam etiam Augustinus eodem loco defendit, & hactenus in Æthiopum Regia bibliotheca, Guilelmo Postello authore, asseruatur. Deinde quia Adam prædixerat fore, vt aliquando aqua, aliquando ignis propter hominum peccata omnia prorsùs euerterent, idcirco nepotes eius duas ex diuersis materijs columnas construxerunt, vnam ex lateribus, quæ igni: alteram, ex lapidibus, quæ aquâ consumi non posset. In vtraq; ea, quæ magno labore & industria, in rerum cœlestium indagatione, & astrorum cursûs inquisitione, inuenissent, ad posteros transmittenda conscripsere. Vide plura de literarum inuentoribus apud Polydorum lib. 1. cap. 6.*

Caini Schola. *Alter quoq; filius Adami,* Cain, *Scholam etiam instituit, sed nequitiæ & scelerum. Nam vt Nauclerus volum. 1. Generat. 1. ex Iosepho indicat,* ad plagam orientalem versus Eden humano genero multiplicato, suos familiares ad latrocinia inuitans Cain, opes magnas congregauit: & suorum doctor in his studijs exstitit, ibiq; hominũ simplicitatem ex inuentione ponderum & mensurarum permutauit, eosq; in calliditatem & corruptionem perduxit: ibidem quoq; terræ terminos primus posuit, vrbemq; primam constituit, quam à filio suo Enoch *Enochiam* appellauit. *Nepotes quoq; eius variarum artium inuentores & doctores exstiterunt.* Iabal *enim filius Lamechi nil nisi carnalia meditans, primus condidit pastoralia tentoria ad mutandum pascua pro gregibus nutriendis.* Iubal *verò frater Iabalis Musicam inuenisse & docuisse fertur in cithara & organo, vt labores pastorales fratris sui in delicias verteret.* Thubalcain *autem & ipse filius Lamechi, artem ferariam primus inuenit, & alijs tradidit, res bellicas exercuit, sculpturasq; in metallis ad libidinem oculorum fabricauit.* Noema *deniq; filia Lamechi artes variæ diuersæq; texturæ inuenit, lanam & linum in fila traxit, & pannum texuit, aliasq; texere docuit: nam ante hac pellibus tantum ferarũ vtebantur. Et ex his notant aliqui, quòd omnes artes vel scientiæ seculares, liberales, siue mechanicæ vel physicæ humanæ curiositati deseruientes, in Caini eiusq; nepotum Schola inuentæ alijsq; traditæ sint. Vt videas filios adulterinos subtiliores acutioresq; alijs fuisse: iuxta dictum Seruatoris,* Filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in suo genere: *Luc. 16. Et hæc quidem fuerunt exercitia ac studia hominum in prima illa mundi ætate ante Diluuium.*

Caini nepotes variarum rerũ inuentores.

Iabal.

Iubal.

Thubal.

Noema.

Scholæ post Diluuium

Noe qualem Scholam habuerit.

Post Diluuium autem, cùm iam antea Noe *suos Theologiam & sacros ritus docuisset, cœpit eosdem etiam instituere in humana sapientia, quam Græci* φιλοσοφίαν *appellant, & rerum naturalium secretis, inprimisque astrorum cursûs & syderum motus rationem fideliter illis tradidit, ob quæ illũ existimârunt diuinæ naturæ esse participem, ac propterea illũ* Olybana *ac* Arsa, *id est, Cœlum & Solem cognominauerunt, & vt Berosus nonnulliq; Iudæorum Rabbini tradunt, omnium Gigantum sapientißimum & Matheseos peritißimum indicârunt.*

Noe filijs suis distribuit terram.

Cùm autem in immensum multiplicatum esset genus humanum, idem Doctor adhortatus est filios ac nepotes suos, vt nouas quærerent sedes, & vrbes ædificarent. Designauit itaq; illis tres orbis partes, Asiam, Aphricam & Europam, vt ante Diluuium viderat, sicut Nauclerus Gener. 10. volum. 1. ex Beroso Chaldæo refert. Profectus igitur, vt Philo Hebræus de multiplicato humano genere tradit, ipse Noe *cum tribus filijs in Pontum venit, & ratibus circumlustrauit tôtum mediterraneum mare, ostendens primò* Sem *littus omne Asiaticum à Tanai per Bosphorum vsque ad Nilum Ægypti.* Chamo *autem littus Aphricæ vsq; in Angustias Oceani & Gadium.* Iapeto *verò omne littus Europæ à Gadibus vsq; Tanaim. Et hi quidem tres fratres in eas orbis partes, quas pater singulis monstrauerat, discesserunt, ibiq; non solùm vrbes condiderunt, sed & Scholas aperuerunt, ac iuuentutem bonis moribus literisq; imbuerunt: licet Chamus, maiorem reliquis gloriam paraturus, & vt, sicut Vincentius inquit lib. 2. cap. 101. diuinæ naturæ particeps*

esse cre-

esse crederetur, optimis artibus, quibus à parente instructus fuerat, ad superstitiones Magicas abuti cœperit. Nec satis ipsi fuit per se huiusmodi turpitudinem exercere, verumetiam libros, & carmina de Magia & incantationibus conscripsit: vtq́ non solùm in suos, sed fratrum suorum liberos & posteros quoq; hoc venenum infunderet, æternamq́; sui nominis memoriam post se relinqueret, non contentus terris, quas pater ei mõstrauerat, alienos quoq; fines, adeoq́; ipsam Italiam etiam, viuente adhuc patre, ingressus est, & ad Gomeros venit: non comparente autem Gomero, cœpit colonias regere, & sua impietate ac sceleribus corrumpere.

Ianus autẽ, qui & Noah, cùm & ipse venisset secundò in Italiam, visendi colonias, quas eò deduxerat gratiâ, & comperisset Chamum præter opinionem corrumpentem iuuentutem, tribus quidem annis æquo illum tulit animo, deinde verò aliquot illi assignatis colonijs, eum Italiâ excedere iussit. Dimisit quoq; à se nepotem suum, Gomeri primogenitum Thuisconem, cuius nepos Vuigeuuonerus, vel, vt alij vocant, Ingeuon aut Inguuon, filius Manni, Academias in Germania instituit, ad comprimendam hominum audaciam: suumq́; Germanicum regnum, quod fuit amplissimum, artibus ingenuis excoluit, Beroso auctore. Vnde vehementer admirari soleo quorundam stolidam insolentiã, qui Germanos barbariei traducunt impudentissimè: quodque nihil religionis veræ, nihil bonarum literarum & scientiarum, nihil deniq; ciuilitatis habeat Germania, quod non aliunde, & præsertim ex Latio hauserit, deriuârit & acceperit. Germania à quo artibus ingenuis exculta

Noachus autem in Latio permansit, & quia, vt diximus, Chamus, falsam & impiam, quam in Africa & Ægypto euomuerat, doctrinam, in Latio quoq; spargere inceperat, publicum Vetuloniæ Gymnasium aperuisse creditur, vbi diuina & humana iura, disciplina morum, artes mathematicæ, & sacrificiorum, cultusq́; diuini rationes traderentur: vt verâ religione & sapientiâ imbuti, contra pestilentissimos Chami errores, & vanas aliorum superstitiones, quas sine dubio aliquando exorituras esse præuidebat, satis munirentur. Et ne aliquando hæc, quæ ipse publicè ibi professus fuerat, interirent, certis quibusdam libris comprehendit. Vetuloniæ Gymnasium.

Noacho autem his occupato, vxor eius non segnior viro, sacrificiorum curæ, erudiendisq́; virginibus, vacâsse maximè dicitur: vt ferè mulieres viris religiosiores sunt. Cumq́; ignem, à se repertum, ad sacrificia necessarium esse intelligeret, ad eius custodiam, suadente vel saltem permittente Noacho, virgines legisse creditur, quòd ignis natura pura, et incorrupta esset. Vnde ipsam, quòd ignem virginibus custodiendum prima omnium instituisset Vestam appellârunt, iuxta illud Ouidij Salmonensis Poëtæ: Noachi vxor erudijt virgines in Latio. Virginum Vestalium institutio.

Nec tu aliud Vestam quàm viuam intellige flammam. Custodes verò sacri huius ignis Virgines Vestales nominárunt, de quibus multa hinc inde in Romana historia.

Ex Noachi verò Gymnasio physicam, Astronomiam, cæterarumq́; artium doctrinã, Theologiam & religionem in totam Italiam emanâsse, multis argumentis Ioannes Annius Viterbiensis in suis ad Berosum Annotat. comprobauit. Hetrusci inprimis has artes ita excoluerunt post mortem Noachi, vt vniuersus orbis eorum doctrinam & sapientiã admiraretur, & in prognosticationibus, interpretationibusq́; fulgurũ atq; portentorũ præstantissimi haberentur. Hac famâ permotus Pythagoras ille Samius, ex Persia & Ægypto reuersus, atq; omnium ferè gentium literaturâ ad miraculum vsq; imbutus, ad Hetruscos proficiscitur in Italiã: & quia eorum doctrinam, quæ Mosis non absimilis erat, præ cæteris omnibus probabat, idcirco hîc permanere, ibidemq́; discere simul & docere statuit. Quo factum est, vt non solùm à sapientibus Hetruscorum, quæ ignorabat, perciperet, sed ipse etiam, quæ alibi longo vsu, multo labore, studio ac vigilijs cognouerat, iterum doceret, adeoq́; Græcorum philosophiam primus in Italiam inferret. Italia à Noacho erudita. Hetrusci. Pythagoras in Italiam.

His rebus factum est, vt Romani, qui longo tempore politiori literaturâ caruerunt, cùm viderent non solùm Hetruscos ob bonarum literarum studia florere, & in toto mundo celebres esse, sed etiam potentissimos Reges ac principes earum præsidio regna administrare: sæpe etiam bella dexterius conficere, curam illarum suscipere tandem statuerent. Et quia Pythagoræ doctrina præ cæteris illis arridebat, eam quoq; in vrbem auidissimè recipiebant, vt Cicero author est li. 4. Thusc. quæst. ac breui quidem huius doctrinæ cupiditate ita exarserunt non solùm nobiles Romæ, sed & promiscua multitudo, vt populus Romanus rarò aliquẽ vel Reipub. vel militiæ præficeret, qui non esset eâ vel mediocriter eruditus. Academia Romæ.

Cùm verò propter bella diuturna & grauia quæ populus Romanus gessit, inprimisq́; ob dis-

sensiones ciuiles Scholæ cum studijs interissent Romæ, ideo Iulius Cæsar post bellum Ciuile ex Ægypto rediens in Italiam, mox ad ornandum imperium Rom. se conuertit, vt quod tot periculis tantisq; laboribus parârat, in pace & tranquillitate diu conseruaret. Nullâ verò ratione hoc commodius fieri arbitrabatur, quàm si bonarum literarum studia resuscitaret, & vrbem, caput imperij, viris doctis & literatis exornaret. Adduxit ergò ex Ægypto insignes Mathematicos, & author fuit vt Mathematicæ disciplinæ in Italia colerentur: amplissimas quoque Græcas & Latinas bibliothecas erexit. Augustus verò omnium Prouinciarum, quas imperio adiecit iuuentuti optimos præceptores dedit, vt non minus accuratè educati eruditiq́, quàm proprij filij, in Romanorum fidelitate & legibus permanerent. Instituta ergo sunt insignia gymnasia Romæ, inter quæ longè celeberrimum fuit Atheneum, ad Alexandrini Musæi æmulationem à Claudio Imp. fundatum, vbi historiæ ab eo editæ quotannis recitarentur, Volaterrano teste libro 12. Geograph. Et Traianus Nerua multa in emendatione publicorum negotiorum constituit, in Scholarum verò & puerorum sustentationem plurima, vt in vita eius Dion Cassius Nicens refert: ob eamq́ causam ad restituendum bonas artes & diuini humaniq́ iurisprudentiam, cælitùs à Deo missus credebatur, authore Sexto Aurelio Victore.

Augustus. Traianus.

In alia porrò orbis parte, quæ Semo attributa fuit, non minorem operam excolendis bonis literis & aperiendis Scholis impenderent. Qua in re ita excelluerunt Iudæi & Chaldæi maximè, vt optimarum artium vetustissimi Inuentores habiti sint. Vnde & consultus Apollo ita respondit:

Scholæ Asiaticæ. Chaldæi & Hebræi.

Dura via illa nimis æratis clausaq; portis,
Quæ vitam vobis aperit donatq; beatam.
Nec verò verbis facilè enarrarier vllis
Exponiq; queat: illo quo semita ducit:
Quam primi ante omnes cœperunt tradere pulchras
Qui Nili epotant lymphas: Phœnicibus inde,
Proximaq; Assyrijs ea cura: sed inclyta longè
Gens Hebræa illam nouit, notamq; recepit.

Et alio Oraculo idem Apollo adhuc clarius hoc demonstrauit inquiens:

Chaldæis qua vera esset sapientia tantum,
Hebræisq; ipsis concessum cognoscere pura
Æternum qui mente colunt regemq; Deumq;:

vt Eusebius refert lib. 9. cap. 3. de Præparatione Euangelica.

Ab his in omni genere bonarum disciplinarum, & præsertim in Mathematicis artibus institutus Abraham, *eas in Ægyptum importauit, Ægyptiosq́, Geometriam & Astrologiam docuit, ante cuius aduentum nihil harum rerum sciebant: & causa creditur fuisse* Memphitici *Gymnasij, vbi è Mesopotamia profectus habitâsse dicitur. Illas verò artes ipsi propter admirationem tam egregiè coluerunt, mirificeq́ auxerunt, vt Gellius libro 11. Ægyptios in artibus inueniendis solertes, & in cognitione rerum indaganda sagaces exstitisse probet.*

Scholæ Aegypti. Memphitica Schola.

In Ægyptum autem veram Theologiam Iosephus *Patriarcha videtur intulisse, quam tamen ipsi haud longo tempore post fœdissimè corruperunt. Sed cum in Philosophia & Mathematis diu floruissent, tandem Ptolemæi reges Alexandriæ omnium liberalium artium Scholas aperuerunt, inter quas principales fuerunt* Musæum, Serapium, & Iseum, *à Musis, Serapide et Iside denominatæ. Quocirca in Ægypto omnes ferè qui olim doctrinâ excellentes ac celebres fuerunt instituti sunt, alijsq́, gentibus qui leges & vitæ præcepta dedere, ad Ægyptios ea primum percepturi, transierunt.* Thales *enim Milesius Ægyptiorum Sacerdotibus vsus est præceptoribus, quod ipse ad Pherecidem fatetur.* Pythagoras *in Ægyptum studiorum causâ profectus est: vbi sacerdotum Commentarios scrutatus, innumerabilium seculorum obseruationes cognouit.* Plato *philosophorum Deus in Ægyptum ad Prophetas & Sacerdotes profectus, Geometriæ multiplices numeros cælestiumq́ rationum obseruationem percepit: vbi & Mosis Prophetæ libros legisse, & ideò ad Christianam religionem proximè accessisse creditur.* Aristoteles *quoq; plurima in Asia à Iudæis & Ægyptijs didicit.*

Iosephus. Alexandrina Schola.

His

His artibus instructi, tanquam apes dulcissimo melle onustæ, in Græciam redierunt, eamq; mirificè excoluerunt & exornarunt. Et Plato quidem Athenis in loco, qui Academia *dicebatur, Scholam aperuit, quam Cicero ad Seruiū Sulpit. omniū totius orbis nobilissimā fuisse dicit. Aristoteles verò in Lyceo (templo Apollinis olim, quod à Lycio Pandionis F. nomen traxit) Gymnasium instituit, &* Zeno *in* Stoa *siue porticu Pisianactea sese exercuit, vnde* Stoici *eius discipuli. Ex his tribus Gymnasijs, Platonis autem & Aristotelis præcipuè, præstantissimi oratores, optimi Philosophi, & celeberrimi Poëtæ in vniuersum orbem terrarum prodierunt. Verum ergo non est, quod Græci sibi tribui solis voluerunt, se omnium hominum parentes, & primos literarum atq; artium cunctarum inuentores exstitisse: vtq; facilius hominibus hoc persuaderent, per incredibilem arrogantiam omnium gentium ac populorum historias corruperunt, & antiquissima quæq; abolere conati sunt. Atqui Isocrates apertè fatetur,* quòd Pythagoras Samius ex Ægypto liberales artes, & philosophiam primus in Græciā intulerit. *Et in libris de præparat. Euangelica,* nil magni Græcos, præter eloquentiā inuenisse, *Eusebius eleganter demonstrat.*

Scholæ in Græcia exstructæ. Academia Athenis. Lyceum. Stoa. Græci non primi artium inuentores.

Quemadmodum autem ab initio huius capitis diximus, Patriarcharum domos nihil aliud quàm Scholas & officinas pietatis ac bonarum artium fuisse, ita vbi posteri eorum terram promissam occupâssent, Leuitis vrbes 48. ex præcepto Domini Num. 35. aßignârunt, cum suburbanis suis, per vniuersum regnum. Eæ verò vrbes Leuiticæ *dicebantur, non quòd soli Leuitæ in ijs habitarent, sed quòd ibi iuuentus in studijs liberalium disciplinarum & artium erudiretur, & in Synagogis Lex Dei diligenter exponeretur. Earum summa semper cura habita fuit à sanctißimis & præstantißimis etiam in populo Dei viris. Ita in Samuelis historia legimus, quòd ipse Samuel præfectus fuerit* Naioth, *id est, bursæ, siue collegio, quod institutum erat in monte sancto in ipsa Ramat eiusdem etiam gymnasij mentio fit cap. 10. lib. 1. Sam. Studiosi eius appellabantur* Prophetæ.

Scholæ Israelitarum. Samuel Propheta præfectus Bursæ.

Scholæ Hierichuntinæ & Ramod Galaad *aliquandiu Helias, demum etiam Helisæus præfuit: eorumq; discipuli vocabantur* Filij Prophetarum, *siue* Nazaræi, *hoc est, ad studia segregati. Loquitur etiam Ieremias in Thren. 4. cap. de adolescentibus, qui sub cura optimorum magistrorum, & in bonis literis & in probitate morum optimè fuerant instituti. Ex his Scholis destinabantur ministerio sacro, ad quod quisq; videbatur idoneus maximè.*

Helias et Helisæus Scholarū præfecti.

Etsi verò populus Dei post captiuitatem Babylonicā, apud exteras ageret gentes, nunquam tamen neglexit studia literarum etiam inter Gentes institutis Synagogis. Acta enim Apostolorum referunt, Paulum ingressum Synagogas, Euangelium annunciâsse. Hierosolymis tamen erat eius gentis præcipuum ac florentissimum studium, quo etiam ex omnibus regnis confluebāt, vt ex Actis Apostolorum colligi potest: vbi sic legitur: Erant Hierosolymis habitantes Iudæi, viri religiosi ex omni natione eorum qui sub cœlo sunt. *In eodem libro meminit D. Lucas* Collegij Libertinorum, Cyrenensium, Alexandrinorum, Cilicum & Asiaticorum, *eorum nimirum, qui ex his nationibus Hierosolymam studiorum gratiâ commigrârant. Paulus cùm esset ciuis Romanus è Tharso Ciliciæ vrbe oriundus Hierosolymam concesserat, vt per Gamalielem in Lege Domini institueretur. Tradunt autē hunc* Gamalielem *Simeonis iusti fuisse discipulum, & hunc* Hillelis. *Petrus enim Galatinus de Arcanis Catholicæ veritatis 1. cap. 2.* Floruit Hillel, *inquit,* anno ante templi secundi euersionem 100. & 80. habuit discipulos, omnes excellenti ingenio & doctrinâ præditos, qui omnes ratione disciplinæ filij eius sunt nuncupati. Inter hos postremus omnium Simeon iustus, qui Christum in vlnas suscepit, ponitur. *Refert Iosephus libro vndecimo Antiquit. & Eusebius in Chron.* Alexandrum M. contra Darium Persarum Regem pugnaturum à legisperitis Hierosolymitanis edoctum, quòd Græcorum Rex in Asia dominaturus esset, Synagogam eorum multis priuilegijs ornâsse. *Author quoque est Optatus Mileuitanus,* extra Hierosolymam septem Synagogas fuisse, vbi Leges quidem promiscuè traditæ fuerint, disputare autem nulli licuerit.

Schola Hierosolymitana.

Cùm verò Legis doctores nimiùm sibi authoritatis vsurparent, & singuli doctiores sanctioresq; reliquis dici & haberi vellent, in tres potissimùm sectas diuisi sunt, quorum nonnulli Phari

Scholæ sectariorum inter Iudæos.

sæi, quidam Sadducæi, reliqui verò Essæi dicebantur: hi verò cùm nec effrenatam licentiam Sadducæorum, nec Pharisæorum simulationem & hypocrisin ferre possent, peculiares Scholas ad lacum Asphaltitem instituerunt. in quibus non modò leges sacras, sed alias quoq; liberales artes docuerunt, Philone & Eusebio auctoribus.

Constat itaq; ex his, quæ hucusq; commemorauimus ab exordio statim mundi ad Christi vsq; tempora, iuuentutem apud omnes non omnino barbaras gentes, diligenter institutam, & potentissimos Monarchas, Reges, principes ac magistratus in id sedulò incubuisse, vt in suis Regnis & Rebuspublicis studia literarum florerent. In qua narratione eò breuior fui, quòd hæc omnia diligenter, & copiosè à doctissimo viro Iacobo Middendorpio lib. 1. & 2. de Academijs sint tradita, mihiq; animus sit de Origine & progressu Scholarum apud Christianos hoc capite præcipuè agere, quod nunc aggrediar, & quàm breuiter potero absoluam.

De Origine & progressu Scholarum apud Christianos.

Academiã primam in nouo Testamento Christus instituit.

CHristus Seruator noster vnicus non abrogâsse legitur Scholas Iudæorum sui temporis, in quibus iuuentus in literis fideliter instituebatur, sed ipse quoq; in nouo Testamento Academiam omnium primam, sanctissimam & perfectissimam instituit, in eaq; viuâ voce ipsemet docuit. Vocauit enim duodecim discipulos. quos in doctrina cælesti diligentissimè erudiuit, & ad omnia miracula quæ edidit, adhibuit: instruxit ipsos etiam dono miraculorum, quo plures ad Christum eiusq; doctrinam amplectendam permouerent. Docebat autem Dominus non in vno aliquo loco certo & fixo hos suos discipulos, sed in itinere, in vrbib. in vicis, ad mare, in desertis locis, & vbicunq; daretur occasio, vt nõ immeritò Peripateticorũ nomine eos appellare possimus. Cumq; post resurrectionem Christi in eius Schola bene confirmati, & in Pentecoste donis Spiritus sancti abundè instructi fuissent, in vniuersum orbem egressi, etiam alios suâ doctrinâ imbuerunt, & quæ à præceptore suo didicerant, cunctis mortalibus tradiderunt. Sed & Scholas aperuerunt, in quibus discipulos in sacris literis instituerunt, & ad ministerium Ecclesiasticum præparârunt.

Scholæ Apostolorum.

Hanc consuetudinem Paulus Timotheo suo commendat etiam, dicens: Quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui erunt idonei, vt alios quoq; doceant. Et multa proferri possent, quæ satis magno argumento sunt, Gentes ac Iudæos ad fidem Christi conuersos, suas Academias & Synagogas in Scholas Christianas cõmutâsse, & philosophos Ethnicorum Christianos factos, Scholas sæpe de nouo aperuisse, in quibus bonas literas, & liberales artes cum pietate docuerint, & gentilium errores confutârint.

Scholæ Ethnicorum in Christianas commutatæ.

Institutæ igitur sunt iam inde à prima Christianismi origine multæ passim Scholæ, inter quas post Apostolorum tempora celeberrima fuit Alexandrina, ex Ethnica seu philosophica à D. Marco, cùm ibi Ecclesiam colligeret, philosophis & Iudæis ad veram religionem conuersis fortè commutata. Sunt tamen qui hanc Christianorum Scholam circa annos demum Christi 150. institutam velint. Et sanè Dei prouidentiâ & bonitate singulari factum opinor, vt in ipsis religionis Christianæ primordijs hæc Schola veram fidem amplecteretur, quo inde in vniuersum penè orbem Christi agnitio citius emanaret: iã inde enim à Ptolemæis Regibus semper inter celeberrimas Academias fuit numerata, ad eamq; ex omnibus terræ partibus certatim discendi gratiâ cõfluxerunt. De hac Schola Eusebius lib. 5. cap. 9. refert, quòd sub Commodo Imp. Pantænus, vir in omni eruditione nobilissimus, Doctoris officio in ea functus fuerit: ab antiquo enim sacrarum literarum doctrinam & exercitium ibi viguisse, eamq; consuetudinem ad sua vsq; tempora perdurâsse. Successit in officio docendi Pantæno Clemens, Apostolorum successor & discipulus, qui, quid à præceptore Pantæno didicerit, ipse exponit in lib. Stromatum: vnde etiam colligi potest, quas Scholas accesserit: quibus vsus sit præceptoribus, quidq; ipse & reliqui eius ætatis Doctores in hac Alexandrina alijsq; Scholis docuerint, philosophiam nimirum: liberales artes & linguas, inprimisq; veram religionem & fidem in Christum.

Alexandrina Schola.

Eodem tempore Origenes Cæsareæ morabatur, vbi in Schola, siue à se siue ab alijs instituta, bo-

ta, bonas literas & ipse profitebatur. Ad eum ergo non modo ex propinquis, sed & ex remotissimis finibus confluebant. Vocatus autem ad Alexandrinam scholam ibi Grammaticam primò docuit, deinde Clementi successit, quem postea in eodem docendi munere Heraclas, Dionysius, Athenodorus, Malchion, Didymus, Athanasius, aliiq; insecuti sunt, viri nō in sacris tantùm, sed & prophanis scientijs doctissimi: quos Catechistas vocabant, à præcipua & maximè necessaria parte institutionis. Prodierunt ex hac schola Alexandrina, tanquam ex equo Troiano, plurimi eruditione, doctrinâ, pietate præstantissimi viri, qui hinc inde in Orientis Ecclesijs Christo Domino præclaram & egregiam operam nauârunt. Cæsariensis schola.

Romæ quoq; Iustinum Philosophum & Martyrem διατριβὰς habuisse Hieronymus prodidit. Romanæ scholæ.

Primus autem inter Christianorum Imperatores sanctissimus Constantinus per vniuersum Romanum imperium in celebrioribus vrbibus Academias seu Scholas quàm plurimas vel de nouo instituit, vel veteres reparauit. Inter illas longè celeberrima & florentissima Constantinopolitana fuit, quam incredibili propè & profusâ liberalitate, sed tanto principe dignâ fouit: ideoq; etiam breui temporis spatio in immensum creuit: eò enim vnà cum imperiali Maiestate artes ex vniuersa Græcia, veluti receptaculum quoddam confluxerunt. Vidit siquidem prudentissimus & immortali gloriâ dignissimus Princeps, nullum imperium seu Rempub. stare, nec veram religionem conseruari & retineri sine Scholis posse, vt quæ Ecclesiæ & Rerumpub. sint velut seminaria. Eam ob causam etiam superato Licinio tyranno & hoste tam religionis quàm sapientiæ, pulcherrimam illam constitutionem de Professorum in Scholis immunitate addidisse videtur, quæ apud Iustinianum in L. Medicos C. de professoribus reperitur: Quanquam Constantius, pater Constantini, iam antea quoq; bonas literas per Galliam resuscitârit, & erga earum professores liberalissimus extiterit, etiam tum cùm ærarium penè exhaustum esset, vt ex ea epistola colligi potest, quam ad Eumenium Rhetorem scripsit de restauranda Augustoduni, quæ olim nobilissima Heduorum vrbs fuit, Schola. Imperatores Christiani scholas aperuerunt. Constantinus. Constantinop. schola. Constantius in Gallia Scholas aperit. Augustodunen. et Massiliensis schola.

Eodem tempore quoque non institutam, sed restauratam Massiliensium Scholam arbitror. Habuerunt enim ibi etiam ante Christi Seruatoris natiuitatem Academiam, omni genere literarum adeò florentem, vt non solùm ex tota Gallia certatim huc concurrerent, suaq; studia & vitam ad eius libenter instituta atq; mores componerent: sed Itali quoq; huc potius, Cælio Rhodigino teste, quàm in ipsam Græciam proficiscerentur, quod Strabo & Alexander olim sapientissimos etiam Romanorum fecisse referunt.

Iulianus verò Apostata, versipellis & subdolus homo, has Christianorū Scholas claudi præcepit, vt inscitiâ et ignorantiâ impediti, philosophorū argutijs & ludibrijs minus resistere possent. Contrà verò Christiani Imperatores ipsū mox insecuti, religioni nostræ ac reipublicæ Christianæ consultum volentes, Scholas Iuliani tyrannide vel collapsas restaurârunt, vel clausas aperuerunt, & studia bonarum literarum veræq; pietatis mirandum in modum promouerunt. Gratianus enim Imp. adhuc adolescens, primisq; statim Imperij sui annis, vt eius fundamenta firma & diuturna iaceret, edixit ad Antonium præfectum prætorio Galliarum, vt in omnibus Galliæ metropolibus excitarentur alerenturq; studia literarum, egregijq; earum professores præficerentur, quibus annonæ liberaliter præberentur: extat hoc rescriptum in Theodosiano Codice L. per omnem. Vnde breui adeò liberalium artium & linguarum studia ibi florere cœperunt, vt D. Hieronymus in epistola quadam ad Rusticum, Galliam studijs florentissimam appellârit. Scholas Christi. Iulianus clausit, sequentes Impp. aperuerunt rursus. Scholæ extructæ in Gallia.

Nota est etiam sanctio de studijs liberalibus & linguis profitendis ac discendis, lata à Theodosio & Valentiniano Impp. quæ recitatur in Codice lib. 11. tit. 18.

Theodosius iunior Imp. circa annos Christi 423. BONONIENSEM Academiam, iam inde ab initio ob studia vtriusq; Iuris florentissimam, instituit: eam nonnihil collapsam Carolus & re & nomine Magnus sic instaurauit, vt à multis non tam ornâsse & promouisse, quàm instituisse credatur: post quæ tempora Pontificum Maximorum & Imperatorum munificentiâ ac liberalitate sic excreuit, vt bonorum studiorum Mater vulgò etiamnùm hodie appelletur. Bononiensis Schola.

Eodem quoq; tempore CANTABRIGIENSIS in Anglia Academia fundata dicitur: me- Cantabrigiensis Schola.

minit enim eius Arthurus Rex in Constitutione anno Dom. 531. edita, in qua etiã præcipit, vt conseruetur hæc Academia. Sunt tamen qui à Sigeberto Anglorum Rege anno Domini 630. eam primò erectam putent: qui etiam passim in suo regno, hortante Felice Episcopo, natione Burgundo, Scholas exstruxisse dicitur à Polydoro lib. 4. Angliæ, & quòd postea claros semper doctrinâ viros habuerit, haud dubiè Sigeberto cumprimis acceptum referre debeat, idem auctor est. Et LINDIFARNENSIS insula circa Angliæ & Scotiæ limites ab Osuualdo Northumbrorum Rege Aidano Episcopo Scoto, eâ conditione concessa fuit anno Domini 640. vt ibi Scholam & Ecclesiam Episcopalem erigeret.

Scholæ in Monasterijs institutæ. Scholæ Basilij, & Augustini.

Institutæ autem sunt Scholæ non tantùm ab Imperatoribus alijsq; pijs principibus ac magistratibus ad hunc modum in celebrioribus maioribusq; ciuitatibus, sed etiam ab alijs viris pijs, probis & doctis in desertis locis ac solitudinibus: quos inter Basilius cognomento Magnus & Augustinus præcipui fuerunt, qui quidem mundi, & mundanarum rerum tædio, relictis vrbibus, in monasteria ad tempus concesserunt, ibiq; discipulos suos in liberalibus artibus, præcipuè verò in religione ac verbo Dei diligenter instituerunt. Ob hæc studia honestatis pietatisq; maximus vndiq; ad ipsorum monasteria seu contubernia, & communitates docentium simul ac discentium factus est concursus. Non igitur erant ipsorum monasteria latibula ignauorum fucorum, & ventri, hoc est, luxui omnibusq; voluptatibus deditorum hominum, vt hodie pleraq; sunt, sed potius Scholæ, in quibus artes & philosophia, vnà cum Theologia & vera religione pietateq; tradebantur: eam maximè ob causam, vt semper docti & idonei viri in promptu essent, quos Ecclesijs præficere possent. Testem habeo Possidonium Augustini discipulum, qui in præceptoris vita refert, D. Augustinum in monasterio cũ doctis habitasse, vixisseq; secundùm regulam Apostolorum, & dedisse ex suo collegio Ecclesijs quibusdam rogantibus Episcopos, viros vndiquaq; doctissimos & pijssimos: qua de re lege cap. 5. & 11. eius historiæ. Erant autem sub ipsis militantes eam ob causam sic separati à mundo, & liberi ab omni rerum mundanarum cura, vt facilius bonas literas addiscere, & veram religionem imbibere, liberiusq; Deo, vigilijs, hymnis & precibus inseruire possent, vt Ruffinus attestatur lib. 2. cap. 9. Et hæc quidem in Asia & Aphrica sic fiebant.

Monasteria Basilij & Augustini Scholæ.

Scholæ & vera religio iacturam patiuntur in Occidente.

Cùm verò irruerent in Europam circa annos Domini 410. Gothi & Vuandali, gentes barbaræ & parte maximâ impiæ, quæ vexârunt annos plus minus 160. totũ ferè Occidentẽ: & eruperent è sedibus suis Hunni, ac post hos Franci & Alemanni, & præclaras quasq; cultasq; gentes & vrbes flamâ et ferro vastarent: ipsaq; inprimis Italia à Longobardis alijsq; feris gentibus penè euersa, ac in solitudinem redacta fuisset, eaq; tum rerum omnium per Europam facies esset, vt Gregorius M. orbi finem imminere, & diem illum maximum Christi instare opinaretur: maximam simul iacturã fecit vera religio, pietas & eruditio in Occidentalibus Ecclesijs. Arserunt enim passim instructissimæ bibliothecæ, discerpti sunt optimi authores, perierunt ac dissipatæ sunt benè constitutæ SCHOLAE, conculcatæ sunt linguæ, & inter has Latina maximè à Gothis, gente ambitiosissimâ, corrupta fuit: cuius quidem rei nobilissimi quiq; eorum temporum historici meminerunt. Hinc certò certius est, per Gallias, Italiam, Hispanias, Germaniam aliaq; Occidentis regna miserabilem linguarum & bonarum literarum inscitiam, ob Scholas dissipatas, & optimos authores discerptos ac laceratos, enatam esse. Benedictus itaq; Vrsinus, in Vmbria Italiæ regione natus, tumultuum & bellorum pertæsus, in solitudinem abijt: in qua per diu versatus, se demum Sublacum seu Sublaqueum contulit, quod est Latinorum præclarum oppidum, lacui eodẽ, & tamen prisco nomine proximum, distans ab vrbe circiter mille passuum 40. Hic cùm à multitudine ob sanctitatis famam frequenter adiretur, & ei solitudine nihil gratius esset, postremò eius celebritatis vitandæ causâ, Cassinum, in ea regione peruetustum oppidum, venit, vbi & monasterium seu cœnobium condidit, ibiq; sibi sedem posuit, sparsosq; hinc inde per Italiam, & solivagos eo tempore monachos in id cœnobium quasi in vnum contraxit. Sed cùm locus omnibus ad eum confluentibus non sufficeret, duodecim alia cœnobia construxisse dicitur: quorum alumnis certum quidem viuendi genus præscripsit: simul tamen eos quoq; in bonis literis, & vera pietate erudiri curauit.

Benedictus Monachus Scholas in Occidente aperit rursus.

Ex paruo hoc initio res hæc mox cœpit incrementa maxima, ita vt paucis annis per Italiam, Gallias,

Gallias, Hispaniam aliasque prouincias plurima huius familiæ monasteria exstructa fuerint.

A Congello etiam Bannocorensi, illustris familiæ Britanno, Monachismus Ægyptius in Britanniam introductus, vires & incrementa largissima cœpit, & ad alias etiam Europæ prouincias transmissus fuit. Habuit enim in Bannochorensi cœnobio Philosophorum Christianorum collegium: de quo Bernhardus Clareuallensis in vita Malachiæ Hiberniensis Archiepiscopi refert, quòd primorum per Europam monasteriorum caput fuerit, & multa monachorum genuerit millia, inter quos præcipui fuerunt Gentingerus, Eluius, Brendanus, Columbanus & Gallus. Et Brendanus quidem Hiberniam & Scotiam, Columbanus autem & Gallus Burgundiam & superiorem Germaniam monachorum habitaculis repleuerunt, vt in libro de Monachatu eiusq; Origine & progressu pluribus indicauimus. SCHOLA Bannocorensis in Anglia.

Hæc verò Monasteria seu Cœnobia per Europam non opinione meriti alicuius, aut superstitione quadam, vel etiam vt lustra essent perditorum hominum, sed bono potius consilio ac fine condita & exstructa ab initio fuerunt. Quia enim pars maxima Europæ vel nondum, vel nuper admodum ad Christianam religionem erat conuersa, ideoq; magna verorum verbi Dei Doctorum esset penuria, exstructa sunt, vt essent quasi SCHOLAE, in quibus non pueri modò, sed adulti quoq; in pietate, religione ac bonis literis erudirentur, & inde Ecclesijs præfici possent. Ac colligit sanè Curio lib. 2. Chronol. Monasticas sodalitates adhuc Caroli M. tempore nihil aliud quàm Ecclesiæ seminaria fuisse. Consentit cum his quæ modò diximus Bruschius, qui de Ioanne Vuenkio Abbate Heilbrunensi & insignis eius monasterij Scholæ fundatore disserens, ait, Sciebat vir optimus, Monasteria non otiosis ventribus, sed literarum, sed pietatis, sed honestæ vitæ studiosis initio condita ac tantâ principum liberalitate erecta & donata esse. Et Mutius in Chronico Germ. de Carolo M. ait, Non alio proposito tot fundauit monasteria, nisi vt iuuentus benè in illis instituta vtilis esset exemplo & doctrinâ hominibus, & qui in illis consenescere mūdi stultitiâ & pompâ contemptâ contemplationi & orationi se tradentes starent, docerent morum probitatem, veramq; religionem populum. Confirmat hæc etiam Iuonis historia in Iustiniano, vbi memorat, Florum quendam Regum Francicorum procerem primarium, singulari pietate præditum, Maurum, Equitij Senatoris Romani filium, sed Benedicti Nursini discipulum, aduenientem in Galliam humanissimè excepisse, & in Dei honorem monasterium propè Aureliam exstruxisse, in quo & ipsius, & postmodum multorum nobilium liberi pietatis studijs à Mauro alijsq; doctoribus imbuti fuerint. De Sturmio ex Norica regione nobilibus orto parentibus, & primo Fuldensi Abbate Bruschius scribit, quòd videns Germaniam à literis & pietate alienam, varijsq; & bellis & seditionibus turbatam, indolem verò Germanorum præclaram, si quem nacta esset magistrum eius ducendæ formandæq; callidum, Scholas aliquot morum & pietatis constituere meditatus sit: ac primò Hersfeldense cœnobium inchoâsse, mox Fuldense condidisse, in quo 400. habuerit discipulos, omnium disciplinarum ac professionum monumentis occupatos: Carolum etiam Magnum volentem & literis & pietati consultum, ne tot & tanta ingenia non alerentur, plurima huic cœnobio bona contulisse. Vincentius libro 23. cap. 17. 18. & 19. testatur quoq;, quòd Columbano in Lexouiense cœnobium, à se in Burgundia exstructum, multi passim discipuli discendi causâ adducti fuerint. In eodem cœnobio Eustasius Columbani discipulus celebrem etiam Scholam habuit, ex qua plurimi Episcoporum & præsulum Ecclesiarum prodierunt. Beda quoq; testatur lib. 3. cap. 3. historiæ Ecclesiasticæ, Osuualdum Anglorum regem multas possessiones & territoria ad instituenda monasteria contribuisse, in quibus iuuentus erudiretur. Sic Theologiense cœnobium sub veteri Schaumburgo, Lotharingiæ Ducum castro, anno Christi 627. hoc vno fine conditum fuit, vt esset Schola & Ecclesia Theologorum, vnde & nomen videtur habere, teste Bruschio de Monasterijs. Et

Monasteria Europæ ab initio Scholæ.

Heilbrunensis. Nota.

Lexouiensis.

Theologiensis

Malmesburiensis. *Maildulfus Scotus Philosophus Malmesburiense cœnobium anno Christi 695. condidit, in quo Scholam tam Græcæ quàm Latinæ linguæ aperuit, & artes prælegit, auctore Baleo Cent. 14. cap. 25. quo loco & hæc addit:* Habebant, ait, in monasterijs solennioribus priuatas Scholas tunc temporis prælati, futuris commodis tunc prospicientes, cùm adhuc non essent in Anglorum gente gymnasia publica, propter sibi cõtrarias Britãnorum & Scotorum opiniones. *Refert etiam Hedio lib. 6. cap. 9. hist. Eccles.* Doctos viros ex Græcia in Galliam venisse, & à Pipinio ac Carolo M. in Monasteria missos esse, vt Græcam linguam docerẽt Monachos: atque ita Egidium in Gallijs, Apollonium Ratisbonæ in cœnobio Hemerani, Vergilium apud Salzburgenses inclaruisse scribit. *Bruschius de Monasterijs German. indicat*, Caroli M. coniugem Hildegardin Campidonense Monasterium condidisse, eique amplissima munera contulisse, pro sustentatione nobilium ac illustrium Germaniæ virorum, qui pietatis, literarum ac religionis studio se dederent. *Idem refert*, in Augiam diuitem (Rychenouw) *nobilissimum Benedictinæ professionis monasterium*, assumptos primùm circa annum 724. tantum Principes, Comites ac Barones, vt hi educarentur illic & erudirentur in prima infantia ad adolescentiæ vsque tempora: tum enim benè institutis ac liberè educatis integrum ac liberum fuisse prodire iterum, & vel vxores ducere, vel aulas Principum & militiam sequi.

Campidonẽsis

Augiæ diuitis.

Fuldensis. *In primis autẽ in Fuldensi Monasterio circa annos Domini 840. eruditio & doctrina floruit sub* Rabano Mauro *Abbate, qui discipulos plures tam in artibus, quàm in sacris literis instituit, quique multis Ecclesijs & monasterijs præfecti fuerunt: eratque Fuldensium Monachorum celebris fama per vniuersam propè Europam, & apud ipsos quoque Imperatores, reges ac Principes magnifiebant propter scientiam sacrarum literarum, quâ alijs excellebant. Trithemius in Chronico Hirsaugiens. Bruschius etiam de Monachis Fuldensis Cœnobij ait:* Monachi & Abbates Fuldenses literis & vitæ integritate conspicui erant, & tandem ad Archiepiscopatus Moguntini etiam gubernationem, ob insignem virtutem ac vitæ honestatem euocati sunt. *Idem de Rabano Mauro huius loci Abbate,* Vir, *inquit,* erat in diuinis scripturis eruditissimus, & scientia seculari doctissimus, Bedæ Anglici olim discipulus, & Gymnasij Parisien. Professor, Philosophus, Rhetor & Astronomus, suique temporis poëtarum nulli secundus, cui nec Italia similem nec Germania æqualem peperit. *Quibus rebus argumento* sunt tot & tanta volumina ipsius diuini ingenij monumenta. Nam vt eruditionem tanti viri omnes bibliothecæ commendant, ita quantum ingenio valuerit, liber de laudibus S. Crucis Imperatori Ludouico Pio dedicatus euidentissimè probat: qui quamuis diuersarum immutabili varietate figurarum mirificè sit distinctus, omnium tamen figurarum characteres quocunque vertas, certam sententiam reddunt. Bibliothecam Fuldensem tantâ librorum multitudine locupletauit, vt dinumerari vix queant. Demùm cùm se totum diuinis libris scribendis dedere vellet, posthabito regimine in montem D. Petri se contulit, eoque fratres studiorum suorum æmulos collocauit, vbi biblica scripta omnia discipulis enarrans, Commentarijs ea in hunc vsque diem exstantibus illustrauit. Deinde cùm multitudo fratrum rumore piæ conuersationis creuisset, aliud Monasterium in monte Ioanni Baptistæ sacrare constituit, &c. *Idem ibidem,* Erant, *inquit,* Richardi Abbatis Fulden. ætate Monachi, alij in describendis clarissimorum authorum monumentis, alij scribendis ac dictandis proprijs, alij docendi, alij discendi laboribus occupati, vt caducarum friuolarumque rerum eos facilè caperet obliuio. Erat enim Fulda pulcherrima Academia honestissimarum rerum & disciplinarum, quarum decens cum Christianæ pietatis religione collatio, mores effrenes non ferebat. Porrò vbi harum rerum friguit studium, opus fuit archiori disciplinâ, & vitæ genere seueriore, ne videlicet ignauo otio animi ad cœlestia generati torpescerent. *Idem de Siguuardo Abbate Fulden. & ad Episcopatum Hildesheymen. vocato, circa annum* 1040. Facilia

cilis inde, *ait*, coniectura est, quantos & quales viros Schola Fuldensis enutrierit, ex qua veluti Sapientiæ, eruditionis, ac optimorum morum penu, tot Episcopi, Archiepiscopi, & Cardinales, mundo exhausto quodammodo doctorum virorum ingenijs, prodierunt: ex hoc gymnasio Pontifices, Ecclesiarum præsules, hinc summum Imperium Senatores & consiliarios, hinc cæteri Principes rerum suarum tutores & curatores petebant.

Trithemius etiam in suo Chronico Hirsaugiensi satis clarè docet, Antichristum Romanum mille aut amplius annis, non tantâ crudelitate ac tyrannide in ipsis monachorum delubris omnia, vt nunc occupâsse, ac pro arbitrio statuisse: ac continuo filo illorum nomina recenset, qui Scholis monachorum per multa tempora præfuerunt, eosq́; Scholasticos appellat; Exponit etiam, quæ Monachorum circa annos Christi 840. fuerint studia: nempe assidua ac feruens Bibliorum sacrorum lectio, cui etiam aliarum liberalium artium studia adiunxerunt: His temporibus, *inquit, nimirùm circa annos 840.* & diu post, erat hæc consuetudo Monachorum Benedictinorũ celeberrima, vt scholæ in singulis penè Cœnobijs haberentur, quibus non seculares homines, sed monachi moribus & eruditione præficiebantur ornatissimi: qui non solùm in diuinis Scripturis docti essent, verùm etiam in Mathematica, Astronomia, Arithmetica, Geometria, Musica, Rhetorica, Poësi, & in cæteris omnibus secularis literaturæ scientijs eruditissimi haberentur. Ex his multi non solùm in Romana lingua docti erant, sed etiam in Hebraica, Græca & Arabica peritissimi, quòd ex eorum opusculis facilè dignoscitur: quanquam vitio scriptorum, qui à primæua institutione præceptorum paulatim degenerare cœperunt, pauca exemplaria nostris temporibus emendata reperiantur. Quoties autem idoneum ad hanc subeundam prouinciam in suo Cœnobio monachorum Abbas minimè haberet, de aliquo alio monasterio petere aptum, non erat verecundum. Maximum enim dedecus iudicabat, dociles animos Monachorum negligere, quos vt moribus & literis benè instituere possent, nullis laboribus, nullis parcebant impensis. Sic namq; doctissimus ille Monachus Gemblacensis Sigebertus multo tempore in Cœnobio S. Vincentij Metensi monachorum præceptor, quanquam de alio Monasterio, fuit. Ita Strabus Monachus Fuldensis in Hirsfeldia, Norgerus Sancti Galli, in Stabulensi Albinus Monachus, Anglicus in Fulda, Milo S. Amandi in Corbeia, atq; alij complures in alijs Monasterijs docendi ad tempus tenuerunt officium. *Idem auctor de Diethmaro Abbate VI. Monasterij Hirsaugiensis scribens, inquit*, Magna multitudo monachorum sub eius regimine in hoc Cœnobio claruit, quorum aliqui sanctitate vitæ valdè fuerunt insignes, plures autem propter scientiam & doctrinam scripturarum celeberrimi nominis habiti sunt. De diuersis quoq; Benedictinorũ Ordinis per Germaniam monasterijs, monachi ad scientiam scripturarum hauriendam Hirsaugiam mittebantur: quia talis eo tempore consuetudo in Ordine nostro seruabatur, vt Monachi pro pleniori eruditione consequenda, si qui viderentur idonei, ad diuersa Monasteria instruendi mitterentur. In omnibus enim nostri Ordinis Cœnobijs in Germania & Gallia maximè, monachorum, Scholastici ex monachis habebantur, qui iuniores quosq; & ingenio præstantes in primitiuis literarum scientijs erudirent: & postea qui habiles inuenti fuissent ad altiora transmitterent. In solis autem famosioribus Cœnobijs, quibus & abundantia rerum temporalium erat copiosior, & monachorum numerus maior, constituebantur ad officium docendi alios, monachi omnium doctissimi, & non solùm in diuinis, sed etiam in secularibus literis eruditi: ad quos mittebantur monachi altioribus disciplinis instituendi. Quicunq; verò inter eos maioris eruditionis famam in ordine acquisiuerat, etiam plures ad se missos discipulos ad erudiendum monachos habebat.

Trithemius de primis Monasterijs.

Hirsaugiensis.

NOTA.

Inter monasteria autem hunc morẽ studiorum habentia, hoc tempore præcipua fuerunt, monasterium.

Fuldense,	*S. Galli,*	*Augiense,*
Hirfeldense,	*Hirsaugiense,*	*Prumiense,*
Mediolanense,	*S. Dionysij Parisiense,*	*S. Maximi Treuerense,*
Remense,	*Altisiodorense,*	*Turonense,*
Stabulense,	*Vuissenburgense,*	

in quibus omnibus erant monahi & multi & valdè studiosi, è quorum collegio in singulis Cœnobijs vnus cæteris in scientia scripturarum excellentior Scholasticus ponebatur. Abbates autem qui monachos habere cupiebant in omni scientia eruditos, ad diuersa monasteria ex suis quosdam mittebant instituendos. Vtinam tale studium hodie in nostris haberetur monasterijs, quàm multa bona fierent, & infinita mala prohiberentur. Sed non omnibus inest amor scientiæ scripturarum, propterea noster ordo sacratissimus quasi sine honore iacet sepultus. *Hactenus Trithemius.*

Idem fol. 40. Chronici Hirsaug. testatur, Vuidechindũ monachum, qui sub Othone 1. circa annum Domini 950. claruit, multis annis in monasterio Scholæ Corbeiensi publicè præfuisse, & complures post se doctissimos discipulos reliquisse, ex quibus multi ad Episcopatus & Abbatias diuersas postea fuerint assumpti: Et tamẽ Meginradi Scholastici Hirsaugiensis famâ celeberrimâ excitus, eò venit, vt ipsemet fatetur in libello quem de studijs veterum scripsit, tantumq́ ibi vidit ardorem discendi sacras potissimum literas, imò etiam tot ibi reperit doctissimos viros, vt satis nequiuerit admirari: ipsumq́ Meginradum Scholasticum, præcipuis laudibus celebrauit, dicens, eum esse alterum Hieronymum, & nulli veterum eruditione inferiorem. Et vt summatim dicam, literas monachi discebant omnes propemodum: *vtq́, veteres Bibliothecæ declarant, soliti sunt mathemata & naturæ cognitionem sacris scripturarum studijs coniungere. Quam discendi rationem animaduertimus in Benedictinis sodalitijs durâsse aliquantulùm vltra ætatem Hermanni Contracti monachi & Mariani Scoti, qui eodem tempore circa ánnos Christi 1060. floruerunt.*

Monasteriorũ multitudo vnde

Cùm igitur Christiani Principes viderent, Monasteria ad commoda Ecclesiæ & Rerum pub. promouenda valdè prodesse, vtpote ex quibus tot castæ ad maritos virgines, tot iuuenes modestiâ, & timore Domini, humanitateq́, præditi, tot deniq́, eruditione vitæq́, integritate præstantissimi Episcopi & Pastores Ecclesiarum prodirent, factum est, vt moti pio ardentiq́, zelo, plurima hinc inde cœnobia maximis sumptibus exstruerent, eaq́, redditibus opibusq́, immodicis certatim locupletarent. Fuit hæc primorum Monasteriorum Germaniæ, Galliæ & ipsius Italiæ quoq́, aliarumq́, per Europam nationum verissima Origo & vnica causa: quod ex vetustissimorum monasteriorum collegiorumq́, fundationibus, & ijs quæ de Scholis monasteriorum huc vsq́, in medium attulimus, facilè deprehenditur.

Scholæ apud cathedrales Ecclesias institutæ in vna domo.

Passim quoq́, interea temporis laboratum est diligenter, vt apud eas Ecclesias, quas cathedra Episcopalis exornat, Scholæ existerent, apud quas pia iuuentus in vna simul domo & sub eodem domus præfecto, tum benignè aleretur, tum doctrinam religionis puram hauriret. Exstant enim Canones Conciliorum qui non obscurè istud declarant. Nam Concilij Toletani 2. Canon 1. sic habet: De his quos voluntas parentum à primis infantiæ annis in clericatûs officio posuit, pariter statuimus, vt mox cùm ministerio electorum traditi fuerint, in domo Ecclesiæ sub Episcopali præsentia à præposito sibi debeant erudiri vsq́ ad annum ætatis 18. *Vbi statim annectitur Canon 2.* Similiter placuit custodire, ne quis ex eis qui tali educatione imbuũtur, qualibet occasione cogente propriam relinquentes Ecclesiam ad aliam transire præsumant. Episcopus verò qui eum suscipere absq́ conscientia proprij sacerdotis fortasse præsumpserit, totius fraternitatis se reum esse nouerit. Quia durum est, vt eum quem alius rurali sensu ac scelere infantiæ exuit, alius suscipere ac vendicare præsumat. *Hæc ibi. Hinc colligitur etiam ijs temporibus prudenter cautum, vt adolescentes illis obstringerentur Ecclesijs, atq́, ad virilem peruenientes ætatem inseruirent, à quibus in studijs literarum*

fuerant

fuerant liberaliter educati. Rursus de vna domo atque præfecto in Concilio Toletano 4. anno Christi 631. iuxta Panuinium, iuxta alios 639. habito, ita sancitur; Prona est omnis ætas ab adoleſcentia in malum. Nihil enim incertius quàm vita adoleſcentium. Ob hoc conſtituendum oportuit, vt ſi qui in clero pueri aut adoleſcentes exiſtunt, omnes in vno conclaui atrij commorentur, vt lubricæ ætatis annos omninò, non in luxuria, ſed in diſciplinis eccleſiaſticis agant, deputati probatiſsimo ſeniori, quem vt magiſtrum doctrinæ & teſtem vitæ habeant. *Quæ verba habentur etiam 12. quæst. 1. c. omnis ætas. Vbi obiter etiam qualem eum esse deceat, qui domui studioſorum Theologiæ præeſſe olim debuit, breuiter quidem, ſed grauiter tamen præſcriptum cernimus.*

Canonicorum collegia.

Post hæc tempora emerſerunt cœtus Canonicorum, qui regendarum Scholarum, in quibus bonæ artes, ſed omnium diligentiſsimè Theologia traderentur, prouinciam ad ſe receperunt. Neque enim alium in vſum instituta fuerunt initio eorum quos Canonicos *vocamus Collegia, quàm vt eſſent Scholæ Eccleſiaſticæ, in quibus tam viri quàm adoleſcentes & pueri dogmata ſanctæ religionis Chriſtianæ purè addiſcerent, nec non ad Eccleſiarum administrationem præformarentur. Hoc ex Eugenij 2. Rom. Pontificis, qui vixit anno Domini 830. ſanctione, quæ exſtat distinct. 37. licet cognoſcere.* De quibusdam locis (*inquit*) ad nos refertur, neque magiſtros, neque curam inueniri pro ſtudio literarum. Idcirco ab vniuerſis Epiſcopis ſubiectis plebibus & alijs locis, in quibus neceſsitas occurrit, omninò cura & diligentia habeatur, *vt magiſtri & doctores constituantur, qui ſtudia literarum liberaliumque artium dogmata aſsiduè doceant: quia in his maximè diuina manifeſtantur atque declarantur mandata. Leo 9. quoque Pontifex Maximus, vt ab initio huius capitis indicauimus etiam, circa annos reparatæ ſalutis 1040. Scholas vt Canonici instituant eaſque gubernent mandare volens, præcepit,* vt iuxta Eccleſiam clauſtra conſtituantur, in quibus clerici diſciplinis Eccleſiaſticis vacent: vtque omnibus vnum ſit refectorium ac dormitorium, ſeu cæteræ officinæ ad vſus clericorum neceſſariæ: & vt miniſtri etiam poſt Epiſcopum ſuper eos eligantur, quorum vita atque doctrina illos potius exornet, quàm dehoneſtet, *vt exſtat 12. quæst. 1. Congruit cum his constitutio quæ habetur de Conſecratione distinct. 5. transſcripta ex libro quinque capitulorum:* In omnibus igitur decernimus, vt Canonici clerici canonicè viuant, obſeruantes diuinæ doctrinam ſcripturæ, & documenta ſanctorum Patrum, & nihil ſine licentia Epiſcopi ſui vel magiſtri incompoſitè gerere præſumant. In vnoquoque Epiſcopatu ſimul manducent & dormiant, vbi his facultas id faciendi ſuppetit. Qui de rebus Eccleſiaſticis ſtipendia accipiunt, in vno clauſtro maneant, & ſingulis diebus mane primâ horâ ad lectionem veniant, & audiant quid eis imperetur. Ad menſam verò ſimiliter lectionem audiant, & obedientiam ſecundum canones ſuis miniſtris faciant. *Huc etiam pertinet Gregorij 7. Decretalis de vita & honeſtate clericorum, vbi de Scholis Canonicorum ita præcipit,* ſtatuimus, vt facultatibus Eccleſiarum veſtrarum prouentibus & expenſis diligenter inſpectis, certum in ijs valeatis ponere numerum clericorum, & ſtatuere, vt bona eorum veniant in commune, in vna domo veſcantur, atque ſub vno tecto dormiant & quieſcant. *Poſt aliquot etiam annorum curricula, id eſt, anno 1215. celebratum eſt Concilium Lateranenſe Magnum, in quo conuenientes Patres, atque conſiderantes, quantum malum in Eccleſia natum ſit ex neglectis & prolapſis Scholis Theologicis, iuſſerunt Canonicos,* ſcholas vbiq; reparare, Theologiæ Profeſſores alere, ijſdemq; præbendas aſsignare, quarum reditibus ſe commodè ſuſtentarent.

Scholæ extra monaſteria.

Non ceſſârunt quoq; interea temporis ſtudia literarum etiam in Academijs, quæ vel iam antea, vel nunc demùm ab Imperatoribus alijsq; magiſtratibus de nouo instituta fuerant. Refert enim Sabellicus Enne. 8. lib. 2. Athalaricum Romanos & vniuerſam Italiam ad bonarum literarum artiumq; ſtudia adhortatum fuiſſe, & præceptoribus annua ſtipendia conſtituiſſe.

Parisina Schola. Carolus M. quoq; studia publica liberalium artium ac disciplinarum, quæ propter diuturna & grauia bella diu in Gallia oppressa iacuerant, resuscitare volens, vt erat Princeps literatus, nec non propagandæ religionis Christianæ pro virili sua studiosus, PARISIENSEM Academiam instituisse anno 791. hac occasione dicitur. Ex Scotia in Galliam venerant Claudius, Ioannes Rabanus, et Alcuinus, qui & Albinus, oēs olim Bedæ discipuli: qui se nihil aliud præter bonas literas, artes & sapientiā è patria exportâsse profitebātur, eamq; venalē se habere. Re ad Carolum delatâ, iussu eius vocantur, eidemq; profitentur liberè gratis etiam se docturos, si modo eis locus & alimenta præbeantur. Accepit Rex conditionem, & nobilißimum totoq; in orbe celeberrimum Parisijs Gymnasium apperuit, ibiq; Alcuinum (qui postea Caroli M. amicus & magister fuit) & Claudium (cui nomen Clemens) primarios Doctores constituit, ac primus author fuit, vt pura doctrina verbi Dei, artesq; liberales, ad propagandam religionem Christianam ibi traderentur. Hanc Scholam à se sic institutam, tantâ prouentuum & possessionum amplitudine ipsum locupletâsse etiam, quantum vix omnes Galliæ & Germaniæ, quæ inde postea natæ sunt, Academiæ possent æquare, Curio lib. 2. Chronic. testatur. Eandem, nostrâ ætate omni genere disciplinarum, doctißimisq; viris sic exornauit Franciscus Valesius, vt tanquam opulentißimum totius orbis emporium, breui florentißimam reddiderit, longeq; adhuc celebriorem facturus fuisset, nisi & bellis ferè continuis, & morte præuentus fuisset.

Papiensis Schola. Nec diu post idem Carolus PAPIENSEM Academiam, misso illuc Ioanne Mailrosio, Claudij & Alcuini socio, quoq; fundauit, primumq;, vt nonnullis videtur, ei Rectorem dedit: Polyd. lib. 4. de Anglis. Hanc Galeatius 2. Vicecomes, Caroli 4. Imp. authoritate, restituit, teste P. Iouio in vita Galeatij.

Patauina Schola. PATAVIVM quoq; licet iam antea splendore artium celebre fuerit, tamen Academiam ibi instituisse idem Imperator creditur circa annos Domini 791. Etsi Leander omnium disciplinarum Scholam Patauij esse scribat à Friderico 2. Imp. in Bononiensium contumeliam institutam.

Osnaburgen. et Reginobur. Scholæ. OSNABVRGI & REGINOBVRGI etiam in Saxonia Scholas aperuit Carolus, ibiq; Græcam & Latinam linguam doceri præcepit, Cranzio authore lib. 1. c. 2. Metrop. Auentino lib. 3. & Polyd. lib. 4. Et in Cabillonensi Synodo mandauit, vt Scholas Episcopi constituant, in quibus literariâ solertiâ disciplinæ & sacræ scripturæ documenta discantur: & tales ibi erudiantur, quibus meritò dici posit, Vos estis sal terræ. Immortali ergo gloriâ dignißimus est hic Imperator ob tātum lumen sapientiæ literariæ in terris accensum.

Nota pietatem Caroli M. Mirificè autem Carolum M. erga Scholas affectum, & artes liberales studiosißimè coluisse non tantum ex his apparet, sed etiam Auentinus lib. 4. Annalium his verbis refert. Cùm aliquando in Galliam reuersus fuisset, pueros quos Clementi Scoto in Parisiensī Academia erudiendos commiserat, epistolis, versibus, carminibus, orationibus, panegyricis scriptis, vt periculum de eorum ingenijs atq; indole faceret, sibi exhiberi iussit. Vbi tenuioris fortunæ iuuenes præter spem multum profecisse, nobiles verò gaudijs corporis deditos, cultum animi neglexisse deprehendisset, illis ad dexteram segregatis: Vos quidem macti virtute, inquit, estote filioli pientissimi, qui nostro imperio gnauiter defuncti estis, vestra erunt sacerdotia locupletissima, & pontificatus maximi. Ego vos in aulam asciscam: ex vobis Senatores cooptabo: vos in album prætorum & patrum curiam allegam. Deinde ad nobilium liberos, quos à læua collocârat, vultu haud iram dissimulans, ait, At vos comatuli, & delicatuli, freti opibus, & splendore parentum, nostram maiestatem conspreuistis, vitia, otia, luxum & inertiam bonis literis virtutibusq; contempto decreto nostro, prætulistis, iubeo, & Deum immortalem testor, nihil penitus cōmodi, honoris, ne obulum quidem ab Imperatore vestro, cuius iussa aspernati estis, exspectate: faxim vt omnibus mortalibus ludibrio viuatis: & in vos exempla edam, nisi resipueritis, & negligentiam diligentiâ expiaueritis.

Oxoniensis Schola. In Anglia quoq; Caroli Imp. pietatem & studium erga bonas literas imitatus Alphredus siue Aluredus Rex anno Domini 873. vel vt alijs placet 895. OXONIENSEM Academiā primò

primò fundauit, quæ in Clementina 1. Extra de magistris, inter præcipuas orbis Christiani Academias refertur: Polyd. lib. 5. Anglicæ historiæ.

Hæc verò omnia quæcunq; salubriter sic instituta erant à priscis Collegiorum ac Monasteriorum præsidibus; & longo tempore persanctè custodita, ignorantia, superstitio & hypocrisis monachorum fœdissimè peruertit, corrupit & adulterauit post millesimum à nato in carne Christo annum. Nam ex ædibus studiosorum publicis ac liberis fecerunt carceres, in quibus iuuentus & boni viri miserè excarnificantur rebus stultis & impijs. Non enim contenti Christi præceptis, superstitiosas quasdam & ab hominibus excogitatas, verbo etiam Dei contrarias Regulas contexuerunt, & ad earum normam iuuentutem viuere coëgerunt. Inuentus est mire prodigiosus & hypocriticus vestium habitus, ciborum delectus & ieiunia plus quàm superstitiosa. Bonæ horæ non amplius studio sacrarum literarum liberaliumq; artium sunt tributæ, sed lectionibus tantummodò, imò cantui & vlulatui cuidam: quo factum est, vt paucissimi quid legerint aut cecinerint, non intellexerint, nullusq; adeò hinc ad Ecclesiam insani tumultûs & clamoris vsus seu vtilitas peruenerit. Quæ quidem stupiditas paulatim ita inualuit in Monachorum lustris, vt prouerbio locum dederit, Monacho indoctior, *quod in homines illiteratos, indoctos, stupidos ac veluti communi sensu destitutos vulgo dicitur.* Scholæ in monasterijs euersæ.

Sed & eruditio, atq; liberalium artium & disciplinarum studia in Scholis quoq; publicis nonnihil eodem tempore frigere & collabi cœperunt. Studia in Academijs perierunt

Cùm ergo studia bonarum artiū passim collapsa, & verbi Dei doctrina, adeoq; vera religio & pietas profligata esset, monachiq; pro literis vel Mauortia arma tractarent, vel ceremonijs humanis alijsq; rebus friuolis occuparētur, pij Principes & magistratus huic pestilentissimo Ecclesiæ & Reipub. Christianæ morbo mederi cupiētes, per vniuersum orbem certatim Academias & Scholas non tantum veteres restaurârunt, sed plurimas quoq; de nouo instituerunt, easq; magnâ & incredibili propè liberalitate fouerunt: vt videas Principes seculares maiori studio propagādæ religionis flagrâsse, quàm eos quibus ea cura à Deo potissimùm demandata erat. Hac enim occasione hæ subsequentes Academiæ fundatæ ac institutæ dicuntur. Scholæ instauratæ.

MONTISPESSVLANA *olim ob Iurisprudentiam, hodiè verò ob Medicinæ studia celeberrima, anno Christi 1196. exorta à quibusdam dicitur: quæ progressu temporis Galliæ Regum munificentiâ mirificè promota fuit.*

VIENNENSEM *Academiam Fridericus 2. Imperator anno Domini 1237. instituit: quæ post aliquot annos ab Austriæ Principibus Bursis, vt vocant, & Collegijs egregiè exornata fuit. Gassar. in Epit. Chron.*

NEAPOLITANA *Schola iam olim quidem ob literarum studia celeberrima, sed prorsus collapsa, ab eodem Imp. Augusto non solùm instituta & fundata, sed & amplissimis priuilegijs ornata est, vt Collenutius refert. Ad eam ex toto regno studiosorum maximus cōcursus factus est. Decreuerat enim Fridericus Imp. ne quis extra illud regnum studiorū causâ proficisceretur: néue in triuialib. regni Scholis maiores disciplinæ traderētur, vt hoc pacto hanc Academiā celeberrimā redderet. Post centū verò annos quàm Fridericus eā instituerat, Robertus Rex illā instaurauit, & post centum ferè alios annos Alphonsus Arragonius, nonnihil collapsam restituit.*

PERVSINA *Academia circa annos Christi 1290. instituta dicitur, ijsdemq; priuilegijs ornata, quæ in L. vnica, C. de professoribus, Constantinopolitanæ Academiæ tribuuntur. Iuris prudentia in ea floret.*

AVRELIANENSIS *à Gallorum Rege Philippo cognomēto Pulchro, anno Christi 1312. fundata est: Iuris prudentiæ studio olim florentissima. Æmil. lib. 8.*

FERRARIENSIS *ab Alberto Ferrariæ Duce instituta est anno Domini 1316. confirmata verò à Bonifacio 8. Papa: eam illustrissimi Principes Ferrariens. ita exornârunt progressu temporis pro sua egregia erga bonas literas voluntate, vt vel inter præcipuas Italiæ Academias numerata sit.*

PISANA *Academia anno Salutis reparatæ 1339. fundata est: sed cum deserta iacuisset annos propè 150. Laurentius Medicens Petri F. eam restaurauit, egregieque promouit, &*

doctos viros præmijs amplißimis excitauit, qui in hac Schola Iurisprudentiam, Philosophiam, & cæteras liberales artes docerent. Brutus lib. 8. hist. Florent.

HEIDELBERGENSIS *à Ruperto 2. Comite Palatino anno Christi 1346. erecta est, in qua multi doctißimi viri in omni scientiarum genere iam inde ab initio in hunc vsq; diem docuerunt.*

ANDEGAVENSEM *Ludouicus 2. Andegauensium Dux instituit, eodem ferè tempore quo Heidelbergensis à Ruperto Palatino erecta est.*

PRAGENSEM *in Boëmia Carolus 4. Imp. anno Domini 1360. instituit, vt Cromerus testatur lib. 12. Rerum Polonicarum, vel 1370. iuxta Æneam Syluium de gestis Boëm. Hanc penè collapsam restaurârunt Ferdinandus 1. & Maximilianus 2. Imperatores. Fuit hæc prima quæ sese Antichristi tyrannidi & erroribus opponere ausa sit.*

CRACOVIENSEM *Academiam in Polonia anno Salutis reparatæ 1361. inchoauit Casimirus Rex: sed demùm anno 1400. instaurata est, cùm hactenus obscura fuisset: à quo tempore S. S. Theologia, artes Mathematicæ, & humaniores literæ in primis in ea floruerunt. Cromerus lib. 12.*

COLONIAE *Agrippinæ etsi ab antiquo studia liberalium artium floruerint, tamen ibi anno Christi 1388. Vrbanus 6. Papa publicam omnium doctrinarum Academiam permisit institui, eademq; ei, quæ Lutetia Parisiorum habebat, libenter concessit priuilegia. Florent in ea quatuor primariæ facultates, Theologia nimirum, vtrunq; Ius, Medicina, & Philosophia, quæ etiam Mathematicam, Poësin & linguas complectitur.*

ERDFORDIENSIS *in Thuringia anno Domini 1391. fundata creditur, quam deinde Bonifacius 9. & Pius 2. Pontifices Max. multis priuilegijs honorârunt.*

SALMANTINA *in regno Castellæ celeberrima Schola anno reparatæ salutis 1404. instituta dicitur, à Benedicto 13. tempore schismatis varijsq; Pontificum Rom. & Regum priuilegijs honorata.*

LIPSENSIS *in Misnia anno Domini 1408. ex Pragensi Academia nata, à Pio 2. autem & Alexandro 5. Pont. Rom. magnis priuilegijs decorata, & à Georgio Duce Saxoniæ nonnihil collapsa, restituta est.*

INGELSTADIENSIS *anno Christi 1410. ex Viennensi initium sumpsit: cui Ludouicus Bauariæ Dux à Pio 2. Pontifice Max. priuilegia multa impetrauit; eamq; Ernestus itidem Bauariæ Regulus mirificè fouit, extoluit & ditauit.*

TAVRINENSEM *vniuersitatem instituit Ludouicus Sabaudiæ Princeps, circa annos Domini 1410. impetrato priuilegij diplomate à Benedicto 11. Ioanne 24. & Sigismundo Cæsare. Philibertus Pingonius in Arbore gentilitia Principum Sabaudiæ.*

ROSTOCHIANAE *Megapolitani Duces Ioannes & Albertus anno Domini 1415. à Ioanne 23. egregia priuilegia impetrârunt: sed demùm anno 1419. florere cœpit.*

CADOMENSIS *in Normandia anno salutis 1418. à Ioanne 5. Anglorum Rege instituta est.*

LOVANIENSI *Scholæ Ioannes Dux Brabantiæ à Martino 5. Papa studij generalis impetrauit priuilegia: ibiq; anno Domini 1426. omnis generis artes & disciplinæ doceri cœperunt tantâ diligentiâ, vt mox celeberrima euaserit. Sunt in ea quatuor Collegia disciplinarum omnium referta doctoribus,* Lilium *scilicet,* Falconium, Castrense, *&* Portium, *in quibus veteri instituto, honestis atq; ingenuis, quos egestas presserit, in aliquot annos ad capiendum ingenij cultum, alimenta publicè præbentur.*

FLORENTINA *à Cosmo Mediceo Magno studiorum patrono & instauratore circa annos 1438. pristino nitori restituta fuit.*

GRISVVALDENSIS *in Pomerania ab Vratislao 9. Duce inchoata anno salutis 1456. & nonnihil collapsa à Philippo Pomerano restaurata est anno 1547. Munster. in Chron.*

FRIBVRGENSIS *in Brisgoia ab Alberto Austriæ Duce circa annos Christi 1460. vel vt alij volunt anno 1450. fundata est.*

BASILIENSIS *Academia anno Domini 1460. à Pio 2. Pontifice instituta, & ijsdem priuilegijs*

uilegijs, quibus reliquæ per Germaniam gaudent Vniuersitates, exornata fuit, cui tantum splẽdoris accessit anno 1489. & 1490. vt multis tum demùm instituta videatur.

TVBINGENSIS Academia anno Christi 1477. incepta quidem, verùm anno 1522. ab Eberhardo primo Vuirtenbergensi Duce sic exculta est, vt ab eo etiam quasi de nouo instituta videri possit.

MOGVNTINAM Dietherus Isenburgius eius loci Archiepiscopus circa annos Domini 1482 instituit: cumq́ in hunc finem exstructa fuerit, vt omne genus literarum in ea floreret, Theologia tamen præcipuè in ea semper tradita fuit.

Sunt deniq́ plures aliæ passim in orbe Christiano institutæ ijsdem temporibus Academiæ seu Scholæ celeberrimæ, quo anno autem, & à quibus id factum sit, certò inuenire non potui. Harum in numero sunt Mediolanensis: Salernitana: Senensis: Veneta: Bergomensis: Mantuana: Placentina: Anconitana: Maceratensis: Parmensis: Syracusana: Messana: Panormitana: Catinensis in Italia. Auinionensis: Biturigensis: Burdigalensis: Lugdunensis: Pictauiensis: Tolosana: Caturcensis in Gallia: Cæsaraugustana in Arragonia: Compostellana in Gallicia: Granatensis in regno Bætico: Hispalensis: Toletana: Valentina. Et plurimæ Scholæ triuiales hinc inde institutæ simul reperiuntur, vbi vel prima artium atq́ linguarum rudimenta cum pietate & bonis moribus addisceret iuuentus, & maiorum disciplinarum, quæ in Academijs traduntur, idonei auditores præpararentur.

De Origine & Progressu Scholasticæ Theologiæ.

FLoruerunt in Scholis mediocriter humaniores literæ ac disciplinæ: vtcunq́ etiam Iurisprudentia cum Medicina in ijs tradebatur. Veræ autem Theologiæ, eius nimirum, quæ ex limpidissimis fontibus verbi Dei & orthodoxis Patribus primitiuæ Ecclesiæ peteretur, studium sensim in ijs frigere, aboleri, & demùm prorsus euanescere cœpit: abiectâ enim verbi Dei & veterum Patrum purâ doctrinâ de Christi officijs, de peccato originis, de Euangelio, de Lege, de Gratia, de iustificatione gratuita per fidem in Christum, de vero vsu Sacramentorum, atq́ alijs fidei articulis, noua excogitârunt dogmata de Meritis operum, de inuocatione Sanctorum, de vi operis operati, de primatu Papæ, de purgatorio, deq́ similibus: vtq́ irretirent facilius animos simplicium, placita tantum Romanorum Pontificum & Aristotelis scripta, præsertim verò Metaphysicorum libros in Scholis Theologiæ canditatis proposuerunt, & explicârunt, augustissimisq́ sacrarum literarum arcanis non dico comparârunt, sed longè prætulerunt: ipsosq́ adeò Pontifices Romanos cum suo Aristotele veluti Prophetas aut Apostolos coluerunt: nec eximij, angelici aut etiam Seraphici Theologi gloriam merebatur, nisi qui Pontificum Max. decreta, Aristotelem, aut etiam aliorum hominum placita & scripta plenis, quod dicitur, buccis, in Theologorum Scholis sonare & crepare posset.

Primas cœpit hoc malum radices agere in Sholis Theologorum circa annos Salutis 1020. hac occasione, vt diligenter annotat Lambertus Danæus in suis ad librum 1. Sententiarum Lombardi Commentarij Prolegomenis. Verbi Dei & D. Augustini sententia ac doctrina cùm in alijs articulis, tùm verò de Sacramento Cœnæ Domini inter Christianos quosque doctissimos hucusque obtinuerat. Circa hæc verò tempora mysterium illud iniquitatis operari, & horrendum illum de Transsubstantiatione errorem, fontem aliorum infinitorum, parturire cœpit. Ei verò se constantissimè opposuit Berengarius Andegauensium Archidiaconus, vir eo tempore eruditissimus, & verbi Dei saniorumque Patrum ea de re sententiam summâ ope defendit. Hunc autem acerrimè impugnauit Lanfrancus Italus, & Papiensis Scholæ Doctor, ac facilè, quoniam fatale illud tempus aderat, quo cuncta in Ecclesia in peius ruere debebant, suâ suorumq́ assectarum authoritate effecit, vt non solùm purior illa sententia prætermitteretur negligereturque, sed & Berengarius suam reuocare & Palinodiam immani Nicolai Papæ tyrannide canere in Concilio Vercellensi cogeretur. Quod ita hominum animos perculit, vt inde omnes, verbo Dei spreto & orthodoxorum Patrum scri- Prima Theologia Scholastica

ptis neglectis, aut eatenus probatis, quatenus opinionibus iam vulgò receptis suffragarentur, in eam doctrinam iurarent, quæ Pontificum Rom. decreta & ritus in Ecclesia receptos, defendebat. Ex hoc fonte innumerabiles disputationes mox ortæ, intricatæ quæstiones motæ, & tandem de his ipsis rebus extra & contra verbum Dei regulæ, veluti Dei ipsius oracula traditæ, libri conscripti, & contentiones susceptæ sunt. Ne verò hæc nupera seu noua viderentur, verbum Dei veterumq; Patrum scripta quoq; ad ea quacunq; ratione accommodata fuerunt. Hoc modo nata, conflata & constituta est Scholastica Theologia, & sola pro vera habita fuit.

Contigerunt hæc ab anno Domini 1020. ad annos vsq; 1126. quo tempore Irnerius summæ authoritatis vir author fuerat Lothario Imp. vt præciperet ius Romanum, quod vulgo Ius Ciuile vocant, & quo ante aduentum Longobardorum Italia semper vsa fuerat, proferri rursus, & ex eo causas diiudicari, curaret item Romæ & Bononiæ sicut Constantinopoli idem publicè prælegi. Feruere igitur cœpit recens excitatum studium Iuris Ciuilis, certatim in id incumbentibus Italicis & Germanicis ingenijs. Hoc pacto factum est, vt Theologiæ studium, vt tum erat, à plerisq; negligeretur, nec ferè alij quàm pauci monachi ei inhærerent: deinde quia leges Romanæ Imperatoriam maiestatem muniebant atq; armabant, videbatur ea res ingentem cladem, ac tantùm non ruinam non solum Theologiæ isti, sed etiam recenti nec dum satis confirmatæ Romanorum Pontificum tyrannidi minitari.

Gratiani Decretum. Gratianus igitur monachus his afflictis suæ partis rebus opem laturus, ex aduerso legum Pontificiarum volumen congessit, circa annos Christi 1150. quod Decretorum opus nominatur, & hodiè pro prima parte Iuris Canonici habetur. In eo hierarchiam & tyrannidem Rom. Pontificis propugnandam susceperat ex Canonum Decretis, non minori contentione quàm cæteri Imperatoriam potestatem ex sacris literis & iure Rom. tuebantur. In hunc finem excerpti sunt Canones in hoc volumine ex quatuor potissimùm scriptorum generibus: atq; alij quidem ex Concilijs & Synodis: alij verò ex responsis siue epistolis decretalibus Pontificum: alij deinde ex Commentarijs & opusculis Patrum, vt Augustini, Hieronymi, Ambrosij & similium: alij deniq; ex historijs Ecclesiasticis: aspergit alicubi nonnulla, sed parcius, ex legibus Imperatorijs, sed eâ fide, vt magno cum iudicio hæc omnia legenda sint, multa siquidem falsa, commentitia & notha recitat, tùm vera impudenter, malitiosè, fallaciter & impiè corrumpit: sæpenumerò turpiter errat in authorum & librorum inscriptionibus, Hieronymo ascribit quod tribuendum erat Augustino, aut simili: ex vno aliquo Concilio profert Canonem, qui tamen alterius est: titulum facit de Epistola decretali alicuius Pontificis, in cuius tamen rescriptis aut mandatis nihil tale legitur: qua de re, totoq; adeò hoc Gratiani Decretorum volumine vide Hyperium de Studio Theologico lib. 4. cap. 5. Et tamen tanto applausu acceptum approbatumq; fuit à Romanis Pontificibus, vt mox Eugenius 3. secundum Gratiani Decretorum Canones in Consistorijs iudicare præceperit: vnde etiam liber hic nouis Iuris consultorum Italicorum Summis tanquam locupletissimus thesaurus illustratus, & omnibus alijs scriptoribus prælatus est.

Iudicium de Gratiani Decreto.

Petri Lõbardi sentẽtiarũ libri Comestor. Sequutus mox est Gratianum Petrus Lombardus Episcopus Parisiensis, itemq; Comestor: quorum hic quidem vtriusq; Testamenti historiam consarcinauit Ecclesiasticam, eamq; glossis eius ætatis, tùm falsissimis, tùm insulsissimis referciuit, quæ tamen ita tum vbiq; obtinuit, vt ipsi Scripturæ sacræ penè præferretur: ille verò Gratiani exemplum imitari voluit, licet in dissimili planè argumento. Nam in Theologia versari ipse maluit, quàm in forensibus litigiosisq; quæstionibus. Itaq; Scholasticæ Theologiæ, qualis tunc erat, fundamenta in quatuor libros, qui Sententiarum dicuntur congessit. Hi quatuor libri, non ex viua verbi Dei scaturigine, sed Patrum duntaxat lacunis, fuerunt postea totius Scholasticæ doctrinæ basis & fundamentum: Vnde ipse etiam Magister Sententiarum vulgò in Scholis appellari cœpit.

Magister Sententiarum.

Cyrilli Euangelium nouum. Circa annos etiam 1190. Cyrillus quidam Monachus Carmelita, reiecto Euangelio Christi æterni Filij Dei, quasi ad tempus dato instar Mosaicæ legis, nouum fabricauit ex veteribus Origenis erroribus, quod æternum Euangelium vocarunt, idq; comparatum ad Euan-

gelium

gelium Christi, tanto plus perfectionis ac dignitatis habere, quantum Sol ad Lunam comparatus & ad nucleum testa, blasphemè dixerunt. Hoc Euangelium verò tantopere ipsis probabatur, quòd dogmata Scholasticorum confirmaret, ceremonias & ritus superstitiosos Romanæ Ecclesiæ, nec non & monachorũ Ordines, regulas, studia instituta, & quicquid eius fuit generis approbaret. Cuius tamen commenti tandem ipsummet etiam Satanam ita puduit, vt Alexander 4. Pontifex Rom. istud Vulcano tradendum præceperit, Platinâ & Balæo authoribus.

Hac ætate Hugo de sancto Victore habitus tum doctissimus circa annos Domini 1120. primum librum edidit, quem Summam suarum sententiarum inscripsit. Hinc Summæ, & Summarum Theologicarum libri, & Summistæ Theologi originem habent. Hugo de S. Victore, eiusq; Sũma sententiarũ

Post paulò Guilielmus Abbas S. Theodorici primus scripsit Sententiarum fidei librum vnum circa annos Domini 1140. Hinc Sententiæ & Sententiarum libri, & Sententiarij Theologi exorti sunt, inter quos Petrus Lombardus facilè principatum tenet. Et hæc quidem fuerunt initia primæ Scholasticæ Theologiæ, ab anno Domini 1020. vsq; ad annum 1220. quo temporis spatio, Philosophia secularis sacram Theologiam suâ curiositate fœdare cœpit, vt Trithemius ait. Guilelmus Abbas S. Theodorici.

Quæ hucusq; de Scholasticæ Theologiæ initio & prima Origine diximus, confirmat quidam recens Pontificiorum scriptor Sixtus Senensis, qui haud obscurè profitetur quoq;, eam ex Theologia sacra & Philosophia Peripatetica conflatam, istoque consilio inuentam, vt quia præ studijs legum sub Lothario 2. Imp. florescentibus, sacræ scripturæ cognitio frigescere, & contemni cœpisset, monachi quidam & clerici ad commendandum studium Theologicum hanc rationem Philosophicam tractandarum scripturarum inuenerint, quâ commendabilem Theologiam Scholis redderent. At verò illa ad splendorem sacrarum literarum adeò nihil attulit, vt potius omnem earum dignitatem obscurauerit, & pro mentibus hominum pietate informandis, importunâ loquacitate & impotenti quadam rixandi cupiditate omnes instruxerit.

Sequitur iam Media Scholastica priore illâ longè deterior, quæ durauit ab anno Christi 1220. ad annum vsq; 1330. & habuit Albertum M. veluti parentem & authorem. Is philosophiam humanam, in primisq; Aristotelicam in ipsa adyta Scholarum Theologicarum & penetralia Ecclesiarum intromisit, & in supremo ibi controuersarum quæstionum dijudicandarum ac decidendarum gradu & throno, ceu Reginam quandam collocauit. Quæ tamen non ita à me accipi velim, quasi Philosophiam humanam contemnem, quam singulare Dei donum esse agnosco, sed saltem ministram, non Dominam veræ Theologiæ eam esse debere indico, illudq; reprehendo, quòd ei cum magna religionis pernitie, Principatum in Schola Christi concesserũt, & de possessione hæreditaria Christum depellentes, regnum Aristoteli tradiderunt. Superior enim Scholastica Patrum quidem, sed Ecclesiasticorum duntaxat scripta ac dicta verbo Dei exæquauit: hæc verò vlterius progressa, Aristotelis etiam scripta verbo diuino in omnibus cõparauit: vt quæ vestigia exiguæ illius erga verbum Dei reuerentiæ in Theologorum Scholis restarent adhuc, ab hac penitus deleta & conculcata fuerint. Cùm enim errores & abusus vel recepti consuetudine, vel à Pontificibus approbati tueri defendiq; non possent, si ad verbi Dei lydium lapidem examinarentur: alia fuerunt quærenda præsidia, & humanis somnijs straminea substrata sunt fundamenta. In hac igitur non Prophetarum, non Christi, non Apostolorum, non deniq; Augustini, Hieronymi, Ambrosij & similium, sed Aristotelis tantum mentio fit, eius nomen primo semper loco ponitur, eiusq; scripta pro apodicticis, verbum autem Dei pro opinione probabili habetur, vt ex Occami Centilogio apparet. Hinc euenit, vt qui illis temporibus pro insigni Theologo seu Doctore haberi cuperet, non in sacras literas, sed Aristotelis libros Commentaria scriberet. Fecit hoc primus Albertus Magnus, & eum deinde sequutus Thomas Aquinas, alijq; non pauci: quo tempore simul farragines de vnitate formæ & intellectûs, de vniuersalibus, de Entitate deq; Idæis sunt consutæ. Quæstiones quoq; partim absurdæ, partim verò impiæ ac blasphemæ sunt motæ ac propositæ. Et hæc quidem istorum temporum fuit Theologia, in qua excolenda mirè sudârunt ingenia hominũ. Vtq; totius Galliæ Aca- Scholastica Theologia media. Albertus M. Thomas Aquinas.

demia celeberrima & florentiſsima hoc malum maturè intra ſua viſcera reciperet etiam, hac ætate, hoc eſt, anno Domini 1253. Robertus Comes Druydum frater Ludouici regis, Lutetiæ SORBONAM inſtituit atq; fundauit: Titius in Chron. Francorum.

Sorbona Pariſienſis.

Canoniſtæ.

Reimūdus Barchinonenſis.

Decretales Gregorij.

Interea verò temporis non ceſſârunt Canoniſtæ etiam, ſed in euehēda Pontificum Rom. authoritate ſtrenuè laborârunt, ad imitationem Gratiani. Reimundus enim Barchinonenſis quidam Monachus Hiſpanus circa annos 1230. iuſſu Gregorij 9. DECRETALES edidit: in quibus ne verbulum quidem exſtat de inſtitutis veteris Eccleſiæ, nihil in ijs habetur ex ſacra ſcriptura, nihil ex antiquis hiſtorijs, nihil ex ſanctorum Patrum libris, ſed noua ſunt planè omnia, nec Theologis & Eccleſiarum miniſtris, ſed leguleis & cauſidicis ad propugnandam Pontificum Rom. immanem tyrannidem accōmodata. Hos etiam Decretales in Scholis publicè prælegi & explicari præcepit idem Gregorius. Vidit enim homo vaferrimus, Imperatoribus Rom. tam infenſis animis renitentibus, pontificatum ſuum ægrè confirmatum iri, niſi legibus latis, ac his quoq; cum authoritate promulgatis, ac in ſcholas ac iudicia introductis. Vnde in Præfatione, Volentes, inquit, vt hac tantum compilatione vniuerſi vtantur, in iudicijs & Scholis, diſtrictiusq; prohibemus, ne quis præſumat aliam facere abſque authoritate ſedis Apoſtolicæ. Legat qui vult, quid de his decretalibus iudicet Marſilius Patauinus in Defenſore pacis, Dictione 2. cap. 24. & 25. & Hyperius de ſtudio Theologico libro quarto, capite ſexto. Illuſtrauit hos libros Decretalium Accurſius gloſſulis.

Accurſius.

Sextus Decretalium.

Hinc Bonifacius 8. anno 1295. in Concilio Lugdunenſi SEXTVM DECRETALIVM confirmauit, ſuo iuſſu à tribus doctis viris, vt Platina habet, compilatum, eundemque mandauit quoque paſsim in Scholis prælegi & explicari: eſt autem eiuſdem cum ſuperiore moneta.

Clementinæ.

Clemens 5. ſuperaddidit anno 1308. in Concilio Viennenſi librum Clementinarum à ſe compoſitum, qui quartam partem Iuris pontificij efficit, ac in Scholis ſimiliter prælegendum exhibuit, vt Trithemius in Chron. Hirſaugien. refert. Auentinus tamen lib. 7. Annal. & Nauclerus indicant, Clementem hunc librum, quòd multa, quæ ſimplicitati Chriſtianæ, & libertati religionis imponerent, in eo continerentur, publicare ſuperſediſſe, atq; animam agentem comburi mandâſſe. Sequutus enim Gregorium 9. & Bonifacium 8. multas in eo tulit oligarchicas leges contra Imperatorem Rom. aliosq; magiſtratus. Ioannes 22. autem eum approbauit & publicauit.

Extrauagātes.

His omnibus poſtremo loco quaſi appendix annexa eſt cùm à diuerſis Pontificibus, tùm verò maximè à Ioanne 22. anno 1320. ſeries quædam conſtitutionum quas EXTRAVAGANTES vocant. Hac ratione ex canonum exigua ſcaturigine à Gratiano collectorum, in vaſtum quendam Oceanum videtur Ius Canonicum acceſsione temporis inundâſſe. In eo quo progredimur longius, eò offendimus canones à pietate & ſyncera religione longius degenerantes.

Scholaſtica Theologia vltima.

Sed tempus poſtulare videtur, vt ad vltimum Scholaſticæ Theologiæ genus accedamus. Durauit id ab anno Chriſti Seruatoris 1330. ad annum 1515. fuitq; longe deterrimum impudentiſsimumq;: modeſtia enim quæ in prioribus duobus generibus remanſerat, iſta ætate penitùs ſublata eſt. Quæ enim etiam in Media Scholaſtica adhuc in quadam deliberatione & quæſtione poſita fuerant, vtrum ſcilicet Papa Rom. ſit ſimplex homo, an quaſi Deus? An participet vtranq; naturam (proh ſcelus) cum Chriſto? de eius poteſtate ſupra Concilium: de virginis Mariæ immunitate à peccato & ſimilibus, de his certa quædam definire ſeu determinare cœperunt, ſuasq; definitiones pro articulis fidei haberi voluerunt: deniq; nihil tam fuit ſuperioribus viſum ſeculis impium, blaſphemum, ineptū & erroneum, quod hæc ætas ſuis ſubtilitatibus, argutijs, diſtinctionibus, ſophiſmatis, exceptionibus & oppoſitionibus non auſa ſit palàm propugnare ac defendere.

Quæſtiones blaſphemæ in tertia Scholaſtica motæ.

Omitto alias quæſtiones nō tam inutiles, quàm palam impias & pernitioſas, quas etiā in hac ipſa Scholaſtica mouerunt, & de quibus tantis viribus tamq; pertinaciter decertârunt ſæpè, vt res non ad clamorem tantum, ad vera diſsidia & conuicia, ſed nonnunquam etiam ad pugnos proceſſe-

processerit. Huius generis sunt: An Deus possit quoduis malum, etiam odium sui præcipere, & omne bonum prohibere, etiam amorem & cultum sui? An possit a se infinitum secundum omnem dimensionem producere? An potuerit hunc mundum etiam ab æterno meliorem facere, quàm fecit? An possit producere hominem qui peccare nullo modo queat? An reuelare possit alicui suum futurum peccatum, aut damnationem? Num possit aliqua distinctè intelligere, si ad illa non habeat distinctas relationes rationis? An possit respectum producere sine fundamento & termino? An possit naturam vniuersalem producere & conseruare sine singularibus? An potestatem creandi possit communicare creaturæ? An possit ex facto facere infectum, ac per hoc ex meretrice facere virginem? An quælibet persona diuina possit quamlibet naturam assumere, quomodo Verbum humanam assumpsit? An tres personæ possint simul eandem naturam assumere? An hæc propositio, Deus est scarabeus, aut cucurbita, tam possibilis posit, quàm hæc, Deus est homo? An Deus assumpserit indiuiduum humanum, an speciem? An in mente diuina sint omnium rerum ideæ, & illæ practicæ ne sint an speculatiuæ? An personæ diuinæ vero numero dicantur tres? an per relationes & distinguantur & constituantur? an Pater producat Filium & Spiritum sanctum, ratione intellectûs, an voluntatis? Item, an ratione essentiæ, an attributi, naturaliter an liberè? An hæc propositio sit impossibilis, Pater Deus odit Filium Deum? An anima Christi potuerit fallere, an falli, an mentiri? An Papa clementior sit quàm Christus fuerit, quum is non legatur quenquam à purgatorijs pœnis liberâsse? An possit vniuersum Purgatoriũ tollere? An possit arbitratu suo cœlo excludere etiam immerentes? *Et sexcenta alia disputata sunt huius generis, magnis æditis voluminibus, idq́ à magnis Theologis, præsertim professione religionis insignibus: his seriò occupatæ sunt Theologorum Scholæ: quum tamen plæraq́ sint eius generis, vt doctius nesciantur quàm sciantur, vt ridiculè quærantur, temerè definiantur.*

Quæ quum ita sint, vt inficiari non possunt, meritò huic Scholasticæ Theologiæ omnium hæresium, superstitionum & errorum seminaria in Romana Ecclesia accepta referre debent: Tertullianus enim aduersus Hermogenem, Philosophos hæreticorum patriarchas esse dicit: *nec sine graui causa D. Paulus nos monet,* ne quis nos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum.

Edidit etiam in hac Scholastica Gualterus Pictauiensis Episcopus *primus* QVODLIBETORVM *librum, magnâ omnium admiratione, circa annos Christi 1240. Hinc* Quodlibeta & Quodlibatariæ quæstiones *natæ sunt. Sunt autem* Quodlibeta *libri, in quibus eorum auctores in vtramq́ partem, Academicorum more, de quolibet etiam apice Theologico pro & contra disputant: vt nihil sit apud eos tam certum & definitum, quod non in dubium reuocari possit contrariasq́ rationes habeat. Et qui hoc possunt, optimi & excellentissimi demùm Doctores habentur.* **Quodlibetorũ origo. Gualtherus Pictauiensis. Quodlibeta quid.**

Eodem tempore Alexander de Ales *quoq́ primus in quatuor libros Sententiarum commentari cœpit, quem imitati sunt mox quàm plurimi.* **Alexander Alẽsis.**

Ex eadem hac Schola prodierunt etiam qui Determinationes, Quæstiones super quæstiones, Partes, Specula, Legendas, Marialia, Deuotionalia, Miraculorum & exemplorum promptuaria, Fidei fortalitia, Fodinas cœli, Bigas salutis *& sexcenta huius generis alia ab Innocentij IIII. temporibus scripserunt. Ecce igitur vt obscurata fuerit aurea primitiuæ Ecclesiæ facies, & quàm horribiles ac perniciosæ tenebræ, ceu nubes quædam atræ totum cælum occupantes, profligato verbo Dei, eiusq́ lumine exstincto & tantum non sepulto, in Scholis & Ecclesia exortæ sint, totumq́ mundum annis ferè quingentis in nocentissimis erroribus detinuerint.*

Durârunt enim hæ plus quàm Cimmeriæ tenebræ ab anno Christi 1020. vsque ad annum 1515. quo tempore MARTINVS LVTHERVS *&* HVLDRYCHVS ZVVINGLI- **Scholasticæ theologiæ tenebræ discussæ et scholæ reformatæ.**

VS, densissimas has nebulas & obscurissimas tenebras verbo Dei discusserunt. Sub hoc igitur re-lucentis Euangelij initium Christiani Principes veræ religioni & Reipublicæ Christianæ consultum volentes, bonarum literarum studia, inprimisque puram & synceram Theologiam ex his tenebris vindicârunt, & vel Scholas veteres reformârunt, vel alias de nouo aperuerunt.

Inter illas longè celeberrima est VVITTENBERGENSIS in Saxonia Academia: quam Elector Fridericus I. anno Domini 1502. ex Lipsensi & Tubingensi erexit, & alter Fridericus omnigenarum artium, præcipuè verò trium linguarum professoribus, sic adornauit, vt optimè constituti gymnasij exemplar hinc petere possis, Petro Mosellano teste.

FRANCOFORDIENSIS ad Viadrum ab illustrissimo Principe Ioachimo Brandenburgen. Electore ex Lipsensi anno Domini 1506. fundata, & à Maximiliano I. Imperatore varijs priuilegijs ornata fuit.

MARPVRGENSIS à Philippo illustrissimo Cattorum Principe, & propagandæ Euangelicæ veritatis studiosissimo, anno Domini 1526. erecta, & viris doctissimis exornata est: in qua & ego ante aliquot annos humaniter tractatus, & liberaliter institutus sum.

HAFNIENSIS in Dania, quæ vulgo Coppenhagensis dicitur, primò quidem per Fridericum III. circa annos Christi 1539. plantata, deinde verò à Christiano electo Rege instaurata fuit.

REGIOMONTANAM Albertus Marchio Brandenburgensis, Magnus Teutonicorum militum Magister, anno Domini 1544. instituit.

ARGENTORATI quoque anno 1538. Collegium est institutum, seu Schola iuuentutis, Iacobo Sturmio potissimùm authore, Senatore in ea vrbe primario. Hæc breui tempore sic efflo-ruit doctorum virorum industriâ ac diligentiâ, vt non solùm ex vniuersa Germania, sed & ex remotissimis nationibus eò confluerent. Instituendæ verò iuuentutis, & tanquam in Classes distribuendæ rationem, ac vniuersam docendi viam Ioannes Sturmius vir eruditissimus & Senatui primus ostendit, & post edito libro copiosius explicauit. Anno demùm Salutis 1568. Academiæ ius Maximilianus II. Imp. Argentinensibus concessit, & Rector perpetuus Academiæ creatus Ioannes Sturmius.

IENENSIS Academia solenni ritu inchoata, & priuilegia Imperatoria publicè recitata sunt die 25. Ianuarij anno 1558.

ALTORFII etiam Senatus amplissimus Norinbergensis circa annos Christi 1580. celebrem Academiam erexit.

Idem fecit quoque LEYDENSIS in Hollandia Senatus paulò ante hæc tempora, & vndiquaque doctissimos viros ad exornandam suam Academiam accersiuit.

Nec minore studio & feruore propagandi veram religionem Christianissimi Principes accensi multas Particulares, vt vocant, Scholas passim instituerunt, quarum aliquot & doctorum virorum copiâ, & omnium disciplinarum studijs non multum Academijs cedunt. Huius generis Scholas plurimas Illustrissimus & verè Christianus Princeps Fridericus III. Elector Palatinus, purioris religionis propugnator acerrimus, per totum Palatinatum plantauit: quas postea Illustrissimus Fortissimusque Princeps Ioannes Casimirus Friderici F. non tantum liberalissimè tutorio nomine fouit, sed & ex Parnasso Heidelbergico Musas doctissimas Neostadium suæ ditionis oppidum traduxit, ibique pro sua liberalitate ludum literarium aperuit.

Mauritius etiam Saxoniæ Dux anno 1544. tres literarum ludos instituit, MISSENAE, MERSPVRGI & PORTAE, singulisque locis certum attribuit numerum adolescentum. His omnibus victus præbetur atque vestitus, magistris etiam annua stipendia soluuntur ex eorum Collegiorum prouentibus, in quibus aliquando monachi, inutile terræ pondus, & tantum fruges consumere nati, [illegible] studiosis conceduntur sex anni, vt ibi erudiantur.

Geneuensis & Tigurina schola.

His Scholis Particularibus cumprimis annumerandæ sunt GENEVENSIS, quæ omnium facultatum liberaliumque artium studio multas Academias penè superare videtur: Deinde TIGVRINA, iam inde ab anno Domini 1520. cùm ob artium, tum verò maximè ob Theologiæ studia celeberrima: in ea enim docuerunt Zuinglius, Pellicanus, Bibliander, Bullingerus, Petrus Martyr Vermilius Florentinus, Conradus Gesnerus, Ioannes Vuolphius, Iosias Simlerus, Ludouicus Lauaterus, & Rodolphus Gualtherus, quorum incomparabilem

parabilem doctrinam, & singularem in sacris literis interpretandis dexteritatem felicitatemq, ex praeclaris ipsorum in sacras literas Commentarijs toti orbi notißimam esse puto. Alit in hac sua Schola magnificus Senatus Tigurinus magnum numerum ingenuorum adolescentum, ex ijs bonis ac prouentibus, qui olim monachis in Cœnobijs cesserunt, & vbi prima fundamenta in ea mediocriter iecerint, ad exteras Academias tanquam ad mercaturam bonarum artium mittuntur, ibi si cursum studiorum feliciter confecerint, domum reuocantur, & Ecclesijs vel Scholis vrbis ac agri Tigurini, qui amplißimus est, praeficiuntur.

Ex altera verò parte non minore studio Pontificij quoq, ad propagandam suam religionem, hoc est, ad plantandas omnis generis superstitiones & cultum alienorum Deorum, Academias instituerunt eodem tempore. Scholæ Pontificiæ.

Sic TREVIRENSIS, quæ quidem antiquißima omnium Academiarum Germaniæ esse creditur, sed propter varias eius mutationes, temporisq, iniuriam ferè collapsa, nuper ab Archiepiscopis Ioanne & Iacobo instaurata dicitur.

COMPLVTENSIS in regno Castellæ, à Francisco Ximene Archipræsule Toletano fundata est, anno 1517. quæ non aliunde nominis celebritatem, authore Erasmo, quàm à complectendo linguas & bonas artes, sortita est.

ANDEGAVENSEM etiam à Ludouico 2. Andegauensium Duce iam olim institutam, ante paucos annos Henricus 3. Gallorum Rex, tum vero Andegauensium Dux quoq, restituit.

ONNEDENSIS, siue, vt ab alijs vocatur, Onnatensis in Cantabria, erecta est non ante multos annos ab Abulensi Episcopo.

OSSVNENSIS fundata nostrâ ætate à Comite de Vrenna.

CIMMECENSIS in Gallia Narbonēsi siue Delphinatu nostrâ etiā tempestate instituta est.

RHEMENSIS in Campania à Carolo Guisio Cardinale Lotharingo, & Archiepiscopo Rhemensi exstructa est, nostro seculo.

VVIRZBVRGENSIS, in Francia Orientali anno 1403. à Ioanne eius loci Episcopo fundata quidem fuit; sed ob ciuiles controuersias cùm septem annos floruisset, interijt. Eam verò superioribus annis instaurauit Iulius Vuirzburgensis Episcopus, & Gregorius 13. ac Maximilianus Imp. magnis priuilegijs honorârunt.

DILLINGANAM Otthe Truchsessius, Cardinalis Augustanus erexit anno Domini 1549.

DVACENSIS in Belgio superioribus annis à Philippo 2. Hispaniarum Rege instituta est, circa annum 1556. hanc solam ob causam, ne iuuentus in Germaniam & Galliam amplius proficisceretur, ibiq, veram religionem ac pietatem imbiberet.

EBVRENSIS in Lusitania, nuper ab Henrico Cardinale Lusitaniæ, eiusdemq, loci Episcopo constructa, & Iesuitis commendata fuit.

GANDIANAM in regno Valentino ante paucos annos Gandiæ Dux erexit, vt ibi præcipuè Iesuitæ philosopharentur. Habent etiam triuiales Scholas non paucas, & procul dubio breui plures habituri sunt Iesuitæ: authores enim sunt paßim Principibus alijsq, magistratibus, vt in suis ditionibus ludos literarios aperiant, in quibus iuuentutem erudire poßint. Qua in re certè non vulgarem laudem mererentur, si non tenellos animos superstitionibus palàm impijs simul imbuerent.

CAPVT VI.

De Origine & progressu Bibliothecarum.

CVM neq, religio absq, literis tradi commodè queat, neq, literæ & Scholæ, de quibus superiore capite quædam diximus, florere absq, libris, neutra autem conseruari, & ad posteros transmitti poßint, si nulla bibliothecarum cura habeatur, profectò qui has adornant, eruditionem & pietatem res valdè necessarias plantare & conseruare student. Quemadmodum igitur nonnulli insano studio exstruendi ingentes moles colossorum & pyramidum laborârunt, alij circa curam varij generis armorum sua exornandi armamentaria occupati fue- Bibliothecarū vtilitas.

runt: sic etiam ab antiquis temporibus multorum potentissimorum Regum, principum ac populorum opus fuit bibliothecas, *tanquam castella quædam & armamentaria sapientiæ condere, easq; vel in templis, vel propè templa extruere ac adornare: quæ etiam causa est, ob quam earum Originem huic libro adijcere placuit.*

Bibliotheca apud Iudæos.

Ac Iudæos quidem aliquam saltem habuisse Bibliothecam inde apparet, quòd propter Regum Iudæorum idololatriam, & populi grauissima scelera, libri sacri amissi, vix tandem sub Iosia Rege reperti fuerunt. Sub Sedechia iterum templum cum libris exustum legitur. Verùm Esdras sacerdos post captiuitatem Babylonicam Mosis & Prophetarum libros restituit, eosque in ordinem redegit. His alios ipse addidit etiam: testatur enim, vt 4. Esdra 14. capite legitur, quòd cùm Dominum Deum rogâsset pro spiritu sancto, vt posset Iudæis restituere sacras Leges, iussus fuerit assumere quinque scribas velocissimos, & præparare multos buxos, & secedere dies quadraginta, se ipsi in corde accensurum lucernam intellectus. Cumq; de poculo sibi diuinitùs oblato bibisset, apertum esse os ipsius, & per 40. dies dictâsse libros 204. Mandatumq; sibi ait à Deo, vt quosdam omnibus promiscuè dignis & indignis, palàm legendos daret: septuaginta verò conseruaret, traderetq; sapientibus solis in populo suo, quòd in ijs esset sapientiæ fons, vena intellectus, & scientiæ flumen. *Addit præterea se ex præcepto* angeli secretiora mysteria, & reuelationes in peculiari libro scripsisse, qui abscondetetur, soliq; sapientiores Iudæorum perciperent, quos ipse sciret posse percipere, & mysteria ista seruare.

Cabala Iudæorum.

Dicitur Moses quoq; præter Leges scriptas, secretiora mysteria, vti à Deo acceperat, viuâ voce tradidisse sapientioribus tantùm, *quos Origenes* Consiliarios mirabiles *vocauit. Quæ propterea* Cabala *siue traditiones appellabantur, quòd non per literas, sed successione quadam, hæreditario iure, alter ab altero reciperet. Hanc traditionem, Legis diuinæ certissimam traditionem continentem, Esdras quoq; de Septuaginta doctissimorum virorum consilio, in libros redegisse dicitur, ne si quando propter bella & captiuitates institutus à maioribus tradendi mos obseruari non posset, cœlestis doctrinæ arcana interirent. Et hos quidem ab Esdra conscriptos libros diligentissimè in Hierosolymitana bibliotheca sacra à Iudæis conseruatos Picus tradidit. Continebantur quoq; in ea, præter Annales, in quibus singularum tribuum genealogiæ & gesta describebantur, Rabbinorum libri, qui post Esdram varia in sacram scripturã Commentaria ediderunt: vnde postea* Talmud *confectum est. Quæ cùm optimis libris, Esdra authore, referta esset, à* Tito *Rom. Imperatore euersa quidem est, vt testatur Rabbi Samuel, sed ab Alexandro Hierosolymorum Episcopo restituta. Ex hac Pamphilus Martyr præcipuam Cæsariensis Bibliothecæ partem deprompsit: Eusebius verò plurima in suam Ecclesiasticam historiam transtulit, vt Middendorpius lib. 2. Academ. refert.*

Thalmudis origo.

Literarum Hebraicarum, quibus hodie vtimur, author. Puncta Hebræorum quando inuenta.

Fuit hic Esdras ille ipse, qui literas, quibus Biblia Hebraica conscripta sunt, & quibus Iudæi hodie vtuntur, reperit post captiuitatem Babylonicam: hactenus enim ijsdem characteribus Hebræi & Samaritani vtebantur, vt testatur D. Hieronymus in Prologo Regum. Græcas Cadmus, Latinas Carmentis inuenit. Sunt qui Esdram hunc etiam authorem faciunt punctorum & accentuum, quibus afficiuntur hodie literæ Hebræorum. Sed errant illi: constat enim ex B. Hieronymi libris, ipsius tempore nulla vel puncta vel accentus exstitisse. Sunt autem adinuenta paulò post tempora Honorij Imp. anno, ab euerso templo 436. qui est à Christo 476. in Tiberiade vrbe Galileæ. Huius muneris principes fuere Aaron Aseris, & Iacobus Nephtalis filij, qui dum de nonnullarum vocum punctis inter se dissentiunt, Iudæos in duas partes diuidunt: Orientales enim quiq; Babyloniam incolunt ad fluuium Nearda, posterioris; Occidentales prioris lectionem conjectantur, vt Genebrardus in Chron indicat.

Bibliotheca apud Ethnicos. Susiana.

Apud Persas, quorum maximum imperium fuit, SVSIANA *Bibliotheca celeberrima fuit: quam Metasthenes Persa consuluit, cùm de iudicio temporum & annalium Persarum scribere voluisset, in ea enim Annales Persarum fuerunt, sicut ipse Metasthenes in historijs suis testatur. Ac verisimile est, hanc sapientissimi Prophetæ Danielis consilio, cuius summa auctoritas apud Persicos Reges fuit, institutam & exornatam fuisse.*

In

In Græcia primus omnium Pisistratus tyrannus bibliothecam Athenis aperuit, quam deinde ipsi Athenienses studiosiùs accuratiusq́; auxerunt & locupletârunt. Verùm omnem illam librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, vrbe ipsâ præter arcem incensâ, abstulit asportauitque in Persas: Et multis post annis Seleucus rex, qui Nicanor appellatus est, hos libros omnes Athenas referri curauit: Gellio teste lib. 6. cap. 17. Ac refert Egnatius in vita Claudij, quòd cùm Gothi bibliothecam hanc exurere conarentur, nonnullos eis persuasisse, libris parcendum esse, quibus dum Græci diligentius incumberent, minus ad bella idonei redderentur. Athenienses.

Eumenes Attali filius, non solùm mirandis operibus Pergamum muniuit, sed nobilissimam quoq; ibidem bibliothecam instituit, conquisitis vndiq; supra ducenta millia, libris, in hœdinis pellibus (quæ ab hoc loco postea Pergamenæ *dictæ fuerunt) descriptis, vt Volat. indicat libro 13. cap. 4. Anthrop. & Alexander ab Alex. lib. 2. cap. 30.* Pergamensis. Pergamena vnde.

De Aristotele eiusque bibliotheca Strabo libro 13. Geographiæ ita scribit: Neleus, inquit, Corisci filius, Aristotelem & Theophrastum audiuit, & successor fuit bibliothecæ Theophrasti, in qua Aristotelica inerat. Nam Aristoteles & bibliothecam & scholam reliquit Theophrasto, & primus omnium quos scimus libros congregauit. Theophrastus verò eam tradidit Neleo, Neleus eam Scepsim detulit, ac posteris dedit, hominibus sanè imperitis, qui libros inclusos ac negligenter positos tenebant. Cumq́; Attalicorum regum, sub quibus erant, studium sentirent conquirendorum librorum, ad instruendam eam bibliothecam quæ Pergami erat, eos in fossa quadam sub terra occulerunt, quos & tineis & humiditate labefactos, tandem qui ex eo genere erant Apelliconi Teio tradiderunt, magno emptos argento, Aristotelicos scilicet & Theophrasticos. Apellicon, vt qui magis esset librorum studiosus quàm sapientiæ, volens corrosiones emendare, eos transcribendos dedit, scripturâ non rectè suppletâ, quapropter libros ædidit erroribus plenos. Continuò autem post Apelliconis obitum Sylla, qui Athenas cepit, bibliothecam Romam transtulit. *Hucusq́; Strabo.* Aristotelea.

Aristoteles etiam Ægyptiorum Reges Bibliothecæ ordinem docuisse perhibetur, qui ingentem librorum numerum mox conquisiuerunt. Et Ptolemæus Philadelphus cùm in animum induxisset omnium locupletissimam & celeberrimam Bibliothecam instituere, Demetrio Phalareo maximam pecuniæ vim dedit, vt optimis libris antecessorum suorum Bibliothecam augeret ornaretq́;. Missi sunt igitur ad eum ab omnibus regibus atq; principibus Philosophorum, Rhetorum, Historicorum & Poëtarum libri, Epiphanio authore, præsertim ab Atheniensibus & Rhodijs, breuiq́; tempore instructissimam reddidit: Galenus in 3. Epidemiorum, & 1. de Natura humana refert, Ptolemæum Atheniensibus annonæ penuriâ pressis, non prius alimenta concessisse, quàm sibi tragœdiarum Sophoclis, Euripidis & Æschili autographorum potestatem fecissent. Pro quibus tamen, præter vectigalium immunitatē quindecim talēta ijsdē oppignorauit: & eadem postea cum exscriptis exemplaribus illis dono dedit. *Aristæus, qui hac de re ex professo scripsit, indicat,* se præsente rogatum Demetrium à Rege, *vt Athenæus lib. 1. cap. 1. prodidit,* quotnam in hac Bibliotheca libri essent, *respondisse,* plures quàm 20000. sed vehementer auctam iri, si non à Græcis solùm, verùm etiam ab alijs gentibus, à Iudæis præsertim, vtilissimi libri peterentur: eos enim aut emere hactenus, aut transcribere non potuisse, quòd peculiari linguâ & alijs quàm Ægyptij literis vterentur: idcirco necessarium videri sibi, vt Rex ad Pontificem eorum literas daret, peteretq́; tam ipsos libros quàm interpretes, qui eos ex Hebræo in Græcam linguam transferrent. *Facilè igitur Optimus Rex in tam laudabili & principe viro dignissimo instituto, ab Eleazaro summo Iudæorū pontifice, interpretes* LXXII. *Hebraicæ legis, sex è qualibet tribu delectos, impetrauit: quos magnâ voluptate & incredibili gaudio ad se venientes Rex excepit, & Demetrio omnia quæ ipsis necessaria essent, vberrimè suppeditare, & diligentem ipsorum rationem habere præcepit. Nec tamen Alexandriæ, regiâ vrbe, verùm septem ab ea stadijs, in insula Pharos singulis peculiarem cel*lulam *seu* ædiculam, *in qua separatim sacram legem interpretarentur, exstrui curauit, qua-* Alexandrina. De Septuaginta interpretibus.

rum ruinas, & vestigia quædam se vidisse scribit Iustinus Philosophus & martyr in Apologetico contra gentes. Vbi obiter admonendum duco, Iustini hanc sententiam de istis cellulis, sequutos esse multos ex posterioribus, vt Irenæum lib.3.cap.25. Cyrillum Catechesi quartâ: Clementem Alexandrinum lib.1. Stromat. & Augustinum lib.18. de Ciuitate Dei cap.42. quamuis idem lib.2. doct. Christ. cap.15. non audeat rem affirmare. His addunt ex recentioribus quidam Philonem lib.2. de Vita Mosis: Tertullianum in Apologetico cap.19. & Chrysostomum homil. 5. in Matthæum. Sed hi tres cellularum nullam mentionem faciunt, tantùm dicunt, mirabiliter hos interpretes in eandem & in eadem verba conuenisse. D. Hieronymus autem præfatione in Pentateuchum manifestè ridet hanc historiam. Nescio, inquit, quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo exstruxerit, &c. Itaq; ille existimat, septuaginta duos interpretes in eadem basilica sedentes, & inter se conferentes, scripturam transtulisse. Id quod probat primò testimonio Aristæi, qui negotio interfuit, & apertè dicit, eos simul conferendo singulis diebus vsq; ad horam nonam hanc versionem tandē septuaginta duobus diebus absoluisse. Idem probat testimonio Iosephi, qui cùm esset cupidissimus gloriæ suæ gentis, tamen lib.12. Antiquit. cap.2. narrans hanc historiam, cellularum ne meminit quidem. Eusebius etiam de Præpar. Euangelica cap.1. rem totam narrat sine vlla mentione cellularum, referens ad verbum, quæ habentur in libro Aristæi.

Sed quicquid sit, singuli isti septuaginta duobus diebus, Iosepho auctore, translationem, tantâ spiritus sancti virtute, perfecerunt, vt in omnibus planè conuenirent, & ne in minimo quidem verbo discreparent: vt omnes instinctu Dei perfectam, veramq; interpretationem esse faterentur. Rex igitur hos libros maxima cum admiratione & gaudio ingenti recepit, & Alexandriæ in Bibliothecam reposuit, ac cedrinis forulis, sicut & alios, inclusit: atq; his alijsq; pretiosissimis libris, qui 70000. numerum excesserunt, ornatissimam reddidit.

Alexandrinæ bibliothecæ præfecti.

Primus bibliothecæ huius nobilissimæ præfectus fuit constitutus Demetrius Phalareus, vir doctissimus. Post eius mortem Callimachus historicus filius Batti, à Ptolemæo Philadelpho vsq; ad Euergetam præfuit. Hunc proximè sequutus est Eratosthenes Cyrenæus, Callimachi discipulus, qui primus vniuersum totius orbis ambitum 252. stadiorum esse prodidit: vnde & orbis terrarum mensor appellatus est. Huic successit Apollonius Rhodius, qui Aristonium poëtam comicum successorem reliquit. Sed cùm Achillas regiæ militiæ præfectus, Iulium Cæsarem, occiso Pompeio inuaderet, Cæsar proximas circa regiam ædes incendi mandauit, vt hac ratione igne hostem depelleret. Qui ignis præter pulcherrimas domos, instructissimam quoq; hanc bibliothecam absumpsit, & septingenta lectissimorum librorum millia perdidit, vt Sabellicus testatur Enne.6. libro septimo. Aulus verò Gellius libro sexto capite vltimo, & Volateranus referunt, quòd ille librorum numerus priore bello Alexandrino, cùm diriperetur ea vrbs, non spontè, sed à militibus incensus fuerit. Restituta tamen paulò post hæc bibliotheca videtur. Nam Domitianus Imperator Romani imperij bibliothecas restauraturus, Alexandriam viros aliquot doctos misit, qui libros describerent, & alibi repertos, descriptosue cum Alexandrinis conferrent emendarentq;, vt Tranquillus & Aurelius Victor tradiderunt. Refert hæc Iacobus Middendorpius de Academijs, ex Eusebij libro quinto hist. Ecclesiast. Nicephoro libro quarto capite 14. Iosepho libro 12. capite secundo Antiquit. Clemente libro primo Stromatum & Zonara.

ASINIVS Pollio, primus Romæ bibliothecam de manubijs dicauit, eamq; doctissimorum virorum imaginibus veris & fictis exornauit. L. Lucullus, inter alias splendoris & magnificentiæ laudes hanc quoq; obtinuit, quòd numerosam & ornatam bibliothecam comparauit, quam omnibus, etiam peregrinis patere voluit: vt Plutarchus in eius vita indicat.

OCTAVIA Augusti soror & Marcelli vxor, præcipui nominis bibliothecam maximis sumptibus & impensis, Romæ instituit: de qua Alexander ab Alexandria libro quarto capite 25.

Sub Neronis autem imperio bibliothecæ omnes Romæ, in quibus præstantissimi libri, & clarissimorum virorum monumenta, grauissimo pernitiosissimoq; incendio simul omnes perierunt: vt mirandum non sit, quòd veteri historiâ careamus. Et sanè nisi sequentes Imperatores Vespa-

Vespasianus, Domitianus, Traianus, Adrianus & similes, eas maximis curis sumptibusq́ immensis restituissent, nulla ferè optimarum rerum memoria superesset hodie.

C. PLINIVS Secundus, vir doctissimus, non solùm Romæ, sed & Nouocomi in municipio suo bibliothecas dedicauit, vt Ioan. Catanæus in eius vita testatur.

SAMMONICVS Serenus bibliothecam comparâsse dicitur, in qua 62. millia voluminum fuerint.

Non minorem autem operam, studium & curam Christianorum Principes, pace post diuturnas & cruentas persequutiones Ecclesiæ redditâ, in bibliothecis dedicandis, comparandis & exornandis adhibuerunt, quod vix aliâ commodiore viâ Euangelium vel propagari vel propugnari posse pro sua prudentia facilè intelligerent. Itaque ALEXANDER Hierosolymitanus Episcopus nobilem Hierosolymis bibliothecam instituit, in quam primorum, post Apostolorum tempora, Ecclesiæ doctorum scripta reposuit, quibus haud mediocriter se adiutum in scribenda historia Ecclesiastica testatur Eusebius libro sexto, capite vigesimo primo. Cæsarea bibliothecam aperuit IVLIVS Africanus. Eam postea ad triginta millia voluminum auxit EVSEBIVS Cæsariensis Episcopus & PAMPHILIVS Laodicenus presbyter. Hanc bibliothecam D. Hieronymus in rebus difficilioribus consuluit, & ad castigatissimorum exemplorum veritatem veteris Testamenti libros emendauit, vt testatur in Psalmum 1. & cap 3. epistolæ ad Titum. Cumq́ nonnihil collapsa esset, Euzoius Cæsariensis Episcopus eam restaurare conatus est, vt referunt Hieronymus in Catalogo scriptorum Ecclesiast. Eusebius lib. 3. & Iacobus Middendorpius de Academijs. Bibliothecæ apud Christian. Hierosolymitana. Cæsariensis.

Inprimis autem memorabile in hac causa fuit studium, industria & solicitudo CONSTANTINI, vt nomine sic pietate Magni, qui passim ingruentibus hæreticis Catholicorum doctorum scripta, & interpretationes Sacræ scripturæ, quas superiores tyranni ferro & flammis funditùs delere conati fuerant, in bibliothecis reponere & asseruare iussit, vt ijs armis ex his armamentarijs depromptis, hæretici facilius oppugnari possent: exstat ea de re epistola ad Eusebium Nicomediensem apud Eusebium libro 4. de vita Constantini. Et credibile est hunc Imperatorem prima iecisse fundamenta Constantinopolitanæ ad Sophiæ templum bibliothecæ, quæ progressu temporis adeò exornata fuit per Theodosium iuniorem Imperatorem, vt decem myriades librorum contineret. Nam sacrorum librorum congerendorum tam studiosus fuisse legitur, vt eâ laude Ptolemæo Ægyptio haud inferior esset. Multos sanctorum Patrum libros suâ manu descripsit, & in hanc bibliothecam reposuit, teste Nicephoro libro 14. cap. 3. Delati sunt ex hac bibliotheca in sextam Synodum Constantinopolitanam generalem Constantini V. Imp. iussu sanctorum Patrum libri, ex quibus Monothelitæ erroris conuicti sunt, vt Platina in Agathonis 1. vita indicat.

IVLIANVS apostata quoq́, vtilitatem bibliothecarum animaduertens, Antiochiæ, in suburbio Daphne dicto, nobilem bibliothecam instituit. CAROLVS item M. Aquisgrani in palatio suo bibliothecã dedicauit, et magnâ copiâ librorũ exornauit. Quod studiũ sanctissimi principis æmulatus est Ludouicus Pius eius filius. Quia verò mox post Caroli M. tempora magis magisq́ à pietate degeneratum est, & eius loco in Ecclesia Ceremoniæ, statuta humana, variæque ἐθελοθρησκίαι, hoc est, cultus peculiari hominum arbitrio suscepti inualuerunt, factum est simul, vt ferè nulla quoq́ librorum ratio seu cura amplius haberetur, sed potius ceremoniæ operosæ in templis & monachorum lustris, nec non bella & Mauortia arma tractarentur. Quæ barbaries vsq́ ad renascentis Euangelij lucem durauit, quo tempore simul Deus Opt. Max. multos pietate spectatos principes excitauit, qui libros hinc inde cum tineis & blattis pugnantes vindicârunt, vndiquaq́ etiam ex remotissimis locis conquisiuerunt, & in hoc studio nullis, quatúmuis immensis sumptibus, pepercerunt. Quos inter præcipuè nominandi hîc mihi honoris causâ, tanquã summi studiorum Mecœnates & patroni, videntur Galeatius 2. vicecomes, Nicolaus 5. Pontifex Max. Alfonsus Arragonum & Siciliæ rex, Cosmus & Laurentius Medicei, Matthias Coruinus Vngariæ rex, Ioannes Picus Mirandulæ Comes, Franciscus 1. Galliarum rex, nec minus literis quàm armis clarus, Fridericus Feltrius Vrbini Dux, Fuggeri, alijq́ plures tam politici, quàm ecclesiastici viri, sicut videre licet volumine 1. lib. 4. Theatri vitæ humanæ. Horum

exemplum imitari debent hodie, omnes Principes & magistratus Christiani. Nec est quòd sumptus immensos causentur. Nero persæpe vno puncto plus quadringentis sestertijs perdidit, Suetonio teste. Asinius Celer mullum vnum septem millibus nummûm emit, vt Macrobius indicat lib.3. Ælius Verus Imp. duodecim conuiuis cœnam dedit, sexagies centenis millibus sestertijs instructã, vt refert Sabellicus lib.5. Enne 7. Cleopatra reginarum Ægypti nouissima, vnâ cœnâ centies H-S. absumpsit: nam aceto liquefactum vnionem, precio 250000. coronatorum æstimatum absorbuit. Cæsar Borgia Alexandri 6. filius, quotidianis conuiuijs ducentos aureos dicauit, Rauisio authore. Et scimus hodie quantos sumptus multi faciant in conuiuia, feras, viuaria, canes, equos, gemmas, vestimenta, supellectilem & similes res inanes ac friuolas: huius sumptus si vel tertiam partem conuertant in bibliothecas, & emant authores sacros, doctos, probatos & bonos, non solùm veram religionem & studia bonarum literarum eo pacto vehementer propagabunt, sed etiam sibijpsis sempiternam memoriam, & immortalem gloriam apud omnes bonos comparabunt.

CAPVT VII.

De Origine & Progressu Typographiarum.

QVONIAM non solùm bonarum literarum studia, sed & bibliothecæ artis excusoriæ vel typographicæ beneficio plurimùm augeri & exornari possunt, non à proposito nostro fortasse alienum fuerit, si de nobilissimæ huius artis Origine & Progressu pauca in medium afferamus. Inuenerat & excogitauerat Berchtoldus Niger (Schwartz) malè feriatus monachus Germanus, circa annos Christi 1380. quando schisma ingens in Romana ecclesia erat inter Vrbanum VI. & Clementem VII. quod bella cruentissima, Pontificibus authoribus, inter Gallos & Vngaros sequuta sunt, æreum tormentum, quod bombardam seu sclopetum vocant: quo nihil vnquam humano generi perniciosius inuentum fuit: dignusq́; adeò fuisset author, in quo, sicut in Perillo, huiusmodi tormentum primò expertum esse::

Bombardarum author.

Neq; enim lex æquior vlla est,

Quàm necis artifices arte perire suâ. Vt Ouidius in 1. de Arte amandi egregiè cecinit.

Sed haud diu post diuina sapientia, iustitia & bonitas, fraudem hanc Satanæ egregiè vlta est. Nam eodem anno quo Fridericus III. sapientissimus Princeps imperij Germanici habenis positus fuit, Ioanni Gütenberg ciui Argentinensi typographicam artem commonstrauit. Qua de re Polydorus Vergilius lib.2. cap.7. de Rerum Inuent. qui primi libros ediderint, aut bibliothecas publicauerint, aut inuenerint artem literas imprimendi memorans, ita scribit: Asinius Pollio Romæ primus bibliothecam dicando, ingenia hominũ Rempub fecit. Fuit illud omnino magnũ mortalibus munus, sed nequaquã conferẽdũ cum hoc, quod nostro tempore adepti sumus, reperto nouo scribendi genere. Tantum enim vno die ab vno homine literarum inprimitur, quantum vix toto anno à pluribus scribi posset. Ex quo adeò disciplinarum omnium magna librorum copia ad nos manauit, vt nullum amplius superfuturum sit opus, quod ab homine quamuis egeno desiderari possit. Illud insuper adde, quòd authores quoq; plurimos tam Græcos quàm Latinos ab omni prorsum interitus periculo vindicauit. Sed huius artis inuentionem nemo fide maiori exposuit, quàm Iacobus Vuimpfelingus in Epitome rerum Germanicarum cap.65. Anno, inquit, 1440. Friderico III. Romano Imp. magnum quoddam ac penè diuinum beneficium collatum est vniuerso terrarum orbi à Ioanne Gütenberg Argentinensi, nouo scribendi genere reperto. Is enim primus artem impressoriam, quam Latiniores excusoriam vocant, in vrbe Argentinensi inuenit. Inde Moguntiam veniens, eandem feliciter compleuit: hinc Funccius in Chron. certissimum esse dicit, Moguntiæ primum prælum fuisse. Interea Ioannes Mentel, id opificij genus inceptans, multa volumina castigatè & politè Argentinæ imprimendo, factus est breui opulentissimus. Huic successit Adolphus Ruschius: mox

mox Adolpho Martinus Flachus: qui & ipsi Argentinenses, in natali solo cum laude & gloria hanc artem exercuerunt. Nec solùm nostri hac in arte floruerunt Argentinæ: sed eandem etiam alibi tractantes, & decus & emolumentum sunt consequuti. Ita Sixtus Rufsinger Argentinus, Neapoli anno 1471. libros quomodo imprimi posint, primus monstrauit: ob quod factum regi Ferdinando & Neapolitanæ nobilitati charissimus exstitit. Huic sæpè ab ipso rege Episcopatus & amplissimæ dignitates oblatæ sunt. Præterea Vdalricus cognomento Han, sub idem ferme tempus formas librarias, rem inauditam, nec vnquam Romanis visam, Romam attulit.

Celebrat hanc artem Philippus Beroaldus his versiculis:

O Germania muneris repertrix,
Quo nil vtilius dedit vetustas,
Libros scribere quæ doces premendo.

Vide etiam Nauclerum volum. 2. Generat. 49. Ego verò propterea hanc artem è cælo missam, adeoq; amplectendam, exosculandam & extollendam putârim, quòd in nulla alia plus præsidij habeat Ecclesia Christi aduersus Gog & Antichristum, pseudoprophetam & sophistam maximum, quippe qui hac arte fortius quàm nullo bellorum apparatu expugnari ac deuinci posit. Prædixit hoc diu ante Sibylla Erythræa, *quæ, vt Augustinus testatur lib. 18. de Ciuit. Dei, Romuli temporibus claruit. Ea enim de nouißimo seculo, & Antichristi furoribus vaticinans, eum* LINO *tandem perdendum esse dixit. Sic enim habet carmen Græcum:*

Ἄ' ιλινος ἔκτοτε καιρὸς, ὅτι λίνος αὐτὸν ὀλεῖται

Miserum inde tempus, quia linum perdet eum.

Paratur enim & conficitur illa materia, in qua scribimus & libros excudimus, ex lineo panno minutatim contuso in aquis, & glutino iterum densato: quam chartam lineam appellant, abusione veteris nominis, Papyrum. *His armis lineis pugnatur contra Gog: his tormentis, sclopetis, telis, hastis & gladijs vulnera lethalia ei infliguntur. Vt verißimum sit quod D. Paulus scribit:* Eligere Dominum infirmas res, & quas mundus vilipendat: quibus alta, firma, præpotentia, inexpugnabiliaq; mortalium iudicio, & molitiones immanes Satanæ ac mundi, quæ insurgunt aduersus scientiam & voluntatem Dei, subuertat. *1. Corinth. 1.*

Sunt quidam qui dubitant, satiúsne fuerit, hanc artem, vti nunc est, habere, an propter grauißimos abusus nunquam repertam fuisse: non expendentes, propter abusum rei bonæ & vtilißimæ non tollendum esse vsum legitimum. Deinde etiam facilè abusus omnis nobilißimæ huius artis tolli poterit, si viri doctißimi, sapientißimi, prudentißimique constituantur, nihilq; sine graui & iusta pœna permittatur typis excudi, quod non ab istis approbatum sit: quæ consuetudo in vrbe Tigurina diligenter obseruatur.

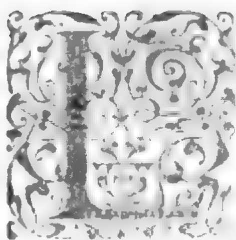

DE ORIGINE ET PROGRESSV CONSECRATIONVM ET DEDICATIONVM TEMPLORVM AC RERVM AD TEMPLA PERTINENTIVM LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

De Origine & vero vsu Consecrationum & Dedicationum in genere.

Dedicationes licitæ quæ.

ICET, imò iure pietatis requiritur, vt in prima cuiusq; rei vsurpatione, gratias Deo agamus, eiusq; bonitatem celebremus, idq; congruâ & decenti laude, & collati boni religiosum ac sanctum vsum exposcamus: habet enim hæc consuetudo iusta fundamenta ex diuinis literis. Moses siquidem cùm exstruxisset Tabernaculum, sacrauit illud cum mensa, altari, æreis vasis & omnibus vtensilibus, non solùm diuinis precibus, verùm etiam Olei vnctione Domino iubente liniuit. *Exod. 20. De Consec. dist. §. 1. Solomon quoq; cùm perfecisset Templum,* illud cum altari & reliquis ad diuinum cultum pertinentibus consecrauit. *3. Reg. 6. Similiter Iudas Machabæus templum Hierosolymitanum repurgatum, sacris legitimè factis rursum consecrauit. Nec tantum dedicârunt Templa, verùm alia permulta, vt Domus: & iccircò Psal. 30. inscriptio est,* Dedicatio domûs Dauidis. *Tùm etiam homines initiare dicuntur Domus, cùm primùm in eis edere, bibere & habitare incipiunt. Quod pij citra preces & gratiarum actiones minimè faciunt. Dauid itaq; cùm domum suam consecraret, Odam seu Psalmum composuit, quo & ipse Deo gratias egit, & pium, religiosum, sanctumq; vsum illarum ædium postulauit. Huiusmodi quoq; dedicationis in Deuter. 20. fit mentio, vbi præcepta de re bellica traduntur. Voluit sanè Deus, à militia permultos eximi, & illos inter cæteros, qui cùm domum exstruxissent, non adhuc dedicando eam consecrauerant & vsurpauerant. Et in libro Nehemiæ dedicatio mœnium ciuitatis commemoratur, quæ nihil aliud fuit, nisi quòd muris vrbis instauratis, populus vnà cum Leuitis & Sacerdotibus, nec non principibus, eò se contulit: ibiq; gratias Deo egerunt, de mœnibus reædificatis, & iustam ciuitatis vsuram postulârunt. Hac etiam ratione priusquam sumamus cibum, illum consecramus: non quòd opinemur diabolum in illo hærere, vel ipsum naturâ suâ malum esse:* Quia vidit Deus cuncta quæ fecit, & erant valdè bona: *& Paulus 1. Tim. rectè dicit,* Bona esse quæ Deus fecit, & ideò nihil reijciendum quod cum gratiarum actione sumatur: sanctificatur enim per verbum Dei & preces. *Verùm nostrâ consecratione primùm Deo gratias agimus, quòd hæc subsidia vitæ nobis prouiderit: deinde petimus, ne corpora nostra eis lædantur, quòd intemperantiâ laboremus, quâ postea in morbos facilè incidimus, & dum crapulâ seu ebrietate grauamur, apta instrumenta vel rationis, vel Spiritus sancti esse non possumus.*

Neq; illud tacendum est, Iudæos consueuisse templum, non solùm recens exstructum dedicare, sed etiam reparatum, & à contaminationibus repurgatum. Hoc fecerunt cùm post reditum è Perside, templum & altare denuò reparâssent. Iudas etiam Machabæus, quando templum ab Ethnicis pollutum Antiochi spurcissimâ idololatriâ, reformauit. Huiusmodi repetitæ Dedicationes Græcâ voce ἐγκαίνεια dicuntur, quas Latinè dicere possemus Renoualia, *seu* Renouales dies: *quæ non tantùm semel hodiè celebrantur, sed anniuersariæ sunt eorum solennitates.*

Dedicationum ritus apud Iudæos.

Cæterùm quæ Iudæi fecerint in suis dedicationibus, sacra historia luculenter tradit. Dedicârunt ac initiârunt sua, non simplicibus & nudis verbis, sed adiectis externis ritibus, signis inquam & symbolis, quæ cernerentur: Non vtique quòd crediderint rebus ipsis inhærere aliquam sanctitatem

sanctitatem seu qualitatem diuinam: cùm enim sint inanimata, sanctitatis minimè sunt capacia: verùm sic putârunt, quòd ritibus à Deo institutis, quæ consecrabantur, instrumenta fierent diuini spiritus, quibus hominum fidem excitarent. Nec falsi sunt: quoniam illa pro eo tempore verbum Dei habebant.

Apud Ethnicos quoque dedicationes & consecrationes variæ atque multiplices fuerunt. Has præsertim apud Romanos magno in pretio fuisse, non tantùm ex eo colligitur, quòd templum primum Ioui Feretrio *Romæ, ab vrbis regnique conditore Romulo, dedicatum testis est Liuius Decad. 1. lib. 1 sed etiam ex illa M. Horatij Puluilli atque Valerij Publicolæ Coss. historia id constat: de qua sic Liuius lib. 2. Dec. 1.* Nondum dedicata erat in Capitolio Iouis ædis. Valerius Horatiusque Coss. sortiti, vter dedicaret, Horatio sorte euenit. Publicola ad Veientinum bellum profectus. Aegrius quàm dignum erat, tulere Valerij necessarij, dedicationem tam inclyti templi Horatio dari: id omnibus modis impedire conati, postquam alia frustra tentata erant, postem iam tenenti Consuli fœdum inter precationem Deûm nuncium incutiunt: mortuum eius filium esse, funestaque familia dedicare eum templum non posse. Non crediderit factum, an tantum roboris fuerit, nec traditur certum, nec interpretatio facilis est: nihil aliud ad eum nuntium à proposito auersus, quàm vt cadauer efferri iuberet, teneret postē, precationem perageret, & templum dedicaret. *De templorum dedicatione et inauguratione apud Ethnicos.*

Consecrabantur autem apud Ethnicos quoque non tantùm ædes sacræ, sed & homines: eiusque rei causam Cic. 2. de Legibus reddit: nempe, quòd mysteria quæ illis tradebantur, initia quædam vitæ humanæ essent: quibus homines à dura & agresti vita transferrentur ad humaniorem & cultiorem. *Quin & pueri dicebantur initiari, cùm ablactarentur, quòd tunc ad aliud vitæ genus traducerentur: nimirum à lacte ad solidiorem cibum atque potum. Vnde consecrari dicebantur Deabus Edidiæ ac Potinæ. Quarum rerum etiam in sacra historia vestigia quædam exstant.*

Hæc omnia tam Iudaica quàm Ethnica, κακοζηλίᾳ quadam ad se pertraxerunt Papistæ. Habent enim suas repetitas et anniuersarias dedicationes ac consecrationes: neque etiam aquam, panem & vinum solùm consecrant, sed homines, sacerdotes, altaria, vestes, vasa cæteraque vtensilia templorum: vt sunt mantilia & mappæ, calices, patinæ, cerei, thura, agnus paschalis, cœmeteria: item oua, aqua lustralis, rami palmarum, virgulta, herbæ, olera, legumina, fabæ, omnes denique fructus: & eò ventum, vt etiam Campanas ipsas consecrent: quæ omnia ex sequentibus patebunt. *Christianorum in suis dedicationibus κακοζηλία.*

Gratianus de consecr. dist. 1. c. tabernaculum: & Durandus in Rationale diuinorum lib. 1. cap. 6. dum ea, quæ in dedicationibus huiusmodi templorum aliarumque rerum ineptè ab ipsis fiunt, excusare volunt, tali argumento vtuntur: Si illi, qui vmbræ Legis deseruiebant, hoc faciebant: quanto magis nos, quibus veritas patefacta est, hoc facere conuenit, *& quæ ibi sequuntur reliqua. Digna profectò huiusmodi theologis ratio: cui apprimè conuenit præterea interpretatio, quæ in eiusdem glossa legitur:* si enim, *inquit,* id gentiles faciebant, multò magis facere debemus nos: & sic est argumentum, quòd possumus argumentari ab exemplis infidelium. *Hæc Glossa: Glossator itaque hæc instituta à gentilium: author verè, cuius interpres est, à Iudæorum authoritate & exemplo probat atque confirmat: quibus haud dubiè eodem iure adiungi poterit & alia ratio Durandi, eiusdem ponderis, quam in eodem argumento his verbis recenset:* Nabuchodonosor etiam Rex, vocauit omnes satrapas, optimates & tyrannos ad dedicationem statuæ aureæ, quam fecerat. *Hæc ille. Sed hoc à Dedicationibus veteris Testamenti, de Ethnicorum enim nil attinet dicere, desumptum argumenti genus infirmissimum est: quia de ceremonijs & ritibus veterum non ita licet concludere. In præceptis moralibus firma esset ratio, sed in ceremonijs, quæ typi & vmbra fuerunt, non ita fas est ratiocinari, cùm omnia eius generis mandata sint per Christi aduentum abolita, nisi Iudaismum in Ecclesiam Christi reducere velimus. Quo simul Durandi totum Rationale diuinorum officiorum confutatur: in eo siquidem omnes ceremonias Papistarum ex Iudaismo probare conatur. Ita quoque patres Cōcilij Coloniē. anno 1536. habiti, parte 9. cap. 12. excusare ni-* *Argumentū inualidum pro cōfirmatione dedicationum Christianorum.*

tuntur suas dedicationes, simulq́; se iudaizare negant: cùm tamen nihil in excusatione sua ex verbo Dei afferant, nisi quantum ad sua instituta ex veteri Testamento detorquent. Deinde Iudæorum dedicationes verbum & mandatum Dei expressum habuerunt: in nouo autem Testamento nihil tale præcipitur. sed potius docetur, tempus iam esse, quo sublatæ sint vmbræ & ceremoniæ, & quo Pater in spiritu ac veritate potius adorandus, non ceremonijs, traditionibus aut constitutiunculis humanis colendus sit. Firmius igitur hoc argumentum in contrariam partem retorqueri posset. Nam si aduentûs sui splendore Christus vmbras & figuras omnes Iudaicarum ceremoniarum discußit & dispulit, patefactâ earum veritate; quæ diu sub his inuolucris tanquam obtecta delituerat, ideò eam ipsam ob causam maximè ab eiusmodi superstitiosis ceremonijs, non Ethnicis solùm, verùm etiam Iudaicis Christianos abstinere decet. Aut si ceremonias Leuiticas, non modò tanquam inanes & superuacaneas, sed etiam vt damnosas & exitiosas abrogari oportuit, ne ijs Christi beneficium vel abrogaretur, vel vis eius eneruaretur, quid malùm, opus est aut nouas ceremonias ingenio humano excogitatas accersere, aut iam olim exoletas in vsum reuocare, quibus velut postliminio non solùm Iudaismus, sed & Ethnicismus, tanquam abrogato Christianismo restituatur? Deinde cogitent quantum intersit inter Legem & Euangelium & vtriusq́; ministerium: item inter vmbras seu figuras, & earum patefactam veritatem, ac denique inter Mosem & Christum, inter Leuiticum & Euangelicum Sacerdotium. Deniq́; si Deus illas reijcit imò execratur ceremonias, quas tamen ipsemet instituit, cùm in alium finem superstitiosè ijs vterentur, quanti has eum facere existimabimus, quæ non modò ab illo traditæ & præscriptæ non sunt sed totæ ab hominibus superstitiosis adinuentæ ac institutæ?

CAPVT II.

De Origine Dedicationum & Consecrationum templorum apud Christianos.

A quibus Dedicationes templorum institutæ.

DEDICATIONES *seu Consecrationes Templorum à primis Episcopis Romanis institutæ sunt, si Decretalibus eorum Epistolis fidem aliquam habere volumus. Nam in altera Clementis epistola ad D. Iacobum ita scribitur:* Ecclesias facite per congrua loca, quæ diuinis precibus sacrare oportet, & in singulis sacerdotes diuinis orationibus dicatos poni. *tom. 1. Concil. De Pio Pontifice Platina in vita eius indicat,* quòd, rogatu primò Praxedis thermas Nouati in vico Patricij in honorem sororis suæ D. Prudentianæ dedicârit. *Quæ Euaristus, Higinus & alij nonnulli primorum Pontificum Romanorum de basilicarum & templorum Dedicationibus statuerint postea indicabimus. Sed hæc probari non possunt: Neq; enim aut facultates alere, aut basilicis, templis & ædificijs publicis construendis operam dare tum sinebant continuæ & atroces in omnibus locis persequutiones, id quod supra ostendimus. Præterea etiam de Dedicationibus huiusmodi Templorum in historijs aliarum Ecclesiarum, præter Romanam, primis illis post Ascensionem Christi seculis nihil omnino legitur. Sed quia Romanistis hoc semper curæ fuit inprimis, vt suas leges, instituta, ritus & consuetudines, adeoq́; cultum suum externum totum, quoad eius fieri posset, antiquitatis authoritate seu potius fuco commendarent, redderentq́; augustiorem, effectum est, vt à prisca vetustate sæpe authores accersant, quibus nihil vnquam simile ne in mentem quidem venit. Sed quoscunque iactent authores, dum alios, quàm Christum, aut Prophetas & Apostolos producunt, satis declarant, quo loco habendæ sint humanæ istæ traditiones, quibus Deus irridetur, non colitur.*

Vt vt verò hæc se habeant, rectius illi sentire videntur, qui Felici 1. tribuunt, quòd ritum dedicandi templa de nouo instituerit. *Vixit enim ille, & Rom. pontificatum tenuit sub M. Aurelio Quintilio & Valerio Aureliano Impp. quo tempore in eminentia, felicitate & commoditate summa Christianorum res fuerunt, Eusebio teste libro 8. capite 1. Credibile ergo, licuisse illis tum vel templa de nouo condere, vel Ethnicorum repurgare: vnde mirum non est, si ea quoq; cum maximo gaudio suo cultui dedicârant & consecrârunt. Panthal. in Chron. ex Volat.*

Volaterano. Petrus tamen de Natalibus li. 10. cap. 38. testatur apertè, Siluestrum 1. consecrationes Altarium & Templorum instituisse primùm. *Petrus Martyr etiam S. Theologiæ in Schola Tigurina Professor acutißimus, alijq; docti, in historijs versati & antiquitatis studiosi viri, in ea prorsus sunt sententia, Constantinum M. occasionem & initium huiusmodi apud Christianos tēplorum Dedicationibus dedisse. Ille enim cùm Byzantium instaurâsset, eaq; vrbe decreuisset vti pro sede Romani Imperij, voluit eam Deo consecrare: atq; ad eius dedicationem 318. Patres, qui Nicænam Synodum eo tempore celebrauerant, vocauit. Idem quoq; Imperator Hierosolymam profectus, templum admodum magnificum Christo exstruxit, ornauitq; anathematis innumeris: & euocauit eò Episcopos illos, qui Tyri Concilium habebant, vt ad ipsum dedicandum venirent.*

A quibus templa dedicari seu consecrari debeant.

A*Vthor libelli de Paßione Domini apud Athanasium indicat, post annum demùm Domini 300. institutum fuisse, vt Episcopi solùm templa consecrent, non minores Sacerdotes. Martinus autem Polonus, Platina, Sabellicus Enne. 8. Volateranus, Nauclerus Gen. 16. Polyd. lib. 6. c. 8. Panthal. in Chron. Balæus in vita Felicis. Valer. Ans. Ryd. hoc tribuunt Felici 3. qui Episcopatum Rom. tenuit circa annum Domini 527. Confirmatur in Concilio Spalensi act. 8. pag. 188. Et præcipitur etiam 26. q. 5. ministrare. de consec. dist. 1. c. nemo extra de consec. Eccles. quòd in dubijs. Vnde Concilium quoq; Carthaginen. q. 6. c. 3. prohibet hoc facere Sacerdotem, neue hoc alicui inferioris ordinis demandet statuitur, extra eo. aqua. Refert Durandus in Ration. diuinorum lib. 1. c. 6.*

Socrates lib. 2. c. 8. asserit, Canonem Ecclesiasticum iubere, ne qua canonicè dedicetur Ecclesia, sine consensu Romani Episcopi. *Quem verò intelligat Canonem, non facile est intelligere: nam inter Nicænos nullus talis exstat. Sed videtur Socrates ex epistola Iulij Papæ hanc phrasim accepisse lib. 2. ca. 17. de quo non est mirum si mysterij iniquitatis more, canones sibiipsi de suo iure mentitus est. Sozomenus lib. 3. eandem historiam referens, non meminit canonis de consecrandis templis cum consensu Romani Episcopi. De Gelasio item 1. qui Episcopatum Rom. circa annum Domini 495. tenuit, refertur de consec. dist. 1. c. præcepta synodalia. &, Basilicas nouiter. quòd statuerit*, Ne basilicæ nouæ, seu nouiter institutæ, sine præceptione Papæ dedicentur. *Idem etiam ad Ioannem Soranum Episcopum scripsit*, Ne publicæ processiones fiant, in Oratorijs, quæ præter auctoritatem sedis Apostolicæ fuerint consecrata *dist. ead. c. certum est. Ex his concludunt Doctores Canonum*, Ecclesiam, datâ potestate à Rom. Pontifice, à solo proprio Episcopo, aut saltem eo, cui consecrandi partes is demandârit, consecrari posse. *Ratio quâ Durandus probat hoc munus soli Pontifici conuenire, hæc est*: Quoniam, *inquit*, gerit Imaginem Christi, & figuram summi Pontificis Christi, spiritualiter dedicantis, sine quo nihil possumus in Ecclesia stabilire: vnde ipse ait, sine me nihil potestis facere: & in Psal. Nisi Dominus ædificauerit domum. Vnde Concilium Carthaginense prohibet hoc facere sacerdotem, nec potest hoc alicui inferioris ordinis demandari.

Socratis locus de non consecrandis tēplis sine Rom. pōtificis authoritate.

Hæc autem authoritas antiquitùs semper fuit politici magistratus. Nam Solomon Rex, non Pontifex, iussit dedicari suum templum, & ipse illius Dedicationis præcipuas obiuit partes, vt est videre 3. Reg. 8. Idem postea templum, cùm ab Achaso rege pollutum esset, Ezechias aperuit, & sacerdotibus, vt denuò perpurgarent & consecrarent, imperauit. Esdræ 6. c. non summus Pontifex, licet insignis ac celebris Meßiæ typus eßet, verùm filij Israël, sacerdotes, Leuitæ & reliqui filij transmigrationis vnà templum sub Zorobabele ædificatum dedicâsse memorantur. Ac licet sit credendum, ipsum in hac actione non postremas partes tenuisse: tamen hæc potestas non illi soli aßignatur, sed eius persona perinde ac reliquorum sacerdotum ipsius ordinis nomine tantùm notatur.

Inauguratio & consecratio nō cuiuis apud Ethnicos concessa.

Non licebat etiam cuiuis apud Ethnicos templa dedicare, sed Consulibus tantum & Imperatoribus: item Decemuiris & Censoribus, & alijs huiusmodi: vt ex illa historia intelligitur Cn. Flacij, quam etiam Liuius Dec. 1. lib. 9. narrat. Is enim, *inquit*, scriba, Patre libertino, humili fortunâ ortus, & ædilis curulis ædem Concordiæ in area Vulcani summâ inuidiâ Nobilium dedicauit, coactusq́ consensu Populi Cornelius Pontifex mox verba præire, cùm more Maiorum negaret, nisi Coss. aut Imperatorem posse templum dedicare. Itaque ex authoritate Senatûs latum ad Populum est, Ne quis templum arámue iniussu Senatûs, aut Trib. plebis partes maiores dedicaret. *Illa lex lata fuit à Q. Papirio Trib. pleb. quæ idcirco Papyria appellata est. Eius etiam fit mentio apud Ciceronem in Orat. pro Domo sua.*

Dedicaturus tēplum cogebatur id prius ad Sacerdotū collegium referre

Ille autem, qui dedicare volebat, prius ad Sacerdotem publicorum atq; Pontificum Collegium referre id cogebatur. Sic enim Cicero pro Domo sua inquit; C. Cassiū Censorem de signo Concordiæ dedicando ad Pontificum Collegium retulisse, eiq; M. Æmilium Pontificem Maximum pro Collegio respondisse: nisi eum populus Romanus nominatim præfecisset, atque eius iussu faceret, non videri ea rectè posse dedicari. Quid? Cùm Licinia virgo Vestalis, summo loco nata, sanctissimo sacerdotio prædita, T. Flaminio, Q. Metello Coss. aram, & ædiculam, & puluinar sub saxo sacro dedicâsset, non eam rem ex auctoritate Senatûs ad Collegium Sex. Iulius Prætor retulit? *Idem:* Atque ille tamen Quintius Martius Censor ad Collegium retulit: tu ad quem retulisti? Si quid deliberares, si quid tibi aut piandum, aut instituendum fuisset religione domesticâ, tamen instituto cæterorum vetere ad Pontificem detulisses: Nouum delubrum cùm in vrbis clarissimo loco, nefando quodam atq; inaudito instituto inchoares, referendum ad sacerdotes publicos non putasti? At si Collegium Pontificum adhibendum non videbatur, nemóne horum tibi idoneus visus est, qui ætate, honore, auctoritate antecellunt, vt cum eo dedicationem cōmunicares? *Ex quibus colligimus, non licuisse iniussu Populi & inscio Sacerdotum Collegio, cuiquam templum, aut aram, aut quiduis aliud dedicare.*

Vnde, quemadmodum etiam ex multis alijs, perspicuum fit, Romanos Pontifices ea tantùm ex legibus, institutis ac ritibus Mosis atq; veteris sacerdotij decerpere, & ad imitationem sibi sumere, quæ allubescunt, quæq́; torqueri quoquo modo possunt ad tyrannidem eorum stabiliendam. Quemadmodum igitur Iulius Cæsar olim, quicquid pōtificibus, tribunis, dictatori, consulibus potestatis ac dignitatis in Romana repub. fuit, id omne sibi vendicauit, vt ne quid ei ad summam potentiam deesset: sic etiam Pontifices Rom. quicquid in sacris literis, in Ecclesia veteri, in exterarum gentium ritibus ac legibus vsquam fuit, quod quidem ipsis ad augendam stabiliendamq́; potentiam vsui futurum videretur, id omne per fas & nefas ad se solos pertraxerunt. Hæc verò tyrannis non solùm Iudæis, sed & primitiuæ Ecclesiæ Christianis planè incognita fuit. Nam sub Christianis principibus, Eusebius Episcopus Hierosolymitanum, & Athanasius Alexandrinum, non dedicari posse existimârunt, nisi iubente Constantino Imperatore.

Quæ templa consecranda.

IN *Bracarensi Synodo cap. 6. præcipitur,* vt si quis basilicam quæstûs causa ædificet, nullus Episcoporum eam consecret. *De consec. dist. 1. c. si quis basilicam.*

In eadem Synodo 2. cap. 5. circa annum 610. sancitur, Ne prius Ecclesiam aliquam consecrent Episcopi, quàm de dote chartulam seu scripum acceperint, *1. q. 2. placuit. Item de consec. dist. 1. extra de consec. Eccles. vel altar. cum simil. Quod quidem vtcunque ferri poterat, nisi superstitio fuisset adiecta, quâ voluerunt in ea Synodo caueri, ne templum esset absq; oleo & luminaribus. Vnde & Synodus Vuormatiensis cap. 3. anno 868. celebrata, manifestè decreuit,* Non priùs fieri debere Dedicationem quàm Ecclesiæ satis sit prospe-

prospectum de sumptibus, quibus alendi essent ministri, luminaria & alia. *In pauperes & ægrotos isti sumptus longè melius fuissent collocati. Athanasius, Gregorius Nazianzenus & Eusebius harum rerum in suis dedicationibus nullam prorsus faciunt mentionem.*

Tertiò ea tantum consecranda templa statuerunt, quæ concesserit Romanus Pontifex, *vt modò indicauimus.*

Ritus consecrandi templa.

SI ipsis maximè Decretalibus primorum Pontificum Rom. fidem habere voluerimus, nullis tamen alijs ceremonijs seu ritibus consecrata ab initio templa fuisse constabit, quàm oratione. Ita namq; Clemens in altera ad Iacobum Epistola scribit, Ecclesias facite per congrua loca, quæ DIVINIS PRECIBVS sacrare oportet. *Et quibus Ceremonijs Constantinus templum Saluatoris Hierosolymis in loco Cranij exstructum consecrari curauerit, commemorat Eusebius lib. 4. de vita Constantini, & Athanasius Apologia 2. Ex qua commemoratione liquet, quali ratione veteres isti templa sua consecrârint: Nihil ibi dicitur de magicis aut superstitiosis cultibus, de aspersione aquæ lustralis, aut similibus rebus, quæ posterioribus temporibus in huiusmodi dedicationibus vsurpari cœperunt, sed simpliciter indicatur,* quòd Constantinus Imp. ad templi illius dedicationem conuocârit Oecumenicam Synodum apud Tyrum congregatam, eamq; consecrationem concionibus & precibus, nec non gaudio & exultatione magna peractam fuisse. *Similiter* Patres è Niceno Concilio rogatu Constantini Byzantium venisse, & eam vrbem precibus & votis dedicâsse, & Costantinopolim ac nouam Romam appellâsse, *Nicephorus lib. 8. c. 26. indicat: item Zonaras tom. 3. de Constantino. Conuocauit & Basilius Episcopus Ancyræ ad consecrationem templi recens à se constructi, vicinorum locorum Episcopos, vt Sozom. narrat, lib. 4. c. 13. Agit & de eodem ritu Basilius in enarratione psal. 114. Hic ritus etiam in Affricanis Ecclesijs receptus fuit: quemadmodum ex Athanasio videre est, qui Christianos in templis nondum consecratis non conuenisse clarè indicat in Apologia ad Constantinum: vbi & templa, quàm primum exædificata fuerint, gratiarum actionibus consecrata esse testatur. Ac si maximè verum esset, quod Laurentius Surius tom. 1. de vitis Sanctorum ex Metaphraste de quodam Auxibio Euangelistæ Marci discipulo, & Solensi Archiepiscopo (quasi verò tempore illo Archiepiscopatus apud Christianos fuerint, quo illis vix prodire in publicum licuit, ob tyrannorum sæuitiam) refert,* ipsum Ecclesiam dedicâsse, *non tamen euincere poterit alijs ritibus quàm oratione id fecisse. Ita enim apud ipsum Surium Metaphrastes inquit:* Ingressus (*Auxibius*) Ecclesiam dedicaturus eam, humi se prostrauit, cœpitq; clamare & dicere cum lachrymis: Domine omnipotens Deus, qui fecisti cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, &c. corrobora me tuum famulum & da mihi audaciam, vt liberè & sine metu prædicem verbum tuum, & eos illumina tua gratia, vt conuersi ab errore diaboli, agnoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Certè benigne & clemens Deus, fac vt inhabitet sanctissimus tuus Spiritus in hac sancta domo, quæ est ædificata in sancto tuo nomine, eamq; stabili & confirma, immobilem eam conseruans in tua fide, vsq; ad consummationem seculi, &c. *Ceremoniarum aliarum nulla ibi fit mentio.*

Cæterum vt templorum consecratio ex κακοζηλία Iudaismi originem sumpsit, ita quoque superstitiosis ritibus & ceremonijs ansam mox præbuit. Nam in Decretalibus Epistolis Euaristus statuisse dicitur, vt basilicæ non nisi per Missam consecrentur. *Sed si verum est quod refert Gratianus de Consecr. dist. 1. c. omnes basilicæ, & Iuo lib. 2. decret. Platina, & Sabellicus Enne. 7. lib. 4. Higinus hoc statuit: & sunt, vt glossator ibidem annotat, qui dicant,* Missam esse de consecrationis substantia. *Falsò autem hoc decretum vel Euaristo vel Higino attribui, inde conijcio, quòd Missæ nomen, cuius illi in suo decreto meminerunt, eo tempore in rerum natura non fuit. Deinde etiam nullas habuerunt ea ætate vel basilicas, vel tem*

Superstitiosi ritus dedicandi templa quãdo orti. *Dedicandi templa per Missam.*

pla, sed vel simplices domos, vel speluncas & abdita loca in quibus conuentus suos celebrârunt. Et quod magis auget suspicionem, hoc Decretum ne in Higini quidem Decretalibus legitur, sed solum à Gratiano citatur: permulta autem monachus iste hinc inde recitat, veluti de Pontificum responsis sumpta, quæ tamen in scriptis, quæ illorum Pontificum nomine adhuc supersunt, non leguntur, vt longâ serie probari posset. Factum hoc ex falsa Bibliothecarij Romanæ Ecclesiæ relatione, à quo Gratianus multa in suo Decreto habet: is verò scripta sua consarcinauit ex quibusuis apocryphis vel fictis scriptis in scrinijs vel Bibliothecis Papæ, quibus præerat, repertis.

Iudiciũ de Gratiani Decreto.

Deinde, si bullæ Clementis 6. in qua Iubileum, quem Bonifacius 8. centesimo quoq; anno celebrandum indixerat, abbreuiat, & quinquagesimo celebrari præcepit, fides aliqua adhibenda est, Syluester 1. instituit Dedicationes templorum per vnctionem Chrismatis: & eo pacto veterem illam Iudæorum consuetudinem consecrandi & dedicandi templa vnctione scilicet alijsq; puerilibus ceremonijs primus reuocauit, cùm hactenus id factum fuerit per Euangelicos tantum sermones, precationes & gratiarum actiones, vt supra retulimus. Sic enim scribit inter alia in ea bulla, se velle vt in templo Lateranensi Iubileus celebretur, idq; eam ob causam, quòd Syluester Papa hoc templum consecrârit nouo quodam consecrandi ritu atq; vnctione. Si igitur verum est quod hic Papa scribit, falsum erit quod quidam affirmare audent, templa & sacella quædam ab ipsis Apostolis ad hunc modum consecrata fuisse.

Dedicâda templa vnctione Chrismatis.

Tertiò, post annum Christi 300. in Dedicationibus templorum addere cœperunt donaria magnifica, quemadmodum de Constantino M. Eusebius indicat lib. 4. vitæ eius, quòd in dedicatione templi Hierosolymitani in loco Cranij exstructi id dotârit, & regalibus anathematis exornârit. Idem etiam de Bonifacio 1. Cælestino 1. & Sixto 3. referunt Platina & Sabelicus Enne. 8. lib. 1.

Præterea circa Gregorij 1. tẽpora in dedicationibus templorum fumigationes cœptæ sunt vsurpari.

Et sanè Gregorius ipse mirabiles dedicationes dictat varijs Episcopis: lib. 10. epist. 12. lib. 7. epist. 71. lib. 8. epist. 63. lib. 8. indict. 3. epist. 3. Ecclesiam, propè domum Merulanam positam, Seuerinoq; dicatam, consecraturus, sibi eius reliquias transmitti postulat: lib. 2. indict. 2. c. 58. Ipseq; primus semper vult, vt reliquiæ aliquæ in consecratione templorum prestò sint: & diligens fiat exploratio, ne alterius cuiusdam sancti corpus ibi sit sepultum. Gilbertus Cognatus Narrat. Syl. lib. 3. Et in Nicæna 2. idololatrica synodo anno Domini 788. celebrata, similiter statuitur, c. 7. Ne templa sine reliquijs sanctorum consecrentur.

Ritus dedicationum à Gregorio M. dictati.

Est & hic insignis error in Gregorio, quòd vult, vt quotannis diebus octo Encænia celebrentur, ad imitationem Iudæorum, qui domum Iehouæ, sub Achaz prophanatum, octo diebus sanctificârunt. 2. Paralip. 29. de consec. dist. 1. c. Solennitates. Iudas quoq; Machabæus, cum fratribus & toto populo constituisse dicuntur, vt dies renouati templi singulis annis octo diebus celebraretur. Nam hac de re nullum vel Christi, vel Apostolorum, vel primitiuæ Ecclesiæ præceptum exstat.

De expiationibus quoq; Templorum Ethnicorum, hic Gregorius Augustino Anglorum Episcopo præcipit, vt fana idolorum destrui in eadem gente minimè debeant: sed ipsa quæ in eis sunt idola, destruantur: aqua benedicta fiat, in ijsdem templis aspergatur, altaria construantur, reliquiæ ponantur: quia si fana eadem benè constructa sunt, necesse est, vt à cultu dæmonum in obsequium Dei veri debeant commodari: vt dum gens ipsa eadem fana non videt destrui, de corde errorem ponat, & Deum verum cognoscens ac adorans, ad loca quæ consueuit familiarius concurrat.

Paulus 1. dedicationibus templorum nouas etiam Ceremonias addidit vt Balæus in vita eius refert: sed quæ aut quales eæ fuerint non indicat.

Quibus etiam ritibus celeberrima illa dedicatio Ecclesiæ B. Mariæ Aquisgrani à Carolo M. in-

Dedicatio Ecclesiæ Mariæ quisgrani.

M. instituta sit ac celebrata, non quidem indicatur in Fragmento historico incerti authoris ab Vrstisio nuper parte 2. Historiarum Germaniæ edito: sed tamen refertur, interfuisse ei solennitati Leonem 3. Pontificem Romanum, metropolitas & Episcopos 365. exceptâ innumerabili multitudine Ducum, Marchionum, Comitum & Baronum Italiæ, Saxoniæ, Bauariæ, Alemaniæ ac vtriusq; Franciæ. *Et quia Carolus insignem, in hac dedicatione, ab se instituta, præ se tulit deuotionem, obtinuit etiam à Pontifice & Episcopis, à Ducibusq; quoq; & primoribus regni,* vt in templo hoc sedes vnctionis regiæ locaretur, & regalis locus caputq; Galliæ trans Alpes haberetur, & in ipsa sede reges successores & hæredes regni initiarentur, & sic initiati iure dehinc imperialem benedictionem Romæ à Papa sine vlla contradictione plenius assequerentur. *Confirmatum est hoc decretum à Leone & Carolo M.*

Aquisgranum sedes regiæ vnctionis, vnde, et quando factũ.

In veteri quadam Agenda Ceremonia & Ritus consecrandi Templa his verbis describitur. Conuenerunt ad limina Templi consecrandi Episcopus sacris indutus vestimentis, omnis clerus cunctusq; populus: ibiq; duodecim positæ fuerunt candelæ ardentes intus in Ecclesia ante 12. cruces in Ecclesiæ parietibus depictas. Ad templi fores occlusas recitabantur primùm ab Episcopo aliquot preculæ: postea clero & populo templum circumeuntibus, & cantantibus responsorium aliquod. Episcopus parietes aqua benedicta, quæ sale mixta erat, aspergebat cum fasciculo hyssopi. Quibus ad templi ostium, vnde modò digressi fuerant, redeuntibus Episcopus, repetitis prius aliquot preciunculis, ad ostium accedens, baculo pastorali illud pulsabat: Tollite, *inquiens,* portas, Principes, vestras & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Cui diaconus in templo conclusus respondebat: Quis est iste Rex gloriæ? Episcopus vicissim: Dominus fortis & potens in prælio. His tertiâ vice peractis, ianuam reserari iubebat Pontifex: quâ apertâ ipse cum duobus tribusq; ministris, cum mansionario & acolutho tantum ingrediebatur reliquis foris manentibus, ter hac iteratâ salutatione: pax huic domui: moxq; ostium denuò claudebatur, & Episcopus se ad Altare prosternens, preces faciebat. At clerus foris litanias cantabat, quibus sacerdotes humeris gestantes feretrum, quo reliquiæ nouum illustraturæ templum continebantur, astabant, vsq; dum Episcopus Altare & omnia eius instrumenta sanctificásset. Ludebat autem interim in templo quibusdam ineptijs Episcopus, appingendo literas in pauimento & parietibus, exorcizando sal, aquam, cinerem, vinum: hisq; simul commixtis intingebat pollicem, ac sæpius crucis signum Altare notabat: deinde & parietes interiores templi, totamq; aream perfundebat. Post hæc rediens ad Altare, incensum offerebat. Tandem in omnes Angulos pollice infinitam pingebat multitudinem crucium, hæc adijciens verba: Sanctificetur hoc templum in nomine Patris, Filij & Spiritus sancti, Amen. His peractis Concionem habebat Episcopus ad populum ante ostium templi, de honore Ecclesiastico, de decimis, de oblationibus Ecclesiarũ, ac de anniuersaria illius Ecclesiæ dedicatione, alijsq; de rebus magis ventrem, quàm sacros cultus spectantibus. Tandem simul omnibus ingressis templum horrendo boatu replebant. *Eundem ferè ritum describit Ioan. Sleidanus lib. 21. Comment. Et Durandus in Rationali diuinorum lib. 1. c. 6. Quæ profectò si ex magorum & in cantatorũ schola profecta non sunt, nescio vnde sint desumpta.*

Ritus cõsecrãdi tẽpla ex veteri Agenda.

Ritus tamen huius superstitiosissimi reddunt has causas. 1. Quòd basilicam consecrandam Pontifex ter circuit, eo effingit triplicem circuitum Christi: nempe de cœlo in mundum, de mundo ad limbum, de limbo ad cœlum: vel triplicem Ecclesiæ statum, vt coniugatorum, viduarum, virginum. 2. Quòd ter Pontifex ostium pulsat, dicens: Attollite portas: significat triplex ius esse Deo in corda nostra, *secundum Anshelmum:* primum quia fecit, dein quia redemit, denique quia seipsum nobis promisit & dedit. 3. Aquam aspergens, significat baptismum & pœnitentiam. 4. In pauimento literarum characteres scribens in cineres illuc sparsos ad

crucis formam ductis lineis à dextra sinistrorsum & contra, effingit duorum populorum coniunctionem, & humilitatem. 5. In parietibus intus cruces pingit ad repressionē sensuum, *de qua Paulus Galat. 5. 6.* Luminaria ante cruces ponuntur, ad significandum lumen, in quo nobis sit ambulandum. 7. Inungit cruces Chrismate ad odorem bonæ fragrantiæ significandum: *& similia multa nugantur.*

Dedicationum superstitiosarū abusus.

His ritibus seu potius incantationibus diuinam quandam vim attribuunt. Putant enim nisi dedicetur templum, non posse ibi preces haberi, non exaudiri orantes, non rectè prædicari verbū Dei, nec Sacramēta administrari. Nam Clementi & Felici Romanis Pontificibus affinxerunt, quod decreuerint, non nisi in consecratis locis sacrificare & Missas celebrare licere: *de Consecratione distinct. primâ can. Sicut non alij: item, Hic ergo. Vbi simul indicatur, quòd idem in Triburiensi Synodo anno 811. habita, sancitum fuerit. Hæc autem sententia manifestè Iudaismum olet: alligat enim religionem ad certa loca. Scriptum quidem exstat Deut. 12.* Vide ne holocausta tua offeras in omni loco, sed in eo duntaxat quem Dominus elegerit: *Vnde colligunt, in ijs solùm locis facienda esse sacra, quæ ipsi suis incantationibus consecrârint & dedicârint: cùm Deus hæc non de locis ijs quos ipsi crucib. & vnctionibus suis consecrârint, sed de vrbe ædeque Hierosolymitana illustri Ecclesiæ typo locutus sit. Deinde supra ostendimus, in veteri Testamento, religionem & cultum Dei externum, in primisq; sacrificia templo Hierosolymitano ita fuisse alligata, vt extra illud immolare & sacrificare nefas fuerit: in nouo autem Testamēto relaxata est hæc Ceremonia Christi Domini aduentu, qui locum cultûs & religionis liberum suis fidelibus fecit.*

2. *Addiderunt & hunc abusum, quòd hoc ritu existimârunt depelli Satanam. Ac vt ea res plus admirationis & authoritatis haberet, signa mendacia confinxerunt plurima, quibus magno studio applausum est. Adrianopoli enim, cùm Alipius templum Eufemiæ consecraret, conspecti sunt diaboli magnis turmis auolare: refert Metaphrastes in vita Alipij. Hoc si maximè verum est, factum tamen ad cultum idololatricum & superstitiosum confirmandum, ac seducēdum impios. Ita de Pantheo, quod antea fuerat idololatricum templum, à Bonifacio 4. autem S. Mariæ & omnibus Martyribus dicatum, Petrus Præmonstratensis refert, quòd ante dedicationē eius, Christiani sæpè à dæmonibus percussi sint in illo templo: id verò deinceps post consecrationem eius non amplius factum. Addit verò Balæus Centuria 1. de Scriptoribus Britanniæ in Bonifacio 4.* ideò cessâsse illos spiritus, si maximè vera sint quæ Præmonstratens. referat, quòd tunc Romani illa mutatione amici diabolorum essent facti, dum neglectâ & corruptâ doctrinâ, omnia replerent superstitiosis Ceremonijs & traditionibus humanis. *Quasi verò superstitiosis suis Ceremonijs possint diabolum cogere, vt discedat cum voluerint, cum tale spiritus sancti χάρισμα non acceperint. Deinde nesciunt illi, an diabolus eo in loco sit, quem illi consecrant: quod cùm ignorent, nec verbo Dei muniantur, quicquid agunt, citra fidem operantur, & iccirco peccant, cùm Apostolus dicat,* Quicquid ex fide non est, peccatum est. *Fuere quidem interdum domus vbi spiritus maligni horrenda quædam exercuerunt, ita vt ab hominibus non potuerint habitari, cuius illustre exemplum exstat libro 7. epistolarum Plinij 2. Sed ibi facto ipso cognoscebatur spiritus malus præsens adesse. At in cæteris ædificijs, nec ex effectu, non ex Dei verbo intelligi potest cacodæmonas inesse: Cur ergo isti tam imperiosè illos adiurant? Cur non potius totum terrarum orbem exorcisant, cùm Paulus Ephes. 6. diabolos κοσμοκράτορας appellet? aut saltem vniuersum aërem, quo ad respirandum vtimur: cum spiritus mali potestates aëris appellentur?*

3. *Cumq; ab initio Christianismi templa Oratoria, Dominica, & Domus Dei vocarentur, sicut supra indicauimus, vt quæ soli Domino Iesu Christo sacra essent, & publicis precibus, alijsque diuini cultus exercitijs eidem dedicarentur, tandem sanctis mortuis dedicari cæperunt, & Diuorum Diuarumq; nominibus appellari, vtpote Petri, Pauli, Mariæ & aliorum. Quæ res quidem circa annum demum Christi 500. cæpit, & paulatim in fœdissimum abusum abijt, vt supra indicauimus. Sic Ethnici quoq;, cùm certis Ceremonijs sua templa consecrâssent, vni alicui dedicârunt, quos pro Dijs colebant, indeq; templum denominârunt. Hinc, vt Arnobius*

lib. 6.

lib. 6. contra Gentes testatur, dicere solebant, hoc templum Martis est, hoc Veneris, illud Iunonis: Apollo hîc habitat, in hoc manet Hercules, in illo Summanus, &c.

Est & hic insignis Dedicationum templorum abusus, quòd visitationibus earum peccatorum remißionem ascripserunt: id quod primò fecisse à Pontificijs dicitur Gregorius M. circa annos 600. quem inde in eodem errore sequutus est Alexander 2. circa annum Domini 1066. qui inquit in Priuilegio Caßinen. Statuimus, vt quicunque deuotus ad Casinen. Ecclesiæ dedicationem annualiter venerit, de peccatis suis 40. dierum remissionem accipiat. 4.

Item, quòd has Ceremonias ab hominibus inuentas pluris faciunt, quàm Sacramenta diuinitùs instituta. Maiori enim pompâ & apparatu in eis administrandis vtuntur, quàm cùm Cœnam Domini vel Baptismum celebrant. 5.

Præterea etiam Conuiuia & Comessationes vsitatæ fuerunt in eiusmodi Dedicationibus: quæ vnde originem traxerint, in libro nostro de Festis Christianorum sub Encæniorum festiuitate, pluribus indicatur: Eæ in primitiua Ecclesia toleratæ quidem certis de causis aliquandiu fuerunt, postea verò in Nicæno Concilio damnatæ: sed rursus confirmatæ à Gregorio M. qui ait: Ethnicis, qui boues solent in sacrificio dæmonum multos occidere, debet etiam hac de re aliqua solennitas immutari, vt die dedicationis vel natalitio Sanctorum Martyrum, quorum in templis reliquiæ ponantur, tabernacula sibi circa easdem ecclesias faciant de ramis arborum, & religiosis conuiuijs solennitatem celebrent: *libro nono, indict. quarta, Epistola 71. ad Augustinum Anglorum Episcopum.* 6.

Apud Ethnicos quoq; Dedicationum huiusmodi forma hisce ferè ritibus atq; Ceremonijs constabat: Omne spatium, quod erat templo dicatum, coronis atque vittis vinciebatur: idem cum à populo felicibus ramis, tum à virginibus Vestalibus aquâ perluebatur. Is, qui dedicabat, postem templi, qui, *vt inquit Cicero*, ibi est, vbi aditus templi, & valuæ ambulationis sunt, manu suâ tenebat, certa quædam atque solennia verba, siue precationem, præeunte aliquo Pontifice, effabatur. Area item certis sacrificijs lustrabatur, exta super cespitem reddebantur, vittæ, quibus ligatus lapis, innexique funes erant, à dedicante contingebãtur: populus etiam vniuersus saxum primum tangebat, fundamentis certas res, vt auri & argenti stipes injiciebant, simulachrum Dij aut Deæ illius, cui templum dedicabatur, sæpè quoque aliunde translatum, *vt de Iunonis simulachro, Veijs Romam aduecto, Liuius scribit Decade 1. lib. 5.* in templo ipsum quoque prius vnctione dedicatum, vnà cum ara & puluinari collocabatur, *Hæc ex Liuio, Cornelio Tacito, Cicerone, & alijs colligere licet, quos quidem ritus omnes atq; Ceremonias videre licet in Capitolij restauratione apud Tacitum, eo loco, quem supra citaui. De his Ethnicorum dedicationib. seu consecrationibus templorũ alia multa videre licet apud Ciceronẽ, præsertim in oratione pro domo suo ad Pontifices.*

Dedicationum ritus apud Ethnicos.

Is porrò, qui dedicare volebat, vel totum Collegium aduocabat, vel vnum & alterum Pontificum adesse iubebat, qui verbis ei præiret: cuius quidem aduocationis Cicero pro Domo sua huiusmodi formam præscribit: Ades, Ades, Luculle, Seruili, dum dedico domum Ciceronis, vt mihi præeatis, postemque voueatis.

Templa quando, & quibus ritibus reconsecranda.

P*Ræter illa decreta Rom. Pontificum quæ supra retulimus, etiam alia quædam exstant de Dedicationibus Ecclesiarum. Nam si qua fides Canonibus Synodorum, qui in tomis Conciliorum, vt hodie exstant, continentur, tribuenda est, habetur inter Canones Concilij Nicæni conscriptos à Gratiano, Canon, qui præcipit,* Ecclesias semel consecratas non iterum consecrari debere: *& hanc rationẽ affert:* Sicut infans à qualicunque sacerdote in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti baptizatus nõ debet iterũ baptizari: ita nec

locus Deo dicatus iterum consecrandus est. *Distinct. 68. c. Ecclesijs semel. Sed non valet hæc consequentia, nam de dissimilibus idem non est iudicium. Bergomensis in Arcadio hoc decretum Innocentio 1. Papæ circa annum 410. tribuit: idem & facit in Innocentij 1. vita Balæus. Excipiunt tamen* Execrationem (*sic enim loquuntur*) Ecclesiarum: *eamq; fieri tripliciter volunt.*

Execratio templorum quando fiat.

Primò, si fuerit combusta, ita vt parietes omnes, vel eorum maior pars, fuerint decrustati: Vt d. 1. c. Ecclesijs ff. de contrahenda emtione. l. demum Leuit. c. 14. propè finem. Si enim solummodo tectum, vel aliqua eius pars parietibus manentibus, vel saltem in modica parte destructis combusta fuerit, reconsecranda non est: extra de Consec. Eccles. vel alta. ligneis. Durandi rationale diuinorum lib. 1. c. 6.

Secundò, si tota Ecclesia aut maior eius pars simul funditùs corruerit, & ex toto fuerit reparata ex decreto Iulij 1. ead. dist. de Fabrica verò. Consecratio enim Ecclesiæ maximè in exteriori vnctione, & lapidum coniunctione & dispositione consistit: vt in dicto cap. Ecclesijs. Durandus ibidem. Si verò non simul, sed successiuè parietes omnes ruerint & reparati fuerint, eadem censetur Ecclesia, ideoq; non reconsecranda, sed duntaxat aquâ exorcizanda, & Missæ solennitate est reconcilianda. De Consec. dist. 1. de Fabrica. & c. si motum ff. de leg. 1. quod in rerum. Durand. ibidem. Alij tamen dicunt reconsecrandam esse. Durandus ibid. Notandum autem hunc Canonem à Gratiano tribui quidem Iulio Papæ, eius tamen non esse, non enim in Decretalibus eius reperitur.

Tertiò reconsecranda est Ecclesia, si dubium sit, vtrum aliquando fuerit consecrata. Durandus ibidem. Hoc autem statuit Felix 1. circa annum Domini 278. Platina in vitis. In Concilio quoq; Carthaginen. 5. circiter annum 410. habito, sancitur c. 6. vt si de consecratione alicuius Ecclesiæ hæsitetur, consecretur sine vlla trepidatione. *Hoc etiam statuit Felix 3. vel iuxta alios 4. in epist. decret. 1. c. 2. nimirum*, Si dubitetur de Ecclesiarum consecratione, & nec certa scriptura, nec certi testes existant, à quibus consecratio sciatur, sine vlla dubitatione consecrentur. *Vide dist. 1. de Consec. c. Solennitates. Idem statuitur in Meldensi Synodo c. 8. vt refertur ead. dist. c. Ecclesiæ.*

His casibus adijcit Gratianus alios etiam de Cons. d. 1. si motum: nimirum, si motum sit altare, aut ecclesia homicidio vel adulterio polluta fuerit, vt tum reconsecretur diligentissimè: *ex Higini institutione: quæ tamen ne in Decretalibus quidem Higini leguntur, vndecunq; Gratianus ea habeat. Et in Niceno Concilio statutum fuit, si verum est quod Gratianus refert de Consec. dist. 1. c. Ecclesijs semel.* reconsecrandas esse Ecclesias, si illi à quibus consecratæ sint, fidem sanctæ Trinitatis non tenuerint. *Synodus quoq; Aurelianen. cap. 3. sanciuit,* Ecclesiam, in qua Paganus sepultus sit, non licere consecrare, neq; Missas in ea celebrare. *De Consecr. dist. 1. cap. Ecclesiam. Eadem dist. cap. Ecclesiam, indicatur ex Agripinensis Synodi decreto,* Ecclesiam, in qua mortuorum cadauera fidelium siue infidelium sepeliantur, consecrare non licere: sed si idonea videatur ad consecrandum, erutis & electis inde corporibus, & rasis parietibus ac lignis eius loci, reædificandum, *id est*, rasuram dealbandam. Quod si antea consecrata fuerit, Missas in ea celebrare licere, si tamen fideles fuerint, qui in ea sepulti sint.

Alexander quoq; 3. præcepit Templum, per adulterium in ipso commissum, per sacerdotem pollutum, aquæ benedictæ aspersione expiari seu reconciliari debere; *lib. 5. Decretal. titul. 16. canon. 5. significari.*

Primitiuæ autem Ecclesiæ sancta simplicitas huius generis aniles ceremonias & superstitiones prorsus ignorauit. Polluerat stupro fœminæ nobili illato Constantinopolitanum templum Nectarij Diaconus: pollutum templum Episcopus nec aquâ benedictâ, nec aliâ ceremoniâ reconsecrauisse vel reconciliâsse legitur, sed Diaconum officio suo remouit. Quæ ratio reconciliandi templa hodie adhuc optima foret, nimirum si quod in his terrum facinus esset admissum, meritis pœnis sontes afficerentur, & culpa publicis pariter ac priuatis precibus depelleretur. Quo pacto spes foret & Deo satis factum iri, & suam templo

sancti-

sanctitatem pristinam recuperari. Nam quemadmodum Princeps affectus aliquâ contumeliâ maiestatem eatenus amisit, quatenus qui iniuriam fecit, impunè scelus suum tulit, ac rursus eam recuperat, cùm de sonte supplicium sumptum erit: sic quicquid sceleris in templo sit patratū, tunc sua templo sanctitas restituetur demùm, cùm sumpta de sontibus pœna, templum sit à contaminatione & contemptu vindicatum.

Ne tamen in his reconciliationibus sacrarum literarum authoritate destitui videantur, Christi factum adducunt, qui flagello ex funiculis confecto, ementes ac vendentes è templo eiecit. *Sed hoc argumento ipsi manifestißimè redarguuntur. Episcopi enim & Suffraganei qui templa ipsorum dedicant & reconciliant, suam operam mercantur simul & vendunt: & nisi aliquâ mercede adhæc conducantur, suam operam denegant. Et quod ipsa tēpla Papistica attinet, quid obsecrò aliud sunt quàm forum rerum venalium, mercatus & nundinæ Missarum? Digniores igitur essent qui flagellis, imò fustibus è templis Christianorum eijcerentur, quàm qui apud Iudæos suo mercatu templum speluncam latronum fecerant.* Respondetur obiectioni.

Pro Dedicationibus Templorum, Altarium, Cœmeteriorum, &c. nihil petendum.

IN *Bracarensi Synodo, quæ iuxta aliquos est prima, & celebrata anno 610. cap. 5. sancitur*, ne pro Dedicatione Ecclesiarum Episcopi aliquid petant, sed tamen accipiant. *Idem etiam statuitur in Cabillonen. Synodo c. 16. Item in Vuormatiensi, anno Domini 868. habita. Sed Cenulphus Rex Merciorum, cùm apud Vuynchecumbam curâsset dedicari Ecclesiam, tredecim Episcopis, & 10. ducibus marsupia xenijs compleuit: & presbyteris marcham auri, monachis solidum vnum, & toti populo sua quædam munuscula distribuit: Vuilhelmus lib. 1. c. 77. de Anglis. Henricus etiam 2. Imp. Bambergensis Ecclesiæ dedicationem, per ipsum Pontificem Rom. Benedictum 8. factam, eâ obtinuit conditione, vt quotannis ex illa Ecclesia Romano fisco cederent 100. argenti marcæ, cum equo albo & phalerato, circa annum 1010. Leo tamen Papa postea Beneuentum ab Imperatore dono accipiens hoc tributum remisit. Quàm probè etiam hoc decretum seruetur hodiè, ex Grauaminibus Germaniæ in Comitijs Norimbergen. anno 1522. Pontificio legato oblatis, apparet: grauamine enim 48. ita queruntur.* Cùm Ecclesias & templa prætenuia quidem, Deo dicant sacrantq́ nonnulli Suffraganeorum, subditos vtcunq; per se egestate laborantes, superfluis minimeq́ necessarijs sumptibus onerant: neq; hoc contenti, quin munera quoq;, & illa quidem immodica, à misera plebecula exigunt, *Grauamine item 49. queruntur*, quòd pro Consecratione Altarium eorumq́ ornamentorum, munera ac dona petant innumera. *Catal. testium verit. fol. 346. Cùmq́ in agro Tigurino quidam Episcopus acceptâ pecuniâ, duo templa consecrâsset, sacerdos verò quidam eum Simoniacum esse diceret, quòd dona Spiritus sancti venderet: Ille respondit*, se non pacisci cum rusticis, vt Simon fecerit cum Petro, sed ne hoc scelus incurrat, se ipsis disertè præcepisse, vt tantum sibi pecunias pro illa lustratione numerent. *Similiter in Grauaminibus Germaniæ grauamine 50. conqueruntur*, vt si fortè siue armis, pugnis tantum & capillis in Cœmeterio, duo pluresue manus conserant, aut rixam habeant, ad sanguinis vsq;, quā tumuis modici, effusionem, mox ad interdictorum seueritatem recurrere Ecclesiasticos: nec prius publica Christianorum redintegrare officia, quàm ciuium vniuersitas cœmeterium denuò magnâ pompâ, grauibusq; nec minoribus impensis consecrari curauerit, quàm primum ex prophano redditus sit sepulturæ is locus sacer. *Factumq́ est in agro quoq; nostro, vt suffraganeus quidam totum cæmeterium lustrârit pro certa summa pecuniæ: postea cùm pauperculi agricolæ interrogarent, vbi sepeliendi essent infantes, qui absq́ baptismo decederent, mox angulum quendam cæmeterij iussit non esse sacrum, vel prophanauit, sed neq; hoc gratis, denuò enim pecunias ei numerari oportuit. Fecit perinde vt Episcopus quidam olim, qui, cùm ieiuniorum die carnes ad edendum apponerētur, cruce super carnibus factâ, dicebat*, Sis piscis, sis piscis: *& pro piscibus carnes comedit. Ita illudunt isti homines miseris mortalibus.*

Dedicationes templorum quando festiuæ & anniuersariæ factæ.

CVm primùm templa consecrari cœpissent, Dedicationes eæ festiuæ, nōdum tamen anniuersariæ fuerunt. Cùm enim finitis persequutionibus, Christianis templa vel noua exstruere, vel idololatrica & Ethnica in suum vsum conuertere liceret, ad dedicationes eorū vndiq; magna cum lætitia concurrerunt, Deo pro hoc beneficio gratias agentes & totum diem illum ingenti cum gaudio consumentes. Vnde Nazianzenus in oratione in nouum Dominicum: Vt Encænia, *inquit*, honorentur, vetusta lex est: *Et de Alexandro Alexandrino Episcopo Athanasius refert, in Apologia ad Constantium,* eum absolutis templorum operibus encænia & dedicationes per conuentus, laudes & gratias Deo canentes celebrâsse. *Sub Constantino magno autem magis quàm vnquam antea festiuæ esse cœperunt. Is enim Imperator diem festum admodum solennem ad celebrandam dedicationem templi Saluatoris, quod Hierosolymis in loco Cranij exstruxit, indixit. Patres enim Tyri in Concilio congregatos Hierosolymam vocauit, eosq; per suum legatum amicâ dextræ porrectione, conuiuijsq; splendidis & epulis exquisitissimis honorificè excepit, & in pauperes & nudos pecuniam & vestes distribuit. Episcopi verò precibus simul & concionibus id festum decorârunt: alij diuinas lectiones interpretati, arcanas contemplationes reuelârunt: alij mysticis operationibus sacrorum Deum placârunt, & pro communi pace, pro Ecclesia Dei, pro Imperatore & filijs eius preces Deo obtulerunt, vt testatur Eusebius libro quarto, vitæ Constantini. Ex quo tempore festiuitates frequentissimè gerebantur à Christianis cum omni lætitia & exultatione, per vrbes & loca singula Ecclesiarum dedicationibus celebratis: ad eum omninò modum quo Iudas Machabæus quoq; cum ciuibus suis pro renouatione templi sacrificia per dies octo celebrauit, nullum genus delitiarum relinquens, sed pretiosissimis & lautissimis dapibus eos pascens.*

Hæ autem festiuitates quando solennes & anniuersariæ factæ sint, non similiter ab authoribus traditur. Gratianus distinct. 1. de Consecrat. cap. Solennitates. indicat, Felicem. 1. statuisse, vt solennitates dedicationum per singulos annos celebrentur: *refert etiam Cranzius lib. 2. cap. 1. Metrop. Hoc alij Siluestro 1. tribuunt, qui instituisse dicitur,* consecrationes Ecclesiarum solennes. *Antoninus tit. 9. cap. 2. Balæus in vitis Pontificum hoc Felici 3. tribuit. Hermannus Gigas Felici 4. quem statuisse dicit,* vt anniuersaria dies Dedicationis templorum singulis annis solenniter celebraretur, *in Epist. ad Episcopos per diuersas prouincias constituros cap. 1. Refert idem N. Doard. in annot. ad Durandi lib. diuinorum offic. 1. cap. 6. Ego principium harum solennitatum ad Constantini M. tempora refero: ex quo tempore enim templum Saluatoris Hierosolymis dedicatum est, dies ille dedicationis quotannis celebratta fuit. Sic enim Nicephorus lib. 8. c. 50.* Erat, *inquit*, is decimus quartus mensis Septemb. dies, qui ab eo tempore in Ecclesia Hierosolymitana quotannis publicè ab omnibus festus & celebris agitatus est, octo ex ordine diebus conuentibus celebrandis. Quibus diebus ex omni terrarum orbe homines conueniunt, & ad festos conuentus concurrunt. *Ante hoc tempus non legitur in historia Ecclesiastica, templorum dedicationes repetitas fuisse.*

Confirmauit hunc morem Gregorius magnus, dicens: Solennitates Ecclesiarum dedicationum per singulos annos sunt celebrandæ: *dist. 1. c. Solennitates. de Consecr. Eumq; probare nititur exemplo Christi,* qui ad Encænia Hierosolymam profectus est, *Ioan. 10. Quasi verò Christus Encæniorum causâ Hierosolymam abierit: ac non id partim ob seruationi legis, quam impletam, non sublatam venerat: partim occasioni, quâ ad instituendam multitudinem hominum ad illud festum confluentium maximam nulla commodior fuit, dandum iudicârit. Eadem enim de causa, alia quoq; festa ad docendum arripuit ac vsurpauit. Et disertè Ioan. 7. indicatur,* ipsum ad festum tabernaculorum Hierosolymam ascendisse, *non quòd cum crasso & superstitioso Iudæorum vulgo festum celebrare, aut Christianos suo hoc exēplo docere voluerit vt id celebrent, sed potius* vt doctrinâ suâ piorū mētes illuminet, ac de ijs admoneat, quæ festi istius ceremonijs adumbrabatur. *Adhæc nec Somon,*

mon, nec Moses, nec Zorobabel anniuersaria haec voluerunt esse festa, sed solus Iudas Machabaeus, qui profligatis Antiochi copijs omnibus, vrbeq́ recuperatâ, templum, ab Antiocho Epiphane pollutum, repurgauit, idolum Iouis Olympij, ab eodem impositum, excussit & aram vnà cum templo, sacris legitimè factis, rursum dedicauit, circa finem anni tertij die 25. mensis Cisleu, qui partim Nouembri nostro, partim Decembri respondet. Et quia hoc beneficio Deus suarum promissionum fidem mirificè declarauerat, constituit primus omnium Iudas & fratres eius, totaq́ Israëlis concio, vt dies renouationis altaris suis temporibus agitarentur singulis annis, scilicet octo dies, à 25. die mensis Cisleu magno cum gaudio & laetitia: de quo vide lib. 1. Machab. 4. & 2. Machab. 2. & 8. capitibus. Vbi etiam indicatur, solennitatem hanc Luminum, seu Luminarium festum appellatam fuisse, non quòd vbiq́ in parietibus templi lumina affixerint, vt in Papatu hodie fieri solet, sed quòd Iudaeis praeter spem hoc tam splendidum lumen exercendae religionis apparuerit, sicut ibidem disertis verbis refertur. Haec consuetudo inde vsq́ ad tempora Christi durauit, vt ex 10. cap. Ioannis intelligitur: haec enim sunt illa anniuersaria Encaenia ad quae Christum Hierosolymam ascendisse ibi dicitur.

Qualis autem fuerit consuetudo, & quibus ritibus celebrata sint illa Encaenia Iudaica, facilè ex historia colligi potest. Celebrabatur enim, vt dictum est, memoria restituti cultûs veri Dei in templo, deiecto inde Antiochi praesidio: ita potissima pars erat gratiarum actio pro beneficio diuinitùs accepto. Hodie verò huiusmodi solennitatibus accedit mercatus, vt circa templa, nec non in templis & coemeterijs forum rerum venalium videas: totâ die bibitur, totâ die luditur, saltatur, lasciui cantus audiuntur, vt Bacchi & Veneris quoddam festum, non Christi celebrari putes. Et haec illa Encaenia aut Dedicationum festa sunt, quae inter Christianos hodie passim retinentur, & à quibus ne ij quidem omnes abstinent, qui Euangelij & purioris doctrinae sectatores videri volunt. Est autem ingens corruptionis argumentum, quòd plerique in religione carnis licentiam quaerunt, & sub illius publico praetextu priuatae libidini indulgent. Sed quia pauci per Dei verbum se corrigi patiuntur, easdem proculdubio aliquando scopas expediet Deus, quibus olim Iudaeorum superstitiones cum totius gentis excidio expurgauit.

Encaenia Iudaica quibus ritibus celebrata.

Signa falsa pro Dedicationibus Templorum.

QVo verò res tota de Dedicationibus Templorum plus admirationis & authoritatis haberet, ad confirmandas superstitiones de cultu Sanctorum mortuorum, & ad explendam auaritiam sacrificorum, multa signa mendacia confinxerunt, in quibus populus stupidus animum occupauit, ijsq́ magno studio applausit. Eorum supra quaedam commemorauimus, cùm de abusu superstiosarum Dedicationum loqueremur: ijs iam alia adijciemus quae quidem inter legendum historias nobis occurrerunt.

Cùm quidam Episcopus praedae inbians, Parisijs templum Dionysij à Dagoberto aedificatum, dedicare cuperet, alij sacerdotes, qui inuidebant illi dedicationis aucupium, subornârunt quendam, qui diceret, se noctu in eo templo vidisse Christum & Apostolos, Petrum, Paulum, item Dionysium, Rusticum & Eleutherum id consecrantes: ac se leprosum in eius rei testimonium à Christo sanatum esse, impresso vestigio manus in parietem: atq́ ita altera consecratio fuit inpedita. Vincentius lib. 23. c. 26. Robertus Gaguinus lib. 3. de gestis Francorum. Cranzius in Saxonia lib. 1. c. 22. Fulgosus lib. 1. c. 6. 1.

Ad eundem propè modum anno Domini 948. Sep. 13. in vigilia Exaltationis Crucis Fanum Virginis Mariae à Michaële Archangelo in Eremo Heluetiorum dedicatum volunt: quae Dedicatio, quoties Crucis exaltatio in dominicum incidit diem, eo anno magno hominum in eum locum concursu, etiam ex remotissimis locis, summa cum deuotione celebratur, vocaturq́ ab ipsis Die Engelweyhe. 2.

In dedicatione Oratorij Turonensis ignitum globum apparuisse, & totum oratorium repletum esse fulgore terribili, Gregorius Turon. de Gloria Confessorum cap. 20. tradit. 3.

4. *Cùm Coloniæ templum esset à tribus Metropolitis Lotharingiæ consecrandum, nocte præcedente voces malignantium spirituum auditæ sunt, querulantium, quòd de sedibus suis sint pro pulsandi: anno Christi 871. Sigebertus in Chron.*

5. *Dunstanus Cantuariensis Episcopus dedicaturus aliquando Templum, aqua ibi defecit, baculo ergo terram ferijt, moxq́; largißimè effluxit aqua.*

6. *Aliam Ecclesiam idem dedicaturus, cùm ad Orientem eam non spectare animaduerteret, humeros parieti admouit: sicq́; ad Orientem conuersa est, si quis Vincentij nugis fidem habere voluerit. Similem ferè fabulam sæpè audiui de simplicibus quibusdam apud nos monticolis referre, qui cùm habuissent fanum admodum angustum id admotis simul parietibus humeris, maius & capacius facere conati fuerint.*

7. *Laurentius Surius tom. 1. de vitis Sanctorum refert ex Ealredo Anglo, Monacho & Abbate in Rhieualle, qui floruit circa annos 1164.* quòd Sebertus nepos Ethelberti regis Cantiorum in honorem B. Petri Monasterium insigne fundârit, multisq́; possessionibus ditârit. Nocte autem, dedicationem eiusdem Ecclesiæ præcedente, piscatori cuidam Thamensis fluuij, qui Monasterium præterfluat, vlteriori ripâ in habitu peregrino B. Petrum apparentem, promissâ mercede, transportari se ab eodem & petijsse & promeruisse. Egressum autem de nauicula, Ecclesiam, piscatore cernente, intrâsse: & ecce lucem cœlestem subitò emicuisse, miroq́; splendore illustrantem omnia, noctem in diem conuertisse. Adfuisse autem cum Apostolo multitudinem ciuium superorum ingredientium, melodiamq́; cœlestem insonuisse. Peractis verò omnibus quæ ad Ecclesiæ dedicationem spectârint, solennijs, redijsse ad piscatorem, eiq́; dixisse, Numquid pulmentarium non habes? & illum respondisse. Nihil cœpi, sed promissam à te mercedem secutus expectaui. Cui Apostolus, Laxa nunc retia in capturam: quo facto, impleuisse rete piscium maximâ multitudine. Omnes fuisse eiusdem generis pisces, præter vnum miræ magnitudinis. Quibus ad ripam extractis dixisse Apostolum: Hunc qui præ cæteris pretio & magnitudine præcellit, Mellito ex mea parte defer piscem Episcopo: pro nautica verò mercede, cætera tibi tolle. Huius generis copia abundabis in vita tua, & longo tempore post te progenies tua: tantùm ne vltrà piscari audeatis in celebritate Dominica. Ego sum Petrus, qui loquor tecum, qui cum meis conciuibus constructam in meo nomine Basilicam dedicaui, episcopalemq́; benedictionem meæ sanctificationis authoritate præueni. Dic ergo Pontifici quæ audisti & vidisti: tuoq́; sermoni signa parietibus impressa testimonium perhibebunt. Supersedeat igitur dedicatione: suppleat, quod omisimus, Dominici corporis & sanguinis sacrosancta mysteria: populumq́; sermone erudiens, notificet omnibus hunc locum me crebro visitaturum, hic me fidelium votis & precibus affuturum: sobriè verò, piè & iustè in hoc seculo viuentibus cœli ianuam reseraturum. His dictis confestim ab oculis eius disparuisse. Mane autem facto Episcopo Mellito ad dedicandam Ecclesiam procedenti, cum pisce piscatorem occurrisse, & omnia quæ sibi mandata fuerint, pandisse. Stupuisse Episcopum, reseratisq́; Ecclesiæ valuis, vidisse pauimentum vtriusq́; alphabeti inscriptione signatum, parietem bis senis in locis sanctificationis oleo linitum, totidem cereorum reliquias duodenis crucibus inhærere, & quasi recenti respersione adhuc cuncta madescere.

8. *Sic Pontificibus ad dedicationem illius templi, quod propè Parisiorum vrbem S. Dionysio sacratum est, Dagoberto 1. regnante, aduentantibus, leprosum quendam, qui nocte eadem in eo excubias egerit, occurrisse fabulantur, & retulisse,* visum sibi Christum, vnà cum frequenti sanctorum cœlitum cœtu, qui iam illam ædem consecrârit, & vt id ipsis indicaret mandauerit. Quo nuntio audito, Pontifices dedicatione supersedendum arbitrati ad sua redierint, ne actum agere viderentur.

Soluun-

Soluuntur argumenta Bellarmini pro Dedicationibus, seu Consecrationibus Templorum.

Bellarminus Col. 2202. de dedicatione & consecratione templorum agens, inquit, Magdeburgenses tria in dedicationibus reprehendere Cent. 4. cap. 6. col. 407. & sequentibus. *Primò*, quòd templa à Pontificijs cum ingenti lætitia & celebritate dedicentur: idq; ortum esse ex κακοζηλία Iudaismi, & esse rursum introducere Iudaismum in Ecclesiam. *Respondeo: Magdeburgenses citato à Iesuita loco, lætitiam in dedicationibus ne vnò quidem verbo reprehendere: imò ne mentionem quidem eius facere: quanquam carnalis illa lætitia Pontificiorum, quâ luxu, crapulâ, ebrietate, libidine, scortatione, lasciuiâ, saltatione, aleâ, & infinitis alijs sceleribus in his dedicationibus seu consecrationibus sic peccatur, vt magis Bacchi quoddam festum à Mænadibus celebrandum, quàm Christianorum festiuitas videri poßint, nequaquam probetur, etiamsi Consecrationes ipsæ preceptum seu mandatum aliquod in verbo Dei haberent: & proinde quæcunq; Iesuita adducit de veteris Testamenti dedicationibus magno cum gaudio & lætitia, sed honesta & spirituali, peractis, pro suo more profert, vt aliquid saltem respondere videatur, & sic simpliciorum oculos perstringat.* Argumentũ 1.

Rectè autem & verè Magdeburgenses scribunt, quia ad Iudæorum imitationem Christianorum Templa dedicentur, Christianos ad Iudaismum & Iudaicos ritus, à Christo sublatos, reuocari. *Distinguit quidem Iesuita inter Ceremonias Iudaicas*, & vult alias significâsse aliquid futurum in Christo, vel in Ecclesia: & has seruari non posse sine peccato: alias autem non propriè esse Iudaicas, sed naturales, nec ad Legem ceremonialem, sed moralem pertinere. *Respondeo, distinctionem hanc locum non habere hîc. Nam quia Ceremoniæ sunt partim Iudaicæ, partim Ethnicæ Consecrationes istæ, ipso quoq; Bellarmino teste, ideò per Christi aduentum sublatæ sunt: eoq; magis, quòd non à Deo mandatæ, sed ab hominibus ad gentilismi imitationem institutæ sunt. Et quid ineptius est, quàm dedicationes has ad moralem Legem referre? Falsum etiam est, quòd putat Iesuita, dedicationes in veteri Testamento factas, non fuisse typicas: habuerunt enim vnctiones & similia in ijs suas significationes.*

Post hæc longum Catalogum texit Bellarminus Patrum veteris Ecclesiæ, qui harum Consecrationum mentionem faciunt, easq; probare videntur. *Respondeo, Patres illos vixisse & scripsisse, quum iam dedicationes istæ vulgò receptæ & approbatæ essent. Est autem, Augustino teste*, Consuetudo, etiam in rebus Ecclesiasticis, tyrannus. *Et Cyprianus inquit.* Non esse sequendam consuetudinem quorundam. *Item*: Non attendendum esse, quid aliqui ante nos fecerint: sed quid ille, qui ante omnes est, in suo verbo nobis faciendum præscripserit & præmonstrârit. Neq; enim hominis consuetudinem sequi oportere, sed Dei veritatem. Argumentũ 2.

Tertiò Iesuita dicit, Magdeburgenses reprehendere, quòd tot ceremonijs vtantur Pontificij in Consecratione Templorum: ipse autem hoc meritò fieri probare contendit, *Primò*, quòd Dedicationes istæ iam inde à Lege naturæ cœperint. Nam Iacobus lapidem & altare consecrauit Deo. *Gen. 28. & 35. c.* ergo sub Euangelio quoq; hoc fieri debet. *Negatur consequentia: Multa enim Patres sub Lege naturæ fecisse leguntur, quæ sub Euangelio non licet facere. Deinde in hoc argumento confundit diuersos fines Iesuita. Nec enim Iacobus inunxit lapidem vel altare, vt illud sanctius cæteris efficeret, ad quod Papistæ in suis Consecrationibus vnicè respiciunt: sed vt esset sibi ac alijs memoria à Deo dati beneficij ac visionis sibi à Deo oblatæ, ac promißionis à Deo factæ, ne fortè propter longum tempus aut longinquam peregrinationem eius obliuisceretur Iacobus; Iesuita autem hæc refert ad consecrationes Templorum: Ideoq; committit fallaciam ab Ignoratione Elenchi.* Argumentũ 3.

Quartò dicit Bellarminus, etiam sub Lege locum habuisse Consecrationes istas: Mosem enim consecrâsse oleo sacro, alijsq; ceremonijs Tabernaculum, altare, & omnia eius vasa. Ergo nihil obstat, quò minus idem à Christianis etiam fiat. *Negatur consequentia. Mosis factum expressum habuit Dei mandatum: De consecrandis autẽ Tem-* Argumentũ 4.

plis Christianorum nullam vspiam in verbo Dei præceptum exstat, ipso quoq; Bellarmino teste: Ceremonia igitur hæc non est vsurpanda, exemplo Mosis, qui in ædificando & dedicando Tabernaculo, nihil quicquam, præter expressum Dei mandatum sequutus est.

Argumentū 5. *Quintò dicit Iesuita*, etiam sub Euangelio, iam tum Apostolorum tempore, Templorum dedicationes in vsu fuisse. *Rectè tamen addit:* In statu Euangelij de ijs non exstare expressa testimonia Scripturæ. *Sententiam autem suam duobus testimonijs probare conatur.* Paulus, *inquit*, 1. *Cor*. 11. *c.* arguit Corinthios tanquam Ecclesiæ contemptores, quia in Ecclesia comedebant: ex eo satis innuitur, Ecclesiam tunc etiam aliquo modo sacratam fuisse. Cur enim Ecclesiam cōtemnere dicitur, qui in ea actionem alibi licitam exercet, nisi propter aliquam eius loci consecrationem? *Respondeo, Iesuitam Homonymiæ fallaciam committere, & scientem volentem verba Pauli in alienum prorsus sensum detorquere. Non enim Apostolus per Ecclesiam hoc loco intelligit materiale aliquod ædificium, quod Templum vulgò vocamus, vt vult Iesuita: eo enim adhuc tempore nulla habebant Christiani Templa, sed cœtum & congregationem fidelium. Seipsum enim explicans Paulus, inquit:* An Ecclesiam Dei contemnitis, & pudefacitis eos qui non habent? *Quasi diceret: An publicum Christianorum cœtum contemnitis, vt hoc inspiciente & teste inseruiatis gulæ: velut hoc interim datâ operâ agentes, vt vobis publicè luxum & apparatum ostentantibus, pudefiant tenues, qui non habent quod edant? Deinde non sequitur: Ille contemnit hunc locum: Ergo locus iste consecratus est, vt colligit Iesuita.*

Explicatur locus 1. Cor. 11.

Alterum testimonium, quo suam sententiam probare vult Iesuita, est Dionysij, & quidem, vt inquit, Areopagitæ, qui tempore Apostolorum vixerit. Is in Ecclesiast. hier. c. 5. docet, altaria sacro oleo inungi, & consecrari ab Episcopo debere. *Respondeo: probè nouit Iesuita hunc Dionysium, qui Ecclesiasticam hierarchiam scripsit, Areopagitam non fuisse: iste enim citat in hoc libro Clementem Alexandrinum, Strom. lib. 8. qui vixit anno Domini 215. hoc est, 150. annis post Dionysium Areopagitam. Recentior igitur author est.*

Dionysius Areopagita quis.

Argumentū 6. *Sextò probare nititur Iesuita, meritò ab Ecclesia varijs precibus & ceremonijs Templa consecrari*, ab Authoritate nonnullorum Conciliorum ducitur. *Respondeo primò, Concilia illa, quæ à Iesuita citantur, congregata demum esse post errorem istum de Consecrationibus Templorum approbatum, eoq; factum, vt sic decreuerint absq; Dei verbo. In causis autem religionem spectantibus, non hominum authoritas, sed Dei verbum audiri debet.* Secundò, *non probant, vt Iesuita vult, Concilia ab ipso citata, multitudinem precum & ceremoniarum in Consecrationibus, sed Consecrationem simpliciter, quæ ab initio prædicatione verbi Dei et precibus fiebat, vt supra indicatum est.*

Argumentū 7. *Septimum argumentum Bellarmini à* Fine *eiusmodi Consecrationum desumptum, falsum est. Non enim hodie consecrantur Deo, sed idolis & creaturis. Talis autem cultus reprehenditur in verbo Dei. Est etiam ineptum: nam sacrum confert cum prophano, & religiosum cum irreligioso, & de ijs idem concludit. Nuptiæ enim, Contractus, Coronatio Regis sunt res politicæ: Consecrationes autem illæ religiosæ res sunt. Etsi igitur in rebus politicis & humanis Ceremoniæ honestæ institui possint, tamen in rebus diuinis & ad religionem pertinentibus, quæ conscientias obligant, non possunt. Est igitur fallacia ab Ignoratione Elenchi: transit enim de genere ad genus.*

Ceremoniæ autem, quas ordine recenset Iesuita, & quæ in Consecrationibus istis vsurpantur, partim sunt Ethnicæ, partim Iudaicæ, & in Pontificiam religionem transsumptæ.

Significationes verò earum, quas etiam commemorat, & mysteria magna, quæ latere sub istis Consecrationibus gloriatur, nil nisi fraus diaboli sunt, qui se etiam in angelum lucis transfigurare potest, vt quæ blasphema sunt, pietatis prætextu tegat, fallatq; simplices. Magi etiam suas incantationes mysteriorum nomine commendant: & Sacerdotes Eleusinæ Cereris turpissima & horrenda sua sacra magna mysteria continere prædicârunt.

Argumentū 8. *Octauò*, Templum ob consecrationem, meritò sanctum ac venerabile, ac diuinâ quadam virtute præditum existimari debere, Bellarminus contendit. *Respondeo: Est petitio principij, præsupponit enim Consecrationes Papisticas esse sacras & pias Ceremonias:*

monias: Id verò nos negamus, & dicimus eas esse magicas, impias, irreligiosas & blasphemas: ideoq; non sanctificari illis locum aliquem, sed pollui & profanari potius.

Probat autem suam sententiam Iesuita, Primò, *ex relatione ad Deum, cui consecrantur loca ista. Respondeo, rationem hanc falsam esse: Templa enim apud Pontificios non Deo, sed sanctis mortuis, sed creaturis, sed idolis ad idololatricum cultum consecrantur: & propterea loca ista sunt idolorum, non Dei. Quod ad loca ista Leuit. 27.* Animal, si quis vouerit Deo, sanctum erit. *Item*, Quicquid semel Domino consecratum fuerit, sanctum sanctorum erit. *Et Matthaei 23.* Templum sanctificat aurum: *Nihil ad rem pertinent. Loquuntur enim non de Templis creaturis dicatis, sed de Templo Hierosolymitano vero Deo, Dei ipsius mandato & iussu consecrato. Non autem de dissimilibus idem concludendum.*

In secunda & tertia probatione similiter petit principium Iesuita: incertum enim per incertius probat: nempe, preces Episcoporum, quibus in consecrationibus suis vtantur, pias esse: res itē sanctas in tēplis contēctas, vt sunt Cruces, Imagines Christi et sanctorū, eorundem reliquiæ, præsentia corporis Christi in Eucharistia, & præsentia Angelorum, templa quoq; sancta efficere. *Imò polluunt potius & profana faciunt loca ista, quòd Deum gloriâ suâ priuant, & beneficium Christi ad alia transferunt.*

In quarta probatione ad Christianorum Templa rursus transfert, quæ olim in Hierosolymitano facta sunt. Sed ineptè hoc facit, vt sæpe iam diximus: Dispar enim comparatarum rerum ratio, disparem earum conditionem efficit.

Quinta etiam ratio falsa est, videlicet, ex Templis pelli consecrationibus istis Dæmones: *Non enim hoc fit vllis superstitiosis & idololatricis ceremonijs, quales Pontificiæ consecrationes & dedicationes sunt.* Hoc genus Dæmoniorum, *inquit Christus*, non exit nisi per precationem & ieiunium.

Neq; etiam probat Iesuita suam sententiam, nisi vnico Gregorij Magni loco, qui libro tertio Dialogorum, capite trigesimo scribit, post consecrationem Templi, quod antea Arianorum fuerat, Diabolum inde egressum sensibiliter in specie Suis, maximo strepitu excitato. *Nam similia multa scripsit Gregorius Satanicis illusionibus deceptus: & huius generis miracula multa quoq; in dedicationibus & consecrationibus Ethnicorum templorum accidisse, historiæ testantur.*

CAPVT III.

De Origine Consecrationis seu Dedicationis Altarium.

IN historia Romanæ Ecclesiæ Dedicationes Altarium primis tribuuntur Pontificibus Euaristo, Higino & alijs. Sed hæc non conueniunt cum ijs quæ supra de Altarium origine ex veris historijs retulimus. Idcircò alij hoc Felici 1. qui vixit circa annos Christi 280. tribuunt. *Dedicationes altarium à quibus instituta.*

Quæ Altaria consecranda.

ALtaria quæ non essent constructa ex lapidibus, ad vsum celebrandi officia diuina, consecrari noluit Euaristus, qui vixit circa annos Christi 105. Sequutus Higinus decretum idem tulit circa annum Domini 142. Sin autem verum est quod D. Gerson libro 4. contra Floretum indicat, Siluestrum 1. circa annos 310. demum lapidea altaria instituisse, *falsum erit quod de istis in decretalibus epistolis affingitur. In Epaunensi etiam Synodo, quæ celebrata esse dicitur circa annum Domini 490. Ca. 26. sancitur,* vt altaria, nisi lapi-

dea, infusione chrismatis, non sacrentur. *Notandum verò quòd author Concilorum sibinâ constare negat, vbi terrarum* Epaunensis *ciuitas sit. Gratianus autem de Consecratione distinctione primâ, capite Altaria. non* Epaunensi, *sed Hipponensi Synodo ascribit, quæ Ca. 6. hoc sanciuerit. Hormisdam quoque instituisse aiunt*, Aras absque Episcopi permissu erectas exstructasque, quamuis sacratis in delubris, non consecrandas: qui secus fecerit, si clericus fuerit, exauthorari, si laicus anathematizari iubetur, *de Consecratione, distinctione primâ, capite Nullus. Hoc propterea decretum videtur, vt inhiberetur superstitio, quâ non solùm in templis, sed extra ea in vijs, compitis similibusque locis altaria erexerunt.*

Altaria à quibus consecranda.

IN *Synodo Aurelianensi tertia anno Christi 539. iuxta Panuinium habita sancitur ca. 15.* Episcopum in Ecclesia aliena altare consecrare non debere. *In Agathensi Synodo ca. 39. statuitur*, ne presbyter altare consecret, *sicut etiam præcipitur de Consecratione, distinctione 26. quæstione 6. ministrare diac. Vnde in Bracarensi Synodo 1. anno Domini 610. conuocata, sancitur, Ca.* 37. vt si quis presbyter ausus fuerit Ecclesiam aut altare conseerare, ab officio suo deponatur.

Altaria quibus ritibus consecranda.

E*Varistus statuisse dicitur*, consecrare Altaria vnctione Chrismatis, & sacerdotali benedictione. *De Consec. autem, distinct. 1. cap. Altaria. hoc decretum Agathensi Synodo tribuitur. Et in Coloniensi Synodo anno 1536. habita cap. 12. partis 9. Siluestro 1. ascribitur.*

Quo ritu autem altaria consecrari solita fuerint circa annum 800. ostendit Canon 24. Concilij Aquensis, tomo 2. Conciliorum, qui iubet altaria erigere, eisq; oleum superinfundere, ac sancto Chrismate perungere, & de factis dictisque Iacobi melodiam Christo canere: & à fidelibus oblationes, vota, & pretiosarum diuersarumque rerum ad decorem & honorem diuini cultus, Sacerdotum, cæterorumque ministrorum Christi vsus, pauperumq; receptionem ac recreationem suscipere donaria.

Altaria portatilia circa annum millesimum à nato Christo non aliter consecrabantur, nisi vel in tabulis ligneis, vel aliquo competenti substratorio compacta, & firmiter essent affixa: vnde licet de loco ad locũ moueantur, non tamen de loco in quo consecrata sunt, moueri debent: à quo si auulsa fuerint, sicut cætera altaria iterum consecrabantur. Iuo in epistolis. Vocant autem altaria portatilia & viatoria, *lapides consecratos, quos secum portare solent, si alibi sacra facturi sunt, quàm in delubris & lapideis altaribus: tum enim quæuis mensa vicẽ præstat aræ, si modò impositos habeat huiusmodi lapides sacros. Quare vbicunq; libet, horum subsidio, necessitatis prætextu sacra facere licet.*

Altare portatile seu viatoriũ.

Durandus lib. 1. cap. 7. Rationalis diuinorum offic. Consecrationem Altaris sic describit: In primis, *ait*, Pontifex incipit: Deus in adiutorium meum intende: (& Alleluia inter consecrationẽ omittitur: Consecratione verò factâ, adhibetur.) Postmodum benedicit aquam, cum vino, sale & cinere mixtam: deinde in quatuor cornibus altaris configurat quatuor cruces, cum aqua benedicta: & crucem vnam in medio facit. Consequenter circuit altare septies: & septies mensam altaris, cum aspersorio de hyssopo aquâ benedictâ aspergit. Dum verò altare aquâ aspergitur, Episcopus cantat: Domus mea, domus orationis est. *Et iterum*, Narrabo nomen tuum fratribus meis. Tandem orat, vt exaudiantur ingredientes ibi beneficia petituri. Consequenter quando ecclesia simul et altare consecrantur, tota ecclesia aquâ illâ aspergitur: quo facto pontifex ad altare cum psal. accedit, & residuum aquæ infunditur ad basim altaris, sicut in veteri Testam. residuum sanguinis fundebatur in crepi-

in crepidinem, quod idem cum basi est. Deinde in 4. angulis sepulchri, in quo reliquiæ reconduntur, quatuor cum Chrismate fiunt Cruces. Fit autem sepulchrum, seu foramen hoc quandoq; ex superiori parte altaris, quandoq; ex latere anteriore. Et ponuntur reliquiæ in capsella cum tribus granis thuris: & sic reconduntur in sepulchro. Nam sine sanctorum reliquijs, aut vbi illæ haberi non possunt, sine corpore Christi non fit consecratio altaris fixi: *vt statuitur de Consec. dist. 1. de fabri. & ca. placuit.* Sed viaticum seu portatile etiam sine ijs consecratur, *vt sancitur, ea. dist. Concedimus.* Deinde supponitur & aptatur ipsi sepulchro quædam tabula signo crucis ex chrismate roborata. *Hæc tabula dicitur* Sigillum sepulchri, *ex constitutione Alexandri 3. Papæ, extra de Consecrat. Eccles. vel altar. ca. 1.* Postmodum lapis, qui mensa dicitur, super altare adaptatur: & adaptatus vngitur cum oleo in quinq; locis, & eodem modo inungitur postea chrismate. Nec vnguntur altaria nisi lapidea. *In vnctione autem cantat Episcopus:* Erexit Iacob lapidem, *&c. Item* Vnxit te Deus, Deus tuus. Confirmatur etiam altare in fronte cruce chrismatis, & adoletur incensum in quinq; locis. Post hoc altare tegitur, & mundis pannis induitur, & demum super altare sacrificium celebratur. Postremò ornatur Ecclesia, & accenduntur luminaria. *Hactenus Durand. Eandem consecrationem dictat Innocentius 3. Papa in Serm. de consecrat. altaris, vbi inquit:* Reconduntur reliquiæ cum tribus granis thuris in capsula, tabula superimponitur, mensa inungitur, & quidem in sex locis, in medio, in 4. angulis, & in fronte. Post vnctionem adoletur incensum.

In veteri quadam Agenda circa annum 900. scripta, de Consecratione Altarium hæc leguntur: Aspergitur altare consecrandum aquâ benedictâ, ac circumquaq; crucis signo notatur, canente Clero, Antiphonam: Asperges me Domine. *& Psal. 51.* His subijciebat Episcopus preces, vt Deus altare spiritualibus sacrificijs deputandum præsenti benedictione sanctificare, & oblationib. à suis famulis, deuotionis studio impositis, benedicere, & spirituali hoc placatus incenso, semper promptè preces eorum exaudire dignetur. Deniq; tabulam altaris oleo sancto idem perfundit, ac, vt super illam corporis sui ministrandam hostiam benedicat, & consecratam suscipiat Deus, precatur.

De eodem ritu consecrandi Aras ita scribit Sleidanus lib. 21. historiarum. Adhibetur, *inquit,* oleum, chrisma, thuris libra vna, sartago cum igni, sal, aqua, vinum, cinis, hyssopus, linteum vnum cannabinum, ad extergendum: alterum verò mollius, ad tegendum, quinq; cruces è cera factæ, calix, cementum, binæ faces: postremò quicquid ad ornatum altaris pertinet. Interim Episcopus vnà cum sacrificis, aliquot Psalmos & precationes expedit, & quinq; diuersis locis aram respergit: sic distribuens aquam, vt crucis formam repræsentet: inde septies aram obit, & aquam vino temperatam & hyssopo ac cinere, in illam conijcit: ab hoc cementum aquâ miscet, & quod reliquum est circa aram diffundit: mox, non sine pompa, deferuntur reliquiæ diuorum, & adhibito thymiamate, suo loco reponuntur. Aram postea ter circumlustrat thuribulo, quod sacrifico deinde tradit, qui suffitum continenter faciat, donec peracta sit consecratio. Vbi verò crucibus ex oleo, diuersis locis, aram signauit, oleum effundit, & inuergit, & thuris particulas quinque, totidemq; cruces è cera formatas, huc illuc disponit, easq; post incendit: cineres inde collecti in sacris rebus habentur. Postremò quatuor margines altaris & frontem inungit, & missam decantat. *Hæc ille.*

Hæc sunt scilicet, quæ Paulus & sacræ literæ Episcopis tam seriò commendant, tanquam principes huius functionis partes: ex quibus quisq; potest conijcere, quid sit de cæteris sentiendum, & ab huiusmodi circulatoribus exspectandum. Nam interea, dum has & consimiles nugas consectantur, de prophetiæ munere deq; Euangelico ministerio ne verbum quidem auditur.

Altare quando reconsecrandum.

DE Consecrat. dist. 1. Si motum. & extra eodem cap. quod in dubijs. sancitur, Altare semel consecratum reconsecrandum non esse, nisi illud execrari contingat.
1. Quod fit primò, si mensa, id est, superior tabula in qua fit principaliter Consecratio, mota, vel in sui forma mutata, vel enormiter, puta vltra medietatem fracta sit. Idem quoque fit, si tota altaris structura mota & reparata fuerit. Sed si Ecclesia totaliter destructa fuerit, altare autem non lædatur, Ecclesia quidem reparatur, altare autem non reconsecratur: quamuis tunc aquâ exorcizatâ lauetur. de Consec. distinct. 1. Si motum. Consecrato tamen maiore altari, nihilominus alia minora altaria Ecclesiæ consecranda sunt: extra eodem cap. cùm sis. Alij dicunt, sufficere in illius consecratione alia digito demonstrari. arg. ff. de acqui. possess. quòd in eo. §. si venditionem. C. de natur. lib. authent. item si quis.
2. Secundo reconsecratur altare si altaris sigillum, hoc est, paruus lapis, cum quo sepulchrum siue foramen in quo reliquiæ reconduntur, clauditur seu sigillatur, motum aut fractum sit. extra eod. lignis: decretum hoc est Alexandri 3. lib. 3. decret. tit. 40. cap. 1: Et fit foramen ipsum quandoq; in summitate stipitis: et quandoque aliud sigillum non apponitur, sed principalis mensa superposita loco sigilli habetur. Quandoq; verò fit in posteriori, & quandoq; in anteriori: in quo etiam foramine in testimonium consecrationis includi solent literæ consecrationis Episcopi, continentes nomen eius, & aliorum Episcoporum in consecratione præsentium: & in cuius sancti honorem consecratur altare: & etiam ipsa Ecclesia, quando simul consecratur vtrunq;, annum quoque & diem Consecrationis.
3. Tertiò, reconsecratur altare, si iunctura, quâ sigillum foramini, vel etiam quâ mensa stipiti, vbi aliud sigillum, quod mensa ipsa non est mota adhæret, vel aliquis ex lapidibus ipsius iuncturæ seu stipitis, mensam vel sigillum tangens, motus vel fractus sit. In coniunctione etenim sigilli & foraminis atque mensæ & stipitis seu structuræ inferioris, præcipuè Consecratio intelligitur.
4. Quartò reconsecratur altare, si ei vel coniunctioni mensæ, & structuræ inferioris tantum fiat augmentũ, quòd pristinam formam amittat: vt statuitur arg. 10. q. 2. hoc ius. 32. q. 2. quod vnde est. ff. de oper. no. nunt. l. 1. §. si quis ædificium. Propter modicum tamen additamentum, non execratur: sed tunc sacrum trahit ad se non sacrum extra eod. quod in dubijs.
5. Quintò, altare sicut & Ecclesia propter dubium reconsecratur, vt statuitur, e. di. Ecclesia.
6. Sextò altare viaticum vel portatile, si lapis de ligno, in quo insertus est, qui quodammodo sigillum repræsentat, remoueatur, & in eodem vel in alio ligno iterum reponatur, nonnulli reconsecrandum, alij verò solummodo reconciliandum æstimant. Hæc omnia Durandus in Rationali diuinorum lib. 1. cap. 6. ex Innocentij III. Papæ constitutionibus. Vide etiam Gabrielem Biel in Canon. lect. 13. Etsi verò Leuiticum quoq; sacerdotium Altaria habuerit, nusquam tamen in veteri Testamento istiusmodi ineptiarum de reconsecratione eorum fit mentio.

Altarium Dedicationes quis solennes fecerit.

SIluester 1. instituit, vt Consecrationes altarium solennes essent: Antoninus tit. 9. ca. 21. Hermannus autem Gigas indicat, Felicem IV. statuisse, vt anniuersaria dies dedicationis altarium, sicut etiam templorum, singulis annis solenniter celebraretur.

Altarium ornamenta quando consecrari cœperint.

NEque verò altaria solùm, sed etiam altarium ornamenta consecrare cœperunt circa annũ 900. vt patinas, ad conficiendum in ijs corpus Christi: Corporale, ad tegendum inuoluendumq; Corpus & Sanguinem Christi: Calicem, in vsum diuini ministerij: Linteamina, vt diuinis cultibus apta existant: Stolam, vt ministri altaris, qui eâ induuntur septiformi Spiritus sancti gratiâ repleantur: Eucharistialem, seu vasculum quo Christi Corpus includitur, vt virtute Spiritus sancti nouum fiat Christi sepulchrum: Crucem, vt sit inimicis Christi obstacu-

obstaculum, & credentibus in ipsum perpetuum victoriæ vexillum: eaq; sanctâ aspergitur aquâ, addito simul incenso, & precatiunculâ, vt orantes inclinantesúe ad ea corporis & animæ sanitatem inueniant: Thuribulum, vt quod offertur in eo, sit fuga dæmonum, phantasmatum repulsio, cogitationum immundarum excußio, sicq; nos efficiamur Christo boni odoris templum: Thymiama, vt sit contra diaboli incursiones munimen firmum: Capsas, in quibus sanctorum ossa reponuntur. Sed cum huiusmodi ineptijs neq; Christus, neq; Apostoli, neq; primitiua Ecclesia quicquam habuerunt commercij.

Altarium Dedicationes apud Ethnicos.

ETHnici quoque sua Altaria dedicârunt & consecrârunt. Apud ELEOS stato die quotannis Februarij mensis anno supra decimum Aruspices cinerem ex Prytaneo deportârunt, eoque aquâ ex Alpheo amne diluto, aram Iouis Olympij oblinierunt. Et quidem religione sancitum fuit apud illos, cinerem solâ Alphei aquâ dilui, atq; ex eo luto tantum aræ tectorium super indui. Eam ob rem etiam Alpheus fluuiorum omnium Ioui maximè amicus creditum fuit, vt Pausanias indicat lib. 5.

Dedicatari autem Aras, legumina elixa pro primitijs offerebant dedicatis, ob memoriã grati animi de primo victu. Vnde Aristophanes: Testor Iouis Hercei ollas, cum quibus ara dedicata est olim. Interdum etiam sumptuosiore hostiâ dedicabantur.

Miracula pro Consecratione Altarium.

INNocentius III. Pontifex Romanus discedens aliquando ab vrbe, sacerdos quidam longæuus accessit ad eum, indicans, quòd in visione nocturna per somnium ei apparuerit B. Petrus Apostolus, ac dixerit: Accede ad Pontificem Innocentium, & ex mea ei parte significa, quòd à natiuitate sua, quasi filiũ illũ dilexerim, & per diuersos gradus promotum in mea tandem sede constituerim. Quapropter, & ipse decorem, & honorem domus meæ debet diligere, studioq; vigili promouere. Sciat ergo, quòd in Ecclesia mea pauca sunt Altaria consecrata: Vnde contingit, quòd in Altaribus dissecratis diuina mysteria celebrantur: faciat igitur ea saltem cum debita reuerentia consecrari, super quæ nouit frequentius officium celebrari diuinum. Verùm cùm semel, & iterum eadẽ fuisset visio huic sacerdoti reuelata, nec ipse, quod mandabatur, impleret, tertiò tandem idem Apostolus velut offensus intulit, dicens: Quia meum contempsisti mandatum, ego tuum tibi tollam auditum. Et continuò surdus factus est omninò. Gemens ergo vehementer & plorans ad confessionem Petri accessit deuotus, cum lachrymis postulans, vt misertus sibi restitueret auditum, se enim mandatum ipsius è vestigio adimplere velle. Eo verò exaudito, rem omnem Innocentio Pontifici narrauit. Pontifex Hostiensi mox Episcopo scribit, eiq; mandat, quum altaria Philippi & Iacobi, Simonis & Iudæ, Beati Gregorij & Sancti Andrææ dissecta dicantur, vel ipse consecret, vel per alios consecrari faciat: vt est videre libro 1. Decretalium Innocentij.

CAPVT IIII.

De Origine Consecrationis Crucis & Imaginum.

FRancofordiana Synodus, sub Carolo Magno habita, affirmat, nullum verbum ante illa tempora traditum esse de dedicandis & consecrandis Imaginibus. Hæc igitur superstitio post ea tempora demùm nata est. Vnde apparet, quantũ tribuendũ sit decreto, quod extat 22. q. 5. Qui peierat. in quo pœna constituitur in illos, qui peierant in cruce consecrata, vel non

consecrata. Et à Gratiano quidem adscribitur Pio 1. qui circa annos Christi 150. Romæ Episcopus fuit, quo tempore nullas vel consecratas, vel non consecratas cruces Christianos habuisse certum ex superioribus est: Vnde etiam in decretalibus epistolis Pij non reperitur. Et in Pontificali peculiares formulas consecrationis Imaginum confinxerunt: vnde simul quid, & quantum imaginibus tribuant intelligi potest. Lignum enim Crucis inter cætera his verbis benedicitur: Rogamus te sempiterne Deus, vt digneris benedicere hoc lignum Crucis, vt omnibus hîc genu flectentibus, ac tuæ maiestati supplicantibus, cordis compunctio, & admissorum concedatur remissio. *Item,* Sanctificetur illud lignum Crucis, vt orantes inclinantésque se, propter Deum ante istam Crucem inueniant corporis & animæ sanitatem. *Et,* Digneris benedicere hoc lignum Crucis, vt sit remedium salutare generi humano, sit soliditas fidei, bonorum operum profectus, & redemptio animarum, tutela contra sæua iacula inimicorum.

Beatæ Virginis Mariæ Imago his verbis consecratur: Sanctifica Deus hanc formulam Beatæ Virginis, vt tuis fidelibus salutaris auxilij opem ferat, tonitrua aut fulmina, si inualuerint, nocentia, celerius expellantur, pluuiarum quoque inundatio, aut ciuilium bellorum commotio, seu paganorũ deuastatio, ad præsentiam eius comprimantur. *Item,* Hanc Imaginem in honorem pijssimæ genetricis filij tui Domini nostri Iesu Christi venerabiliter adaptatam ita benedicere & sanctificare digneris, vt quicunque eandẽ misericordiæ reginã & gratiosissimã Dominam nostram coram hac effigie suppliciter honorare studuerit, & de instantibus periculis eruatur, & in conspectu diuinæ maiestatis tuæ de commissis & omissis veniam impetret, atque mereatur gratiam in præsenti quam desiderat adipisci, & in futuro perpetuam saluationem cum electis tuis valeat gratulari.

Ioannis Euangelistæ Imaginem ita benedicunt: Præsta, vt omnes illam cum reuerentia intuentes, precésque coram illa fundentes, pro quacunque necessitate orauerint, exaudiantur. Sit hæc Imago dæmonum sancta expulsio, angelorum aduocatio, fidelium protectio, eiúsque in hoc loco potenter vigeat intercessio, &c. *Aliorum denique Sanctorum Imagines sic benedicuntur:* Hanc quæsumus imaginem seu sculpturam in honorem ac memoriam Beati N. Apostoli tui, vel Martyris, vel Confessoris, aut Pontificis, aut Virginis adaptatam benedicere ac sanctificare digneris; & præsta, vt quicunque coram illa ipsum gloriosissimum Apostolum tuum, vel Martyrem, vel Confessorem, vel Virginem suppliciter honorare studuerit, illius precibus ac obtentu à te gratiam in præsenti, & æternam gloriam obtineat in futuro. His omnibus ita peractis asperguntur imagines istæ aquâ benedictâ.

Solebant etiam interdum imagines baptizare. Cumq; anno Domini 1279. monialis quædam ea de re accusata fuisset, rustici prophanationem hanc baptismi execrantes, ipsam in campum duxerunt, & igne concremâssent, ni fratres Dominicani eam liberâssent, vt referunt Annales Dominicanorum Colmariensium.

Thus ita consecratur: Dignare respicere, benedicere & sanctificare hanc creaturam incensi, vt omnes languores, omnesque infirmitates, cunctæque insidiæ inimici, odorem eius sentientes effugiant, & separentur à plasmate tuo, vt nunquam lædatur à morsu antiqui serpentis, *&c. Simili ferè superstitione consecratur* tabernaculum *seu* vasculum *pro conseruanda Eucharistia,* Capsæ *pro reliquijs & alijs includendis,* Thuribulum, Baptisterium *& alia, quæ exstant in Alberti Castellani Pontificali, cui non immeritò Henricus Bullingerus titulum fecit,* Deß Bapsts vnnd der Bischoffen Gauckelsack, *quòd in eo ritus, ceremoniæ & gestus Consecrationum & Dedicationum præscribuntur Episcopis, vel ipsis non dico, Magis seu Incantatoribus, sed Circulatoribus, vel Præstigiatoribus & Gesticulatoribus vsitatissimi.*

Dedicationes Imaginũ apud Ethnicos.

Gentes etiam solebant consecrare suas statuas, sed eas tamen simpliciter vnxerunt oleo: nam Arnobius libro primo contra Gentes ait: Si quando conspexeram lubricatum

catum lapidem, & ex oliui vnguine ordinatum tanquam inesset vis præsens, adulabar, affabar & beneficia poscebam. *Et libro sexto indicat*, Gentiles per dedicationes suas voluisse efficere, vt Dij in statuis habitarent.

CAPVT V.

De Consecratione Calicis.

EPISCOPVS *stans cum mitra primò benedicit* Calicem, *deinde facit signum Crucis cum pollice dextræ manus in Chrismate intincto intra Calicem à labio eius in labium, & mox totum inungit interius, subijciens nonnullas preculas. Demùm aspergit Calicem cum aqua benedicta, & cum mica panis Calix per sacerdotem abstergitur, & extersiones in ignem vel sacrarium proijciuntur.*

De Conse. dist. 1. Si motum. sancitur, Calicem consecratum, licet deauretur, tamen non esse reconsecrandum: quia enim propter hoc calicis forma non mutatur, idem Calix manet. Si verò forma prior immutaretur, secus esset: quoniam forma dat esse rei. Honestum tamen esse, *simul ibidem additur*, vt tam propter pollutarum manuum contactum, quàm etiam propter prophanæ materiæ appositionem Calix aquâ exorcizatâ, lauetur prius, quàm ibi immoletur. *O Calices subinde lauandos, propter sacrificulorum impurissimarum manuum quotidianum contactum. Refert etiam Durandus in Ration. diuin. lib. 1. cap. 6.*

In Synodo Senonensi anno Domini 1528. habita sancitur Ca. 38. Ne Abbates Calices consecrent. *tom. 4. Conciliorum.*

CAPVT VI.

De Consecratione Cerei Paschalis.

C*Onsecrationem seu benedictionem* Cerei paschalis *Zosimus Papa instituit circa annum Christi 418. Platina. Liber Pontif. Sabellicus Enne. 7. lib. 9. Polyd. Verg. li. 6. cap. 7. Martinus autem Polonus, Henricus de Erdfordia, Cranzius lib. 6. cap. 1. Funkius in Chron. hoc inuentum Theodoro, & Honorio 1. attribuunt, quorum hic Pontificatum tenuit anno Domini 622. ille verò 615. Hic mos etiam in Galliciam inuectus est per Toletanum Concilium 4. Cap. 8. habitum circa annum Domini 627. De ritu autem Consecrandi hunc Cereum in libro de Origine Festorum Christianorum, capite de Paschate, & Sabbatho sancto diximus.*

CAPVT VII.

De Consecratione Frugum & Primitiarum.

EVTYCHIANVS, *qui claruit circa annum Christi 282. constituit*, vt fabæ, vuæ & omnis generis fruges consecrentur seu benedicantur super altari, *si verum est quod in decretal. eius epist. refertur, quæ exstat tom. 1. Con. fol. 271. Damasus: Platina. Factũ hoc ad imitationẽ Iudæorum, apud quos fruges oleo & thure adolebantur. Polyd. lib. 6. c. 14.* Seruatur hodie, *inquit Polyd. ibid.* Euthychiani decretum nonnullis in locis. Verùm adeò sanctitas sacerdotũ consenuit, & populi pietas refrixit, vt primitiarum nomẽ vnà cum prouentu penè exstinctũ sit: cùm hodie loco primitiarũ dominicis tantũ diebus panes aliquot sua sponte alibi offerãt, alibi verò solũ duos tresúe dent, quos sacerdos prius cõsecret, ac eos inde frustatim diuisos populo distribuat, vt qui quondã illis diebus Eucharistiã sumere consueuerat, ob eius rei memoriã, panẽ istũ ante omnia

cibaria prægustet. *Quæ res in eam tandem excreuit superstitionem, vt in die paschæ nihil omnino, quod non à sacerdote prius sit benedictum, comedatur. Vnde etiam in quibusdam locis quæcunq; comedi debent ad Ecclesiam portantur, & in atrio vel vestibulo Ecclesiæ cruce & aquâ benedictâ, & in vestibus sacris à sacerdote benedicuntur. Durandus Ration. diuinorum lib. 6. cap. 86. In quibusdam locis in die Transfigurationis Christi tantùm nouæ vuæ benedicuntur, vt Durandus indicat in Ration. diuinorum lib. 7. cap. 22.*

CAPVT VIII.

De Consecratione Aquæ Lustralis.

AQVA *lustrica in memoriam Baptismi omni die Dominicâ benedicitur, præterquàm in Paschate & Pentecoste, vt indicat Durandus libro 4. capite 4. Rationalis. Et quia Alexander 1. in Decretali sua statuit*, vt à sacerdotibus aqua hæc sanctificetur seu benedicatur, *Canonistæ inde colligunt*, neq; Diaconis, neque Subdiaconis id licere: *quum tamen Baptismi administrationem laicis hominibus & mulierculis etiam concedant. Sed est hoc vetus institutum diaboli, vt curet, quo humana inuenta pluris, quàm Dei leges fiant. Quod etiam videre licet in confectione raucidi chrismatis: vbi tantus apparatus adhibetur, vt Episcopum adesse oporteat cum vniuerso clero, cùm interea Baptismus & Eucharistia, quæ sunt ipsissima Christi Sacramenta, plebeio & vulgari more administrentur. Et quia Sal huic aquæ admiscetur, quod ab Helisæo originem sumpsisse volunt, ideò Sal primò adiuratur his verbis*: Exorcizo te creatura salis, per Deum viuum, per Deum verum, per Deum sanctum, per Deum qui te per Helisæum prophetam in aquam mitti iussit, vt sanaretur sterilitas aquæ, vt efficiaris sal exorcizatum in salutem credentium, vt sis omnibus te sumentibus sanitas animæ & corporis, & effugiat atque discedat ab eo loco, quo aspersum fueris, omnis phantasia vel nequitia & versutia diabolicæ fraudis, omnisque spiritus immundus adiuratus, per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. *Item*, Immensam clementiam tuam, omnipotens æterne Deus, humiliter imploramus, vt hanc creaturam salis, quam in vsum humani generis tribuisti, benedicere ac sanctificare tuâ pietate digneris, vt sit omnibus sumentibus salus mentis & corporis, & quicquid ex eo tantum vel aspersum fuerit, careat omni immunditiâ, omniq; impugnatione spiritalis nequitiæ.

Deinde ad aquam conuersus dicit: Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei patris omnipotentis: & in nomine Iesu Christi filij eiusdem Domini nostri, & in virtute Spiritus sancti: vt fias aqua exorcizata, ad effugandam omnem potestatem inimici, & ipsum inimicum eradicare & explantare valeas cum angelis suis apostaticis, per virtutem &c. *Item*, Deus qui ad salutem humani generis maxima quæq; sacramenta in aquarum substantia condidisti, adesto propitius inuocationibus nostris, & elemento huic, multimodis purificationibus præpararo, virtutem tuam benedictionis infunde, vt creatura mysterij tui tibi seruiens ad abijciendos dæmones, morbosq; pellendos diuinæ gratiæ sumat effectũ: vt quicquid in domibus, vel in locis fidelium hæc vnda resperserit, careat omni immunditiâ; liberetur à noxa: non illic resideat spiritus pestilens, non aura corrumpens: discedant omnes insidiæ latentis inimici: & si quid est quod aut incolumitati habitantium inuidet, aut quieti, aspersione huius aquæ effugiat: vt salubritas per inuocationem sancti tui nominis expetita, ab omnibus sit impugnationibus defensa: per Dominum &c. *In commixtione autem salis cum aqua dicitur*; Te Domine trementes & supplices deprecamur ac petimus, vt hanc creaturam salis & aquæ dignanter aspicias, benignus illustres, & pietatis tuæ more sanctifices: vt vbicunq; fuerit aspersa, per inuocationẽ sancti tui nominis, omnis infestatio immundi spiritus abijciatur, terrorq;

venenosi

venenosi serpentis procul pellatur, & præsentia sancti Spiritus, nobis misericordiam tuam poscentibus vbiq; adesse dignetur, &c. *Hoc ipso manifestè ea ascribunt lustricæ suæ & incantatæ aquæ, quæ sacræ literæ veræ in Christum fidei & ardentibus ad Deum precibus tribuere docent.*

Apud nonnullos Ethnicorum Aquam eorum lustricam sic benedictam legimus: Torram ex ara, in qua sacrificia peragebant, sumpserunt, & in aqua tinxerunt, quâ deinde circumstantes asperserunt atque purgârunt, *vt Athenæus libro nono testatur.* Ritus consecrãdi lustricam aquam apud Ethnicos.

CAPVT IX.

De Consecratione Campanarum.

CIRCA *Caroli M. tempora mos inualuisse videtur* baptizandi Campanas: *id enim lege in suis constitutionibus vetuit. Et Ioannes* XIV. *Papa circa annum* 966. *primus fuit,* qui Campanis baptizatis, *hoc est, consecratis* nomina imponere cœperit: *ipseque maiori Lateranensis Ecclesiæ Campanæ suum communicauit nomen. Balæus Centuriâ secundâ Scriptorum Britaniæ folio* 133. Ab hoc, *inquit,* tempore cœperunt Campanis baptizatis peculiaria dari nomina. *Zegedinus in Speculo Romanorum Pontificum hoc Benedicto quinto tribuit. Hic mos in vniuersam mox irrepsit Ecclesiam, vt ex veteri Agenda quadam liquet. Et Bruschius testatur de Monasterijs Germaniæ,* quòd Campana maxima in Monasterio sancti Matthiæ propè Treuirim in honorem Benedicti Monachorum patris fusa fuerit circa annos 1325. vnde etiam vulgò Benedictam incolæ eam vocârint. Campanarum baptizatio quãdo cœperit Campanis qui primo in baptismo nomina dederint.

Ac insignis insuper accessit superstitio, quòd nimirum tincti æris sonitu fugetur diabolus, præueniantur fulminum ictus, ac omnis generis calamitates, quæ ventorum turbine infligi possint, auertantur, teste Duran. in Rat. diuin. lib. 1. Vbi iurè miretur aliquis, cur non semper pulsentur Campanæ, diu noctuq; sine intermissione, aut cur non loco Orationis, auditûs verbi Dei ac piæ vitæ Campanarum pulsum instituerit Deus, cùm is arcendis omnis generis malis sufficiat. Equidem concedo iam inde à prima Campanarum origine, eas, imminentibus tempestatibus, pulsatas esse: sed ex superstitione aliqua id factum, hoc verò pernego: habuerunt enim causas non improbandas; vnam naturalem, alteram theologicam. Ferunt namq; vehementi commotione aëris, quem sonus ille Campanarum concitat, nubes condensatas disijci. Vt enim lapillus in aquam conjectus giros facit multiplices, ita sonus vehemens aêrem, qui aquâ multò tenuioris est substantiæ, impellit, & latissimè diffundit. Deinde hoc signo homines ad preces excitare voluerunt, vt nimirum eo audito omnes & singuli Deum ardenter rogent, vt imminentem tempestatem pro sua gratia & misericordia auertere dignetur. Quanquam ne hanc quidem ob causam pulsum eiusmodi necessarium esse arbitror. Quemadmodum enim apud hunc, quem vel lucis ortus manè, vel vesperi ingruentes tenebræ non commouerint, vt Deo gratias agat, eumq; inuocet, & ita constitutus fuerit, vt assueuerit, Deũ quotidie manè & vesperi, & sæpe etiã interdiu in ipsis rerũ actionibus inuocare, & sese illi commendare, parũ viriũ habiturus est Campanarũ pulsus, vt ad pias preces eũ commoueat: ita quẽ horrida aëris facies nigricantibus nubibus et intermicantibus ignibus, tonitrua item sæua & fulmina horrenda ad precandum non commoueant, eum ne Campanæ quidem signo ad piè orandum commoueri posse reor. Campanæ cur olim imminentibus tempestatibus pulsatæ.

Ritus autem baptizandi seu consecrandi Campanas sic describitur à Ioanne Sleidano libro 21. historiarum. Primùm quidem, *inquit,* sic eas pendere oportet, vt circum ire possit Episcopus. Qui cùm psalmos aliquot demurmurauit, aquam & salem consecrat, simulq; miscet, eaq; foris & intus Campanam diligenter lauat, post extergit, & oleo sacro formam Crucis in ea describit, Deumq; precatur, vt cùm impellitur & insonat Campana, fides & charitas in animis hominum augeatur, facessant omnes insidiæ diaboli, grando, fulmina, venti, tempestates, & omnis intemperies mitigetur. Vbi crucem illam oleatam linteo detersit, septem alias cruces in ea fore Campanarum baptismi ritus.

mat, intus verò solùm vnam: postea psalmos aliquot recitans, campanæ thuribulum subdit, & suffitum facit, eiq; benè precatur. *Plerisq; in locis epulum dari consueuit & peragi conuiuium, non secus atq; in nuptijs.*

Eundem ritum his verbis describit Thomas Nageorgus libro 1. Regni papistici.

Quando baptizant Campanas, ferreus est quis,
Qui risum cohibere queat: quin non manu vtraq;
Auriculas asini fingat: qui pectore toto
Non indignetur, lucrosis artibus illuc
Rem rediisse, vt Baptismi venerabile signum,
Quod nos in Christi demonstrat castra receptos,
Res anima sensuq; carens ante ora prophanet
Nostra, atq; actore id magno, miroq; paratu.
Vndiq; vicinus populus concurrit eodem,
Omnibus vna cupido est hæc spectacla videndi.
A templi illius præfectis iam antè rogati
Adsunt compatres culti, tersiq; supremè.
Complures ad tantum olim vt legerentur honorem,
Præuenere rogando ipsi: nec paruulus horum
Est numerus: centum fermè: persæpè ducenti,
Tercentum quoq;, si Campana est magna, locusq;
Insignis. Tandem procedit Episcopus armis
Spectandus solitis, preculis & consecrat vndam
Cum sale: quippe sine his tantus nil efficit author.
Multa, licet clarâ luce, ardent lumina circum.
Cætera postquam egit precibus, procumbere mandat
In genua astantes, orareq;, vti Campanæ
Baptismus prosit, contraq; pericula fortem
Tinnitum mittat. Post hæc campana linitur,
Partibus in quibus est visum, quotiesq; chorago.
Non enim idem obseruant omnes. Tum postulat edi
Illius nomen (nomen quippe inditur illi,
Vt puero) quod cum didicit, perfundit abundè
Baptismi ter aquâ, sacro dein chrismate signat
Depictis crucibus: mox illi linea vestis
Candida ceu puero inijcitur. Tum maxima verò
Compatrum cura, & certamen surgit ineptum,
Vt tangant, sacriq; leuent de fonte lauacri.
Sed nequeunt omnes circum contingere dextrâ:
Ergo funiculis retinent, tanguntq;, leuantq;
Quamlibet extremi: satis istud nempe videtur,
Seq; suo censent perfunctos munere bellè.
Demùm filiolæ tinctæ munuscula donant,
Aurum, & argentum. Vult diues quisq; videri,
Atq; alios superare stipe. Hæc res commoda porrò
Præfectis templi est, turrim vt tollatur in altam.
Hinc conuiuantur, quòd sit campana renata.
Lucem illam celebrant, vino, lusu, atq; choreis,
Et vomitu, & pugnis, omniq; libidine gestus
Quidnam aliud quæso vidisti stultius vsquam
A magnis paruisq; geri, sub schemate sancto?

Hic ritus baptizandi Campanas in Pontificali, ab Alberto Castellano anno 1520. edito, ita fert.

ita ferè describitur. Signum vel Campana benedicenda, debet benedici antequam ponatur inCampanili hoc ordine. In primis debetCampana ipsa suspendi vt commodè possit intus & extra tangi, tractari & circuiri. Deinde propè ipsam Campanam benedicendam paratur Pontifici faldistorium *(sella)* vas aquæ benedicendæ: Aspersorium; vas cum sale. Lintea munda ad extergendum Campanã quãdo opus erit. Vas olei sancti infirmorum sanctum Chrisma: Thimiama, thus, mitra & thuribulum cum igne. Diaconus etiam accipit amictum, albam, cingulum, manipulum, stolam & dalmaticam albi coloris. Quibus paratis, Pontifex cum ministris, paratus mitra & baculo pastorali, venit propè Campanam, & sedet ibi super faldistorio, & dicit cum ministris psalmos, quorum principium est: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam. *Item,* Deus in nomine tuo saluum me fac. *Item,* Miserere mei Deus, miserere mei. *Item,* Deus misereatur nostri, & benedicat nobis. *Item,* Deus in adiutorium meum intende. *Item,* Inclina Domine aurem tuam & exaudi me: *Cum,* Gloria Patri, &c. Tunc surgit Suffraganeus, & stans cummitra benedicit sal: ac depositâ mitrâ dicit Orationem. Deinde acceptâ mitrâ, extensâ dextrâ super aquam, eam benedicit, ac depositâ mitrâ iterum dicit Orationem. Post hæc idem Pontifex mittit sal in Aquam in modum crucis, dicens: Hæc commixtio salis & aquæ efficiatur salutare Sacramentum, in nomine Patris, &c. Quo facto super vtrunque dicit Orationem. Quibus peractis Episcopus acceptâ mitrâ incipit lauare Campanã cum hac aqua, dein ministri prosequũtur lotionem totam intus & extra, quã postea linteo extergunt, & Episcopus iterum sedet, & dicit psalmos, quorum initium est: Lauda anima mea Dominũ. *Item,* Laudate Dominum quoniã bonus est. *Item,* Lauda Hierusalem Dominum. *Item,* Laudate Dominum de cœlis. Finitis his psalmis, Episcopus stans cum mitra facit signũ crucis cum pollice intincto in oleo infirmorũ exterius sup Campanã, & stans sine mitra dicit Orationem. Hinc Pontifex resumptâ mitrâ extergit cum linteo mundo crucem à se factã, & incipit cãtum, Vox Domini super aquas multas, &c. Interea stans idem cum mitra septem cruces de oleo infirmorum super Campanã exterius, & quatuor de sacro Chrismate in pari distantia interius, ad quãlibet crucem dicens, consecretur & sanctificetur Domine signum istud, in nomi Patris, &c. In honorem sancti talis & talis pax tibi. His omnibus peractis, tangit prædictas cruces Episcopus cum oratione huiusmodi: Omnipotens sempiterne Deus, qui ante arcã fœderis per clangorem tubarum, muros lapideos, quibus cingebatur aduersantium exercitus, cadere fecisti: tu hoc tintinnabulum cœlesti benedictione perfundere, purificare, sanctificare & consecrare digneris, vt ante sonitum eius effugiãt ignita iacula inimici, percussio fulminum, impetus lapidũ, læsio tempestatum, vt ad interrogationem propheticã, Quid est tibi mare quòd fugisti, suis motibus cum Iordanico retroactis fluento, respondeant, A facie Domini mota est terra, à facie Dei Iacob. Qui conuertit petrã solidã in stagnum aquæ, & rupem in fontes aquarum. Non ergo nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriã secundum misericordiã tuam, vt cùm præsens hoc vasculum, sicut reliqua Altaris vasa, sacro Chrismate tãgitur, & oleo sacrosancto vngitur, tuâ benedictione sanctificetur, & quod arte aut metalli specie non potest fieri dignum, fiat tuâ benedictione perfusum, vt quicunque ad sonitum eius conuenerint, ab omnib. inimici tentationibus liberentur in corpore, & à prauis cogitationibus mundentur in mente, semperque fidei Catholicæ documenta sectentur, atque tuæ consolationis gratiã percipere mereãtur. Saluator mundi, cui flectitur omne genu cœlestiũ, terrestrium & infernorum, qui cum Patre & Spiritu sancto viuis & regnas Deus in secula seculorũ, Amen. Tunc sedet Episcopus cum mitra, & imponit thuribulo thimiama, thus & mirrhã si haberi possunt, alioquin quæ ex ipsis habentur, quibus impositis thuribulum ipsum supponitur Campanæ, vt totum fumũ recipiat,

interimq; cantatur, quo finito Episcopus depositâ mitrâ surgit, & orat. Demum Diaconus albis vestibus indutus cantat Euangelium Luc. 10. In illo tempore intrauit Iesus in quoddam Castellum, &c. Finito Euangelio Episcopus osculatur librum Euangeliorũ, productoq; super Cãpanam signo crucis, vadit in pace.

P. Paulus Vergerius in lib. De aquæ benedictæ & baptizatæ Campanæ Origine hunc ritum ita describit: Primùm, *inquit*, lauant ipsam nolam in aquâ mixtâ vino, cinere & sale. Neq; omnibus hæc ablutio conceditur, sed Episcopum solum suum quæstum inde facienti, & magnum salarium inde exigenti. Sacrificulis conceditur quidem homines baptizare, pro quibus Christus passus est: at Nolas, materiam sensu omni carentẽ & ex metallo confectam, vix tangere, nedum abluere illis licet. Ablutâ nolâ iam dictâ aquâ, abstergitur telâ nouâ & nunquam vsâ. Post intrinsecus 4. cruces imprimuntur, eaéq; oleo sancto oblinuntur: extrinsecus septem: ac suffumigatur mirrhâ & thimiamate. Quibus peractis subiuguntur multæ orationes, exorcismi, incantationes, & plures quàm viginti benedictiones. Donatur etiam nomine alicuius inferiorum sanctorum seu minorum nec adeò celebrium. Tandem adlegitur Euangelium aliquod. Post de eius vi & potentia concionatur.

Campanæ cur baptizentur.

De Consecratione Campanarum huiusmodi Canon exstat in synodo Colonien. anno 1536. habita. Benedicuntur Campanæ, vt sint tubæ Ecclesiæ militantis, quibus vocetur populus ad templa ad audiendum verbum Dei: Clerus veró ad annunciandum manè misericordiam Dei & veritatem eius per noctem, vt per illarum sonitum fideles inuitentur ad preces, & vt crescat in his deuotio fidei: quamuis etiam patres aliò respexerint, scilicet, vt dæmones tinnitu Campanarum Christianos ad preces concitantium terreantur, quin potius precibus ipsis territi, abscedant, illisq; submotis, fruges, mentes & corpora fidelium seruentur, vt procul pellantur hostiles exercitus & omnes insidiæ inimici, fragor grandinum, procellæ turbinum, impetus tempestatum & fulgurum temperentur, infesta tonitrua & ventorum flumina suspendantur, spiritus procellarum, & aëreæ potestates prosternantur. Breuiter, vt audientes confugiant ad sanctæ Matris Ecclesiæ gremium, ac sanctæ crucis vexillum, quemadmodum hæc in benedictione solenni Campanarũ reperiuntur. *cap. 14. partis 9.*

Hinc perspicere licet, multo plus Campanis inanimatis, earumq; tinnitui tribui, quàm piorum hominum precibus. Quod etiam ex inscriptione Campanæ cuiusdam Stakbori oppiduli ad lacum Venetum colligere possumus, quæ sic habet:

Colo verum Deum, plebem voco, & congrego clerum:
Diuos adoro: festa decoro: defunctos ploro: pestem dæmonesq; fugo.

Non immeritò ergo displicuit hæc plusquàm Ethnica superstitio multis pietate & doctrinâ præstantissimis viris. Thomas enim Rouarius edidit Concionem de pulsu Campanarum aeeeu de grandinis causâ: in qua rationem reddit, vnde grandines & aliæ tempestates oriantur, & quomodo pellendæ sint: excusa est Tubingæ 1570. German.

Campanarum consecratio & quæ ei tribuuntur, Ethnica superstitio.

Et Petrus Viretus lib. 3. de Adulterata Cœna Domini, c. 2. grauiter huiusmodi consecrationes Campanarum, & quæ illis tribuuntur reprehendit, nec ineptè ad Ethnicorum consuetudinem & ritus refert. Si his viribus, *ait*, sunt præditæ Campanæ & tintinnabula, quid iam Christo opus est? hæ enim solæ abundè præstabunt omnia quæ sacræ literæ Christo soli tribuunt. Ad has igitur confugiendum erit, tanquam ad Deos quosdam Auerruncos, qui vastitudinem, calamitates intemperiasq; prohibescant, defendant, auerruncent: quod precari docet Plato in Solitaurilibus. Quantum autem hæc absunt ab ijs quæ de sagis ac veneficis in Poetarum libris sæpè decantata leguntur? cuiusmodi hoc est Tibulli, lib. 1. Elegia 2.

Hanc ego ducentem de cœlo sydera vidi,
Fulminis hæc rapidi carmine vertit iter.

Quùm

Quùm libet, hæc tristi depellit nubila cœlo:

Quùm libet, æstiuo cõuocat orbe niues. *Item:*

Cantus & è curru Lunam deducere tentat,

Et faceret, si non æra repulsa sonent. *In quo postremo versu, vis quoq; à Poëta tribui videtur æris tinnitibus aduersus magica maleficia: quemadmodum apud Ouidium eorundem præsidia, in sacris magicis Lemuralium ad lemures ædibus expiatis abigendos, & mortuorum vmbras adhibētur. Sunt autem hæc eius verba Fast. 5.*

Rursus aquam tangit, Temesæaq; concrepat æra,

Et rogat vt tectis exeat vmbra suis. *Annon eadem ferè omnia consecrationis formula pollicetur, quæ tanquam tintinnabulorum quædam lustratio est? Quocirca ea aptè appellari poterit* Tintinnabulolustrium, *seu* Campanilustrium: *eadem nimirum ratione quâ Ethnici sacrarum tubarum lustrationes,* Tubilustria *appellauere: de quibus Ouid. Fast. lib. 3. ita,*

Summa dies è quinque, tubam lustrare canoram

Admonet, & forti sacrificare deæ.

Exstat quoq; grauissima quærela contra inanem & immodicam Campanarum consecrationem & baptizationem inter grauamina Germaniæ, quæ imperante Carolo 5. anno 1522. in Comitijs Noribergen. Legato Pontificio sunt exhibita. Grauamen enim 51. ita habet: Suffraganei excogitauerunt, vt solum ipsi, & nullus alius Sacerdos, laicis Campanas baptizent. Credunt deinde simpliciores, ita affirmantibus Suffraganeis, tales Campanas baptizatas, dæmones & tempestates pellere. Quapropter innumeri adhibentur Compatres, præcipuè verò qui fortunâ pollent, exorantur, qui baptizationis tempore funem quâ Campana religata est, tangunt, & Suffraganeo præcinente (quemadmodum in paruulorum baptizatione fieri solet) omnes pariter respondent, ac Campanæ nomen ingeminant, vesteq; nouâ (quemadmodum & Christianis fieri solet) Campana induitur. Inde ad sumptuosa properatur Conuiuia, quibus præcipuè compatres, vt eò largius munera offerant, adhibentur: nec non Suffraganei, & eorum Capellani, cum multis alijs Ministris regaliter pascuntur. Nec hoc satis est, sed & Suffraganeo mercedē persoluere necesse est, quam illi munusculum vocare solent: inde euenit, vt aliquando etiam in paruis villis centum floreni in tali absumantur & expendantur baptizatione: quæ res non solum SVPERSTITIOSA, sed etiã Christiani religioni CONTRARIA, ac simpliciorum SEDVCTIO, & mera est EXACTIO. Veruntamen Episcopi, vt Suffraganeos vel vilissimâ obærare possint mercede, talia, & adhuc absurdiora tolerant, Res igitur tam NEPHANDA & ILLICITA meritò aboleri debet. Cæterum si conducere videtur, vt Campanæ consecrentur (ita enim Suffraganei baptizationem appellant, quoties à prudentioribus hac de re interpellantur) conueniens erit, vt talis consecratio per vnumquemq; fiat sacerdotum, quemadmodum cum aqua benedicta, sale, herbis & similibus fieri solet: idq; absq; precio & expensis laicorum, ne populus simplex ita seducatur, & damno afficiatur, nec non auaritiæ detestandæ præsumptio euitetur. *Catalogus testium verit. fol. 346.* De Campanarum consecratione inani querela.

Præclarè quidem Germani, & luculenter: Sed vt sues cœno, ita Pontifices Romani istis corruptelis ac sordibus adhuc hodiè ita delectantur ob profundam auaritiam, ac insatiabilem habendi cupiditatem, vt nulla prorsus impijssimarum superstitionum ac horribilium abusuum emendatio ab illis sperari possit: euenit ergo illis iusto Dei iudicio, quod iam olim euenisse ipsis Durandus in libro De Concilio celebrando ex Beda indicat, dicens: Secuti sunt viam Balaam ex Bozor, qui mercedem iniquitatis amauit, correctionem verò habuit suæ vesaniæ. Nam subiugale mutum, hominis voce loquens, Prophetæ insipientiam probauit. *Quod etiam hodiè accidit, cùm tam stulta ac dissoluta perpetrentur in Ecclesia Dei à personis Ecclesiasticis, quæ deberēt esse lumen aliorum, & lucernæ super candelabrum positæ, iuxta id quod Dominus ait,* Sensus hebetant Iudæorum ac etiam Paganorum. *Et*

etiam illi, qui ratione diuinæ agnitionis omni modo carent, istorum detestantur insaniam, & eorum distorta ac Deo contraria itinera sanius sapiendo redarguunt. Quia ergo in tantum mercedem amant iniquitatis Ecclesiarum præsules, & ex qualibet re lucrum sperant, vt etiam docti ab indoctis, clerici à laicis meritò corripiantur, iurè comparantur Prophetæ, qui verbis asinæ contra naturam loquentis corripitur.

Thomas quoq; Naogeorgus libro 4. Regni Papistici hanc superstitionem vt impiam his verbis insectatur:

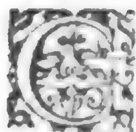
Si cœlum tonat, & tempestas sæua timetur,
Mirum quàm trepident miseri, quàm nulla supersit
Vera fides: quàm cuncta infida habeantq; putentq;.
Actutum æditvus Campanas concutit omnes,
Immenso sonitu, & solito violentius, vsq;
Dum tristi cessent resonare tonitrua cœlo.
Nam baptizatis credunt huiusmodi vires
Esse in Campanis, vt cuncta tonitrua frangant.
Vidi ego Numburgi quondam in regione Toringa
Campanam de se titulo quæ talia magno
Iactabat: Dicor Maria (in baptismate nomen
Scilicet inditum erat) confringo tonitrua pulsu,
Pello nociua, fugoq; eadem cacodæmonas omnes.
Talia cùm possint, non mirum me hercle Papistas
Ad pulsum illarum fugere, impendente ruina
Grandinis, aut nymbi, penetrantisue omnia teli. *Et mox:*
Hîc vbi diuini fiducia certa fauoris
Cernitur? inq; malis speratur casibus vno
Auxilium à Christo? diuinæ vbi se & sua credunt
Cuncta voluntati, verbis vt inanibus orant?
An non Catholici sunt, & gens bella, Papistæ
Præsidio quibus est Campanæ pulsus ahenæ?

Campanarũ benedictionẽ baptismum vocant impiè.

Hanc verò solennem lustrationem, non solùm Campanarum benedictionem, *verùm etiam* Baptismum *vulgò vocare solent, vt multis testimonijs probari posset, non sine magna Baptismi à Christo instituti subsannatione & contumelia. Sed vt sacra Cœnæ verba non suis auditoribus annunciant, quorum tamen gratiâ recitari tantum debent: sed quasi suffocatâ voce murmurant, perinde ac si panem & vinum alloquerentur: ita mirum non est, si æra baptizant eundem in modum, quo ante ostendimus. Licet Hosius, & Bellarminus tomo 1. lib. 4. de Rom. Pontifice cap. 12. col. 1025. hoc indignissimè ferant, & Campanas à suis symmistis consecrari, non baptizari affirment. Quoniam verò, si maximè testibus destitueremur, cum Campanis omnia ferè fiunt, quæ ad Baptismum pertinent, non iniuriâ eæ dicuntur baptizari: abluuntur siquidem, vnguntur, exorcizantur, patrimi eis adhibentur, nomina illis imponuntur, veste nouâ induuntur, imò longè maiori pompâ & ambitione tractantur, quàm homines, dum sacro Baptismo tinguntur. Quod an vbiq; facere soleant pro certo affirmare non possum: ea saltem narro, quæ fide digni homines aliquando facere viderunt.*

CAPVT X.

De Consecratione Cœmeterij.

C*Alixtus 1. Cœmeterium primus dedicâsse perhibetur, circa annos Christi 220. Valer. Ansel. Ryd. Albertus Castellanus in Pontificali à se edito testatur*, plerosq; asserere, Cœmeterij benedictionem seu consecrationem, necessariam non esse, quòd circuitus extra Ecclesiã & Cœmeterij aspersiones, quę fiant quãdo Ecclesia seu tẽplum dedicetur, sufficere dicãt. *Ipse tamẽ dicit*, superuacaneã non esse eorũ bene-

benedictionem, *quam hoc modo & ordine fieri indicat:* In die præcedenti dedicationẽ, ponuntur in cœmeterio benedicẽdo quinq; ligneæ cruces, videlicet vna altior in medio, & quatuor aliæ, quælibet ad staturã hominis, quarum vna in extremitate cœmeterij ante crucẽ mediã ponitur: tertia in tertia extremitate à dextris, & quarta in quarta extremitate cœmeterij à sinistris crucis mediæ. Ante quãlibet harũ 5. crucium figitur in terrã aliquod lignũ, in cuius summitate affigũtur tres candelæ trium vnciarũ quælibet. Scala item paratur super quã ascendens Episcopus possit attingere summitates cruciũ: vas quoq; magnum aquâ plenũ benedicẽdâ, & vas cum sale. Sequẽti die summo mane indutus sacris vestib. Episcopus accedit cum Ministris ad cœmeteriũ benedicẽdum, vbi faldistoriũ (*sella*) ante crucem in medio positã ei paratur, super quo residẽs, breuẽ ad populũ sermonẽ habet de sanctitate & libertate cœmeterij. Eo finito, affigũtur & accenduntur 15. candelæ, tres ante quãlibet crucem super ligna supra ordinata. Quibus ardentib. Episcopus ante mediam crucem & candelas stans depositâ mitrâ orat. Postea ante ipsam crucem super faldistorio Episcopus acceptâ mitrâ accũbit, & cantor incipit Litaniã: in cuius medio Episcopus surgit, & baculum pastoralem in sinistra tenẽs, facit signum crucis super cœmeteriũ, dicens, Vt hoc cœmeterium purgare & benedicere digneris, te rogamus, audi nos: quod ter ijsdem propè verbis repetit. Quo facto residet, & cãtor perficit Litaniã. Finitâ Litaniâ Episcopus surgit & benedicit sal & aquã, quâ dein accedit ad crucẽ ante mediam positã, & stans sine mitra incipit canere, Asperges me Domine hissopo, &c. cum psalmo, Miserere mei Deus, &c. Interea Episcopus acceptâ mitrâ circuit totũ locum cœmeterij, incipiens ab eius dextra, & vbiq; aspergens Aquã benedictã. Expleto circuitu hoc, redit ad crucẽ quæ est ante mediã, & ad ipsam respiciẽs, stans sine mitra dicit Orationem. Deinde thurificat ipsam crucem, & figit in summitate ipsius vnã ex tribus candelis ardentib. & alias duas similiter ardentes in duob. brachijs eiusdem crucis. Quo facto, Episcopus acceptâ mitrâ vadit ad aliã crucem retrò mediã positã dicendo aliquot psalmos, & aspergendo semper Aquã benedictã per cœmeteriũ. Postea psalmis finitis Episcopus ante ipsam crucẽ sine mitra stans orat: tum thurificat illam crucẽ: & figit in summitate eius vnã ex tribus cãdelis ardentib. & alias duas in brachijs duobus dictæ crucis. Deinde cum mitra aspergendo Aquã benedictam vadit ad aliã crucem positã ad dextrã mediæ crucis, aliquot psalmos recitãs: quo facto stans ante ipsam crucem sine mitra orat: deinde thurificat crucem & affigit ei cãdelas vt suprà. Idem facit cum cruce quæ est ad sinistrã mediæ crucis posita. Tandem reuertitur, aspergendo Aquã benedictã vbiq;, ad crucem mediã, ante quam orat, & postea mediocri voce extensis manibus ante pectus dicit præfationem. Tandem crucem hanc thurificat, eiq;, vt prioribus, affigit cãdelas. His peractis benedicit populum, ac intrãs Ecclesiam vel ipse Missam celebrat, vel per aliũ celebrari curat.

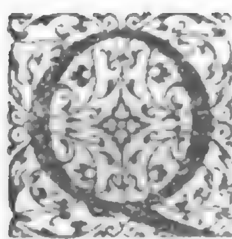
Bonifacius 8. *in Sexto Decretalium tit.* 21. *constituit, Si Ecclesia effusione sanguinis aut seminis polluatur, ipsius cœmeterium si contiguũ sit ei vt censeatur etiam pollutũ: non autẽ è contra, ne minus dignũ maius, aut accessoriũ principale ad se trahere videatur: Ideoq; priusquam sepeliatur aliquis in eo, recõsecrandum.*

Ignorauit autem vetustas ineptas huiusmodi Ceremonias & superstitiones: nam in Aurelianensi Synodo sancitum fuit, si Ecclesia aliqua ædificata & consecrata sit, tum atriũ eiusdem Ecclesiæ sanctâ Aquâ simpliciter conspergatur, *vt est de Cons. dist.* 1. *cap. Nemo Ecclesiam. Exstant similes aliæ dedicationum, consecrationum & benedictionum Papistarum formulæ, sed his nugis ac deliramentis, ne quid grauius dicam, bonas horas perdere, & chartas commaculare piguit.*

DE ORIGINE PROGRESSV ET INCREMENTIS DONATIONVM ET BONORVM ECCLESIASTICORVM LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

Quæ fuerit conditio bonorum Ecclesiasticorum Christi in terris & Apostolorum ætate, ac inde, vsq; ad Constantini M. tempora.

Via templa vel ædificari, vel reparari, & externus Dei cultus sine bonis Ecclesiasticis conseruari nequit, ideò tractationẽ eorum à nostro instituto non fore alienam puto. Quod igitur ad Originem & progressum eorum pertinet, DEVS Ecclesiæ suæ de proprijs & peculiaribus bonis, quæ ad illius administrationem impenderentur, liberalissimè inde vsq; ab initio semper prospexit. Constitutâ enim politiâ Iudaicâ, & Ecclesiâ suâ in certũ quandam formam redactâ, tribui quidem Leuiticæ, cui sacrorum forma & Ecclesiæ administratio commissa erat, nullos agros, vineas aut possessiones proprias vt reliquis destinauit, quò videlicet omni rei familiaris curâ liberi ac soluti, tantò commodius & dexterius rei diuinæ vacarent. Omnium autem frugum & pecudum primitias & decimas: ex omnibus sacrificijs, holocaustis exceptis, certas & optimas partes: censum vel dimidium sanctuarij siclum annuatim, à singulis, qui viginti annorum & supra erant, tam pauperibus, quàm diuitibus, in opus tabernaculi Ecclesiæ numerandum assignauit. Gazophylacium etiã in templo poni curauit, per Ioiadam & Ioam, in quo omnis pecunia, quæ in templum inferebatur, reponeretur, sicuti 2. Reg. 12. Nehem. 13. Luc. 21. videre licet. Vnde tanta vis pecuniæ in templo conflata & collecta fuit, vt hoc ipso nomine exteri Reges, Ægyptij, Assyrij & Romani quoq;, non aliter illi temploq; Hierosolymitano inhiârint, atq; vultures cadaueri: Et Romani, occupatâ Hierosolymâ, ex ingenti illâ templi pecunia & diuitijs, contra Iudæos præsidia compararint, quemadmodum libri Regum, Paralipomenωn & Antiquitatum Iudaicarum Iosephi testantur.

Habuisse etiam Christum Dominum ac Seruatorem nostrum, cùm in terris ageret, marsupium & pecunias quasi publicas ex Euangelica historia patet. Eæ autem conferebantur à pijs & opulentioribus hominibus, qui ipsum sequi solebant: ex quorum numero aliquot illustres & diuites fœminæ fuerant, quarum nomina Luc. 8. cap. commemorat: Maria scilicet Magdalene, & Ioanna vxor Chuzæ procuratoris Herodis regis, & Susanna, cuius conditio non annotatur. Pecuniarum istarum administrationem Iudæ commisit Dominus, licet eum furem & proditorem, imò diabolum esse nouisset. Quod cur fecerit, certò sciri non potest, & ferè inperscrutabilia sunt iudicia Dei, in quibus nos potius eius sapientiam, bonitatem, iustitiam & potentiam admirari, quàm causas factorum eius omnium, quas ille non indicat, curiosius inquirere decet.

Vsus vero pecuniæ eius fuit, quod inde seipsum & discipulos aluit, & pauperibus quoq; benefecit. Cùm enim Ioan. 13. Iudæ dixisset, Quod facis fac cito: *pleriq; discipulorũ illum iussisse putârunt, vt aut ea coëmeret, quibus ad festũ opus erat, aut vt pauperib. aliquid daret. Nihil verò huius suspicari poterant, nisi vtrunq; solitus fuisset facere. Hoc ipso verò Dominus Ecclesiæ suæ exemplum præbere voluit, vt ipsa quoq; ærarium publicum habeat, vnde petantur quæ ad vsus publicos necessaria sunt, & suis ministris pauperibusq; simul prospiciatur. Arguuntur igitur exemplo hoc Domini Mendicantes monachi, insignes hypocritæ, quibus nefas putatur pecuniam contrectare, cùm interim sub voluntariæ paupertatis prætextu orphano-*

rum

rum & viduarum domus deuorent, nihilq́ habere videri cùm velint, omnia longè lateq́ poßideant, & in summa rerum copia seu abundantia saginentur hodiè. Confutantur etiam Franciscani monachi, qui Christum nullas pecunias habuisse, nihilq́ proprium possedisse docuerunt: qua de re contentio magna inter ipsos & Dominicanos sub Ioanne 22. Papa exorta fuit, vt supra indicauimus.

Obseruauit morem hunc Domini sui diligenter primitiua Ecclesia, vt in Actis Apostolicis & Pauli ad Corinthios epistolis videre licet. Ecclesia enim quæ mox post Ascensionem Christi in cælos, Hierosolymis fuit, siue ob ardentem & mutuam inter se dilectionem & coniunctionem, siue ob persecutorum iniurias, communia omnia, nihilq́ proprium seu priuatum habuit: sed sua omnia in commune ærarium, ad communem omnium vsum, contulit: sicuti Lucas testatur Actor. 2. & 4. cap. Nam quùm Hierosolymis Christiani penè omnibus odiosi essent, habitando simul, ac vnà viuendo, noctu diuq́ sese mutuo cùm doctrina, tùm precibus communibus, & exemplis adhortationibusq́ confirmabant. Deinde tum temporis plurimi pauperes ex Iudæis ad Christum se contulerunt, quibus cæteri ciues maximè infesti erant, ita vt illos è synagogis suis eijcerent, ac vulgò detestarentur. Vnde suas operas elocare non poterant, quibus iustis manuum operibus victitarent. Oportuit igitur ad talem multitudinem alendam, eos, qui ditiores erant, suas facultates, charitate iubente, impendere. Præterea non dubitârim, Deum ipsum incitâsse sanctos illos viros ad id faciendum, quùm Iudæorum agri & domus paulò post essent euertẽdæ & perituræ obsidione ac misero excidio, quòd à Romanorũ exercitu impendebat. Non igitur est passa diuina prouidentia, temerè perire sanctorũ bona: quæ etiã à Iudæis, dum Christianos vexabãt, ante bellum quoq́ diripiebantur, & cõfiscabãtur. Proinde curauit spiritus sanctus, eadem opera huiusmodi facultates vsib. piorũ inseruire, dum simul habitarẽt: & exẽplum admiratione dignũ inde præberi, quo docerẽtur fideles, opes & fortunas huiusmodi cõtemnendas, cùm pro Christi nomine, tum vt pauperũ necessitati subueniatur, è quo Charitas, quæ fructus est fidei, & vinculum humanæ societatis, amplißimè declaretur. *Bona cõmunia in Hierosolymitana Ecclesia.*

Huic ærario præfuerunt primò Apostoli, quibus pretia siue pecuniam in commune depositam, distribuendi ius permißum fuit, prout cuiq́ opus erat. Actor. 4. Opes enim istæ, quas fideles contribuebant, melius distribuebantur per Apostolos, quàm si per seipsum quisque singillatim eas erogâsset. Quemadmodum videmus in ciuitatibus benè institutis, pauperibus ac mendicis multò melius prospici, si per certos homines eleemosynæ collectæ distribuantur, quam vbi quisque iudicio ac arbitrio suo largitur cuique prout voluerit. Sed cùm, crescente multitudine fidelium, non simul possent mensis ministrare, hoc est, eorum curam suscipere seu gerere, quæ pauperum subuentioni & alimoniæ seruirent & vacare Concionibus precationibusque, cum publico Ecclesiæ totius consensu septem viros spectatæ probitatis, plenos Spiritu sancto & sapientiâ, creârunt Diaconos, quos ei rei præfecerunt. Actor. 6. *Bona Hierosolymit. ecclesiæ quis fuerit.*

Atque hæc est Origo bonorum Ecclesiasticorum apud Christianos. Quemadmodum enim fideles hi sanctâ liberalitate suas opes Ecclesiæ contulerunt, ita sequentibus postea seculis factum est, vt crescente Christianorũ numero, Reges & Principes alijq́, quorum lautior fortuna fuit, horũ exemplum imitati, Ecclesias annuis redditib. & decimis ditarẽt, vt mox indicabitur.

Quandiu autẽ hæc rerũ cõmunio durârit certo aliquo testimonio sacræ scripturæ indicari nõ potest. Ioannes de Turre Cremata Cardinalis in Cõmentarijs ad c. 33. Regulæ Benedicti, colligi posse existimat ex verbis Meltiadis Papæ, quæ exstant 12. q. 1. Futuram. ad Constantini M. vsq́ tẽpora durâsse. Sed primo verus Meltiades ista non scripsit, verùm impostor quidã. Deinde non agitur ibi de Bonorũ cõmunione vel vnico verbo, sed cur prædia fideliũ in Iudæa Ecclesijs de non tradita, verùm vẽdita, & pretia Ecclesijs collata fuerint. Quibus subijcitur, Cõstantinum demùm Magnũ Ecclesijs prædia & bona cõstituisse tribuẽda. Tertiò certum est, hanc rerũ communionẽ in Ecclesia Hierosolymitana tantũ vsurpatã fuisse, idq́ non ad Cõstantinum M. vsq́. Neq́ etiã Apostoli talem cõmunionem lege aliquâ præceperũt vsquã: sed fideles sponte suâ cõtribuebant bona, partim sicut diximus, vt hac ratione ardens dilectionis studium testarẽtur, partim verò vt sic assuefacerẽt se, ne opum iacturam, quam exoriente persecutione mox facturi erant, impatientius ferrent, cùm illas iampridem alijs erogare, & ipsi pauco contẽti viuere didicissent.

Proprietas rerum in alijs Ecclesijs fuit.

In alijs verò Ecclesijs eandem rerum communionem fuisse, neq; historiæ meminerunt, neque aliunde probari potest, neq; etiam ab alijs recipi ac retineri debuisse: cùm neq; omni tempore, neq; omni loco ea contingãt, quæ tum temporis primis illis Christianis Hierosolymis euenerunt. Constat enim Romæ Christianos res proprias habuisse, ex ijs quæ Paulus scribit Rom. 12. 1. Corinth. 6. Gal. 8. Ephes. 4. Philip. 4. Coloss. 4. 1. Thess. 2. & 4. 2. Thessal. 3. Id quod etiam aliæ Ecclesiæ fecerunt, vt patet ex 1. Tim. 6. vbi diuitibus præscribit, quomodo suis bonis vti debeant. Ioannes quoq; proprietatem probat 1. epist. 3. & Paulus Heb. 13. ac Iacobus 2. c. suæ epistolæ.

Aerarium Ecclesiæ primæ habuerunt.

Nihilominus tamen illæ Ecclesiæ omnes sua æraria habuerunt, in quæ viritim in publicis cœtibus singuli pro sua facultate contulerunt, vt est videre Actor. 11. Roman. 15. Galat. 3. 1. Corinth. 16. & 2. Corinth. 8. & 9. Item ex Iustini Apologia 2. vbi indicatur, Christianos olim in sacris Concionibus pecunias colligere, easque Episcopo cuiusque loci, in vsus pauperum committere consueuisse. De contributionibus quoque in publicis congressibus, hæc Tertullianus in suo Apologetico refert: Si quod arcæ genus est, non de Oneraria summa, quasi redemptæ religionis, congregatur: modicam vnusquisque STIPEM menstruâ die, vel cùm velit, & si modò possit, apponit: nam nemo compellitur, sed suâ sponte confert. Hæc quasi deposita pietatis sunt. *Ex hoc loco Tertulliani de Arca siue Gazophylacio quidam conijciunt, fideles olim in occulto suas oblationes dedisse, ita vt alius nescierit, quid alius in Arcam miserit. Postmodum verò, vel offerentium vanitate, vel sacerdotum auaritiâ, eò res deuenit, vt publicè Diaconus offerentium nomina recitaret, ac enunciaret, quantum quisque detulisset, ex ambone clamans,* Ille tantum pollicitus est: Illa tantum obtulit. *Hoc verò Hieronymus grauißimè reprehendit in Ecclesiarum principibus tale quid apud se ferentibus, exponens illud Hierem. 11.* Quid est quod dilectus meus in domo mea facit tam multa scelera? *Item illud Ezech. cap. 18.* Si panem suum dederit esurienti. *Quod Innocentius 1. vetuit etiam fieri, iam d. can. vltim. de cons. d. 1. Sed & istarum Oblationum colore committebantur alia quædam valdè reprehensibilia: de quibus vide Ioann. Quintinum in explicat. can. 7. Concilij Gangren.*

Oblationes contribuendi tempus

Tempus verò huiusmodi Oblationes contribuendi non semper fuit idem. Fabianus Papa, Cypriani coëtaneus annis post Tertullianum circiter centum, crescente indies multitudine Christianorum, constituit, in epistola ad Hilarium Episcopum, vt non iam menstruâ die, hoc est, singulis mensibus, sed singulis Dominicis diebus, ab omnibus viris & mulieribus fieret Oblatio tam panis, quàm vini. tom. 1. Concil.

Rom. Ecclesia semper diues.

Aliorum verò redditus & bonorum Ecclesiasticorum, præter hanc pecuniam à fidelibus in publicis conuentibus collatam, certi & probati authores non meminerunt. Origenes quidem hom. 31. in Matt. mentionem facit Ecclesiæ redditus: verùm illi cuiusmodi fuerint, & non explicat & de illis solis loqui videtur, qui ex mutuis collationibus & donationibus comportabantur. Sola diues semper fuit Romana Ecclesia, si suspectis authoribus credere voluerimus. Ex decretali nanque epistola 2. Pij 1. qui Episcopatum Roman. tenuit circa annum Domini 150. *sub Antonino Pio, apparet, Ecclesiam Roman. sua prædia habuisse, quæ ei & Deo donata dicuntur: Sanxit enim,* vt sacrilegus esset, quicùnque fundos, aliáue bona religioni dicata, in profanos vsus conferret. *Funkius in Chron. Hæc autem quâ fide Pio tribuantur, ex relatione Petri de Natalibus, Polydor. Vergilij de Inuent. rerum libro sexto, capite 14. Marsilij Patauini in Defens. pacis, Funkij & aliorum constabit, qui affirmãt.* Ecclesiam primò omnium cœpisse possidere prædia Vrbani 1. tempore, *qui Pontificatum post Pium adeptus est 150. annis. Is decreuit,* vt Ecclesia prædia ac fundos à fidelibus oblatos reciperet, hac tamen lege, vt diuideretur prouentus clericis omnibus viritim, nihilq; cuiuspiam priuatum esset, sed in commune bonum: quod hodiè obsoleuit, tanta est hominum rapacitas & libido: *verba sunt Platinæ in vita Vrbani: Idem refert Cranzius in Metrop. libro 2. cap. 1. & Funkius in Chron. Et in decretali 1. sic ait:* Post Apostolorum tempora, cùm viderent

Sacer-

Sacerdotes & Leuitæ, & reliqui fideles per vniuersum orbem dispersi, vtilius fore, si hæreditates & agros, quos vendebant, Ecclesijs, quibus præsidebant Episcopi, traderent, eò quòd ex sumptibus eorum tam præsentibus quàm futuris temporibus, plura & elegantiora ministrare possent fidelibus, communem vitam ducentibus, quàm ex pretio ipsorum: cœperunt prædia & agros, quos vendere solebant, matricibus Ecclesijs tradere, & ex sumptibus eorum viuere, &c. *plura qui cupit legat Carranza Epitome Conciliorum fol. 12. b. & 22. item 12. quæst. 1. videntes autem: & 12. quæst. 1. Res Ecclesiæ: 17. quæst. 4. Attendendus est. Sub eodem quoq; Vrbano aureis & argenteis vasis, quæ prius vel lignea vel vitrea fuerunt, Ecclesia primùm vti cæpit in Cœnæ Dominicæ distributione. Damasus in vita eius. Otto tamen Frisingensis Episcopus libro quarto, capite tertio dicit*, sub Constantini Magni imperio Catholicis hominibus primò permissum vt Ecclesiæ ipsorum prædijs ditarentur.

Quæ non ideò dicuntur, quòd negare velim habuisse Ecclesias ante Constantini M. ætatem fundos seu prædia & redditus: habuerunt enim, id quod ex decreto Constantini & Licinij Impp. patet, quod exstat apud Eusebium libro 10. cap. 5. vbi constituunt, vt non solum ea loca, in quibus conuenire consueuerint Christiani, sed & alia quædam peculiaria non singulis priuatim, sed iuri societatis ipsorum competentia, si ablata fuerint, ipsis restituantur. *In eandem etiam sententiam Anylo præfecto præcipit*, vt quæcunque bona ad Ecclesiam Catholicam Christianorum vel in vrbibus vel in locis alienis pertinentia, siue à ciuibus, seu à quopiam alio occupata detineantur, confestim ipsis Ecclesijs restituantur: prorsus enim, *inquit*, constitutum nobis est, vt quas Ecclesiæ antea habuerunt possessiones, in ius earum redeant. *Eusebius ibidem & Nicephorus libro septimo, capite quadragesimo secundo. Credibile igitur est cæpisse Ecclesias, non solum Romanam, sed etiam alias, redditus & prædia aliaque huius modi bona possidere, Vrbani 1. tempore primùm, circa annum Domini 225. quæ postea in persecutionibus vi illis ablata, & in priuatos vsus conuersa, sed à Constantino restituta fuerunt.*

Præfuisse autem eiusmodi ærarijs, qualia in primitiua Ecclesia fuisse supra diximus, certos homines ab Ecclesia constitutos, dubium esse non debet, siue ij diaconi, siue alij fuerint. Apostolos autem, vt Paulum: & presbyteros seu Episcopos, vt Timotheum & similes, in distributione & collocatione pecuniæ communis ærarij, suam quoque authoritatem interposuisse, patet ex 2. Corinth. 8. & 1. Timoth. 5. vbi Paulus iubet Timotheum curare, ne Ecclesia oneretur in alendis viduis, quibus aliàs suppetat, aut quæ habeant suos familiares à quibus sustentari possint. *Et in Canonibus, quos Apostolis adscribunt, ita legitur*: Præcipimus, vt in sua potestate habeat res Ecclesiæ Episcopus. Si enim animæ hominum preciosiores illi creditæ sunt: multò magis decet eum curam de pecunijs gerere: ita vt eius potestate pecuniæ pauperibus dispensentur per Presbyteros & Diaconos, vt cum timore & omni solicitudine ministrentur. *Et in Concilio Antiocheno decretum est capite 35.* vt coërceantur Episcopi, qui sine Presbyterorum & Diaconorum conscientia res Ecclesiæ pertractant. *Et Sotherum Episcopum Romanum pecuniæ à fidelibus sic contributæ curam gessisse, ex Epistola ad Romanos Dionysij Corinthij Eusebius refert libro quarto, capite vigesimo tertio. Id quòd etiam lege primò firmauit Vrbanus 1. Papa, quòd ex decretali eius prima patet, nimirum*, vt oblationes fidelium Episcopis credantur, dispensandæ iuxta necessitatem fidelium. *Sed verba ipsa Vrbani adscribemus*: Res, *inquit*, in ditione singularum parochiarum Episcoporum, qui locum tenent Apostolorum, erant, & sunt vsq; adhuc, & futuris semper esse debent temporibus. E quibus Episcopi & fideles dispensatores omnibus communem vitam degere volentibus, ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint, vt nemo in eis egens inueniatur. *tom. 1. Conciliorū: refert etiam Carranza in Epit. Concil. fol. 21. b. & 22. Quæ tamen non ita accipi debēt,*

Ærarijs primitiuæ Ecclesiæ quis præfuerit

12. q. 1. c. præcipimus.

12. q. 2. Episcopus.

quasi Episcopi per se bonorum Ecclesiasticorum curam gesserint, sed quia ipsorum erat præscribere Diacono, qui essent alendi, quibus etiam & quantum erogandum esset de bonis illis. Ex Origene enim, qui circa Vrbani primi tempora claruit, apparet plurimis in locis, rerum & pecuniarum, quæ sic conferebantur, præsides & dispensatores fuisse Diaconos, nam tractat. in Matth. 16. ait: Mensis Ecclesiasticarum pecuniarum Diaconi præsunt. *Item:* Diaconi, qui non bene tractant Ecclesiasticarum pecuniarum mensas, & semper de eis fraudant, & ipsas quas dispensant, non secundum iustitiam dispensant, & diuites fiunt de rebus pauperum, ipsi sunt nummularij pecuniarum, mensas habentes quas euertet Dominus.

Bona Ecclesiastica quibus distributa.

Ex hisce porrò bonis Ecclesiasticis stipendia suppeditârunt primò, Apostolis: Nam Philippenses Paulo sumptus suggessisse, & Thessalonicam etiam ei, & postea Romam per Epaphroditum misisse dicuntur Philippens. 4. Ac licet à Corinthijs & Achæis, ne quod daret scandalum, aut videretur quæstus gratiâ Euangelium docere, nihil acceperit, vt testatur. 1. Corinth. 9. nihilominus ab alijs Ecclesijs stipendium accepisse scribit. 2. Corinth. 11. Alios etiam ministros inde aluisse videntur ex Galat. 6. & 1. Timoth. 5. cap. Dominus enim ordinauit, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant. Sed qualia aut quanta stipendia ipsis sint data, non definitur. Quod si verò secundum legem Domini 1. Corinth. 9. & mandata Pauli 1. Timot. 5. & Galat. 6. Ecclesiæ egerunt, tantum illis dederunt, vt se & familiam suam sustentârent, 1. Corinth. 9. & victum, amictum, & omnis generis bona haberent. 1. Timoth. 6. Galat. 6. Soli Apostolorum Canones (de quibus hic suum cuique relinquam iudicium) videntur subindicare, oblationes primitiarum Episcopo & presbyteris & reliquis clericis collatas esse, sicut 5. can. habet. Sed & Origenes homil. 11. in Num. vult offerri sacerdotibus ad Altare primitias: Ita enim, *ait,* & Dominus disposuit, &c. *Item,* Sicut hoc dignum & decens est, sic è contrario indecens, & indignũ existimo, & impium, vt is qui Deum colit, & ingreditur Ecclesiam Dei, qui scit sacerdotes & ministros assistere Altari, & aut verbo Dei, aut ministerio Ecclesiæ deseruire, vt de fructibus terræ, quos Deus dat solem solum producendo, & pluuias suas ministrando, non offerat primitias sacerdotibus. *In ministrorum etiam vsum factas oblationes Cyprianus indicat libro quarto, epistolâ quintâ.* Presbyterij *(inquit)* honorem dignâsse nos illis *(lectoribus)* iam sciatis, vt & sportulis ijdem cum presbyteris honorentur, & diuisiones mensuræ æquatis quantitatibus partiantur. *Ex libro item 1. epist. 7. Cypriani apparet, ministris Ecclesiæ stipes, oblationes & cœnas datas esse.*

Secundò, ex bonis illis Ecclesiasticis aluerunt viduas egenas & senio confectas. 1. Tim. 6. Subuenerunt item eâ pecuniâ pupillis, ijsque quos morbus aliáue causa inopes fecisset, & qui in vinculis essent, item hospitibus seu peregrinis omninoque omnibus qui aliquâ indigentiâ premeutur: vt patet ex eius epistolæ fragmento quod exstat apud Euseb. libro quarto capite vigesimo tertio, & est Dionysij Corinthij. Et Tertullianus in Apologetico cum mentionem fecisset contributionum quæ fiebant in publicis cœtibus, de vsu earum hæc addit, Inde non epulis, *ait,* nec potaculis, nec ingratis vorationibus dispensatur: sed egenis alendis humandisq́; & pueris ac puellis re ac parentibus destitutis, ætateque domitis senibus, item naufragis, & si qui in metallis, insulis, vel in custodijs, &c. *Et de rebus atque alimentis in commune collatis nutriri solitos martyres in vinculis, idem indicat initio libri ad Martyres. De bonis his in pauperes collatis scribit quoque Origenes homil. 11. in Leuit. Et Cyprianus epist. 10. libro 1. & epist. 24. lib. 3.*

CAPVT. II.

CAPVT II.

De Donationibus & bonis Ecclesiasticis Constantini M. tempore, & inde, vsque ad nostram ætatem.

Donationes autem factæ Ecclesijs, Constantini M. tempore maximè cœperunt, qui non solum ablata tempore persecutionū restituit, sed multa insuper de nouo addidit, bonaq́ Ecclesiæ mirum in modum auxit. Nam ex statuis Ethnicis pretiosioris materiæ, pecunias conflauit, & Ecclesijs contulit. Sozom. lib. 2. cap. 5. Deinde ex publicis tributis per singulas ciuitates, vectigal certum deduxit, ac cuiusq́ loci Ecclesijs & clericis deputauit: hancq́ munificentiam firmam & perpetuam haberi lege statuit. Sozom. lib. 1. ca. 8. item lib. 5. c. 6. Ac si qui Martyrijs perfuncti, bonorum aliquid post se, sine liberis aut cognatis hæredibus reliquissent, in ærarium Ecclesiæ bona ea inferri lege sanxit, vt indicat Eusebius li. 2. de vita Constantini. Ecclesijs quoq́ frumentum de publico dare iussit: quod cùm Iulianus prohibuisset fieri, successor eius Iouinianus, & postea Valentinianus ac Gratianus rursus confirmauerunt, constitut. suâ l. priuilegia. C. de Sacrosancta Ecclesia. Ac de rebus contributis Ecclesiæ, Basilius epistolâ 140. testatur, multos totas domus vsui Ecclesiarum destinâsse: alios verò vltrò omnem suam ijsdem contulisse substantiam. *Quod cùm sub alijs Imperatoribus facere non licuisset, Constantinus lege id permisit: l. 1. C. de Sacrosancta Ecclesia. Cùm autem lege hac abuterentur quidam ministri Ecclesiæ, & monachi pro suo more hæreditates captarent, & in testamenta irreperent, lata alia lex est, à Valentiniano, Valente & Gratiano, cauens ne quid ex aliorum testamentis clerici & monachi priuatim caperent. Exstat hæc lex lib. 16. Codicis Theodosij. Narrat etiam Theodoretus lib. 3. c. 12. Ecclesiam Antiochenam plurima habuisse vasa pretio, anathemata & pecunias, quas ei dono contulerant Constantinus & Constantius. Refert quoq́ Sozom. lib. 5. c. 5. & 8. & 16. Hinc Mantuanus li. 12. Fastorum de Constantino M. ita canit:*

Cæsar hic in nostram gestans pia pectora gentem,
Immensas donauit opes, vasa aurea, fundos,
Vnde sacerdotes magnis prouentibus aucti.

In quibus magnum studium Constantini M. ad cultum Christi promouendum apparet, quùm non solùm maximis sumptibus templa exstrui fecerit, sed etiam Ecclesiarum ministris stipendia è publico tam magnificè dari constituerit: Cùm antea non solum ædes sacræ, verùm etiam ipsi Episcopi cum cæteris Ecclesiæ ministris & pauperibus, ex eleemosina ac stipe collata sustentarentur. Funkius Comment. lib. 6. in Chron.

De falsa & supposititia Constantini Magni Donatione.

Verùm non contenti his quantumuis immodicis & magnificentissimis optimi Imperatoris Constantini donis, fingunt insuper Pontificij eundem peculiarem quandam Romanæ Ecclesiæ eiusq́ Episcopo Siluestro & successoribus fecisse DONATIONEM. *Exstat illa apud Gratianum distinct. 96. cap. Constantinus. Vbi indicatur,* Costantinum M. lepræ morbo affectum, sed à B. Syluestro purgatum sanatumq́, gratitudinis ergò donâsse Pontifici eiusq́ successoribus, primò, dominium spirituale supra omnes orbis terrarum Ecclesias: deinde insignia regia, hoc est, Palatium Lateranense, Diadema aureum, Mitram, Collare imperatorium, purpuream Chlamydem, Coccineam tunicam: Indumenta imperatoria, Pompam præcedentium & sequentium equitum, Imperiale sceptrum, Signa & vexilla cuncta: postremò & tēporale Dominium totius Occidentis, in primisq́ vrbis Romæ, itemq́ Italiæ, Siciliæ, Sardiniæ, Hispaniæ, Germaniæ & Britanniæ. *Qua de re Otto quoque Frisingensis libro 3. ita scribit:*

Imperator Constantinus, *inquit*, caput omnium in tantum Romanam exaltauit Ecclesiam vt B. Syluestro vrbis eiusdem Episcopo, insignibus regni traditis, ipse se Byzantium transferret, ibiq; sedem regni constitueret. Ex hinc Romana Ecclesia occidentalia regna tanquam sui iuris à Constantino sibi tradita affirmat, in argumentumq; tributum (exceptis duorum Francorum regnis) vsq; hodiè exigere non dubitat.

Suppositiciã autem hanc esse Donationem & ad dominatum Romanorum Pontificum improbè effictam inde patet, quod apud nullum probatum veterem authorem exstat, eiusq; non solum Eusebius, qui vitam Constantini M. libris quinq; quàm diligentissimè descripsit, sed nec mediæ ætatis historici Nicephorus, Paulus Diaconus, & Zonaras, Pontificibus Romanis plus nimiùm addicti, ne verbulo quidem vllo meminerunt. Quin etiam in antiquis Gratiani Codicibus distinctio hæc de Donatione illa non exstat: id quod clarè testatur Antoninus historicus tit. 8. c. 1. §. 8. inquiens: Caput illud non habetur in antiquis Decretis. Quid ergo & quantum Constantinus donauit, non est benè certum. *Et Volateranus lib. 23.* De Dono, *inquit*, aut Concessione Constantini apud nullos exstat authores, præterquàm in libro Decretorum: idq; in antiquis voluminibus minimè contineri, author est Antoninus præsul Florentinus in Chronicis. Quòd valdè miramur, *inquiunt Volateranus, & Nauclerus*, cùm Isidorus, qui fuit abhinc annos propè 800. grauis author ac planè sanctus, in historia sua apertè dicat, eum vrbe Româ Pontifici cessisse, ornamentisq; omnibus imperialibus, diademate videlicet, habituq; & albo equo quo vectetur. *Sed non obseruârunt boni illi hæc etiam in vetustis Isidori exemplaribus non exstare, & proinde supposititia videri. Hodierna quoq; adhuc die inueniuntur Gratiani exemplaria, quæ istam Donationem non habent: vnde etiam Nicolaus Cusanus lib. 3. de Concordia Cathol.* Absq; dubio, *inquit*, si non fuisset illud dictamen apocryphũ, Gratianus in veteribus codicibus, & Canonum collectionibus inuenisset, & quia non inuenit, non posuit. *Ipsi quoq; Romani Pontifices hoc priuilegium pro suo in spiritualibus & temporalibus dominatu stabiliendo nunquam citâsse leguntur. Qua de re & Carolus Molinæus Iurisconsultus doctissimus in suis Commentarijs ita scribit:* Nullus vnquam Papa inuentus est, qui se fundârit in prætensa Donatione Constantini, nec qui eam vnquam allegauerit. Gregorius 7. qui tanto molimine imperium Germanorum aggressus est, & attriuit, nullo modo Donationis cuiusuis ab hominibus siue à Constantino M. siue ab alijs factæ meminit (quæ tamen maximè in rem suam fecissent, si quid veri aut verisimilis habuissent) & omninò non omisisset: sed tantum nititur verbis Christi, ad regnum & imperium totius orbis malè detortis. Sic & Benedictus 12. contra Ludouicum Bauarum Imperatorem, non alio titulo Mediolani & alijs vrbibus Imperij vicarios nomine suo instituit, quibusdam etiam vectigal imposuit, quàm vel vnicus Vicarius Christi in terris, hoc est, etiam in terreno totius orbis imperio. Et ante eum Benedictus 11. eodem modo nouos magistratus Florentiæ instituit, vt Platina in eius vita indicat. *Hæc Molinæus. Nicolaus quidem 3. qui Pontificiam sellam tenuit circa annos Dom. 1277. lib. 6. de Electione. c. Fundamenta. meminit huius Donationis, sed parcè & timidè admodum, nam tantum vrbem Romam, non totam Italiam & Occidentem donatum indicat. Vnde & Molinæus,* Nicolaus, *inquit*, fabulam illam quidem allegauit, non autem facit fundamentum in ea, sed in verbis sacræ scripturæ, Pharisaico & Iudaico more ad terrenum regnum detortis.

Acta etiam Constantini aliorumque Imperatorum, tum Episcoporum quoque & Conciliorum argumento satis magno sunt supposititiam hanc esse Donationem. Regna enim illa quæ Constantinus in ista Donatione Romano Pontifici assignâsse dicitur, paulo ante mortem filijs distribuisse, auctor est Eusebius. Ita enim Sext. Aurelius Victor, Ad tres, *ait*, Orbis Romani dominatio redacta est, Constantinum, Constantium & Constantem filios Constantini. *Et Zosimus historicus disertè indicat*, natu maximum filiorum

eius

eius Constantinum cum minimo natu Constante, omnia trans alpes sita, ipsam etiam Italiam, & Illyricum sortitum fuisse. *Obtinuerunt horũ successores Italiæ et vrbis Romæ imperium vsq; ad Odoacrum Rugianum, vel, vt alij volunt, Saxonem, hoc est, ad annum Christi 476. Etsi enim bis antea Roma capta fuerit, semel ab Alarico Gottico Rege, anno Domini 414. & iterum à Genserico Vuandalico Rege, anno 459. sedem tamen ibi non fixerunt, sed prædâ onusti inde discesserunt. Odoacer verò, qui eum temporis totam penè Germaniam obtinebat, magno cum exercitu Italiam intrans, captâ Româ primus ex peregrinis dominis eam eam possedit. Funccio quoq; teste lib. 7. Comment. in Chronologiam, seq; Regem vrbis totiusq; Italiæ nominauit. Eo verò per Theodoricum victo sublatoq;, imperium Italiæ penes Gottos longo tempore permansit: nimirum vsq; ad annum Iustiniani Imp. 26. Christi verò 553 quo Gotti à Narsete victi totaq; Italiâ expulsi sunt. Roma igitur iterum in potestatem Imperatorum redijt, quam Narses annis sedecim, cum reliqua Italia summa in pace continuit, nec pontificibus Romanis quicquam iuris in eam fuit: quod adeò certum est, vt Honorius Papa, sine permissu Heraclij Imp. ne tegulas quidẽ æneas, quibus S. Petri basilicã cooperuit, à Romuli templo amouere ausus fuerit, Blondo authore Dec. 1. lib. 9. Et Bonif. 4. Pantheon Romæ à Phoca impetrauit.*

Gottis ex Italia eiectis aliquanto post Longobardi siue à Narsete inuitati, vt aliqui narrant, siue, quod magis credibile est, conspectis antea pulcherrimis Italiæ vrbibus & splendore, vltrò Italiam magno numero ingressi sunt, anno Christi 568. sub Imp. Iustino, eamq; Italiæ partem occupârunt, quæ inter Alpes & Apenninum est, quæq; adhuc hodie nomen Longobardiæ *inde habet: tenueruntq; annos 204. Longinus verò, qui Narseti successerat, nomen magistratus genus in Italiam traduxit: (Exarchus enim cum successoribus dicebatur, vnde* Exarchatus *dignitati fuit) & in Rauenna sedem imperij locauit, vel quaq; Italiæ præfuit. Etsi verò Longobardorum vires ex eo tempore valde in Italia excreuerint, hunc tamen Exarchatum cum vrbe Roma, ipsi, nedum pontifices Romani, non in suæ potestati subijcere valuerunt: Ita vt Roma tantisper sub imperio Græcorum Imperatorum permanserit, donec dolis & perfidiâ Romanorum pontificum in Francorum potestatem, & inde in suas manus peruenerit. Factum hoc sub Stephano 2, Papa circa annum Dom. 752. Cum enim Aistulphus Longobardorum Rex, regni sui fines egressus, Rauennam iam armis occupâsset, ad totius Italiæ imperium, vt olim Gotti eam possederant, animum adiecit, ideoq; collecto magno suorum exercitu, Romanorum fines ingressus, agros & quæcunq; fuerunt obuia vastat. Stephanus itaq; pontifex, à quo tributum poscebat, Constantinopolim primùm legatos misit, qui rogarent Imperatorem, vt Romæ totiusq; Italiæ rebus afflictissimis maturè succurreret. Quo ipso haud obscurè significauit Papa, se Constantinop. Imp. pro suo legitimo, Italiæq; totius domino agnoscere. Sed cùm is auxilia aut dare nollet aut non posset, cùm eodem tempore pestis grauissima vrbem regiam inuasisset, quam & penè exhausit, illicò Papa ad Francos confugit, & à Rege Pipino, qui regnum Romano pontifici acceptum ferebat, contra Aistulphum auxilium petijt. Pipinus, accepti beneficij memor, ineunte vere alpes transcendens, maximis copijs ad Papiam, quæ Longobardorum Regum sedes erat, contendit, Regemq; inclusum obsidione cingit. Pace autem factâ, Longobardus promissis non stetit, sed maiori propè damno Romam affecit, quàm 340. annis ab inclinatione imperij sensisset. Rogatus igitur denuo Pipinus, vt vrbi laboranti succurreret, exercitum quantâ potuit celeritate comparat, Italiam intrat, Regem Longobardorum ad deditionem compellit, Imperatorẽ quoq; Constantinopolitanum Exarchatu exuit, raptaq; Papæ tradidit, quicquid nimirum intra Isaurum flumen, Apenninum & Adriaticum continetur: quibus insuper adiecit, Ariminum ad mare, Concham, Pisaurum, Phanum Fortunæ, Vrbinum, Eugubium, & alia loca in Flamminia, & Piceno agro, & plerasq; alias vrbes, quas Pius 2. enumerat.*

Et hæc est illa donatio, quæ falsò Constantino Magno ascribitur. Pipinus enim primus has terras Romanæ sedi, cùm eas à Longobardorum armis liberâsset, dono dedit, quo gratum se Romano pontifici exhiberet: à quo nuper ad regnum Francicum pari ferè iure promotus fuerat. *Verba sunt Funccij lib. 8 Comment. ad Chronolog. Sunt tamen qui ne hanc quidem Donationem pontificibus Rom à Pipino factam concedant, cumq; in Regem Italiæ vnctum à Stephano probent: Nec Caroli adhuc Magni tempore* *Vera donatio Papis facta.*

in vrbem Romam iuris quicquam pontifices sibi vendicâsse aut vsurpâsse, sed ea tantùm, quæ ad res sacras pertinerent, procurâsse, multi prodiderunt, vt Philippus li.4. Chron. indicat. Hanc tamen Donationem aui sui Ludouicus Pius Caroli filius confirmâsse dicitur apud Gratianum dist. 63. c. Ego Ludouicus. his verbis : Ego Ludouicus Imp. Romanus Augustus statuo & concedo per hoc pactum confirmationis nostræ B. Petro Principi Apostolorum, & per te Vicario tuo Domino Paschali, summo Pontifici, & successoribus eius in perpetuum, sicut à prædecessoribus nostris vsque nunc in vestra potestate & ditione tenuistis & disposuistis, Romanam ciuitatem cum Ducatu suo, & suburbanis atque villiculis omnibus, & territorijs eius montanis, & maritimis littoribus, & portubus, ceu cunctis ciuitatibus, castellis, oppidis ac villis in Toscaniæ partibus. Item quando diuinâ vocatione huius sacratissimæ sedis Pontifex de hoc seculo migrauerit, nullus ex regno nostro aut Francus, aut Longobardus de qualibet parte homo sub nostra potestate constitutus licentiam habeat contra Romanos aut publicè aut priuatim conueniendi, aut electionem faciendi, nullusque inciuitatibus aut territorijs ad Ecclesiæ B. Petri Apostoli potestatem pertinentibus aliquod malum præterea facere præsumat: sed liceat Romanis cum omni veneratione & sine qualibet perturbatione honorificam suo Pontifici exhibere sepulturam; & eum quem diuinâ inspiratione, & B. Petri intercessione omnes Romani vno consilio atque vnâ concordiâ, sine aliqua promissione, ad Pontificatûs ordinem elegerint, sine aliqua ambiguitate atque contradictione more canonico consecrare: & dum consecratus fuerit, legati ad nos, vel ad nostros successores Reges Francorum dirigantur, qui inter nos & illum amicitiam, charitatem & pacem concilient *Sed quantum huic scripto, quod apud Gratianum exstat, tribuendum sit, ex lib. 3. Geog. Volaterani patet, vbi eandem Confirmationem Ludouici Pij, sed longè aliter recitat ex Autigrapho vetusti libri, quod in bibliotheca Vaticana suo adbuc tempore asseruatum testatur, & ita de verbo ad verbum habet:* Ego Ludouicus Imp. concedo tibi B. Petro Principi Apostolorum, & per te vicario tuo Domino Paschali summo Pontifici, successoribusque eius in perpetuum, ciuitatem Romanam, cum sua iurisdictione, omnibusque circa terris, ciuitatibus, portubus, ac maritimis locis Hetruriæ: in ea denique mediterraneum vrbem veterem Balneoregium, Viterbium, Saonam, Populoniam, Rosellas, Perusium, Mathuranum, Sutrium, Nepe versus Campaniam, Ananiam, Signiam, Ferentinũ, Alanum, Patricum, Frusinonum, cum omnibus circa oppidis & vicis: nec non Exarchatum Rauennæ integrum, sicut piæ recordationis Carolus pater, & item Pipinus auus noster B. Petro dudum concessere: Videlicet Rauennam, Bonicum, Æmiliam, Forum populi, Forum Iulij, Vauentiam, Imolam, Romaniam, Ferrariã, Commadum, Adriam, Seruiam. In Marchia Pisaurum, Fanũ, Senogalliam, Anconã, Oximum, Numanam, Esium, Forum Sempronij, Feretrũ, Vrbinum, Territorium Valuense, Callium, Luceolos, Eugubium: In Campania Sorum, Aquinum, Arpinum, Thranum, Capuam, Patrimonia quoque ad nostram pertinentia ditionẽ, Beneuentanum, Salernitanum, Calabriæ inferioris, ac superioris, ac Neapolitanum ducatum: insuper Spoletinum, Tuderotriculum, Haruiam reliquaque eius ditionis: Insulas quoque inferi maris, Corsicam, Sardiniã, Siciliam, quæ omnia piæ memoriæ Pipinns auus, deinde Carolus Imp. genitor noster, per Athinum & Mainardum abbates, ad hoc sponte missos, B. Petro eiusque successoribus scripto concesserunt, nos item probamus atque concedimus. Præterea summi Pontificis eligendi Romano consilio potestatem esse volumus, modò sine discordia fiat, &c.

Discrepantia instrumentorũ Lud. Pij & Pipini ac Caroli de Donatione papis facta.

In his scriptis illud inprimis obseruandum, quòd instrumenta Ludouici Imp. de confirmatione Donationis à Pipino & Carolo sedi Rom facta, quæ apud Gratianum & Volateranum exstant, sunt diuersa: atqui vt verus Constantinus apud Iustinianum loquitur, Scripturæ diuersæ, & fidem sibi inuicem derogantes, nihil habere firmitatis possunt. *l. scripturæ, 14. cap. de fid. instrum. nam duæ orationes pugnantia continentes, veræ esse non possunt: In Gratiani autem*

autem instrumento sola Romæ suburbana quædam nominantur; in Volaterani autem, præter maximam Italiæ partem, Sardinia quoq́, Corcyra & Sicilia.

Operæpretium autem erit audire Caroli Molinæi I. C. doctißimi de hac Confirmatione Ludouici Imp. Iudicium. Is igitur in suis Comment. Vt non est, *inquit*, in fauorem Paparum credendum Bibliothecario, potentatûs eorum fautori famuloq́ domestico: ita non est credendum Gratiano monacho, qui & ipse affectibus & ambitioni nouorum sui temporis Paparum, quantum potuit, fauit: nec aliunde quàm à Bibliothecario dictum cap. Ego Ludouicus, transsumpsit: & sic nec alijs, qui tantũ dicta eiusdẽ Bibliothecarij recitant, nec aliunde sciunt, nec examinant. Sed examinando veritas elucescit in contrarium: quia Paschalis à populo vi coactus pontificiũ munus obire ante habitam authoritatem Imperatoris, legatos excusatum & ad culpã non inficiandam, sed in populum trasferendam, misit ad Ludouicum Pium, qui vt mansuetus erat, satisfactionem quidem accepit, sed cum increpatione cleri & populi, & adiecto præcepto maiorũ instituta pacta q́ seruandi, vtq́ cauerent, ne deinceps simili exemplo maiestatem læderent, vt expressè Platina & Sabellicus testantur. Quid autem magis contrarium aut repugnans est præfatæ & suspectæ Bibliothecarij scripturæ? Certè vel ex hoc falsitatis conuincitur: nec tamen etiam per se sufficienti exemplo tantùm, sed etiam ex eo, quòd tempore Eugenij 2. immediati dicti Paschalis successoris, Ludouico Pio adhuc viuo, Lotharius 1. filius eius in imperij consortium assumptus, Romæ politiam ordinauit, & magistratus instituit. Hoc autem fieri non potuisset, si Ludouicus Pius Romam ipsam, caput imperij Papæ dedisset. Quid quòd Volateranus Geogr. lib. 3. prætensam illam Ludouici Donationem longè aliter & difformiter, quàm Gratianus refert? sed ex scriptura quadam apocrypha, quam in bibliotheca Papæ sese inuenisse dicit. Et sic illius bibliothecæ scripturæ, vnde tã Bibliothecarius, quàm Gratianus & Volateranus sumpserunt, sibijpsis non constant: & non solùm quòd domesticæ, & è loco suspecto, sed vt variæ reijciendæ sunt: & multò magis ex eo, quòd fides historiæ repugnat per prædicta: tũ ex eo, quòd Volateranus ibi Calabriam inferiorem & superiorem, & Ducatũ Neapolitanũ includit, et alia quæ constant ex fœdere diuisionis inter Carolũ M. & Imp. Constantinopolitanũ factæ Græcorũ imperio cessisse, & diu pluribusq́ seculis etiã post Francorũ imperium in Germanos translatum vsq́ ad Gulielmũ Ferrebach Normannum, Tancredi Galli Normanni filium (qui è Neustria in Italiam traijcientes, regnum Apuliæ anno Domini millesimo septimo, deinde Siciliæ, sacerdotibus tamen Græcis relictis, occupauerunt) remansisse: quemadmodũ si necessitas postularet probari ex historijs eorum qui tempore Caroli Magni, & deinceps vixerunt & scripserunt, posset. Porrò nec verum nec verisimile est, quòd Ludouicus Pius ea donâsset, quæ non poterat, & nullo modo possidebat, & quæ pater eius ex dicto fœdere Imperio Græcorum reliquerat. Quin sicut regnum Francorum alienare non poterat, ita nec imperium, nec regiones imperij Occidentalis, quæ ex diuisione Carolo Magno & successoribus eius cesserant, & multo minus Romam caput Imperij. Alber. in ca. 1. de su. tri. & l. benè à Zenone. C. de quadr. præscript. Et sic Donatio Ludouici, si qua fuit, ijsdem de causis nulla esset, ex quibus Donatio Constantini Magni, quam gloss. & Doctores communiter, qui eam factam fuisse putant, tamẽ non valuisse concludunt, vt glo. Accurs. in authen. quo modo oporteat Epis. verb. conferens generi. coll. 1. Petr. perti. in procem Inst. nu. 11. cum seq. Signorol. de homedeis consil. 26. sentit Bart. in procem. & Bal. de nouo cod. in prin. tenet, quòd valere non potuit sine consensu populi. Atqui prætensæ Donationi Ludouici populus Rom. nunquam, sicut nec prætensæ donationi Constantini Magni consensit: nec solùm non apparet de consensu, sed de dissensu constat, etiam per continuam populi Rom. resistentiam tempore Eugenij 3. Adriani 4. Alex. 3. Lucij 3. Vrbani 4. *Hæc omnia Carolus Molinæus.*

Carolus Molinæus de confirmatione Lud. Pij.

Crediderim ego partim pontificibus Romanis à Pipino & Carolo quædam data & concessa fuisse, partim verò ipsos pontifices in motibus illis intestinis Italiæ & ciuilibus bellis cruentißimis inter posteros Caroli multa vi, fraude & dolis ad se pertraxisse, & vt viderentur iure ea poßidere, Donationem nescio quam aut cuius prætendisse. Testantur enim historiæ, pontifices Romanos illis temporibus cruenta bella in Italia præsertim excitâsse, suaq́ perfidiâ aluisse inter fratres quoque & consanguineos magna dißidia, vt vel cupiditates explerent suas, vel tollerent, quos officere ijs rebus experiebantur, quas moliebantur. Ea verò Otto 1. ad imperij vestigiũ euectus omnia repetijt, & Leo 7. Papa nõ grauatè reddidit, probè nimirum intelligens, quibus artibus antecessores sui ea acquisiuissent. Exstat enim apud Theodoricum à Niem, qui multorum Paparum intimus scriba & Secretarius fuit, hac de re priuilegium à Leone Ottoni datum, quod ita habet: Ego Leo seruus seruorum Dei Episcopus, Otthoni spirituali filio nostro in Christo, Imperatori Augusto, & omnibus successoribus suis Imperatoribus & regibus regni Italiæ, quatenus Dominus Carolus Rex Francorum & Longobardorũ, & Patritius Romanus, nec non Pipinus pater eius, de Regalibus regni Italiæ tribuerunt in sancta Romana Ecclesia B. Petro Apostolo, siue instrumenta scripta fuerunt p Eutheriũ notarium suũ, siue p sacrã, siue donationes, seu per alios modos sibi obuenerunt donationes à Iustiniano rege, & Ruberto rege, hæc omnia largimur & diffinimus vobis Ottoni Imp. & Adelheidæ coniugi suæ, regniq́ consorti, vestrisq́ successoribus regni Italiæ in perpetuum præsentibus sacrosanctis Euangelijs, & patrocinijs plurimorum Sanctorum, videlicet, &c.

Theodoricus à Niem.

Permansit imperium Italiæ & vrbis Romæ quoq́ penes Imperatores adhuc Friderici 2. temporibus: Ita enim Continuator Frisingensis, Anno, *inquit,* 1160. Fridericus Imperator conuocatis omnibus Italicis baronibus generalem Curiam apud Roncaliam, cum maximo principum conuentu celebrauit: ibiq́ renouatis antiquis legibus, nouas de suo promulgauit, ac diuersis imperij negotijs expeditis, iura desueta in consuetudinem reduxit, & quo iuris genere ciuitates Italiæ subiacerent imperio, iudicialiter exquisiuit. Quod à principibus & legum dominis diligenter examinatum, generali omnium sententiâ iudicatur: Omnia regalia ciuitatum, vtpote monetas, telonea, nauigia, nec non & dignitates potestatum, consulum, iudicum ad ius spectare imperij, electasq́ à ciuibus ad has dignitates, de manu Imperatoris iure beneficij easdem suscipere, nec sine eius consultu easdem deponere. In hac etiam Curia iam per multa tempora obliuioni & neglectui datos, ad 20. millia talentorum annuos redditus, imperio acquisiuit. Præterea vectigalia antiquitùs constituta, nec non exactiones pro imperij necessitate exigendas in rationem Cæsaris, vbi quando & à quibus, & quomodo tractentur decretum est, & edicto confirmatum. Et ad hæc promulganda ac instituenda nuncij Imperiales per Italiam destinabantur.

Frisingensis Continuator.

Auentinus libro 7. Annalium refert, Pontificem Romanum demùm sub Carolo 4. Imp. Italiæ totius compotem factum fuisse: Cùm eâ lege consecratus fuerit, vt continuò Italiâ excederet, nec eam absque mandato Rom. pontificis deinceps adiret: quod & primus Imperatorum eis indulsit. Ea verò ratione libertatem Germaniæ *(verba sunt Auentini)* maiestatem imperij Romani, populi victoris gentium fortunam, & Christianam simplicitatem illis simul primus prodidit. Ob quam rem adhuc malè audit, quòd hoc pacto pontificum Rom. furorem alioquin intollerabilem, illis inseruiendo magis instigârit, & illorum licentiæ immodicæ, non solùm aperuit viam, sed & strauerit.

Auentinus.

In his omnibus, vt eò vnde digressa est reuertatur oratio, illud obseruandum videtur, quòd nec Ludouicus in fictitia Confirmatione, nec Leo 7. in restitutione, Constantini M. aliquam saltem vel verbulo vnico, sed tantùm Iustiniani, Pipini, Caroli M. & Ruperti regis atque eorum quæ illi sedi Romanæ donârunt mentionem faciunt.

Quibus etiam illud adiungo, quòd si maximè Constantinus M. B. Syluestro imperiũ Occidẽtis dedisset,

dedisset, aut dare voluisset, ipsum id accipere nullo modo debuisse. Certißimum enim est, regnum Christi, cuius Pontifices Rom. vicarij volunt haberi, non esse politicum, sed spirituale: Christus enim disertè inquit, Regnum meum non est ex hoc mundo. *Nec colligitur & gubernatur Ecclesia aliter, nisi voce & ministrio verbi ac Sacramentorum, filio Dei per verbum & Sacramenta Spiritum sanctum in corda credentium effundente. Nec caput est Ecclesiæ aliud nisi Filius Dei: Ephes. 1. 4. 5. Coloss. 1. 2. Deinde non modò non concessum est permissu diuino ministris ecclesiæ inuadere quocunq; prætextu regna mundi, sed seuerißimè interdictum. Ioannis enim 20. inquit Dominus*, Sicut misit me pater, ita ego mitto vos. Cumq; hæc dixisset, insufflauit & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis: quorum retinueritis, retenta sunt. *Quibus verbis disertè docetur, ad quid institutum sit ministerium. Lucæ 22. ait:* Reges gentium dominantur eis; & qui potestatem habent in eas, benefici vocantur. VOS AVTEM NON ITA. *Prohibet his verbis clarißimè Dominus, ne sub Ecclestici muneris prætextu in respublicas dominium affectent Apostoli, néue etiam in ijs quæ vulgò spiritualia dicuntur, more Regum imperare velint. Qua de re D. Petrus quoq;, cuius successores Papæ Rom. esse volunt, huiusmodi admonitionem contexuit:* Presbyteros qui inter vos sunt obsecro, qui sum & ipse Presbyter, ac testis afflictionum Christi, atq; idem consors gloriæ quæ reuelabitur, Pascite quantum in vobis est gregem Christi, curam illius agentes non coactè, sed volentes, non turpiter affectantes lucrum, sed animo propenso, neq; ceu DOMINIVM exercentes in cleros, sed sic vt sitis exemplaria gregis. *Item*, Humilitatem animi vobis infixam habete, &c. *Porrò Christus Dominus memorato loco, quod sit Apostolorum munus clarè definit, dicens:* Qui maximus est inter vos, sit sicut qui minimus est: & qui princeps est, sicut qui ministrat. *Et apud Matth. ait*, Quicunq; voluerit inter vos magnus fieri, sit vester minister: & quicunq; voluerit inter vos primus esse, sit vester seruus. *Quibus vtiq; illos non dominio sed ministerio destinat, & ex seruorum officio argumentum petit, quo illis modestiam & quibusuis seruiendi studium commendat. Constat enim inter seruos eum excellere, qui plurimùm laboret, & ad rei domesticæ curam plus alijs confert. Quia ergo Christus suos Apostolos, & qui ipsos in ministerio sequuntur, suos & Ecclesiæ suæ seruos fecit, hunc ille omnium præstantißimum iudicabit, qui se minimum putauerit, quiq; adeò reliquis omnibus seruitium voluntarium præstiterit. Peccant ergo contra Christi leges, quicunq; in ministerio Ecclesiastico constituti alijs dominari volunt, quos pro conseruis suis agnoscere debebant. Solomon Prouerb. 30.* terram contremiscere, *dicit*, sub seruo, qui imperat. *Dubio procul igitur tota mundi machina contremiscet, quando eos sibi in regno Christi imperium vendicare videbit, qui ne serui quidem dici merentur, quùm nihil horum præstent, quæ ille à seruis suis requirit. Idem præterea probat argumẽto ab Ecclesiæ dignitate desumpto.* Nam vter (*inquit*) maior est? qui accumbit, an qui ministrat? *Quibus haud obscurè significat, Cùm maior sit, eorum qui accumbunt, quàm qui ad mensam ministrant, dignitas: Ecclesia autem accumbat, vt cibo æterno saturetur, quem ei verbi præcones administrent: Ecclesiam vtiq; maiorem & excellentiorem suis administris esse, & proinde æquè turpe esse, si hi ecclesiæ dominari velint, ac si quis famulus in herum suum ius sumat atq; imperium. Hos deniq; suo exemplo quoq; arguit & confutat:* At ego sum (*ait*) in medio vestrûm, vt qui ministrat.

Cum hac Seruatoris doctrina consentiunt etiam Apostoli: Paulus enim 2. Cor. 10. Arma, *inquit*, militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Dei, redigentes in captiuitatem omnem intellectum in obsequium Christi. *Item*, Non dominamur fidei vestræ. *2. Cor. 1. Et rursus*, Euangelium est ministerium spiritus. *2. Cor. 3. Sed quid multis? Ipsemet Nicolaus 1. Pontifex Rom. circa annos Christi 860. decreuit*, Ne Pontifex Rom. iura regia, sicut nec Imperator Pontificia sibi vsurpet: *vt legitur distinct 96. c. Cùm ad verum ventum est.*

Vt igitur fictum est Constantinum M. dedisse Syluestro eiusq; successoribus imperium vrbis Romæ & totius Occidentis: ita quoq; falsum & suppositititium est, quòd in eadem Donatio

ne idem Imperator dicitur sanciuisse, vt Rom. Pontifex principatum teneat tam super quatuor sedes, Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantino politanam, quâm etiam super omnes in vniuerso orbe terrarum Ecclesias Dei. Et vt Pontifex qui per tempora Rom. Ecclesiæ exstiterit celsior, & princeps cunctis sacerdotibus, & totius mundi existat: vtque eius iudicio, quæ ad cultum Dei vel fidem Christianorum, vel stabilitatem procuranda fuerint, disponantur. *Verba sunt ficta Constantinianæ Donationis. Si enim hæc vera sunt, quî passus fuit Constantinus in Nicæno Concilio, cui ipsemet quoque interfuit, decerni*, vt Episcopus Romanus, *sicut Rufinus lib. 10. Ecclesiast. hist. refert*, tantum suburbicanis Ecclesiis præesset? *Nihil enim id aliud fuisset, quàm hanc suam Donationem irritam facere, quæ paulò antè tam solenniter tamque pomposis & grandibus verbis fuit facta, ac tam sanctè confirmata. Quo ipso certè se æternis illis suppliciis mancipâsset totum, quæ in fine Donationis contemptoribus ac violatoribus eius minatur. Eadem supplicia non subterfugissent 150. illi Patres qui Constantinopolitano 1. Concilio interfuerunt, quique cap. 2. ita decreuerunt*: Episcopi, quibus sua diœcesis attributa est, ne in Ecclesias quæ extra fines suos sunt, se inferant, néue Ecclesias confundant. *Item*, Episcopi, nisi aduocati, ne in alienam diœcesim & præfecturam se inferant, siue ad suffragia, siue ad alias vllas administrationes Ecclesiasticas. *Et in Chalcedonensi generali Synodo à 630. patribus celebrata, sancitur disertè*, vt Constantinopolis sedes pari fruatur honoris primatu, atque sedes antiquioris Romæ: vtque etiam in Ecclesiasticis negotiis æquè atque illa magnificetur. *Quod decretum postea iterum in Constantinopolitano 6. Concilio renouatum confirmatumque fuit, sed à Gratiano dist. 22. c. Renouantes. turpissimè corruptum, vt in Antigratiano nostro suo, Deo dante, tempore indicabitur. Putidissima igitur est fabula, & Doctoribus ecclesiarum post Constantinum multis seculis incognita, Romano Pontifici principatum in omnes vniuersi orbis ecclesias, & nominatim in sedem Antiochenam, Hierosolymitanam, Alexandrinam & Constantinopolitanam à Constantino M. tributam fuisse.*

Probatur hoc etiam cap. 105. Carthaginensis 6. Synodi cui B. quoque Augustinus interfuit, vbi aduersus Papam decretum fuit, ne ad ipsius sedem ex transmarinis Ecclesiis prouocaretur: si quis prouocare auderet, anathema esset. *Quæ sanè clarissimè demonstrant, Patres huius synodi Romanum Episcopum pro suo principe & vniuersali Episcopo nequaquam agnouisse, alioquin prouocationes seu appellationes ad illius sedem minimè inhibuissent. Prætendebant quidem Zosimus, Bonifacius & Cælestinus Papæ, in Nicæno Concilio prouocationem ex transmarinis ad suam sedem decretam fuisse: Verùm Patres Carthaginensis Synodi diligenter inspectis eius Concilii Græcis & Latinis exemplaribus, negant se quicquam ea de re inuenire potuisse: ideoque non solum decretum, quod modò commemorauimus, promulgant, sed etiam literas Synodales scribunt ad Cælestinum in hanc sententiam & verba*: vt neque excommunicatos ab Aphricanis Episcopis, neque condemnatos ad se appellantes recipiat, *additis causis grauissimis*: Quia in nullo Concilio hoc decretum sit: imò quod decreta Nicæna Clericos, & etiam ipsos Episcopos suis Metropolitanis apertissimè committant: prudentissimè enim iustissimeque prouidisse, vt quæcunque negotia in suis locis, vbi orta sunt, finiantur: nec vnicuique prouinciæ gratiam spiritus sancti defuturam, qua æquitas à Christi sacerdotibus & prudenter videatur, & constanter teneatur. *Item*, appellationes ad sua propria Concilia cuique concessa: nisi fortè quisquam sit, qui credat, vnicuique posse Deum examinis inspirare iustitiam, & innumerabilibus congregatis in Concilium sacerdotibus denegare. Impossibile præterea esse, vt Romæ omnes causæ dijudicentur: cùm personæ non omnes possint propter multa impedimenta eo perduci. Vt verò Romanus Episcopus in Africam legatos suos mittat, nulla inuenimus, *inquiunt*, Synodo constitutum. *Vbi est igitur summus ille super vniuersi mundi Ecclesias tributus Papæ Romano ab Imp. Constantino principatus? Deinde quî potuit Constantinus subijcere Romanæ sedi Constantinpolitanam Ecclesiam, cùm vrbs illa tum nec condita adhuc, nec nomen illud*

illud auditũ, nec Episcopatus in ea institutus esset? Non satis cõmodè sunt hæc diuisa tẽporib.

His adde, quòd vera antiquitas, neminem principẽ Sacerdotum *aut* vniuersalem Episcopum *appellari voluerit, vt verò in ficta illa Donatione Romanũ Episcopum Constantinus decernit appellandũ. Nam c. 26. Carthaginẽsis 3. Concilij ita pronunciatur:* Decernimus, vt primæ sedis Episcopus non appelletur princeps Sacerdotũ, aut summus Sacerdos, aut aliquid huiusmodi, sed tãtum primæ sedis Episcopus. *Idem quoq; sensit Gregorius M. qui etsi Romanæ Ecclesiæ circa annos Christi 600. Episcopus esset, scribere tamen non dubitauit in Registro lib. 4. c. 82.* eum esse Antichristi præcursorem, qui pateretur se appellari vniuersalem & summũ Pontificem. *Et in epist. 35. ad Ioannem Episcopum Constantinopolitanũ, qui hunc sibi titulum vsurpauerat,* Omnia, *ait,* quæcũq; prædicta sunt, fiunt: Rex superbiæ *(Antichristus)* propè est. *Ad Mauritiũ quoq; Imperat.* Ego, *inquit,* fidenter dico, quia quisquis se vniuersalem Sacerdotẽ vocat, vel vocẽ desiderat in elatione sua, Antichristum præcurrit, &c. *Hæc verò quis putat scripturũ fuisse Gregorium, si Romani Episcopi hoc priuilegium à Constantino Imp. habuissent, vt principes Sacerdotũ totiusq; mundi & essent, & appellarẽtur? Sed quid multa in re manifestissima? Nam probatorũ ferè omnium historicorum consensu vnanimi traditur, Bonifacium 3. à Phoca Imperatore parricida, primũ inter omnes Pontifices Romanos impetrâsse,* vt Romanus Episcopus omnium Ecclesiarũ per vniuersum Christianũ orbem & esset & haberetur Princeps & caput: reclamantib. quidem, tum quó ꝑ adhuc, sed frustra, plurimis celeberrimus Ecclesijs ac Episcopis.

Hæc contra istam Constantini M. suppositiciam Donationem in genere dicta sufficiant. Quod si ipsam paulò penitius inspicias, tot deprehẽdes ἀνακόλουθα, vana, falsa & analogiæ fidei contraria, quot ferè ei insunt verba. Primùm Inscriptio huius Donationis ita habet: In nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis Patris scilicet, & Filij & Spiritus sancti. Imperator Cæsar Flau. Constantinus in Christo Iesu, vno ex eadem sancta Trinitate, Saluatore Domino Deo nostro: fidelis, mansuetus, maximus, beneficus, Alamanicus, Gothicus, Sarmaticus, Germanicus, Britannicus, Hunnicus: Pius, Felix, Victor, ac Triumphator, semper Augustus. *Hæc Inscriptio non cõuenit cum veri Cõstantini literarũ Inscriptionibus, quæ quidem apud Eusebiũ exstant, in quibus solùm Victor Constantantinus, Maximus, Augustus appellatur, ac nihil præterea.* *De Constantini Donatione in specie.*

Inscriptioni similis est Data, *vt vocãt, seu Subscriptio, vnde ex illa quoq; argumẽtum irrefragabile colligi potest, hanc paginam mẽtitam & effictam esse. Nam si legatur, Data Romæ à Cõstantino Augusto quartò Cõsule, & Gallicano quartò Cõsule, euidentissimũ erit mẽdacium. Gallicanus enim fuit Cõsul cum Symmacho, & non cum Cõstantino Augusto: & quidẽ semel fuit Consul, non bis, ter aut quater. Sed fuit Cõstantinus quartùm Consul cum Licinio, ante aliquot annos, quàm cogitaret Cõstantinus sedem Imperatoriam Constantinopolim trãsferre. Barthol om. Pincernus hoc mẽdum corrigere volens, suam inscitiam prodidit, vt qui notas* VV. CC. CC. *exprimat,* Viris Cõsulibus & clarissimis. *Cuspinianus excutiens hunc Consulatũ:* Vereor, *inquit,* cõficta planè esse, quæ de Syluestro legũtur, & de lepra Cõstantini: nec modo paleas videri, sed planè quisquilias & peripsemata. *Non fugit quoq; Laurẽtium Vallam hæc vitiosa subscriptio, quam egregiè exagitauit. Inter alia inquit:* Mirandum Augustum leprosum elephantiâ, velle etiam accipere consulatum. *Quo vno argumẽto totum priuilegiũ confutatur, profligatur, euertitur.*

Inscriptioni & Datæ respondent reliqua: dicit enim Constantinus, Per hanc Imperialem constitutionẽ omnes Episcopos Romanæ Ecclesiæ subiectos esse debere. *Sequitur ergo ante hãc Constitutionem ei subiectos non fuisse: & per consequens etiam falsum erit, quòd contendunt, se plenariam potestatem in omnes totius orbis Ecclesias habere iure diuino: Christum enim dicendo S. Petro,* Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & tibi dabo claues regni cœlorum: cuicunq; remiseritis, &c. *Item,* Pasce oues meas: *Petrum designâsse omnium Apostolorum Principem, eiusque Successores in sede Romana omnium Sacerdotum, Presbyterorum, Episcoporumque caput,*

adeoq; totius orbis monarchas. Nota enim est in iure Pontificio Extra. com. c. de Maioritate & Obed. horum verborum Christi explicatio Bonifacij 8. vbi inter alia sic loquitur Bestia: Dixit Dominus ipsi Petro, Pasce oues meas: Meas, *inquit*, & generaliter, non singulariter has vel illas: per quod cõmisisse sibi intelligitur vniuersas. Siue ergo Græci siue alij dicant, se Petro eiusq; successoribus non esse commissos, fateantur necesse est, se de ouibus Christi non esse, dicẽte Domino in Ioanne, vnum ouile & vnicum esse pastorẽ. *Nec mihi obijciant, Christum quidem dedisse hanc potestatem Petro, Petrum suis successoribus, Constantinũ autem eam confirmâsse: nam Donationis & Constitutionis, Confirmationis ne vnico quidem verbo fit in hac pagina mentio.*

In Symboli recitatione Idea seu formæ vocabulo vtitur Constantinus pro hypostasi & persona. Hoc verò Theologis Constantini tempore in vsu non fuit.

Recitat Versiculos, quos Aurelius Prudentius Poëta nonaginta annis post composuit.

Dicit, se recessisse à cultura idolorum, à simulachris mutis, surdis & manufactis; *At si verum est quod Pontificij de eo referunt, ipse simulachra muta, surda & manufacta coluit. Aliquoties fatetur*, se credere in Deum patrem omnipotẽtem, &c. prout didicerit à summo Patre & doctore Syluestro. Admonitum se *indicat* in somnis à B. Petro & Paulo, vt vocaret Syluestrum Episcopum, qui persecutiones eius fugiens ad montẽ Soracte in cauernis petrarum cum suis clericis latebras foueat. *Nunquam autem Constantinus persequutus est Ecclesiam Christi, articulos quoq; fidei Christianæ non primò didicit à Syluestro: sed, si Nicephoro Constantinopolitano historico credimus*, vt ex Christianis parẽtibus natus, ita etiam ab incunabulis in fide Christiana institutus fuit. *Qui antequam Syluester esset Papa, cum Miltiade Pontifice Rom. per literas egit de rebus Christrianis, & in causa Cæciliani Carthaginensis Episcopi, quem Donatistæ persequebantur, sapienter ac piè iudicauit. Et huius generis multa alia in ea Donatione extant, sed ijs commemorandis tempus perdere, ac bonas chartas commaculare nolo. Et quid de hac ipsa Donatione iudicârit ipsemet Gratianus, vel illi qui postea Decreto eius eam infarserunt*, Paleæ, *titulus, quo illam ornârunt, satis indicat. Notantur enim hoc nomine ea, quæ à Gratiano in veteribus codicibus & canonum collationibus non sunt inuenta, quæq; in Scholis non leguntur, quòd non habeant intus bonam frugem.*

Palea quid.

Quæ cùm ita sint, mirum non est, si etiam in densissimis Papatûs & omnium errorum tenebris multi pietate & doctrinâ præstantissimi viri hanc Donationem & voce & calamo confutârint. Scripsit enim contra illam Petrus de Vineis, *qui circa annos Domini 1230. Friderici Imp. fuit Cancellarius.* Dantes quoq; Florentinus, *qui claruit anno Christi 1320. scripsit librum, quem appellauit* Monarchiam, *in quo refutat hanc Donationem, vt quæ nec facta sit, nec fieri iure potuerit: ob eamq; rem hæreseos fuit damnatus.* Marsilius Patauinus *in Defensore pacis, qui vixit circa annum Domini 1324.* Laurẽtius Valla *ex professo, circa annum Christi 1440. Is in proœmio & propositione inter alia inquit:* Scio iam dudum expectare aures hominũ, quodnam Pontificib. Rom. crimẽ impingam. Profectò ingens, siue supinæ ignorãtiæ, siue immanis auaritiæ, quæ est idolorũ seruitus: siue imperãdi vanitatis, cuius crudelitas sempers comes est. Nam aliquot iam seculis aut non intellexerunt, Donationẽ Cõstantini commẽtitiam fictamq; esse: aut ipsi finxerũt, siue posteriores in maiorũ suorũ dolis vestigia imprimẽtes, pro vera, quã falsam cognoscerẽt, defenderũt: dedecorãtes põtificatûs maiestatẽ, dedecorantes veterũ Pontificũ memoriã, dedecorãtes religionẽ Christianã: & omnia cędibus, minis flagitijsq; miscẽtes. *Hæc Valla. Eandẽ etiam oppugnauit* Cusanus Cardinalis, *suamq; sententiã ad Basiliense Cõcilium mittere non est veritus, circa annos Christi 1460.* Æneas quoq; Syluius *qui ad summũ pontificatũ promotus Pius 2. fuit nominatus, Dialogũ cõtra eam scripsit. Reprehẽdit vanitatẽ huius Donationis &* Hieronymus Paulus Cathalanus *Canonicus Barcinonẽsis, Iuris vtriusq; Doctor, et Cubicularius Alexãdri 6. põtificis Max. in sua Practica Cãcellariæ Apostolicæ circa annos 1496.* Ottho Frisingẽsis, & Raphael Volateranus *in vita Cõstantini. Omniũ tamen horũ firmissima est* Cusani *refutatio Cõmentarijs*

Qui contra Cõstantini Donatione scripserint.
Petrus de Vineis.
Dantes Florentinus.
Marsilius Patauinus.
Laurentius Valla.
Cusanus Cardinalis.
Aeneas Syluius
Hieronymus Paulus.
Ottho Frisingensis.
Raphael Volateranus.

Æne-

Æneæ Syluij de Concilio Basiliensi, Coloniæ anno 35. impressis, adiunctæ sunt istæ Refutationes Constantini Donationis: & præterea adiecta multorum historicorum, qui de rebus Constantini scripserunt, testimonia. Ex quibus liquidò cuiuis apparet, totam illã Donationem fuisse eis ignotissimam, atq; adeò postea à Papis impudenter confictam.

Nauclerum *quoque hanc paginam suspectam habuisse ea produnt, quæ Generat. 11. libro 2. scribit:* Qualia, *inquit,* & quæ Constantinus Ecclesiæ donauerit Romanæ variant in hoc authores: text. in c. Constantinus. refert eum concessisse B. Syluestro vrbem Romam, Italiam & omnium Occidentalium regionum prouincias, vt habetur d. 96. c. Constantinus. Alij dicunt ex textu paleam esse & nihil probare: quod credibile redditur, nam Constantinus postea præmissa regna filijs suis testamento reliquit, quæ etiam abinde successionis iure in manibus remanserunt Imperatorum & Regum Catholicorum: ad quod non facit modicum cap. fundamenta de elect. lib. 6. loquens enim de Donatione Constantini, tantum dicit de vrbis Romæ donatione, Italiæ & aliarum prouinciarum nullam faciens mentionem. *Item,* Canon futuram 12. q. 1. asserit, quòd Constantinus fidem veritatis adeptus dederit licentiam per vniuersum orbem suo degentes imperio non solùm fieri Christianos, sed etiam fabricandi Ecclesias. *Et mox:* Quæ hodie dicuntur de Patrimonio Petri & ecclesiæ ferè omnia inueniuntur à sequentibus Principibus donata. *Hucusq; Nauclerus. Confutârunt eandem solidissimè Authores historiæ Ecclesiast. Magdeburgenses Cen. 4. cap. 6. per aliquot folia. Item* Theodorus Bibliander: *& nuper firmissimè Author* Bruti fulminis, *vt putem nihil habere amplius Pontificios quod contra dicere possint: & ob eandem causam nos quoq; in ea confutanda breuiores fuimus.* Augustinus *quidem* Steuchus, *doctus alioquin vir & multæ lectionis, qui sub Paulo 3. claruit, pro hac Donatione contra Laurent. Vallã scripsit: nulla autem, quod pace eius dixerim, firma & solida profert argumenta, licet vndiquaque omnia, quæ hanc causam iuuare possunt, magno studio congerat.* Nauclerus. Centuriatores Magdeburgẽ. Theodorus Bibliander. Brutum Fulmẽ

MIRVM *in modum autem auctasunt bona Ecclesiarum hinc inde per orbem etiam post Constantini Magni ætatem, largitione partim Imperatorum, Regum, Reginarum aliorumque Principum: quales fuerunt inprimis* Theodosius *eiusque coniunx* Eudocia, *Nicephorus lib. 14. c. 9. & 5.* Iustinianus, *Euagrius lib. 4. Cap. 17. ex Procopio.* Childebertus, *Paulus Diaconus lib. 4. de Longobard. Cap. 2.* Clodoueus, *Turonensis libro 2. hist. Cap. 37.* Chilpericus, *idem lib. 5. Cap. 34.* Dagobertus, *Regino libro 1.* Odda *vxor Boggis regis Aquitanorum, Sigebertus.* Offa rex, *Polydorus lib. 4. hist. Anglicæ.* Arnulphus. *Auentinus lib. 4. Annalium* Carolus Magnus, *Eginhardus, Regino lib. 2. Adon Viennensis, Sigebertus, & Annonius lib. 5. Cap. 10. de Francis. Mutius in Chron. fol. 62.* Ottho *Thuringorum marchio, qui primus Moguntino Archiepiscopo Decimas suæ terræ promisit, Phrygio.* Conradus 2. Imp. *Cranzius.* Henrici Imperatores. Fridericus 2. *Chron. Vrspergen.* Ludouicus 4. Imp. *quem etiam monachi & sacratæ virgines Boiariæ ob beneficentiam Deum fecere, cœloq; locârunt: cùm è contra ad inferos eum deturbârint Rom. pontifices, quòd eorum superbiæ & immodicæ dominandi libidini obuiam iterit: Auent. lib. 4. fol 439.* alijq; sine numero cùm Imperatores, tum principes. Bona ecclesiarum aucta post Constantinũ M. 1.

2. *Partim locupletatæ sunt Ecclesiæ Romanorum Episcoporum aliorumq; liberalitate: quales fuerunt* Sixtus 3. *qui ob magnificas opes Ecclesijs collatas, ditator & collator Ecclesiarum nominatur, vt indicat Sabellicus Enne. 8. lib. 1. & Panthal. in Chron.* Simplicius, *liber Pontif.* alijq; plures.

3. *Partim ex contributione, beneuolentia & donatione piorum & fidelium: quorum nonnulli bono quidẽ zelo hoc fecerunt, nimirum ad promouendum Dei honorem verbumq;: alij verò ex superstitione, pro redemptione scilicet animarum suarum.*

4. 5. 6. *Partim etiam mulctatione aliorum. Vel emptione. Vel fraude: qua in re sacrificuli monachiq; mirè industrij fuerunt: præsertim verò Pontif. Rom. qui fictitio titulo* Patrimonij Apostolorũ *effecerunt, vt Sicilia tria talenta cum dimidio auri contulerit Ecclesiæ Rom. P. Diaconus lib. 21. Romanarum rerum. Sub eodem prætextu dementantes Francorum reges, Italiæ totius Domini facti sunt. In Matisconensi autem Synodo, anno Domini 813 iussu Caroli Magni*

habita ca. 7. sancitur, vt Episcopi siue Abbates, qui non saluti animarum, sed auaritiæ & turpi lucro inhiantes, bona fidelium ad se pertraxerint, pœnitentiæ regulari, tanquam turpis lucri sectatores, subiaceant: bona autem illa, non solùm accepta, sed potius rapta, hæredibus reddantur. *Hæc lex si hodie obseruaretur, Deus bone quàm multa reddenda forent fidelibus. Ita ferè in Cabillonensi 2. Synodo ca. 6. præcipitur*, ne sacerdotes persuadeant hominibus, vt abrenunciantes seculo, res suas Ecclesiæ conferant. *Et ca. 7.* vt qui homines illectos circumueniendo totonderint, & res illorum tali persuasione ad se rapuerint, pœnitentiæ regulari subiaceant.

7. *Partim donatione & legatione morientium: ita tamen ne cum damno & fraude hæredum fieret. Vnde Augustinus in Sermone de Vita Clericorum scitè:* Quicunque, ait, vult exhæredato filio Ecclesiam hæredem facere, quærat alium, qui suscipiat, quàm Augustinum. *17. q. vlt. c. vlt. Vbi etiam laudatur eius Episcopi factum, qui testatori cuidam à quo liberos non habente bona sua Ecclesiæ relicta fuerant, postquam liberos præter spem & opinionem susceperat, omnia restituerat: quod idem traditur 13. q. 2. cap. si quis irascitur. Aurelianensis quoque Synodus 2. anno Domini 525. habita, statuit*, oblationes defunctorum, qui ob aliqua crimina fuerint interempti, accipiendas, modò seipsos proprijs manibus non interfecerint. *Id quod in Antisiodorensi Synodo ca. 17. omninò prohibetur his verbis:* Quicunque se propriâ voluntate in aquâ iactauerit, aut collo ligato se suspenderit, aut de arbore præcipitauerit, aut ferro percusserit, aut qualibet occasione voluntariè se morti tradiderit, istorum oblata non recipiantur.

8. *Partim ex Iudicijs: quòd nimirum magistratus politicus maleficorum & improborum hominum bona Ecclesijs adiudicauit.*
9. *Partim ex præda & rapinis.*
10. *Partim denique ex hæreditate Episcoporum, Presbyterorum & Sacerdotum multa quoque cesserunt Ecclesijs. Nam in Agathensis Synodi ca. 5. statuitur*, Si Episcopo ab aliquibus fuerit derelictum aliquid, vt non pro proprio, sed pro facultatibus Ecclesiæ habeatur. *12. q. 3. Pontifices quibus. Et in Synodo Hispalensi 1. ca. 1. statuitur*, vt Episcopus, qui res proprias, exceptis filijs & nepotibus, alteri, & non Ecclesiæ suæ, dimiserit; quicquid de Ecclesiæ rebus aut donauerit aut vendiderit, aut quocunque modo ab Ecclesia transtulerit, irritum habeatur. *Vnde Gregorius lib. 9. indict. 4. epist. 14. inquit:* Sacris Canonum legibus est definitum, vt in his quæ antistes episcopatus tempore acquisiuit, non alius nisi sola Ecclesia succedat. *Repetit idem lib. 10. indict. 5. epist. 42. Exstat eadem lex inter Francorum leges quas Ansegisus collegit iussu Caroli Magni, scilicet*, vt vnusquisque Presbyter res quas post diem consecrationis acquisierit, proprias Ecclesiæ relinquat *lib. 1. ca. 150. Hoc etiam docet Canon 35. Aquisgranensis Synodi sub Ludouico Pio habitæ, quo præcipitur*, sacerdotes nihil proprium habere, sed Ecclesiæ facultates tanquam communes suscipere debere. *Et in Synodo quadam Rom. sancitur ca. 2.* vt moriente Romano Episcopo, vel cuiuscunque ciuitatis, nullus præsumat facultates eius inuadere, sed successoribus eorum reseruentur integræ. *Sed tamen consensu Clericorum licebat interdum Episcopis de thesauro Ecclesiæ succurrere suæ familiæ, iuxta Canonem 4. Auernensis Synodi.*

CAPVT III.

De Origine Decimarum.

EX ijs quæ habentur Genes. 14. & 18. apparet, consuetudinem dandi DECIMAS *etiã ante legem fuisse vsitatam, sed sine expresso mandato Dei. Moses enim testatur ibi,* Abrahamum à cæde Orientalium regum redeuntem Melchisedecho regi Salem & sacerdoti altissimi Decimas ex præda hostibus erepta dedisse: *& hoc ita narratur, vt satis appareat, id pijs hominibus in more tum fuisse, vt si quid ipsis ex animi sententia successisset, aut singularẽ Dei beneuolentiã sensissent, Decimarũ oblatione gratitudinẽ suã testarentur. Et Iacob in Mesopotamiã fugiens,* Decimas vouebat Domino omniũ, quæ illic acquireret, si incolumis reuerteretur, & Deus itineris comes esse, atque ab Esaui tyrannide liberare dignaretur.

Postea verò constitutâ politiâ Mosaicâ, cùm populus vniuersus in 12. tribus fuisset distributus, & tribus Leuitica cultui diuino destinata, ac mancipata, nullos agros, vineas possessionesue proprias haberet, quò nimirum Leuitæ atque sacerdotes omni rei familiaris curâ atq; sollicitudine liberi & soluti, tantò commodius faciliusq; rei diuinæ vacare possent, Moses prudentissimus princeps Legem tulit, quâ, vt in Exodo, Numeris, Deuteronomioq; exstat, & à Iosepho simul exponitur Antiquitat. Iud. lib 4. cap. 3. & 6. primitias & decimas omnium frugum omniumq; pecudum Sacerdotibus & Leuitis offerri mandauit, sic, vt omnis, qui possideret agrum, vel vineam, vel oliuetum, vel etiam hortũ & si quid esset, quod exerceretur in terris, sed & si quis pecuaria haberet, is offerret ex illis Deo omne, quod primum esset, & decimas quoq; ad sacerdotes deferret. Et hoc est, quod docemur ex Lege, vt nullus homo licitè & legitimè vtatur fructibus, quos terra produxit, nec animantibus, quæ pecudum protulit partus, nisi ex singulis Deo primitiæ & decimæ dentur. Atq; sic Moses, imo Deus ipse cuius iussu ille cuncta gesserat, author fuit, vt primitiæ & decimæ Leuitis ac sacerdotibus offerrentur. Hæc ferè Polyd. Vergilius de Inuent. rerum, libro 6. cap. 14.

Harum autem decimarum veteris Testamenti tria potissimùm fuerunt genera. Primum, quottannis decimæ Leuitis dabantur ex vniuersis frugibus. Alterum genus erat decimarum, quas ex suis decimis Leuitæ, id est, inferior ministrorum ordo summo sacerdoti soluebant. Tertium earum fuit, quæ tertio quoq; anno ad pauperum, viduarum, pupillorum & peregrinorum inopiam subleuandam reponebantur. His quartum annumerat Hieronymus in Ezechielem genus decimarum, quas Israelitæ in suis horreis separabant, vt comederent eas, cùm irent Hierosolymam in templum, & in vestibulo templi sacerdotes & Leuitas ad conuiuium inuitarent. Itaque decimarum vsus multiplex et reuerâ sanctus fuit. Per has enim admonebantur priuatim singuli, à Deo dari fruges terræ, cui illi hanc gratiam referre debeant, vt illis piè et religiosè frui possint. Deinde ad conseruationem diuini cultus faciebant: quæ etiam causa est, quòd Deus illas sibi vendicat, Num. 18. Præterea ex illis pauperes alebantur, qui non minima Ecclesiæ pars sunt. Idcirco etiam Deus posteris temporibus seuerissimè decimas requisiuit, si quando in illis reddendis negligentiores aut parum fideles essent. Apud Malachiam certè sacrilegij illos accusat, & se ab illis spoliari, & ideò maledictos, & execrationi obnoxios esse dicit, & vicissim vberem benedictionem pollicetur, si, quod illi debetur, fideliter reddant.

Decimarum genera in vetere Testamento tria.

Malach. 3.

Quo tempore autem, & à quibus consuetudo inualuerit, & ritus dandi decimas & primitias fuerit apud Christianos primò institutus, non satis certò liquet. Polydorus Vergil. lib. 6. c. 14. de Inuent. rerum affirmat, Patres, hoc est, pontifices Rom. Lege sanxisse, decimas esse soluendas, sicuti latè pateat ex compluribus ipsorum decretalibus epistolis. Herm. Gigas author est, Constantinum M. primò præcepisse, vt decimæ omnibus Ecclesijs soluerentur, de omnibus rebus. Rodolphus Gualth. hom. 183. in Luc. cùm initia, progressum, vsum ac rationem decimarũ, Gazophylacij & opum Ecclesiasticarũ veteris Testamenti paucis, sed diligenter exposuisset, de Origine decimarũ aliarumq; opum Ecclesiasticarũ noui Testamenti, hæc subiungit: Ante Constantini Magni imperium nunquam eâ pace & tranquillitate vsi sunt Ecclesiæ, vt certos redditus constituere possent, ex quibus sacrorum & ministrorum impensæ fierent. Ab eo tempore autem res in melius constitutæ sunt, & principum Christianorum nobiliumq; hominum liberalitate Ecclesiæ ditari cœperunt, decimarum deniq; collatio restituta est, sicuti vetustissimarum Ecclesiarum & Collegiorum fundationes, & quæ de his passim exstant instrumenta seu tabulæ publicæ testantur. Et ista quidem scire opus est propter eos, qui sub religionis Ecclesiasticæ aut Christianæ prætextu immunitatem quærunt, & ne decimas, aut alios census agrorum, domuumq; reddere cogantur, horum omnium initia atq; originem ad Papatum referunt, quasi Pontificum aut Monachorum rapacitas atque auaritia in hac etiam parte Iudaismum nobis reduxerit. Fatemur quidẽ illorũ artibus atque dolis Collegiorũ opes in immensum auctas esse: id verò de omnibus decimis, et antiquioribus Ecclesiarũ redditibus nequaquã dici debet. Iustæ enim illæ opes sunt, vtpote ab illis donatæ, qui eas donandi ius habebant, et quos Dei amor, atque religionis studiũ ad id commouit. Qua de re August. præclarè admodũ, Decimæ, inquit, ex debito requirũtur. Quid si diceret Deus, Meus es ô homo, Mea est terra quã

colis; Mea semina quæ spargis, Mea animalia quæ fatigas, Meus est Solis ardor: Et quum omnia mea sint, tu qui manus accommodas, solam decimam merebaris: sed serua tibi nouem, da mihi decimam. Si non dederis decimam, auferam nouem. Si dederis mihi Decimam, multiplicabo nouem. Si ergo quærit aliquis, cur decimæ dentur? sciat, quòd ideò dandæ sunt, vt hac deuotione Deus placatus, largius præstet quæ necessaria sunt, *&c. vt citatur cap. 4. Triburien. Synodi anno 899. habitæ, ex epistola Gelasij Papæ cap. 27. Idem Augustinus Serm. 219 de Tempore*, Decimas egentium animarum tributa vocat, & iustissimam Dei consuetudinem esse, *inquit*, vt si illi Decimam non dederimus, nos ad Decimam reuocemur: quique eas dare non vult, res alienas inuadere, & homicidiorum reum ante tribunal æterni iudicis apparere: quia rem à Deo pauperibus delegatam suis vsibus reseruet. *Vnde colligitur, tum temporis, quandò Papatus nullus adhuc erat non solùm Decimas datas, sed etiam ex iure & æquo, sanctissimorum Patrum iudicio, requisitas fuisse. Sanè ex capite 5. Matisconensis Synodi 2. anno 587. iuxta Pannin. habitæ, apparet etiam ante illud tempus consuetudinem hanc in vsu fuisse: ita namque ibi sancitur*: Leges diuinæ consulentes sacerdotibus ac ministris Ecclesiarum, pro hæreditaria portione, omni populo præceperunt decimas fructuum suorum locis sacris præstare, vt nullo labore impediti per res illegitimas spiritualibus possint vacare ministerijs, quas Leges Christianorum congeries longis temporibus custodiuit intemeratas. Vnde statuimus, vt decimas ecclesiasticas omnis populus inferat, *&c.* Si quis autem contumax nostris statutis fuerit, à membris ecclesiæ omni tempore separetur. *Carolum Magnum scribit Cranzius in sua Metropoli lib. 1. cap. 8.* tributa Christianis remisisse, & eorum loco decimas ecclesijs & Episcopis assignâsse.

Decimas fideliter soluendas. *In Duriensi quoque Synodo anno 779. habita à Carolo Magno sancitur cap. 10.* vt Decimæ soluantur: dare autem nolentes amoueantur à presbyteris Ecclesiarum vsque ad tertiam vicem: quòd si hoc contempserint, ab introitu Ecclesiæ prohibeantur: & si hoc non emendauerint, à ministris Reipub. districti singuli per caput sex solidos Ecclesiæ componant: & insuper decimam dare cogantur. Quod si iterum contemptores exstiterint, tunc per publicam authoritatem domus vel casę eorum biufentur (*publicentur seu proscribantur*) quousque pro ipsa decima satisfaciant. Quod si denuo rebelles vel contradictores esse voluerint, & super ipsam biufam suâ authoritate intrare præsumpserint, tunc à ministris Reip. in custodiam mittantur, vsque dum ad iudicium qublicum mittantur, & ibi secundùm Legem contra comitem vel partem publicam componant. *In Anglicana quadã Synodo an. 786. celebrata c. 17. præcipitur*, vt omnes studeant, de omnibus quæ possident, decimas dare. *Idem etiã sancitur in Moguntina Synodo an. 713. iussu Caroli M. habita, c. 38. In Synodo Cabilonensi 2. c. 18. sancitur, sicut et à Nicolao 2. præcipitur*, vt qui Decimas post crebras admonitiones sacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. *In eiusdẽ Synodi c. 19. decernitur*, vt Episcopi & Abbates, de agris & vineis, quæ ad suum vel fratrum stipendia habent, Decimas Ecclesijs dent: *constituit quoque ibidem*, vt familiæ ibi dent Decimas suas, vbi infantes eorum baptizantur, & vbi per totum anni circulum Missas audiunt. *Habita est hæc Synodus anno Dom. 813. iuxta Sigib. in Chron. Alexander 3. tamen* consuetudinẽ sequendam docet in eo, vtrum colonus soluere teneatur decimam Ecclesiæ, in cuius parochia sita sunt prædia: an Ecclesiæ, vbi audit diuina, & percipit sacramenta: *tit. 30. c. 18 Decret. Gregorij. In Arelatensi Synodo 4. anno D. 813 habita, statuitur cap. 9.* vt vnusquisque decimas & primitias de suis laboribus afferat. *Vrbanus 2. in Synodo Claromontana anno 1095. habita, sanxit*, vt vnaquæque Ecclesia decimas suas habeat, nec ad alteram transeant.

In Lateranensi Synodo generali sub Alexandro 3. habita cap. 23. sancitur, vt de hortis & nutrimentis animalium suorum Leprosi decimas dare non cogantur. *In eadem Synodo, vel alia aliqua, hanc mox secuta præcipitur, vt videre licet tom. 3. Concil. fol. 612. 1.* vt de pro-

de prouentibus molendinorum & piscariarum, de fœno quoque & lana decimæ persoluantur. 2. vt de fœno equitio, pomis, piris, apibus & omnibus fructibus decimæ dentur. 3. Religiosos etiam ex prædijs conductis decimas soluere debere: non de suis prædijs, nisi prius quoque de ijs datæ fuerint. 4. Religiosos de laboribus, quos proprijs manibus vel sumptibus colunt, & de animalium nutrimentis, à decimarum præstatione esse immunes. 5. Clericos à clericis non debere decimas exigere. *Clemens 3. Papa* de omnibus prædiorum fructibus ab agricolis decimas Ecclesiasticâ censurâ exigendas censet *libro tertio, tit. 30. cap. 21. Ex parte. Idem & Cælestinus 3. fieri præcepit. ibidem. cap. 22. Non est. In Concilio Lateranensi ab Innocentio 3. celebrato anno 1215. præcipitur*, vt decimæ ante censum & tributa soluantur. *cap. 54. extra de primi & oblat. Cum non.*

Hæc & alia de fideliter soluendis & reddendis Decimis piè sunt constituta. Etsi enim Leuiticum Sacerdotium abolitum sit, & sacra legalia cessârint, manet tamen ministerium Euangelij, quod absque ministris ordinarijs non poterit consistere: neque deerunt vnquam pauperes, quos suo loco substituit Dei filius, vt in hos conferamus, quæ in ipsum collaturi essemus officia, si ille in terris viueret. Atqui idem Euangelij administros mercenarijs confert, quibus sua merces debeatur: & Paulus ad Corinth. scribens, prolixè docet, tam iustum & æquum esse, vt ex Euangelio viuant, qui Euangelium prædicant: quàm iustum fuerit olim, vt ex sacrario ederent, qui sacris operabantur & Altari assidebant. At quæ iustior ratio alendi ministros excogitari potest, quàm vt ex Decimis viuant, qui publicæ salutis administri sunt? Etenim, vt Origenes olim rectè monuit, nisi necessaria vitæ subsidia dentur sacerdotibus, ipsi in talibus occupati, minus vacabunt legi Dei: his autem non vacantibus verbo Dei, tu periclitaris: obscurabitur enim lux scientiæ, quæ in illis est, te non subministrante oleum lucernæ.

Nec est quòd aliquis Decimarum legem cum Ceremonijs abolitam esse dicat. Nam etiamsi illæ abrogatæ sint durat tamen adhuc ministerium Ecclesiæ, & propter verbi prædicationem & Sacramentorum administrationem adhuc ministris opus est, quibus, vt Deo militare possint, de victu prospici oportet, ne vitæ negotijs ad rem familiarem pertinentibus implicentur. Quibus autem argumentis probari poterit, Decimarum legem vnquam ab eo abrogatam esse? Illas quidem à Iudæorum sacerdotibus impiè interceptas, & in vsus alios translatas fuisse legimus, sed cùm Decimæ principibus quoque debeantur, vt ex iure Regis apud Samuelem apparet, 1. Sam. 8. *& Christiani Reges atque Principes Ecclesiam frugum Decimis & alijs redditibus annuis auxerint, sacrilegij culpâ non vacabit, qui aliquid horum ausus fuerit negare aut subtrahere. Idque eò constantius affirmamus, quòd prædia ferè eâ conditione vel venduntur, vel ad hæredes legitimos perueniunt, vt Decimæ annuorum prouentuum ex illis reddantur. Qui ergo has negant, vel in eis fraudem admittunt, multifariam peccant.* Primò *parui faciunt gratiam Dei, quando piget illos sumptum facere in ijs, per quæ ille seipsum & omnes regni sui thesauros nobis offert.* Deinde *illi negant quod debetur, cuius liberalitate toto anno aluntur: cui denique se totos debent & quicquid habent. Iniusti enim operarijs mercedem suam, impij verò egenis Christi membris à Deo destinatam alimoniam negant.*

Hercules, vt refert Marlianus libro quarto, capite sexto. Rom. antiq. prædixerat, vitam ducturos felicem, qui bonorum omnium sibi Decimam persoluerent. Vnde peruagatum apud Romanos verbum erat: Diues fieri qui vult, Herculi decimam soluito. *Pompon. Læto authore capite tertio de Sacerdot. Rom. Hinc Plautus in Sticho:* Decimam Herculi polliceam. *Et quòd Lucullus Herculi Decimam persoluisset felix & diues euasisse vulgò creditum fuit, authore Alexand. libro tertio, genial. dier. cap. 22. Cicero quoque libro tertio, de Natura Deorum, grauiter reprehendit*, quòd multi Decimam Herculi vouerent pro diuitijs & bona valetudine: pro sapientia verò, quæ omnium rerum præstantissima haberetur, paucissimi. *Et arduum aliquid subituri Romani, alijs quoque Dijs decimam vouisse leguntur, sicut de bello Veianno scribit Liuius: quos oppugna-*

turus Dictator, decimam prædæ partem Apollini se daturum voto obstrinxit. Quemadmodum & Græcorum sapientissimi Athenienses, rerum suarum decimam in sacrificiorum & belli vsus persoluebant, quod ex Epistola quadam Pysistrati tyranni ad Salonem, apud Laertium, apertè colligitur. Dolendum itaq; est vehementer Christianos, hac in parte, vt in alijs multis, ab Ethnicis superari, quùm tamen illi, non ab Hercule, vt Ethnici, sed à vero Deo, cœli & terræ creatore, promissionem habeant, quâ per Malachiam Prophetam, omnium rerum abundantiam pollicetur his, qui decimas in domum suam liberaliter inferrent. Vt verò Camillus, apud T. Liuium, haud mirum esse, ait, quòd ciuitas Romana seditionibus arderet, quæ damnata voti, omnium rerum potiorem curam, quàm religione se exoluendi haberet: sic timendum est, calamitatum maximarum, quibus orbis Christianus affligitur hodiè, non minimam causam esse, quòd non fideliter soluantur Decimæ: Propheta enim meritò Iudæos à Deo puniri affirmat, quòd Decimas non persoluerent.

Respondetur obiectioni de abusu Decimarum.

Obijciunt autem, plerosque decimis turpiter abuti, multos etiam illas transferre ad illicita & prophana studia, vt ex Ecclesiæ bonis comessentur, scortentur, vsuras faciant, & opes iniquas ac iniustas congerant. Sed calua hæc est excusatio: Abusus enim non tollit verum rei vsum. Aut si res eæ sint è medio tollendæ, quibus homines pro ingenita vitiositate abutuntur: non video quid in orbe reliquum sit nobis futurum, & an nosipsi superesse possimus. Abutuntur nonnulli sacrosancto Dei verbo ad seminandos prauos & horribiles errores: abutitur magistratus iure & legibus: abutuntur homines cibo & potu cum corporis & animi bonis. Quamobrem, vt est inepta conclusio, negandum cibum & potum humano generi, quia his ipsis abutatur: sic ineptè quoque statuunt, decimas non esse soluendas, quòd plurimi nefariè ijs abutantur. Reddent isti Deo rationem qui hæc faciunt, non qui Decimas soluunt. Nec aliqua excusabit eum ratio, qui egenti necessarium victum surripit, ne fortè eo abutatur ad ebrietatem & crapulam. Christiani hominis est, reddere vnicuiq; quod debetur, non autem suam iniquitatem alterius culpâ excusare velle.

CAPVT IIII.

De Origine Oblationum & Primitiarum.

Oblationum origo.

Primitiua Ecclesia ante Constantini Magni tempora cùm neque Decimas, neque vllos omninò redditus seu prouentus possideret, fideles non solum pecunias, sed primitias frugum variaque munera ad sustentationem pauperum & verbi Dei ministrorum liberaliter, pro sua quisque facultate, obtulerunt, vt supra quoque indicauimus. Hæc verò laudibilis consuetudo progressu temporis in fœdissimum transijt abusum. Etsi enim sequentibus mox seculis sub Christianis Imperatoribus ac magistratibus, Ecclesiæ opibus suprà quam credi possit ditatæ & collocupletatæ fuissent, Sacerdotum tamen profunda auaritia oblationes nihilominus retinuit. In Matisconensi enim Synodo 2. cap. 4. præcipitur, vt omnibus Dominicis diebus oblationes tam panis quàm vini fiant, vt Carranza refert fol. 145. b. Et in Synodo Moguntina anno 813. statuitur, vt sine intermissione populus admoneatur, quo oblationes subinde in Ecclesia faciat: Oblationes enim magnum esse remedium animarum. Earum vsus ab hoc demùm tempore mirandum in modum creuit in Ecclesia: & Sacerdotes eas longè maiori studio, quàm pietatem, veram fidem, iustitiam, sanctitatem, charitatem, aliaque opera bona requisiuerunt & exegerunt ab auditoribus suis, subindè illud intonantes, oblationes ad redemptionem animarum facere.

Oblationum abusus.

Primitiarum origo.

Quod originem verò Primitiarum in Christi Ecclesia attinet, iubet eas eandem ob causam, quam modo diximus, offerre ad altare Origenes, homil. 11. in Numeros: Decet, inquit, & vtile est, etiam Sacerdotibus Euangelij offerri primitias. Ita enim & Dominus disposuit, &c. Et sicut hoc dignum & decens est, sic è contrario indecens & indignum

dignum existimo, & impium, vt is qui Deum colit, & ingreditur Ecclesiam Dei, qui scit sacerdotes & ministros assistere Altari, & aut verbo Dei, aut ministerio Ecclesiæ deseruire, vt de fructibus terræ, quos Deus dat solem suum producendo, & pluuias suas ministrando, non offerat primitias sacerdotibus. *Meminit etiam primitiarum sacerdotibus ad alimentum datarum Epiphanius lib. 3. tom. 2. hæresi 80. Et Hieronymus lib. 3. Comment. in Ezech.*

In primitiua autem ecclesia iustum sanctumq́ vsum primitiarum & oblationum fuisse nullus opinor negabit: cùm verò ecclesijs passim hodiè Decimis alijsq́ prouentibus abundè satis prospectum sit, eum non amplius retinendum arbitror, ne fideles gemino degrauentur onere, & ecclesiarum ministris peccandi occasio amplior offeratur. Deinde etiam ob hanc causam Primitiæ & Oblationes porrò non sunt exigendæ, quòd sacrificio Christi, sacrificia reliqua, præter sacrificium laudis omnia sunt abrogata: Cessante autem causa, cessat effectus. Vnde ne quis obijciat mihi, primitias eodem iure quo Decimas exigi posse hodiè quoq́, cùm sint eiusdem generis: obiter notandum, quòd etsi eodem genere censeantur, esse tamen ita graui ratione distinctas & inter se diuersas, vt eodem iure species ambæ minimè requirantur. Primitiæ enim quasi quædam victimæ Deo magis quàm hominibus offerebantur inter veteri Testamento, vt reliqui fructus harum oblatione consecrarentur: Oblationes autem in hoc à Decimis differunt, quòd ipsæ nullâ re mediâ interueniente, Deo offerentur: Decimæ verò Sacerdotibus diuini cultûs administris sustentandis magis quàm honorandis soluerentur. Quorum alterum agnoscimus antiquatum, nec vllum aliud, vt diximus, præter sacrificium laudis hodiè à nobis requiritur: alterum verò nec abrogatum, nec abrogandum dicimus. Sacrificijs enim ad colendum Deum, cui sacrificio Christi satis factum est, non opus habemus amplius: salarijs autem, quæ ex Decimis persoluuntur ad alendos ministros opus est in primis, ne Euangelij lumen exstinctum velimus. Fine tamen primitiarum, quoad gratitudinem Deo exhibendam, & consecrationem frugum, Christianos teneri non inficior. In primis autem animi primitias Deo offerre debemus, sic vt omnes nostras cogitationes & consilia, rationem & voluntatem nosque adeò totos Deo consecremus, dantes operam, vt Spiritûs primitias consequamur.

Primitiæ & oblationes num hodie exigēdæ.

Primitiarū oblationū & decimarum differentia.

Primitiarū oblationū & decimarum differentia.

Quo ritu autem huiusmodi donaria omnia, de quibus hactenus, ecclesijs oblata fuerint, apparet ex supplicatione populi Vuormatiæ Carolo M. oblata, quæ ita habet: Quisquis nostrum suas res Ecclesiæ tradit, DOMINO DEO illas offert atq; dedicat, & non alteri: dicendo talia, & agendo, ita facit scripturam, de ipsis rebus quas donare desiderat, & ipsam scripturam coram Altari aut supra tenet in manu, dicens eiusdem loci Sacerdotibus atq; custodibus: Offero Deo atq; dedico omnes res quæ in hac carthula tenentur insertæ, pro remissione peccatorum meorum, ac parentum & filiorum, aut pro quibuscunq; illas libare voluerit, ad seruiendum ex his Deo in sacrificijs, Missarumq; solennijs, orationibus, luminarijs, pauperum ac clericorum alimonijs, & cæteris diuinis cultibus, atque huius Ecclesiæ vtilitatibus. Si quis autem eas inde (quod fore nullatenus credo) abstulerit, sub pœna sacrilegij ex hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, districtissimas reddat rationes. *Vbi illud quidem magnoperè laudandum, quòd Caroli Magni adhuc ætate, donaria sua Deo, non creaturis & sanctis mortuis obtulerunt, quod sequentibus mox seculis fieri cœpit: hoc verò vehementer improbandum, quòd donis suis imputârunt, quòd soli Christo est tribuendum, qui solus pro remissione peccatorum nostrorum sese in cruce obtulit.*

Ritus offerēdi donaria Ecclesijs.

Patet ex his quæ huc vsq́ diximus, ecclesias à Constantini Magni tempore demùm possidere cœpisse. 1. Thesauros. 2. Vasa omnis generis aurea & argentea. 3. Vestes preciosas. 4. Villas & prædia. 5. Decimas. 6. Reditus. 7. Tributa & Vectigalia. 8. Frumentum. 9. Arces. 10. Territoria. 11. Libertos & Seruos. *Sed quid inde secutum est?* RELIGIO peperit diuitias, & filia deuorauit matrem, *hoc est, diuitiæ & opes pepulere pietatem, & induxerunt luxum. Neglecta autem pie-*

tas errori locum aperuit, error verò omnia superstitione oppleuit, superstitio denique, bonas literas oppreßit, proque his barbariem plantauit. Luxus pauperibus valedicere, egenos negligere, equisones & canum magistros conducere, palatia exstruere, aulas regias ædificare, Alcinoiq; hortos adornare cœpit & docuit. Vnde non immeritò D. Hieronymus in epist. ad Nepotianum queritur, accrescentibus Ecclesiæ opibus, veras illas opes, pietatem scilicet, fidem, charitatemq; esse dimminutas. *Quocirca gliscenti morbo succurrendum ipse putauit, & in hanc partem conatus est in illa epistola pertrahere Episcopos ac Sacerdotes,* vt nihil posciderent, quo saltem in medio consisterent, & moderato diuitiarum vsu essent contenti. *Iniquum petijt, vt æquum aufferret, sicut Erasmus monet in Antidoto eius epistolæ.*

Conqueritur etiam Henricus 5. Imp. in Apologia quadam contra Paschalem Pontificem, Rom. Pontifices, Episcopos, Mystas & Monachos ab Imperatoribus atque Regibus collocupletatos, vbi his pares opibus facti sint, more perditorum, quo plura donata fuerint, plura concupiscere, illisque sordere prima quæque, vbi maiora sperârint. Auentinus libro sexto, fol. 611.

Imò eo vsque progressa est eorum audacia, vt ex hac ipsa Imperatorum ac Principum liberalitate, ipsos contemnendi ac despiciendi occasionem arripuerint. Quam ingratitudinem seu potius impietatem, cum pœnæ iustæ denunciatione, Pontifici Max. Cardinalibus & Prælatis alijs Auenione congregatis, festiuo apologo Ioannes de Rupescissa *Monachus pro concione anno Domini 1360. obiecit.* Historiam, *dicebat inter alia*, vobis insignem cuiusdam rei, vt quondam in cœtu auium gesta est, narrare volo, ijs planè consimilem quæ sanctissimo patri euenerunt, & deinceps euentura sunt. Fortè quadam auis olim inter cæteras enata est, omnium consensu pulcherrima, sed implumis. Eam mox cæteræ certatim inuisunt: atque eas cum admiratione pulchritudinis miseratio simul incessit, quòd illa inopiâ pennarum cum alijs volare non posset. Quid fit? Cœtus auium cogitur, deliberatur quâ ratione consuleretur illi, ne inopiâ & nuditate interiret. Itaque decretum fit, vt singulæ illi de suis plumis aliquid largirentur: largiuntur haud malignè. Quo magis autem plumis illa sese vestiebat, hoc formosior erat: itaq; cæteræ certatim conferebant. Sed postquam illa se satis decoram & à cæteris auibus coli sensit, superbire, insolescere, reliquas aspernari: neque despicere tantùm, sed rostro ferire & insectari cœpit. Indignatę aues Concilium conuocant: consilium ineunt quid de aue tam ingrata & superba statuendum sibi esset. In eo Concilio sententia vicit quæ censebat, optimum fore, si singulæ plumas suas repeterent, quæ tantos illi spiritus fecissent. Extemplò igitur ad auem illam conuolant cæteræ: superbiam & ingratitudinem exprobrant, plumas quæq; suas euellunt, & nudam relinquunt. Ita & vobis (*inquiebat, Papam & Cardinales alloquens*) haud dubiè eueniet. Nam vbi Cæsar cæteriq; Christiani Principes eripuerint vobis istas opes diuitiasq;, quas ipsorum liberalitate congestas, per luxum ac turpitudinem consumitis, nudi restabitis. Ecquis vestrum dicere audeat, Petrum aut Syluestrum 200. aut 300. equitum turmâ stipatum incessisse? quippe illi simplici cultu victuq; Romæ clausi & obscuri manebant. *Ita quidem ille: Verùm hæc eius παρρησία causa illi vinculorum fuit: nam Innocentius 6. eâ offensus, hominem in custodiam conijcere iussit, in qua & perijt, fato an morte illatâ incertum: vt refert Frossardus in sua historia lib. 1. c. 211. & lib. 3. cap. 24.*

Ioannes de Rupescissa.

Non mirum igitur videri debet, quòd, vt Hermannus Gigas refert, cùm præcepisset Constantinus, vt Decimæ omnibus Ecclesijs soluerentur de omnibus rebus, in aëre audita vox fuit: Hodiè venenum infusum est Ecclesiæ. *Malleolus autem* De Nobilitate *affirmat,* manum in Laterano visam esse ad parietem, cunctis videntibus simul ac legentibus, scribere; Hodiè venenum Ecclesiæ infusurus; idq; eo die factum

ctum esse cùm Constantinus 1. Syluestro Papæ & Ecclesiæ Roman. dedisset palatium Lateranum, vrbem Romam ac Italiæ prouincias. *Idem Nauclerus libro secundo Generat. 11. asserit : ac colligit, non tam ad res donatas, quàm ad iurisdictionem secularem, & superbiam, quam diuitiæ pariunt, eam vocem, si tamen vnquam audita sit, referendam esse.*

CAPVT V.

Bona Ecclesiastica in quorum fuerint potestate à Constantini Magni temporibus.

B*Ona autem illa & reditus vndecunque, maximè tamen ex largitionibus, oblationibus, & contributionibus in vsum Ecclesiæ collectos, fuisse in custodia & cura Episcoporum, ea testantur, quæ Patres Synodi Alexandrinæ de Athanasio in epistola ad omnes vbique Ecclesias referunt in Apologia 2. Athanasij. Idem etiam colligitur ex Socrate libro 7. cap. 25. Ex Canon. 7. Concilij Gangren.* in quo anathematizantur illi, qui oblationes extra Ecclesiam dare voluerint, præter Episcopi licentiam. *Idem sancitur in Aurelian. Synodo 1. anno 512. habita, cap. 17. causa 10. quæst. 1. De his quæ paroch. & rursum Aurelianensi Synodo 3. anno 539. celebrata cap. 23. In Agathensi cap. 36. & Aurelianensi 4. can. 11. Perspicitur hoc etiam ex Ansegiso libro 1. de legibus Francorum cap. 143. vbi indicat,* Carolum Magnum constituisse, vt Decimæ sint in Episcopi potestate. *Et Canon. 8. Moguntinæ Synodi,* Episcopis potestatem dat, res Ecclesiasticas regendi & dispensandi : *Et Synodus Turonen. Episcopos hortatur,* vt magnam curam & solicitudinem circa pauperes habeant, & res Ecclesiasticas Ecclesijs collatas cautâ circumspectione dispensent. Dotem quoque & omnes redditus Ecclesiæ ad Episcopi ordinationem & curam pertinere, *sanxit Concil. Vuormatien. anno 868. habitum cap. 6. & 55.*

Sed hanc consuetudinem grauiter reprehendit Chrysostomus homil. 86. in Matth. ac queritur, Episcopos hoc modo in dispensatores, caupones, procuratores, publicanos & quæstores redactos esse. *Vnde in Chalcedonensi Synodo can. 26. cauetur,* nè Episcopi facultates Ecclesiasticas tractent, sed Oeconomis id onus imponant. *Et Ibas Edessenus Episcopus in eadem Synodo promittit,* se in posterum, secundum consuetudinem Antiochenę ecclesiæ res curaturum per Oeconomos ex clero ordinatos. *Hinc factum, vt Episcopi hoc onus imposuerint Presbyteris, & Diaconis : quos propterea vocârunt* Dispensatores & Oeconomos, *vt est videre apud Sozom. libro octauo, cap. 12. Theodorum libro primo. Euagrium libro tertio, capite 32. item libro quarto, capite 35. Concil. Bracarense primum capite vigesimo quinto. Hincmarum in epist. ad Tornacen. Ecclesiam.*

Hypodiaconos *verisimile est fuisse initio Diaconis attributos, vt eorum opera circa pauperes vterentur : illud tamen discrimen paulatim confusum fuit. Cumque amplitudo facultatum nouam & exactiorem rationem administrandi postularet,* Archidiaconi creari cœperunt : *quanquam Hieronymus in epist. ad Nepotianum iam suâ ætate fuisse commemoret. Erat autem penes eos summa redituum, possessionum, suppellectilis & quotidianarum oblationum procuratio. Vnde Gregorius epist. 10. libr. 1. Salonitano Archidiacono denuntiat,* reatu constrictum teneri ipsum, si quid ex bonis Ecclesiæ, vel negligentiâ, vel vllius fraude deperierit.

Quemadmodum verò Diaconi & Archidiaconi primitiuæ ecclesiæ omnia faciebant de consilio & voluntate Apostolorum & aliorum ministrorum : Ita post Constantini M. tempora Oeconomi isti seu Dispensatores præteritis seu inconsultis Episcopis, & si necessitas postularet,

Imperatoribus, Principibus alijsq; Magistratibus nihil temerè agendum statuerunt.

Quòd igitur nonnulli Canones his ipsis temporibus editi, Episcopos nihilominus bonorum Ecclesiasticorum dispensatores faciunt, non ita intelligendum est, quasi ipsi per se eam solicitudinem gesserint: sed quia ipsorum erat præscribere Diaconis, qui in publicam Ecclesiæ alimoniam recipiendi essent: de eo quod residuum erat, quibus & quantum cuique erogandum esset: quia inspectionem habebant, an hi fideliter exequerentur, quod officij sui esset. Sed de eo non est disputandum longius, cùm ex plurimis Gregorij epistolis constet, illo quoq; tempore, quo aliâs Ecclesiasticæ ordinationes multum vitiatæ erant, hanc tamen obseruationem durâsse, vt Diaconi alijq; sub Episcopo, pauperum essent Oeconomi, quibus sine Episcopi voluntate & licentia nihil vel parùm agere licuerit.

CAPVT VI.

De Origine Aduocatiarum seu Iuris Patronatus, Germanicè Kastvogteyen.

CRescente autem malitiâ cum numero Christianorum & multitudine bonorum Ecclesiasticorum, vt vel debita Ecclesijs difficulter persoluerentur, vel potentiores multis in locis Ecclesiasticis bonis, tanquam corui & vultures rapaces inhiarent, eaque ad se raperent & in suos vsus conuerterent, ministri verò Ecclesiarum aut ipsorum potentiæ resistere non possent, aut alioquin, Christum & Apostolos imitari volentes, cum nullo iudicio contendere vellent: idcircò ad refrænandam illorum vim atq; audaciam, decretum fuit in Mileuitano Concilio sub Arcadio & Honorio quinto Coss. anno 402. habito, præside D. Augustino, vt petatur à gloriosissimis Imperatoribus, vt iubeant iudices dare peritos sibi Defensores scholasticos, qui in actu sint vel in officio defensionum causarum Ecclesiasticarum, more sacerdotum, vt prouinciæ ijsdem ipsi qui defensionem Ecclesiarum susceperint, habeant facultatem pro negotijs Ecclesiarum (quoties necessitas flagitauerit) vel ad obsistendum callidè decipientibus, vel obrepentibus, vel ad necessaria suggerenda, ingredi iudicum secretaria. *Et in Carthaginensi Synodo 5. anno 420. celebrata, cap. 9. in eandem sententiam statuitur,* vt ab Imperatoribus vniuersis auxilium petatur, propter afflictionem pauperum, quorum molestijs subinde vexetur Ecclesia, quo defensores eius aduersus potentias diuitum cum Episcoporum prouisione deligantur. *Hinc Originem habere puto* Ius patronatus. Die Kastvogteyn *Ecclesiarum & Cœnobiorum. Durauit hæc consuetudo in Ecclesia longo tempore: nec licebat Episcopis, Abbatibus, Sacerdotibus aut Monachis in bonis vel rebus temporalibus sine horum* Patronorum *assensu aut consilio quicquam decernere, & agere. Tandem verò cum relegio in diem declinâsset in superstitionem, & Episcopi alijque Ecclesiarum Præsules iam arma Mauortia tractare didicissent, & ita ditionibus opibusque essent collocupletati, vt vel potentissimis Principibus resistere possent, non rarò etiam vltrò ijsdem bella inferre auderent, mansit quidem vetus* Patronorum *nomen, omnis autem administratio opum seu bonorum Ecclesiasticorum rursus ad Episcopos deuoluta & contorta fuit.*

Qua de re Auentinus in præfatione ad librum 6. Annal. ita scribit: Ante Paschalem 2. Mystæ, Monachi, Sacerdotes, Virgines, Sacratæ fœminæ, Episcopi, rebus diuinis, studio literarum, scribendis libris duntaxat operam dabant, rerum fluxarum caducarumq; administratione contaminari & pollui se credebant. Pecuniæ igitur, prædiorum reiq; familiaris curam in procerum quempiam, qui vicinus aut author cōtubernij erat rejiciebant, à se verò relegabant. Illum Cæsar dabat, qui Sacerdotibus victum & vestitum, pauperibus inde alimenta tribueret, huncq; Bonbôr, Boëthum (*vnde* voyt) hoc est, patronum curatorēq; vocabant. Primùm sub

Pascha-

Paschale 2. immunitatem libertatemq́; amoto huiuscemodi administratore, sacerdotes receperunt: pollitici quotannis Romano pontifici aureum (quem Byzantinum vocant diplomata, Germanicè ein Ducaten) pensitare, facilè tùm Paschali de alieno largiente tributumq́; accipiente. *Idem auctor lib.6.* Paschalis, *inquit,* Collegia & contubernia immunitate donat, & tributum annuū (sicut diplomata eius ostendunt) imponit. *Et fol. 617. dicit,* se reperire Paschalem primò Collegia, licet ab alijs exstructa, immunitate donâsse.

Cæterum cùm mox sub ipsorum manibus opes istæ in extremè peruersum vsum venissent, nec spes vlla fuisset, vt Episcopi communicato cum Principibus consilio, secundum Scripturas omnia in pristinam & bonam formam vnquam restituerent, iustißimè prudentißimeq́; in hac postrema mundi ætate multi sanctißimi Magistratus & Principes viri egerunt, quòd abusum multiplicem sustulerunt, & priscum illum genuinumq́; vsum quasi postliminio reuocârunt, institutis ad hanc rem grauiter gerendam Oeconomis seu Dispensatoribus, qui non sint auari, præfracti, inclementes, elati ac superbi, sed pij, frugales, fideles, liberales, tractabiles & prudentes, quibus ministrorum & pauperum curam fideliter & diligenter commiserunt, à quibus quot annis, aut quandocunq́; placuerit, rationem exigunt in quem vsum & quibus expositæ ac impensæ sint opes.

Cæterum de hoc toto negotio audiamus obsecro Marsilij Patauini iudicium. Is igitur in Defensore pacis pro Ludouico 4. Imp. parte 2. cap. 29. ante annos plus minus 250. ita scripsit. Moderni, *inquit,* Episcopi & præcipuè Romanorum, pro agris & secularibus dominijs fortissimè pugnant, & pugnas vndiq; inter Christi fideles concitant, dicentes se in hoc iura sponsæ Christi defendere, cùm tamen ipsius iura non sint, sed iniuriæ, veram sponsam, fidem videlicet, doctrinam & mores defendere, ne per prauos vsus aut actus, aut infidelium impetum corrumpatur, quasi totaliter negligentes. His ergo de causis, antiquis temporibus, huiusmodi officia & beneficia susceperunt sanctorum aliqui, quibus siquidem conuenienter renunciare possent moderni, ad minus in communitatib. fidelium. Sufficienter enim per principantes ab oppressionibus defenditur clerus, quin imò vix ipse ab offensionibus in aliquos reprimi potest. Verùm talib. renunciare secularib. officijs, possessioni atq; dominio temporalium, non est propositum modernorum pastorum, sed pro huiusmodi etiā armatâ pugnare potētiâ, non solùm habitis cōseruandis, verùm etiam pro reliquis vsurpandis, sicut quilibet quantumcumq; rudis sensu, si non alio, doceri potest: vniuersitatem fidelium etiam quam plurimùm scandalizantes, ex hoc ambitionis exemplo, non attendentes Christi comminationem Matth. 18. Qui si tamen sponte huiusmodi officia iudicialia, & authoritatem distribuendi temporalia relinquere nolint, ipsisq́; abutantur, secūdum diuinam & humanam legem, licite possunt & debēt principes aut fideles legislatores eadem ab ipsis reuocare.

Apud Romanos quoq́; IVS PATRONATVS *quoddam fuit à Romulo institutum. An verò Christianorum Ius Patronatus de quo hic agimus, ab eo Originem habeat necnè, Lectori iudicandum relinquo. De illo Dionysius Halicarnassæus libro 2. Antiquit. sic scribit:* Romulus, *inquit,* postquam discreuit potiores ab inferiorib. mox legib. satis præscripsit vtrisq; quid faciendum: vt patritij sacra curarent, magistratus gererent, ius redderent secum Rempub. administrarēt, res vrbanas obirent: plebeij verò ab his negotijs immunes, quippe qui talium imperiti essent, nec vacaret eis propter inopiam, agros colerēt, pecora alerēt, exercerēt quæstuosa opificia, &c. Commēdauit autem Patritijs Plebeios, optione cuiq; è vulgo data, vt quē vellet Patronum sibi legeret: mos sanè Græcus & antiquus, quo diu Thessali vsi sunt, & Athenięses prisci, sed tum receptus in melius. Illi ęnim superbè vtebātur clietib. opera eis iniungētes parū decora liberis, & si quādo iussa non fecissent intētantes verbera & abutētes tanquam emptitijs. Hos Atheniēses Thetas vocabant ob ministeria.

Ius Patronatus apud Romanos

Thessali verò Penestas, exprobrantes eis fortunam ipso vocabulo. Romulus contrà & appellatione decorâ cohonestauit hoc negotium, PATRONATVM nominans tutelam pauperum & humilium, & commoda vtrisq; addit officia, excogitatâ ciuili ac perhumanâ copulâ. Constabat autem Ius Patronatus officijs huiusmodi, iam inde apud Romanos durantibus. Patronos oportebat clientibus respondere de iure, cuius illi rudes essent, & absentium æquè ac præsentium curam gerere, facientes quicquid pro filijs parentes solent facere, quod ad pecunias & contractus attinet, & lites pro affectis iniuria clientibus suscipere, si quis præter pacta detrimentum acciperet, & sustinere accusatoris impetum: & vt paucis dicam, quietem eis, quâ maximè opus haberent, parare à priuatis publicisúe negotijs. Vicissim Clientum erat Patronos iuuare elocantes filias si his parùm esset pecuniæ, & ab hoste captiuos redimere, vel ipsos, vel eorum filios: Priuatarum quoq; litium perditarum æstimationes & mulctas publicas pecuniarias pro eis soluere, idq; sumptu proprio, non quasi fœnoris loco, sed ob referendam gratiam: publicorum quoq; impendiorum quæ magistratuum honorumúe causâ fiunt esse participes non secus quàm coniunctos genere.

CAPVT VII.

De vero & legitimo vsu bonorum Ecclesiasticorum.

QVis autem vsus istorum fuerit, aut esse debuerit, & qualis dispensatio, passim tum in Synodorum decretis, tum apud vetustos authores reperias: nimirum, quicquid possidet Ecclesia, vel in fundis, vel in pecunia, pauperum esse Patrimonium. Vnde Ambrosius epist. 31. lib. 5. claris verbis testatur, quicquid tunc possideret Ecclesia, sumptum fuisse egenorum. *Itaq; subinde illic hæc cantilena Episcopis & Diaconis canitur, vt meminerint se non proprias opes, sed pauperum necessitati destinatas attrectare: quas si malâ fide supprimant aut dilapident, rei sanguinis futuri sint. Vnde admonentur, cum summo tremore & reuerentia, velut in conspectu Dei, sine personarum acceptione, eas distribuere, quibus debentur. Hinc & illæ apud Ambrosium, Augustinum, Chrysostomum, & alios similes Episcopos graues obtestationes, quibus suam integritatē apud populum asseuerant. Cùm autem æquum sit, & Domini etiam lege sancitum, vt qui suam Ecclesiæ operam impendunt, publicis Ecclesiæ sumptibus alantur, & nonnulli etiam eo seculo Presbyteri, Patrimonijs suis Deo consecratis, voluntarij pauperes facti essent, talis erat distributio, vt nec ministris deessent alimenta, nec pauperes negligerentur. Cauebatur tamen interim, ne ministri ipsi, qui frugalitatis exemplum dare alijs debent, tantum haberent, vnde ad luxum aut delitias abuterentur: sed duntaxat, quo suam inopiam sustinerent.* Qui enim bonis parentum sustentari possunt Clerici, *inquit Hieronymus*, si quod pauperum est accipiunt, sacrilegium committunt; & per abusionem eiusmodi iudicium sibi manducant & bibunt.

Principio autem libera & voluntaria fuit administratio: cùm sponte fideles essent Episcopi & Diaconi, & conscientiæ integritas, vitæq; innocentia pro legibus foret. Deinde verò quùm ex quorundam cupiditate, vel prauis studijs nascerentur mala exempla, ad hæc mala corrigenda in Romana synodo 3. à Syluestro 1. Papa celebrata, si authori Conciliorum credimus, statuitur & definitur Sess. prima cap. 4. nimirum, Redditus Ecclesiæ in quatuor partes distribuendos esse, quarum vna detur Ecclesiæ ad reparationem templorum: altera Pontifici seu Episcopo ad sui suorūq; sustentationem: tertia Presbyteris, Diaconis & toti Clero: quarta pauperibus, infirmis ac peregrinis. *Caranza Epit. Concil. fol. 50. & Sagittar. fol. 21. Sed neque huius neque aliarum synodorum à*

Syluestro

Syluestro celebratarum probati Scriptores meminerunt, quales sunt Socrates, Theodoretus & Sozomenus, qui tamen Romanæ quoq; Ecclesiæ historiam scripserunt. Simplicius tamen qui Pontificatum Rom. tenuit circa annum 474. idem decreuit in Epistola ad Florentium. Et Gelasius 1. in Epistola decretali 1. ad Episcopos per Lucaniam, Brutios, Siciliam, cap. 29. 12. quæst. secunda: quatuor autem: idem repetit. Confirmatur à Gregorio Magno in Epistola ad Augustinum Anglorum Episcopum, cuius fragmentum exstat cap. 12. quæst. 2. Mos. Item libro 12. indict. 7. Epistola 32. & libro 11. indict. 6. Epistola 49. Confirmatur etiam in Bracarensi Synodo 1. cap. 25. A Gregorio 2. in Epistola ad clerum Thuringiæ. In Salzburgen. Synod. anno 802. habita. Et Vuormatiensi anno 808. celebrata, cap. 7. A Gregorio 3. in epist. ad Germanos pro Bonifacio Germ. Apostolo, referente Auentino libr. 3. Annal. fol. 289.

Vbi obseruandum quod partem eam quæ Episcopo assignatur, alij Canones peregrinis pauperibus adscribunt. Sed nihil impedit, neque enim partem illam propriam Episcopi esse volunt, vt vel solus ipse ingurgitet, vel quo libuerit profundat: sed vt hospitalitati, quam ab ordine illo Paulus exigit, sufficiat. Vnde Ambrosius epist. 33. libro 5. dicit: Nihil Episcopum habere, quod pauperum non esset. Atq; ita interpretatur Gelasius 16. quæst. 3. vbi inquit: Præsulum nostrorum auctoritas emanauit, vt facultates Ecclesiæ Episcopi ad regendum habeant potestatem: ita tamen vt viduarum, & pupillorum atq; pauperum, nec non & clericorum stipendia distribuere debeant. Hoc etiam eis statuimus dari, quod hactenus decretum est: reliquum sibi Episcopi vendicent, vt (sicut ante diximus) peregrinorum atq; captiuorum largitores esse possint. Et clarius etiamnum loquitur Gregorius 12. quæst. 2. Mos est, inquit, Apostolicæ sedis, ordinato Episcopo præcepta dare, vt de omni stipendio quod prouenit, quatuor fiant portiones: Vna videlicet Episcopo & familiæ eius, propter hospitalitatem & susceptionem: altera clero: tertia pauperibus: quarta reparandis Ecclesijs. Nihil ergo Episcopo in suum vsum capere licuit, nisi quod ad moderatum frugalemque victum ac vestitum satis esset. Quod si quis insolescere cœpisset, vel luxu, vel ostentatione ac pompâ, statim à collegis reprimebatur: nisi paruisset, honore abdicabatur.

Donationes quoq; illæ magnificentissimæ amplissimæque à Clodoueo factæ Ecclesijs, in quos vsus conuertendæ sint, indicat can. 7. Concilij Aurelianen. in hunc modum: De obligationibus vel agris, quos Dominus noster Rex, Ecclesiæ suo munere conferre dignatus est, vel adhuc non habentibus Deo sibi inspirante, contulerit, ipsorum agrorum vel clericorum immunitate concessa, id esse iustissimum definimus, vt in reparationibus Ecclesiarum, alimonijs sacerdotum, & pauperum refectione vel redemptionibus captiuorum, quicquid Deus in fructibus dare dignatus fuerit, expendatur.

Sancitum quoq; tum fuit, vt Episcopi non singulis annis tertiam, & in tertio totam, quod aliquibus in locis fiebat, sed quotannis Quartam saltem, aut in quarto anno totam Decimarum partem recipiant; vt etiam videre licet in Decret. Iuonis lib. 2. Atq; hinc originem habere videntur die Quarten der Bischoffen vnd hohen Gestifften. *Die Quarten der Gestifften vnde.*

In eadem Synodo Gallici Patres oblationes fidelium ita distinxerunt: vt si quid à fidelibus offeratur Altari maioris Ecclesiæ, Medietatem sibi vendicet Episcopus: & sibi Clerus secundi gradus (eiusdem, videlicet, Ecclesiæ Clerus) alteram. Sin verò quid alijs parochijs oblatum fuerit, oblationum pars tertia tradenda sit Episcopo: duæ penes Ecclesiæ Clericos remaneant. In Can. 17. & 18. Brixiensis, & alij aliter hoc tractant apud Gratianum, sed à vero canonum sensu aberrantes, qui sic sunt in uicem conciliandi per can. 5. Aurelianen. tertiæ synodi, post annos 50. à prima celebratæ. Non multo plures præterierant anni quàm centum, cùm & hæc pars oblationum tertia fuit Episcopis ablata per Concilium Bracaren. 2. Et integræ seruantur Oblationes presbyteris, *d. can. de his. & seq. 10. q. 1.*

qui curam gerit illius Altaris & loci, quo deferuntur. Et rectè quidem. Quid enim iam nimi: um ditibus Episcopis cum pauperibus suis Chorepiscopis, id est, viculorum regionumque curatoribus & parochis? Hæc Ioannes Quintinus in explicat. can. 7. Gangrensis Concilij. Sed vbi pauperum interim ratio habetur? Similiter Martianus, quem Gennadius Constantinopolitanus suæ ecclesiæ Oeconomum seu dispensatorem constituerat, instituit, vt quæ in quaque ecclesia muneris loco offerrentur, ea loci cuiusque clerici ferrent: cùm ad id tempus ecclesiæ parochiales seu cathedrales dona eiuscemodi omnia tulissent, *vt Nicephorus indicat libro decimo quinto, capite vigesimo secundo. Abbas Ansegisus, qui sub Ludouico Caroli Magni filio vixit in libro de Caroli & Ludouici legibus, tradit*, suo seculo bona, collata ecclesijs, ita partita fuisse, vt si ditiores essent ecclesiæ, pauperum vsui partes duæ: si tenuiores, æquis partibus inter clerum & pauperes diuiderentur. *Vadianus in Aphoris. fol. 198. vide locum. Auentinus libro quarto. Annal. fol. 363.*

In hunc vsum Decimas quoque soluendas esse Concilium Tiburiense anno Domini 895. habitum, decernit cap. 13. quod sic habet. Decimæ offerendæ sunt à populo, vt hac ratione Deus placatus largius præstet quæ necessaria sunt, & vt ministri Ecclesiæ exinde releuati liberiores fiant ad spiritualis officij expletionem, & vt munus populi ex hinc in quotidiana oblatione Domino immoletur, nec non secundum statuta canonica in sustentationem pauperum & restaurationem Ecclesiarum proficiant. Quatuor enim fieri partes, iuxta canones, iudicamus de Decimis & oblationibus fidelium, vt vna sit Episcopi, altera clericorum, tertia pauperum, quarta restaurationi Ecclesiarum seruetur, *sicut in epistola Gelasij Papæ 27. legitur.*

Bona Ecclesiastica ab Ecclesijs nón esse abalienanda, nec in prophanos vsus conuertenda.

F*Vit hic certè bonorum Ecclesiasticorum olim laudabilis, optimusque vsus: & ne humana audacia ijs siue per venditionem, aut commutationem, aut legationem, aut quacunque alia ratione ab Ecclesijs abalienando, & in profanos vsus conuertendo abuteretur, multis Conciliorum decretis sanctorumque Imperatorum & Patrum statutis id inhibitum fuit. Nam in Ancyrana Synodo circa annos Christi 308. statuitur*, Presbyteros res Ecclesiæ non debere vendere, *cap. 15. & 12. quæst. 2. Si qua. In Arelatensi Synodo 2. anno 326. sancitur cap. 28.* vt qui oblationem fidelium suppresserit, aut negauerit, ab Ecclesia, cui fraudem fecit excludatur: *confirmatur in Vasensi Synodo. Et quia multis in locis quæ ecclesijs conferebantur, ab Episcopis nonnullis præripiebantur, per exiguo ecclesijs relicto, idcirco in Antiochena Synodo decernitur anno 344.* vt Episcopus, si conuertat res ecclesiæ in suos vsus domesticos, eiusque commoda, vel agrorum fructus domesticis suis, aut propinquis, aut fratribus filijsque committat, pœnas persoluat, *cap. 25. Exstat etiam Canon, in quo sancitur*, vt irrita sit Episcoporum donatio vel venditio, vel commutatio rei Ecclesiasticæ, absque subscriptione & collaudatione Sacerdotum: & vicissim Sacerdotum abalienatio sine approbatione Episcopi. *Hoc decretum 12. quæst. 2. sine exceptione dicitur esse ex epistolis Leonis Papæ ad Episcopos Siciliæ. In decretis autem Iuonis lib. 2. legitur in impresso exemplari, esse ex Concilio apud Valentias: sed inuenitur nec in epistolis Leonis, nec in Valentino Concilio vel Galliæ vel Hispaniæ, verùm exstat in decretis Concilij Carthoginensis 4. cap. 32. tom. 1. Concil. fol. 492. Idem statuitur in Agathensi Synodo capite septimo & 48. & 49. 51. & confirmatur à Symmacho 1. Papa in decretali sua cap. 1. & in Synodo Romana ab eodem habita. Item in Turonensi cap. 2. & Aurelian. 5. cap. 13. In eandem sententiam Iustinianus Imp. l. 43. C. de Episcopis & clericis, Episcopis mandauit*, ne ea quæ Ecclesijs relicta sunt, sibi ascri-

ascribant, sed in necessarios vsus Ecclesiæ impendant. *Idem sanxit*, vasa sacra & vestes non posse oppignorari aut alienari, nisi ob captiuorum redemptionem. *li. 18. C. de sacrosanctis ecclesijs. In Concilio Carthaginensi 4. anno 401. cap. 95. sancitur*, qui oblationes defunctorum aut negent Ecclesijs, aut cum difficultate reddant, tanquam egentium necatores excommunicandos. *13. quæst. 2. qui oblationes defunctorum: Idem præcipitur capite quarto Agathensis Synodi. 13. quæst. 2. clerici vel seculares. & in Vasensi cap. 4. 13. quæst. 2. qui oblat. Aurelianensi 5. cap. 16. Matisconensi 1. cap. 4. vt licet videre apud Carranzam in Epitome Concil. fol. 150. b. & 164. In Romana Synodo 6. à Symmacho celebrata, sub anathematis pœna præcipitur*, ne vllus bona Ecclesiæ à fidelibus oblata occupet, & quasi propria possideat. *Idem sancitur in Concilio Parisino 1. cap. 1. Carranza fol. 229. b. In Synodo Aurelianensi 4. cap. 19. constituitur*, vt quod Ecclesiæ collatum sit, nec à collatore, nec ab illius hæredibus repetendum; *Carranza fol. 122. b. Item*, vt, quæ Episcopus Ecclesiæ dederit, hæredes sui non auferant: *cap. 14.*

In Concilio Toletano 2. anno 529. habito, capite quarto, sancitur, vt clericus ecclesiæ cui præest, agellos, vineas & alia huiusmodi, vsque ad diem obitûs sui possideat, nec suis propinquis ea testamento leget, sed ecclesiæ relinquat. *In Aurelianensi Synodo 4. anno 550. iuxta Panuin. celebrata, decernitur*, vt si quis Episcopus, alterius ecclesiæ clerico de facultatibus suæ ecclesiæ aliquid sub titulo quocunque donauerit, post eius obitum, qui acceperit, ad ecclesiæ ius, de cuius facultate discesserat, reuertatur. *Synodus Aurelian. 5. cap. 14. sanciuit*, vt nullus Episcopus aut cuiuslibet ordinis clericus, vel alia quæcunque persona, alterius ecclesiæ res aut petat, aut accipiat. *In Synodo Hispalensi 1. c. 1. statuitur*, vt Episcopus, qui res proprias exceptis filijs & nepotibus, alteri & non ecclesiæ suæ, dimiserit: quicquid de ecclesiæ rebus aut donauerit, aut vendiderit, aut quoquo modo ab ecclesia transtulerit, irritum habeatur.

In Toletana Synodo 9. anno Domini 658. iuxta Panuinium, iuxta alios autem anno 673. habita, decernitur cap. 1. vt nullus Sacerdotum, vel Ministrorum ex rebus ecclesiæ, quæ à fidelibus largiuntur, aliquid aufferat, vel iuri suo connectat. *Ita etiam Eugenius 1. Romanæ ecclesiæ Episcopus Romæ in conuentu statuit*, Episcopos non licere ecclesiæ bona in proprios vsus conuertere. *Et quo minus hoc fieri possit, filijs & nepotibus & propinquis eius qui construxit vel ditauit ecclesiam, licentia datur*, vt si sacerdotem seu alium ex collatis rebus viderit surripere, ipsum aut compescant, aut Episcopo indicent: quod si reus pergat, excommunicetur.

In Toletana 9. Synodo cap. 6. sancitur, si Episcopus tertiam partem, quæ sibi de oblationibus debetur, aut ipsi ecclesiæ vnde habet, aut alteri quam elegerit, velit conferre, ratum ac firmum habeatur. *Carranza in Epitome Concil. hic ad marginem addit:* Nota (*inquit*) quòd hic nulla fit mentio consanguineorum, sed tantum ecclesiarum ipsius. *In Synodo Nicæna 2. anno 788. celebrata statuitur cap. 12.* Si quis Episcopus vel monasterij præfectus, ex Episcopatûs vel monasterij agris, in principis alicuius aut magistratûs manus alienet aliquid, vel alteri personæ tradat, vt ea traditio sit nullius momenti. *Item:* Ne liceat ex huiusmodi bonis quicquam sibi vendicare, vel proprijs cognatis elargiri. Sed si sint pauperes, vt pauperibus suppeditet, non autem eorum prætextu res ecclesiæ venundet. Sin autem detrimentum afferre causetur, nec quicquid ex agro emolumenti percipi, ne sic quidem Magistratibus aut Principibus, qui sunt in eo loco, venundet prædium, sed clericis vel agricolis. Si autem aliquâ improbâ calliditate vtentur, & ab agricola vel clerico agrum præses vel magistratus emerit, sic quoque nullius sit momenti venditio, & Episcopatui vel Monasterio restituatur. Qui secus fecerit, si sit Episcopus vel monasterij præfectus exturbetur ab officio. *Aquisgrani Synodus ha-*

Obserua vt sint clerici affecti erga magistratum.

bita fuit sub Pipino Ludouici filio anno 829. in qua multa decernuntur contra eos, qui negabant peccatum esse res sacras Deo & ecclesiæ donatas ad alios vsus conferre: *tomo 3. Concil. fol. 428. & sequentibus. In Concilio generali 8. Constantinopoli anno 870. habito, cap. 15. decernitur*, vt Episcopo vendere vel vtcunque alienare vasa, aut vestes sanctas, nec vllas rusticas possessiones venundare liceat, ne propter hoc Ecclesiastici redditus lædantur. *Eodem Concilio can. 18. præcipitur*, vt res quas Ecclesiæ ex longa consuetudine habeant donatas, & ab eis 30. annos possessæ sint, nequaquam à seculari potestate eis subtrahantur: qui contra fecerit, sit sacrilegus. *Et Carolus Caluus in epistola ad clerum Rauennatem scribit*, Episcopos & rectores monasteriorum, ac rerum seu facultatum Ecclesiasticarũ dispensatores, eas non vt proprias, sed vt vota fidelium, precia peccatorum, stipendia seruorum Dei & pauperum, debere fideli deuotione tractare.

In Moguntina Synodo anno 888. habita cap. 11. inuasores prædiorum ecclesiæ infamiâ, anathemate & exilio iubentur puniri. *In prouinciali quadam Synodo Galliæ à Carolo simplici habita, decernitur circa annum Domini 905.* bona ecclesiastica sancta esse debere, quæ nefas sit politicis viris abalienare, atque in profanum vsum conuertere. *P. Æmilius in vita Caroli simplicis. Vrbanus 2. in Synodo Claromontana anno 1095. statuit*, vt laicus nec decimas vendat, nec retineat. *Vincent. libro vigesimo sexto, cap. 91.*

In Lateranensi Concilio sub Alexandro 3. habito anno 1180. statuitur quoque, ne laici decimas ecclesiarum in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si quis verò receperit & ecclesiæ non tradiderit, Christianâ sepulturâ priuetur. *cap. 24. Et cap. 19. sancitur*, Ne rectores & consules ciuitatum ecclesijs onera imponant, & grauibus crebrisque exactionibus eas premant; ita vt siue fossata, siue expeditiones, siue quælibet alia sibi arbitrentur agenda, de bonis ecclesiarum, clericorum & pauperum Christi vsibus deputatis, circa hæc ecclesijs non sint oneri & molesti. *In Turonensi Synodo anno 1163. ab Alexandro 3. habita, præcipitur*, vt quisquis alicui laico ecclesiam decimamúe concesserit, excommunicetur. *Auentinus libro 6. Annal. In Synodo quadam Alemaniæ celebrata anno 1224. sancitur*, si fundatores ecclesiarum, vel hæredes ipsorum, partem decimarum, vel aliorum prouentuum ecclesiasticorum, in quibus ius habent patronatûs, sibi retineant ex pacto, & nihil ominus repræsentent clericos ad easdem anathemate feriantur, cum clericis qui ita ecclesijs repræsentantur, & terra ipsorum interdicto ecclesiastico subiaceat. *tom. 3. Concil. Edita quoque sunt aliquot decreta hac de re in Colonien. Synodo anno 1266. habita.*

De abusu bonorum Ecclesiasticorum.

CÆterùm contra hæc decreta pia alioquin, grauissimè peccârunt, primò ipsimet Episcopi, Sacerdotes & totus denique clerus, qui huiusce modi bonis ad necessarium, vel etiam liberalem vitæ vsum, victum cultumque corporis collatis, impiè nefarieque ad fastum, ad pompam, ad superstitionem, ad templorum ædificationem & exornationem immodicam, ad libidinem, ad gulam & ebrietatem, ad corporis voluptates abusi sunt, neglectis interim pauperibus. Ac ne quid priuato affectui indulgere hîc videar, testes horum sistam qui apud ipsos etiam Pontificios in magna authoritate semper fuerunt. Nam de impio bonorum sacrorum abusu, Hieronymus suis temporibus grauissimè conquestus est epist. 2. ad Nepotianum, vbi contra luxum clericorum agit qui iam tum inualuerat: Nonnulli, *inquit*, sunt ditiores Monachi, quàm fuerant seculares clerici, qui possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete & fallaci diabolo non habuerant, vt suspiciat eos Ecclesia diuites, quos mundus tenuit antè mendicos. *Et paulò post*: Turpe est, *ait*, Hieronymus.

ante

ante fores sacerdotis Christi crucifixi & pauperis, & qui cibo quoque vescebatur alieno, lictores Consulum & milites excubare, iudicemque prouinciæ melius apud te prandere, quàm in palatio. *Quid sanctissimum virum dicturum putas si hodie viueret & intolerabilem abusum bonorum Ecclesiasticorum, fastumque immanem clericorum cerneret?*

Audiamus eadem de re conquerentem Diuum Bernhardum in Oratione ad Clerum in Concilio Remensi cōgregatum habita anno Christi 1144. in ea, Quomodo verò, *inquit,* seculares non expenderent substātiam suam ad vitam luxuriosam etiam præsentibus sacerdotibus? quomodo non intenderent vanitatibus & lenocinijs huius seculi? quomodo non essent insolentes & elati, cùm tantum fastum, tantam insolentiam videant sacerdotum? Nónne in præsentia eorum irreuerenter abutimini eleemosynis pauperum? De patrimonio crucis Christi non paratis codices in Ecclesijs, sed pascitis pellices in thalamis vestris, impinguatis carnes, adornatis equos phalerantes pectora & capita deaurando. En tempora ista planè fœda à negotio perambulante in tenebris. Quapropter væ generationi huic à fermento Pharisæorum quod est hypocrisis, si tamen hypocrisis dici debet, quæ iam latere præ abundantia non valet, & præ impudentia non quærit. *Et mox:* Ministri Christi sunt & seruiunt Antichristo, honorate incedunt de bonis Domini, cui honorem non deferunt. Inde est eis quem quotidie videmus meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus. Inde aurum in frenis, aurum in sellis & calcaribus. Plus nitent calcaria quàm altaria. Inde mensæ splendidæ & cibis & poculis. Inde commessationes & ebrietates. Inde cithara & lira & tibia, redundantia torcularia, promptuaria plena, eructantia ex hoc in illud. Inde dolia pigmentaria. Inde referta marsupia. Huiusmodi sunt & volunt esse Ecclesiarum Præpositi, Decani & Archiepiscopi. Omnes quærunt quæ sua sunt, diligunt munera, nec possunt pariter diligere Christum, quia manus dederunt mammonæ. Intuere quomodo incedunt nitidi & ornati, circumamicti varietate, tanquam sponsa procedens de thalamo suo. Nónne si quempiam talium repentè eminus prodeuntem aspiceres, sponsum potius putares, quàm sponsæ custodem? Vnde verò hanc illis exuberare æstimes rerum affluentiam, vestium splendorem, mensarum luxuriam, congeriem vasorum aureorum & argenteorum, NISI DE BONIS SPONSI? Interim hæc pauper, inops & nuda relinquitur, facie miserandâ, incultâ, hispidâ & exanguis. Propter hoc non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare, non est custodire, sed perdere, non est defendere sed exponere, non ist instruere sed prostituere, non est pascere gregem Domini sed mactare & deuorare, &c.

Bernhardus.

Nota abusum bonorum Ecclesiæ immanem.

In Monasterijs quoque opes luxu immoderato, inhonesto ac turpi, exhauriri, dissipari, consumi ac disperdi idem Pater grauiter in epistola ad Guilhelmum Abbatē conqueritur: Fercula, *ait,* ferculis apponuntur, & pro solis carnibus, à quibus abstinetur, grandia piscium corpora duplicantur. Cumque prioribus fueris satiatus, si secundos attigeris, videberis tibi needum gustâsse pisces. Tantâ quippe accuratione & arte coquorum cuncta apparantur, quatenus quatuor aut quinque ferculis deuoratis, prima non impediant nouissima, nec satietas impediat appetitum. Palatum quippe, dum nouellis seducitur condimentis paulatim dissuescere cognita, & ad succos extraneos, veluti adhuc ieiunum, auidè renouatur in desideria. Venter quidem dum nescit oneratur, sed varietas tollit fastidium. Quia enim puras (quas natura parauit) fastidimus epulas, dum aliæ alijs multifariè permiscentur, & spretis naturalibus, quos Deus indidit rebus, quibusdam adulterinis gula prouocatur saporibus: transitur nimirum meta necessitatis, sed needum delectatio superatur. Quis enim dicere sufficit quot modis (vt cætera taceam)

sola oua versantur & vexantur, quanto studio euertuntur, subuertuntur, liquantur, durantur, diminuuntur, & nunc quidem frixa, nunc assa, nunc farsa, nunc mixtim, nunc sigillatim apponuntur? Ipsa deinde qualitas rerum talis deforis apparere curatur, vt non minus aspectus quàm gustus delectetur, &c.

Et in Sermone 23. in Cantica, Timeant clerici, *ait*, timeant ministri Ecclesiæ qui in terris sanctorum quas possident tam iniqua gerunt, vt stipendijs quæ sufficere debeant minimè contenti, superflua quibus egeni sustentandi erant impiè & sacrilegè sibi retineant, & in vsus suæ superbiæ atque luxuriæ victum pauperum consumere non vereantur: duplici profecto iniquitate peccantes, quòd & aliena diripiunt, & sacris in suis vanitatibus ac turpitudinibus abutuntur.

Marsilius Pata uinus.

Marsilius quoque Patauinus in Defensore pacis Dictione 2. capite 24. indicat, quàm turpiter suo tempore Ecclesiarum Præsules bonis Ecclesiasticis abusi fuerint: Quid, *inquit*, de temporalium dispensatione dicemus, cùm debeant Ecclesiasticorum ministrorum sufficientiæ, residua pauperibus, impotentibus, alijsq́; personis miserabilibus dispensari? quod neminem latet. Sed illi inuenerunt nouum eleemosynæ modum. Nam in mercenarios milites, equites & pedites, & ad pugnas inter Christi fideles concitandas & continuè fouendas, vt eos tandem suæ subijciant tyrannicæ potestati, insumunt. Breuiter ex illa plenitudine potestatis vniuersum corpus Ecclesiæ infectum est. Omnis Ecclesiasticę œconomiæ pręuaricatus est ordo, & omne ciuile regimen impeditum simpliciter aut in parte turbatum, cùm tamen huius Episcopi & ipsius Ecclesiæ siue collegij sermones & opera constituta sunt velut exemplum omnium aliorum. In quos siquidem velut quęso fideles conuertant lumina quodam dudum honestatis sophisticæ plurimorum ex ipsis obumbrata velamine cernent se ipsis limpide qui Romanæ curiæ imò verius cum veritate dicam domus negociationis & ea quæ latronum horribilioris speluncæ limina visitârunt, aut qui ab hac abstinuerunt numerosæ fide dignorum multitudinis relatione discent, eam penè sceleratorum omnium & negotiatorum tam spiritualium quàm temporalium receptaculum esse factam. Quid enim aliud ibi quàm Simoniacorum vndecunq; concursus? Quid aliud quàm Causidicorum strepitus, & caluminatorum insultus & iustorum im pulsus? Ibi periclitatur innocentum iustitia, vel in tantum differtur si eam precio redimere nequeant, vt tandem exhausti innumerisq́; fatigati laboribus iustas & miserabiles ipsorum causas cogantur deserere. Ibi nanq; alte intonant leges humanæ, silent aut rarius resonant diuinæ. Ibi tractatus & scrutinia inuadendi prouincias Christianorum & per armatam & violentam potentiam obtinendi & eripiendi ab his quorum custodiæ licite sunt commissæ. Acquirendarum animarum nulla solicitudo neq; consilia, & adde quod ibi nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat. *Et quæ sequuntur. Nam his subiungit multo acerbiora. At intra* C C. *interim annos omnia reddita sunt longe deteriora imò deterrima.*

Consistorium & forum Romanum.

Incorporationum origo.

Et quidem vt nunquam deessent pecuniæ in tam nefarios vsus, INCORPORATIONVM *voraginem sancti illi, si Dijs placet, viri excogitârunt, quæ torrentis instar cuncta raperet, ageret, rueret ac prosterneret, quæ adhuc sana ac salua in Ecclesia essent. Pingues enim tauri Basan, hoc est, Cardinales, Episcopi, Abbates, Præpositi & Canonici, boues triturantes à præsepi eiecerunt, & miseros tantùmnon macie ac fame confecerunt. Nam decimas aliosq́; prouentus seu redditus & fructus Monasteriorum & Ecclesiarum, quas in* Commendam *(vt vocant) acceperunt, ad se rapuerunt, ijsq́; ad fastum, ad pompam, ad libidines, ad luxum, ad omnia deniq; scelera abusi sunt. Hinc factum est vt non solùm monasteria direpta,*

repta, spoliata, atq; ita attenuata & exhausta fuerint, vt cùm ante hac in vno illorum quadraginta, quinquaginta aut plures satis commodè foueri, nunc ægerrimè quinq; necessarijs vitæ subsidijs prouideri potuerit: sed ecclesijs quoq; maximum inde damnum ac detrimentum illatum sit: sacerdotibus enim, quos parochijs præfecerunt tutores isti egregij, vel nihil dederunt, vel tam parum, vt vix suem inde enutrire potuisses, cùm ipsi interim in otio & rerum omnium abundantia saginati, incrassati, impinguati & dilatati fuerint.

Ex hoc fonte multi & horribiles errores in ecclesiā irrepserunt: famelici enim isti sacerdotes Codro pauperiores, vt aliquā ratione famem sedare potuerint, anniuersarios dies, parentalia & animarum commemorationes celebrandas docuerunt: templa, sacella, aras & vigilias vt instituant mortales inculcârunt: dedicationes, Missas, collectas publicas seu oblationes, confessiones & nescio quæ alia facienda subinde pro suggestu clamârunt, hæc eorum fuit cātilena, huc omnem suum sermonem direxerunt, huc omnia instituerunt, in his fuerunt toti ne quid vsquā decederet: adeoq; ex his palustribus & limosis pabulum quæsiuerunt, quùm fructus omnes à validis ac robustis tauris, seu onagris verius, essent prærepti.

De tempore verò quo malum hoc in ecclesia exortum est, Auentinus li. 7. Annalium hæc tradit: Ioannes 22. mystis inuitis Episcopos imposuit. Illi vt symmystas placarēt, parochias ipsis tributarias fecere: hospitalitas tum abolita est: quod in alimēta pauperū ante distributū, in ornamētum cultumq; parietū atq; pompam versum est. Tum priuata sacrificia, sacrificularios Pontifices, sacrilegia, compilationes, peculatus (vt tum autumabant) templorum, & sicuti nunc vocant, Incorporationes & Absentias inualuisse reperio. Hæc Auentinus. Nemo verò nescit hoc, efferatiorem & intollerabiliorem Ecclesijs esse Incoporationis rapinam quàm Simoniam, quòd hæc velut ex pacto agens vsum fructum emit & vendit, illa autem nullâ iuris formulâ intercedente, solo præsulum cōsensu non emit, sed adimit, nec soluit, sed vendicat, præterea testamenta & legationes piorum hominum, dispensâ conscientiâ, tollit & violat.

Neque verò turba Episcoporum aliorumque præsulum Ecclesiarum hoc fecit solùm, sed ipsi Pontifices Maximi, Patres sanctissimi, & Christi vicarij. Ioannes enim, qui ab omnibus 12. præter vnum Platinam, vocatur, monstrum hominis, de Pontificatu, malis artibus acquisito, eiectus, meretrices, cum quibus commercium habuerat, instigauerat, vt nobiles Romanos, promissis Ecclesiæ thesauris, concitarent, vt ipsum rursus in vrbem susciperent: quod & ipsi statim fecerunt. Bonifacius 7. etiam circa annos Domini 976. relinquere vrbem coactus, ob Pontificatum malis artibus adeptum, thesauros & pretiosissima quæque è basilica D. Petri subtrahens Constantinopolim confugit: vbi tam diu substitit, quoad diuenditis, quæ sacrilegio abstulerat, magnam vim pecuniarum comparâsset, quibus tanquam adminiculis occupandæ tyrannidis fretus, vrbem repetit, ciues Romanos largitione corruptutus. Obstabant conatibus eius viri boni, maximè verò Ioannes Diaconus Cardinalis, quem captum, adiuuantibus quibusdam perniciosis hominibus, oculis statim priuauit. Ecce Pontifex Romanus sacrorum Pater & Rex: sacra ipsa furto abstulit: & qui vindicare sacrilegia debuerat, tanti sacrilegij factus est auctor. Verba sunt Platinæ. Gregorius 7. Papa ad pacandos Romanos, cùm post deuictum Rodolphum, quem Imperatorem contra Henricum 4. salutârat, eorum metueret offensionem, circiter centies mille auri libras, passim ex templis surreptas, distribuit, vt Hedio indicat parte 3. historiæ Ecclesiastic. libro nono, capite decimo quarto. Clemens 6. Pontifex Auenioni residens, licentiam dedit his, qui Neapolim duci Andegauensium defendebant, vt venderent vasa aurea & argentea Ecclesiarum conflata, quo stipendia possent militibus conductis dare: vnde notabile detrimentum illatum est Ecclesijs: Antoninus tit. 22. cap. 2. §. 14. Cumque Carolus Vngarus, quem Vrbanus 6. in regem Siciliæ coronauerat, pecuniâ, neruo belli, destitueretur, Pontifex Vrbanus templa pleraque Romæ spoliauit, calicibus, crucibus, imaginibus Diuorum argenteis & aureis conflatis, ad cudendam monetam pro Carolo, & sustinendos belli sumptus, referente Mutio libr. 26. histor. fol. 291. Pars quoque eius pecuniæ quam Richardus Rex Angliæ,

Pontifices Romani sacrilegi.

hortante Vrbano, ab ecclesijs extorserat, Episcopo Londinensi data fuit, vt in Hispania bellum aduersus Clementinos gereret: altera Norduuicensi Episcopo attributa fuit, cum exercitus parte, quâ bellum Galliæ inferret, quæ Clementis partium erat. In valida etiam illa expeditione Caroli 5. in Pannoniam anno 1532. facta, cùm ærarium Pontificij Imperij penitus exhaustum esset, in senatu Romæ decretum fit, vt quinque decumæ sacerdotijs imponerentur: quæ res minores sacerdotes, sacratasque virgines, & sacras hospitales domus vehementer afflixit: nam exactores incredibili acerbitate humana & diuina omnia perturbabant, adeò vt plerique sacerdotes templa desererent: & paßim sacrata vasa & antiqua donaria conflarentur: erant & qui prædia dicata altaribus venditarent, vt decumæ soluerentur. Interim tamen Cardinales, qui opima sacerdotia poßidebant, immunes euaserant, quasi illis ad tuendam Rom. aulæ amplitudinē, de solito vitæ splendore nihil remittere moderariq; liceret, quùm ex aduerso plerisque egentibus vltima vitæ alimenta raperentur. Iouius libro trigesimo historiarum.

Et vt summatim dicam ingentes illi thesaurorū cumuli ex Annatis siue Vacantijs: ex præuentionibus, resignationibus in fauorem, commendationibus, dispensationibus, ætatis, ordinis, irregularitatis, vitij corporalis: Item ex gratijs expectatiuis, ex deuolutionibus, ex beneficijs vacaturis, ex priuilegijs, exemptionibus non visitandi, vel per procuratorem visitandi homologationibus concordatorum, transactionibus seu beneplacito Papæ factis, permutationibus beneficiorum cum dispensatione, mandatis Episcopalibus, expeditionibus in forma ratione congrui, creandis protonotarijs & notarijs Apostolicis: cum coadiutoribus, literis maioris aut minoris iustitiæ, dignitatibus secularibus, ecclesiasticis, nouis fundationibus, vel immutatione antiquarum, vel reductione regularium monasteriorum in secularem statum, vel restitutione in integrum: pro fructibus percipiendis in absentia, pro legitimationibus, altaribus portatilibus, pro non obstantijs, pro indultis clericorum secularium, pro reuocationibus & reductionibus, pro Toleramus, siue Tolerantijs Concubinarum, pro rescriptis ad lites. thesaurorum, inquam, cumuli his alijsque infinitis modis in Cameram Apostolicam collecti, non ad Dei honorem conuertuntur, sed Pontifices Romani vel in vsus bellicos ad stabiliendam immanem suam tyrannidem, & opprimendos verè fideles, vel ad locupletandos suos nepotes, sic enim honesto nomine ab adulatoribus Paparum vocantur: quos tu rectius & verius ipsorum liberos seu spurios dixeris, nefariè abutuntur.

Seculares sacrilegi.

Sed & abusi sunt bonis Ecclesiasticis seculares quoque seu politici viri, qui ea vel ad se rapuerunt, vel in alios vsus transtulerunt. Carolus Martellus Ecclesias bonis suis spoliauit, & in sumptus bellicos contulit. Hinc nugatur Chronicon de Ducibus Bauariæ, Papam, Chronicon verò Martini Eucherium Amelianen. Episcopum, vidisse in somnis animam Caroli in inferno: apertoq; monumento eius, serpentem miræ magnitudinis repertum esse. Et Balæus Centur. 2. in capitis 5. Appendice refert, Monachos hoc per literas Pipino significasse. Quod in eum finem factum esse facilè colligi potest: vt edictum eius de bonis Ecclesiasticis ad sumptus belli eneruarent. Verùm Auentinus libr. 3. Annal. somnium hoc refutat, eo quòd Egidius Martellum ab omnibus peccatis suis absoluisset: & Eucherium ob inuidiam Caroli, à quo remotus ab Episcopatu fuerat, hoc totum confinxisse affirmat. Cùm Carolus Magnus vicisset Saxones, Ecclesiam ædificauit primam in ea prouincia Episcopalem, cui præfecit Vuibonem, Frisium origine, eique de prouinciæ prouentibus aßignauit, vnde cum clero suo viueret. Ferunt autem indictas populo Decimas de more Christianorū, non prouenisse Pontifici illi primùm, sed regijs præfectis, vt stipendia inde militibus, & sumptus facerent crebrarum in eam gentem expeditionum. Tributorum enim nomen horrebat libertati assuetus populus, sed Decimarum exactionem recusare non

Vnde Decimæ peruenerint in manus laicorū.

poterat. Cranz. lib. 1. cap. 2. Metropolis. Addit ibi ibidem author, annales testari hinc ortum, vt in Saxonia & alibi multarum Decimarum exactiones sint in manibus laicorum. Ipse verò aliam huic rei causam accesisse conijcit: Cùm enim non satis fiderent Pontifices sua iura ab laicis Principibus tueri, dedisse arbitratur partem

Decima-

Decimarum Principibus in manum per speciem feudi & beneficij, malentes amittere dimidium quàm totum: inde factum, vt à Principibus transirent in ministeriales, qui nunc militares appellantur. *Cranzius ibidem.*

Vera autem esse quæ Auentinus hic refert, ex ea oratione apparet quam Fridericus 1. Imperator in celeberrimo Imperij cœtu, Geilenbusæ congregato, habuit, in qua inter alia inquit: Quod ad vos pertinet Pontifices, arbitratur (*Papa*) indignum, decimas, quæ Altaribus & personis Ecclesiæ dedicatæ noscuntur à laicis obtineri: nec vult intelligere, olim Ecclesias varijs afflictionibus laborantes, à laicis personis defensas, tum in beneficium remunerationis, quas abundè tenuerant Decimas, in parte dimissas. Et quomodo indignum iudicabitur, si quis Ecclesiæ militans Ecclesiæ stipendijs foueatur? *Cranzius libro sexto, capite quinquagesimo secundo. Saxon. Pontifices Bauariæ sacras sericas & laneas vestes, opes templorum, vasa Ecclesiastica, signa diuorum aurea & argentea, Vngaris contribuerunt, ac pacem ab eis redemerunt, Auentinus libro quarto Annalium. Philippus Rex Francorum annuam decimam Ecclesiasticorum bonorum in bellum sacrum conuertit, quæ postea* Soldani decima *nuncupata est, Gaguinus libro sexto, de Francis. Cùm in direptione vrbis Caietanæ in Neapolitano regno sitæ, omnia Templorum & Altarium ornamenta, quæ religiosi quidam homines voto pro salute suscepto, Dijs suis exoluerant, ablata etiam essent, Belcarij iussu, qui Magister quæstorum in Gallicanis castris fuerat, in scyphos & pateras omnia ea sunt conflata. In obsidione vrbis Florentinæ à Carducio Dictatore decretum indictum fuit, quo è fanis cuncta donaria tolli atque diuendi iubebantur, inter quæ præter auream crucem prægrandibus gemmis ornatam, quæ erat in delubro D. Ioannis, etiam fuit mitra illa insignis pretiosissimis redimita gemmis, quæ à Leone Pontifice templi maximi Altaribus dicata consecrataque erat, Iouius libro vigesimo octauo histor. Cumque à Ferruccio duce Florentino Volaterræ essent receptæ, donaria dicata ibi antiquitus templis, & religiosè vsque in eam diem custodita abstulit, & res pretiosas carioresque ciuium in ipso belli metu in virginum cœnobijs absconditas, suam esse prædam dixit, denunciatâ capitis pœnâ his, qui abdita biduò non reuelassent. Imò cælata argento Altarium frontalia, atque abacos cum candelabris & calicibus conflari iussit. Postremò diuorum eorum, quos tutelares existimabant eius vrbis, Octauiani scilicet atque Victoris argentea simulachra, quibus vera capita ipsorum Martyrum includebantur, ad hastam venalia in foro proposuit, &c. Vide Iouium libro 30. histor.*

Soldani Decima.

Veneti quoque in expeditione quadam Turcica quinas decumas ex sacris redditibus sacerdotum ordini imposuerunt, vt ex ea pecunia remigibus stipendia præberentur. Iouius lib. 33. historiarum. Rentius Venetorum Dux anno Christi 1513. Bergomi campanas templorum turribus detraxit, & conflauit: earumq; metallo ad fundendas colubrinas bellicas vsus est, Iouio auctore lib. 12. histor.

Hæc propterea pluribus commemoro vt intelligant Pontificij, quàm iniquè Christiani Principes & Magistratus, qui bonorum & redditMuum Ecclesiasticorum abusus, ad normam verbi Dei, & canonum Conciliorum primitiuæ Ecclesiæ, in ordinem redegerunt, furti sacrilegijque hactenus accusati fuerint: quùm ipsi interim ter sacrilegi ijs per fas & nefas ad omne scelus pro libidine sua abutantur. Licet Euangelicorum nonnullos etiam non omni culpâ liberare velim, qui primùm bona Ecclesiastica sibi vendicârunt ceu sua, ijsq; partim latam sibi faciunt ditionem, partim arces atq; ædificia struunt, partim thesauros augent, partim gulâ & crapulâ absumunt, neglectis interim aut perparcè habitis ministris Ecclesiarum & pauperibus. Deindè Oeconomos ijs præficiunt duros simul ac rigidos, qui malint derogare quàm erogare. Sed reddent hi infideles dispensatores Domino bonorum istorum grauissimam in die iudicij vltimi rationem.

Quod si quæratur, sitné ille contractus, seu Simoniacus, irritus habendus iuxta decreta Conciliorum quæ commemorauimus, quæque descripta exstant 13. quæstion. 1. & extr. de præscriptio. cum causam, & 1. quæst. 3. Altare. quo decimæ aliaque Ecclesiarum bona vel venditione, vel alio modo in manus laicorum perueniunt? Respondetur, Quoniam ab his Canonibus discessum sit, & aliæ decimæ sint emptæ, aliæ hæreditario iure, aliæ alio modo acquisitæ: nonnullæ etiam ab ipsis parochiarum præsidibus certâ quadam conditione traditæ Magistratibus, aut etiam hominibus priuatis: nullo iure posse ab ijs, qui iure poßident, ad parochias iterum transferri, nisi precibus & pecunijs redimantur.

FINIS.

ERRATA Typographica, quæ hinc inde in hoc libro exstant, quorum tamen per pauca: beneuolus Lector per se facilè corriget.

AD LECTOREM.

Habes Christiane Lector, primam partem Operis nostri de Origine & Progressu Papatûs ac Idololatria Romanæ Ecclesiæ, nunc denuò elimatam, emendatam, auctam & locupletatam : vnà cum refutatione Sophismatum ac argumentorum Roberti Bellarmini Cardinalis inter Iesuitas, contra tamen Regulam eorum, primi, aliorumque Romanæ sedis parasitarum, eiusdemque culinæ asseclarum. Ex quibus haud difficulter intelligi potest, in quàm horrendis tetrisque erroribus, & densis tenebris orbis Christiani maior pars detineatur hodiè : pro quibus tamen Antichristus Romanus cum Principibus terræ, quos poculo suo circeo ac venenato inebriauit validissimè, non solùm omnis generis sophismatis, scriptis, dolis ac imposturis, sed etiam vi ac armis vehementissimè pugnat, & errores hos tetros probare & recipere nolentes immanissimè persequitur. Sed gratias nos omnes Deo Opt. Max. agamus, quos ex densissimis his & plus quàm Cimmeriis tenebris liberauit, & in clarissimam lucem verbi sui asseruit, eumque assiduè rogemus, vt afflictissimæ suæ Ecclesiæ his postremis temporibus succurrat, eamque aduersus diaboli & mundi horrendos furores conatusque porrò clementer defendere & protegere dignetur. Amen Amen.

qui curam gerit illius Altaris & loci, quo deferuntur. Et rectè quidem. Quid enim iam nimium ditibus Episcopis cum pauperibus suis Chorepiscopis, id est, viculorum regionumque curatoribus & parochis? Hæc Ioannes Quintinus in explicat. can. 7. Gangrensis Concilij. Sed vbi pauperum interim ratio habetur? Similiter Martianus, quem Gennadius Constantinopolitanus suæ ecclesiæ Oeconomum seu dispensatorem constituerat, instituit, vt quæ in quaque ecclesia muneris loco offerrentur, ea loci cuiusque clerici ferrent: cùm ad id tempus ecclesiæ parochiales seu cathedrales dona eiuscemodi omnia tulissent, *vt Nicephorus indicat libro decimo quinto, capite vigesimo secundo. Abbas Ansegisus, qui sub Ludouico Caroli Magni filio vixit in libro de Caroli & Ludouici legibus, tradit,* suo seculo bona, collata ecclesijs, ita partita fuisse, vt si ditiores essent ecclesiæ, pauperum vsui partes duæ: si tenuiores, æquis partibus inter clerum & pauperes diuiderentur. *Vadianus in Aphoris. fol. 198. vide locum. Auentinus libro quarto. Annal. fol. 368.*

In hunc vsum Decimas quoque soluendas esse Concilium Tiburiense anno Domini 895. habitum, decernit cap. 13. quod sic habet. Decimæ offerendæ sunt à populo, vt hac ratione Deus placatus largius præstet quæ necessaria sunt, & vt ministri Ecclesiæ exinde releuati liberiores fiant ad spiritualis officij expletionem, & vt munus populi ex hinc in quotidiana oblatione Domino immoletur, nec non secundum statuta canonica in sustentationem pauperum & restaurationem Ecclesiarum proficiant. Quatuor enim fieri partes, iuxta canones, iudicamus de Decimis & oblationibus fidelium, vt vna sit Episcopi, altera clericorum, tertia pauperum, quarta restaurationi Ecclesiarum seruetur, *sicut in epistola Gelasij Papæ 27. legitur.*

Bona Ecclesiastica ab Ecclesijs nōn esse abalienanda, nec in prophanos vsus conuertenda.

FVit hic certè bonorum Ecclesiasticorum olim laudabilis, optimusque vsus: & ne humana audacia ijs siue per venditionem, aut commutationem, aut legationem, aut quacunque alia ratione ab Ecclesijs abalienando, & in profanos vsus conuertendo abuteretur, multis Conciliorum decretis sanctorumque Imperatorum & Patrum statutis id inhibitum fuit. Nam in Ancyrana Synodo circa annos Christi 308. statuitur, Presbyteros res Ecclesiæ non debere vendere, *cap. 15. & 12. quæst. 2. Si qua. In Arelatensi Synodo 2. anno 326. sancitur cap. 28.* vt qui oblationem fidelium suppresserit, aut negauerit, ab Ecclesia, cui fraudem fecit excludatur: *confirmatur in Vasensi Synodo. Et quia multis in locis quæ ecclesijs conferebantur, ab Episcopis nonnullis præripiebantur, per exiguo ecclesijs relicto, idcirco in Antiochena Synodo decernitur anno 344.* vt Episcopus, si conuertat res ecclesiæ in suos vsus domesticos, eiusque commoda, vel agrorum fructus domesticis suis, aut propinquis, aut fratribus filijsque committat, pœnas persoluat, *cap. 25. Exstat etiam Canon, in quo sancitur,* vt irrita sit Episcoporum donatio vel venditio, vel commutatio rei Ecclesiasticæ, absque subscriptione & collaudatione Sacerdotum: & vicissim Sacerdotum abalienatio sine approbatione Episcopi. *Hoc decretum 12. quæst. 2. sine exceptione dicitur esse ex epistolis Leonis Papæ ad Episcopos Siciliæ. In decretis autem Iuonis lib. 2. legitur in impresso exemplari, esse ex Concilio apud Valentias: sed inuenitur nec in epistolis Leonis, nec in Valentino Concilio vel Galliæ vel Hispaniæ, verùm exstat in decretis Concilij Carthaginensis 4. cap. 32. tom. 1. Concil. fol. 492. Idem statuitur in Agathensi Synodo capite septimo & 48. & 49. 51. & confirmatur à Symmacho 1. Papa in decretali sua cap. 1. & in Synodo Romana ab eodem habita. Item in Turonensi cap. 2. & Aurelian. 5. cap. 13. In eandem sententiam Iustinianus Imp. l. 43. C. de Episcopis & clericis, Episcopis mandauit,* ne ea quæ Ecclesijs relicta sunt, sibi ascri-

ascribant, sed in necessarios vsus Ecclesiæ impendant. *Idem sanxit*, vasa sacra & vestes non posse oppignorari aut alienari, nisi ob captiuorum redemptionem. *li. 18. C. de sacrosanctis ecclesijs. In Concilio Carthaginensi 4. anno 401. cap. 95. sancitur*, qui oblationes defunctorum aut negent Ecclesijs, aut cum difficultate reddant, tanquam egentium necatores excommunicandos. *13. quæst. 2. qui oblationes defunctorum: Idem præcipitur capite quarto Agathensis Synodi. 13. quæst. 2. clerici vel seculares. & in Vasensi cap. 4. 13. quæst. 2. qui oblat. Aurelianensi 5. cap. 16. Matisconensi 1. cap. 4. vt licet videre apud Carranzam in Epitome Concil. fol. 150. b. & 164. In Romana Synodo 6. à Symmacho celebrata, sub anathematis pœna præcipitur*, ne vllus bona Ecclesiæ à fidelibus oblata occupet, & quasi propria possideat. *Idem sancitur in Concilio Parisino 1. cap. 1. Carranza fol. 229. b. In Synodo Aurelianensi 4. cap. 19. constituitur*, vt quod Ecclesiæ collatum sit, nec à collatore, nec ab illius hæredibus repetendum: *Carranza fol. 122. b. Item*, vt, quæ Episcopus Ecclesiæ dederit, hæredes sui non auferant: *cap. 14.*

In Concilio Toletano 2. anno 529. habito, capite quarto, sancitur, vt clericus ecclesiæ cui præest, agellos, vineas & alia huiusmodi, vsque ad diem obitûs sui possideat, nec suis propinquis ea testamento leget, sed ecclesiæ relinquat. *In Aurelianensi Synodo 4. anno 550. iuxta Panuin. celebrata, decernitur*, vt si quis Episcopus, alterius ecclesiæ clerico de facultatibus suæ ecclesiæ aliquid sub titulo quocunque donauerit, post eius obitum, qui acceperit, ad ecclesiæ ius, de cuius facultate di scesserat, reuertatur. *Synodus Aurelian. 5. cap. 14. sanciuit*, vt nullus Episcopus aut cuiuslibet ordinis clericus, vel alia quæcunque persona, alterius ecclesiæ res aut petat, aut accipiat. *In Synodo Hispalensi 1. c. 1. statuitur*, vt Episcopus, qui res proprias exceptis filijs & nepotibus, alteri & non ecclesiæ suæ, dimiserit: quicquid de ecclesiæ rebus aut donauerit, aut vendiderit, aut quoquo modo ab ecclesia transtulerit, irritum habeatur.

In Toletana Synodo 9. anno Domini 658. iuxta Panuinium, iuxta alios autem anno 673. habita, decernitur cap. 1. vt nullus Sacerdotum, vel Ministrorum ex rebus ecclesiæ, quæ à fidelibus largiuntur, aliquid aufferat, vel iuri suo connectat. *Ita etiam Eugenius 1. Romanæ ecclesiæ Episcopus Romæ in conuentu statuit*, Episcopos non licere ecclesiæ bona in proprios vsus conuertere. *Et quo minus hoc fieri possit, filijs & nepotibus & propinquis eius qui construxit vel ditauit ecclesiam, licentia datur*, vt si sacerdotem seu alium ex collatis rebus viderit surripere, ipsum aut compescant, aut Episcopo indicent: quod si reus pergat, excommunicetur.

In Toletana 9. Synodo cap. 6. sancitur, si Episcopus tertiam partem, quæ sibi de oblationibus debetur, aut ipsi ecclesiæ vnde habet, aut alteri quam elegerit, velit conferre, ratum ac firmum habeatur. *Carranza in Epitome Concil. hic ad marginem addit:* Nota (*inquit*) quòd hic nulla sit mentio consanguineorum, sed tantum ecclesiarum ipsius. *In Synodo Nicæna 2. anno 788. celebrata statuitur cap. 12.* Si quis Episcopus vel monasterij præfectus, ex Episcopatûs vel monasterij agris, in principis alicuius aut magistratûs manus alienet aliquid, vel alteri personæ tradat, vt ea traditio sit nullius momenti. *Item:* Ne liceat ex huiusmodi bonis quicquam sibi vendicare, vel proprijs cognatis elargiri. Sed si sint pauperes, vt pauperibus suppeditet, non autem eorum prætextu res ecclesiæ venundet. Sin autem detrimentum afferre causetur, nec quicquid ex agro emolumenti percipi, ne sic quidem Magistratibus aut Principibus, qui sunt in eo loco, venundet prædium, sed clericis vel agricolis. Si autem aliquâ improbâ calliditate vtentur, & ab agricola vel clerico agrum præses vel magistratus emerit, sic quoque nullius sit momenti venditio, & Episcopatui vel Monasterio restituatur. Qui secus fecerit, si sit Episcopus vel monasterij præfectus exturbetur ab officio. *Aquisgrani Synodus ha*

Obserua vt sint clerici affecti erga magistratum.

VV 2

bita fuit sub Pipino Ludouici filio anno 829. in qua multa decernuntur contra eos, qui negabant peccatum esse res sacras Deo & ecclesiæ donatas ad alios vsus conferre: *tomo 3. Concil. fol. 428. & sequentibus. In Concilio generali 8. Constantinopoli anno 870. habito, cap. 15. decernitur*, vt Episcopo vendere vel vtcunque alienare vasa, aut vestes sanctas, nec vllas rusticas possessiones venundare liceat, ne propter hoc Ecclesiastici redditus lædantur. *Eodem Concilio can. 18. præcipitur*, vt res quas Ecclesiæ ex longa consuetudine habeant donatas, & ab eis 30. annos possessæ sint, nequaquam à seculari potestate eis subtrahantur: qui contra fecerit, sit sacrilegus. *Et Carolus Caluus in epistola ad clerum Rauennatem scribit*, Episcopos & rectores monasteriorum, ac rerum seu facultatum Ecclesiasticarũ dispensatores, eas non vt proprias, sed vt vota fidelium, precia peccatorum, stipendia seruorum Dei & pauperum, debere fideli deuotione tractare.

In Moguntina Synodo anno 888. habita cap. 11. inuasores prædiorum ecclesiæ infamiâ, anathemate & exilio iubentur puniri. *In prouinciali quadam Synodo Galliæ à Carolo simplici habita, decernitur circa annum Domini 905.* bona ecclesiastica sancta esse debere, quæ nefas sit politicis viris abalienare, atque in profanum vsum conuertere. *P. Æmilius in vita Caroli simplicis. Vrbanus 2. in Synodo Claromontana anno 1095. statuit*, vt laicus nec decimas vendat, nec retineat. *Vincent. libro vigesimo sexto, cap. 91.*

In Lateranensi Concilio sub Alexandro 3. habito anno 1180. statuitur quoque, ne laici decimas ecclesiarum in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si quis verò receperit & ecclesiæ non tradiderit, Christianâ sepulturâ priuetur. *cap. 24. Et cap. 19. sancitur*, Ne rectores & consules ciuitatum ecclesijs onera imponant, & grauibus crebrisque exactionibus eas premant; ita vt siue fossata, siue expeditiones, siue quælibet alia sibi arbitrentur agenda, de bonis ecclesiarum, clericorum & pauperum Christi vsibus deputatis, circa hæc ecclesijs non sint oneri & molesti. *In Turonensi Synodo anno 1163. ab Alexandro 3. habita, præcipitur*, vt quisquis alicui laico ecclesiam decimamúe concesserit, excommunicetur. *Auentinus libro 6. Annal. In Synodo quadam Alemaniæ celebrata anno 1224. sancitur*, si fundatores ecclesiarum, vel hæredes ipsorum, partem decimarum, vel aliorum prouentuum ecclesiasticorum, in quibus ius habent patronatûs, sibi retineant ex pacto, & nihil ominus repræsentent clericos ad easdem anathemate feriantur, cum clericis qui ita ecclesijs repræsentantur, & terra ipsorum interdicto ecclesiastico subiaceat. *tom. 3. Concil. Edita quoque sunt aliquot decreta hac de re in Colonien. Synodo anno 1266. habita.*

De abusu bonorum Ecclesiasticorum.

CÆterùm contra hæc decreta pia alioquin, grauißimè peccârunt, primò ipsimet Episcopi, Sacerdotes & totus denique clerus, qui huiuscemodi bonis ad necessarium, vel etiam liberalem vitæ vsum, victum cultumque corporis collatis, impiè nefarieque ad fastum, ad pompam, ad superstitionem, ad templorum ædificationem & exornationem immodicam, ad libidinem, ad gulam & ebrietatem, ad corporis voluptates abusi sunt, neglectis interim pauperibus. Ac ne quid priuato affectui indulgere hîc videar, testes horum sistam qui apud ipsos etiam Pontificios in magna authoritate semper fuerunt. Nam de impio bonorum sacrorum abusu, Hieronymus suis temporibus grauißimè conquestus est epist. 2. ad Nepotianum, vbi contra luxum clericorum agit qui iam tum inualuerat: Nonnulli, *inquit,* sunt ditiores Monachi, quàm fuerant seculares clerici, qui possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete & fallaci diabolo non habuerant, vt suspiciat eos Ecclesia diuites, quos mundus tenuit antè mendicos. *Et paulò post:* Turpe est, *ait,* ante

Hieronymus.

ante fores sacerdotis Christi crucifixi & pauperis, & qui cibo quoque vescebatur alieno, lictores Consulum & milites excubare, iudicemque prouinciæ melius apud te prandere, quàm in palatio. *Quid sanctißimum virum dicturum putas si hodie viueret & intolerabilem abusum bonorum Ecclesiasticorum, fastumque immanem clericorum cerneret?*

Audiamus eadem de re conquerentem Diuum Bernhardum in Oratioue ad Clerum in Concilio Remensi cōgregatum habita anno Christi 1144. *in ea*, Quomodo verò, *inquit*, seculares non expenderent substātiam suam ad vitam luxuriosam etiam præsentibus sacerdotibus? quomodo non intenderent vanitatibus & lenocinijs huius seculi? quomodo non essent insolentes & elati, cùm tantum fastum, tantam insolentiam videant sacerdotum? Nónne in præsentia eorum irreuerenter abutimini eleemosynis pauperum? De patrimonio crucis Christi non paratis codices in Ecclesijs, sed pascitis pellices in thalamis vestris, impinguatis carnes, adornatis equos phalerantes pectora & capita deaurando. En tempora ista planè fœda à negotio perambulante in tenebris. Quapropter væ generationi huic à fermento Pharisæorum quod est hypocrisis, si tamen hypocrisis dici debet, quæ iam latere præ abundantia non valet, & præ impudentia non quærit. *Et mox*: Ministri Christi sunt & seruiunt Antichristo, honorate incedunt de bonis Domini, cui honorem non deferunt. Inde est eis quem quotidie videmus meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus. Inde aurum in frenis, aurum in sellis & calcaribus. Plus nitent calcaria quàm altaria. Inde mensæ splendidæ & cibis & poculis. Inde commessationes & ebrietates. Inde cithara & lira & tibia, redundantia torcularia, promptuaria plena, eructantia ex hoc in illud. Inde dolia pigmentaria. Inde referta marsupia. Huiusmodi sunt & volunt esse Ecclesiarum Præpositi, Decani & Archiepiscopi. Omnes quærunt quæ sua sunt, diligunt munera, nec possunt pariter diligere Christum, quia manus dederunt mammonæ. Intuere quomodo incedunt nitidi & ornati, circumamicti varietate, tanquam sponsa procedens de thalamo suo. Nónne si quempiam talium repentè eminus prodeuntem aspiceres, sponsum potius putares, quam sponsæ custodem? Vnde verò hanc illis exuberare æstimes rerum affluentiam, vestium splendorem, mensarum luxuriam, congeriem vasorum aureorum & argenteorum, NISI DE BONIS SPONSI? Interim hæc pauper, inops & nuda relinquitur, facie miserandâ, incultâ, hispidâ & exanguis. Propter hoc non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare, non est custodire, sed perdere, non est defendere sed exponere, non ist instruere sed prostituere, non est pascere gregem Domini sed mactare & deuorare, &c.

Bernhardus.

Nota abusum bonorum Ecclesiæ immanem.

In Monasterijs quoque opes luxu immoderato, inhonesto ac turpi, exhauriri, dißipari, consumi ac disperdi idem Pater grauiter in epistola ad Guilhelmum Abbatē conqueritur: Fercula, *ait*, ferculis apponuntur, & pro solis carnibus, à quibus abstinetur, grandia piscium corpora duplicantur. Cumque prioribus fueris satiatus, si secundos attigeris, videberis tibi needum gustâsse pisces. Tantâ quippe accuratione & arte coquorum cuncta apparantur, quatenus quatuor aut quinque ferculis deuoratis, prima non impediant nouissima, nec satietas impediat appetitum. Palatum quippe, dum nouellis seducitur condimentis paulatim dissuescere cognita, & ad succos extraneos, veluti adhuc ieiunum, auidè renouatur in desideria. Venter quidem dum nescit oneratur, sed varietas tollit fastidium. Quia enim puras (quas natura parauit) fastidimus epulas, dum aliæ alijs multifariè permiscentur, & spretis naturalibus, quos Deus indidit rebus, quibusdam adulterinis gula prouocatur saporibus: transitur nimirum meta necessitatis, sed needum delectatio superatur. Quis enim dicere sufficit quot modis (vt cætera taceam)

sola oua versantur & vexantur, quanto studio euertuntur, subuertuntur, liquantur, durantur, diminuuntur, & nunc quidem frixa, nunc assa, nunc farsa, nunc mixtim, nunc sigillatim apponuntur? Ipsa deinde qualitas rerum talis deforis apparere curatur, vt non minus aspectus quàm gustus delectetur, &c.

Et in Sermone 23. in Cantica, Timeant clerici, *ait*, timeant ministri Ecclesiæ qui in terris sanctorum quas possident tam iniqua gerunt, vt stipendijs quæ sufficere debeant minimè contenti, superflua quibus egeni sustentandi erant impiè & sacrilegè sibi retineant, & in vsus suæ superbiæ atque luxuriæ victum pauperum consumere non vereantur: duplici profecto iniquitate peccantes, quòd & aliena diripiunt, & sacris in suis vanitatibus ac turpitudinibus abutuntur.

Marsilius Patauinus.

Marsilius quoque Patauinus in Defensore pacis Dictione 2. capite 24. indicat, quàm turpiter suo tempore Ecclesiarum Præsules bonis Ecclesiasticis abusi fuerint: Quid, *inquit*, de temporalium dispensatione dicemus, cùm debeant Ecclesiasticorum ministrorum sufficientiæ, residua pauperibus, impotentibus, alijsque personis miserabilibus dispensari? quod neminem latet. Sed illi inuenerunt nouum eleemosynæ modum. Nam in mercenarios milites, equites & pedites, & ad pugnas inter Christi fideles concitandas & continuè fouendas, vt eos tandem suæ subijciant tyrannicæ potestati, insumunt. Breuiter ex illa plenitudine potestatis vniuersum corpus Ecclesiæ infectum est. Omnis Ecclesiasticę œconomiæ pręuaricatus est ordo, & omne ciuile regimen impeditum simpliciter aut in parte turbatum, cùm tamen huius Episcopi & ipsius Ecclesiæ siue collegij sermones & opera constituta sunt velut exemplum omnium aliorum. In quos siquidem velut quęso fideles conuertant lumina quodam dudum honestatis sophisticæ plurimorum ex ipsis obumbrata velamine cernent se ipsis limpide qui Romanæ curiæ imò verius cum veritate dicam domus negociationis & ea quæ latronum horribilioris speluncæ limina visitârunt, aut qui ab hac abstinuerunt numerosæ fide dignorum multitudinis relatione discent, eam penè sceleratorum omnium & negotiatorum tam spiritualium quàm temporalium receptaculum esse factam. Quid enim aliud ibi quàm Simoniacorum vndecunque concursus? Quid aliud quàm Causidicorum strepitus, & caluminatorum insultus & iustorum impulsus? Ibi periclitatur innocentum iustitia, vel in tantum differtur si eam pretio redimere nequeant, vt tandem exhausti innumerisque fatigati laboribus iustas & miserabiles ipsorum causas cogantur deserere. Ibi nanque alte intonant leges humanæ, silent aut rarius resonant diuinæ. Ibi tractatus & scrutinia inuadendi prouincias Christianorum & per armatam & violentam potentiam obtinendi & eripiendi ab his quorum custodiæ licite sunt commissæ. Acquirendarum animarum nulla sollicitudo neque consilia, & adde quod ibi nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat. *Et quæ sequuntur. Nam his subiungit multo acerbiora. At intra* C C. *interim annos omnia reddita sunt longe deteriora imò deterrima.*

Consistorium & forum Romanum.

Incorporationum origo.

Et quidem vt nunquam deessent pecuniæ in tam nefarios vsus, INCORPORATIONVM *voraginem sancti illi, si Dijs placet, viri excogitârunt, quæ torrentis instar cuncta raperet, ageret, rueret ac prosterneret, quæ adhuc sana ac salua in Ecclesia essent. Pingues enim tauri Basan, hoc est, Cardinales, Episcopi, Abbates, Præpositi & Canonici, boues triturantes à præsepi eiecerunt, & miseros tantúmnon macie ac fame confecerunt. Nam decimas aliosque prouentus seu redditus & fructus Monasteriorum & Ecclesiarum, quas in* Commendam *(vt vocant) acceperunt, ad se rapuerunt, ijsque ad fastum, ad pompam, ad libidines, ad luxum, ad omnia denique scelera abusi sunt. Hinc factum est vt non solùm monasteria direpta,*

repta, spoliata, atq; ita attenuata & exhausta fuerint, vt cùm ante hac in vno illorum quadraginta, quinquaginta aut plures satis commodè foueri, nunc ægerrimè quinq; necessarijs vitæ subsidijs prouideri potuerit: sed ecclesijs quoq; maximum inde damnum ac detrimentum illatum sit: sacerdotibus enim, quos parochijs præfecerunt tutores isti egregij, vel nihil dederunt, vel tam parum, vt vix suem inde enutrire potuissent, cùm ipsi interim in otio & rerum omnium abundantia saginati, incrassati, impinguati & dilatati fuerint.

Ex hoc fonte multi & horribiles errores in ecclesiã irrepserunt: famelici enim isti sacerdotes Codro pauperiores, vt aliquâ ratione famem sedare potuerint, annniuersarios dies, parentalia & animarum commemorationes celebrandas docuerunt: templa, sacella, aras & vigilias vt instituant mortales inculcârunt: dedicationes, Missas, collectas publicas seu oblationes, confessiones & nescio quæ alia facienda subinde pro suggestu clamârunt, hæc eorum fuit cãtilena, huc omnem suum sermonem direxerunt, huc omnia instituerunt, in his fuerunt toti ne quid vsquã decederet: adeoq; ex his palustribus & limosis pabulum quæsiuerunt, quùm fructus omnes à validis ac robustis tauris, seu onagris verius, essent prærepti.

De tempore verò quo malum hoc in ecclesia exortum est, Auentinus li. 7. Annalium hæc tradit: Ioannes 22. mystis inuitis Episcopos imposuit. Illi vt symmystas placarẽt, parochias ipsis tributarias fecere: hospitalitas tum abolita est: quod in alimẽta pauperũ ante distributũ, in ornamẽtum cultumq; parietũ atq; pompam versum est. Tum priuata sacrificia, sacrificularios Pontifices, sacrilegia, compilationes, peculatus (vt tum autumabant) templorum, & sicuti nunc vocant, Incorporationes & Absentias inualuisse reperio. Hæc Auentinus. Nemo verò nescit hoc, efferatiorem & intollerabiliorem Ecclesijs esse Incoporationis rapinam quàm Simoniam, quòd hæc velut ex pacto agens vsum fructum emit & vendit, illa autem nullâ iuris formulâ intercedente, solo præsulum cõsensu non emit, sed adimit, nec soluit, sed vendicat, præterea testamenta & legationes piorum hominum, disponsâ conscientiâ, tollit & violat.

Neque verò turba Episcoporum aliorumque præsulum Ecclesiarum hoc fecit solùm, sed ipsi Pontifices Maximi, Patres sanctißimi, & Christi vicarij. Ioannes enim, qui ab omnibus 12. præter vnum Platinam, vocatur, monstrum hominis, de Pontificatu, malis artibus acquisito, eiectus, meretrices, cum quibus commercium habuerat, instigauerat, vt nobiles Romanos, promissis Ecclesiæ thesauris, concitarent, vt ipsum rursus in vrbem susciperent: quod & ipsi statim fecerunt. Bonifacius 7. etiam circa annos Domini 976. relinquere vrbem coactus, ob Pontificatum malis artibus adeptum, thesauros & pretiosissima quæque è basilica D. Petri subtrahens Constantinopolim confugit: vbi tam diu substitit, quoad diuenditis, quæ sacrilegio abstulerat, magnam vim pecuniarum comparâsset, quibus tanquam adminiculis occupandæ tyrannidis fretus, vrbem repetit, ciues Romanos largitione corrupturus. Obstabant conatibus eius viri boni, maximè verò Ioannes Diaconus Cardinalis, quem captum, adiuuantibus quibusdam perniciosis hominibus, oculis statim priuauit. Ecce Pontifex Romanus sacrorum Pater & Rex: sacra ipsa furto abstulit: & qui vindicare sacrilegia debuerat, tanti sacrilegij factus est auctor. Verba sunt Platinæ. Gregorius 7. Papa ad pacandos Romanos, cùm post deuictum Rodolphum, quem Imperatorem contra Henricum 4. salutârat, eorum metueret offensionem, circiter centies mille auri libras, paßim ex templis surreptas, distribuit, vt Hedio indicat parte 3. historiæ Ecclesiastic. libro nono, capite decimo quarto. Clemens 6. Pontifex Auenioni residens, licentiam dedit his, qui Neapolim duci Andegauensium defendebant, vt venderent vasa aurea & argentea Ecclesiarum conflata, quo stipendia possent militibus conductis dare: vnde notabile detrimentum illatum est Ecclesijs: Antoninus tit. 22. cap. 2. §. 14. Cumque Carolus Vngarus, quem Vrbanus 6. in regem Siciliæ coronauerat, pecuniâ, neruo belli, destitueretur, Pontifex Vrbanus templa plæraque Romæ spoliauit, calicibus, crucibus, imaginibus Diuorum argenteis & aureis conflatis, ad cudendam monetam pro Carolo, & sustinendos belli sumptus, referente Mutio libr. 26. histor. fol. 291. Pars quoque eius pecuniæ quam Richardus Rex Angliæ,

Pontifices Romani sacrilegi.

hortante Vrbano, ab ecclesijs extorserat, Episcopo Londinensi data fuit, vt in Hispania bellum aduersus Clementinos gereret: altera Norduuicensi Episcopo attributa fuit, cum exercitus parte, quâ bellum Galliæ inferret, quæ Clementis partium erat. In valida etiam illa expeditione Caroli 5. in Pannoniam anno 1532. facta, cùm ærarium Pontificij Imperij penitus exhaustum esset, in senatu Romæ decretum fit, vt quinque decumæ sacerdotijs imponerentur: quæ res minores sacerdotes, sacratasque virgines, & sacras hospitales domus vehementer afflixit: nam exactores incredibili acerbitate humana & diuina omnia perturbabant, adeò vt plerique sacerdotes templa desererent: & passim sacrata vasa & antiqua donaria conflarentur: erant & qui prædia dicata altaribus venditarent, vt decumæ soluerentur. Interim tamen Cardinales, qui opima sacerdotia possidebant, immunes euaserant, quasi illis ad tuendam Rom. aulæ amplitudinē, de solito vitæ splendore nihil remittere moderariq; liceret, quùm ex aduerso plerisque egentibus vltima vitæ alimenta raperentur. Iouius libro trigesimo historiarum.

Et vt summatim dicam ingentes illi thesaurorū cumuli ex Annatis siue Vacantijs: ex præuentionibus, resignationibus in fauorem, commendationibus, dispensationibus, ætatis, ordinis, irregularitatis, vitij corporalis: Item ex gratijs expectatiuis, ex deuolutionibus, ex beneficijs vacaturis, ex priuilegijs, exemptionibus non visitandi, vel per procuratorem visitandi homologationibus concordatorum, transactionibus seu beneplacito Papæ factis, permutationibus beneficiorum cum dispensatione, mandatis Episcopalibus, expeditionibus in forma ratione congrui, creandis protonotarijs & notarijs Apostolicis: cum coadiutoribus, literis maioris aut minoris iustitiæ, dignitatibus secularibus, ecclesiasticis, nouis fundationibus, vel immutatione antiquarum, vel reductione regularium monasteriorum in secularem statum, vel restitutione in integrum: pro fructibus percipiendis in absentia, pro legitimationibus, altaribus portatilibus, pro non obstantijs, pro indultis clericorum secularium, pro reuocationibus & reductionibus, pro Toleramus, siue Tolerantijs Concubinarum, pro rescriptis ad lites. thesaurorum, inquam, cumuli his alijsque infinitis modis in Cameram Apostolicam collecti, non ad Dei honorem conuertuntur, sed Pontifices Romani vel in vsus bellicos ad stabiliendam immanem suam tyrannidem, & opprimendos verè fideles, vel ad locupletandos suos nepotes, sic enim honesto nomine ab adulatoribus Paparum vocantur: quos tu rectius & verius ipsorum liberos seu spurios dixeris, nefariè abutuntur.

Seculares sacrilegi.

Sed & abusi sunt bonis Ecclesiasticis seculares quoque seu politici viri, qui ea vel ad se rapuerunt, vel in alios vsus transtulerunt. Carolus Martellus Ecclesias bonis suis spoliauit, & in sumptus bellicos contulit. Hinc nugatur Chronicon de Ducibus Bauariæ, Papam, Chronicon verò Martini Eucherium Amelianen. Episcopum, vidisse in somnis animam Caroli in inferno: apertoq; monumento eius, serpentem miræ magnitudinis repertum esse. Et Balæus Centur. 2. in capitis 5. Appendice refert, Monachos hoc per literas Pipino significâsse. Quod in eum finem factum esse facilè colligi potest: vt edictum eius de bonis Ecclesiasticis ad sumptus belli eneruarent. Verùm Auentinus lib. 3. Annal. somnium hoc refutat, eo quòd Egidius Martellum ab omnibus peccatis suis absoluisset: & Eucherium ob inuidiam Caroli, à quo remotus ab Episcopatu fuerat, hoc totum confinxisse affirmat. Cùm Carolus Magnus vicisset Saxones, Ecclesiam ædificauit primam in ea prouincia Episcopalem, cui præfecit Vuibonem, Frisium origine, eique de prouinciæ prouentibus assignauit, vnde cum clero suo viueret. Ferunt autem indictas populo Decimas de more Christianorū, non prouenisse Pontifici illi primùm, sed regijs præfectis, vt stipendia inde militibus, & sumptus facerent crebrarum in eam gentem expeditionum. Tributorum enim nomen horrebat libertati assuetus populus, sed Decimarum exactionem recusare non poterat. Cranz. lib. 1. cap. 2. Metropolis. Addit ibi ibidem author, annales testari hinc ortum, vt in Saxonia & alibi multarum Decimarum exactiones sint in manibus laicorum. Ipse verò aliam huic rei causam accessisse conijcit: Cùm enim non satis fiderent Pontifices sua iura ab laicis Principibus tueri, dedisse arbitratur partem Decima-

Vnde Decimæ peruenerint in manus laicorū.

Decimarum Principibus in manum per speciem feudi & beneficij, malentes amittere dimidium quàm totum: inde factum, vt à Principibus transirent in ministeriales, qui nunc militares appellantur. *Cranzius ibidem.*

Vera autem esse quæ Auentinus hic refert, ex ea oratione apparet quam Fridericus 1. Imperator in celeberrimo Imperij cœtu, Geilenbusæ congregato, habuit, in qua inter alia inquit: Quod ad vos pertinet Pontifices, arbitratur (*Papa*) indignum, decimas, quæ Altaribus & personis Ecclesiæ dedicatæ noscuntur à laicis obtineri: nec vult intelligere, olim Ecclesias varijs afflictionibus laborantes, à laicis personis defensas, tum in beneficium remunerationis, quas abundè tenuerant Decimas, in parte dimissas. Et quomodo indignum iudicabitur, si quis Ecclesiæ militans Ecclesiæ stipendijs foueatur? *Cranzius libro sexto, capite quinquagesimo secundo. Saxon. Pontifices Bauariæ sacras sericas & laneas vestes, opes templorum, vasa Ecclesiastica, signa diuorum aurea & argentea, Vngaris contribuerunt, ac pacem ab eis redemerunt, Auentinus libro quarto Annalium. Philippus Rex Francorum annuam decimam Ecclesiasticorum bonorum in bellum sacrum conuertit, quæ postea* Soldani decima *nuncupata est, Gaguinus libro sexto, de Francis. Cùm in direptione vrbis Caietanæ in Neapolitano regno sitæ, omnia Templorum & Altarium ornamenta, quæ religiosi quidam homines voto pro salute suscepto, Dijs suis exoluerant, ablata etiam essent, Belcarij iussu, qui Magister quæstorum in Gallicanis castris fuerat, in scyphos & pateras omnia ea sunt conflata. In obsidione vrbis Florentinæ à Carducio Dictatore decretum indictum fuit, quo è fanis cuncta donaria tolli atque diuendi iubebantur, inter quæ præter auream crucem prægrandibus gemmis ornatam, quæ erat in delubro D. Ioannis, etiam fuit mitra illa, insignis pretiosissimis redimita gemmis, quæ à Leone Pontifice templi maximi Altaribus dicata consecrataque erat, Iouius libro vigesimo octauo histor. Cumque à Ferruccio duce Florentino Volaterræ essent receptæ, donaria dicata ibi antiquitus templis, & religiosè vsque in eam diem custodita abstulit, & res pretiosas cariores que ciuium in ipso belli metu in virginum cœnobijs absconditas, suam esse prædam dixit, denunciatâ capitis pœnâ his, qui abdita biduò non reuelassent. Imò cælata argento Altarium frontalia, atque abacos cum candelabris & calicibus conflari iussit. Postremò diuorum eorum, quos tutelares existimabant eius vrbis, Octauiani scilicet atque Victoris argentea simulachra, quibus vera capita ipsorum Martyrum includebantur, ad hastam venalia in foro proposuit, &c. Vide Iouium libro 30. histor.*

Soldani Decima.

Veneti quoque in expeditione quadam Turcica quinas decumas ex sacris redditibus sacerdotum ordini imposuerunt, vt ex ea pecunia remigibus stipendia præberentur. Iouius lib. 33. historiarum. Rentius Venetorum Dux anno Christi 1513. Bergomi campanas templorum turribus detraxit, & conflauit: earumq; metallo ad fundendas colubrinas bellicas vsus est, Iouio auctore lib. 12. histor.

Hæc propterea pluribus commemoro vt intelligant Pontificij, quàm iniquè Christiani Principes & Magistratus, qui bonorum & redditτuum Ecclesiasticorum abusus, ad normam verbi Dei, & canonum Conciliorum primitiuæ Ecclesiæ, in ordinem redegerunt, furti sacrilegijque hactenus accusati fuerint: quùm ipsi interim ter sacrilegi ijs per fas & nefas ad omne scelus pro libidine sua abutantur. Licet Euangelicorum nonnullos etiam non omni culpâ liberare velim, qui primùm bona Ecclesiastica sibi vendicârunt ceu sua, ijsq; partim latam sibi faciunt ditionem, partim arces atq; ædificia struunt, partim thesauros augent, partim gulâ & crapulâ absumunt, neglectis interim aut perparcè habitis ministris Ecclesiarum & pauperibus. Deinde Oeconomos ijs præficiunt duros simul ac rigidos, qui malint derogare quàm erogare. Sed reddent hi infideles dispensatores Domino bonorum istorum grauissimam in die iudicij vltimi rationem.

Quod si quæratur, sitnè ille contractus, ceu Simoniacus, irritus habendus iuxta decreta Conciliorum quæ commemorauimus, quæque descripta exstant 13. quæstion. 1. & extr. de præscriptio. cum causam, & 1. quæst. 3. Altare. quo decimæ aliaque Ecclesiarum bona vel venditione, vel alio modo in manus laicorum perueniunt? Respondetur, Quoniam ab his Canonibus discessum sit, & aliæ decimæ sint emptæ, aliæ hæreditario iure, aliæ alio modo acquisitæ: nonnullæ etiam ab ipsis parochiarum præsidibus certâ quadam conditione traditæ Magistratibus, aut etiam hominibus priuatis: nullo iure posse ab ijs, qui iure possident, ad parochias iterum transferri, nisi precibus & pecunijs redimantur.

FINIS.

ERRATA Typographica, quæ hinc inde in hoc libro exstant, quorum tamen per pauca; beneuolus Lector per se facilè corriget.

AD LECTOREM.

Habes Christiane Lector, primam partem Operis nostri de Origine & Progressu Papatûs ac Idololatria Romanæ Ecclesiæ, nunc denuò elimatam, emendatam, auctam & locupletatam: vnà cum refutatione Sophismatum ac argumentorum Roberti Bellarmini Cardinalis inter Iesuitas, contra tamen Regulam eorum, primi, aliorumq; Romanæ sedis parasitarum, eiusdemq; culinæ asseclarum. Ex quibus haud difficulter intelligi potest, in quàm horrendis tetrisq; erroribus, & densis tenebris orbis Christiani maior pars detineatur hodiè: pro quibus tamen Antichristus Romanus cum Principibus terræ, quos poculo suo circeo ac venenato inebriauit validissimè, non solùm omnis generis sophismatis, scriptis, dolis ac imposturis, sed etiam vi ac armis vehementissimè pugnat, & errores hos tetros probare & recipere nolentes immanissimè persequitur. Sed gratias nos omnes Deo Opt. Max. agamus, quos ex densissimis his & plus quàm Cimmeriis tenebris liberauit, & in clarissimam lucem verbi sui asseruit, eumq; assiduè rogemus, vt afflictissimæ suæ Ecclesiæ his postremis temporibus succurrat, eamq; aduersus diaboli & mundi horrendos furores conatusq; porrò clementer defendere & protegere dignetur, Amen Amen.

